T 8265

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL XXXIII
1984
ianuarie — februarie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990
0 IIII 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT— IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137, telex 11 226, 79 517 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 40.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à : I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT — IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136 — 137, telex 11 226, 79 517 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacţiei :
str. Spiru Haret nr. 12
79 638 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79 717 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 50 76 80

I 8265
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU
UEU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIII 1984 Nr. 1
ianuarie - februarie

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

ELENA BEREA GĂGEANU, Complementul consecutiv 3
MODEST GUȚU, Câteva remarci cu privire la unele forme ale terminologiei zoologice românești 14
EMIL SUCIU, Note etimologice privitoare la unele împrumuturi din limba turcă (III) 18
DAN BUGEANU, *Ojă*. Atestări 21

LIMBĂ LITERARĂ

DOINA DAVID, Conective interpropoziționale în româna literară din jurul anului 1900 23
LUCREȚIA MAREȘ, Regionalisme moldovenești acceptate de limba română literară actuală 34

FILOLOGIE

LIVIU ONU, Concordanțele lingvistice sau capcanele stabilirii paternității unui text. Probleme de metodă. I 44
PETRU ZUGUN, O inadvertență editorială în *Epigonii* 55

CULTIVAREA LIMBII

MELANIA FLOREA, Unele tendințe în sintaxa grupului nominal din limba română contemporană 58

CONSULTAȚII

MAGDALENA POPESCU-MARIN, DOOM V. Soluții normative pentru unele categorii de termeni tehnico-științifici 66

RECENZII

MELANIA FLOREA, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 *(Ioan N. Bilea)* 69

36104.

IURI ZAIUNCIKOVSKI, TATIANA NICOLESCU, TAMARA REPINA, *Ucebnik rumînskogo iazika*, Moskva, Visşaia şkola, 1982 *(Gheorghe Doca)* . . . 74

NOTE BIBLIOGRAFICE

IORGU IORDAN, *Dicţionar al numelor de familie româneşti*, p. 78; ŞTEFAN MUNTEANU, VASILE D. ŢÂRA, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, p. 78; MIHAELA MANCAŞ, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, p. 78; GEORGE MIREA, *Junimea, implicaţii lingvistice*, p. 79; *Dacoromania, 1920—1948. Bibliografie*, p. 79; SERGIU DRINCU, *Semnele ortografice şi de punctuaţie în limba română. Norme şi exerciţii*, p. 79; IORGU IORDAN, *Istoria limbii române (Pe-nţelesul tuturora)*, p. 80.

COMPLEMENTUL CONSECUTIV

DE

ELENA BEREA GĂGEANU

1.0. În Gramatica Academiei principiul echivalenței funcționale dintre o parte de propoziție și propoziția subordonată corespunzătoare cunoaște o excepție în tratarea raportului consecutiv : spre deosebire de subordonata consecutivă care are un statut sintactic distinct, complementului consecutiv i se refuză acest statut, fiind încadrat la complementul circumstanțial de mod ca o specie a acestuia, alături de complementul de mod propriu-zis, de măsură și complementul comparativ.

Exprimînd „o complinire modală care se face în raport cu consecințele pe care le are sau le poate avea acțiunea sau calitatea", aceeași Gramatică mai precizează în legătură cu complementul consecutiv că „de obicei este cristalizat în expresii în care uneori nu se mai simte ideea de consecință, ci numai ideea de mod propriu-zis" [1]. La propoziția consecutivă se arată însă că ea „corespunde complementului consecutiv, care e tratat în cadrul complementului de mod, deoarece este foarte slab reprezentat" [2]. „Datorită acestei situații, numărul propozițiilor subordonate este mai mare cu 1 decît acela al părților de propoziție" [3].

Așadar, deși se recunoaște teoretic existența corespondenței dintre subordonata consecutivă și complementul consecutiv, în fapt, acestuia din urmă i se refuză autonomia sintactică din două motive : unul privește raritatea folosirii sale, celălalt estomparea semnificației consecutive prin cristalizarea construcțiilor în expresii fixe, în care predomină sensul modal (propriu-zis sau superlativ). De altfel, majoritatea gramaticilor sau studiilor [4] care admit existența complementului consecutiv îl încadrează la complementul de mod subliniind, pe lîngă raritatea folosirii lui, caracterul cristalizat, stabil al construcțiilor prin care se exprimă, construcții al căror sens consecutiv e mai puțin sesizabil, „constituind mai degrabă o modalitate stilistică de exprimare a superlativului : « cîntă *de minune* » =

---

[1] *Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei R. S. România, 1966, p. 186, 187 (În articol Gramatica Academiei).

[2] *Ibidem*, p. 314.

[3] *Ibidem*, p. 256.

[4] Cf. Al. Graur, *Gramatica azi*, București, Editura Academiei R. S. România, 1973, p. 212 ; I. Diaconescu, în *Sinteze de limba română*, ediția a doua, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 263 ; I. Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Albatros, 1982, p. 299 ; C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 274. Unele lucrări (Al. Rosetti și J. Byck, *Gramatica limbii române*, București, 1943 ; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956) nu-l înregistrează.

« foarte frumos », « a mîncat *de speriat* » = « foarte mult », « frumoasă *de nedescris* » = « foarte frumoasă »" [5].

Un statut autonom, distinct de cel al complementului de mod, are complementul consecutiv în *Limba română contemporană*, București, 1978, de Iorgu Iordan și V. Robu și în *Sintaxa limbii române*, Curs practic, 1970, de Vasile Șerban. Definindu-l prin posibilitatea de a exprima „consecințele pe care le are sau le poate avea o acțiune", V. Șerban atrage atenția asupra faptului că acesta poate fi ușor confundat cu circumstanțialul de mod, precizînd : „fără îndoială că el arată modalitatea, dar ca urmare, rezultată din acțiunea verbului regent" [6].

Exemplele care ilustrează complementul consecutiv și pe care le găsim invariabil în gramaticile care îl consemnează într-un fel sau altul sînt de următorul tip : „planul îi izbuti *de minune*", „bolnavă *de moarte*", „a mîncat *de speriat*" [7], în care complementul este exprimat prin substantive precedate de prepoziția *de* sau prin supin.

O cercetare a raportului consecutiv la nivelul propoziției ne arată însă că, în realitate, construcțiile nonpropoziționale cu semnificație consecutivă, exprimînd adică rezultatul unei acțiuni sau al unei calități" [8], sînt mult mai numeroase și mai variate decît cele menționate în mod curent de gramatici sau de alte lucrări de sintaxă. Unele dintre aceste construcții sînt, de altfel, menționate în diverse locuri și cu diverse ocazii chiar de Gramatica Academiei.

1.1. O construcție al cărei sens consecutiv este recunoscut de Gramatica amintită este următoarea : „Subiectul este prea vast *pentru a putea* fi expus într-o oră", pe care o găsim menționată în ilustrarea sensurilor prepoziției *pentru*, cu precizarea : „în construcție cu adverbul *prea*, *pentru* poate introduce și un complement de mod (cu nuanță consecutivă) exprimat prin infinitiv precedat de prepoziția *a*" [9].

Frecvent întîlnită în limba de astăzi, în categorii variate de texte literare, în limba scriitorilor, a publicațiilor de tot felul, în traduceri, în presă, construcția are valoare consecutivă certă (nu modală cu nuanță consecutivă), provenind din contragerea unei subordonate consecutive propriu-zise, reale, construite cu conjunctivul : „Subiectul este *prea* vast *pentru a putea* fi expus..." = „este *prea* vast *(pentru) ca să* poată fi expus" (= „*atît* de vast, *încît* nu poate fi expus într-o oră") [10].

---

[5] Cf. I. Diaconescu, *op. cit.*, p. 263 ; Iorgu Iordan și V. Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 674 : „Realizarea nonpropozițională (a complementului consecutiv — adăugirea noastră, E.B.G.) este rară și emfatică, reducîndu-se la cîteva construcții hiperbolice".

[6] *Op. cit.*, p. 278.

[7] Gramatica Academiei, vol. II, p. 186.

[8] Cf. definiția dată subordonatei consecutive de Gramatica Academiei, vol. al II-lea, p. 314.

[9] *Op. cit.*, vol. I, p. 375, par. 338, B.

[10] Pentru demonstrarea caracterului real al subordonatei consecutive construite cu conjunctivul și cu corelativul *prea*, vezi Ștefania Popescu, *Propozițiile subordonate consecutive construite cu modul conjunctiv*, în „Limbă și literatură", X, 1965, p. 247 și urm. Autoarea subliniază valoarea stilistică a acestui tip de consecutivă, valoare realizată atît prin folosirea conjunctivului în locul indicativului, cît și prin schimbul de valoare între pozitiv și negativ, cf. p. 258—260. Pentru detalii privind consecutiva conjunctivală cu schimb de valoare între pozitiv și negativ (al cărei indice îl constituie corelativul *prea*)), vezi Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 149.

Așa cum rezultă în exemplele de mai jos, termenul regent al construcției este de regulă un adjectiv sau un adverb, precedat de adverbul corelativ *prea* care indică depășirea gradului maxim de intensitate a însușirii :

„*Prea* grăbiți *pentru a aștepta* un proces de desfășurare lentă, noi am înlocuit burghezia cu samsarii", Goga, p. 229 ; „Oltul este el însuși *prea* dornic de aventură *pentru a nu porni*", Bogza, p. 99, cf. p. 149, 247 ; „pe care le ignorau *prea* mult *pentru a le disprețui*", Iorga, V, p. 31, cf. p. 48 ; „Călinescu este însă *prea* clasic prin structură *pentru a acorda* suficientă atenție unei forme de artă care...", Șt. A. Doinaș, p. 48 ; „Prezența... comediei cinematografice este *prea* bine știută și *prea* acut înregistrată... *pentru a nu saluta* încercările care se mai ivesc", „Informația Bucureștiului", 13 martie 1979, p. 2/1 ; „a pierdut pentru că a luat pe cont propriu o cauză mult *prea* mare *pentru a fi apărată* de unul singur", *ibidem*, 21 februarie 1983, p. 2/3 ; „Ioanide este *prea* rațional *pentru a crede* și *a accepta* absurdul", „Scînteia", 13 mai 1980, p. 4/3 ; „Era mult *prea* deștept *pentru a nu ști* acest lucru", Canetti, p. 340 [11].

Uneori această construcție infinitivală alternează, în același context sau în contexte apropiate, cu corespondenta ei conjunctivală având corelația *prea... (pentru) ca să* sau *încît să* :

„Era *prea* cochet *pentru ca să fie* un scriitor cu stăruință. Ținea *prea* puțin la metodă — ... — *ca să fie* un învățat sistematic. Era *prea* ironic *pentru a crede* în el sau în alții", Iorga, L II, p. 106—107 ; „*Prea* tăcut *pentru a-și descoperi* intențiile, *prea* calculat *încît să facă* vreo gafă, înainta domol și sigur", Buzura, O, p. 173, cf. p. 181.

Caracterul derivat clar al construcției infinitivale dintr-o subordonată consecutivă conjunctivală probează echivalența funcțională (corespondența) dintre ele, impunînd introducerea ei printre realizările frecvente ale complementului consecutiv. Mai rar, în locul infinitivului din această construcție poate apărea supinul : „O singură carte există : « Capitalul » lui Marx, care-i însă *prea* gros *de citit*", Arghezi [12].

1.1.1. În afară de adverbul *prea*, infinitivul consecutiv poate avea ca termen regent și un adverb (sau adjectiv) din seria *destul*, *suficient* exprimînd o evaluare graduală nonsuperlativă : „După Eliad vine un Petre Poenaru, cunoscînd *destul* Occidentul *pentru a nu-l imita* servil", Iorga, S, p. 66 ; „o înțelegere înflăcărată a vieții oamenilor care se depărtaseră *suficient* de mult de ceilalți *pentru a trece* drept nebuni", Canetti,

---

[11] Cf. și exemplul : „Asigurarea de materii prime este o problemă mult *prea* importantă *pentru a nu sta* în centrul preocupărilor fiecărei țări", singurul selectat pentru a ilustra exprimarea consecinței la nivelul propoziției în manualul *Limba română pentru studenți străini. Profil tehnic*, alcătuit de I. Coste, F. Frățilă, I. Vlăduțu, V. Boldureanu, H. Avrămuț, coordonator : E. Ghițulescu, București, 1981, p. 147.

[12] Apud Kr. Sandfeld et H. Olsen, *Syntaxe roumaine*, I, Emploi des mots à flexion, Paris, 1936, p. 279 (autorii nu precizează funcția sintactică a supinului). Pentru interpretarea sintactică dintr-o perspectivă transformațională și semantică a construcției cu supinul având ca termen regent un adjectiv sau un adverb, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Structura sintactică Nominal + Adverb (sau Adjectiv) + Supin*, în LR, XXXI, 1982, nr. 1, p. 5 și urm.

p. 256 ; construcția este echivalentă cu o consecutivă finală (= „cunoscînd destul Occidentul *(pentru ca să / încît să* nu-l imite)") [13].

Termenul regent al construcției poate fi și pronumele relativ *ce* [14] : „*Ce* căuta acel popă franțuz tocmai acum la scaunul său — *pentru a se jertfi* întru îndestularea lui claponi grași"? Sadoveanu, p. 104.

1.2. Infinitivul cu funcție consecutivă poate fi precedat și de prepoziția *spre*, sinonimă cu *pentru* : „Închipuirea mea de copil era *prea* slabă, *spre a putea* aduna atîta sumedenie de copii la un loc", Slavici, p. 147 ; acest tip de construcție este înregistrat și de Gramatica lui Tiktin la subordonată consecutivă, autorul considerîndu-l un echivalent „mai obișnuit" al consecutivei construite cu corelativul *prea... ca să* [15].

Ca și în cazul infinitivului precedat de prepoziția *pentru*, construcția cu *spre* poate avea corelativul *prea* și atunci corespunde unei consecutive reale construite cu conjunctivul („Închipuirea mea de copil era *prea* slabă *ca să poată* aduna...") sau poate avea un adverb din seria *destul, suficient* : „Părul îi era tuns foarte mărunt... și s u f i c i e n t de lung *spre a permite* înfăptuirea unei cărări exacte", Călinescu, SN, p. 536 ; „N-avea stăpînirea d e s t u l ă putere *spre a-i opri* pe oameni la casele lor", Slavici, p. 10, și în acest caz construcția, fără semnificație superlativă, are la bază o consecutivă finală (= „N-avea stăpînirea d e s t u l ă putere *ca să-i oprească* pe oameni pe la casele lor") [16].

1.2.1. Analizînd sensurile prepoziției *spre*, Gramatica Academiei menționează o construcție consecutivă cu *spre*, deosebită de cea de mai sus : „Am plecat, *spre* marele *regret* al confraților" (I. L. Caragiale), în care prepoziția *spre* (care nu se poate substitui cu *pentru*) precedă un substantiv cu sens verbal, urmat de un alt substantiv (sau pronume) în genitiv, împreună cu care îndeplinește „funcția de complement circumstanțial de mod (cu nuanță consecutivă)" [17].

Întîlnită relativ frecvent în limba literară din secolul trecut, cf. : „Cei ce rabdă jugul și-a trăi mai vor / Merită să-l poarte *spre rușinea* lor", Bolintineanu, p. 146 ; „două țări surori ... se sfîșie și se mănîncă între dînsele, *spre* cumplita *urgie* și *pieire* a neamului românesc", Creangă, p. 37, această construcție este bine reprezentată și în limba de azi, cf.

[13] Consecutivele finale au caracteristica generală că sînt construite cu modul conjunctiv și „exprimă un rezultat presupus, posibil sau dorit", Mioara Avram, *op. cit.*, p. 143 ; „ele au o dublă funcție : consecutivă și finală", Ștefania Popescu, *art. cit.*, p. 257. Valoarea consecutivă a unei construcții de felul : „Nu ești un nume de suprafață politică *pentru a însămna* o slăbire a partidului" este recunoscută de I. Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, București, 1977, p. 198 ; autorul o subordonează însă funcției de circumstanțial de scop, interpretare determinată de apropierea (pînă la confuzie uneori) a consecutivei finale cu finala propriu-zisă (care exprimă, de fapt, „o consecință voită", cf. Mioara Avram, *op. cit.*, p. 142).

[14] Pentru subordonata consecutivă avînd ca termen regent relativul *ce*, vezi N. Drăganu, *Conjuncțiile* **dacă** *și* **de** *(un capitol de sintaxă românească*, în *Dacoromania*, III, 1923, p. 262 ; Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, 1980, p. 195.

[15] „În loc de *așa ... încît nu ...* se zice mai obișnuit *prea ... ca să, prea ... spre a* : „Știrile sînt *prea* favorabile *ca să* le putem crede" = „Știrile sînt *prea* favorabile *spre a fi* de crezut", H. Tiktin, *Gramatica română*, partea I și a II-a, Etimologia și Sintaxa, Iași, 1893, p. 234.

[16] Prezența construcției *spre* + *a* + **infinitiv** pe lîngă adjectivul *destul* este menționată (fără precizarea funcției sintactice) de Kr. Sandfeld et Fr. Olsen, *op. cit.*, p. 268.

[17] *Op. cit.*, vol. I, p. 358. Construcția aceasta este selectată pentru ilustrarea raportului consecutiv la nivelul propoziției și de manualul *Limba română pentru studenții străini. Profil medical*, alcătuit de M. Velican, A. Mateescu, E. Șoșa, coordonatori : Flora Șuteu și E. Ghițulescu, București, 1982, p. 183 : „Se simte mai bine *spre bucuria tuturor*".

ex. : „Felix... se arătă din politeţe foarte încîntat, *spre mîndria* tuturor", Călinescu, E, p. 65; „Prin fantezia feroce a norilor, (brontozaurii) se întorc de la un capăt la altul al cerului, *spre uimirea* şi *groaza* întregii lumi", Bogza, p. 46.

Exprimînd rezultatul, efectul sau urmarea acţiunii sau însuşirii exprimate de termenul regent, această construcţie, alcătuită din prepoziţia *spre* + **subst.** + **subst.** în genitiv, fără corelativ adverbial, este echivalentă cu o subordonată consecutivă introdusă prin *încît* sau coordonată copulativ (sau prin juxtapunere)[18] faţă de regentă : „În scurtă vreme a ajuns cel mai bun călăreţ al unităţii, *spre* marea *satisfacţie* a şefilor lui ierarhici", Iordan, p. 27 (= „... a ajuns cel mai bun călăreţ al unităţii {încît/şi} şefii lui ierarhici au fost satisfăcuţi").

Substantivele care intră în structura acestei construcţii sînt nume de stări afective provenite de la verbe de afectivitate ; ele exprimă fie o consecinţă favorabilă subiectului : *(spre) bucuria, mîndria, satisfacţia* etc., fie, mai adesea, o consecinţă nefavorabilă, „dezagreabilă" : *(spre) ciuda, disperarea, groaza, neplăcerea, osînda, paguba, pieirea* etc. sau numai o surpriză : *(spre) uimirea, uluirea, stupefacţia* etc. Tinzînd să capete un caracter stabil, această construcţie, întîlnită de regulă după predicatul regent, poate apărea, mai rar, şi înaintea lui, cf. exemplele : „Ce, vrei să nu ne mai vezi? ... Ba, se cade, *spre osînda* ta, să ne priveşti", Negruzzi, p. 136; „*Spre nedumerirea* mea îndurerată, mama şi surorile mele au trecut de partea lui", Camil Petrescu, p. 38.

1.3. Infinitivul consecutiv poate fi precedat şi de prepoziţia *pînă* sau de locuţiunea prepoziţională *pînă la* ; în acest caz sensul consecutiv interferează cu unul temporal, cf. exemplele : „Toată semeţia bărbiei mici ... se stingea în ochii imenşi albaştri, umeziţi *pînă a se putea bănui* că ... plînsese", Rom. lit., 17 februarie 1983, p. 14/1 ; „Personajul crede în fantezia lui *pînă la a nu mai face* nici o deosebire", N. Manolescu, *Teme*, 1971, p. 126.

Prezenţa prepoziţiei *pînă* indică istoria derivativă a construcţiei, uşor deductibilă dintr-o subordonată consecutivă legată de regentă prin corelaţia *„pînă-ntr-atît(a) ... încît"* sau *„pînă pe-acolo... încît"*, corelaţii menţionate de Gramatica Academiei printre modalităţile de construire a subordonatei consecutive[19]. În această construcţie consecutivă, neconsemnată de gramatici, prepoziţia *pînă (la)* exprimă limita maximă

---

[18] Pentru apropierea dintre subordonata consecutivă şi o principală coordonată copulativ sau conclusiv, cf. H. Tiktin, *op. cit.*, p. 185 ; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 740 ; Al. Graur, *op. cit.*, p. 204 ; Tamara Repina, *Cu privire la structura frazei cu subordonata consecutivă în limba română contemporană*, în SCL, XVI, 1965, nr. 3, p. 343 ; Sabina Teiuş, *Valori apropiate de subordonare ale conjuncţiei* şi *în fraza populară*, în SCL, XX, 1969, nr. 4, p. 431.

[19] Cf. exemplele : „Parcă aş avea şi eu ceva care mă supără, dar nu *pînă-ntr-atîta încît* să-mi pierz liniştea pentru asta" (I. L. Caragiale), *op. cit.*, vol. II, p. 316 ; în legătură cu subordonata consecutivă introdusă prin *pînă* : „Şi *atîta* l-a purecat *Pînă* tot l-a sfîrtecat" (Marian), *op. cit.*, vol. II, p. 317, se precizează că ea exprimă „limita extensiunii în timp a unei acţiuni şi totodată măsura dezvoltării ei văzută în consecinţă", situîndu-se „la limita dintre consecutivă şi temporală".

a intensității de manifestare a unei acțiuni sau a unei însușiri [20], ceea ce conferă construcției o valoare superlativă.

În ciuda combaterii ei de către specialiști [21], construcția aceasta se bucură de o anumită răspîndire în limba română actuală (mai ales în stilul publicistic și în critica literară).

1.3.1. Mai frecventă decît construcția infinitivală descrisă pare a fi construcția paralelă, substantivală, conținînd un substantiv de origine verbală sau cu sens verbal, precedat de aceeași prepoziție : „druizii fură persecutați *pînă la exterminațiune*", Rădulescu, p. 286 ; „toți cei de față erau surprinși *pînă la nedumerire*", Camil Petrescu, p. 37, cf. p. 59 ; „Îți face plăcere să urmărești cum crește gelozia idiot-comică a bărbatului, *pînă la turbare* și supărarea infantilă a femeii *pînă la leșinul* stupid-hazliu", Rom. lit., 24 februarie, 1983, p. 16/4.

Avînd aceeași istorie derivativă ca și construcția infinitivală cu *pînă* („emoționat *pînă la lacrimi*" = „emoționat *pînă-ntr-atîta încît* lăcrimează (îi dau lacrimile))", această construcție, a cărei funcție consecutivă este recunoscută ca atare de Gramatica lui Iorgu Iordan [22], are o accentuată valoare superlativă datorată, în bună parte, semantismului prepoziției.

1.4. În construcții mai rar întîlnite astăzi, datorită caracterului lor învechit, infinitivul poate exprima un raport consecutiv și cînd nu e însoțit de prepoziții, cf. : „Nu te bucura proasto, că eu nu mă voi îngiosi *a te onora* cu loviturile mele", Alecsandri, p. 7 ; „Și te rog frumos, măria ta, să fii așa de bun *a da poruncă* unde să trimet un om de credință al meu", Sadoveanu, p. 98 [23].

2.0. Funcția consecutivă a **gerunziului** a fost remarcată de unele lucrări consacrate acestui mod. Astfel, spre deosebire de Matilda Caragiu care identificînd această funcție a gerunziului o subordonează celei modale [24], Frieda Edelstein separă gerunziul consecutiv de cel modal într-un paragraf special, menit să-i sublinieze autonomia sintactică [25]. Funcția consecutivă a gerunziului, întîlnită atît în limba veche cît și în cea contemporană, este condiționată de caracterul posterior al acțiunii exprimate și, uneori, și de sensul lexical al verbului ; construcția în cauză poate proveni din contragerea unei consecutive reale, ca în exemplele : „Micu izbucni în rîsul lui sincopat, interminabil, *stîrnind* nedumerire", M. Preda, C, p. 435 ; „Analizele sintactice sînt... din ce în ce mai detaliate și mai

[20] Cf. DA, s.v. *pînă*, Fulvia Ciobanu, *Remarques sur le mode de construction de la préposition* p î n ă, în *Recueil d'études romanes*, Bucarest, 1959, p. 31 și urm ; I. Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, p. 200.

[21] Utilizarea infinitivului precedat de *pînă (la)* este considerată incorectă de Iorgu Iordan : „Singur *pînă* nu poate întovărăși un infinitiv, nici vreun echivalent al acestuia, iar după *pînă la* trebuie un substantiv verbal", *Limba română actuală. O „gramatică a greșelilor"*, Iași, 1943, p. 400.

[22] Cf. exemplul dat de autor : „I-a bătut *pînă la sînge*", *Gramatica limbii române*, București, 1937, p. 224.

[23] Pentru alte exemple de folosire a infinitivului neprepozițional cu valoare consecutivă, vezi Sandfeld—Olsen, *op. cit.*, p. 263—264 ; autorii subordonează însă funcția consecutivă a infinitivului celei finale.

[24] Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 79.

[25] Cf. Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, București, Editura Academiei R. S. România, 1972, p. 83 : „Gerunziul poate exprima consecința sau efectul acțiunii verbului regent, echivalînd cu o propoziție consecutivă introdusă prin conjuncțiile *încît*, *de* sau *că*".

rafinate, *ducînd* la descoperirea a noi categorii și subclase sintactice", „Limbă și literatură", 1978, nr. 2, p. 183 ; „Uneori, tendința de a măslui actele, de a deforma realitatea, capătă proporții monstruoase, *devenind culpă penală*", „Munca de partid", 1982, nr. 2, p. 59, sau poate corespunde unei consecutive ireale [26] : „hainele de pe dînsa se putreziseră, *rămîind* m a i goală", Ispirescu, apud Sandfeld—Olsen, *op. cit.*, p. 290 ; „aceasta le e pornirea (peștilor), nepotolită, stăruitoare, *aducînd* a p r o a p e a nebunie", Bogza, p. 100 ; „Se răspîndi știrea că acolo Cocoșilă se certase cu Țugurlan, *ajungînd* a p r o a p e să se bată", Preda, M, p. 236.

Deoarece gerunziul exclude existența elementelor de relație, raportul consecutiv exprimat de acesta este uneori mai puțin evident, construcția fiind susceptibilă și de alte interpretări sintactice ; adeseori gerunziul consecutiv poate fi echivalent cu o propoziție copulativă legată prin *și* sau juxtapusă predicatului regent [27], cf. exemplul : „Pîraiele din acele locuri, umflate de puhoaie năvalnice, cară bolovanii în cantități neașteptate, *închizînd* trecătorile", Sadoveanu, p. 459, sau cu o atributivă : „Atunci o înfiorare cuprinde pe fiul craiului, *rămînînd* uimit de spaimă și mirare", Creangă, p. 190.

Prezența unui adverb corelativ pe lîngă gerunziu, cf : „Trebuie să fie ea soi rău ca să aibă *atîta* îndrăzneală, *luîndu-l* pe conu Toderiță" (I. Teodoreanu) [28], situație mai rar întîlnită, poate înlătura ambiguitatea construcției, întărindu-i semnificația consecutivă.

2.1. Ca și în cazul altor construcții consecutive, unele gerunzii consecutive s-au cristalizat în expresii fixe, devenind modalități stilistice de exprimare a superlativului unui adverb eliptic (gerunziul preluînd în acest caz și sensul modal al acestuia), cf. locuțiunile adverbiale *văzînd cu ochii* [29] : „Purcelul începe a se înfiripa și a crește *văzînd cu ochii*", Creangă, p. 152, cf. p. 193 ; „satul sărăcea *văzînd cu ochii*", Agîrbiceanu, apud Sandfeld—Olsen, *op. cit.*, p. 291, și *mîncînd pămîntul* : „Țăranii fugeau *mîncînd pămîntul*", Rebreanu, apud Frieda Edelstein, *op. cit.*, p. 151.

3.0. Spre deosebire de infinitiv și de gerunziu, posibilitatea **supinului** de a exprima un raport consecutiv este recunoscută de gramatici, chiar dacă exemplele, reduse la un singur tip de construcție tinzînd să capete un caracter fix, stabil, sînt invariabil aceleași : „a mînca *de speriat*" [30], „s-a schimbat *de nerecunoscut*" [31]. Întîlnit mai frecvent la forma negativă [32] :

[26] În legătură cu subordonata consecutivă ireală, vezi Ștefania Popescu, *art. cit.*, p. 261—264.

[27] Apropierea gerunziului consecutiv de o principală coordonată nu este specifică gerunziului, ci se întîlnește și la subordonata consecutivă, mai ales dacă predicatul ei este la indicativ, cf. Frieda Edelstein, *op. cit.*, p. 83.

[28] Apud Sandfeld—Olsen, *op. cit.*, p. 289 ; în mod inexplicabil, autorii consideră că gerunziul exprimă aici un raport condițional.

[29] Echivalentă cu „foarte repede" ; „reducerea gerunziului *văzînd* la situația de element component al locuțiunii se datorează faptului că gerunziul exprimă intensitatea acțiunii verbului regent", cf. Frieda Edelstein, *op. cit.*, p. 151 ; fenomenul transformării în expresii fixe, cu caracter locuțional, caracterizează și unele tipuri de subordonate consecutive, cf. exemplele : „l-a pieptănat *de i-au mers petecile*", Creangă, p. 19 ; „de aceea fuge lumea de dînsul *de-și scoate ochii*", idem, p. 203.

[30] Cf. Gramatica Academiei, vol. II, p. 187 ; I. Coteanu, *op. cit.*, p. 299.

[31] Cf. V. Șerban, *op. cit.*, p. 278.

[32] Semnificația modală a supinului implică ideea de posibilitate ; negarea supinului (a posibilității) este un mijloc de exprimare a certitudinii, cf. Gabriela Pană Dindelegan, *art. cit.*, p. 603.

„frumoasă *de nespus*", „(negură) deasă *de nepătruns*", „(lucruri) încurcate *de nedesluşit*" şi avînd ca termen regent un verb sau un adjectiv de care se leagă cu prepoziţia *de*, supinul din aceste construcţii conţine implicit o semnificaţie superlativă, exprimată prin indicarea consecinţei pe care o are acţiunea sau însuşirea posedată de termenul regent („s-a schimbat *de nerecunoscut*" = „s-a schimbat a t î t a, *încît* nu-l mai recunoşti").

Diferită de aceasta este construcţia cu supinul menţionată deja la pagina 5 : „O singură carte există : « Capitalul » lui Marx, care-i însă *prea* gros *de citit*" (T. Arghezi), în care supinul, corelat cu adverbul *prea*, intră în variaţie liberă cu infinitivul precedat de *pentru* („... *prea* gros *pentru a putea fi citit*").

Deşi mai rar întîlnite, exemplele de acest fel merită să fie reţinute, ele relevînd funcţia consecutivă a supinului într-o construcţie nesemnalată, deosebită prin istoria ei derivativă de cea menţionată mai sus.

3.1. Mult mai frecvent se întîlneşte supinul consecutiv într-o altă construcţie, cu topica inversată a constituenţilor, în care supinul urmat de prepoziţia *de* este antepus termenului regent (adjectiv sau adverb), cf. exemplele : „*nemăsurat* de orgolios", Camil Petrescu, p. 318 ; „peretele negru şi *neînchipuit de* înalt al Coziei", Bogza, p. 318 ; „*nemărginit de* melodioasă mişcare de suprafeţe", idem, p. 337 ; „distanţe *nesfîrşit de* lungi", idem, p. 132 ; *neînchipuit de* departe, idem, p. 115 [33].

Echivalente ale unor subordonate consecutive, aceste construcţii, deosebit de frecvente în literatura cultă (critica literară, publicistică, limba unor scriitori) [34], au devenit mijloace expresive de redare a gradului superlativ al unei însuşiri sau caracteristici, indicînd depăşirea limitei sau chiar absenţa oricărei limite : *nemărginit*, *nesfîrşit*, *nemăsurat*, ieşirea din comun sau devierea faţă de clasa luată ca punct de referinţă : *neobişnuit*, *neaşteptat*, *nebănuit*, *neînchipuit*, *nepermis* [35].

Dacă semnificaţia consecutivă, estompată de transformările suferite, inclusiv transformarea topică [36], justifică interpretarea construcţiei ca o modalitate stilistică de exprimare a superlativului, istoria ei derivativă indică fără echivoc apartenenţa la exprimarea raportului consecutiv. Din punct de vedere sintactic, această construcţie îndeplineşte funcţia de complement circumstanţial de mod cu sens consecutiv, întrucît prin transformare supinul preia şi funcţia adverbului de mod *atît*.

4.0. Asemănătoare ca formă cu construcţia descrisă mai sus este următoarea, alcătuită dintr-un adverb antepus regentului, de care se

[33] Pentru alte exemple şi pentru interpretarea determinantului din aceste construcţii ca supin şi nu ca participiu, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Structura adverb + de + adjectiv (sau adverb) : descrierea sintactică şi interpretare semantică*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 6, p. 602, nota 29 ; autoarea are în vedere „paralelismul construcţiilor « frumoasă *de nespus* » = = « *nespus de* frumoasă » şi, în plus, natura v e r b a l ă spre care trimite interpretarea semantică a construcţiei : „*atît de* frumoasă, *încît* (subl. ns. E.B.G.) nu se poate spune".

[34] Dintre scriitorii actuali, Geo Bogza se remarcă prin folosirea excesiv de frecventă a acestei construcţii superlative ; în *Cartea Oltului*, de exemplu, construcţia cu supinul inversat *neînchipuit de* + adjectiv apare de 19 ori, *nemărginit de* + adjectiv de 16 ori.

[35] Cf. Gramatica Academiei, vol. I, p. 131, care include determinanţii *nesfîrşit* (de mică) *nespus* (de dulce), *neînchipuit*, *nemaipomenit* printre adverbele cu valoare expresivă cu ajutorul cărora se construieşte superlativul absolut.

[36] Aşezarea obligatorie a subordonatei consecutive după regentă reprezintă succesiunea topică impusă de natura logică a raportului respectiv (subordonata consecutivă arătînd urmarea, rezultatul, efectul acţiunii sau însuşirii din regentă) pe care toate gramaticile o menţionează.

leagă prin aceeași prepoziție : „masa era *surprinzător de* bogată", Camil Petrescu, p. 31 ; „o siluetă *surprinzător de* dîrză", Bogza, 361 ; „*incredibil de* simplu", Preda, C, p. 339 ; „sfîrșitul a fost *inimaginabil de* dureros", Iordan, p. 93 ; „avea mîinile *incredibil de* lungi... iar zdrențele *uluitor de* albe", Buzura, F, p. 29 ; „*fenomenal de* deștept", Camil Petrescu, p. 37 ; „o rochie *scandalos de* decoltată", „*insuportabil de* greu", „*sfîșietor de* trist", „*înfricoșător (înspăimîntător, neliniștitor, zăpăcitor) de* frumos (adînc)", *periculos de* abil.

Adverbul din structura acestei construcții provine de regulă de la un verb de afectivitate, implicînd o stare puternic afectivă : enervare, neliniște, spaimă, revoltă sau duioșie, încîntare etc. ; exprimînd o evaluare graduală superlativă, aceste adverbe, incluse de gramatici [37] printre mijloacele expresive de redare a superlativului, conțin majoritatea seme graduale din zona dezagreabilului [38] (cf. *alarmant, agasant, dezgustător, exasperant, iritant, sfîșietor)*, mai rar din zona opusă, a agreabilului *(încîntător de* absurd, *„înduioșător de* gingaș (de prost)".

Ca și în cazul altor construcții consecutive, semnificația superlativă se exprimă indirect, prin consecința gradului în care obiectul posedă însușirea sau acțiunea caracteristică *(„fermecător de* frumoasă" = *„atît de* frumoasă *încît* te farmecă"); pe lîngă adverbe derivate (cu sufixele *-tor, -ant, -bil, -al, -os)*, în structura acestor construcții pot apărea, mai rar, și adverbe primare, nederivate, cf : *„suspect de* serios" Călinescu, S, p. 316 ; (se exprimă) *penibil de* grea [40].

5.0. Construcția consecutivă formată dintr-un substantiv precedat de prepoziția *de*, cf. : „Ai ajuns să mă plictisești *de moarte*", Preda C, 336, cf. Bogza, p. 52, 162, 262, ultima asupra căreia ne oprim, recunoscută și menționată de gramatici [41], este mai puțin productivă, reducîndu-se la cîteva structuri stabile [42], cu caracter locuțional și cu evidentă valoare superlativă.

6.0. Concluzii. Cercetarea efectuată asupra complementului consecutiv ne-a condus la descoperirea unor modalități variate de exprimare a acestuia, care pot completa inventarul sărac al construcțiilor menționate de gramatici la capitolul consacrat acestei părți de propoziție și pe baza cărora i se poate atribui, ca și propoziției consecutive, caracter

---

[37] Cf. Gramatica Academiei, vol. I, p. 131, Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975, p. 108—109.

[38] Cf. J. Byck, *Désagréable comme moyen de renforcement*, în BL, V, 1937, p. 43.

[40] Pentru alte exemple și pentru interpretarea lor, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *art. cit.*, p. 598, 600.

[41] Cf. Gramatica Academiei, vol. II, p. 316 : „planul... izbuti *de minune*" ; unele gramatici subliniază echivalența construcției cu o subordonată consecutivă, cf. : V. Șerban, *op. cit.*, p. 196 : „lucrează împreună *de-o frumusețe*" = „încît e o frumusețe să-i privești" ; I. Coteanu, *op. cit.*, p. 299, precizează : „a urî pe cineva *de moarte* (atît de mult, încît i se dorește moartea), cf. și Iordan—Robu, *op. cit.*, p. 674.

[42] În gramaticile și studiile consultate, ca și în materialul lingvistic cercetat, singurele substantive întîlnite în structura acestei construcții sînt *minune, moarte, frumusețe*, precum și locuțiunea *de mai mare dragul*.

de-sine-stătător. Varietatea și frecvența[43] în limbă a acestor construcții, particularitățile lor structurale specifice, precum și aplicarea consecventă a principiului corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție demonstrează că exprimarea consecinței la nivelul propoziției nu se poate reduce la o simplă „nuanță" a complementului circumstanțial de mod sau de scop, impunînd acordarea unui statut sintactic distinct complementului consecutiv.

Cum am văzut, complementul consecutiv se poate exprima prin verb la moduri nepersonale (infinitiv, gerunziu, supin), prin adverbe sau prin substantive precedate de prepoziții.

Dintre modurile nepersonale se remarcă frecvența exprimării complementului consecutiv prin infinitivul precedat de prepozițiile *pentru*, *spre*, *pînă la*; ele se deosebesc prin istoria lor derivativă (provin din contragerea unor consecutive reale sau finale), prin vechimea lor în limbă sau prin apartenența la registre stilistice diferite (spre deosebire de construcțiile cu *pentru* și *spre* și cu corelativ adverbial, construcția cu prepoziția *pînă la* e cultă și pare destul de recentă).

Frecvența infinitivului prepozițional cu valoare consecutivă demonstrează implicit consolidarea pozițiilor infinitivului în limba română actuală prin răspîndirea lui în publicațiile de tot felul și prin diversificarea funcțiilor sale[44].

Mai puțin frecvente decît construcțiile infinitivale și cu tendința de a se cristaliza în expresii cu caracter stabil sînt celelalte construcții: cele cu supinul, întîlnit în două tipuri de structuri (în funcție de topica acestuia față de termenul regent), construcția gerunzială, a cărei posibilitate de echivalare cu subordonata consecutivă comportă un indice de aproximație[45] (datorită ambiguității gerunziului), unele construcții substantivale și adverbiale conținînd substantive și, respectiv, adverbe derivate de la verbe de afectivitate.

6.1. O trăsătură comună construcțiilor consecutive discutate este caracterul lor derivat, toate rezultînd din contragerea unor subordonate consecutive din structura de bază; această trăsătură, remarcată deja de către cercetători pentru unele construcții[46], constituie un argument puternic în demonstrarea corespondenței lor cu subordonata consecutivă.

6.2. O altă trăsătură comună majorității[47] construcțiilor analizate este semnificația lor graduală superlativă, conținută implicit și exprimată indirect prin indicarea consecinței (urmării) pe care o are acțiunea sau însu-

---

[43] Aceste trăsături infirmă constatarea Gramaticii Academiei, vol. II, p. 314, cu privire la raritatea folosirii complementului consecutiv, la „slaba sa reprezentare", motiv pentru care este tratat în cadrul complementului de mod; vezi și obiecția, din altă perspectivă, adusă acestei motivări de V. Șerban, *op. cit.*, p. 278: „Dacă am avea în vedere felul de reprezentare în limbă, atunci circumstanțiala de relație n-ar merita un paragraf special".

[44] În legătură cu frecvența infinitivului prepozițional, vezi Finuța Asan și Laura Vasiliu, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română*, în SG, I, 1956, p. 112; I. Diaconescu, *op. cit.*, p. 220: „Extinderea întrebuințării infinitivului prepozițional consolidează poziția infinitivului în sistemul verbal, constituind totodată o caracteristică a structurii gramaticale a limbii române moderne și contemporane".

[45] Cf. Frieda Edelstein, *op. cit.*, p. 70.

[46] Cf. supra, nota 5.

[47] Fac excepție unele construcții infinitivale care au corelative adverbiale din seria *destul*, *suficient* și provin din contragerea consecutivelor finale (cf. **1.2.**), construcția substantivală fără corelativ adverbial discutată la **1.2.1.**, unele construcții gerunziale.

şirea posedată de termenul regent. Avînd ca termen regent (exprimat sau subînţeles) [48] un adjectiv sau un adverb care prin conţinutul său semantic poate fi supus unei evaluări de intensitate, complementul consecutiv este în acelaşi timp un echivalent stilistic al superlativului [49].

IZVOARE

Alecsandri — V. Alecsandri, *Călătorie în Africa*, Bucureşti, ESPLA, 1959.
Bolintineanu — D. Bolintineanu, *Opere alese*, I, Bucureşti, ESPLA, 1955.
Bogza — G. Bogza, *Scrieri în proză*, III, Bucureşti, ESPLA, 1957.
Buzura, O. — A. Buzura, *Orgolii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.
Canetti — E. Canetti, *Orbirea*, traducere şi prefaţă de Mihai Isbăşescu, Bucureşti, Univers, 1973.
Creangă — I. Creangă, *Opere*, Bucureşti, ESPLA, 1963.
Călinescu — G. Călinescu, *Scrinul negru*, Bucureşti, EPL, 1963.
Şt. A. Doinaş — Şt. A. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1972.
Eminescu — M. Eminescu, *Proză literară*, Bucureşti, EPL, 1964.
Goga — O. Goga, *Pagini publicistice*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981.
Iordan — I. Iordan, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, Editura Eminescu, 1977.
Iorga, L — N. Iorga, *O luptă literară*, vol. II, Bucureşti, Minerva, 1979.
Iorga, S — N. Iorga, *Sfaturi pe întunerec*, (1932—1938), Bucureşti, Editura Militară, 1976.
Iorga, V — N. Iorga, *O viaţă de om. Aşa cum a fost*, vol. III, Bucureşti, Minerva, 1981.
Negruzzi — C. Negruzzi, *Opere alese*, vol. I, Proză, Bucureşti, ESPLA, 1960.
Preda, M — M. Preda, *Moromeţii*, vol. I, Bucureşti, ESPLA, 1960.
Preda, C — M. Preda, *Cel mai iubit dintre pămînteni*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980.
Camil Petrescu — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*, Bucureşti, EPL, 1962.
Rădulescu — I. H. Rădulescu, *Critica literară*, Bucureşti, Minerva, 1979.
Rom. lit. — „România literară", Bucureşti.
Sadoveanu — M. Sadoveanu, *Zodia cancerului sau din vremea Ducăi Vodă*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1968.
Slavici — I. Slavici, *Pădureanca*, Bucureşti, ESPLA, 1960.

Iulie 1983

Facultatea de Limba şi Literatura Română
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7

[48] Ştefania Popescu, *art. cit.*, p. 250, consideră că elementul regent al unei subordonate consecutive este de obicei complex, fiind format din verb, adjectiv sau adverb şi cuvintele care exprimă felul deosebit al acţiunii sau sensul superlativ al adjectivului sau al adverbului.

[49] Legătura existentă între categoria superlativului stilistic şi raportul consecutiv a fost remarcată atit în planul complementului consecutiv, considerat de unii lingvişti doar o modalitate de exprimare a superlativului (cf. supra, nota 5), cit şi în planul subordonatei consecutive, cf. Gh. Tohăneanu, *Consideraţii cu privire la stilul artistic al lui Creangă*, în LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 462—463 : „Frecvenţa neobişnuită a subordonatelor consecutive reprezintă de cele mai multe ori un echivalent perifrastic, superior ca expresivitate, al ideii de superlativ al acţiunii" ; Al. Metea, *Realizarea raportului consecutiv şi valorile lui stilistice în opera lui Creangă*, în LR, XVII, 1968, nr. 5, p. 433, şi urm. ; Magdalena Vulpe, *op. cit.*, p. 196.

CÎTEVA REMARCI CU PRIVIRE LA UNELE FORME ALE TERMINOLOGIEI ZOOLOGICE ROMÂNEȘTI

DE

MODEST GUȚU

Analizînd terminologia zoologică românească din literatura de popularizare sau din cea de strictă specialitate, se constată, mai cu seamă în ultima vreme, o mare neuniformitate în special în alcătuirea pluralului, iar uneori chiar și în folosirea singularului, ceea ce ridică pentru foarte mulți — și pe bună dreptate — numeroase semne de întrebare. Cum este și normal, în asemenea situații se recurge la dicționare, a căror menire, după cum bine se știe, este (în afară de cea de explicare a unui termen) de a indica și a stabili în același timp norme precise pentru singular și plural, de a menționa cu mare exactitate genul etc., etc. Dar, din păcate, nici dicționarele (cel puțin unele dintre ele) nu redau cu destulă precizie detaliile de care am amintit, probabil și datorită faptului că la baza întocmirii lor au stat tocmai lucrările de popularizare și de specialitate în întreaga lor neuniformitate. În plus, dicționare diferite, apărute practic în aceeași perioadă de timp (la diferență de cîțiva ani), indică „reguli" diferite.

Ca zoolog nu am putut găsi întotdeauna răspuns la întrebările legate de limbă (de corectitudinea folosirii unei forme sau a alteia, a aceluiași termen), motiv pentru care rîndurile de față au menirea de a atrage atenția lingviștilor, dar și zoologilor, asupra acestor aspecte, pentru a căuta împreună (și a găsi !) o cale de rezolvare a lor, ca în final atît viitoarele ediții ale dicționarelor (indiferent de colectivul ce ar urma să le întocmească), cît și lucrările de popularizare sau de specialitate (indiferent de editura în care ar apărea) să respecte aceleași reguli, să folosească aceleași forme ale unui termen oarecare.

Dar, pentru a fi înțeleși mai bine de cele două categorii de specialiști interesați în aceste aspecte, vom recurge la cîteva exemplificări, fără să ne putem opri la toți termenii ce ridică astfel de probleme.

De pildă, pentru pluralul substantivului *recif*, întîlnit în literatură sub două variante *(recifi* și *recife)*, dicționarele (DM, MDE, DLRC[1], DOOM) menționează doar forma *recife*. Face excepție DEX-ul, care, în afară de varianta principală *recife*, indică și *recifuri*, formă probabil mai veche nefolosită astăzi de specialiști. Autorii care preferă pluralul *recifi* vin cu argumentul că substantivul „coral" este de gen masculin și deci și termenul care indică o „formațiune de corali", în speță „recif", trebuie să fie tot de gen masculin ; de ce să se spună, se întreabă aceștia, „recife de corali" și nu „recifi de corali" ? Cine are dreptate în această situație, cei ce folosesc forma *recife* sau cei ce-l utilizează pe *recifi* ?

Pentru substantivul *pogonofor* toți specialiștii folosesc pluralul *pogonofore* (considerîndu-l neutru), cum apare de altfel și în MDE, spre deosebire de alte dicționare (DEX, DOOM) care indică pe cel de *pogonofori*.

[1] Vasile Breban, *Dicționar al limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, 680 p.

Prin analogie cu *cromatofor*, *spermatofor* etc., al căror plural admis și de biologi se termină în **i**, ar trebui, probabil, ca și pluralul de la *pogonofor* să primească aceeași desinență. Și totuși nu cred că ar exista măcar un zoolog care să renunțe la forma *pogonofore*, chiar dacă din punct de vedere lingvistic nu ar avea argumente să-și susțină părerea.

O situație neclară se întîlnește și la termenul *nematod*, al cărui plural precizat de aproape toate dicționarele (MDE, DEX, DLRC) este *nematode*, spre deosebire de DOOM, care indică pluralul *nematozi*. Dacă facem abstracție de faptul că nematodele (am folosit pluralul indicat de majoritatea dicționarelor) sînt viermi și ne referim simplu la „nematode", nu apare nimic șocant în această formă, dar dacă vom asocia cei doi termeni la plural („viermi" și „nematode") vom constata că nu se acordă între ei, primul fiind de gen masculin, iar cel de al doilea neutru. Așa stînd lucrurile, autorii caută o altă cale de exprimare, prin neutilizarea substantivului „viermi" sau, dacă nu este posibil, cum se întîmplă în destule situații, ei sînt obligați să recurgă la forma combinată *viermi nematozi*, utilizînd un plural *(nematozi)* nerecunoscut de cele mai multe dicționare, dar întîlnit în literatură. Același lucru și pentru *polichete* (formă de plural indicată de MDE, DEX), denumire consacrată tot unui grup de viermi, care, ca și în exemplul precedent, ne obligă, în unele situații, să recurgem la pluralul *policheți (viermi policheți)*, această din urmă formă fiind admisă doar de DOOM, alături de forma *polichete*.

În contradicție cu forma de plural *policheți* întîlnită în literatură, dar nepreluată decît de DOOM, unele dicționare (DEX) indică pentru singular forma *polichetă* (?), folosită poate numai accidental în lucrările zoologilor, în timp ce același dicționar (DEX) nu recomandă și pentru *nematode* singularul *nematodă*. În aceste situații (ca și în altele pe care nu le mai menționăm) apare întrebarea : nu este oare mai normal ca pluralul de la *nematod* și *polichet* să fie *nematozi* și, respectiv, *policheți*, indiferent dacă este asociat sau nu cu substantivul „viermi" ? Desigur, la cele arătate s-ar putea veni cu argumentul că din moment ce *nematod* și *polichet* sînt denumiri consacrate pentru anumiți viermi nu mai este nevoie să le asociem cu acest substantiv, deoarece ar forma pleonasme. Așa cum am menționat însă, sînt situații în care zoologii sînt obligați să o facă, în special în lucrările de popularizare, pentru a da cititorului posibilitatea înțelegerii depline a textului fără intermediul unor explicații suplimentare, care, după cum se știe, nu numai că lungesc în mod inutil textul, dar îi și îngreunează înțelegerea.

Un alt exemplu demn de reținut îl formează pluralul *crustacee*, întîlnit atît în literatură, cît și în unele dicționare (DM, DEX) și cu varianta *crustacei*. Pentru subdiviziunile sistematice zoologice ce aparțin diviziunii „crustacee" însă, toate dicționarele indică pentru plural o singură formă, cea terminată în **e** : *amfipode*, *decapode*, *izopode* etc. Utilizînd forma de plural masculin *crustacei*, cînd ne referim la grupele mai mici de animale ale acestei supraclase de nevertebrate, ar trebui să spunem *crustacei amfipozi*, *crustacei decapozi* etc., (așa cum de altfel foarte rar se folosește în literatura de specialitate), deși aceleași dicționare care indică și forma de plural *crustacei*, pentru *amfipod*, *decapod*, *izopod* etc. nu menționează ca posibile și variantele *amfipozi*, *decapozi*, *izopozi* etc.

După cum se poate constata, apare o neconcordanță greu de înțeles. Ori se acceptă pentru toate aceste substantive și forma de plural masculin terminată în **i**, ori, dacă nu, n-ar trebui să se accepte nici pentru *crustacee* forma *crustacei*. Mai mult, pentru alte subdiviziuni sistematice ale crustaceelor, cum sînt ostracodele, în DEX se menționează, ca formă principală a singularului, femininul *ostracodă*, cea de *ostracod* (deci forma de singular masculin) fiind indicată doar ca posibilă, deși în literatură se folosește, după cunoștințele noastre, numai cea din urmă variantă. De altfel, credem că forma *ostracodă* (ca și cea de *polichetă*, amintită mai înainte) nu ar trebui menționate în dicționare nici chiar ca variante.

Nu contestăm că există în terminologia zoologică numeroase situații în care o grupare sistematică mare, de tipul încrengăturii, aparține unui gen, pe cînd (cel puțin unele subdiviziuni) sînt de alt gen, neexistînd deci un acord perfect între ele, dar, în multe din aceste situații, pluralul este feminin (numai singularul fiind diferit), ceea ce deranjează mai puțin, ca să nu spunem deloc, avînd în vedere că, în general, referirile cu privire la diverse categorii zoosistematice se fac la plural. Este foarte adevărat că limba își are regulile ei, care nu pot fi ignorate dintr-un considerent sau altul, că substantivelor cu o anume terminație la singular le corespunde o anume terminație pentru plural, însă, după cîte ne-am dat seama, există și abateri de la această regulă, ceea ce ne face să credem că s-ar putea ca și în terminologia zoologică aceeași terminație **od**, pentru singular, să devină **ozi** pentru pluralul unor substantive (de exemplu *nematozi*) și **ode** pentru altele *(decapode* etc.).

În alte situații, fie că este vorba de diverse organe sau părți de corp, fie că este vorba de denumiri de animale, sînt indicate în dicționare forme cu terminații neîntîlnite în literatura de specialitate (decît în cea foarte veche), care le schimbă apartenența la gen etc. În acest sens menționăm substantivul *notocord* (cum apare și în DOOM), întîlnit în unele dicționare cu forma de *notocordă*. Este adevărat că în DEX și MDE apare și în varianta *notocord*, însă, la explicarea termenului, în MDE, cînd se face referire la el, acordul este tot la feminin (exemplu : „la vertebrate **n.** este înlocuită de...”), ceea ce dă loc, în continuare, la confuzii.

Pentru unele specii de țestoase marine specialiștii folosesc denumirea de *caretă*, cu forma *carete* pentru plural. În toate dicționarele amintite însă, termenul respectiv este menționat ca substantiv masculin *(caret-careți)*, ceea ce dă iarăși naștere la controverse între diferite categorii de oameni. În plus, prin folosirea pluralului *careți*, indicat de dicționare, se pot crea confuzii, dacă în contextul respectiv nu se evidențiază în mod special că este vorba de țestoase, deoarece prin *careți* poporul denumește niște viermișori, cum de altfel este consemnat și în dicționare.

Alteori, dicționarele preiau denumirea unor animale cu terminațiile unor limbi străine, deși termenul respectiv este încetățenit în limba română de multă vreme, cu terminație proprie (de exemplu *flamingo*, în loc de *flaming*).

În sfîrșit, un ultim exemplu, care, deși nu face parte din terminologia zoologică (fiind un substantiv ce desemnează un instrument de lucru al hidrobiologilor), credem că merită să fie menționat, este plasa de colectat material biologic (și nu numai) din mediul acvatic, numită *dragă*, pentru pluralul căreia specialiștii folosesc forma *drăgi*, variantă

admisă și de MDE, pe lîngă forma *drage*. DM-ul și DEX-ul, în schimb, indică o singură formă de plural : *drage*. Nu știm de fapt care din cele două variante este cu adevărat corectă, dar am fi înclinați să credem că este mai nimerit a se spune *drăgi*.

Așa cum am arătat, numărul exemplelor de acest fel este mult mai mare, dar, cum nu ne-am propus decît semnalarea unei situații ce se impune clarificată, ne vom rezuma la atît, iar pentru rezolvarea ei îndrăznim să sugerăm fie organizarea unor dezbateri, de tipul meselor rotunde sau al simpozioanelor, fie o colaborare colegială directă între lingviști și zoologi, la alcătuirea viitoarelor ediții ale dicționarelor. În acest fel s-ar înlătura și alte nereguli, cum sînt cele legate de rangul taxonomic al unui grup oarecare de animale, probleme ce nu pot fi rezolvate decît de zoologi. (Din DEX, de exemplu, reiese că amfipodele sînt o „clasă" de crustacee, iar în realitate este vorba de un „ordin".)

Stabilirea unor reguli precise privind terminologia zoologică (admise de cele două categorii de specialiști și preluate apoi de dicționare) nu numai că ar elimina (de ce să nu o spunem) unele discuții între autorii unor lucrări și redactori (pentru care dicționarele sînt „literă de lege"), dar ar fi în folosul limbii însăși.

August 1982

Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa"
București, șos. Kisselef nr. 1

NOTE ETIMOLOGICE PRIVITOARE LA UNELE ÎMPRUMUTURI DIN LIMBA TURCĂ (III)*

DE

EMIL SUCIU

Cuvintelor (de origine turcă) discutate mai jos nu li s-au dat pînă în prezent explicații etimologice satisfăcătoare.

ALAMÁN s.n. „unealtă de pescuit alcătuită dintr-un sac central cu aripi cu care se încercuiesc și se adună bancurile de pești marini" este înregistrat în DEX, cu etimologia necunoscută. Provine din tc. *alamana* „năvod de mari dimensiuni, folosit în largul mării, fiind mînuit de pe două bărci". Termenul românesc, avînd pluralul *alamane*, este, probabil, reconstruit dintr-un feminin **alamană*.

BOÁCĂ s.f., folosit în expresia *a nu ști* (sau *a nu pricepe*) *nici o boacă* „a nu ști (sau a nu pricepe) nimic", este lăsat fără etimologie în CADE, DM și DEX; DA include expresia s.v. *boacă* „nap", iar SCRIBAN, D. trimite la *bechi*. **Boacă** se mai întrebuințează, regional (v. GL. OLT.), și cu sensul „boț, cocoloș". Pare a se datora contaminării *boabă* + *boc*; acesta din urmă, provenind din tc. *bok*, este glosat în ȘIO II/1, p. 53, și cu sensul „gunoi, excremente", iar expresia *a mînca boc* „a spune minciuni" sună adesea *a mînca bob*, formă explicată prin « deraiere lexicală », pentru menajarea convenienței, de către Al. Graur (*Scrieri de ieri și de azi*, București, 1970, p. 164). Aceste confuzii explică mecanismul prin care *boacă* înlocuiește adesea ultimul termen al expresiei, frecvente la rîndul ei, *a nu ști* (sau *a nu pricepe*) *nici o boabă*.

CABARÁ s.f., neînregistrat în dicționare, apare într-un citat din a. 1792 (IORGA, S.D. VIII, 24) în DA, s.v. *ceapraz*: « Ceaprazuri cu mărginile de sîrmă galbenă și mijloacele de sîrmă albă, și în mijloc să să facă floarea de *cabarale*, adecă de fluturi galbeni și albi ». Provine, fără nici o îndoială, din tc. *kabara* „țintă decorativă cu capul convex și aurit, folosită pentru ornarea părților lemnoase ale pereților unei încăperi", și are, probabil, același sens ca al etimonului său.

CANARÁ s.f. **1.** „Stîncă (de mare)". **2.** (Mold.) „Pășune grasă unde se trimit vitele bătrîne, ca să se îngrașe". **3.** (Reg.) „Ceată, cîrd, grup (de oameni sau de animale)". DA, TDRG, CADE, DM și DEX nu acceptă etimonul tc. *kanara* „abator" (propus de ȘIO II/1, p. 84 și DU), oprindu-se, în schimb, la bg. *kanara* „stîncă (de mare)". Acesta nu explică însă sensurile **2** și **3**, care nu se pot datora decît cuvîntului turcesc, al cărui sens, „abator", a evoluat în română, prin extensie, la „pășune unde se îngrașă vitele pentru a fi trimise la abator", apoi la „cîrd de vite" și „grup de oameni". Termenul **canara** are, așadar, etimologie multiplă:

* Primele două părți ale acestor note au apărut în LR, XXIX, 1980, 5, p. 551–554, respectiv LR, XXX, 1981, 5, p. 547–549.

bg., tc. *kanara*, soluţie pe care SCRIBAN, D., s.v., a indicat-o în mod explicit.

DIDÍU s.m., atestat din Oltenia (GL. OLT.) cu sensul „conducător la jocul călușarilor, vătaf", provine din tc. *dede* „bunic; strămoș; bătrîn".

GINGIRLÍU, -ÍE adj. apare în sintagma *cafea gingirlie* „cafea turcească cu caimac". Aproape toate dicţionarele care îl înregistrează (DA, TDRG, CADE, DU, DM, DEX) îl explică, ap. ȘIO II/1, p. 190, din tc. *cicili, cücülü* „nostim, drăguţ", care nu se află, de fapt, decît la originea paronimului *giungiurliu, -ie* adj. „nostim". Etimonul real al sintagmei este tc. *zincirli kahve* „cafea cu caimac". De altfel, SCRIBAN, D, a intuit că tc. *zincirli* „cu lanţ" trebuie să se afle la baza sintagmelor *galben gingirliu* „galben turcesc în valoare de doi lei" și *cafea gingirlie*.

GIONÁT s.n. (Peior.) „picior (de om)" apare în SCRIBAN, D., DM (care îl compară cu magh. *csont* „os") și în TDRG, DA, CADE și DEX (care îl dau cu etimologia necunoscută). Pare probabilă proveniența turcească a termenului: tc. *cınak* „labă", picior de animal". Modificarea terminaţiei a putut avea loc sub influenţa sufixului *-at*.

GÎRGĬR s.n. „unealtă folosită la pescuitul marin prin încercuirea și adunarea bancurilor de hamsii, stavrizi, scrumbii etc." apare în DEX cu etimologia necunoscută. Provine din tc. *gırgır* („năvod mare folosit la încercuirea și adunarea bancurilor de pești".

PĂRPĂŢI s.m.pl. „pantaloni largi sus și strîmți jos", atestat cu diverse variante *(părpîți, pîrpăți, pîrpîți)* în răspunsurile la Chestionarul lui Hasdeu (siglat în continuare, H.), din Dobrogea și estul jud. Ialomiţa, nu este înregistrat în dicţionare. Zamfira Mihail (*Terminologia portului popular românesc*, Bucureşti, 1978, p. 79) sugerează originea turcească a termenului, fără a-i da etimonul. Provine din tc. *pırpıt* „pantaloni confecţionaţi din pînză groasă".

STICHI s.n. „dorinţă, intenţie, gînd" este atestat din Muscel (SCRIBAN, D., s.v. *stici)* și din Argeș (UDRESCU, GL.) în expresia *a pune stichi* (sau *stichiul) la ceva* (sau *la cineva)* „a se hotărî să facă ceva; a pune gîndul la cineva". Provine, probabil, din tc. *istek* „dorinţă, vrere, intenţie, poftă", prin afereza vocalei iniţiale neaccentuate.

ȘISTEREÁ s.f. înseamnă, în nordul Munteniei (H. IX 510), „unealtă de dulgherie (nedefinită mai îndeaproape)". DLR îl dă cu etimologia necunoscută, comparîndu-l cu *șistar, șistoare* „unealtă asemănătoare cu compasul" (< scr.). Etimonul este, după toate probabilităţile, tc. *sistire, sistra* „răzuitor de tîmplărie".

TEJGHEREÁ s.f., întrebuinţat în Dobrogea cu sensul „roabă" (ALR I 724/679, 690), este înregistrat în DLR cu etimologia necunoscută. Provine din tc. *teskere*, (pop.) *teğkere* „roabă; targă".

TIMÍN s.m. „veche monedă turcească din care se făceau salbe purtate pe cap" este înregistrat de ȘIO II/2, p. 123, DU, SCRIBAN, D. și DM cu etimologia: tc. *timin*. DEX nu-l mai include, iar DLR îl

dă cu etimologia necunoscută, probabil fiindcă termenul turcesc nu a fost găsit, în această formă, în sursele consultate. Provine, după cît se pare, din tc. *tümen* „monedă de aur persană", care ar fi putut avea și varianta *timin* (ȘIO II/2 îl dă cu sensul „veche monedă franceză").

TÎRFĂ s.f. „femeie de moravuri ușoare, prostituată; (reg.) lucru vechi, uzat; cîrpă". TDRG, CADE, DU și DLR trimit, pentru etimologia termenului, la *tearfă* „cîrpă"; SCRIBAN, D. îl explică din **stîrfă* (= *stîrv*), iar DM și DEX îl dau cu etimologia necunoscută. Susținem o soluție pe care TDRG o socotea ca improbabilă: tc. *turfa*, *turfa* „(lucru) fără valoare, demn de dispreț, stricat, devalorizat, bun de aruncat", care, dacă nu stă în mod nemijlocit la originea lui **tîrfă**, a putut să influențeze cel puțin forma, dacă nu și semantismul cuvîntului.

TÎZLĂ s.f. (Reg.) „pămînt desțelenit și îngrășat cu mraniță", dat cu etimologia necunoscută în DLR, poate fi identic cu v. rom. *tuzlá*, *túzlă* „salină, sărărie" (v. ȘIO II/2, p. 164, TDRG și SCRIBAN, D.), avînd la bază tc. *tuzla* „salină; loc (aflat pe malul mării) în care se canalizează apa mării, pentru ca, după evaporarea acesteia, să se exploateze sarea depusă".

ZAGARÁ s.f. „blană de animal prelucrată; margine de blană aplicată la unele obiecte de îmbrăcăminte; (pl.) zorzoane" este explicat eronat, în CADE, DM și DEX, din bg., scr. *zagarija*, care nu justifică terminația cuvîntului românesc, iar TDRG îl dă cu etimologia necunoscută. Soluția corectă fusese dată de ȘIO II/1, p. 381 și de SCRIBAN, D.: tc. *zagara* „blană la guler; blană care se purta aplicată la marginile unor obiecte de îmbrăcăminte". Semnalăm interesantele evoluții formal-semantice ale termenului pe teren românesc: **zangará** s.f. **1.** (La pl.) „zorzoane; obiecte mici, neînsemnate, mărunțișuri". **2.** „încurcătură, belea" (probabil prin contaminare cu *angara*), atestat în UDRESCU, GL.

ZĂRGÁN, **zargán** s.m. apare în CADE și DEX cu etimologia necunoscută și cu sensul „specie de pește marin (*Belone belone euxini*). Provine din tc. *zargana* „idem" (cf. ngr. *zargana*); SCRIBAN, D. indică, de altfel, originea grecească sau turcească a termenului.

ZORALÍE s.f. „numele unui dans popular caracterizat prin sărituri neregulate", cu varianta *zuralíe*, a fost explicat de ȘIO II/1, p. 391, DU și DM din tc. *zorlu*, deci ca o evoluție formal-semantică, pe teren românesc, a lui *zurliu* „nebunatic, smintit". TDRG, CADE și DEX nu acceptă această soluție, dînd termenul cu etimologia necunoscută, iar SCRIBAN, D. îl compară cu tc. *saralı* „epileptic". UDRESCU, GL. atestă însă veriga de legătură dintre cele două unități lexicale românești: **zuralíu, -íe** adj. „zăpăcit, cam într-o ureche, țicnit, candriu, nebun". Această formă nu este deci decît o variantă a lui *zurliu*, folosită și substantivat, cu sensul „dans popular", iar modificarea formală se datorește influenței sufixului *-aliu*, care a înlocuit propria sa variantă etimologică (*-liu*).

Iunie 1983

București, str. Ivan Anghelache nr. 2

OJĂ, ATESTĂRI

DE

DAN BUGEANU

„OJĂ s.f. Lac de unghii.
— Etimologia necunoscută".

Este tot ce aflăm în DLR (s.v.) în legătură cu cuvîntul respectiv. După cum se poate vedea, nu se indică nici un fel de surse. Este, în întregime, meritul redactorilor DLR-ului de a fi înregistrat, pentru prima oară, într-un dicționar al limbii române, acest cuvînt, intrat în vorbirea noastră de mai bine de cincizeci de ani.

Pe de altă parte e regretabil că prezentarea lui se limitează la două rînduri. În cele ce urmează voi aduce completări privind atestările și variantele cuvîntului.

Prima atestare, întîlnită de mine, datează din 1930 : „Atunci cînd va avea și el un birou separat cu telefon de masă, cînd îl va (sic !) aștepta și pe el inventatori nenorocoși cu fruntea genială sau femei cu unghiile lăcuite cu Oja care miroasă a sirop de smeură" (Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, București, f.a., ed. IV, p. 123).

Am reîntîlnit cuvîntul în trei pasaje dintr-un text scris în 1936. Reproduc unul dintre ele : „O așteaptă femeia, care trebuie să-i facă unghiile de la picior cu oja" (Anton Holban, *Opere*, II, București, 1972, p. 76). Celelalte două se află la p. 30 și la p. 34 ale aceluiași volum. Ele aparțin romanului *Jocurile Daniei*, scris în 1936 (cu un an înainte de moartea prematură a scriitorului, survenită în ianuarie 1937) și rămas în manuscris pînă în 1971, cînd este editat de Elena Beram.

În sfîrșit, iată și o atestare a unui scriitor contemporan : „O dată își dădu chiar ea cu oja Leliei pe unghiile de la picioare" (Nicolae Breban, *Bunavestire*, Iași, 1977, p. 199). Cuvîntul reapare în același roman, la p. 175 și 226.

Cred că cititorii au observat că în toate pasajele reproduse de mine forma cuvîntului este : *oja*, cu *-a*, și nu cu *-ă* (așa cum apare în cuvînt-titlu din DLR), chiar cînd este nearticulat (vezi citatul din Cezar Petrescu și toate trei atestările din Anton Holban). Înseamnă că este necesar să se menționeze o variantă *oja* (neart.), mult mai cunoscută decît *ojă*, dacă nu chiar singura formă folosită în perioada antebelică.

Pentru varianta *ojă* nu avem nici o indicație. Din atestările înregistrate la Nicolae Breban nu putem să ne dăm seama de existența ei, căci, în toate cele trei cazurile întîlnite, cuvîntul este articulat. De exemplu : „La degetele de la mîini, în cîteva locuri, oja căzuse" (idem, *ibidem*, p. 175).

Singura atestare a formei *ojă* este cuvîntul-titlu din DLR ! Aceasta ne face să credem că redactorii dicționarului citat au consemnat unica formă auzită în prezent. La atestarea din DLR se adaugă comunicarea

de față a subsemnatului, care a auzit, de asemenea, întotdeauna numai *ojă*, cînd substantivul era, bineînțeles, nearticulat, și niciodată *oja*, pe care l-a înregistrat numai ca substantiv articulat. De aceea cred că nu am greși dacă am adăuga la varianta *oja* caracterizarea „învechit", chiar dacă e vorba de un trecut nu prea îndepărtat.

E necesar să mai notăm un alt fapt. Cezar Petrescu scrie cuvîntul cu majusculă : *Oja*. Este probabil că, în epoca aceea, cuvîntul, destul de puțin cunoscut, a putut să fie simțit ca nume propriu de felul : *Coty* (pentru parfumul Coty), *Hudnut* (pentru pudra Hudnut), *Javel* (pentru apa Javel), *Rexona* (pentru săpunul Rexona).

Decembrie 1982 *București, str. Crinului nr. 5—15*

CONECTIVE INTERPROPOZIȚIONALE ÎN ROMÂNA LITERARĂ DIN JURUL ANULUI 1900

DE

DOINA DAVID

Mai puțin studiată de cercetătorii istoriei românei literare, sintaxa dezvăluie, totuși, datorită cu deosebire caracterului său abstract și deschiderii specifice spre inovație, aspecte semnificative pentru complexitatea drumului parcurs de varianta cultă a limbii noastre pînă la fixarea formelor definitive de azi. Ea pune în evidență incertitudini, determinate obiectiv și subiectiv, de factori lingvistici interni sau de istoria societății (a culturii), relații complicate între tradiția literară și diversele tendințe inovatoare, între limba literară scrisă și formele variate ale limbii vorbite.

Deși pe la mijlocul veacului trecut dobîndise, în general, aspectul pe care îl are azi, abandonînd (cu deosebire sub influența limbii populare și a limbii franceze) procedeele caracteristice vechiului scris românesc, sintaxa literară manifesta încă unele oscilații în jurul anului 1900, mai cu seamă că preocupările normative ale epocii moderne vizaseră prea puțin acest domeniu [1]. Faptele pe care le aducem în discuție aici — utilizări particulare ale elementelor conjuncționale în cadrul subordonării, atestate la ardeleni și bănățeni în scrieri cu conținut istoric, cultural, politic, semnalate parțial în lucrările de cultivare a limbii tipărite în epocă — prezintă interes pentru cunoașterea mai nuanțată a unei etape importante din evoluția românei literare, pentru completarea studiilor monografice asupra diverselor tipuri de subordonate, dar, totodată, și dintr-un punct de vedere mai general, în măsura în care demonstrează validitatea uneia dintre legile evoluției lingvistice, aceea a unității limbii în varietatea manifestărilor ei concrete [2]. Construcțiile sintactice la care ne oprim în continuare sînt, în cea mai mare parte, reminiscențe din fazele anterioare ale românei culte sau transpuneri, în limba literară scrisă, ale unor deprinderi de exprimare caracteristice limbajului conversației familiare, mediator, cum s-a remarcat uneori, al unor influențe populare, regionale sau străine.

Asupra abuzului de pronume demonstrative în limba transilvănenilor atrăsese atenția, încă în 1868, T. Maiorescu (*Cr.*, 32, 33) [3], arătînd con-

---

[1] Vezi și Ion Gheție, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978, p. 165—169, 203—206.

[2] Cf. Ion Coteanu, *Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)*, București, 1981, p. 54.

[3] Abrevieri: B = A. Bunea, *Discursuri. Autonomia bisericească. Diverse*, Blaj, 1903; *Cr.* = T. Maiorescu, *Critice*. Antologie și prefață de Paul Georgescu. Text stabilit de Domnica Stoicescu, București, 1966; CV = A. Banciu, *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim româ-*

secințele acestei „erori stilistice" în ceea ce privește claritatea, eufonia și specificul național al frazei publiciștilor români din Imperiul Austro-Ungar. Această preferință de ordin stilistic ne interesează aici în măsura în care determină utilizarea, mai frecventă decît în exprimarea literară obișnuită în Principate, a construcției *aceea că* (apropiată ca valoare de *faptul că*, specifică limbii actuale), de regulă în locul conjuncției *că*, uneori în formule lexicale mai ample, în componența cărora intră și elemente prepoziționale. Avem în vedere exemple ca următoarele, extrase dintr-un singur volum, semnat de A. Bunea : „Apoi să nu creadă ministrul nici *aceea că* prin închiderea gimnaziului din Beiuș s-ar promova vreun interes [...]" (B, 166); „declarat-au totodată și *aceea că* limba de propunere trebuie să fie cea română" (B, 198); „trebuie să arătăm și *aceea că* [...] are în general drept de autonomie [...]" (B, 177); „nu cearcă numai *aceea că* oare gimnaziile [...] stau pe nivelul acela, la care din punct de vedere didactic trebuie să se ridice [...]" (B, 170); „mai pot adauge și *aceea că* înstrăinarea observată în anii precedenți [...] s-a domolit" (B, 201); „nu și-au pierdut dreptul de alegere *prin aceea că* au trecut la alte dieceze [...]" (B, 257) etc. În măsura în care aceste formule lexicale cu valoare conjuncțională (caracteristice încă vorbirii intelectualilor ardeleni din generațiile mai vechi) erau simțite ca analizabile, putem remarca și o distribuție întrucîtva deosebită de cea caracteristică românei literare actuale a propozițiilor atributive față de completivele directe, mai puțin, față de alte subordonate, distribuție favorabilă atributivelor [4].

Cu prilejul amintit, Maiorescu (*Cr.*, 32) remarca și utilizarea abuzivă a conjuncției *că* în scrierile transilvănenilor, semnalată, de altfel, și în cercetările mai recente (SILRL, 439). O expresie a acestei preferințe este frecvența, în anumite texte, a propozițiilor interogative indirecte (îndeosebi completive directe, dar și completive indirecte, subiective, atributive), introduse mai ales prin pronume și adverbe interogative precedate de conjuncția *că* : „*Că pe ce* și-a întemeiat Cantemir această afirmațiune hotărîtă nu putem ști" (O, 42); „Este interesant să vedem *că la ce* concluzie ajunge Cantacuzino" (O, 63); „să arete *că unde* se află

---

nește. Ardelenisme și alte **-isme**, Brașov, 1913 ; D = P. Dragalina, *Din istoria Banatului Severin*, partea I, Caransebeș, 1899 ; ET = E. Trăilă, *Simplificarea graficii și a ortografii*, Caransebeș, 1899 ; F = T. Cipariu, *Elemente de filosofie după W. T. Krug*, vol. I, Blaj, 1861 ; L = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania. Școala ardeleană*, vol. I (p. 1—240) ; vol. II (p. 243—270), Craiova, f.a. ; M = A. Mureșanu, *Poezii și articole*. Ediție de D. Păcurariu, București, 1963 ; O = V. Onițiu, *Din cele trecute vremi*, Arad, 1911 ; PI = A. Papiu Ilarian, *Antologie*. Ediție îngrijită, prefață, note și comentarii de Cornelia Albu, București, 1981 ; R = I. Rațiu, *Viața și operile lui Andrei Mureșan. Studiu istorico-literar*, Blaj, 1900 ; SILRL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. II, București, 1969 ; *Șc.a.* = *Școala ardeleană*, vol. I—III, Ediție critică de Florea Fugariu. Studiu introductiv și note finale de Romul Munteanu, București, 1970 ; T = I. Tolan, *Noul dicționar ortografic al limbii române*, Arad, 1932 ; *Tr.* = *Transilvania*. Organul Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, XI, 1980 ș.u.

[4] Alte aspecte specifice în ceea ce privește distribuția diverselor tipuri de propoziții se explică prin orientările tematice (ideologice) dominante în cultura românească modernă din Transilvania și Banat (între altele, prin preferința pentru scrieri cu conținut moralizator). Avem în vedere frecvența subiectivelor cerute de verbe și expresii verbale impersonale, de adverbe predicative cum sînt *(e) adevărat că, (e) drept că, trebuie că, poate fi că*. De asemenea, frecvența conclusivelor introduse prin *dară* și *așadară*.

[...]" (B, 206); „mă întreabă el *că ce* studiez" (*Tr*, 1896, 31); „nici idee n-aveau *că cine* a fost Iancu" (*Tr.*, 1900, 88); „*că cum* e românul se poate vedea" (*Tr.*, 1887, 44); „ar fi foarte interesant să se știe *că pe ce* bază s-a introdus datina [...]" (B, 226); „le-a arătat *că ce* pericole așteaptă pe sămănăturile noastre" (T, 129). Exemple similare apar și în texte scrise înaintea perioadei la care ne referim : „se poate pune întrebarea *că cine*-i face lui atîtea versuri —"; „veți întreba *că ce* este cauza de se scutură [...]" (M. 171, 186).

Aceste propoziții hipercaracterizate sintactic au atras atenția celor preocupați de corectitudinea exprimării, fiind explicate, uneori (T, 129), prin influența limbii maghiare, influență care poate fi admisă, credem, atît ca una directă în limba conversației intelectualului bilingv (cf. mg. *hogy mi* „că ce", *hogy ki* „că cine", *hogy kivel* „că cu ce"), cît poate, mai ales, ca influență mediată de grai [5]. Prin frecvența lor, construcțiile în discuție sînt, și azi, „fenomene lingvistice relevante" pentru vorbirea populară din partea de nord-vest a țării [6]. La eliminarea lor din scrisul oamenilor culți (și, în mai mică măsură, din limbajul lor familiar [7]) au contribuit, probabil, preferințele de ordin estetic ale limbii literare, mai însemnate în cazul de față decît înclinația, pe care am putea-o considera logică, de a marca suplimentar caracterul subordonat al propoziției.

Structurilor învechite ale limbii literare [8] le aparține conectivul *cum că*, element de relație al completivelor directe, subiectivelor, atributivelor, atestat în diverse categorii de texte : „să mărturisim *cum că* sîntem un popor [...]" (*Tr.*, 1887, 44); „e de acea firmă convingere *cum că* nu lovește în drepturile maestatice [...]" (B, 237); „*Cum că* aceasta e o alegorie apare din strofa ultimă" (R, 78).

Ca să pentru *să*, fără intercalări între componentele lui, apare relativ frecvent în anumite texte, diferite prin conținutul lor, ca element introductiv al subordonatelor completive indirecte, subiective, predicative, atributive : „dorim și noi *ca să* o iubească" (*Tr.*, 1888, 7); „nu îndrăzneau *ca să*-i urmărească" (D, 16); „aștepta [...] *ca să*-i dea ceva" (R, 89); „n-a avut de cuget *ca să* dea pe românește traduceri" (R, 90); „a îndemnat *ca să* vie [...]" (*Tr.*, 1888, 9); „n-au fost în stare *ca să* clatine [...]" (*Tr.*, 1887, 46); „l-a înduplecat *ca să* nu întindă coarda

---

[5] Pentru folosirea abuzivă a lui *că* în graiurile populare din Transilvania, probabil și sub influența limbii maghiare, vezi și Ion Gheție, *Observații asupra folosirii conjuncțiilor subordonatoare circumstanțiale în graiurile dacoromâne*, în *Fonetică și dialectologie*, vol. III, București, 1961, p. 161.

[6] Vezi Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, 1980, p. 108. Este semnificativă prezența, între particularitățile de exprimare ale „pedagogului de școală nouă", a interogativelor indirecte de tipul : „să vă mustruluiesc *că cum* să fiți la acea înălțime" ; „K'e întreabă *că-z cik'e-s* emisferele pămîntului".

[7] Vezi și Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, ediția a II-a, București, 1947, p. 404.

[8] Cf. și I. Gheție, *Istoria limbii române literare*, ed. cit., p. 205. Pentru circulația construcției în epoca modernă a limbii noastre de cultură, vezi de exemplu : *Șc.a.*, I, p. 85, 88, 89, 96, 250 ; M, p. 4, 5, 113, 114, 124 ; PI, p. 49, 194, 291 ; M. Eminescu, *Articole și traduceri*, vol. I, Ediție critică de Aurelia Rusu [...], București, 1974, p. 3, 4, 6, 8, 9, 10, 26 ; *Cr.*, p. 32, 33 ; F, p. 10, 44, 47, 56 ; SILRL, p. 349, 466 ; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 704.

[...]" (D, 45); „e de lipsă *ca să* ne apucăm toți de lucru" (*Tr*, 1887, 41); „consult ar fi [...] *ca să* se conceadă [...]" (B, 234); „era chiar necesariu *ca să* apuce o mînă de fer frînele" (D, 85); „nici nu a fost scopul nostru *ca să* ne estindem [...]" (R, 8); „intenţiunea curţii nu e *ca să* silească pe români" (L, 278); „unicul motiv [...] este *ca să* ajungă pe scaunul mitropolitan" (B, 211); „cu rugarea *ca să* mi-o trimită" (*Tr.*, 218); „primise [...] misiunea *ca să*-i convertească [...]" (D, 26).

Caracterizată de regulă ca hipercorectă, rezultînd din extinderea echivalenţei *să* / *ca să*, existentă în cazul finalelor şi al unor consecutive, precum şi din nevoia de augmentare a elementului relaţional (fiind marcă a conjunctivului, *să* prezintă o valoare conjuncţională atenuată)[9], construcţia apare, în epoca modernă a limbii noastre literare, în scrieri diferite din toate zonele de cultură românească[10]. Deşi devine „nerecomandabilă" spre sfîrşitul secolului al XIX-lea, compromisă fiind de Caragiale, ea continuă să se menţină, totuşi, pînă în zilele noastre, în tipurile de relaţii menţionate, cu deosebire în vorbirea mai puţin îngrijită (cf. şi DA s.v.), dar, uneori, şi în limba scrisă[11].

Mult mai rar apare în texte *că* (...) *să* „să", „ca (...) să", atestat de noi în calitate de conectiv al completivei directe, indirecte şi al circumstanţialei finale: „dispune *că* [...] *să* se globească popa cu 12 florinţi" (L, 298); „Ziarul nostru roagă pe onorat public *că* [...] *să* se provoace că adresa firmei a cetit-o în foaia noastră" (CV, 86); „sînt vrednici *că* memoria lor *să* nu fie peritoare" (L, 364); „rădăcina pomului cu sarea să o presar, *că* nu cumva *să* mai răsară [...]" (R, 90). Conjuncţia — semnalată de Gramatica Academiei la completive directe şi considerată „nerecomandabilă"[12] — apare în graiuri în cazul tuturor subordonatelor amintite, cel mai adesea fără intercalări între elementele componente, ca procedeu specific popular de marcare suplimentară a subordonării[13]. Circulaţia ei în limba literară scrisă, comparativ chiar cu a conjuncţiei *ca* (...) *să* (a cărei variantă este considerată uneori), a fost dezavantajată, între altele, de ortografia etimologică, expresie a unui „ideal eufonic purist în care evitarea vocalei închise era dorită în primul rînd"[14].

În legătură cu evoluţia circumstanţialelor temporale de interval în relaţie de simultaneitate cu regenta, s-a remarcat schimbarea „raportului de forţe", produsă în epoca modernă, între elementele conjuncţionale *cît, cît timp, cîtă vreme*, literare azi, şi *pînă, pînă cînd, pînă ce*, cu valoare durativă[15]. Ultimele, predominante în textele vechi, au o întrebuinţare mai ales dialectală în româna contemporană[16], specifică părţii

[9] Vezi, de exemplu, Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, ed. cit., p. 403; Valeria Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală. (Limba română de azi)*, Bucureşti, 1972, p. 75, 76.

[10] Vezi *Şc.a.*, III, p. 29, 135; M, p. 125, 137, 192, 156; SILRL, p. 171, 278, 486; PI, p. 45, 50, 51, 52, 56, 68; M. Eminescu, *lucr. cit.*, p. 1, 5, 40, 52, 92, 125.

[11] Cf. Iorgu Iordan, *loc. cit.*; Valeria Guţu Romalo, *loc. cit.*

[12] *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, vol. II, Bucureşti, 1963, p. 285.

[13] Cf. şi Magdalena Vulpe, *lucr. cit.*, p. 95, 207.

[14] Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Bucureşti, 1976, p. 159. Vezi şi DA s.v., unde se precizează: „prin abuz se găseşte la scriitorii mai puţin îngrijiţi şi prin regiunile extreme ale teritoriului românesc [...]".

[15] Vezi Mioara Avram, *Evoluţia subordonării circumstanţiale cu elemente conjuncţionale în limba română*, Bucureşti, 1960, p. 156.

[16] Cf. Magdalena Vulpe, *lucr. cit.*, p. 157.

de vest a teritoriului dacoromân, fiind totuși tolerate, în anumite situații, și în limba literară. În deceniile din jurul anului 1900, conectivele din grupul *pînă*, cu valoarea amintită, corelate uneori cu *pînă atunci*, se întîlneau în scrieri din Transilvania sau din Principate, dar aparțineau, evident, structurilor învechite ale exprimării culte, structuri sprijinite, în unele cazuri, de influența graiurilor populare, exercitată prin intermediul limbajului familiar al intelectualilor. Avem în vedere situații ca următoarele : „*Pînă cînd* sufletul omului nu s-a înălțat încă la o abstracțiune, *pînă atunci* nu are cuvinte, ci numai gesturi [...]" (*Cr.*, 24); „*pînă cînd* [...] limba de propunere era numai cea latină, limba și literatura română se putea mulțămi și numai cu o oară pe săptămînă" (B, 160); „Avea o fire curioasă : *pînă cînd* îl bătea, tăcea ; după ce înceta cu bătaia, începea să țipe" (CV, 85).

Mai interesantă ni se pare utilizarea elementelor conjuncționale *pînă cînd*, *pînă ce* (adesea, cu corelativul *pînă atunci*) în cazul propozițiilor circumstanțiale opoziționale (sau al falselor temporale) construite în româna literară actuală cu ajutorul altor conective specifice raportului temporal de simultaneitate : „*pînă cînd* unii credeau că compozitorul ei a fost însuși autorul Rouget de Lisle, alții credeau că compozitorul a fost cavalerul D'Huna [...]" (R, 105); „*Pînă cînd* regulamentele vechi au instituit 3 secțiuni [...], regulamentul nou [...] prevede încă două secțiuni [...]" (*Tr.*, 1900, 100); „În orice corporațiune științifico-literară, votul decizelor este și trebuie să fie depus în persoanele celor competinți [...], *pînă cînd* în Asociațiunea noastră votul decizelor [...] se bazează pe nudul fapt al plății unei taxe anuale" (*Tr.*, 1900, 99); „*pînă cînd* popoarele conlocuitoare dezvoltă o activitate deosebită pe acest teren [...], *pînă atunci* noi [...] se pare că am devenit nepăsători față cu aceste chestiuni [...]" (*Tr.*, 1895, LIII) ; „La națiunile cu literatură estinsă, această pornire întîmpină mari greutăți, *pînă ce* națiunile a căror literatură se află încă în incunabule [...] negligă [...] sistemu ortografii fonetice" (ET, 13).

Deși insuficient de clar exemplificată, construcția a fost amintită de acad. Iorgu Iordan ca „ardelenism caracteristic", traducere „curioasă" a germ. *während* [17], explicație care se cuvine completată dacă ținem seama de valoarea conectivelor *pînă cînd*, *pînă ce* în propozițiile temporale de tipul celor discutate anterior și de posibilitatea extinderii echivalenței *pînă cînd* / *cîtă vreme*, *cît timp*, pe care am constatat-o la temporala de interval în relații de simultaneitate cu regenta. Semnificativă este și prezența corelativului *pe atunci* la opoziționalele introduse, ca în româna contemporană, prin *pe cînd* [18] : „*Pe cînd* ministrul nu se poate provoca la nici o lege ori act public [...], *pe atunci* noi ne putem provoca la acte publice [...]" (B, 185) ; „*pe cînd* înainte de anul 1883 guvernul conducea numai 49 școale medii de stat și regești, *pe atunci*, după crearea legii amintite, a ajuns la poziținea de a conduce încă 73 școale medii [...]" (B, 168). Avem deci și dovada unui paralelism stabilit la nivelul prepozi-

[17] Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 406.

[18] Vezi și Leca Morariu, *Graiul viu — corectiv stilistic*, în „Ethnos", Focșani, I, 1940, fascicolul I, p. 184.

ţiilor care intră în structura locuţiunilor conjuncţionale şi a corelativelor acestora : *pînă* cînd ... *pînă* atunci / *pe* cînd ... *pe* atunci.

Introducînd modale propriu-zise care exprimă conformitatea şi comparative de egalitate, apare, în unele texte, *pecum*, ca variantă a conectivului *precum*, oscilaţie care trebuie corelată cu alte inconsecvenţe de ordin fonetic ale epocii, cum sînt : *pe — pre*, *peste — preste (preste măsură)*, *pe cînd — pre cînd* [19]. Variantele cu *r* fiind în spiritul orientărilor arhaizante ale latinismului dominant anterior în Transilvania, celelalte, inclusiv *pecum*, puteau fi simţite de către unii vorbitori, împotriva prezenţei lor în limba veche şi în graiuri, ca „moderne". Scrierea „dislocată" a conectivului *(pe cum)* favoriza o asemenea interpretare a normei. Iată cîteva exemple : „căci — *pecum* scrie Gazeta Transilvaniei — el şi pe acest teren dovedea o rară capacitate" (R, 36) ; „citează 37 de strofe [...] şi, *pecum* zice, ar mai putea cita [...]" (R, 166) ; „sub şcoale se înţeleg şi gimnaziile, *pecum* oricine se poate convinge" (B, 196) ; „cade în espresiuni forţate, *pecum* îi sînt de cele mai multe ori înseşi figurile [...]" (T, 75) ; „să prezintăm [...] pe poetul sărbătorit, *pecum* prezintă artistul statua de marmură [...]" (R, 3).

Despre locuţiunea modală *în cît* „în măsura în care" (variantă a formaţiei *întru cît*, cu acelaşi sens), Mioara Avram precizează : „folosită pentru conformitatea cantitativă din secolul al XVII-lea şi frecventă încă la începutul secolului al XIX-lea [...], dar dispărută ulterior" [20]. Este vorba de construcţii de tipul celor ce urmează, unele cu nuanţă condiţională : „episcopii, pe norod, *în cît* le va ajunge putinţa, să-l înveţe [...]" *(Şc. a.*, II, 30) ; „folosiţi-vă dintr-însa *în cît* puteţi" *(Şc. a.*, III, 29) ; „Istoria bisericii românilor, *în cît* o avem pînă acum tipărită [...] e încă muncă nedeplinită" (L, 217) ; „pînă acum, *în cît* ne aducem aminte, n-avură ocaziune a citi [...]" (M, 1, 38). La aceste exemple se adaugă altele, întîlnite în texte publicate de transilvăneni în deceniile din jurul anului 1900, conjuncţia fiind scrisă, adesea, fără aplicarea principiului sintactic din ortografia actuală, ceea ce pune în evidenţă o anumită confuzie între *în cît* modal şi *încît* consecutiv sau cauzal, în ciuda „simţului etimologic" pe care îl presupune de regulă limba cultă [21] : „va conlucra la întemeierea de colecţiuni de istorie naturală, mai ales *în cît* aceste privesc [...] interesele poporului român [...]" *(Tr.*, 1900, 105) ; „referează toate chestiunile puse la ordinea zilei, *în cît* nu au fost împărţite la referenţi speciali" *(Tr.*, 1900, 110) ; „Prim-secretarul [...] execută concluzele comitetului central, *în cît* privesc lucrările secţiunilor" *(Tr.*, 1900, 111) ; „Petiţiunile au să fie prevăzute cu timbru de una coroană, *în cît* nu vor fi adiustate cu atestate de pauperitate" (CV, 84). Ultimul exemplu este dat în 1913 de A. Banciu, care critică utilizarea conectivului *în cît* „în măsura în care" („dacă"), ortografiat, şi de el, într-un singur cuvînt. (Cf. şi DA s.v., unde se remarcă : „azi mai ales *întru cît*".)

Conjuncţia cauzală *încît*, paralelă cu *întrucît* (expresie a echivalenţei *în / întru*), este semnalată, şi ea, ca specifică Transilvaniei, de ziaristul

[19] Vezi şi Doina David, *Limbă şi cultură. Româna literară între 1880 şi 1920. Cu privire specială la Transilvania şi Banat*, Timişoara, 1980, p. 138.

[20] Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 115.

[21] Scrierea „dislocată" apare şi în textele mai vechi : *Şc. a.*, I, p. 252 ; II, p. 246, 344, 395 ; F, p. 53 etc.

Isaia Tolan : „N-am de unde ști, *încît* n-am fost acolo" (T, 133). Valori cauzale ale conectivului, uneori interferente cu cele modale discutate mai sus, apar în perioadele mai vechi, de exemplu la T. Cipariu, care ortografiază conjuncția dislocat *(în câtu)*, considerînd-o deci analizabilă [22] : „De almintrea, voința se cheamă și plac (arbitrium), *încît* poate să aleagă între două determinațiuni opuse" (F, 48) ; „[Facultatea judecătoare] nemica alta nu e, decît însăși facultatea cugetătoare, *încît* adesea cugetarea se arată în formă de judecată [...]" (F, 55) ; „Iar *încît* reprezentațiunile se pot ridica la cunoștințe actuali despre anumite obiecte, ea [această lucrare] se cheamă și putință cunoscătoare" (F, 40).

O formă aparte de realizare prezintă, uneori, modala de conformitate cantitativă introdusă prin elemente conjuncționale specifice subordonatei cauzale, însoțite însă de corelativul *cu atît*. A fost remarcată — cu exemple din limba lui Alecsandri, Caragiale etc. — construcția *cu atît(a) mai ... că*, folosită destul de frecvent în secolul al XIX-lea cu valoarea lui *cu atît mai ... cu cît*, ea fiind considerată „expresia caracterului mixt" al subordonatei (modală cu nuanță cauzală), calc probabil după fr. *d'autant (plus) ... que* [23]. În schimb, *cu atît (mai) ... deoarece* a fost explicată de T. Maiorescu *(Cr.*, 18) ca transpunere a unui procedeu caracteristic vorbirii „neîngrijite" a germanilor din Austria, iar de alți oameni de cultură (T, 133), prin limba maghiară. Textele consultate, unele dintr-o perioadă mai veche decît aceea pe care o avem în vedere în mod special, prezintă și alte variante ale construcției, atestînd căutarea — firească pentru o limbă literară în curs de modernizare, și nu neapărat motivată de vreo influență străină — de mijloace specializate pentru marcarea nuanțată a raporturilor de subordonare. Exemplele următoare pun totodată în evidență tendința de substituire reciprocă a conectivelor cauzale, care ne apar astfel insuficient delimitate ca sens : „Sîrbii au fost *cu atît mai* îndîrjiți, *deoarece* voiau să spele de pe numele lor și pata înfrîngerii de la Slivnița" (CV, 84) ; „Mi-e *cu atît mai* greu, *deoarece* tocmai acum mi-am isprăvit paralele" (T, 133) ; „este însă *cu atît mai* mare culpa, *pentru că* nu ne apărăm" (L, 266) ; „Și aceasta am dorit-o *cu atît mai* vîrtos, *pentru că* studiul lui Braniște este plin de o pricepere adîncă și de o judecată obiectivă" (R, 8) ; „ținuta poporului român a fost a bună samă nefavorabilă pentru unație, *cu atît mai* vîrtos *căci* s-a încheiat fără învoirea lui" (L, 279) ; „va fi încununată cu doritul rezultat, *cu atît mai* vîrtos *căci* memorabilul acest pasu-l făcu națiunea" (L, 221). Valoarea cauzală a conjuncției *încît* „întrucît", însoțită de corelativul *cu atît mai*, apare într-un text din 1828 : „eu toată îndreptarea *cu atît mai* gata sînt a o primi în nume de bine, *încît* bine îmi aduc aminte între cît de strîmte stări împrejur [...] am putut începe la sicrinele bibliotecilor [...]" (L, 170). Prezintă interes și varianta *cu atît mai ... cu cît că*, avînd nuanță concesivă, rezultată din contaminarea construcției reținute pînă azi de limba literară și a celei cu element conjuncțional cauzal : „aceasta *cu atît mai* puțin se poate întîmpla, *cu cît că* praxa indigitată durează de

[22] Dăm exemplele într-o aproximativă transcriere interpretativă, ținînd seama de sunetele tip corespunzătoare semnelor grafice utilizate de Cipariu.

[23] Vezi Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 116.

veacuri" (B, 250); „Aceasta ne însuflă *cu atît mai* mare respect, *cu cît că* nu sîntem deplin încredinţaţi dacă s-au păstrat capete d-operă din timpii artiştilor celor mai renumiţi" (M, 153).

Majoritatea exemplelor au fost selectate din texte scrise la sfîrşitul veacului al XIX-lea, unele, din scrieri mai vechi, două dintre ele fiind întîlnite în lucrări de cultivare a limbii din primele decenii ale secolului nostru. Constatăm, deci, şi de această dată, utilizarea, oarecum întîrziată faţă de stadiul general de evoluţie a normelor, a unor fapte de limbă care atestă frămîntările românei literare din epoca modernizării ei.

S-ar mai putea aminti cîteva întrebuinţări ale elementelor conjuncţionale modale în situaţii neacceptate de norma literară, semnalate ca fapte specifice limbii vorbite de ardeleni şi bănăţeni la începutul secolului nostru. Mai interesantă ni se pare prezenţa locuţiunii *ca şi cum*, cu valorile conectivelor specializate pentru comparativa de egalitate („precum", „după cum", „cum") sau pentru cea de inegalitate restrictivă („Ardealul una este *ca şi cum* una a fost întotdeauna"; „să nu voteze altfel *ca şi cum* [...] s-au înţeles în prealabil": T, 128), deci în alte cazuri decît al comparativei ipotetice (ireale, condiţionale). Explicate prin mg. *mint a hogy* (T, 128), aceste întrebuinţări au puncte de sprijin în graiuri, în general mai puţin caracterizate prin marcarea formală a nuanţelor de conţinut ale subordonatelor; graiurile oferă exemple asemănătoare celor de mai sus, construite însă cu locuţiunea *ca cum* [24]. Se petrece, s-ar putea spune, o reapropiere, prin sens — limitată la nivelul limbii vorbite — a variantei culte *ca şi cum* de cea populară şi veche care i-a stat la bază şi care a fost „modelată", începînd chiar din perioada Şcolii ardelene, din considerente de ordin estetic.

Mai puţin întrebuinţată în comparaţie cu elementele conjuncţionale impuse definitiv în varianta cultă a românei este locuţiunea *după ce* cu valoare cauzală, prezentă şi în textele epocii anterioare, poate ca procedeu arhaic pe care unii dintre cărturari încearcă să-l reactualizeze [25], reflectînd o utilizare extinsă faţă de limba actuală a posibilităţilor pe care le oferă româna de a da sens cauzal locuţiunilor conjuncţionale de timp, atunci cînd ele arată anterioritatea. În scrierile lui T. Cipariu locuţiunea apare însoţită de corelativul *de aceea*, care îi pune în evidenţă valoarea cauzală: „*După ce* însă aceste destincţiuni nu s-au oserbat strîns totdeauna, *de aceea* în multe scripte antropologice şi psichologice ocur şi cercetări de ale filosofiei fundamentali" (F, 99); „Şi *după ce* pe astă coştienţie se razemă toată ţinerea de adevărat omenească [...] *de aceea* mai întîi caută strîns să cercetăm însăşi ţinerea de adevărat [...]" (F, 66).

Atît în aceste exemple, cît şi în majoritatea celor care urmează, sensul primar al conectivului este aproape cu totul eliminat, el apropiindu-se astfel de elementele conjuncţionale *o dată ce, deoarece, de vreme ce*: „Numirea de *ţinţar* [...] poate să derive de la cuvîntul « ţinţi », adecă « cinci », *după ce* cuţovlahii pronunţă pe *ci* ca *ţi*" (*Tr.*, 1900, 30); „*după ce*, în sensul recensiunii, publicarea lui într-o foaie poporală ar fi de folos [...], se decide să se tipărească [...]" (*Tr.*, 1895, XXVIII); „să se

[24] Vezi Magdalena Vulpe, *lucr. cit.*, p. 184.
[25] Cf. şi Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 81–82.

pună în conțelegere [...] pentru o nouă arondare a despărțămîntelor *după ce* și azi mai sînt despărțăminte necorespunzător arondate [...]' (*Tr.*, 1895, CXV); „să primiți propunerea comitetului central, *după ce* prin ea încă mai bine se corespunde dorinței și intențiunii [...] adunării generale trecute" (*Tr.*, 1895, CXV) [26].

Menționăm, în sfîrșit, o formă particulară a locuțiunii concesive *cu toate că*, anume *pe lîngă toate că* „deși", însoțită obișnuit de corelativul *totuși*: „*Pe lîngă toate că* pămîntul și patria nu sînt cuvinte chiar sinonime, *totuși* e un adevăr că o patrie fără teritoriu, fără pămînt, nici că se poate cugeta [...]" (*Tr.*, 1887, 45); „*Pe lîngă toate că* concursul publicat a rămas fără rezultat, *totuși* literatura didactică [...] a luat un avînt considerabil [...]" (*Tr.*, 1895, LVII). Construcția apare și în texte mai vechi, concurată de varianta *cu toate că* și de alte conective, azi literare sau caracteristice doar graiurilor populare [27]: „Mai adăugăm la acestea că toată lumea zice *cunoștință*, *credință*, *putință*, *pe lîngă toate că* astăzi nu mai zicem *cunoștințe*, *credințe*, și numai acum începurăm cu *putințe*" (PI, 191).

Paralelismul dintre concesiva construită astfel și complementul corespunzător (adjectivul pronominal avînd, însă, la nivelul propoziției, funcție sintactică) apare din exemple ca următoarele, atestate în epoca la care ne-am oprit și în cea anterioară: „*Pe lîngă toate contradicțiunile* cu cari a fost întîmpinat studiul acesta [...], el va rămîne pururea un op de valoare" (B, 51); „*Pe lîngă tot ajutorul* ungurilor, Radu fu în două rînduri bătut [...]" (D, 96); „*Pe lîngă toate măsurile* asupritoare [...], Unirea nu a făcut progrese" (L, 303); „Limba română, *pe lîngă toată mulțimea* formelor de care se bucură și astăzi, perdu totuși multe forme" (PI, 197). Prepoziția simplă *lîngă* este utilizată, într-un context similar, la începutul secolului al XIX-lea: „carele [Pericles], *lîngă toate însușiile* lui cele alese, au pricinuit multă nemîntuire patrii sale [...]" (L, 89).

Inovație cultă a epocii moderne, locuțiunea conjuncțională concesivă *cu toate că* nu este, așadar, cu totul generalizată la sfîrșitul secolului, în forma pe care a reținut-o româna literară. Varianta *pe lîngă toate că* are la bază construcția paralelă a complementului concesiv, ambele reflectînd echivalența *lîngă* / *cu* (mai nou, *pe lîngă* / *cu*), extinsă la o structură sintactică diferită de situațiile întîlnite în limba populară sau în textele vechi [28]. Pe de altă parte, oscilațiile în regimul sintactic al prepozițiilor — în cazul nostru, poate și sub influență maghiară (cf. mg. *mindezek mellett* „cu toate acestea", *mellett* „pe lîngă", „alături de") — nu surprind; ele ne întîmpină și mai tîrziu [29], chiar în zilele noastre; în textele ardelenilor și bănățenilor apar de altfel și alte valori ale prepoziției *lîngă* (cf. *Cr.*, 44), diferite de cele actuale.

---

[26] Vezi și CV, p. 86.

[27] Vezi PI, p. 64, 68, 71, 191 etc.

[28] Iată un exemplu din *Palia de la Orăștie. 1581—1582*. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, 1968, p. 106: „spuseră lui Laban cum Iacov au fugit. Și *lîngă* el luo frații lui și îmblet de șapte dzile goni pre el [...]" (vezi și p. 61, 214, 224). *Pe lîngă* cu valoare apropiată de *cu* apare și în textele epocii moderne: „filologii [...] să rămînă *pe lîngă* popor [...], numai modul de a rămînè *pe lîngă* el e ceea ce bate la ochi [...]" (M. Eminescu, *Articole și traduceri*, vol. I, ed. cit., p. 4).

[29] Vezi, de pildă, acad. Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 381—401.

Materialul discutat [30] pune în evidență, între altele, complexitatea relațiilor care s-au stabilit, în perioada modernă a culturii noastre, între varianta populară și cea literară a limbii, manifestată inclusiv sub forma modelării culte a unor elemente dialectale. Constatăm rolul însemnat, de mediator, al influențelor populare, dialectale, dar și străine, pe care l-a avut în evoluția normelor limbii literare scrise limbajul familiar al intelectualului, adică expresia mai puțin constrînsă de gramatică a deprinderilor lui de comunicare.

Faptele semnalate au o frecvență diferită în scrierile vremii, determinată de factori multipli, de ordin social sau individual. Ele apar de regulă alături de variantele azi literare, fiind în general prezente, asemenea acestora din urmă, și în textele mai vechi. Sînt confirmate, așadar, de **tradiția** exprimării culte, ale cărei structuri, nicidecum omogene, se regăsesc firesc, în epoca la care ne-am oprit, într-un echilibru semnificativ pentru evoluția ulterioară a normelor.

Construcțiile sintactice care aparțin aspectelor perimate ale tradiției — o parte dintre ele fiind arhaisme întrucîtva revitalizate de Cipariu și de adepții săi — se alătură unor aspecte particulare existente la nivelul foneticii, morfologiei, lexicului și mențin, împreună cu acestea, o notă specifică în limba scrisă și, poate, mai ales, în cea vorbită de intelectualii români „de peste munți". Completînd imaginea frămîntărilor prin care a trecut limba literară pentru a-și închega tiparele de azi, atestînd în unele cazuri stadii intermediare spre formele definitive, utile pentru datarea mai precisă a acestora din urmă, fapte de genul celor aduse în discuție sînt de regulă criticate în comentariile vremii (cf. *Cr.*, CV, T etc.), ceea ce pune în evidență un anumit dezacord între teoria și practica lingvistică a deceniilor din jurul anului 1900.

Trebuie însă adăugat că, din punctul de vedere al vorbitorilor, semnificația acelorași elemente lingvistice diferă adesea atît în plan diacronic, cît și sincronic. Prezente, astfel, la unii cărturari din deceniile de mijloc ale secolului al XIX-lea din rațiuni etimologiste, o parte dintre faptele comentate au fost desigur înțelese, chiar în epocă, dar mai ales ulterior, și altfel decît în sensul ideologiei latiniste; ele au devenit deprinderi de exprimare, fiind utilizate, deci, fără a fi interpretate la fiecare aplicare [31].

---

[30] Faptele pe care le-am prezentat în articolul de față au fost întîlnite, cu o anumită frecvență, în textele epocii. Dintre particularitățile sintactice „neliterare" semnalate în lucrările de cultivare a limbii sau întîlnite în scrierile consultate, care nu ne-au reținut însă atenția în mod special, amintim subordonatele de excepție de tipul „Ei alta nu știu, *numai să* plîngă" (T, p. 127), „Nu-l prinzi pe-acasă, *fără numai cînd* doarme" (T, p. 133), construcții arhaice, existente și azi în graiuri (cf. Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 197 ; Magdalena Vulpe, *lucr. cit.*, p. 225). De asemenea, circumstanțiala de măsură progresivă introdusă prin *de ce*, cu corelativul *de aceea*, ca în limba populară și în textele literare mai vechi : „*de ce* îl cetea mai mult, *de aceea* i se părea mai slab" (*Tr.*, 1910, p. 6). O variantă a locuțiunii *pe măsură ce* este dezvăluită de următorul exemplu : „*în cîtă măsură* devin mai săraci [...], *într-aceea* se sărăcește și națiunea" (*Tr.*, 1887, p. 45). Amintim și locuțiunea condițională *la caz dacă* : „se va face *la caz dacă* vor prezenta textul [...] (*Tr.*, 1900, p. 107). *La* „în" apare și în planul propoziției (*la* nici un caz, *la* tot cazul : L, II, p. 296 ; O, p. 27).

[31] Pentru caracterul subconștient al normei, vezi I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, București, 1973, p. 24.

În același timp, atitudinea metalingvistică a vorbitorului depinde de cultura pe care o are (inclusiv de opțiunile lui ideologice), de tiparele lingvistice materne și străine pe care le stăpînește; toate acestea îi oferă posibilități particulare de evaluare a normelor, dictîndu-i implicit o anumită atitudine față de ele. Semnificative sînt și lucrările de cultivare a limbii publicate în epocă, unde fapte dintre cele înregistrare mai sus, a căror explicație nu presupune (neapărat) invocarea unor modele străine, sînt puse pe seama germanei sau maghiarei. Mai ales în măsura în care influențează circulația elementelor lingvistice, asemenea aprecieri, chiar contradictorii, nu pot fi neglijate în studiul limbii de cultură, ea fiind — inclusiv în cazul sintaxei — multiplu determinată.

Aprilie 1983 *Facultatea de Filologie*
Timișoara, b-dul V. Pârvan nr. 4

REGIONALISME MOLDOVENEȘTI ACCEPTATE DE LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ ACTUALĂ

DE

LUCREȚIA MAREȘ

I .1. Cercetările din ultimele decenii au stabilit că unificarea în linii mari a limbii române literare s-a încheiat spre sfîrșitul secolului al XIX-lea pe baza dialectului muntean. Afirmațiile în acest sens sînt categorice [1]. Aceasta nu înseamnă însă că limba literară de astăzi se identifică cu dialectul muntean, cu toate că cele mai multe dintre particularitățile ei aparțin acestui dialect. Contribuția celorlalte dialecte la formarea limbii literare a fost relevată cu deosebire în cercetările privitoare la structura dialectală a dacoromânei. Dar cercetătorii au avut în vedere mai ales fapte fonetice și morfologice, cele lexicale ocupînd un loc cu totul secundar. Cu toate acestea a fost pusă în lumină și relația dintre lexicul regional și limba literară. Și în domeniul lexicului s-a ajuns la concluzia că la baza limbii literare stă dialectul muntean. Edificatoare sînt în acest sens statisticile efectuate pe baza *Atlasului lingvistic român*. Astfel, atît Ion Coteanu, care a analizat un număr mare de termeni regionali [2], cît și Vasile Breban, care a stabilit, pe baza a două volume din ALR [3], contribuția graiurilor la formarea lexicului literar românesc [4], au constatat că majoritatea elementelor lexicale acceptate de limba literară sînt muntenești [5]. Această concluzie a fost confirmată și prin statistica elementelor regionale respinse de limba literară întocmită de Ion Gheție pe baza DL [6].

În *Baza dialectală a românei literare* Ion Gheție face unele precizări care interesează în cea mai mare măsură problema discutată aici. Reținem o primă constatare și anume că în lexic normele unitare se formează mai tîrziu decît în fonetică și morfologie. A doua observație privește constituirea lexicului literar, unde contribuția tuturor dialectelor este mai mare, susține autorul, decît în celelalte compartimente ale limbii [7].

2. În cele ce urmează vom aduce în discuție o serie de termeni consideraţi astăzi literari, care au pătruns în limba de cultură din graiurile

---

[1] I. Coteanu, *Româna literară și problemele ei principale*, București, Editura științifică, 1961, p. 49 („La baza limbii noastre literare stă de mult și a fost tot timpul dialectul muntean"); Al. Rosetti, *Despre bazele limbii române literare*, în SCL, XV, 1964, nr. 4, p. 425 („Afirmația că dialectul muntean formează baza limbii noastre literare, începînd cu secolul al XVII-lea, se dovedește perfect întemeiată"); I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, EARSR, 1975, p. 629 („Limba română literară scrisă are la baza sa graiul muntean").

[2] *Româna literară* ..., p. 46—47; vezi și *Elemente de dialectologie a limbii române*, București, 1961, p. 72—73.

[3] Vom folosi în continuare siglele adoptate de *Dicționarul limbii române* (DLR).

[4] *În legătură cu formarea lexicului limbii române literare*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 93—95.

[5] Vezi și R. Todoran, *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în CL, VI, 1961, nr. 1, p. 70—71.

[6] *Baza dialectală*..., p. 620—621.

[7] *Ibidem*, p. 621 și 629.

vorbite în Moldova (împreună cu Bucovina) și uneori în teritoriile limitrofe (puncte din Transilvania și Muntenia de est și din Dobrogea). Evident în lucrarea de față n-am reținut decît un număr limitat de termeni și anume pe aceia a căror circulație moldovenească a putut fi stabilită cu un grad mai înalt de certitudine. În acest scop am ținut seama cu deosebire de indicațiile furnizate de atlasele lingvistice (și în primul rînd de ALR), foarte utile dacă avem în vedere faptul că ele reflectă realitatea lingvistică din perioada în care s-a definitivat actuala structură a lexicului literar românesc. Am crezut potrivit să luăm în considerație și atestările termenilor din textele literare ale anilor 1880—1980, întrucît ele pot oferi date suplimentare pentru fixarea ariei lor de răspîndire. Pentru a cunoaște statutul elementelor lexicale supuse discuției ne-am adresat dicționarelor elaborate în ultima sută de ani [8].

Am urmărit, așadar, pentru fiecare cuvînt, aria pusă în evidență de atlasele lingvistice și felul în care este tratat în dicționare și am adus atestări menite să confirme atît circulația regională, cît și statutul literar de astăzi. Pentru susținerea datelor astfel obținute, am analizat, în unele cazuri, și derivatele cuvîntului. În sfîrșit, fără să insistăm prea mult, am amintit etimologia fiecărui termen și, acolo unde a fost cazul, am făcut unele aprecieri stilistice sau am relevat diversificările semantice suferite de sinonimele geografice acceptate de limba literară.

Materialul lexical a fost împărțit în două categorii : A) termeni regionali propriu-ziși și B) variante (fonetice și lexicale) regionale.

Cîțiva dintre termenii pe care i-am putea include în categoria celor discutați aici au fost analizați în alte lucrări, care au urmărit, într-un fel sau altul, și această problemă. Ne referim la termeni ca *ciolan* (și *ciolănos*) [9] sau la *boci*, *colțunași* și *șăgalnic* [10] de exemplu.

II. A. *Termeni regionali propriu-ziși*

1. alintá „a dezmierda, a mîngîia"

În ALRM I/II h 317 [553] „alint copilul", răspunsul *alint* [11] *(alintă, l-am alintat* etc.) apare compact în jumătatea de sud a Moldovei (p. 512, 526, 528, 530, 532, 536, 538, 558, 584, 588, 590, 594, 596, 600, 610, 614, 618), precum și în p. 677, 194 și 200. Pe aceeași hartă, în puncte izolate din Transilvania, Banat și vestul Olteniei (p. 49, 61, 93, 96, 247, 347 și 850), apare și răspunsul *alin (alină, l-am alinat* etc.).

În restul teritoriului nu s-a răspuns la această întrebare.

Alinta este un cuvînt moldovenesc pentru DDRF, TDRG și Șăineanu. DA menționează că „se aude aproape numai în Moldova". Și atestările date aici susțin această localizare : Creangă, Eminescu, C. Negruzzi, Alecsandri, Vlahuță.

---

[8] Pentru caracteristicile acestor lucrări, precum și pentru motivele care ne-au determinat să apelăm la ele, vezi articolul *Lexicul regional și limba literară*, în LL, 1981, nr. 2, p. 199 și urm.

[9] Discutat de Ion Gheție în *Baza dialectală* . . ., p. 604.

[10] Vezi Lucreția Mareș, *Cuvinte regionale în derivate literare*, în LR, XXIV, 1975, nr. 1, p. 71—80.

[11] *Alinta* este amintit și de R. Todoran printre termenii caracteristici pentru subdialectul moldovenesc, în articolul *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în LR, V, 1956, nr. 1, p. 46 ; vezi și harta nr. 4, p. 45.

Pentru dicționarele mai noi (CADE, Scriban, DL, DEX) *alinta* este un cuvînt literar. DL adaugă și o atestare din Jebeleanu, în care *alinta* este folosit cu sens figurat.

Toate dicționarele sînt de acord cu etimologia latină a cuvîntului: provine din **alentare*, iar acesta din *lentus* „moale, flexibil". Este un cuvînt vechi păstrat pe o arie limitată — Moldova.

2. boți „a (se) mototoli, a (se) șifona"

Am stabilit aria de răspîndire a cuvîntului pe baza răspunsurilor înregistrate în ALRM SN III h 976 [3269] „a boți (cămașa, hainele)" și în ALR SN V 1450 [3448] „mototolesc hîrtia". Pe prima hartă răspunsul *boți* a fost înregistrat în p. 386, 414, 551, 520, 537, 605 din Moldova, precum și în p. 682 din nordul Dobrogei și în p. 353 din Maramureș; au mai fost înregistrate răspunsurile *boțoli* (p. 531) și *îmboți* (p. 514 și opt puncte din nordul Transilvaniei, Crișana și Banat). Pe a doua hartă răspunsul *boți* a fost înregistrat numai în p. 514 și 520, *boțoli* în p. 531 și *a face (a strînge) boț* în p. 386, 537 din Moldova și în p. 346, 353 din Maramureș.

Boți este un regionalism folosit în Moldova pentru CADE, DA și DL; în DDRF, TDRG și Scriban este înregistrat fără indicație de răspîndire geografică. DA atestă sensul discutat aici la Alecsandri, Eminescu, Sadoveanu (dar și pentru celelalte sensuri atestările din DA provin tot numai din Moldova). DEX îl consideră literar.

În chestionarul NALR [12] nu figurează o întrebare pentru *boți*, însă în NALR-Ban. I h 139 [376] „netezesc" apare și răspunsul *îmboțită* (p. 57).

Boți este derivat de la *boț*, cuvînt cunoscut pe aceeași arie geografică. În ALRM SN III h 1216 „cocoloș (de pămînt)", răspunsul *boț* a fost înregistrat în p. 531, 537 din Moldova și în două puncte din zone învecinate (p. 228 și 682). În NALR la întrebarea 1609 „bulgări (de zăpadă)" în Maramureș într-un singur punct s-a răspuns *boț de omăt* (h 667), iar în Oltenia (h 316) răspunsul *boț* nu a fost înregistrat.

3. căină „a se tîngui, a se văita, a se plînge"

În ALR SN V h 1416 [3717] „l-a jelit (multă vreme)" răspunsul *l-a căinat* a fost înregistratîn Moldova (p. 414, 514, 520, 531, 537, 605) și în p. 228, iar *s-a căinat* în p. 574. Pe aceeași hartă au fost înregistrate numeroase sinonime geografice: *jeli* (și *jelui*), *plînge*, *cînta*, *căuna*, *văita*, *văicăra*, *boci*, *tîngui*, *bănui*, *dăuli*, *striga*.

Căina este considerat cuvînt moldovenesc în DDRF, TDRG, Șăineanu și Scriban, dar literar în CADE, DA, DL și DEX. În DA atît sensul „a se văita de mare părere de rău, a regreta amarnic, a se lamenta", cît și sensul „a compătimi, a-și arăta marea părere de rău, a căi" sînt ilustrate prin contexte extrase din operele scriitorilor moldoveni: Beldiman, Drăghici, F. S. Marian, Sbiera, Alecsandri, Russo, Creangă, Sadoveanu. DL atestă însă cuvîntul și la muntenii G. M. Zamfirescu și Camil Petrescu, la care provine din limba literară.

Căina este un cuvînt vechi, provenit din sl. *kajanŭ*.

---

[12] *Noul Atlas lingvistic pe regiuni. Oltenia*, I—IV (1967—1980); *Maramureș*, I—III (1969—1973); *Banat*, I (1980).

4. gudurá „(despre ciini) a-și manifesta bucuria sau atașamentul față de om"

La întrebarea 1153 „(cîinele) se gudură" din ALR I, verbul *a se gudura* a fost înregistrat în Moldova și Bucovina, în p. 214, 223 și 194 din Transilvania, în p. 684 și 679 din Dobrogea și în p. 704, 708 din estul Munteniei. În Muntenia a fost înregistrat răspunsul *a se bucura*, în Maramureș *a se cuceri* etc.[13].

Dicționarele (DDRF, TDRG, CADE, Scriban, DA, DL, DEX) îl înregistrează, împreună cu sensul figurat „a se ploconi, a linguși pe cineva", fără să-i menționeze răspîndirea geografică. Este atestat la moldovenii Negruzzi, Gane, Alecsandri, Sbiera, C. Petrescu, D. Zamfirescu, dar și la muntenii Odobescu, Brătescu-Voinești, precum și la Slavici.

Etimologia cuvîntului (dicționarele trimit la albanezul *gudulis*) ne determină să considerăm că verbul *a se gudura* a fost cunoscut într-o epocă mai veche, pe o arie mult mai largă.

5. lan „suprafață de teren agricol semănată cu același fel de plante (în special cereale)"

În ALRM SN I h 6 [5070] „lan (de grîu)", răspunsul *lan* a fost înregistrat în p. 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605 și în p. 987, deci, cu o singură excepție, în localități din Moldova. Pe aceeași hartă mai apar: *holdă*, *loc de grîu*, *tablă*, *tarla*, *cleată*, *plan (de grîu)* și altele.

Dintre dicționarele consultate numai DDRF menționează Moldova ca arie de răspîndire a cuvîntului; celelalte dicționare (TDRG, Scriban, CADE, DA, DL și DEX) îl înregistrează fără să-i menționeze aria de circulație. În TDRG figurează pe baza unui vers popular din Alecsandri; nici atestările date în DA, atît cele culte (Uricariu, I. Ionescu, C. Negruzzi, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Sbiera), cît și cele populare (H X 356, 77, Șezătoarea, Sevastos), nu depășesc granițele Moldovei. DL adaugă și atestări din Coșbuc și Beniuc.

În NALR-Mar. II h 410 [1021] răspunsul general este *holdă*, dar într-un singur punct din sud-est, deci spre Moldova, a fost înregistrat și *lan;* în NALR-Olt. III h 441 predomină răspunsurile *tarla* și *holdă*, dar pe tot teritoriul a fost înregistrat și *lan*.

Singurul sinonim literar, dintre cele menționate mai sus, este *holdă*. Nici pentru acestea dicționarele nu menționează o arie de răspîndire (cu excepția lui DDRF, care îl localizează în Moldova și Transilvania); atestările din dicționare provin din aceste regiuni.

Lan este considerat împrumut din ucraineană, unde are aceeași formă, iar *holdă* provine din cuvîntul maghiar *hold* „iugăr"[14].

6. lăcrimioáră „mică plantă erbacee cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, de forma unor clopoței *(Convallaria majalis)*"

În ALR SN III h 641 [6314] „mărgăritărele" răspunsul *lăcrămioare (lăcremioare)* a fost înregistrat în p. 386, 414, 520, 531, 537, 605 din Moldova, în p. 157, 172, 235 din Transilvania și în p. 682, 987 din Dobrogea. În Oltenia și Muntenia formează arie răspunsul *mărgăritar*, iar în restul

---

[13] Am folosit datele furnizate de R. Todoran, care îl consideră caracteristic pentru subdialectul moldovenesc, în *Noi particularități...*, p. 63 și 71; vezi și harta nr. 13, p. 68.

[14] *Holdă* este înregistrat și de Lajos Tamás, în *Etymologisch-historiches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

teritoriului au fost înregistrate răspunsuri izolate : *clopoței, ghiocei, domnițele* ș.a.

În TDRG, Șăineanu, Scriban, CADE, DA (s.v. *lacrimă*), *lăcrimioară* este un cuvînt regional, cunoscut în Moldova. DA îl atestă la Alecsandri, C. Negruzzi, S. Fl. Marian.

DL și DEX consideră literară denumirea *lăcrimioară* pentru planta *Convallaria majalis*. Menționăm că termenul muntenesc *mărgăritar* este literar pentru toate dicționarele consultate. TDRG înregistrează și sinonimul regional (muntenesc) *mărgăritărel*.

Se observă că singurele denumiri care formează arii pe harta atlasului lingvistic, *mărgăritar* și *lăcrimioară*, au fost acceptate (în perioade diferite) de limba literară.

Lăcrimioară este un derivat al lui *lacrimă*, iar acesta moștenit din lat. *lacrima*.

7. mășcát „(cereală) cu bobul mare, plin"

În ALR SN Ih 64 [5183] „(grîu) cu bobul mare" s-a înregistrat răspunsul *mășcat* în nordul Moldovei și Bucovina (p. 365, 368, 414, 514, 520, 537, 551), în p. 228, 260 și 353 din Transilvania și Maramureș, precum și în p. 682 din nordul Dobrogei. Se mai formează o arie în Banat, unde s-a răspuns *bombat* și alta în Oltenia, unde s-a răspuns *bobonat*. Au fost înregistrate și răspunsuri prin perifrază : *cu bobul mare, mare la grăunțe* ș.a.

Dicționarele au adoptat față de acest cuvînt o atitudine diferită : DDRF și TDRG indică Modova ; Scriban, mai aproape de aria formată în atlasul lingvistic, indică nord ; DL și DEX îl consideră regional. Numai CADE și DLR îi acordă statut de cuvînt literar. Atestările date în DLR, atît cele culte, cît și cele populare, provin din Moldova (mai ales din nordul Moldovei) și din Maramureș. Și diminutivul *mășcățel* este atestat într-un descîntec cules din Bucovina de S. Fl. Marian.

Mășcat este derivat de la *măciucă*, cuvînt vechi, moștenit din lat. **matteuca* [15].

8. mezín „fratele cel mai tînăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia"

În ALRM II/I h 187 [2626] „mezin" s-a răspuns *mezin* (și variante) în jumătatea de nord a Moldovei (p. 365, 386, 414, 514, 520, 531, 551) și în p. 228, 235, 349, 362 din Transilvania și Maramureș ; în restul teritoriului, pe arii largi, s-a răspuns *(fratele) al mic* sau *(fratele) cel mic*.

DDRF îl consideră cunoscut în Moldova, Scriban îl localizează în est, pentru Tiktin este un cuvînt familiar, iar în CADE, DL și DEX este literar. DLR îl atestă la moldovenii Creangă, Gherea, S. Fl. Marian, Sadoveanu și în izvoare populare provenite din Moldova, dar și la Slavici, Rebreanu și Caragiale și în izvoare populare din Transilvania și Maramureș.

Este un cuvînt vechi, de origine slavă, păstrat pe o arie restrînsă.

9. orcíe „crucea unei căruțe sau trăsuri de care se prind șleaurile"

În ALRM SN I h 230 [5624] „orcicuri", răspunsul *orcic* a fost înregistrat în p. 386, 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605 din Moldova

---

[15] Vezi discuția privind evoluția semantică și etimologia cuvîntului la G. I. Tohăneanu, *Arta evocării la Sadoveanu*, Timișoara, Editura Facla, 1979, p. 59—61.

și în p. 682 din nordul Dobrogei [16]. Pe aceeași hartă au fost înregistrate și răspunsurile : *cruci* în Oltenia, vestul Munteniei și sudul Transilvaniei, *crucioaie* prin Muntenia și Dobrogea, *hamfauă* în Maramureș și prin vestul țării.

Dintre dicționarele consultate numai DDRF și Scriban menționează folosirea cuvîntului *orcic* în Moldova. Această arie de răspîndire este susținută și de atestările date în DLR (Vlahuță, C. Petrescu, S.Fl. Marian). LTR [2] înregistrează atît pe *orcic*, cît și derivatul *orcicar* „lanțul streangului de la ham care se prinde de orcic", menționînd folosirea lor în industria țărănească, dar și circulația regională în Moldova.

În NALR la întrebarea 2111 „orcicuri" s-a răspuns astfel : NALR-Mar. III h 860 înregistrează mai ales răspunsul *hamfauă*, iar NALR-Olt. IV h 650 înregistrează mai ales răspunsul *cruci*. *Orcic* (sau *orcicuri*) nu a fost înregistrat.

Orcic și *orcicar* sînt considerate literare în DLR și DEX.

Orcic este împrumutat din ucr. *orčyk* [17].

10. plisc „partea anterioară, lunguiață și cornoasă, a gurii păsărilor"

În ALR SN II h 375 [5724] „cioc (de cocoș)" răspunsul *plisc* a fost înregistrat numai în p. 514, 531 și 605 din Moldova ; a mai fost înregistrat *cioc* în sud, *clonț* și, rar, *clanț* în nord, apoi *tic*, *ciort* ș.a. DLR menționează pentru *plisc* și răspunsurile din ALR I [67] „gură de găină" în p. 508, 510, 512, 522, 528, 530, 590, 596, 600, 614, 618 din Moldova și în p. 675, 677, 679 din Dobrogea.

Plisc este un cuvînt moldovenesc pentru TDRG, Șăineanu și Scriban. Cu sensul de mai sus DLR îl atestă la Asachi, Alecsandri, Creangă, Marian, Gîrleanu, Hogaș, Cazimir din Moldova, dar și la Stănoiu, Arghezi, Călinescu, Stancu, de exemplu. Și atestările populare (cu excepția lui Jarník—Bîrseanu) provin din Moldova.

CADE, DL, DEX, DLR consideră cuvîntul *plisc* literar.

NALR-Olt. III MN pl. 68 [979] „cioc", înregistrează și *plisc*, în două puncte din vest, alături de răspunsul *cioc*.

Plisc este un cuvînt cu etimologia necunoscută.

Dintre sinonimele geografice sînt literare *cioc* și *clonț*. Pentru *cioc* numai Scriban indică aria de răspîndire („vest și sud"), iar pe *clonț* Tiktin îl consideră provincial și DL folosit în Moldova și Transilvania (cu atestări din Sadoveanu, Camilar și Reteganul).

În perioada actuală credem că numai *cioc* poate fi folosit în toate stilurile funcționale ale românei literare. *Plisc* și (mai puțin) *clonț* apar cu precădere în anumite construcții și în limbaje puternic marcate stilistic.

11. polonic „lingură mare, cu coadă lungă, cu care se scoate supa sau ciorba din oală sau din castron"

În ALRM SN II h 847 [3974] „lingură mare pentru supă", răspunsul *polonic* a fost înregistrat în p. 365, 386, 414, 520, 551 și, alături de *linguroi*, în p. 514, 537, deci în Moldova și Bucovina. Au mai fost înregistrate, între altele, răspunsurile *lingură mare* și *lingură de supă*. Nici

---

[16] *Orcic* este amintit de R. Todoran în *Noi particularități...*, p. 63, printre cuvintele caracteristice pentru subdialectul moldovenesc ; vezi și harta nr. 11, p. 66.

[17] Cf. și I.Pătruț, *Contribuții slave și maghiare la formarea subdialectelor dacoromâne*, în CL, III, 1958, p. 71.

îu ALRM SN I h 278 [5433] „lingură mare pentru urdă" răspunsul *polonic* nu depășește granițele Moldovei (p. 386, 414, 520, 537). În aceeași regiune (p. 386, 414, 520, 551) s-a primit răspunsul *polonic* și la întrebarea 3973 „cauc pentru făină".

Această arie de răspîndire este indicată și în CADE și Scriban. În DDRF și TDRG cuvîntul nu are indicație de răspîndire geografică; este literar și pentru DL și DEX. Din atestările date în DLR (Dosoftei, Drăghici, Brăescu, Sadoveanu, Sbiera și Sevastos, Marian, Pamfile) reiese că *polonic* este un cuvînt vechi, menținut mult timp pe o arie restrînsă de circulație. Varianta *polovnic* (cf. DLR) este izolată.

Cu sensul „lingură mare pentru urdă" cuvîntul este înregistrat și în LTR [2].

În acest caz, limba literară a optat atît pentru denumirea cu cea mai largă răspîndire *(lingură de supă)*, cît și pentru denumirea cea mai precisă *(polonic)*.

Toate dicționarele sînt de acord cu proveniența cuvîntului din ucr. *polonnyk*.

12. prisácă „loc unde sînt așezați stupii; totalitatea stupilor aflați pe acest loc"

În ALR SN I h 265 [5455] „stupină", răspunsul *prisacă* a fost înregistrat în p. 365, 386, 514, 531, 537 și 551, deci în Moldova, mai precis în jumătatea de nord a Moldovei [18]. În restul teritoriului s-a răspuns *stupină* și *stupărie*.

Această arie de răspîndire a cuvîntului *prisacă* [19] este menționată și în TDRG, CADE și Scriban. DL și DEX îl consideră literar. În DLR ms. *prisacă* este atestat nu numai în izvoare provenite din Moldova, ci și la Arghezi și Z. Stancu, în „Scînteia" și „Contemporanul".

În NALR-Olt. IV MN pl. 114 [2190] „prisacă", termenul înregistrat frecvent este *stupină; prisacă* apare rar.

Aceeași situație o au și derivatele *prisăcar* și *prisăcărie*. Răspunsul *prisăcar* a fost înregistrat, în ALR SN I h 266 [5457] „stupar," în p. 365, 386, 414, 514, 520, 531, 537, 555, iar în restul teritoriului *stupar* și în puncte izolate *albinar, mierar* ș.a. În NALR-Olt. IV MN pl. 114 [2186] „prisăcar" s-a răspuns: *stupar, albinar, apicultor; prisăcar* nu a fost înregistrat.

Și *prisăcărie*, în ALRM SN I h 171 [5452] „albinărit", a fost înregistrat numai în Moldova (p. 414, 514, 520).

Prisăcar este regional (moldovenesc) pentru TDRG, CADE, Scriban, dar literar în DL și DEX. De un tratament similar se bucură în dicționare și *prisăcărie*.

Stupină și *stupărie* sînt considerate literare (sau generale) în toate dicționarele.

---

[18] Este larg discutat de Ion Gheție și Al. Mareș în *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, EARSR, 1974, p. 295–296, și considerat caracteristic pentru subdialectul moldovenesc de R. Todoran, în *Noi particularități...*, p. 63.

[19] *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române*, București, EARSR, 1981, îl atestă în documente din Moldova (p. 194); în documentele din Țara Românească apare *stupină* (p. 225).

Puternic concurat de *stupărie* și *stupină*, termenul *prisacă* este posibil să fie păstrat numai (sau mai ales) în limbajul literaturii artistice. Derivatele *prisăcar* și *prisăcărie* sînt concurate de *stupar* și *stupărie* și, în limbajul științific, de *apicultor* și *apicultură*.

13. ulúc „canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streșinii caselor, pentru a aduna și a conduce spre burlane apa de pe acoperișuri".

În ALR II/I h 233 [3777] „uluc (la streașină)" răspunsul *uluc, uluci* a fost înregistrat în p. 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605 din Moldova și în p. 682, 987 din Dobrogea. Au fost înregistrate și răspunsurile *burlan* și *jgheab* în Oltenia și Muntenia, iar în restul teritoriului formează o arie largă *cetîrnă* împreună cu *scoc* și *valău*.

Aceeași arie de răspîndire, Moldova, este indicată, pentru acest sens al cuvîntului, în TDRG și CADE. Și atestările din DA ms. și DL provin din Moldova.

În NALR [698] „jgheab" s-a răspuns astfel: în Olt. II MN pl. 26, *burlan, scoc, olan, jgheab, urloi;* în Mar. II h 271, *jgheab, halău, ciotornă, cioternă, valău* și în două puncte *burlan*. *Uluc* nu a fost înregistrat.

Pentru DL și DEX *uluc*, cu sensul discutat aici, este un cuvînt literar.

Toate dicționarele sînt de acord că *uluc* provine din tc. *oluk*.

B. *Variante (fonetice și lexicale) regionale*

1. andreá „fiecare dintre acele (lungi și groase) cu care se împletesc obiecte de lînă, de bumbac etc."

În ALRM SN III h 1029 [5784] „andrele", răspunsul *andrele* a fost înregistrat în p. 386, 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605 și în p. 228; s-a mai înregistrat *îndrele* în p. 334, 349, 362 și *undrele* în p. 182, 192 și 762. În Oltenia, Muntenia și Dobrogea formează arie răspunsul *cîrlige*, în Transilvania, Banat, Crișana și prin Maramureș *ace de ciorap (de ștrimfi* etc.), iar în puncte izolate s-a mai înregistrat *igliță* și *igle*. Și în ALRM SN II h 560 [6247] „andrea (de făcut plasă pentru pescuit)" răspunsul *andrea (andreauă)* a fost înregistrat în două puncte din Moldova (514, 537) și în Banat (2, 27, 47), *undrea (undreauă)* prin Muntenia și sudul Transilvaniei, *indrea (indreauă)* în p. 250 și 310.

TDRG indică răspîndirea cuvîntului *andrea* în Moldova. Pentru sensul de care ne ocupăm se trimite însă la *undrea* („undrele de împletit"), sens ilustrat cu izvoare provenite din Muntenia. Mențiunea privitoare la variante, preluată și de Scriban *(undrea* în Muntenia și *andrea* în Moldova, Oltenia, Banat), se referă la toate sensurile cuvîntului. Nici în CADE delimitarea dintre *undrea* și *andrea* nu este mai clară. DA și DL trimit la *undrea* pentru tot cuvîntul. *Undrea* este atestat în DL la muntenii Z.Stancu și Camil Petrescu, iar *andrea* la Pamfile și Pas.

DEX optează pentru forma *andrea*.

Andrea (undrea, indrea) este cunoscut (regional) cu mai multe sensuri, dar cel menționat mai sus, sens literar, considerăm că provine din Moldova, pentru că numai aici este folosit cu această formă.

Atît TDRG și CADE, cît și DEX lasă cuvîntul fără etimologie.

2. mîl „sediment moale acumulat pe marginea sau pe fundul unei ape; nămol"

În ALRM SN II h 647 [2502] „nămol" și h 648 [2503] „noroi" *mîl* formează aceeași arie: Moldova și Bucovina, precum și p. 219. Au

mai fost înregistrate variantele : *mol* în Crișana și în nord-vestul Transilvaniei și *mul* în Maramureș. Remarcăm însă că forma literară *mîl* apare numai în Moldova [20].

Această arie de răspîndire (pentru toate variantele) este indicată și de Scriban în dicționarul său și confirmată de atestările din DLR. Toate atestările din Moldova (Beldiman, Sbiera, Antipa, Sadoveanu, Pamfile, Marian) au forma *mîl*, cele din Transilvania (Jarník—Bîrseanu, Reteganul, Hodoș) *mol* și cele din Maramureș (Bud) *mul*. Pentru TDRG *mîl* este cunoscut în Moldova, iar pentru CADE în Moldova și Bucovina. În celelalte dicționare (DL, DEX) cuvîntul nu are indicație de răspîndire geografică; pentru LTR[2] și M.D.ENC. *mîl* aparține chiar terminologiei geologice.

În NALR-Olt. III h 333 [1641] „nămol", răspunsul *mîl* a fost înregistrat într-un singur punct; în restul teritoriului s-a răspuns *nămol*, *pozmol*, *podmol*. În NALR-Olt. II MN pl. 45 [1604] „noroi" apar numai *noroi* și *nămol*; *mîl* un a fost înregistrat.

Pentru etimologie DLR trimite la ucr. *mul*.

Derivatele lui *mîl* au aceeași arie geografică. Verbul *mîli* a fost înregistrat în ALR SN III h 827 [2502] „nămol" MN în p. 384, 414, 514, 520, 531, 551 și varianta *moli* în p. 349. TDRG și CADE menționează răspîndirea verbului în Moldova și Transilvania, iar Scriban numai în Moldova. Celelalte dicționare (DL, DEX, DLR) îl consideră cuvînt literar. O situație similară au *mîlit*, *mîlitură* și *mîlos* (pentru atestări vezi DLR). Totuși, dintre derivate, *mîlos* pare a avea o răspîndire mai largă.

3. pătlágină „numele mai multor plante erbacee"

În ALR SN III h 650 [6292], *pătlagină* apare în Moldova [21] (p. 386, 414, 514, 520, 531, 537, 551, 605) și în Dobrogea (p. 682, 987). În restul teritoriului au fost înregistrate mai ales variante ale aceluiași cuvînt. Cu toate că *plătagină* și *platagină* formează arie largă în Muntenia și Oltenia și sînt mai apropiate de etimonul latin, s-a impus forma din Moldova. În DEX planta *Plantago* este înregistrată cu forma *pătlagină*.

În NALR-Mar. III h 565 la întrebarea 1337 s-a răspuns și *pătlagină (patlagină)*, dar în NALR-Olt. III h 537 s-a răspuns numai *plătagină (platagină)*, confirmînd astfel ariile menționate mai sus.

Toate dicționarele consultate optează pentru forma *patlagină* sau *pătlagină*, iar varianta *plătagină* este considerată regională (CADE) sau localizată în Oltenia (TDRG, Scriban). Este posibil ca la impunerea formei moldovenești în perioada la care ne referim un rol hotărîtor să fi avut faptul că primele lucrări științifice au sistematizat și clasificat plantele din Moldova, înregistrînd și difuzînd deci denumirile populare cu forma cunoscută în această regiune.

III. Din analizarea termenilor pe care i-am supus discuției se desprind unele observații generale :

1. Dintre termenii, destul de numeroși, care pe hărțile *Atlasului lingvistic român* formează arie numai în Moldova, conferind acestei regiuni

[20] Vezi și Valeriu Rusu, *Contribuții la descrierea graiurilor dacoromâne*, în FD, V, 1963, p. 88 și 104 (harta nr. 14).

[21] Idem, *ibidem*, p. 84.

o fizionomie lexicală distinctă, relativ puțini au fost acceptați de limba literară.

2. Termenii moldovenești s-au impus în limba literară alături de alte sinonime geografice (de obicei muntenești); face excepție verbul *alinta*, care nu are sinonime geografice.

3. Cei mai mulți dintre termenii analizați aici au primit statut de literar după sfîrșitul secolului trecut, deci după perioada de constituire a limbii literare. Primii asimilați au fost cei vechi: *alinta*, *căina*, *gudura*, *mezin*. Împrumuturile mai noi *(mîl, polonic)* au pătruns în lexicul literar în ultimele decenii. Termeni ca *lan* sau *orcic* de exemplu nu sînt semnificativi din punctul de vedere discutat aici, întrucît aceștia au primit în dicționare definiții adecvate sferei semantice din care fac parte.

4. Între sinonimele geografice asimilate de limba literară s-au produs uneori diferențieri stilistice (vezi *plisc* și *cioc*, de exemplu).

5. Unii dintre termenii care denumesc obiecte folosite în gospodăria țărănească au intrat și în terminologia tehnică *(uluc)*.

6. Din punct de vedere etimologic cuvintele discutate aici sînt fie (foarte) vechi păstrate pe o arie restrînsă, fie împrumuturi din limbile învecinate. Dintre cele vechi (sau derivate ale acestora), unele aparțin, probabil, fondului autohton *(gudura)*, altele sînt moștenite din latină *(alinta)* sau sînt formate în românește de la o bază moștenită din latină *(lăcrimioară, mășcat)*, iar cîteva provin din slavă *(căina, mezin)*. Împrumuturile noi sînt de origine ucraineană *(lan, mîl, orcic, polonic)*.

Aprilie 1983 *Institutul de Lingvistică*
București, str. Spiru Haret nr. 12

CONCORDANȚELE LINGVISTICE SAU CAPCANELE STABILIRII PATERNITĂȚII UNUI TEXT
PROBLEME DE METODĂ*
I

DE

LIVIU ONU

Acum cîțiva ani, N. A. Ursu a încercat, în revista „Cronica" [1], să demonstreze că Dosoftei, autorul binecunoscutei *Psaltiri în versuri*, este și traducătorul *Istoriilor* lui Herodot în versiunea de la Coșula [2]. Argumentația lui N. A. Ursu, completată, puțin timp după aceea, cu cîteva elemente noi, în revista „Limba română" [3], se reduce la un număr de concordanțe lingvistice și de așa-zise concordanțe stilistice. Ponderea argumentației o reprezintă faptele de limbă, mai mult sau mai puțin comune în opera lui Dosoftei și în *Istorii* : 10 unități lexicale, 4 particularități fonetice, o particularitate morfonetică, o particularitate morfologică și 2 sufixe. Aceste fapte de limbă au fost alese arbitrar, de autorul celor două articole, dintre cele mai caracteristice fenomene pe care ni le oferă textele în cauză.

Subsumat principiului concordanțelor lingvistice este, în expunerea lui N. A. Ursu, principiul primei atestări a unor fapte de limbă în opera scriitorului căruia i se atribuie paternitatea.

Sub raport metodologic, demonstrația lui N. A. Ursu este insuficientă. În primul rînd, lingvistul ieșean neglijează posibilitatea unor intervenții, în textele împricinate, din partea celor care le-au transmis de la autor (respectiv traducător) la cititor, adică din partea tipografilor, respectiv copiștilor. E adevărat că, în edițiile pe care le-a publicat din *Psaltirea în versuri* [4] și din *Liturghierul* [5] lui Dosoftei, N. A. Ursu semna-

---

* Pentru abrevierile de cuvinte (terminologia gramaticală) și abrevierile bibliografice privind monumentele de limbă și revistele la care ne referim, adoptăm abrevierile folosite în DLR. Prin DLR înțelegem nu numai partea apărută după 1965 din *Dicționarul limbii române* elaborat sub egida Academiei R. S. România, ci și partea publicată, sub conducerea lui S. Pușcariu (numită de obicei : DA), de Academia Română. Pentru abrevierile speciale, vezi aici notele 8, 9 și 14.

[1] N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, în „Cronica" (Iași), XI, 1976, nr. 6, din 6 februarie, p. 4—6.

[2] Citatele din *Istorii*, în versiunea indicată, vor fi reproduse după ms. rom. 3 499 de la B.A.R.S.R., ms. care a stat și la baza ediției : *1645. Herodot.* Traducere românească publicată după manuscriptul găsit în mănăstirea de la Coșula de N. Iorga. Vălenii-de-Munte, 1909.

[3] N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, în LR, XXVII, 1978, nr. 5, p. 495—507.

[4] Dosoftei, *Psaltirea în versuri. 1673*. Ediție critică de N. A. Ursu. Cu un cuvînt înainte de Înalt Prea Sfințitul Iustin Moisescu, arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei. Iași, 1974.

[5] Dosoftei, *Dumnedzăiasca liturghie. 1679*. Ediție critică de N. A. Ursu. Cu un studiu introductiv de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei. Iași, 1980.

leazã și corectează erorile tipografice evidente. Numeroase erori de acest fel există și în *Viața și petrecerea svinților*, ca și în celelalte tipărituri ale cărturarului moldovean. Dar aceasta este cu totul altceva. Să nu uităm că tipograful, cel puțin în vechime, are — în transmiterea unui text — același rol ca un copist. Prin urmare, din partea lui sînt posibile și intervenții mai puțin evidente, deci mai profunde, la diferite niveluri ale limbii textului. În principiu, grija pentru transmiterea exactă și corectă a unui text e în funcție și de natura textului : text oficial, canonic (legi, texte liturgice etc.), text laic, profan (literatură beletristică, cronici etc.). Cine ne garantează că toate particularitățile fonetice pe care le vizează N. A. Ursu [6] în versiunea de la Coșula a *Istoriilor* (*o* > *u*, în *amurțit*, *preuteasă*, *tulbă*, *cuconi* etc. ; *ea* > *a*, în *margă*, *ivală*, *pribag* etc. ; *șc*, în loc de *șt* sau *ș*, în *cașci*, *pășciune* etc. ; *de dăori*, în loc de *de doăori* sau *de doaori*) aparțin traducătorului, și nu tradiției manuscrise ?

Pe de altă parte, N. A. Ursu și, după dînsul, și D. Mihăescu [7] desconsideră diferențele specifice dintre limba textelor lui Dosoftei și limba versiunii de la Coșula a *Istoriilor*. Asupra cîtorva dintre aceste diferențe ne vom opri mai jos, fără a neglija frecvența fenomenelor, datele istoriei limbii și unele principii ale dialectologiei.

Luînd ca bază de discuție limba lui Dosoftei, vom observa că, atîta vreme cît un fapt de limbă se regăsește în două sau mai multe scrieri ale acestui autor și, în plus, apare și cu o ocurență ridicată, el poate fi atribuit, fără greș, scriitorului moldovean, iar nu unui eventual tipograf.

Diferențele lingvistice dintre textele lui Dosoftei și textul versiunii de la Coșula se grupează în cel puțin două categorii : a) diferențe nete în relația : termen/termen ; b) diferențe în relația : termen (sau serie sinonimică)/serie sinonimică.

A. *Diferențe în relația : termen/termen*

1. cuptor (s.n.) „altar" (Her.) — **oltariu, altariu** (s.n.) „altar" (Dos.) [8].

Surprinde în versiunea de la Coșula a *Istoriilor* ocurența mare a s.n. *cuptor* (< lat. **coctorium*) cu sensul de „altar (în antichitate), vatră de jertfă prin ardere, jertfelnic" (fr. „autel") [9] : I 183 [× 3], II 39, IV 87, V 47, IX 81 ; var. *cuptoriu* : III 142 ; *cuptori* : VII 178 ; pl. *cuptoare* : I 132, II 4, 7 ; *cu[p]toară* : II 156 [10]. În această accepțiune, *cup-*

---

[6] În același fel procedează și D. Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote au XVIIe siècle*, în RESEE, XVI, 1978, nr. 3, p. 538—551.

[7] D. Mihăescu, *ibidem*, p. 529—551 ; nr. 4, p. 745—771.

[8] Prin abrevierile *Her.*, respectiv *Dos.*, ne referim la Herodot, *Istorii*, în versiunea de la Coșula (vezi, aici, nota 2), respectiv la operele în limba română ale lui Dosoftei (vezi, mai jos, nota 14).

[9] Trimiterile la versiunea de la Coșula, de tipul „I 183", reprezintă : cartea (cifra română) și capitolul (cifra arabă). Indicațiile cifrice de tipul „[× 2]" sau „[× 3]" etc., plasate după cifra reprezentînd pagina, fila sau (pentru *Istoriile* lui Herodot) capitolul la care se trimite pentru un anumit fapt de limbă, marchează ocurența faptului de limbă pe pagina, pe fila sau în capitolul respectiv. Absența unei asemenea indicații cifrice înseamnă ocurența 1. Termenul *ocurență* apare și în abrevierea : *ocur.*, iar abrevierea *var.* = variantă, variante.

[10] DLR, s.v. *cuptor*, 9°, consemnează acest sens printr-un singur citat, chiar din versiunea de la Coșula a *Istoriilor*, ed. Iorga (vezi, aici, nota 2).

tor traduce termenul (ὁ) βωμός „altar" din textul grecesc[11]. Sensul respectiv al lui *cuptor* — deşi, logic, explicabil — este neobişnuit atît în limba română veche, cît şi în cea modernă[12]. Traducătorul *Istoriilor* foloseşte termenul *cuptor* şi pentru „cuptorul" propriu-zis, tălmăcind, de data aceasta, gr. κάμινος (s.f.) din originalul herodotean (fr. „four, fourneau")[13].

Pentru exprimarea noţiunii de „altar (în antichitate), vatră de jertfă prin ardere, jertfelnic", Dosoftei apelează, în V.S.[14], la termenul care denumeşte şi „altarul" din bisericile creştine (al cărui rost s-a schimbat esenţial) : *oltariu* (< sl. < lat.), cu varianta lexicală *altariu* (< lat. *altarium*). *Oltariu* apare şi în variantele fonetice mai noi *oltari* şi *oltar*. În accepţiunea de „jertfelnic", distribuţia formelor este : *oltariu*, I, f. 187 v ; II, f. 62 r ; III, f. 59 r ; var. *oltari :* III, f. 59 v ; *altariu*, III, 59 v [× 4], 86 v, 122 v, 138 bis r[15], iar în cea de „altar (creştin)" : *oltariu*, I, f. 3 r, 4 r, 8 r, 11 v [× 2], 12 r, 67 [× 3], 107 r, 123 r, 138 v, 144 v, 160 r, 185 r, 198 v ; II, f. 9 r, 50 r, 76 r ; III, p. 10, f. 42 bis r, 47 r, 64 r, 88 v, 96 v, 141 bis r, 150 r ; IV, f. 3 r ; *oltari*, I, f. 123 v, 209 v ; II, f. 17 r ; III, f. 100 r ; IV, f. 2 v ; *oltar*, II, f. 34 v, 37 r, 37 v ; *altariu*, III, f. 60 r, 78 v, 106 r. Faptul că altarul păgîn este invocat mai rar, în V.S., decît altarul creştin nu trebuie să ne mire : în această operă, accentul se pune pe creştinism, opera este o pledoarie pentru viaţa exemplară a unor creştini din Orientul Apropiat şi din zonele învecinate din Europa şi

---

[11] Excepţie face doar locul din V 47, unde *cuptor* constituie o traducere liberă (pentru „templu" ; deci : *pars pro toto*). Pentru textul grecesc al *Istoriilor* am folosit ediţia : Hérodote, *Histoires*. Texte établi et traduit par Ph.-E. Legrand. Introduction + Livre I—IX + Index analytique. Paris, 1932—1958. (Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association de Guillaume Budé.) Vezi şi ediţia : Herodoti *Historiae*. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit Carolus Hude. Editio tertia. Tomus I—II. Oxonii, [1963—1966], (Scriptorum classicorum Bibliotheca Oxoniensis). Foarte util este indicele exhaustiv al vocabularului *Istoriilor :* John Enoch Powell, *A Lexicon to Herodotus*. Second edition. Hildesheim, 1960 [Fotomechanische Nachdruck des Ausgabe Cambridge ⟨Gr. Br.⟩, 1938]. Indicele lui J. Enoch Powell se întemeiază pe ed. Hude (1926).

[12] Menţionăm aici că în ngr., βωμός şi-a păstrat sensul de „altar".

[13] Vezi ex. în continuare.

[14] Pentru operele tipărite de Dosoftei în limba română, am folosit următoarele sigle şi ediţii : V.S. = *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, tom. I—IV, Iaşi, 1682—1686 ; PS.V. = *Psaltirea în versuri*, ed. N. A. Ursu, Iaşi, 1974 (vezi, mai sus, nota 4) ; A. = *Acatist*, Uniev, 1673 ; LIT.$_1$ = = *Dumnedzăiasca liturghie, 1673*, ed. N. A. Ursu, Iaşi, 1980 (vezi, mai sus, nota 5) ; LIT.$_2$ = = *Dumnedzăiasca liturghie*, [ed. a II-a], Iaşi, 1683 (după ed. precedentă, a lui N. A. Ursu, în care se reproduc şi variantele şi textele în plus ale ed. II) ; MOL. = *Molitvenic de-nţăles*, Iaşi, 1681. În lipsa unei ediţii ştiinţifice a V.S. şi în condiţiile paginării anarhice a celor 4 tomuri din partea tipografilor (poate şi a autorului), cercetările moderne utilizează trimiteri adesea derutante sau nepractice la această importantă operă a lui Dosoftei. În vederea unei normalizări a trimiterilor, indicăm aici compoziţia fiecărui volum şi corecţiunile aduse de noi în numerotarea filelor. A se observa că în t. III există o serie de file p a g i n a t e (p. 2—24) ! Intervenţiile noastre sînt minime. Tom. I = [IV] f. + 248 f. [cu unele erori de numerotare, corectate de noi] ; tom. II = 88 f. [cu grave şi numeroase erori de numerotare ; corectarea numerotării, într-o serie continuă, ne aparţine] ; tom. III = 152 f. [am respectat numerotarea, respectiv paginarea disparată, pe grupuri de file, corectînd unele erori sau completînd numerotarea în cadrul grupurilor (la cifrele care se repetă am adăugat indicaţia „bis")] : f. 1 (r-v), p. 2—24, f. 25—27, 26 bis, 27 bis, 28—32, 33—42, 42 bis, 44, 45, 45 bis, 46—53, 56, 56 bis, 57—67, 68, 69—89, 91—142, 133 bis—142 bis, 143—152 ; tom. IV = f. 1—9.

[15] Caracterul necreştin al altarului este subliniat uneori prin atributul care însoţeşte termenul pentru „altar". Ex. : *Valentina* [...] *călcă supt piciore oltariul idolesc vitejeaşte* (V.S., II, f. 62 r) ; *obori gios altariul cel idolesc (ibidem*, III, f. 138 bis r).

Africa, atît în perioada încreștinării popoarelor, cît și în perioadele următoare.

Ceea ce trebuie subliniat este uzul lui *altariu* numai în t. III al V.S., și numai într-o parte determinată a volumului (etapa 30 martie — 1 iunie !), alternînd totuși cu *oltariu* și cu *oltari*. Este greu de întrevăzut rațiunea pentru care Dosoftei (sau tipograful ?) a apelat, în această parte a expunerii, la varianta mai apropiată de etimonul latin [16].

Dintre lucrările anterioare ale lui Dosoftei, PS.V. consemnează numai pe *oltar* (p. 173), cu var. *oltari* (p. 357, 863) și *oltariu* (p. 407), gen. *oltariului* (p. 359, 911 [× 2]), pl. *oltare* (p. 573, 589). Dat fiind că *Psaltirea* este o carte a *Vechiului Testament*, e firesc ca, cu toate adaptările psalmilor la creștinism, realitățile pe care se grefează aceste imnuri să fie cele precreștine, deci păgîne. Sensul de „jertfelnic (păgîn)" al lui *oltariu* (și var.) este mai evident în unele contexte decît în altele (vezi ex. de pe p. 357, 359, 911).

În schimb, în LIT_1. și $LIT._2$ e vorba numai de „altare" creștine. În $LIT._1$, pe lîngă *oltariu* (ocur. : 16), cu var. *oltari* (ocur. : 7) și *oltar* (ocur. : 2), se folosește o singură dată forma *altariul* (p. 22). Toate formele din $LIT._1$ se reiau în $LIT._2$, care, în textele complementare, are în plus formele : *oltari* (p. 269), art. *oltariul* (p. 285), dar și *altariu* (p. 211, 213), art. *altariul* (p. 211), pl. *altare* (p. 209, 259).

Urmărind cronologic 4 lucrări de bază ale lui Dosoftei, se poate — prin urmare — observa cum, alături de *oltariu*, *oltar(i)*, își face loc, tot mai mult, forma latină *altariu*.

Foarte rar este atestat sensul etimologic al lui *cuptor* în *Istorii* : I 133, IV 163, traducînd gr. κάμινος.

Dosoftei, în cărțile sale, face deseori uz de *cuptoriu*, *cuptori*, rar *cuptor*, cu sensul etimologic : A., f. 8 r, 18 r, 26 v, 33 v, 44 r, 45 r ; PS.V., p. 141, 649 ; V.S., I, f. 19 v, 21 r [×5], 111 v [×2], 119 r, 175 v, 199 r, 220 r, 232 v, 234 r [×2], 245 v ; II, f. 4 v, 8 r, 18 r, 23 r, 28 r, 37 v [×3], 56 v [× 2], 57 r, 69 r, 84 r ; III, f. 47 v, 49 v, 89 v [× 3], 91 r [× 2], 92 r, 107 r, 118 v, 121 v, 122 v, 126 v, 127 v, 135 bis v, 137 bis r, 138 bis r, 141 bis v, 142 bis r, 150 v etc.

În aceeași accepțiune, V.S. apelează și la sinonimul *cămin* : I, f. 2 v *(cămin înfocat*, glosat marginal cu secvența *cuptoriu de foc)*, 3 r *(cămin înfocat*, glosat marginal cu *cuptoriu de foc)*, 5 r [×3] (cu glose marginale la atestările 1 și 3 : *cuptoriu)*, 25 v [× 2], 26 r [× 2], 99 v, 128 r, 130 r, 136 r, 175 r, 215 v, 224 r, 224 v (cu glosă marginală : *cuptoriu)*, 245 v ; II, f. 2 v, 24 r etc.

Pe de altă parte, menționăm că noțiunea de „altar, jertfelnic" este exprimată în *Istoriile* lui Herodot — foarte rar, la Dosoftei — mai des, prin s.n. *jertăvnic* (în diferite variante fonetice) : *jirtevnicu* (Her., I 131), *jărtăvnic* (Dosoftei, V.S., I, f. 51 r, 52 r [× 2], 80 r, 121 r ; PS.V. : p. 291 ; $LIT._1$: p. 19, 22, 26, 32, 35—36, 57, 60, 63, 70, 88, 101, 102, 105 [× 2], 111, 114, 146 ; $LIT._2$: p. 269), pl. art. *jărtăvnicile*

---

[16] Pentru sensul de „jertfelnic (păgîn)" al variantei cu *alt-*, DLR, s.v. *altar*, 2°, nu cunoaște citate mai vechi decît jumătatea a doua a sec. al XIX-lea (Odobescu) ! Iar în DLR, s.v. *oltar* nu se face distincție (deși ar fi fost necesar) între sensul de „jertfelnic (păgîn)" și sensul de „altar (creștin)". Unicul sens este cel de „altar".

(V.S., I, f. 75 v : marginal, glosînd secvența *vetrile idolești* din pagină)[17].

2. măgar (s.m.) (Her.) — **asîn** (s.m.) (Dos.).

Numelui de animal *măgar*, din versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot, îi corespunde, în V.S. a lui Dosoftei, exclusiv sinonimul *asîn*.

Astfel, în *Istorii* sînt consemnate formele de sg. *măgar* : II 121 (d) ; var. *măgaru* : I 133, 194 [× 2] ; pl. *măgari* : II 121 (d) [× 3], III 111, IV 28 [× 2], 129 [× 5], 134, 135 [× 5], IX 39 [× 2] ; *măgari cu coarni* : IV 191 ; *măgari ce nu beau apă* : IV 192 ; *măgari sălbateci* „onagri" : VII 86. În IX 39, *măgar* redă, prin restrîngere, pe τὸ ὑποζύγιον „bête de somme", pe cînd, în toate celelalte cazuri, lui *măgar* îi corespunde în textul grecesc al *Istoriilor* s.m. ὄνος.

Versiunea de la Coșula înregistrează, în două locuri, și derivatul *măgărar* (s.m.) „îngrijitor de măgari" (gr. ὀνοφορβός, s.m.), în forma coruptă de sg. *măgar[ar]i* : VI 68, 69.

Ocurența lui *ásîn* în Dosoftei, V.S., este și ea ridicată : I, f. III r, 25 v, 26 v [× 3] ; III, f. 59 v [× 2], 60 r, 104 v [× 3], 124 v ; pl. *ásîni* : III, f. 51 r. Tot aici e atestat și s.f. *ásînă* „femela măgarului" : I, f. 82 r [× 2] *(asînă sălbatică ; asîna sălbatică)*. Pentru denumirea „măgarului sălbatic" Dosoftei folosește și grecismul *onágru* (V.S., III, f. 52 r), precum și slavonismul (de origine orientală) *colún* (PS.V., p. 747).

În uzul lui *asin*, respectiv *măgar*, pe baza datelor de care dispunem[18] și a informațiilor pe care ni le oferă textele, nu sîntem în măsură să ne pronunțăm atît asupra unei diferențieri geografice, cît asupra unei diferențieri diacronice. S.m. *asin* (var. *asîn*) (< lat. *asĭnus*) a fost, se pare, mult timp, singurul termen la români pentru denumirea animalului respectiv[19]. Textele din sec. al XVI-lea atestă numai pe *asin*, nu și sinonimul său *măgar*, care, pătruns, probabil, din limbile balcanice (cf. alb. *magar*, bg. *magare*), începe să apară în literatura scrisă pe la mijlocul sec. al XVII-lea. Procesul de substituire a termenului moștenit *(asin)* prin termenul nou, denumind exact același animal, începe încă în jumătatea a doua a sec. al XVII-lea[20].

3. Sacîz (Her.) — **Hion, Hiu** (Dos.) (topon.).

Pentru denumirea insulei Hios (s. Chios), traducătorul român al *Istoriilor* lui Herodot nu preia termenul grecesc din original (χῖος s.f.), ci folosește exclusiv denumirea mai nouă, impusă de turci după ocuparea Peninsulei Balcanice, *Sacîz* (< tc. *Sakız*), în variantele : *Sacîzu*, I 160, V 33, 34, 98, VI 2, 5, 26, 31 ; *Sacîz*, I 142 ; *Sacîzi*, I 25, 164, în timp ce Dosoftei, probabil dintr-un respect mai mare acordat tradiției, apelează, în narareа unor evenimente biblice, la denumirea grecească, în variantele *Hion* : V.S., I, f. 188 r [× 2] ([în prima atestare] *ostrovul ce se chiamă Hion)* ; III, f. 50 r *(ostrovul Hion)*, și *Hiu*, *ibidem*, III, f. 128 v *(la tosrovul Hiului)*.

---

[17] Vezi și DLR, s.v. *jertfelnic* (1°).

[18] Vezi DLR, s.v. *asin, asină, măgar, măgărar, măgărie*. Cf. HEM, s. v. *asin, asină* ; S. Pușcariu, LR I_2, p. 231, 274.

[19] În dialectele românești sud-dunărene, situația este următoarea : istr. *âsir* (< *asinu*), arom. *γumár* (< gr. γομάρι), megl. *măgar* (< balc.).

[20] Nu în sec. al XVIII-lea, cum se susține în DLR, s.v. *asin*.

Deși nu avem un termen comparabil la Dosoftei, menționăm că și pentru a indica pe locuitorii insulei Hios traducătorul *Istoriilor* vorbește numai de *sacîzani* (s.m. pl. : I 18 [× 2], 142, 160 [× 3], 161, 165, VI 2, 5, 15 [× 2], 16 [× 2], 26 [× 2], 27), sg. *sacîzan* : IV 138 (gr. ὁ χῖος, οἱ χῖοι), nume de grup derivat, evident, din topon. *Sacîz* (cf. tc. *sakızlı*), ceea ce marchează și mai pregnant opțiunea sa [21].

B. *Diferențe în relația : termen (sau serie sinonimică) / serie sinonimică*

1. pre lesne (Her.) — **lesne, cu lesne** (Dos.) (adv.) „ușor, cu ușurință, fără greutate".

Locuțiunea adverbială *pre lesne*, care apare mai ales în varianta fonetică *pre lesni* (datorată, probabil, tradiției manuscrise), se întîlnește frecvent în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*. Astfel, *pre lesne* e atestat o dată : IX 2, pe cînd *pre lesni* de 28 de ori : I 35, 75, II 20, 161, III 53, 69, 73, 107, 145, IV 140, V 24, 30, 31 [× 2], 49 [× 3], VI 27, 31, 132, VII 9, 38, 57 [× 2], VIII 10, 136, IX 4, 90 [22].

Locuțiunea traduce, de regulă, adv. εὐπετέως „easily" din originalul grecesc.

Aceeași noțiune este exprimată de Dosoftei, de preferință, cu ajutorul adv. *lesne* și, mai rar, al locuțiunii adv. *cu lesne*. Iată formele cu trimiterile corespunzătoare : *lesne*, V.S., I, f. 21 r, 35 r, 42 v, 125 r, 127 r [× 2], 178 r, 179 v, 180 r, 181 r, 181 v, 183 r, 196 v ; II, f. 15 v, 43 v, 52 v ; III, f. 25 v, 29 v, 36 r, 65 r ; IV, f. 7 r ; PS.V., p. 203, 247, 373, 431 ; *cu lesne*, V.S., I, f. 48 v ; II, f. 39 r ; III, f. 70 r, 94 r, 113 v ; PS.V., p. 433, 449, 497, 513, 545, 649 [23].

Semnalăm, aici, și antonimul lui *lesne* : *nelesne* (adv.) „nu ușor ; dificil, cu greu, anevoie", folosit destul de frecvent de către Dosoftei : V.S., I, f. 42 v, 110 r, 146 r, 176 r, 209 v, 210 v [× 2] ; III, f. 121 r, 125 r ; IV, f. 2 v ; A., f. 2 v, 5 v [× 2], 6 r.

Faptul că *Istoriile* de la Coșula ne oferă, f o a r t e r a r, în accepțiunea lui *pre lesne*, și sinonimele *lesne*, respectiv *cu lesne*, iar V.S. înregistrează, o s i n g u r ă d a t ă, locuțiunea *pre lesne* (PS.V. : niciodată), ne demonstrează că fiecare dintre cei doi autori, cunoscînd întreaga serie sinonimică, a preferat, în felul său, o anumită formă a (sau anumite forme ale) seriei. Iată trimiterile corespunzătoare : Her., adv. *lesne* : II 24, 121 (b) ; varianta fonetică *lesni* : III 69, 120, V 50, 97 ; loc. adv. *cu lesni* : III 143 ; V.S., loc. adv. *pre lésne* : II, f. 43 v.

2. arină (anină) (s.f.) și **năsip** (s.n.) (Her.) — **arină** (s.f.) (Dos.) „nisip".

Pentru denumirea noțiunii de „nisip", versiunea de la Coșula a *Istoriilor* folosește alternativ termenii *arină (anină)* și *năsip* (gr. ψάμμος),

[21] Cf. antropon. *Hiotu, Hiotlu*. A nu se confunda numele insulei Hios cu *Kios* din Her., IV 49, numele unui rîu (gr. Κίος, var. Σκίος).

[22] DLR, s.v. *lésne*, înregistrează (cu citate din Coresi, Varlaam, Prav. etc.) loc. adv. *pre lesne*, aglutinînd, grafic, cele două elemente (deci : *prelésne*).

[23] Vezi și DLR, s.v. *lesne*. Vezi și PS.V., ed. N. A. Ursu, cap. *Note și variante*, p. 1, 128 (N. A. Ursu pierde din vedere ocurențele net superioare ale lui *lesne* față de *cu lesne*, în opera lui Dosoftei).

în timp ce la Dosoftei întîlnim exclusiv pe *arină*, pe care învățatul îl cunoștea și din idiomul său natal (arom. *arină*).

Iată ocurențele. Herodot : *arină*, II 8 ; var. *anină*, II 12, 32, III 26 [× 2], 98, 102 [× 4], 105, IV 185 [× 2], VI 107 ; *năsip*, I 47, II 5, III 25, 26 [× 2], 102. Deci raportul este *14* (arină, anină) : *6* (năsip).

E demn de relevat că textul *Istoriilor* ne oferă și alternarea unor derivate : adj. *arinós*, II 12 ; var. *aninós*, II 32, III 98, IV 181, 185, 191 ; respectiv vb. *năsipí*, II 138, 140 ; var. *năsîpí*, III 60. Raportul este *6* (arinos, aninos) : *3* (năsipi, năsîpi).

Pentru *arină*, în scrierile lui Dosoftei, citățm : PS.V., p. 223, 537, 541, 779, 993 ; MOL., f. 104 v ; V.S., I, f. 46 r, 216 r ; III, f. 39 r, 109 v etc.

Este greu de spus dacă asimilările consonantice din *anină* (< *arină* < lat. *arēna*) și *aninos* (< *arinos* < lat. *arenosus*) aparțin limbii traducătorului *Istoriilor* sau tradiției manuscrise a textului. În sec. al XVI-lea, Ps. Sch. consemnează, alături de *arină*, și formele *anină* și *arîră*, Cod. Vor. numai forma rotacizată *arîră*, iar Evangheliarul de la Sibiu — *anină*. În epoca modernă, cercetările dialectale au relevat existența lui *arină* și *anină* în graiurile din centrul și nordul Transilvaniei și în unele graiuri moldovenești de est [24]. Nu este exclus ca aria termenului moștenit din latină (cu variantele sale fonetice), ca și în alte cazuri, să fi fost, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, mai mare [25].

Ținînd seama de datele geografiei lingvistice din epoca noastră, *arină* și *anină* au putut coexista în același grai popular și chiar în același idiolect, și în sec. al XVII-lea. La fel : derivatele *arinos* și *aninos*. Faptul însă că, atît din seria *arină-anină*, cît și din seria *arinos-aninos*, prima formă care apare în textul versiunii de la Coșula a *Istoriilor* este cea cu *r* conservat (*arină*, II 8 ; *arinos*, II 12), după care se folosesc numai formele cu *r* asimilat la *n* (*anină*, *aninos*), ar putea fi un indiciu, după noi, că formele asimilate se datoresc unui copist, și anume unui copist provenit din aria lui *anină* și *aninos*. La început copistul nu a intervenit ; apoi însă și-a permis să retușeze textul după graiul său. Nu e mai puțin adevărat că am surprins, mai ales în notarea numelor proprii și a numelor de grup mai puțin cunoscute, și situații inverse : copistul — probabil un anumit copist — intervine numai la primul sau la primele contacte cu asemenea nume. Apoi, observînd că modelul pe care-l transcrie persistă asupra uneia și aceleiași variante, copistul începe să reproducă „corect" numele respectiv.

---

[24] Vezi DLR, s.v. *arină* ; S. Pușcariu, LR I_2, h. 17 ; R. G. Piotrovskij, în *Omagiu lui I. Iordan*, București, 1958, p. 685—686 (și h. 2 și 3) ; I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, indice, s.v. *arină*, *năsip* (*nisip*). Cf. HEM, s.v. $arină_3$.

[25] Într-un trecut mai îndepărtat, *arină* (*anină*) a fost răspîndit pe întreg teritoriul de limbă română. Cf. topon. *Anina*, *Aninoasa*, *Arinoasa*. Vezi și I. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 50—51 ; HEM, s.v. *Aninoasa*, *Arinoasa*. Prezența lui *năsip* și absența lui *arină* la Varlaam ar fi un indiciu că, în prima jumătate a sec. al XVII-lea, în sudul Moldovei, *năsip* cîștigase teren. Cf. D. Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote...*, *loc. cit.*, nr. 3, p. 545—546 și nr. 4, p. 753 ; idem, *Cronografele românești (cu privire specială asupra tipului Danovici)*, în „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte" (Academia R. S. România), seria a IV-a, t. I, 1980, p. 71 ; t. II, 1981, p. 147—148 ; idem, *La plus ancienne synthèse roumaine des chronographes néo-grecs vénitiens du XVIIe siècle*, în RESEE, XIX, 1981, nr. 1, p. 115—116 ; nr. 2, p. 355.

Este de la sine înțeles că alternanța *arină/năsip* în *Istorii*, teoretic, poate fi explicată în trei feluri : a) traducătorul a folosit termenul *arină* (sau *anină*) ori *arină* și *anină*, iar copiștii ulteriori, mai puțin (sau deloc) familiarizați cu termenul moștenit din latină, au încercat, pe ici pe colo, să-l înlocuiască cu termenul mai răspîndit sau mai cunoscut de ei, *năsip* ; b) traducătorul a folosit numai termenul *năsip*. *Arină* (cu var. *anină*) ar aparține, în acest caz, tradiției manuscrise ; c) copiștii au respectat termenii din text, iar traducătorul provine dintr-o arie de tranziție. Concurența celor doi termeni ar fi, prin urmare, originară.

Noi aderăm la ultima ipoteză.

Întocmai ca în epoca modernă, și în sec. al XVII-lea *arină (anină)* și *năsip* au putut coexista în aceeași zonă lingvistică și, implicit, în limbajul acelorași vorbitori. După opinia noastră, prezența lui *năsip* alături de *arină (anină)*, în același text — în cazul nostru : versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot —, nu poate fi pusă numaidecît pe seama tradiției manuscrise, deci pe seama intervenției unui sau unor copiști. Aceeași serie sinonimică ne-o oferă și Cod. Vor. : alături de *arină*, citat mai sus, e folosit și *năsip*. Pînă la proba contrarie, presupunem că traducătorii unor asemenea texte provin din arii dialectale de tranziție.

În ce privește *Istoriile* de la Coșula, observăm că ocurențele lui *arină (anină)* și *arinos (aninos)* sînt net superioare lui *năsip* și *năsipí (năsîpí)* (20 : 9), așa că trebuie să admitem că *năsip* este în expansiune în aria lui *arină*, din sud înspre nord.

Cu totul altfel trebuie apreciată prezența în text a vb. *năsipí (năsîpí)*, cu sensurile „a umple ; a îndigui". Acest verb, de proveniență polonă sau rusă) [26], a putut fi împrumutat independent de s.n. *năsip* și, în accepțiunile date, nu trebuie considerat în mod sigur ca un derivat pe teren românesc din *năsip*. Vb. *năsipí (năsîpí)* a pătruns deci în aria lui *arină (anină)* din nord (sau est-nord-est) în sud (respectiv vest-sud-vest). În plus, vb. *năsipi (năsîpi)* exclude posibilitatea unei substituiri a lui din partea vreunui copist, deoarece nu are un sinonim, derivat similar sau prin alte procedee, din *arină* (de tipul **ariná* sau **înariná*).

Absența lui *năsipos* din versiunea de la Coșula a *Istoriilor* și prezența exclusivă, în poziția respectivă, a lui *arinos (aninos)* ar putea pleda pentru inserarea lui *năsip* în locul și alături de *arină (anină)*, care va fi fost — în text — originar. Nu este însă exclus ca derivatul *năsipos*, derivat pe teren românesc, după modelul lui *arinos (aninos)*, din *năsip* + suf. adj. *-os*, să fi intrat în circulație ceva mai tîrziu.

Am expus toate aceste ipoteze aici ca să arătăm cît de riscant este să ne cantonăm pe o anumită poziție, atîta vreme cît lipsesc argumente concrete.

3. bisérică (s.f.) ¦(Her.) — **idólniță, bójniță, jártviște** (s.f.) (Dos.) „sanctuar, templu păgîn".

Avînd la dispoziție un termen propriu pentru a denumi „templul păgîn", la care Herodot se referă foarte des în expunerea sa, și anume

[26] Cf. pol. *nasypać*, rs. насыпать

termenul *căpişte* [27], traducătorul român al *Istoriilor* preferă termenul *biserică*, consacrat în limba română, de la început, pentru designarea clădirii destinate anume celebrării unui cult creştin (avînd o serie de caracteristici specifice, deosebite de ale templului păgîn) [28]. Prin *biserică* se traduc termenii (τὸ) ἱρόν „temple, temple-precinct" şi (ὁ) νηός „temple-building". Menţionăm că primul are, în textul lui Herodot, ocurenţa 208, iar al doilea — 60 [29].

Foarte rar se întîlneşte în versiunea de la Coşula a *Istoriilor*, în accepţiunea de „templu păgîn", termenul *capişte*. Raportul dintre ocurenţa lui *biserică* şi aceea a lui *capişte* este de **212 : 11!**

Repartizată pe variante morfologice şi fonetice, ocurenţa celor 2 termeni se prezintă astfel :

sg.	*biserică* — 162		*căpişte* — 7 *căpişti* — 2 = 9
pl.	*biserici* — 47 *bisărici* — 3 = 50		*capişte* — 1 *capişti* — 1 = 2
	212		**11**

Iar repartiţia termenilor pe cărţi este următoarea :

termeni \ cărţi	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
biserică şi var.	49	62	12	12	11	14	3	18	21
capişte şi var.	6	3	—	—	—	—	2	—	—

Ar fi hazardat să atribuim tradiţiei manuscrise inserarea în text a termenului *capişte*, deşi probabilitatea unei asemenea operaţii nu poate fi exclusă cu desăvîrşire. Manuscrisul versiunii de la Coşula nu ne permite să facem conjecturi în acest sens.

Ceea ce este sigur este că traducătorul, întocmai cum a procedat cînd în loc de „zei" şi de „divinitate (păgînă)" vorbeşte aproape totdeauna de *Dumnezeu*, tot aşa a procedat şi în cazul „templului (păgîn"). Traducătorul român al *Istoriilor* a încercat deci o anumită a d a p t a r e a t e x t u l u i h e r o d o t e a n l a c r e ş t i n i s m.

Ar fi mai greu de admis ca această adaptare a textului la creştinism să fi fost făcută de un copist şi ca, deci, folosirea rară a lui *boz* [30] şi a

[27] Vezi DLR, s.v. *capişte* (< v. sl. *kapište*).
[28] Cf. DLR, s.v. *biserică*.
[29] Vezi J. Enoch Powell, *A Lexicon to Herodotus*, ed. cit., s.v.
[30] Vezi paragraful următor.

lui *capiște* să se datoreze lipsei de atenție a copistului respectiv. Caracterul și numărul mare al erorilor datorate probabil unuia dintre ultimii copiști nu credem că se grefează pe intervenții mai profunde din partea unuia dintre primii copiști, în sensul imprimării unui semantism diferit de al originalului.

Dosoftei, în schimb, face o distincție tranșantă, în V.S., între *biserica* cultului creștin și „templul" popoarelor neîncreștinate. Astfel, *besearecă (besearică)*, pl. *beserici* este folosit de Dosoftei exclusiv cu sensul creștin („lăcaș creștin de cult..."). Iată numai cîteva locuri : sg. *besearică*, I, f. II v [× 2], III v [× 2), IV v [× 2], 1 r [× 2], 5 v, 8 r, 8 v [× 2], 11 r, 11 v [× 8], 12 r, 46 v, 52 v, 53 r [× 2] etc. etc. ; III, f. 26 r, 65 r etc. etc. ; pl. *besearici*, I, f. II v, III r, 13 v etc. etc.

Pentru „templul" *Vechiului Testament*, prototipul lăcașului de cult creștin, Dosoftei folosește c i n c i termeni : *cápiște, idólniță, bójniță, jărtviște, închinăciúne*. Ocurența cea mai ridicată o deține *capiște* (sg. *cápiște*, pl. *cápiște*, var. *cápiști)* : peste 70 de cazuri, dintre care citățm sg. *cápiște*, I, f. 7 v, 9 v, 21 r, 22 r, 29 r, 29 v [× 3] etc. ; II, f. 7 r, 7 v, 24 r etc. ; III, p. 15 [× 3], f. 51 r, 61 r etc. ; pl. *cápiște*, III, f. 57 v ; var. *cápiști*, I, f. 29 v, 33 r, 94 r etc. ; II, f. 21 r, 82 r ; III, f. 57 [× 2], 81 v etc. etc. În PS.V. este atestat o dată pl. *cápiști* (p. 199). Adesea, termenul este însoțit, în V.S., de atribute care subliniază caracterul necreștin al templului : *capiștea idolilor, capiște idolească, capiștea cea cu idoli, capiștea Artemidei, capiștea lui Apolon, capiștea lui Zeves, capiștile păgînilor, capiște dimonească* etc.

Pe o scară mult mai redusă sînt folosite, de Dosoftei, în V.S., sinonimele : *idolniță* (ocur. 9), *bojniță* (ocur. 7), *jărtviște* (ocur. 8), *închinăciune* (ocur. 1). Iată locurile : sg. *idólniță*, I, f. 132 r [× 3] ; II, f. 11 v ; III, f. 126 r ; pl. *idólnițe*, I, f. 94 r, 156 v ; III, f. 81 v, 131 r ; sg. *bójniță*, I, f. 135 v, 136 v, 137 v, 175 r ; pl. *bójnițe*, I, f. 96 r, 182 v, 185 v ; sg. *jărtviște*, III, f. 102 r [× 2], 114 r ; var. *jértviște*, III, f. 111 r, 114 r [31] ; pl. *jărtvișți*, III, f. 102 r, 114 r, 115 r ; pl. *închinăciúni*, I, f. 218 r [32]. Uneori termenii sînt folosiți tautologic *(idólnițele și cápiștile*, I, f. 94 r ; *în cápiștile și-n idólnițele lor*, III, f. 81 v ; *cápiștea și jărtvișteа*, III, f. 102 r etc.), ca și cînd ar fi vorba de instituții deosebite. În cîteva cazuri, opoziția „templului" față de *biserică* este marcată clar : [sfîntul] *răsăpiia idólni[țe]le, făcînd sv⟨i⟩nte besearici* (I, f. 156 v) ; [Frumentie] *feace sv⟨i⟩nte besearici, răsăpind bojnițele idolești* (I, f. 185 v). S.f. *închinăciune*,

---

[31] Grafia lui *jertviște* din V.S., f. 114 r, nu e clară : în locul primului *e* apare o pată de cerneală (de tipar), care le origine poate fi un ѣ (chirilic).

[32] Pentru *idolniță* (< v.sl. *idolъnica)*, vezi DLR, s.v. *idol* (cu citate numai din Dosoftei, V.S.). Pentru *bojniță* (< v. sl. *božьnica*), vezi DLR, s.v. *bojniță* (cu citate numai din Dosoftei, V.S.). Termenul *jărtviște* (var. *jertviște)* nu e consemnat în DLR (fascicula cu litera J a apărut în 1937). Iar pentru termenul *închinăciune* (< lat. *inclinationem)*, vezi DLR, s.v. *închina* (citatul din Dosoftei este glosat greșit : „plecare, plecăciune... ; adorațiune, venerațiune..." ; nu e consemnat sensul de „templu" pentru acest cuvînt).

folosit la pl., cu un atribut specific *(închinăciunile idolilor*: I, f. 218 r), are o glosare marginală (tipărită) pentru precizarea sensului : *căpiștile* [33].

PS.V. nu consemnează termenii *idolniță*, *bojniță*, *jărtviște* și *închinăciune*.

În considerațiile noastre generale, din seria sinonimică folosită de Dosoftei, putem exclude pl. *închinăciuni*, al cărui sens special poate să fie de conjunctură, și pe *capiște*, care, deși cu o frecvență mult mai redusă, se regăsește și în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*. În ce privește ultimul termen, deosebirea între textul de la Coșula și textele lui Dosoftei este numai de frecvență. Oricum, cei doi termeni nu pot fi invocați în seria diferențelor specifice dintre limba versiunii de la Coșula a *Istoriilor* și limba scrierilor românești ale lui Dosoftei.

Februarie 1983

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

[33] Versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot folosește, într-un loc (VII 8), s.f. *închinăciune* cu un sens apropiat, dar nu identic : „[atenienii] arsără cetatea Sardis, și bisericile, și închinăciunile". Aici, pl. *închinăciunile* are sensul general de „locurile de închinăciune" și reprezintă o generalizare a noțiunii de „dumbrăvi sacre" din original (cf. Herodot, *Istorii*. Trad. de F. Vanț-Ștef și Ad. Piatkovski, vol. II, București, 1964, p. 184).

O INADVERTENȚĂ EDITORIALĂ ÎN *EPIGONII*

DE

PETRU ZUGUN

1.0. Este vorba de forma verbală *mergéți*, scrisă așa, cu accent grafic pe al doilea *e*, din versul cu numărul 84 din poemul *Epigonii*, „Pe-a lor urme luminoase voi asemenea *mergéți*". Acest verb a fost scris astfel chiar de Eminescu, cum se poate vedea din facsimilul manuscrisului eminescian al *Epigonilor*, dat de Perpessicius la p. 34 a volumului I din ediția sa de *Opere* de Mihai Eminescu, București, 1939. Ulterior, editorii poemului eminescian, Perpessicius (a se vedea ediția citată, p. 35), D. Murărașu (vezi ediția sa din Mihai Eminescu, *Poezii*, vol. I, București, 1982, p. 93) și alții au menținut, la reeditarea *Epigonilor*, această grafie neobișnuită. O întîlnim și în *Dicționarul limbii poetice a lui Mihai Eminescu*, București, 1968, s.v., precum și în antologiile de poezie și în manualele școlare care cuprind *Epigonii*.

1.1. Forma gramaticală menționată este de **imperfect**, cum arată și celelalte verbe cu care stă în corelație, în strofele anterioare, în aceeași strofă și în versurile care o urmează, toate referitoare la scriitorii români anteriori lui Eminescu, considerați superiori, sub raport moral și estetic, epigonilor lor, contemporani cu autorul poemului : „Voi *credeați* în scrisul vostru" (versul 72) ; „Și de-aceea spusa voastră *era* sîntă și frumoasă, / Căci de minți era gîndită, căci din inimi *era scoasă*" (72—73) ; „Voi pierduți în gînduri sînte *convorbeați* cu idealuri" (79) ; „ochiul vostru *vedea*-n lume de icoane un palat" (90).

1.2. Grafia eminesciană nu este identică, totdeauna, cu ortografia contemporană, fapt normal și explicabil prin variabilitatea și varietatea normelor ortografice din ultima sută de ani, precum și prin evoluția scrierii corecte a limbii române. Astfel, chiar în facsimilul menționat (vezi **1.0.**), pot fi întîlnite grafiile *luminá*, *ânger*, *mórte*, *numeróse* ș.a., care erau în uz în perioada în care Eminescu a scris *Epigonii*, dar care au fost abandonate ulterior, inclusiv de marele poet. Pot fi date, desigur, multe alte exemple, în acest sens. În mod firesc, editorii n-au respectat aceste grafii, ci le-au transcris prin corespondentele lor ortografice cunoscute. Întrebarea care se poate ridica este : de ce editorii au făcut o excepție, conservînd grafia *mergéți* și netranspunînd-o în forma ortografică *mergeați*? La această întrebare Perpessicius s-a văzut dator să dea un răspuns, în 1939 : „*Plutéți*, *mergéți* sunt imperfecte și reprezintă două izbutite cazuri de rimă vizuală" (*Note și variante* la Mihai Eminescu, *Opere*, I, ediția citată, p. 196, nota de la subsol). Acest răspuns a fost reluat în *Lămuriri asupra ediției*, în Mihai Eminescu, *Opere alese*, I, București, 1964, p. 281, cu referire la verbele *plutéți* (care apare într-o variantă a *Epigonilor*), *mergéți* și *urmați* : „Aceste trei verbe sînt, cum și logica cere, imperfecte. Pronunția dialectală (cu *e* deschis în locul diftongului *ea*) :

plutéți, *mergéți* oferă două perfecte rime vizuale *(îngheț-mergéți)*". Ceilalți editori nu dau nici o explicație a menținerii formei grafice *mergéți*.

1.3. Afirmațiile lui Perpessicius, reproduse mai sus, nu corespund realității, pentru că partea în rimă, a celor două cuvinte citate, este diferită, vizual, prin două elemente : a) accent grafic în *mergéți* și lipsa lui în *îngheț* ; b) *-i* final în *mergéți* și lipsa lui în *îngheț*. Nu poate fi vorba, deci, de „două perfecte rime vizuale". Mai aproape de realitate ar fi fost afirmația că este (aproape) perfectă rima *auditivă îngheț-mergéți*, fiindcă *-i* final nu este pronunțat dialectal acolo unde (în graiurile de tip moldovenesc) în loc de *mergeați* se spune *mergeți*, cu al doilea *e* deschis, opus lui *e* mediu corespunzător, din forma de prezent a aceluiași verb, și chiar pronunțat este puțin perceptibil, dat fiind caracterul lui de semivocală finală. De asemenea, *e* deschis din *mergeți* nu diferă prea mult de *e* mediu din *mergeți* sau *îngheț*.

2.0. Un aspect mult mai grav se ridică însă, și acest aspect constituie motivul principal al intervenției de față : cu sau fără accent grafic, *e* este pronunțat tot [e], astfel că prin scrierea neobișnuită *mergéți* imperfectul se confundă cu prezentul aceluiași verb și, în consecință, verbul este raportat la epigoni, nu la scriitorii vechi, demni de stimă, tot așa cum sînt raportate la epigoni și celelalte verbe la prezent, din contextul în discuție : „noi *cîrpim* cerul cu stele, noi *mînjim* marea cu valuri" (80) ; „Noi ? Privirea scrutătoare ce nimica nu *viseză*, / Ce tablourile *minte*, ce simțirea *simulează*, / *Privim* reci la lumea asta, vă *numim* vizionari" (91—93). Această confuzie este favorizată și agravată de forma verbală anterioară *urmați*, identică, în sistemul limbii, atît la imperfect, cît și la prezent : „Voi *urmați* cu răpejune cugetările regine, / Cînd, plutind pe aripi sînte printre stelele senine, / Pe-a lor urme luminoase voi asemenea *mergéți*" (versurile 82—84). Pare, astfel, că, în acest pasaj, *voi* înseamnă „epigonii", cărora poetul li se adresează. În acest fel, pasajul devine contradictoriu sau obscur. Eminescu a scris *mergéți* pentru a marca rostirea cu *e* deschis și, astfel, imperfectul, dar ortografia comună nu folosește, nici în acest scop, nici în alte scopuri, accentul grafic, în scrierea cuvintelor.

2.1. Tipograful de la 1870 al „Convorbirilor literare", ca și, ulterior, tipograful ediției Maiorescu (din decembrie 1883) au confundat, de altfel, cele două forme flexionare, de imperfect și de prezent, și au cules greșit forma eminesciană de imperfect : ei nu au pus accentul grafic pe *e* din forma de imperfect. În „Convorbiri literare", IV, 1870—1871, nr. 12, din 15 august, unde poemul *Epigonii* a fost publicat prima dată, forma în discuție este scrisă *mergeți*, formă identică cu aceea corespunzătoare de prezent : „Pe-a lor urme luminoase voi asemenea *mergeți*" (p. 185, în numărul citat). Exact aceeași grafie există și în *Poesii* de Mihail Eminescu, București, 1884, p. 200.

2.2. Dacă, în cazul în discuție, este folosit accentul grafic, se creează impresia că acesta are rolul de a indica numai accentuarea, regională, pe silaba al cărei centru este al doilea *e*, pentru a se obține astfel rima *îngheț-mergéți* (cealaltă accentuare, literară, fiind pe prima silabă), în care însă *mergéți* este perceput, oricum, a fi la timpul prezent.

2.3. În concluzie, prin forma grafică *mergéți*, neobișnuită în ortografia noastră, nu se obține o rimă vizuală perfectă (în cazul prezentat sau în alte cazuri) și nici un alt fel de rimă, ci, dimpotrivă, se provoacă confuzii. Este necesar, deci, ca editorii poeziilor lui Eminescu să scrie, normal, în versul cu numărul 84 din *Epigonii*, *mergeați*, în loc de *mergéți*. În acest fel, *mergeați* reintră în aceleași categorii, gramaticale și grafice, cu *credeați*, *convorbeați*, *urmați* ș.a., imperfecte cu care stă în corelație logică, în același pasaj din *Epigonii*. În plus, scrierea *mergeați* identifică imperfectul verbului *urmați*, precedent. De asemenea, nu s-ar mai face nici o excepție de la regulile ortografice.

Ianuarie 1983 *Facultatea de Filologie*
Iași, Calea 23 August nr. 11

UNELE TENDINȚE ÎN SINTAXA GRUPULUI NOMINAL DIN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

DE

MELANIA FLOREA

În acord cu tendința generală de trecere de la sintetism la analitism, simțul pentru flexiunea nominală scade necontenit, ceea ce duce la amplificarea rolului sintaxei [1]. Procesul de clarificare a normelor în cadrul evoluției generale spre unitate a limbii literare are loc și în sintaxa grupului nominal.

Grupul nominal din limba română actuală păstrează cea mai mare parte a structurilor din perioada anterioară, extinzînd o parte din ele, adăugînd altele noi, în timp ce unele structuri sînt azi simțite ca învechite. Nu toate schimbările din structura grupului nominal au fost admise de normele limbii literare, unele fiind combătute în cadrul preocupărilor actuale de cultivare a limbii. Dar, deși semnalate de Iorgu Iordan încă în 1943 (LRA) [2] drept greșeli caracterizînd mai ales stilul publicistic, astfel de abateri de la norme rămîn și azi tendințe destul de puternice, numeroasele exemple din presa actuală atestînd rezistența lor la presiunea normei.

Întrucît o parte dintre aceste fenomene sînt cunoscute [3], lucrarea de față își propune să evidențieze mai ales aspectele ce au stat mai puțin

---

[1] V. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 297 ; Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 199.

[2] Lucrarea utilizează următoarele sigle și abrevieri : Iordan, LRA = Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943 ; Drăganu, Elemente de sintaxă = Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945 ; Iordan, LRC = Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ediția a II-a, București, 1956 ; GA = *Gramatica limbii române*, ediția a II-a, București, 1966 ; Graur, Tendințele = Al. Graur, *op. cit.* ; Struct. morf. a l.r.c. = Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București. 1967 ; Rom. lit. = România literară ; RL = România liberă ; VR = Viața Românească ; Sadoveanu, I = Mihail Sadoveanu, *Opere* I, București, 1954 ; Sadoveanu, XIX = Mihail Sadoveanu, *Opere*, XIX, București, 1964 ; Străinul = Titus Popovici, *Străinul*, ediția a III-a, București, 1959 ; Întîlnire tîrzie = Nicolae Velea, *Întîlnire tîrzie*, în vol. *Poarta*, București, 1960 ; Ultima proprietate = Nicolae Velea, *Ultima proprietate*, în vol. *8 povestiri*, București, 1963 ; Facerea lumii = Eugen Barbu, *Facerea lumii*, București, 1961 ; Intrusul = Marin Preda, *Intrusul*, București, 1968 ; La un dublu decimal = Nicolae Velea, *La un dublu decimal*, în vol. *Zbor jos*, București, 1968 ; Tovarășul meu de drum, tutunul = Sică Alexandrescu, *Tovarășul meu de drum, tutunul. Noi și vechi despre Caragiale*, București, 1973 ; Memorii = Iorgu Iordan, *Memorii*, II, București, 1977 ; Biblioteca din Alexandria = Petre Sălcudeanu, *Biblioteca din Alexandria*, București, 1980 ; Arta conversației = Ileana Vulpescu, *Arta conversației*, București, 1980 ; Podul de gheață = D. R. Popescu, *Viața și opera lui Tiron B.*, II, *Podul de gheață*, Cluj-Napoca, 1982 ; Parfumul amar al pelinului verde = George Macovescu, *Parfumul amar al pelinului verde. Jurnal la marginea dintre vis și viață*, București, 1982 ; Controverse la Mamaia = Virgil Munteanu, *Controverse la Mamaia*, în „Teatrul", XXVII, 1982, nr. 7—8 ; Scopul sau cauza = Mircea Horia Simionescu, *Scopul sau cauza*, în VR, LXXVII, 1982, nr. 7 ; Seara ultimului Bassaraba = Barbu Cioculescu, *Seara ultimului Bassaraba*, în VR, LXXVII, 1982, p. nr. 7.

[3] Vezi Melania Florea, *Structura grupului nomial în limba română contemporană*, București, 1983, p. 101—104.

în atenția specialiștilor, efectuînd o trecere în revistă a faptelor în discuție, care se mențin în continuare active și au fost frecvent întîlnite în corpusul excerptat.

I. Cele mai importante modificări de care se leagă evoluția centrului grupului nominal au în vedere, așa cum vom arăta mai departe, adjuncții apoziții: după cum centrul este exprimat prin substantiv, pronume sau numeral, apoziția a evoluat mai repede sau mai încet, introducînd inovații ori conservînd structurile vechi.

S-a fixat definitiv norma ca substantivul centru să fie articulat cu articol definit în combinație cu *amîndoi*, *amîndouă*, *toți*, *toate*, deși într-o perioadă destul de apropiată se mai consemnau *amîndouă atacuri*, *în amîndouă cazuri* (Iordan, LRA, p. 295), *toate cinci puncte* (Graur, Tendințele, p. 309).

II. În ceea ce privește evoluția adjuncților grupului nominal, aceasta este caracterizată prin coexistența unor fenomene pe cale de dispariție sau, în orice caz, simțite ca învechite, cu unele structuri nou apărute ori cu structuri care, deși vechi, au o frecvență mult mai mare decît în trecut. Între aceste extreme se manifestă și alte tendințe, chiar destul de puternice, dar fără șanse de a se impune curînd în limba literară.

A. Pot fi considerate d i s p ă r u t e din uz structurile în care demonstrativele apar ca apoziții ale pronumelui relativ *care*. Deși Drăganu se referea la o frecvență mare a acestor construcții („Adeseori apoziția este un pronume demonstrativ considerat ca substantiv: *care acesta*, *care acela* — Odobescu, Iorga — ori un substantiv precedat de un pronume (!) demonstrativ întrebuințat ca atribut: *care acea bucurie* — Neculce —, *care acest sat* — Uricariul" [4]), exemplele sînt extrase din cronici, din literatura secolului trecut ori din textele lui N. Iorga, a cărui atracție pentru limba veche este cunoscută, ceea ce ne îndreptățește a interpreta structurile de mai sus ca învechite chiar înainte de 1945, impuse poate mai mult într-o anumită zonă geografică. Încă din 1868 Titu Maiorescu reproșa unor jurnaliști din Translivania, Bucovina și Banat abundența de calcuri după germană și abuzul de pronume demonstrative, în special de depărtare [5].

În literatura actuală, structura *care* + adjectiv demonstrativ + substantiv se mai întîlnește în proza lui Titus Popovici, caracterizînd personaje din această arie geografică, intelectuali în vîrstă, de modă veche, precum senatorul Cosma din romanul cinematografic *Lumini și umbre* sau generalul Mîndru din *Străinul*: *Carpații, domnilor, sînt un zid inexpugnabil*, **care acest zid** *este o fortăreață naturală* (p. 243). De altfel, în acest roman se mai pot întîlni, tot în dialoguri, și fraze în care abundă subordonate introduse greșit prin *care*: *Fătul meu, eu, carele feciorul meu, Mihai Dante, au văzut la cotul Donului...* (p. 17). Articularea pronumelui relativ, care caracteriza limba veche și care „nu se mai întrebuințează

---

[4] Drăganu, *Elemente de sintaxă*, p. 58.

[5] Titu Maiorescu, *Limba română în jurnalele din Austria (1868)*, în vol. *Critice*, București, 1966, p. 11—46.

decît în formulele bisericești" [6], se datorește personajului, părintele Crăioc. Apariția lui *care* în nominativ, acolo unde ar fi trebuit folosit genitivul *(eu, al cărui fiu...)* ori o propoziție independentă, este mai rară în mediile cultivate. Ea apare mai frecvent în vorbirea oamenilor neinstruiți, precum plutonierul Borțan, personaj din același roman : *Nu se cuvine să plătești tu, care eu sînt mai mare în grad* (p. 261).

B. În afară de dispariția unor structuri de tipul *care acesta, care acela*, se mai poate vorbi și de alte fenomene aflate azi în s c ă d e r e.

Adjectivele calificative continuă să mai apară precedate de articolul demonstrativ-adjectival *cel (cea, cei, cele)*, dar foarte rar în limba literară, construcția fiind simțită ca populară. Fiind vorba de un fenomen în regres, lipsa acordului în caz este, de asemenea, întîlnită tot mai rar, dar ea se manifestă uneori și în cazul adjectivelor la superlativ relativ : *aportul zonelor* **cele** *mai controversate ale actualității* în loc de *celor mai controversate* (Radio București, programul I, emisiunea Club Univers XX, 31 martie 1983).

Deși *cel* precedînd adjective scade, el se revitalizează pronominal, apărînd cu valoare pronominală, în contextul adjectivului demonstrativ de depărtare : *Petre Sălcudeanu, scriitorul* cel *cu doi cîini*, în loc de *scriitorul acela cu doi cîini* (Podul de gheață, p. 126).

Pe cale de dispariție se mai află și un adjunct substantiv în dativ, care mai este preferat doar în opere ce redau limba veche și populară *(domn* **pămîntului** *Moldovei* — Sadoveanu, XIX, p. 208), ori construcțiile populare arhaice în care structurile prepoziționale sînt echivalente cu genitivul : *asta-i răsplata* **de la domnia** *nouă* (Sadoveanu, I, p. 327).

Un fenomen vechi, care continuă să apară în limba populară, este legat de prezența unui genitiv pe lîngă un substantiv la care s-a alipit adjectivul posesiv *său* : *tac-***su al lui Oncică** *a fost cel mai prăpădit om din sat* (Ultima proprietate, p. 30).

C. Cele mai interesante i n o v a ț i i în evoluția adjuncților grupului nominal sînt legate de apariția unor structuri cu adjuncți substantivali în dativ, pe lîngă un substantiv regent de origine verbală *(acordarea de ajutoare sinistraților)* [7], precum și de tendința apoziției de a rămîne în nominativ și nu în același caz cu substantivul pe care îl însoțește.

Mioara Grigorescu (Avram) observa în 1954 că apoziția se pune tot mai mult în nominativ [8]. Lucrările consacrate apoziției remarcă în unanimitate această tendință : „Limba contemporană nu cunoaște ca pe un fapt viu acest uz (apoziția în același caz — n.n.), care apare numai în limba literară, unde e folosit în scopuri stilistice" (Iordan, LRC, p. 611). „În limba română contemporană, apoziția acordată cu termenul determinat este folosită rar. Ea este simțită ca procedeu arhaic și popular" (GA, II, p. 128). „În limba română actuală s-a generalizat apoziția în cazul nominativ, indiferent de cazul substantivului la care se referă" [9].

---

[6] N. I. Barbu, *Sintaxa limbii române după metoda istorico-stilistică*, București, 1944, p. 60—61.

[7] Vezi Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 415—428.

[8] Mioara Grigorescu, *Atributul substantival în limba română*, în SCL, V, 1954, nr. 1—2, p. 119.

[9] Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, ediția a II-a, București, 1970, p. 184.

Aceleași lucrări consemnează exemple în care apoziția continuă să apară în același caz cu regentul (așa cum apărea în limba veche), dar cu precizarea că aceasta caracterizează operele literare sau este simțită ca învechită și nu se mai înregistrează în vorbirea curentă.

Trebuie însă menționat că aceste afirmații rămîn valabile doar cînd se are în vedere un centru substantiv, singurul care dezvoltă această inovație, dar și în această situație problema se prezintă diferit, în funcție de cazul substantivului centru.

Cînd apoziția stă pe lîngă un substantiv în genitiv sau în dativ, se poate vorbi de o mare dezvoltare, aproape de generalizarea sa în nominativ, întrucît apariția ei în genitiv sau în dativ este azi foarte rară : *în lumea acestor păpădii*, **acestor ființe** *inferioare* (Podul de gheață, p. 185) ; *și marea burtă a omului*, **a acestui șarpe** *cu mai multe capete și căpățîni, mereu renăscînd (ibidem*, p. 119) ; *și Siei*, **soției mele**, *i s-a părut...* (Arta conversației, p. 134). Cel mai adesea apoziția rămîne însă în nominativ : *devalorizarea monedei națiunle*, **coroana** · · · („Scînteia", XLIX, 1980, nr. 11 624, p. 2) ; *trimise cadouri... la sfatul cumnatei sale*, **Irma** (Facerea lumii, p. 189).

Cînd apoziția constituie o reluare a aceluiași cuvînt, rămîne, de asemenea, în nominativ : „... trebuia să mă resemnez încă de pe atunci *cu ideea* că pînă la sfîrșitul vieții voi trăi singur, **idee** cu care nu sînt în stare să mă împac nici măcar în prezent, în fața eșecului, darmite atunci *în fața iubirii* care mă orbea, **iubire** care a eliminat și ideea alegerii" (Intrusul, p. 277).

Se mai poate vorbi de generalizarea apoziției în nominativ și atunci cînd substantivul centru în acuzativ desemnează obiecte, deși omonimia acuzativului cu nominativul face afirmația mai nesigură. „În cazul substantivelor desemnînd persoane, apoziția poate sta în egală măsură în acuzativ sau în nominativ. Dacă spunem, *L-am cunoscut pe colegul tău Ion*, numele propriu *Ion* cu funcție de apoziție este în nominativ. Dacă spunem însă *L-am cunoscut pe colegul tău, pe Ion*, aceeași apoziție este acordată, fiind în acuzativ cu prepoziție" [10].

Pe lîngă un substantiv în vocativ, apoziția poate să fie la vocativ : *Ia ascultă, Filipache*, **băiete**, *ce-i cu luxul ăsta?* (Facerea lumii, p. 226) ; *Căline*, **băiatule** (Intrusul, p. 174) ; *Dumneata ce crezi, nea* **Tudore?** (Întîlnire tîrzie, p. 113), sau la nominativ *(tovarășe* **profesor;** *unchiule* **Ion).**

Ceea ce a scăpat atenției cercetătorilor a fost caracterul mai conservator al apoziției care însoțește un pronume. Faptul se explică prin prezența mult mai rară a pronumelui centru (15,89%) în raport cu substantivul centru (78,35%) [11].

După acad. Iorgu Iordan (LRC, p. 613), numai pronumele personale și demonstrative pot fi însoțite de apoziții. Lista ar mai putea fi însă lărgită cu unele pronume nehotărîte : *unul (unul* **Vasilescu** — Facerea lumii, p. 15), *altul (destinul altora*, **al oamenilor** *pe care îi cunoscuse...* **al celor** *care plecaseră de lîngă el* — Biblioteca din Alexandria, p. 472),

[10] Rodica Bogza-Irimie, *Atributul și propoziția atributivă*, în *Sinteze de limba română* (coordonator și autor principal Theodor Hristea), ediția a II-a, București, 1981, p. 240.

[11] Vezi Melania Florea, *op. cit.*, p. 106.

toți (dorința tuturora, **muncitori, ingineri, tehnicieni**, *era să cîștige întrecerea)*.

De cele mai multe ori, apoziția care determină un pronume stă în același caz cu acesta, dar, pe lîngă anumite pronume, ea poate rămîne și în nominativ.

Pronumele în nominativ poate fi însoțit de diverse apoziții: substantive comune *(noi*, **sportivii** *români* — „Scînteia", LI, 1982, nr. 12 335, p. 5; *așa sîntem noi*, **tipografii** — Facerea lumii, p. 10), substantive proprii *(a iubit el*, **Boace**, *fructa...* — La un dublu decimal, p. 115; *un vechi prieten, unul*, **Dănescu**, *șofer pe autobuz...* — Scopul sau cauza, p. 33), pronume *(noi* **toți** *sîntem niște roade ale-ntîmplării* — Arta conversației, p. 90; *dar noi*, **știa**, *noi ne bucurăm de soare* — Facerea lumii, p. 174; *noi*, **cei** *ce trăim și muncim în municipiul București...* — „Scînteia", LI, 1982, nr. 12 338, p. 3) sau numeralele *unul, una*[12] *(el*, **unul**, *nu crezuse...* — Seara ultimului Bassaraba, p. 49).

Pe lîngă pronumele în genitiv, apoziția poate sta în același caz *(succesul lor*, **al siderurgiștilor**...; *destinul altora*, **al oamenilor**... — Biblioteca din Alexandria, p. 472) sau, pe lîngă un pronume nehotărît, poate rămîne și în nominativ: *vorba unuia*, **persoană** *de bun simț* (Scopul sau cauza, p. 26).

Pe lîngă un pronume posesiv, apoziția stă în cazul genitiv: *îl consider pe cel dispărut ca al nostru*, **al celor** *de astăzi...* — Parfumul amar al pelinului verde, p. 73.

Rară și neobișnuită apare o apoziție în nominativ pe lîngă un pronume posesiv: — *La a cui nuntă petreceți? — La a mea*, **Vilă Vîrșan** (Întîlnire tîrzie, p. 91), în loc de *La a mea*, **a lui Vilă Vîrșan.**

Lărgind cadrul grupului nominal, s-ar putea vorbi chiar de o apoziție a adjectivelor posesive, care stă în genitiv[13]: *în memoria și în activitatea noastră*, **a muncitorilor** („Flacăra", XXVIII, 1979, nr. 13, p. 3); *copiii noștri*, **adică ai românilor**... (Memorii, p. 276); *dreptul cel mai sacru al nostru*, **al tuturor**, *dreptul la viață...* (RL, XXXIX, 1981, nr. 11 543, p. 3); *inteligent din partea noastră*, **a tuturor** (Controverse la Mamaia, p. 42).

Acceptarea ideii de apoziție pe lîngă un adjectiv posesiv poate fi luată în considerație atît datorită valorii semantice de posesie, comună adjectivelor posesive și genitivului, precum și faptului că „adjectivul posesiv își păstrează într-un fel, parțial, valoarea pronominală: și atunci cînd determină un substantiv, el își menține referirea la un obiect (persoană, fenomen etc.) neexprimat, și anume la cel care reprezintă pe posesor"[14].

Dacă se recunoaște calitatea de pronume a unităților *al, a, ai, ale*[15], interpretarea cea mai convingătoare ar fi că avem a face cu o apoziție

---

[12] Aceste numerale, atașate pe lîngă un pronume personal la singular, apar articulate (GA, I, p. 181), exprimînd ideea de restricție *(ibidem*, p. 187).

[13] Iorgu Iordan (LRC, p. 611) vorbește și de o apoziție a adjectivelor posesive, dar înclină spre interpretarea acesteia mai mult ca o simplă repetare a atributului posesiv.

[14] Struc. morf. a l.r.c., p. 137.

[15] Pentru discuții asupra calității de articol, pronume semiindependent sau pronume, vezi Melania Florea, *op. cit.*, p. 94.

pronominală în nominativ sau acuzativ, urmată de un atribut substantival genitival care are ca regent pronumele *al, a, ai, ale.*

Pe lîngă pronumele personal în dativ, apoziția stă în același caz : *puterea asta socială ... se transmisese lor*, **muncitorilor** (Facerea lumii, p. 213) ; *să ni se acorde împuternicire nouă*, **căii ferate** *și* **furnizorului** *minier* (RL, XXXVIII, 1980, nr. 11 220, p. 5) ; *chiar și Storin, ... mie*, **eroului** *îmi oferea din cînd în cînd cîte una* (Tovarășul meu de drum, tutunul, p. 24) ; *domn, așa cum vi se pare vouă*, **ăstora** *tineri* (Arta conversației, p. 132) ; *lor*, **ei** *și* **lui Manicatide**, *li se întîmplaseră toate astea* (Facerea lumii, p. 454) ; *nouă*, **tuturor** (sau *nouă*, **la toți**).

Mai ales pe lîngă un pronume personal de persoana a doua, precum și lîngă un pronume personal de politețe, poate apărea și o apoziție în nominativ : *nu știu cum să vă spun eu dumneavoastră*, **compatrioții** *mei* (RL, XXXIX, 1981, nr. 11 557, p. 5). Fiind însă vorba de persoana a doua, pentru care există vocativ, în scris nu este ușor de stabilit dacă este cu adevărat vorba de nominativ sau de vocativ și numai intonația exclamativă din limba vorbită ar putea elimina ambiguitatea.

Cînd apoziția este exprimată prin numeralele *unul, una*, ea poate sta egal în dativ *(mie*, **unuia**) sau în nominativ *(mie*, **unul**), structurile de acest tip fiind mai firești la singular.

Pe lîngă un pronume în acuzativ ori pe lîngă numeralul *unul, una*, apoziția stă în cazul nominativ : *multe m-au impresionat atunci pe mine*, **băietan** *dat jos din nucii răsfiratului meu sat* (Parfumul amar al pelinului verde, p. 53) ; *pe mine*, **unul** ; *pe noi* **toți** ; *ai auzit tu de unul*, **Șaliapin?** (Facerea lumii, p. 461). Pe lîngă un pronume demonstrativ, ea poate rămîne în același caz cu regentul : *uite la ăla*, **la Burcea**, *cum își mai suge buzele* (Facerea lumii, p. 430).

Cînd centrul este un pronume în vocativ, apoziția poate avea formă de vocativ *(vezi și tu*, **Ionescule!** — Scopul sau cauza, p. 30 ; *mă, ăsta*, **Călinescule!** — Intrusul, p. 16) sau de nominativ, cu intonație specială : *dumneata*, **Maria!** ; *tu*, **Sabin!** (Străinul, p. 18).

În ceea ce privește rarele cazuri cînd centrul grupului nominal este exprimat printr-un numeral cardinal sau ordinal într-un caz oblic, apoziția stă în același caz : *le-am telefonat celor trei*, **colegelor mele** ; *le-am așteptat pe cele două*, **pe Ioana și pe Elena** ; *am cunoscut-o pe cea de a treia*, **pe Maria Ionescu.**

D. Fără a fi noi, unele fenomene sînt caracterizate printr-o frecvență mult mai mare decît în trecut.

În limba română actuală se dezvoltă mult structurile cuprinzînd genitive obiective și subiective, ca urmare a extinderii utilizării substantivelor provenite din verbe, la acestea adăugîndu-se structuri prepoziționale echivalente cu un genitiv obiectiv, sau subiectiv, ori cu dativul, grupate în jurul unui substantiv de origine verbală : *înmînarea de premii* **la studenții** *fruntași.*

Inovațiile în topica adjectivului calificativ se referă, așa cum s-a mai observat, la frecvență sau la tipul de adjective antepuse ori postpuse, Deși regula postpunerii adjectivelor rămîne valabilă, a crescut numărul adjectivelor antepuse, mai ales în stilul publicistic, procedeul antepunerii

continuînd să se dezvolte [16]. O recentă numărătoare de sondaj asupra a cinci pagini din Rom. lit. (XVI, 1983, nr. 12, p. 1—5) evidenţiază faptul că dintr-un total de 828 de adjective, 670 sînt plasate în urma substantivului, iar 158 sînt aşezate înaintea lui. Din acest număr destul de mare de adjective antepuse, 127 constituie unicul determinant adjectiv, 7 exemple conţin cîte două adjective antepuse, în 22 dintre cazuri, pe lîngă adjectivul antepus, regentul mai este însoţit şi de un adjectiv postpus, iar cîte un singur exemplu ilustrează structuri cu două adjective antepuse şi unul postpus, ori cu un adjectiv antepus şi două postpuse. 24 dintre structurile cu adjective antepuse conţin, deci, şi adjective postpuse, iar în cazul substantivelor cu un singur determinant adjectiv calificativ, ele sînt însoţite adesea de adjective pronominale (*minunatului nostru tineret*; *îndelungata sa istorie* — p. 1; *principala noastră trăsătură* — p. 2) sau de alte determinări substantivale (*numeroase acţiuni de popularizare* — p. 2).

Mai trebuie menţionat că în poziţie antepusă apar cam aceleaşi adjective, caracterizate printr-un număr mare de apariţii: *nou*, *mare* (cîte zece apariţii fiecare datorită sensului diferit pe care îl au prin schimbarea topicii), *ultim*, *bun* (cîte şapte apariţii, *bun* fiind în trei exemple la comparativ sau superlativ), *propriu* (şase apariţii), *tot*, *asemenea* — întotdeauna antepus — (cîte cinci apariţii), *înalt*, *tînăr* (cîte trei apariţii), *deosebit*, *numeros*, *fals*, *singur*, *principal*, *anumit* (cîte două apariţii). Adjectivele înregistrate cu o singură apariţie pot fi grupate într-o categorie ce menţionează aprecierea, calitatea, valoarea (*măreţ*, *minunat*, *perfect*, *unic*, *maxim*, *avansat*, *profund* — cu sensul „mare", „important"), ori într-alta care are în vedere o determinare cantitativă (*mult*, *puţin*, *dublu*), extinsă şi asupra dimensiunilor (*vast*, *larg*).

Fără a mai avea vreo valoare afectivă, cum era pînă nu demult regula, în multe dintre cazuri intervine emfaza, sublinierea adjectivului printr-o intonaţie solemnă În cazul substantivelor determinate de mai multe adjective, posibilitatea de a plasa adjectivele cînd după substantiv, cînd înaintea lui aduce un folos atît stilistic (o topică variată), cît şi semantic, nuanţînd valoarea calităţilor în discuţie [17].

Determinanţii verbali ai grupului nominal sînt în creştere, în special cei exprimaţi prin verbe la gerunziu, ca urmare a tendinţei de economie (spre a evita atributivele) [18].

---

[16] Vezi Al. Graur, *op. cit.*, p. 314—315; Magdalena Popescu-Marin, *Observaţii asupra topicii atributului adjectival în limba română*, în vol. *Studii de gramatică*, III, Bucureşti, 1961, p. 161—178 şi *Pe marginea unor articole recente privitoare la topica adjectivului în limba română*, în LR, XII, 1963, nr. 3, p. 319—322. Pentru proza jurnalistică — arată aceeaşi autoare — rămîne caracteristică preponderenţa adjectivelor antepuse unor substantive abstracte (majoritatea feminine), mai ales în grupurile cu un singur adjectiv (*Cu privire la antepunerea adjectivelor în limbajul presei*, în SCL, XXXI, 1980, n. 4, p. 459—460).

[17] Iorgu Iordan, LRA, p. 446—447.

[18] Este vorba de verbe la gerunziu neacordat, pentru că situaţia gerunziilor cu valoare adjectivală este total diferită: dacă la sfîrşitul secolului al XIX-lea apăreau încă frecvent gerunzii acordate în gen, număr şi caz cu substantivul regent (*o lampă mică, a căreia flacără* **muriadă**... — „Universul", I, 1884, nr. 91, p. 3; după acest model se putea întîlni adjectivat chiar şi adverbul *curînd*: *în* **curîndă** *vreme* — G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureştilor*, Bucureşti, 1899, p. 387 şi 393), fiind întîlnite mai rar în perioada interbelică (*luminiţă* **pîlpîindă** —„Cuvîn-

E. Alături de structurile noi ori cu o frecvență sporită, în limba actuală se dezvoltă în continuare și altele care, deși destul de frecvente, sînt în contradicție cu normele limbii literare. Cele mai multe se referă la acordul adjectivelor calificative sau al celor pronominale cu substantivul regent. Se mai înregistrează uneori lipsa acordului în caz al adjectivelor calificative cu substantivele feminine. Deși la Iorgu Iordan (LRA) abundau exemplele cu adjective propriu-zise *(acestei instituțiuni* **rebelă**; *iubirii* **plină** *de văpăi* etc. — p. 421), astăzi acest tip de greșeală pare a se restrînge în scris la participii adjectivale, prezența adjectivelor calificative fiind limitată la limba vorbită: ... *ședinței* **comună** *de lucru* (Radio București, programul II, 16 martie 1982).

Continuă să apară și dezacorduri în caz ale adjectivelor pronominale demonstrative sau posesive cu regentul lor.

În structura adjuncților substantivali în genitiv, articolul posesiv-genitival este folosit greșit destul de frecvent, uneori fiind suprimat, alteori acordîndu-se greșit cu substantivul în genitiv: *gazdă intermediară* **al** *agentului*, **al** *virusului* (corect: **a** *agentului*, **a** *virusului*) — Radio București, programul I, 21 octombrie 1982; *succese* **a** *muzicii ușoare* corect: **ale** *muzicii ușoare)* — Radio București, programul I, 21 octombrie 1982.

De fapt, cînd este vorba de articolul posesiv-genitival *a*, acesta este folosit destul de des ca formă unică, „greșeală caracteristică pentru vorbitorii puțin sau deloc instruiți din toate regiunile țării și pentru moldoveni, în general, care o săvîrșesc adesea, și în scris, chiar cînd sînt oameni destul de cultivați" (Iordan, LRC, p. 604—605). Se poate aprecia însă că acest tip de greșeală s-a extins mult, mai ales în stilul publicistic, poate și pentru că articolul posesiv-genitival este confundat cu prepoziția *a*, cu care se construiește genitivul numeralelor cardinale ori al altor determinanți ce imprimă o precizare cantitativă. Prin analogie cu structuri ca *întîlnirea a doi colegi, prezența a numeroși invitați* se poate ajunge la utilizarea greșită a unei forme unice de articol posesiv-genitival: *eșantioanele fotografice* **a** *mai multor femei* (corect: **ale** *mai multor femei)*.

Astfel de greșeli, mai numeroase în limba vorbită, dovedesc, prin frecvența lor în stilul publicistic, o redactare mai grăbită și, deci, mai neîngrijită. Ele ar putea fi evitate printr-un control mai riguros al exprimării.

Septembrie 1983 *Facultatea de Limba și Literatura Română*
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

tul liber", II, 1935, nr. 33, p. 6), astăzi numărul gerunziilor este mult mai mic, dar cu unele forme impuse definitiv: *suferind, crescînd, descrescînd*... (vezi Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului*, în vol. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, IV, București, 1967, p. 253—276).

DOOM V

SOLUȚII NORMATIVE PENTRU UNELE CATEGORII DE TERMENI TEHNICO-ȘTIINȚIFICI

DE

MAGDALENA POPESCU-MARIN

Numeroase categorii de cuvinte aparținînd diferitelor domenii terminologice tehnico-științifice au creat adesea dificultăți variate autorilor DOOM în ceea ce privește găsirea unor soluții normative cît mai adecvate. Opțiunea autorilor a fost îngreunată de multiple cauze, cum ar fi absența acestor termeni sau inconsecvența tratării lor în sursele lexicografice de bază. Acestea din urmă contraziceau adesea opiniile specialiștilor consultați — opinii, la rîndul lor, destul de neunitare. Lipsa indicațiilor gramaticale sau a unor citate concludente din sursele care înregistrau termenii respectivi (de pildă dicționarele pe specialități sau cele de tip enciclopedic) a adîncit îndoiala autorilor. A fost judecat, în principiu, fiecare caz în parte cu toate implicațiile lui, încercîndu-se menținerea unui echilibru între uzul vorbitorilor, atît de oscilant, și încadrarea cuvintelor respective în clase formale mai generale și uneori mai conservatoare [1]. În unele situații particulare s-au propus, probabil, indicații normative a căror justețe ar putea fi infirmată de evoluția faptelor de limbă avute în vedere. Vom discuta în continuare cîteva aspecte ale terminologiei tehnico-științifice, așa cum apar ele rezolvate în DOOM.

1. Este cunoscută și semnalată în literatura de specialitate tendința tot mai accentuată din vorbirea tehnicienilor de a trece substantivele nume de aparate, unelte și părți ale lor de la genul neutru la cel masculin [2]. Din limbajul tehnicienilor formele masculine s-au răspîndit destul de mult în vorbirea curentă, încît acum se spune *acumulatori*, *generatori* sau *stabilizatori de curent*, *radio* sau *televizor cu tranzistori*, *elemenți de calorifer* etc. Ultima ediție a *Îndreptarului ortografic* [3] a menținut în general linia conservatoare din variantele precedente, recomandînd pentru astfel de cuvinte formele de neutru : *acumulatoare*, *generatoare*, *transformatoare* etc.

---

[1] Vezi Mioara Avram, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 115—116, și *Cuvîntul înainte* din DOOM, p. VI.

[2] Ecaterina Goga (*Situația genului neutru în limba română actuală*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, Editura Academiei R.S.R., 1965, p. 307—310) a întreprins o anchetă printre salariații unei fabrici din București cu privire la genul substantivelor din categoria discutată formate cu sufixul *-(t)or* și a ajuns la concluzia că există o preferință vizibilă pentru încadrarea lor la genul masculin (*alimentatori*, *condensatori*, *transformatori* etc.). O discuție pe larg asupra acestei probleme, la Alexandru Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968, p. 93—94.

[3] *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a III-a, București, Editura Academiei R.S.R., 1971, tiraj nou 1977.

Lucrările normative și descriptive recente (DOOM și dicționarul lui Lombard — Gîdei [4]) oglindesc într-o măsură oarecare oscilațiile existente în limbă în această privință. Autorii DOOM, avînd de rezolvat un corpus obligatoriu de cuvinte (în principiu lista din DEX, îmbogățită din alte izvoare), și nu un material selectiv (ca în cazul îndreptarelor ortografice), nu au putut evita deciziile cu privire la unele fapte oscilante, unde masculinul se pare că a pătruns destul de mult în limba comună. Astfel, s-au admis pentru prima dată ca fiind corecte variantele masculine de tipul *acumulatori*, *tranzistori*, pe lîngă paralelele lor neutre *acumulatoare*, *tranzistoare*, menționate ca prime forme recomandabile. Și în dicționarul lui Lombard — Gîdei și în DOOM sînt înregistrate cu precădere formele de neutru ale substantivelor în discuție. Vezi *amplificator*, *comutator*, *condensator*, *decantor*, *regulator*, *transportor*, *transformator* etc. Genul neutru pentru aceste substantive se justifică mai ales cînd există paralel un omonim masculin singular, nume de persoană : *frezor* (aparat) s.n. și *frezor* (persoană) s.m. În DOOM s-a procedat la fel și în cazul lui *conductor*, *sterilizator* ș.a., înregistrate doar ca neutre la Lombard — Gîdei. Alteori, după genul gramatical se face distincție între domeniile de circulație a unor termeni omonimi la singular : *stabilizator* (aparat) s.n. și *stabilizator* (substanță chimică) s.m., *derivat* (produs, cuvînt) s.n. și *derivat* (substanță chimică) s.m., *compus* (lingv.) s.n. și *compus* (chim.) s.m. (la ultimul cuvînt, Lombard — Gîdei înregistrează numai forma de masculin). Mult mai rar, pentru numele de aparate, unelte etc. forma de masculin este singura indicată, fiind, desigur, și cea mai uzitată. De exemplu, se recomandă numai forma *agrimensor(i)*, existentă și la Lombard — Gîdei, și *semiconductor(i)*, deși *conductor* ca nume de aparat e acceptat numai ca neutru, masculinul fiind rezervat aici pentru numele de persoană. La Lombard — Gîdei lipsind *conductor* (persoană) este înregistrată forma de neutru pentru *semiconductor*, în acord cu *conductor* (aparat).

Așadar, deși DOOM recomandă cu prioritate formele de neutru plural la substantivele nume de instrumente, aparate și părți ale lor, de la caz la caz deciziile au ținut seama de uz, de existența unor omonime, de domeniul de circulație etc.

2. O problemă relativ asemănătoare apare și la stabilirea genului gramatical al substantivelor analizabile drept compuse cu *-metru*, nume de obiecte, unități de măsură, noțiuni din matematică, nume de persoane etc. Dicționarele mai vechi sînt destul de inconsecvente în ceea ce privește încadrarea morfologică a acestor cuvinte. Astfel, *cronometru* în DA este înregistrat ca substantiv neutru și masculin cu sensurile de „instrument..." și „ceasornic" și cu pluralele *-metri* și *-metre*, fără să se specifice dacă diferențierea de gen corespunde celei semantice. În DM cuvîntul *lanametru* (aparat) este încadrat la genul masculin, ca să nu mai vorbim de o serie de nume de aparate inserate în *Dicționarul invers* (București, 1957) drept masculine (*actinometru*, *fotometru*, *heliometru*, *higrometru*, *potențiometru*, *spectrometru*, *vîscozimetru* etc.), alături de multe altele neutre (*alcoolmetru*, *fluviometru*, *pluviometru*, *tensiometru* etc.).

DOOM a încercat să stabilească norme unitare pentru diferitele categorii semantice de cuvinte compuse analizabile prin *-metru*. Există,

[4] Alf Lombard, Constantin Gîdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, București, Editura Academiei R.S.R., [1981].

mai întîi, două tipuri formale de cuvinte din această categorie: unele analizabile ca avînd în structura lor elementul de compunere *-metru* „măsură, măsurător, (picior de) vers" [5] și altele conținînd cuvîntul, existent și independent, *metru* „unitate de măsură" [6] (ultimele denumind multiplii și submultiplii metrului). Substantivele analizabile prin elementul de compunere *-metru* „măsurător" au fost încadrate la genul neutru, atunci cînd denumesc aparate (obiecte în general) și la genul masculin cînd sînt nume de persoană. Din prima categorie: *ampermetru, cronometru, ohmmetru, potențiometru, taximetru* (automobil) etc., din cea de a doua: *geometru, topometru* etc. Tot la genul masculin sînt încadrate și formațiile cu *-metru* care se referă la măsura versului *(hexametru, pentametru)*, ca și compusele cu *metru* „unitate de măsură": *centimetru, decimetru, hectometru, kilogrammetru, (micro)milimetru* etc. Se face astfel distincție după gen la cuvintele omonime: *fotogrammetru* (persoană) s.m. și *fotogrammetru* (aparat) s.n., *micrometru* (micron) s.m. și *micrometru* (instrument) s.n., *centimetru* „unitate de măsură" s.m. și *centimetru* „instrument de măsurat" s.n. (deși *metru*, cu această semnificație, este tot masculin, cf. DLR).

Unitățile de măsură (incluzînd aici și pe cele din versificație) păstrează genul substantivului *metru* [7] (tratat în unele dicționare — DM, DN_3 — în două cuvinte, al doilea cu sensurile din versificație și din muzică), care este masculin, deși pentru sensul din versificație DLR înregistrează și un plural neutru *(Rime și metruri* Maiorescu, în DLR), iar cu sensul de „instrument de măsurat" se pare că nu se folosește la plural.

A mai rămas de discutat statutul morfologic al unor cuvinte în care *-metru* pare a avea în română sensul de „măsură" (toate sînt, de fapt, împrumuturi analizabile). E vorba de numele unor noțiuni din matematică, de tipul *diametru, parametru* și *perimetru*. În aceste cazuri, DOOM nu a putut recomanda o normă unitară pentru că uzul este diferit. *Parametru* se folosește numai la masculin, iar *perimetru* numai la neutru (cf. DLR și LTR). Mai complicată este încadrarea morfologică a lui *diametru*. Dicționarele și îndreptarele ortografice [8] îl înregistrează ca substantiv neutru, deși nici una din sursele lexicografice (inclusiv DLR ms.) nu atestă vreo sintagmă sau vreun citat conținînd cuvîntul la plural. Nu cunosc din vorbire pluralul *diametre*. Să fie format prin analogie cu *perimetre*? LTR este singura sursă în care este indicat și folosit în text un plural masculin, fixat în sintagma *diametri conjugați* [9]. Din aceste motive, considerăm că în DOOM ar fi fost necesară cel puțin indicarea și a unei variante opționale de masculin în situația discutată.

August 1983

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[5] Vezi *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, București, Editura Academiei R.S.R., 1970, p. 253.

[6] DN_3 definește în mod eronat elementul de compunere *-metru* drept „element secund de compunere savantă cu semnificația unității de măsură «metru»", sensurile citate după *Formarea cuvintelor...*, I, lipsind din această definiție.

[7] *Metru* este redactat incomplet în DOOM. Dat fiind că termenul este polisemantic era necesară specificarea de sens pentru simbolul de la sfîrșit. Totodată lipsesc restricțiile de utilizare a pluralului.

[8] Cuvîntul lipsește din dicționarul lui Lombard — Gîdei.

[9] Prof. Solomon Marcus ne semnalează că matematicienii folosesc numai pluralul masculin.

MELANIA FLOREA, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 228 p.

1. Apariția acestei cărți constituie o noutate în lingvistica românească, întrucît este vorba de cel dintîi „studiu de ansamblu, abordat de pe pozițiile lingvisticii moderne" dedicat grupului nominal din limba română.

2. După cum reiese și din declarațiile de intenții ale autoarei, *Structura grupului nominal în limba română contemporană* (prescurtat SGNLRC) este o lucrare de gramatică structuralistă: „o descriere taxonomică a grupului nominal" (p. 5), ea se ocupă de tipurile de grupuri nominale întîlnite în enunțul asertiv[1] și vizează „alcătuirea unor inventare ale grupurilor nominale din limba română contemporană, organizate pe clase și subclase, caracterizate formal și identificate prin analiza întemeiată, în general, pe concepte ale metodologiei structuraliste" (p. 11), inventare care să se bazeze pe delimitarea constituenților grupului nominal, descrierea raporturilor ce se stabilesc între aceștia și respectiv definirea posibilităților „de lărgire sau restrîngere ale grupului nominal" (p. 7), pentru a pune în evidență atît tipurile principale „de grupuri nominale prezente și active în limba română contemporană", cît și „regulile care guvernează constituirea acestor tipuri" (p. 11).

2.1. M. F. crede în superioritatea structuralismului în raport cu gramatica tradițională, atît pe plan teoretic, cît și pe plan practic, avînd convingerea că, „pentru a depăși stadiul empiric în care se află uneori predarea limbii române ca limbă străină, materialele didactice trebuie să aibă ca punct de plecare cercetările structuraliste efectuate asupra limbii române contemporane" (p. 14). Ea se ferește, însă, să adopte în mod necondiționat programul și metodologia vreunei școli lingvistice structuraliste (p. 11, 13) și nu ezită să apeleze la considerații semantice pentru a depăși limitele analizei în constituenți imediați (p. 14, 202), fiind de părere că „nu se poate face sintaxă excluzînd sensul" (p. 22). SGNLRC trebuie să ofere, în intenția autoarei, „o sintaxă analitică" (p. 7), bazată pe analiza în constituenți imediați suplimentată cu „o serie de concepte semantice" și uneori cu considerații diacronice (p. 8) conceptele fundamentale fiind **grup nominal** („o expansiune a numelui" (p. 7)), **centru** (constituentul care are aceeași distribuție ca și grupul nominal în care apare) și **adjunct** (determinant al centrului).

2.2. Cartea are o finalitate precumpănitor practică, ea adresîndu-se nu atît gramaticienilor, cît celor care predau limba română ca limbă străină (limbă țintă) (p. 7), M. F. sperînd că rezultatele investigațiilor sale vor fi folosite în elaborarea „unor exerciții structurale asupra (sic!) grupului nominal pentru uzul străinilor care învață limba română" (p. 14).

3. Primul capitol — *Introducere* — înfățișează obiectivele pe care le-a urmărit autoarea și aparatul metodologic al cărții. În capitolul al doilea (care este cel mai lung) — — *Structura grupurilor nominale din limba română contemporană* — sînt enumerate principalele tipuri de grupuri nominale grupate în funcție de constituentul cu rol de centru (substantiv, numeral, pronume). Capitolul al treilea — *Observații statistice asupra constituenților grupului nominal* — analizează frecvența de ocurență atît a constituenților cu funcție de centru, cît și a celor cu funcție de adjunct, într-un „corpus de 100 000 cuvinte-text" alcătuit din „cîte 50 de pagini" din 5 cărți în proză și „un text aparținînd stilului politico-administrativ din ziarul «Scînteia»" (p. 106). Capitolul al patrulea — *Tipuri de grupuri nominale în limba română contemporană* — conține trei clasificări ale tipurilor de grupuri nominale ((i) cu un singur constituent vs. cu cel puțin doi constituenți; (ii) cu adjuncți obligatorii vs. cu adjuncți facultativi; (iii) după lungime), descrierea raporturilor dintre grupurile nominale, precum și o analiză a capacității combinatorii a constituenților grupului nominal. În capitolul al cincilea — *Analiza distributivă a grupului nominal — premisă pentru o abordare științifică a românei, privită ca limbă țintă* — autoarea evidențiază „rolul fundamental al distribuției în organizarea și prezentarea sistematică a problemelor, atît în elaborarea lecției, cît și a exercițiilor" (p. 158), și face propuneri referitoare la unele

[1] Autoarea folosește expresia „tipul de frază enunțiativă", probabil sub influența limbii franceze, unde *phrase* are același sens ca și *énoncé*.

construcții nominale [2] care prezintă un grad ridicat de dificultate pentru străinii care învață limba română. Capitolul al șaselea — *Concluzii* — reia pe scurt concluziile din capitolele precedente.

4. În sprijinul afirmației că SGNLRC este o lucrare utilă pot fi aduse cel puțin patru argumente.

Înainte de toate, SGNLRC are meritul incontestabil că sintetizează un material faptic și bibliografic bogat. În al doilea rînd, autoarea investighează mai multe tipuri de grupuri nominale decît alți cercetători care s-au ocupat de descrierea grupului nominal, ceea ce îi permite să facă o serie de observații pertinente referitoare la distribuția constituenților grupurilor nominale ce pot figura în enunțurile asertive din limba română contemporană. În al treilea rînd, SGNLRC abordează multe probleme controversate ridicate de părțile de vorbire discutate și, în măsura în care este utilizată în mod consecvent metodologia structuralistă, oferă soluții interesante și convingătoare [3]. În al patrulea rînd, capitolul al cincilea demonstrează în mod categoric necesitatea utilizării în predarea limbii române (atît ca limbă maternă, cît și ca limbă țintă) a rezultatelor analizelor structuraliste.

4.1. Deși își are originea într-o teză de doctorat, iar o parte din materialul inclus în ea a fost publicat anterior, totuși SGNLRC lasă de dorit atît în privința conținutului, cît și în ceea ce privește forma.

Întrucît este vorba de o carte care va fi — cel puțin pînă la apariția unei alte sinteze referitoare la grupul nominal din limba română contemporană — un studiu de referință, ne-am gîndit că ar fi util să prezentăm succint mai multe observații critice [4], în speranța că M.F. va avea posibilitatea să facă modificările de rigoare într-o eventuală a doua ediție a cărții, iar cititorul își va putea da seama mai bine de valoarea studiului recenzat.

5. În SGNLRC pot fi întîlnite, din păcate, unele afirmații eronate.

5.1. Autoarea nu a înțeles prea bine specificul gramaticii generative transformaționale, din care cauză nu face nici o deosebire între gramatica de tip chomskyan și cea de tip harrisian — vezi nota de subsol 13, punctul c), unde se susține că transformările sintactice chomskyene „convertesc o frază avînd o structură de constituenți imediați într-o frază ce posedă o structură de constituenți derivați" [5] și că „analiza transformațională descompune fiecare propoziție, fără resturi, în propoziții elementare" (p. 13) (or, în realitate, (i) numai transformările harrisiene vizează enunțuri — transformările sintactice chomskyene operează asupra unor structuri abstracte, convertindu-le în alte structuri abstracte; (ii) orice enunț, indiferent de structura sa, este analizabil în constituenți imediați (adică are „o structură de constituenți imediați"); (iii) în gramatica transformațională chomskyană nu constituenții sînt derivați, ci structurile sînt derivate — orice indicator sau arbore sintagmatic care nu aparține structurii de adîncime este numit indicator sau arbore sintagmatic derivat, deoarece este obținut pe cale transformațională dintr-un indicator sau arbore sintagmatic de bază [6]).

5.2. Dacă ar fi să dăm crezare Melaniei Florea, „în interiorul textului, relațiile demonstrative sînt anaforice: ele trimit la conceptele unor obiecte **anterior** (sublinierea noastră — I.N.B.) menționate" (p. 118). Aceasta nu este o regulă gramaticală, ci, în cel mai bun caz, o constatare cu caracter statistic din care a fost omisă precizarea *de cele mai multe ori* sau *de regulă* — căci enunțurile de genul *Asta nu-mi place: să nu știu ce este de făcut* sînt evident gramaticale și coerente, deși referentul grupului nominal *DEM-(GN)* este specificat de un constituent ce apare ulterior în text.

5.3. Referitor la formula 10 de la p. 121, M.F. susține că „prezența lui $\begin{Bmatrix} UN \\ Aj\ pron \end{Bmatrix}$ în prima parte a structurii nu mai permite apariția sa și în partea a doua". Cu toate acestea, vorbitorul limbii române nu va aprecia ca negramaticale construcții cum ar fi *o movilă cît o casă cu două etaje* sau *o ședință cît o zi de post*.

5.4. După părerea noastră, autoarea nu și-a format o imagine clară și corectă nici despre „relația apozitivă".

Astfel, din motive neexplicate, grupurile nominale *intrarea Buciumeni* și *Ion Vlas, eroul romanului* sînt considerate a fi construcții de același fel (p. 37, 131), deși este

---

[2] M. Florea întrebuințează termenul construcție nominală cu sensul „grup nominal ai cărui constituenți nominali nu exemplifică nici raportul de coordonare, nici raportul apozitiv metalingvistic"; noi îl vom folosi ca sinonim al termenului grup nominal, pentru a evita repetarea acestuia din urmă.

[3] Vezi, de exemplu, p. 16—22.

[4] O analiză mai amănunțită a aspectelor negative ale acestei cărți nu poate fi realizată decît într-o lucrare mult mai lungă decît recenzia noastră.

[5] Și aici autoarea utilizează termenul **frază** ca pe un sinonim al termenului **enunț**.

[6] Toate transformările sintactice chomskyene „modifică" indicatorii (arborii) sintagmatici, dar numai unele dintre ele afectează forma constituenților.

evident că ele au proprietăți semantice și sintactice distincte. În construcția *Ion Vlas, eroul romanului*, grupurile nominale *Ion Vlas* și *eroul romanului* sînt coreferențiale, din care cauză ele se caracterizează prin intersubstituibilitate (fie că apar unul după altul, fie că între ele apar alți constituenți) și eliminabilitate în limitele gramaticalității și ale coerenței; în plus, ele sînt despărțite printr-o virgulă, care marchează pauza din vorbire [7]. Pe de altă parte, în grupul nominal *intrarea Buciumeni* substantivele *intrarea* și *Buciumeni* nu sînt coreferențiale și nici nu apar separate de vreo pauză; în plus, ele sînt intersubstituibile numai cînd nu apar unul după altul (**Buciumeni intrarea*) și eliminabile doar în unele contexte (comparați *Aceasta este intrarea Buciumeni de care ți-am vorbit* cu *Aceasta este intrarea de care ți-am vorbit* și respectiv **Aceasta este Buciumeni de care ți-am vorbit*; comparați, de asemenea, *Aceasta este intrarea Buciumeni* cu *Aceasta este intrarea* și respectiv *Aceasta este Buciumeni*). Mai mult, cele două construcții în discuție pot fi interpretate ca provenind în sens transformațional din indicatorii de adîncime ai unor construcții de genul *intrarea care este numită Buciumeni* [8] și respectiv *Ion Vlas, care este eroul romanului* prin eliminarea secvențelor *care este numită* și respectiv *care este* [9]. De aceea, a pretinde că asemenea construcții ar ilustra variante ale unuia și aceluiași tip de bază înseamnă a ține seama numai de ordinea simbolurilor categoriale și a ignora atît aspectul semantic, cît și cel sintactic. Or, așa cum afirmă și autoarea, în studiul sintaxei nu se poate face abstracție de sens (p. 14, 22).

Din formulele de la p. 36—39 și din exemplele conținînd construcții apozitive metalingvistice rezultă că M.F. nu a observat că între apoziția metalingvistică și corelativul ei poate apărea un conector apozitiv de tipul *adică*. Acesta este, probabil, unul din motivele pentru care construcțiile nominale discutate în paragraful precedent sînt considerate de autoare ca ilustrînd variante ale aceluiași tip de bază.

În SGNLRC se afirmă în repetate rînduri că în limba română contemporană apoziția substantivală este întotdeauna în cazul nominativ (p. 39, 91, 101, 103, 137, 203). În ceea ce privește apoziția metalingvistică, există, însă, o mulțime de exemple care infirmă această constatare bazată, în esență, pe regula formulată în *Gramatica limbii române* [10] — iată numai două: *L-am văzut ieri pe fratele tău vitreg, pe Radu*; *Cartea i-am dat-o fratelui tău vitreg, adică lui Radu* [11].

6. În SGNLRC pot fi depistate și situații în care autoarea se contrazice singură.

6.1. Astfel, deși subscrie la ideea că „*cel, cea, cei, cele* au rolul fundamental de demonstrative" (p. 95) și susține că ele au „valoare de articol demonstrativ" numai „în structura superlativului relativ și în combinația cu numeralul cardinal" (p. 96), totuși M.F. face la un moment dat afirmația surprinzătoare că în construcții cum ar fi *cel despre care s-a vorbit, cei despre care se va vorbi* „ajectivul demonstrativ proclitic a ajuns să aibă semnificația unui articol" (p. 117); or, în asemenea cazuri *cel* (ca să ne oprim numai la primul exemplu) este sinonim cu pronumele demonstrativ *acela* și din punct de vedere sintactic și semantic se prezintă ca un pronume (avînd semnificația „persoana de sex masculin" sau „lucrul", în funcție de context) și nicidecum ca adjectiv sau articol.

6.2. Cu toate că susține că „relația apozitivă" se deosebește atît de coordonare, cît și de subordonare (p. 39, 203) și că relațiile sintactice din interiorul grupului nominal ilustrează coordonarea, subordonarea și „relația apozitivă" (p. 24), și deși dă multe exemple de grupuri nominale ce conțin o construcție apozitivă metalingvistică, în finalul cărții autoarea declară că „relațiile care se stabilesc

---

[7] Pentru o succintă prezentare a principalelor proprietăți ale construcțiilor apozitive metalingvistice (care sînt numite astfel întrucît ilustrează funcția metalingvistică a limbajului, în sensul lui Roman Jakobson), vezi Ioan N. Bîtea și Dana Bîtea, *Observații asupra lui* **sau** *apozitiv*, în LR, XXXI, 1982, nr. 2.

[8] În asemenea construcții verbul copulativ poate fi și la un alt timp al modului indicativ.

[9] Cf. E. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, Editura Academiei, 1969, p. 80, nota 11.

[10] În această lucrare se susține că: „Apoziția este atributul substantival pus în cazul nominativ, indiferent de cazul termenului determinat, sau acordat în caz cu acesta" și că: „În limba contemporană apoziția acordată cu termenul determinat este folosită rar. Ea este simțită ca procedeu arhaic și popular". Vezi Magdalena Popescu-Marin, *Atributul*, în *Gramatica limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. al II-lea, București, Editura Academiei (prescurtat *GLR*), p. 128.

[11] Vezi, de pildă, C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Iași, Editura Junimea, 1979, p. 67—69, unde sînt date și exemple de substantive cu funcția de apoziție metalingvistică în cazul genitiv, dativ și respectiv acuzativ.

în cadrul grupurilor nominale pot fi de coordonare (...) ori de subordonare (...)" (p. 207—208)[12].

6.3. În *Introducere* găsim următoarea afirmație: „{ } simbolizează alegerea opțională[13] între două secvențe care apar între aceleași vecinătăți" (p. 23). Această definiție incorectă[14] se bate cap în cap cu formulele în care între acolade figurează mai mult de două secvențe — vezi, de pildă, formulele 175 (p. 63), 171 (p. 61) și 255 (p. 78), în care apar șapte, opt și respectiv nouă secvențe în interiorul unei singure perechi de acolade.

7. Observații critice pot și trebuie să fie făcute, după cum am mai spus, și în legătură cu forma lucrării.

7.1. Dat fiind faptul că există atît grupuri nominale simple (în care figurează numai un singur constituent nominal), cît și grupuri nominale complexe (în care apar cel puțin doi constituenți nominali[15]), era indicat să se înceapă cu grupurile nominale simple și apoi să se treacă la cele complexe (unde nu ar mai fi fost nevoie să fie descrisă în fiecare formulă structura grupurilor nominale cu rol de adjuncți). O asemenea organizare a materialului (care presupune de fapt un sistem de reguli de rescriere) ar fi avut trei mari avantaje în raport cu cea aleasă de autoare: (i) caracterul recursiv al categoriei *GN* ar fi fost evidențiat în mod explicit; (ii) prezentarea tipurilor de grupuri nominale ar fi avut un caracter într-adevăr sistematic; (iii) multe formule incomplete ar fi devenit adecvate prin simpla introducere a simbolului *GN* în locul simbolului unui constituent nominal sau în locul simbolurilor constituenților unui grup nominal cu rol de adjunct (de exemplu, în loc de *Prep* + *S ac* în formulele 4—7 de la p. 129).

7.2. M.F. dă dovadă de inconsecvență și în ceea ce privește tipul de structuri nominale pe care le prezintă: unele sînt simple, neconținînd nici acolade, nici paranteze rotunde (vezi, de pildă, formulele 1—2 (p. 28), 4—17 (p. 28—29)), iar altele sînt complicate, conținînd fie acolade (vezi, de exemplu, formulele 3 (p. 28), 18 și 21 (p. 30), 156 (p. 58)), fie paranteze rotunde (vezi formulele de la § 5.6.3 (p. 190)), fie atît acolade, cît și paranteze rotunde (vezi formulele 155 (p. 58), 175 (p. 63), 10 (p. 121) și 16 (p. 123)).

Ceea ce este regretabil este faptul că, deși autoarea se străduiește în permanență să surprindă și să formuleze generalizări (vezi, de pildă, § 2.7.1—§ 2.7.2.2 (p. 100—104) și capitolul 6 — *Concluzii*), ea apelează la formulele complexe pentru a sintetiza mai multe formule simple; de aceea, numai un specialist își poate face o imagine de ansamblu despre diversele tipuri de grupuri nominale din limba română contemporană pe baza formulelor din SGNLRC.

Iată doar cîteva formule care pot fi sintetizate cu ușurință folosind aparatul notațional din SGNLRC: 14—18 (p. 29—30), 35—38 (p. 32—33), 114—116 (p. 47—48), 223—237 (p. 73—75).

7.3. Autoarea este inconsecventă și în ceea ce privește convenția acoladelor: uneori apelează la ea (vezi, de exemplu, formulele 328—330 (p. 92)), alteori o ignoră pur și simplu — vezi, de pildă, formulele 322 (*PR pers c + CEL + Aj*), 323 (*PR pers c + CEL + Av + Aj comp*), 324 (*PR pers c + CEL + Prep + S ac*) și 325 (*PR pers c + CEL + Prep + Av*) (p. 91—92), care încep toate cu secvența *PR pers c + CEL* și pot fi, de aceea, sintetizate prin intermediul formulei $PR\ pers\ c \left\{ \begin{matrix} (Av) + Aj \\ Prep + \left\{ \begin{matrix} S\ ac \\ Av \end{matrix} \right\} \end{matrix} \right\}$.

Observați, însă, că, deși exprimă toate informațiile din formulele 322—325, formula noastră nu este întru totul corectă, și asta din cel puțin două motive: (i) *CEL* este precedat uneori de un semn de punctuație; (ii) *Prep* poate fi urmat și de un grup nominal complex (de exemplu: *el, cel de la mașina parcată lîngă stîlp*).

7.4. Convenția parantezelor rotunde ca mijloc de indicare a facultativității este menționată încă din primul capitol (p. 23), dar este folosită extrem de rar (în capitolul 2 — în care sînt enumerate 361 de formule — paranteze rotunde pot fi întîlnite numai în 2 formule!). Această stare de lucruri este bizară, deoarece există numeroase situații care reclamă utilizarea convenției în cauză (vezi de exemplu, formulele 19 — *S c + DEF + POS + Aj* — și 20 — *S c + DEF + POS + CEL + Aj* (p. 30), care sînt sintetizate de formula *S c + DEF + POS + (CEL) + Aj* (*Buickul său negru* vs. *Buickul său cel negru*), sau formulele 259 — *S c + Prep + Av* — și 260 — *S c + DEF + Prep + Av* — care sînt rezumate de formula *S c + (DEF) + Prep + Av* (*ființe de dincolo* vs. *ființele de dincolo*)), ca să nu mai spunem că adeseori

---

[12] Vezi și p. 26.

[13] **Alegerea opțională** nu este o formulare fericită — în primul rînd, orice alegere presupune opțiunea, iar în al doilea rînd, în acest caz alegerea poate fi obligatorie (acoladele nu indică opționalitatea secvențelor în cauză).

[14] O pereche de acolade semnalează „opțiunea între două sau mai multe alternative" (Vasiliu, Golopenția-Eretescu, *op. cit.*, p. 31).

[15] Autoarea are în vedere „în primul rînd grupul nominal organizat prin relația de dependență" (p. 10).

folosirea parantezelor rotunde ar duce la evitarea unor formule complicate și/sau greoaie; ca să dăm doar un singur exemplu, formula 1 (p. 128) —

$$\left\{\begin{matrix} S\ pl\ c \\ \left\{\begin{matrix} UN \\ Aj\ pron \end{matrix}\right\} + Spl\ c \end{matrix}\right\} + Aj$$

— rezumă formulele simple $S\ pl\ c + Aj$ și respectiv $UN + S\ pl\ c + Aj$ și $Aj\ pron + S\ pl\ c + Aj$, care se deosebesc prin faptul că în cea de-a doua și în cea de-a treia $S\ pl\ c$ este precedat de UN și respectiv de $Aj\ pron$ — or, aceeași generalizare poate fi exprimată și prin intermediul formulei $\left(\left\{\begin{matrix} UN \\ Aj\ pron \end{matrix}\right\}\right) + Spl\ c + Aj$, care este mai simplă decît formula din carte și are în plus avantajul că înfățișează mai explicit relația dintre grupuri nominale ca *porturi tainice* și *niște porturi tainice*.

7.5. Autoarea utilizează două simboluri pentru adjective: *Aj* (pentru adjectivele la gradul pozitiv) și *Aj comp* (pentru adjectivele la orice alt grad de comparație). Cum ori de cîte ori este vorba de un adjectiv care nu este la gradul pozitiv, în formulă este indicat și constituentul adverbial care marchează gradul de comparație, această convenție notațională nu este cea mai fericită: adjectivul în sine nu-și schimbă forma în funcție de gradul de comparație, marca morfologică a acestuia constituind-o morfemul *0* sau constituentul adverbial care semnalează gradația. De aceea era recomandabil să se folosească un singur simbol pentru adjective — *Aj* —, dar două simboluri pentru adverbe: *Av* și *Av comp*; de notat că simbolul *Av comp* este necesar și pentru a indica gradele de comparație ale adverbelor.

7.6. M. F. recurge la simbolul „+" pentru a reprezenta atît concatenarea cuvintelor, cît și atașarea articolului hotărît — vezi, de pildă, formula *S c + DEF + NR card (anul 1907)* (p. 37).

7.7. Din motive necunoscute, în formulele din SGNLRC nu se face nici o referire la punctuație. Totul ar fi bine și frumos dacă un asemenea sistem notațional nu ar avea inconvenientul că nu face nici o deosebire între atributele neizolate și atributele izolate, și respectiv între propozițiile atributive neizolate și cele izolate — vezi, de exemplu, formulele 266—270 (p. 81—82), 306 (p. 89). Din moment ce aceste două tipuri de atribute și respectiv de atributive au proprietăți semantice și sintactice distincte[16], rezultă că o gramatică ale cărei formule sînt incapabile să le trateze separat nu este și nu poate fi adecvată[17].

7.8. Unele formule nu sînt complete — vezi, de pildă, formulele 120 — 123 (p. 49), 8 (p. 121), 1—5 și 7 (p. 128—129).

7.9. Din cele arătate în **7.1.—7.8.** reiese că M.F. nu a știut să se folosească de convențiile notaționale ale teoriei gramaticale moderne, din care cauză SGNLRC este prea puțin sistematică în raport cu pretențiile actuale și nu este întru totul „o descriere coerentă și economică a posibilităților de expansiune" ale grupului nominal „din limba română contemporană", așa cum și-a dorit-o autoarea (p. 14).

8. Felul în care este redactat aparatul bibliografic trădează o neglijență surprinzătoare într-o lucrare de acest fel. Ne vom opri mai jos numai la cîteva dintre observațiile pe care ar trebui să le facem.

8.1. Ținînd seama de faptul că fiecare trimitere în care o lucrare este menționată pentru prima oară conține indicații bibliografice complete, lista bibliografică de la sfîrșitul cărții este inutilă, întrucît ea nu face altceva decît să reia indicațiile bibliografice din asemenea trimiteri. Pentru ca această listă să fie obligatorie, trebuiau simplificate trimiterile (era suficient să se indice doar numărul de ordine al lucrării respective și numărul paginii (paginilor), cum se procedează în multe alte lucrări, unele publicate chiar de Editura Științifică și Enciclopedică).

8.2. În condițiile în care se fac trimiteri atît la cărți tipărite de diverse edituri, cît și la lucrări publicate de tipografiile unor universități, era necesar să se specifice la fiecare lucrare editura sau tipografia.

8.3. Indicațiile referitoare la ediția a doua a unor lucrări sînt incomplete — vezi titlurile nr. 187 și 410 din bibliografie (și notele de subsol 16 și respectiv 101).

9. Orice analiză transformațională pornește de la rezultatele unei investigații distribuționale și urmărește să le explice (adică să arate care este justificarea lor). Altfel spus, analiza distribuțională este indispensabilă analizei transformaționale. De aceea, nu se poate susține în mod serios că respingerea sau ignorarea punctului de vedere transformaționalist ar anula caracterul științific al cercetării gramaticale. Dorim însă să subliniem un fapt adeseori trecut cu vederea: așa cum au demonstrat cercetările gramaticale din ultimii 25 de ani, studiul gramatical nu se poate rezuma la analiza distribuțională,

---

[16] Vezi, de exemplu, Elena Carabulea, *Atributele determinative și explicative*, în *SG*, vol. al III-lea, Editura Academiei, [1961]; Popescu-Marin, *lucr. cit.*, p. 138—143; idem, *Propoziția atributivă*, în *GLR*, p. 277—281.

[17] Un alt motiv pentru care M. F. tratează structurile ilustrate de grupurile nominale *intrarea Buciumeni* și *Ion Vlas, croul romanului* ca fiind variante ale aceluiași tip de bază este tocmai ignorarea punctuației.

și cine nu adoptă nici măcar perspectiva transformațională naivă (sau, altfel spus, pre-teoretică) — ilustrată și de *Gramatica limbii române* — nu este în măsură să surprindă și să descrie o serie de asemănări structurale evidente dintre diverse structuri sintactice (cum ar fi, de exemplu, cele care presupun eliminarea — „subînțelegerea" — sau deplasarea unor constituenți) [18].

Întrucît nu se ocupă — nici măcar în treacăt — de probleme ridicate de analiza transformațională a grupului nominal din limba română contemporană, M.F. nu are posibilitatea să descrie în mod sistematic asemănările evidente dintre anumite tipuri de grupuri nominale (respectiv dintre anumite formule). Un exemplu elocvent: există adjuncți care pot (și în ultimă instanță trebuie) să fie analizați ca provenind în sens transformațional din structuri propoziționale atributive prin eliminarea unor constituenți a căror „recuperare" nu pune nici un fel de probleme [19] — vezi paragraful al doilea din **5.4.**, precum și grupurile nominale de genul *turcii călări* (p. 29) (← „turcii care A FI călări" [20]), *marile victorii realizate* (p. 30) (← „marile victorii care A FI realizate"), *un colț de țară nu mai înalt decît o floare* (p. 35) (← „un colț de țară care nu A FI mai înalt decît o floare"), *doctorul, el însuși pictor* (p. 67) (← „doctorul, care A FI el însuși pictor"). De aici rezultă că structura propoziției atributive nu este lipsită de importanță în asemenea situații și că, prin urmare, cine studiază grupul nominal nu-și poate permite să o ignore decît cu riscul de a nu putea sesiza și exprima generalizări majore.

9.1. Dacă ținem seama de faptul că avem de-a face cu „prima descriere de ansamblu consacrată grupului nominal din limba română" (p. 209), atunci putem afirma că, în măsura în care constituie o sinteză a bogatelor și variatelor cercetări referitoare la grupul nominal din limba română contemporană, SGNLRC este o apariție editorială utilă și, în ciuda limitelor sale, o carte de referință, atît pentru gramaticieni, cît mai ales pentru cei pe care îi interesează metodica predării limbii române ca limbă străină.

Iunie 1983

IOAN N. BÎTEA
Timișoara, str. Abrud nr. 18

[18] Cu alte cuvinte, studiul gramatical are două aspecte: analiza distribuțională și analiza transformațională.

[19] Vezi, de pildă, Vasiliu, Golopenția-Eretescu, *op. cit.*, p. 205—209, 225—232.

[20] În exemplele acestea am folosit simbolul *A FI* în locul formulei *A FI + Mod + Timp + Persoană*.

IURI ZAIUNCIKOVSKI, TATIANA NICOLESCU, TAMARA REPINA, *Ucebnik rumînskogo iazîka*, Moskva, Vîsșaia școla, 1982, 311 p.

Adresat studenților din anul I de la facultățile filologice, acest manual — primul, după cum se arată în prefață, care ține seama de cerințele și programa Universității — se înscrie într-o tradiție care, deși coboară mult în timp [1], nu numără, totuși, prea multe repere [2]. Autorii manualului au ținut, evident, seama de experiența manualelor precedente [3]. Astfel, spre deosebire de Tamara Repina, care nu realiza decît o simplă „schiță gramaticală" însoțită de „texte literare cu comentarii și vocabular", *Ucebnik rumînskogo iazîka* propune o progresie gramaticală, fundamentată

[1] Vezi *Gramatika russaskă și românească de Ștefan Margela, și tipărită de Diparta-mentul Obștestei Învățări*, Sankt Petersburg, 1827.

[2] În afară de *Grammatika rumînskogo iazika*, publicată la Moscova în 1950 de Iorgu Iordan și de R. A. Budagov, *Etiudi po sintaksisu rumînskogo iazika*, Moskva, Izdatelstvo ANSSSR, 1958, au mai fost utilizate în predarea și învățarea limbii române de către vorbitori cu limba maternă rusa următoarele două lucrări: Tamara Repina, *Rumînskii iazîk. Grammaticeskii ocerk, literaturnîe teksti s kommentariami i slovarem*, Moskva, Izdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 1968, și Aida Sadețkaia, *Prakticeskii kurs rumînskogo iazîka*, Moskva, Izdatelstvo „Mejdunarodnie otnoșeniia", 1962 (ed. a II-a, 1973).

[3] Din acest punct de vedere se înregistrează, uneori, și exagerări: paragraful introductiv din prima parte, în care se tratează problemele foneticii (p. 5), este identic cu cel din cartea Tamarei Repina (p. 9); alteori, sînt preluate, fără o confruntare atentă cu gramaticile românești și cu realitatea comunicării, afirmații eronate, cum este, de exemplu, aceea referitoare la utilizarea perfectului simplu românesc în vorbirea curentă (p. 258 față de Sadețkaia, 1973, p. 194).

pe principii lingvistice şi pedagogice, a procesului de predare — învăţare a limbii române. Şi în ceea ce priveşte selecţia faptelor de limbă se înregistrează un anumit progres: în timp ce A. Sadeţkaia (1977) considera că e necesar să se introducă chiar din primele lecţii cunoştinţe despre propoziţia simplă şi dezvoltată (lecţia 5) sau despre părţile principale (lecţia 7) şi cele secundare (lecţia 10) ale propoziţiei, autorii manualului de faţă renunţă la asemenea inutile elemente de sintaxă „teoretico-descriptivă", care nu prezintă, de altfel, dificultăţi deosebite pentru vorbitorii de limbă rusă, concentrîndu-şi întreaga atenţie asupra problemelor de pronunţare şi de morfologie.

Structurile morfo-sintactice sînt introduse, explicate şi, apoi, exploatate în exerciţii din perspectiva utilizării lor în comunicare. Acest mod funcţional de abordare a gramaticii româneşti apare, de exemplu, în prezentarea sistematică a combinaţiilor formelor neaccentuate ale pronumelui personal cu auxiliarul de la perfectul compus (lecţia 11), cu conjuncţia *să* (lecţia 12), cu imperativul (lecţia 13), cu gerunziul (lecţia 17) etc. sau în explicaţiile privind locul adverbului *mai* în structura conjunctivului (lecţia 12). Preocupaţi de asigurarea funcţionalităţii regulilor gramaticale de bază a căror stăpînire este unul dintre obiectivele manualului (alături de însuşirea unei pronunţări corecte, de stăpînirea activă a lexicului şi de dobîndirea deprinderilor de traducere din română în rusă şi invers — vezi „Prefaţa", p. 3), autorii introduc numeroase exerciţii de învăţare după fiecare problemă de gramatică, oferind astfel posibilitatea aplicării imediate de către studenţi a cunoştinţelor dobîndite şi, prin aceasta, fixarea mai bună a regulilor. Fiecare lecţie cuprinde, de asemenea, „exerciţii generale" (de traducere, îndeosebi) destinate activizării deprinderilor de vorbire ale studenţilor. Punerea în relaţie a diverselor elemente ale sistemului limbii române cu cele ale limbii ruse se face tot dintr-un punct de vedere funcţional, adică numai atunci cînd confruntarea cu limba maternă a studenţilor aduce precizări indispensabile utilizării corecte în comunicare a elementelor respective. Acesta este cazul, între altele, al posesivului *său (sa, săi, sale)* comparat cu pronumele *svoi (svoia, svoe, svoi)* din rusă (p. 61), al poziţiei faţă de verb a formelor neaccentuate ale pronumelui personal în D (p. 51) sau al utilizării conjunctivului (p. 205).

Remarcabilă este varietatea registrelor pe care le ilustrează modelele de limbă incluse în manual. Alături de textele narative şi dialogurile „fabricate" prin care sînt introduse elementele gramaticale specifice fiecărei secvenţe a procesului de predare—învăţare, începînd cu lecţia 5 apar texte literare, uneori, adaptate; treptat, autorii introduc glume, proverbe şi zicători, replici cu haz, caricaturi, articole pe teme politice, scrisori, telegrame şi cereri oficiale (vezi p. 164—165) şi chiar un anunţ din acelea prin care, în hoteluri, sînt prezentate serviciile (spălat, călcat etc.) asigurate turiştilor (vezi p. 131—132). În cele mai multe cazuri aceste texte nu reprezintă simple ilustrări ale problemelor de gramatică învăţate; ele sînt incluse în secţiunile rezervate exerciţiilor (de traducere, de exemplu), ceea ce presupune contactul activ al studenţilor cu sfere lexicale şi tipuri diverse de construcţii sintactice.

Din remarcile făcute pînă acum rezultă că, deşi prezintă unele „deschideri" către anumite principii ale didacticii moderne a învăţării limbilor străine, *Ucebnik ruminskogo iazika* este, în esenţă, un manual de tip tradiţional. De aici decurg atît calităţile, cît şi defectele lui principale. Specifică acestui tip de abordare a predării limbilor străine este împărţirea sistemului gramatical într-un mare număr de probleme sau reguli care sînt combinate în aşa fel încît în fiecare lecţie se introduce „ceva" din substantiv, „ceva" din verb, „ceva" din pronume, cîte una sau două prepoziţii etc. Rezultatul îl constituie fărîmiţarea, adesea, excesivă a sistemului limbii. Mecanismele de funcţionare ale sistemului rămîn, în asemenea condiţii, ascunse în spatele numeroaselor puncte şi subpuncte, repartizate pe distanţa unui mare număr de lecţii, întinzîndu-se, deci, pe perioade îndelungate de timp. Exemplul „clasic" de fărîmiţare — cel al formelor cazuale ale pronumelui personal — este semnificativ şi în *Ucebnik ruminskogo iazika*: formele neaccentuate în D sînt introduse la lecţia 3 (p. 51), iar cele accentuate la lecţia 13 (p. 176); formele neaccentuate în Ac apar la lecţia 8 (p. 102), iar cele accentuate la lecţia 15 (p. 194). Alte exemple: gruparea substantivelor în funcţie de terminaţii începe la lecţia 2 (p. 36) şi se încheie la lecţia 8 (p. 98); numeralul pînă la 10 se dă în lecţia 2 (p. 37), de la 11 la 100 în lecţia 6 (p. 82—83) şi de la 100 în sus în lecţia 12 (p. 160); conjugarea verbelor la indicativ prezent începe la lecţia 2 (p. 35) şi se încheie la lecţia 10 (p. 121); numele de naţionalităţi sînt introduse la forma de masc. sg. în vocabularul tematic de la lecţia 2 (p. 35), iar la formele de masc. pl. şi fem. (sg. şi pl.) la lecţia 8 (p. 99). Practic, fiecare structură gramaticală — unitară, în esenţa ei, prin modul de funcţionare — este divizată într-un număr mai mare sau mai mic de elemente introduse la intervale mari de timp, ceea ce nu este de natură să favorizeze sesizarea de către studenţi a unităţii structurale a diverselor componente ale limbii şi înţelegerea modului lor de funcţionare. Altfel spus, în acest tip de abordare pădurea este greu

sau chiar imposibil de perceput din cauza dispersării atenției celui care o privește asupra fiecărui copac în parte la intervale mari de timp.

Acestui defect, care ține de concepția de ansamblu asupra procesului de predare-învățare a limbilor străine, i se adaugă unele greșeli privind descrierea însăși a sistemului limbii române. Menționăm, între altele, confuzia între *unu(l)*, *una* — numeral și pronume nehotărît (inclusiv în ceea ce privește scrierea lor!) (p. 37) — sau includerea în „terminația" verbelor la indicativ prezent a sufixelor *-ă* și *-a* de la persoanele a IV-a *(noi)*, și, respectiv, a V-a *(voi)*, considerîndu-se drept terminații secvențele *-ăm* și *-ați* alături de *-0* (pentru pers. I sg.), *-i* (pentru pers. a II-a sg.) etc. (p. 46).

În acest context se cuvine remarcată și adaptarea insuficientă a conținutului gramatical al manualului în raport cu scopul predării și învățării limbii. Neadaptarea rezultă din faptul că autorii nu iau în considerație deosebirile dintre norma lingvistică și uzul limbii, nici măcar în cazurile în care această distincție este prezentă și în „gramaticile academice" (cum sînt, de exemplu, numeralul cardinal sau demonstrativul). Limitarea strictă a descrierii gramaticale la norma lingvistică apare cu atît mai inadecvată cu cît se are în vedere utilizarea cunoștințelor dobîndite prin intermediul acestui manual în comunicarea cu românii, îndeosebi în situațiile de traducere simultană (cf. „Prefață", p. 4) legate de aspecte curente ale „schimburilor lingvistice" cum sînt: „hotelul", „strada", „poșta", „magazinul" etc.

O discuție separată se impune în legătură cu autenticitatea modelelor de limbă propuse în cadrul textelor „fabricate" (care apar la începutul fiecărei lecții) și al exercițiilor. O analiză, chiar și numai sumară, a diverselor manuale de predare a limbii române ca limbă străină relevă, ca o caracteristică aproape generală, artificialitatea modelelor de limbă din textele introductive și, de multe ori, chiar din exemplele care ilustrează diversele reguli gramaticale și din exerciții. Constrînși de necesitatea introducerii formelor accentuate ale pronumelui personal în Ac, autorii manualului de față ajung la construcții forțate, „nenaturale" ca: „Sașa e nedumerit. Ion îl sfătuiește pe el să caute la etajul doi [...]. Sașa cere vînzătoarei să-i arate o pereche de sandale albe [...], apoi o întreabă pe ea cît costă" (p. 189). Un factor suplimentar al lipsei de autenticitate a unora dintre modelele de limbă din *Ucebnik ruminskogo iazika* îl reprezintă influența structurilor limbii ruse. De exemplu, întrebarea „Ce este aceasta?" apare cu formă de singular chiar și atunci cînd răspunsul implică pluralul: „Sînt romane", „Sînt cărți", „Sînt ferestre" (p. 52), datorită faptului că în limba rusă structura întrebării respective implică totdeauna singularul. Decodarea mesajului nu pune în asemenea cazuri probleme prea mari. Alteori, însă, influența limbii ruse poate să afecteze înțelegerea mesajului, așa cum se întîmplă în fraza: „O spintecă și într-însa află tot într-un chip ca și la alte găine (sic!)" (p. 119), unde se relatează sacrificarea nesăbuită a găinii care făcea ouă de aur. Mai interesante sînt situațiile din care rezultă că autorii cunosc mecanismul general de funcționare a regulilor sistemului gramatical al limbii române, însă nu stăpînesc bine limitele aplicării lor. Ei știu, de exemplu, că advebrul *cam* se utilizează înaintea adjectivelor și adverbelor; dar, de la modele ca: „Azi e *cam* răcoare" sau „*Cam* mult", ei trec cu seninătate la „modele" ca: „Mergeți *cam* prea repede" sau „El este *cam* mai înalt decît mine" (p. 227). Pornind de la aceste „modele", enunțurile propuse pentru traducere în limba rusă în cadrul secțiunii de exerciții nu pot fi decît: „Nu înțeleg ce ați scris, scrieți *cam* mai citeț!" sau „Sînteți *cam* prea îndrăzneț!" (p. 228). Acest tip de eroare corespunde observației lui Sextil Pușcariu, potrivit căreia „Ceea ce e mai greu la învățarea unei limbi străine este tocmai faptul că «nu ți-a intrat în sînge» că nu știi care din diferitele forme posibile sunt cele admise de norma colectivă"[4]. În exemplul: „Turiștii au coborît. Mulți din (sic!) ei încep să fotografieze. Unul dintre fotografi este Constantin Tarasov, doctorant (sic!) la [...]" (p. 181) „norma colectivă" nu admite cuvîntul „fotografi", deși este vorba despre persoane care „fotografiază". Similar, în dialogul:

„Sașa: Cîți studenți sînteți în grupă?

Mihai: Sîntem nouă. Iar voi?

Sașa: Noi sîntem numai șase.

Mihai: Învățați bine?

Șașa: Da, învățăm bine. Iar voi?

Mihai: Șapte învață bine, doi învață prost". (p. 34)

Utilizarea conjuncției *iar* depășește limitele admise de normă[5].

---

[4] Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*, București, Editura Minerva, 1976 (ed. I: Fundația pentru literatură și artă, 1940), p. 29.

[5] Asemenea depășiri ale „normei colective" pot fi întîlnite și la alți autori de ma-

Nu stă în intenţia mea să epuizez exemplele de acest tip din *Ucebnik rumînskogo iazika*. Mai importantă este înţelegerea semnificaţiei lor, adică a faptului că cel care învaţă o limbă străină tinde să extrapoleze la comunicarea reală modelele de limbă întîlnite în manual. În consecinţă, atenţia autorilor de manuale nu trebuie îndreptată exclusiv asupra corectitudinii regulilor sau structurilor gramaticale; autenticitatea exemplelor prin care sînt ilustrate regulile sau structurile respective, precum şi a enunţurilor care compun textele introductive şi exerciţiile influenţează la fel de mult comportamentul lingvistic al celui care învaţă o limbă străină. Exemplar în această privinţă este manualul lui Alf Lombard [6]. Conştient de importanţa modelelor de limbă, autorul a supus unei „anchete vaste şi detaliate", întinse pe o perioadă de mai mulţi ani, exemplele „formate *ad-hoc*" pentru a evita „inconvenientele practice şi pedagogice" pe care le implică utilizarea textelor extrase din opere literare (cf. *Préface*, p. IX). Interesante sînt principiile metodei de anchetare utilizate de Alf Lombard: „Pentru fiecare fapt de limbă studiat, această anchetă a fost întreprinsă pe bază de chestionare schematice compuse dinainte, cuprinzînd numeroase serii de fraze sau părţi de frază, de lungime redusă, pe cît posibil simple, unde majoritatea cuvintelor erau asemănătoare de la un exemplu la altul şi unde nu varia decît ceea ce era de ilustrat" *(ibidem)*. Scoţînd în evidenţă preocuparea cunoscutului romanist şi românist suedez de a asigura autenticitatea modelelor de limbă, precum şi principiile metodei sale, nu am în vedere numai pe autorii manualului recenzat aici, ci, în general, pe toţi autorii de manuale de limba română, fie străini, fie vorbitori nativi ai românei.

Din perspectiva unei eventuale reeditări a manualului de faţă sugerez autorilor să confrunte textele „fabricate" şi exerciţiile cu *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1982) în scopul corectării unor greşeli de tipul „aşează" (p. 132 şi p. 273) sau „trebuiau" (p. 244). Cred, de asemenea, că ar fi bine să se indice echivalentul în limba rusă al cuvintelor, sintagmelor şi propoziţiilor din prima parte a manualului, destinate însuşirii diverselor aspecte ale pronunţării româneşti. În felul acesta studenţii care repetă singuri, fără profesor, *bine, crize, icre* [...], *pe perete, pe trepte* [...], *prefer mere, primesc veste* (p. 6) sau *Ce faci?, Unde mergi?, La ce vă gîndiţi?, Taci şi ascultă!, Dă-mi explicaţii!* (p. 25), nu ar realiza doar o operaţie mecanică, de adaptare a organelor fonatoare la specificul pronunţării româneşti; avînd indicată traducerea cuvintelor, sintagmelor şi propoziţiilor respective, ei ar avea ocazia să înţeleagă ceea ce repetă, formîndu-şi, astfel, şi o anumită bază lexicală — deşi nu acesta este scopul principal al exerciţiilor în cauză — utilă mai tîrziu, chiar dacă nu tot materialul lexical din aceste exerciţii este reţinut. O altă sugestie se referă la tipologia exerciţiilor incluse în manual. Acestea sînt, în general, de factură tradiţională (cu spaţii albe de completat, cu indicarea între paranteze a verbelor la infinitiv şi a substantivelor la forma nearticulată etc.), iar, uneori, sînt chiar greşit concepute, aşa cum este, de exemplu, exerciţiul care cere: „Citiţi bine sunetul [*a*] din cuvintele următoare: *ora, dimineaţa, are* [...]" (p. 129). Tipurilor de exerciţii tradiţionale, între care deosebit de utile sînt cele de traducere — numeroase, de altfel, în *Ucebnik rumînskogo iazika* —, li se pot adăuga şi tipuri de exerciţii structurale, bazate pe principiul substituţiei şi pe cel al transformării. Aceasta, chiar în condiţiile în care abordarea gramaticii nu este de tip structural, ci de tip tradiţional, ar avea drept rezultat ruperea monotoniei exerciţiilor şi creşterea eficienţei efortului de învăţare al studenţilor.

Iunie 1983

GHEORGHE DOCA
Facultatea de Limba şi Literatura Română
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 7

nuale de limbă română; A. Sadeţkaia, de exemplu, include în manualul său un „Tabel de verbe nestandarde" (p. 369).

[6] Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, Editions Klincksieck, 1974.

IORGU IORDAN, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 502 p.

Așa cum se arată în introducere, autorul a adunat materialul timp de 60 de ani din diverse surse. Recolta este deosebit de bogată (după un calcul aproximativ dicționarul are peste 32 000 de nume de familie), ceea ce face ca el să fie printre cele mai bogate lucrări de acest tip. Prin bogăția deosebită a inventarului oferit, această lucrare se înscrie printre operele ce trebuie consultate de oricine se va ocupa pe viitor de acest domeniu.

Din parcurgerea chiar rapidă a dicționarului de care ne ocupăm rezultă că majoritatea numelor de familie sînt cuvinte din lexicul curent al limbii române, fiind folosite la origine ca porecle. Urmează numele calendaristice, foste prenume ajunse să fie folosite ca nume de familie și, ca o a treia categorie, foarte mare, nume de familie din alte limbi (slave, maghiară, germană, turcă) purtate la origine de oameni veniți din alte țări care s-au stabilit la noi păstrîndu-și numele originare. Existența acestei ultime categorii, destul de bine reprezentată, este, așa cum arată și acad. Iorgu Iordan în introducere, o dovadă deosebită a acestei rare capacități a românilor de a asimila prin limbă, adică prin cultură, pe străinii stabiliți în aceste părți.

Marius Sala

ȘTEFAN MUNTEANU, VASILE D. ȚÂRA, *Istoria limbii române literare. Privire generală*. Ediție revizuită și adăugită, București, Editura Didactică și Pedagogică, [1983], 371 p.

Apărută în 1978 și epuizată curînd după aceea, lucrarea de sinteză a celor doi profesori timișoreni cunoaște astăzi o a doua ediție. Planul expunerii a rămas același: evoluția limbii române literare este divizată în două epoci (veche și modernă), fiecare dintre ele cuprinzînd la rîndul ei mai multe perioade. Spre deosebire de varianta din 1978, nu se mai vorbește de astă dată de o perioadă de tranziție între cele două epoci, intervalul 1780 — 1840 fiind pe deplin integrat fazei moderne a românei literare. Față de ediția întîi, lucrarea s-a îmbogățit cu „cîteva capitole noi despre structura limbii române vechi în comparație cu româna literară modernă, despre procesul de «reromanizare» a limbii literare și un paragraf mai întins despre cultivarea limbii" (p. 3). Cum e și firesc, *Istoria* a fost supusă unei atente revizii, ținîndu-se seama de observațiile formulate de cei ce au recenzat-o la întîia sa apariție. Ea a fost adusă la zi în ceea ce privește informația științifică, cea mai grăitoare dovadă în acest sens constituind-o spațiul sensibil lărgit acordat bibliografiei. Autorii ne-au rămas, în schimb, și de această dată datori cu un indice, absolut indispensabil într-o cercetare de proporțiile și importanța celei de față.

Avînd în vedere faptul că *Istoria limbii române literare* se adresează nu numai studenților în filologie, cărora le-a fost cu precădere destinată, ci și „tuturor celor interesați de problemele cunoașterii și cultivării limbii române" (p. 4), reeditarea este întru totul binevenită.

Ion Gheție

MIHAELA MANCAȘ, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 328 p.

Ocupîndu-se de varianta beletristică a limbii române literare, lucrarea pune în evidență evoluția sub aspect stilistic a poeziei și prozei artistice în cursul secolului al XIX-lea.

Un loc important revine poeziei, în dezvoltarea căreia se disting mai multe faze: etapa premodernă, reprezentată prin poeții Văcărești și C. Conachi, prima generație de romantici, I. Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, „momentul Eminescu" și etapa posteminesciană, reprezentată prin începuturile direcțiilor simbolistă și autohtonă. Evoluția mijloacelor poetice este considerată din perspectiva figu-

rilor sintactice (de construcție), a figurilor semantice (tropi) și a celor de sunet, modalitate artistică relevantă abia la M. Eminescu.

Cercetarea prozei artistice a perioadei discutate se organizează diferit. Un larg capitol reliefează evoluția structurii compoziționale a narațiunii, oprindu-se asupra unor scriitori considerați reprezentativi sub aspectul dezvoltării stilistice a limbii literare (Gh. Asachi, I. Ghica, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, N. Bălcescu, Al. Odobescu, N. Filimon, M. Eminescu); în virtutea unor particularități lingvistice și stilistice comune sînt grupați laolaltă, ca „scriitori savanți", Al. Odobescu și B. P. Hasdeu, iar caracteristicile stilistice derivînd din recursul la oralitate permit tratarea în același capitol a prozei datorate lui I. Creangă și I. L. Caragiale.

Sinteză cuprinzătoare, bazîndu-se pe o lectură temeinică a textelor perioadei discutate și pe o largă bibliografie, lucrarea se recomandă atenției cercetătorilor din domeniul istoriei limbii literare și a literaturii române, precum și profesorilor de limba și literatura română.

Valeria Gufu Romalo

GEORGE MIREA, *Junimea, implicații lingvistice*, Iași, Editura Junimea, 1983, 238 p.

Lucrarea discută rolul societății Junimea în cercetarea problemelor de limbă, în special în fixarea ortografiei fonetice și în stabilirea atitudinii față de neologisme.

Autorul a cercetat cu atenție textele din secolul trecut și de asemenea studiile actuale privitoare la această problemă. Arată rolul lui Titu Maiorescu și al altor autori (în special al lui Iacob Negruzzi) în adoptarea ortografiei fonetice și în formarea unei atitudini juste față de neologisme. La sfîrșit, pe lîngă indicațiile bibliografice și indexul de cuvinte, prezintă un amplu rezumat al lucrării, în limba franceză.

A. G.

Dacoromania. 1920—1948. Bibliografie, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 852 p.

Amplul volum de bibliografie a *Dacoromaniei* este coordonat de Ioan Pătruț și Vasile Breban și redactat de Ioana Anghel, Vasile Breban, Elena Comșulea, Doina Grecu, Doina Negomireanu, Felicia Șerban, Valentina Șerban, Emilia Tudoran și Maria Ana Vartic.

Dacoromania a fost, evident, o publicație de cea mai mare importanță pentru lingvistica românească și a însumat aproximativ 9 000 de pagini. Prin urmare, un indice bibliografic este cît se poate de binevenit. Se prezintă, grupate pe felul subiectelor, articolele de lingvistică și din alte ramuri ale filologiei, apoi un indice de autori, de cuvinte și afixe discutate în revistă.

A. G.

SERGIU DRINCU, *Semnele ortografice și de punctuație în limba română. Norme și exerciții*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 190 p.

Concepută exclusiv în scop practic, lucrarea este un foarte util instrument de informare și de învățare. După o prefață clară și succintă, în care sînt prezentate principiile de elaborare, urmează capitolele consacrate, fiecare în parte, cîte unui semn ortografic și/sau de punctuație (I—XIV). În aceste capitole este descrisă norma actuală pe baza unei sinteze a observațiilor făcute în lucrări normative tipărite în ultimele trei decenii (cea mai recentă lucrare citată este din 1980), la care sînt adăugate și observații personale ale autorului. Toate regulile sînt urmate de texte alese pentru exemplificare. Se dau de asemenea semnificative citate care conțin greșeli ortografice sau de punctuație. A doua parte a lucrării cuprinde 120 de texte date ca exerciții. Pentru acestea se formulează

o unică sarcină de lucru: explicarea folosirii semnelor ortografice și de punctuație, cu recunoașterea, după caz, a abaterilor de la normele descrise în lucrare. Într-un capitol aparte se dă cheia acestor exerciții. Sistemul de corelare a soluțiilor la exerciții cu partea I (explicativă și descriptivă) a lucrării este foarte economic realizat, dar nu în detrimentul scopului practic. Cartea se încheie cu bibliografia izvoarelor și cu cea de referință. Un scurt indice de cuvinte semnalează paginile la care se găsesc comentate semnele de punctuație puse în relație cu anumite conjuncții și adverbe. Lucrarea este foarte binevenită.

Flora Șuteu

IORGU IORDAN, *Istoria limbii române (Pe-nțelesul tuturora)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 123 p.

Avem a face cu o istorie scurtă, dar completă, în sensul că își propune să îmbrățișeze toate epocile și varietățile principale de dezvoltare a limbii române, primul capitol fiind *Originile limbii române*, iar ultimul *Limba română actuală*, după ce penultimul se ocupă de *Aspectele teritoriale ale limbii române*. Dacă primele două treimi ale cărții au capitolele prezente în orice lucrare de acest fel, ultima parte părăsește oarecum linia obișnuită de urmărire a evoluției limbii, făcînd loc aproape exclusiv unor elemente de istorie a culturii și a lingvisticii, mai exact istoriei unor curente (capitolele *Curentul istoric și popular*, *Curentul latinist*, *Junimea*) și instituții (*Academia Română*), apoi a unor opere-instrumente de lucru descriptive și normative (capitolele intitulate *Lucrări individuale*, respectiv *Gramatica Academiei*). Se prezintă deci aici, în mod preponderent, istoria atitudinilor față de limbă și de evoluția ei în perioada modernă. Faptul se explică, pe de o parte, prin aceea că lucrarea academicianului Iorgu Iordan este ea însăși o lucrare de atitudine, deschizîndu-se cu sublinierea latinității limbii noastre și încheindu-se printr-o pledoarie pentru cultivarea limbii, iar, pe de alta, prin cursivitatea expunerii, axată, după trecerea de la influența italiană la curentul italienist, pe această problemă, a părerilor despre evoluția limbii.

Orice scurtă istorie este rezultatul unei operații de selecție și oglindirea unor preferințe. Cartea academicianului Iorgu Iordan este, în acest sens, o istorie de autor, cum se spune astăzi, o expunere a istoriei limbii române cu caracter de inițiere și de popularizare, dar marcată de părerile și preferințele celui care a scris-o.

Prezentînd istoria limbii române în strînsă legătură cu istoria poporului care o vorbește și a culturii sale, autorul a eliminat orice elemente lingvistice tehniciste, ca notațiile fonetice sau paradigmele gramaticale, optînd pentru exemplificări de natură lexicală și pentru texte concludente din diverse perioade sau dialecte. Procedeul asigură nu numai accesibilitatea anunțată în subtitlul lucrării, ci și continuitatea lecturii; amîndouă acestea sînt calități de bază ale unei lucrări științifice de popularizare.

Mioara Avram

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predarea limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date din text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele din subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII+ 174 p. +154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P_4 **(Pogrijenie—Presimţire)**, 1980, p. 949—1341, 50 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera **T (T—Tocăliţă)**, 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera **T (Tocăna—Twist)**, 1982, p. 377—763, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român**. Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte (1980)**, 1981, 244 p., 13 lei; **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Publications of the New Society of Letters at Lund, 76, 1982, I 70+II 104+III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţii critice de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 57 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 150 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 79 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, I.

RM — ISSN 0024—3523

LR, anul XXXIII, nr. 1, Bucureşti, p. 1—80, 1984

I. P. Informaţia c. 1720

42 200

Lei 20

8266
191

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL XXXIII
1984
martie — aprilie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137, telex 11226, 79517 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 40.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à :

I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT—IMPORT PRESĂ, P.O.BOX 136 — 137, telex 11226, 79517 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacţiei :
str. Spiru Haret nr. 12
79638 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265,

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79717 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 50 76 80

I 8266

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIII 1984 Nr. 2
martie—aprilie

SUMAR

LINGVISTICĂ GENERALĂ

LAURENȚIA DASCĂLU, Aspecte teoretice ale cercetării intonației 83

GRAMATICĂ — VOCABULAR

C. FRÂNCU, Vechimea unei „particularități a românei actuale" : folosirea lui *doar* în loc de *numai* 95

CONSTANTIN PĂUN, Atestarea și etimologia unor termeni tehnici din limba română contemporană 107

LIMBĂ LITERARĂ

G. I. TOHĂNEANU, *Constelat* 112

FILOLOGIE

LIVIU ONU, Concordanțele lingvistice sau capcanele stabilirii paternității unui text. Probleme de metodă. II 119

GH. CHIVU, Versuri satirice cu pretext medical din prima jumătate a secolului al XVIII-lea 133

DISCUȚII

OLIMPIA BERCA și EUGEN DORCESCU, Metaforă și interpretant 137

LIANA POP, Prezumtiv și presupoziție 142

CONSULTAȚII

MIOARA AVRAM, DOOM (VI). Variante din normă și alte variante 149

RECENZII

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, Lund — București, CWK Gleerup Lund — Editura Academiei R. S. România, 1982 *(Adrian Turculeț)* 152

PETRU CARAMAN, *Literatură populară*. Antologie, introducere, note, indici și glosar de I. H. Ciubotaru (Caietele Arhivei de folclor, III), Iași, 1983 *(Ion Popescu-Sireteanu)* 157

36105

LUCIA CIREŞ şi LUCIA BERDAN, *Descîntece din Moldova.* Texte inedite (Caietele Arhivei de folclor, II), Iaşi, 1982 *(Ion Popescu-Sireteanu)* 159

NOTE BIBLIOGRAFICE

ION COJA, *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 162

ALEXANDRU TOŞA, *Elemente de morfologie,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 162

GEORGE GIUGLEA, *Cuvinte româneşti şi romanice. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie.* Ediţie îngrijită, introducere, bibliografie, note şi indice de Florenţa Sădeanu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 162

DORIN GĂMULESCU, *Influenţe româneşti în limbile slave de sud.* I. *Sîrbocroata,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 163

* * * *Materiale şi cercetări dialectale.* II, Cluj-Napoca, 1983 163

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE 165

ASPECTE TEORETICE ALE CERCETĂRII INTONAȚIEI

DE

LAURENȚIA DASCĂLU

„Intonația este un fenomen *sui generis*. Ea este unul dintre mijloacele comunicative elementare ale limbajului, care formează un sistem fonologic special și care servește la organizarea diferită a enunțurilor în diverse limbi". Această caracterizare a intonației, aparținînd lui Daneš (1960, p. 34), menționează trăsăturile esențiale ale fenomenului care constituie obiectul prezentului articol : faptul că intonația are o natură cu totul particulară, că are un rol comunicativ, pe care îl îndeplinește acționînd în cadrul unui sistem și, în sfîrșit, că acest sistem diferă de la o limbă la alta.

Caracteristicile menționate, și, mai cu seamă, cea din urmă, constituie tot atîtea argumente care pledează pentru utilitatea și necesitatea cercetării, analizării și descrierii intonației specifice pentru fiecare limbă. La acestea se adaugă și alte motive, la fel de temeinice : înainte de a menționa varietatea și complexitatea funcțională a intonației la nivelul limbii și la cel al vorbirii, merită să precizăm importanța ei în cadrul limbajului uman în general.

1. INTONAȚIA ȘI LIMBAJUL UMAN

1.1. Intonația însoțește în mod obligatoriu *orice mesaj* emis de un vorbitor normal, rostirea fără intonație fiind manifestarea unui debil mintal (Faure 1972, p. 4).

1.2. În afara faptului că intonația ne însoțește toată viața atunci cînd vorbim, cercetările specialiștilor au demonstrat că ea este *primul element lingvistic pe care îl achiziționăm*; de asemenea, s-a constatat că intonația este *ultimul element pe care îl pierdem* (voluntar, cu prilejul învățării unei limbi străine sau involuntar, în cazuri patologice) (Jakobson 1964, p. 372 ; Jakobson, Santili 1980, p. 26 ; Fónagy 1969, p. 22 ; 1983, p. 149 ; Dabrowska, 1969, p. 169).

Păstrarea intactă a intonației a fost confirmată și de observațiile lui Schveiger (1968, p. 222 ; 1980, p. 128—130) asupra unor cazuri de afazie apărute la vorbitori ai limbii române.

În mod paradoxal, probabil că tocmai această *permanentă omniprezență* în vorbire a intonației a fost una din cauzele neglijării studierii acesteia vreme îndelungată, așa cum sugerează Hall (1972) [1].

[1] „Ordinarily, in discussing language or thinking about it, we neglect intonation, because we take it for granted. There is a good reason for this, because intonation is perhaps the most deep-rooted and the least conscious of all aspects of linguistic behaviour" (p. 283).

1.3. În ceea ce privește procesul de achiziționare a limbajului, Bolinger (1978) consideră nu numai că intonația este primordială, dar că, în plus, *ea are un rol esențial în învățarea de către copil a altor elemente lingvistice* [2].

Dacă adăugăm la aceste observații și pe cea legată de răspîndirea tiparelor intonaționale cu valoare comunicativă *în toate limbile pămîntului*, ajungem la concluzia că intonația este o „trăsătură esențialmente umană" (Ultan 1969, p. 45) și că nu prezența, ci absența ei (atunci cînd intervine) trebuie explicată (Bolinger 1978, p. 515).

2. DEFINIȚIA INTONAȚIEI. NATURA EI

În ceea ce privește termenul *intonație*, cei mai mulți autori nu-l definesc deloc; cînd este vorba să precizeze natura acestui fenomen, unii folosesc termenul *intonație* într-o accepțiune restrînsă (variațiile din înălțimea vocii), iar alții (de exemplu: Artemov, 1962; Crystal 1969; Ivić 1972) într-o accepțiune mai largă, referindu-se la un complex de factori concomitenți și interdependenți ca: înălțimea, intensitatea, durata, la care se adaugă, uneori, ritmul, pauzele, debitul vorbirii etc.

Este evident că cel puțin trei dintre acești factori (înălțimea, durata, intensitatea) sînt foarte strîns legați atît din punctul de vedere al *producerii*, cît și al *receptării* și, chiar dacă se studiază numai fluctuațiile în înălțimea vocii, trebuie să se țină seama și de celelalte variabile care o însoțesc (Léon și Martin 1970, p. XVI).

Trebuie să menționăm însă că variația celor trei parametri se regăsește în curba intonațională (Martin 1973, p. 7), de aceea, mai ales cînd condițiile de analiză sînt limitate, este preferabil să se folosească termenul *intonație* în accepțiunea sa restrînsă, specificînd, totuși, de cîte ori este nevoie, rolul accentului și al duratei în realizarea unui anumit tipar intonațional. De altfel, argumente de ordin statistic pledează, după cît se pare, pentru preponderența la nivel perceptual a factorului înălțime asupra celorlalți factori (Léon și Martin 1970, p. XVI; Léon 1972, p. 123).

Așadar considerăm că **intonația** înseamnă v a r i a ț i i l e î n î n ă l ț i m e a v o c i i c a r e î n d e p l i n e s c u n r o l s e m n i f i c a t i v l a n i v e l u l e n u n ț u l u i (vezi și Lehiste 1970, p. 54, 83). Precizăm că înălțimea este elementul *perceptual* care corespunde parametrului *acustic* frecvență fundamentală (F_0), iar aceasta este determinată, la rîndul ei, în plan *articulatoric* de vibrațiile coardelor vocale. (Cu privire la raportul dintre înălțimea vocii și corelatele sale acustice și articulatorii vezi, de exemplu, Ladefoged 1966, p. 13—21, 26, 111, 112; Rosetti, 1967, p. 44—46, 98; Lehiste 1970.)

---

[2] „There is no proof, as yet, that intonation or a strong predisposition to it, comes packed in our genes, but all indications are that it does. The child reacts to it first and controls it first. [...] Pause assists in the fixing of intonation patterns. Intonation patterns and pause in turn assist in the learning of words, then syntax: without the intonational segmentation of constituents it would be enormously difficult for child to induce a syntactic pattern" (p. 514).

3. PROBLEME TEORETICE

În ceea ce privește aspectele legate de studiul intonației, meritul de a fi relevat pentru prima dată multe dintre marile probleme teoretice proprii acestui domeniu îi revine lui Bolinger (1949), care se referea la rolul lingvistic și la cel stilistic al intonației, la raportul dintre intonație, mimică și gesturi, la deosebirile intonaționale legate de vîrsta și sexul vorbitorilor, precum și de proveniența lor geografică, la metodologia studierii intonației etc.

Discutarea amănunțită a tuturor acestor probleme și a multor altora, care au fost dezbătute înainte și, mai ales, după această dată, depășește cadrul articolului prezent; ne vom opri doar, pe scurt, la cîteva dintre cele mai importante aspecte legate de studiul intonației.

3.1. Se știe că Martinet (1960, p. 26, 78—79) atribuie intonației un rol marginal, întrucît ea nu poate fi redusă la un număr de elemente discrete și scapă „dublei articulații" a limbajului.

Această opinie este împărtășită pînă la un punct și de alți lingviști, dintre care unii sînt specialiști în intonație. Astfel, Hultzen (1962, p. 658) afirmă că intonația îndeplinește funcții lingvistice numai în cazurile în care ea neagă înțelesul direct al cuvintelor, iar Lieberman (1967, p. 125) consideră că intonația devine importantă numai în cazurile de ambiguitate. Însuși Bolinger (1972) este de părere că trebuie să se insiste asupra intonației mai cu seamă în măsura în care apar deosebiri importante între melodia propoziției într-o limbă dată și cea care îi corespunde în alte limbi.

Împotriva acestei poziții extreme s-au ridicat numeroși lingviști, care au exagerat, la rîndul lor, în sensul opus, susținînd că unitățile intonaționale sînt de aceeași natură cu cele segmentale și că pot fi deci analizate convenabil în termeni fonologici, ele fiind unități discrete, perfect localizabile în lanțul vorbirii și identificabile prin metoda comutării (Malmberg 1962; Faure 1962, 1970; Hirst 1976).

Aplicarea prea rigidă a metodelor „fonematicii" la studiul intonației a fost practicată mai ales de către reprezentanții școlii americane (Bloomfield 1933; Pike 1965; Wells 1945; Trager și Smith 1951). Faptul că ei consideră că „sistemul fonologic intonațional" constă în actualizarea unui număr de nivele intonaționale *(pitch levels)* care au statutul de foneme *(pitch phonemes)* și care se organizează în secvențe semnificative numite morfeme intonaționale *(pitch morphemes)* a fost criticat de Bolinger (1949). Acesta a subliniat cîteva deosebiri esențiale între faptele intonaționale și cele fonemice: fonemul segmental este discontinuu, în timp ce mișcarea intonației este continuă; fonemul este arbitrar, în timp ce intonația este legată în orice moment de sistemul nervos al vorbitorului și de „tensiunea" acestuia; fonemul cuprinde mai multe variabile, în timp ce intonația este „o singură variabilă care fluctuează ușor de-a lungul întregii sale game" [3].

Adevărul în ceea ce privește natura „fonologică" a intonației este, probabil, la mijloc, așa cum sugerează, de pildă, Daneš (1960, p. 38): contururile intonaționale și fonemele sînt fenomene de natură diferită chiar dacă aparțin aceluiași plan (fonic) al limbii. Dacă considerăm fonologia ca disciplină funcțională care se ocupă cu elementele fonice ale limbii,

[3] „... smooth-running through its entire gamut" (p. 249).

și nu în sensul restrîns, de teorie a fonemelor (= fonematică), este clar că principiile metodologice de bază ale fonologiei pot fi aplicate și la intonația propoziției (cf. titlul unui articol al lui Karcevsky din 1931 : *La phonologie de la phrase*).

Din întreaga dispută dintre fonemiști și nefonemiști putem reține două aspecte :

— descrierea intonației cu ajutorul nivelelor (în număr de 3, 4, 5 etc.), precum și transcrierea ei *numerică* par neadecvate pentru redarea precisă și, mai ales, *obiectivă* a fenomenelor percepute ;

— pentru stabilirea valorii semnificative a contururilor melodice este utilă și poate fi aplicată studierea acestora *în cadrul opozițiilor* [4].

Cu alte cuvinte, este important să comparăm intonația unor „perechi minimale" formate din enunțuri identice din punctul de vedere al structurii fonematice și deosebite din punct de vedere melodic și semantic (Delattre 1969, p. 7).

În ultimul timp, Faure și adepții săi încearcă o reconsiderare a locului intonației în cadrul limbajului, luînd în considerare diversele planuri comunicative ale acestuia și căutînd o interpretare „integratoare" a intonației.

De pildă, Faure (1972, p. 11) consideră că, din punct de vedere funcțional, schema intonativă și secvența verbală se comportă la fel și deci ar trebui să fie situate la același nivel de analiză. Structurile fonologice s-ar situa la două nivele : 1° structurile intonative ar interveni la nivelul componentei *centrale*, pe care autorul o numește „componenta fonosintactică", în cadrul căreia ele ar deveni un element de același rang ca și structurile sintactice propriu-zise ; 2° structurile fonematice, care nu sînt decît structuri de actualizare, s-ar situa, așa cum propune școala lui Chomsky, la nivelul componentelor interpretative.

Hirst (1976, p. 401) este de părere că trăsăturile intonative servesc la reprezentarea în plan fonologic a structurii sintactice aparente sau subiacente a frazei tot așa cum trăsăturile fonematice servesc la reprezentarea, în același plan, a morfemelor, ceea ce autorul citat încearcă să sugereze în schema următoare :

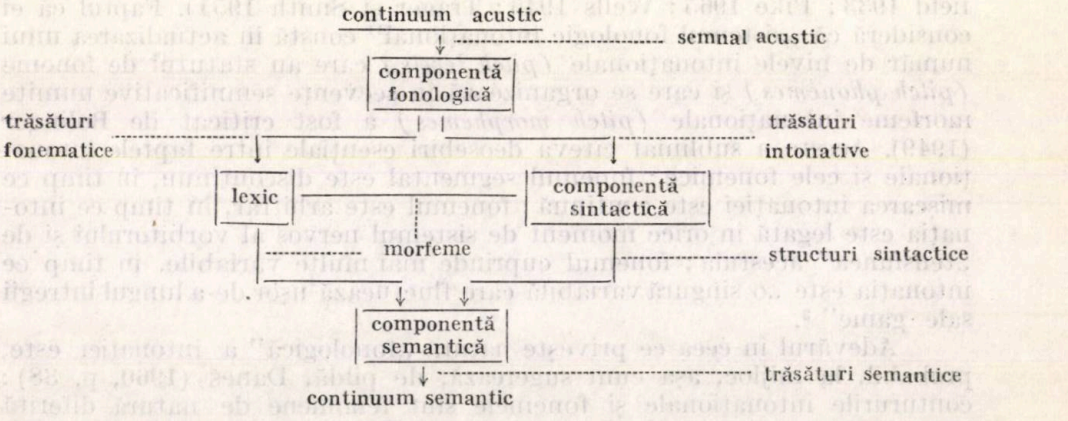

[4] „ ... la valeur linguistique d'une courbe d'intonation dépend des oppositions de sens qu'elle permet, aussi bien que du degré de différence phonétique qui la distingue des autres courbes" (Delattre 1966, p. 1).

Rossi, într-un articol intitulat sugestiv *L'intonation et la troisième articulation* (1977), consideră că limba este un sistem cu trei articulații, în care a treia articulație ar fi cea a unităților integratoare ale intonației, al căror semnificant este constituit din unitățile formale interne ale limbii. Astfel, în funcțiile sale accentuale și sintactice, intonația este 1° un „totalizator" al unităților celei de a doua articulații, care, fără ea, ar rămîne fără legătură; 2° un „integrator" al unităților primei articulații (cuvînt, frază etc.), care, fără ea, n-ar putea exista (p. 68).

3.2. Trebuie să subliniem că intonația contribuie la realizarea semnificației frazelor fără să fie ea însăși purtătoarea unui anumit conținut, fiindcă tonurile, ca și fonemele, nu sînt decît „elemente de semne", un același ton putînd să contribuie, și numai să contribuie, în strînsă legătură cu celelalte elemente fonice la diferențierea unor semnificați extrem de variați (Faure 1962, p. 34).

Deși intonația se sprijină pe baze fiziologice comune tuturor ființelor umane, ea *diferă în mod esențial de la o limbă la alta*, presupunînd norme de funcționare diferite, care depind de sistemul fiecărei limbi (De Groot 1945, 1949; Faure 1962, p. 43; Pinaeva 1965, p. 9; Dabrowska 1969; Mackiewicz-Krassowska 1974, p. 138).

Așa se explică de ce importanța intonației iese cu deosebire în evidență la contactul dintre limbi (Daneš 1960, p. 54); folosirea intonației limbii „bază" atunci cînd se vorbește o altă limbă duce la ceea ce se numește cu un termen comun „accentul străin", uneori atît de supărător, încît unii autori au ajuns să considere chiar că învățarea intonației unei limbi este mai importantă decît învățarea sunetelor ei (Marek 1974, p. 161).

Deosebirile dintre limbi în ceea ce privește sistemul intonațional constituie argumentul fundamental în favoarea caracterului *convențional* al intonației, deși acesta a fost pus la îndoială [5]. Putem spune, adoptînd formularea lui Fónagy (1983, p. 149), că elementele prozodice sînt „convenționale, dar motivate întrucît caracterul lor gestual n-a fost niciodată complet abolit" [6].

Importanța intonației iese în evidență nu numai la contactul dintre limbi, ci și la cel dintre limba literară și graiuri (Dascălu 1979, p. 134—138), precum și dintre dialectele aceleiași limbi (vezi și Hall 1972, p. 283).

Chiar și funcțiile „expresive" ale intonației se pare că sînt „convenționalizate" în măsura în care ele pot fi imitate de către actori. În acest sens, Séguinot vorbește despre „langage émotif spontané" și „langage émotif recrée" (1977, p. 53).

3.3. O dificultate considerabilă în cercetarea intonației constă în faptul că una și aceeași curbă melodică asociată cu una și aceeași structură lexico-gramaticală *poate îndeplini concomitent mai multe funcții*. Semnalarea și detectarea unui număr mai mic sau mai mare de funcții preocupă pe

---

[5] „ ... si l'intonation n'était qu'un réflex conditionné, comme le voulait Élise Richter, comment s'explique la diversité extrême des formes d'intonation dans les langues non apparentées; cette diversité, susceptible de masquer les tendances communes, est à la source des difficultés presque insurmontables auxquelles on se heurte en tâchant de parler « sans accent » une langue étrangère" (Fónagy 1969, p. 23).

[6] „L'expression prosodique de la colère est le signe et en même temps une partie de la colère, elle est à mi-chemin entre le signe arbitraire tel que le mot *colère* et l'action que ce mot dénote" (Fónagy 1983, p. 149).

marea majoritate a celor care studiază intonația, iar gama funcțiilor descoperite s-a lărgit o dată cu creșterea interesului lingviștilor pentru cercetarea intonației.

Astfel, de la funcția de „actualizare" a frazei, evidențiată de Karcevski în 1931, a cărei importanță primordială este susținută și de alți lingviști ai școlii de la Praga sau adepți ai lor ca De Groot (1945, 1949), Daneš (1960), Dabrowska (1969) etc., pînă la mulțimea de funcții (și nivele în cadrul cărora se studiază acestea în zilele noastre), numeroși autori au semnalat diversele funcții fără a se fi ajuns la un consens în ceea ce privește natura, dar mai ales numărul lor.

Iată, spre exemplu, cîteva păreri :

Lee (1955—1956, p. 345) arată că intonația are în engleză rolul de a distinge tipurile de propoziții sau fraze, de a scoate în evidență anumite cuvinte, de a lega între ele părțile propoziției, de a lega propozițiile, de a sublinia contrastele, de a reflecta caracterul sau atitudinea vorbitorului și de a exprima o mare varietate de emoții și sentimente.

Artemov (1962, p. 403) consideră că intonația poate fi definită ca fenomenul lingvistic care apare în vorbirea orală și prin care se exprimă concret conținutul semantic al propoziției, semnificația ei comunicativă, construcția lexicală, precum și structura semantică și caracterul său stilistic.

Faure (1970) propune o clasificare a funcțiilor intonației arătînd că acestea se manifestă la două nivele :

— la nivelul obiectiv („noțional", „denotativ", „reprezentativ"), cînd vorbitorul nu are nici o reacție față de situația în care are loc actul de vorbire, se exercită funcția demarcativă, cea distinctivă și cea accentuală (de „mise en relief");

— la nivelul subiectiv („conotativ", „atitudinal") se manifestă funcția de identificare a vorbitorului (Léon 1969) și cea fatică (Jakobson 1963).

Un alt lingvist francez, Planchon (1976, p. 216), se referă la trei „domenii funcționale" ale intonației : (a) baza intonativă a fiecărei limbi, (b) funcționarea simptomatică a intonației, (c) manifestarea sentimentelor și a „nuanțelor" de semnificație.

Daneš (1960) consideră că unele dintre funcțiile intonației sînt primare sau „structurale" și altele sînt secundare. Dintre funcțiile primare, cea fundamentală este de a transforma cuvintele din unități apelative în unități comunicative, adică în enunțuri ; cea mai importantă dintre funcțiile secundare este de a caracteriza enunțul potrivit „intenției" sale. Aceasta ar fi funcția „modală principală", care se deosebește de funcția „modală secundară", ce aparține sferei expresivității și indică latura emoțională (p. 48).

GLR identifică trei funcții ale intonației : de a marca raporturile sintactice în cadrul propozițiilor și al frazei, de a distinge propozițiile după scopul comunicării (enunțiative, interogative) și de a exprima „cele mai variate stări afective" (vol. al II-lea, p. 472—473).

După cum observăm, în majoritatea lor, astfel de interpretări pornesc, implicit sau explicit, de la schema funcțională a limbajului propusă de Karl Bühler în 1934 *(Sprachtheorie*, Jena, apud Troubetzkoy 1964,

p. 16) : în actul vorbirii auditorul recunoaște pe cel care vorbește, pe ce ton îi vorbește și află ce anume îi spune, deci *cine*, *cum*, *ce* vorbește ; faptele semnificative ale limbajului (inclusiv ale intonației) pot fi așadar repartizate în trei planuri, respectiv planul expresiv, planul apelativ și cel reprezentativ (Troubetzkoy 1964, p. 16).

Remarcăm, de asemenea, că elementele comune tuturor interpretărilor menționate, precum și clasificărilor propuse de alți autori sînt funcția expresivă a intonației și cea de manifestare a modalității comunicative (asertivă, interogativă etc.) ; aceasta din urmă este considerată, uneori, funcție sintactică (Chițoran 1978, p. 316, 335).

4. PARTICULARITĂȚI ALE FUNCȚIONĂRII SISTEMULUI INTONAȚIONAL

Perceperea și recunoașterea trăsăturilor intonaționale trebuie raportate la specificul acestor trăsături, care îndeplinesc concomitent mai multe funcții. De pildă, curba tonală a unei fraze ca *Mama vine?* poate exprima în același timp : (a) întrebare, (b) emfază (pe primul sau pe al doilea cuvînt), (c) bucurie. Ea îndeplinește astfel simultan o funcție modală, una contrastivă și una expresivă. Auditorul care cunoaște limba în care i se vorbește cunoaște și funcțiile intonației în această limbă. El ia în considerație fiecare din aceste funcții, fiind capabil să le separe din concretul intonațional. Funcționarea sistemului intonațional se bazează tocmai pe această capacitate a auditorului de a analiza și extrage dintr-un complex intonațional elemente aparținînd unor domenii funcționale diferite, decodarea realizîndu-se astfel pe baza principiului *relevanței abstractive* (Daneš 1960, p. 42).

În același timp, auditorii cunosc limitele domeniului fizic (și perceptual) între care o trăsătură fonetică (inclusiv intonațională) își menține funcția nealterată și dincolo de care capătă o altă semnificație lingvistică ; ei aplică astfel, în mod automat și inconștient (ca și în cazul principiului menționat anterior), principiul *toleranței* (Daneš 1960, p. 43).

5. ETAPELE CERCETĂRII INTONAȚIEI

Dată fiind complexitatea uriașă, aproape descurajantă a faptelor intonaționale și, mai ales, a funcțiilor pe care le îndeplinesc ele, concomitent pe diverse nivele, lipsa unui consens în privința majorității problemelor legate de acest domeniu, precum și a unei metodologii unice, este evident că nu se poate analiza întregul complex deodată. O cercetare adecvată a intonației implică un număr de trepte succesive de analiză.

Ca și elementele segmentale ale vorbirii, trăsăturile intonaționale relevante în comunicare sînt determinate de trei tipuri de factori, și anume : factori de natură fizică, factori psihologici și factori lingvistici. Dintre aceștia, deocamdată, numai factorii fizici îi putem supune investigației instrumentale ; aceasta însă nu ne permite să stabilim nici semnificația și funcția lingvistică a diverselor configurații melodice, intervale de frecvență fundamentală, modificări ale tonului etc., și nici în ce măsură sînt ele surprinse de urechea omenească.

Cercetătorul este dator mai întîi să-și delimiteze materialul : la limba standard, la un anumit dialect sau grai local etc. Apoi este necesar să facă distincția dintre faptele intonaționale individuale, accidentale, care aparțin vorbirii și cele general valabile, sistematice, care țin de limbă. Obiectul primordial al cercetării lingvistice trebuie să-l constituie, firește, cele din urmă, respectiv, trăsăturile „arbitrare, social eficiente" ale intonației (Daneš 1960, p. 35).

Scopul final al unei cercetări descriptive a intonației unei limbi este identificarea unui *inventar de tipare melodice* semnificative din punct de vedere lingvistic. Așa cum arată Malmberg (1972, p. 158), contrar bogăției melodice și dinamice aparente, distincțiile prozodice ale frazei sînt foarte puțin numeroase. Complexitatea lor pare atît de mare din cauza amestecului de nivele comunicative caracteristic limbajului.

Stabilirea și descrierea unui număr finit de tipare pentru a determina „sistemul intonațional minimal" (Pike, 1965, p. 20) este nu numai posibilă și utilă, dar și necesară (Hadding-Koch 1961, p. 20—21 ; Faure 1971, p. 348 ; Collier 1974, p. 24 ; 't Hart și Collier 1975, etc.). Reducerea mulțimii aparent infinite de intonații la cîteva tipare cere o operație de maximă *generalizare*, care presupune eliminarea, pe cît posibil, a variantelor „marcate" din punct de vedere afectiv-atitudinal, pentru a obține un inventar de tipare melodice distinctive în plan *neutral* (sau „neexpresiv").

6. INTONAȚIA INTEROGATIVĂ

Spre deosebire de Daneš și de alții, pentru care întrebările nu se confundă cu enunțurile în care se exprimă „modalitatea subiectivă" (= cele marcate emoțional), unii lingviști privesc întrebările ca pe niște „manifestări afective".

De exemplu, Iordan (1975, p. 67) arată că „atît întrebarea, cît și exclamarea însemnează o luare de atitudine din partea subiectului vorbitor : cînd dorim să aflăm ceva despre un obiect oarecare, spusele noastre capătă forma interogativă, după cum, în momentele de mirare (cu toate nuanțele ei), recurgem la exclamație. Aceasta din punctul de vedere al situației inițiale. Cu vremea, procedeele s-au generalizat, devenind un mijloc mai mult sau mai puțin obișnuit de exprimare, încît se poate observa un început de « gramaticalizare ». Procesul este destul de avansat la interogație, care, din pricina unei extrem de frecvente întrebuințări, nu mai păstrează, în anumite împrejurări, nimic din valoarea stilistică originară. Faptul se produce ori de cîte ori « luarea de atitudine » este determinată de o curiozitate strict intelectuală, aș zice științifică : ne informăm pur și simplu despre un obiect spre a satisface nevoia « rece » a minții noastre de a afla ceva în legătură cu el".

Bolinger (1957, p. 4) caracterizează întrebările astfel : „Aș spune că o întrebare este în esență o atitudine, care poate fi numită « a cere stăruitor » ; e un enunț care pretinde un răspuns verbal sau semiotic (de exemplu, un gest de înclinare a capului). Atitudinea este caracterizată printr-o subordonare a vorbitorului față de interlocutor"[7].

[7] „I venture to say that a Q (= question— n.n. *L.D.*) is fundamentally an attitude, which might be called « craving » — it is an utterance that « craves » a verbal or semiotic (e.g., a nod) response. The attitude is characterized by the speaker's subordinating himself to his hearer".

Deși majoritatea specialiștilor sînt de acord că intonația „gramaticală" trebuie separată, în scopuri metodologice (pentru a facilita analiza), de cea expresivă (Daneš 1960, p. 35 ; Lieberman 1967 ; Fry 1968, p. 396 ; Lehiste 1970, p. 96 ; Hirst și Ginesy 1974, p. 45—46), nu există încă o metodă eficientă și universal aplicabilă pentru a realiza această separare și mulți autori și-au exprimat scepticismul în acest sens.

De exemplu, Hadding-Koch (1961, p. 25) arată că nu se poate totuși elimina atitudinea vorbitorului. Chiar cînd aceasta este de neutralitate sau indiferență, acest fapt se oglindește în vorbirea sa la fel ca, de pildă, o atitudine de aprobare sau dezaprobare.

Fónagy (1965) generalizează, considerînd că toate mesajele sînt „dublu-codificate" și că un mesaj lingvistic „pur" este un concept care nu există decît în planul limbii. În planul vorbirii, orice realizare este o variantă expresivă într-un grad oarecare, iar intonația joacă rolul esențial în acest proces.

În studierea „semanticii" intonației, lingviștii întîmpină dificultăți serioase, legate, în primul rînd, de absența unui cadru general acceptat pe care să se bazeze categorizarea atitudinilor investigate.

Cei mai mulți specialiști cercetează intonația „neutrală", fără să-și pună problema dacă ea există sau nu „în stare pură" în vorbirea naturală, căutînd să se bazeze pe un corpus lipsit, *pe cît posibil*, de încărcătură afectiv-atitudinală, așa cum am încercat și noi în cursul cercetărilor noastre.

Grundström și Léon (1973, p. IX) remarcă pe bună dreptate că intonația interogativă ocupă un loc „privilegiat" printre studiile de intonație, argumentînd că în această categorie a discursului se observă cel mai bine funcționarea limbajului la nivelul sintactic și melodic. Se poate adăuga argumentul că intonația interogativă poate exista independent de mărcile gramaticale (inversiunea subiectului cu predicatul, verbe auxiliare, particule interogative etc.).

Morgan (1953, p. 182) arată că întrebarea este cea mai potrivită pentru a servi ca introducere în cercetarea intonației unei limbi, fiind un tip de enunț colocvial prin însăși natura sa.

Unii autori (de exemplu, Magdics 1964, p. 24 ; Fónagy 1969, p. 23) au observat că intonația interogativă diferă în mod evident de la o limbă la alta ; cu prilejul unei cercetări de natură contrastivă s-a constatat, de pildă, că, în timp ce limbi ca suedeza și engleza americană au contururi enunțiative similare, ele se caracterizează prin tipare interogative diferite (Hadding-Koch și Studdert-Kennedy 1964, p. 183).

Intonația interogativă merită cu atît mai mult atenția cercetătorului atunci cînd este vorba despre o limbă ca româna, unde rolul ei este mult mai important din punct de vedere informațional decît în alte limbi, în care intonația funcționează alături de alte „mijloace interogative" (lexico-gramaticale), fiind adeseori un element redundant.

7. Problemele teoretice legate de studiul intonației în general sînt mult mai numeroase decît cele la care ne-am referit. Pentru cunoașterea stadiului la care s-a ajuns la un moment dat sînt foarte utile cîteva articole „bilanț", în care sînt trecute în revistă și discutate critic contri-

buțiile mai importante în acest domeniu. Dintre studiile de acest gen (articole și cărți), însoțite, de obicei, de o bibliografie bogată, menționăm pe cele publicate de : Hadding-Koch 1956 ; Magdics 1963 ; Crystal 1969 ; Léon și Martin 1970 ; Léon 1972 ; Grundström și Léon 1973 ; Collier 1974 ; Houdebine și Robert 1975 ; Gibbon 1976 ; Ladd 1980. Menționăm, de asemenea, bibliografia prozodică a lui Di Cristo (1975), care, fără a fi exhaustivă, este cea mai cuprinzătoare pînă la data respectivă.

BIBLIOGRAFIE

Artemov, Vl. 1962 *Tone and Intonation*, în Proc. IV CONGR. PHON., p. 403—406.

Bloomfield, Leonard 1933 *Language*, New York.

Bolinger, Dwight L. 1949 *Intonation and Analysis*, în „Word", 5, 3, p. 248—254.

1957 *Interrogative Structures of American English (The Direct Question)*, Publication of the American Dialect Society, 28, Alabama.

1972 *Around the Edge of Language: Intonation*, în BOLINGER, D. L. (ed.), *Intonation. Selected Readings*, Harmonsworth, Baltimore, Ringwood, p. 19—29.

1978 *Intonation across Languages*, în „Universals of Language", Stanford, 2, Phonology, p. 471—524.

Chițoran, Dumitru 1978 *English Phonetics and Phonology*, Second Revised Edition, București.

Collier, René 1974 *Intonation from a Structural Linguistic Viewpoint: a Criticism*, în „Linguistics", 129, p. 5—28.

Crystal, David 1969 *Prosodic Systems and Intonation in English*, Cambridge.

Dabrowska, Jadwiga 1969 *Message linguistique et intonation*, în „Kwartalnik Neofilologiczny", 16, 2, p. 165—169.

Daneš, Frantisek 1960 *Sentence Intonation from a Structural Point of View*, în „Word", 16, 1, p. 34—54.

Dascălu, Laurenția 1979 *Teste de percepție asupra intonației în limba română*, în SCL, 30, 2, p. 125—138.

Delattre, Pierre 1966 *Les dix intonations de base du française*, în „The French Review", 40, 1, p. 1—14.

Di Cristo, Albert 1975 *Soixante et dix ans de recherches en prosodie. Bibliographie alphabétique, thématique et chronologique. I. Classement alphabétique*, Aix-en-Provence.

Faure, Georges 1962 *Recherches sur les charactères et le rôle des éléments musicaux dans la prononciation anglaise*, Paris.

1970 *Contribution à l'étude du statut phonologique des structures prosodematiques*, în *Prosodic Feature Analysis / Analyse des traits prosodiques*, edited by P. Léon, G. Faure, A. Rigault, Montréal, p. 95—108.

1971 *La description phonologique des systèmes prosodiques*, în ZPhSK, 24, 5, p. 347—359.

1972 *Contribution à l'étude de la fonction prédicative de l'intonation*, în Trav. AIX, 1, p. 3—13.

Fónagy, Ivan 1965 *Zur Gliederung der Satzmelodie*, în PROC. V CONGR. PHON., p. 281—286.

1969 *Métaphores et changements d'intonation*, în „Bulletin de la Societé de Linguistique de Paris", 64, 1, p. 22—42.

1983 *La vive voix. Essais de psycho-phonétique*, Paris.

Fry, D. B. 1968 *Prosodic Phenomena*, în B. Malmberg (ed.), *Manual of Phonetics*, Amsterdam, p. 365—397.

Groot, T. W. de 1945 *L'intonation de la phrase néerlandaise et allemande considérée du point de vue de la linguistique structurale*, în „Cahiers Ferdinand de Saussure", 5, p. 17—31 (= Genève, 1967).

1949 *Structural Linguistic and Syntactic Laws*, în „Word", 5, 1, p. 1—12.

Grundström, Allan et Pierre R. Léon (eds.) 1975 *Interrogation et intonation* (Studia Phonetica, 8), Montréal, Paris, Bruxelles.

Gibbon, Dafydd 1976 *Perspectives of Intonation Analysis* (Forum Linguisticum, 9), Bern, Frankfurt, München.

Hadding-Koch, Kerstin 1956 *Recent Work on Intonation*, în „Studia Linguistica", 10, p. 77—96.

1961 *Acoustico-Phonetic Studies in the Intonation of Southern Swedish*, Lund.

Hadding-Koch, Kerstin and M. Studdert-Kennedy 1964 *An Experimental Study of Some Intonation Contours*, în „Phonetica", 11, 2—4, p. 175—185.

Hall, Robert A., Jr. 1972 *Elgar and the Intonation of British English*, în D. L. Bolinger (ed.), *Intonation. Selected Readings*, p. 282—285 (prima apariție în 1953).

't Hart, J. and René Collier 1975 *Integrating Different Levels of Intonation Analysis*, în „Journal of Phonetics", 3, p. 235—255.

Hirst, D. J. 1976 *L'intonation et la double articulation du langage*, în ZPhSK, 29, 4, p. 396—403.

Hirst, D. J. and M. Ginesy 1974 *An Approach to the Integration of Intonation into the Syntactic Description of English*, în „Linguistics", 121, p. 45—55.

Houdebine, Anne-Marie et Françoise Robert 1975 *L'intonation — une approche — à partir de quelques ouvrages*, în „La linguistique", 11, 2, p. 139—143.

Hultzen, Lee S. 1962 *Significant and Nonsignificant in Intonation*, în PROC. IV CONGR. PHON., p. 658—661.

Iordan, Iorgu 1975 *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București.

Ivić, Pavle 1972 *On the Nature of Prosodic Phenomena*, în SYMPOSIUM ON INTONOLOGY, p. 117—121.

Jakobson, Roman 1963 *Essais de linguistique générale*, Traduit et préfacé par Nicolas Ruwet, Paris.

1964 *Les lois phoniques du langage enfantin et leur place dans la phonologie générale*, în Troubetzkoy 1964, p. 367—369.

Jakobson, Roman with the assistance of Kathy Santili 1980 *Brain and Language. Cerebral Hemispheres and Linguistic Structure in Mutual Light*, în „New York University Slavic Papers (Interdisciplinary Studies)", 4, Columbus, Ohio.

Karcevsky, Serge 1966 *Sur la phonologie de la phrase*, în *A Prague School Reader in Linguistics*, edited by Josef Vachek, 2nd printing, Bloomington and London, p. 206—251 (prima apariție în 1931).

Ladd, Robert D., Jr. 1980 *The Structure of Intonational Meaning. Evidence from English*, Bloomington and London.

Ladefoged, Peter 1966 *Elements of Acoustic Phonetics*, The 2nd edition, London.

Lee, W. R. 1955—1956 *English Intonation: A New Approach*, în „Lingua", 5, p. 345—371.

Lehiste, Ilse 1970 *Suprasegmentals*, Cambridge, Mass. and London.

Léon, Pierre R. 1969 *Principes et méthodes en phonostylistique*, în „Langue française", 3, p. 73—84.

1972 *Où en sont les études sur l'intonation?*, în PROC. VII CONGR. PHON., p. 113—150.

Léon, Pierre R. et Philippe Martin 1970 *Prolégomènes à l'étude des structures intonatives* (Studia Phonetica, 2), Montréal, Paris, Bruxelles.

Lieberman, Philip 1967 *Intonation, Perception and Language*, în „M. I. T. Research Monograph", No. 38, Cambridge, Mass.

Mackiewicz-Krassowska, Halina 1974 *Intonation of English and Polish Declarative Sentences*, în PECP, p. 137—144.

Magdics, Klara 1963 *Research on Intonation During the Past Ten Years*, în „Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae", 13, p. 133—165.

1964 *First Findings in the Comparative Study of Intonation of Hungarian Dialects*, în „Phonetica", 11, 1, p. 19—38 (I), 2, p. 101—115 (II).

Malmberg, Bertil 1962 *Analyse instrumentale et structurale des faits d'accent*, în PROC. IV CONGR. PHON., p. 456—475.

1966 *Analyse des faits prosodiques — problèmes et méthodes*, în CLTA, 3, p. 99—107.
1972 *Caractère linguistique de l'intonation de la phrase*, în SYMPOSIUM ON INTONOLOGY, p. 157—159.
Marek, Bogusław 1974 *Intonation and Emphasis in Polish and English*, în PECP, p. 161—179.
Martin, Philippe 1973 *Les problèmes de l'intonation: recherches et applications*, în „Langue française", 19, p. 4—32.
Martinet, André 1960 *Eléments de linguistique générale*, Paris.
Morgan, Bayard Quincy 1953 *Question Melodies in American English*, în „American Speech", 28, 2, p. 181—191.
Pike, Kenneth L. 1965 *The Intonation of American English* (the 10 th edition), Ann Arbor (prima apariție : 1945).
Pinaéva, V. 1965 *Aperçu de l'intonation française à l'usage des étudiants des instituts pédagogiques*, Moscou.
Planchon, Felicien 1976 *Intonation for Teachers*, în „Revue de phonétique appliquée", 39/40, p. 213—230.
Rosetti, Alexandru 1967 *Introducere în fonetică*, ed. a IV-a, București.
Rossi, Mario 1977 *L'intonation et la troisième articulation*, în „Bulletin de la Societé de Linguistique de Paris", 72, 1, p. 55—68.
Schveiger, Paul 1968 *Sur la pathologie de la dérivation et de l'intonation*, în CLTA, 5, p. 219—220.
1980 *Limbă și vorbire în afazie*, Cluj-Napoca.
Séguinot, André 1977 *L'accent d'insistance en français standard*, în A. Séguinot (réd/éd.), *L'accent d'insistance/Emphatic Stress* (Studia Phonetica, 12), Montréal, Paris, Bruxelles, p. 1—58.
Trager, G. L. and H. L. Smith 1951 *An Outline of English Structures*, în *Studies in Linguistics Occasional Paper*, 3, Oklahoma.
Troubetzkoy, N. S. 1964 *Principes de phonologie* traduits par J. Cantineau, Paris.
Ultan, Russell 1969 *Some General Characteristics of Interrogative Systems*, în „Working Papers on Language Universals", 1, Standford, p. 41—65.
Wells, Rulon S. 1945 *The Pitch Phonemes of English*, în „Language", 21, p. 27—39.

ABREVIERI

GLR — *Gramatica limbii române*, vol. I—II, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1963.
PROC.IV CONGR. PHON. — *Proceedings of the Fourth International Congress of Phonetic Sciences Held at the University of Helsinki, 4—9 September 1961*, The Hague, 1962.
PROC. V. CONGR. PHON. — *Proceedings of the Fifth International Congress of Phonetic Sciences Held at the University of Münster, 16—22 August 1964*, Basel, New York, 1965.
PROC. VII CONGR. PHON. — *Proceedings of the Seventh International Congress of Phonetic Sciences Held at the University of Montréal and McGill University, 22—28 August 1971*, The Hague, Paris, 1972.
PECP — *Papers and Studies in Contrastive Linguistics. The Polish-English Contrastive Project, 2, 1973*, Poznań, 1974.
SYMPOSIUM ON INTONOLOGY — *Acta Universitatis Carolinae. Philologica 1. Phonetica Pragensia III. Symposium on Intonology, Prague October 6—8, 1970*, Praha, 1972.
TRAV. AIX — *Travaux de l'Institut de Phonétique d'Aix-en-Provence*, 1972.
ZPhSk — *Zeitschrift für Phonetik Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung.*

Septembrie 1983 *Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice București, str. Nikos Beloiannis nr. 25*

VECHIMEA UNEI „PARTICULARITĂȚI A ROMÂNEI ACTUALE": FOLOSIREA LUI *DOAR* ÎN LOC DE *NUMAI*

DE

C. FRÂNCU

0. Acad. Iorgu Iordan [1] și apoi și alți cercetători [2] au remarcat folosirea din ce în ce mai frecventă, uneori chiar abuzivă, a adverbului *doar* în locul adverbului *numai*, ca o caracteristică a românei actuale („A venit *doar* prietenul meu" pentru „A venit *numai* prietenul meu"). S-a vorbit de transformarea lui *doar* cu sensul de „numai" într-un „șlagăr stilistic" [3], de faptul că „zilele bietului adverb *numai* sînt numărate" [4] și de faptul că „uzul lui *doar* se răspîndește ca pecinginea și izvorăște, într-o măsură oarecare, și din dorința multor publiciști de a se exprima altfel decît toată lumea" [5]. Aceste constatări făcute cu peste 20 de ani în urmă de acad. Iorgu Iordan sînt în întregime îndreptățite, iar evoluția ulterioară a uzului le-a confirmat. Într-adevăr, atît în limba scrisă, cît și în limba vorbită pare a se face abuz de folosirea lui *doar* cu sensul restrictiv și de exclusivitate pe care-l are *numai*, uneori într-o singură frază întîlnindu-se acest adverb de mai multe ori [6].

0.1. Scopul acestui articol este de a arăta cît de veche este întrebuințarea lui *doar* cu sensul de „numai" în limba literară și în vorbirea populară, care este situația în dialecte și în graiuri (pentru a cunoaște p r o v e n i e n ț a d i a l e c t a l ă a inovației) și cum se poate explica această utilizare din perspectivă diacronică. Menționăm că aceste probleme

---

[1] Cf. Iorgu Iordan, *Note de cultivare a limbii*, în LR, XI, 1962, nr. 1, p. 13—15; Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo și Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române*, București, 1967, p. 274.

[2] Cf. Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală*, București, 1972, p. 16; Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, II, București, 1978, p. 178, 180.

[3] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 13—15; idem, *Șlagăre stilistice*, în „Luceafărul", IV (1961), nr. 21 (80) din 1.—XI.—1961, p. 11, col. 1—3.

[4] Cf. Iorgu Iordan, în LR, XI, 1962, nr. 1, p. 13.

[5] *Ibidem*, p. 15.

[6] Întrucît *doar* nu este perfect sinonim cu *numai*, apar formulări echivoce, care modifică astfel sensul frazei, încît se poate înțelege tocmai contrariul a ceea ce a vrut să exprime vorbitorul. De pildă, propoziții ca cea citată de Iorgu Iordan *(op. cit.*, p. 15): „(Sadoveanu) n-a fost *doar* o uriașă personalitate" (GL, 26-XI-1961, p. 3) sînt foarte frecvente în scrisul actual.

Iată o frază din proza actuală în care cumulul de *doar* „numai" are ca rezultat lipsa de expresivitate, ștergerea și banalizarea sensului adverbului discutat: „Profesorul și criticul și scriitorul Beniamin Budița era sigur că socialismul nu-i *doar* o problemă economică, ci și una etică și morală, și se întreba indignat de ce unii văd în sentimentele omului *doar* o iluzie optică, atîta vreme cît iubirea Julietei nu este *doar* o iluzie optică și ..." (PVT, 236).

nu au atras pînă acum atenţia cercetătorilor decît în treacăt [7], pornindu-se de la materialul din dicţionarele existente, care, după părerea noastră, nu oferă date suficiente pentru problema în discuţie (*doar* nu intră în partea tipărită a DA, iar în TDRG numărul citatelor cuprinzînd sensul de „numai" este mic şi limitat la limba modernă [8]).

Întrucît şi etimologia adverbului *doar(ă)* este controversată, în literatura de specialitate neglijîndu-se fie criteriul fonetic, fie criteriul semantic [9], vom întreprinde în cele ce urmează o analiză amănunţită a primelor ocurenţe din textele româneşti vechi ale acestui adverb, pentru a identifica contextele în care inovaţia a apărut sau era de aşteptat să apară.

---

[7] Cf. A. Philippide, *Principii de istoria limbii*, Iaşi, 1894, p. 94; Al. Procopovici, *Doară*, în DR, III, 1923, v. 638; H. Tiktin (în TDRG „doar") consideră sensul de „numai" al lui *doar* ca modern şi de aceea îl pune la sfîrşitul articolului consacrat acestui adverb.

Pornind de la materialul din TDRG, acad. Iorgu Iordan *(op. cit.*, v. 15) consideră sensul de „numai" al lui *doar* ca modern şi critică pe autorii DLRM, care, însuşindu-şi etimologia propusă de Candrea—Densusianu *(doară* < lat. **de hora*; cf. CDDE s. v. *doară)*, ar fi trebuit să fie consecvenţi şi să înceapă discuţia cu sensurile primare date în CDDE („au moins, péut-être que, est-ce que?") şi nu cu sensul „modern" de „numai".

[8] H. Tiktin (în TDRG, s. v. *doar)* consideră modern sensul de „nur etwa, höchstens", iar citatele date sînt din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, Al. Procopovici *(lucr. cit.*, p. 629—642), care aduce multe date din materialul manuscris al DA privind adverbul *doar*, nu dă atestări mai vechi cu sensul de „numai" ale acestui adverb.

[9] Adverbul *doară* a fost explicat mai întîi de A. Cihac *(Dictionnaire d'étymologie dacoromane*, I, Frankfurt/Main, 1870, p. 183), din lat. *de hora*, explicaţie preluată de Candrea—Densusianu (în CDDE, Bucureşti, 1907), de Candrea—Adamescu (în CADE, Bucureşti, 1931), iar apoi de autorii care au elaborat DLRM şi DEX (în CDDE compoziţia elementelor *de hora* este mutată din epoca preromână în epoca românească, deşi sînt date şi formele romanice corespunzătoare: v. fr. *d'heure*; n. prov. *d'ouro*; cat. *d'hora* „depuis longtemps"). Explicaţia lui Cihac nu e convingătoare nici din punct de vedere fonetic (căci din lat. *de hora* trebuia să rezulte **gioară* şi apoi **joară*; cf. *deorsum>gios>jos)*, nici din punct de vedere semantic (căci sensul lui *doară* este total deosebit de cel al lat. *hora* precedat de prepoziţia *de)*. Explicaţia din CDDE, chiar dacă este mai plauzibilă din punct de vedere fonetic (prin transferarea compunerii pe terenul limbii române *de oară* putea da *doară* într-o epocă mai recentă, după ce *de> dă)*, nu rezistă din punct de vedere semantic, aşa cum pe bună dreptate a arătat Al. Procopovici *(lucr. cit.*, p. 630—631), întrucît avem de a face cu sensuri total deosebite faţă de cele ale lat. *hora* „fois", precedat de prepoziţia *de*. A. Philippide *(op. cit.*, p. 93—94) explică pe *doară* din lat. *dolet* care s-ar fi întrebuinţat mai întîi impersonal (cf. *dolet mihi quod stomacharis, dolebit mihi si)* şi ar fi însemnat „este părere de rău", apoi „este lucru greu" şi prin urmare „mare lucru să fie să se întîmple" = *doar*: *doar să moară* = „mare lucru să fie să moară". „Dar dacă e mare lucru să moară, apoi, dacă va muri, numai atunci se va pute întîmpla ce dorim", de unde a rezultat celalalt înţeles al lui *doar* = numai: „doar să moară" = numai dacă va muri". Explicaţia, respinsă de majoritatea cercetătorilor, nu este plauzibilă din punct de vedere semantic, căci sensul lat. *dolet*, chiar în întrebuinţare impersonală, este total diferit de sensurile adverbului *doar(ă)*. H. Tiktin (TDRG, s. v. *doar)* iar apoi A. Scriban (SDLR, s.v. *doar)* consideră că *doar* vine din lat. *de* şi **volat* (lat. cl. *velit)*, fără să ia în discuţie modul în care s-a ajuns la sensul de „numai" al acestui adverb. A. Ciorănescu (DER, s.v. *oare)* crede că *doar* e un derivat românesc al lui *oare* < lat. **volet*, (formă populară în loc de *vult)*, dar nici el nu ia în discuţie schimbarea semantică de care ne ocupăm aici. Al. Procopovici *(op. cit.*, p. 634 şi în DR, XI, 1948, p. 23—24) încearcă să arate că *doară* reprezintă un mai vechi *adoară<a doao oară* (al cărui *a-* a fost absorbit prin contracţie de un cuvînt precedent terminat în *-ă* sau în *-a*: *cînta adoară > cînta doară)*. Explicaţia aceasta este neconvingătoare atît din punct de vedere fonetic, întrucît apelează la factori accidentali de fonetică sintactică, cît şi din punct de vedere semantic, căci încercarea autorului de a scoate sensurile modale ale lui *doară* din sensul lui *a doua oară* este forţată.

1. În textele din secolul al XVI-lea adverbul *doar(ă)* nu apare cu sensul de „numai", ci numai cu sensul de „oare" (de cele mai multe ori precedat de *au* în formația *au doară* [10]) și cu sensul de modalitate (exprimînd posibilitatea, probabilitatea, certitudinea). Sensul de „oare" este cel mai bine reprezentat în textele din secolul al XVI-lea, întîlnindu-se atît în cele care prezintă trăsături ale graiurilor nordice, cît și în cele care prezintă trăsături ale graiurilor sudice : „*Doară* izvorrul dentr-aceeași currere izvorri-va dulce și amarru sau *doară* poate, frații miei, smochiia masline face sau viia smochie?" (CV, 63r/4—5), „*Au doară* poate dentru o fântână, *au doară* poate den același izvor să izvorască dulce și amar, *doară* poate, frații miei, smochinul măsline să facă sau vița smochine?" (CA, 151/20—22 — 152/1—4), „*doară* izvorul din aceeași curăre cură-va dulcea și amara, *doară* poate, frații miei, smochinul masline a face sau vița smochine?" (PB, 282/19 — 283/1), „Și clevetiră spre Dzeul și dziseră : *doară* poate Dzeulŭ a găta masa în pustinie?" (PS, 156/16 ; Psalm, 77, 19), „Și clevetiră spre Dumnezeu și ziseră : *doară* poate Dumnezeu găti masă în pustie?" (CP, 147v/6), „*Doară* morților feceși ciude?" (PS, 180/16 ; Psalm 87, 11 ; CP, 168v/14). Acest *doară* traduce pe sl. ѥда, аиіте, ли, очєсомоѕ din originalele slave [11] și corespunde lat. *numquid*, „nu cumva?" din textul latinesc corespunzător : „Et detraxerunt de Deo, et dixerunt : *Numquid* poterit Deus parare mensam in deserto?" (VT, Psalm 77, 19, p. 149) ; „Numquid mortuis facies mirabilia?" (VT, Psalm, 87, 11, p. 156). Uneori lui *doară*, care are rolul de a întări valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziții, nu-i corespunde în textul latinesc nici un cuvînt : „*Doară* isprăvi-și-vrea giurii cărarea sa?" (PS, 251/3 ; Psalm 118, 9), „*Doară* isprăvi-ș-vrea junii căile sale?" (CP, 232r/3), „In quo corriget adolescentior vias suas? (VT, Psalm, 118, 9, p. 180), „și dziseră lui Moisi : *au doară* nu era gropnițe în Eghipet ...?" (PO, 224/25, Ishodul, Cap. XIV, 11), „... et dixerunt ad Moysen : Eo quod non essent sepulchra in Egypto ...?" (VT, Exodus, Cap. XIV, 11, p. 101).

1.1. Dacă în exemplele paralele date mai sus *doară* nu are decît rolul de a întări ideea cuprinsă în propoziția interogativă din care face parte, iar eliminarea lui nu aduce cu sine o schimbare de sens a structurii, ci numai o diminuare a valorii interogative sau dubitative din structură, în exemplele care urmează acest adverb nu mai poate fi eliminat fără ca sensul propoziției să sufere, cu toate că el exprimă numai modalitatea, în special posibilitatea sau, mai rar, probabilitatea și siguranța : „*Doară* (= poate) pipăi-va mine tată-mieu și mă tem cum că va părea lui cum că am vrut să celuiesc el" (PO, 89/24, Geneza, Cap. XXVII, 12), „Ne forte attrectet me pater et ero in conspectu ejus quasi spernens : et inducam super me ipsum maledictionem et non benedictionem" (VT, Genesis,

[10] Întrebuințarea acestei formații este mult mai frecventă decît cea a adverbului *oare*, care se întîlnește rar în textele din secolul al XVI-lea, exceptînd CC², unde apare de 38 de ori. *Au doară* apare frecvent în PS, CP, CV, CA, CT, PO, CC² (vezi și Ov. Densusianu, HLR, II, p. 255). În documentele particulare din DÎR nu apare *au doară* „oare".

În ceea ce privește forma adverbului în discuție, ea este, de regulă, în cele mai vechi texte cu *-ă (doară)*, forma care s-a impus, *doar*, întîlnindu-se o singură dată, la Coresi (în CC², 327/18). Această atestare corectează afirmația lui Al. Procopovici (DR, III, 1923, p. 635) că forma *doar* începe să apară la cronicari.

[11] Vezi explicațiile lui I. A. Candrea în PS, p. 383.

Cap. XXVII, 12, p. 39), „și după aceaia mă voiu tîlni cu el, *doară* (= poate) va cruța mie" (PO, 112/12, Geneza, Cap. XXXII, 20), „et post hoc videbam faciem ejus forsitan enim suscipiet faciem meam" (VT, Genesis, Cap. XXXII, 20), „... că s-au și greșit, în acelașŭ ceas *doară* (= probabil) de acelea păcate cu adevărŭ se-au pocăit" (CC², 18/21), „și cugeta *doară* (= probabil) va veni" (CC², 452/10), „alalți greiră: ia lăsaț se vedem *doră* (= poate) va veni Ilia se-i agiute" (ES, 117ʳ/14, Matei, 27, 49), „*Doră* (= probabil) eu sămt, Doamne" (ES, 106ᵛ/13; Matei, 26, 22).

Din acest sens de posibilitate și probabilitate derivă sensul de „numai", de care ne ocupăm. Acest sens a apărut în fraze în care o posibilitate (sau probabilitate) era bine delimitată sau implica o opoziție sau o concesie: „Cum scrise întru carte prorocul: *doară* junghearea comîndariei adusetu-mi patruzeci de ai" (PB, 76/21—77/1), „E voi boteza-vă-vreți cu Duhul Svîntu) *doară* amu tocmitu daru deade loru Dumnezeu" (PB, 121/9—12), „Sau cine de voi iaste om ce el, să ară ceare fiiul lui piine, *au doară* piatră da-va lui sau, de va ceare peaște, *doară* șarpe da-va lui" (CT, 12ᵛ/5—8; Matei, 7, 9—10), „să vă spunem și să vă învățămu, pănă *doară* vă veți derepta și vă veți face buni" (CC², 113/21). Astfel de contexte în care *doară* exprima posibilitatea, dar și o restricție dată de relația cu elementele vecine, reprezintă o prefigurare a contextelor de mai tîrziu în care acest adverb ajunge să aibă sensul clar de „numai". Această trecere de la sensul de „poate, probabil" la sensul de „numai" este ajutată de prezența lui *doară* în propoziții de scop sau în condiționale de tipul celor de mai jos: „corabnicii sfătuiră-se cum se vînsleadze de acie, *doară* voru putea cumva a giunge în Finichiia" (CV, 43ᵛ/6; Faptele apostolilor, 27/12); această frază are drept corespondent în CA o condițională cu *să* + *condiționalul*: „e corabnicii sfătuiră să se ducă de aciia *s-ară* cumva *putea* să ajungă în Finichiia" (CA, 132/4). „Îngroșe-se inrema oamenriloru acelora și cu urechile greu audziră și ochii săi păinjiniră. *Doară* cînva voru vedea cu ochii și cu urechile voru audzi" (CV, 52ᵛ/7—13; Faptele apostolilor, 28, 27), cu următoarele corespondențe în alte texte cu același conținut: „*doară* căndu-va vedea-vor cu ochii" (PB, 264/11), „*de nu cîndva să vază* cu ochii" (CA, 141/5), „Eu nu voiu mearge cu tine, că cu vîrtoasă cerbice nărodești, că *doară* te-aș amistui în cale" (PO, 290/25, Ishodul, Cap. XXXIII, 3); în textul latin corespunzător apare o finală cu *ut*: „... non enim simul ascendam tecum, quia populus dura cervice es, *ut* non deleam te in via" (VT, Exodus, XXXIII, 3, p. 131), „Cînd faci uspăț sau cină, nu chema soții tăi, nece frații tăi, nece vecin bogat, *doară* căndși acela tine va chema așijderea ..." (CT, 152ᵛ/14—16).

Formația *doară* + *viitorul* (sau *condiționalul*) care introduce propoziții finale este destul de frecventă în limba din secolul al XVI-lea, ca de altfel în toată perioada veche [12]. În exemple ca cele citate mai sus valoarea finală a propoziției introduse cu *doară* + *viitorul* este marcată, pe de o parte, prin folosirea viitorului, timp al eventualității, iar pe de altă parte, prin adverbul *doară*, care nu indică scopul propriu-zis, pentru

[12] În documentele particulare din secolul al XVI-lea formația apare de două ori: „și *doară ară tocmi* și această țeară" (1599, Tîrgoviște, DÎR, p. 112), „îngăduiaște dumneata, că *doară voiu veni* și eu într-acolea" (1600, Bălgrad, DÎR, p. 208).

a putea fi socotit conjuncție, ci aduce ideea de speranță sau de posibilitate [13]. Cînd posibilitatea este restrînsă sau limitată în timp sau în spațiu (prin asocierea lui *doară* cu *cîndva*, *cumva*, *undeva*), se poate ajunge ușor la sensul de „*numai*", ca, de pildă, în ultimul exemplu citat („*doară* cînd și acela tine va chema" pentru „*numai* cînd și acela te va chema pe tine"). Acest sens este însă ambiguu, iar textele din secolul al XVI-lea nu ne oferă exemple concludente, pentru valoarea clară de „numai" a adverbului *doară*.

Cu alte cuvinte, schimbarea de sens a lui *doar* apare în contexte în care structura este ambiguă, admițînd două interpretări : posibilitate și restricție.

2. Textele din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea prezintă atestări mult mai clare privind trecerea treptată de la sensul de „posibil, probabil" al lui *doar(ă)* spre sensul de „numai" : „n-am scris voao că *doară* nu știți [adevara], ce pentru că o știți" (ante 1618, *Cuvînt pentru curăție*, CR, I, 48), „nu întrebă că *doară* nu știe, ci pintru să-i areate să margă toți cu însul" (1600—1650, *Propovedanie*, CR, I, 139), „și pre mine mă priimește într-acest chip că nu *doară* într-o zi nu mai-mi pierdui cu lene binele mieu, ce întru toate zilele vieței meale am petrecut deșărt" (ante 1633, *Molidvelnic*, CR, I, 80), „nu *doară* de în nevrednicia prostimei meale sau dă ve într-o învățătură învățată, fără numai cît m-am ispitit a linge pre din afară puținel gramatica" (1652, *Îndreptarea legii*, CR, I, 157), „iară pentru să-l cunoască giudețul, au *doară* să face, au cu adevărat iaste nebun" (1646, *Pravila Moldovei*, CR, I, 123).

Dacă în exemplele citate sensul de posibilitate al lui *doar* este mai pronunțat, iar sensul restrictiv de „numai" este numai secundar, în exemplele care urmează, selectate din texte de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și din secolul al XVIII-lea, sensul restrictiv trece pe primul plan : „înțelegeți aceste cuvinte ce zice Dumnezeu prin Isaia, că aceia ce zice « Spălați-vă și vă curățiț » nu că zice *doară* (= numai) să ne spălăm cu apa ceastă proastă ... ce zice să ne spălăm și să ne curățim păcatele, cu apa sfîntei pocăințe și cu lacrămi" (IO, 92), „Așa și aici dară au rămas de aceia, și pînă în vremile de pre urmă s-au tras ; și *doară* vreo rămășiță de ale acelora și pînă astăzi, de nu aici, iar în Ardeal pot fi, cum unii din Hațeg adeverează și să țin să fie" (SCC, 38), „Care cuvînt și pînă acuma să aude de cîte vreun rumân de cei bătrîni, la carii au mai rămas *doară* cîte o urmă de acei mai bătrîni" (SCC, 74), „Aceasta dară scădere mare și jale *doar* într-acest norod al neștiinței și al nevrerei să-l învețe fiind, iaste pricină, de astăzi, nu numai de rîsul altora și de ocară sîntem, ci și orbi, surzi sîntem de lucrurile și faptele celor mai de demult" (SSC, 4), „Și pruncul carele s-ar naște să fie legiuit, nici cineva cumva să zică că *doară*-i copil" (1779, Blaj, SD, XII, 291), „Că să fi fost să asculți / Cum vorbea între ei mulți / Numai să frigă, să arză / Iar nu *doar* (= numai) să facă pază" (sfîrșitul sec. al XVIII-lea, CPV, 255).

„Că cu priatenii lor ce avea la Poartă .... vor putea face *doar* vreo mișcare celuia ce cu pace și liniște domniia" (RG, 133), „Iar ei poate că

---

[13] Cf. Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960, p. 104—106.

doar să potrivesc puterii tale cei mari" (NB, 279), „Să nu vă pară dumnealorvoastă că *doară* (= numai) cu voia mea au fost aceasta, ci meșteșugurile robului celui viclean" (*Viiața și pildele preaînțeleptului Esop*, Sibiu, 1795, p. 12^{v}), „Și văzînd măria sa acea socoteală și îndemnare au lăsat și măria sa ca să fie așa, precum s-au socotit. Însă nu *doar* (= numai) niscare pecetluituri de sume grele, ci pe ușor, după putința și treapta a fieștecăruia pe dreptate" (RP, 301).

Exemplele citate au fost selectate din texte muntenești și ardelenești de sud, texte în care sensul „numai" al lui *doar* este atestat în contexte mai puțin lipsite de ambiguitate. În textele provenind din Moldova, Bucovina, Ardealul de nord, Maramureș, Crișana și Banat n-am întîlnit adverbul *doar* cu sensul restrictiv sau de exclusivitate propriu lui *numai*. Prin urmare, după datele pe care le deținem, inovația trebuie să fi pornit din Ardealul de sud sau din Muntenia, căci primele exemple de întrebuințare clară a lui *doar* cu sensul „numai" au fost întîlnite în texte provenind din aceste regiuni. Un exemplu concludent este folosirea curentă a lui *doar* „numai" în *cronica* stolnicului C. Cantacuzino, atribuită nu de mult de N. A.Ursu ardeleanului Teodosie Veștemeanul, originar din satul Veștem de lîngă Sibiu, care ar fi scris textul între 1672 și 1691[14] (vezi mai sus exemplele date din SCC).

În textele ardelenești și muntenești din secolul al XVIII-lea apar și formațiile corelative *nu doar(ă) ... ci (și)* (CPLR, I, 137; NB, 280; RP, 301/12), *nu doar ... ci numai* (LC, 138/6; RP, 147/11), care concurează formația mai veche *nu numai ... ci (și)* (NB, 275, 276). Aceasta pare din punct de vedere cronologic faza finală a trecerii lui *doar* de la sensul de posibilitate la sensul de „numai". Menționăm însă că sensul vechi de „oare", în propoziții interogative, și sensul de posibilitate, probabilitate și certitudine din propozițiile enunțiative și exclamative rămîn frecvente în toată perioada veche pentru adverbul *doar* în textele din toate regiunile: „*doar* să potrivescu puterii" (NB, 279), „socotim că *doară* nu va fi nimica" (IO, 94), „*doară* l-ei putea cunoaște" (CPLR, I, 355), „gîndind că *doar* ne-or lăsa " (N, 226), „*Au doară* ai băgat vreun sărac în nevoie?" (IO, 235), „*Au doară* mai de-a firea decît dînsul mă voiu face?" (CD, 127), „*Au doară* nu ț-am poruncit eu ție ce bucate sînt mai rele și mai amare?" (1795, Sibiu, CPLR, I, 137) etc.

În unele texte apar formulările paralele *numai doar* și *doar numai* exprimînd o restricție în posibilitate, formulări care vor fi contribuit la extinderea întrebuințării lui *doar* cu sensul de *numai*, chiar dacă inițial el exprima numai posibilitatea: „Deci de viiața mè îmi era cum îmi era, dar mai mult îmi era pentru copiii miei, la ce vor rămînè, că *doar numai* soldați să fie, iar la alte boierii nu încă feciorii unora ca acestora" (N,232), dar „*Numai poate* Dumnedzău s-au mînietu di i-au luat darul" (N, 299) etc.

3. Pe la începutul secolului al XIX-lea inovația este înregistrată și în texte reprezentînd graiurile de vest și de sud-vest. Astfel la Gh. Șincai, P. Maior, I. Budai-Deleanu și la alți ardeleni și bănățeni sensul lui *doar(ă)*

[14] Cf. N. A. Ursu, *Teodosie Veștemeanul, adevăratul autor al* **Istoriei Țării Românești**, *atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, în „Crónica", XVII, nr. 32 (862), din 6-VIII-1982, p. 5, 8, și în „Cronica", XVII, nr. 33 (863), din 13-VIII-1982, p. 5, 8.

pendulează între posibilitate și exclusivitate (sau restricție) : „*Doară* Plautian acesta au făcut inscripția" (= „*Numai* sau *poate* Plautian acesta au făcut inscripția" (ȘHR, I, 27), „Aibă ei drepte sau *doară* șchioape socoteli" (IBDO, I, 282), „Au doară ca să te punem pe tine / Vodă, sau *doar* ban" (IBDO, I, 325), „Dă ț-ar hi mintea lungă / Ca căciula, Golemane ! poate / Că-ar nimeri *doar* sfat să-ți ajungă / A ne-îndupleca-într-a-ceaiaș parte" (IBDO, I, 324), „Totuș gîndeai cum că are-un corn de țară / Sau *doar* vreun țînut cu triizăci de sate" (IBDO, II, 328), „Deci, tu mai bine l-ajută din vreme, / N-aștepta *doară* ca să te sîlească" (IBDO, II, 294), „Pîn-atunce însă poate / *Doară* vrun cuvînt în scris" (1828, Vîrșet (Banat), SLI, 257), „*Doar* în vreo bortă de fag să pătrundem" (SLI, 59), „Cuconiță de la țară, / Ce ți-e gura așa amară ? / *Doar* (= *numai* sau *poate*) de pită de secară" (începutul sec. al XIX-lea, *Versuri populare în manuscrise ardelene vechi*, AAF, V, 109). Subliniem faptul că în textele ardelene și bănățene *doar* apare foarte frecvent în special cu sensul de „posibil, probabil", sensul de „numai" fiind mai rar. Pentru exprimarea restricției, frecventă este îmbinarea *doară numai* : „Deșertîndu-se Dachia de bărbați, nu se cade a înțelege că *doară numai* de bărbați fu deșertată Dachia prin războiul ce avu Dechebal cu romanii" (PMI, I, 103) etc.

În textele provenind din Muntenia și Oltenia această întrebuințare a lui *doar* este mult mai rară : „ție nu ți-e milă de mine decît *doar*(=numai) de îți vei întreba inima suferindă" (1823, dintr-o scrisoare a lui I. Heliade Rădulescu către soția sa, HSA, 193), „Lucrăm cu o bucățică de pîne, din mila dumitale a nu mă lăsa atîta de îngreuiat cu atîta datorie, ci *doară* (= numai) să mă plătesc și eu din ajutoru(l) dumitale" (1831, Oltenia, SD, XXV, 136), „Prost din prost care se naște / E ca vita, *doar* nu paște" (PPV, 79).

În textele provenind din Moldova și Bucovina n-am întîlnit întrebuințarea lui *doar* cu sensul de „numai", *numai* fiind general și nesuferind încă concurența lui *doar*.

4. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în secolul nostru, *doar* cu sensul de „numai" devine din ce în ce mai frecvent în textele literare. M. Eminescu îl folosește de mai multe ori în opera sa : „Cînd cu gene ostenite sara suflu-n lumînare / *Doar* ceasornicul urmează lung-a drumului cărare" (EO, I, 130), „Pe bolta alburie o stea nu se arată, / Departe *doară* luna cea galbenă — o pată" (EO, I, 114), „Nimica, *doar* icoana-ți care mă învenină. / Nimic, *doar* suvenirea surîsului tău lin" (EO, I, 20), „*Doar* ochii tăi de înger în visul meu străbat" (EO, IV, 432). I. Creangă îl utilizează, de asemenea, în amintirile și poveștile sale : „Din trîntă ? *Doar* de ți-e greu de viață" (CPAP, 39), „*Doar* la Iași să fi fost așa ceva" (CPAP, 19).

La I. L. Caragiale *doar(ă)* devine un mijloc de realizare a comicului de limbaj, autorul punîndu-l în gura dascălului ardelean Marius Chicoș Rostogan, care folosește în fiecare frază pe care o rostește o dată sau de mai multe ori acest adverb : „Pe lîngă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupităr, pămîntul nostru *doară*-i o scîrbă !" (CMSN, 51), „No, acuma, Bîrsescule, ... spune-ne *doară* ce am vrut eu să prezent aici ?" (CMSN, 146), „Materia în jenere e *doar* ceva, carele nu există" (CMSN, 150), „De nasul vost' este *doar* aceea care vă spun eu" (CMSN, 150), „Ea au pus *doară* ghestul șpaț" (CMSN, 148). În vorbirea autorului

însă *doar* cu sensul de „numai" apare foarte rar : „a răbdat, *doar* n-a crăpat" (CNPA, 448).

Faptul că marele scriitor pune pe *doar(ă)* în gura pedagogului ardelean poate fi un indiciu că îl simțea ca o trăsătură ardelenească sau, mai bine zis, ca o trăsătură a limbii unor intelectuali ardeleni. Interesant este faptul că *doar* „numai" este curent folosit de marii scriitori ardeleni (G. Coșbuc, O. Goga, L. Rebreanu, L. Blaga) : „Și prin satul adormit, / *Doar* vrun cîne-n somn mai latră, / Răgușit" (GCB, 6), „E atîta pace-n casă, / *Doar* în cămin jăratecul tresare" (GP, 75), „*Doar* unul singur stă la colțu-i" (GP, 197), „*Doar* mila ta n-o să se stingă" (GP, 58), „*Doar* la geam stă singurică, / Fata jidovului, Ida" (GP, 47), „Un cîntec *doar* de s-a alege / Din toată lunga ta corvoadă" (GP, 183), „*Doar* abia o clipă le-a ținut divanul" (GP, 198), „Se ținea verde, deși trecut de șaptezeci și văduv de douăzeci de ani. *Doar* că nu mai vedea bine" (RR, 74), „În al nădejdii zbor / le-am dat ogorul meu, ca să-l ridice-n cer, / și *doar* cu stîrvuri m-am ales / pe urma lor" (BP, 51), „Azi nu străbate-n grota mea / nici un străin, / *doar* salamandrele pestrițe vin / și cîteodată : / Luna" (BP, 48), „Numai eu stau aici fără folos, nemernic, / bun *doar* de-necat în ape" (BP, 73) etc.

Îmbinarea de exclusivitate *doar numai* este, de asemenea, prezentă în scrisul ardelenilor : „*Doar numai* frățiorul mic / Se uită lung : nu mai mă știe" (SIV, 24).

Aceste date, precum și atestările mai vechi citate mai sus (§ 2) ne duc la ipoteza originii în primul rînd ardelenești a inovației în discuție.

La scriitorii din celelalte regiuni, folosirea lui *doar* „numai" este mai puțin frecventă : „Povestea cu expoziția era *doar* un pretext" (PT, 47, în vorbirea Mariei din *Suflete tari*), „semăna leită cu Victoria Nanu, *doar* nițel mai în vîrstă" (BVÎ, 15), „*Doar* mie, Domnul, veșnicul și bunul, / Nu mi-a trimis, de cînd mă rog, nici unul" (AV, 34), „Dar i-a fost de ajuns să-și oprească *doar* cîteva clipe privirile asupra unui asemenea alcov" (MET, 453), „mai e *doar* nemțoaica" (MET, 475), „Intenția sa era de a lăsa *doar* cartea sa de vizită" (CBI, II, 260), „Scena înfățișa *doar* un promontoriu al sălii" (CBI, II, 249).

Dacă la scriitorii din care am citat exemplele de mai sus întrebuințarea lui *doar* „numai" este făcută cu măsură, la alții asistăm la un abuz în folosirea acestui adverb, remarcat încă din perioada dintre cele două războaie mondiale : „de acest *doar* fac abuz unii scriitorași și zic mereu *doar* în loc de *numai*" (SDLR, s. v. *doar*). Devenit, așa cum remarca acad. Iorgu Iordan, un „șlagăr stilistic" [15], acest adverb este folosit în mod abuziv chiar de către unii dintre scriitorii mari : „Dacă ar fi prea simplu să arătăm *doar* spre cei care au hotărît moartea, ar fi nedrept să arătăm *doar* spre cei care s-au temut" (PVP, 240—241), „*Doar* forma ei de femeie mai rămăsese din ea" (PVT, 233), „Or, ei doi, *doar* ei acum, unul pentru celălalt, erau teribil de interesanți ! ... *Doar* privirea căzuse, lunecase jos" (BDJ, 433), „*Doar* Acropole e *doar* una" (GL, 30-III-1960) [16].

[15] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 13—15.

[16] Pentru alte exemple, vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 14.

5. Care este situația în graiurile populare? Consultînd textele dialectale și literatura populară, am constatat că *doar* „numai" apare curent în unele graiuri populare, în special în cele de peste munți, unde are o frecvență deosebită: „*Doară* păcurarii d'e l-o trîmbsitat / Și la oi l-o rîd'icat; / *Doară* bosărcăile de l-o luat, / *Doară* es'telalt'e vrăžmașă d'in sat / D'e l-o luat" (Maramureș, PGM, 140), „Că *doară* la primăvară / Poat'e că t'-oi pune iară" (Ineu — Crișana, ATP, 216), „Că n-ai ... Nici o brazdă de ogor / Făr *doar* cioareci cu șinor" (Jarník — Bîrseanu, 404, ap. TDRG, e.v. *doar*). Unele zone conexe cu Ardealul cunosc, de asemenea, această întrebuințare: „Nimn'ic! Munt'i și *doar* o apă tr'eșę pintri munți śeia" (Floreni (Vatra Dornei), APP, I, 319), „*doar* atunś s-uo fuos mutat" (*ibidem*, 316) etc. Întrucît ALR nu conține o hartă privind acest adverb, nu putem da încă repartiția exactă a întrebuințării lui *doar* cu sensul de „numai" în graiurile dacoromâne.

În ceea ce privește dialectele din sudul Dunării, acestea nu au adverbul *doar(ă)*. Încercarea lui Al. Procopovici [17] de a apropia drom. *doară* de arom. *adoară* „a doua oară" nu este convingătoare, în primul rînd din cauza sensului deosebit pe care-l are lexemul în dialectul aromân. După acest lingvist, „forma *doară*, fiind comună dialectelor dacoromânesc și aromân, nu poate fi derivată dintr-o compoziție ulterioară epocii străromâne" [18].

6. După părerea noastră, întrucît dacoromânul *doar(ă)* are cu totul altă funcție semantică decît arom. *adoară*, formația este posterioară românei primitive și reprezintă o inovație a dialectului dacoromân. Această inovație credem că nu trebuie explicată pe terenul limbii latine din *de hora*, cum cred mulți cercetători citați mai sus (cf. nota 9) și nici ca succesoare a lat. *dolet* (cum crede A. Philippide), ci ca o formație românească, apărută după despărțirea dialectelor, numai în dacoromână (din *de* + *oare* în anumite condiții sintactice). Adverbul *oare* (din lat. **volet*) întrebuințat în propoziții interogative avea, așa cum arată textele vechi, nevoie de o întărire, pe care a găsit-o fie în conjuncția *au* (< lat. *aut*), fie în prepoziția *de*, fie în amîndouă, putînd apărea formațiile *au oare?*, *de oare*〉 **doare*〉 *doară*〉*doar?*, *au doară?* Toate aceste formații se întîlnesc în cele mai vechi texte dacoromâne în propoziții interogative sau interogative indirecte (cf. § 1). Odată creată, formația *doară* este folosită, după cum s-a arătat, în propoziții finale, condiționale și concesive cu viitorul și cu condiționalul exprimînd speranța, posibilitatea, probabilitatea și chiar certitudinea. Din sensul de „posibil, probabil" a derivat în unele contexte sensul de „numai", cînd posibilitatea sau probabilitatea întîmpinau o restricție sau erau excluse. Așa se explică, după părerea noastră, evoluția lui *doar* spre sensul de „numai", evoluție nesesizată de autorii dicționarelor existente (în care sensurile sînt înșiruite uneori fără o legătură logică între ele și urmărind fie perspectiva istorică, fie pe cea retrospectivă) sau considerată inexplicabilă (acad. Iorgu Iordan declara că nu poate înțelege cum s-a ajuns la folosirea lui *doar* cu sensul de „numai", care i se pare extrem de curioasă [19]).

---

[17] Cf. Al. Procopovici, *lucr. cit.*, p. 631.
[18] *Ibidem*, p. 631.
[19] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 15.

Numeroasele exemple date mai sus (**2**, **3**, **4**) în care *doar* exprimă atît sensul de posibilitate, cît și sensul de restricție sînt concludente pentru această evoluție semantică.

Pe de altă parte, adverbul *doară* ca un compus al lui *oare* (< *volet*) trebuie pus în legătură cu formația cauzală *deoarece*, atestată tîrziu în dacoromână [20] și absentă în dialectele din sudul Dunării, cu nehotărîtele *oarecine*, *oarecare*, *oarece* (cu variantele vechi *varecine*, *varecare*, *varece*) și cu adverbele *oarecînd*, *oarecum*, *oareunde* folosite frecvent în limba veche și azi în graiurile de peste munți atît în interogative, cît și în enunțiative („A venit *oarecine*", „A mîncat *oarece*", „Am plecat *oarecînd*" etc.). Este, deci, vorba de preferința anumitor graiuri pentru folosirea adverbului *oare* și pentru compusele lui, preferință trecută și în limba scrisă în cazul lui *doar* cu sensul de „numai".

În concluzie, utilizarea lui *doar* cu sensul de „numai" nu caracterizează numai aspectul modern al limbii române, cum s-a crezut pînă acum, ci este o tendință mai veche, atestată încă din secolul al XVII-lea, dar care a dobîndit un grad de intensitate mare în limba scrisă modernă. Originea dialectală a inovației trebuie căutată în graiurile ardelenești, în special, și în unele graiuri muntenești, iar primele atestări din texte ardelenești și muntenești sînt concludente în acest sens. Considerată ca „neexplicabilă" sau „curioasă", folosirea lui *doar* cu sensul de „numai" poate fi înțeleasă numai pornindu-se de la contextele inițiale în care *doar* exprima o posibilitate sau o probabilitate asupra căreia plana o restricție sau o excludere. Din contexte de tipul „*Doar numai* el va face aceasta" cu sensul de „Poate numai el va face aceasta" s-a putut ajunge ușor, prin preluarea restricției sau excluderii de *doar*, la „*Doar* el va face aceasta" cu sensul de „Numai el va face aceasta" (modalitatea de posibilitate subînțelegîndu-se din context). Întîlnindu-se numai în dialectul dacoromân, *doar(ă)* este o creație posterioară perioadei numite „româna primitivă" sau „româna comună", iar cei care o plasează în această perioadă nu aduc nici un argument serios, căci punerea în relație etimologică a drom. *doară* cu arom. *adoară* „a doua oară" nu este plauzibilă din motive semantice, iar explicarea lui *doară* prin lat. *de hora* e nesatisfăcătoare atît pe plan fonetic, cît și pe plan semantic.

SIGLE

AAF „Anuarul Arhivei de folklor", V, publicat de I. Mușlea, București, 1939.

APP *Antologie de proză populară epică*, alcătuită de O. Bîrlea, vol. I—III, București, 1966.

ATP G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, tom. II, publicat de I. Mușlea, București, 1966.

AV T. Arghezi, *Versuri*, ediție de M. Scarlat, București, 1980.

[20] *Deoarece* este atestată, așa cum a arătat Mioara Avram (*op. cit.*, p. 82), abia în secolul al XIX-lea (autoarea se bazează pe materialul DA, ms.). După părerea noastră, această formație (compusă din *de* + *oare* + *că*) trebuie pusă în relație cu formația *doară că* cu valoare cauzală, atestată în limba veche: „S-au împăcat cu craiul leșesc și mare legătură au făcut, nu *doară că* s-au temut" (U, 108), așa cum formația cauzală *de vreme ce* trebuie pusă în legătură cu varianta veche *de vreme că*.

BDJ N. Breban, *Don Juan*, Bucureşti, 1980.
BP L. Blaga, *Poezii*, ediţie de Dorli Blaga, Bucureşti, 1981.
BVÎ I. Brătescu-Voineşti, *Întuneric şi lumină*, ediţie de A. Rusu, Bucureşti, 1963.
CA Coresi, *Lucrul Apostolesc — Apostolul —* , ediţie de I. Bianu, Bucureşti, 1930.
CBI G. Călinescu, *Bietul Ioanide*, vol. I—II, Bucureşti, 1963.
CC² Coresi, *Carte cu învăţătură (1580—1581)*, ediţie de Al. Procopovici şi S. Puşcariu, Bucureşti, 1914.
CD D. Cantemir, *Divanul*, ediţie de V. Cândea, Bucureşti, 1969.
CMSN I. L. Caragiale, *Momente, schiţe, notiţe critice*, Bucureşti, 1974.
CNPA I. L. Caragiale, *Nuvele, povestiri, amintiri, varia*, Bucureşti, 1975.
CP Coresi, *Psaltirea slavo-română*, ediţie de Stela Toma, Bucureşti, 1976.
CPAP I. Creangă, *Poveşti, amintiri, povestiri*, Bucureşti, 1969.
CPLR *Cărţile populare în literatura română*, vol. I—II, ediţie de D. Simonescu şi I. C. Chiţimia, Bucureşti, 1963.
CPV *Cronici şi povestiri româneşti versificate*, ediţie de D. Simonescu, Bucureşti, 1967.
CR M. Gaster, *Crestomaţie română*, vol. I—II, Leipzig—Bucureşti, 1891.
CT Coresi, *Tetraevanghelul*, ediţie de Florica Dimitrescu, Bucureşti, 1961.
CV *Codicele voronefean*, ediţie de Mariana Costinescu, Bucureşti, 1981.
DER A. Cioranesco, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de La Laguna, 1958—1961.
DÎR *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1979.
EO M. Eminescu, *Opere*, ediţie de Perpesicius, Bucureşti, 1939.
ES *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu (1551—1553)*, ediţie de E. Petrovici şi L. Demény, Bucureşti, 1971.
GCB G. Coşbuc, *Balade şi idile*, Bucureşti, 1893.
GL „Gazeta literară", Bucureşti, 1954—1968.
GP O. Goga, *Poezii*, ediţie de A. Slobodeanu, Bucureşti, 1981.
HSA I. Heliade Rădulescu, *Scrisori şi acte*, ediţie de G. Potra, N. Simache şi G. G. Potra, Bucureşti, 1972.
IBDO I. Budai Deleanu, *Opere*, vol. I—II, ediţie de Florea Fugariu, Bucureşti, 1974—1975.
IO A. Ivireanul, *Opere*, ediţie de G. Ştrempel, Bucureşti, 1972.
LC *Letopiseţul cantacuzinesc*, ediţie de C. Grecescu şi D. Simonescu, Bucureşti, 1960.
MET M. Eliade, *La ţigănci*, Bucureşti, 1969.
N I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie de Iorgu Iordan, Bucureşti, 1975.
NB *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, ediţie de Florica Moisil şi D. Zamfirescu, Bucureşti, 1970.
PB *Apostolul* lui Popa Bratu, pe baza manuscrisului de la Casa Dosoftei din Iaşi.
PMG T. Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, în T. Papahagi, *Grai, Folklor, Etnografie*, ediţie de Valeriu Rusu, Bucureşti, 1981.
PMI P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, ediţie de Florea Fugariu, vol. I—II, Bucureşti, 1971.
PO *Palia de la Orăştie*, ediţie de Viorica Pamfil, Bucureşti, 1968.
PPV A. Pann, *Povestea vorbei*, ediţie de I. Fischer, vol. I—II, Bucureşti, 1971.
PS *Psaltirea scheiană*, ediţie de I. A. Candrea, Bucureşti, 1916.
PT Camil Petrescu, *Teatru*, Bucureşti, 1981.
PVP O. Paler, *Viaţa pe un peron*, Bucureşti, 1981.
PVT D. R. Popescu, *Viaţa lui Tiron B. II, Podul de gheaţă*, Bucureşti, 1982.
RG Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu Voievod*, ediţie de Aurora Ilieş, Bucureşti, 1970.
RP Radu Popescu, *Istoria domnilor Ţării Româneşti*, ediţie de C. Grecescu, Bucureşti, 1963.
RR L. Rebreanu, *Răscoala*, ediţie de N. Gheran, Bucureşti, 1977.
SCC Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Ţării Româneşti*, ediţie de N. Cartojan şi D. Simonescu, Craiova, f.a.
SD N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. I—XXV, Bucureşti, 1901—1913.

SDLR A. Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939.
SIV Şt. O. Iosif, *Versuri*, ediţie de I. Roman, Bucureşti, 1960.
SLI *Scrieri literare inedite*, publicate de P. Cornea, A. Nestorescu, P. Costinescu, Bucureşti, 1981.
ŞHR Gh. Şincai, *Hronica românilor*, I, ediţie de Florea Fugariu, Bucureşti, 1967.
TDRG H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bucureşti, 1903—1925.
U Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie de P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1955.
VT *Vetus Testamentum*, ediţie de J. N. Jager, Paris, 1889.

Octombrie 1982

Facultatea de Filologie
Iaşi, Calea 23 August nr. 11

ATESTAREA ȘI ETIMOLOGIA UNOR TERMENI TEHNICI DIN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

DE

CONSTANTIN PĂUN

Dezvoltarea actuală a științei și tehnicii mondiale a determinat și determină în continuare introducerea și folosirea în limba română a numeroși termeni tehnici, care exprimă, în plan lingvistic, noile descoperiri, invenții, ramuri ale științei sau tehnicii. Deși lexicografia românească s-a străduit să țină pasul cu procesul de introducere a acestor termeni, înregistrîndu-i în diferite dicționare tehnice specializate, bilingve și multilingve, sau în dicționare de neologisme, totuși numeroși termeni nu au fost înregistrați, ceea ce ne face să vorbim de o anumită „inerție" a dicționarelor, adică de existența unui decalaj între momentul apariției unor împrumuturi neologice și atestarea acestora în diferite lucrări lexicografice.

Dintre lucrările lexicografice publicate în ultimii ani, *Dicționarul de neologisme* [1] înregistrează cel mai mare număr de împrumuturi, indicînd în același timp și etimologia noilor termeni introduși în limba română.

În cele ce urmează vom încerca, pe de o parte, să clarificăm etimologia unor neologisme tehnice, dată în dicționarul respectiv ca incertă, iar, pe de altă parte, să corectăm, în unele cazuri, etimologia propusă de către autorii dicționarului. Paralel cu aceasta, vom întregi lista împrumuturilor de termeni tehnici care, după părerea noastră, trebuiau să fie incluși în acest dicționar, deoarece, așa cum vom vedea, termenii respectivi erau deja cunoscuți și folosiți în lucrările specialiștilor români cu mulți ani înainte de publicarea ultimei ediții a *Dicționarului de neologisme*.

O primă categorie de termeni tehnici introduși în limba română și a căror etimologie poate fi pusă în discuție o reprezintă cei formați cu ajutorul elementului de origine greacă *micro-*. Mulți dintre termenii formați cu acest element de compunere sînt considerați de autorii *Dicționarului de neologisme* ca provenind din limba franceză. Dar în multe cazuri trebuie să procedăm cu prudență și să cercetăm cu atenție condițiile extralingvistice. E cazul, de exemplu, al termenilor legați de dezvoltarea electronicii, care sînt formați, în cea mai mare parte, în engleza americană, cunoscîndu-se avansul pe care-l are electronica în Statele Unite ale Americii față de celelalte țări. Deci o serie de termeni tehnici din domeniul electronicii și al informaticii considerați ca provenind din franceză sînt de fapt termeni americani împrumutați și francizați. Limba franceză a recurs și ea, ca și alte limbi, la numeroase împrumuturi anglo-americane în electronică, dar mai ales în informatică [2], considerată ca o tehnică importantă în Statele Unite ale Americii.

Este posibil ca împrumutul unor termeni formați cu elementul de compunere *micro-* să se fi făcut simultan din engleză și din franceză, cunoscîndu-se faptul că primul calculator românesc, FELIX-C512 [3],

a fost realizat după licență franceză, iar pentru manualul acestui calculator a fost folosit manualul calculatorului francez IRIS-50.

Cazul cel mai tipic îl reprezintă termenul *microelectronică*, dat în DN cu etimologie incertă.

Microelectronica s-a dezvoltat mai întîi în Statele Unite ale Americii, prin apariția și perfecționarea circuitelor integrate, începînd din anii 1960. Primele lucrări despre microelectronică apar în engleză în 1962 [4], iar în 1963 apare o lucrare amplă [5] despre această nouă ramură a electronicii. În același an apar și în limba română referiri la microelectronică în lucrări de specialitate [6]. În anul 1966, lucrarea despre microelectronică a lui Edward Keonjian este tradusă în limba română de către Editura Tehnică [7]. În aceste condiții, considerăm că nu mai încape nici o îndoială că *microelectronica* provine din engl. *microelectronics*.

Interesant de subliniat este faptul că lexicografia franceză înregistrează termenul *microélectronique* mult mai tîrziu. De exemplu, într-o lucrare de referință cum este *Encyclopédie internationale des Sciences et des Techniques*, publicată de Editura Larousse în 1971, termenul *microelectronică* nu figurează, fiind înregistrat numai sinonimul său, *electronică moleculară* (vol. 5, p. 15). În realitate, termenul era cunoscut și folosit de către specialiști deoarece în anul 1969 apare în limba franceză lucrarea lui Robert Guillien *La microélectronique*, în colecția „Que sais-je?", la Presses Universitaires de France. Lexicografia îl înregistrează abia în 1970 (vezi *Grand Larousse de la Langue Française*, tome 4, 1975, unde se specifică, la p. 3363, că termenul a fost atestat în Robert 1970). Lucrarea citată în *Grand Larousse* nu am avut-o la îndemînă. În schimb, am consultat lucrarea lui Pierre Gilbert *Dictionnaire des mots nouveaux*, Hachette-Tchou, 1971, p. 318, unde sînt citați numeroși termeni tehnici formați cu elementul de compunere *micro-*, printre care și *microélectronique*. În aceste condiții este clar că limba română a împrumutat termenul direct din engleză, fără a recurge la intermediul limbii franceze. Același lucru se poate spune și despre următorii termeni: *microelement*, *micromodul*, *microminiaturizare*, înregistrați în DN ca provenind din franceză. În realitate, ei provin din engleză: *microelement*, *micromodule*, *microminiaturization*, fiind atestați în lucrarea lui Ed. Keonjian (p. 380), tradusă în limba română. Lista termenilor formați cu ajutorul elementului de compunere *micro-* poate fi completată cu alte împrumuturi din engleză neînregistrate în DN, ca de exemplu: *microjoncțiune* (cf. engl. *microjonction*), *microprogram* (cf. engl. *microprogramm*), *microinstrucțiune* (cf. engl. *microinstruction*), *microprocesor* (cf. engl. *microprocessor*). Acesta din urmă a apărut în Statele Unite ale Americii în anul 1972 și a cunoscut o largă difuzare în toate limbile datorită aplicațiilor sale multiple și în continuă diversificare.

Alți termeni tehnici împrumutați în limba română pot fi considerați ca având etimologie multiplă deoarece elementul de compunere *micro-* servește la formarea de termeni noi în numeroase limbi. Este discutabil deci să apreciem franceza ca singura sursă de împrumut, așa cum se face în DN, în cazul unor termeni internaționali care exprimă diferite unități de măsură: *microbar*, *microamper*, *microfarad*, *microohm*, *microvolt* etc.

În privința termenului *tranzistor* asistăm la o interferență semantică între engleză și franceză. Deși în *Dicționarul de neologisme* se indică ca

proveniență limba engleză, așa cum este și firesc, totuși trebuie să avem în vedere și limba franceză. Astfel, termenul *tranzistor*, format inițial în engleza americană pentru a desemna un „dispozitiv semiconductor cu funcție de amplificare", a fost folosit la realizarea aparatelor de radio portative. Răspîndirea folosirii termenului *tranzistor* în limba curentă a făcut ca în limba franceză termenul să desemneze chiar aparatul de radio portativ [8]. Acest al doilea sens a fost, probabil, preluat și de limba română, căci engleza nu folosește în acest caz decît sintagmele : *a portable tranzistor set*, *transistor radio/set* ([9], p. 936). Pe de altă parte, s-ar putea ca termenul *tranzistor* să fi căpătat sensul din limba curentă independent de franceză, avîndu-se în vedere popularitatea de care s-au bucurat primele aparate echipate cu tranzistori. Cert este că accentuarea ne ajută să diferențiem sursa de împrumut în cazul termenului *tranzistor*. Astfel, pentru sensul tehnic de „componentă electronică", specialiștii păstrează accentul din limba engleză, *tranzístor* (cf. engl. *transístor)*, iar pentru cel din limba curentă accentul din franceză, *tranzistór* (cf. fr. *tranzistór)*, accent, care, de altfel, se regăsește și în alte împrumuturi din franceză.

Un fenomen similar de interferență între engleză și franceză apare în cazul termenului *colector*, împrumutat din engleza americană (cf. *colléctor)* și care desemnează „o regiune a tranzistorului avînd funcția de a colecta curentul principal".

Termenul și-a păstrat în limbajul specialiștilor accentul din limba engleză, *coléctor*, ca de altfel și *emitor*, împrumutat din aceeași limbă (cf. engl. *emítter)* sub forma *emíter* ([16], p. 391) și refăcut prin analogie cu alți termeni care prezintă sufixul *-tor* în forma *emitor* ([17], p. 299). În *Micul dicționar enciclopedic* ([10], p. 343), se indică numai faptul că este format în limba română. Termenul provine din engleză, dar a fost „românizat", încadrîndu-se în sistemul de derivare sufixală specific limbii române, înlocuind sufixul *-er* din engleză prin *-or* din română. Deci, deși la prima vedere pare un termen creat în limba română, existența formei intermediare atestate *emiter* [16] dovedește că *emitor* este o formă apărută într-o fază ulterioară [17].

Dacă *emitor* din engleză nu se poate confunda cu *emițător*, format după model francez (cf. fr. *émetteur)*, în schimb *coléctor*, termen din domeniul electronic de proveniență engleză, se poate, formal, confunda cu termenul *colectór*, împrumutat mai de mult din franceză (cf. fr. *collecteur)*, dar folosit în electrotehnică cu sensul de „organ al rotorului unor mașini electrice".

În concluzie, în cazul termenului *tranzistor* avem de-a face cu un singur lexem avînd două sensuri distincte, cel de-al doilea sens provenind din limba franceză. În schimb, în cazul termenilor *coléctor* și *colectór* este vorba de două împrumuturi diferite, din limbi diferite, cu sensuri diferite, în perioade diferite și, ca atare, dicționarele noastre trebuie să consemneze această distincție. Din păcate, pînă în momentul de față nu este înregistrat decît termenul împrumutat din franceză.

O altă anomalie etimologică apare în cazul termenului *cinescop*, care provine din abrevierea sintagmei „tub cinescop". Acest termen este

dat în DN ca provenind din franceză (cf. fr. *kinescope*), unde semnificaţia termenului este total diferită de aceea a *tubului cinescop*. Pentru *tub cinescop* franceza foloseşte sintagmele *tube cathodique-image* sau *tube cathodique de télévision*, ambele traduse în limba rusă prin *кинескоп* ([11], p. 468).

În realitate, *cinescop* provine din limba rusă (cf. *кинескоп*). Argumentele care pledează în favoarea acestei ipoteze sînt atît de natură lingvistică, cît şi extralingvistică. Din compararea celor doi termeni în rusă şi română se observă că au aproape acelaşi semnificant, cu singura diferenţă că grupului fonetic *ки-* din limba rusă îi corespunde *ci-* în limba română — lucru de altfel uşor de observat şi în alte cazuri : rus. *кинематика* — rom. *cinematica* ; rus. *кинетика* — rom. *cinetica*. În schimb, semnificatul în limba română cuprinde numai sensul referitor la tubul catodic de televiziune, în timp ce în limba rusă *кинескоп* cumulează sensurile a doi termeni francezi : *tube cathodique-image* şi *kinescope*, acesta din urmă cu sensul de „aparat de înregistrare pe film a semnalului de televiziune". Autorii *Dicţionarului de neologisme* nu au luat, deci, în considerare sensul termenului *kinescope* în limba franceză şi l-au prezentat drept etimon al termenului *cinescop* din limba română, ceea ce, după cum am arătat mai sus, nu se justifică decît formal, nu şi semantic.

Factorii extralingvistici pledează de asemenea în favoarea considerării termenului ca împrumut din limba rusă, ştiut fiind că primele receptoare de televiziune vîndute pe piaţa românească în anii 1957—1962 au fost de fabricaţie sovietică.

Ultimul termen de care ne vom ocupa în articolul de faţă şi a cărui etimologie este incorect dată în DN este adjectivul *anorganic*. Conform opiniei autorilor DN, *anorganic* ar proveni din limba franceză. Dicţionarele curente şi de specialitate franceze nu înregistrează acest termen, cu excepţia dicţionarului *Trésor de la langue française* [12], în care însă se specifică următoarele : „Anorganique — synonyme peu usité ou inusité de inorganique" (p. 90).

Limba franceză şi limba engleză folosesc în cazul de faţă prefixul *in-* pentru a crea antonimul de la *organic*, care apare în terminologia tehnică în următoarele sintagme ([13], p. 139) :

fr. *chimie organique* ≠ *chimie inorganique*
engl. *organic chemistry* ≠ *inorganic chemistry*

În plus, franceza utilizează pentru *inorganique* şi sinonimul *minerale* ([14], p. 714).

În schimb, limba germană foloseşte în acest caz prefixul *a-* [15] :
organische Chemie ≠ *anorganische Chemie*

Considerăm că modelul german a stat la baza formării termenului românesc, şi nu cel francez. Dar el a fost format de la adjectivul *organic* împrumutat din limba franceză (cf. fr. *organique*).

În concluzie, stabilirea corectă a etimologiei noilor termeni pătrunşi în limba română contemporană este atît o problemă de natură lingvistică, cît şi una de natură extralingvistică. Numai îmbinarea celor două moduri de cercetare poate să ne conducă la stabilirea corectă a etimologiei diferiţilor termeni tehnici cu care limba română se îmbogăţeşte în mod con-

tinuu. Compararea semnificantului neologismelor în mai multe limbi trebuie să fie însoțită de o analiză a condițiilor socioculturale care au favorizat împrumuturile respective.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, Editura Academiei R. S. România, 1978 (în continuare DN).
2. Christiane Marcellesi, *Le langage des techniciens de l'informatique: Quelques aspects de leur vocabulaire écrit et oral*, în „Langue française", 1973, nr. 17, p. 59—64.
3. *Calculatorul FELIX C-512. Manual de funcționare*, Institutul de Cercetări pentru Tehnica de Calcul, București, 1975.
4. S. F. Danko, *Printed circuits and microelectronics*, în „Proceedings IRE", 50, 1962, May, p. 937—945.
5. Edward Keonjian, *Microelectronics*, New York, Toronto, London, Mc. Graw-Hill Book Company, 1963.
6. M. Drăgănescu, *Din problemele microelectronicii*, în „Automatica și electronica", VII, 1963, nr. 1.
7. Edward Keonjian, *Microelectronica*, Traducere din limba engleză, București, Editura Tehnică, 1966.
8. J. Dézoteux, R. Petit-Jean, *Les transistors*, Paris, Presses Universitaires de France, „Que sais-je", 1966.
9. A. S. Hornby, *Oxford advance learner's dictionary of current English*, 1978.
10. *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a II-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
11. P. K. Gorokhov, *Dictionnaire français-russe de radioélectronique*, Moscou, Editions „Langue russe", 1978.
12. *Trésor de la langue française, Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle*, publié sous la direction de Paul Imbs, tome 3, Paris, Editions du C.N.R.S., 1974.
13. *Dicționar tehnic poliglot*, București, Editura Tehnică, 1963.
14. *Grand Larousse* en sept volumes, tome Ier, Paris, Larousse, 1971.
15. *Dicționar tehnic german-român*, București, Editura Tehnică, 1966.
16. *Dicționar tehnic englez-român*, București, Editura Tehnică, 1967.
17. Ștefan Iacobescu și alții, *Dicționar de electrotehnică, electronică, telecomunicații, automatică și cibernetică englez-român*, București, Editura Tehnică, 1981.

Decembrie 1983

Institutul Politehnic
București, Splaiul Independenței nr. 313

CONSTELAT

DE

G. I. TOHĂNEANU

Însoțit, de obicei, de mențiunea „rar", epitetul adjectival *constelat* este definit în dicționarele noastre (DEX, DN, DE [1] etc.) prin „sinonimul" [2] său *înstelat*, derivat, și acesta din urmă, de la aceeași rădăcină latinească. Mai nuanțată — sau, cel puțin, mai amănunțită — mi se pare definiția „împodobit, stropit, presărat cu stele ...", pe care o propune DA (Tomul I, Partea II, 1940), ilustrînd termenul cu un singur citat din poemul eminescian *Înger și demon*: „Ce-ți lipsește să fii înger — Aripi lungi și *constelate*". De aici se inspiră definiția din DLRCL („Presărat cu stele; înstelat"), care lărgește aria citatelor cu încă unul, tot eminescian, din *Memento mori*. În DAS, *constelat* figurează la grupul analogic 130 *(Cosmos)*, fără mențiunea „rar", alături de *stelin*, *stelos* ș.a. Recentul DSLR îl rînduiește tot printre sinonimele lui *înstelat*, adăugînd, în aceeași serie, încă doi termeni: *stelat* (participiu-adjectiv fără prefix, dar și fără ... verb) și *stelos*, familiar poeților veacului trecut, chiar și lui Eminescu, dar niciodată „dincoace" de postume. În *Povestea magului călător în stele*, epitetul — preluat, probabil, de la Bolintineanu — participă la două structuri metaforice denumind bolta cerului nocturn: *țara steloasă și întinsă* (IV 158) și *spațiu ... stelos nemărginit* (IV 162). Etimologia cuvîntului este neîndoielnică: neologism, din lat. *constellatus*, cf. fr. *constellé*.

La nivelul latinei, *constellatus* este un adjectiv, format din *stella* cu sufixul participial *-at(us)* și cu prefixul *con-*. Este plauzibilă și ipoteza ca, din *stella*, să se fi dezvoltat, mai întîi, un adjectiv simplu *stellatus*, care a putut fi prefixat ulterior *(constellatus)*. Oricum, verbele corespunzătoare *(stello, constello)* sînt tîrzii și ulterioare adjectivelor, care au existat, o vreme, ca „participii fără verbe". Tema *constellat-* stă și la baza derivatului *constellatio*, pătruns, ca neologism, în limbile romanice (rom. *constelație*, fr. *constellation* etc.). Amintesc, în treacăt, că, pe lîngă *stella*,

---

[1] Siglele sînt cele uzuale. DAS = M. Bucă, I. Evseev, Fr. Király, D. Crașoveanu, Livia Vasiluță, *Dicționar analogic și de sinonime*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978; DE = *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, sub redacția acad. Tudor Vianu, București, Editura Academiei R. S. România, 1968; DSLR = Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, București, Editura Academiei R. S. România, 1982. Pentru citate, am procedat în felul următor: cele din Eminescu, mai numeroase, sînt extrase din marea ediție Perpessicius (I—VI), indicîndu-se numai volumul (cifre romane) și pagina (cifre arabe). Celelalte citate sînt însoțite de trimiterea exactă și întreagă (prima oară), dar prescurtată (a doua oară).

[2] Împărtășesc, cu privire la această „sinonimie", rezervele, formulate ... discret, ale lui I. Rizescu: „În ce privește concurența cu alte prefixe, s-ar putea vorbi, *într-o oarecare măsură* (s.m., G. I. T.), de concurența dintre *în-* și *con-*, deoarece *au unele valori apropiate*" (s.m., G.I.T.). Printre exemple, figurează și adjectivele participiale *constelat-înstelat*, cu citatul eminescian din *Înger și demon* (*Prefixul con-* ..., în SMFC, II 34). Precizez, cu această ocazie, că tratatul de formare a cuvintelor renunță la *constelat*, amintind doar de *constelație*, printre substantivele care ilustrează „sensul de bază al prefixului *con-*, acela de *asociere*" (FCLR, II 69).

pentru conceptul „stea" latina dispune de *sidus* (cu genitivul *sideris*), *astrum (per aspera ad astra)* și de sinonimul metaforic *signum*. Tema *sider-* revine în structura neologismelor *sideral* și *intersideral*, dar și în aceea a unor verbe care s-au răzlețit cu totul de sensul originar, cum este *considera* din lat. *considero* „a privi cu atenție (stelele)", termen augural, intrat ulterior în limba comună, ca și derivatul său *consideratio*. Româna veche a moștenit, din *desiderare* („a constata lipsa stelelor"), verbul *deșidera* „a rîvni, a dori", care a dispărut de timpuriu, probabil „pentru că era mult prea izolat față de *dori*, adică nu era sprijinit de forme numeroase în jurul lui" (Ovid Densusianu, ILR, II, București, EȘ, 1961, p. 361); „ ... alături de *deșidera* — spune în continuare același autor — nu este atestat decît *deșiderat*, în timp ce *dori* face parte din seria, mai bogată, *dor*, *dorință*, *doritor*, *dornic*; soarta cuvintelor a fost adesea determinată de numărul derivatelor lor" *(ibidem)*. Grecismul *astrum* se păstrează, ca prim element de compunere *(astro-)*, într-un mare număr de formații neologice savante cum sînt *astronaut*, *astronautică*, *astronavă*, *astronom* și *astronomie* etc. etc. DN înregistrează aproape 40 de asemenea termeni. În fine, sinonimul metaforic *signum* era legat de credința că stelele (constelațiile) „semnifică" ceva (Varro, *De lingua latina*, 7, 14 [3]). Pătruns în lexicul poetic, este însușit de Lucretius, a cărui expresie *labentia signa* („lunecîndele stele") este redată de Teodor Naum prin „stele călătoare", în frumoasa sa tălmăcire din *De rerum natura* :

„O, Venus, rod de viață, care pururi,
Sub bolta cea de *stele călătoare*,
Împoporezi cîmpiile mănoase
Și marea purtătoare de corăbii"

(Poemul Naturii, București, EȘ, 1965, p. 21).

O contribuție hotărîtoare la împrumutarea lui *constelat* a avut-o, cred, preexistența în lexicul nostru a neologismului înrudit *constelație* („grup aparent de stele care formează o figură caracteristică"), termen consacrat în astronomie, dar identificabil, cu sensuri figurate, și în alte sfere de activitate : *constelație de poeți*, de pildă. Această expresie a fost ajutată să se constituie de celebra „Pleiadă" din Franța veacului al XVI-lea, avînd ca mentor pe Ronsard. Cu privire la cuvintele polisemantice, am folosit și eu, cîndva, metafora *constelație de sensuri*, fără să pot preciza, acum, dacă o găsim sau nu aiurea.

Se pare că, în lexicul poetic românesc, *constelat* apare prin Eminescu, mai precis, prin versul, citat anterior, din *Înger și demon* (1873), unde sinonimia cu „înstelat" pare neîndoielnică : „Ce-ți lipsește să fii înger — Aripi lungi și *constelate*?" Aceasta este, de altfel, singura dată cînd poetul permite epitetului în discuție accesul într-o poezie antumă. În postuma *Miradoniz*, *constelat* schițează intenția regresiunii către „propriu", dar ea — intenția — este stopată la jumătate de drum. Consecința, de indiscutabil efect artistic, va fi pendularea semantică între nivelele „pro-

[3] *Signa dicuntur eadem et sidera. Signa quod aliquid significent, ut Libra aequinoctium.*

priu" și „figurat". Mă refer la o descriere a astrului nocturn, prezentînd afinități cu aceea din primele versuri, mult mai cunoscute, ale poemului antum *Melancolie* :

„Ea-i o regină tînără și blondă
În *mantia-i albastră constelată*,
Cu mînile unite pe-al ei piept
De neauă" (O, IV 93).

În sfîrșit, chiar în prima strofă a episodului Daciei din poemul postum *Memento mori*, epitetul nostru dezvăluie un înțeles contextual figurat notabil, vrednic de îndemînările asociative ale poetului (O, IV 123) :

„Lîngă rîuri argintoase, care mișcă-n mii de valuri
A lor glasuri înmiite, printre codri, printre dealuri,
Printre bolți săpate-n munte, lunecînd întunecos,
Acolo-s *dumbrăvi de aur cu poiene constelate*[4],
Codrii de argint ce mișcă a lor ramuri luminate
Și păduri de-aramă roșă răsunînd armonios".

Destul de greu definibil mi se pare, în versul subliniat, sensul poetic al epitetului. Trebuie precizat, mai întîi, că el nu este, nicidecum, determinant sintactic pentru substantivul *poiene*, cum ar lăsa să se creadă, la un examen superficial, poziția sa nemijlocit alăturată *(poiene constelate)*, ci pentru *dumbrăvi* ! Ele, *dumbrăvile*, sînt „constelate" cu „poiene", care devin, ca urmare a acestei originale imagini, „ochiuri de pădure", „luminișuri", „surse de lumină", în sfîrșit, „stele". Dar, pentru ca imaginea să-și taie contururi și mai nete, e necesar să ne amintim că perspectiva privitorului — vreau să spun : a poetului — este una superioară, că însăși privirea lui cade de foarte sus și vine de foarte departe ...

Din participiul-adjectiv corespunzător, Eminescu extrage verbul *constela*[5], care — cu sensul său propriu „a se acoperi, a se umple cu stele" — ne întîmpină tot în *Memento mori*, mai precis într-un admirabil pastel vesperal din episodul Daciei (IV 137) :

„*Se constelă sara.* Ziua a fugit în lumea mării
Și pe culmile de munte focuri au aprins străjerii ;
Ca și pete mari de aur 'n-umbra văilor adînci,
Ele par suspinse-n nouri. Lîngă foc străjerii-aruncă
Pe pereții suri de piatră umbra lor fantastic-lungă.
Armia doarme pe pajiști ridicate și sub stînci".

Prins în contextul său, verbul reflexiv *constela* redă, cu o neobișnuită economie de mijloace, dar și cu remarcabilă forță sugestivă, ideea poetică de „organizare", treptată și progresivă, a cerului nocturn, pînă ce spuza stelelor îl împînzește în tot cuprinsul lui, risipindu-se și totodată adunîn-

---

[4] Citînd acest crîmpei de vers, Flora Șuteu emite părerea că epitetul *constelat* „a fost creat, probabil, pentru a însemna « ca niște constelații », și nu *înstelat*, adică « plin de stele »" *(Prefixul* în-/în-, în SMFC, II 63).

[5] Cf. Gh. Bulgăr, *Cuvinte rare în opera lui Mihai Eminescu*, în LR, IX, 1961, nr. 1, p. 48—57.

du-se în copleşitoarea ei geometrică măreţie. Pe subiacente poteci, versul întîlneşte o imagine asemănătoare din *Scrisoarea III*:

„fulger lung încremenit
Mărgineşte munţii negri în întregul asfinţit,
Pîn' ce *izvorăsc din veacuri stele una cîte una*
Şi din neguri, dintre codri, tremurînd s-arată luna" (I 148).

Bogăţia şi „generozitatea" semantico-stilistică a verbului *constela* în citatul de mai sus se explică, în mare măsură, prin contribuţia prefixului *con-*, care, mult mai „complex" decît *în-*, îmbină, aici, două din valorile sale fundamentale, cea de a doua, extrem de nuanţată. Într-adevăr, valorii obişnuite — de participare multiplă, colectivă la acţiune (lat. *con-laborare*, *con-venire* etc.) — i se adaugă aceea de articulare organică, de rotunjire şi armonizare interioară a părţilor (lat. *com-ponere* şi *compositio*). „Con-stelarea" cerului este un proces pe care poetul îl contemplă şi îl trăieşte cu întreaga sa fiinţă, dintr-o perspectivă estetică. Am întrebuinţat în mod deliberat infinitivul lung, substantivizat, *constelare*, pentru că l-am identificat într-unul din poemele originale [6] — din păcate, mult mai puţin cunoscute decît traducerile din Homer — ale lui George Murnu, intitulat *Maiale bacanale (Poeme*, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 99):

„Beţii de miruri şi nectare,
Se scurg din cupele de floare,
Rodiri de fasturi şi lumini,
Nuntiri de noapte jubilară,
Frenetică, de primăvară,
Orgie-antică legendară,
De larga-*a vieţii constelare*,
Eterică iluminare
De concertare vastă ca o mare!".

Este, acum, momentul să-mi spun părerea şi în ceea ce priveşte originea cuvîntului, aşa cum cred că îl va fi receptat Eminescu. Din punctul de vedere strict „individual", al poetului, am impresia că apelul *numai* la termenii latino-romanici (lat. *constellatus*, fr. *constellé*) nu este satisfăcător, el trebuind să fie completat cu luarea în considerare a germ. *gestirnt (Der gestirnte Himmel* „cerul înstelat"), format din prefixul *ge-* şi substantivul *Stern* „stea". Într-un număr relativ mare de cazuri, rolul germ. *ge-* este foarte asemănător cu acela al lat. *con-*. De exemplu, *Gebirge* (din *ge-* şi *Berg* „munte") înseamnă „*lanţ* de munţi", prefixul *ge-* dezvăluindu-şi, ca şi *con-* în atîtea rînduri, valoarea sa sociativă [7]. De altfel corespondentul, aidoma ca structură, al lat. *constellatio* este, în

[6] Pentru acest aspect — neglijat — din activitatea eminentului elenist, vezi Iulia şi Ecaterina Murnu, *George Murnu poetul homerid*, Bucureşti, Editura Albatros, 1979.

[7] Tratatul academic apropie, de altfel, prefixul *con-* de germ. *mit-*: „*comembru* — germ. *Mitglied*", precizînd că „uneori e greu de ştiut după care model s-a constituit derivatul: *conşcolar* — fr. *condisciple*, germ. *Mitschüler*" (FCLR, II 70).

germană, *Gestirn*, alcătuit din același prefix *ge-* și *Stern* „stea", cu mutațiile fonetice de rigoare. Aceeași structură lingvistică o învederează adjectivul *gestirnt*, care pare, pur și simplu, calchiat după lat. *constellatus* (cf. *Gewissen* și lat. *con-scientia*). Aproximativa echivalență a prefixelor *ge-* și *con-* poate fi urmărită și cu ajutorul altor derivate germane, cum sînt, de pildă, *Gebinde* și *Gebund* „mănunchi", *Gefolge* „alai, suită, escortă", *Geschwister* „frați și surori" [8] (derivat din *Schwester* „soră" !) etc. etc.

Așa stînd lucrurile, pentru mine, cel puțin, este un lucru neîndoielnic că traducătorul nu numai al lui Schiller și Lenau, ci și al lui Kant și Enric Theodor Rötscher, al lui Franz Bopp și August Leskien, cunoscător în profunzime al culturii și al limbii germane [9], a fost frapat și „ispitit" de similitudinea funcțională dintre germ. *ge-* și latino-romanicul *con-*, în general, de cvasiidentitatea de structură dintre *ge-stirnt* și *con-stelat*, în special. Chiar dacă, prin urmare, Eminescu va fi cunoscut modelele romanice ale cuvîntului (lat. *constellatus*, fr. *constellé*) — ceea ce este aproape sigur —, pentru el, rom. *constelat* nu provine numai din aceste surse, ci se explică și prin (sau mai cu seamă prin) germ. *gestirnt*. Tocmai de aceea el nu redă pe *ge-* prin *în-*, ci prin *con-*. Iată-ne, dar, în fața unui caz tipic — și, în același timp, ilustru ! — de aplicare a principiului etimologiei multiple — atît de fecund pentru lexicologia românească istorică, — preconizat, în repetate rînduri [10], de academicianul Al. Graur.

★

Uneltele lexicografiei noastre actuale nu ne permit să datăm „cu strășnicie" primele atestări pentru *constelat* și „derivatul" său *constela*. Dar este aproape sigur că, în limbajul poetic, carierea lor, care făgăduiește să fie prosperă, începe o dată cu Eminescu. După mai bine de cinci decenii, epitetul revine la George Călinescu în *Cartea nunții* (1933), dintre ale cărei capitole unul se cheamă *Oglinda constelată*. Este evocat, aici, un episod întristător din existența lui Silivestru, ajuns să practice „*catoptromancia*, adică divinațiunea prin oglinzi" (*Opere*, I, *Cartea nunții*, București, EPL, 1965, p. 245 și urm. ; vezi, în chip special, p. 253).

În poezia *Agate negre* din ciclul *Cuvinte potrivite* (1927), epitetul fusese întrebuințat de Tudor Arghezi (*Scrieri*, I, București, EPL, 1962, p. 92) :

„Cu susure de mătasă
Înecată de dantele —
Pe la geamurile mele
Trece vîntul ca o *plasă*
Constelată cu mărgele".

---

[8] Vezi, în această privință, Walter Henzen, *Deutsche Wortbildung*, Dritte, durchgesehene und ergänzte Auflage, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1965, p. 135 și urm.

[9] Vezi G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, I, București, Editura Minerva, 1976, p. 431—463.

[10] De pildă, în *Studii de lingvistică generală*, Variantă nouă, București, Editura Academiei R. P. R., 1960, p. 67—77. Cf. *Etimologii românești*, București, Editura Academiei R. P. R., 1963.

În proza argheziană, cuvîntul este prins într-o imagine cu totul frapantă, dar, iarăși, cu totul caracteristică pentru asocierile, atît de surprinzătoare, uneori derutante chiar, ale poetului. Citez un fragment din istorisirea *Cîinele*, aparținînd ciclului *Pe o palmă de țărînă*, cu subtitlul *Poveștile boabei și ale fărîmei* : „Ca să fie pipăit pe pielea trandafirie a pîntecului, *constelat* cu cîteva grăunțe de țiță, rînduite pe marginea unui buric negricios, cîinele căuta canapeaua din dormitor, și între pernele canapelei se întorcea cu burta-n sus" *(Scrieri*, VIII, București, EPL, 1965, p. 128).

Regăsesc termenul, în poezia actuală, la un mare amator de rarități lexicale, Tudor George. Citez din poemul *Neptun petrece (Balade*, București, EPL, 1968, p. 99) :

„Iar celălaltul, tăbîrcit prin stele,
Pe coasta dimpotrivă se arată
Cu mari luceferi nămoliți în piele :
O noapte e ! O *noapte constelată* !"

Cititorul avizat va simți, cu siguranță, deosebirea calitativă — în favoarea celei de a doua — între expresia obișnuită *noapte înstelată* și cea poetică, *noapte constelată*, care, datorită virtuților „organizatoare" ale prefixului *con-*, presupune o contemplare *estetică* a bolții nocturne, spuzită de geometria rece a stelelor.

Disponibilități ale epitetului sînt intuite și valorificate de Leonid Dimov, într-un sonet publicat în revista *Tribuna*, nr. 32/1982 (joi, 12 august) :

„Să descuiem acuma capacele, fii tare !
E noaptea de-nviere și ninge-atît de tare
Că geme la fereastră și *bradul constelat*".

Într-un interviu din *Luceafărul* (sîmbătă, 28 august 1982), poetul Adrian Păunescu conferă lui *constelat* un sens metaforic care îl aduce în relație de sinonimie relativă cu *împodobit* : „Limba să fie făcută de popor, să fie cultivată de Academie, de cei de specialitate și de cei de meserie, să fie regăsită și *constelată* în literatură". Cam multe, totuși, „imperative", chiar dacă sînt rostite cu „mănușile" conjunctivului zis ... hortativ.

O întîmpinare deosebit de agreabilă cu acest cuvînt mi-a prilejuit-o un alt interviu, tot din *Luceafărul* (4 septembrie 1982), luat, de astă dată, unui eminent om de știință, care — fiind, deopotrivă, un rafinat al culturii, cărturar și poet distins [11], mă refer la profesorul timișorean Eduard Pamfil — recurge, nu o dată, la vocabule și la sensuri contextuale imprevizibile. Un asemenea „chip semantic", împresurat de conotații livrești (în sensul bun al cuvîntului), dezvăluie verbul *constela* în fragmentul următor, unde este evocată imaginea medicului scriitor Victor Papilian din Clujul interbelic : „în cenaclul Papilian, toți cei pe care acesta îi configura, îi *constela*, în jurul lui, erau mai tineri decît el". Sinonim, dar intensiv, față de *con-figura* — căruia îi este alăturat, urmîndu-l, și

[11] Vezi *Arioso dolente*, Timișoara, Editura Facla, 1979.

cu care are afinităţi prilejuite de identitatea funcţională a prefixului —, *con-stela*, construit tranzitiv *(îi!)*, însumează, în „sarcina" sa semantică, o conotaţie preţioasă din teritoriul culturii, trimiţînd, discret dar persuasiv, către „Pleiada" lui Ronsard. Aşadar, Victor Papilian, povestitor şi mecenat, avea darul să-i ... „consteleze" pe tinerii din jurul său, dîndu-le sentimentul (sau, măcar, iluzia) că ei înşişi alcătuiesc o „constelaţie", cu toate consecinţele psihologice care decurg din această „re-con-figurare". Sensuri şi nuanţe semantice — mai vechi, mai noi, actualizate sau încă disponibile — se întretaie, pîlpîie şi se întrepătrund, acum, în alcătuirea intimă a cuvîntului, întinerit şi înnobilat printr-o „articulare" contextuală, lexico-sintactică, inedită.

Septembrie 1983

Facultatea de Filologie
Timişoara, str. Vasile Pârvan nr. 4

CONCORDANȚELE LINGVISTICE SAU CAPCANELE STABILIRII PATERNITĂȚII UNUI TEXT

PROBLEME DE METODĂ

II

DE

LIVIU ONU

În ultimii ani, pe baza unor concordanțe lingvistice și a unei așa-zise concordanțe stilistice dintre cea mai veche traducere românească a *Istoriilor* lui Herodot și scrierile românești ale lui Dosoftei, i-a fost atribuită acestuia din urmă și traducerea menționată. Articolul de față își propune ca, pe baza unei sumare analize lingvistice contrastive, să verifice valoarea probatorie a metodei concordanțelor lingvistice în determinarea paternității *Istoriilor*. În prima parte a articolului (LR, XXXIII, nr. 1, p. 44—54) sînt scoase în relief și comentate un număr de nonconcordanțe sau concordanțe onomasiologice parțiale dintre versiunea citată a *Istoriilor* și lucrările lui Dosoftei.

4. boz (s.m.) (Her.) — **ídol, cumír** (s.m.), **ágalmă** (s.f.) (Dos.) „statuie (de piatră sau de metal) reprezentînd un zeu (sau o zeiță)".

Deoarece noțiunea de „idol" pe care o exprimă acești termeni este strîns înrudită cu cea de „zeu" și pentru că unul dintre termeni *(boz)* este chiar folosit, alternativ, cu ambele sensuri, e necesar să prezentăm întîi, sumar, cadrul cu care se cuplează, în textele examinate, terminologia referitoare la „idol".

Am văzut că termenul *biserică*, folosit în traducerea de la Coșula a *Istoriilor* pentru a denumi „templul păgîn", în condițiile existenței lui *capiște*, își păstrează o anumită încărcătură semantică creștină, deși se referă la realități necreștine. În ceea ce privește terminologia pentru divinitatea supremă, în schimb, traducătorul român al lui Herodot face o distincție destul de evidentă între sg. *dumnezeu* și sg. *boz*, deși ambii termeni redau, de obicei, același cuvînt grecesc : (ὁ) θεός „zeu(l)". Astfel, în timp ce sg. *dumnezeu* nu poate fi conceput decît în sens creștin, *boz* reproduce sensul textului originar („zeu, zeiță"). E interesant de relevat că pl. *dumnăzăi* e folosit, totuși, cu sensul de „zei", devenind sinonim al pl. *bozi*.

O comparație privind ocurența celor doi termeni (inclusiv variantele lor fonetice), în versiunea de la Coșula, pe cărți și cu semnificațiile indicate, ni se pare deosebit de utilă pentru ca să înțelegem mai bine mentalitatea traducătorului. În această comparație nu putem neglija, desigur, formele de plural.

Întîi de toate, constatăm că ocurența generală a celor doi termeni este foarte mare. Dar ceea ce este mai frapant este faptul că, prin ocurența ridicată a sg. *dumnezeu*, se imprimă expunerii (care se referă la stări

de lucruri de pînă în sec. V î.e.n.) un caracter teologic creştin, contrabalansat, e adevărat, prin apelul, ceva mai frecvent, la numeroşii „zei" păgîni [34] ai diferitelor popoare despre care e vorba în text.

termeni \ cărţi	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
dumnezeu (sg. şi var. fonet.) [sens creştin]	40	9	7	8	5	10	14	6	9	=108
dumnăzăi (pl.) „zei"	1	2	—	—	2	1	—	—	1	= 7
boz (sg., şi var. fonet.) „zeu"	14	17	2	11	1	5	5	—	9	=64 = 123
bozi (pl., şi var. fonet.) „zei"	5	18	5	3	3	4	5	9	—	=52

Pe acest fundal se plasează, în versiunea de la Coşula, terminologia privitoare la noţiunea de „idol".

Terminologia referitoare la „idol", unde vom întîlni deosebiri mai pregnante între Dosoftei şi traducătorul *Istoriilor* lui Herodot, va fi urmărită în continuare, comparativ, întîi în cadrul unui tabel al ocurenţelor, apoi prin comentariile pe care le suscită acest tabel :

Noţiunea de „idol" \ Texte	HERODOT *Istorii* (Coşula)	DOSOFTEI	
		V.S.	alte scrieri
boz (şi pl.)	43	[bodz] 14	[bodz] PS.V. : 1
idol (şi pl.)	—	peste 170	PS. V. : 16 LIT.$_1$: 1 A. : 2 = 19
cumîr (şi pl.)	—	8	—
ágalmă	—	2	—

După cum arată tabelul, traducătorul lui Herodot foloseşte exclusiv termenul *boz* (var. *bozu*), cu pl. m. *bozi* (var. *boji*) şi pl. n. *bozuri* [35],

[34] Pentru denumirea acestora (în *Istorii*), pe lîngă termenii menţionaţi în tabel (pl. *dumnăzăi*, sg. *boz*, pl. *bozi*), se adaugă : sg. *dumnezăoae* (s.f.) „zeiţă" şi *zină* (s.f.) „zeiţă", cu ocurenţe minime. Întreaga serie sinonimică se regăseşte şi la Dosoftei : sg. *bodz* (s.m.), cu pl. *bodz* ; sg. *dumnădzăoe* (s.f.), *dzînă* (s.f.) ; pl. *dumnădzăi* (s.m.). În plus, Dosoftei foloseşte, în V.S., şi s.m. *dzînoi* „zeu", o singură dată. Cu toate diferenţele de frecvenţă, uneori nesemnificative, ceea ce este esenţial aici este c o n c o r d a n ţ a terminologică, explicabilă, în fond, prin apelul la a c e l a ş i tezaur lexical al limbii române şi prin acelaşi c o m p o r t a m e n t faţă de termenii în discuţie. În acelaşi sens ar trebui văzută, credem noi, concordanţa dintre Dosoftei şi traducătorul *Istoriilor* lui Herodot în ce priveşte semnificaţia şi uzul lui *dumnădzău* (sg.), *dumnădzăesc* (adj., cu variantele morfologice) — la Dosoftei, respectiv *dumnezeu* (sg., cu variantele fonetice ; vezi tabelul de mai sus), *dumnezăescu* — în *Istorii*.

[35] Pl. v. sl. БОЗИ (sg. БОГЪ „zeu ; dumnezeu") s-a transmis în pl. românesc *bozi*, pe baza căruia s-a format un nou sg., pe teren românesc, *boz*. Cf. DLR, s.v. *boz*$_1$. Forma cu *dz* (*bodz*, pl. *bodzi*) s-a creat prin falsă analogie, în zonele care prezentau pe *dz*, în elementele latine, în opoziţie cu *z* din celelalte provincii. Cf. D. Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote* . . ., rev. cit., nr. 4, p. 754 ; idem, *Cronografele româneşti* . . ., rev. cit., t. II, 1981, p. 130.

traducînd îndeosebi neutrul (τὸ) ἄγαλμα [36]. Atestat încă în secolul al XVI-lea (în PO) [37], termenul *boz* este curent în secolul următor cu cele două sensuri menționate de noi aici.

Ceea ce este interesant este faptul că Dosoftei, între cele două sinonime pentru denumirea „idolului", *boz* și *idol*, îl preferă pe al doilea, a cărui ocurență (vezi tabelul) este impresionantă. În opoziție cu *idol*, *bodz* „idol" este folosit de Dosoftei foarte rar. S-ar putea crede că termenul *bodz* s-a învechit. Un indiciu al „erodării" termenului ar fi și faptul că prelatul moldovean alternează, de obicei pe aceeași pagină, termenul *idol* cu *bodz* „idol". Uneori, pl. *idoli* e folosit ca apoziție pe lîngă *bodzь*: *12 bodzь idoli* (V. S., I, f. 127 r), *aceia bodzь idoli (ibidem*, f. 242 v).

S. m. *idol* este și el bine cunoscut din secolul al XVI-lea [38]. Opțiunea lui Dosoftei s-ar putea explica și prin tendințele novatoare ale limbajului său liturgic, dar și prin izvoarele grecești pe care le pune mitropolitul la contribuție pentru redactarea *Vieților sfinților* [39].

Preferința lui Dosoftei pentru *idol*, în defavoarea lui *bodz* „idol", este susținută, în V. S., și de cîteva derivate, dintre care trei au o frecvență relativ redusă *(idolean, idolicear, idolnicear)*, iar unul — o frecvență relativ mare *(idolesc)*. S. m. *idolean* (pl. *idoleani)* „idolatru" e atestat în două locuri (V. S., I, f. 158 r, 244 v) [40], s.m. pl. *idoliceari* „idolatri" — o singură dată (V. S., I, f. 233 v) [41], la fel adj. *idolnicear* „care crede în idoli" *(ibidem*, I, f. 97 r) [42], iar adj. *idolesc* (f. *idolească*, pl. *idolești)* „de idoli; specific idolilor" are ocurența 25 [43].

În lumina tradiției onomasiologice, este surprinzătoare, aici, absența termenului *idol* în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*, deși e vorba de un text tradus din greacă! Aducem precizarea că (τὸ) εἴδωλον are în *Istoriile* lui Herodot ocurența 3: cu sensul de „fantomă, spectru" (engl. „ghost") — în V 42, și cu sensul de „statuie—portret" (engl. „portrait-statue") — în I 51, VI 58 [44]. În versiunea românească de la Coșula, cele 3 locuri sînt traduse astfel: secvența din V 92 (τὸ εἴδωλον τὸ Μελίσσης) este omisă în traducere; în I 51, unde e vorba de „statuia" unei brutărese a lui Cresus, εἴδωλον e tradus prin *un chip;* iar în VI 58, același termen grecesc devine *chipul* (unui împărat mort în război). Deci, în aceste locuri, unde se putea recurge la termenul *idol*, traducătorul îl evită. Credem că evitarea este motivată de faptul că, în nici unul din cele 3 locuri, εἴδωλον nu are sensul de „statuie reprezentînd un z e u (sau o z e i ț ă)".

---

[36] Iată două exemple: pl. ἀγάλματα „statui de zei" (I 131) este tălmăcit cu *bozuri*, iar secvența ἄγαλμα μέγα τοῦ Διὸς „o mare statuie de aur înfățișînd pe Zeus" (I 183) devine *bozul lui Diia, mare, făcut de aur.*

[37] Cel mai vechi citat din DLR (s.v. *boz*) este din Moxa!

[38] Este consemnat în mult mai multe texte decît ne indică DLR s.v. *idol*: alături de Cod. Vor., și în Ps. Sch., în texte coresiene etc.! Pătrunde în limba română, probabil, prin intermediar v. sl. *(idolŭ*, din gr. (εἴδωλον), apoi, în traducerile din greacă și la scriitorii grecizanți, și direct.

[39] După cum se poate vedea în tabelul alăturat, *idol* este termenul preferat de Dosoftei (față de *bodz*) și în alte scrieri ale sale (A., LIT.$_1$, PS. V.), scrieri care se întemeiază și pe izvoare slave sau numai pe izvoare slave.

[40] Vezi și DLR, s.v. *idol*.

[41] S. m. *idolicear* nu e atestat în DLR!

[42] Vezi DLR, s.v. *idol*.

[43] Adj. pl. *idolești* e folosit o dată și în PS. V. (p. 609). Vezi și DLR, s.v. *idol*.

[44] J. Enoch Powell, *op. cit.*, s.v.

O diferență în plus pe care o prezintă V. S. este faptul că, pentru „idolul confecționat din aur sau argint", autorul întrebuințează termenii speciali *cumír* (ocur. : 8), respectiv *ágalmă* (ocur. : 2), absenți și ei în *Istoriile* de la Coșula. Dintre acești termeni, înregistrați se pare numai în scrisul lui Dosoftei, slavonismul *cumir* [45] apare numai în vol. III al V.S. [46], iar *ágalmă* (din. gr. ἄγαλμα) apare o dată în vol. I, iar a doua oară în vol. III al lucrării citate [47].

5. Eghip(e)t, Misir (Her.) — **Eghipet** (Dos.) topon ;
eghipteni, eghiptineni, misirlineni (Her.) — **eghipteani** (Dos.) s.m.pl. ;
eghiptenină (Her.) — **eghipteană, eghipteancă** (Dos.) s.f. ;
eghiptenești (Her.) — **eghipțești, eghiptenești** (Dos.) adj. pl.

Descrierea și istoricul Egiptului, ca și războaiele duse de perși pentru cucerirea Egiptului, ocupă, după cum se știe, un loc și un spațiu important în *Istoriile* lui Herodot. Așa ne explicăm ocurența ridicată, în expunerea istoricului grec, a numelui țării, a unor nume de grup, a unor nume geografice și de persoană, a unor adjective indicînd apartenența locală, toate legate de această zonă geografică.

Pe de altă parte, Dosoftei, în V.S., fără să fie preocupat în mod deosebit de locurile, oamenii și evenimentele petrecute în Egipt, face foarte dese referiri la egipteni cu viață exemplară, care au suferit pentru creștinism, și la realități geografice și istorice privind viața acestora.

Astfel s-a ajuns ca în versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot și în V. S. a lui Dosoftei să se întîlnească mai multe noțiuni geografice și etnografice comune. Dintre acestea, unele sînt exprimate prin aceeași terminologie, altele printr-o terminologie proprie fiecărui scriitor.

În cele ce urmează, ne vom opri numai la cîteva noțiuni, din cele două versiuni, și, cu acest prilej, vom avea ocazia să vedem, pe lîngă expresii comune, și o serie de elemente diferențiatoare.

Astfel, numele de țară (ἡ) Αἴγυπτος, care în originalul grecesc [48] are ocurența 220, devine, în versiunea de la Coșula, *Eghipet* (ocur. 31), *Eghipt* (ocur. 45), dar mai ales *Misir* (cu var. *Misiru*, *Misiriu*, *Misiri* ; ocur. 108). Față de mai vechiul *Eghipet* (receptat din slavonă, prin traducerile de texte religioase ; în sl. < v. gr.) [49], nu e sigur că var. *Eghipt* (din *Istorii*) aparține tradiției manuscrise. Forma *Eghipt* poate fi atribuită, în egală măsură, traducătorului (ca împrumutată direct din gr.). Iar *Misir* se încadrează într-o serie întreagă de actualizări ale terminologiei

---

[45] Cf. DLR, s.v. *cumir*.

[46] Redăm aici cîteva citate : *ai călcat cumirii, adecă idolii* (III, f. 102 r) ; *cumir era idol cu frîmseațe femeiască (ibidem*, f. 114 r) ; *ágalma — cumir femeesc (ibidem)*.

[47] Pe lîngă citatul reprodus sub nota anterioară, transcriem și al doilea context : *Sozont* [...] *mearsă într-o capiște, unde era o ágalmă, adecă idol făcut de argint și de aur* (I, f. 9 v). S. f. *ágalmă* este ignorat de lexicografia românească, deși încă C. Lacea relevase exemplul din vol. I al V.S. (Jahresber., V, 1898, p. 96 ; sub forma unei glosări cu trimitere la locul în volum și cu traducerea „Götterbild"). Merituosul studiu al lui Lacea, *Untersuchung der Sprache „Viața și petrecerea svinților" des Metropoliten Dosofteiu*, rev. cit., an. cit., are în vedere, după cum se știe, numai vol. I și II din V.S. (după un exemplar însă cu unele file lipsă). Pentru a denumi „idolii confecționați din aur sau argint", Dosoftei folosește și perifraze cu subst. *bodzь* sau *idoli* : *luă bodzii cei de aur și de argint și* [...] *i-au zdrobit* (V. S., II, f. 59 v) ; *idolii* [...] *vărsați de aramă și de argint (ibidem*, III, f. 114 r).

[48] Vezi J. Enoch Powell, *op. cit.*, s.v.

[49] Atît în *Istorii*, cît și în V. S., *Eghipet* apare accentuat : *Eghípet* și *Eghipét*. Ambele variante erau curente în epoca veche.

geografice, pe care le întreprinde traducătorul român al *Istoriilor*, dintre care citãm aici numele : *Bocceada*, *Cadicheoi*, *Candiia*, *Moreea*, *Sacîz* etc. Variantele *Misiru*, *Misiriu*, *Misiri* sînt creații prin falsă analogie, pe teren românesc, datorate probabil copiștilor [50].

În schimb, la Dosoftei, în V.S., Egiptul e numit numai *Eghipet* [51]. Iată numai cîteva locuri : I, f. 6 v [× 2], 13 r, 16 v, 25 v, 42 v, 66 v, 81 v, 189 r, 203 v ; II, f. 74 v ; III, f. 56 bis v, 98 r, 105 v, 133 r, 137 v, 150 v etc. De asemenea, în A., f. 8 v. Numele de țară *Misir* nu se întîlnește în V. S.

Numele de grup, indicînd pe locuitorii Egiptului, apare în versiunea de la Coșula sub formele : pl. *eghipteni* (ocur. 107), *eghipteani* (ocur. 1), *eghipti* (ocur. 55), *eghiptineni* (ocur. 2), *misirlineni* (ocur. 1), sg. *eghiptean* m. (ocur. 5), *eghiptenină* f. (ocur. 1). Ocurența lor totală : 172 [52]. În V. S., aceeași realitate etnică e denumită: pl. *eghipteani*, *eghipti*, sg. *eghiptean* m., *eghipteană*, *eghipteancă* f.

La Dosoftei, datorită faptului că, în V. S., accentul se pune pe individualitate, nu pe grupuri etnice, formele de singular ale acestor termeni sînt mai frecvente decît cele de plural. Iată cîteva exemple : pl. *eghipteani*, II, f. 67 v ; III, f. 105 v [× 2] ; *eghipti*, I, 245 r ; sg. *eghiptean* m., I, f. 6 v, 23 v, 27 r, 42 v, 44 v, 211 v ; II, f. 16 r, 18 r ; III, f. 52 r, 129 v, 133 r, 137 v, 148 r ; *eghipteană* f., III, f. 63 r [× 2], 72 r ; *eghipteancă*, III, f. 28 r, 63 r, precum și în A., f. 41 v.

Lăsînd la o parte pl. *eghipti* și *eghipteni (eghipteani)* și sg. *eghiptean*, care, deși în proporții diferite, sînt folosite de ambii scriitori (Dosoftei și traducătorul *Istoriilor* lui Herodot), observăm că termenii *eghiptineni* și *misirlineni*, pentru plural, se întîlnesc numai în versiunea de la Coșula, nu și la Dosoftei, iar termenul *eghiptenină* din versiunea de la Coșula, pentru singular, se opune termenilor *eghipteană* și *eghipteancă* de la Dosoftei.

Adjectivul (pl.) *eghiptenești* se întîlnește și în *Istoriile* lui Herodot (II 125, IV 180 ; sf. f. *eghiptinească*, II 106), și în V. S. a lui Dosoftei (III, f. 55 r). În schimb, adj. *eghiptesc* se află numai la Dosoftei (V. S., I, f. 66 v ; cu f. *eghiptească*, *ibidem*, f. 6 v, și în A., f. 22 r ; pl. *eghiptești*, III, f. 55 v).

Din toată această serie terminologică referitoare la Egipt, reținem drept termeni caracteristici, în prim plan, pentru versiunea de la Coșula : toponimul *Misir*, iar pentru Dosoftei : s.f. *eghipteană* și *eghipteancă*, precum și adj. *eghiptesc* (pl. *eghiptești*). Acești termeni sînt caracteristici prin faptul că lipsesc în textul advers, noțiunea respectivă fiind denumită

---

[50] Ele aparțin unei perioade relativ tîrzii, cînd cuvinte ca *ajutoriu*, *învățătoriu* etc. au ajuns la forma *ajutori*, *învățători* etc. și chiar *ajutor*, *învățător* etc. (notate apoi, de unii, arhaizant : *ajutoru*, *învățătoru* ...).

[51] Notat : *Eghýpet*, *Eghypét*, *Eghípet*, *Eghipét*.

[52] J. Enoch Powell, *op. cit.*, : Αἰγύπτιος (ὁ) și Αἰγύπτιοι (οἱ) au împreună ocurența 263 (vezi s.v.). Specificăm aici locurile pentru termenii mai rari din *Istorii*, aparținînd seriei citate : pl. *eghipteani*, VIII 100 ; *eghiptineni*, II 2, 167 ; *misirlineni*, II 2 ; sg. *eghiptean*, II 39, 137, 168, III 1, 2 ; f. *eghiptenină*, II 100. Cf. D. Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote...*, rev. cit., nr. 4, p. 757.

acolo altfel [53]. Dacă la ei adăugăm și nonconcordanțele mai puțin semnificative, obținem un nou tabel cu opțiuni proprii lui Dosoftei, respectiv traducătorului lui Herodot, în fața acelorași serii sinonimice.

6. Pentru care lucru? Di ce? Pentru căci? (Her.) — **A ce? Derept-ce?** (Dos.)

Atît în textele lui Dosoftei, cît și în *Istoriile* lui Herodot se folosesc numeroase propoziții interogative de cauză. Uzul acestui tip de propoziții la cei doi autori face parte dintr-un ansamblu mai mare de procedee prin care se realizează vorbirea directă dintre personaje sau, altfel spus, oralitatea expunerii. Această trăsătură stilistică importantă este redată cu multă grijă și pricepere de către traducătorul român al textului herodotean.

Modalitățile de marcare a interogativelor cauzale sînt foarte variate. Pe de o parte, întîlnim procedee comune lui Dosoftei și traducătorului român al operei lui Herodot, cum sînt pronumele interogative, adverbele, respectiv locuțiunile adverbiale : *ce? cum? pentru ce? că ce?* Pe de altă parte, cei doi scriitori se diferențiază prin folosirea unor locuțiuni oarecum „proprii" fiecăruia în parte : *pentru care lucru? di ce? pentru căci?* — în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*, *a ce? derept-ce?* — la Dosoftei [54].

Ținînd seamă de faptul că există un număr apreciabil de elemente comune, ar fi riscant să se afirme că întreg grupul de procedee aparține unuia și aceluiași cărturar. Pe de altă parte, nu avem motive suficiente să considerăm elementele diferențiatoare drept niște creații ale traducătorului *Istoriilor*, respectiv ale lui Dosoftei. Și o teză, și cealaltă pot fi formulate doar ca ipoteze de lucru. Numai studii mai aprofundate asupra sintaxei textelor românești ale epocii vor fi în măsură să precizeze în ce măsură avem a face cu inovații personale. Pînă atunci, singura interpretare pe care o putem avansa este aceea că, dintr-un fond de modalități existente și de modalități posibile, cei doi scriitori au făcut o selecție, specifică fiecăruia în parte. Selecția, care este o chestiune de gust, nu se limitează numai la uzul unor procedee diferite. Ea vizează, ca în multe alte cazuri, chiar și frecvența procedeelor comune.

Vom urmări întîi particularitățile diferențiatoare.

a) În versiunea de la Coșula a *Istoriilor*, locuțiunea adverbială *pentru care lucru?* apare foarte des. În schimb, *pentru căci ?* apare destul de frecvent, *di ce?* — foarte rar, iar *pentru ce lucru ?* — cu totul izolat. Exemple : „Viteji laconi, p e n t r u c a r e l u c r u fugiți de priiateșugul înpăratului?" (VII 135). Alte exemple : II 24, III 14, VI 1, 3, IX 8. „P e n t r u c ă c i nu are Nilos abur, așă socotescu cum den lucru cald nu iasă abur, ce numai de unde iaste răci" (II 27). Alte exemple : III 73, 80, VII 3, 187— „D i c e să ne temem, di ce adunare de oameni, au di ce puteri de bani, au di ce alt mijlocu?" (VII 9). „Dar p e n t r u c e l u c r u, fiind așa tu căznit, să vor închina cetățănii?" (III 155).

[53] Diferența de ocurență pe care o prezintă unii termeni din versiunea de la Coșula față de echivalentele lor din originalul grecesc (vezi *Eghip(e)t* + *Misir*; *eghipteni* + *eghipti* etc.) se explică prin desele abrevieri și rezumări și prin amputările la care supune traducătorul român textul grecesc, precum și prin adăugirile traducătorului.

Ultima construcție este, probabil, rezultată din contaminarea lui *pentru care lucru* + *pentru ce* (vezi aici sub *d*).

b) O modalitate probabil tipică scrisului lui Dosoftei este construcția interogativelor cauzale cu ajutorul locuțiunii *a ce?* „de ce"? Frecvența acestui tip de interogative depășește cu mult toate celelalte tipuri luate la un loc. Iată cîteva exemple: „Și glas veni de la cruce dzîcînd: « O, Plachide, a c e mă iai la goană? Eu sînt H⟨risto⟩s!»" (V. S., I, f. 22 v); „Ce ți-i de plîngi și a c e nu mănînci? și a c e te bate inema ta?" (*ibidem*, 205 v). Alte exemple: *ibidem*, I, f. 11 v, 32 r, 48 r, 48 v, 192 r, 196 r, 208 r, 221 v; III, f. 25 r, 42 bis v, 64 r, 89 r, 132 r etc.; A., f. 42 v; LIT.$_2$, p. 263; MOL., f. 3 r; PS. V., p. 33, 299, 505, 511, 527 [×2], 577, 621, 673. În opoziție cu acest procedeu, foarte rar apare la Dosoftei locuțiunea adverbială *derept-ce?* (în varianta *drep-ce*): „D r e p - c e mirosealele în milă cu lacrămile, o, uceniților, mestecaț?" (LIT.$_2$, p. 263).

c) Făcînd abstracție de locuțiunile cu ocurență relativ redusă (*de ce? pentru căci? derept-ce?*), care pot să nu fie semnificative în problema ce ne interesează, observăm că locuțiunea *a ce?*, atît de frecventă la Dosoftei, nu apare deloc în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*. În ipoteza că ea ar fi existat în acest text, e greu de admis ca, în tradiția manuscrisă a *Istoriilor* de la Coșula, un anumit copist să fi modificat pretutindeni locuțiunea *a ce* în *ce*, în *pentru ce* sau altfel. Modificările notorii pe care le-a suferit versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot în tradiția sa manuscrisă privesc în primul rînd structura fonetică a textului (moldovenizări, modernizări, lecțiuni eronate pentru multe nume proprii necunoscute, erori de grafie la o serie de nume comune etc.) [55], apoi — în măsură mai redusă — structura morfologică a expunerii (implicații morfologice ale unor moldovenizări sau modernizări ale fonetismului; unele inovații hibride de tipul *făcéră*, din *féceră* + *făcúră*; *descărcără*, *scăpără*, *băgără* etc., din *descărcară*, *scăpară*, *băgară* etc. + *adáosără*, *primísără*, *să dúsără* etc.). Dincolo de asemenea modificări, care pot fi considerate de suprafață, trăsătura generală a ultimei copii (care însumează deci o „întreagă" tradiție manuscrisă) este r e s p e c t a r e a textului traducătorului, cu toate deficiențele sale (lacune, omisiuni, abrevieri, rezumări, traduceri duble etc.). Așa se explică menținerea a numeroase „arhaisme" lexicale, păstrarea unor structuri morfologice „arhaice" și a multe calcuri după greacă (calcuri care constituie abateri de la structura sintactică românească), precum și reproducerea a numeroase pasaje cu dislocări de text

---

[54] În calculul ocurențelor relative vom lua împreună interogativele cauzale directe și interogativele cauzale indirecte (adică interogativele cauzale subordonate unui verb tranzitiv, de obicei, *verbum dicendi*, și folosite în vorbire indirectă). În ceea ce privește structura fonetică a unor elemente din mijloacele de marcare a interogativelor cauzale, sîntem de părere că aceasta se datorează tradiției manuscrise (de ex.: *di ce*, în loc de *de ce*; *căci*, în loc de *căce* sau *că ce* etc.).

[55] Vezi cîteva aspecte din aceste situații la: Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Mircea Borcilă și Ion Mării, Cluj, 1971, p. 69—94 (studiu apărut, inițial, în 1923, în DR, III, p. 406—440, sub titlul: *Studii de semantică. I Observații semantice asupra „Irodotului" de la Coșula*); Al. Cizek, *Considerații asupra primei traduceri a Istoriilor lui Herodot — versiunea anonimă de la mănăstirea Coșula*, în RITL, 25, 1976, nr. 1, p. 37—44; Liviu Onu, *Critică textuală și lexicografie*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 5, p. 589—592; idem, *Alte emendări la versiunea de la Coșula a Istoriilor lui Herodot*, în rev. cit., an. cit., nr. 6, p. 675—679; idem, *Cazuri de „hapax legomenon" sau simple inadvertențe?*, în rev. cit., XXXI, 1980, nr. 4, p. 449—452; idem, *Substituiri lexicale determinate contextual*, în rev. cit., XXXII, 1981, nr. 1, p. 63—67.

(pasaje care, în felul în care se prezintă, sînt ininteligibile). Toate aceste trăsături ne autorizează să presupunem că în tradiția manuscrisă a textului s-a intervenit mai puțin sau foarte puțin asupra nivelului lexical, morfologic și sintactic, deși nu putem exclude cu desăvîrșire posibilitatea existenței unor asemenea intervenții.

d) În sprijinul tezei că deosebirile în ceea ce privește modalitățile de exprimare a propozițiilor interogative cauzale (expuse aici sub *a* și *b*) ne trimit la doi scriitori diferiți (Dosoftei, respectiv cărturarul traducător al *Istoriilor* lui Herodot), vin și deosebirile de frecvență a fenomenelor comune la cei doi scriitori. Astfel, în timp ce pronumele interogativ *ce* „de ce" se întîlnește mai rar la Dosoftei, el apare în mod curent în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*. Exemple : „C e te laudz, cela ce ești tare / [...] / Și-n limba ta scornești strîmbătate ?" (PS.V. p. 359). Alte exemple : *ibidem*, p. 839 [× 3]; V. S., I, f. 47 v (alternînd cu o interogativă introdusă de *A ce*). „O, săracilor, c e șideți ?" (Her., *Istorii*, VII 140). Alte exemple : I 45, 111, II 15, III 78 [× 2], 151, IV 80, 126, 134, V 33 , 106.

La fel, o ocurență mai mult decît dublă prezintă locuțiunea *pentru ce* în textul lui Herodot față de scrierile excerptate ale lui Dosoftei. Exemple : „Dacă p e n t r u c e vei să te bați ?" (Herodot, *op. cit.*, VIII 68). Alte exemple : *ibidem*, I 37, III 27, 32, 119, 155, IV 127, V 74, VI 97, VII 10 [× 2], 125, 161, VIII 68. „P e n t r u c e cutedz tu de mărturisești pre alt d⟨u⟩mn⟨ă⟩dzău, cînd sînt eu în scaun aicea în cetate ?" (Dosoftei, V. S., I, f. 39 v). Alte exemple : *ibidem*, 43 v ; IV, f. 6 v ; PS. V., p. 289.

În schimb, foarte rar apare în versiunea de la Coșula locuțiunea *că ce* (sau *căce* > *căci*), care e destul de frecventă la Dosoftei. Exemple : „Și întrebîndu-i c ă c i au venit, și spuind, poronci să-i ducă prin toate oștile..." (Herodot, *op. cit.*, VII 146) ; „Dară c ă c e nu vei să te tămăduesc ?" (Dosoftei, V. S., II, f. 54 r). Alte exemple : *ibidem*, I, f. 81 v ; PS. V., p. 73, 295, 569 [56].

Nesemnificativ ni se pare însă uzul foarte rar al adverbului modal *cum* în funcția de pronume interogativ cauzal (cu sensul „de ce ?") atît în versiunea de la Coșula a *Istoriilor*, cît și în scrisul lui Dosoftei. Exemple : „O, împărate, tu așă agiuți celora ce sînt la tini pribagi, dar noă c u m ne poronceștí să dăm pre cela ce ni să roagă noă ?" (Her., *Istorii*, I 159). Alt exemplu : II 57. „Deci, dară, c u m să nu cinstim pre ogodnicii și priiatinii iubiți [...] ?" (Dosoftei, V. S., I, f. II v.).

Deosebiri de frecvență a unuia și aceluiași mijloc de expresie, ca cele enumerate mai sus, de bună seamă că nu se datoresc întîmplării. Avem a face cu d o i cărturari, fiecare dintre ei avînd, pe lîngă un fond comun, o cultură p r o p r i e, orizonturi p r o p r i i, gusturi p r o p r i i.

e) În încheiere, atît mijloacele comune, cît și procedeele diferite de marcare a interogativelor cauzale pledează împotriva identificării traducătorului *Istoriilor* lui Herodot cu Dosoftei. Avem a face cu persoane diferite, care au trăit probabil în aceeași epocă și care reprezintă, fiecare în felul său, limba română a aceleiași regiuni (Moldova) și cultura aceluiași popor.

[56] Cf. Const. Lacea, *op. cit.*, p. 101 ; N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute ...*, rev. cit., p. 499.

C. *Alte nonconcordanțe sau concordanțe parțiale*

Aplicînd același criteriu ca în expunerea noastră de pînă aici, deci urmărind felul cum sînt exprimate aceleași noțiuni sau realități în scrisul lui Dosoftei și în versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot, vom observa că, pe plan onomasiologic, numărul nonconcordanțelor și al concordanțelor parțiale din cele două opere este cu mult mai mare decît ni se pare la prima vedere.

Deoarece economia articolului nu ne permite să extindem analiza, ne mulțumim să schițăm aici alte cîteva situații semnificative :

1. Pentru noțiunea de „laudă", *Istoriile* de la Coșula folosesc în mod consecvent termenul *laudă*, în timp ce Dosoftei face rareori uz de *laudă*, preferînd slavonismele *pofală*, respectiv *pohfalenie*. Acțiunea verbală corespunzătoare este exprimată în *Istorii* prin *a (se) lăuda*, iar la Dosoftei prin *a (se) lăuda* și *a pohvăli*.

2. Pentru redarea unor noțiuni adverbiale de timp, cum sînt : „(foarte) puțin (timp)", „(foarte) mult (timp)", „în acel moment", „imediat", Dosoftei folosește deseori expresii în compunerea cărora intră substantivele *ceas* și *cescuț* (diminutiv de la *ceas*). Asemenea construcții lipsesc cu desăvîrșire din versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot, în care, pentru noțiunile respective, se folosesc alte expresii.

3. Pentru o serie de nume ale unor populații din antichitate, la care se referă Herodot în *Istoriile* sale, traducătorul român încearcă surprinzătoare actualizări, confundînd uneori grupuri etnice, peste timp, prin simplă paronomasie sau prin aceeași poziție geografică. Astfel, „mysienii" (locuitorii Mysiei), confundați cu „moesii", sînt numiți în traducere cînd *bulgari* (în 4 locuri), cînd *sîrbi* (în 3 locuri). O singură dată apare totuși numele de *misi*. „Celții", pomeniți de Herodot în trei locuri, care, în versiunea românească, se reduc la două, devin *franțoji*. „Odrysii" confundați, în altă parte, și ei, cu „moesii", devin *sîrbi*. Dosoftei, care se referă la multe populații menționate și de Herodot în *Istorii*, nu face niciodată asemenea actualizări și confuzii.

4. Precum e bine cunoscut, Herodot, descriind numeroase popoare și zone geografice din antichitate, prezintă și obiceiurile mai semnificative ale acestor popoare. Printre acestea, un loc aparte ocupă obiceiurile legate de viața intimă, de viața sexuală. Pe de altă parte, Dosoftei se referă, în V. S., adesea, la abaterile de la morala creștină, pe același plan. Ambii autori folosesc, nu o dată, termeni din anatomia și fiziologia procesului de procreare.

Deosebirea dintre Dosoftei și traducătorul *Istoriilor* lui Herodot este sensibilă. În timp ce Dosoftei se situează, în majoritatea cazurilor, pe poziții moralizatoare, manifestînd o pudicitate specifică unui înalt prelat, traducătorul *Istoriilor*, în tălmăcirea pe care o face, nu are o atitudine moralizatoare, deși versiunea elaborată de el are numeroase intervenții afective personale, ale sale (nu ale lui Herodot), sub forma unor paranteze în text, iar pudicitatea sa este senină, expresiile pe care le alege avînd adesea caracter metaforic. Privind traducerea *Istoriilor* sub acest unghi, e greu de crezut că tălmăcitorul a fost un om al bisericii [57].

[57] Cf. D. Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote*, rev. cit., p. 536, 537.

5. În lumina tuturor nonconcordanţelor şi a concordanţelor parţiale, pe plan onomasiologic, dintre Dosoftei şi traducătorul *Istoriilor* lui Herodot (în versiunea de la Coşula), putem admite că absenţa, din această versiune, a acelor curioase particularităţi grafice de provenienţă ucraineană ale scrisului lui Dosoftei [58], nu este rezultatul unei „literarizări" a grafiei textului în tradiţia sa manuscrisă, ci se datorează pur şi simplu faptului că traducătorul nu avea, în scrisul său, asemenea deprinderi grafice.

Concluzii

0. Am prezentat, fără idei preconcepute, mai multe cazuri de analiză contrastivă între scrisul lui Dosoftei şi textul versiunii de la Coşula a *Istoriilor* lui Herodot.

1. Examinarea tuturor acestor divergenţe onomasiologice numai sub raportul g e o g r a f i e i l i n g v i s t i c e nu pledează pentru paternitatea lui Dosoftei asupra traducerii *Istoriilor*. În timp ce Dosoftei ilustrează, după cum s-a mai arătat, graiurile moldoveneşti de nord, traducătorul *Istoriilor*, folosind particularităţi ale aceloraşi graiuri moldoveneşti nordice, cunoaşte şi face uz şi de elemente ale graiurilor moldoveneşti de sud, mai bine zis ale unei arii de tranziţie spre graiurile muntene, dacă nu chiar de elemente pur şi simplu munteneşti (vezi termenii *măgar* şi *năsip* + *arină*, *anină*, în *Istorii*, faţă de *asîn* şi *arină* de la Dosoftei).

2. Nu avem suficiente motive să susţinem că, sub aspectul analizei d i a c r o n i c e, nonconcordanţele onomasiologice pe care le oferă traducerea *Istoriilor* lui Herodot (în versiunea de la Coşula) şi scrisul lui Dosoftei oglindesc două perioade diferite sau una şi aceeaşi perioadă istorică. Tot aşa, nu există elemente în favoarea ipotezei, care se poate formula şi ea, că am avea de-a face cu divergenţe ce apar în viaţa unuia şi aceluiaşi om. Nu se poate, de exemplu, demonstra că Dosoftei, în tinereţe, ar fi numit Egiptul *Misir*, iar mai apoi *Eghipet*; că în tinereţe ar fi zis altarului *cuptor*, iar apoi *oltariu*, *altariu*. Vezi şi punctul 4, aici, mai jos.

3. De asemenea, sub raport s t i l i s t i c , nu avem a face cu fonduri sau straturi stilistice diferite. Nu trebuie să uităm nici un moment faptul că *Istoriile* lui Herodot, deşi operă istorică prin excelenţă, sînt, în acelaşi timp, o operă literară : naraţiunea şi descrierea sînt realizate prin procedee specifice artei literare. Iar traducătorul român a transpus aproape cu fidelitate aceste procedee, încercînd adesea să le potenţeze. Pe de altă parte, Dosoftei în *Vieţile sfinţilor* — o operă hagiografică — foloseşte, pe scară largă, naraţiunea şi descrierea, mînuindu-le, e drept, mai stîngaci decît părintele istoriei. Încît, prin natura mijloacelor de expresie şi pe plan stilistic general, nu se poate afirma că am avea a face cu opere diferite sau opuse (stil savant — stilul naraţiunii populare ; stil solemn — stilul vorbirii comune etc.). Ar fi ridicol să afirmăm că *Misir* aparţine stilului naraţiunii populare, iar *Eghipet* stilului liturgic, solemn ; că *măgar* şi *năsip* aparţin graiurilor populare, iar *asîn* şi *arină* limbii literare etc., etc.

[58] Vezi descrierea lor în Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. a II-a, Bucureşti, 1971, p. 135.

4. Privit însă sub raport l o g i c, ansamblul de nonconcordanțe și de concordanțe parțiale pe care le-am expus mai sus nu se poate explica decît într-un singur fel : traducătorul *Istoriilor* lui Herodot (în versiunea de la Coșula) este a l t ă p e r s o a n ă decît Dosoftei. În nici un caz n u i s e p o a t e a t r i b u i lui Dosoftei traducerea versiunii de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot. Este imposibil de conceput ca, în jumătatea a doua a secolului al XVII-lea, un cărturar român care cunoștea limba greacă veche și care cunoștea foarte bine limba română (o dovedesc vocabularul și expresiile versiunii de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot) să fi folosit în tinerețe termeni ca *cuptor* „altar", *măgar*, *Sacîz*, *pre lesne*, *biserică* „sanctuar, templu păgîn", *boz* „idol", *Misir* (și *Eghipt*), *de ce?* (*pentru căce?*) etc., iar mai tîrziu, în epoca de maturitate, să fi înlocuit acești termeni cu *oltariu* (și *altariu*), *asîn*, *Hion* (sau *Hiu*), *lesne* (sau *cu lesne*), *idólniță* (*bojniță*, *jărtviște*), *idol* (*cumir*, *ágalmă*), *Eghipet*, *a ce?* (*căce?*) etc.

Cazuri de felul acesta totuși au existat în istoria culturii românești, dar în secolul al XIX-lea : I. Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, T. Cipariu, A. Pumnul, B. P. Hasdeu etc. Faptul că acești cărturari, la un moment dat — cu aproximație în epoca lor de maturitate —, își modifică optica în materie de limbă literară, folosind ei înșiși un limbaj în parte diferit de acela din tinerețe (în lexic, în structura fonetică și, foarte puțin, în morfologie), se datorește unor rațiuni politice, în analiza cărora nu e locul să intrăm aici. Noua lor orientare lingvistică este concretizată în concepții lingvistice bine conturate (italienism, etimologism de tentă latină, etimologism de tentă autohtonă, respectiv realism). Or, diferența dintre cele două straturi lingvistice observate de noi în secolul al XVII-lea nu reflectă nici concepții lingvistice diferite, nici rădăcini politice diferite. Aceste două straturi lingvistice diferite, care se grefează pe un bogat fond comun, sînt rezultatul unor condiții socio-culturale într-o anumită măsură deosebite și trimit, în mod necesar, la două persoane, nu la o singură persoană.

5. Am arătat mai sus (B. 3 și B. 4) că, în versiunea de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot, traducătorul a încercat o anumită a d a p t a r e a textului herodotean la c r e ș t i n i s m, prin folosirea unor termeni ca *biserică* „templu păgîn" și *dumnezeu* „zeu", în loc de *capiște* și *boz*, care erau curenți atunci la noi. Întrebarea care se pune este următoarea : oare asemenea încercări de adaptare la creștinism a conținutului textului tradus constituie o probă în favoarea ipotezei că traducătorul a fost o față bisericească și că, în speță, poate fi vorba de Dosoftei ? După părerea noastră, încercările de imprimare a unei note creștine textului herodotean nu sînt de natură să fie atribuite numaidecît unui teolog. Ele se pot datora mai degrabă unui mirean crescut în spirit religios, în cultul pentru creștinism. O dovadă, în acest sens, ne-o oferă numărul foarte redus de slavonisme și de grecisme [59] în traducerea de la Coșula în comparație cu slavonismele și grecismele care abundă în scrierile românești ale lui Dosoftei[60].

---

[59] Nu avem în vedere, aici, o serie de termeni tehnici greceşti netraduşi sau neadaptaţi limbii române (denumiri de popoare, de triburi etc. ; termeni pentru cîteva noţiuni speciale etc.).

[60] Vezi expunerea noastră în Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. cit., p. 147—149.

O altă dovadă, care nu poate fi nici ea neglijată, o reprezintă comportamentul diferit al traducătorului lui Herodot în comparație cu comportamentul lui Dosoftei față de întreg ansamblul termenilor religioși (și al realităților pe care le reprezintă sau le imaginează). Unele aspecte ilustrînd asemenea diferențe de comportament am prezentat în prima parte a expunerii noastre.

Un al treilea argument împotriva ipotezei că traducătorul *Istoriilor* lui Herodot (versiunea de la Coșula) ar fi fost un cleric, argument pe care l-am prezentat mai sus într-un alt context (vezi C. 4), ni-l oferă absența unei luări de poziție în situații în care oamenii bisericii iau poziție. Admițînd că Dosoftei ar fi tradus *Istoriile* lui Herodot în tinerețe, este de neconceput ca el, care reacționează, prin numeroase intervenții parantetice, față de diferite stări de lucruri, să nu-și fi manifestat, în calitate de m o n a h, atitudinea dezaprobatoare și moralizatoare față de practici sexuale pe care biserica le condamnă. O asemenea lipsă de atitudine, o asemenea obiectivitate contravine total moralei creștine.

Nu trebuie să uităm apoi că însăși m e n ț i n e r e a unor asemenea pasaje pornografice în versiunea românească a *Istoriilor* ar fi greu — dacă nu imposibil — de explicat în ipoteza că traducătorul ar fi fost un cleric. Traducătorul o m i t e și r e z u m ă numeroase descrieri de evenimente mai puțin semnificative sub raport istoric general (și al istoriei poporului român), dar, pe lîngă evenimentele și descrierile de prim ordin, r e ț i n e și t r a d u c e scene pornografice, interesante sub raport uman. Chiar dacă traducerea *Istoriilor* era destinată *ab initio* să rămînă în manuscris și să nu fie dată publicității, un traducător ca Dosoftei ar fi o m i s, categoric, asemenea scene.

Un al patrulea argument care nu poate fi neglijat este faptul că Dosoftei, dacă ar fi tradus pe Herodot în limba română, ar fi pus la contribuție, cel puțin în V.S., unele informații istorice, geografice sau etnografice din opera părintelui istoriei. Or, Dosoftei nu face uz de asemenea informații pentru simplul motiv că, probabil, nu cunoștea *Istoriile* lui Herodot. În schimb, mitropolitul moldovean are o informație teologică extraordinară, de care face uz la tot pasul, și dă dovadă de o bună cunoaștere a istoriei Orientului Apropiat și a zonelor limitrofe, din perioadele învecinate imediat cu începutul erei noastre.

6. C o n c o r d a n ț e l e lexicale dintre scrisul lui Dosoftei și traducerea *Istoriilor* lui Herodot (versiunea de la Coșula), care sînt mult mai numeroase decît cele relevate de N. A. Ursu [61] și care depășesc și inventarul examinat de D. Mihăescu [62], nu se pot explica decît prin faptul că

---

[61] N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, rev. cit., p. 4; idem, *Alte traduceri necunoscute ...*, rev. cit.

[62] D. Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote au XVIIe siècle*, în RESEE, t. XVI, 1978, no. 3, p. 529—551; no. 4, p. 745—770. D. Mihăescu a încercat să aplice, pe o scară mult mai largă, metoda inițiată de N. A. Ursu, a concordanțelor lingvistice, pentru a demonstra paternitatea altor scrieri vechi românești anonime. Vezi lucrările sale: *Cronografele românești (cu privire specială asupra tipului Danovici)*. în „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte" (Academia R. S. România), ser. IV, t. I, 1980, p. 45—77; t. II, 1981, p. 127—165; *La plus ancienne synthèse roumaine des chronographes néo-grecs vénitiens du XVIIe siècle*, în RESEE, t. XVIII, 1980, no. 3, p. 493—517; t. XIX, 1981, no. 1, p. 109—131; no. 2, p. 355—

ambii scriitori au trăit aproximativ în aceeași epocă și probabil — cel puțin o vreme — în aceeași zonă a Moldovei. Este de mirare cum nici N. A. Ursu, nici D. Mihăescu n-au întrevăzut o asemenea ipoteză.

Studiul concordanțelor lingvistice inițiat de N. A. Ursu și extins de D. Mihăescu oferă argumentul peremptoriu asupra datării relative a traducerii *Istoriilor* și asupra contemporaneității celor doi cărturari: Dosoftei și traducătorul versiunii de la Coșula a *Istoriilor* [63].

Dar numai cu ajutorul concordanțelor lingvistice, după cum am văzut, nu se poate demonstra paternitatea unui anumit scriitor asupra unei scrieri originale (sau unei traduceri) nesemnate. Doar în cazul concordanțelor onomasiologice absolute se poate susține o asemenea paternitate.

Stabilirea unei liste de concordanțe onomasiologice este prima operație pe care filologul trebuie să o întreprindă atunci cînd încearcă să determine paternitatea unei lucrări anonime. Dar filologul nu trebuie să se oprească aici. Examenul atent al datelor analizei contrastive, care este o întreprindere cu mult mai dificilă, îl va feri de greșeala de a se lăsa condus de prima impresie.

7. O altă eroare de metodă, în afara caracterului parțial, incomplet, insuficient al argumentației cu privire la identificarea traducătorului versiunii de la Coșula a *Istoriilor* lui Herodot cu mitropolitul Dosoftei al Moldovei, este încercarea de a sprijini metoda concordanțelor lingvistice cu principiul „primei" atestări [64].

8. În articolul nostru am supus unei sumare analize lingvistice contrastive scrierile românești ale lui Dosoftei și *Istoriile* lui Herodot (versiunea de la Coșula) pentru a verifica ipoteza paternității lui Dosoftei asupra traducerii *Istoriilor*.

Analiza noastră nu confirmă ipoteza propusă. Mai mult. În urma analizei contrastive, metoda concordanțelor lingvistice, completată cu principiul „primei" atestări, pusă în circulație de N. A. Ursu, se dovedește nu numai neconcludentă în încercarea de a stabili paternitatea unei opere anonime, ci și insuficientă.

---

367. În mod surprinzător, autorul acestor cronografe este identificat, de D. Mihăescu, tot în persoana ... mitropolitului Dosoftei! Bineînțeles că toate concordanțele lingvistice constatate, în lipsa altor elemente, nu servesc decît pentru a dovedi că autorii (sau autorul) versiunilor românești ale acestor cronografe sînt (respectiv este) aproximativ contemporani (respectiv contemporan) cu Dosoftei.

[63] D. Mihăescu are meritul de a fi îndrăznit să releve, printre atîtea concordanțe, și o neconcordanță între V. S. a lui Dosoftei și *Istoriile* lui Herodot (versiunea de la Coșula): variantele pentru denumirea zeului suprem: *Diia, Zefs* etc. Vezi D. Mihăescu, *Cronografele românești* ..., rev. cit., t. II, 1981, p. 159. Dat fiind că D. Mihăescu consideră ca traducător al *Istoriilor* lui Herodot pe Dosoftei, implicit neconcordanța respectivă vizează și relația Dosoftei — Cronograful de tip Danovici. În concluziile generale însă (vezi p. 165), D. Mihăescu, deși recunoaște că „unele obstacole destul de serioase se ridică pe calea ipotezei paternității sale" [i.e. a lui Dosoftei] asupra Cronografului de tip Danovici, consideră „mai importante, deocamdată [spațierea noastră, L. O.], argumentele favorabile paternității mitropolitului". Ne întrebăm: de ce „deocamdată"?

[64] Vezi exemplificări în articolul nostru *Prima atestare lexicală și paternitatea unui text*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 5, p. 442—445. Alte corecțiuni în datarea unor cuvinte, unor sensuri, unor forme, vezi și în articolul de față, sub notele: 16 *(altariu, oltor)*, 20 *(asin)*, 32 *(jărtviște, închinăciune)*, 37 *(boz)*, 38 *(idol)*, 41 *(idolicear)*, 47 *(ăgalmă)*.

Stabilirea de concordanţe lingvistice ajută doar la datarea şi localizarea, relative, ale unei versiuni anonime. Prezenţa unui număr însemnat de neconcordanţe între un text (sau texte) cu autor cunoscut şi o versiune anonimă trebuie să stea în egală măsură în atenţia cercetătorilor.

În lipsa unor argumente de altă natură (informaţii directe, informaţii colaterale etc.), modelul de cercetare avansat de noi, analiza contrastivă, ne poate ajuta să stabilim dacă o operă anonimă (în cazul nostru o traducere) poate sau nu poate fi atribuită unui autor cu activitate cunoscută.

Aplicarea unei metode eclectice în stabilirea paternităţii textelor anonime, prin confuziile pe care le provoacă, poate aduce prejudicii dintre cele mai neaşteptate în istoria limbii, în istoria literară şi în istoria culturii oricărui popor.

În situaţia creată, identificarea persoanei traducătorului *Istoriilor* lui Herodot (versiunea de la Coşula) rămîne o sarcină de viitor.

Februarie 1983 *Facultatea de Limba şi Literatura Română, Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5—7*

VERSURI SATIRICE CU PRETEXT MEDICAL DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA

DE

GH. CHIVU

1. Într-un miscelaneu, donat în anul 1743 bibliotecii Gimnaziului Evanghelic din Sibiu de Stephan Waldhütter de Adlershausen [1], miscelaneu aflat în prezent la Biblioteca Brukenthal, este păstrată, sub numărul de inventar 37 955, o foaie volantă tipărită în limba română. Imprimarea a fost făcută cu cerneală neagră, pe o singură față a filei, utilizîndu-se trei corpuri de litere latinești distincte. Hîrtia, fără filigran, cu dimensiunile 32 × 10 cm, este tăiată în așa fel încît să capete un format asemănător aceluia specific rețetelor medicale.

Legată împreună cu alte 134 de foi volante redactate în limbile latină și germană, care au văzut lumina tiparului între 1654 și 1741 [2], tipăritura românească pe care o prezentăm nu conține indicații asupra datei și locului de apariție și nici asupra autorului, respectiv a tipografului.

2. Descoperitorul textului, Constantin Pascu, fost bibliograf la Biblioteca Brukenthal, afirma, în 1975, că ne aflăm în fața unei tipărituri executate înainte de 1743, probabil în 1736 sau 1737 [3].

Datarea propusă, bazată pe anul în care miscelaneul a fost donat Gimnaziului Evanghelic din Sibiu și pe cronologia celor două foi volante între care este legată tipăritura românească în discuție, este foarte plauzibilă, întrucît textele incluse în volum sînt organizate, în multe porțiuni, cronologic [4].

Localitatea în care s-a efectuat tipărirea este considerată de Constantin Pascu [5], în lipsa unor date bibliologice concrete, necunoscută.

Limba textului, săracă în fenomene cu o repartiție geografică restrînsă, nu oferă, într-adevăr, posibilitatea unei localizări precise. Ea poate sugera cel mult ideea că autorul scrierii este un intelectual transilvănean [6], bun

---

[1] Pe foaia de gardă a miscelaneului există următoarea însemnare : „Miscellanea haec, ne omni plane deleantur oblivione, Bibliothecae Gymnasii Cibin. custodienda offert Spectabilis et Consultissimus Dominy Stephanus Waldhütter de Adlershausen L. t. Consul Provincialis. Ao 1743".

[2] Dintre textele latinești și germane doar 12 nu au imprimată data apariției.

[3] Constantin Pascu, *Trei tipărituri românești vechi, inedite, existente la Biblioteca Muzeului Brukenthal*, în „Studii și comunicări. Arheologie-istorie", Sibiu, 19, 1975, p. 109. Vezi idem, *Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal*, Sibiu, 1976, p. 42—44.

[4] Foaia volantă românească (*x*) este a patra dintr-un grup de 8 texte tipărite, în ordine, în 1718, 1731, 1736, (*x*), 1737 și 1738. (Ultimele trei foi volante din serie au aceeași dată de imprimare, 1738.)

[5] Constantin Pascu, *loc. cit.*

[6] Fonetisme de tipul *iasche* „este" (r. 8), *ghe* „de" (r. 24), *hasta* „asta" (r. 9) și *va hi* (tipărit *va ghi*, r. 9) nu se pot întîlni cu elementele ce trădează o influență latinească și germană, menționate în notele 7—9, decît într-un text scris în Transilvania. Ortografia mai hiară a textului trimite de asemenea către teritoriile de peste munți.

cunoscător al latinei [7] și al germanei [8], aceasta din urmă influențînd nu numai vocabularul, ci și ortografia textului [9].

Cîteva date referitoare la istoria externă a tipăriturii în discuție arată însă, după părerea noastră, că tipărirea s-a executat foarte probabil în Sibiu. Avem în vedere în primul rînd faptul că miscelaneul a aparținut lui Stephan Waldhütter de Adlershausen, care își exercita, în 1743, funcția de consul provincial în acest oraș. Tot aici se afla, de altfel, gimnaziul căruia i-a fost încredințat codicele „pentru a nu fi dat cu totul uitării" [10]. Ne referim apoi la caracterul special al textului : scos, după cum vom încerca să demonstrăm mai jos, pentru amuzament, într-un tiraj cu siguranță limitat și dirijat strict către anumite persoane, el a putut fi trimis consulului din Sibiu de tipograf sau de autor tocmai datorită funcției oficiale a lui Stephan Waldhütter de Adlershausen (sau și pentru acest motiv).

3. Ce conține însă foaia volantă la care ne referim? Constantin Pascu, influențat de prezența termenului *rețept* în fruntea celor două scrieri tipărite una sub alta, afirma că a descoperit două rețete [11], deci două texte medicale speciale.

Parcurgerea oricît de sumară a transcrierii pe care o publicăm mai jos, alături de facsimilul foii volante, arată însă că este vorba de două scrieri versificate fără legătură cu medicina [12].

4. Ne aflăm, după cum se vede ușor, nu în fața a două rețete, ci a unor versuri aparent „de lume", similare ca temă unora dintre creațiile populare incluse în manuscrise transilvănene încă din secolul al XVII-lea [13].

„Recuzita", aparent facilă, constituită din titlu *(rețept)*, din formatul foii volante (imitînd în mod evident rețetele), din cîțiva termeni specifici limbajului medical al epocii, în varianta lui savantă *(brachium, pectus, rețept, thee, venter)* sau în cea populară *(căldură* „febră", *friguri, leacuri)*, și din literele „simbolice" *(I, H, D; I, R, R, F; B, P, V; T, C, C)* este menită, după părerea noastră, nu să deruteze, ci să ofere „cheia" acestor două „poezii", să dea informații asupra scopului urmărit de autorul lor. Pentru că acesta, în ciuda abilității cu care mînuiește și aranjează grafic versurile, nu a urmărit să dea o probă a talentului său literar. El a vrut doar să se amuze, ironizînd, într-o manieră proprie, un anumit tip de rețete și, prin ele, un mod de „tratare" a afecțiunilor utilizat de unii vraci ai timpului [14]. Acolo a găsit, probabil, autorul anonim modelul pentru utilizarea literelor „simbolice", cu putere tămăduitoare.

---

[7] Vezi *brachium* (r. 26), *pectus* (r. 27), *venter* (r. 23).

[8] Vezi *iesuminul* (tipărit *jesuminul*, r. 17; < germ. *Jasmin*), *șpas* (tipărit *schpasz*, r. 27; <germ. *Spasz*), *thee* „ceai" (r. 7; < germ. *Tee*).

[9] Substantivele sînt scrise totdeauna cu inițială majusculă, ca în germană.

[10] Vezi însemnarea reprodusă în nota 1.

[11] Constantin Pascu, *art. cit.*, p. 109; idem, *op. cit.*, p. 42.

[12] Transcrierea textului este interpretativă. Facsimilul fiind reprodus alături, nu am menționat grafiile deosebite și nici posibilitățile diverse de interpretare a unor forme.

[13] Vezi N. Drăganu, *Pagini de literatură veche*, în „Dacoromania", III, 1922—1923, p. 247, 250—251. Potrivit unor autori (G. Kristof, *Influența poeziei populare române din secolul al XVI-lea asupra lui Balassa Bálint*, în „Dacoromania", IV, 1922—1923, p. 550—560), tradiția acestor creații populare coboară, în Transilvania, pînă în secolul al XVI-lea.

[14] O altă interpretare este oferită de G. Brătescu, în studiul *Versuri goliardice românești tipărite acum 250—300 de ani* (în „Limbă și literatură", 1983, III, p. 336—342), apărut după ce articolul nostru fusese înaintat spre publicare.

Reţept

De frigur⟨i⟩ care sînt
Numai de la gînd :
I. H. D.
Tremură ha-li-le.
Dă-i leac
De-l fă ca u⟨n⟩ *thee*.
Iasche să hi⟨i⟩ sănătos ;
Hasta va hi cu folos.
Doamnie, caută şi pe jos !
Den 4 slove vă vede
Şi vă zice ast ame (?) :
1. Grijeşte, **I**.
2. Păzeşte, **R**.
3. Hărăneşte, **R**.
4. Cinsteşte, **F**.
1. **I**esuminul cu miros,
2. **R**ubinul i mai frumos,
3. **R**otunjeşte (?) cheişoare (?),
4. **F**ace să stea ca o floare.

Reţept

De căldură mare
Leacur⟨i⟩ trebui tare
Ghe slove 3 :
B. P. V.
Brachium la grumaz,
Pectus nu mai este şpas,
Venter face gras.
Şi după lune IX,
Vă vede den unu 2 :
Unu strigă tot ua-ua,
Altu cîntă tot haia-haia.
Şî după aste sînt
3 slove care cînt :
T.C.C.
Trandafirul să trăiască,
Cîmpul frumos să-l mai crească,
Coconi să se veselească.

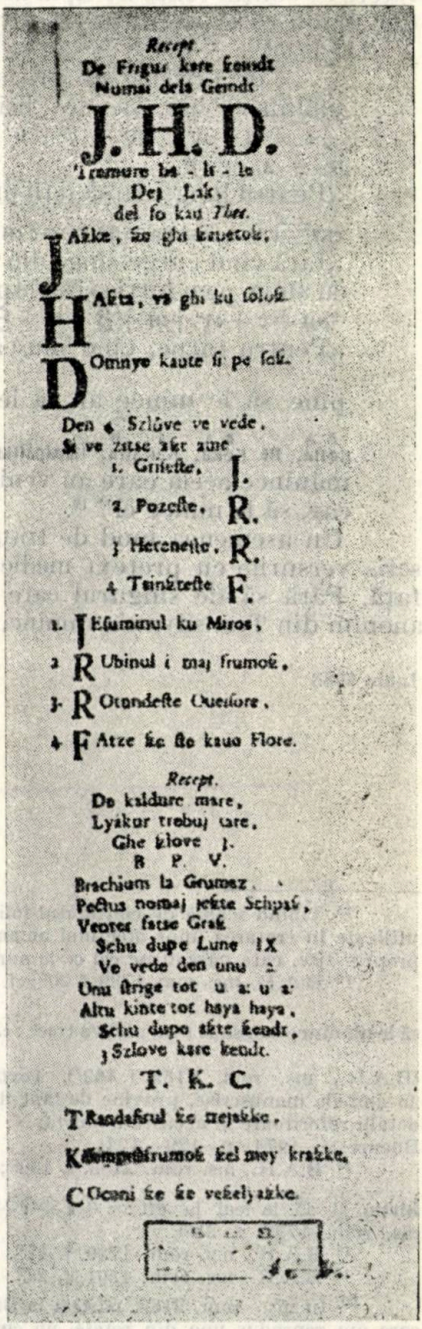
Recept.
De Frigur kare ſeindt
Numai dela Geindt
J. H. D.
Tremure ha - li - le
Dej Lak,
del fo kau *Thee*.
JAſke, ſe ghi ſeuetoſ;
HAſta, va ghi ku foloſ.
DOmnye kaute ſi pe ſoſ.
Den 4 Szlove ve vede,
Si ve zitse aſt ame
1. Griſeſte, I.
2. Pozeſte, R.
3 Heteneſte, R.
4 Tsinſteſte F.
1. IEſuminul ku Miros,
2 RUbinul i maj frumoſ,
3. ROtundeſte Oueiſore,
4 FAtze ſe ſte kauo Flore.
Recept.
De kaldure mare,
Lyakur trebuj tare,
Ghe ſlove 3.
B P. V.
Brachium la Grumaz,
Pectus nomaj jeſte Schpaſ,
Venter fatse Graſ
Schu dupe Lune IX
Ve vede den unu 2
Unu ſtrige tot u a: u a:
Altu kinte tot haya haya,
Schu dupo aſte ſeindt,
3 Szlove kare kendt.
T. K. C.
TRandafirul ſe trejaſke,
K[illegible]frumoſ ſel mey kraſke,
COconi ſe ſe veſelyaſke.

Să lăsăm însă să aducă „probe" în sprijinul ideii avansate cîteva rețete ce conțin texte de tipul amuletelor sau formulelor cabalistice, extrase din manuscrise alcătuite în diverse provincii românești tot în secolul al XVIII-lea [15].

„ ... de turbare să scrii aceste cuvinte pe o coajă de pîne și să le mănînci sau să le bei : + c + a + m + w + p + k + a + p + + ε + n + w + m + c + h + ε + m + w + n + ε + p + a + p + k + m + a +" [16].

„Pentru lungoare să scrii pre o hîrtie aceste slove, să le pui la grumaz : cвε c г и ≡ ѡ ≡ пр ≡ ѣшгъ ≡ с :н :" [17].

„Iară cînd curge sînge din nas sau din gură mult, să scrii aceste slove cu sînge pe o hîrtie și să le puie pă piept : п + с + п + п + ϰ + д + м + р + + н + с + оγ + ш + ϑ + т + ϑ + ї" [18].

„Pentru șarpe, cînd mușcă pe om sau pe vită, scrie pe o coajă de pîne să le mînce au să le be : р р каганд, агд, карарата, попо, пон, поне, пе р д р д н коπд, пе коκд, кдкапа, карарата și, de va fi departe acel mușcat, să le mănînce acela care au venit cu veste, iar, de este aproape acel mușcat, să le mînce el" [19].

Un asemenea mod de tratare a bolnavilor a stîrnit ironia celui ce a scris versurile cu pretext medical pe care le-am prezentat în articolul de față. Fără să fie singurul care a ridiculizat astfel de rețete [20], „poetul" anonim din Transilvania rămîne, se pare, singurul care a făcut-o în versuri.

Iunie 1983

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

---

[15] Ținînd seamă de conținutul foii volante în discuție, am avut în vedere doar rețetele utilizate în tratarea unor afecțiuni umane. Nu am luat de asemenea în considerare amuletele propriu-zise, care păzeau pe cel ce le purta de eventuale îmbolnăviri.

[16] B.A.R., ms. rom. 1739, f. 20r ; cf. „Pentru turbare să scrii aceste slove pe o coaje de pîne să le mănînce sau să le bea, că-i va trece : сатоpдре потъ є нємо пера ромас ≡ ⁝ ✡ ☽ ≡" (B.A.R., ms. rom. 2183, f. 162r). Textul cules cu chirilice, lipsit de sens în forma copiată în ambele manuscrise, provine de fapt din amuleta *Sator arepo tenet opera rotas*. Vezi, pentru detalii referitoare la această amuletă, N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, II, București, 1974, p. 129—134.

[17] B.A.R., ms. rom. 2183, f. 160r ; cf. „Iară pentru lîngoare să scrii aceste cuvinte pe o hîrtie și să le legi la gît : с + в + ε + г + н + т ѡ + и + ϑ + ѣ + ш + ъ + cutare" (B.A.R., ms. rom. 1739, f. 23r).

[18] B.A.R., ms. rom. 1739, f. 17v.

[19] B.A.R., ms. rom. 1391, f. 24v.

[20] În ms. rom. 2183, păstrat la Biblioteca Academiei R. S. România din București, din care am reprodus una din rețete, un contemporan nota pe o porțiune de filă rămasă goală : „Pare-mi-se că, la aceste doftorii ce sînt însemnate la sfîrșitul acestii cărți, de va vrea Dumnezeu, va găsi omul și leacul" (f. 164v).

METAFORĂ ȘI INTERPRETANT

DE

OLIMPIA BERCA și EUGEN DORCESCU

Cercetarea de față își propune să coreleze două noțiuni, teoretizate în domenii diferite și care se referă, în mare, la același fenomen. Este vorba, pe de o parte, de ceea ce retorica numește „corectare a metaforei" [1], iar, pe de alta, de ceea ce semioticienii înțeleg prin „interpretant"[2]. Firește, cele două concepte (și faptele la care se referă) nu sînt coextensive.

Sfera noțiunii de **interpretant** este mult mai vastă, incluzînd un larg evantai de modalități și procedee necesare receptării corecte a mesajului. Sintetizînd, se poate spune, într-adevăr, că „interpretantul este ceea ce garantează valabilitatea semnului chiar în absența interpretului" [3].

Cît privește **corectarea, metaforei** ea desemnează, în genere, atenuarea identificării dintre termenul propriu și cel figurat : „Uneori se poate îndulci o metaforă schimbînd-o în comparație sau adăugînd vreun corectiv oarecare ; de pildă, spunînd : ca să zicem așa, dacă putem spune așa etc." [4]. Așa, spre exemplu, dacă, prin intersecția semică înfăptuită în procesul metaforizării, se produce o îngustare, o sărăcire a realității descrise (și, implicit, o reducere a cantității de informație ce urma a fi transmisă), intervine factorul corectiv (redresant), menit să restabilească autoritatea deplină a termenului propriu (și exacta lui decodare). Discutînd fenomenul, autorii *Retoricii generale* [5] invocă celebra frază a lui Pascal („L'homme n'est qu'un roseau, le plus faible de la nature, mais c'est un roseau pensant"), unde ultimul segment („mais c'est un roseau pensant") aduce metaforei *(om = trestie)* corectivul necesar pentru a o deplasa din perspectiva prea îngustă a selecției semice întemeiate doar pe *fragil* („le plus faible") în zona mai largă a personificării *roseau pensant (fragil + înzestrat cu gîndire)*. Se constată, deci, conchid autorii, că „în confuzia voită dintre adevăr și fals rezidă unul din aspectele esențiale ale metaforei corectate" [6]. Se mai constată, însă, ceva : anume, faptul că, în configurația de ansamblu a sememului, semele esențiale și cele periferice își schimbă locul, potrivit unor investituri de moment. Astfel, *fragilitate* este, într-o primă etapă, sem definitoriu pentru *om* (ceea ce, din punct de vedere ontologic, e fals), pentru ca, în etapa redresării (cînd semnul este abordat extensional, potrivit criteriilor de adevăr), să se revină la semul *înzestrat cu*

---

[1] Cf. Du Marsais, *Despre tropi*, București, 1981, p. 113. Vezi și Pierre Fontanier, *Figurile limbajului*, București, 1977, p. 371–373, unde se face distincție între **rectificare** și **corecție**.

[2] Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, București, 1982, p. 91–98.

[3] Umberto Eco, *op. cit.*, p. 91.

[4] Du Marsais, *op. cit.*, loc. cit.

[5] Grupul μ, *Retorică generală*, București, 1974, p. 160–163.

[6] *Op. cit.*, p. 161.

gîndire (definitoriu, e drept, într-o comunicare referenţială) [7]. *Fragil (fragilitate)* — sem important în structura semantică a lui *trestie* — se menţine, atenuat însă de celălalt, într-o structură dublă, depersonificator-personificatoare. E de ajuns să punem alături două modele semantice (oricît de sumare) de tipul Katz-Fodor [8], unul aplicat lui /om/, celălalt lui /trestie/, şi să observăm dubla colaborare a semelor, pentru a avea configuraţia acestui mecanism de profunzime. Iată-l trasat succint în diagrama ce urmează :

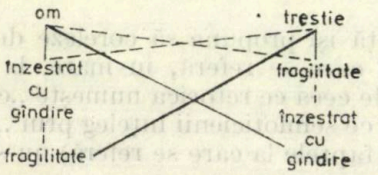

Nu întotdeauna corectarea metaforei se produce prin mijlocirea unei sintagme atît de ample (o propoziţie). Într-un exemplu precum : „Adie-n plopi tremurători / Vioara vîntului de vară" [9], predicatul *adie* nu se raportează stilistico-semantic la *vioară* (subiectul său gramatical, obţinut prin transferul metaforic *vînt = vioară)*, ci la *vînt*, termen propriu, spre care este brusc dirijată atenţia receptorului [10]. Cele două lexeme se apropie prin intermediul semului *sonoritate* (eventual *muzicalitate)*, decelabil şi în structura semantică a lui *adie* şi în aceea a lui *cîntă (vîntul adie, vioara cîntă ; ambele sună, produc sunete)* :

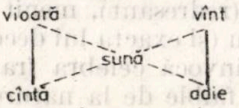

În acest fel, conţinînd într-o virtualitate activă mulţimea de seme latente (inclusiv, de pildă, *mişcare a aerului)*, enunţul se încarcă de conotaţii şi îşi adînceşte ambiguitatea.

Din exemplele citate, reţinem că în stilul artistic corectarea metaforei apare din necesitatea de a lărgi spaţiul de contact semantic dintre termeni. Sfera de asociaţii devine mai complexă, adesea prin grefarea unor noi metafore şi metonimii [11]. Conotaţiile ce marchează termenul figurat contribuie la ambiguizarea mesajului, în timp ce elementele corective au scopul de a dirija pe receptor spre termenul propriu (pe care îl actualizează reiterativ, cu fiecare lectură). În acest fel, ele îl obligă să refacă drumul

---

[7] Vezi şi Umberto Eco, *op. cit.*, p. 84.

[8] Jerrold J. Katz, *Semantic Theory*, New York, 1972. Se poate vedea, de asemenea, Umberto Eco, *op. cit.*, p. 131 şi urm. Cf. şi Solomon Marcus, *Poetica matematică*, Bucureşti, 1970, p. 158—183, precum şi bibliografia capitolului respectiv, p. 183—185.

[9] Al. Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, I, Bucureşti, 1969, p. 245.

[10] Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975, p. 52.

[11] *Retorică generală*, p. 160—161.

metaforei, instituind-o, simultan, ca proces şi rezultat, demonstrînd **valabilitatea** estetică a semnului şi validîndu-l. Această corecţie este, deci, un comentariu, o reprezentare asupra unei reprezentări anterioare, un **interpretant** sui-generis care asigură o anumită asimilare a metaforei. Din punct de vedere gramatical, ea se înfăptuieşte fie prin intermediul predicatului, fie prin acela al atributului, fie prin amîndouă aceste mijloace, integrate în text.

Cum stau lucrurile în stilurile nonartistice? Aici fenomenul, care n-a fost studiat pînă în prezent, este mult mai frecvent şi îmbracă forme specifice. Descoperim, mai întîi, o categorie de fapte asemănătoare celor din stilul artistic. De pildă, cuplurile **substantiv + atribut** (atributul care însoţeşte termenul figurat se acordă semantic cu termenul propriu): „Scheletul geologic al ţării [12]" sau : „ ... a aruncat ochii pe geniala acuilă a Nordului : pe Shakespeare" [13].

Formal, aceste secvenţe sînt identice cu cele din limbajul artistic : „Din muguri / amari înfloresc potire grele de nectar" [14]. Într-adevăr, *grele (de nectar)* se acordă cu termenul propriu subînţeles *flori*, nu cu termenul figurat *potire*, la fel cum *genială* (deşi acordat gramatical cu *acuilă*) rămîne legat, din punct de vedere semantic, de *Shakespeare*. Dar, spre deosebire de ceea ce se întîmplă în stilurile nonartistice, epitetul recuperator din stilul artistic nu desemnează o notă esenţială a noţiunii exprimate de termenul propriu *(floare*, în cazul de faţă). Şi aceasta fiindcă intenţia exprimării artistice e de a ambiguiza, de a opaciza referentul. Invers, *geologic* şi *genială* sînt indispensabile decodării. Mai mult, ele participă direct la însăşi instaurarea metaforei.

Aceasta este prima modalitate de a comenta, de a interpreta metafora nonartistică. Aici se află puntea de legătură dintre stiluri, locul în care structura formală a procedeului se păstrează, diferenţa constituindu-se la nivel semantic.

Studierea limbajelor specializate relevă, însă, numaidecît, o serie de sintagme (**locuţiuni verbale, adverbe** sau **locuţiuni adverbiale, atribute cu valoare strict determinativă** ori **epitete**), implantate în textul metaforei şi care contribuie în mod substanţial şi decisiv la sporirea distanţei dintre termenul propriu şi cel figurat, atenuînd, prin chiar acest fapt, identificarea [15]. Spre deosebire de stilul artistic, aşadar, unde elementele de redresare fac parte din însăşi structura metaforei, în stilurile nonartistice corectivul este, de cele mai multe ori, exterior, adăugat, detaşabil. El se separă atît semantic, cît şi sintactic de metafora propriu-zisă, menţinînd, dincolo de textul ca atare, o permanentă surdină conceptuală. Corectivul se dovedeşte, deci, un veritabil operator care mijloceşte un gen aparte de **parafrază** [16]. Oricum, dincolo de enunţul metaforic se plasează acest comentariu dubitativ cu privire la justificarea metaforei (această primă reacţie interpretantă), iar, dincolo de el, se găseşte întregul spaţiu semantic al

[12] D. Grecescu, *Conspectul florei României*, Bucureşti, 1898, p. 220.

[13] Mihai Eminescu, *Opere*, IX, Bucureşti, 1980, p. 85.

[14] Lucian Blaga, *Poezii*, Bucureşti, 1966, p. 8. Se poate vedea şi un exemplu similar din Tudor Arghezi : „... . E că bijuteria cu pleoape calde vede." *(Versuri*, Bucureşti, 1959, p. 387.)

[15] Vezi şi *Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul ştiinţific*, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1982, p. 3—51.

[16] Cf. Mariana Tuţescu, *Les grammaires génératives-transformationnelles*, Bucureşti, 1982, p. 38—56.

ştiinţei respective — integrator şi interpretant şi el al palierului ce i se subordonează. Asistăm, astfel, la ceea ce s-a numit **semioză nelimitată** [17], la un proces care începe cu cea mai elementară uniune de functive şi evoluează către cele mai complexe.

Mijloacele sintactice care contribuie la corectarea metaforei în stilurile nonartistice pot fi clasificate în următoarele categorii :

1. Adverbe, locuţiuni verbale şi adverbiale, cele mai multe nelegate sintactic de ansamblul textului (incidente în frază) : *adică, aşa zicînd, cu un cuvînt, ca să zic aşa, am putea zice, ca să ne fie permis a numi astfel* etc. Iată cîteva exemple :

a) S-ar putea zice că nervul este compus din două linii telegrafice, din care una aduce noutăţile din afară, şi alta duce înapoi răspunsul, adică ordinul de mişcare a muşchilor [18].

b) Conştiinţa regulelor limbii [...] se face, aşa zicînd, cheia învăţării limbilor străine, cu un cuvînt, agiunge o necesitate pentru fiecare om în viaţa socială [19].

c) La apus : Carpaţii, formînd o curbă, în pîntecele cării, ca să ne fie permis a numi astfel partea-i cea mai proemininte, se cuprindea Amlaşul [20].

Fixate între termenul propriu şi cel figurat, aceste sintagme au funcţia de a avertiza receptorul asupra **caracterului redundant** al metaforei, asupra rostului ei de a dubla mesajul. În acest fel, riscul ca informaţia vehiculată de termenul propriu să nu ajungă la receptor scade, metafora repetînd — în alt registru (afectiv-imaginativ) — ceea ce s-a transmis în expresie proprie. Corectivele atenuează (sau chiar anulează) identificarea, menţinînd un semnificat cu doi semnificanţi (ceea ce nu se întîmplă în stilul beletristic, unde expresia figurată este unica posibilă [21]). Se poate accepta, deci, că folosirea metaforei în stilurile nonartistice ţine de „realizarea discursului" [22] şi nu de discurs ca atare.

2. Adjective sau locuţiuni adjectivale cu valoare atenuativă, nedefinită *(oarecare, un fel de)*, care — alăturate termenului figurat — subliniază convenţionalitatea, natura tranzitorie a relaţiei metaforice :

a) Lucrul muziv sau mozaicul [...] O pictură în punete de marmură, un fel de broderie în piatră ... [23]

b) Metschnikoff crede că există în organism un fel de celule pe care le numeşte fagocite, un fel de armată de apărare a organismului [24].

Toate aceste elemente se subordonează funcţiei **euristice** a stilului ştiinţific şi celei **persuasive** a celui publicistic. Ele subliniază detaşarea autorului faţă de text şi a textului faţă de sine — şi unul şi celălalt vizînd cu deosebire, dacă nu exclusiv, conform caracterului referenţial al acestui

---

[17] Umberto Eco, *op. cit.*, p. 95—97.

[18] V. Conta, *Opere filozofice*, Bucureşti, 1967, p. 108.

[19] Antoniu Velini, *Manual de metodică şi pedagogie*, Iaşi, 1860, p. 123.

[20] B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, I, Bucureşti, 1875, p. 27.

[21] Ştefan Munteanu, *Limba română artistică*, Bucureşti, 1980, p. 13.

[22] Vezi şi Paul Miclău, *Dimensiunea semantică a limbajelor specializate*, în volumul *Semantică şi semiotică*, Bucureşti, 1981, p. 70.

[23] Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 106.

[24] Victor Babeş, *Opere alese*, I, Bucureşti, 1954, p. 306.

tip de discurs, obiectul, descrierea lui cît mai exactă. Atenuanţii au, totodată, un important rol deictic : ei atrag atenţia asupra termenului propriu şi — prin el — asupra referentului. Se creează astfel două mesaje paralele, care, sporind redundanţa, reduc entropia (informaţia scade, cantitativ, dar sporeşte în precizie). Mesajul ştiinţific şi cel publicistic trebuie receptate cu orice preţ (şi receptate exact aşa cum sînt concepute). De aceea, emiţătorul ia numeroase măsuri de prevedere, între care, pe de o parte, utilizarea unor analogii (metafore, comparaţii), pe de alta, introducerea unor **interpretanţi** care să contureze cu claritate rolul şi rostul acestora. Ca urmare, corectarea metaforei are în stilurile nonartistice o funcţie strict denotativă : prin ea se asigură o decodificare adecvată a semnului şi o reducere a conotaţiei. În plan mai larg, fenomenul deconspiră pregnant procesul de transmitere a mesajului, a oricărui mesaj (şi a metaforei, în speţă). Într-adevăr, corectarea metaforei face vizibile etapele procesului de comunicare : ea însăşi (corectarea) este ulterioară producerii metaforei, presupunînd conştientizarea transferului şi manipularea receptorului. Operatorii intervin după recepţionarea celor două mesaje (sens propriu, sens figurat), reducîndu-l pe cel de al doilea la cel dintîi. Se relevă, în acest fel, totala subordonare — în stilurile nonartistice — a tropului faţă de exprimarea nefigurată. În stilul artistic, dimpotrivă, epitetul dublu acordat lărgeşte spaţiul de contact semic, grefează noi conotaţii, ambiguizînd enunţul. În ambele registre, aşadar, interpretantul garantează, într-adevăr, **valabilitatea** semnului : valabilitate estetică, într-un caz ; intelectuală, în celălalt. Din punct de vedere formal, principala deosebire, determinată de statutul fiecărui stil în parte, stă în gradul de integrare a interpretantului în mesaj. În timp ce în stilul artistic acesta face parte din însăşi infrastructura metaforei, în stilurile nonartistice el se detaşează de context nu numai semantic, ci şi sintactic. În stilul artistic, interpretantul intervine, totodată, ca o hipercodificare, augmentînd opacitatea discursului (de vreme ce selecţia semelor e, intelectualiceşte, arbitrară) ; în cele nonartistice, el anulează, cu hotărîre, abaterea, precizînd informaţia. Rolul deictic al interpretantului (manifest în stilurile nonartistice ; latent în cel artistic) are rezultate diferite : într-un caz, se ajunge la redescoperirea referentului ; în celălalt, la redescoperirea expresiei. De aici decurge ultima şi poate cea mai importantă menire a acestui tip de interpretanţi : finalitatea lor **metasemiotică.** Prin întreaga lor strategie, interpretanţii analizaţi mai sus comentează procesul apariţiei şi funcţionării metaforei, ale acestui mesaj complex la care recurg (cu ţeluri diferite) toate stilurile limbii. Interpretanţii sînt — în text — însăşi conştiinţa de sine a metaforei.

Ianuarie 1983

Centrul de Ştiinţe Sociale
Timişoara, B-dul V. Pârvan nr. 4

PREZUMTIV ȘI PRESUPOZIȚIE

DE

LIANA POP

0. În legătură cu formele verbale reunite sub denumirea de **mod prezumtiv**, ni se pare util să facem unele observații pornind de la contextele declarative și interogative în care acestea pot apărea. Despre acest mod, se spune, în general, că exprimă „o acțiune prezentată ca presupusă, bănuită"[1], ceea ce e foarte adevărat, dacă exemplificăm printr-o **propoziție interogativă totală** (v. mai jos 2′, 3′ și 5) sau printr-una **declarativă** (v. 4′ și 5′). Altfel stau însă lucrurile în cazul unei **interogative parțiale** (v. 1′ și 3), unde se constată că prezumtivul nu mai exprimă o presupunere, o prezumție, așa cum o arată, de fapt, denumirea dată acestui mod „mai recent" și „mai puțin bine fixat în sistemul limbii" [2].

0.1. Avînd în vedere faptul că punem în discuție forme ale interogației, am folosit cîteva noțiuni de pragmatică a întrebării și, implicit, unele privitoare la natura dialogală sau monologală a actelor de vorbire. Am stabilit în altă parte [3] că actul dialogal se caracterizează prin următoarele :

— este un **act de adresare** către partener,
— acordă partenerului **dreptul de replică**,
— creează interlocutorului **obligația de replică**.

Cea mai puternică valență dialogală este obligația de replică, celelalte fiind mai slabe. Actele fără valență dialogală se vor institui ca **acte monologale**. Este un fapt îndeobște constatat că, între actele dialogale forte, întrebarea ocupă locul privilegiat : prin întrebare, vorbitorul creează interlocutorului obligația de replică. Dar se pare că anumite condiții pragmatico-semantice (atitudinea vorbitorului față de interlocutor, atitudinea față de enunț și referent) pot atenua din forța dialogală a întrebării, așa cum vom arăta în cele ce urmează.

0.2. Vom recurge, de asemenea, la conceptul de **act prezumtiv** sau *act de presupunere* pentru a distinge, între ocurențele *modului prezumtiv*, pe cele care reprezintă sau nu acte de supoziție, de presupunere.

1. Pentru analiza sensurilor modului prezumtiv, următoarele opoziții ni se pare util a fi supuse observației :

(1) — **Unde** *este* X?	(1′) — **Unde** *o fi* X?
(2) — X *este* la facultate?	(2′) — X *o fi* la facultate?
(3) — **Unde** *o fi* X?	(3′) — *O fi* la facultate?
(4) — X *este* la facultate.	(4′) — X *o fi* la facultate.
(5) — X *o fi* la facultate?	(5′) — X *o fi* la facultate.

---

[1] *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei R.S.România, 1966, I, p. 223.
[2] *Limba română contemporană*, București, 1974, p. 230.
[3] Liana Pop, *Convenția dialogală*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 2 (sub tipar).

1.1. Prima opoziţie : (1)—(1′) atrage atenţia asupra a două întrebări apropiate ca formă şi care nu se disting, din punct de vedere gramatical, decît prin modul verbului : indicativ (1) — prezumtiv (1′). Dacă rafinăm puţin analiza, observăm, însă, următoarele :

— la nivel semantic, (1) şi (1′) fac referire la acelaşi univers de discurs, iar atitudinea faţă de referent este identică : valoare epistemică zero („*Nu ştiu* unde este X”) ;

— din punct de vedere sintactic, (1) şi (1′) deţin amîndouă structura unei întrebări parţiale (cuvînt interogativ, intonaţie interogativă şi punctuaţie corespunzătoare) ;

— la nivel pragmatic însă, (1) se distinge de (1′) prin prezenţa unei mărci dialogale forte, şi anume **obligaţia de replică**. Spre deosebire de (1′), (1) presupune îndreptarea întrebării spre destinatar şi reclamă, implicit, un răspuns. Este o întrebare propriu-zisă, tipică pentru dialog, cu o structură presupoziţională parafrazabilă prin :

(1a) *Nu ştiu* unde este X, dar (1b) *Presupun că* tu ştii unde este, deci (1c) *Te întreb* unde este şi (1d) *Răspunde-mi* ! [4]

În ceea ce priveşte (1′), avem de a face cu o întrebare ce poate fi adresată, sau nu, dar care **nu obligă pe eventualul interlocutor la replică.** Poate fi parafrazată prin :

(1′a) *Nu ştiu* unde este X, (1′b) *Cred că* tu nu ştii / *Nu mă interesează* dacă tu ştii sau nu unde este X, deci (1′c) Nu te întreb pe tine unde este X, (1′d) Pe mine *mă întreb* unde este X şi (1′e) *Nu este necesar* să-mi răspunzi [5].

Comparînd presupoziţiile pe care le face vorbitorul atunci cînd enunţă (1), respectiv (1′), se observă că la nivel semantico-sintactic ele sînt identice şi că diferenţele de sens apar, în mod evident, la nivelul pragmatic : dacă dialogal înseamnă „cu obligaţie de replică”, iar monologal „fără obligaţie de replică”, atunci vom denumi prima întrebare **întrebare dialogală,** iar pe a doua, **întrebare monologală,** reflexivă. De altfel, întrebarea reflexivă actualizată prin (1′) poate rămîne la nivel neexplicit, o simplă formulare a unui „gînd”, cum adesea găsim în literatura beletristică : „În gînd îi răsări întrebarea : Unde l-oi fi lovit ?” [6]. Întrebarea aparţine, cu evidenţă, **monologului interior,** dar se poate foarte bine şi exterioriza. Prin caracterul de adresare facultativă şi prin neobligativitatea răspunsului, întrebarea cu prezumtiv pare să aparţină, în primul rînd, monologului, iar în interiorul acestuia, variantei sale „interioare”.

1.2. În ceea ce priveşte opoziţia (2)—(2′),

— la nivel sintactic, diferenţa constă în aceeaşi „modalizare” diferită ce acţionează şi în cazul primei opoziţii : indicativ — prezumtiv ;

— la nivel semantic şi pragmatic, (2) are drept presupoziţii :

---

[4] (1a) presupoziţie existenţială, (1b—d) presupoziţii pragmatice.

[5] (1′a) şi (1′d) sînt obligatorii ; (1′b, 1′c şi 1′e) sînt valabile numai în prezenţa unui eventual interlocutor.

[6] L. Rebreanu, *Ion*, apud A. Neacşu, *Preocupări metodologice în reliefarea valorii stilistice a prezumtivului trecut şi a viitorului anterior*, în LL, 1972, 4, p. 752.

(2a) *Nu știu sigur dacă* X este la facultate sau nu, dar (2b) *Presupun* că tu știi, deci (2c) *Te întreb* și (2d) *Răspunde-mi* ! / *Confirmă-mi* !

În ceea ce privește (2′), considerăm că în structura presupozițională avem :

(2′a) *Nu știu sigur dacă* X este la facultate sau nu, dar (2′b) *Presupun că* este și (2′c) *Presupun că* tu nu poți să-mi confirmi, deci (2′d) Nu te întreb pe tine, (2′e) Pe mine *mă întreb*, (2′f) Tu *nu e necesar* să-mi răspunzi [7].

Enunțul (2) presupune un interlocutor prezent, competent și activ și se supune tuturor regulilor contractului interogativ [8] :

— la nivel sintactic, structură interogativă (intonație, punctuație) ;
— la nivel semantic, dubiul epistemic (Nu știu dacă da sau nu) ;
— la nivel pragmatic, apelul către interlocutor pentru confirmare (adresare directă prin modul indicativ care, spre deosebire de modul prezumtiv, indică certitudinea că interlocutorul cunoaște răspunsul).

În ceea ce privește întrebarea (2′), structura interogativă la nivel sintactic alături de incertitudine la nivel semantic sînt condiții ce fac posibilă interogația ; la nivel pragmatic însă, condiția nu este satisfăcută : prezumtivul nu angajează pe interlocutor, ci lansează o simplă presupunere în legătură cu referentul. Prezumtivul interogației totale rămîne, așadar, la nivel monologal : interlocutorul, chiar dacă este prezent, nu este „luat în considerare", adică nu este apreciat drept competent și activ. Întrebarea rămîne reflexivă, în afara dialogului, o ipoteză : „Presupun că X este la facultate".

1.3. Diferența dintre (3) și (3′) apare, în urma celor de mai sus, mai pregnantă : **prezumtivul interogației parțiale** (3) **Unde** *o fi* X? nu este decît un **act reflexiv interogativ**, fără sens prezumtiv propriu-zis ; în schimb, prezumtivul interogației totale (3′) X *o fi* la facultate ? efectuează un **act prezumtiv explicit**. (3′) este un prezumtiv propriu-zis, deoarece avansează o ipoteză privitoare la referent, spre deosebire de (3), care nu exprimă nici o supoziție, ci numai necunoașterea uneia dintre determinările referentului (în cazul acesta, locul : „unde?).

Așadar, modul prezumtiv în sensul tradițional, dezvoltă, de fapt, două sensuri, ce se pot actualiza simultan sau nu :

— **o atitudine epistemică pasivă** („nu știu" din întrebarea parțială) și

— **o atitudine epistemică activă, un act de supoziție** („presupun că" din interogația totală).

1.4. În (4)—(4′), amîndouă enunțurile sînt declarative ; diferența de mod **(indicativ-prezumtiv)** exprimă opoziția **certitudine-incertitudine** (dubiu-presupunere), parafrazabilă prin :

(4a) *Sînt sigur* / *Știu* că X este la facultate (certitudine), pentru (4) și (4′a) *Nu sînt sigur dacă* X este la facultate *sau nu* (valoare dubitativă),

---

[7] (2′c, 2′d, 2′f) numai în prezența unui interlocutor.

[8] Vezi H. Parret, *Ce qu'il faut croire et désirer pour poser une question*, în „Langue française", 1979, nr. 42, p. 85—93.

dar (4'b) *Presupun că* X este la facultate (valoare prezumtivă), pentru (4').

1.5. În ceea ce priveşte enunţurile (5) şi (5'), amîndouă au verbele la modul prezumtiv, primul în structură **interogativă**, cel de-al doilea în **structură declarativă**. Ambele enunţuri lansează o ipoteză, cea din (5') eliminînd, prin structura declarativă, mare parte din dubiul foarte accentuat din (5) : interogaţia conferă enunţului o valoare subiectivă crescută, poate un „interes" mai evident („mă întreb dacă" ...). Opoziţia (5)—(5') ni se pare a ţine, mai degrabă, de domeniul stilisticii.

2. Următoarele observaţii se impun :

2.1. În limba română, *actul de presupunere* prezintă un inventar larg de forme lingvistice, astfel :

— *la nivel morfologic*, formele verbale specifice cu gerunziul şi formele identice cu viitorul anterior, conjunctivul şi condiţionalul ;

— *la nivel lexical*, elemente specifice, cum sînt : *oare*, *nu cumva* şi variante ale acestora ;

— *parafraze* ce explicitează „structura presupoziţională" a actului : verbe performative („mă întreb"), verbe şi adverbe modale („nu ştiu dacă / unde ...", dar „presupun / cred / îmi închipui / bănuiesc că ...", „e posibil să ...", „se pare că ...", „probabil că ..." ş.a.

Toate acestea pot fi considerate mijloace de exprimare a actului prezumtiv ; „modul" prezumtiv este numai una dintre ele.

2.2. Din punct de vedere pragmatic, forma de prezumtiv apare ca marcă a monologului, a reflexivităţii („mă întreb dacă / unde ..."); la nivel semantic, modul prezumtiv deţine, în opoziţie cu indicativul, valoarea de **incertitudine** („nu ştiu sigur cine / ce ..")— în interogaţia parţială ; în interogaţia totală şi în enunţ declarativ, deţine o valoare de **incertitudine** şi, în plus, una **prezumtivă**, ipotetică („presupun că ...").

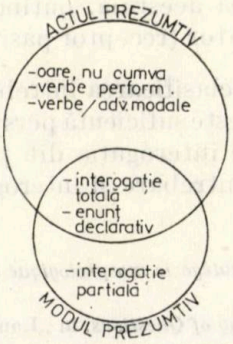

2.3. În interiorul modului prezumtiv, numai sensul dubitativ şi cel ipotetic (cumulate în interogaţia parţială şi enunţul declarativ) intersectează cu formele actului prezumtiv, sensul neipotetic din întrebarea parţială rămînînd în afara acestora (v. schema).

2.4. Avînd în vedere faptul că *oare* poate conferi frazei și un sens prezumtiv, considerăm că valoarea ce i se atribuie în DLRM („întărește valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziții") nu este suficientă. *Oare* **conferă interogației totale și sens ipotetic, prezumtiv.**

2.5. Prezumtivul nu poate fi considerat un mod „recent" și „mai puțin bine fixat în sistemul limbii" decît pentru faptul că nu a fost „declarat" mai degrabă „mod" de către lingviști. În sistemul limbii române, formele de expresie ale actului ipotetic care circumscriu și „prezumtivul" sînt, cu siguranță, de mult fixate cu toate nuanțele lor.

2.6. Analiza de mai sus ar putea constitui un argument în favoarea **considerării modurilor drept categorii semantico-pragmatice**, și nu morfo-sintactice cum sugera Jiři Felix [9]. După cum s-a văzut, modurile reprezintă atitudini ale vorbitorilor față de enunț / referentul discursiv (v. toate modurile tradiționale) și / sau față de interlocutor (v. imperativul, prezumtivul). O eventuală clasificare a modurilor pe criteriul semantico-pragmatic ar putea cîștiga în rigoare.

3. Considerînd, împreună cu Hudson [10], termenul de *întrebare* drept categorie pragmatic-semantică, iar pe cel de *interogație* drept categorie sintactică (structurală), putem spune că :

3.1. În strategia dialogală, **întrebarea prezumtivă** nu creează obligația de răspuns prin faptul că nu implică participarea interlocutorului. Este **o întrebare de tip reflexiv monologal**, opusă **întrebării propriu-zise**, caracterizată prin excelență ca **tranzitivă** [11] și **reclamînd, obligatoriu, replică.** Din acest punct de vedere, interogația cu prezumtiv reprezintă, alături de cea **retorică**, o **falsă întrebare** și se înscrie, împreună cu aceasta, printre **actele verbale cu precădere monologale.** Dacă întrebarea prezumtivă apare în context dialogal (în prezența unui interlocutor), nu reclamă competență sau acțiune din partea acestuia, putîndu-se realiza cu succes și în configurația vorbitor-ascultător (receptor pasiv) [12].

3.2. Considerăm că în clasificarea întrebării și a interogației (în interogație totală și parțială) nu este suficientă perspectiva sintactico-semantică, ce examinează cu precădere interogația din punctul de vedere al formei. Clasificarea categoriilor de întrebare și interogație se poate îmbogăți prin

---

[9] Cf. J. Felix, *Le mode, une catégorie morphologique du roumain?*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 489—492.

[10] R. A. Hudson, *The Meaning of Questions*, în „Language", 51, 1975, 1, p. 12.

[11] În concordanță cu teoria actelor de vorbire, care distinge, printre *actele directive*, acte *tranzitive* și acte *reflexive* (cf. A. Măgureanu, *La structure du dialogue dans l'œuvre d'André Gide. Vers une théorie du discours dialogué*, teză de doctorat, Universitatea București, 1979, p. 70).

[12] Pentru aceasta, vezi tipologia agenților stabilită de Sanda Golopența-Eretescu, în *Morfologia conversației*, în SCL, XXIX, 1978, p. 547—552, și în *Pour une typologie des agents sémiotiques* : *Insider vs. Outsider*, în RRL, XXIV, 1979, 4, p. 217—232.

considerarea *atitudinilor vorbitorilor față de referent*, dar mai ales a celor *față de interlocutor*. Astfel, putem avea :

Atitudine de incertitudine	Gradul de incertitudine față de referent	Atitudinea față de interlocutor	Forma lingvistică	Sens adiţional
întrebare	totală	dialogală	interog. cu indicativ	dubitativ
		monologală	interog. cu prezumtiv	dubitativ prezumtiv
	parţială	dialogală	interog. cu indicativ	—
		monologală	interog. cu prezumtiv	—

3.2.1. Avînd în vedere **atitudinea vorbitorului față de referent,** întrebarea poate fi :

— **totală** — dacă vorbitorul deţine o cunoaştere incertă a referentului şi, deci, este nevoit să solicite **confirmarea** sau **infirmarea** acesteia ; se exprimă prin *interogaţie totală* ;

— **parţială** — dacă vorbitorul ignoră determinări ale referentului şi solicită interlocutorului **informaţii** asupra acestora ; se exprimă prin *interogaţie parţială.*

3.2.2. Dacă se consideră **atitudinea vorbitorului față de interlocutor** (angajarea sau neangajarea acestuia în discurs), întrebarea este

— **dialogală** (tranzitivă) — ce acţionează ca act regent în cuplul **întrebare-răspuns** ; se exprimă prin *interogaţie cu indicativ* ;

— **monologală** (reflexivă) — subsumînd **întrebarea retorică** şi **întrebarea prezumtivă** ; aceasta din urmă se exprimă prin **interogaţie cu prezumtiv.**

Cele două criterii acţionează simultan (v. schema şi tabelul).

3.3. Considerăm amendabilă clasificarea propoziţiilor interogative[13], întrucît interogaţia dubitativă nu ni se pare a fi categoria generică ce ar putea include şi interogaţia cu prezumtiv (prezumţia nu se include în dubiu, ci invers). Ni s-ar părea mai potrivit a disocia în clasificare *propoziţiile dubitative propriu-zise* (ce au numai sens dubitativ) de *propoziţiile dubitativ-*

[13] Vezi *Gramatica limbii române*, Editura Academiei R. S. România, 1966, II, p. 40, unde interogativele directe se clasifică în *propriu-zise, optative, potenţiale* şi *dubitative*, acestea din urmă reprezentînd „o întrebare prin care se exprimă nesiguranţa vorbitorului în ce priveşte realizarea acţiunii *sau* se emite o ipoteză" (s.n.).

prezumtive (sens dubitativ ⊣ sens prezumtiv). Cele din prima categorie se exprimă prin interogație totală cu indicativ, cele din a doua, prin interogație totală cu prezumtiv.

4. Credem că prin analiza contextelor de apariție a *„modului prezumtiv"* am reușit să nuanțăm unele aspecte, legate de *sensurile* acestuia, ce pun la îndoială considerarea lui exclusivă ca *act prezumtiv*. Totodată, am încercat să elucidăm cîteva probleme ce pot îmbogăți *clasificarea* de pînă acum a *întrebărilor* și *a propozițiilor interogative*.

Iunie 1983

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

DOOM (VI)
VARIANTE DIN NORMĂ ȘI ALTE VARIANTE

DE

MIOARA AVRAM

Noțiunea de normă lingvistică sau de normare a limbii presupune de obicei unicitatea recomandărilor, cel puțin în ce privește aspectele formale ale exprimării corecte (ortografia, ortoepia și morfologia propriu-zisă), căci în privința vocabularului și a sintaxei nu s-au contestat niciodată drepturile unor sinonime. În conformitate cu această concepție, lucrările normative mai vechi, de exemplu *Îndreptar și vocabular ortografic* de Sextil Pușcariu și Teodor Naum, indicau cîte o singură posibilitate pentru scrierea, pronunțarea sau flexiunea cuvintelor înregistrate. *Micul dicționar ortografic*, *Dicționarul ortoepic* și apoi *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* au mers, în general, pe aceeași linie, cu foarte puține excepții, în care s-au strecurat — în tehnici diferite — unele recomandări duble de pronunțare *(adineaori, anost, linear)* sau de flexiune *(bulgăr(e), bulin(ă); cîrjă, vis)*; în materie de reguli, elementele facultative sînt admise numai în punctuație. *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM) este prima lucrare normativă care recunoaște principial „existența unor variante libere sau restrînse la anumite domenii [1]", extinzînd în mod evident recomandările duble (notate cu bară oblică între ele) pentru unul și același cuvînt [2], ca și sfera și natura unor reguli facultative. Această lărgire a caracterului permisiv al normei, considerată o trăsătură specifică a lucrării, pare a nu fi bine primită [3] sau bine înțeleasă.

Unii cititori — nu neapărat cei mai disciplinați în practica exprimării — sînt nemulțumiți de acest procedeu, considerîndu-l incompatibil cu o lucrare normativă. Convinși că întrebarea „cum e corect?" nu poate primi decît un (singur) răspuns, ei interpretează răspunsul dublu sau multiplu ca reflectînd fie incompetența, fie lipsa de curaj a celor chemați să se pronunțe.

Alți cititori aprobă procedeul fără a fi atenți la limitele impuse prin definiție. Reținînd inovația toleranței în materie de variante, ei ar dori dezvoltarea acestui procedeu în normă pînă la confuzia cu toate variantele existente în uzul actual sau chiar din perioade depășite, în orice caz, măcar

---

[1] Vezi *Cuvînt înainte*, p. VII; vezi, de asemenea, Mioara Avram, **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române**, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 115; idem, *Aspecte controversate ale normelor ortografice ale limbii române*, în LR, XXXII, 1983, nr. 1, p. 13; *Ce e nou în* **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)**, *ibidem*, p. 69—70; Elena Carabulea, *Despre unele variante din DOOM*, în LL, 1983, III, p. 398—400.

[2] Numeroase exemple remarcate și clasificate de G. Beldescu, în recenzia la DOOM publicată în LL, 1982, II, p. 563—564 (pct. 2 e).

[3] Vezi, de exemplu, Luiza Seche, *Normă și interpretare. Însemnări pe marginea unor lucrări de ortografie*, în „Scînteia", 1983, nr. 12 642, p. 4, col. 7: „mai discutabilă este existența formelor duble, care pot da naștere la incertitudini și ezitări".

cu toate variantele înregistrate în limba literaturii artistice. În lumina acestei concepții s-a reproșat DOOM-ului lăsarea la o parte a unor variante care figurează ca atare în alte lucrări, de exemplu faptul că nu admite în normă forma de plural *aripe* (alături de *aripi*) sau accentuări ca *dúșman*, *vultúr*, *gingáș*, *bléstem*, *murmúr*, *ántic*, *arșíță* (alături de *dușmán*, *vúltur*, *gíngaș*, *blestém*, *múrmur*, *antíc*, *árșiță*), argumentul adus fiind prezența variantelor respective în scrierile unor poeți, iar argumentul suprem prezența unora dintre ele la Eminescu [4]. Dacă însă nu se pune semnul identității între limba literară și limba literaturii artistice, e limpede că lucrările normative se referă la formele și variantele admise în toate stilurile funcționale ale limbii literare, nu numai în cel beletristic, care se caracterizează, după cum se știe, prin posibilitatea de folosire intenționată a unor variante din afara limbii literare a epocii (regionalisme, arhaisme, elemente de argou și chiar pasaje în limbi străine). O variantă de plural ca *aripe* are șanse minime de a fi folosită pînă și în poezia contemporană, cu atît mai puțin în stilul științific sau în cel publicistic. Iar dacă ar urma să se admită, din principiu, în normă tot ce apare în poeziile lui Eminescu, numărul variantelor care ar trebui introduse ar crește enorm, incluzînd situații extreme pentru contrazicerea normei, ca pluralele feminine *cronice*, *furtune*, *scripture* și *lunge*, pluralul neutru *pahară*, accentuarea *mergéți*, silabația *o-ce-an*, alături de *mîne* și *mîni* adv., *răpejune*, *diadem*, *inimic*, *sombru* (toate din *Epigonii*). Respingerea din normă a unor variante nu are nimic a face cu „interdicția" lor în limba literaturii artistice, unde pot apărea ca variante diferite față de normă [5].

Făcînd diverse comparații între DOOM și DEX — în dubla calitate a celui din urmă de sursă de material pentru primul și de cea mai apropiată în timp lucrare parțial normativă —, unii cercetători compară aceste lucrări și din punctul de vedere al variantelor, fără a face totdeauna distincția necesară între ce înseamnă o variantă din DOOM (= variante admise în normă, cu statut aproximativ identic) și una din DEX (care poate fi — după cum se și menționează de obicei — învechită, populară, regională, livrescă etc.). În ce privește formele flexionare, de exemplu, nu se poate spune, fără nici o precizare, că DOOM „dă mult mai puține variante decît DEX-ul" [6] pe baza unui articol de tipul *piroșcă*, a cărui variantă de plural nu e consemnată de DEX în titlu (ca la CÎRJĂ, pl. *cîrje* și *cîrji*) [7].

Problema se pune nu numai la comparația cu dicționare explicative, ci și la comparația DOOM-ului cu orice lucrare descriptivă care inventariază variante din uz. Cercetători atrași de ideea „pluralității corectitudinii" [8] reproșează astfel DOOM-ului că nu a urmat, în ce privește varian-

[4] Toate exemplele de la N. Mihăescu, *Valori fonetice*, în „Săptămîna", 1983, nr. 33 (682), p. 2 și *Semnificația variantelor fonetice*, în aceeași revistă, 1983, nr. 39 (668), p. 2.

[5] Vezi cele spuse de Sextil Pușcariu și Teodor Naum în prefața la lucrarea citată.

[6] Alf Lombard, *En feuilletant un dictionnaire. Remarques sur le nouveau „DOOM" de l'Académie*, în RRL, XXVIII, 1983, nr. 5, p. 384.

[7] Vezi și recenzia Dorei Pavel din CL, XXVIII, 1983, nr. 1, p. 77, care crede că, „atunci cînd sînt atestate două plurale, ele se notează ca atare", semnalînd absența din DOOM a unor variante flexionare și fonetice existente în DEX.

[8] Susținută de Alexandru Niculescu, *Pluralitatea corectitudinii*, în „România literară", IX, 1976, nr. 36, p. 8 și *Individualitatea limbii române între limbile romanice. II. Contribuții socioculturale*, București, 1978, p. 186.

tele fonetice, modelul unei lucrări ca *Dicţionnaire de la prononciation française dans son usage réel* de André Martinet şi Henriette Walter (Paris, 1973), în care se înregistrează numeroase variante pentru foarte multe cuvinte, lăsînd neobservată [9] diferenţa esenţială că lucrarea propusă drept model nu se referă la variantele din normă, ci — după cum arată şi titlul — din uz.

E necesară deci precizarea că variantele admise în DOOM sînt variante existente în norma limbii literare actuale, variante folosite în exprimarea neutră din punct de vedere stilistic, stînd aproximativ pe acelaşi plan şi avînd adesea o pondere egală în uz. Ordinea în care sînt înregistrate aceste variante indică o ierarhizare a recomandărilor, prima variantă fiind cea de preferat. Admiterea de principiu a existenţei unor variante libere, adică a unei concurenţe totale — fără conotaţii stilistice sau restricţii contextuale — la nivelul limbii literare, nu trebuie confundată cu admiterea nelimitată a marelui număr de variante din orice nivel al limbii. Desigur, distincţia între variantele din normă şi cele din uz nu este totdeauna uşor de făcut şi opţiunea autorilor pentru o normă unică sau dublă (rareori multiplă) poate fi mai arbitrară decît în alte situaţii şi deci susceptibilă de corectări [10].

Consemnarea într-o lucrare normativă a unor duble recomandări nu este de natură a constitui o soluţie definitivă, ci una de tranziţie, care reflectă situaţia obiectivă a oscilaţiilor din limba literară. Îndreptarele selective îşi pot permite evitarea tranşării unor cazuri dificile prin simpla omitere a cuvintelor în cauză [11], ceea ce nu e posibil într-o lucrare de proporţiile şi concepţia DOOM-ului : un exemplu elocvent în această privinţă este absenţa din *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* a cuvîntului *profesor*, cu dublă accentuare în DOOM.

Prin însuşi faptul că sînt admise într-o măsură limitată şi că nu se confundă cu orice variantă, ci reprezintă rezultatul unei selecţii, variantele din normă sau normele duble îndeplinesc condiţia unei norme ; diferenţa specifică faţă de normele unice — majoritare — este aceea dintre obligatoriu : facultativ, respectiv una : două (eventual mai multe) posibilităţi.

Decembrie 1983

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[9] I. Calotă, într-o comunicare la o sesiune de la Craiova, 1982.

[10] Vezi, de exemplu, unele dintre observaţiile făcute de G. Beldescu, *loc. cit.*

[11] De aceea cazurile izolate de variante din asemenea lucrări par incompatibile cu noţiunea de „îndreptar" ! Vezi Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române*, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 287.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, Lund—București, CWK Gleerup Lund — Editura Academiei R. S. România, 1982, IX + I 70 + II 104 + III 232 p.

Numele bine cunoscutului romanist suedez Alf Lombard reprezintă o garanție sigură pentru valoarea unei opere pe care o semnează. *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* [1], primul dicționar morfologic al limbii române [2], realizat împreună cu Constantin Gâdei [3], se adaugă lucrărilor fundamentale pentru lingvistica românească, mai vechi, ale aceluiași autor: *La prononciation du roumain* (Uppsala, 1934) și *Le verbe roumain. Étude morphologique* (Lund, tome I, 1954, tome II, 1955). Acest dicționar, „permettant de connaître la flexion entière des mots qui en possèdent une: substantifs, adjectifs, pronoms, verbes" [4], este, de fapt, îndeplinirea unei promisiuni mai vechi. Criticînd prima încercare de a da un tablou sinoptic al flexiunii românești (Gh. Pop, *Langenscheidts Taschenwörterbuch der rumänischen und deutschen Sprache*, vol. I, Berlin-Schöneberg, 1911), eșuată din cauza a „numeroase erori" și „defecte de metodă", Alf Lombard își propunea, cu trei decenii în urmă, să realizeze o asemenea lucrare, tot după sistemul dicționarelor bilingve Langenscheidt, pe care îl considera „le seul principe qui permette une documentation complète et c'est en somme celui que devraient employer *tous* les dictionnaires de langue à flexion" [5].

Dicționarul cuprinde trei părți, cu paginația numerotată separat: introducerea (I 1—70), lista de flexiuni (II 1—104) și dicționarul propriu-zis (III 9—225).

Flexiunea cuvintelor românești este clasificată în patru clase: cea substantivală cu o subîmpărțire pe genuri: M, F, N), adjectivală, pronominală (care cuprinde articolele, cu excepția celui hotărît, numeralele, adjectivele pronominale și pronumele) și verbală. Se precizează numărul formelor prezentate pentru fiecare dintre aceste clase: 30 de forme la substantive, 17 forme la adjectivele calificative, 8 forme la pronume și 14 forme (de la care se pot deriva celelalte forme) la verbe. Numărul mare al formelor la substantive și adjective (de fapt substantivele masculine și neutre și majoritatea celor feminine au cîte trei forme, inclusiv vocativul) se explică prin faptul că sînt incluse și formele cu articol hotărît. Deși neeconomic, procedeul are o valoare practică incontestabilă și este justificat de faptul că articolul enclitic face corp comun cu substantivul, ca orice terminație. Prin raportare la formele articulate se iau în considerație și formele de gen. - dat. nearticulate, care la substantivele masculine și neutre sînt identice cu formele de nom.-ac.

Numărul extrem de ridicat al tipurilor de flexiune prezentate în cadrul celor patru clase (în total 869 de tipuri) reflectă bogăția și complexitatea flexiunii românești, dar se explică în parte și prin metoda folosită de autori. Este vorba de o clasificare extrem de amănunțită, care prezintă nu numai tipurile de flexiune din limba literară, ci și din limba comună [6] și unele chiar din graiuri sau din limba veche; se ține seama nu numai de flexiunea externă a cuvintelor, realizată prin jocul terminațiilor (desinențe, sufixe gramaticale) sau prin alte mijloace (articol, prepozițiile *a, la*), ci și de flexiunea internă, realizată prin alter-

---

[1] Vom utiliza în continuare sigla DMLR.

[2] La puțin timp după apariția DMLR, a fost publicat de către un colectiv de cercetători de la Institutul de Lingvistică din București *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM), București, 1982. Acest dicționar, avînd o altă concepție și alte norme lexicografice, cuprinde un număr mai mare de cuvinte și prezintă, cu unele inconsecvențe, formele de bază ale cuvintelor flexibile. În cele ce urmează vom face unele referiri la DOOM.

[3] În prefață se precizează că „A. L. s'est occupé surtout du côté linguistique du travail et C. G. avant tout du côté pratique" (p. IX).

[4] Prin această limitare, formulată în subtitlul cărții, sînt eliminate părțile de vorbire neflexibile, care într-un dicționar morfologic bazat în esență pe clasificarea cuvintelor în clasele lexico-gramaticale ale „părților de vorbire" trebuiau să primească specificarea acestor clase.

[5] *Le verbe roumain*, tome I, p. 33.

[6] Utilizăm termenul „limbă comună" în accepția germ. *Umgangssprache*, cuprinzînd aspectele limbii situate între „literar" și „dialectal".

nanțele fonetice ale radicalului. Tipurile morfologice sînt divizate apoi după particularitățile grafice ale cuvintelor (de exemplu, tipul *walt—waļi* este separat de *bărbat—bărbaļi*, *boss—boși* de *urs—urși*) sau de pronunțare (de exemplu, *orășean—orășeni* este separat de *bușteanbușteni*, *greșeală—greșeli* de *seară—seri*). Se ține seama, uneori, și de accentuarea cuvintelor : *zébu* este alt tip decît *zebú*, iar la verbe se marchează accentuarea paroxitonă a radicalului de prezent.

Tipurile de flexiune stabilite sînt reprezentate în lista de flexiuni prin cîte un „mot-rubrique" sau „mot-type", ales, pe cît posibil, dintre cuvintele frecvente, scurte și ușor de reținut (p. I 68). În unele cazuri, alegerea cuvîntului-tip nu este cea mai potrivită : în locul adjectivului învechit și regional *meréu* putea fi ales *lălîu* sau *molîu* ; *treli* este un arhaism folosit numai ca element de compunere în denumirea unor funcții boierești *(treli-logofăt)*, neavînd forme de feminin și de plural, cum se indică la p. II 63. Cuvintele-tip sînt însoțite de cuvinte marcate prin formula „de même", care, exemplificînd același tip de flexiune, nu erau necesare în economia generală a lucrării.

Pentru a explica modul de tratare sau neincluderea unor forme în lista de flexiuni, sînt prezentate sintetic unele aspecte particulare ale flexiunii : substantive defective de număr și/sau de gen ; formarea cazurilor genitiv și dativ cu ajutorul articolului proclitic *lui* sau al prepozițiilor *a*, *la* ; oscilația formelor de gen. - dat. ale substantivelor feminine terminate în *-că*, *-gă* ; structura formelor verbale compuse și a diatezei pasive. Prin situația aparte a cazului vocativ se explică menționarea, de regulă, a acestuia într-o rubrică specială, la tipurile principale de flexiune. Observăm aici că vocativele masculine *dragă*, *drăguță*, *drăguliță* probează existența unei desinențe de vocativ *-ă* la feminine (la p. II 14 se indică, de altfel, desinențele *-ă/-o* : *babă/babo*) [7]. Prin acord formal, adj. *drag* antepus unor substantive masculine cu formă feminină *(tată, bădiță, Costea, Ionică)* a primit aceeași desinență. Extinderea analogică a formei antepuse *dragă* la alte substantive masculine se datorește și euforiei : cf. *dragă frate* și *frate drag*. În prezent, *dragă* se folosește, contrar indicației de la p. II 58, și în poziție postsubstantivală : *frate dragă*, *Ioane dragă* [8] :

Caracteristicile, întinderea, deficiențele unei lucrări de un asemenea tip sînt determinate în cea mai mare parte de sursele de documentare utilizate. Principala sursă a DMLR este DE (= *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975) : „Ce n'est qu'exceptionnellement que les données fournies ici seront en contradiction avec DE" (p. I 61). Pentru completarea indicațiilor morfologice, mai ales, au fost folosite și alte dicționare și lucrări lingvistice, precum și „source CG", adică „le sentiment linguistique de l'auteur roumain du livre" (p. I 60) [9]. Alf Lombard observă în *Le verbe roumain* (tome I, p. 12) că nu există un dicționar românesc consacrat în exclusivitate limbii standard actuale. Chiar *Dicționarul limbii române literare contemporane* (București, 1958) înregistrează și cuvinte arhaice sau învechite, populare sau regionale care apar în opere beletristice. DE prezintă aceeași situație. Aspectul normativ intervine prin indicarea caracterului neliterar al cuvintelor respective, iar variantele fonetice sau morfologice învechite sau dialectale ale cuvintelor literare sînt consemnate la cuvintele literare corespunzătoare.

Punctul de vedere normativ, care coincide adesea cu cel al frecvenței, este menținut în DMLR prin faptul că variantele sînt trimise la forma literară corespunzătoare sau sînt menționate în paranteze. Cuvintele învechite, populare și regionale nu au însă nici o indicație în acest sens în cadrul dicționarului. În lista de flexiuni se dau, uneori și cu unele ezitări, asemenea indicații. Sînt specificate, de exemplu, ca „învechite" formele articulate ale pronumelui *care*, pl. *îmbi*, formele iotacizate *arz*, *raz* [10] ; se dă indicația „regional" la *aiest(a)*, *aist(a)*, dar nu și la *iest(a)*, *ist(a)*, *ăl(a)*, *ălălalt*, *cevașilea* ; *duneta* este „învechit, regional", *duneei* „regional", iar *dunevoastră* „popular" ; *lăs* este „regional", dar nu și *săp*, *prăd* ; (să) *deie*, *lese*, *steie*, *vreie* sînt „regionale", dar nu și (să) *beie*, *ieie*, *ploaie*. Atunci cînd prezintă particularități de flexiune proprii, sînt trecute printre cuvintele-tip și cuvinte (variante) care nu aparțin limbii literare (regionale : *amuși*, *băuni*, *ceterá*, *nost*, *scriá* ; învechite și regionale : *adăstá*, *fărmăcá*, *lăpădá* ; arhaice : *învește*, *leah*, *tréti*). Îmbinînd caracterul normativ (dicționarul este „consacré en principe lui aussi à la langue « standard » d'aujourd'hui", p. I 62) cu tendința de a înregistra cît mai multe fapte de limbă „reale", DMLR depă-

[7] Ca și în cazul substantivelor masculine în *-e (frate)*, s-a produs sincretismul desinențelor de nom.-ac. și vocativ.

[8] Vocativul masculin *dragă* pare o creație relativ recentă a stilului epistolar ; cf. totuși locuț. adv. *dragă Doamne (și drăgăliță Doamne*, la Creangă, formă neconsemnată în dicționare).

[9] Cuvintele și formele indicate ca aparținînd „sursei CG" în lista de flexiuni sau în dicționar nu sînt numeroase.

[10] Pentru celelalte forme iotacizate se menționează într-o notă generală de la p. II 88 că sînt „mal vues dans la langue soignée".

şeşte caracterul unui dicţionar al limbii literare actuale, fiind în largă măsură şi un dicţionar morfologic al limbii comune. Întrucît graniţa dintre limba comună şi graiuri este, cu deosebire în cazul limbii române, labilă, sînt incluse în dicţionar şi unele tipuri morfologice dialectale. Sînt consemnate de asemenea forme aparţinînd unor perioade mai vechi ale limbii literare: *árhon, beizadé, capríţ, cartilagiu, domă* etc.

O lucrare care încearcă să cuprindă întreaga morfologie a unei limbi nu poate fi „completă" şi nu poate fi scutită de obiecţii prin chiar existenţa unor aspecte contradictorii ale obiectului său. În sistemul flexionar există elemente periferice, nestabilizate, între care un loc important îl ocupă împrumuturile neasimilate. În unele cazuri, o sistematizare riguroasă poate veni în contradicţie cu realitatea lingvistică.

Una dintre dificultăţile întîmpinate de autori a fost aceea a clasificării cuvintelor care, în lipsa unor atestări sigure, nu au în dicţionarele româneşti indicaţii cu privire la număr sau/şi la gen; de exemplu, în DE: *bálsa* s. m. invar., *colibrí* s. m. invar., *síma* s., *sóma* s., *yóga* s. Specificarea genului a fost rezolvată cu ajutorul altor dicţionare sau al „sursei CG"; din cele circa 100 de cuvinte fără gen în DE, au rămas numai 10, care sînt trecute la rubrica M/N (p. II 49/50). În cele mai multe cazuri (exceptînd denumirile literelor şi ale notelor muzicale), atribuirea genului la substantive este cea indicată şi în DOOM [11].

Denumirile cifrelor de la 1 la 10, ale literelor alfabetelor latin, chirilic şi grecesc şi ale notelor muzicale sînt considerate neutre în DMLR, pentru faptul că pot primi (cu unele excepţii) desinenţa *-uri* (p. II 47, nota 2). Situaţia acestor substantive în privinţa genului este asemănătoare cu cea a altor părţi de vorbire substantivate ocazional. În uz, ele oscilează între genul masculin: *aceşti (alţi) doi, a, do, ce, şi, pe* etc. şi genul neutru: *aceste (alte) doi-uri, a-uri, do-uri, ce-uri, şi-uri, pe-uri* etc. Nesiguranţa vorbitorilor în privinţa genului acestor substantive se exprimă în numărarea lor cu ajutorul prepoziţiei *de*: *doi (trei) de doi, a, do, ce, şi, pe* etc., prin care se evită acordul determinantului cu determinatul. Există totuşi o deosebire, în această privinţă, între numirile literelor şi ale notelor muzicale, pe de o parte, şi ale cifrelor, pe de altă parte. Substantivele din primul grup apar frecvent fără prepoziţia *de*: *doi (trei) a, b(e), do, re* etc., în timp ce construcţiile de tipul *doi doi (trei, patru)*, citate în nota 2 de la p. II 36, sînt (foarte) rare şi s-ar putea explica prin omiterea ocazională a prepoziţiei *de*, ca în *douăzeci (treizeci) lei (kilograme)*. Şi utilizarea desinenţei *-uri* este mai frecventă la denumirile cifrelor: *doi-uri, trei-uri* etc. Formele articulate de plural ale acestor substantive presupun de regulă utilizarea desinenţei *-uri*: *toate be-urile, doi-urile, do-urile* etc. Substantivele discutate aici oscilează deci în privinţa genului, dar numele literelor şi ale notelor muzicale sînt tratate mai frecvent ca masculine [12], aşa cum sînt specificate în DOOM, iar numele cifrelor sînt simţite mai curînd ca neutre [13]. La pluralele stabilizate *ieruri, iusuri* (care denumesc perechi de litere), *zeciuri*, trebuie adăugate *opturi* ('desene, figuri asemănătoare cu cifra 8') şi *zero-uri (zero* este utilizat aproape numai ca substantiv, ca adjective fiind folosite *nici un, nici o*). *Zece* 'dizaine', considerat neutru (p. II 38), este feminin, prin apropiere de *sută, mie*.

Atribuirea genului la adjectivele fără mijloace de exprimare a acestei categorii gramaticale este rezolvată în DMLR prin criteriul sintactic (distribuţia acestora pe lîngă substantive de genuri diferite). În schimb indicaţiile că pronumele *eu, tu, dumneata, dumneavoastră* etc. au aceeaşi formă pentru masculin şi feminin, iar *altcineva, cine, nimeni* ş.a. au forme numai pentru masculin creează o diferenţiere nejustificată.

Deşi mai mic decît în DE, numărul substantivelor fără plural înregistrat a rămas relativ ridicat; cîteva exemple din lista de flexiuni: *bîrcoace (-coci)* [14], *bîzoi (-oi, -oaie), bogasiu (-uri), buiestru (-e), cadastru (-e), cerbice (-i), cosoi (-oaie), dară (-le), dezechilibru (-e), jacă (jăci), jărăgai (-uri), lignit (-uri), morúă (-e), ningău (-uri), scris (-uri), tananică (-ici), tărăboi (-uri, -oaie)*. Este judicioasă precizarea de la p. I 15 că indicaţia „sans pl." (pl. —) înseamnă nu numai inexistenţa pluralului, ci şi „pl. inusité, rare, à peine attesté". Includerea unor substantive cu această indicaţie la anumite tipuri flexionare sugerează, în plus, posibilitatea

---

[11] În cîteva cazuri, DOOM a schimbat genul unor substantive faţă de DE, de ex. *conté* (un fel de creion) şi *pepsi-cola* au fost trecute de la masculin, respectiv feminin, la neutru. În ultimul caz, deşi se spune şi *un pepsi(-cola)*, alături de *o pepsi(-cola)*, credem că trebuia menţinută indicaţia „feminin" (cum este în DE şi DMLR), ca şi la *coca-cola*.

[12] Cf. „*z, ş, ţ, r* duri"; „*z, ş duri*" (SCL, XXXIII, 1982, 5, p. 400) şi „*k'* şi *g'* provenite din lat. *cl* şi *gl*"; „*c'* şi *đ* rezultate prin africatizarea dentalelor" (SCL, XXXIII, 1982, 4, p. 354). În primul caz se are în vedere probabil litera, în al doilea sunetul.

[13] În dicţionarele româneşti, inclusiv DOOM, denumirile cifrelor nu sînt tratate ca substantive aparte.

[14] Între paranteze indicăm forme consemnate în DOOM sau cunoscute nouă ca reale.

existenței sau a creării formei de plural caracteristice tipului respectiv. Unele dicționare morfologice recente prezintă tendința de a consemna și forme rare sau chiar potențiale, care nu se întîlnesc aproape niciodată, dar la nevoie pot fi construite și pot fi înțelese corect. Astfel procedează de fapt autorii dicționarului discutat[15]. Uneori se indică forme de plural identice cu singularul, prin încadrarea substantivelor în anumite clase semantice[16]. Există desigur și diferențieri care par sau sînt nemotivate: de ce, de exemplu, *acajú* (arbore), *dîngo* (un fel de ciine), *emú* (pasăre), *marabú* (pasăre), *nu-mă-uita* (plantă) au plural identic cu singularul, iar *araucária* (conifer), *bebé* (copil în primele luni), *carióca* (instrument de scris), *láma* (preot budist), *púma* (animal), *sóia* (plantă) ar fi lipsite de plural? Variantele *zebú, nandú* sînt trecute ca avînd plurale, iar *zébu, nándu* ca „sans pl.".

Mai puține sînt cazurile cînd este notat numai pluralul unor substantive: *achingii, ahei, cafri, chiloți, controide, papainoage; berneveci, ițari, tocmagi*[17].

La unele substantive nu se consemnează: existența unei a doua (a treia) forme de plural: *chipiu—chipie, chipiuri*[18]; *deșcă—deșce, dește, dești*; *ghionoaie—ghionoi, ghionoaie*; *grîu—grîne, grîie, grîuri*; *lapte—lăpturi, lapți*; *lînă—lînuri, line, lîni*; *momeală—momeli, momele*; unele forme de gen.-dat. articulat: *ghionoaiei, neplatei, otravei*; unele forme de sg. art.: *bebeul, fiascoul, flamingoul, hidalgoul, lumbagoul, versoul*[19]; unele forme de pl. articulat: *cúlii, lándii, hicórii, maórii*. Luarea în considerație a unor asemenea forme determină schimbarea tipului de flexiune al acestor substantive sau încadrarea lor la două tipuri diferite.

Unele tipuri de flexiune cuprind substantive cu declinare diferită, de exemplu F 99: *cocă, gingirică, vlagă* au gen.-dat. în *-căi, -găi*, iar *căldurică, fasolică, jacă, tagă* în *-cii, -gii*; tipul F 10 include substantivele *frescă—frescei—fresce* și *ruscă—rușteI—ruște*, diferite ca flexiune internă.

Alte observații de amănunt: *ei, lui, lor* nu pot fi considerate și adjective pronominale; *(a)zvîrli* are la pers. 6 și forma *(a)zvîrl*; *decerna* are și forme cu *-ez*; adjectivul (participiul) *(îm)bîrligată* are și formă masculină.

Nu puține cuvinte din dicționar au în paranteze un al doilea (treilea) indice (de ex.: *acuratețe* F 107 (103), *lucra* V 201 (90), *mormînt* N 10 (N 24, M 35)), ceea ce înseamnă că au forme care permit încadrarea lor în două (trei) tipuri de flexiune, dintre care primul este cel mai frecvent (literar). Alte oscilații de flexiune, dintre care unele admise și de norma literară, sînt incluse în cadrul listei de flexiuni sau se atrage atenția asupra lor în unele note din subsol (p. I 48, II 2, 8, 15, 17, 24, 25, 26, 28, 36, 54, 88, 97). Cu toate acestea, oscilațiile de flexiune la nivelul limbii comune, de exemplu, între desinențele de plural *-e* și *-uri, -e* și *-i*, utilizarea unor verbe cu prezent forte sau slab (cu sufixele *-ez, -esc, -ăsc*), extinderea analogică a unor tipuri de alternanțe *(á/ă, á/é* la gen.-dat. sg. și la pl., la prez. ind. pers. 1 sg. și la conj. prez. pers. 3) sînt mult mai numeroase. Notăm cîteva tipuri de forme neliterare neconsemnate deloc sau în parte[20]: *căței, măsea, vițea* etc. aparțin aceluiași tip de flexiune ca *stea/steauă*, avînd formele dialectale și învechite *cățeauă, măseauă, vițeauă*; formele iotacizate ale unor verbe: *apai, ascuț, dispai, înghiț (-ță), paț*; (să) *apaie, doaie, (ră)saie*; terminația de pl. *-áie*[21]; pl. învechite și regionale în *-ră (cară, hotară)*; formele populare de feminin și de plural (cu sensul 'nuanțe de ~') ale unor adjective și substantive care denumesc culori: *grie, (îm)pepită, movă, roză; bejuri, cenușiuri, galbenuri, griuri, marouri, roșuri, verzuri*; unele forme de imperativ pers. 2: *adă, feri, ghici, păzea* sau cele negative: *nu (te) du, nu fă, nu zi*; pl. *mînuri* și *mîn, duși* (pl. lui *duh* păstrat în expresia *a fi în duși buni), goli* (= *goi*); *usc, uști (usca* are deci două tipuri de flexiune). Dar desigur bogăția de

---

[15] Aceasta este atitudinea autorilor în privința formelor de vocativ, de exemplu, sau a unor forme neuzuale, ca pl. *bădii*, gen.-dat. *puținor(a) (puțini* formează gen. și dat. cu prepozițiile *a, la), *căruiva, *altuicăruiva* sau fem. **oaspătă*. De altfel, autorii indică uneori frecvența redusă a unor forme, de ex. *venin* (pl. rar), *zmeur* (pl. rar), *voie* (2—4, 6—8 rare).

[16] Unele cazuri se rezolvă prin criterii formale, de ex. *tanti*, care are în limbajul familiar și forma *tante* (neconsemnată în DE) cu gen.-dat. și voc. pl. *tantelor*.

[17] Formele de singular ale primelor substantive sînt notate în DOOM; *bernevec* 'crac la berneveci', *ițar* 'crac la iței' și *tocmag* ne sînt cunoscute.

[18] Prima formă de pl. este cea consemnată în DMLR.

[19] Caracterul mai mult sau mai puțin ocazional al unor asemenea forme este ilustrat de faptul că DOOM indică forma articulată la *verso (versoul)*, dar nu și la *recto*.

[20] Forme ca cele citate de noi aici nu și-ar găsi firește locul într-un dicționar morfologic al limbii literare actuale.

[21] Unor cuvinte folosite în partea de nord a țării, ca *ilău, poclău*, li se aplică terminația muntenească *-aie*; dintre formele numeroase de pl. ale cuvîntului *pîrîu* citate în nota 2 de la p. I 48 lipsesc de asemenea pl. *părăie, pîrăie*. Numai la *vălău* se consemnează pl. *vălăie*, după mărturia unor dicționare.

forme a limbii comune și mișcarea permanentă a acestora nu pot fi cuprinse niciodată în întregime, iar pentru cercetător o problemă dificilă este fixarea unor limite, inevitabil aproximative, de extindere a investigației. În cazul discutat, aceste limite sînt impuse de sursele de documentare folosite.

Numărul cuvintelor cuprinse în dicționar a fost redus prin eliminarea multor substantive, adjective și verbe care conțin grupuri frecvente de sunete inițiale (prefixe și pseudoprefixe ca *aero-, anti-, bi-, bio-, im-, in-, ne-*) sau finale (sufixe sau grupuri de cel puțin două sunete: *-ai, -al, -are, -at, -bil, -eală, -ment, -sm* etc.). Cititorul neavizat poate fi surprins de lipsa în dicționar a unor cuvinte uzuale, cum sînt *afacere, afirmație, afurisi, agenție, agonie, agonisi, agreabil, agricultor, agricultură, albină* etc. El poate afla însă tipurile de flexiune ale unor asemenea cuvinte în dreptul grupului de sunete inițiale sau finale care caracterizează aceste cuvinte. Lista grupurilor de sunete inițiale sau finale luate în considerație de autori se află în „observațiile preliminare", care precedă lista de cuvinte. Nu sînt incluse în dicționar nici unele cuvinte rare, tehnice sau „mal acclimatés en roumain" sau cuvinte întrebuințate numai în „expressions figées". Sînt relativ slab reprezentate cuvintele compuse, care pun adesea probleme de flexiune, cum ar fi declinarea primului termen *(cîine-lup)*, a celui de al doilea *(nou-născută)* sau a ambilor termeni *(rea-voință)* [22].

Sînt tratate împreună substantivele mobile, adjectivele și substantivele corespondente, specificîndu-se tipul de flexiune al fiecăruia, de ex. *acuzat -ă* M 3, F1 (trebuia și A 2); *afurisit -ă* M 3, F 1, A 2. Poate crea dificultăți cititorului gruparea unor substantive omonime, de ex. *busuioc -oacă* M13, F 4, N 29, A 63, unde M 13 = *busuioc* (plantă), F 4 = *busuioacă* (soi de viță) și N 29 = *busuiocul* (dans). În schimb, variantele fonetice, lexicale, omonimele totale (diferențiate prin indicarea sensului sau a domeniului de utilizare) și chiar unele sensuri deosebite ale aceluiași cuvînt sînt tratate separat, de ex. *bancă* 'banc' F 74, *bancă* 'banque' F 74; *batiocoră* (= *cură*) F 43, *batjocură* F 43; *bănat* 'regret, ressentiment' N 29, *bănat* 'reproche' N 29. Alteori, fără a se specifica după ce criterii, omonimele sînt tratate împreună, de ex. *blană -i* 'scîndură', *blană-i/-uri* 'piele de animal' și *blană -uri* 'haină de blană' sînt trecute sub *blană* F 51 (94), iar variantele fonetice sînt indicate numai în paranteze, de ex. *bălmăji (-moji), acătării (-rea), afurisenie (-sanie)*. La unele cuvinte se trimite la o variantă care nu figurează în dicționar, de ex. *admisie (=-siune), alumin (=-nă), aniversară (=-sare), avrămească (= -să)*.

Se mai pot face desigur observații de amănunt, cum ar fi tratarea diferită a unor cuvinte care au o situație asemănătoare: *frumos -ă* este specificat ca adjectiv, substantiv masculin și feminin (nu și neutru), iar *urît -ă* numai ca adjectiv și substantiv neutru; *deschis* este numai adjectiv, iar *închis* este adjectiv și substantiv neutru. Uneori se precizează că forma reflexivă a unor verbe are alt sens sau este alt cuvînt decît forma activă: *alcătui* 'former' V 408 — *alcătui* (refl.) 'tomber d'accord' V 408; *buhăi* (refl.) 'se gonfler' V 418 — *buhăi* 'hurler' V 408; *mira* '(s)'étonner' V 1 — *mira* (refl.) 'se mirer' V 201. Asemenea disocieri se puteau face și în alte cazuri, de ex. *duce* 'porter' — *duce* (refl.) 's'en aller; mourir'; *îndura* 'supporter' — *îndura* (refl.) 's'apitoyer; consentir (à)'. Considerăm că indicația „reflexiv" era necesară în cazul verbelor pronominale, care nu există de fapt fără pronumele reflexiv: *(a se) căi, căciuli, cuveni, sfii* etc.

Primele două părți ale cărții au note numeroase, care conțin completări asupra unor forme flexionare, trimiteri bibliografice, observații de istoria limbii, comparații cu alte limbi romanice. Ele întregesc tabloul sintetic al flexiunii, prin relevarea unor aspecte-problemă ale morfologiei românești, prin observații pătrunzătoare și sugestii relevante.

Reflectînd toate modificările formale ale cuvintelor flexibile, DMLR este în parte și un dicționar al pronunțării românești. Aceasta este notată cu aceeași grijă de a reda „formes et prononciations réellement employées par les Roumains" (p. I 65). Intervenția punctului de vedere normativ se produce numai după redarea cît mai exactă a realității. În legătură cu acest aspect semnalăm numai faptul că unele rostiri consemnate în lista de flexiuni au „coloratura" unei variante muntenești a pronunțării literare.

Observațiile făcute mai sus și altele posibile se datoresc în cea mai mare parte unor lipsuri sau inconsecvențe ale surselor utilizate [23]. Ele au în vedere mai ales eventuale completări ale unei lucrări remarcabile, în toate privințele, de la concepția științifică unitară

[22] DOOM suplinește în bună parte această lipsă a dicționarelor mai vechi, introducînd numeroase cuvinte compuse, dar nu dă întotdeauna indicații privind flexiunea acestora.

[23] Unele erori sau lipsuri ale DE au fost înlăturate, cel puțin în parte, de autori. (Vezi p. I 14—16, 27, 30—31, 61—62, precum și notele de la p. I 16, 17, 18, 21, 61, 63, 67; II 5, 8, 30, 46, 47, 54, 58, 104.)

pînă la grija pentru exactitatea detaliilor, avînd însă un obiect de cercetare insuficient delimitat. DMLR este un instrument de lucru de prim rang, nu numai pentru însușirea și utilizarea practică a limbii române, ci și pentru cercetarea științifică a acesteia, punînd la dispoziția cercetătorilor un material bogat și riguros sistematizat.

ADRIAN TURCULEȚ
Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

Iunie 1983

PETRU CARAMAN, *Literatură populară*. Antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru (Caietele Arhivei de folclor, III). Iași, 1983, XLIII + 448 p.

Prin grija cercetătorului Ion H. Ciubotaru de la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași, la Universitatea „Al. I. Cuza" s-a publicat, sub semnătura lui Petru Caraman, un masiv volum intitulat *Literatură populară*. Cam în același timp s-a publicat și în „Anuar de lingvistică și istorie literară", XXVII, 1982, studiul lui Ion H. Ciubotaru *Moștenirea științifică a profesorului Petru Caraman*. Acest studiu, completat cu lista lucrărilor și cu *Introducerea* (și notele care o însoțesc) de la volumul citat, prezintă o imagine corectă și clară a activității științifice a unuia dintre marii savanți pe care i-am avut și a cărui operă a rămas, în cea mai mare parte, în manuscris (este vorba de aproape 6 000 de pagini dactilografiate, pregătite pentru tipar!). I. H. Ciubotaru scrie: „Desigur, au existat mai multe cauze care au împiedicat publicarea la vreme a manuscriselor profesoru ui Caraman. Punerea lor în balanță, acum, nu ar ajuta prea mult. Ceea ce trebuie să ne preocupe de aici înainte este ca acest valoros fond științific să devină cît mai curînd cunoscut, prin intermediul tiparului" (vezi art. *Moștenirea* ..., p. 276).

Subliniem faptul că Petru Caraman a avut și preocupări lingvistice, întreaga sa operă cuprinzînd interesante contribuții onomastice, etimologice, lexicologice, asupra cărora Ion H. Ciubotaru atrage atenția specialiștilor.

★

Ca orice mare culegere de folclor, și aceasta prezintă nenumărate fapte care ne reține atenția. Un interesant exemplu l-ar constitui păstrarea unei mărturii a împărțirii locurilor de folosire pentru un an, în lunga perioadă a devălmășiei: *Tu ai să slujești Pin'la sfînt Vasile, Cînd se-mpart moșiile* (p. 91).

Ne vom ocupa numai de unele aspecte lingvistice, mai precis: vom pune în evidență prezența unor cuvinte neatestate în dicționare sau cu atestări prea puține și vom avea în vedere unele sensuri mai puțin obișnuite sau cu totul necunoscute.

Precizăm aici că Ion H. Ciubotaru a realizat un glosar al volumului, bine întocmit, în care a înregistrat și cuvinte cu sensuri obscure, cum ar fi: *aciuát (Sub palașu-i de-aciuat), bîrloage (De-mi cotește buți cu vin Și bîrloage cu rachiu), boitășăl (Scoasă Murgu ne-nșelat, Cum nu-i bun gi-necălicat, Pusă-i șălu, boitășălu), boturele* = buchețele (?), *dălbur, dof* etc.

Ca peste tot în colinde, sînt și aici cazuri de afereză: *La colț de grădină, 'Dapă-mi s-adapă* (p. 23) sau *șălu* din versul *Pusă-i șălu, boitășălu* (p. 19), citat mai sus, în care *pusă-i* înseamnă „îi puse". Prin asurzirea dentalei sonore *d*, *prund* devine *prunt*: *Neagră corăbioară, Neagră și smolită, De prunturi trîntită* (p. 8); *Pruntu-i mic, marea-i venită* (p. 50). Aceeași schimbare se remarcă în *dalerum* devenit *talerum*: *Lerum, talerum* (p. 51). În loc de *chindisește* „brodează" găsim forma *dinghisește*, cu metateză și cu sonorizarea lui *chi*: *Coase, dinghisește* (p. 9); *Și-mi coase și-mi dinghisește* (p. 48); *Ea nu șade ca să-mi șadă, Ci mai coase-și dinghisește* (p. 50).

Afrun, în versurile *D-un verde afrun* și *La afrun sosind* (p. 9), reprezintă o variantă a lui *arvun*. Varianta a lui *arvun* este și *alvron*: *Crește-un verde alvron, Sus mi-i frunza deasă, Jos mi-e umbra groasă* (p. 7). Numele etnic *arbănaș* sau *albănaș* „albanez" a suferit în limba noastră o seamă de modificări (pentru *sărbănași*, vezi LR, XXVI, 1977, nr. 5, p. 509). Constatăm că *albănaș* are un *d* protetic; *Dălbinași cu oameni grași* (p. 65) sau se face confuzie cu un derivat al lui *galben*: *Și se ceartă cu Turcia, Cu Turcia, cu Frîngia, Să ia turci caicelor Și voi frîngi vadurilor. Se certase, se luase, Treilea parte le trecuse, Treilea parte galbenași, Galbinași, oameni bogați* (p. 66). Verbul *astrucá* are varianta *azdrucá*: *Mațe afară le dădе, Prin coșuri se azdruca* (p. 277); *Capul lui Mogoș tăia, Dupe ușă-l azdruca* (p. 369).

Un înțeles cu totul neobișnuit are subst. *bîrloage*, pentru care mai sus am prezentat un citat. Aici consemnăm încă un context: *Să-i aducă buți cu vin și bîrloage cu rachiu* (p. 85). Credem că sensul este „butoiaș", „botă", în orice caz altul decît „culcuș"; poate fi chiar alt cuvînt.

Într-o colindă se spune: *De cînd m-a luat, Bine m-a purtat, Cu rochița-n bolduri, Lăsată pe șolduri* (p. 80), versuri care ne aduc aminte de una dintre baladele culese de Alecsandri: *Rochiță cu zale, Lăsată pe șale, Rochiță cu bolduri, Lăsată pe șolduri (Chira, în Opere*, III, 1966, p. 138). De la aceste exemple și de la altele (*bold* „bot de deal, dîlmă, movilă"; *boldan* „vîrf de munte inaccesibil, colț" etc.) se poate pleca la o nouă cercetare a originii lui *bold* în limba română, cuvînt care nu poate fi, din multe motive, împrumut slav.

Ne reține atenția numele *Bogîndan*: *Bună ziua la trei fete, La trei fete moldovence, Floricele dunărence, De nu sînteți voi șirete, Spuneți nouă de Vulcan, De aprodul Bogîndan* (p. 306). Acest nume nu este înregistrat de N. A. Constantinescu în *Dicționar onomastic românesc*, dovadă că este o apariție rară.

Pluralul *boturele* este prezent în versurile: *Că c-o mînă Trii cai mînă Și cu una flori culege, Cu una le tăt alege Și le face boturele* (p. 103). Cuvîntul este derivat al lui *bot* „mănunchi de flori" și este înrudit cu *botei* „turmă de oi mai mică" (vezi Ion Popescu-Sireteanu, *Contribuții la cercetarea terminologiei păstorești din limba română*, Iași, 1980, p. 102—106). *Bot* este deocamdată cuvînt cu etimologie necunoscută.

Deformări ciudate a cunoscut cuvîntul *iezăre*l: *Faptu-l d-un lac chezărel* (p. 24); *Parcă se făceară Ici, din curte-afară, D-un lac chezărel* (p. 84; *din = d + in = în*); ... *se făcea Ici, din curtea mea, Drum la Kezărel, Verde-i ostrovel* (p. 83, col. 1); *Unde se făcea Ici, din curte-afară, Drum la chezărel, Verde-i ostrovel, Ala-i vinul tău* (p. 83, col. 2). Precizăm că în *chezărel* / *kezărel* consoana inițială reprezintă sunetul final al cuvîntului precedent, *lac*, redat în ultimele exemple prin *la*, ca prepoziție. La fel de interesant este că *d-un*, din primele exemple, a devenit în ultimele, *drum*. Această deformare și apropiere a lui *d-un* de *drum* a putut fi determinată de *kezărel*, care pare nume, și de *la*, rezultat din *lac*, confundat cu prepoziția *la*.

Codru se păstrează cu sensul lui vechi de „munte": *Codrul cu izvoarele* (p. 184); *Și la socri că pleca, Tot la socri, peste codri* (p. 377; vezi și p. 378). Termenul este folosit și cu sensul „bucată": *Ia un codru de slănină, Unge ușa la țițină* (p. 176). Dar îl găsim și ca derivat, *codricea*, pl. *codricele*: *Cașu, măre, ce-l scotea, Tot codricele-l făcea* (p. 354).

Se pare că *dălbur* din refrenul *Dă-mi, Doamne, d-un dălbur* (p. 104) este o variantă cu *d* protetic și cu *r* înlocuit prin *l* a lui *arbur*; modificarea lui *a* din *arbur* în *ă* din *dălbur* a fost determinată de schimbarea accentului. Cuvîntul nu este înregistrat în DA, iar în glosarul antologiei a fost înregistrat, cum am arătat, fără explicații asupra sensului, ca element lexical obscur. *Dălbur* trebuie încadrat, așadar, în familia lui *arbore*, *arbur(e)* (pentru *arvon* și alte variante, vezi „Limba română", XXX, 1981, nr. 5, p. 541—545).

*Dufu*l, din versurile *Dufu*l *s-a-nvățat*, *La oi mari mănîncă* și *Dufule, Dufule, Rău tu te-ai spurcat* (p. 6), nu este altceva decît *dulful (de mare)*, cuvînt din care a fost disimilat *l* preconsonantic. Se pare că *dulf* este variantă cu *o* închis la *u* a lui *dolf*, pe care îl întîlnim și în forma *dof*, cu aceeași disimilație consonantică: *Stă călare pe-un cal negru, Pe-un cal negru, dof de spume* (p. 65). Prin confuzie, *dof* a devenit *domn*: *Mere face, nu le coace, Domn de mare le mănîncă* (p. 14; vezi și p. 15). Revenind la *dolf*, subliniem faptul că el stă la baza lui *dolfan*, derivat cu suf. *-an*. Față de *dolfan*, *dolofan* reprezintă o variantă cu un *o* epentetic între *l* și *f*. Spunem toate acestea pentru că *dolofan* este considerat, de obicei, cuvînt cu origine necunoscută, iar *dolf* și variantele lui nu s-au înregistrat în principalele dicționare românești. Fără îndoială că în legătură cu *dolf* stă și numele *Dolfa*, prezent și în culegerea lui P. Caraman (p. 355, 356, 357). În familia acestora trebuie încadrat și *Dulfu*, nume de familie, probabil provenit dintr-o poreclă.

Cuvîntul *ghergheteag*, pe care l-am înregistrat în Drăgușeni, jud. Iași, ca apelativ cu sensul „năuc, zăpăcit, amețit" și ca poreclă (cu același sens), neînregistrat în DA, este prezent într-o baladă din această culegere: *Voi voinicilor, Haraminilor, Ghergheteg*ilor, *Cine v-a mînat, Capul și-a mîncat* (p. 326). Considerăm că *ghergheteag* este înrudit cu *berbeteag*, acesta cunoscut de DA, dar explicarea lui *berbeteag* ca formație glumeață de la *bere* și *beteag* este inadmisibilă, urmînd să se încerce o altă soluție etimologică.

Cuvîntul *ghiolbană* este înregistrat în DA cu sensul „femeie cu ochi mari, frumoasă, cochetă, care cam trage cu coada ochiului, prostituată" și cu exemple din Muntenia și Ardeal. Și din culegerea lui P. Caraman se pot reține două exemple, unul din Reghiu — Vrancea, iar altul din Corbi—Argeș: *Pe Neculcea că-l găsea Între curve, -ntre ghiolbane* (p. 311); *Să-mi aibă de cheltuială, Cînd vin și ei pă la țară, Să dea la cîte-o ghiolbană, Să doarmă la ea-ntr-o sară* (p. 354). Etimologia lui *ghiolbană* este necunoscută.

Înmăzat, din versul *Supt un spine înmăzat* (p. 19), este înregistrat, cu sens necunoscut, în glosarul volumului (p. 445). Avem a face

cu un derivat al lui *măz-* (pentru care vezi și alb. *mës*), înrudit cu *măzănaie*.

Reținem pentru o discuție viitoare adj. *mușătesc* din versurile: *Nu e cîntec mușătesc, Și-i cîntec împărătesc* (p. 46), care în glosarul volumului este explicat prin „țărănesc". Apropierea lui *mușătesc* de *mușat* ori de numele Mușătescu este evidentă.

În versurile *Măritat-am, măritat, Botezat-am, botezat Tot de fină otrofină Cîte-un gălbenaș, pe mînă, Pe la fini cîte-un cal bun* (p. 334) găsim cuvîntul *otrofină*, neînregistrat în DLR. De altfel, în *otrofină* identificăm subst. *trofină* precedat de art. nehot. *o*, scrise împreună, cum reiese chiar din textul citat: „de fiecare fină botezată să dea *o trofină* și cîte un gălbenaș pe mînă, iar finilor cîte un cal bun". Nu știm ce înseamnă *trofină*, probabil numele unui obiect de podoabă sau de îmbrăcăminte. Înrudirea cu numele *Trofin* pare posibilă.

Verbul *pînzi*, cu sensul „a acoperi cu pînză un mort", cum reiese din versul *Cu pînză să te pînzesc* (p. 316), nu a fost înregistrat în DLR. Derivatul *împînzi* (vezi, în doina *Ciobănaș de la miori*, versul: *De-mpînzit cin' te-a-mpînzit?*) este mai cunoscut.

Întîlnim *potîrnichi* (= potîrniche) cu sensul „potrivită", adică „pereche potrivită", în versurile: *În vînătoare că pleca, Potîrnichi să-și găsească: Potîrnichi nu s-au găsit, Găsi sora soarelui* (p. 63) (alte informații pentru *potîrniche*, vezi în LR, XXVI, 1977, nr. 5, p. 513).

Runcănel din versurile *De-un berbece runcănel, N-avea în turmă ca el* (p. 339) reprezintă un derivat al lui *runcan*, acesta la rîndul său fiind derivat al lui *runc* (pentru care vezi DLR, litera R, p. 618). Facem precizarea că *runcan* este înregistrat în DLR numai cu sensul „tufă de zmeură", nu și ca augmentativ al lui *runc*, iar *runcănel* nu este înregistrat.

Sămurel, în versul *Sămurel de mare* (p. 9), este variantă a lui *fărmurel*, cu corespondența fonetică *s-/f* și cu disimilația lui *r* din prima silabă.

A rămîne sărac (de tată) înseamnă „a rămîne orfan (de tată)": *Draga mea dă coconiță, Ai să rămîi văduviță, Și voi dragi dă coconași, Rămîneți dă min' săraci* (p. 362), iar *a sărăci coconașii/pruncii* înseamnă „a lăsa orfani copiii": *Cum de voi v-ați îndurat Și pe Mogoș mi-ați tăiat, Curțile mi-ați pustiit, Coconași mi-ați sărăcit* (p. 369).

Svîrșori este variantă a pl. *vîrșori* (sg. *vîrș* „vîrf"): *La svîrșori de meri, Leagăn d'argințel* (p. 81), față de *Sus, pe la vîrșori* (p. 80). *Virșor*, diminutiv al lui *vîrf*, se explică prin *vîrfușor* cu sincoparea lui *u* (*vîrfșor*) și cu disimilația lui *f*.

În DLR, nu este înregistrat cuvîntul *ștulpină*, de fapt o variantă a lui *tulpină*: *Doi meri nalți și minunați, De ștulpină depărtați* (p. 77); *La ștuplini dă meri Mese de boieri* (p. 81); *La verdea ștuplină* (p. 87). Apariția variantei se explică prin fonetică sintactică: versul *La verdea-ș tulpină* a devenit *La verdea ștulpină* și cu timpul s-a produs sudarea lui *ș* la *tulpină*, realizîndu-se varianta în discuție.

Sînt și alte cuvinte de care ne-am putea ocupa, dar nu dorim să dăm proporții prea mari acestei prezentări prin care atragem lexicografilor luarea-aminte asupra unei valoroase culegeri de folclor.

Apariția cărții *Literatură populară* de Petru Caraman reprezintă un adevărat act de cultură. Editorul, strălucit elev al profesorului Caraman, a depus o migăloasă muncă de selecție și de clasificare, dîndu-ne o carte care ar fi putut onora orice editură.

Iulie 1983

ION POPESCU-SIRETEANU
Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

LUCIA CIREȘ și LUCIA BERDAN, *Descîntece din Moldova*. Texte inedite (Caietele Arhivei de folclor, II), Iași, 1982, 420 p.

Cercetătoarele Lucia Cireș și Lucia Berdan de la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași au publicat, în Tipografia Universității „Al. I. Cuza", un masiv volum intitulat *Descîntece din Moldova*, cu material în întregime inedit, cules în mare măsură de editoarele volumului.

Într-un amplu și dens studiu introductiv, Lucia Cireș se ocupă de diverse aspecte ale cultivării descîntecului în societatea străveche, amintind și contribuțiile unor cercetători români precum I. A. Candrea și Artur Gorovei. Autoarea se oprește îndelung asupra limbii descîntecelor, făcînd unele aprecieri corecte asupra cercetărilor de pînă acum în acest domeniu.

Limba descîntecelor românești a fost cercetată la noi în două mari lucrări, prima apar-

ţinînd lui Ovid Densusianu (republicată în *Opere*, I), iar a doua lui Al. Rosetti, publicată la Editura Minerva în 1975. Cu toate că autorii anal zează mult material, scrierile lor nu le putem considera decît c o n t r i b u ţ i i la cunoaşterea bogatei şi de multe ori enigmaticei limbi a descîntecelor. Monografia pe care o merită acest capitol al culturii noastre populare rămîne de realizat. Culegerea Luciei Cireş şi Luciei Berdan vine în ajutorul viitorului cercetător, care va trebui să lărgească mult sfera informaţiei şi să încerce soluţionări etimologice cît mai corecte.

În culegerea pe care o prezentăm, particularităţile gramaticale sînt mai puţine şi doar cîteva ne reţin atenţia. Este vorba de formele de plural *capurli* („capetele"): *Capurli lĭ-o tăĭęt* (p. 154) şi *mînurli* („mîinile"): *Mînurli luĭ la mînurli ĭi* (p. 244; vezi şi p. 155, 280); *mînuţuri* (p. 142) este pluralul lui *mînuţă*. Remarcăm vocativul în *o*: *Marĭĭo* (p. 16, text din Grivița—Bîrlad), specific graiurilor din sudul ţării. Ne interesează vocativul *şărkule*, de la *şarpe*: *Iar tu, şărkule, s-ti faş şuşă* (p. 20). În *V-aşteaptă fata lu crai* (p. 53) subst. *crai* are art. hot. *lu* proclitic, ca şi cum *crai* ar fi un nume de persoană. Reluarea pronumelui personal de pers. a III-a sg., în versul *Orbalţu din cap ăl luaţ-ăl* (p. 31), apare şi aici ca în unele graiuri populare mai arhaice. Verbele *învelĭ, dezveli* se conjugă fără sufix: *ĭo ti-nvăl, Tu s-ti dizvel*[ĭ] (p. 8; vezi şi p. 241).

Unele schimbări fonetice sînt destul de bine reprezentate. Sincopa se observă în *capurli, mînurli*, forme citate şi mai sus, apoi în *rępdi* şi *rębdi* în loc de *repede* (p. 67). Metateza o găsim în *săşaluit*: *Niş salaş ĝi săşaluit* (p. 61), formă creată de la *sălaşuit*. În *Un-ti duş* (p. 29), *Un-va duşeţ* (p. 30), *Ui-şi v-aş ruga* (p. 23), *un'* şi *ui'* (care trebuiau scrise cu apostrof) sînt forme cu apocopă. Consemnăm şi cîteva forme cu afereză: *şopîrlaĭi laĭi* (p. 149), *o şopîrli pîrli* (p. 150), în care *laĭi* şi *pîrli* sînt variante cu afereză ale lui *şopîrlaĭi* şi *şopîrli*; cuvîntul *şe*, din exemplul *merę la parău ĝispleĉiti şi-mbracati frumos şi — şe* (p. 6), este formă cu afereză de la *zîşę* „zicea"; *hoĭit* este formă cu afereză de la *tohoĭit*: *Cum fuĭi lupu din sat, Hoĭit si tohoĭit di toati lumĭa, Aşa si fugĭ diuoku* ... (p. 116). Găsim şi un neologism aferezat, *zîntiriĭi* (p. 182), în loc de *dizenterie*. Prin epenteză se explică *r* în *murżesc* „mugesc": *Undi buhaĭi nu murżesc* (p. 4). În versurile *Ş-acol ţi-ĭ muĭęręa, Acol ţi-ĭ şiderĭę* (p. 344) (din Ipatele — Iaşi), remarcăm labializarea lui *i* şi iotacizarea lui *n* din *minerea*, care a devenit *muĭęręa*.

Alcătuirea glosarului respectă întocmai normele cerute de un asemenea instrument de lucru, autoarele prezentînd o listă foarte bogată (cca 500 de cuvinte), cu indicaţii morfologice, cu menţionarea sensului din contextul avut în vedere şi cu indicarea paginii la care se găseşte fiecare. Au fost înregistrate şi cuvinte cu sensuri necunoscute. Noi am completa lista cu *ahi* (p. 333), *boloteancă* (p. 346), *feteuici* (p. 29), *părăşuti* (p. 333).

În cele ce urmează, vom face cîteva consideraţii asupra unor elemente lexicale din culegerea pe care o prezentăm. Interjecţia *a h i*, în versurile: *Ahi, ursită clonţată, Cu sfîrcuri încălţată Şi cu blenduri îmbrăcată, Ahi, că te ard şi te frig* (p. 333) (din Ciomîrtan, jud. Suceava), ar fi trebuit să aibă accent dacă se pronunţă bisilabic; noi cunoaştem din sate învecinate interj. *ahí*, prin care se exprimă o mirare, o surpriză, o situaţie neaşteptată: *Ahí pacâti, da şi-ĭ ásta*!? Adj. *bulguiată*, din contextul *Într-o chiatră bulguiată Este-o fată boloteancă, Apă bea, şarpele crapă* (p. 346) (din Şindrilari — Vrancea), cu sens necunoscut în glosar, se pare că înseamnă „rotundă", „de forma unui bulgăre", iar *boloteancă* pare a fi un derivat al lui *bolotău* şi înseamnă „de apă, de baltă"; *bulguiată* este, după toate aparenţele, cuvînt înrudit cu *bulgul*, *buigul* (vezi şi DA, I, 436). *Codru* este încă păstrat cu sensul „munte", sens vechi şi, probabil, cel originar: *Du-ti-n petri săş ... În codri săş* (p. 345) (din Vatra Dornei). *Cruntat, -ă* are sensul „însingerat": *Cu pletili pi spati, Cu poaleli cruntati* (p. 12) (din Pogana — Vaslui). Apar în descîntece cuvintele *duimă, uimă, udmă, ufmă, udmiţă* (p. 378, 418, 419), toate însemnînd „umflătură", „ganglion inflamat", între care *duimă* pare a fi forma de bază, iar *uimă, udmă, ufmă* variante; deocamdată dicţionarele nu ne spun nimic în legătură cu *duimă*, acesta părînd a fi cuvînt necunoscut. Interesante ni se par cuvintele *holtei* şi *holtoromei*: *Holtei holtoromei, S-o sail cerbul la munte* (p. 130): cu siguranţă că nu este vorba de sensul „holtei", ci de unul vechi, uitat, greu de pus acum în evidenţă fără o cercetare specială; în legătură cu *holtoromei* stă numele de familie *Hortolomei* (cu metateza *l/r*). În trecut hotarul dintre o proprietate şi alta era marcat prin bolovani, verbul *a hotări* avînd mai întîi sensul „a delimita", „a pune, a face hotar", fapt care se reflectă şi în limba descîntecelor: *Cu bolovan de la hotar hotăriti-m-o* (p. 296). Verbul *a se încăla*, în contextul: (despre o umflătură, o bubă, după ce o operează doctorul) *mai tari si-ncăliazi, si căţăleşti* (p. 83), are sensul „a se umfla, a se inflama", neînregistrat în DA. Autoarele nu pot explica vb. *îmbohorî* din versurile *Voĭki ĭ-o paĭinjinit, Sînžili i-o-mbohorît* (p. 172), dar se vede că este o variantă a lui *mohorî* „a avea culoare mai închisă, a se întuneca la culoare". *Osteli*, din versul *Noui steli cu osteli*, neinclus în glosar, trebuie pus alături de formula *stele costele*, ca formă cu afereză a lui *costele* (devenit *cu osteli*). Ni se pare că soluţionarea vb. *răsărî* prin lat. **resalire*, cînd este vorba de soare sau de alte corpuri cereşti, nu este satisfăcă-

toare: versul *Sai, răsai, sfinte soare* (p. 321; vezi și p. 322) ne oferă o mai bună posibilitate de explicare, ca derivat al lui *sări*, cu pref. *răs-* (soarele, văzut la orizont, pare că urcă în ușoare tresăriri, fapt care a putut duce la părerea că el *sare* și *răs-sare*). Cu pref. *răs-* sînt derivate vb. *a răsmîneá* și *a răspiei*: *Acolo să mîi, să răsmîi, Acolo să chei, să răschei* (p. 344); *Acolo să pț'eți, să răst'eți* (p. 31). Sînt interesante informațiile în legătură cu *tărtacă*: *Tartaca asta si faši ca cum s-ar faši on boț în pintiši la uom, la fimeți. Tu, faț di tărtaci, Încalici-ti pi tragli Ș-ti du la tatar, Pisti hotar, Și adi tataru aț iș Cu tăț copkiți niș Si stgarci, si măsgarci Tartaca di scîrbi ...* (p. 26). Cuvîntul *tărtacă*, cu varianta *tătarcă*, „inflamație a ganglionilor limfatici; cancer" (p. 48), a fost pus în legătură cu *tătar*, crezîndu-se că ar fi derivat al acestui cuvînt; aceasta este o etimologie populară, care a fost admisă ca explicație și în DLR, litera T, p. 130. Cuvîntul nu are însă nici o legătură cu *tătar*, iar etimologia lui este deocamdată necunoscută.

Din cele prezentate se vede că limba descîntecelor pune la dispoziția celor interesați mai ales de cercetarea lexicului un material deosebit de bogat, care poate duce la clarificarea unor etimologii. Culegerea de descîntece publicată de Lucia Cireș și Lucia Berdan reprezintă, în aceeași măsură, un succes al folcloristicii și al dialectologiei sau al lexicologiei.

Iulie 1983

ION POPESCU-SIRETEANU
Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

ION COJA, *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 286 p.

Popunîndu-și să construiască o gramatică „ținînd seama de sensul elementelor în discuție", autorul se oprește asupra semanticii articolului românesc, pe care îl examinează teoretic, sub aspectul folosirii actuale și, incidental, în măsura în care i se pare util pentru considerațiile pe care le face, din punct de vedere istoric.

Situațiile de utilizare a articolului sînt supuse unei minuțioase și ingenioase analize de conținut, care are în vedere nu numai articolul, ci și substantivul, suport indispensabil al celui dintîi. Examinarea compatibilităților dintre cele două unități lingvistice în diverse condiții sintactice conduce la distincții pertinente atît în interiorul clasei substantivelor, cît și în ce privește rolul semantic al articolului în diversele sale ipostaze. Interpretările și justificările cauzale derivînd din caracteristicile semantice ale acestora urmăresc descoperirea „valorilor" articolului și a condițiilor în care este utilizat, contribuind la aprofundarea și rafinarea cunoașterii acestui domeniu al gramaticii românești.

Întreprinsă ca o reacție „polemică" la descriptivism și la optica lingvisticii structurale, „gramatica rațională" nu se mulțumește să exprime „intuițiile de vorbitor" ale autorului pe care e în primul rînd fundamentată; faptele și interpretarea lor sînt supuse verificării formale, tributară atît ca necesitate științifică, cît și ca metodologie lingvisticii moderne.

VALERIA GUȚU ROMALO

ALEXANDRU TOȘA, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 198 p.

Rezultînd din susținute lecturi ale studiilor de logică simbolică elaborate mai ales în țara noastră, lucrarea lui Alexandru Toșa, cadru didactic din Tîrgu-Mureș, încearcă să construiască un sistem morfologic descris în termenii relațiilor logice. Lucrarea cuprinde *o introducere teoretică*, trei capitole mari: *părțile de vorbire, categoriile gramaticale* și *mijloacele gramaticale* și, bineînțeles, cîteva pagini de concluzii, în care sînt efectiv sintetizate contribuțiile de natură teoretică ale lucrării privitoare la obiectul morfologiei, definiția părților de vorbire și a categoriilor gramaticale etc., în total 33 de itemuri simbolizate la începutul lucrării în „prezentarea" logică a sistemului.

Lucrarea impresionează prin efortul de a introduce rigoare în descriere și interpretare, dar o evaluare corectă a rezultatelor nu se poate face decît după un examen atent, riguros și competent al tuturor ideilor cuprinse în ea, operație de durată, care s-ar impune însă cu necesitate. În orice caz, și așa lectura cărții este răsplătită de sinteza punctelor de vedere cu privire la morfologia limbii române, pe care autorul o oferă cu generozitate și acurateță.

FLORA ȘUTEU

GEORGE GIUGLEA, *Cuvinte românești și romanice. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*. Ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 384 p.

În acțiunea deosebit de binevenită de restituire a patrimoniului științific al trecutului în scopul valorificării sale și a mai bunei înțelegeri a evoluției culturale românești, publicarea celor mai reprezentative studii ale lui George Giuglea reprezintă un moment semni-

ficativ. Ea pune în evidență o viață științifică dăruită unei idei patriotice generoase: „pentru o mie de ani de lipsă de documente scrise, cultura poporului cată să fie descifrată în cea mai mare parte prin limbă, care păstrează în chip firesc urme din elementele spiritului nostru străvechi".

Sub îngrijirea Florenței Sădeanu, cunoscută lingvistă din generația „de mijloc", fiica reputatului romanist clujean care a fost George Giuglea, lucrarea adună la un loc studii publicate în intervalul 1909—1967 referitoasre la istoria vocabularului românesc (inclusiv a toponimiei, domeniu în care autorul publică o *Cheie pentru înțelegerea continuității noastre în Dacia, prin limbă și toponimie*), precum și la raporturile dintre română și celelalte idiomuri romanice (*romanistică comparată*).

Incitantă prin modul de a pune problemele vocabularului românesc, cartea care poartă semnătura lui George Giuglea captivează interesul tuturor celor preocupați de etimologie, iar aceștia sînt mult mai mulți decît lingviștii.

FLORA ȘUTEU

DORIN GĂMULESCU, *Influențe românești în limbile slave de sud.* I. *Sîrbocroata*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 372 p.

Pornind de la ideea că influența românei asupra limbilor învecinate este încă insuficient cunoscută, Dorin Gămulescu, slavist specialist în domeniul limbilor slave de sud, cadru didactic la Facultatea de Limbi Străine, studiază pe mai multe planuri, problema raporturilor lingvistice româno-sîrbocroate, amintind, în primul rînd, contribuția lui Petar Skok în descrierea acestui fenomen vechi, complex și deosebit de interesant. Accentul lucrării cade cum e și firesc pe studiul vocabularului. Sînt prezentate mai întîi elemente de împrumut românesc în sîrbocroată din domeniul terminologiei pescuitului și al argourilor. Se fac completări și precizări la etimologiile românești din primele 3 volume ale recentului dicționar de termeni literari și populari din limba sîrbocroată, publicat la Belgrad (RSA). Sînt analizate anumite interferențe în domeniul elementelor derivative, analizîndu-se relația dintre cîteva sufixe sîrbocroate și românești: scr. *-onj* ◁ rom. *oń (u)* > *oi (u)*; scr. *-ota* și rom. *-otă*; scr. *-onja* și rom. *-oń (u)*. Ultimele trei părți ale lucrării sînt consacrate onomasticii. Se descriu *toponime românești* din *Črna Reka* (RSFI) și *antroponime românești din Serbia de sud-est*, precum și *sisteme antroponimice la sîrbii (și croații) din Banat*.

Încheindu-se cu indice de cuvinte, de afixe și de hărți, lucrarea prezintă un interes lingvistic multilateral.

FLORA ȘUTEU

Materiale și cercetări dialectale. II, Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Filologie, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, Cluj-Napoca, 1983, 444 p. (multigrafiat)

Volumul de față (îngrijit de R. Todoran, E. Beltechi, I. Mării și N. Mocanu) cuprinde cea mai mare parte a celor 28 de comunicări prezentate, în octombrie 1980, la *întîiul simpozion național de dialectologie română*, organizat la Cluj-Napoca. Așa cum se arată în *Introducere*, semnată de R. Todoran, comunicări e sînt variate din punct de vedere tematic: „ele dezbat probleme de dialectologie generală, de metodologie, privind cercetarea dialectelor și interpretarea materialului dialectal, de fonetică, morfologie și lexicologie dialectală, de istorie a dialectologiei etc.". O simplă enumerare a lucrărilor reunite în volumul de care ne ocupăm fiind imposibilă în cadrul acestei scurte prezentări, ne vom limita să atragem atenția asupra acelora ce dezbat chestiuni de ordin mai general, într-o

selecție evident subiectivă, dar, sperăm, nu arbitrară: Doina Grecu, *Probleme ale sinonimiei în grai*; I. Mării, *Harta lexicală s e m a n t i c ă*; Ruxandra Pană-Boroianu, *Problema ariei de tranziție în perspectivă diacronică*; Ioan Pătruț, *Sincronie și diacronie în dialectologie*; Nicolae Saramandu, *„Genealogic" și „tipologic". Puncte de vedere privind formarea dialectelor românești*; Vasile D. Țâra, *Despre structura dialectală a dacoromânei*. Vom face o excepție cu lucrarea lui Dorin Urițescu, *Pe marginea repartiției dialectale a dacoromânei. Graiul din Țara Oașului*, numai pentru a semnala încercarea autorului de a spori numărul, și așa destul de mare, al subdialectelor dacoromâne cu unul nou, cel oșean.

Privit în ansamblu, volumul II din *Materiale și cercetări dialectale* se înscrie ca o contribuție valoroasă la progresul studiilor dialectologice românești.

ION GHEȚIE

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374—1600. Institutul de Lingvistică. Redactor responsabil: Gh. Bolocan. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981, 368 p.

Dumitru Mica, *Sintaxa adverbului românesc* [Rezumatul tezei de doctorat]. Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Facultatea de Filologie, Iași, 1981, 26 p.

Constantin Negreanu, *Structura proverbelor românești*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 260 p.

„Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași" (Serie nouă). Secțiunea III. c. Lingvistică. Tom XXVIII/XXIX. 1982/1983. 260 p.

„Buletin științific". Institutul de Învățământ Superior. Seria A: Filologie—Pedagogie—Științe sociale. Vol. V. Baia-Mare, 1980, 182 p.

„Cercetări de limbă și literatură". I. Societatea de Științe Filologice din R. S. România. Filiala Sibiu. Sibiu, 1981, 392 p.

„Mehedinți — cultură și civilizație". IV. Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă. Mehedinți. Drobeta-Turnu Severin, 1982, 608 p.

„Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte". Seria IV, tomul III, 1981, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1983, 238 p.

Cahiers d'Etudes Roumaines. 2. Grammaire explicative de la langue roumaine (1er partie). Exercices d'application. Université de la Sorbonne Nouvelle (Paris III), [f.a.], p. 146 p.

La Vida de San Eustaquio. Comedia Jesuitica del Siglo de Oro. Estudio, edition y notas por Agustin de la Granja. Universidad de Granada. Secretariado de Publicaciones. 1982, 608 p.

E. F. Konrad Koerner, *Ferdinand de Saussure. Génesis y evolución de su pensamiento en el marco de la lingüística occidental.* Versión española de Graciela García Montaño. Madrid, Editorial Gredos, 1982, 528 p.

Dicziunari Rumantsch Grischun. Publichà da la Società Retorumantscha. Winterthur. 93. Faschicul. *Glin-Gnam*, 1982, 64 p.; 94. Faschicul. *Gnam-Gnir*, 1982, 64 p.

Linguistic Bibliography for the year 1979 and Supplement for previous year. Edited by J. J. Beylsmit with the assistance of H. Borkent. The Hague/Boston/London, Martinus Nijkoff Publishers, 1982, 747 p.

„Cuadernos de filología clásica". Facultad de Filología. Universidad Complutense de Madrid. XVI, 1979—1980, 247 p.

„AiΩn". Annali del Seminario di Studi del Mondo Classico. 3/1981. Sezione linguistica. Istituto Universitario Orientale. Napoli, 296 p.

„[Pré]Publications". Romansk Institut Aarhus Universitet. No 78, décembre 1982, 60 p.

„Orbis". Bulletin international de documentation linguistique. Centre International de Dialectologie Générale de l'Universitée Catholique Néerlandaise de Louvain. Tome XXIX, 1—2. 1980 [1982], Louvain, 311 p.

„The Linguistic Reporter". Vol. 25. December—January. Number 4. 1982—1983, 12 p.

„Muttersprache". Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache. XCII (1982), 5—6, 120 p.

„Neusprachliche Mitteilungen". 35. Jahrgang, 1982. Heft 2, 54 p.

„Der Sprachdienst". 26. Jahrgang. März/April 1982, Heft 3—4, 64 p.

„Съпоставително езикознания". София. V(1980), 5, 126 p.; 6, 146 p.; VI (1981), 1, 140 p.; 2, 140 p.

RECTIFICARE

În „Limba română" nr. 1/1984, la p.27, r. 30 de sus, în loc de : negligă, se va citi : neglijă ; la p. 28, r. 17 de sus, în loc de : T, 75, se va citi : R, 75 ; la p. 28, r. 12 de sus, în loc de : prevăzute, se va citi : provăzute ; la p. 31, r. 16 de sus, în loc de : *putinţe*, se va citi : *putinte* ; la p. 72, r. 32 de sus, dreapta, în loc de : *PR pers c*, se va citi : *PR pers c* +.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în ţara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultaţii şi recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79717 Bucureşti, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, **partea a 4-a**, litera **P** (Pogrijenie — Presimţire), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera **T** (T — Tocăliţă), 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera **T** (Tocăna—Twist), 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român**, Serie nouă, Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund, 1982, I 70 + II 104+III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea. Ediţii** critice de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 57 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte**, seria IV, tom III (1981), 1983, 238 p., 19, 50 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, vol. I.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. V.

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte**, seria IV, tom. IV—V (1982 şi 1983).

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 5-a, litera **P** (Presin—Puzzolană).

RM— ISSN 0024 — 3523

LR, ANUL XXXIII, nr. 2, Bucureşti, p. 81—168, 1984

I. P. Informaţia c. 2020

42 200

Lei 20

8267
191

LIMBA ROMÂNĂ

3

ANUL XXXIII
1984
mai — iunie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990 0 IUL 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT — IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue «Limba română» paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel este de $ 40.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressé à: „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT — IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10 376, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
str. Spiru Haret nr. 12
79 638 Bucureşti, sectorul I
Telefon: 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79 717 Bucureşti, sectorul I
Telefon: 50 76 80

I 8267

-- ULU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIII 1984 Nr. 3
mai – iunie

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2022

SUMAR

ORTOGRAFIE

ADRIAN TURCULEŢ, Unele aspecte ale aplicării principiului morfematic în ortografia actuală 171

VOCABULAR

ION ŞTEFAN, Un cuvînt al antichităţii greceşti în limba română 181
ANDREI AVRAM, Note etimologice 185

FILOLOGIE

AL. MAREŞ, Datarea *Psaltirilor Scheiană* şi *Voroneţeană* 191

LIMBĂ LITERARĂ

LUCREŢIA MAREŞ, Alte regionalisme moldoveneşti acceptate de limba română literară actuală 199

CULTIVAREA LIMBII

DAN BUGEANU, Note lexicale 209

PREDAREA LIMBII

ILEANA MUREŞANU, Erori în învăţarea limbii române de către străini (cu referire specială la studenţii greci) 212

DISCUŢII

N. A. URSU, Paternitatea piesei *Occisio Gregorii Vodae* şi cîteva chestiuni de metodologie 218

CONSULTAŢII

FLORA ŞUTEU, *Voce* şi *sonoritate* 229

36106

RECENZII

Limba română literară în secolul al XVIII-lea. I. *Lexicul tipăriturilor blăjene din perioada 1750—1760*, Timișoara, 1982 *(Ion Gheție)* 231
Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice, București, Tipografia Universității, 1982 *(I. Rizescu)* 231
CONSTANTIN NEGREANU, *Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 *(Tudora Șandru-Olteanu)* 233
VALERIU NISTOR, SMARANDA VULTUR, IOAN VULTUR, *Culegere de exerciții semantice pentru studenții străini care învață limba română*, București, Tipografia Universității, 1983 *(Rodica Catrinoiu)* 235

NOTE BIBLIOGRAFICE

PETRU ZUGUN, *Cuvîntul. Studiu gramatical*, p. 237; M. GASTER, *Literatura populară română*, p. 237; GABRIEL ȘTREMPEL, *Catalogul manuscriselor românești. B.A.R. 1601—3100*, II, p. 238; PETRU OALLDE, *Lupta pentru limba românească în Banat. Apărarea și afirmarea limbii române, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, p. 238 237

OAMENII DE ȘTIINȚĂ ȘI PACEA

PAUL MICLĂU, Dialog 240

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE 242

UNELE ASPECTE ALE APLICĂRII PRINCIPIULUI MORFEMATIC ÎN ORTOGRAFIA ACTUALĂ

DE

ADRIAN TURCULEȚ

1. Apariția recentă a unor lucrări consacrate normelor ortografice, ortoepice și morfologice ale limbii române [1] este și un prilej de a aprofunda bazele teoretice ale ortografiei, raporturile dintre scriere și pronunțarea literară, de a reconsidera, eventual, unele aspecte particulare ale ortografiei actuale [2].

Deși cercetările lingvistice au avut întotdeauna ca surse de documentare mai ales texte scrise, preocupările teoretice pentru limba scrisă privită ca sistem relativ autonom față de limba vorbită și pentru scriere sînt recente. Motivul principal al acestei întîrzieri a fost considerarea formei scrise a limbii ca un aspect derivat, o simplă reflectare a limbii vorbite. Meritul de a fi aplicat analiza funcțională la nivelul grafic (grafematic), privit ca obiect de cercetare legitim și important al lingvisticii, revine mai ales reprezentanților Școlii lingvistice de la Praga [3].

În cercetarea limbii scrise un rol însemnat îl are analiza sistematică a relațiilor care unesc nivelul grafic cu celelalte nivele ale sistemului general al limbii, relații utilizate de multă vreme în activitatea practică de normare a scrierii sub numele de „principii". Principiile ortografice formează baza teoretică a regulilor din diferitele domenii ale ortografiei, iar explicarea și clarificarea aplicării lor au un rol de seamă în însușirea conștientă și utilizarea practică a normelor ortografice.

Dezvoltînd interpretarea principiilor scrierii drept concepte care pun în evidență relațiile dintre sistemul grafic și celelalte sisteme parțiale ale limbii [4], interpretare datorată mai ales lingviștilor din Cehoslovacia,

---

[1] Ne referim la *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* de Alf Lombard și Constantin Gâdei (Lund — București, 1981) (în continuare vom folosi sigla DMLR) și mai ales la *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM), București, 1982, care este un îndreptar pentru scrierea și pronunțarea cuvintelor și formelor acestora.

[2] Discuțiile au început încă în perioada de elaborare a dicționarului ortografic, prin prezentarea unor aspecte și probleme ale acestuia (vezi LR 4/1975, 4/1976, 2, 3, 4/1977). Începînd cu nr. 6/1982, revista „Limba română" publică articole cuprinzînd explicații și considerații teoretice în legătură cu normele aplicate în DOOM.

[3] Principalele contribuții mai vechi și mai noi ale școlii pragheze în această direcție au fost publicate în germană în volumele *Stilistik und Soziolinguistik. Beiträge der Prager Schule zur strukturellen Sprachbetrachtung und Spracherziehung*, Berlin, 1971 și *Grundlagen der Sprachkultur. Beiträge der Prager Linguistik zur Sprachtheorie und Sprachpflege*, Teil I, Berlin, 1976. Vezi și Andrei Avram, *Sur quelques particularités des systèmes graphématiques*, în *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, I, București, 1962, p. 9—16, unde se citează contribuții în domeniul grafematicii ale școlilor lingvistice daneză și americană. Conceperea nivelului grafematic al limbii ca sistem autonom constituie premisa teoretică a cercetării diacronice a relațiilor dintre normele ortografice și ortoepice în lucrarea Florei Șuteu *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976. Vezi și articolul aceleiași autoare *Preliminarii la o istorie structurală a ortografiei românești*, în SCL, XXII, 1971, 3, p. 247—253.

[4] J. Vachek, *Geschriebene Sprache. Allgemeine Probleme und Probleme des Englischen*, în *Grundlagen der Sprachkultur* ..., Teil I, Berlin, 1976, p. 240—295.

unii cercetători germani [5] au propus o anumită sistematizare a acestor principii. Corespunzător caracterului bilateral al semnului lingvistic, acțiunea nivelelor fonologic și semantic asupra sistemului grafic se realizează în cadrul a două principii de bază ale scrierii : fonologic și semantic. Scrierea diferitelor limbi prezintă tipuri diverse de compromis între aceste două principii fundamentale. Nivelul semantic organizează aspectele de conținut ale nivelelor morfematic, lexical, sintactic și textual, iar nivelele fonologic și grafic reprezintă latura formală a acelorași nivele exprimată fonic sau grafic. În timp ce corespondența dintre nivelele fonologic și grafic constituie baza scrierilor alfabetice, latura semantică se manifestă în scriere indirect, prin intermediul nivelelor morfematic, lexical, sintactic și textual. Un rol deosebit de important revine nivelului morfematic, care pune la dispoziția nivelelor superioare semnele lingvistice elementare, morfemele.

Din această schiță generală rezultă importanța principiului morfematic, care joacă un rol mai mult sau mai puțin decisiv în sistemele ortografice. Ca proiectare a nivelului morfematic asupra celui grafic, acest principiu are mai ales rolul de a exprima identitatea semantică și funcțională a morfemelor prin menținerea formei grafice a acestora în cadrul paradigmei sau al familiei de cuvinte, chiar atunci cînd realizarea lor fonetică prezintă deosebiri. Rolul secundar al principiului morfematic de a diferenția grafic unele morfeme omofone este foarte slab reprezentat în scrierea românească actuală, în exemple ca *ea — ia*, *aceea(și) — aceia(și)*.

2. În considerațiile teoretice asupra ortografiei românești, principiul morfematic (denumit morfologic) a fost adus în discuție mai ales în cazurile în care el contravine principiului fonematic sau la despărțirea în silabe bazată pe structura morfematică a cuvintelor [6]. Un aspect menționat frecvent este utilizarea grafemelor (secvențelor grafematice) *o ~ oa*, *e ~ ea*, *ie ~ ia*, pusă în corelație cu aceste alternanțe fono-morfologice, chiar și atunci cînd grafemele respective au corespondențe fonetice și fonologice diferite : cf. *om — oameni*, *tot — toată*, *ea — ele*, *chem — — cheamă*, *tem — teamă*, *iarnă — ierni*, *piatră — pietre* etc. Se poate adăuga notarea articolului hotărît (inexistent în vorbire) la pluralele de tipul *codrii*, *membrii*, *socrii*.

Principiul morfematic poate însă să coincidă în aplicarea sa cu principiul fonematic și cu punctul de vedere istoric (etimologic). Un asemenea caz de suprapunere este notarea anumitor sunete prin semne diacritice adăugate unor litere de bază : *carte — cărți*, *mare — mări*, *urs — urși*, *vînă — vine* sau redarea fonemelor /č, ğ/ cu ajutorul secvențelor grafice *ce, ci, ge, gi* : *fac — faci — face*, *rog — rogi — roage*. Un rol important în impunerea definitivă a acestor grafeme în scrierea limbii române l-a avut Titu Maiorescu, care le-a fundamentat teoretic pe baza principiului morfematic. Rădăcina cuvîntului trebuie să fie scrisă identic în toate formele

---

[5] Vezi volumul *Theoretische Probleme der deutschen Orthographie*, Berlin, 1980, îndeosebi contribuțiile semnate de Dieter Nerius și Jürgen Scharnhorst, *Grundpositionen der Orthographie*, p. 11—73, și Ilse Rahnenführer, *Zu den Prinzipien des Deutschen*, p. 231—259.

[6] În această privință, DOOM depășește limitele sistemului românesc, propunînd separarea unor morfeme inexistente în limba română : *abs-trus*, *acian-opsie*, *ad-opta*. Se precizează însă că asemenea silabații nu sînt obligatorii. Vezi și precizările Marinei Rădulescu, DOOM (IV) *Precizări asupra regulilor de despărțire în silabe a cuvintelor în limba română*, în LR, XXXII, 1983, 3, p. 256—261.

flexionare ale acestuia („starea schimbată"), întrucît literele „au misiunea caracteristică nu de a ne simboliza numai sonurile, ci de a ne pune în evidență logica unei limbi în flecțiunile ei"[7]; „nu avem decît să vedem literele *cărți* pentru a înțelege pe loc că ele sînt o declinare a substantivului *carte*"[8]. Așa-numitul principiu „intelectual sau logic" care stă la baza sistemului ortografic maiorescian reprezintă o sinteză originală a principiilor pe care lingvistica secolului nostru le va numi fonologic și morfematic (în plan mai larg, semantic)[9]. Alte aplicări maioresciene ale principiului morfematic, ca de exemplu notarea lui /ă/ prin *ĕ* sau a lui /z/ prin *ḑ* : *vĕdu, veḑi, vedere, vĕḑĕnd, vĕḑut*, nu s-au impus, deoarece contraveneau principiului fonematic al corespondenței fonem — grafem. Ele duceau la același rezultat ca și scrierea etimologică, care avea în vedere numai originea latină a sunetelor românești. Plecîndu-se de la asemenea cazuri, aplicarea principiului morfematic în concepția ortografică a lui Titu Maiorescu a fost numită „etimologism român" în discuțiile de la Academia Română[10] și „pseudo-etimologism" de către Al. Philippide[11].

Nu ne propunem însă să realizăm, aici, o cercetare sistematică a teoretizării și aplicării principiului morfologic în scrierea românească[12], ci doar să relevăm aplicarea necorectă, după părerea noastră, a acestui principiu în unele aspecte particulare, de altfel mult discutate, ale ortografiei actuale.

3. Unul dintre cazurile cele mai discutate ale aplicării principiului morfematic este normarea scrierii vocalelor centrale *ă, î, a* sau a vocalelor anterioare *e, i* și a diftongului *ea* precedate de *ș, j*. Ea cuprinde două aspecte diferite, sintetizate în DOOM într-o singură regulă generală: „În rădăcina cuvintelor se scrie numai *a, e, i* : *jale, jar, șapcă* [. . .] În afara rădăcinii — în sufixe și desinențe — se poate scrie atît *a, e, i*, cît și *ea, ă, î*, în funcție de clasa morfologică respectivă, păstrîndu-se înfățișarea pe care o au elementele derivative și flexionare după orice alte consoane" (p. XII).

Partea a doua a acestei reguli este deosebit de însemnată, întrucît, menținînd identitatea grafică, impune identitatea rostirii în limba literară a unor morfeme (flective, derivative) care cunosc variații regionale

---

[7] Titu Maiorescu, *Despre scrierea limbei române*, Iași, 1866, p. 112.

[8] *Ibidem*, p. 15.

[9] Cf. Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, p. 52. Pentru rolul lui T. Maiorescu în stabilirea ortografiei românești moderne, vezi și Gr. Brâncuș, *Titu Maiorescu și problemele limbii*, în LR, XIII, 1964, 5, p. 483—514; D. Macrea, *Titu Maiorescu și problemele limbii române*, în *Studii de istorie a limbii și a lingvisticii române*, București, 1965, p. 26—64; Flora Șuteu, *Proiectele ortografice ale Societății Academice Române*, în LR, XII, 1966, 5, p. 503—518; Petru Zugun, *Din istoria ortografiei românești. O sută de ani de la apariția lucrării* **Despre scrierea limbei române** *de Titu Maiorescu*, în AUI, secț. III, tomul XIV, fasc. 1, p. 43—60.

[10] *Ortografia limbei române. Regulele primite de Academia Română în sesiunile generale din 1880 și 1881*, București, 1881, p. 33.

[11] *Istoria limbii române*, volumul întîi, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 271.

[12] Cu privire la aplicarea principiului morfologic în ortografia actuală, vezi Mioara Grigorescu, *Principii gramaticale în ortografie*, în LR, III, 1954, 1, p. 45—50; Theodor Hristea, *Principiile ortografiei românești actuale*, în *Sinteze de limba română*, ediția a doua, București, 1981, p. 99—109.

de pronunțare [13]. Reglementarea scrierii potrivit identității morfemelor s-a impus ca singurul criteriu valabil pentru evitarea confundării unor morfeme, atît în graiurile nordice (sg. *fruntașă* = pl. *fruntașă*, (se) *îngrașă* = (să se) *îngrașă*), cît și în multe graiuri sudice (sg. *plaje* = pl. *plaje*, (se) *îngrașe* = (să se) *îngrașe*).

Prima parte a regulii citate nu reprezintă însă o aplicare a principiului morfematic, deși regula în întregime se bazează pe distincția între rădăcina cuvîntului și elementele flexionare și derivative. Dimpotrivă scrierea numai a vocalelor *a*, *e*, *i* după șuierătoare în rădăcini contravine în multe cazuri acestui principiu, nemenținînd unitatea morfemului-bază în familiile de cuvinte (*șa — șeluță — șelar*) [14] și creînd alternanțe fonetice neobișnuite după celelalte consoane; seria alternanțelor vocalice din *așez — — așezi — așază*, *înșel — înșeli — înșală*, de exemplu, nu coincide cu alternanțele din aceleași forme ale celorlalte verbe de conjugarea I: *plec — pleci — pleacă*, *crăp — crăpi — crapă*, *apăs — apeși — apasă*. Pe de altă parte, acest aspect al regulii nu are caracterul unei adevărate „reguli" ortografice, neprezentînd trăsăturile de valabilitate generală și obligativitate ale primului aspect. El poate fi considerat doar o indicație de ordin practic, care se aplică în multe cazuri, dar formularea categorică și imperativă din DOOM este contrazisă de exemple din cuprinsul dicționarului: *șăgalnic*, *șăluț*, *șănțișor*, *șîșîi*, *deșănța*; *jăci*, *jărci*, *jăratic* etc. [15].

Rostirea șuierătoarelor *ș*, *j* este una dintre caracteristicile importante care contribuie (atît în plan sincronic, cît și diacronic) la diferențierea graiurilor românești. Simplificînd lucrurile, se poate spune că, în prezent, graiurile de tip nordic (cu excepția celor crișene și, în privința păstrării lui *é* în poziție moale: *jéle*, *șépte*, a unor graiuri transilvănene și moldovenești de nord) prezintă rostirea dură a șuierătoarelor *ș*, *j*, în timp ce graiurile sudice cunosc mai ales rostirea lor muiată (*ș'*, *j'*) sau palatalizată (*ș*, *j* pot fi urmate numai de *e*, *i*, *ea*, *ia*)[16]. În procesul de constituire a normelor literare au fost selectate unele forme muntenești mai vechi, relativ slab reprezentate în graiurile actuale, cu *a* precedat de *ș*, *j* în poziție moale: *jale*, *șade*, *șapte*, *șarpe* etc. Aceste forme constituie punctul

---

[13] Avînd în vedere importanța acestei reguli (printre puținele care permit o formulare categorică), nu sîntem de acord cu admiterea de către DOOM a unor rostiri locale ca *arădan*, *-ancă* (de ce nu și *moldovan*, *ieșan* etc.?). Aceasta nu înseamnă, desigur, că scriitorii, de exemplu, nu pot utiliza formele în cauză, după cum nu vom cere ziarului ieșean să-și schimbe denumirea consacrată, „Flacăra Iașului", pentru că nu corespunde principiului morfologic, care ar impune grafia *Iașiului*.

[14] Vezi, în această privință, observațiile acad. Al. Graur din *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 112.

[15] Cf. Flora Șuteu, *Influența* . . . , p. 166. Oscilația autorilor DOOM între tendința de a aplica „regula" și respectarea formelor reale se observă în faptul că *jălbar* este trecut în dicționar între cuvintele care încep cu *je-*, *e* fiind înlocuit cu *ă* în acest cuvînt probabil după dactilografierea listei alfabetice.

[16] Pentru rostirea consoanelor *ș*, *j* în graiurile dacoromâne, vezi Alexandru Philippide, *Originea românilor*, vol. II, *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, 1928, p. 45—48; Gheorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, în BIFR, XI—XII, 1944—1945, p. 236—264; E. Petrovici, *Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba română*, în SCL, I, 1950, 2, 185—188; Em. Vasiliu, *Pentru o fonologie generativă a dialectelor dacoromâne*, în SCL, XVIII, 1967, 2, p. 141—157; Valeriu Rusu, *Consoana ș în limba română*, în SCL, XVIII, 1967, 2, p. 169—186; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 140—145; Adrian Turculeț, *Observații asupra rostirii șuierătoarelor în graiurile dacoromâne*, în AUI, secț. III, tomul XXVI, 1980, p. 55—64.

de plecare al regulii care limitează distribuţia diftongului *ea* în rădăcina cuvîntului şi prin care se combat atît rostirile nordice : [ṣę̇]*pte*, [ṣǻ]*pte*, cît şi rostirile sudice predominante în prezent : [ṣ'ápte, ṣˇi̯ápte, ṣe̯ápte]. Această regulă a fost extinsă şi la cuvintele în care *ş*, *j* nu se află în poziţie moale şi în care rostirea cu *a* este mai ales nordică : (să) *şadă*, *tînjală*. În formele aceluiaşi cuvînt au fost promovate uneori pronunţări mai ales nordice : *deşartă*, *şa*, alteori sudice : *deşert*, *şei*.

În reforma ortografică din 1932, regula discutată aici apare sub forma mai multor reguli parţiale, care au în vedere, în primul rînd, respectarea identităţii morfemelor flexionare şi derivative : „Se scrie cu *-ă* nu cu *-e*" : *cenuşă*, *cireaşă*, *uşă*, *avalanşă ; cîrjă*, *coajă ; îngraşă*, *îngroaşă* [17]. Despre diftongul *ea* se precizează că acesta se scrie numai „în terminaţiuni şi sufixe" cînd „acestui diftong îi corespund un *e* sau *i* în alte forme flexionare" : *înfăţişează*, *aranjează*, *ieşeam*, *grijeam*, *greşeală*, *orăşean* etc.[18]. Recomandarea scrierii şi rostirii cu *e*, *i* după *ş*, *j* nu este exclusivistă, ci este situată pe acelaşi plan cu scrierea aceloraşi vocale după *s*, *z*, *ţ* [19].

Formularea regulii ca în DOOM apare pentru prima dată (cel puţin în cadrul regulilor academice) în modificările ortografice din 1953 [20]. Încercînd să se ajungă la o formulare mai riguroasă, se realizează acum nu numai o inversare a celor două aspecte (distribuţia vocalelor în rădăcini devine regula principală, iar distribuţia vocalelor în morfemele flexionare şi derivative devine „excepţia" impusă de principiul morfematic), ci se recomandă şi scrierea în rădăcini numai a vocalelor *a*, *e*, *i*. Această normă ortografică limitativă nu corespunde însă nici unei legităţi fonologice privind ocurenţa vocalelor precedate de *ş*, *j* [21]. Mai mult, ea vine în contradicţie cu alternanţa *a* ~ *ă*, obişnuită în unele forme (gen.-dat. sg. fem. şi pl. în *-i*) sau în derivate. Rostirea muiată a şuierătoarelor (avînd ca efect trecerea lui *ă* la *e*) a fost acceptată în unele forme : *şapcă* — *şepci*, *jaf* — *jefui*, dar alternanţa *a* ~ *ă* s-a impus în rostirea şi scrierea altor forme şi derivate : *jarcă* — *jărci*, *şagă* — *şăgi*, *şal* — *şăluţ*. Avînd în vedere această neconcordanţă între regula discutată şi realitatea lingvistică, scrierea vocalelor după *ş*, *j* în rădăcina cuvintelor ar trebui revizuită atît în privinţa ocurenţei vocalelor *e*, *i* sau *ă*, *î*, cît şi a diftongului *ea* sau a vocalei *a* în poziţie finală sau tare (înainte de vocală nepalatală) [22]. Dacă formularea iniţială a unei reguli rigide era justificată în parte de fluctua-

---

[17] Academia Română, *Reguli ortografice 1932*, Bucureşti, 1932, p. 3.

[18] *Ibidem*, p. 6.

[19] *Îndreptar şi vocabular ortografic* de Sextil Puşcariu şi Theodor A. Naum, ediţia a treia, Bucureşti, [f.a.], p. 18, 20.

[20] *Norme privind ortografia limbii române*, în LR, II, 1953, 5, p. 14 ; *Mic dicţionar ortografic*, Bucureşti, 1953, p. 7.

[21] Vocalele *ă*, *î* nu sînt ocurente după sunetele palatale [i, k', g', č, ǧ], care pot fi urmate numai de vocalele [e, i, ȧ, ȯ, u̇]. Normarea scrierii vocalelor după *ş*, *j* în rădăcini pleacă deci de la rostirea muiată a şuierătoarelor în cele mai multe graiuri munteneşti, evitîndu-se însă această rostire înainte de vocalele *a*, *o*, *u* şi în poziţie finală.

[22] Considerăm binevenită propunerea Mioarei Avram (vezi LR, XXXII, 1983, 1, p. 14) ca regula scrierii vocalelor după *ş*, *j* (în rădăcina cuvintelor) să constituie obiectul unei dezbateri a Comisiei pentru Cultivarea Limbii.

țiile mari existente în limba vorbită [23], în momentul de față normarea scrierii trebuie să țină seama în măsură mult mai mare de existența unei limbi literare vorbite.

În urmă cu cincizeci de ani, Alf Lombard constata în limba literară vorbită (mai exact, în varianta bucureșteană a acesteia) o oscilație între rostirea palatalizată și dură a șuierătoarelor, cu consecințe asupra caracterului vocalelor următoare [24]. Oscilații în rostirea vocalelor precedate de *ș, j* sînt consemnate și în DMLR : *clujean (-jéán ~ + -ján), greșeală (-șéálă ~ + -șálă], șa/șea (șéa ~ + șa)*[25]. În limba literară vorbită actuală se poate însă considera ca fixată rostirea vocalelor *ș, j* în morfemele flexionare și derivative : rostiri de tipul [clujáne, greșálă] sau [birjéar, coșéar], sg. [grije, pláje] sau pl. [plájă, továrășă] sînt simțite net ca dialectale. Nu același lucru se poate spune despre rostirea vocalelor după *ș, j* în rădăcina unor cuvinte. Rezistența vorbitorilor față de formele *așază, înșală*, de exemplu, se explică atît prin presiunea sistemului (datorită caracterului neobișnuit al alternanței pe care o propun), cît și faptului că ele nu au fost selectate în concurența liberă cu formele n o r m a l e *așează, înșeală* [26], ci au fost impuse de autorii lucrărilor normative în încercarea de a aplica rigid o „regulă" care nu poate avea în fapt caracterul sistematic al unei reguli prescriptive. Un aspect al aceleiași încercări este recomandarea de către DOOM a formei feminine *șasă* (a adjectivului *șes*) în loc de *șeasă* (cum este în DEX). Ea prezintă nu numai o pronunțare extrem de rară, dacă nu inexistentă, la vorbitorii limbii literare, ci și o nouă serie de alternanțe vocalice : *șes — șasă — șese*, care nu corespunde (pentru că se evită o formă de pl. *șase* !) nici măcar celei din *deșert — deșartă — deșarte*. În timp ce pentru vorbitorii dialectului muntean (eventual și din Crișana) rostiri ca *așază, înșală, șasă* ar putea fi considerate forme hipercorecte (rezultate din aplicarea aceleiași corespondențe ca în *așea — așa, șease — șase*), pentru vorbitorii graiurilor nordice aceste forme sînt *dialectale*, reprezentînd rostirea dură a consoanelor *ș, j*.

4. În cazul verbelor neologice *crea, agrea*, formele *creăm, creă, creînd; agreăm, agreă, agreînd* au fost create [27] pentru a se păstra „nealterate" morfemele *-ăm, -ă* și *-înd* ale conjugării I. Același tip de forme se mai întîlnește la verbele *procrea, recrea* și la cvasiinexistentul *suplea*. În mod corespunzător, la substantivele echivalente cu „infinitivul lung" al acestor verbe, se recomandă formele de plural și de genitiv-dativ sin-

---

[23] Se pare că, inițial, regula scrierii vocalelor după *ș, j* avea un caracter pur ortografic ; cf. Mioara Grigorescu, *art. cit.*, p. 47 : „Și în privința pronunțării scrierea *șa, ja* în rădăcini este cea mai potrivită, deoarece în ținuturile cu *ș, j* moi se va putea citi *șea, jea* fără a fi nevoie de marcarea caracterului moale al consoanelor respective, iar pentru ținuturile cu *ș, j* duri ea va reprezenta și pronunțarea reală".

[24] *La prononciation du roumain*, Uppsala, 1934, p. 110, 111, 116, 156.

[25] Am înlocuit notația din dicționar prin transcrierea fonetică românească obișnuită.

[26] Împotriva formelor *așează, înșeală* nu se pot aduce de fapt obiecții întemeiate. Apărarea grafiilor *așază, înșală* ascunde, cel puțin în parte, o anumită reacție „savantă" împotriva opacizării structurii morfematice a formelor în cauză. Pericolul confundării părții finale cu sufixul *-ează* nu este însă mai mare în cazul formei *așează* decît la *retează* sau *nechează*.

[27] Alf Lombard constata, în *Le verbe roumain. Étude morphologique*, Lund, I—II, 1954, 1955, p. 556, că formele acestea ocupă „une place très spéciale au point de vue phonétique". La gerunziu vechea ortografie admitea formele *creînd/creind*.

gular *(re)creări*, *procreări*, *agreări*, *supleări* [28]. Cu excepţia unor situaţii la care ne vom referi mai jos, acestea sînt singurele forme în care apar secvenţele *eă*, *eî*. Inexistenţa acestora în formele mai vechi (moştenite sau adaptate sistemului limbii) este cea mai bună dovadă că ele nu sînt conforme cu deprinderile articulatorii româneşti. De fapt, formele normale, care corespund cu formele altor verbe de conjugarea I (cf. [veg'ém, veg'é, veg'índ, veg'ér[i]], sînt *creem*, *creé*, *creind*, *creeri* etc. Desigur şi acestea cuprind o secvenţă neobişnuită în formele vechi (hiatul *e—e* sau *e—i*), ceea ce face ca ele să fie rostite mai frecvent [creiém, creié, creiínd] etc., cu un *i* mai mult sau mai puţin perceptibil. Aici stă şi explicaţia recomandării formelor cu *eă*, *eî*. Resentimentul „legiuitorilor" împotriva intercalării lui *i* a fost atît de puternic, încît dintre cele două tipuri de morfeme ale conjugării I au preferat seria *-ăm*, *-ă*, *-înd*. Dar evitarea lui *i* « anti-hiatus » nu este numai o problemă a acestor forme, ci una generală a pronunţării neologismelor : cf. *alee*, *poet* sau chiar alte forme ale verbelor şi substantivelor discutate : *creez*, *creezi*, (să) *creeze*, *creare* etc. Soluţia propusă este numai un paliativ, iar impunerea unui anumit tip de structură morfologică la formele discutate încalcă un principiu mai general al sistemului, privind distribuţia fonemelor : vocalele *ă*, *î* nu sînt ocurente, în acelaşi cuvint, după un sunet palatal.

Există totuşi o situaţie specială în care secvenţa *eî* se întîlneşte în interiorul unui cuvînt : la joncţiunea unor prefixe terminate în *-e* cu *î* iniţial al morfemului-bază, de exemplu *neîmpăcat*, *neînţeles*, *preîntîmpina*, *reîntors* ; de asemenea, în unele cuvinte compuse : *deîndată*, *deînmulţit*, *bineînţeles*. Lipsa secvenţei *eă* în această situaţie poate fi pusă pe seama ocurenţei extrem de rare a vocalei iniţiale *ă;* derivate ca (un) **ne-ăsta*, **ne-ăla* sînt posibile din punctul de vedere al sistemului. Rostirea unor asemenea derivate sau compuse prezintă la graniţa dintre cele două morfeme fenomene tipice de juncţură [29] : coborîrea tonului iniţial, însoţită, de regulă, de apariţia unui accent secundar pe silaba iniţială şi mai ales o pauză (care poate fi realizată şi numai prin întreruperea necesară schimbării articulaţiei) care împiedică asimilaţia [30]. Situaţia este aceeaşi cu cea a secvenţelor *e-ă*, *e-î* întîlnite la limita dintre cuvinte : *trece ăla; vine ăsta; ne împăcăm; vine în casă.* În vorbirea cursivă, nestînjenită, se produce afereza : *ne-mpăcat*, *re-ntors*, *bine-nţeles*, *de-ndată*, *vin-esta*, *ne-mpăcăm*.

Realizarea fonică a formelor verbale grafice discutate presupune prezenţa aceleiaşi juncturi, care apare la joncţiunea unor prefixe cu morfemul de bază sau a morfemelor componente ale unor cuvinte compuse : *cre#ăm*, *cre#îndetc.* Aceste forme nu corespund deci nici sistemului fonologic românesc şi nici celui morfologic, care nu cunosc acest tip de juncţură la graniţa dintre radical şi morfemele flexionare.

---

[28] Propunerea din DOOM de a se diferenţia omonimele *recreare-recreări* (creare din nou) şi *recreere-recreeri* (odihnă) consemnează rostirea obişnuită (cea de a doua) a acestor substantive.

[29] Ne referim la tipul de juncţură numit de lingviştii americani *internal open juncture* sau *open transition*. Cercetările fonetice efectuate asupra acestui tip de tranziţie duc la interpretarea juncturii mai curînd ca trăsătură suprasegmentală decît ca fonem segmental (I. Lehiste, *An Acoustic-Phonetic Study of Internal Open Juncture*, în *Phonetica*, Suppl. ad vol. V, 1960, p. 1—54).

[30] La joncţiunea prefixelor cu morfemele-bază apar şi alte secvenţe vocalice neobişnuite în interiorul cuvintelor moştenite sau asimilate : *arhiîncărcat*, *coautor*, *neajutorat*, *needucat*, *preaînalt* etc. (Vezi *Formarea cuvintelor în limba română*, II, *Prefixele*, Bucureşti, 1978, p. 293.)

5. Menționăm și formele grafice de tipul *încuiăm, încuiă, încuind; tăiăm, tăiă, tăiînd*, care au circulat în perioada anterioară reformei ortografice din 1953 și au fost înlăturate, pe drept cuvînt, o dată cu această reformă [31]. Ele prezintă aceeași încercare de unificare a sufixelor conjugării I, cu încălcarea regulilor de distribuție a vocalelor *ă, î*; au rămas însă numai la nivelul grafic, deoarece, pe de o parte, era vorba de forme vechi, bine stabilite, pe de altă parte, diftongul [i̯ă] (și cu atît mai mult *i̯î* !) este incompatibil cu deprinderile de pronunțare ale vorbitorilor limbii române [32]. În privința formelor *copiăm, copiă, copiînd*, intenția celor care au promovat aceste grafii a fost, ca în cazul formelor *creăm, agreăm*, aceea de a evita apariția semivocalei *i̯*; ele pot fi rostite doar cu introducerea unei juncturi artificiale.

Asemenea forme sînt consemnate în DMLR într-un mod care poate induce în eroare pe cititorul neavizat : *copiém* (+ *-piăm*), *copié* (+ *-piă*), *copiínd* (+ *-piînd*); *întemeiém* (+ *-meiăm*), *întemeié* (+ *-meiă*) etc. De fapt, semnul + are o accepție prea largă : dacă într-un exemplu ca *idee* [i'dee ~ + i'deie], + precedă o rostire spontană, foarte frecventă, în cazurile citate mai sus, același semn marchează simple grafii, fără corespondențe fonetice [33]. Deși forme de tipul *tăi̯ăm* (dar și *băi̯ăt, ni̯ăpót, k'ăi̯* (= chei) etc.) au fost notate de ALR I în majoritatea graiurilor dacoromâne, este vorba de o exagerare a nuanței centrale pe care o primește, prin diferențiere, vocala *e* precedată de un sunet palatal în unele graiuri, nuanță notată în ALR II (și în monografii dialectale, atlase regionale) prin *ĕ*. Menționarea formelor de tipul *tăiăm* în DMLR reflectă tendința autorilor de a consemna toate variantele întîlnite în sursele documentare.

6. Create artificial (de către lexicografi), prin aplicarea principiului morfologic, sînt și unele forme verbale sau nominale care conțin secvența grafică *ue* : *înșe-uez, înșe-uezi, înșeu-ează*, (să) *înșe-ueze*; forme asemănătoare se recomandă la verbele *deșeua* și *piua*. În DMLR mai prezintă aceeași situație formele ocazionale, datorate autorului român, *róu̯ei* (p. II 24; în DOOM, corect : *rouăi*), *cacáu̯ei* (p. II 32), și formele neliterare de gen.-dat. sg. *píu̯e* și de pl. *píue, píu̯ele, píu̯elor*.

Deprinderile articulatorii românești nu includ diftongul *u̯e*, care nu există decît în asemenea forme artificiale. Într-un test de lectură aplicat unor elevi din clasele VIII—IX, informatorii au citit formele *înșeuez, înșeuezi*, (să) *înșeueze* cu *u* vocală, uneori mai scurtă, dar silabică. Aceleași forme scrise cu indicarea silabației : *înșe-uez, înșe-uezi, înșe-ueze* au fost citite cu efort și cu o pauză evidentă înaintea diftongului. Tot prin crearea unei juncturi deschise între cele două semivocale a putut fi citită forma de pers. 3, 6 : *înșeu-ează*. Faptul că DA nu citează nici un exemplu

---

[31] *Micul dicționar ortografic* precizează că se scrie *tăind* și nu *tăiînd*.

[32] Exceptîndu-i pe vorbitorii dialectului meglenoromân și, eventual, pe cei ai unor graiuri dacoromâne izolate. De aceea credem că segmentele grafice *ia (iă, iô)*, frecvente în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, nu reprezintă și o „pronunțare literară", ci se bazează pe „etimologism latinizant" și pe o „concepție rațională în normarea structurii gramaticale" (Flora Șuteu, *Influența* ..., p. 183).

[33] Alf Lombard (*op. cit.*, p. 394, 407, 408, 599) preciza că după *k', g', i̯* morfemele *-ă, -ăm, -ă, -ări, -înd* devin *-e, -ém, -é, -éri, -índ*. Formele *tăiă* și *îngenunchiă* erau menționate (după Sever Pop, *Grammaire roumaine*, Berne, 1948) ca „dialectale", iar grafiile *des-împerechiă* dintr-un dicționar ortografic erau considerate „bizare".

pentru pers. 1, *înșeuez*, iar pentru pers. 3 citează forma *mă-nșăuază*, îndreptățește presupunerea că prima formă este reconstruită [34]. Negăsind în sursele consultate forma de pers. 2, Alf Lombard refăcea, după modelul pers. 1 din DA, o formă *înșeuezi*, precizînd că acest verb prezintă „o flexiune slabă diferită de toate cele pe care ni le-au relevat verbele studiate pînă aici" [35].

Diftongul *ue* nu există în limba română, deoarece, ca rezultat al coarticulației, *e* precedat de *u* a devenit *ă* (*o*) : lat. *novem* > *noue* > > *noauă* (*noauo*, *noao*) > *nouă* [36]. Sufixul *-ez*, adăugat la un radical terminat în *u* semivocalic, a devenit *-ăz* : [piuăz, piuăz[1], piuáză][37]. Sufixul *-ăz* constituie un paralelism la varianta *-ăsc* a sufixului *-esc* : *urăsc*, *urăști*, *urăște*/*urăște*. Poziția slabă a sufixului *-ăz* în sistemul verbal contribuie ca formele verbale cu acest sufix să fie folosite rar, fiind înlocuite adesea prin perifraze : *pun șaua (pe cal)*, *dau (sumanii) la piuă* [38]. Varianta *-ăz* a sufixului *-ez* apare și la verbul unipersonal *înziua*: *înziuază* [39]. Pluralul normal al substantivului *piuă* este identic cu singularul, iar forma de gen.-dat. articulată este *piuăi*. Probabil pentru a evita omonimia formelor de singular și plural, limba literară a adoptat forma de plural veche și dialectală *pive* [40]; din aceeași tendință de diferențiere, se utilizează dialectal (mai ales ocazional) pl. [píui].

7. Aspectele ortografice (și implicit ortoepice) particulare de care ne-am ocupat au constituit obiectul a numeroase discuții. Încercînd să precizăm cauzele rezistenței, în limba literară vorbită, față de aceste forme (recomandate oficial încă de la începutul secolului nostru) le-am cercetat din punctul de vedere al principiului morfologic, pe baza căruia au fost create.

Contradicții între principiile morfematic și fonologic există, în măsură mai mare sau mai mică, în toate scrierile de tip alfabetic (grafematic). În limbile în care morfemele comportă modificări fonetice considerabile, principiul morfematic poate deveni predominant în scriere, cum s-a întîmplat, de exemplu, în ortografia limbii engleze. Acest principiu corespunde îndeosebi punctului de vedere al cititorului, pentru care sînt esențiale receptarea rapidă a informației, posibilitatea cuprinderii în ansamblu a identității semantice a morfemelor. Tendința este, în cazul citi-

---

[34] Asupra caracterului artificial al formelor discutate ale verbului *înșeua* a atras atenția I. Pătruț, în CL, III, 1959, p. 256.

[35] *Op. cit.*, p. 546.

[36] Același fenomen s-a produs în terminația dialectală *-ęáue* > *ęáuă*/*-áuă* (*ileauă*, *halauă*). Prin evitarea diftongului *ue* se explică și forma dialectală *trébe* < *trébue* (rostire allegro a lui *trebu(i)e*).

[37] Cu palatalizarea labialei inițiale, aceste forme ne sînt cunoscute din graiurile moldovenești.

[38] În graiuri, verbul *înșeua* prezintă și forme fără *-ez* : *înșeu*, *înșei* sau varianta analogică *înșeia* (Alf Lombard, *loc. cit.*).

[39] Verbul *înziua* nu figurează în DEX, DMLR, DOOM.

[40] Forma de pl. *pive* este recomandată în *Mic dicționar ortografic*, p. 142.

tului „silențios", de a raporta nivelul grafic la cel semantic fără a mai recurge la mijlocirea formei sonore [41].

În ortografia românească, principiul morfematic este subordonat celui fonologic : identificarea morfemelor este mijlocită de identificarea fonemelor componente. Concordanța obișnuită dintre forma fonică și cea grafică a morfemelor creează tendința de a pune de acord forma grafică cu structura fonematică chiar în cazurile de divergență între acestea, prin influența formei grafice asupra pronunțării [42]. Reglementînd scrierea vocalelor după *ș*, *j*, principiul morfematic a intervenit cu succes în unificarea pronunțării literare a morfemelor flexionare și derivative. Chiar în cazul citat mai sus al alternanțelor *o* ~ *oa*, *e* ~ *ea*, *ie* ~ *ia*, vorbitorii au impresia că rostesc întocmai cum se scrie, că pronunță semivocalele *o̯*, *e̯*, *i̯* în exemple ca *oameni*, *ea*, *ceată*, *cheamă*, *chiar*, *gheață* [43].

Urmarea acestei tendințe de a realiza concordanța între nivelele grafic și fonematic este dificultatea de a se impune a unei reguli ortografice care corespunde principiului morfematic, dar contrazice deprinderile de pronunțare literare ale vorbitorilor. În cazul formelor mereu contestate, la care ne-am referit, rezistența vorbitorilor ni se pare îndreptățită : „simțul" lor lingvistic reflectă, în acest caz, unele legități ale sistemului fonologic și chiar ale sistemului morfologic românesc, pe care aceste forme artificiale le încalcă, complicînd în mod nejustificat funcționarea și descrierea acestor sisteme.

Iunie 1983

Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

[41] Ideile Școlii lingvistice de la Praga cu privire la sistemul grafematic au fost preluate și dezvoltate prin considerarea lor în perspectiva sociolingvistică și a teoriei actului comunicării de către lingviștii din R. D. Germană (vezi, între altele, volumul citat în nota 5). În lingvistica românească, idei surprinzător de moderne se întîlnesc în această privință la T. Maiorescu. El subliniază importanța cititului și funcția scrierii de a transmite cît mai direct semnificația : „De cînd cu invențiunea imprimeriei, cetirea a cîștigat în omenire o importanță vitală pentru dezvoltarea spiritului nostru" ; „scrierea trebuie să reprezinte pe cît se poate mai simplu, mai iute și mai complet ideile" ; uneori, scrierea „poate să fie în exprimarea grafică a cuvintelor mai lămurită decît pronunțarea lor" (*op. cit.*, p. 114, 104).

[42] Cu privire la aspectele complexe ale relației dintre normele ortografice și ortoepice, vezi lucrarea Florei Șuteu citată în nota 3.

[43] De fapt, distincția dintre (e̯) și (i̯), (o̯) și (u̯) se neutralizează în poziție inițială de silabă, iar diferența dintre secvențele fonice [k'i̯a] și [k'a], [či̯a] și [ča] etc. nu are valoare distinctivă.

UN CUVÎNT AL ANTICHITĂȚII GRECEȘTI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

ION ȘTEFAN

Cuvîntul *teorie*, atestat în limba română încă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, mai precis, din 1682, în scrierile lui Dosoftei, a căpătat astăzi o circulație foarte întinsă, frecvența lui fiind mare îndeosebi în stilul științific. În DLR este înregistrat un omonim al acestui cuvînt, *teorie*[2], foarte rar întrebuințat, cu următoarea semnificație : „delegație solemnă trimisă în antichitate de orașele grecești pentru a participa la jocurile publice sau pentru a consulta un oracol". Dicționarul menționat trimite la Șăineanu, DU, CADE, Scriban, dar nu aduce nici un exemplu din altfel de texte, pentru a ilustra această semnificație. În rîndurile de mai jos, ne propunem să exemplificăm circulația cuvîntului *teorie* [2] din DLR.

Prima atestare a acestui sens al cuvîntului datează din 1841. Într-un dicționar bilingv, francez-român, apărut în acel an, se spune : „deputație solemnă ce atenienii trimitea în toți anii la Delfi și la Delos"[1]. În dicționare cunoscute, care apar ulterior, cum ar fi *Vocabular român*, din 1848, al lui I. D. Negulici, *Nou dicționar portativ*, din 1862, semnat de E. Protopopescu și V. Popescu, sau chiar *Dicționarul limbii române*, al lui A. T. Laurian și I. C. Massim, acest sens special al cuvîntului *teorie* nu este menționat. În dicționarul său însă, a cărui primă ediție datează din anul 1896, L. Șăineanu atribuie cuvîntului *teorie* și acest sens, specific antichității grecești : „deputațiune solemnă ce atenienii trimiteau pe tot anul la Delphi spre a oferi sacrificii"[2]. Trecînd la dicționare apărute după anul 1900, se constată că H. Tiktin, în dicționarul său român-german, al cărui volum, în care este înregistrat termenul *teorie*, este publicat în 1915, nu reține accepția de care ne ocupăm a acestui cuvînt. Ea este reluată însă, aproape identic ca la L. Șăineanu, de Al. Resmeriță [3]. Ușor lărgită, o găsim și în dicționarul lui A. Scriban : „deputațiune solemnă trimeasă de orașele grecești la sărbătorile zeilor, la marile jocuri, la un oracol ș.a."[4]. Dar acest înțeles special al cuvîntului *teorie* nu ne-a venit direct din limba greacă. Presupunem că atît L. Șăineanu, cît și A. Scriban au preluat această accepție specială, pe care termenul θεωρία o avea în antichitatea greacă, dintr-un dicționar francez, poate chiar al lui E. Littré, a cărui primă ediție apăruse în 1863. Explicația cuvîntului este asemănătoare, în ce privește utilizarea lui în antichitatea grecească, mai ales la Scriban, cu cea din dicționarul lui Littré. Acesta scrie : „termen al antichității grecești ; deputație ce se trimitea pentru a oferi, în numele

---

[1] P. Poenar, F. Aaron, G. Hill, *Vocabular franțezo-românesc*, după cea din urmă ediție a Dicționarului de Academia Franțozească, București, vol. I, 1840, vol. II, 1841.

[2] Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române*, Craiova, 1896.

[3] Al. Resmeriță, *Dicționar etimologico-semantic al limbii române*, Craiova, 1924.

[4] A. Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1929.

unui oraș, sacrificii unui zeu sau pentru a-i cere un oracol"[5]. Credem, deci, că termenul, cu această semnificație, a pătruns în română prin filieră franceză. O dovadă este și preferința pentru cuvîntul *deputație*, cu care este explicat *teorie*, din fr. *députation*, în locul mai vechiului *solie*. De altfel, I. A. Candrea indică filiera franceză a acestei accepțiuni, spunînd: „*teorie*, deputațiune, procesiune pe care o cetate elenică o trimitea la un sanctuar spre a face ofrande unei divinități (fr.)"[6].

Din definițiile date de dicționarele noastre lipsește un element important, și anume corabia cu care delegația era transportată pe mare, element existent la Platon, care în *Phaidon* relatează despre această tradiție religioasă a grecilor [7]. Probabil că lămuririle date de Platon în *Phaidon* despre teorie și despre Socrate constituie sursa poemului lui Lamartine *La mort de Socrate*, din care citățm: *Mais Socrate, jetant un regard sur les flots, / Et leur montrant du doigt la voile vers Delos: / Regardez sur les mers cette poupe fleurie; / C'est le vaisseau sacré, l'heureuse théorie! / Saluons-la, dit-il: cette voile est la mort! / Mon âme, ausitôt qu'elle, entrera dans le port* [8]. Într-un „avertisment", poetul dă următoarea precizare: „Socrate, condamnat să moară pentru opiniile lui religioase, își aștepta moartea de mai multe zile; dar el nu trebuia să bea cucuta decît în momentul în care vasul trimis în fiecare an la Delos în onoarea lui Teseu se va fi întors în portul Atena. Acesta era vasul care se numea *teorie* și care se zărea în depărtare, în momentul în care începe poemul"[9].

Poemul lui Lamartine a fost tradus în românește, în anul 1847, de G. Sion. Reproducem versurile citate mai sus, în versiunea românească a lui G. Sion, în care întîlnim termenul *teorie* cu sensul de care ne ocupăm aici, preluat din originalul francez: *Dar Socrat, aruncînd ochii peste luciul apei / Și-arătînd cu mîna vasul ce venia despre Delos: / Priviți pupa înflorită, zice, iată s-a ivit, / Asta e teoria sacră, vasul meu cel favorit! / Salutați-o: asta-e moartea: ea de cum va intra în port, / Sboară-ndată și al meu suflet, atunci trebuie să fiu mort* [10]. Într-o notă, traducătorul explică astfel termenul *teorie:* „Teoria se numea corabia cu care atenienii trimitea în tot anul o deputație la Delfi, oraș al Floridei, spre a aduce

---

[5] Citățm după ediția: Emile Littré, *Dictionnaire de la langue française*, Paris, Gallimard, 1961—1962.

[6] *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească"*, I. A. Candrea, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, București, f.a. (din prefață reiese că dicționarul a fost încheiat în 1931).

[7] Phaidon îi explică lui Ehecrates ce este corabia pe care atenienii o trimit la Delos și a cărei pupă fusese împodobită cu flori în preajma judecății lui Socrate: „Este corabia cu care Theseus a adus odinioară în Creta cele două cete de șapte băieți și șapte fete, pe care el i-a scăpat cu viață . . . Se spune că ei au făgăduit atunci că, dacă scapă cu viață, vor trimite la Delos în fiecare an cîte o solie, care să aducă jertfe de mulțumire". (Platon, *Phaidon sau despre suflet*, București, 1919, p. 4.) Solia începea în momentul în care preotul lui Apolo împodobea cu flori pupa corăbiei. Executarea celor condamnați la moarte era suspendată în tot timpul procesiunii. Într-o traducere mai recentă se folosește tot cuvîntul *solie*, însă în notă se precizează că în original figurează *theoria*, „termen tehnic și ritual". (Platon, *Opere*, vol. IV, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 51, 141.)

[8] A. de Lamartine, *Prémières méditations poétique. La mort de Socrate*, Paris, Hachette, 1907, p. 212.

[9] *Op cit.*, p. 208. Amănunte despre *teorie* se pot găsi în: Ch. Daremberg, Edm. Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romanes*, Paris, Hachette, început în 1877.

[10] A. de Lamartine, *Moartea lui Socrat*, tradusă de Gheorghie Sion, Iași, 1847, p. 11.

deslegările oracolului din templul lui Apolon"[11]. Este singura atestare a cuvîntului *teorie*, cu sensul de care vorbim, într-un text literar din secolul trecut pe care am putut-o găsi.

Pentru a ilustra un alt sens, pe care îl consideră rar, al cuvîntului *teorie*, și anume acela de „suită de persoane care participă la o procesiune, prin extensiune, șir, rînd" [12], DLR aduce acest exemplu din romanul lui Sadoveanu, *Creanga de aur*, apărut în 1933 :„În preajma Vasilisei, teorii de varangi și maglabiți țineau strajă cu suliți și securi, cu zale și căști de aur" [13]. Dar în vasta operă a lui Sadoveanu mai există un exemplu în care cuvîntul *teorie* are alt înțeles decît cel uzual. Este un text din anul 1939, o evocare a fostei cetăți grecești de la Pontul Euxin, chiar cu titlul *Histria*, din care citățm : „Ieșind la țărm dintre ziduri și din trecut, văd în larg o teorie de lebede, a căror siluetă e reprodusă exact în smalț negru pe ciobul ce ține în mînă tovarășul nostru inginerul Coliu. E un spectacol rar și delicat pe întinderea verde de ape. Număr, în monomul larg desfășurat, o sută douăzeci de lebede"[14]. Reținem sintagma *o teorie de lebede*. Considerînd, probabil, că această asociere neobișnuită de cuvinte s-ar putea să nu fie lesne înțeleasă, scriitorul recurge la glose, la sinonimii parțiale, ca „monomul larg desfășurat", care poate fi echivalent cu „șir", dar și cu „procesiune", precum și „spectacol", sens pe care *teorie* l-a avut în antichitatea greacă [15].

Credem că sintagma *o teorie de lebede* înseamnă „procesiune de lebede", putînd fi considerată fie ca o extindere semantică de la [+uman] la [— uman], fie, mai degrabă, ca o metaforă — o metaforă explicită — interesantă pentru motivul că pune în relație un cuvînt din vocabularul activ al limbii, *lebădă*, cu un termen aflat în circulație, *teorie*, dar al cărui înțeles special, cu care este folosit aici, nu este uzual. Descifrarea metaforei este cu atît mai dificilă cu cît cuvîntul *teorie* are o circulație mare cu alte accepții, actualizarea sensului vechi, specific Greciei antice, fiind posibilă numai în condițiile evocării unei foste cetăți grecești. În absența acestui mediu, a acestui cadru fizic, credem că metafora nu ar fi apărut. Părăsind fostul cimitir al cetății Histria, studiată din punct de vedere arheologic de V. Pârvan, cimitir unde morții erau aduși cu barca din cetate și ieșind „dintre ziduri și din trecut", scriitorul vede în largul apelor șirul de lebede. Aceste împrejurări îl vor fi dus cu gîndul la

---

[11] *Op. cit.*, p. 42.

[12] Menționăm că accepțiile „procesiune", „șir, rînd" ale cuvîntului *teorie* sînt notate și în *Dicționar francez-român*, București, Editura Științifică, 1967, (coordonatori N.N. Condeescu și G. Haneș) : „ambasadă, procesiune, șir (de persoane)".

[13] M. Sadoveanu, *Opere*, vol. XII, București, ESPLA, 1954, p. 32. G. Istrate, care consacră un întins studiu vocabularului lui Sadoveanu (în vol. *Limba română literară*, București, Editura Minerva, 1970, p. 291—375), nu reține cuvîntul *teorie*, în paragraful în care citează termeni grecești folosiți de scriitor în *Creanga de aur*, cum ar fi *catismă*, *axion*, *chivorin* etc., impuși de mediul în care se petrece acțiunea.

[14] M. Sadoveanu, *Opere*, vol. XV, București, ESPLA, 1958, p. 262.

[15] Cf. A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Paris, Hachette, 1950, p. 933.

soarta lui Socrate, la moartea lui, la *teoria* din antichitate și poate că și la poemul lui Lamartine, asemănînd corabia împodobită la pupă cu flori, cu monomul de lebede. Actualizînd un cuvînt al antichității grecești, care dă suport sintagmei metaforice *o teorie de lebede*, prozatorul cuprinde într-o imagine interferența continuă dintre trecut și prezent. În procesul de cristalizare a imaginii, un rol s-ar putea să fi avut și un vers al lui Eminescu, din poezia postumă *Frumoasă-i*, unde apare echivalența *lebede-barcă*, vers introdus chiar cu verbul *a vedea*, la prezentul indicativ : *Văd lebede, barcă de vînt* [16].

Octombrie 1983 *București, Piața Națiunile Unite nr. 3—5*

[16] M. Eminescu, *Opere*, vol. I, București, Editura Fundațiilor pentru Literatură și Artă, 1939, p. 492—493.

NOTE ETIMOLOGICE

DE

ANDREI AVRAM

Toate cuvintele discutate în notele de mai jos figurează în DLR tomul XI, partea 1, *Litera Ș*, București, 1978, cu mențiunea „etimologia necunoscută".

șaitroacă. A fost înregistrat în Scărișoara — Abrud, cu sensul „piedică (de lemn, la roata carului)". După părerea noastră, nu este suficient să se includă, în articolul la care ne referim (alături de mențiunea „etimologia necunoscută"), o trimitere la *șaitroc* „vas de lemn, cu fundul curbat, folosit la separarea aurului din minereul sfărîmat" (< germ. *Scheidetrog*): în realitate, avem a face cu unul și același cuvînt. Pentru deosebirea dintre cele două variante cf. *troacă* și *troc* (< germ. *Trog*; DLR).

În ce privește aspectul semantic al chestiunii, este de presupus că termenul *șaitroacă* desemnează (sau desemna, la început) nu orice piedică de lemn, ci numai pe aceea de forma unei scafe, deci un obiect asemănător cu cel descris în DLR, s.v. *șaitroc;* am avut prilejul să vedem o piedică de acest fel (care se plasează sub roată) în regiunea Munților Apuseni, unde circulă atît cuvîntul din titlul acestei note, cît și *șaitroc* „vas".

șalîc. A fost înregistrat în Banat, cu sensul de „glumă" și în expresia *a rîde cu șalîc* „a rîde cu poftă". Din motive de ordin formal, nu credem că poate fi pus în legătură cu germ. *Schalk* „om glumeț, poznaș", la care se trimite. Întrucît finala termenului în discuție se regăsește în derivatele cu *-lîc* (cf., în primul rînd, *caraghioslîc*), socotim că *șalîc* are ca punct de plecare substantivul **șală*, a cărui existență în Banat, ca împrumut din sîrbocroată, poate fi presupusă: scr. *šala* „plaisanterie" (J. Dayre, M. Deanović, R. Maixner, *Hrvatskosrpsko-francuski rječnik*. II. Dopunjeno izdanje priredio R. Maixner, Zagreb, 1960; în cele ce urmează: HFR) > rom. **șală; *șală* + *-lîc* > *șal(l)îc* (eventual, după scr. *šenluk* „joie, gaîté", înregistrat în același dicționar).

șănură. Are sensul colectiv de „fire de lînă toarse, pregătite pentru țesut" (Feldru — Năsăud). Avem a face, desigur, cu o variantă a lui *șinor* „șnur" (< magh. *sinór, sinyór;* DLR). După DLR această din urmă formă are accentul pe silaba finală, dar sînt cunoscute și variantele *șinore* (DLR) și *șinor* (com. I. Gheție) cu accentul pe silaba inițială, ca *șănură*. În ce privește timbrul vocalei precedate de [ș], cf. cele trei cuvinte *șiret* înregistrate în DLR, care au, toate, cîte o variantă *șăret*. Legătura semantică dintre „șnur" și „fir de lînă tors" este evidentă.

șărăngliță. Înseamnă „agrafă" (Bărăteaz — Arad). Ținînd seamă de frecvența cu care în cuvintele de origine germană apar modificări fonetice neregulate (uneori produse prin apropiere de cuvinte mai vechi) — — cf., de exemplu, *ghintaiță* < germ. *Gewindeeisen* (I. A. Florea, în

„Anuar de lingvistică și istorie literară", XXV, 1976, p. 81) — , credem că *șărăngliță* provine din germ. *Scherengitter* „grilă pliabilă" *(Dicționar german-român.* [Coordonare și revizie Mihai Isbășescu și Maria Iliescu, București], 1966 ; în cele ce urmează : DGR).

șferlanț. Definiția dată în DLR acestui cuvînt, identică cu cea din glosarul lucrării la care se trimite — Arvinte, *Term.* — , este „sîrmă care unește lemnul numit cordar, pus în partea din urmă a unei table la plută, cu lemnele de pe marginea tablei" ; în lucrarea lui V. Arvinte este menționat și sinonimul *șprangă*.

După ce reproduce definiția din lucrarea citată, Ștefan Binder, în „Analele Universității din Timișoara". Seria științe filologice, IV, 1966, p. 236, propune următoarea etimologie : „este compus din subst. *șfel* «bîrnă » și *lanț* «sîrmă groasă cu care se leagă pluta »". Conform părerii aceluiași autor *(ibidem*, p. 235), *șfel* „un fel de traversă cu care se podește un drum rău de munte" provine din germ. *Schwelle* „traversă" (etimologie admisă în DLR). Explicația propusă pentru *șferlanț*, neacceptată în DLR — unde nu este reținută nici mențiunea făcută de V. Arvinte („în prima parte a termenului, germ. *schwer*") — , nu întîmpină dificultăți de ordin fonetic ; este ușor de admis că a avut loc fie o disimilare (**șfellanț* > > *șferlanț)*, fie simpla înlocuire a lui [l] cu [r], ca în *șferbodin* (cu varianta *șferbon)* și *șferboung* (dacă originea acestor cuvinte este cea indicată de Șt. Binder, *loc. cit.*, p. 235 : germ. *Schwellboden*, respectiv, germ. *Schwellbogen;* V. Arvinte, *op. cit.*, p. 167, explică pe *șferbon* prin germ. *Schwerboden*, iar pentru etimologia lui *șferboung* trimite la *șferbon;* după DLR *șferbodin*, *șferbon* < germ. *Schwerboden*, iar *șferboung* < germ. *Schwellbogen).*

Datele prezentate mai sus nu sînt însă suficiente pentru a face explicația dată de Șt. Binder convingătoare și sub aspect semantic, căci sensul germ. *Schwelle* și al rom. *șfel* nu se regăsește în definiția lui *șferlanț*. Lucrurile se clarifică în momentul în care luăm în considerație cîteva informații furnizate de V. Arvinte, *op. cit.* : mai întîi, *șferlanț* „pare a fi aici [în localitatea Borșa, din fostul raion Vișeu] sinonim cu *șprangă*, dar și cu ceea ce prin alte locuri se numește *cordar* sau *coardă*" (p. 109) ; în al doilea rînd, după cum se arată în glosarul citat, *coardă* înseamnă „lemn pus de-a curmezișul pe capătul din spate al fiecărei table la plută ; uneori se folosește în acest scop sîrma groasă numită *șprangă*" (p. 144 ; definiția lui *cordar* este aproape identică).În lumina acestor detalii devine clară legătura dintre sensurile cuvintelor *șfel* (< germ. *Schwelle)* și *șferlanț* : la înțelesul de „sîrmă (șprangă)" al acestuia din urmă s-a ajuns plecîndu-se de la cel de „bîrnă (coardă, cordar)", datorită funcției identice pe care o pot îndeplini, în situația avută în vedere, o bîrnă și o anumită cantitate de sîrmă groasă. Rezultă că etimologia indicată de Șt. Binder este corectă și că definiția din lucrarea lui V. Arvinte (reprodusă în DLR) trebuie completată, ținîndu-se seamă de faptul că *șferlanțul* poate fi nu numai o „sîrmă", ci și o „coardă" (de lemn).

șlaif. Avem în vedere pe *șlaif* [2], care înseamnă, prin Bucovina și nordul Moldovei, „frînă la căruță" (desigur, la subsensul „manivela frînei sau a piedicii, la car" s-a ajuns plecîndu-se de la sensul fundamental de „frînă, piedică"). După mențiunea „etimologia necunoscută", în DLR se

face trimiterea „cf. *șlaif*[1]" (< germ. *Schleife*), cuvînt care circulă, prin aceleași regiuni, cu sensurile „sanie mică" și „sanie pentru transportat bușteni". După părerea noastră *șlaif* „frînă" este unul și același cuvînt cu *șlaif* „sanie". Este de presupus că frîna numită astfel este un dispozitiv care face ca roata să alunece, în loc să se învîrtească. Cf. cele arătate mai sus, s.v. *șaitroacă*.

șleap. Atît ca sens, cît și din punctul de vedere al formei, cuvîntul acesta, care înseamnă (prin nordul Munteniei) „om prost", concordă cu germ. *schlapp* „moale, molîu, fără vlagă" (DGR) într-o măsură care face neîndoielnică proveniența primului din cel de al doilea. Pentru [ęa] ca echivalent al vocalei din germană cf. *pream* < germ. *Prahm* (după cum am arătat în LR, XXXI, 1982, 2, p. 142, unde am trimis la observația formulată de J. Byck și Al. Graur în BL, I, 1933, p. 18, potrivit căreia există o tendință a lui [a] de a se schimba în [ęa] după [l] sau [r]; sînt citate, printre altele, formele *cleampă* și *cleanță*); vezi și nota următoare.

șleau. Avem în vedere pe *șleau*[5] „noroi (foarte apos, amestecat cu zăpadă)"; cuvîntul (care are variantele *șleaf* și *șleu*) circulă prin Transilvania, nordul Munteniei și nordul Moldovei. În DLR figurează trimiterea „cf. germ. *Schlack*, *Schlagg* (variante ale lui *Schlacke*)", dar și menționea „etimologia necunoscută'. Aceasta din urmă poate însă, după părerea noastră, să fie eliminată : pe de o parte, sensul rom. *șleau* concordă într-o măsură mai mult decît satisfăcătoare cu unul dintre sensurile germ. *Schlack* (după DGR, „1. terci; pap. 2. ploaie cu zăpadă, lapoviță; fleașcă; noroi"; vezi, în același dicționar, și *Schlacke* „zăpadă apătoasă; fleașcă; noroi"); pe de altă parte, în ce privește aspectul fonetic, este de observat că transformările pe care le admitem susținînd etimologia rom. *șleau*[5] < germ. *Schlack* — vocala deschisă din germană a devenit diftong în română (cf. nota precedentă) — se regăsesc în *șleau*[6], variantă a lui *șlag* „apoplexie" < germ. *Schlag* (dial. *šlox*, *slą̄x*) (DLR).

Deși este de presupus că în *șleau*[6] semiconsoana provine dintr-o velară fricativă, nu oclusivă (aceasta este reprezentată în română prin [g] sau [k] : *șlag*, *șloc* etc.), ceea ce înseamnă că aici avem a face cu corespondența fonetică germ. [x] (fricativă velară surdă) — rom. [u̯], nu [k] — [u̯]; credem că oclusiva din *Schlack* a putut fi înlocuită cu [u̯] sub influența lui *șleau*[2] „drum bătătorit, neamenajat" (cu etimologie multiplă), cunoscut, și el, în regiunile în care circulă *șleau*[5]. Pentru variantele *șleaf* și *șleu* ale lui *șleau*[5] „noroi" cf. *șleaf*, *șleu* = *șleau*[2] „drum" și *șleaf*, *șleu* = = *șleau*[3] „curea la ham".

șorăpru. Cuvîntul, atestat într-un text din secolul al XVIII-lea, este glosat „(învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) unealtă de fierărie". După părerea noastră, provine din germ. *Schrapper*, care înseamnă, printre altele, „rașchetă" și este înrudit cu *schrappen* „a răzui, a rade" (vezi DGR). Pentru tratamentul părții finale a etimonului (suprimarea vocalei neutre și adăugarea unui [u] după grupul „muta cum liquida") cf. *vinclu* = *vincăl* „Winkelmaß, Winkelhaken" < germ. *Winkel* (Vasile Arvinte, *Die deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten (nach den Angaben des Rumänischen Sprachatlasses)*, Berlin, 1971, p. 170), iar pentru vocala introdusă între elementele grupului consonantic inițial cf. *șorubă*, variantă a lui *șurub* (după DLR, cu etimologie multiplă; vari-

anta citată se explică, desigur, prin germ. dial. *Schrūbe)*; în *șorubă* și în *șorăpru* avem a face cu aceeași anaptixă : [șr] > [șor].

șordung. A fost înregistrat în Măru — Caransebeș, cu sensul de „dig". Provine, fără îndoială, din germ. *Schotterung*, glosat „împietruire" în DGR. Pentru transformarea surdei în sonoră cf. *șodăr*, variantă a lui *șoatăr* „pietriș" < germ. *Schotter*. Forma *șordung* se explică printr-o metateză : *Schotterung* > *șod(ă)rung* > *șordung*. Pentru schimbarea locului accentului — în forma românească acesta se află pe silaba finală — — cf. *bărbunc (verbunc* etc.) < germ. *Werbung* (DA), unde a avut loc același fenomen.

șpențăli. După ce menționează pe *șpențăla* „a rotunji capetele trunchiului unui copac" (fără etimologie în DLR), pe care îl consideră „derivat de la subst. *șpențăr* « cojocul » [sic]", Ștefan Binder, *loc. cit.*, p. 237, adaugă : „cf. și verbul *șpențăli* « a coase haine »". De fapt, la originea acestui cuvînt (cunoscut prin nordul Transilvaniei) — și, după toate probabilitățile, și la originea lui *șpențăla* — se află forma *șpențăl*, înregistrată în DLR ca variantă a lui *spențer*, formă care, la rîndul ei, este dată de SDLR ca variantă a lui *spencer* (< germ. *Spenzer*, fr., engl. *spencer)* „surtuc, veston, haină scurtă fără poale".

șponțuri. A fost înregistrat prin nordul Moldovei, cu sensul „bucăți de carne de calitate inferioară" (ilustrat cu un singur citat : „Casapul ți-a dat numai șponțuri !"). Avem a face, după părerea noastră, cu o variantă a lui *șpronțuri*, pluralul lui *șpronț* (înregistrat tot prin Moldova), care înseamnă, printre altele, „capătul mai gros al unui buștean". Este ușor de admis că primul [r] din varianta originară a dispărut, prin disimilare totală (în forma de plural) și că sensul din citatul reprodus mai sus este figurat (cf. sintagma *așchie de pîine*, precum și *ciot*, care poate desemna atît o bucată de lemn, cît și una de os). Cu privire la originea lui *șpronț* (fără etimologie în DLR), vezi Ștefan Binder, *loc. cit.*, p. 238 : *șpronț* < austro-germ. *Spranz*, „cu fonetismul dialectal german *o* în locul lui *a*".

șteaf. Avem în vedere pe *șteaf*[1] „vînătaie" (Nigotești — Fălticeni). Provine, după părerea noastră, din germ. *Stapf* (= *Stapfen)* „urmă (de pas, de picior) (DGR). Evoluția de la sensul originar la cel de „urmă,în general" și, apoi, la cel de „vînătaie" este ușor de admis. Pentru [ea] ca echivalent al lui [a] din germană (după grupul consonantic [št]) cf. *șteamp* „par" <germ. *Stampf*, *Stump* ; *șteand*, *șteap* etc. (vezi DLR). Așadar considerăm nejustificată trimiterea la *ștefană* și *ștefănie* „lovitură dată cuiva cu palma" (ambele figurează în DLR cu mențiunea „etimologia necunoscută" și cu trimitere la numele propriu *Ștefan)*.

știrie. Avem în vedere pe *știrie* „coțofană" (prin vestul Olteniei). Citatul cu care este ilustrat sensul cuvîntului — „Cînd cîntă coțofana (știria) aproape de casă, îți vin rudele" — conține o indicație utilă pentru stabilirea etimologiei acestuia : mergînd mai departe decît autorii DLR, care au alăturat mențiunilor „accentul necunoscut" și „etimologia necunoscută" trimiterea „cf. *ști*", considerăm că avem a face cu un derivat de la *știre*, explicabil prin credința populară conform căreia coțofana anunță, adică dă de ș t i r e că „îți vin rudele". Cf. *poștuță*, sinonim cu *coțofană*

și cu *știrie*, derivat — cum credem că am reușit să demonstrăm, în LR, XXXI, 1982, 1, p. 20 — de la *poștă* „crainic; ștafetă, curier".

ștocăli. Cuvîntul, înregistrat în Șieu Măgheruș — Bistrița, este definit în felul următor: „(complementul indică plafoane de lemn) a acoperi cu tulpini de stuf dispuse la mică distanță una de alta, ca să se prindă muruiala". Provine din germ. *stocken*, care înseamnă, printre altele, „a arăci", derivat de la *Stock* „băț, tulpină" (DGR).

șupă. Avem în vedere pe *șupă*[3], înregistrat cu sensul „bucată de drum" (prin nordul Moldovei) și în expresia *a mînca de-a șupa* (sau *de șupă*) „a mînca în grabă, din fugă" (prin nordul Munteniei și Olteniei). Sub sensul 1, „escortă (de soldați)", al lui *șupă* [2] (< germ. *Schub*; cf. germ. *Schupp*; DLR) figurează expresia *a lua* (pe cineva) *(ca) cu șupa* „a lua (pe cineva) repede și prin constrîngere", în care, după cum se poate observa, sintagma *cu șupa* are un înțeles asemănător cu cel al sintagmei *de-a șupa*, ceea ce ne determină să credem că în amîndouă apare unul și același substantiv. Sensul lui *șupă* din citatul (unicul) dat sub *șupă* [3] — „Mai e o șupă pînă la cutare" — poate, și el, să fie pus în legătură cu sensurile lui *șupă* [2]: este de presupus că la „bucată de drum (în general)" s-a ajuns plecîndu-se de la „etapa" parcursă de o escortă. Ținînd seamă de toate aceste lucruri, considerăm că *șupă* [2] și *șupă* [3] reprezintă, de fapt, un singur cuvînt.

șuprică. Dat fiind că circulă în Banat (Răcășdia — Oravița) și are un sens — „tiv" — relativ apropiat de cel al scr. *šupljika*, substantiv care înseamnă, printre altele, „broderie à jour" (HFR), putem afirma că *șuprică* provine, fără îndoială, din cuvîntul sîrbocroat citat, deși mai rămîne de văzut din ce cauză laterala palatală din limba de origine a fost înlocuită cu [r].

șușoi. Avem în vedere pe *șușoi* [3] „fiertură preparată din pîine tăiată mărunt, sare și, uneori, brînză" (Voșlobeni—Gheorghieni). Ținînd seamă de faptul că termenul a fost înregistrat într-o regiune în care mulți români cunosc limba maghiară, credem că *șușoi* a fost creat în graiul unor bilingvi, plecîndu-se de la magh. *sós* [șōș] „sărat, cu sare", căruia i s-a adăugat sufixul românesc *-oi*.

șușta. Ca verb reflexiv are sensurile „a protesta, a cîrti" și „a se simți nemulțumit de sine însuși, a-și face reproșuri"; ca verb tranzitiv înseamnă „a lovi cu putere; a ghionti; a înnăbuși, a sufoca". Credem că autorii DLR au avut dreptate cînd n-au acceptat etimologia dată de N. Drăganu, DR, III, 1922—1923, p. 700—701 (la care se face o trimitere): lat. *suscitare* „a ridica, a mișca, a răscula, a răzvrăti". Avînd în vedere numai forma reflexivă (cu glosarea „a se răzvrăti, a cîrti împotriva cuiva"), savantul citat menționează, în sprijinul explicației propuse, pe *ușta* „a căsca" < **ușteta* < lat. *oscitare* (după G. Giuglea). Ipoteza conform căreia *șușta* ar proveni dintr-un neatestat **șușteta* are însă împotriva ei faptul că nu este probabilă evoluția de la înțelesul lat. *suscitare* la cel al verbului tranzitiv din română.

Ținînd seamă de sensul „a lovi cu putere", sîntem de părere că termenul din titlul acestei note provine din scr. *ćuškati* „pousser avec le pied, donner des coups de pied; gifler, souffleter" (HFR) și că, prin urmare,

la sensul de „a protesta" s-a ajuns printr-o evoluție de la concret la abstract. Ce e drept, nu este ușor de explicat de ce [k] a devenit [t] (cf. schimbarea opusă acesteia, [t] > [k], ilustrată de *șfarcă*, menționat în nota următoare). De observat însă că a fost înregistrată și varianta cu velară, ca în cuvîntul sîrbocroat (ambele variante, *șușta* și *șușca*, provin din graiuri transilvănene).

șverc. Nu credem că este justificată trimiterea „cf. *sfîrc*". Cuvîntul din titlul acestei note, cules din Deda — Reghin și glosat, în DLR, „cartilaj", este înrudit cu *șfarcă* (variante : *șvarcă*, *șfarclu*) „tobă (de porc)", care, cum se arată în același dicționar, provine „din germ. *Schwarten*[*magen*, *-wurst*], magh. *svárkli*" (evident, termenul maghiar se află la originea numai a variantei *șfarclu*). După părerea noastră, neutrul *șverc* (pl. *șvercuri*) este un singular refăcut din pluralul **șverci* al unui feminin **șvarcă*, din germ. *Schwarte* „șorici" (DGR). Trecerea de la înțelesul de „șorici" la cel de „cartilaj" este ușor de admis ; această schimbare de ordin semantic a fost, probabil, facilitată de faptul că și șoriciul, și cartilajele intră în componența preparatului alimentar numit, în unele regiuni, *șfarcă (șvarcă)*.

Rectificare. Cuvîntul *șopocă* „biberon improvizat dintr-o bucată de zahăr învelită în pînză" a fost înregistrat în DLR pe baza unei singure atestări : el figurează într-o listă de cuvinte regionale (culese din împrejurimile orașului Turda) pe care am publicat-o în „Cum vorbim", III, 1951, 9—10, p. 44—45. Tipărit acolo, mai întîi, *sopocă*, cuvîntul apare, datorită unei greșeli de tipar, sub forma *șopocă* în citatul care urmează. Forma corectă este *sopocă* (ea concordă cu etimonul pe care l-am indicat: magh. *szopóka*) ; așa a fost înregistrat cuvîntul (pe baza sursei indicate mai sus) și de Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapesta, 1966. Așadar, *șopocă*, cu [ș] la inițială, este, pînă la proba contrară, o formă inexistentă.

Ianuarie 1984 *Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice București, str. Nikos Beloiannis nr. 25*

DATAREA *PSALTIRILOR SCHEIANĂ* ŞI *VORONEŢEANĂ*

DE

AL. MAREŞ

1. Într-un articol recent am arătat, întemeindu-ne pe examenul filigranelor, că scrierea *Codicelui Voroneţean* s-a efectuat în intervalul 1563—1583 [1]. Astăzi dorim să înfăţişăm rezultatele la care am ajuns în legătură cu datarea altor două manuscrise româneşti din seria textelor rotacizante : psaltirile *Scheiană* şi *Voroneţeană*.

2. Ne vom referi întîi la *Psaltirea Scheiană*, a cărei scriere, potrivit opiniilor avansate, s-ar fi înfăptuit la date sau în epoci sensibil diferite : sfîrşitul secolului al XV-lea [2], 1482 sau 1485 [3], circa 1550 [4], a doua jumătate a secolului al XVI-lea [5], 1563—1569 [6], 1570—1580 [7], 1573—1574 [8], 1575 [9], 1585 [10]. Cele mai multe dintre datările propuse s-au întemeiat pe lectura ultimelor trei slove din criptogramă (considerate a reda data copierii manuscrisului [11]) sau pe examinarea filigranelor.

Cercetătorii care au încercat să stabilească valoarea cifrică a acestor slove au ajuns la rezultate deosebite : 1482 sau 1485 (I. Bianu, J. Macůrek) [12], 1514 (R. Pava) [13], 1515 (S. Puşcariu ; P. P. Panaitescu) [14], 1575

---

[1] *Datarea* **Codicelui Voroneţean**, în LR, XXXI, 1982, nr. 1, p. 41—50.

[2] Ar. Densusianu, *Tradiţiunea literară din Psaltirea Scheiană*, în „Revista critică literară", V, 1897, nr. 4, p. 104.

[3] *Psaltirea Scheiană (1482). Mss. 449 B.A.R.* publicată de prof. I. Bianu, tomul I, *Textul în facsimile şi transcriere cu variantele din Coresi (1577)*, Bucureşti, 1899, p. VII.

[4] B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*, tomul II, Bucureşti, [1887], coloana 2103 ; Al. Philippide, *Introducere în istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1888, p. 60 ; N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, Bucureşti, 1904, p. XXI.

[5] P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului românesc*, Bucureşti, 1965, p. 68.

[6] I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, I, Bucureşti, 1916, p. XCVII—CVI.

[7] O. Densusianu, *Istoria literaturei române* (curs litografiat), [Bucureşti], 1898 p. 55 ; cf. *Studii de filologie română* publicate de O. Densusianu, Bucureşti, 1898, p. 23, nota 3 : *Psaltirea Scheiană* „datează din a doua jumătate a secolului al XVI-lea (către 1580)".

[8] G. Blücher, *Filigranele braşovene şi tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, în „Revista bibliotecilor", XX, 1967, nr. 7, p. 425.

[9] Al. Rosetti, *Recherches sur la phonétique du roumain au XVIe siècle*, Paris, 1926, p. 34, nota 1.

[10] M. Gaster, *La versione rumena del Vangelo di Matteo, tratta dal Tetraevanghelion del 1574 (ms. del Museo Britannico : Harley 6311) e publicata per la prima volta de ...*, în „Archivio glottologico italiano", XII, 1890, p. 197.

[11] Sau a traducerii originale.

[12] I. Bianu, *op. cit.* ; J. Macůrek, *La date de l'apparition de la „Psaltirea Şcheiană" roumaine („Psautier de Şcheia")*, în „Revue historique du sud-est européen", I, 1924, nr. 1—3, p. 64—65.

[13] R. Pava, *Criptograma din Psaltirea Scheiană*, în „Studii şi materiale de istorie medie", III, 1959, p. 370—371.

[14] S. Puşcariu, în DR, III, 1922—1923, p. 471, nota 1 ; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 76.

(Al. Rosetti) [15] 1585 (M.Gaster) [16]. Cu excepţia primei slove a cărei formă ne îndreaptă atenţia spre chirilicul **s**(=6), formele următoarelor două slove (ѯ ҁ) nu ne îngăduie să precizăm valoarea lor fonetică şi, respectiv, cifrică, fără riscul unei interpretări arbitrare [17].

Datările cu ajutorul filigranelor întreprinse de O. Densusianu şi I.-A. Candrea prezintă rezultate apropiate (1570—1580, respectiv 1563—1569), desprinse din examinarea mărcii de hîrtie de provenienţă braşoveană *(coroană pe scut rotund)*, existentă pe ultimele două coli ale manuscrisului. Cei doi autori nu au reuşit însă să înregistreze forme identice ale acestei variante de filigran pe hîrtia unor texte datate. Din acest motiv ei au încercat să dateze textul raportîndu-se la intervalul de timp în care a circulat tipul de filigran respectiv. Deduse din examinarea unui număr redus de texte scrise pe hîrtia însemnată cu acest tip de filigran (cazul în special al lui O. Densusianu), intervalele delimitate prezintă valori mai mici decît cele reale [18]. În plus, în cazul datării lui I.-A. Candrea, acest interval, stabilit iniţial între 1563 şi 1580, a fost redus fără o motivare serioasă, căci considerentul invocat de autor (scrierea *Psaltirii Scheiene* nu s-ar mai fi putut realiza după apariţia *Psaltirii* coresiene din 1570) nu poate fi acceptat.

Referindu-se tot la filigranul hîrtiei braşovene din manuscris, G. Blücher a susţinut, fără a produce vreo dovadă, că acesta provine din anii 1573—1574. El a observat însă în mod just că datarea manuscrisului „trebuie confirmată şi prin studiul hîrtiei de import cu filigranul «mistreţ»"[19].

3. *Psaltirea scheiană* este un manuscris in-8°, format din 33 de caiete a 8 file (excepţie face primul caiet format din 10 file). Primele 31 de caiete prezintă hîrtie de fabricaţie silezianâ (moara din Schweidnitz), însemnată cu filigranul *mistreţ*. Acesta apare în şapte variante distincte: A (caietele 1, 3, 4, 5; vezi fig. 1), B (caietele 2, 6, 11; vezi fig. 2), C (caietele 15—23; vezi fig. 3), D (caietele 8—10, 12; vezi fig. 4), E (caietele 7, 13, 14; vezi fig. 5), F (caietele 24—29; vezi fig. 6) şi G (caietele 30—31; vezi fig. 7) [20]. Caietele 32 şi 33 conţin hîrtie braşoveană avînd drept filigran tipul *coroană pe scurt rotund*, reprezentat de o singură variantă: H (vezi fig. 8)[21].

---

[15] *Op. cit.*, p. 34, nota 1.

[16] *Op. cit.*, p. 197.

[17] Vezi, de exemplu, lecţiunea avansată de Al. Rosetti, în care a doua slovă este identificată drept „*i* glagolitique": „*dzig*, soit 6083 (= 1575 ap. J.-Chr.)". Autorul scapă din vedere două fapte: 1) chirilicul *s* are valoarea cifrică 6 sau, dacă îl considerăm notat cu valoare de mii, 6000; 2) a doua slovă nu poate fi identificată cu glagoliticul *i*, a cărui formă este 8, iar valoare cifrică 20.

[18] Cercetarea evoluţiei filigranelor braşovene dovedeşte că variantele tipului *coroană pe scut rotund* au fost fabricate în intervalul 1562—1588 (G. Blücher, *Contribuţii la istoria hîrtiei şi a tiparului chirilic din a doua jumătate a secolului al XVI-lea de la Braşov*, în *Studia bibliologica*, vol. III, Bucureşti, 1969, p. 431.

[19] *Filigranele braşovene şi tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, p. 425.

[20] Cf. I.-A. Candrea, care identifică numai trei variante aparţinînd tipului *mistreţ* (*op. cit.*, p. XCVII, fig. 3—5). Reproducerile sale sînt aproximative şi nu conţin liniile călăuşurilor.

[21] Cf. I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. XCVII, fig. 6.

Două dintre aceste variante au fost înregistrate de noi pe hîrtia unor manuscrise, documente şi tipărituri datate : varianta F într-un docu-

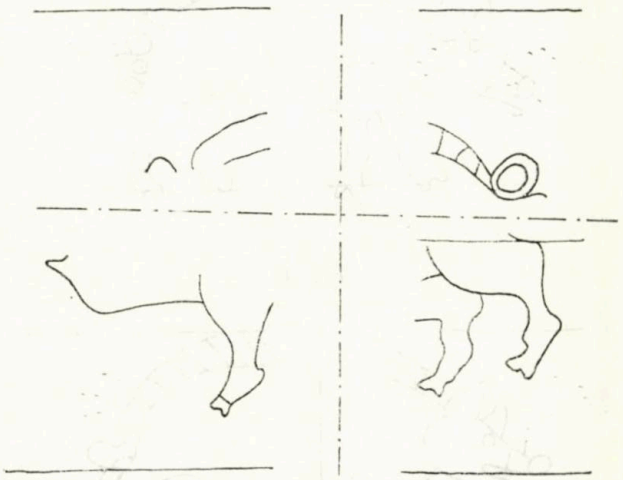

Fig. 1

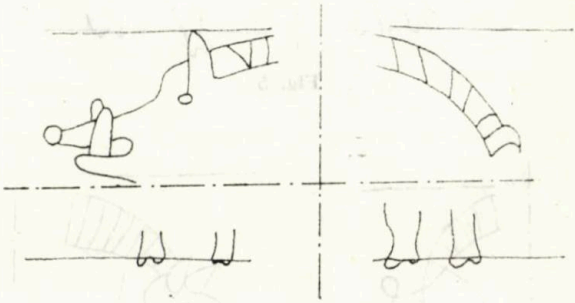

Fig. 2

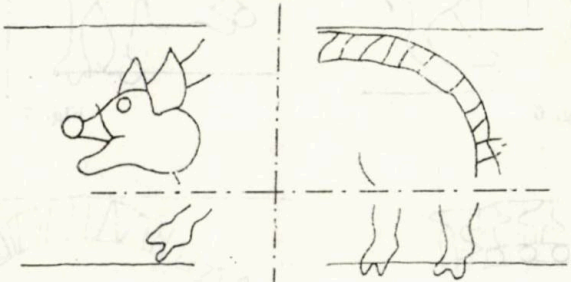

Fig. 3

[22] Arhivele Statului Bucureşti : *Mănăstirea Sf. Sava — Iaşi*, XXXV A/2.

[23] Arhivele Statului Cluj-Napoca : *Primăria oraşului Bistriţa*, 1573/34, 49, 1574/3, 1575/28 ; Arhivele Statului Bucureşti : *Seria istorică*, 931 din 1573 ; *Documente istorice*, CCCX/8 din 1574 (fost al Bibliotecii Academiei R.S. România) ; Arhivele Statului Braşov : *Colecţia Stenner*, seria latină, 165 din 1573 ; Arhivele Statului Iaşi : *Colecţia documente* 427/3 din 1574.

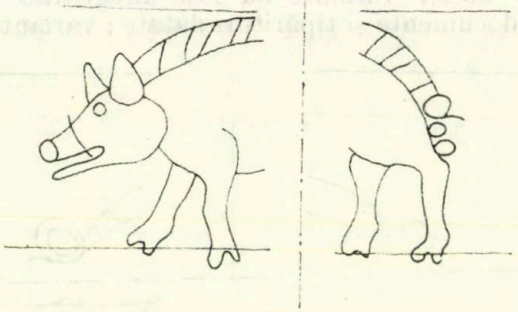

Fig. 4

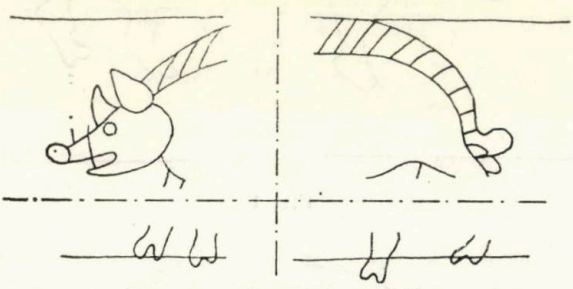

Fig. 5

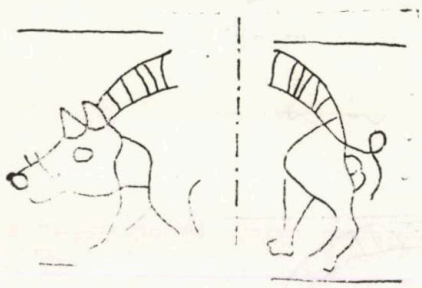

Fig. 6

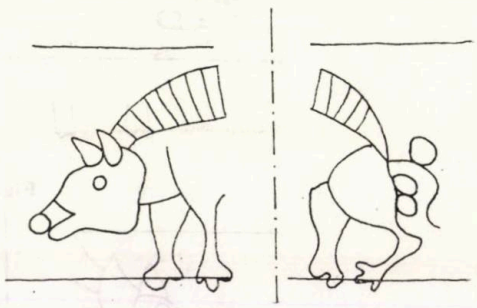

Fig. 7

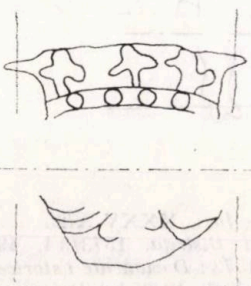

Fig. 8

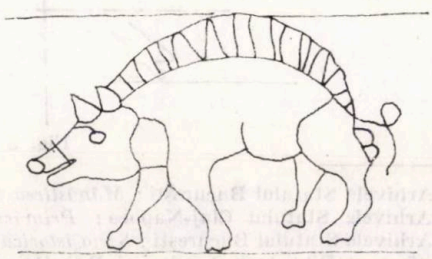

Fig. 9

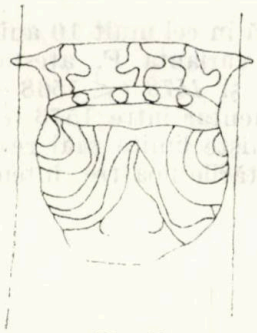

Fig. 10

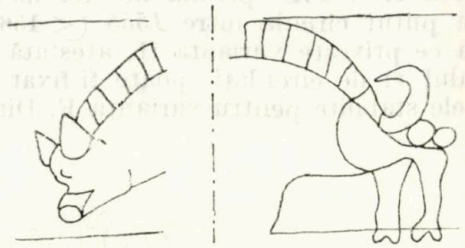

Fig. 11

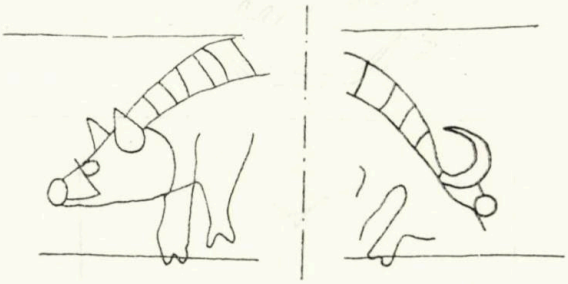

Fig. 12

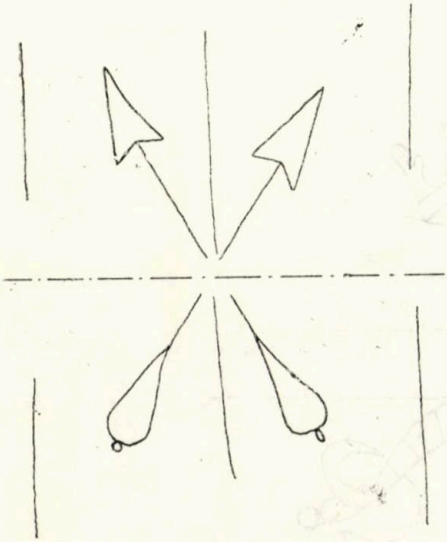

Fig. 13

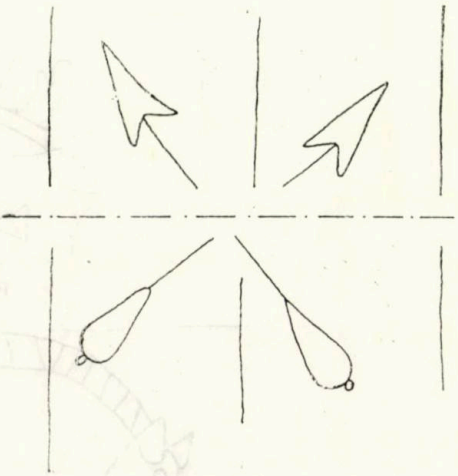

Fig. 14

ment scris în 1568 [22] (vezi fig. 9), iar varianta H în texte scrise în intervalul 1573—1575 [23] (vezi fig. 10). Pentru a putea data manuscrisul cu ajutorul informațiilor furnizate de atestările documentare este necesar mai întîi să stabilim intervalele de consum ale hîrtiei însemnate cu variantele respective de filigran. În cazul morii din Schweidnitz s-a stabilit

că cea mai mare parte a hîrtiei (98%) era folosită în cel mult 10 ani de la fabricarea ei [24]. Prin prisma acestei încheieri, varianta F, atestată în 1568, a putut circula între *1558* (< 1568—10) și *1578* (< 1568 + 10). În ceea ce privește varianta H, atestată documentar între 1573 și 1575, intervalul ei de circulație poate fi fixat între niște limite mai restrînse decît cele stabilite pentru varianta F. Din cercetările noastre, întemeiate

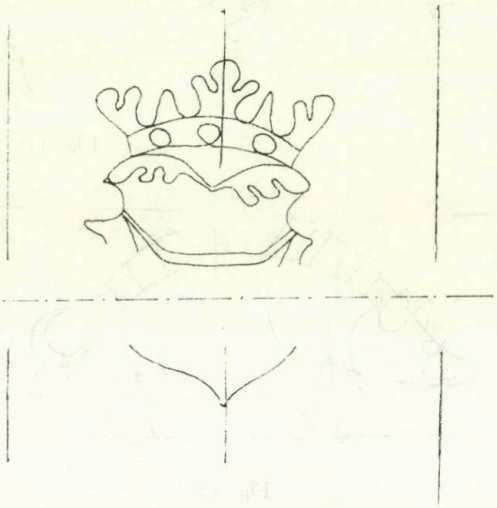

Fig. 15

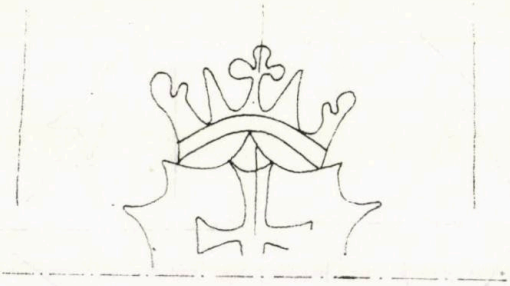

Fig. 16

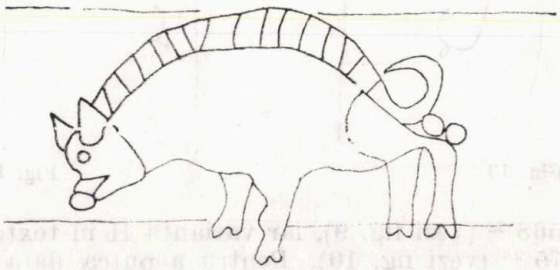

Fig. 17

[24] Vezi articolul nostru, *Cîteva observații în legătură cu probabilitatea de datare prin filigrane*, în LR, XXII, 1973, nr. 4, p. 306—307.

pe un bogat material documentar, referitoare la evoluţia variantelor de filigran de pe hîrtia braşoveană, reiese că anul în care s-a început fabricarea hîrtiei însemnate cu varianta H este chiar anul 1573, din care deţinem primele ei atestări documentare. Pe de altă parte, din cercetările lui G. Blücher [25], ale cărui rezultate au putut fi confirmate şi de noi, rezultă un consum rapid al hîrtiei braşovene (circa 80%—95% din hîrtia avînd o anumită variantă era consumată într-o perioadă de 2—3 ani de la data fabricării). Cu toate acestea, din motive de prudenţă [26], considerăm că este mai potrivit, ca şi în cazul variantei H, să apelăm tot la un interval de 10 ani. În consecinţă, varianta H a putut circula între *1573* şi *1583* (< 1573 + 10).

Confruntînd rezultatele dobîndite, constatăm că intervalele de circulaţie ale variantelor F (1558—1578) şi H (1573—1583) coincid numai pe durata anilor 1573—1578. Din punct de vedere filigranologic, *Psaltirea Scheiană* a fost scrisă la o dată cuprinsă în acest interval de timp. Dacă slovele ꙁ ꙁ ꙁ din criptograma de la p. 483 indică anul copierii textului, atunci valoarea lor cifrică se înscrie, foarte probabil, în şirul numeric cuprins între 7081 (< 1573 + 5508) şi 7087 (< 1578 + 5509).

4. În legătură cu vechimea *Psaltirii Voroneţene* sînt cunoscute două ipoteze mai însemnate [27] : ipoteza lui N. Iorga, care susţine că textul a fost copiat ceva mai tîrziu decît *Psaltirea Scheiană* (considerată de istoricul român „de pe la 1550"), şi ipoteza lui I.-A. Candrea, care plasează scrierea între 1552 şi 1569. Datarea lui N. Iorga pornea de la premisa că forma bilingvă a textului (în care „originalul slavon a fost adus în faţă") trădează „o epocă mai tîrzie"[28]. Premisa sa nu poate fi verificată, întrucît nu dispunem de informaţii asupra datei cînd s-a recurs pentru prima dată la textele slavone cu traducere românească intercalată. Fapt cert rămîne numai prezenţa pentru întîia oară a acestui gen de texte în *Codicele popii Bratul* (1559 sau 1560), cel mai vechi manuscris românesc datat [29]. Ipoteza lui I.-A. Candrea nu este nici ea invulnerabilă. Autorul a identificat pe hîrtia *Psaltirii Voroneţene* patru filigrane (ale căror reproduceri

---

[25] *Posibilităţile de datare cu ajutorul filigranelor — Un model matematic*, în „Revista bibliotecilor",XXII, 1969, nr. 10, p. 622.

[26] Atît rezultatele lui G. Blücher, cît şi rezultatele noastre se întemeiază, în cea mai mare parte, pe hîrtia documentelor şi numai într-o foarte mică măsură pe hîrtia manuscriselor. Pe de altă parte, cercetările pe care le-am întreprins pînă în prezent indică un consum mai lent al hîrtiei întrebuinţate la copierea manuscriselor în raport cu hîrtia utilizată la scrierea documentelor.

[27] S-au emis şi alte ipoteze, lipsite de o argumentaţie propriu-zisă. Majoritatea lor plasează textul în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (O. Densusianu, *Studii de filologie română*, p. 21—22 ; N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, Bucarest, 1938, p. 31 ; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 68) ; cf. G. Pascu, *Istoria literaturii şi limbii române din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1921, p. 72 : „Psaltirea Voroneţeană este o copie din secolul al XVI-lea".

[28] *Op cit.*, p. XXII.

[29] Deşi unii cercetători susţin că forma iniţială a celor mai vechi traduceri româneşti de cărţi religioase a fost cea bilingvă (Şt. Ciobanu, *Începuturile scrisului în limba românească*, în „Analele Academiei Române", Mem. secţ. lit., seria III, tomul X, mem. 3, 1941, p. 57 ; G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972, p. 242, nota 2), trebuie să recunoaştem că, în lipsa informaţiilor, această opinie poate fi acceptată sau respinsă în aceeaşi măsură ca şi ipoteza lui N. Iorga.

sînt destul de aproximative)[30] şi a încercat datarea manuscrisului prin compararea lor cu unele filigrane asemănătoare [31], dar nu şi identice. Obţinută în asemenea condiţii, datarea sa nu prezintă nici un fel de garanţii.

5. *Psaltirea Voroneţeană* este un manuscris de format in-4°, păstrat în stare fragmentară. Cele 73 de file pe care le conţine în prezent, între care există numeroase file lipsă, aparţin unor stocuri de hîrtie fabricate la patru mori diferite : 1) moara din Schweidnitz, filigran *mistreţ* în două variante : A (f. 58—61, 66—69 ; vezi fig. 11) şi B (f. 48—55, 49—54 ; vezi fig. 12) ; 2) moară italienească neidentificată, filigran *săgeţi încrucişate* în două variante : C (f. 12—13 ; vezi fig. 13) şi D (f. 30—31 ; vezi fig. 14) ; 3) moara poloneză din Busk, filigran *barcă :* varianta E (f. 40—47, 43—44 ; vezi fig. 15) ; 4) moara poloneză din Odrzykoń, filigranul aparţine tipului heraldic denumit în polonă *Pilawa* (cruce cu trei traverse, dintre care cea inferioară are un singur braţ) : varianta F, din care nu se păstrează decît partea superioară (f. 72 ; vezi fig. 16).

Dintre aceste şase variante de filigran, două au fost înregistrate pe hîrtia unor texte datate : varianta A într-un document moldovenesc emis în anul 1556 [32] (vezi fig. 17) şi varianta E în cărţi şi manuscrise ucrainene datînd din perioada 1548—1555 [33].

În conformitate cu cele spuse mai sus, p. 195—196, intervalul de circulaţie al variantei A poate fi stabilit între *1546* (< 1556—10) şi *1566* (< 1556 + 10). Apelînd la acelaşi coeficient de siguranţă, de 10 ani [34], şi în cazul variantei E, rezultă că intervalul ei de circulaţie poate fi fixat între *1545* (< 1555—10) şi *1558* (< 1548 + 10). Cum însă fabrica din Busk îşi începe activitatea în jurul anului 1546, iar tipul de filigran căruia îi aparţine varianta E apare abia cu începere din anul 1547 [35], intervalul de circulaţie dedus de noi (1545—1558) trebuie restrîns între *1547* şi *1558*.

Perioadele de circulaţie ale variantelor A şi E (1546—1566, respectiv, 1547—1558) se suprapun numai pe durata anilor *1547—1558*. În consecinţă, scrierea manuscrisului s-a realizat foarte probabil la o dată cuprinsă în acest interval. Ţinînd însă seama de faptul că varianta F aparţine unui tip de filigran atestat pentru prima dată în 1551 [36], considerăm că această dată se situează mai curînd după 1550, decît înaintea acestui an, mai exact spus în intervalul *1551—1558*.

Ianuarie 1984 *Institutul de Lingvistică*
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

[30] *Op. cit.*, p. CVII—CVIII (fig. 15—16, 18 şi 20).
[31] *Ibidem*, fig. 17 şi 19.
[32] Arhivele Statului Cluj-Napoca : *Primăria oraşului Bistriţa*, 1556/21.
[33] M. Gębarowicz, *Z dziejów papiernictwa XVI—XVIII w.*, în „Roczniki biblioteczne", X, 1966, nr. 1—2, planşa IV, fig. 16 : B—k II, 4 ; cf. şi p. 32.
[34] Cf. articolul nostru, *Cîteva observaţii în legătură cu probabilitatea de datare prin filigrane*, p. 307.
[35] M. Gębarowicz, *op. cit.*, p. 30, 31.
[36] *Papiernie w Polsce XVI wieku. Prace Franciszka Piekosińskiego, Jana Ptaśnika, Kazimierza Piekarskiego*, powtórnie wydał i uzupełnił Włodzimierz Budka, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1971, fig. 219 ; cf. p. 77. În ordine cronologică, următoarele atestări ale variantelor care se subsumează acestui tip de filigran provin din anii 1552 (Ch. Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, vol. III, Paris, 1907, nr. 1253) şi 1554 (Arhivele Statului Cluj-Napoca : *Primăria oraşului Bistriţa*, 1554/14).

ALTE REGIONALISME MOLDOVENEȘTI ACCEPTATE DE LIMBA ROMÂNĂ LITERARĂ ACTUALĂ

DE

LUCREȚIA MAREȘ

I. Pentru a releva contribuția regionalismelor moldovenești la îmbogățirea lexicului limbii literare am folosit, într-un articol anterior [1], ca principală lucrare de referință, *Atlasul lingvistic român*. Termenii discutați acolo aparțin prin urmare sferelor semantice la care s-au referit anchetele atlasului. Dacă ne-am limita însă numai la aceștia, ar însemna să punem în lumină în mod incomplet contribuția graiurilor, în special a celui moldovenesc, la îmbogățirea lexicului literar românesc. Avînd în vedere acest considerent, am realizat o selecție a regionalismelor moldovenești asimilate de limba literară întemeindu-ne pe mărturia dicționarelor elaborate după 1880 [2], deci în ultima etapă a procesului de constituire a normelor limbii române literare. Am apelat la dicționare pornind de la premisa că ele reprezintă inventarul lexical cel mai cuprinzător al unei epoci. Deoarece dicționarele indică uneori cu multă aproximație aria de răspîndire a termenilor, i-am reținut numai pe cei susținuți și de atestările de care dispunem, atît din dicționare, cît și din alte surse [3]. Cum numărul termenilor astfel selectați este relativ mare, am discutat, în limitele articolului de față, numai o parte dintre ei, cei pe care i-am considerat mai frecvenți, folosiți în mai multe stiluri funcționale ale limbii.

II.1. BEZMÉTIC „fără rost, fără căpătîi" și „zăpăcit, năuc" este un cuvînt de origine slavă, venit la noi din ucraineanul *bezmatok*, unde înseamnă „(stup) fără matcă", sens păstrat și în limba română (cf. CADE, DA) [4]. Prin analogie cu sensul referitor la albine, „fără matcă, fără conducător, care umblă în neștire", s-a spus și despre oameni „fără rost, fără căpătîi" și „zăpăcit, uluit, năuc" [5]. Se pare că transferul semantic s-a petrecut de timpuriu, de vreme ce prima atestare existentă în DA provine de la Neculce. Și celelalte atestări (Beldiman, Drăghici, Creangă, I. Negruzzi,

---

[1] *Regionalisme moldovenești acceptate de limba română literară actuală*, în LR, XXXIII, 1984, nr. 1, p. 34—43.

[2] Adăugăm, la dicționarele menționate în articolul *Limba literară și lexicul regional* din LL, 1981, nr. 2, p. 200—201 și dicționarul lui Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français*, [vol. I—IV], Bucarest, 1893—1895, la care am apelat în articolul de față, întrucît este primul dicționar care indică consecvent aria de circulație a termenilor înregistrați.

[3] Am folosit aici siglele din DLR pentru izvoarele comune, iar celelalte lucrări au fost indicate în note, la locul potrivit.

[4] Vezi discuția asupra etimologiei și evoluției semantice la Stela Petcu, *Contribuții la studiul terminologiei albinăritului în limba română (Pe baza ALR, serie nouă)*, în CL, XII, 1967, nr. 2, p. 265—266. G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960, p. 94, susține atît originea ucraineană a cuvîntului, cît și circulația lui pe o arie restrînsă : Moldova și Bucovina. Vezi și Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 301.

[5] Acest sens al lui *bezmetic* (cu varianta muntenească *dezmetic*) este înregistrat de Iorgu Iordan în *Stilistica limbii române*, București, 1975, p. 323, avînd numeroase sinonime.

Pamfile) aparţin Moldovei, regiune indicată şi în TDRG, ŞĂINEANU, CADE, DA ca arie de răspîndire a lui *bezmetic*.

Limba literară a păstrat numai sensul derivat al cuvîntului, înregistrat, fără indicaţie de răspîndire geografică, în DL şi DEX. DL inserează citate ilustrative extrase din operele unor scriitori moldoveni Sadoveanu, Creangă şi Lesnea (un sens figurat). Cu sens figurat îl folosesc atît Arghezi *(Bezmetica lumină.* VERS. 409), cît şi Geo Bogza *(Un vînt a bătut şi el, violent şi bezmetic)*[6], ambii munteni.

2. CAPCÁNĂ „dispozitiv pentru prinderea unor animale"

Pentru TDRG, ŞĂINEANU, SCRIBAN, CADE şi DA este un cuvînt regional, cunoscut în Moldova. Atestările provin din această regiune (Dosoftei, Gane, Şezătoarea). În expresia *a cădea* (sau *a se prinde) în capcană*, termenul apare la Alecsandri, Iorga, Ispirescu, Pamfile. Atestările din DL, primul dicţionar care-i acordă statut de cuvînt literar, îi lărgesc aria de circulaţie şi la Muntenia (Pas, Davidoglu), la care, după toate probabilităţile, este un „împrumut" moldovenesc.

Capcană provine din tc. *kapkan*. S-a impus în limba literară alături de *cursă*, cuvînt vechi (pentru a cărui etimologie DA şi DEX trimit la alb. *kurthë*)[7], cunoscut pe întreg teritoriul ţării (vezi atestările date în DA s.v.), avînd şi o dezvoltare semantică mai bogată. Pe lîngă sensul figurat „mijloc viclean de a prinde sau de a demasca pe cineva", *cursă* intră în alcătuirea unor expresii pe care capcană nu le cunoaşte : *a întinde* (sau *a pune) cuiva o cursă, a atrage pe cineva în cursă.*

Iată cum sînt folosite cele două cuvinte de acelaşi autor, O. Paler, în *Viaţa pe un peron*, Bucureşti, 1981 : *Pămîntul gelatinos m-ar fi prins ca într-o capcană* (p. 217) şi *Fără să vă daţi seama, v-am atras într-o cursă, domnilor* (p. 193).

3. CLÍNCHET „zgomot produs de clopoţei"

Este un regionalism moldovenesc pentru TDRG şi CADE şi termen literar în DDRF, DA, DL şi DEX.

Atestările date în dicţionarele citate provin numai din Moldova. Primul care l-a folosit a fost Vasile Alecsandri în cunoscutele versuri *în văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi*, prin care probabil s-a şi impus în stilul beletristic. Influenţa lor pare evidentă la Vlahuţă în *un clinchet lung de clopoţei* sau la Dunăreanu în *clinchetul tălăngilor*. În scrierile unor autori moldoveni, Gane, Sahia, Camilar, este folosit şi cu sensul de „zgomot produs prin lovirea unui obiect de metal sau de sticlă".

SCRIBAN îl consideră un „barbarism" „fabricat" de Alecsandri după fr. *cliquetis;* şi DA trimite la fr. *cliquetis*, germ. *kling* etc., dar îl consideră derivat cu suf. *-et* de la onomatopeea *clinc*, etimologie adoptată şi în DEX.

4. CLIPOCÍ „(despre apă) a face un zgomot uşor, a murmura, a susura"

DDRF, TDRG şi SCRIBAN nu înregistrează acest sens al verbului *clipoci;* apare însă în CADE (atestat la Pamfile şi Gîrleanu), unde formează, împreună cu sensurile înregistrate în celelalte dicţionare, un

---

[6] *Paznic de far*, Bucureşti, 1974, p. 397.

[7] Grigore Brâncuş în *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, 1983, p. 71, îl include printre „cuvintele autohtone sigure".

singur cuvînt, considerat regional, cunoscut în Moldova și Bucovina. *Clipoci* cu sensurile „a ațipi" și „a clipi" este moldovenesc pentru DA sau cunoscut în nord pentru SCRIBAN[8]. Numai în DA verbul *clipoci* cu sensul discutat aici figurează în forma *clipoti* (s.v. *clipot*,, murmur, susur, zgomot ușor de apă"), menționîndu-se că a fost atestat și cu rostire dialectală *clipoci* la Pamfile. Forma *clipoti* și derivatul *clipotit* apar la Cezar Petrescu, iar *clipotit* și la munteanul Chiriţescu.

DL îl înregistrează cu forma *clipoci*, păstrîndu-i numai sensul menționat mai sus, singurul cunoscut astăzi în limba literară, fără să consemneze, bineînțeles, nici aria de circulație și nici rostirea dialectală. Este atestat aici la scriitorii munteni Z. Stancu și G. M. Zamfirescu în forma *clipoci*, iar la cei moldoveni, Cezar Petrescu și M. Sadoveanu, *clipoti*; izolat apare și varianta *clăpăti*, la Camil Petrescu. Se pare că scriitorii munteni l-au cunoscut din limba literară (nu deținem încă atestări populare muntenești), dar aici n-a fost impus prin operele scriitorilor moldoveni, care au evitat, în scris, forma dialectală, specific moldovenească, în *-ci*.

Clipoci, cuvîntul pe care l-am discutat aici, este pentru DEX o formație onomatopeică.

5. CÓȘCOV „(despre pereți) cojit, scorojit; coșcovit"

Este un cuvînt folosit numai în Moldova (cu Bucovina), conform indicațiilor date în TDRG, CADE și DA. DDRF îl înregistrează, fără să menționeze aria geografică, pe baza citatului din Eminescu, *coșcovii pereți*, care figurează în aproape toate dicționarele. DL este primul dicționar care-i acordă statut de cuvînt literar, adăugînd la atestarea menționată citate din Neculuță și Sadoveanu.

Atît *coșcov*, cît și *coșcovi* (cu derivatele lui) sînt considerate literare și în DEX.

Pentru etimologie DEX trimite la rus. *kočkovatyj* „cu ridicături, deluros, bolovănos".

Verbul *coșcovi* (cu derivatele *coșcoveală*, *coșcovire*, *coșcovit*, *coșcovitură*) este înregistrat în dicționare cu indicațiile pe care le-am amintit mai sus pentru *coșcov*, de la care s-a format. Atestările provin tot de la scriitori originari din Moldova: Drăghici, Hogaș, Vlahuță, Neculuță, Cezar Petrescu.

6. DUDÚIE „domnișoară"

Este un cuvînt regional, cunoscut în Moldova (și Bucovina) pentru DDRF, TDRG, SCRIBAN și CADE; „familiar", menționează TDRG (s.v. *duducă*) și CADE, „mai ales în gura poporului", precizează SCRIBAN.

Duduie și derivatul lui, *duduiță*, care a avut aceeași arie de circulație (cf. TDRG, CADE), dar o frecvență mai redusă (DDRF și SCRIBAN nu-l înregistrează), sînt astăzi acceptate de limba literară (cf. DL, DEX). DLR ms. înregistrează o serie de atestări moldovenești (Mille, Ibrăileanu, Bacovia, Cezar Petrescu etc.), dar cuvîntul apare și la I. L. Caragiale, M. I. Caragiale, Rebreanu (în vorbirea personajelor din București), M. Sebastian, Camil Petrescu, Galaction, Călinescu etc.

---

[8] În DEX aceste sensuri regionale formează un cuvînt independent, apropiat de bg. *klepač* „pleoapă".

Duduie, cuvînt „specific moldovenesc, se întrebuințează astăzi curent și în Muntenia" constată Iorgu Iordan [9]. La generalizarea lui au contribuit două cauze : în primul rînd, *duduie* „prezintă avantajul că ne putem adresa cu el oricărei femei" și în al doilea rînd, prin repetarea silabei inițiale (ca în *mamă*, *tată* și alte cuvinte cu caracter afectiv), „este simțit ca familiar și respectuos totodată" [10]. *Duduie* s-a impus, fără îndoială, în limba literară prin operele unor scriitori moldoveni foarte cunoscuți, printre care, în primul rînd, M. Sadoveanu.

Pentru etimologia lui *duduie* DEX trimite la tc. *dudu*.

7. FALD „cută formată de o haină largă, o stofă, o pînză etc. care atîrnă"

În DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, SCRIBAN, CADE și DA se menționează răspîndirea cuvîntului numai în Moldova. Atît atestările menționate în DA (numai de proveniență cultă), cît și faptul că în ALR SN III, h 977 [3270] „cute (pe haină)", răspunsul *fald* nu este înregistrat, confirmă indicația dată în DA că avem a face cu un termen cult cunoscut inițial numai în Moldova.

DDRF și TDRG înregistrează cuvîntul în forma *faldur*, singular refăcut „greșit", spune DA, din pluralul *falduri* (după modelul *vultur* — — *vulturi*).

Pentru DL și DEX *fald* este un cuvînt literar.

Folosit de scriitori ca Eminescu, Vlahuță, Iorga, Anghel, cuvîntul *fald* a putut fi larg cunoscut, dar la impunerea în limba literară și la răspîndirea pe care o are astăzi a contribuit fără îndoială și sensul lui. Pentru sensul concret, *fald* este sinonim cu neologismul *godeu*. Mai vechiul *cută* (din bg. *kuta*), parțial sinonim și el al lui *fald*, care are însă și sensul de „zbîrcitură (a obrazului)", începe să fie concurat de împrumuturi recente : pe de o parte de *pliu* și *pliseu*, iar pe de altă parte de *rid*. Este însă păstrat în contexte figurate de tipul *cutele sufletului*, *ale gîndului* etc. Dar în sintagme ca *faldurile steagurilor*, de exemplu, în limba literară actuală n-ar putea fi folosit nici unul dintre sinonimele amintite. La atestările lui *fald* incluse în dicționare, se pot adăuga ușor multe altele, pentru că el este astăzi, cel puțin cu accepții figurate, un cuvînt deosebit de frecvent.

Fald este un împrumut din ucr. *fald*.

8. FILĂ „fiecare dintre foile care alcătuiesc un caiet, o carte etc., formată din două pagini ; pagină"

DDRF, TDRG, ȘĂINEANU și SCRIBAN indică numai Moldova ca arie de răspîndire a cuvîntului, iar DA precizează că se folosește mai ales în Moldova [11]. Pentru CADE, DL și DEX *filă* este un cuvînt literar. Dacă DA îl atestă la Alecsandri și Eminescu, DL îmbogățește atît numărul citatelor ilustrative (adaugă atestări din Coșbuc și Pas), cît și structura semantică a cuvîntului. Apare locuțiunea *filă cu filă* „în amănunțime, în întregime, cu atenție" și o accepție figurată. Dar și la acest cuvînt atestările se pot înmulți ușor.

---

[9] *Limba română actuală*, Iași, 1943, p. 503.

[10] Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 504.

[11] Precizare reluată și de L. Gáldi, în *Les mots d'origine néogrecque en roumain à l'epoque des Phanariotes*, Budapest, p. 187, care remarcă însă și frecvența cuvîntului la Eminescu.

Cuvîntul *filă* a fost discutat, pe baza unui mare număr de exemple, de Iorgu Iordan. Autorul consideră că răspîndirea „fulgerătoare" a acestui termen regional se datorează celor care caută „expresii rare", iar „termenii regionali, la fel cu cei arhaici, ..., satisfac în cea mai mare măsură această condiție de ordin stilistic, care este raritatea (respectiv noutatea)" [12].

Trebuie să observăm însă că un cuvînt la care apelează atît de mult Eminescu *(galbenele file*, în *Scrisoarea I* și *Scrisoarea II*; *Viitorul și trecutul sînt a filei două fețe* în *Glossă* etc.[13]) s-a putut impune fără dificultăți în limba literară.

Filă provine din ngr. *filon*. Atît atestările (provenite numai din texte culte), cît și sfera semantică din care face parte duc la concluzia că *filă* este un împrumut livresc.

9. GÎZĂ „nume generic dat insectelor mici zburătoare"

Dintre dicționarele mai vechi, numai TDRG consideră cuvîntul *gîză* literar. Pentru toate celelalte dicționare, el este un cuvînt regional, dar aria indicată diferă destul de mult: DDRF indică numai Bucovina, ȘĂINEANU numai Transilvania, iar SCRIBAN îl arată circulînd în nord. DA delimitează o arie mult mai largă, și anume Moldova, Bucovina și pe Someș (pe baza unei atestări din glosarul lui Viciu), iar CADE Moldova și teritoriul de dincolo de Carpați.

Atestările populare, atît pentru sensul de bază, cît și pentru numeroasele specii înregistrate în DA, provin numai din Moldova (mai precis din nordul Moldovei) și în special din Bucuvina. La citatul din Eminescu *(Umble gîze ca puzderii)*[14], care figurează în DA, CADE adaugă o atestare din Gîrleanu, iar DL, pentru care *gîză* este un cuvînt literar, altele din Sadoveanu și Bart. Diminutivele, literare astăzi, *gîzuliță* și *gîzuță* (vezi DEX), sînt înregistrate în dicționare pe baza unor atestări din Creangă și Marian; ele s-au format deci în aria geografică a cuvîntului de bază.

10. HAPSÎN „rău la inimă, hain, cîinos" și „lacom, nesățios, avid, rapace"

Este un cuvînt regional, cunoscut în Moldova (cu Bucovina) pentru DDRF, ȘĂINEANU, SCRIBAN, CADE și DA și regional pentru TDRG. Dicționarele menționate mai sus îl atestă la Alecsandri, Creangă, Gane, Sadoveanu, Marian, Sbiera.

DL este primul dicționar care-i acordă statut de cuvînt literar, aducînd și atestări noi provenite de la scriitori moldoveni (Cezar Petrescu, Galan), dar și din Muntenia (Deșliu). Adăugăm la acestea o atestare din poezia lui Ion Brad *(Lupta cu moartea, vicleană, hapsînă*. O. 95), la care *hapsîn* provine, desigur, din limba literară (ca și la Deșliu, de altfel).

DA, CADE și DEX îl apropie de magh. *habzsi*, formă de la care greu s-ar putea explica însă cuvîntul românesc. Menționăm că nici în Tamás, E. W. nu este înregistrat. DA consideră că ar putea fi la mijloc și influența lui *hain* (apropiat semantic); de aici, probabil, forma *hapsin*. Și în texte apar ambele forme: *hapsin* la Creangă și Marian, iar *hapsîn* la Alecsandri,

---

[12] „Neaoșisme", în LR, XII, 1963, nr. 2, p. 163.

[13] Vezi și *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, București, 1968.

[14] *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* îl atestă și în P.L., p. 72: *Proeesii lungi de gîze roșii.*

Sbiera, Sadoveanu, de exemplu. În dicționarele mai vechi forma titlu este atît *hapsîn* (DDRF și SCRIBAN), cît și *hapsin* (TDRG, CADE, DA). CADE înregistrează însă și forma *hapsîn*, pe care o atestă la Sbiera și Sadoveanu, iar DA face mențiunea că de obicei cuvîntul este pronunțat *hapsîn*. S-a impus deci în limba literară (cf. DL, DEX) așa cum se pronunță în graiul moldovenesc (cu rostirea dură a lui *s*).

11. HRUBĂ este cunoscut mai ales cu sensul de „încăpere sau galerie subterană, folosită pentru depozitarea produselor (în special alimentare)"

Răspîndirea geografică a cuvîntului, Moldova (și Bucovina), menționată în DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, CADE, DA și SCRIBAN [15], este susținută atît de atestări din texte culte (Uricariul, Drăghici, Beldiman, I. Ionescu, C. Negruzzi, Alecsandri), cît și de numeroase izvoare populare. Cu sensul menționat mai sus *hrubă* este un cuvînt literar în DL.

DA înregistrează, pe baza unei atestări populare, și sensul „casă primitivă (în formă de bordei îngropat) cu acoperișul de pămînt". Acest sens figurează (alături de sensul de bază) și în LTR, care adaugă și o accepție din domeniul arhitecurii, „galerie subterană servind ca loc de trecere".

Pentru DEX, care înregistrează toate accepțiile amintite pînă aici, *hrubă* este un cuvînt literar, provenit din ucr. *hruba*. Etimologia propusă în DA (magh. *huruba*, *hurba*) nu se susține; în Tamás, E. W. *hrubă* nu este înregistrat, iar unele lucrări recente [16] îl includ (mai ales în forma *huruba*) printre cuvintele provenite din limba română în vorbirea locuitorilor de origine maghiară.

12. HUZÚR „trai comod și lipsit de griji; viață de trîndăvie și de belșug"

După DDRF, ȘĂINEANU, CADE *huzur* este un cuvînt cunoscut numai în Moldova (și Bucovina); DA îl consideră turcism, dar, menționînd că este folosit mai ales în Moldova, dă citate și din scriitori munteni și ardeleni (Caragiale [17] și Goga). Pentru TDRG, care îl atestă la V. A. Ureche, este un cuvînt familiar, iar pentru SCRIBAN, literar.

DL îi acordă statut de cuvînt literar pe baza unor atestări din Caragiale, Vlahuță și Camilar; este literar și în DEX.

Huzur provine din tc. *huzur* (cf. DEX).

De același tratament se bucură în dicționare și verbul *huzuri* „a trăi comod, mulțumit, în tihnă, în belșug", format de la *huzur*. Citatul din Creangă, *Opinca-i bună ... la ger huzurești cu dînsa*, în care *huzuri* are sensul de „a se simți foarte mulțumit de ceva, a o duce bine", figurează în aproape toate dicționarele, începînd cu DDRF. DA atestă verbul *huzuri* la moldovenii Creangă, Vlahuță, Pamfile, în „Contemporanul" și „Sezătoarea", iar expresia (regională astăzi) *a huzuri de ceva* „a nu ști ce să mai facă de bine, de belșug " în opera lui Creangă. *Huzuri* a fost folosit (cu

---

[15] Scriban indică și Muntenia, dar celelalte izvoare nu susțin circulația cuvîntului în această regiune.

[16] Cf. Márton Gyula, Péntek János, Vöö Istvan, *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*, Bukarest, 1977; Bakos Ferenc, *A magyar szórkészlet román elemeinek története*, Budapest, 1982, p. 260.

[17] La Caragiale *huzur* poate fi un moldovenism; vezi și studiul lui Th. Hristea, *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, în CILL, II, p. 216–220.

sens propriu și figurat) și de munteanul Chiriţescu, în perioada de după 1910.

13. IROSÍ „a consuma făcînd risipă; (cu privire la bani, la avere) a cheltui în mod uşuratic; a risipi"

În DDRF, TDRG și CADE *irosi* este considerat regionalism, cunoscut numai în Moldova; TDRG indică și folosirea lui în limbajul familiar. DA îi acordă statut de cuvînt literar, cu toate că îl atestă, ca și celelalte dicţionare, numai în texte provenite din Moldova: I. Ionescu, Creangă, Iorga, apoi Marian și mai multe atestări din „Șezătoarea". DL aduce în plus o atestare din opera lui Rebreanu și un sens nou, figurat, „a se răsfira, a se împrăștia în toate direcţiile, a dispărea, a se stinge", folosit de Galaction, V. I. Popa, Ardeleanu și Șt. O. Iosif, deci de scriitori din toate cele trei provincii istorice.

Și derivatul *iroseală* este moldovenesc în CADE, moldovenesc și familiar în TDRG; DDRF nu-l înregistrează. DA aduce atestări din „Contemporanul" și Sevastos. *Irosire* este înregistrat în DA pe baza a două documente din secolul al XIX-lea provenite din Moldova și, mult mai tîrziu, în DL, pe baza unei atestări din „Scînteia" *(irosirea materiei prime)*.

Pentru varianta *firosi*, DA citează dicţionarul lui Șăineanu, iar TDRG n-o înregistrează; pentru *firoseală*, atît TDRG, cît și DA citează un text din Filimon. De notat că cei doi autori amintiţi sînt munteni. În CADE *fierosi* este variantă populară a verbului *afierosi*.

Sinonimul lui *irosi*, *risipi*, cuvînt vechi de origine slavă (bg. *razsipja*, scr. *rasipati*, cf. DEX), este atestat de timpuriu în toate regiunile (Coresi, Noul Testament, Ureche, Ţichindeal etc.). *Irosi* aduce însă, faţă de *risipi*, și nuanţa semantică de „zădărnicie a risipei". De aceea s-a putut ajunge la sensul de dispariţie, de stingere pe care l-am amintit mai sus. *Risipi* a păstrat sensuri concrete și este mai puţin folosit în contexte cu astfel de semnificaţii.

Etimologia lui *irosi* a fost discutată de Gáldi [18], amănunţit și convingător: *afierosi*, cuvînt de origine greacă, cunoscut în Muntenia și Moldova, capătă, o dată cu pătrunderea lui în limba populară, în cursul secolului al XIX-lea [19], nu numai sensuri noi, ci și forme noi: *firosi* (puţin folosit) și *irosi*. „forma răspîndită în limba de astăzi". Această ultimă formă (pentru care și Gáldi deţine atestări provenite numai din Moldova), considerată în toate dicţionarele consultate drept cuvînt independent, se impune și devine literară în primele decenii ale secolului nostru (este literar în DA, în anul 1931).

14. ÎMPÎNZÍ „a acoperi (ca o pînză); a (se) răspîndi peste tot"

Considerat moldovenism în TDRG și CADE, *împînzi* pare a se fi generalizat de timpuriu, de vreme ce DDRF îl înregistrează pe baza versului din Eminescu *rege ce-mpînzește globul*, fără să-l considere regionalism, ca și Șăineanu, de altfel (atît Fr. Damé, cît și L. Șăineanu și-au desfășurat activitatea la Bucureşti); este literar și pentru SCRIBAN și DA, cu toate

---

[18] *Lucr. cit.*, p. 140, s.v. *afierosi*.

[19] „Cuvînt la modă în epoca fanarioţilor și pînă în secolul al XIX-lea, azi dat aproape cu totul uitării" spune DA s.v. *afierosi*.

că atestările incluse aici provin, cu o singură excepție, de la scriitori moldoveni: I. Ionescu, Eminescu, Vlahuță, un citat din „Sămănătorul" semnat de Sandu-Aldea (notăm că acțiunea se petrece pe Dunăre, la Brăila) și un altul în „Contemporanul" (acțiunea se petrece în Deltă, la Sulina).

În DL cuvîntul este mai bine analizat semantic, atestările sînt mult mai numeroase, dar, în afară de un citat din Rebreanu, provin tot numai de la scriitori moldoveni. Sensul „a acoperi (ca o pînză) o întindere, un loc" este ilustrat cu citate din Anghel — Iosif, Gîrleanu, Bart, Sahia; al doilea sens, referitor la privire, la ochi „a face să devină impăienjenit, a tulbura", este atestat la Sadoveanu și la Mihale, iar sensul figurat „a (se) întinde, a (se) răspîndi" la Anghel, la Sadoveanu și la un ardelean, Rebreanu.

Cuvîntul este format de la *pînză* cu pref. *în-*. Faptul că nu dispunem de atestări populare ne determină să credem că este o creație cultă, impusă probabil, mai ales, prin cunoscutul vers eminescian.

15. ÎNȘFĂCÁ „a apuca brusc, a lua, a prinde cu putere (și cu violență); a înhăța"

Este considerat regionalism cunoscut numai în Moldova de aproape toate dicționarele mai vechi (DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, CADE); TDRG și CADE indică și folosirea lui în limbajul familiar, iar SCRIBAN îl consideră numai familiar. DA, DL și DEX îi acordă statut de cuvînt literar. Primele atestări (Creangă, I. Negruzzi, Gane, Vlahuță), precum și atestările populare (în revistele „Șezătoarea" și „Ion Creangă", apoi la Sbiera, Marian, Sevastos) provin din Moldova. L-au folosit în operele lor și Sadoveanu, V. I. Popa, Camilar, dar și ardelenii Slavici și Rebreanu, la care cuvîntul provine, credem, din limba literară sau, oricum, din perioada activității lor la București.

TDRG și CADE optează pentru originea onomatopeică a cuvîntului, iar DA și DEX trimit la bg. *hváštam*.

Sinonimul lui, *înhăța*, derivat de la interjecția *haț*, este considerat literar în toate dicționarele consultate.DA îl atestă în texte populare și culte provenite atît din Moldova, cît și din Muntenia.

16. MOTAN „masculul pisicii"

Este un cuvînt considerat regional, cunoscut numai în Moldova, în TDRG, ȘĂINEANU, CADE; SCRIBAN indică estul țării, iar DDRF Transilvania și Moldova. DL este primul dicționar care-i acordă statut de cuvînt literar, iar atestările date aici, precum și cele din DLR, provin numai din Moldova: Negruzzi, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Sadoveanu.

Și primele atestări ale derivatelor lui *motan (motănaș, motănime, motănos* „tăcut, retras") susțin aria de circulație indicată mai sus: ele provin numai din Moldova (cf. DLR).

Sinonimul de asemenea literar, al lui *motan, cotoi*, este cuvînt muntenesc, pentru TDRG, și cunoscut în vest, pentru SCRIBAN. DA indică, în 1937, o arie foarte largă „pretutindeni în afară de partea cea mai mare a Transilvaniei". Dintre sinonimele populare sau regionale, cele mai cunoscute par a fi *cotoc, mîrtan, mîț, motoc* (înregistrate și în DEX).

Motan este folosit și ca epitet pentru un om viclean, ipocrit sau tăcut, morocănos (cf. DLR și DEX), sens pe care *cotoi* nu-l are.

Pentru etimologia lui *motan* DLR trimite la *motoc*, cuvînt regional cu același sens, cunoscut în Transilvania și Moldova (vezi DLR s.v. *motoc* [1]); DEX lasă cuvîntul fără etimologie.

17. PROMOROÁCĂ „strat subțire de gheață care se depune iarna pe arbori, pe case etc.; chiciură"

Este considerat regional, cunoscut în Moldova (și Bucovina) în TDRG, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN. Și în DLR primele atestări, precum și izvoarele populare, provin din Moldova: Alecsandri [20], Gane, Creangă, Sevastos, Marian, Pamfile, Gorovei, Cezar Petrescu, Sadoveanu; cuvîntul apare și la Galaction, Rebreanu, Călinescu. Cu sens figurat este atestat la moldovenii Bacovia, Sadoveanu, Camilar, dar și la Arghezi. Vorbind despre „provincialismele" din poezia lui Lucian Blaga, Mircea Borcilă [21] consideră, bazîndu-se pe răspunsurile înregistrate la întrebarea 1260 din ALR (material necartografiat), că *promoroacă* este întîlnit „aproape exclusiv" în Moldova. Proveniența moldovenească este sprijinită și de etimologie: DLR și DEX trimit la ucr. *prymorozok*, rus. *promorok*.

În DL, DLR și DEX *promoroacă* este un cuvînt literar.

Sinonimul literar al lui *promoroacă*, *chiciură*, este considerat muntenesc în TDRG, SCRIBAN și DA; pentru celelalte dicționare este un cuvînt literar. *Chiciură* provine din bg. *kičur* (cf. DEX). În Oltenia, Banat și Bucovina este cunoscut, cu același sens, *chidă* (cf. CADE). Acesta apare în arie compactă și în NALR-Olt. II, h 319 [1614]. Atestările din DA confirmă aria geografică amintită mai sus. *Chidă* este de origine maghiară (cf. DA); apare și la Tamás, E. W. În NALR-Maram. III, h 668 pentru „chiciură" a fost înregistrat mai ales *bură*.

Dintre acestea, literare sînt numai *chiciură* și *promoroacă*. Ele au însă nuanțe stilistice deosebite: în timp ce *chiciură* este folosit mai mult în limbajul științific, *promoroacă* aparține mai mult limbajului poetic. LTR operează o deosebire semantică între cele două cuvinte în felul următor: „În cazul în care stratul de gheață e ... constituit din cristale neaglomerate se numește chiciură moale sau promoroacă". În lucrări de strictă specialitate este folosit termenul *chiciură* (vezi, de exemplu, MG, I, 267).

18. ȘFICHI „capătul subțire și neîmpletit al biciului"

DDRF, TDRG, CADE și SCRIBAN consideră cuvîntul cunoscut numai în Moldova. Și în ALR I (material necartografiat, întrebarea 1094), pe care l-am consultat la Institutul de Lingvistică din Cluj, *șfichi* formează arie în Moldova, împreună cu nordul Dobrogei. În Transilvania formează o arie largă și compactă *pleasnă*, iar în Muntenia, Oltenia și sudul Dobrogei apare *sfîrc*. Pentru dicționarele noi (DL, DEX) toți acești termeni sînt literari.

---

[20] Ștefan Munteanu în *Limba artistică românească*, București, 1981, consideră prezența lui *promoroacă* în pastelurile lui Alecsandri (p. 52—53) drept un element popular, avansînd părerea că de la acesta ar fi putut trece, alături de *hugeag* și *răstoacă*, la Eminescu (vezi și p. 70). Eminescu îl folosește însă o singură dată, în poezia „Melancolie": *Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă, / Ce sate și cîmpie c-un luciu văl îmbracă* (O.I, 69). Vezi *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*.

[21] În articolul *Despre lexicul poeziei lui Lucian Blaga*, în SLLF, II, p. 98.

Pleasnă este localizat în Transilvania în TDRG și CADE ; SCRIBAN indică nordul țării. DL îl atestă la Agîrbiceanu, Coșbuc și Jarník — Bîrseanu, iar expresiile *a lua în pleasnă* și *a aduce în pleasnă* la Sadoveanu. În DLR atestările provin mai ales din Transilvania, dar și din Moldova și Banat.

Dintre *pleasnă* și *șfichi*, acesta din urmă este mult mai bine consolidat în limbă, nu numai pentru că de la el s-au format derivate ca *șfichiui*, *șfichiuitor*, *șfichiuitură*, dar și pentru că a dezvoltat sensuri figurate și expresii pe care *pleasnă* nu le are. Dacă expresiile *a-i sări cuiva șfichiul* și chiar *a trage cuiva un șfichi* sau *a lua pe cineva în șfichi* sînt folosite numai în Moldova (cel puțin după atestările date în DLR s.v.), despre sensul figurat „vorbă usturătoare, înțepătură" nu mai putem spune același lucru. Cu accepții figurate sînt folosite și derivatele, *șfichiui*, de exemplu, în *viscolul mă șfichiuia* (Sadoveanu), sau *rîsul lor mi-a șfichiuit obrazul* (Cezar Petrescu). De la „a lovi cu șfichiul, a biciui" s-a dezvoltat și sensul „a lovi, a înțepa cu vorba, a ironiza", în contexte ca acestea : *Țăranii noștri glumeți ... ne tot șfichiuiau în treacăt* (Creangă) sau *Dojana îl șfichiuia ca un bici de foc* (Rebreanu).

Sfîrc, cuvînt polisemantic, a dezvoltat și sensul discutat aici, devenind sinonim al lui *șfichi*. Atestările din DLR ms., relativ recente, sînt mai ales muntenești (Ghica, Filimon, Odobescu, Caragiale, G. M. Zamfirescu, Z. Stancu), dar și Barcianu sau Sadoveanu, Bart etc. Regional, în Muntenia, a fost înregistrată expresia *a lua în sfîrc* „a lua peste picior", însă nici *sfîrc* și nici *sfîrcui*, singurul lui derivat literar, n-au dezvoltat sensurile expresive pe care le are acum *șfichi*.

Pleasnă este format de la verbul *plesni*, *șfichi* este considerat formație onomatopeică, iar etimologia lui *sfîrc* nu este cunoscută.

III. Prima observație generală asupra termenilor discutați mai sus se referă la perioada în care au fost asimilați de limba literară : cu excepția cuvintelor *filă* (literar în CADE), *clinchet*, *împînzi* și *înșfăca* (literari în DA), asimilați deci de limba literară pînă în anii 1930—1940, toți ceilalți termeni au primit statut de literar în DL.

În afara cuvintelor *motan*, *promoroacă* și *șfichi*, celelalte nu au sinonime geografice ; sinonimele lor sînt fie termeni vechi, generali, fie termeni neologici. Față de sinonimele avînd de obicei circulație generală, termenii moldovenești, asimilați numai cu cîteva decenii în urmă, aduc nuanțe semantice noi, capătă accepții figurate pe care cei vechi nu le au *(fald* față de *cută*, *irosi* față de *risipi*, *șfichi* față de *pleasnă)*. În unele cazuri limba literară a acceptat numai sensul figurat al termenilor ca la *bezmetic*, de exemplu).

Termenii discutați sînt de origini diferite : ei provin din ucraineană *(bezmetic*, *fald)*, maghiară *(*probabil *hapsîn)*, bulgară *(înșfăca)*, greacă *(filă*, *irosi)* sau turcă *(duduie*, *huzur)* ; unii sînt formați pe teren românesc *(împînzi*, *motan*, *șfichi)*. *Fald* și *filă* par a fi împrumuturi culte, livrești.

Clipoci și *hapsîn* s-au impus în limba literară cu rostirea specifică graiului moldovenesc.

Decembrie 1983

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

NOTE LEXICALE

DE

DAN BUGEANU

monograf sau **monografist**?

În 1968, dată la care apărea fascicula a 10-a (împreună cu fascicula a 11-a) din DLR, cuvîntul *monograf*, inserat în acest dicționar cu glosarea „autor al unei monografii", purta indicația „rar". La aceasta ar fi fost necesar să se adauge și aceea de „învechit", căci unica atestare a cuvîntului provenea dintr-un calendar apărut în 1862. Astăzi cele două indicații sînt cu totul nejustificate, căci cuvîntul este întîlnit frecvent în diferite texte de critică literară. Iată cîteva exemple pentru o viitoare ediție a dicționarului: 1) *Între aceștia, vechiul monograf al lui Mallarmé, Henri Mondor, reconstituia o cutezătoare linie* [1]; 2) *Răspunsul monografului este* [*acesta*][2]; 3) *Pentru un monograf al lui G. Călinescu, de exemplu, nu e deloc plăcut să descopere, cînd și-a încheiat volumul, că autorul său a ținut un jurnal intim!* [3]; 4) *Asigurarea minimului necesar și indispensabil de care trebuie să dispună viitorul monograf al unuia din cei mai de seamă poeți* [4]; 5) *Deși s-a scris mult despre poezia lui George Coșbuc, ea își așteaptă încă monograful* [5]. Cuvîntul *monograf* a fost menținut și în DEX, fără a mai avea însă caracterizarea necorespunzătoare din DLR.

Dar nici în Dicționarul Academiei (DLR), nici în Dicționarul explicativ (DEX) nu s-a ținut seama că *monograf*, provenit din fr. *monographe*, este concurat de cuvîntul *monografist*, format din cuvîntul *monografie* cu suf. *-ist*. Cuvîntul *monografist* lipsește din cele două dicționare menționate mai sus. Eu l-am întîlnit într-o publicație din 1937: *Monografia nu este părerea părtinitoare asupra satului său. În cazul acesta orice om ar putea să fie monografist* [6].

Cuvîntul mai apare de două ori într-un referat redactat de G. Călinescu în 1956: *Monografistul consultă cataloagele ce se păstrează în arhiva liceului de băieți local* sau: *Monografistul umple spațiile goale dintre liniile abstract-biografice, reconstituind viața culturală a regiunii* [7].

După 1965, cuvîntul este întîlnit frecvent. De exemplu: *Despre ce vorbesc monografiștii I. Colan ... și G. Bogdan-Duică* [8]; *Cuvîntările tipărite îl interesează doar pe monografist și istoria literară le consemnează*

---

[1] Savin Bratu, *Studiu introductiv* la: Sainte-Beuve, *Portrete literare*, București, 1967, p. LV.

[2] Mihai Ungheanu, *Campanii*, București, 1970, p. 65.

[3] Nicolae Manolescu, *Teme*, București, 1971, p. 29.

[4] Bazil Gruia, *Blaga inedit — Efigii documentare*, Cluj-Napoca, 1981, p. 7.

[5] Maria Cordoneanu, *George Coșbuc interpretat de ...* Prefață, antologie, note, tabel cronologic, bibliografie de ... București, 1982, p. 29.

[6] H. H. Stahl, *Monografia unui sat*, București, 1937, p. 16.

[7] G. Călinescu, *Scrisori și documente*, București, 1979, p. 230.

[8] Vladimir Streinu, *Prefață* la: William Shakespeare, *Tragedia lui Hamlet ...*, București, [1965], p. XI.

doar ca documente[9]*; „Criticul ca umorist" ... și „Fatalitatea vocației" ... ... au un caracter atît de evident personal, încît nici un monografist viitor al lui G. Călinescu nu le va putea omite*[10]*; În monografia sa, închinată Hortensiei Papadat-Bengescu (1965), Valeriu Ciobanu menționează cîteva caiete de versuri ... pe baza cărora monografistul întreprinde o descriere corectă*[11]*; Monografistul trebuie să încerce neapărat a descoperi acele elemente ale vieții artistului care pot da sugestie ... semnificativă asupra realității efective a creației*[12]*; Realitatea este că ... nu cunoști decît cu aproximație valoarea acestor opere sau opinia monografistului despre ele*[13]*; Monografiștii acestui mare subiect al criticii românești (M. Eminescu) își preced[ă] sintezele de numeroase și variate încercări analitice*[14]*; Într-un interviu, nemulțumit de un monografist, Arghezi sugerează cercetătorilor săi cercetarea biografiei sale, sursă directă a operei*[15]*; Procesul e numai un oportun și ingenios duel literar între avocați, procuror, judecători, prezidați de monografistul lui Caragiale*[16]*; Li se adaugă ... o listă abundentă de extrase din alți diverși comentatori (între care se află și monografiști ca Ovid S. Crohmălniceanu, D. Micu, Nicolae Balotă)*[17].

După cum reise din citatele de mai sus, astăzi se folosesc amîndouă cuvintele, cu o preferință vădită totuși pentru *monografist* (14 citate), față de *monograf* (5 citate). În alte împrejurări *(militarist, rebelist)*, dubletele în *-ist* au fost eliminate. În cazul de față, *monograf* este susținut de prezența unor substantive masculine în *-af* (ca *tipograf* sau *biograf*) acceptate de mult, dar, pe de altă parte, un mare număr de substantive neutre în *-af* (ca *fonograf* sau *autograf*) îi slăbesc poziția în favoarea derivatului cu sufixul *-ist*, specific pentru denumirea persoanelor care îndeplinesc o acțiune. Un caz asemănător se petrece în prezent, în limba franceză, la cuvintele terminate în *-logue*, pentru care se formează dublete în *-ist* (cf. *biologiste* față de *biologue*).

pendant sau pandant?

Atît în DLR, cît și în DEX apare cuvîntul *pendant*, substantiv neutru, cu sensul de „obiect care formează împreună cu altul o pereche simetrică". Preluat din limba franceză așa cum se indică în DLR, *pendant* reflectă în mod evident aspectul scris al cuvîntului francez. Dar nici DLR, nici DEX nu înregistrează dubletul *pandant*, care reflectă aspectul fonic al aceluiași cuvînt francez[18]. Impresia mea este că *pandant*, care are același sens ca și *pendant*, este folosit mult mai des decît acesta,

---

[9] Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, 1969, p. 42.
[10] Adrian Marino, *Prefață* la: G. Călinescu, *Scriitori străini*, București, 1967, p. 23.
[11] I. Negoițescu, *Lampa lui Aladin*, 1971, p. 7.
[12] Mihai Diaconescu, *Gib I. Mihăescu*, București, 1973, p.6.
[13] I. Maxim, *Atitudini critice*, Timișoara, 1973, p. 125.
[14] Al. George, *La sfîrșitul lecturii*, București, 1973, p. 36.
[15] Cornel Ungureanu, *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975, p. 111.
[16] Mihai Gafița, *Flautul lui Marsias*, București, 1977, p. 15; cf. p. 36.
[17] Ilie Guțan în: *Luceafărul*, 12 decembrie 1981, p. 6/1.
[18] Cp. cu reflexul fr. *pendentif*, derivat de la aceeași bază, înregistrat în DLR și DEX cu forma *pandantiv* (*pendentiv* apare în DLR ca variantă).

impresie confirmată de următoarele exemple întîlnite în cîteva cărţi pe care le-am citit din 1974 (data la care a apărut partea a doua a literei P din DLR în care figurează *pendant*) pînă în 1982 : 1) *Inerţia spirituală avea ca pandant incapacitatea de a înţelege psihologia copilului* [19] ; 2) *Marea prietenie cu I. L. Caragiale şi-a găsit după 1920 un pandant în prietenia cu G. Ibrăileanu* [20] ; 3) *Două piese din repertoriul clasic ... aveau să constituie pandantul celor două originale* [21] ; 4) *Poemul Sciţii ... este, de fapt, un pandant al „Celor 12"* [22] ; 5) *Pandantul visului, posibilitatea de a intra în cămăruţa întunecoasă dindărătul prăvăliei cu ghetuţe de copii şi umbrele* [23] ; 6) *Valeriu Cristea vede aici un caz de „sinucidere perfectă" (pandant al „crimei perfecte")*[24]. DOOM, de asemenea, recomandă forma *pandant*.

În acest timp nu am întîlnit nici o atestare a dubletului *pendant*, în afară, bineînţeles, de aceea din DLR, în care se citează o singură sursă : DN_2 [25].

Ianuarie 1984 *Bucureşti, str. Crinului nr. 5—15*

[19] Elena Beram, *Studiu introductiv* la : Anton Holban, *Opere*, I, Bucureşti, 1970, p. XLVIII.

[20] Al. Săndulescu, *Prefaţă* la : Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. I, Bucureşti, 1971, p. X.

[21] Leon Bakonsky, *Postfaţă* la : Gib I. Mihăescu, *Teatru*, Cluj, 1973, p. 287 ; v. şi p. 308.

[22] Dan Grigorescu, *Direcţii în poezia secolului XX*, Bucureşti, 1975, p. 169 ; v. şi p. 172.

[23] Radu Petrescu, *Părul Berenicei*, Bucureşti, 1981, p. 33.

[24] Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, [Bucureşti], 1982, p. 7 ; v. şi p. 131, 183, 229, 263.

[25] Vezi însă DN_3 unde titlul articolului este *pandant*, iar *pendant* apare ca variantă.

ERORI ÎN ÎNVĂȚAREA LIMBII ROMÂNE DE CĂTRE STRĂINI (CU REFERIRE SPECIALĂ LA STUDENȚII GRECI)

DE

ILEANA MUREȘANU

Analiza erorilor și interpretarea în sistem contrastiv a apariției acestora reprezintă metode verificate de îmbunătățire a sistemului de predare a limbilor străine [1]. La noi, studii contrastive de amploare au avut în vedere limba română ca limbă bază [2]. Au apărut însă și unele, puține, lucrări în care româna, ca limbă țintă, este raportată la limbi de mare circulație, în special franceza și engleza [3]. Acestea au fost determinate de activitatea de predare a limbii române ca limbă străină [4]. Prezența constantă, printre studenții străini veniți la studii în țara noastră, a unui număr mai mare de greci face utilă stabilirea unei strategii de predare în sistem contrastiv cu limba greacă — limbă bază, pornind de la depistarea și analiza erorilor tipice. Studiul nostru a fost impus, deci, de necesitățile practice imediate ale predării ca și de absența, din literatura de specialitate, a unor cercetări similare [5].

---

[1] Pentru unele repere teoretice în această problemă se pot consulta : T. Cristea, *Relația dintre tipologia greșelilor și prevenirea lor*, în volumul *Limbile moderne în școală*, București, 1972, vol. I, p. 92—103 ; V. Guțu Romalo, *Sistematic și deviant în predarea limbii române ca limbă străină*, în AUB, Limba și literatura română, an. XXX, 1981, p. 115—120 ; T. Slama-Cazacu, *Corpusuri de achiziție, corpusuri aberante și sisteme ierarhice de valori în diverse situații contrastive*, în SCL, XXIV, 1973, nr. 2, p. 155—169 ; Gh. Doca, *Analyse psycholinguistique des erreurs faites lors de l'apprentissage d'une langue étrangère. Applications au domaine franco-roumain*, București — Paris, 1971.

[2] Printre lucrările reprezentative în acest sens se înscrie *The Romanian — English contrastive analysis project. Reports and studies*, Bucharest, 1971, cu numeroasele cercetări și lucrări apărute ulterior, cum ar fi : E. Iarovici, R. Mihăilă-Cova, *Lexicul de bază al limbii engleze. Dicționar contrastiv*, București, 1979 ș.a., sau, pentru limba franceză, T. Cristea, *Éléments de grammaire contrastive. Domaine français-roumain*, București, 1977 ș.a.

[3] Cel mai amplu studiu teoretic și practic bazat pe interpretarea psiholingvistică și analiza contrastivă a erorilor, în care limba română este limba țintă *(langue cible)*, e cel al lui Gh. Doca, citat la nota nr. 1. Pentru alte abordări contrastive în care limba română este limba țintă, vezi și articolele semnate de C. Săteanu, E. Kis, M. Grigoriu, M. Steriu, D. Petre, I. Crețu și M. Töpfer, în capitolul *Studiul contrastiv al românei* din vol. *Logos și Methodos*, Cluj-Napoca, 1982, p. 149—190.

[4] Pentru această activitate un valoros îndrumar metodic îl reprezintă studiul semnat de V. Guțu Romalo, *Metodologii în predarea limbii române ca limbă străină*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 5, p. 525—530. O prezentare cuprinzătoare a stadiului cercetării acestor probleme și, în special, a perspectivelor acestora este realizată de F. Șuteu, în studiul *Perspectivele cercetării limbii române ca limbă străină*, în AUB, Limba și literatura română, an. XXX, 1981, p. 107—113.

[5] Excepție face articolul semnat de A. Cristureanu, I. Mercea, Al. Cristureanu, *Greșeli tipice ale studenților străini în domeniul ortografiei și ortoepiei românești*, apărut în volumul *Comunicări. Al II-lea Simpozion Național pe tema „Contribuția predării limbilor moderne la pregătirea de specialitate a studenților din învățământul superior tehnic"*, Cluj-Napoca, 1981, p. 243—247, în care se acordă un spațiu aparte greșelilor ortografice și ortoepice specifice studenților greci.

Lucrarea se bazează pe observațiile directe înregistrate pe parcursul mai multor ani de predare la grupe de studenți greci, precum și pe analiza erorilor cuprinse în testele lunare (în special dictări, compuneri, rezumate) din anii 1979 —1982.

Ne-am oprit, în special, la greșelile fonetice, morfologice și semantice a căror frecvență, în semestrul al doilea, mai ales, impune căutarea unor căi de fixare mai solidă, de la început, a noțiunilor respective. Menționăm, de asemenea, că erorile inventariate de noi sînt numai parțial caracteristice studenților greci. Majoritatea apar cu aceeași frecvență și la alte grupe de vorbitori și reprezintă, de fapt, *dificultăți tipice în învățarea limbii române de către străini.*

1. Greșeli fonetice și de ortografie

Majoritatea greșelilor de scriere și pronunțare se explică prin nedesprinderea suficientă de sistemul fonetic și ortografic al limbii materne. Absența din majoritatea limbilor materne ale studenților noștri a vocalelor *ă* și *î* face din scrierea, recunoașterea și pronunțarea acestora o problemă, uneori pînă la sfîrșitul anului pregătitor.

Inexistența, în limba greacă, a punctului pe semnul grafic al vocalei *i* face ca acesta să fie notat mult timp și în limba română la fel „ı", pe cînd inexistența sunetului *î* în limba greacă duce la o dificilă recunoaștere după auz a acestuia. În scris, *î* este fie notat fără nici un semn, „ı", fie se confundă cu „*u*", fie cu „*i*", și invers, adesea pentru sunetul *i* se notează *î*. Aceste confuzii au mai rar, dar au totuși, consecințe de ordin semantic. Ele se cer înlăturate pentru însușirea riguroasă de către student a limbii țintă. În schimb, nesesizarea diferenței fonetice dintre *ă* și *a*, determinată tot de absența în limba bază a sunetului *ă*, atît de dificil pentru străini, duce la confuzii grave, atît de natură morfologică, cît și semantică. De exemplu, articularea sau nearticularea femininului singular : fată — fat*a*, mamă — mam*a*, confuzia prezent — imperfect la persoana a III-a singular la verbele de conjugarea I : cîntă — cînt*a* ș.a. sau numeroase schimbări ale conținutului semantic, determinate de înlocuirea fonemului *a* prin *ă* și invers : p*a*r — p*ă*r ; v*a*r — v*ă*r ; v*a*l — v*ă*l etc.

Deprinderea cu dificultate a opozițiilor *ce, ci, ge, gi/che, chi, ghe, ghi* se datorează tot absenței acestor grupuri în limba bază și presupune, prin urmare, exerciții speciale de fixare, mai ales în cazul unor grupuri de greci la care, datorită dialectului vorbit acasă, apare și confuzia *ce, ci, ge, gi / țe, ți* (ariți, atunți, fați, speții, spițe, niți, coațere, prelunțită). Uneori, din efortul de corectare a pronunțării se ajunge și la fenomene de hipercorectitudine (cesuturile, condicie, mencionate). Tot absența din sistemul fonetic al limbii materne explică dificultățile de pronunțare a consoanei *j*, ca și frecventa ei confuzie cu *z*, consoană existentă și în greacă. Întîlnim frecvent exprimări greșite ca : avantaz, azutor, îngrizit, dar, ca și în exemplele anterioare, apar și forme explicabile prin hipercorectitudine : ajot, dejorganizare ș.a.

În limba greacă, consoana *b* este notată cu ajutorul grupului μπ (mp), litera *b* fiind semnul grafic al consoanei *v* din alfabetul latin[6]. De aici,

[6] Pentru limba greacă regulile ortografice și ortoepice ca și cele morfo-sintactice au fost indicate după L. Chérel, H. Ioanidi, *Le Grec sans peine*, Poitiers/Ligugé, 1980, iar unele echivalente lexicale și după Socratis Kotolulis, *Metodă greco-română cu dialoguri*, București, Atena, 1976 și *Dicționarul român-grec* al aceluiași autor, București, 1975.

alte două greșeli tipice de scriere la studenții greci : folosirea lui *b* în locul lui *v* (*B*asile, cirezi de *v*oi) și transcrierea lui *b*, ca și în greacă, prin *mp* sau, mai aproape de forma corectă, prin *mb* (co*mp*orîre, li*mb*er, sla*mb*, accesi*mb*il, dezechili*mb*ru). Și în acest din urmă caz apare fenomenul de hipercorectitudine, constînd din notarea prin *b* a grupului *mp* : exe*b*lu. Se pare că și confuzia de grafie *p* — *b* (op*b*ine, schim*p*, păduri de *p*razi, a*p*sor*p*it) și-ar avea, la greci, originea tot în transcrierea în limba maternă a lui *b* prin *mp*.

Inexistența în alfabetul grec a unui semn pentru sunetul *d* și notarea lui prin grupul ντ(nt) duce la frecvente confuzii între *t* — *d* în scrierea în limba română, dar nu și în pronunțare (sîn*d*, un*d*, indiferen*d*, dar și *t*reptate, cî*nt*, gî*nt*it, con*t*iție sau, mai rar, fo*nt*osinteză, cura*nt*) precum și la forme hipercorecte : dezava*t*aj. Nici sunetului *g* nu îi corespunde un semn propriu în alfabetul grec, fiind notat fie prin grupul γκ (gc), fie prin γγ (gg). De aici confuzia *c* — *g*, ce-i drept, destul de rar întîlnită (*G*rețiun pentru *Crăciun*, sicuranță ș.a.).

Confuzia *f* — *v* este dată de valoarea diferită, în limba greacă, a grupurilor αυ, ευ, ηυ în funcție de sunetele care urmează. Înaintea vocalelor și a consoanelor β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ, se pronunță a*v*, e*v* și i*v*, iar înaintea celorlalte consoane a*f* și e*f*. De aici explicația unor forme greșite ca re*v*lexiv, a*v*lă ș.a.

În cazul acestor tipuri de greșeli considerăm utilă abordarea contrastivă. Insistînd, spre exemplu, asupra valorilor diferite ale literei *b* în alfabetul grec și român, asupra modalităților proprii fiecărui alfabet de notare a aceluiași sunet, se poate ajunge la conștientizarea cauzelor greșelilor, creîndu-se premisele eliminării lor.

Pentru greci, care în scrierea în limba maternă folosesc un alfabet diferit de cel latin, este necesară introducerea, în primele ore, a unor cunoștințe de grafie. În aceste lecții trebuie prezentate literele și sunetele corespunzătoare din alfabetul limbii române cu exerciții numeroase pentru sunetele și literele inexistente în limba greacă [7]. Tot acum este bine să se precizeze că sunetul *a* nu are în limba română decît un semn grafic — *a* —, litera α din alfabetul grecesc nefiind folosită în scrierea românească. De asemenea, se atrage atenția că în limba greacă litera *t* (mic, de mînă) : τ are o notație ușor confundabilă cu „r" (mic, de tipar) din scrierea românească, și că, în schimb, sunetul *r* se notează în alfabetul grec cu „ρ". Fără exerciții speciale de fixare a noilor litere pe care le vor folosi în notarea sunetelor cunoscute din limba greacă, studenții greci vor folosi cînd litere grecești, cînd litere românești. Confuziile în scriere sînt generate și de faptul că, adesea, ei folosesc, în același cuvînt, și litere de tipar (mai apropiate de scrierea grecească) și litere de mînă.

2. Greșeli morfologice și sintactice

Datorită faptului că în limba greacă numele proprii primesc articol hotărît (ὁ Ρομπέρ, ἡ Μαρία), studenții greci sînt tentați să le articuleze și în limba română : Ion*ul*, Herodot*ul* etc. O referire la deosebirea dintre

[7] Modalități practice, eficiente de familiarizare a studenților străini cu sunetele specifice limbii române prezintă pe larg F. Șuteu și M. Velican în studiul *Oportunitatea metodei orale în predarea limbii române la studenții străini*, în volumul *Predarea limbii române la studenții străini*, Craiova, RUC, vol. III, 1979, p. 31—45.

cele două limbi, în această problemă, ar fi, credem, suficientă pentru înlăturarea greșelilor semnalate.

Articularea subiectului este, în schimb, o cerință și în limba greacă, așa că aici s-ar putea evidenția analogia dintre cele două limbi, sublinindu-se, eventual, deosebirea dintre articolul hotărît grec, proclitic, și cel român, enclitic, care ar explica, poate, frecventele absențe ale articolului hotărît la subiect în lucrările grecilor : „Vitamin*e* sînt substanțe ... ; Curs este durata ... ; ... magazi*n* este un loc ... ; Reacți*e* în lanț este ... ș.a.".

O greșeală frecvent întîlnită la greci, dar și la alte grupe de vorbitori străini o reprezintă articularea substantivului nedeterminat, precedat de prepoziție : în mări*le* și oceane*le*, în nucle*ul* ..., pentru om*ul* ..., prin cîmpii*le* ..., dar și invers, nearticularea în situațiile în care același substantiv are un determinant sau în cazurile cînd prepoziția *cu* cere un substantiv articulat : „Una dintre componente deosebite ..." sau „Merg cu autobuz". Ceea ce trebuie să dea de gîndit este faptul că, în ciuda exersării și reluării frecvente a acestei probleme în semestrul I și la sfîrșitul semestrului al II-lea, regăsim aceeași greșeală chiar și la cei mai buni studenți.

Tot atît de persistentă este și folosirea, greșită, a substantivului nearticulat după *tot*, *toată*, *toți*, *toate* și, invers, a substantivului articulat atunci cînd nu este admisă această formă (după *alt*, *diferit*, *mult*, *cît*, *acest*, *cîți* etc.). Greșeala apare cu frecvență ridicată la studenții greci, dar și la alte grupe de vorbitori străini.

Frecvența ridicată în vorbire a prepozițiilor impune buna cunoaștere a valorii acestora. Astfel, la greci apare și se menține confuzia dintre *pentru* și *despre*, generată de omonimia acestor prepoziții în limba greacă : για. Doar indicarea valorii semantice a fiecăreia, a contextelor tipice, a verbelor care se construiesc cu *despre* sau cu *pentru* pot elimina, cu timpul, această confuzie.

Traducerea *mot à mot* este și ea sursa unor confuzii. Astfel, de exemplu, se folosesc prepozițiile *la* și *în* („*la* deceniul", „*în* sfîrșitul secolului" ș.a.) una în locul celeilalte.

Analogia cu limba maternă face să se perpetueze mult timp și o altă confuzie : aceea a folosirii prepoziției *după* în locul locuțiunii adverbiale *după aceea* sau, invers, a adverbului *apoi* în locul prepoziției *după* : „Vînătorul a devenit păstor și *după* agricultor" sau „*Apoi* masă merg la cămin". Evidențierea echivalenței dintre adverbul *apoi* și locuțiunea adverbială *după aceea* prin exerciții de înlocuire succesivă în diferite contexte, ca și oferirea pentru rezolvarea exercițiilor a unor sintagme frecvente de tipul „prepoziție + substantiv" : *după* prînz, *după* masă, *după* cursuri, *după* spectacol, *după* colț, *după* examen, *după* boală, *după* antrenament ș.a. vor contribui la înțelegerea și fixarea corectă a valorilor diferite ale cuvintelor românești.

Regimul pronominal, cazual sau prepozițional al verbelor diferă uneori de la o limbă la alta. De aceea nu se poate concepe o predare eficientă în care să nu fie prezentate studentului străin, sistematic, liste ale verbelor de mare frecvență însoțite de specificarea regimului morfo-sintactic propriu fiecăruia. Acestea se vor fixa apoi prin exersarea în contexte date de profesor sau create, după model, de studenți.

Toți studenții străini întîmpină greutăți în învățarea genitivului, datorate în mare parte exprimării prepoziționale a genitivului din limbile bază. De aici rezultă mai multe tipuri de greșeli :

1) tendința folosirii formelor de genitiv-dativ ale substantivelor după prepoziții care cer acuzativul : „Am fost cu *fetelor* în oraș" ;

2) formarea genitivului cu ajutorul prepoziției *de*, prin calchierea formelor de genitiv din limba maternă : strada *de* Universitate, zgomotul *de* mașini ș.a. pentru : strada *Universității*, zgomotul *mașinilor* ;

3) fenomenul de hipercorectitudine duce, în schimb, la folosirea, în locul atributului prepozițional, a formelor de genitiv : facultatea *istoriei*, cartea *chimiei*, surse *materiei prime*.

De mare dificultate se dovedește a fi și însușirea folosirii corecte a articolului genital care sau e omis, sau nu se acordă corect. Tot atît de frecvente sînt greșelile și în cazul genitivului feminin singular, care, se știe, formează un tip aparte în sistemul genitivului substantivelor și se impune a fi prezentat ca atare.

Unele greșeli morfologice își au sursa în interferențe de natură semantică susținute și de o ușoară apropiere fonetică. Astfel, se confundă frecvent *a primi* cu *a trimite* (întîlnindu-se adesea greșeli derivate din conjugarea unuia după modelul celuilalt : *am primis*, *am trimit*, *trimesc*, ș.a.).

3. Confuzii semantice

Și acestea au mai multe cauze. Frecvente și ușor de prevenit sînt cele datorate paronimiei : *alimente — elemente*, *a urî — a ura*, *sigur — singur*, *efecte — defecte* ș.a. O listă a paronimelor din vocabularul fundamental și, mai tîrziu, din cel general de orientare științifică ar putea reduce substanțial numărul unor asemenea confuzii [8].

Adeseori, din greșelile înregistrate rezultă că nu se face distincție între verb și substantiv sau adjectiv : *întîrzie — întîrziere*, *cheltuie — cheltuieli*, *pierde — pierderi*, *folosit — folositor*, greșeli care se pot elimina prin exerciții cu familiile de cuvinte ale termenilor învățați. Astfel, dacă studentul va avea în față toată paradigma lexico-semantică a cuvîntului bază, de exemplu : *a folosi — folosire — folosit — folositor*, *folosință*, cu contextele tipice fiecărei forme, va putea evita, în continuare, confuziile de tipul amintit : „Calul este *folosit* pentru om" sau „Am ajuns cu *întîrzie* la curs".

Conținutul semantic al cuvintelor diferit de la o limbă la alta duce la folosirea improprie a unor termeni foarte des utilizați. Astfel, *a auzi* și *a asculta* au un singur corespondent în limba greacă, ακουω, fapt care face dificilă, pentru greci, sesizarea diferenței semantice dintre cei doi termeni și duce, implicit, la folosirea lor greșită. La fel, se folosesc greșit, unul în locul celuilalt, verbele *a afla* și *a învăța*, *a trebui* și *a vrea*.

Prezența pe aceleași coordonate semantice a unor termeni, ca și apropierea lor fonetică, în unele cazuri, este o altă sursă de greșeli. Se confundă frecvent *a deveni* cu *a proveni*, *interesant* cu *important*, *mediul* cu *mijlocul*, *semn* cu *semnal* etc. Și aici, folosirea termenilor confundabili

[8] Problema însușirii corecte a paronimelor este tratată în detaliu de I. Nistor în articolul *Însușirea corectă a paronimelor*, în volumul *Unele probleme ale studiului limbii și literaturii române*, București, 1978, p. 231—236.

în cît mai multe contexte tipice poate contribui la fixarea corectă a valorii semantice a fiecăruia. Aceeași recomandare și pentru expresii calchiate din limbile materne ca „*a scoate* fotografii" pentru „*a face* fotografii" sau *a fotografia*, „*a face* discuții", „*a face* o întrebare".

O mențiune aparte se cere făcută pentru omonime, cărora, deși reprezintă o sursă sigură de erori, nu li se acordă, pînă acum, atenția cuvenită în materialele didactice destinate predării limbii române ca limbă străină.

Completarea oricărui curs de nivel I cu o listă comentată a omonimelor din vocabularul fundamental ar putea contribui la înlăturarea a numeroase greșeli frecvent întîlnite la studenții străini aflați la studii în țara noastră.

În concluzie, considerăm că predarea unei limbi străine în sistem contrastiv, presupunînd stăpînirea de către profesor a limbii materne a studenților, oferă premise importante pentru eliminarea multor erori, care, insuficient explicate, se cronicizează, riscînd să nu mai poată fi înlăturate, alterînd uneori conținutul mesajelor, îngreunînd comunicarea în limba scop.

Februarie 1983 *Facultatea de filologie*
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

PATERNITATEA PIESEI *OCCISIO GREGORII VODAE* ȘI CÎTEVA CHESTIUNI DE METODOLOGIE

DE

N. A. URSU

Într-un mic articol publicat în anul 1978, am comunicat în rezumat rezultatele cercetărilor noastre privitoare la paternitatea controversată a piesei *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, o naivă compoziție școlară, burlescă, de carnaval, alcătuită foarte probabil în seminarul de la Blaj, în iarna anilor 1777—1778 [1]. Unicul manuscris în care se păstrează această piesă de teatru este nedatat și anonim. Din text rezultă doar că a fost scrisă în Transilvania, între anii 1777 și 1780. Manuscrisul respectiv, provenit de la biblioteca episcopiei greco-catolice din Oradea, se află acum la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S. România, cota *471*. A fost editat de Lucian Drimba, în 1964 [2].

Pornind de la observația că singurul manuscris în care se păstrează piesa prezintă caracteristicile unui *autograf*, nu ale unei copii oarecare, am identificat în grafia acestui manuscris o serie de particularități ale scrisului lui Samuil Vulcan, prin raportare la două manuscrise autografe ale sale de mai tîrziu, de pe vremea cînd era episcop la Oradea, aflate acum tot la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S. România, și anume : *Tractat despre vindecarea morburilor poporului de la țeară* (cota *563*), traducere după un text încă neidentificat, la origine probabil francez, și o colecție de cuvîntări originale cu caracter religios (cota *731*). Întrucît rezultatele obținute prin cercetarea grafiei manuscrisului concordă cu cele ale cercetării limbii acestei piese, în care am identificat o serie de particularități ale limbii din cele două manuscrise autografe ale lui Samuil Vulcan, am conchis că piesa *Occisio Gregorii Vodae* a fost alcătuită de către Samuil Vulcan, în anul școlar 1777—1778, cînd el era elev în ultima clasă a gimnaziului teologic de la Blaj.

Între timp, Ion Istrate [3] și Elvira Sorohan [4] au reluat și au încercat să acrediteze afirmația mai veche a Luciei Protopopescu, potrivit căreia piesa ar aparține, integral sau în colaborare, lui Ion Budai-Deleanu [5]. Referindu-ne din nou la această opinie lipsită de temeiuri documentare, textologice și lingvistice, am arătat motivele pentru care autorul piesei *Occisio* nu poate fi Ion Budai-Deleanu [6].

---

[1] Vezi N. A. Ursu, *Paternitatea primei piese de teatru românești*, în „Cronica", XIII, 1978, nr. 8, din 24 februarie, p. 6.

[2] În LL, VII, 1964, p. 366—398.

[3] Vezi Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982, p. 283—303.

[4] Vezi Elvira Sorohan, *Paternitatea piesei* **Occisio Gregorii** ..., în „Cronica", XVIII, 1983, nr. 28, din 15 iulie, p. 5.

[5] Vezi Lucia Protopopescu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu*, București, 1967, p. 53—57.

[6] Vezi N. A. Ursu, *Și totuși* **Occisio** *nu este opera lui Ion Budai-Deleanu*, în „Cronica", XVIII, 1983, nr. 36, din 9 septembrie, p. 5.

Într-un articol recent [7], Ion Gheţie supune unui examen critic argumentarea noastră din anul 1978 şi conchide că, „lipsit de o bază metodologică şi documentară adecvată, demersul lui N. A. Ursu de a atribui prima piesă românească lui Samuil Vulcan rămîne, aşadar, fără rezultat" (p. 467). Nu este cazul să rezumăm aici obiecţiile formulate de I. Gheţie. Temeinicia lor va putea fi mai bine apreciată în lumina unei argumentări suplimentare a afirmaţiilor noastre din 1978, pe care o vom face în partea a doua a prezentului articol. Spaţiul relativ limitat oferit de săptămînalul ieşean nu ne-a permis să prezentăm atunci mai multe fapte de limbă semnificative comune piesei anonime *Occisio* şi *Tractatului despre vindecarea morburilor* tradus de Samuil Vulcan. Mai întîi însă vom lua în discuţie cîteva aspecte ale bazei metodologice şi documentare „adecvate" din articolul lui I. Gheţie, pentru a clarifica unele chestiuni care contribuie, direct sau indirect, la soluţionarea problemei în discuţie.

Este surprinzător faptul că, referindu-se la similitudinea constatată de noi între grafia manuscrisului piesei *Occisio* şi grafia manuscriselor menţionate ale lui Samuil Vulcan, care constituie în demonstraţia noastră o probă esenţială pentru determinarea paternităţii lui Vulcan asupra piesei, I. Gheţie nu a considerat necesar să vadă şi să compare personal textele puse în relaţie. Eşantioanele de cîteva zeci de centimetri din manuscrisele respective, reproduse de noi în fotocopie, sînt, bineînţeles, insuficiente unui specialist care îşi propune să reexamineze soliditatea probei grafologice într-o atare demonstraţie de paternitate literară. Comparaţia pe o întindere mai mare între cele 24 de pagini ale manuscrisului piesei *Occisio*, în care se află texte scrise atît cu caractere chirilice, cît şi cu caractere latine, şi între cele aproximativ 580 de pagini ale manuscrisului *Tractatului despre vindecarea morburilor*, dintre care cca 140 sînt scrise cu caractere latine, iar restul cu chirilice, i-ar fi oferit lui I. Gheţie posibilitatea să constate personal, în numeroase cazuri şi variate situaţii, asemănările şi deosebirile fiecărei litere din scrisul în formare al elevului Vulcan de la 1778 şi din scrisul evoluat al intelectualului Vulcan de după anul 1800, iar încheierile d-sale nu s-ar mai fi rezumat astfel la exprimarea unor îndoieli asupra investigaţiilor noastre, la supoziţii şi la neavenite recomandări metodologice. Căci, fără a verifica personal, în cunoştinţă de cauză, rezultatele unor examene grafologice folosite de noi ca argumente în cîteva atribuiri de paternitate literară, printre care şi aceasta, I. Gheţie nu are de unde şti că „cercetătorul ieşean nu întreprinde o analiză grafologică amănunţită a textelor, ci se mulţumeşte să ne prezinte, în forme categorice, concluziile unei investigaţii comparative despre care nu sîntem informaţi" (p. 470). Trecînd peste faptul că o atare afirmaţie din partea unui specialist s-ar fi cuvenit demonstrată, vom spune doar că recomandata descriere (prezentare) a unei comparaţii grafologice, oricît de amănunţită ar fi, nu poate oferi cititorului, cu atît mai puţin cercetătorului, date mult mai convingătoare decît simpla afirmare categorică a rezultatelor sigure obţinute, însoţită de cîteva mostre fotocopiate. Spre deosebire însă de un cititor neinteresat în mod special în problemă, care are latitudinea să creadă sau să nu creadă într-o asemenea comunicare a concluziilor unui examen grafologic, un cercetător care îşi propune să (re)stabilească

[7] **Occisio Gregorii Vodae**. *Problema paternităţii*, în LR, XXXIII, 1983, nr. 5, p. 465—470.

adevărul în problema respectivă este obligat să meargă direct la surse, să repete măcar în parte expertiza efectuată de preopinent, pentru a se putea astfel pronunța avizat asupra ei.

Dacă I. Gheție ar fi cercetat manuscrisul piesei *Occisio*, măcar acum, după cinci ani de la apariția articolului nostru, cînd și-a propus să reexamineze problema paternității piesei, ar fi putut evita unele afirmații eronate, făcute în lucrarea *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 411—413, și reluate parțial ca argumente în articolul la care ne referim, cu privire la prezența în *Occisio* a unor forme pe care manuscrisul respectiv nu le atestă. Căci ediția din 1964 a piesei, folosită de I. Gheție ca sursă de informare asupra limbii din *Occisio*, conține numeroase greșeli (în parte explicabile prin modul neglijent în care a fost tipărit textul). De exemplu, nu este adevărat că formele verbale cu *d* și *t* refăcuți sînt „destul de numeroase" în *Occisio* [8]. Dimpotrivă, predominante sînt formele iotacizate: *să auz* (388/21) [9], *crez* (376/10), *să piarză* (383/17), *să pierz* (378/12), *să vază* (377/11, 390/21, 391/22), *văz* (372/5), *să văz* (378/13), *să să desparță* (392/24), *să scoață* (383/17), *trimiț* (376/11). În tot textul apar numai următoarele trei atestări cu *d* refăcut: *să prindă* (378/12), *prindă-să* (380/15), *să să sloboadă* (376/10). Așadar, prezența în *Occisio* a formelor iotacizate *să desparță*, *să scoață*, *trimiț*, nu cu *t* refăcut, cum afirmă I. Gheție, folosindu-le ca argument pentru localizarea textului în altă regiune (p. 469), menține textul tot în graiul din zona Blajului, ca și prezența celor cu iotacizarea lui *d* [10]. Alte cuvinte care au în manuscris forme diferite de cele înregistrate de I. Gheție în lucrarea din 1975 sînt următoarele: *galbîn* (372/6, 373/8), nu *galbăn* [11], *zioa* (368/2, 372/6, 377/11), nu *ziua* [12], *să între* (370/5, 379/13, 14), nu să *intre* [13], *deacă* (369/3, 374/8, 379/14, 383/17, 388/21), nu *dacă* [14]. Să sperăm că în voluminoasa lucrare a lui I. Gheție, în care, prin forța împrejurărilor, informația folosită nu a fost extrasă întotdeauna direct din izvoare, nu sînt totuși prea multe cazuri asemănătoare de neconcordanță între afirmații și realitatea lingvistică atestată de textele respective.

Discutabile sînt și afirmațiile lui I. Gheție din fraza: „Palatalizarea dentalelor este oglindită în textul nostru de o grafie ca *Nyaga* (373) sau de grafii hipercorecte, cum sînt *păduti* (372), *rătită* (373), *să știmbați* (375), care atestă, indirect, palatalizarea dentalei *t* în stadiul *t'*" (p. 468—469) [15]. Noi credem că, fără a fi „grafii hipercorecte", formele *păduti*, *rătită* și *să știmbați*, notate astfel corect cu posibilitățile oferite de alfabetul chirilic, sînt mai curînd reflexe analogice ale palatalizării labialelor în graiul autorului. După cum atestă hărțile ALR, în zonele în care bila-

[8] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 411 (în continuare, BD).

[9] Primele cifre trimit la pagina din ediția textului, iar pentru a ușura găsirea și în manuscris a formelor citate, după bară indicăm pagina corespunzătoare din manuscris.

[10] Vezi răspunsurile din punctul 141 (Micăsasa, de lîngă Blaj), în ALR II (s.n.), vol. VII, h. 1911 (Văd; vezi), h. 1922 (Trimit; trimiți), h. 1926 (Vînd; vinzi), h. 1950 (Aud; auzi), h. 2053 (Să vadă), h. 2057 (Să vîndă), h. 2063 (Să audă), h. 2064 (Să simtă [3]).

[11] BD, p. 411.

[12] *Ibidem*.

[13] *Ibidem*, p. 412.

[14] *Ibidem*, p. 413.

[15] Cf. și BD, p. 412, precum și p. 131—132, unde sînt discutate cazuri similare.

biala *p* este palatalizată în stadiul *t'*, cum este și cazul zonei Blajului [16], se pronunță tot *t'*, prin analogie, și palatala *ķ* din cuvinte în care această palatală are alte proveniențe [17]. În seria acestora pot fi incluse și formele *păduți*, *rătită* și *să știmbați* [18]. Este adevărat că în unele graiuri din partea de nord-vest a țării, în care aria palatalizării dentalei *t* se suprapune ariei palatalizării bilabialei *p*, palatala *t'*(< *t* + *e*, *i*) se confundă cu palatala *t'* rezultată în procesul palatalizării lui *p* și cu pronunțarea *t'*, prin analogie, a palatalei *ķ* din alte categorii de cuvinte [19], dar prezența în *Occisio* a formelor *păduți*, *rătită*, *să știmbați* și *fatile* alături de numeroasele forme verbale cu *d* și *t* iotacizați, menționate mai sus, ne determină să considerăm mult mai probabil faptul că în acest text ele reflectă, indirect, palatalizarea bilabialei *p*, nu a dentalei *t*, a cărei arie nu cuprinde și zona Blajului. Exemple similare de pronunțare analogică a palatalei *ķ* (*capitihaii*, *Ienate*, *rădite*, *rînteață*, *strete* și altele) se întîlnesc și în scrisul lui Gh. Șincai [20], care s-a născut și a copilărit la Rîciu, în județul Mureș (punctul 243 al ALR), deci într-o zonă de nord-est vecină cu a Blajului, în care se produce palatalizarea dentalelor, dar se produce în numeroase cazuri și palatalizarea bilabialei *p* în stadiul *t'*. Și în acest caz ele sînt mai curînd reflexe indirecte ale palatalizării bilabialei *p* în stadiul *t'*, nu „grafii hipercorecte, care atestă, indirect, palatalizarea dentalei *t* în stadiul *t'*". Căci o formă hipercorectă ca *tipie* „tichie", folosită tot de Șincai [21], dovedește că el asimila palatala *ķ* din această categorie de cuvinte (rostită și *t'*, cum atestă exemplele citate) cu palatala *ķ*(*t'*) rezultată în procesul palatalizării bilabialei *p*.

Nici grafia *Nyaga*, cu caractere latine, nu ni se pare o probă sigură a palatalizării dentalei *n*, cum o consideră I. Gheție. În textul piesei cuvîntul apare de două ori și cu grafia chirilică нкга (372/7, 373/7), iar în cuvîntul *expedeluiești* (372/6), scris în original cu caractere latine *expedeluesty*, *y* ar fi trebuit să apară (și) după *d*, dacă autorul ar fi notat prin *y* palatali-

---

[16] Vezi, de exemplu, ALR I, vol. I, h. 3 (Piele), h. 39 (Piept), h. 55 (Picior), h. 91 (Pipăi), care atestă, în punctele 140 (Biia, de lîngă Blaj) și 144 (Mediaș), pronunțările cu *t'* : *t'ele*, *t'ept*, *t'icior*, *t'ipăi (esc)*. Pentru că în discuția de față interesează numai pronunțarea palatalei inițiale, am simplificat notația fonetică a cuvintelor citate din ALR. Cf. și D. Macrea, *Probleme de fonetică*, București, 1953, p. 52—63.

[17] Vezi, de exemplu, ALR I, vol. I, h. 18 (Albul ochiului), h. 53 (Ureche), h. 67 (Chior), h. 71 (Șchiop), h. 95 (Șchiopez), care atestă în aceleași puncte 140 și 144 pronunțările cu *t'* : *ot'*, *uret'e*, *șt'op*.

[18] La aceste trei cuvinte care atestă prezența în *Occisio* a palatalei *t'* în loc de *ķ* credem că mai putem acum adăuga unul, pe care editorul textului nu l-a putut recunoaște. Este vorba de cuvîntul *fatile*, din fraza : „Urască-te lumea, bărbate, că tu tot cu *fatile* și cu pipa în dinți udean sprîncenate ne-ai făcut" (373/7). La începutul scenei respective se află următoarea indicație regizorală : „Fit sezetoaré vulgo, ubi sedent duae foeminae et vir faciens fasces" (372/6). L. Drimba a tradus corect pe *fasces* prin „legături (de nuiele)" (393). Așadar, în forma de plural *fatile* avem atestat cuvîntul *fachie* (vezi DA, s.v.), cu *ķ* pronunțat *t'*, ca și în *păduți*, *rătită*, *să știmbați*.

[19] Vezi Ion Pătruț, *Velarele, labialele și dentalele palatalizate*, în DR, X, partea a II-a, 1943, p. 298—308; Victor Iancu, *Palatalizarea dentalelor în limba română*, Timișoara, 1975, p. 44—60.

[20] Vezi Florea Fugariu, *Limba lui Șincai*, în Gh. Șincai, *Opere*, vol. I, București, 1967, p. CXXI.

[21] *Ibidem*, p. CXXI și 268. Cf. și Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, București, 1978, p. 175—176.

zarea dentalelor. Se pare însă că în ambele cazuri el a notat prin *y* un *i* consonant.

Trecînd acum la prezentarea unor noi fapte de limbă semnificative care stabilesc legături între piesa *Occisio* și *Tractatul* tradus de Vulcan, menționăm mai întîi faptul că numeroase cuvinte au în ambele texte aceeași varietate de forme. De asemenea, reluînd afirmația făcută de noi în articolul din 1978, subliniem faptul că între limba piesei, cu elemente regionale prezente și astăzi în graiul din părțile Blajului, locul de naștere al lui Samuil Vulcan, și limba scrierilor sale de mai tîrziu sînt unele deosebiri, explicabile în mod firesc prin diferența de cultură între tînărul învățăcel de la 1778 și cărturarul de după anul 1800, promotor al curentului latinist, precum și prin evoluția limbii române literare în această perioadă. În fondul ei însă, limba din *Occisio* se identifică cu limba manuscriselor lui Samuil Vulcan. Acest lucru va rezulta, sperăm, și din exemplele pe care le citățm mai jos.

1. Alături de formele obișnuite, literare, apar frecvent în *Occisio* și formele articulate populare ale singularului și pluralului substantivelor masculine și ale genitiv-dativului singular al substantivelor feminine. De exemplu, *cu capu* (368/1), *dracu cu coșu* (372/6), *caru mere* (373/8), *fecioru tău* (386/19), *turci îl năpădiră* (368/1), *sfetnici miei* (368/2), *sfetnici vodi* (376/10), *ciuma păduri, apa vineri, spuma Dunări* (372/6), *draga badi* (373/8, 375/9), *vinderea țări* (376/10), *înălții tale* (376/10, 379/14) și altele. Aceeași situație se întîlnește și în *Tractat*. De exemplu, *a lucra pămîntu* (6)[22], *părinți și frați lor* (16), *dascali școalelor* (17), *în capu acesta* (51,53), *ceriu guri* (69), *fundu guri* (533), *ținerea omeniri* (9), *fața căsi* (36), *modru viețuiri* (38), *purcedere boali* (105), *lecuirea pleuresii* (107), *părești ceterni* (411) și altele. Asemenea forme populare apar frecvent în textele muntenești de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea [23]. La cărturarii ardeleni din aceeași perioadă se întîlnesc mai rar.

2. Alt fenomen popular aflat în *Occisio* este reducerea la *i*, respectiv, *î*, a diftongilor *ii* și *îi* din forme ca *mi-i, ți-i, li-i, i-i, îi*. De exemplu, *ți rău, nimica nu ți* (379/14), *că î lungă vreme* (383/17), *că i degrabă, cui î va ieși înainte* (392/24). Acest fonetism, rar întîlnit în textele epocii, constituie una din particularitățile limbii lui Samuil Vulcan. De exemplu, în *Tractat*: *li puterea osebită* (20), *li frig* (56), *li de trebuință* (164), *nu li nimica* (390), *li foame* (396), *i sîngele prea des* (39), *i greu* (77), *i rău* (96), *i bine* (122, 536), *i sete* (360) și altele.

3. Alături de formele obișnuite, literare, ale viitorului, în *Occisio* apare frecvent și viitorul format cu formele populare ale indicativului prezent al verbului auxiliar *a vrea*. De exemplu, *m-oi duce* (374/8), *n-oi lăsa* (375/9), *oi vrea* (383/17), *gîndești că-i scăpa* (386/19), *n-a putea, de-a lucra* (392/24), *om greși* (368/1), *om da* (373/8, 374/8, 375/9), *om face, om*

[22] Manuscrisul *Tractatului despre vindecarea morburilor* fiind parțial nepaginat, iar în ultima parte avînd paginația reluată de la 1, cifrele pînă la 134, inclusiv, trimit la paginile părții întîi, iar de la 135 înainte trimit la numărul paragrafelor.

[23] Mulțumim colegei Eugenia Dima, care studiază pentru o teză de doctorat limba traducerilor literare efectuate în Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție unele informații privitoare la limba textelor respective.

prinde (377/12), *om merge*, *om tîrgui*, *om veni*, *om durmi*, *om lucra* (392/24), *n-ăți avea* (390/22), *or lumina* (390/21), *or lăsa* (390/22). Într-o frază apare atît forma literară, cît și cea populară : *te voi ajuta în ce oi putea* (379/14). Această alternanță a formelor literare cu cele populare ale viitorului este de asemenea o particularitate a limbii lui Vulcan. De exemplu, în *Tractat* (citățm tot numai forme populare) : *oi spune* (13), *oi grăi* (29, 53, 87), *oi zice* (53), *oi arăta* (377, 540), *oi adaoge* (396, 539), *or ceti* (13, 18), *or putea* (13, 16, 396), *or afla* (13), *or cunoaște* (59), *or avea* (368) și altele. Și aici întîlnim fraze în care apar ambele forme : „cari le *voi arăta* mai jos, cînd *oi grăi* de ..." (495).

4. În *Occisio* apare următoarea construcție arhaică, rar întîlnită în textele epocii, în care infinitivul este folosit drept complement : „să aduc un car de lemne din pădure cu Grigorie, *ce umbla* acolo *a vîna*" (383/17). Această construcție apare des în *Tractatul* tradus de Vulcan : „de *poate* bolnavu mai cu tihneală *zăcea*, de capătă iarăși somnu *și poată a mînca*" (90), „*împedecînd* plumînile *a lucra*" (403), „persoana trezvie *e harnică a lucra*" (561) și altele.

5. În *Occisio* apare îmbinarea dintre conjuncțiile adversative *dar* și *însă* și adverbul *totuși*. De exemplu, „De nu mi-ar fi can greață, *dară totuși* cu cîtă greață ..." (380/15), „Eu auzeam că mă caută împăratul spre moarte, iară el îmi lungește viața, cinstindu-mă. *Însă totuși* prea mare dragoste de la un împărat !" (379/13). Această îmbinare, de asemenea folosită rar în textele epocii, pentru că este întrucîtva pleonastică, apare des în *Tractatul* tradus de Vulcan : „mai ușoare întîmplări pricinuiește, *dar totuși* strică" (30), „bolnavului i cu mult mai bine, *dar totuși* are mari dureri" (80), „frigurile și alte întîmplări per, *dar totuși* răsuflarea e tot ..." (101), „ nu așa de tare și așa de iute, *dar totuși* sînt pilde" (531).

6. Ca în limba veche și în vorbirea populară, în *Occisio* forma neaccentuată *o* a pronumelui personal feminin este pusă înaintea unui verb la perfectul compus : *o au pus*, *o au apucat* (373/7), *o am credințat* (375/9). Acest mod de folosire a pronumelui feminin *o*, atît înaintea perfectului compus, cît și a condiționalului, apare frecvent, alături de formele obișnuite, cu postpunerea pronumelui respectiv, și în *Tractat: o au îmbătrînit* (7), *o ași mîntui* (92), *o am sfătuit* (109, 345, 363), *o am văzut* (115), *o ar pricinui* (428) și altele.

7. Locuțiunea adverbială *de lipsă* „de trebuință, necesar", frecventă în scrisul unor cărturari ardeleni și bănățeni ai epocii, care apare o dată în *Occisio* : „Nu-i *de lipsă* mult a sfătui" (369/3), se întîlnește frecvent și în *Tractat* : „(nu) e *de lipsă*" (§ 126, § 129, 147, 149, 150, 362), alături de locuțiunea adverbială sinonimă *de trebuință* (160, 364, 519).

8. Verbul „a scuipa" are în *Occisio* următoarele forme : *scupi*, *am scupit* (374/9), *să scopesc*, *scupește*, *scuipesc* (375/9). Despre *scopesc*, care apare o singură dată, I. Gheție crede că aparține unui strat lingvistic nordvestic (probabil crișean) pe care l-ar atesta textul piesei (p. 469). Noi credem că este mai curînd o simplă greșeală de grafie, în loc de *scupesc*. Atît *scupi*, cît și *scuipi* se întîlnesc frecvent în *Tractat: scupi* (72, 73, 128, § 126), *scupit* (75, 100, § 126), *scuipi* (81, 87, 89, 520), *scuipit* (76, 82, 105), *scuipire* (80, 117, 346, 551).

9. Alături de forma de indicativ prezent *mîncă* : „lingura cu care *mîncă* lapte" (392/23), în *Occisio* apare și forma *să mînînce* (391/22),

despre care I. Gheție afirmă că „ne îndreaptă atenția exclusiv asupra nordului Transilvaniei (cu Maramureșul și o parte a Crișanei)" (p. 469). În *Tractatul* tradus de Vulcan predominante sînt formele *mîncă* (64, 344, 396, 499, 560, 561) și *să mînce* (44, 45, 59, 60, 64, 65, 92, 365, 428), dar apare frecvent și forma *mînîncă* (45, 55, 534, 541). Uneori în aceeași frază apar ambele forme: „cari *mînîncă* mult, cari *mîncă* bucate hrănitoare" (519), „de *mînîncă* neștine mult, de *mîncă* bucate hrănitoare" (540).

10. În *Occisio* (391/22) apare forma *țăreani* (sau *țăreni*; scris църъкни). Aceeași formă, cu aceeași grafie, apare frecvent și în *Tractat* (11, 12, 32, 109, 112, 339), alături de *țărani* (15, 28, 40, 53, 61, 63, 64, 353, 432) și *țerani* (25, 33, 35, 38).

11. În *Occisio* apare cuvîntul *sîngios* „plin de sînge, însîngerat": „Să ne tîlnim bucuroși și să ne despărțim *sîngioși*" (379/13). În *Tractat* acest cuvînt are atît sensul de „sangvin" (365, 495, 519), ca și în alte texte medicale ale epocii, cît și pe cel din piesă: „[piatra pucioasă ucide] prin dureri strașnice în gură, în grumazi, în rînză, în matță, prin turnări groaznice și adeseori *sîngioasă*, prin scaune *sîngioasă*, stropșiri, leșinări" (533).

12. Alături de *oraș* (368/1), în *Occisio* apare și cuvîntul *cetate*, cu același sens (391/22). La fel și în *Tractat:* „cei bogați, ca să poată străluci și a se arăta, se trag de la sate la *cetăți* [glosat marginal prin *orașe*]" (6), „cele mai multe sate sînt foarte depărtate de la *cetăți* și pentru aceea țeranu nu e în stat de a se griji de ce-i trebuie" (21).

13. În *Occisio*, alături de forma obișnuită, literară, a pronumelui *eu*, apare o dată și forma populară *io:* „*Io*, secretarius, face-voi toate" (372/6). Forma *io* apare sporadic și în *Tractat: io cred* (3), *io nu-l hulesc* (121), *io însuși* (271), *io am mulcomit* (281).

14. În *Occisio* avem fonetismul *u* în *umbla* (372/5, 373/7, 383/17, 392/23), *preumblare* (377/11, 378/12) și *umple: o voi umplea* (391/22), *umplă-i-se* (392/23), ca și în *Tractat: preumbla* (66, 91, 93, 95, 556), *a se umplea* (339), *o umple* (411).

15. În *Occisio* consoanele *ș*, *j* și *ț* au rostire moale în formele de singular *ciunguți* (372/7), *coleașe*, *culcușe* (392/23), *guște* (391/22), *moți*, *palaclonți* (390/22), *ușe* (375/9, 383/17, 390/21). Aceeași rostire o atestă și următoarele cuvinte din *Tractat: albuși* (433), *cămeșe* (86), *cenușe* (404), *cireașe* (534), *dărăbuți* (408), *galbinuși* (433, 496), *gingașe* (463, 516), *grije* (9, 18, 52, 65, 390), *păpușe* (415), *vrășmașe* (76) și altele.

16. În *Occisio* apar formele *șase* (374/8) și *șapte* (373/8). În *Tractat* se întîlnesc atît formele *șase* (121, 343), *șasă* (129, 327, 408, 421), *a șasa* (345, 416), *șapte* (343), cît și *șese* (3, 22, 31), *a șesa* (31, 32), *șepte* (22, 31, (68, 338, 345).

17. Atît în *Occisio*, cît și în *Tractat* rostirile moi ale consoanelor *s*, *z*, *ș*, *ț* alternează cu rostirile lor dure. De exemplu, în *Occisio: seară*, *sili* (392/24), dar și *sara* (372/7), *să să scrie* (369/3), *să să înceapă* (369/4), *să să uște* (373/7), *să să sloboadă* (376/10), *săcure* (374/8), *sămn* (390/21, 391/22), *sîtă* (372/6), *spăsănie* (368/2), *să te spăsăști* (383/17) și altele. În *Tractat: apătoase* (360), *iese* (100), *să se păzască* (554), *să se sloboadă* (365, 428), *seacă* (389), *semn* (30, 73, 74, 384, 389, 429), *sete* (50, 84, 360), *silă* (368, 409), *simplu* (14, 19, 31, 110, 121, 430), *simptomuri* (106, 335), *singur* (9), *tuse* (125), dar și *covăsală* (505), *iesă* (83, 480, 529, 530), *obosala* (391), *să se părăsască* (527), *sacă* (75, 76, 105), *samă* (3, 5, 7, 15, 36, 90, 112,

342, 360), *sara* (28, 84, 85, 93, 95, 120, 334, 465), *mi să pare* (431), *să poate* (433), *să să pună* (446), *să să sloboadă* (72), *sămn* (69, 343), *sîlă* (367), *sîmplu* (9,58, 132, 334), *sîmptomuri* (343), *sîngur* (17, 21, 39, 91, 343, 445, 561), *tusă* (69, 85) și altele.

În *Occisio: zece* (391/23, 392/23, 24), *zestre* (375/9), *am păzit* (383/18), dar și *doaozăci* (391/23, 392/23), *treizăci*, *noaozăci* (392/24), *Dumnezău* (369/3, 373/7, 387/20, 388/21, 391/23, 392/23). În *Tractat: unsprăzece* (388), *doisprăzece* (7, 384), *doaosprăzece* (72), *cinsprăzece* (55), *șesesprăzece* (536), *umezeli* (77), *zer* (16, 25), dar și *umezală* (23, 34, 35, 42, 51), *zamă* (16, 46, 54, 71, 343, 367, 387), *să păzască* (325, 390, 396, 425, 434, 554, 556), *să umezască* (51), *să lucreză* (496), *doaăzăci* (513), *treizăci* (534), *patruzăci* (331), *șesezăci* (343), *zămuri* (26, 59, 365), *zăr* (102, 362, 536), *încălzîtoare* (52), *întîrzîiază* (64) și altele.

În *Occisio: șezătoare* (372/7, 390/22), *tușesc* (375/9), dar *șase*, *șapte* (vezi și **15**, **16**). În *Tractat: așezare* (35, 133), *deșeartă* (51), *înșeală* (353), *s-ar înșela* (93), *se înscorțășează* (344), *nădușeli* (114, 132, 518), *tușește* (86, 103), dar și *greșală* (360, 560, 591), *împoncișază* (5), *înșală* (52, 396, 525, 537), *nădușală* (69, 70, 80, 90, 95, 96, 97, 127, 130, 428), *roșață* (105, 495, 512), *să tușască* (88) și altele.

În *Occisio: ascuțit* (377/12), *căței* (375/9), *înțelepciune* (368/2, 369/4), *înțelept* (383/17), *să pețesc* (374/9), *țigan* (392/24), *țipa* (369/4, 383/18), dar și *înțălept* (376/10, 392/23), *împărțască* (390/22), *nemțască* (376/10), *să păță̆sc* (375/9), *tăieți* (388/21), *țîgănește* (371/4). În *Tractat: să înmulțească* (7), *să înțeleagă* (366), *înțeleg* (53, 500), *înțelepciune* (51), *înțelept* (16, 22, 28, 384, 396), *mațe* (51, 424), *oțet* (55, 495, 497, 505, 512, 513), *părințească* (396), dar și *atîța* (4, 5, 9), *ferbințăli* (331), *grăunță*, pl. (55, 59, 360, 513), *să înmulțască* (583), *înțălept* (398), *se înțălepțască* (357), *înțălepțește* (112), *să lățască* (133), *lățăște* (414), *mață* (343, 391, 422, 533), *sgrăbunță*, pl. (129, 130) și altele.

18. În *Occisio* apar numai formele *doao* (369/3, 392/23, 24), *noao* (369/3, 373/7), *voao* (373/7). În *Tractat* predominante sînt formele *doaă* (12, 38, 46, 55, 94, 427), *noaă* (3, 35, 46), dar sporadic se întîlnesc și *doao* (5, 72, 95, 100), *noao* (15, 76, 84).

19. În *Occisio* apar formele *deregătorie* (368/2), *să îndireptăm* (376/11), dar și *îndrepta* (368/1), *dreptate* (378/13), *dreptăți* (371/5, 372/6). În *Tractat* apar, de asemenea, formele *deregătorie* (15), dar *îndrepta* (4, 41, 514), *îndreptare* (15, 360, 589).

20. În *Tractat* apar în mod curent formele verbale cu *d*, *n* și *t* refăcuți: *cred* (3, 15, 17, 20, 24, 26, 31), *se prindă* (412), *să sloboadă* (23, 72, 114, 120, 351), *văd* (3), *să pună* (56, 343, 369, 375), *să țină* (14, 387, 522), *ținînd* (357, 367), *să vină* (352, 404), *să înghită* (417, 495, 499) și altele. Sporadic apar însă și formele corespunzătoare iotacizate: *să rîză* (88), *să deprinză* (385), *puind* (384), *țiind* (360, 365), care, cu cele trei excepții menționate mai sus (vezi p. 220), sînt curente în *Occisio*.

21. Alte cuvinte și forme semnificative comune piesei *Occisio* și *Tractatului* tradus de Vulcan sînt și următoarele: *așișderea* (*O*, 392/24; *T*, 47, 55, 112, 118, 332, 391, 533), *batăr* (*O*, 387/20; *T*, 33, 54, 59, 69),

bute (*O*, 388/21, 390/21; *T*, 403), *căiță* (*O*, 390/21; *T*, 404), *crepa* „a muri" (*O*, 391/22; *T*, 28), *durmi* (*O*, 392/24; *T*, 64, 70, 95, 463), *făgădar* „cîrciumar, hangiu" (*O*, 372/6; *T*, 405), *ficat* (*O*, 390/21; *T*, 523, 590), *foale* „pîntece" (*O*, 388/21; *T*, 381), *isprăvi* „a efectua, a realiza" (*O*, 376/10, 380/15; *ispravă* „efect", *T*, 52, 79), *măduhă* (*O*, 390/21; *T*, 480), *măruntăi* (*O*, 388/21; *T*, 424, 427), *năpădi* (*O*, 368/1, 378/12, 383/17; *T*, 84), *nimărui* (*O*, 372/6; *T*, 18), *nime* (*O*, 372/5, 6, 378/13, 391/22, 392/23; *T*, 51, 408, 416), *pivniță* (*O*, 391/22; *T*, 526, 529), *rînză* „stomah" (*O*, 390/21; *T*, 241, 270, 382, 387, 391, 396, 409, 422, 424, 428, 498), *trămura* (*O*, 372/7; *T*, 512).

Enumerarea faptelor de limbă comune piesei *Occisio* și *Tractatului* tradus de Samuil Vulcan ar putea continua. Împreună cu cele menționate de noi în articolul din 1978 (pronunțarea *j* a africatei *ğ* în cuvinte ca *jingașe*, *de-a jeminea*, prezența adjectivului *betegos* și a adverbelor *acuma*, *doară*, *tocma*, sincopa lui *u* în *să să uște*, prezența fricativei *j* în cuvinte ca *joc*, *juca*, *jucăuși*, *jumătate*, *jurămînt*, *prejudeț*), aceste fapte indică o legătură strînsă și pe diverse planuri între cele două texte. Firește, luînd fiecare fapt în parte și raportîndu-l la limba altor intelectuali ardeleni din epocă sau la datele oferite de ALR, I. Gheție sau altcineva ar putea ușor constata că *toate* particularitățile fonetice, morfologice, sintactice și lexicale citate mai sus apar nu numai în scrisul lui Samuil Vulcan sau în graiul din regiunea sa natală. Ca atare, lipsindu-le caracterul specific, particular, ele nu ar putea constitui probe concludente pentru dovedirea paternității lui Samuil Vulcan (în anii săi de școală !) asupra piesei *Occisio*. Este tot atît de ușor de observat însă că nu în felul acesta trebuie apreciate asemenea concordanțe lingvistice între un text cu paternitate cunoscuta și altul anonim, despre care și o serie de fapte extralingvistice ne spun că ar putea aparține aceluiași autor. Ca în toate cercetările care își propun determinarea unei paternități literare prin mijloace lingvistice, faptele invocate mai sus ca probe de comunitate lingvistică între piesa *Occisio* și *Tractatul* tradus de Vulcan trebuie privite *în bloc* și raportate *tot în bloc* la limba altor intelectuali din epocă, despre care s-a afirmat sau se poate crede că le-ar aparține piesa. Căci, dacă valoarea probatorie a fiecărui fapt, luat aparte, poate fi mai mare sau mai mică, privite global ele își consolidează reciproc puterea probatorie și se definesc ca particularități ale limbii unui autor. În astfel de cercetări, raportarea la limba mai multor intelectuali ai epocii, prezumtivi autori ai textului anonim a cărui paternitate urmează să fie determinată, nu este facultativă, cum se poate crede, ci o condiție *sine qua non*, pentru că stabilirea adevăratului autor este rezultatul unor succesive eliminări, după complexe și minuțioase examene lingvistice. După ce a identificat astfel pe autorul unei scrieri anonime, cercetătorul comunică, în mod firesc, numai elementele probatorii care arată legătura dintre scrierile sigure ale autorului identificat și scrierea atribuită. Diversele ipoteze abandonate și alte etape și aspecte ale unei atare cercetări de paternitate literară, de obicei foarte laborioase, rămîn necunoscute. Acest fapt face să se creadă, mai ales de către cei mai puțin inițiați în asemenea cercetări, că rezultatele comunicate sînt concluzia unui examen lingvistic limitat și superficial, cum sînt apreciate, în necu-

noştinţă de cauză, şi rezultatele cercetărilor noastre în acest domeniu de către I. Gheţie şi Liviu Onu [24].

Bineînţeles, raportarea obligatorie a grafiei manuscrisului şi a limbii piesei *Occisio* la scrisul şi limba mai multor intelectuali ardeleni ai epocii, recomandată de I. Gheţie, a fost făcută de noi. În mod firesc, majoritatea faptelor de limbă comune piesei *Occisio* şi *Tractatului* tradus de Vulcan se întîlnesc, în proporţii variabile, şi în scrisul altor intelectuali ardeleni de atunci, dar unele elemente semnificative deosebesc totuşi scrisul acestora de al lui Vulcan. La I. Budai-Deleanu şi Gh. Şincai, de exemplu, apar consecvent fonetismele *îmbla, împle*, nu *umbla, umple*. Şincai scrie tot *aşişderea*, dar *tătuşi*, nu *totuşi*. Samuil Micu şi Petre Maior, la care apar fonetismele *umbla* şi *umple*, au în limba lor alte cuvinte şi forme care o deosebesc de cea a lui Vulcan sau a lui Şincai şi Budai-Deleanu, şi aşa mai departe.

Prezenţa în limba piesei *Occisio* a unor cuvinte şi forme ca *diboli* „bivoli" (388/21), *babdiţe* „diaree" (372/7), *pă*, curent (alături însă de *pe*, 372/6, 374/9, 375/9, 376/10, 377/12, 392/23, 24, şi *pre*, 368/2, 377/21, 390/22, 391/22, 392/24, care apar frecvent şi în *Tractatul* lui Vulcan), *păstă* (373/8, 377/11, alături însă de *peste*, 376/10, 392/23, cum scrie Vulcan), *vea mînca* „ar fi mîncat" (383/17), *vea umbla* „ar fi umblat" (383/17), *copos* „chel" (390/22), *sopon* „săpun" (390/21), *ţipa* „a arunca" (369/4, 383/18), *ţintirim* „cimitir" (391/23), la care nu ne-am referit mai sus, reprezintă pentru I. Gheţie un strat lingvistic „nord-ardelenesc, aproape sigur crişean" (p. 469), datorat fie faptului că autorul „a amestecat în mod deliberat în limba piesei elemente luate din graiurile nord-vestice şi sud-vestice ale Ardealului, pe care le cunoştea" sau că piesa ar putea fi opera de colaborare a unui crişean cu un român de pe valea mijlocie a Mureşului", fie eventualităţii ca piesa „să fi fost compusă de o persoană originară din sud-vestul Transilvaniei şi copiată de alta vorbind un grai de tip crişean" sau, mai puţin probabil, ca „autorul să fi fost crişean, iar copistul originar de pe valea mijlocie a Mureşului" (p. 470).

Dacă tînărul Samuil Vulcan, originar din Blaj, ar fi copiat piesa elaborată eventual de un coleg al său crişean, este puţin probabil că el ar fi introdus în text atît de numeroase particularităţi ale limbii sale. Manuscrisul piesei nu este o copie curată, aerisită, ci o copie de autor, care îşi transcria de pe ciorne un text asupra căruia a mai revenit. Posibilitatea ca piesa, scrisă de Vulcan, să fi fost copiată de un coleg al său crişean este exclusă de faptul că în grafia manuscrisului se recunosc numeroase particularităţi ale scrisului lui Vulcan. Nici presupunerea că piesa ar fi o operă de colaborare nu poate fi întemeiată, căci textul are, de la început pînă la sfîrşit, o evidentă unitate lingvistică şi stilistică. Firesc, într-un internat şcolar ca cel de la Blaj, în care erau adunaţi tineri de proveniență rurală din diferite părţi ale Transilvaniei, cuvintele specifice diverselor regiuni puteau fi cunoscute de către toţi elevii. Ei se şi puteau zeflemisi reciproc prin folosirea lor, cum se întîmplă de obicei

[24] Vezi Liviu Onu, *Paternitatea titlului* **Viaţa şi petrecerea** ... *sau o chestiune de metodă*, în LR, XXXI, 1982, nr. 3, p. 247—251, *Prima atestare lexicală şi paternitatea unui text*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 5, p. 442—445, şi *Concordanţele lingvistice sau capcanele stabilirii paternităţii unui text. Probleme de metodă. I*, în LR, XXXIII, 1984, nr. 1, p. 44—54; *II*, în nr. 2, p. 119—132. Obiecţiilor şi recomandărilor metodologice ale lui L. Onu le vom răspunde cu alt prilej.

în internate sau în alte comunități de tineri. În atare împrejurări, un elev care își propunea să alcătuiască pentru distracția colegilor în carnaval o piesă burlescă, cum este *Occisio*, putea să recurgă în mod firesc la o serie de elemente folclorice și la diverse glume, uneori triviale, din repertoriul internatului respectiv, precum și la unele cuvinte sau expresii care puteau produce efecte comice. Este posibil deci ca unele cuvinte sau forme regionale ca *diboli*, *babdițe*, *copos* sau *sopon* (Vulcan folosește în *Tractat* forma *săpun*, 382, 384) și altele, cunoscute atît de autor cît și de colegii săi, să fi fost introduse în textul piesei cu asemenea intenții, așa cum sînt invocate, probabil pentru anumite glume în legătură cu ele, numele localităților *Zagrabie* [25], „unde-s păduti cu mie" (372/5), *Turnu Roșu*, „unde umblă dracu cu coșu" *(ibidem)* și *Curitău* [26] (374/8, 375/9). Nu avem însă de unde ști dacă elevul autor al piesei a împrumutat cuvintele și formele regionale respective de la colegi ori de la profesori, sau le avea în graiul regiunii natale, căci nu avem de unde ști nici în ce măsură ariile actuale de răspîndire a unor cuvinte și forme, indicate de ALR, coincid pînă în detalii cu ariile răspîndirii lor în secolul al XVIII-lea. În aceste circumstanțe, nu putem raporta, de exemplu, formele de condițional perfect construite cu *vrea*, larg folosite în limba veche, pînă în primele decenii ale secolului al XIX-lea, numai la răspîndirea lor actuală în graiurile ardelenești de nord, cum procedează I. Gheție (p. 469). Asemenea forme apar, de exemplu, și în scrisul lui Gh. Șincai [27] sau al lui Petru Maior [28]. La Șincai întîlnim și forma *sopon* [29], iar în *Praxișul furumului bisericesc* tradus de Samuil Micu apare cuvîntul *țipa* „a arunca, a înlătura", pe care desigur nu l-a introdus în text vreun copist [30].

După cum se vede, unele probleme de amănunt în legătură cu raportul dintre limba piesei *Occisio* și limba scrierilor lui Samuil Vulcan rămîn încă în suspensie. Hotărîtoare ni se par însă numeroasele elemente comune menționate mai sus, care ne-au determinat să-i atribuim lui Samuil Vulcan piesa *Occisio*. Cercetătorul care își va propune să infirme această concluzie prin dovezi lingvistice este dator să opună argumentării noastre o demonstrație similară de concordanță între limba piesei *Occisio* și limba altui intelectual ardelean contemporan. Numai atunci va putea fi pusă sub semnul îndoielii pertinența metodei noastre de investigație în scopul determinării unei paternități literare.

Octombrie 1983 *Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, Iași, str. Codrescu nr. 2*

[25] *Zagrabia* este numele actualului *Zagreb*, unde erau o episcopie și un seminar catolic. Este posibil ca autorul să se refere aici, în mod ironic, la localitatea *Zagra* de lîngă Năsăud.

[26] *Curitău* este, probabil, numele unei localități de lîngă Șimleu. Vezi Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, București, 1967, p. 184.

[27] Vezi Florea Fugariu, studiul citat, p. CXLIII, și Gh. Șincai, ediția citată, vol. I, p. 45.

[28] Vezi antologia *Școala ardeleană (Poezii, Proză, Tălmăciri)*, alcătuită de Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 1977, p. 80.

[29] Vezi Gh. Șincai, ediția citată, vol. II, București, 1969, p. 401.

[30] Vezi ms. rom. *414* de la Biblioteca Academiei R.S. România, f. 27r.

VOCE ȘI *SONORITATE*

DE

FLORA ȘUTEU

Termenii *voce* și *sonoritate* au, fiecare în parte, două accepțiuni fundamental diferite în româna actuală, din a căror confuzie se pot naște unele neajunsuri pentru înțelegerea corectă a clasificării articulatorice a sunetelor vorbite. Formulările existente în unele lucrări românești de fonetică, precum și în unele dicționare omit să precizeze diferența specifică ce există între accepțiunea fiecăruia dintre cele două cuvinte ca termen uzual, pe de o parte, și ca termen de specialitate, pe de altă parte.

Trebuie observat de la început că în fonetică, deci ca termeni de specialitate, cele două cuvinte sînt sinonime perfecte. Ele denumesc o trăsătură specifică unui grup mare de sunete articulate : producerea lor cu participarea coardelor vocale. Aceste sunete se numesc *sunete sonore* sau *sunete cu voce*, *vocea* fiind implicit același fenomen cu *sonoritatea*.

În română, clasa sunetelor sonore este formată din unitățile cunoscute sub numele de *vocale* (a, ă, e, i, î, o, u), *semivocale* (e, o), *semiconsoane* (i, u), *consoane sonore* (b, d, g, gi, ghi, j, v, z) și *consoane sonante* (m, n, l, r). Celelalte sunete, care nu au această trăsătură, se numesc *sunete surde;* în această categorie intră, în română, unitățile numite *consoane surde* (c, ci, chi, f, h, p, s, ș, t, ț).

Întrucît se știe din fizică că orice sunet din natură, deci și sunetele limbilor naturale, este o undă (adică o succesiune de vibrații) care se propagă în aer, în special, dar și în alte medii elastice, lichide sau gazoase, este legitimă întrebarea de ce natură sînt sunetele surde. La formarea lor nu participă coardele vocale, dar curentul de aer respirator capătă o mișcare vibratorie de tip special, datorită închiderii și deschiderii alternative sau strîmtării canalului fonator (faringe, gură, nas, buze) prin care trece.

În cazul *vocii* sau *sonorității*, vibrațiile au o anumită regularitate, proprie *tonurilor muzicale*, și se numesc *vibrații periodice*, iar, în cazul *lipsei de voce*, adică *de sonoritate*, vibrațiile sînt neregulate și se numesc *vibrații neperiodice*, fenomenele audibile care se produc fiind numite cu un termen generic *zgomote*. *Vocalele* sînt formate din asemenea vibrații periodice, ele sînt deci *tonuri muzicale*, *consoanele sonore* și *sonante* sînt un amestec de *tonuri și zgomote*, iar *consoanele surde* sînt formate exclusiv din *zgomote*.

Sunetele nu există izolat. Ele apar în procesul vorbirii în strînsă dependență reciprocă. Ansamblul procesului de producere a vorbirii poartă numele de *fonație*. Aceasta este considerată, în unele lucrări, în mod prea restrîns, numai producere a *vocii* (în sensul de „sonoritate"), ceea ce se explică prin faptul că determinantă pentru existența vorbirii articulate este într-adevăr formarea sunetelor prin vibrația coardelor vocale (nu există limbă naturală umană formată numai din sunete surde, adică din zgomote).

Sensul uzual comun al cuvîntului *voce* este acela de „glas". Cînd ne referim la vocea cuiva, avem în vedere un întreg complex de trăsături acustice, nu numai participarea coardelor vocale la producerea fenomenului. Ceea ce percepem ca *voce* în sens comun este un ansamblu de trăsături acustice ale vorbirii cuiva, înălţime, intensitate, timbru, trăsături care se află în strictă dependenţă de anumite componente ale vibraţiei aerului, fie aceasta periodică sau neperiodică. Sensul uzual al cuvîntului *sonoritate* este acela de „perceptibilitate, grad de audibilitate". În accepţiunile lor uzuale, *voce* şi *sonoritate* nu mai sînt deci sinonime. De aceea putem vorbi despre *sonoritatea vocii* cuiva fără să facem un pleonasm.

Este de remarcat deci că, pentru a putea vorbi într-o lucrare de specialitate despre *vocea umană* şi în acelaşi timp despre *sunetele cu voce*, ar trebui, în prealabil, să se atragă atenţia asupra celor două accepţiuni fundamental diferite ale cuvîntului *voce* : **1** „sonoritate, calitate a sunetului de a fi produs prin vibraţia coardelor vocale" şi **2** „ansamblu de trăsături acustice prin care se caracterizează emisiunea orală a unui vorbitor". În acelaşi scop, *sonoritate* trebuie definit ca **1** „voce (**1**)" şi **2** „calitate a unei emisiuni de sunete de a fi intensă, perceptibilitate". Ambele cuvinte sînt tehnice, adică aparţin nomenclaturii de specialitate, cu sensul **1**, şi uzuale, cu sensul **2**. Întrucît cu primul sens ele sînt perfect sinonime, ar fi de dorit eliminarea unuia dintre ele din nomenclatură. Acesta ar trebui să fie *voce*, mai puţin folosit ca atare. El ar rămîne numai ca sinonim pentru *glas*, deci numai ca termen de uz comun.

Februarie 1984 *Institutul de Lingvistică*
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 12

Limba română literară în secolul al XVIII-lea. I. *Lexicul tipăriturilor blăjene din perioada 1750—1760*, Timişoara, 1982, 122 [—124] p. (multigrafiat) (Universitatea din Timişoara. Centrul de Ştiinţe Sociale. Colectivul de Lingvistică)

Studiile din ultima vreme au scos în evidenţă faptul că întîia unificare a românei literare a avut loc, la nivelul tipăriturilor religioase, pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Convinşi de justeţea acestui punct de vedere, un colectiv de cercetători timişoreni (alcătuit din Doina Babeu, Paulina Cheie, Mihaela Chioreanu, Sergiu Drincu, Maria Purdela Sitaru, Elena Salinacki, Livia Vasiluţă şi coordonat de Sergiu Drincu) s-a oprit asupra unui număr de şase tipărituri blăjene din anii 1750—1760, încercînd să stabilească măsura în care ele reflectă normele unice, supradialectale, ale vechii române literare. Este vorba de *Floarea adevărului* (ed. I : 1750; ed. II : 1816), *Strasnic* (1753), *Liturghier* (1756), *Molitvenic* (1757), *Păstoriceasca datorie* (1759) şi Petru Pavel Aaron, *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură* (1760).

Materialul de limbă excerptat a fost ordonat după riguroase criterii lexicografice. A rezultat, astfel, un *Glosar*, care înregistrează totalitatea termenilor şi formelor gramaticale existente în cele şase tipărituri. Aşa cum se arată într-unul din textele preliminare ale lucrării, „necesitatea unor inventare lexicale exhaustive pe (sic !) o scriere mai importantă sau pe un grup de texte apărute într-o perioadă mai întinsă" a fost în repetate rînduri subliniată (cu toate că unii vor găsi, poate nu fără dreptate, inutilă şi fastidioasă înşirarea a absolut tuturor atestărilor unei unelte gramaticale atît de răspîndite, cum este, de pildă, conjuncţia *şi*). S-a acordat atenţie şi înregistrării numărului de ocurenţe în text a termenilor, dar numai atunci cînd atestarea acestora depăşea cifra 15 (de ce această limitare ?).

Broşura de faţă ne pune la dispoziţie litera A (redactată de Maria Purdela Sitaru). Textul propriu-zis al *Glosarului* este precedat de o *Introducere*, de o *Descriere a tipăriturilor* şi de o *Notă privind alcătuirea* **Glosarului** şi urmat de rezumate în franceză, engleză şi rusă.

În ciuda obiecţiilor ce se pot ridica (vezi, pe lîngă cele de mai sus, folosirea, neindicată, după părerea noastră, a celei de a doua ediţii, din 1816, a *Florii adevărului*, prima fiind pierdută), este deasupra oricărei îndoieli că lucrarea e binevenită şi, într-un anumit sens, necesară. Ea va aduce reale servicii celor ce se vor ocupa de azi înainte de istoria limbii române în secolul al XVIII-lea şi îndeosebi de procesul unificării aspectului ei cultivat. Rămîne să ne exprimăm speranţa într-o publicare cît mai grabnică a întregului *Glosar*, operaţie posibilă, credem noi, numai prin reunirea, în volumele viitoare, a unor porţiuni mai întinse decît cea reprodusă acum.

Ianuarie 1984

ION GHEŢIE

Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret nr. 11

Cele mai vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingvistice, Bucureşti, Tipografia Universităţii, 1982, 374 p. (Universitatea din Bucureşti, Institutul de Lingvistică)

Volumul de faţă, elaborat de un grup de cercetători din colectivul de limbă literară şi filologie de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti şi coordonat de Ion Gheţie, cuprinde un număr de 9 studii, consacrate „examinării, din perspectivă filologică, a unora dintre cele mai vechi monumente ale literaturii române şi anume : manuscrisele rotacizante, tipăriturile coresiene, textele de literatură populară".

După un *Cuvînt înainte* (p. 5—6), semnat de Ion Gheţie, în care se arată, printre altele, că lucrarea a fost realizată după o concepţie metodologică unitară, la curent cu ultimele descoperiri ale disciplinelor filologice şi lingvistice, urmează lista de abrevieri (p. 7—12). Chiar şi numai din această listă se poate vedea că autorii au avut de excerptat un material imens din vechile monumente de limbă, adeseori parcurse, în trecut, doar parţial sau în mare grabă.

Primul studiu este consacrat de către Emanuela Buză localizării *Tîlcului Evangheliilor (Cazania I)* şi *Molitvenicului românesc*, tipărite de Coresi în 1567—1568 (p. 13 — 36).

După ce supune unui examen atent tot ce s-a scris în legătură cu această temă, autoarea analizează un număr de 82 de fenomene fonetice, morfosintactice și lexicale din limba celor două vechi tipărituri. Pe baza lor se ajunge la concluzia interesantă că cele două texte au fost traduse de către un cărturar originar din zona Banat—Hunedoara. Nesigură este însă, se pare, persoana traducătorului, în care unii cercetători au văzut fie pe unul din traducătorii Paliei, fie pe superintendentul calvin al românilor Gheorghe din Sîngeordz, originar din Hunedoara.

Localizarea și filiația textelor din *Codicele Sturdzan* (p. 37—92) formează obiectul articolului semnat de Gh. Chivu, care s-a aplecat, de mulți ani, cu multă osîrdie, asupra acestui vechi monument de limbă, deosebit de important, dar, din păcate, puțin studiat în ultimele decenii. Faptul că acest codice a stat prea puțin în atenția cercetării se explică prin aceea că rezultatele obținute de Hasdeu și Drăganu au fost considerate, de către filologi, definitive. Se știe însă că numeroase probleme legate de acest miscelaneu au rămas neclarificate. Autorul analizează cu deosebită acribie particularitățile lingvistice ale textelor, avînd în vedere copiștii, și nu gruparea tradițională în „texte măhăcene" și „texte bogomilice". În legătură cu regiunea de unde provin aceste texte, Gh. Chivu ajunge la concluzia, pe baza unor cercetări minuțioase, că unii dintre copiști vorbeau un grai localizabil în nordul Transilvaniei, în timp ce alții proveneau din nordul Hunedoarei. Deosebit de interesante sînt și concluziile autorului cu privire la filiația textelor din acest miscelaneu. Pare surprinzător faptul că de-a lungul secolelor nu s-au efectuat copii după *Codicele Sturdzan*, singura posibilă excepție fiind *Legenda Dominicii* din manuscrisul păstrat la Budapesta (cota quart. slav. 75).

După mulți ani de studiu, Mariana Costinescu se oprește asupra versiunilor din secolul al XVI-lea ale *Apostolului*, și anume : *Codicele Voronețean* (1563—1583), *Lucrul apostolesc* al lui Coresi (cca 1567?), *Apostolul* copiat de popa Bratul (1559—1560) și *Apostolul Iorga* (p. 93—146).

Pe baza analizei unui număr redus de fenomene lingvistice, cercetătorii din trecut au vizat pentru localizarea *Apostolului* pe rînd aproape fiecare zonă a Dacoromaniei și chiar teritoriul din sudul Dunării.

Cu tot numărul redus al versiunilor *Apostolului*, autoarea arată, pe baza unei aprofundate analize filologice și lingvistice, că avem a face cu o largă difuzare în spațiu a unei traduceri, elaborate în părțile (sud-)vestice ale țării, dar transmise prin filieră nord-moldovenească. Faptul că aceste texte au fost toate revizuite ilustrează cu pregnanță „caracterul activ al receptării produselor culturale aparținînd unor regiuni diferite, eventual unor perioade anterioare, în diverse medii cărturărești din țară" (p. 145).

Contribuții de o deosebită importanță aduce Ion Gheție în problema localizării celor șapte psaltiri românești din secolul al XVI-lea : *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Hurmuzaki*, *Psaltirea Voronețeană*, *Psaltirile* coresiene din 1570, 1577 și circa 1588—1589 și *Psaltirea* din ms. rom. B.A.R. nr. 3465 (p. 147—181).

Cercetătorii din trecut n-au făcut o analiză filologică și lingvistică mai amplă, ci s-au mărginit la cîteva fonetisme, forme sau cuvinte socotite a fi semnificative pentru stabilirea locului de proveniență a textelor. Cei mai mulți filologi au îmbrățișat opinia avansată de Iorga și Candrea, potrivit căreia psaltirile rotacizante au fost scrise (traduse) în nordul Transilvaniei (și, înainte de toate, în Maramureș). Un număr de savanți (I. Bianu, N. Drăganu, I. Șiadbei) au optat pentru zonele nordice ale Moldovei (Bucovina). Au mai fost aduse în discuție regiunile de (nord-)vest ale Transilvaniei (Crișana cu munții Apuseni), Transilvania de sud-vest și chiar Oltenia. Din examinarea tuturor particularităților lingvistice (fonetice, morfologice și lexicale) ale textelor, autorul ajunge la noi concluzii. Traducerea originală a psaltirii efectuată în Banat — Hunedoara a ajuns în Moldova, unde a fost revizuită, cu care prilej au pătruns numeroase elemente moldovenești. Această prelucrare, care conține rotacismul lui *-n-*, a suferit două revizii de ordin secundar, din care au rezultat două versiuni-tip : una stă la baza *Psaltirii Voronețene* și *Scheiene*, cealaltă fiind sursa *Psaltirii Hurmuzaki*. Un manuscris moldovenesc de tipul *Psaltirii Scheiene* sau al *Psaltirii Voronețene* a fost adus la Brașov, fiind pus la dispoziția lui Coresi, care l-a transpus în grai muntenesc (dar cu păstrarea unor particularități de tip nordic).

Alexandru Mareș este autorul a două importante studii : întîiul se referă la originalele primelor traduceri românești ale *Tetraevanghelului* și *Psaltirii* (p. 183—205), al doilea la filiația psaltirilor românești din secolul al XVI-lea (p. 207—262). Demnă de reținut este concluzia primului studiu, și anume că *Tetraevanghelul* coresian descinde din versiunea sibiană din 1551—1553 confruntată cu versiunea slavonă, imprimată de Coresi și diacul Tudor. În problema atît de puțin cercetată a originalului străin aflat la baza primei traduceri românești a *Psaltirii*, autorul aduce de asemenea interesante contribuții. Din analiza faptelor rezultă că traducerea românească conservată în versiunile românești ale *Psaltirii* s-a întemeiat pe o versiune slavonă diferită de aceea existentă în versiunile

bilingve. Originalul slavon al traducerii „conserva o versiune care reunea atît trăsături ale noii redacții neprelucrate a *Psaltirii* (ms. sl. 205), cît și trăsături ale aceleiași redacții prelucrate (versiunile slavone din secolul al XVI-lea)". În cealaltă lucrare, se analizează mai întîi stadiul actual al cercetării filiației vechilor psaltiri românești, care au stat, de mult timp, în centrul atenției lingviștilor, filologilor și istoricilor literari.

Este adevărat că autorul nu a reușit deocamdată să soluționeze problemele pe care le ridică vechea traducere românească a *Psaltirii*, originalul slavon al traducerii neidentificîndu-se cu nici una dintre versiunile slavone inserate în textele bilingve. În schimb, problema filiației psaltirilor a căpătat o deosebit de interesantă elucidare. Versiunile psaltirii din secolul al XVI-lea se grupează în funcție de două tipuri principale : din primul derivă atît *Psaltirea Voroneţeană*, cît și versiunea aflată la baza prelucrării din *Psaltirea Hurmuzaki* ; din al doilea descind *Psaltirea Scheiană* și indirect psaltirile coresiene din 1568, 1570, 1577.

Se știe că *Floarea Darurilor* a cunoscut o largă difuzare pe teritoriul României. În bibliotecile noastre există vreo 36 de manuscrise românești ; la acestea se adaugă tirajele a 5 ediții, începînd din 1700 pînă în 1864. Alexandra Roman-Moraru se oprește asupra celor mai vechi versiuni românești ale *Florii Darurilor* (p. 264—316) pentru a studia filiația și localizarea acestora. Autoarea probează existența unei versiuni românești unice, pe care o reproduc „fără excepție" cele mai vechi manuscrise din secolul al XVI-lea. Arhetipul românesc al *Florii Darurilor* se deosebea atît de alte redacții străine (italiană, greacă, sîrbocroată), cît și de traducerea mai nouă pusă sub tipar de Antim Ivireanu, în 1700.

Autoarea reușește să demonstreze că traducerea românească a *Florii Darurilor* s-a efectuat după izvoare slave (care aveau la bază surse grecești) și că cea mai veche versiune (originalul traducerii sau nu) venea din părțile Banatului — Hunedoarei.

Studiul acestui monument de limbă este o dovadă grăitoare a vechimii scrisului literar românesc, dacă ținem seama de faptul că pe la 1593—1604 se redactase deja în Moldova o copie a *Florii Darurilor*, care presupune în stema ei de filiație — datorită unor indicii de natură filologică și lingvistică — existența a încă cel puțin două versiuni anterioare.

Ultimele două studii din volumul de față sînt semnate de Florentina Zgraon. Primul se referă la localizarea *Tetraevanghelului* coresian din 1561 (p. 317—344). Autoarea analizează un important număr de fenomene lingvistice (fonetice, morfologice și lexicale), localizîndu-le pe baza datelor furnizate de graiurile românești vorbite pe teritoriul Dacoromaniei în secolul al XVI-lea. Autoarea scoate în evidență prezența a două straturi lingvistice distincte : sudic și nordic. Elementele sudice provin din graiul lui Coresi și al altor eventuali colaboratori ai diaconului. Analiza elementelor nordice a dovedit existența unui strat bănățean-hunedorean și a unui strat moldovenesc. În al doilea studiu, Fl. Zgraon încearcă să descifreze problemele privitoare la localizarea *Evangheliei cu învățătură* a diaconului *Coresi* (1581). Autoarea reușește cu succes să demonstreze că editorii *Evangheliei cu învățătură* au pus la contribuție manuscrise românești mai vechi ale cazaniilor, din diverse zone ale Dacoromaniei, din care provin elementele lingvistice nemunteneşti (bănățene-hunedorene, moldovenești, poate și nord-ardelenești). Desigur că textul coresian este o traducere a *Cazaniei de la Zabludov* (1569) — fapt demonstrat mai de mult —, dar la biserica din Scheii Brașovului se găseau, fără îndoială, traduceri mai vechi ale cazaniilor, provenind din diverse regiuni ale țării noastre.

Volumul de față prefigurează o monografie de mari proporții și anume *Originile scrisului în limba română*, atît de mult așteptată de filologi, lingviști, istorici literari, istorici ai culturii, de importanță capitală pentru cunoașterea mai profundă a culturii românești, surprinsă într-un moment de răscruce a istoriei ei seculare.

Octombrie 1983 I. RIZESCU

București, str. Carol Knappe nr. 9

CONSTANTIN NEGREANU, *Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 259 p.

Cercetarea genului folcloric al proverbelor dispune de o bibliografie românească destul de amplă, marea majoritate a lucrărilor referindu-se însă la aspectul istoric și literar — s-a acordat atenție îndeosebi culegerilor paremiologice —, iar abordarea lor lingvistică fiind cu totul sporadică. Prezenta carte vine să umple această lacună, aducînd o contribuție substanțială, care constituie o sinteză a paremiologiei românești realizată din perspectivă lingvistică și stilistică.

Organizată foarte clar în patru capitole, lucrarea de față este încheiată de o biblio-

grafie cuprinzătoare și de un dublu indice, de proverbe și de autori.

În primul capitol, *Considerații preliminare*, se dau mai întîi precizările necesare legate de obiectul propus, de metodologia folosită și de izvoare. Obiectivul urmărit — cercetarea proverbelor românești din punctul de vedere al structurii lor conceptuale, lingvistice și stilistice — s-a întemeiat pe o metodologie eterogenă, complementară: dorind să efectueze o analiză cît mai riguroasă și sub unghiuri variate, autorul a apelat la o îmbinare a metodelor tradiționale cu cele moderne și logico-matematice. Astfel, în cercetarea structurii conceptuale a proverbelor s-a recurs la analiza funcțională, aplicată axei paradigmatice — paradigmele lexicale au fost studiate în cadrul unor concepte care se manifestă la nivelul paremiologiei românești —, precum și la analiza distributivă, aplicată axei sintagmatice. Cînd a fost cazul, a fost folosită și metoda distribuției (în cercetarea negației, de pildă) și analiza statistică (în studierea structurii lingvistice a proverbelor ce includ termeni referitori la faună și floră etc.).

În privința examinării structurii stilistice, autorul precizează că a avut în vedere „teza teoretică fundamentală a lingvisticii ca știință a semnificațiilor, căutînd îndărătul semnelor motivarea întrebuințării lor în funcție de un conținut de gîndire care a impus utilizarea lor, punînd un accent deosebit pe elementele produse de starea afectivă și fantezia vorbitorului, datorată unei realități extralingvistice".

Materialul foarte bogat pe care se bazează lucrarea reunește 5994 de unități paremiologice, obținute prin consultarea monumentalei opere a lui I. A. Zane și a diferitelor culegeri de proverbe mai recente, acoperindu-se astfel cea mai mare parte a tezaurului proverbelor românești.

Tot în capitolul introductiv se schițează un scurt istoric al paremiologiei românești, luîndu-se cu precădere în considerație cercetările care se ocupă de structura lingvistică și stilistică a proverbelor, pentru a se discuta apoi, pe larg, problemele ridicate de definirea și terminologia proverbelor. Sînt prezentate critic diferitele definiții formulate de specialiști, ca și denumirile specifice terminologiei paremiologice — ca de exemplu: *microcontext* și *macrocontext*, *context genetic* și *context generic*. În continuare, C. Negreanu propune un nou termen, *etnocîmp*, care desemnează ansamblul proverbelor aparținînd aceluiași concept, cu precizarea că identitatea între cîmp conceptual și *etnocîmp* nu poate exista decît în cazul proverbelor. Relațiile între *etnocîmp* și *etnosemn*, care reflectă structura semasiologică a proverbului, sînt redate grafic astfel:

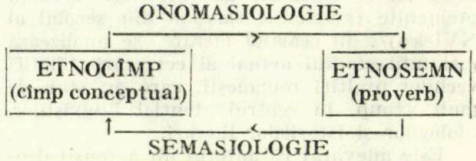

Încadrarea etnosemnului de către receptorul mesajului într-un etnocîmp se face automat, pe baza structurii etnocîmpului respectiv. Sub raport onomasiologic, emițătorul are în vedere, atunci cînd rostește un proverb, un anumit etnocîmp în care se include acest proverb.

Alți termeni folosiți de autor în analiza structurii proverbelor sînt *sinonimie* și *antonimie paremiologică* și *cîmp contextual*. Toate proverbele care fac parte din același etnocîmp pot fi considerate sinonime, dar numai datorită faptului că ele gravitează în jurul aceluiași „nod" conceptual al cîmpului lingvistic. Sinonimia paremiologică ține prin urmare de microcontexte. Cîmpul conceptual este alcătuit din toate proverbele care se pot referi la un singur macrocontext. În sfîrșit, antonimia paremiologică se realizează fie în cadrul aceluiași microcontext, fie între diverse etnocîmpuri. Cu alte cuvinte, se operează distincția între o *antonimie paremiologică intramicrocontextuală* (realizată în interiorul unui proverb), o *sinonimie paremiologică intermicrocontextuală* (realizată între diferitele proverbe ce aparțin aceluiași etnocîmp) și o *antonimie interconceptuală* (relație între diferite etnocîmpuri).

Odată expuse fundamentele teoretice și metodologice ale lucrării, se trece la analiza propriu-zisă a structurii proverbelor, întreprinsă pe parcursul celorlalte capitole, consacrate *structurii conceptuale* (capitolul al II-lea), *structurii lingvistice* (capitolul al III-lea) și *structurii stilistice* (capitolul al IV-lea).

În cadrul *structurii conceptuale* se urmăresc conceptele fundamentale ale vieții poporului român oglindite în proverbe, încercîndu-se astfel să se definească specificul național. Autorul grupează cele 5994 de unități paremiologice studiate în 22 de etnocîmpuri, date în ordinea importanței, referitoare la: înțelepciune, ironie, muncă, prudență, inteligență, dreptate, educație, demnitate, bunătate, cunoaștere, noroc, adevăr, cinste, cumpătare, prietenie, voinicie, omenie, frumusețe, resemnare, respect, economie, soartă. Evidențiindu-se bogăția sinonimică interconceptuală — — peste jumătate din proverbele din etnocîmpul „înțelepciune", cel mai cuprinzător,

sînt comune altor etnocîmpuri —, se demonstrează că înțelepciunea este trăsătura esențială a fizionomiei morale și spirituale a poporului nostru.

Ultima parte a capitolului dedicat structurii conceptuale a proverbelor conține observații asupra proverbului ca expresie a concepției despre lume. Se poate stabili, precizează autorul, o legătură între elementele care au contribuit la etnogeneza neamului nostru și concepția despre lume în paremiologie, care antrenează întregul cosmos. Astfel, proverbele analizate cuprind o serie de noțiuni care denumesc principalele elemente ale cosmosului — soare, lună, pămînt, cer, stea, luceafăr, etc., de însemnătate primordială în viața omului.

Capitolul cel mai extins are în vedere *structura lingvistică* a proverbelor, chestiunile tratate aici fiind sistematizate pe domeniile limbii. În cadrul lexicului, cercetarea este axată pe aspectul semantic, încercînd să clarifice relațiile complexe de sinonimie și antonimie, care dobîndesc un anumit specific în proverbe. Sînt examinate prin această prismă 6 etnocîmpuri, privitoare la: înțelepciune, muncă, adevăr, bunătate, cinste și demnitate. Autorul conchide că, din totalul proverbelor care se bazează pe sinonimie și antonimie, în aproximativ 60% apar ambele categorii semasiologice.

Din domeniul formării cuvintelor, este studiată derivarea prin adăugarea prefixului negativ *ne-*, datorită productivității sale deosebite în limba proverbelor, pentru a exprima relații de antonimie.

Din punct de vedere morfologic, sînt luate în considerație numai părțile de vorbire cel mai bine reprezentate în proverbe: substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul și verbul. În analiza substantivului, se face distincție între termenii abstracți și concreți. Deoarece majoritatea cuvintelor-cheie din componența unităților paremiologice sînt substantive concrete, autorul se oprește în special asupra acestora, clasificîndu-le pe cîmpurile semantice cu frecvență mai ridicată, și anume: floră și faună, meserii și meșteșuguri, meteorologia populară, construcții, unități de măsură.

Și la sintaxă, cercetarea are în vedere numai problemele concludente pentru studierea structurii lingvistice a proverbelor. Din acest unghi sînt tratate mai întîi propozițiile subiective și cele atributive, iar apoi negația, relevîndu-se faptul că, prin funcția ei restrictivă și de interdicție, aceasta apare foarte des în proverbe: o treime din unitățile paremiologice considerate cuprind diferite tipuri de negație. Criteriile care intervin în analiză sînt: tipul și poziția negației în context, ocurența, relațiile stabilite cu celelalte elemente ale enunțului.

Ultimul capitol, destinat *structurii stilistice* a proverbelor, cuprinde analiza procedeelor stilistice celor mai răspîndite în paremiologie — metafora, comparația, repetiția, simetria, rima și aliterația —, ocupîndu-se în încheiere de efectele estetice ale acestora, și anume: conciziunea, expresivitatea și plasticitatea.

Dintre concluziile desprinse din rezultatele cercetării, citățm pe cea conform căreia „tezaurul proverbelor românești se definește printr-o dublă caracteristică: nevoia de concentrare (rezultantă a spiritului redundant și a celui de sinteză) și nevoia de pitoresc".

În privința limbii proverbelor, autorul conchide că, „spre deosebire de a celorlalte producții folclorice, ea ocupă un loc intermediar între limba comună, luată în general, și cea artistică".

Structura proverbelor românești se remarcă prin interesul deosebit al temei abordate, precum și prin rezultatele noi, originale și valoroase la care ajunge. La rigoarea științifică vădită atît în partea teoretică, cît și în cea aplicativă, se adaugă claritatea organizării și a expunerii, ceea ce face ca lectura cărții să fie nu numai bogată în sugestii și interesantă, ci și atrăgătoare. Grație acestor calități, lucrarea lui Constantin Negreanu reține atenția specialiștilor, dar și a unui public mai larg, dornic să se informeze asupra unor probleme care duc la o mai bună cunoaștere a vieții, gîndirii și simțirii poporului nostru, precum și a limbii române.

Noiembrie 1983

TUDORA ȘANDRU OLTEANU

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

VALERIU NISTOR, SMARANDA VULTUR, IOAN VULTUR, *Culegere de exerciții semantice pentru studenții străini care învață limba română*, Timișoara, Tipografia Universității, 1983, 196 p.

Elaborată de un colectiv de cadre didactice din Facultatea de Filologie a universității timișorene, lucrarea a fost concepută ca instrument de lucru atît pentru însușirea, cît și pentru predarea limbii române ca limbă țintă unor cursanți străini.

În alegerea materialului, a structurării și ierarhizării lui, autorii au ținut seama de experiența lor didactică, de dificultățile întîmpinate și de soluțiile adoptate pe parcurs în rezolvarea lor.

Lucrarea este împărțită în cinci părți, iar alegerea tipurilor de exerciții din ele, precum și ordonarea acestora în cadrul fiecărei părți s-a făcut pe baza principiului *gradării dificultății*. Prima parte cuprinde exerciții ce urmăresc să verifice gradul de cunoaștere a sensului unui cuvînt, prin ele cerîndu-se cursanților să facă distincție între sensurile unor cuvinte paronime sau omonime, sau să selecteze în context cuvîntul adecvat dintr-o serie dată (ținîndu-se cont de anumite restricții de distribuție). Urmărind atingerea obiectivelor enunțate, exercițiile sînt variate ca tip și de complexitate din ce în ce mai mare; ele fac apel nu numai la capacitatea studentului de a asocia corect sensul unui cuvînt dat cu alte cuvinte, ci și de a selecta, din mulțimea cuvintelor cunoscute, pe acelea care pot fi întîlnite într-un text alături de cuvîntul dat. Exercițiile de acest tip conduc la serii de cuvinte din domenii foarte diverse ale vieții social-culturale, atestînd intenția autorilor de a dirija îmbogățirea vocabularului cursanților prin însușirea unor cuvinte foarte uzuale, de maximă importanță.

De la exerciții bazate pe gruparea prin asociere semantică, se trece la exerciții în care două cuvinte se leagă în sintagme binare, pe baza flexiunii, sesizîndu-se criteriile de distribuție în funcție de care un cuvînt poate apărea într-unul sau mai multe dintre sintagmele binare date. Altă categorie de exerciții verifică însușirea corectă a sensului și a formei unor *paronime*.

Partea a II-a conține exerciții concepute ca un auxiliar direct al manualului pentru partea în care studenții învață un limbaj tehnic și științific. Unele exerciții cer înlocuirea unor cuvinte subliniate din texte științifice, alese din cele mai diverse domenii, cu alte cuvinte din serii sinonimice date. Cuvintele subliniate sînt neologisme, termeni tehnici și trebuie înlocuiți prin termeni curenți obișnuiți sau invers. Alte exerciții prezintă texte științifice din diverse domenii (chimie, fizică, astronomie, meteorologie etc.) ce trebuie completate, prin selecție, în spațiile lăsate libere, cu cuvinte din serii date.

Partea a III-a cuprinde exerciții concentrate în jurul problemei calificării, determinării și identificării obiectelor și acțiunilor, prin *adjectiv* și *adverb*. După cum în prima parte temele se refereau mai ales la probleme ridicate de însușirea sensului și a formei, a posibilităților de distribuție ale substantivului, exercițiile din această parte încearcă să rezolve unele dificultăți legate de adjectiv și adverb, prin punerea în valoare a seriilor sinonimice sau antonimice, evidențierea funcției de evaluare a adjectivului sau a adverbului, scoaterea în evidență a rolului adjectivului și a adverbului în descriere, în compararea obiectelor și a acțiunilor, în exprimarea opiniei, în exerciții de o mare varietate.

În partea a IV-a un mare număr de exerciții sînt concentrate în jurul *acțiunii*, a *verbului*, considerat pe drept o parte de vorbire esențială pentru realizarea comunicării.

Partea a V-a are ca unitate de bază *enunțul* văzut fie ca replică posibilă a unui dialog, fie ca modalitate de a performa o acțiune. Exercițiile din această parte sînt cele mai complexe, ele bazîndu-se pe toate cunoștințele acumulate prin exercițiile anterioare.

La sfîrșitul culegerii se dau teme cu caracter recapitulativ, propunînd soluții pentru exersarea capacității studenților de a construi un text în funcție de o situație dată, de a rezuma sau parafraza un text.

Datorită calităților ei metodologice lucrarea constituie un util instrument de lucru și pentru profesorii din școlile elementare, ca un model de predare gradată a lexicului limbii române.

Decembrie 1983

RODICA CATRINOIU
Școala Generală Dridu

PETRU ZUGUN, *Cuvîntul. Studiu gramatical*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 198 p.

Lucrarea aplică metodologia structuralismului „clasic" genevez și francez, cu unele contribuții ale structuralismului american, englez și danez, la analiza unor concepte fundamentale și mult dezbătute din morfologie, precum : cuvîntul, rădăcina și radicalul, tema gramaticală, tipurile de flexiuni. Analiza se efectuează pe fapte din limba română contemporană, dar concluziile sînt considerate de autor valabile pentru orice limbă flexionară.

În concepția autorului, cuvînt este orice construcție care îndeplinește rolul de parte de propoziție. Renunțînd la distincția uzuală dintre cuvintele propriu-zise și cuvintele (unelte) gramaticale, autorul ajunge la concluzia că entități ca prepoziția, conjuncția, auxiliarele, articolele (de diverse categorii) fac parte, alături de flexiuni și de sufixele gramaticale, din structura unui cuvînt, împreună cu „cuvîntul" (în sens tradițional) pe care îl determină. Astfel, în acord cu P.Z., *spre casă* constituie un cuvînt, în care *spre* și *-ă* sînt flexiuni ; la fel, *voi fi venit* reprezintă un cuvînt, în care *voi fi* și *-t* reprezintă elemente flexionare.

Flexiunile sînt clasificate, pornind de la această nouă accepție a termenului de „cuvînt", în două mari categorii : a. externe, cele care precedă și cele care urmează radicalul, și b. interne, elementele care exprimă un conținut gramatical și care apar în interiorul radicalului sau la joncțiunea elementelor constitutive ale radicalului. Din prima categorie fac parte atît desinențele și sufixele gramaticale în sens tradițional, cît și verbele auxiliare, prepozițiile, adverbele care ajută la formarea comparativului etc. (ex. *PEmasĂ)* ; cea de a doua categorie poate fi exemplificată prin *bine AȚI venit, însUși, înșIși* etc. (folosind sistemul de reprezentare propus de autor, unde elementele scrise cu majuscule reprezintă constituenții gramaticali ai unui cuvînt).

Principalele consecințe morfologice și sintactice ale modului în care este conceput cuvîntul sînt : 1) o serie de elemente precum prepoziția, conjuncția, articolul își pierd statutul de cuvînt și deci și statutul de parte de vorbire ; 2) numărul părților de propoziție se reduce la trei : subiect, predicat și adjunct ; 3) morfologia devine un fel de „sintaxă a cuvîntului".

L. V.

M. GASTER, *Literatura populară română*. Ediție, prefață și note de Mircea Anghelescu, București, Editura Minerva, 1983, 415 p.

Reeditarea de față are desigur un caracter jubiliar, marcînd centenarul apariției cărții, dar ea reprezintă totodată un act de cultură necesar. Lucrarea lui M. Gaster constituie prima sinteză asupra unui vast domeniu cum este cel al literaturii populare românești. Incluzînd în sfera literaturii populare și creațiile culte care au circulat în mediile populare, cercetînd creațiile orale și scrise românești în strînsă legătură cu creațiile similare străine și întemeindu-și expunerea pe un vast material documentar, tînărul autor, pe atunci de numai 27 de ani, a realizat o lucrare care, deși primită la vremea ei cu răceală, continuă și astăzi să fie consultată cu profit de către specialiști. După cum ne informează editorul cărții, distinsul cercetător M. Anghelescu, afirmațiile lui Gaster care au fost infirmate în răstimpul scurs pînă în prezent sînt „surprinzător de puține totuși". Cunoscînd faptul că, pînă la sfîrșitul vieții, M. Gaster și-a completat cu stăruință informațiile la această lucrare, pe care intenționa să o redditeze, regretăm că strădaniile lui M. Anghelescu de a găsi exemplarul de lucru, cu notele și completările autorului, nu au fost încununate de succes.

Notele competente ale editorului, plasate înaintea celor doi indici de la sfîrșitul lucrării *(I De nume ; II De subiecte, motive și titluri)*, indică pentru fiecare creație orală sau scrisă, în parte, progresul pe care l-a înregistrat cercetarea în ultima sută de ani.

Al. Mareș

GABRIEL ȘTREMPEL, *Catalogul manuscriselor românești. B.A.R. 1601—3100*, II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 502 p.

În raport cu primul volum apărut în 1978, volumul de față prezintă două trăsături distincte. Prima este consecința noii organizări a Cabinetului de manuscrise al Bibliotecii Academiei R. S. România, întreprinse în anii 1954—1956, cînd s-au creat fonduri independente de documente istorice, corespondență și arhive personale. De această departajare a fondurilor, volumul I al actualului *Catalog* nu a putut beneficia decît parțial, întrucît în cele trei volume ale vechiului *Catalog* (1907, 1913, 1931), inițiat de I. Bianu și alcătuit în colaborare cu R. Caracaș și Gh. Nicolăiasa, alături de manuscrisele literare erau înregistrate tomurile de corespondență, cele de documente istorice și arhivele personale. Prin urmare, dacă primul volum cuprinde piese eterogene pînă la cota 1061, adică pînă unde se oprise volumul al III-lea al vechiului *Catalog*, volumul al II-lea este rezervat în exclusivitate manuscriselor literare. A doua trăsătură deosebitoare privește noutatea informației. Pînă la cota 1380, volumul I a reluat aceleași manuscrise care fuseseră descrise în cele trei volume ale *Catalogului* început de I. Bianu, cărora în 1967 li s-a adăugat, în continuare, volumul al IV-lea alcătuit de G. Ștrempel, Fl. Moisil și L. Stoianovici. În schimb, volumul al II-lea cuprinde un lot de 1500 de manuscrise care nu au mai făcut obiectul unor descrieri în cataloagele de profil.

În privința valorii literare, acest volum merită o atenție specială, el cuprinzînd numeroase manuscrise ale unor scriitori din secolele al XIX-lea și al XX-lea, cum ar fi Budai-Deleanu, Golescu, Pann, Creangă, Eminescu, Caragiale, Coșbuc, Rebreanu, Sadoveanu etc. Dintre manuscrisele din epoca veche, cele mai multe practic necercetate, amintim cîteva mai cunoscute: *Psaltirea Hurmuzaki* (3077), *Pravila* lui Mihail Moxa (2471), *Dioptra* în traducerea lui Staicu dascălul (2341 și 2472), *Catehismul* din 1725 al lui Silvestro Amelio (2882), *Viața marelui Petru*, traducerea lui Matei Fărcășanu, în copia din 1755 a monahului Rafail (2353).

Renunțînd la indicarea capitolelor pentru scrierile care prezintă asemenea segmentări, precum și la reproducerea prefețelor și a epilogurilor, G. Ștrempel a reușit să ne ofere într-un timp foarte scurt descrierile condensate, dar cuprinzînd datele esențiale, pentru un număr de manuscrise superior celui cuprins în cele patru volume apărute în decursul anilor 1907—1967. Este un merit incontestabil care trebuie subliniat, cu atît mai mult cu cît greutățile cu care s-a confruntat autorul au constat, aproape permanent, în stabilirea vechimii manuscriselor, în identificarea textelor lipsite de titluri, în descifrarea, mai întotdeauna dificilă, a însemnărilor copiștilor și cititorilor ocazionali. Cu răbdarea, dar mai ales cu competența care îl caracterizează, autorul a depășit cu bine aceste dificultăți, oferindu-ne prin cele două volume realizate pînă în prezent posibilitatea de a lua contactul cu aproape jumătate din bogatul fond de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.S. România.

Al. Mareș

PETRU OALLDE, *Lupta pentru limbă românească în Banat. Apărarea și afirmarea limbii române, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Timișoara, Editura Facla, 1983, 321 [—324] p.

Precum se vede foarte exact din titlu, ne aflăm în prezența unei lucrări care urmărește procesul de „apărare și ilustrare" a limbii române într-o anumită zonă a teritoriului dacoromân de către vorbitorii ei aflați într-un moment crucial al existenței lor ca entitate națională. Așa cum arată, cu justețe, autorul, într-o asemenea întreprindere, „a studia *conservarea*, *justificarea* și *cultivarea* limbii române (în Banat și Transilvania) numai din

perspectiva limbii literare (cum s-a făcut, de regulă, pînă acum) a fost (și este), desigur, un demers necesar și foarte important, dar nu și suficient" (p. 5). Cercetarea lui Petru Oallde este, în acest sens, un exemplu și, nu ne sfiim s-o spunem, un model de ceeea ce se cheamă un studiu de istorie externă a limbii române (literare). Titlurile marilor secțiuni ale cărții, precum și ale subdiviziunilor lor sînt elocvente în această privință. Iată cîteva exemple: *Școala românească — factorul cultural principal de apărare și afirmare a limbii române, Lupta pentru conservarea limbii române, Presa românească în lupta pentru apărarea și afirmarea limbii române* etc.

O lucrare urmărind asemenea țeluri nu putea fi realizată decît în condițiile unei informații (dacă un astfel de lucru e posibil vreodată) exhaustive. Autorul a parcurs un număr enorm de publicații, de orientare diversă, dar toate avîndu-și partea de contribuție la punerea în lumină a problemei cercetate. Se înțelege că multe dintre ele vor rămîne simple piese de susținere a construcției ridicate de autor. Altele, însă, vor fi reținute, fără îndoială, de cei ce se interesează de problemele limbii române literare din anii 1867—1918 (ne referim în primul rînd la capitolul *Lupta pentru cultivarea limbii române*).

Ion Gheție

DIALOG

Iată un cuvînt cheie pentru lumea de astăzi. Căci, într-adevăr, ea simte mai mult ca niciodată nevoia de comunicare ; pe de altă parte, în urma dezvoltării tehnicilor de transmitere a mesajului, s-a ajuns la o foarte adîncită teorie a comunicării.

Această teorie a intrat cu un bun temei în cîmpul lingvisticii, dat fiind faptul că funcția de bază a limbajului este tocmai aceea de a asigura comunicarea între oameni.

Practica comunicării comportă adesea contacte, nemijlocit sau la distanță, între comunitățile lingvistice. În limbile romanice aceste contacte s-au cristalizat în influențe reciproce, sprijinite pe originea comună latină sau pe intervenția ulterioară a limbii latine.

În ultima vreme, se acordă din nou atenția cuvenită filologiei romanice, care deschide gramatica comparată spre perspectivele socio-culturale ale istoriei. În același timp, din motive pedagogice, se cultivă analiza contrastivă, cu rezultate remarcabile la noi, în direcții care pun în paralelă limba română cu limbi ca franceza, italiana, spaniola, portugheza, sau mai larg, cu rusa sau alte limbi slave, cu engleza, germana, chiar cu araba sau chineza, în scopul îmbunătățirii procesului de predare a acestora ca limbi străine.

Însușirea unei limbi străine este o deschidere spre zone inedite de spiritualitate, în care se dezvăluie nu numai un nou univers referențial, ci și un sistem de valori ce concentrează aspirațiile comunității care vorbește limba respectivă. Să nu uităm niciodată că limbile nu sînt pure structuri abstracte ; ele sînt vorbite de oameni, iar cercetarea și predarea lor trebuie să încorporeze din plin această dimensiune umană.

Dialogul între limbi este așadar un dialog între oameni și, la un nivel superior, un dialog între culturi. Dar teoriile mai noi ale culturii o abordează pe aceasta tot sub unghiul comunicării. Chiar predarea limbilor străine este plasată sub impactul dialogului între culturi, cum reiese, printre altele, din programul celui de al VI-lea Congres Mondial al Federației Internaționale a Profesorilor de Limba Franceză, care va avea loc în Canada (Québec) între 15 și 20 iulie 1984. Majoritatea secțiilor cuprind expuneri și mese rotunde axate pe tema „Dialogului între culturi și formarea personalității".

În cadrul acestui dialog se subliniază rolul polului emițător ; dar cultura care radiază este văzută din punctul de vedere al deschiderii, al transmiterii unui mesaj autentic, generos. Nu este mai puțin adevărat că un rol la fel de important revine polului receptor : cultura primitoare îmbogățește cu noi înțelesuri mesajul dobîndit. Transmiterea valorilor unei culturi se întemeiază pe orizontul de așteptare al receptorilor și pe contribuția lor la îmbogățirea mesajului primit. Chiar în Europa, aceste aspecte merită o atenție deosebită ; cu atît mai mult, ele se impun cînd e vorba de legăturile dintre culturile europene și culturile tradiționale, cum sînt cele din Africa. La nivel teoretic și aplicat se pun probleme acute,

care duc la revendicări ce vizează o nouă ordine lingvistică internațională, a cărei instanță superioară este noua ordine culturală internațională.

Lingvistica se poate mîndri cu faptul că, chiar în secolul trecut, ea a acordat o mare importanță tuturor limbilor și graiurilor, indiferent de statutul lor socio-cultural. În linii generale, nu au fost asociați indici de valoare sistemelor desprinse din cutare sau cutare idiom de pe glob. Firește, la nivelul limbilor literare intervine o valorizare implicită, dar să nu uităm eforturile depuse pentru „ilustrarea" anumitor limbi defavorizate. Toată această acțiune trebuie reluată în contextul actual, în care dialogul între limbi, între culturi, este reflexul unui dialog între popoare.

Una din căile care ar permite încorporarea mesajului culturilor primitoare în noua ordine culturală este traducerea literaturilor lor în limbile de circulație internațională. Ne-am îngădui să menționăm traducerile din literatura română în limbile romanice, germanice, slave etc. Dar acest început trebuie consolidat și continuat printr-o cooperare internațională mai susținută, mai ales în domeniul editării și coeditării.

Aceasta ar contribui efectiv la o mai bună cunoaștere a tuturor culturilor și în ultimă instanță a popoarelor. Această cunoaștere reciprocă înseamnă în același timp o mai bună înțelegere între popoare în numele fericirii la care ele aspiră într-o lume mult prea încercată de zguduiri de tot felul.

PAUL MICLĂU

Facultatea de Limbi Străine
București, str. Pitar Moș nr. 7—13

Februarie 1984

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

Anuar de Etnologie — Artă — Istorie — Lingvistică, I, Academia Republicii Socialiste România, Baza de Cercetări Științifice Timișoara, Tipografia Universității, 1981, 220 p.

Dumitru Bejan, **Exerciții morfologice pentru studenții din anul premergător**, Universitatea din Cluj-Napoca, Facultatea de Filologie, 1983, 160 p.

Olimpia Berca, Livius Petru Bercea, Crișu Dascălu, Doina Bogdan-Dascălu, Eugen Dorcescu, Maria Foarță, Ionel Funeriu, Dumitru Vlăduț, **Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul științific**, Timișoara, 1982, 194 p.

Livia Both, **Întîlnire cu limba română prin nume proprii — pentru uzul studenților**, Universitatea Cluj-Napoca, 1983, 122 p.

Caiet metodico-științific. Limba română — limbi române, vol. I—II, Inspectoratul Școlar Județean, Casa Corpului Didactic Mehedinți, Drobeta — Turnu Severin, 1983, 103 și 90 p.

Caietul Cercului de Studii, I, Universitatea din Timișoara, Centrul de Științe Sociale, Timișoara, 1983, 200 p.

„Cercetări de limbă și literatură", 2, Societatea de Științe Filologice din R.S. România, Filiala Sibiu, Inspectoratul Școlar al județului Sibiu, Casa Personalului Didactic, Sibiu, 1983, 304 p.

„Materiale și cercetări dialectale", II, Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Filologie, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, Cluj-Napoca, 1983, 444 p.

„Școala Mehedințiului", VIII—IX, Inspectoratul Școlar Județean, Casa Corpului Didactic Mehedinți, Drobeta — Turnu Severin, 1982, 176 p.

Manuel Briceño Jáuregui, S. I., **Estudio histórico-crítico de „El desierto prodigioso y prodigio del desierto" de Don Pedro de Solís y Valenzuela**, Bogotá, 1983, 540 p. (= Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo, LXV).

Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, **Jahrbuch 1983** — Erste Lieferung, Heidelberg, Verlag Lambert Schneider, 1983, 140 p.

Dicziunari Rumantsch Grischun, Winterthur, 94. Faschicul, *Gnam-Gnir*, 1982, 64 p.; 96. Faschicul, *Gon-Grand*, 1983, 64 p.; 97. Faschicul, *Grand-Gravera*, 1983, 64 p.; 98. Faschicul, *Gravera-Grisgram*, 1983, 64 p.

И. Думенюк, Н. Маткаш, Ынтродучере ын лингвистикэ, Кишинеу, 1980, 256 p.

Jiří Felix, **Sbírka rumunských textu jazykovedných — Culegere de texte românești de lingvistică**, Praha, Univerzita Karlova, 1983, 242 p.

M.ª Luisa García Valverde, **Los problemas economicos de la iglesia en el siglo XIX. El clero parroquial de Granada (1840—1900)**, Universidad de Granada, 1983, 254 p.

Marta Mata I Garriga, Josep M.ª Cormand I Muñoz, **Vox. Quadres de fonologia catalana**, Barcelona, 1979, 116 p.

Juan C. Gay Armenteros, María Pinto Molina, **La Masoneria en Andalucía Oriental a finales del siglo XIX**, Jaén y Granada, Universidad de Granada, 1983, 358 p.

Diego Liñán Nogueras, **El detenido en el Convenio europeo de los derechos humanos**, Universidad de Granada, 1980, 134 p.

Linguistic Bibliography for the year 1980 and supplement for previous years, The Hague/Boston/London, Martinus Nijhoff Publishers, 1983, 782 p.

Antonio Malpica Cuello, **El Concejo de Loja (1486—1508)**, Universidad de Granada, 1981, 454 p.

María Teresa Martín Palma, **El Consulado de Manila**, Universidad de Granada, 1981, 224 p.

Enrique Martínez Ruiz, **La delincuencia contemporanea**, Universidad de Granada, 1982, 276 p.

Ileana Pagani, **La teoria linguistica di Dante**, Napoli, 1982, 274 p.

Jorge Riezu, **La concepcion moral en el sistema de Augusto Comte**, Universidad de Granada, 1981, 194 p.

Aquilino Sánchez, J. A. Matilla, **Manuel práctico de corrección fonética del español**, Madrid, 1974, 128 p.

Andrés Soria, **De Lope a Lorca y otros ensayos**, Universidad de Granada, 1980, 310 p.

Studi di critica, filologia, linguistica, 2, I, Centro Studi Filologici e Linguistici — Bologna, Dicembre 1982, 68 p.

„Annali Sezione Romanza", XXV, 2, Napoli, 1983, 260 p.

„Cuadernos Hispanoamericanos", Madrid, 390, Diciembre 1982, 746 p.; 391—393, Enero-Marzo 1983, 942 p.; 402, Diciembre 1983, 200 p.

„**Letras**", 86/87, Años 1977—1979, Universidad Nacional Mayor de San Marcos, 180 p.
„**Nueva Revista de Filología Hispánica**", Tomo XXIX, 1980, Num. 2, 458 p.
„**Nueva Revista del Pacifico**", N° 22, 1982, Valparaiso, 82 p.
„**ITL**", Review of Applied Linguistics, 57, 1982, 84 p.; 58, 1982, 90 p.
„**The Linguistic Reporter**", Vol. 25, November 1982, Number 3, 12 p.
„**Occasional Papers**", University of Essex, Colchester, 25: *Syntax & the Lexicon*, Summer 1982, 100 p.; 26: *Practice and Problems in language testing*, 1981, 170 p.
„**Studies in Second Language Acquisition**", Indiana University, Volume 4, Spring 1982, Number 2, 148 p.; Vol. 5, Fall 1982, Number 1, 148 p.
„**Muttersprache**", 3—4, 93. Jahrgang — 1983, 258 p.; 5—6, 1983, 93. Jahrgang — 1983, 100 p.; 1—2, Dezember 1983, Band 94 (1983/1984), 100 p.
„**Neusprachliche Mitteilungen aus Wissenschaft und Praxis**", 1983, 36. Jahrgang, Heft 1, Februar 1983, 64 p.
„**Der Sprachdienst**", 26. Jahrhang, Heft 9—10, September/Oktober 1982, 32 p.; Heft 11—12, November/Dezember 1982, 32 p.; 27. Jahrgang, Januar/Februar 1983, Heft 1—2, 32 p.; März/April 1983, Heft 3—4, 32 p.; Juli/August 1983, Heft 7—8, 32 p.; September/Oktober 1983, Heft 9—10, 32 p.; November/Dezember 1983, Heft 11—12, 32 p.
„**Buletin Shkencor**", XVIII, 1981, nr. 1 (29), Shkodër, 206 p.; nr. 2 (30), 238 p.
„Съпоставително езикознание", Sofia, VII (1982), 4, 96 p.; 5, 100 p.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predarea limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date din text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele din subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79 717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXX II + 174 p. +154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P (**Pogrijenie — Presimţire**), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera T (**T—Tocăliţă**), 1982, 376, p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera T (**Tocăna — Twist**), 1983, p. 377—763, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român.** Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte (1980)**, 1981, 244 p., 13 lei; **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund, 1982, I 70 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţii critice de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 57 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române** (DOOM), 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 79 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 159 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Moldova şi Bucovina I.**

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Oltenia V.**

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte (1982 şi 1983).**

RM — ISSN 0024—3523

LR, anul XXXIII, nr. 3, Bucureşti, p. 169—244, 1984

I. P. Informaţia c. 2164

42 200

Lei 20

T 8268 191

LIMBA ROMÂNĂ

4

ANUL XXXIII

1984

iulie—august

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la :

„ROMPRESFILATELIA"—SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 40.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à :

„ROMPRESFILATELIA"—SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 12—201, telex 10376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei :
str. Spiru Haret nr. 12
79638 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79717 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 50 76 80

8268

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

OMAGIU

23 August 1944

Istoria trăită este atît de adevărată, încît nu poate fi cuprinsă în cuvinte pe care să le înțeleagă toată lumea la fel. Adevărul ei deplin stă în fapte.

Lingvistica, domeniu al științei românești care s-a dezvoltat în concordanță cu evoluția social-economică a patriei noastre în ultimii patruzeci de ani, omagiază, astăzi, evenimentul de la 23 August, ca în fiecare an de altfel, prin Bibliografia românească de lingvistică, *a cărei apariție în acest număr al revistei „Limba română" se leagă tocmai de importanta noastră sărbătoare națională.*

Dacă la jubileul cvadragenar al actului de la 23 August adăugăm aceste cîteva cuvinte omagiale, o facem tocmai pentru a stărui asupra semnificației cu care este investită bibliografia anuală inițiată de publicația noastră. Vedem în ea o formă de exprimare a modului în care conducerea revistei „Limba română", împreună cu întreaga țară, a înțeles și înțelege lecția istoriei naționale: un rod al muncii de fiecare zi, trăite cu pasiune, abnegație și spirit de dreptate. Publicînd ca omagiu această bibliografie am vrut întotdeauna și vrem și astăzi să lăsăm faptele să vorbească. Ele sînt creația de necontestat a istoriei românești făurite de Partidul Comunist Român în ultimii patruzeci de ani de construcție revoluționară fără precedent.

2022

36/07

-- ULL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIII 1984 Nr. 4
iulie—august

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ
(BRL, **26**, 1983)

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ȚARA NOASTRĂ ÎN CURSUL ANULUI 1983*

DE

ION DĂNĂILĂ și ELEONORA POPA

SUMAR

În atenția cititorilor 249

I. *Documentare și informare* 249

1. Bibliografii 249
2. Periodice 251
3. Volume omagiale, culegeri 251
4. Semnalări, referate 252
5. Rezumate și titluri de teze de doctorat 252

II. *Generalități* 253

1. Manifestări științifice 253
2. Cronici, dări de seamă 256

III. *Lingvistică generală* 257

1. Lingvistică teoretică 257
2. Lingvistică matematică și aplicată 264

IV. *Limba română* 266

1. Generalități 266
2. Istoria lingvisticii românești 267
3. Istoria limbii române 270
4. Dialectologie 274

a. Generalități 274
b. Graiurile dacoromâne 274
c. Aromână 276
d. Istroromână 277
e. Meglenoromână 277
f. Româna peste hotare 277

* Au fost incluse și titluri din anii precedenți extrase din cărți, culegeri, periodice etc. care nu ne-au parvenit la timp.

LR, anul XXXIII, nr. 4, p. 245—370, București, 1984

36107

5. Filologie 278
6. Fonetică și fonologie 285
7. Gramatică 286

a. Generalități 286
b. Morfologie 286
c. Sintaxă 287

8. Lexicologie 288

a. Semantică 288
b. Formarea cuvintelor 291
c. Etimologii 292
d. Lexicografie 293

9. Limbă literară 296

a. Generalități 296
b. Stilistică, poetică, limba scriitorului 296
c. Cultivarea limbii 301

10. Onomastică 303

a. Generalități 303
b. Antroponimie 303
c. Toponimie 304

11. Ortografie, ortoepie, punctuație 306

V. *Balcanistică* 307
VI. *Filologie clasică* 308
VII. *Germanistică* 310
VIII. *Orientalistică* 313
IX. *Romanistică* 314
X. *Slavistică* 317
XI. *Tracologie* 320
XII. *Limba albaneză* 320
XIII. *Limba armeană* 321
XIV. *Limba chineză* 321
XV. *Limba japoneză* 321
XVI. *Limba maghiară* 321
XVII. *Limbi altaice* 323
XVIII. *Limbi baltice* 323
XIX. *Limbi caucaziene* 323
XX. *Limbi dravidiene* 323
XXI. *Limbi fino-ugrice* 323
XXII. *Limbi indo-europene* 323
XXIII. *Limbi indo-iraniene* 324
XXIV. *Limbi malaiopolineziene* 324
XXV. *Limbi semitice* 324
XXVI. *Limbi sino-tibetane* 324
XXVII. *Limbi turcice* 324
XXVIII. *Limba esperanto* 324
XXIX. *Metodica predării limbilor* 325

1. Limba română 325
2. Limbi străine 329
3. Manuale, cursuri, ghiduri etc. 333

XXX. *Varia* 339
XXXI. *Aniversări* 340
XXXII. *In memoriam* 340

Abrevieri 341
Indice alfabetic 346

1. Autori 346
2. Cuvinte 367

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Din dorința de a oferi cititorilor o bibliografie cît mai cuprinzătoare și date fiind dificultățile pe care le întîmpinăm în aflarea, la timp, a lucrărilor de lingvistică de circulație mai restrînsă (locală sau județeană) apărute în țara noastră, ne adresăm — pe această cale — autorilor de astfel de lucrări, rugîndu-i să ni le semnaleze, trimițînd informațiile bibliografice necesare pentru BRL pe adresa :

Redacția revistei „Limba română"
— Pentru BRL —
str. Spiru Haret nr. 12
79638 București

Dacă este posibil, ar fi de preferat ca autorii să trimită un exemplar din lucrare la aceeași adresă. Imediat ce au fost fișate pentru BRL și după ce, eventual, au fost citite pentru recenzare, lucrările primite astfel vor fi predate bibliotecii Institutului de Lingvistică al Universității din București, ca donații din partea autorilor. Confirmarea primirii lucrărilor o va constitui însăși includerea acestora în BRL.

Lucrările avute în vedere aici sînt articolele, studiile, notele, recenziile etc. de lingvistică publicate în periodicele locale care nu au intrat încă în circuitul BRL (vezi secțiunea *Abrevieri* a bibliografiei), precum și culegerile, volumele, cursurile universitare etc. de lingvistică editate de centrele universitare din țară, de consiliile de cultură sau de muzeele municipale, județene sau locale, de filialele societăților științifice etc.

Autorii BRL mulțumesc anticipat tuturor celor care vor răspunde prezentului apel.

I. *DOCUMENTARE ȘI INFORMARE* *

1. BIBLIOGRAFII

1. BAN, A., MIȘAN, A., VINȚELER, O., CROITORU, M., CHIRILOV, P., *Bibliografija rekomenduemaja prepodavateljam i imejuščajasja v našej biblioteke*, SLLM, **4**, 243—251 [limbi slave : p. 243—245 ; metodică : p. 250—251].
2. BUZAȘI, ION, *Propunere de schiță a presei blăjene*, BulSȘF, 1982, 43—47 [v. bibl. publicației „Archivu pentru filologie și istorie" ed. de Timotei Cipariu].
3. CHIȚIMIA, I. C., *Importanța* **Bibliografiei retrospective naționale** *în context european*, BulSȘF, 1983, 20—26.
4. CONSTANTINESCU, JUSTIN, FIRAN, FLOREA, NEDELCEA, TUDOR, **Arhivele Olteniei** *(1922—1943). Bibliografie*, București, EȘE, 1983, 376 p. [v. mai ales p. 169—171, 264—267 ; cu ind. de nume geogr. și de aut.].

---

* Numerele de ordine culese cu caractere **aldine** trimit la titluri de cărți sau de volume separate.

Pentru a economisi spațiul grafic, numele editurilor sau acelea ale instituțiilor sub egida cărora a apărut lucrarea (ultimele apar în paranteze rotunde, la sfîrșitul indicației bibliografice) au fost abreviate, iar prescurtările respective apar la locul lor alfabetic în secțiunea *Abrevieri*. Același tratament l-au primit și indicațiile referitoare la rezumate, precum și termenii bibliografici uzuali. Din același motiv, titlurile recenziilor la cărțile incluse în acest număr al bibliografiei au fost reduse la un număr minim de informații, suficient numai pentru identificarea lucrării recenzate, după care am pus trei puncte de suspensie în paranteze drepte ; cu ajutorul unei trimiteri, cititorul va afla și titlul complet al lucrării recenzate.

5. DĂNĂILĂ, ION, POPA, ELEONORA, *Bibliografia românească de lingvistică (BRL, 25, 1982). Lucrări de lingvistică apărute în țara noastră în cursul anului 1982*, LR, **32**, nr. 4, 1983, 269—439.
6. HANGIU, I., **Bibliografia națională retrospectivă** *(Cărți și periodice). Schița unui program de perspectivă*, BulSȘF, 1983, 15—16.
7. HANGIU, I., **Bibliografia retrospectivă** *a periodicelor românești*, BulSȘF, 1982, 13—17.
8. LIVESCU, JEAN, **Bibliografia retrospectivă** *a cărții românești*, BulSȘF1982, 9—12.
9. NEGRARU, MARIA, *Activitatea de informare documentară a Bibliotecii Centrale Universitare din București*, BulSȘF, 1982, 25—28 [v. despre *Bibliografia limbii române*, serie în 13 vol. din care au apărut 3 și despre *Bibliografia semioticii românești*, aflată în lucru].
10. ONOFREI, S., *Probleme teoretice și practice ale elaborării* **Bibliografiei naționale retrospective**. *Realizări și perspective*, BulSȘF, 1982, 18—24.
11. OȘAN, I., *Activitatea de cercetare științifică a cadrelor didactice. Lucrări publicate. 1961—1981*, Baia Mare, [f. e.]. 1982, VII + 178 p. multigr. (IÎS Baia Mare. Biblioteca) [v. cap. despre limba română și despre limbile străine].
12. SALA, MARIUS, *Bibliografia lucrărilor academicianului Iorgu Iordan*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 375—380. Vezi [BRL], [1], [1944—1959], anul 1959, BRL, **16**, 1973, nr. 3, 7, **21**, 1978, nr. 7.
13. SIMONESCU, DAN, *Constatări și propuneri pentru* **Bibliografia românească retrospectivă**, BulSȘF, 1982, 5—8.
14. SIMONESCU, DAN, *Criterii în editarea unui catalog al cărții românești vechi*, BulSȘF, 1983, 17—19 [parte integrantă a *Bibliografiei naționale retrospective*].
15. ȘTEFAN, ALEXANDRA, FISCHER, I., *Bibliografia clasică românească (1980)*, StCl, **21**, 1983, 119—134 [cu ind. de aut. antici și moderni și de cuv.; v. StCl începînd cu anul 1960].
16. TAFTĂ, LUCIA, ISTICIOAIA-BUDURA, TATIANA, *Bibliographie historique 1979 (III), 8. Sources historiques*, RRH, **22**, nr. 3, 1983, 273—284 [v. titlurile referitoare la mss. slavo-române].
17. TĂNASE, ADELA MIRA, TĂNASE, EUGEN, *Les études de linguistique romane parues en Roumanie. I. Entre 1968 et 1977*, Timișoara, TUI, 1983, 131 p. multigr. (UT. FF. *Seminarul de lingvistică*, 19).
18. VLĂDUȚ, D., *Bibliografie (1963—1983)*, CCS, **1**, 109—192[lucrările cercetătorilor CȘST],
19. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din periodice și seriale*, București [TBCS], **30**, nr. 1—19, 1982 (BCS).
20. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărți, albume, hărți*, București, [TBCS], **31**, nr. 18—24, 1982, **32**, nr. 1—17, 1983 (BCS).
21. * * * *Bibliography. Books published between December 1, 1981 — February 28, 1982 (selectively)*, RomBooks, nr. 2, 1982, 51—64 [lingvistica la p. 53—54]; *Books published between March 1—May 31, 1982 (selectively)*, nr. 3, 52—64 [lingvistica la p. 55—56]; *Books published between June 1 — August 31, 1982 (selectively)*, nr. 4, 56—64 [lingvistica la p. 58]; *Books published between September 1 — November 30, 1982 (selectively)*, nr. 1, 1983, 52—64 [lingvistica la p. 54]; *Books published between June 1 — August 31, 1983, (selectively)*, nr. 4, 53—64 [lingvistica la p. 54—55].
22. * * * **Dacoromania**. *1920—1948. Bibliografie*. Coordonatori: Ioan Pătruț, Vasile Breban. Autori: Ioana Anghel, Vasile Breban, Elena Comșulea, Doina Grecu, Doina Negomireanu, Felicia Șerban, Valentina Șerban, Emilia Todoran, Maria Ana Vartic, București, EȘE, 1983, 852 p. [au mai colaborat: Bela Kelemen, Malvina Pătruț, Sabina Teiuș; bibl. anal., cu ind. de mat., aut. și cuv., af.]. Vezi și nr. 28, 31, 33.
23. * * * *Lucrări bibliografice elaborate de biblioteci centrale universitare*, BulSȘF, 1982, 57—66 [BCUB: p. 57—60; BCUI: p. 61—63; BCUCN: p. 64—66].
24. * * * *Lucrările profesorului Petru Caraman*, AnL, **27**, 1979—1980, 280—283.
25. * * * *Lucrările științifice ale profesorului G. Ivănescu*, Omagiu G. Ivănescu, 292—327.
26. * * * **Revista de istorie și teorie literară.** *Index bibliografic adnotat. (1952—1981)*. Elaborat de Tiberiu Mihail. Au colaborat: Nicoleta Suceveanu, Veronica Tănăsescu, București, [f. e.], 1983, 338 p. (BCUB) [v. secțiunea E. *Teoreticul*, p. 134—152; cu ind. de aut.].

VEZI și nr. 113, 117, **562**, 781, 796, 848, 852.

Recenzii

27. B. L. Βαλκανική βιβλιογραφία (Balkan Bibliography), Τόμος VI — 1977 'Επιμέλεια Θ. Βέρρου—Καρακώστα, Δ. Λουκίδου-Μαυριδου Ιδρυμα μελετών Χερσονίσου του Αίμου Θεσαλονίκη, 1981, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 316—317.
28. PĂTRUȚ, IOAN, *„Dacoromania"*, Făclia, **39**, nr. 11455, 2 oct. 1983, 2. Vezi nr. **22**.
29. PIPPIDI, D. M., *L'Année Épigraphique*. Revue des publications épigraphiques relatives à l'Antiquité romaine. *Année 1977* — rédigée par A. Chastagnol, Jean Gagé, Marcel Leglay et H.-G. Pflaum, Paris, Presses Universitaires de France, 1981, 325 p. in 8°, StCl, **21**, 1983, 179—180.
30. PIPPIDI, D. M., **L'Année Philologique** *la al L-lea volum*, StCl, **21**, 1983, 115—117.
31. URSU, N. A., *Bibliografia „Dacoromania"*, Cronica, **18**, nr. 22, 1983, 8. Vezi nr. **22**.
32. WOLF, S., *Buletin bibliografic informativ (lingvistică, limbaje specializate, metodologie)*, anul I (1980), București, LLRusă, 493. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 15.
33. ZDRENGHEA, MIRCEA, Dacoromania — *Bibliografie*, Tribuna, **27**, nr. 38, 1983, 4. Vezi nr. **22**.

VEZI și nr. 566, 909.

2. PERIODICE

34. *Analele Universității București. Limba și literatura română*, București, [TUB], **32**, 1983.
35. *Analele Universității din Craiova*. Seria : *Științe filologice*, Craiova, [RUC], **10**, 1982.
36. *Analele Universității din Timișoara. Științe filologice*, Timișoara, [TUT], **20**, 1982.
37. *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, București, EARSR, 20, nr. 1—2, 1983.
38. *Cercetări de lingvistică*, Cluj-Napoca, EARSR, **28**, nr. 1—2, 1983.
39. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Sibiu, VASRR, **25**, nr. 1—2, 1982.
40. *Limba română*, București, EARSR, **32**, nr. 1—6, 1983.
41. *Limba și literatura română*. Revista trimestrială pentru elevi, București, **12**, nr. 1—4, 1983 (SȘF).
42. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, Cluj-Napoca, EARSR, **27**, nr. 1, 1983.
43. *Revue des études sud-est européennes*, București, EARSR, **21**, nr. 1—3, 1983 (ASSP. IESEE).
44. *Revue roumaine de linguistique*, București, EARSR, **28**, nr. 1—6, 1983.
45. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philologia*, Cluj-Napoca, [TUCN], **28**, 1983.
46. *Studii și cercetări lingvistice*, București, EARSR, **34**, nr. 1—6, 1983.

VEZI și nr. 2, **4**, 7, **22**, **26**.

Recenzii

47. A. I., *Texto crítico* 15, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 164—166 [oct.-dec. 1979].
48. COSTĂCHESCU, ADRIANA, *„Langages"*, (septembrie 1981), 63, 128 p., SCL, **34**, nr. 1, 1983, 89—94.
49. HAȘEGANU, MIHAELA, *The Modern Language Review*. Volume 78, Part 1, January 1983, RITL, **31**, nr. 3, 1984, 146.
50. NEAGU, VALERIA, *„Thesaurus"*. Boletin del Instituto Caro y Cuervo, vol. XXIV (1979), Bogotá, 252 p., SCL, **34**, nr. 2, 1983, 184—186.
51. NICOLESCU, ALEXANDRA, *„Voprosy jazykoznanija"*, Akademija Nauk SSSR, Institut jazykoznanija, Moscova, (1981), nr. 1—6, 6 × 160, p., SCL, **34**, nr. 3, 1983, 273—275.
52. THEBAN, MARIA, *„Boletim de Filologia"*, XXV (1980/81), 1—4, 393 p., SCL, **34**, nr. 1, 1983, 88—89.
53. VASILIU, DELIA, *Degrès*, neuvième année, no. 28, automne 1981, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 144—147.

VEZI și nr. 28—31, 33, 358, 382, 1630—1634, 1783, 1793, 1800, 1814.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI

54. * * * *Buletin de informare științifică pe anul 1982. Studii de limbă și stil, literatură și melodică*. Lucrarea apare sub conducerea unui colectiv format din : Al. Andrei, Aug. Macarie, G. Șovu, Coordonator : Prof. univ. dr. Pompiliu Marcea, București, [f. e.], 1982 192 p. (SȘF. Filiala București).
55. * * * *Buletinul Societății pe anul 1982*, București, [f. e.], 1982, 224 p.; *Buletinul Societății pe anul 1983*, București, [f. e.], 1983, 176 p. (SȘF).
56. * * * *Caietul Cercului de studii. I*. Colegiul de redacție : Otto Benkö, Crișu Dascălu, Eugen Dorcescu, Sergiu Drincu, Rodica Sufletel, Timișoara, TUT, 1983, 198 p. multigr. (UT. CȘS).

57. * * * *Cercetări de limbă și literatură.* [Vol.] 2, Sibiu, [f.e.], 1983, 304 p. (SȘF, Filiala Sibiu. IȘJ Sibiu, CPD).
58. * * * *Limba și literatura română în liceu. Calitate și eficiență în predare și învățare.* Coordonator principal: prof. dr. Constanța Bărboi. Autori principali: Constanța Bărboi, Cristina Ionescu, Gheorghe Lăzărescu, Silvestru Boatcă, Ion Negreț, Pavel Petroman, Maria Tiperciuc. Au mai colaborat cadre didactice și inspectori școlari din județele: Argeș, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Brașov, Cluj, Covasna, Constanța, Dolj, Harghita, Hunedoara, Iași, Maramureș, Timiș, municipiul București, București, EDP, 1983, 371 p.
59. * * * *Limbă și literatură*, București, [f. e.], nr. 1—3, 1983 (SȘF).
60. * * * *Limbile moderne în școală*, București, [f. e.], nr. 2, 1982, nr. 1, 1983 (SȘF).
61. * * * *Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte.* Seria IV. Tomul III. *1981*, București, EARSR, 1983, 239 p. (ARSR).
62. * * * *Profesorul Gheorghe Ivănescu la 70 de ani. Omagiul elevilor și colaboratorilor*, Iași, CMUI, 1983, 329 p. multigr. (UI).
VEZI și nr. **154, 233, 282, 337—340, 448, 710, 712, 1547, 1626, 1773, 1775, 1990, 2108, 2109**.

Recenzii

63. BULGĂR, GH., *Cercetări de limbă și literatură*, 1 [...], LL, nr. 1, 1981, 140—142. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **82**.
64. FANACHE, MARIA, *Limbă și literatură*, 4, 1982 [...], CercLL, **2**, 291—294. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **84**.
65. MIHĂILESCU, DAN C., *Studii și articole*, vol. III, 1981, [...], LL, nr. 4, 1982, 580—582. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **88**.
66. ZUB, AL., Academia Republicii Socialiste România, *Memoriile Secției de științe filologice, literatură și artă*, s. IV, t. II, 1979—1980 [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 875. Vezi BRL, **24**, 1981, abr. MSȘFLA.
VEZI și nr. 156—160, 162, 343, 456, 475, 716, 1722, 1786, 1796, 1804.

4. SEMNALĂRI, REFERATE

67. * * * *Buletin de informare documentară în cultură.* Seria: *Literatură*, București, [TBCS], nr. 1—4, 1981, nr. 1—4, 1982, nr. 1—4, 1983 (BCS) [v. cap. 02. *Estetică literară. Stilistică. Limbă literară. Traduceri*].
68. * * * *Catalogue thématique. Travaux de littérature française rédigés à la Chaire de Langues Romanes*, MLLF, 161—177 [cuprinde și lucrări de lingvistică].
69. * * * *Cărți noi în curs de apariție*, București, [f.e.], nr. 1—4, 1983 (Centrala Cărții).
70. * * * *Cărți noi în științele istorice. Referate și recenzii.* Material documentar în sprijinul cadrelor didactice și catedrelor de științe sociale, București, [f.e.], nr. 1—2, 1983 (AȘSP).
71. * * * *Cărți străine intrate în bibliotecile din România. Lingvistică.* Seria 4. București, [f. e.], 16, nr. 1—4, 1983 (BARSR).
72. * * * *Din sumarul periodicelor străine.* Seria: *Literatură — Lingvistică*, București, [AMBCUB], nr. 1—3, 1983 (BCUB).
73. * * * *Informare pedagogică sumară.* Cărți și articole din publicații, periodice și seriale editate în R. S. România, București, [f. e.], nr. 3, 1981, nr. 1, 1983 (MEI).
74. * * * *Romanian Scientific Abstracts*, Bucharest, [f.e.], nr. 3—4, 1982, nr. 1, 1983 (ASPS. OIDSPS).
75. * * * *Științele sociale și politice peste hotare. Direcții și tendințe.* Pentru documentarea cercetărilor și cadrelor didactice de specialitate, București, Editat de OIDȘSP, nr. 4, 1981, nr. 1—4, 1982, nr. 1—3, 1983 (AȘPS).
76. * * * *Științele sociale și politice din România. Progrese, realizări*, București, Editat de OIDȘSP, nr. 1—2, 1983 (AȘSP).

Recenzii

VEZI și nr. 28—31, 33, 358, 382, 1630—1634, 1783, 1793, 1800, 1814.

5. REZUMATE ȘI TITLURI DE TEZE DE DOCTORAT

77. BLÂNDU, MIHAELA SILVIA, *O abordare discursuală a predării englezei științifice. A Discourse Analysis. Approach to the Teaching of Scientific English.* Rtd. Conducător

științific: Prof. dr. Dumitru Chițoran, București, [TUB], 1983, [II] + 49 p. multigr. (UB, FLLS).

78. CIOBANU, GEORGETA, *Adaptarea fonetică a cuvintelor românești de origine engleză*. Rtd. Conducător științific: Dr. docent Andrei Avram, [București], [f. e.], 1983, [II] + + 22 + VI p. multigr. (ICED București).
79. COSTĂCHESCU, ADRIANA, *Relația verb-subiect-obiect în limbile română și franceză*. Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. Emanuel Vasiliu, București, [TUB], 1983, [II] + 26 p. multigr. (UB. FLLR).
80. COVACI, VASILE, *Interferențe lingvistice în scrierile lui Panait Istrati*. — Rtd. — Conducător științific: Dr. Marius Sala, București, [TUB], 1983, [II] + 23 p. multigr. (UB. IL).
81. DUMITRESCU, SUZANA CARMEN, *Asimilarea și disimilarea în dacoromână*. Rtd. Conducător științific: Prof. univ. B. Cazacu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, București, [TUB], 1983, [II] + 23 p. multigr. (UB. FLLR).
82. ILIESCU, ADRIAN-PAUL, *Limbaj de intercomunicare și limbaj euristic în știință*. Rtd. Conducător științific: Prof. dr. Ștefan Georgescu, Membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, București, [TUB], 1983, [II] + 24 p. multigr. (UB. FIF).
83. MIHĂILĂ, RODICA, *Libertate și constrîngere în limbaj. Strategia conversației*. Rtd. Conducător științific: Acad. Al. Rosetti, București, [f.e.], [IV] + 23 + IV p. multigr. (CCES, ICED).
84. OPREA, IOAN, *Terminologia filozofică românească modernă*. Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr. Vasile Arvinte, Iași, [TUI], 1983, [II] + 21 p. multigr. (UI. FF).
85. PAMFIL, CARMEN-GABRIELA, *Concepția lingvistică a lui Timotei Cipariu*. Rtd. Conducător științific: Prof. dr. doc. șt. Gavril Istrate, Iași [TUI], 1983, [II] + 26 p. multigr. (UI. FF).
86. PLOAE HANGANU, MARIANA, *Organizarea structurii în creola portugheză din Africa. Baza portugheză*. Rtd. Conducător științific: Dr. Marius Sala, București, [TUB], 1983, [II] + 18 p. multrigr. (UB. IL).
87. POPÂRDA, ELENA-OANA, *Propoziția concesivă în limba franceză contemporană*. Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. Gheorghe Ivănescu, membru corespondent al Academiei R. S. România, Iași [TUI], 1983, [II] + 25 p. multigr. (UI. FF).
88. SCOROJITU, RADU FL., *Elemente de onomasiologie și de semasiologie în graiurile oltenești. Termeni referitori la defecte fizice și boli ale corpului omenesc*. Rtd. Conducător științific: dr. Teofil Teaha, București, [f.e.], 1983, [IV] + 27 + IV p. multigr. (ICED).
89. TEODORESCU MĂRDĂRESCU, MARIA ALEXANDRINA ZOE, *Consoanele africate în limba română. Cercetare de fonetică acustică*. Rtd. Conducător științific: Acad. Al. Rosetti, București, [f.e.], 1983, [IV] + 23 + VI p. multigr. (ICED).
90. VIȘAN, GHEORGHE, *Toponimia Luncii Dunării dintre Olt și Jiu*. Rtd. Conducător științific: Acad. I. Coteanu, București, [TUB], 1983, [II] + 25 p. multigr. (UB. IL).
91. VULTUR, IOAN, *Proza fantastică în literatura contemporană. (Pragmatica unui gen literar)*. Rtd. Conducător științific: Prof. univ. dr. Eugen Todoran, Timișoara, [TUT]. 1983, [II] + 24 + XII p. multigr. (UT.FF).
92. * * * *Tezele de doctorat susținute în cadrul Catedrei de filologie rusă (1981)*, LLRusă, 488.

VEZI și nr. 841.

II. *GENERALITĂȚI*

1. MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

93. AFLOAREI, GHEORGHE, *Dezbatere: Orientări moderne în predarea și însușirea limbii române în condițiile dezvoltării actuale a învățământului nostru. Însușirea limbii române și a limbii materne în școlile cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. (Miercurea-Ciuc, 11—12 decembrie 1982)*, BulSȘF, 1983, 128—129.
94. BÎRLEA, GHEORGHE, *Sesiunea festivă: Ion Heliade Rădulescu (Târgoviște, 8 mai 1982)*, BulȘSF, 1982, 161—162 [80 de ani de la naștere].
95. BRAICU, D. A., *Simpozionul național „400 de ani de la tipărirea Paliei de la Orăștie"*, MA, **27**, nr. 10—12, 1982, 714—716 [Orăștie, 12 iun. 1982].
96. BULGĂR, GH., *Al XVII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică — Aix-en-Provence, 27 VIII — 3 IX 1983*, AUBLLR, *32*, 1983, 97—99.
97. C. B., *Predarea limbii române în școală*, LL, nr. 1, 1983, 77 [dezbatere, 23 n. 1982, FLLR a UB].

98. C. G., *Școala și ortografia*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 5 [dezbatere, Focșani, 14 mai 1983, SȘF].
99. CODRESCU, GRIGORE, *Sesiune de comunicări: Centenar George Bacovia (Bacău, 16—17 noiembrie 1981)*, BulSȘF, 1982, 160—161.
100. COMIȘEL, ECATERINA, *A doua ediție a Concursului de limbi moderne*, LMȘ, nr. 1, 1983, 105—107 [Rîmnicu-Vîlcea, 1982].
101. COTEANU, I., *Omagierea limbii române*, Contemporanul, nr. 49, 1983, 13 [Consfătuirea de la Oradea, 10 n. 1983, privind Programa de limba și literatura română; simpozionul de la Beiuș, 11 n. 1983, cu tema „Ideea de unitate națională în cultura și literatura română"; *Respectul pentru limba română — o dovadă de înalt patriotism*, ScTin, **39**, nr. 10722, 18 n. 1983, 2; aceleași manifestări].
102. CRISTEA, TEODORA, *Sesiune științifică: Lexicul limbilor romanice: cercetare fundamentală și aplicată (Tîrgu-Jiu, 31 octombrie — 1 noiembrie 1981)*, BulSȘF, 1982, 167—168.
103. CRIȘAN, EMANUELA, CRIȘAN, ALEXANDRU, *Sesiune-dezbatere: Analiza dinamic-contextuală a textului literar (Brăila, 5—7 iunie 1981)*, BulSȘF, 1982, 156—158.
104. CRONICAR, *Dezbatere*, RN, **12**, nr. 94—95—96, 1983, 1617 [cu tema: Școala și ortografia. Probleme actuale ale scrierii și pronunțării corecte a limbii române, Focșani 14 mai 1983, SȘF, Filiala Vrancea, IȘJ Vrancea, CPD].
105. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Sesiune-dezbatere: Rolul limbilor moderne în formarea profilului moral și în lărgirea orizontului cultural al tineretului (Sibiu, 14 iunie 1983)*, BulSȘF, 1983, 124—125.
106. DIACONU, CORNELIA, IVĂNUȘ, DUMITRU, *Sesiunea de comunicări științifice „Perfecționarea procesului de învățămînt" (Craiova, 8—13 iunie 1981)*, AUC, **10**, 1982, 147—148.
107. DIMA, PETRACHE, *Dezbatere: Școala și ortografia, Probleme actuale ale scrierii și pronunțării corecte a limbii române (Focșani, 14 mai 1983)*, BulSȘF, 1983, 119—120.
108. DOBRE, MIOARA, *Sesiunea jubiliară a Facultății de Filologie din Timișoara (Timișoara, 19 noiembrie 1981)*, BulSȘF, 1982, 168—169.
109. DRĂGĂNESCU, MIHAI, *Postface*, IAR, 387—394 [pe marginea comunicărilor de la sesiunea științifică „Inteligența artificială și robotica", București, 22—23 oct. 1981].
110. DUȚU, ALEXANDRU, *Carte și cultură la Tîrgoviște*, RLit, **16**, nr. 24, 1983, 8 [al V-lea Colocviu național „Valori bibliofile din patrimoniul culturii naționale. Cercetare și valorificare", mai 1983].
111. DUȚU, OLGA, *Dezvoltarea comunicării orale la copii*, MSȘFLA, **3**, 1981, 139—143 [masă rotundă cu tema: Învățămîntul și cultivarea vocabularului, Constanța 16—17 apr. 1981].
112. GRAURE-CORNEA, LUMINIȚA, *Sesiunea-dezbatere: Rolul compunerilor școlare în dezvoltarea creativității la elevi (Sf. Gheorghe, 11—12 iunie 1983)*, BulSȘF, 1983, 129—130.
113. HANGIU, I., *Școala și problemele actuale ale ortografiei*, LL, nr. 3, 1983, 389 — 390 [dezbatere cu tema: Școala și ortografia. Probleme actuale ale scrierii și pronunțării corecte a limbii române, Focșani, mai 1983].
114. H. I., *Dezbaterea: Aspecte ale predării limbii române în condițiile generalizării învățămîntului. Simpozionul: Bibliografia națională retrospectivă, obiectiv major al progresului științelor filologice (Alba Iulia, 1—2 decembrie 1981)*, BulSȘF, 1982, 147—149.
115. HUREZAN, GABRIELA, *Respectul pentru limba română — o dovadă de înalt patriotism*, ScTin, **39**, nr. 10691, 13 oct. 1983, 4, nr. 10727, 24 n., 4 [consfătuirea de la Oradea, 10 n. 1983, despre Programa de limba și literatura română].
116. IONIȚĂ, VASILE, JURMĂ, GHEORGHE, *Sesiunea-dezbatere: Teorie și practică în studiul limbii și literaturii române (II) (Ofelul Roșu și Poiana Mărului, 28—30 mai 1982)*, BulSȘF, 1982, 151—153.
117. ITU, IUSTINA, *Al doilea Simpozion de bibliografie națională de la Brașov*, BulSȘF, 1983, 55—56 [mai 1983].
118. LĂZĂRESCU, PAUL, *Al doilea Simpozion național de dialectologie (Timișoara, 4—5 iunie 1982)*, AnICED-B, **2**, 1983, 459—462.
119. MĂRĂCINEANU, G., *Dezbatere: Funcționalitatea și tipologia compoziției (Breaza, 11—12 decembrie 1982)*, BulSȘF, 1983, 126—128.
120. MICLĂU, PAUL, *A treia întîlnire mondială a departamentelor de studii franceze (Lomé-Togo, 18—24 iulie 1982)*, LMȘ, nr. 2, 1982, 124—126.
121. MIHAI ȘTEFAN, VALERIA, *Cursuri de informare și documentare*, BulSȘF, 1982, 145—146 [Cîmpulung Muscel, 25 aug. — 5 sept. 1981, cu tema: Direcții de modernizare a metodelor de predare a limbii române în învățămîntul primar și gimnazial].

122. MIHĂESCU, H., *La Conférence nationale pour la genèse du peuple albanais, de sa langue et de sa culture (Tirana, les 2—5 juillet 1982)*, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 279—280.
123. MIHĂILĂ, G., *Al IX-lea Congres internațional al slaviștilor, Kiev, 6—14 septembrie 1983*, AUBLLR, **32**, 1983, 99—101.
124. MIHĂILĂ, G., *Vklad rumynskih učenyh v delo provedenija lingvističeskih i filologičeskih sʼezdov kak formy naučnogo sotrudničestva i meždunarodnogo vzaimoponimanija*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 4—8.
125. MITREA, IOAN, *Al V-lea Simpozion național de tracologie*, Carpica, **14**, 1982, 316—333 [Bacău, 16—17 oct. 1982].
126. M. P., *Lingvistica romanică la Aix-en-Provence*, Cronica, **18**, nr. 41, 1983, 8 [29 aug. — 3 sept. 1983, al XVII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică].
127. NEAGU, ȘTEFAN, *Sesiune de comunicări și referate: Școala și ortografia*, Milcovul, **16**, nr. 1960, 1983, 7 [Probleme actuale ale scrierii și pronunțării corecte a limbii române, Focșani, 14 mai 1983].
128. NEGREANU, CONSTANTIN, *Primul Simpozion de paremiologie românească (Drobeta Turnu-Severin, 18 iunie 1983)*, BulSȘF, 1983, 132.
129. NESTORESCU, VIRGIL, *Etimologia și* **Dicționarul etimologic al limbii române** *(Institutul de Lingvistică din București, 7—8 februarie 1983)*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 367—368.
130. NISTOR, CORNELIU, GALEA, PAVEL, *Sesiune-dezbatere: Teorie și practică în studiul limbii și literaturii române — a treia ediție (Timișoara — Arad, 3—5 iunie 1983)*, BulSȘF, 1983, 121—124.
131. OANCĂ, TEODOR, *Al VI-lea Simpozion național de onomastică, Cluj-Napoca, 16—17 octombrie 1981*, AUC, **10**, 1982, 146—147.
132. PÂNZARU, IOAN, *Simpozionul „Intertextualitate și transtextualitate în teoriile literare și lingvistica actuală"*, LMȘ, nr. 1, 1983, 98—100 [București, 28—29 ian. 1983, FLLS a UB, Catedra de limba și literatura franceză].
133. PÂRVULESCU, NICOLAE, *Sesiune-dezbatere: Modalități de interpretare a textului literar. Caracterul formativ al predării literaturii în școală (Craiova, 31 octombrie — 1 noiembrie 1981)*, BulSȘF, 1982, 146—147.
134. PEDESTRAȘU, A., WOLF, S., *Congresul Asociației Internaționale a Profesorilor de Limba și Literatura Rusă de la Praga*, LLRusă, 486—487 [16—21 aug. 1982].
135. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, MIRCEA, *Al III-lea Simpozion internațional de tracologie*, AnIst Iași, **19**, 1982, 897—902 [Palma de Mallorca, 16—19 n. 1981].
136. POPESCU, EMILIAN, *Al VIII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină*, BO, **100**, nr. 11—12, 1982, 948—951 [Atena, 3—9 oct. 1982].
137. POPESCU, EMILIAN, *Al XVI-lea Congres internațional de bizantinologie*, BO, **100**, nr. 7—8, 1982, 633—639 [Viena, 4—9 oct. 1981].
138. RECEANU, MIRCEA, *La Oradea, în dezbatere: Programa îmbunătățită de limba și literatura română pentru învățământul liceal*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 11, 1983, 15 [10—11, n. 1983].
139. RUSU, VALERIU, *Congresul romaniștilor de la Aix-en-Provence*, Săptămîna, nr. 39, 1983, 3 [29 aug. — 3 sept. 1983, al XVII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică].
140. SARAMANDU, NICOLAE, *La XVIe Réunion de la rédaction de l'***Atlas Linguarum Europae (ALE)** *(Leipzig, du 20 au 23 avril 1983)*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 455.
141. SCOROBETE, AUREL, *Simpozionul: Limbă literară și graiuri (Timișoara, 4—5 iunie 1982)*, BulSȘF, 1982, 165—166.
142. STOENESCU, AUGUSTIN, *Sesiunea: Contextul situațional în predarea limbilor și literaturilor moderne*, BulSȘF, 1982, 153—154 [Pitești, 9 iun. 1982].
143. SUSAN, D., *Dezbaterea: Orientări moderne în predarea și însușirea limbii române în condițiile generalizării învățământului (Deva, 15 decembrie 1981)*, BulSȘF, 1982, 149—151.
144. ȘONEA, DUMITRU, *Simpozion: Gramatica limbilor romanice ca obiect de studiu și de predare (Drobeta Turnu-Severin, 4—5 decembrie 1982)*, BulSȘF, 1983, 130—131.
145. TĂNASE, ADELA MIRA, *Bogată participare românească. Al XVII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, DR, **40**, nr. 11995, 28 aug. 1983, 6 [Aix-en-Provence, 29 aug. — 3 sept. 1983; la rubrica : Limba ce-o vorbim].
146. VASCENCO, VICTOR, *Al V-lea Congres internațional al profesorilor de limba și literatura rusă*, LMȘ, nr. 2, 1982, 126—128 [Praga, 16—21 aug. 1982].
147. VASCENCO, VICTOR, *Probleme actuale de gramatică rusă contemporană în dezbaterea specialiștilor*, LMȘ, nr. 1, 1983, 100—103 [masă rotundă, București, 9 febr. 1983, FLLD a UB].

148. V. G., *A III-a sesiune științifică de studii literare, lingvistice și interdisciplinare. Primul colocviu de interdisciplinaritate*, BLA, nr. I—II, 1982, 62 [Dej, 9—12 sept. 1982].
149. VOINEA, RADU, *Simpozionul de la Chișineu-Criș*, Orizont, **34**, nr. 22, 1983, 2 [mai 1983, cu tema : Valori ale limbii și literaturii române].
150. * * * *Cercetarea proverbelor românești*, RLit, **16**, nr. 29, 1983, 2 [simpozion, Drobeta Turnu-Severin, 18 iun. 1983, CCD, FSȘF și IȘJ Mehedinți].
151. * * * *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane. Colocviu. Iași, 7—8 decembrie 1979*, AnL, **27**, 1979—1980, 296.
152. * * * **Dicționarul etimologic al limbii române** *(DELR)*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 64 [sesiune, Buc., 15—16 iun. 1982].
153. * * * *Masă rotundă : Sociolingvistica : Implicații filozofice și practice*. Sub redacția Conf. dr. doc. Victor Vascenco, LLRusă, 367—404 [intervenții : Emil Vrabie : *Implicațiile filozofice ale sociolingvisticii*, 368—370 ; Victor Vascenco : *Direcții de cercetare în sociolingvistică*, 370—372 ; Maria Dumitrescu : *Legătura dintre sociolingvistică și alte discipline*, 372—374 ; Siegfried Wolf : *Elemente de sociolingvistică în cele mai vechi lucrări de filologie rusă*, 374—375 ; Ecaterina Fodor : *Cu privire la norma sociolingvistică*, 376—378 ; Anatol Pedestrașu : *Condiționarea socială a formelor de adresare pronominală*, 378—382 ; Mihai Marinescu : *Dimensiunea sociolingvistică a cercetării folclorului*, 382—388 ; Andrei Ivanov : *Sociolingvistica și fenomenul dialectal*, 388—391 ; Aurica Brașoveanu : *Progresul în limbă (cu privire la adjectiv)*, 391—394 ; Romeo Chivescu : *Elemente de dinamică a limbii*, 394—399 ; Mircea Gheorghiu : *Termenii de înrudire și uzul social*, 399—401 ; la discuții, a mai participat Virgil Șoptereanu].
154. * * * *Romanoslavica*. XXI. *Referate și comunicări prezentate la cel de-al IX-lea Congres internațional al slaviștilor (Kiev, 6—14 septembrie 1983). Doklady i soobščenija predstavlennye na IX Meždunarodnom S'ezde slavistov (Kiev, 6—14 sentjabrja 1983). Rapports et communications présentées au IXe Congrès international des slavistes (Kiev, 6—14 septembre 1983)*, București, [TUB], 1983, 451 p. multigr. (UB. FLLS. AS).
155. * * * *Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România. Ședințele de comunicări*, StCl, **21**, 1983, 191—193 [22 sept. 1980 — 4 iun. 1981].
VEZI și nr. **339**, 499, 513, 517, 540, **561**, 712, 1710, 2237.

Recenzii

156. BÎRLĂDEANU, MIHAELA, *XIV Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza, Napoli, 15—20 aprilie 1974. Atti*, vol. I, Napoli, Gaetano Macchiaroli, Amsterdam, John Benjamins B. V., 1978, 517 p., SCL, **34**, nr. 3, 1983, 270—272.
157. GRAUR, AL., *Studii de onomastică*, RLit, **16**, nr. 18, 1983, 10 [vol. al III-lea ; la rubrica : Limba noastră]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 218.
158. GRUIȚĂ, G., *Atti del Convegno „L'insegnamento delle lingue straniere nelle Facoltà di Scienze Politiche" (Roma, 12—14 ottobre 1981)*. A cura di Giuseppe Vella e Ioan Guția, Roma, Istituto di Lingue Straniere, Facoltà di Scienze Politiche, 1982, 233 p., CL, **20**, nr. 1, 1983, 87—88.
159. PEDESTRAȘU, A., *Cel de-al cincilea Congres internațional al profesorilor de limba și literatura rusă. Rezumatele referatelor și comunicărilor*, Praga, Statni pedagogicke nakladatelstvi, 1982, 728 p., LMȘ, nr. 1, 1983, 117—119.
160. RUSU, VALERIU, *L'Onomastique, témoin des langues disparues*. Actes du Colloque d'onomastique romane de Dijon (27—30 mai 1981) publiés par Gérard Taverdet, Dijon, 1982, 429 p., AnICED-B, **2**, 1983, 456—458.
161. VASILESCU-CAPSALI, N., *Actele Simpozionului internațional de tracologie*, TribRom, **12**, nr. 249, 1983, 4 [Palma de Mallorca, 1981, Roma, Nagard, 1983, 363 p.].
162. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Akten des Internationallen Albanologischen Kolloquiums, Innsbruck* 1972. Zum Gedachtnis Norbert Johl. Herausgegeben von Hermann M. Ölberg, Innsbrücker Beiträge zur Kulturwissenschaft Sonderheft 41, Innsbruck, 1977, XV + 784 p., Bull AIESSEE, **15—16**, 1977—1978, 532—537.
VEZI și nr. 454, 716, 1710.

2. CRONICI, DĂRI DE SEAMĂ

163. ANGHELESCU, MARICA, *Activitatea filialelor și subfilialelor în anul 1981*, BulSȘF, 1982, 171—198 ; *Activitatea filialelor și subfilialelor în anul 1983*, BulSȘF, 1983, 133—160.

164. JEANRENAUD, MAGDA, *D'une pratique à la théorie: l'activité traduisante*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 165.
165. LOHAN, GEORGETA, *Ecouri ale activității sectorului de dialectologie în publicații de peste hotare*, AnICED-B, **2**, 1983, 463—473.
166. M. N., *The Circle of Poetics*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 166—167 [condus de prof. I. Coteanu, la FLLR a UB].
167. M. O., *The Romanian Group of Semiotics*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 164.
168. TANAȘOCA, ANCA, *Échos de l'Institut d'études sud-est européennes, Bucarest, juillet 1981 — juillet 1982*, RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 51—55.
169. * * * *Activitatea Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași în anii 1979—1980*, AnL, **27**, 1979—1980, 247—252.
170. * * * *Dare de seamă asupra activității desfășurate de Consiliul de conducere al S.Ș.F. și de comitetele filialelor și subfilialelor în anul 1981 (text prescurtat)*, BulSȘF, 1982, 199—202.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

171. ALZIZA SEIXO, MARIA, *Lectura-scriitură și lectura critică*, RLit, **16**, nr. 45, 1983, 21 [trad. de Daniela Dobroiu].
172. ANGHELESCU, NADIA, *Observații despre statutul cauzalității într-o teorie a limbii*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 386—389.
173. ANGHELESCU, NADIA, *Reflexe ale comportamentului mitic în limbaj*, Omagiu G. Ivănescu, 104—111.
174. ARSENIE, DAN, *Vers une éthique du traducteur (à partir d'un texte de Jacob Boehme)*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 48—51.
175. ARVINTE, V., **Atlas Linguarum Europae (ALE)**. *Comentariu la întrebarea 117, „la cigogne"*, AnL, **27**, 1979—1980, 5—20 [rés. fr.].
176. AȘGIAN, B., *Aspecte moderne ale relației între gîndire, vorbire și limbaj*, Forum, **25**, nr. 7—8, 1983, 134—140.
177. AVĂDANEI, ȘTEFAN, *Poetică și poezie*, Cronica, **18**, nr. 6, 1983, 8.
178. AVĂDANEI, ȘTEFAN, *Text, operă, lectură*, Cronica, **18**, nr. 17, 1983, 8.
179. AVĂDANEI, ȘTEFAN, *The Translation of Poetry as Literary Criticism*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 111—115.
180. BELCHIȚĂ HARTULAR, ANCA, *On Defining Code Switching*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 239—244.
181. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Puncte de vedere privind interpretarea cuvîntului ca sistem de sensuri*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 398—401.
182. BOCHMANN, KLAUS, *Bemerkungen zur Wesen und Gegenstand der Soziolinguistik*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 23—30.
183. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, *Cumulul funcțional*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 549—552.
184. BORGER, MARIA, KUMMER, GERLINDE, *Body Language-Space and Touch and how do you Rate on the Sending and Receiving of Nonverbal Signals*, LLEA, 113—123 [cu bibl.; rez. rom.].
185. BOURDIEU, PIERRE, *Limbaj și putere simbolică*, Cronica, **18**, nr. 29, 1983, 8 [trad. de Mihai Dinu Gheorghiu].
186. BRYANI, WILLIAM H., *Prenominal Relative Clauses and Word Order (I)*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 38—52; *(II)*, nr. 2, 125—145 [cu numeroase fig. și tab.].
187. CARPOV, MARIA, *Le métalangage comme interprétation... et vice-versa — Quelques points de théorie —*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 74—80.
188. CARPOV, MARIA, *Les possibles — et les impossibilités — de la traduction littéraire*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 83—88.
189. CHIȚORAN, MARIANA, *Transformational Grammar. Tagmemic Analysis and Paragraph Construction*, AUBLLS, **31**, 1982, 103—104.
190. CIOCÎRLIE, LIVIUS, *La théorie du texte. Ses racines littéraires. Ses principes. Ses adversaires*, MLLF, 106—121.
191. CIOPRAGA, CONSTANTIN, *Șapte reflecții despre limbă*, ȘB, **9—10**, 1981—1982, 13.
192. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Remarks on Rhetorical Questions*, AUBLLS, **31**, 1982, 81—83.
193. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Word Meaning, as Formal and Factual Object*, RRL, **28**, nr. 6, 1983, 495—509.

194. COTEANU, ION, *Structura limbii și inteligența artificială*, IAR, 22—24.
195. CRĂCIUN, GHEORGHE, *Trup și literă [I]*, Astra, **18,** nr. 5, 1983, 1, 14; *(II)*, nr. 6, 1, 7.
196. CRISTEA, TEODORA, *Pour une approche contrastive guillaumienne*, RRL, **28,** nr. 3, 1983, 199—203.
197. DIAC, LIVIA, *Teaching Literature and the Theory of Esthetic Informations*, LMȘ, nr. 1, 1983, 43—48.
198. DIMITRIU, GHEORGHIȚA, *Polaritatea: monolog autonom/discursul naratorului conștient de sine*, AUBLLS, **31,** 1982, 31—32.
199. DINU, MIHAI, *Pour une nouvelle définition du concept de série synonymique*, RRL, **28,** nr. 6, 1983, 479—485.
200. DOBRE, DAN, *Pentru o problematică a mass-mediei*, AUIFiloz, **29,** 1983, 79—84 [abordare semiotică a mesajului transmis; cu 5 fig. și 1 tab.].
201. DOBRE, DAN, *Stratégies argumentatives dans la presse. Niveau intradiscursif micro-structurel*, AUBLLS, **31,** 1982, 16—19.
202. DOINAȘ, ȘTEFAN AUG., *P. Valéry: Poeticul ca oscilație între sunet și sens*, Argeș, **18,** nr. 2, 1983, 6; *Adorno: Opera ca sinteză între intuitiv și conceptual*, nr. 2, 6—7; *Hans-Georg Gadamer — De la „metaforica" limbii la speculativul activității poetice (I)*, nr. 3, 7; *Georg Lukacs: Dialectica sistemelor de semnalizare 1' și 2*, nr. 10, 10—11 [Sub titlul comun: Fișe pentru „Discursul mixt"]. Vezi BRL, **25,** 1982, nr. 320.
203. DOINAȘ, ȘTEFAN AUGUSTIN, *Autonomia și intersectarea tipurilor de discurs*, Familia, **19,** nr. 3, 1983, 16.
204. DOINAȘ, ȘTEFAN AUGUSTIN, *Vivificarea mutuală a poeticului și filozoficului*, Familia, **19,** nr. 4, 1983, 6.
205. P. DOMBI, ERZSÉBET, *Az irodalomkritikai szaknyelv szemiotikája*, Korunk, **42,** nr. 1, 1983, 82—84.
206. DRĂGĂNESCU, MIHAI, *Note despre formă și sens*, RLit, **16,** nr. 14, 1983, 7.
207. FASSEL, LUMINIȚA, *Rolul substratului în determinismul schimbărilor limbii*, Omagiu G. Ivănescu, 145—153.
208. FIROIU-GOLDIȘ, ANA, *Retorică și neologie lexicală*, AUBLLS, **31,** 1982, 74—76.
209. FIROIU-GOLDIȘ, ANA, *Subiect și temporalitate în lexicografie*, SCL, **34,** nr. 6, 1982, 540—542.
210. FLOREA, LIGIA STELA, *Structure et agencement de la phrase orale. Le modèle „topic-comment"*, RRL, **28,** nr. 3, 1983, 209—222.
211. FOARȚĂ, ȘERBAN, *Traductions (et traducteurs) entre „servilité" et „usurpation"*, CREL, **10,** nr. 1, 1983, 42—46.
212. FORĂSCU, NARCISA, *Une modalité de caractériser les structures antonimes*, AUBLLR, **32,** 1983, 77—81.
213. FORĂSCU, NARCISA, BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Sistem și actualizare în semantică*, AUBLLR, **32,** 1983, 65—76.
214. FROMM, ERICH, *Limbajul uitat*, Vatra, **13,** nr. 3, 1983, 9 [trad. de Gheorghe Rotaru].
215. GANDON, FRANCIS, *La négativité ches batailles: propositions pour une théorie intensionnelle du texte*, RRL, **28,** nr. 1, 1983, 71—91 [cu bibl. bogată].
216. GHEORGHIU, MIHAI DINU, *„Ce vrea să spună* **a vorbi**", Cronica, **18,** nr. 29, 1983, 8 [despre Pierre Bourdieu].
217. GHIȚĂ, ELENA, *Pentru o definiție a traductemului (I)*, AUT, **20,** 1982, 63—72 [rés. fr.].
218. CS. GYÍMESI, ÉVA, *A müelemzés módszertanához*, SU, 148—198 [cu bibl. bogată].
219. CS. GYÍMESI, ÉVA, *Ösképek, egyetemes szimbólumok*, NyIK, **27,** nr. 1, 1983, 3—13 [rez. rom.].
220. GYURCSIK, MARGARETA, *Le discours dramatique*, MLLF, 146—160.
221. HAGIU, ADELA, *Poïetique ou génétique?*, AUIL, **28,** 1982, 47—52.
222. HĂULICĂ, CRISTINA, *J. L. Borges y el juego llamado lectura*, Sec. 20, nr. 5—6, 1982, 119—132.
223. HRABÁK, JOSEF, *Introducere în teoria versificației*. Prefață de Mihai Pop. Traducere și note de Anca Irina Ionescu, București, EU, 1983, 299 p.
224. ILIESCU, ADRIAN PAUL, *Surse ale interesului pentru limbaj în filozofia contemporană*, RF, **30,** nr. 6, 1983, 523—530.
225. ILUȚ, PETRU, *Comunicare terminologică în disciplinele socio-umane, euric și etic*, StUBBPh, **28,** 1983, 35—38.
226. IONESCU, ANDREI, *La traducción y la creación poética — operaciones generales*, CREL, **10,** nr. 1, 1983, 20—26.

227. IONESCU, CORNEL MIHAI, *Heidegger „traduit" par Lacan*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 92—110.
228. IONESCU, EMIL, *Analicity and Synonymy in Natural Languages*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 147—152.
229. IONESCU MUREȘANU, MARINA, *Notes sur la traduction du texte critique*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 116—122.
230. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, **Atlas Linguarum Europae (ALE)**. *Map 006, „bad Weather". A Commentary*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 253—262.
231. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Sociolingvistica — domeniu interdisciplinar*, MSȘFLA, **3**, 1981, 41—45.
232. IVANOVICI, VICTOR, *Text and Translatability*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 11—19 [cu 2 tab.].
233. IVĂNESCU, G., *Lingvistică generală și românească*. Ediție, note și indice de Vasile Șerban și Vasile D. Țâra, Timișoara, EF, 1983, 327 p. Vezi și nr. 348.
234. JEANRENAUD, MAGDA, *La traduction: interprétation et/ou production (?)*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 27—32.
235. JOJA, CRISANTEMA, *Métalogique et philosophie du langage*, Noesis, **6**, 1980, 155—168 [Engl. Ab.].
236. JUCU-ATANASIU, LUCIA, *Călătoriile lui C. Negruzzi sau nostalgia clasicului (II)*, SLRC, **3**, 1981, 11—23 [rés. fr.; deutsch. Zus.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 367.
237. LAGUARDIA, ERIC, *Derrida's „Différance"*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 37—43.
238. LECCA, DOINA, *Unele aspecte ale relevanței conversaționale a metaforei (cu referire la piesele lui H. Pinter)*, BUG, **6**, nr. 1, 1953, 71—74.
239. LILIN, ANDREI A., *Lamentoul Ariadnei. Din preistoria „Jocului cu mărgele de sticlă"*, Timișoara, EF, 1983, 312 p.
240. LOBIUC, IOAN, *Continuitate și discontinuitate* **ciclică** *în istoria teoriilor și metodologiilor lingvistice. I. „Crizele" și cotiturile lingvisticii generale în lumina unei anticipații surprinzătoare, din anul 1812, a semioticii lingvistice contemporane*, Omagiu G. Ivănescu, 179—208.
241. MANCAȘ, MIHAELA, *Semantica simbolului poetic*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 431—436.
242. MANCAȘ, MIRCEA, *Despre esența fenomenului poetic*, RLit, **16**, nr. 24, 1983, 19.
243. MARCUS, SOLOMON, *Cînd scrierea începe să cînte*, SMAV, 392—398 [semantica textului].
244. MARCUS, SOLOMON, *La fonction explicative de la parodie*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 81—90.
245. MARIN, CONSTANTIN, *Semn și sens în unele scrieri ideografice*, AUIFiloz, **29**, 1983, 70—76 [cu 3 fig.; rés. fr.].
246. MARINO, ADRIAN, *Pour une „poétique" comparatiste*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 144—154.
247. MAVRODIN, IRINA, *La production du texte*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 108—115.
248. MAVRODIN, IRINA, *La traduction — une pratico-théorie*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 4—10.
249. MAVRODIN, IRINA, *Poietică și poetică*, București, EU, 1982, 208 p. Vezi și nr. 352, 365, 366, 367, 369, 379, 389.
250. MĂGUREANU, ANCA, *Approche sémiotique des tropes*, AUBLLS, **31**, 1982, 10—12.
251. MĂGUREANU, ANCA, *Pragmatică și sensul lexical*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 437—441.
252. MICLĂU, PAUL, *Poetică, retorică, filologie din perspectiva interdisciplinarității*, AUBLLS, **31**, 1982, 3—7.
253. MIHAI, GHEORGHE, *Subiectul cunoscător și structura acțiunii dialogale*, LAS, 184—193.
254. MIHALEVSCHI, MIRCEA, *La rhétorique du paradoxe*, AUBLLS, **31**, 1982, 29—30.
255. MIHĂILĂ, RODICA, *Complicité conversationelle*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 31—38 [cu bibl. bogată].
256. MIHĂILĂ, RODICA, *Prolegomena to a Poetics of Modernism*, AUBLLS, **31**, 1982, 8—9.
257. MILAȘ, CONSTANTIN, *Mijloace lingvistice de concatenare a macrocontextelor*, StUBB, **28**, 1983, 8—14 [rés. fr.].
258. MINCU, MARIN, *Semiotica literară italiană*. Convorbiri cu D'Arco Silvio Avalle, Maria Corti, Cesare Segre, Umberto Ecco, Emilio Garroni, Stefano Agosti, Marcello Pagnini, Alessandro Serpieri, Gian Luigi Beccaria, Aldo Rossi, Antonino Buttitta, Gian Paolo Caprettini, București, EU, 1983, 224 p. Vezi și nr. 374.
259. MIROIU, MIHAI, *Notes on the Intercultural Approach to Translation*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 13—16 [rez. rom.].
260. MOIGRĂDEANU, DOINA, SORAN, VIOREL, IORDAN, MARGARETA, *Baza bioantropologică, dezvoltarea limbajului și umanizarea*, Condinf **81**, 105.
261. MURĂREȚ, MARIA, MURĂREȚ, ION, *O armă a retoricii: exordiul insinuant*, AUBLLS, **31**, 1982, 20—22 [rés. fr.].

262. MURVAI, OLGA, *Szempontok a szövegjelentés és a modalitás kapcsolatának vizsgálatához*, SU, 53—83 [cu bibl. bogată].
263. NASTA, MIHAI, *Despre alfabetul iconic al metaforei și neajunsul cărții* (I), Echinox, **14**, nr. 5—6—7, 1982, 3, 22.
264. NĂSTĂȘEL, EUGEN, *5 bariere în calea comunicării eficiente*, Condinf 81, 24—26.
265. NEȚ, MARIANA, *A Glossematic Model of Poetic Text Generation*, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 333—338 [cu 3 fig.].
266. NEȚ, MARIANA, *Funcții ale izotopiei în textele poetice*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 139—141 [Engl. Ab.].
267. NICOLAESCU, MĂDĂLINA, *Relația dintre textul dramatic și reprezentarea scenică în construirea universului dramatic*, AUBLLS, **31**, 1982, 33—34.
268. OIȚĂ, ION, *Principy klassifikacii složnyh predloženij*, LMȘ, nr. 1, 1983, 78—86.
269. PALOMO, DOLORES, *Toward a Poetics of the Historical Novel*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 71—80.
270. PAVEL, MARIA, *Les changements phonétiques dans la conception de G. Ivănescu*, Omagiu G. Ivănescu, 236—243.
271. PÂNZARU, IOAN, *Fapte de emoție*, AUBLLS, **31**, 1982, 26—28 [rés. fr.].
272. PÂRLOG, HORTENSIA, *Fonetică contrastivă sau fonologie contrastivă?*, SACLER, 2—5.
273. PETRESCU, IOANA EM., *Niveaux de configuration dans la construction de l'image*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 12—35.
274. PETRI, LUCREȚIA, *The Same Sentence may Sometimes be Different (Rhetorically, via Intonation)*, AUBLLS, **31**, 1982, 95—96 [rez. rom.].
275. PETRI, LUCREȚIA, IONESCU, DANIELA, *Funcția estetică a efectelor vocale. Onomatopeea secundară și terțiară*, BUG, **6**, nr. 1, 1983, 67—69.
276. PLEȘU, ANDREI, *Das Kunstwerke des Geschehen der Wahrheit*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 89—92 [pornind de la Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Buc. 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 351.
277. PLOTT, HEINRICH F., *Știința textului și analiza de text. Semantică, lingvistică, retorică*. În românește de Speranța Stănescu, București, EU, 1983, 447 p. [cu bibl. și ind. de aut. și mat.].
278. POP, ION, *Roland Barthes și „scriitura vizibilului"*, Steaua, **34**, nr. 8, 1983, 56.
279. POPÂRDA, OANA, *La phrase dans la conception de G. Ivănescu*, Omagiu G. Ivănescu, 251—260.
280. POPESCU, DAN CRISTIAN, *Limbaj și gîndire plastică*, Arta, **30**, nr. 11, 1983, 21—23 [sub t. com. : Imagine plastică — limbaj].
281. ROGOZ, ADRIAN, *Textul — componentă a imaginii plastice*, SMAV, 315—343 [cu numeroase fig.].
282. ROSETTI, A., *Études de linguistique générale*, București, EU, 1983, 515 p. [cu ind. de aut. și cuv.]. Vezi și nr. 343.
283. ROVENȚA-FRUMUȘANI, DANIELA, *Semiotica limbajului științific*, VSt, **27**, nr. 49, 1983, 9.
284. SAINDERICHIN, SVEN, *A scrie pentru a fi citit*, PN, **28**, nr. 8—9, 1983, 71—75 [fragmente din *Écrire pour être lu*, trad. de Victoria Iliescu].
285. SAMSON, A. P., *Eseuri despre gîndire*, București, CR, 1983, 204 p.
287. SCHVEIGER, PAUL, *A Semiotic Approach to Reference (in Romanian)*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 165—168.
288. SCHVEIGER, PAUL, *A szövegnyelvészet néhány elméleti kérdése*, SU, 12—52 [cu bibl. bogată].
289. SEMENIUC-POLKOWSKA, MARIA, *A Tentative Linguistic Interpretation of the Notion of Pseudofiguration. II*, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 339—352. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 584.
290. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *New Data Concerning the Term „Psycholinguistics". Roman Jakobson and Ovid Densusianu*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 373—381 [cu bibl. bogată].
291. STAN, I., *Elogiul limbii materne. Considerații teoretice lingvistice*, Orizont, **34**, nr. 43, 1983, 4.
292. STAN, I. T., ALDEA, O., *Principy semantičeskoj adaptacii*, SLLM, **3**, 1980, 55—58 [cu bibl. bogată].
293. STEINER, GEORGE, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*. Traducere de Valentin Negoiță și Ștefan Avădanei. Prefață de Ștefan Avădanei, București, EU, 1983, 608 p.
294. SWIGGERS, P., *Remarques sur l'arbitraire*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 171—173.

295. SZABÓ, ZOLTÁN, *A szövegnyelvészet stilisztikai jelentősége*, SU, 84—147 [cu bibl. bogată].
296. ȘERBAN, ALEXANDRU, *After Babel — Approximations and Accents*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 131—136.
297. ȘERBAN, DOMNICA, *Discursul științific: particularități ale structurii sintactice și tematico-informaționale*, LMȘ, nr. 1, 1983, 31—42.
298. ȘERBAN, DOMNICA, IONESCU, DANA, *The Passive Parallelism*, AUBLLS, **31**, 1982, 91—94.
299. ȘTEFĂNESCU, IOANA, *The Alternation between the Indicative and Subjunctive in Complement Clauses*, AUBLLS, **31**, 1982, 88—90.
301. TEODORESCU-BRÎNZEU, PIA, MIHĂEȘ, MIRCEA, *Cuvînt și imagine în poezia vizuală*, SMAV, 344—349.
302. TIUGAN, MARILENA, *Idiolect vs. Rural Social Group: a Relationship in Search of a New Kind of Approach*, RRL, **28**, nr. 6, 1983, 487—494.
303. TODORAN, EUGEN, *L'espace poétique et la section d'or de la poésie*, CREL, **9**, nr. 2, 1982, 72—94 [cu 7 fig.].
304. TOMA, DOLORES, *Pro și contra sau spiritul retoricii*, AUBLLS, **31**, 1982, 13—15.
305. TOMA, RADU, *L'usage de la figure*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 44—51.
306. TSHISUNGU WA, J. TSHISUNGU, *Éléments pour une analyse logico-pragmatique des ouvreurs de conversation*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 62—66.
307. TUȚESCU, MARIANA, *Contextul situațional în lingvistică și didactică*, LMȘ, nr. 2, 1982, 11—18.
308. TUȚESCU, MARIANA, *Le principe de la substitution en rhétorique*, AUBLLS, **31**, 1982, 77—80 [rez. rom.].
309. TUȚESCU, MARIANA, *Univers de discurs și structură sintactică*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 492—497.
310. ȚENCHEA, MARIA, *L'analyse sémique*, MLLF, 59—76.
311. UNCHEȘEL, MIHAELA, *Noam Chomsky — spre o nouă paradigmă în gîndirea științifică*, OS, **10**, nr. 4—5, 1983, 17.
312. VASILIU, E., *Semantică, normă și efect de stil*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 460—465.
313. VASILIU, EMANUEL, *O interpretare „pragmatică" a sistemelor deontice: aserțiuni permise și nepermise*, LAS, 170—183.
314. VEJA, VIRGINIA, ȚURLAN, VALENTIN, *Considerații pe marginea unei probleme controversate: semnificație și sens*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 65—70.
315. VERONA, ROXANA, *Rhétorique du rêve ou l'inconscient du texte*, AUBLLS, **31**, 1982, 23—25.
316. VIERU, SORIN, *Logici deontice elementare*, LAS, 122—142 [cu 1 fig.].
317. VINȚELER, ONUFRIE, *Conceptul de sinonim*, SLLM, **3**, 1980, 180, 6—36 [cu bibl. bogată].
318. VINȚELER, ONUFRIE, *Cu privire la semnificația prepozițiilor și conjuncțiilor*, StUBB, **28**, 1983, 68—71 [русс. рез.].
319. VODĂ CĂPUȘAN, MARIA, *În lumea semnelor*, Steaua, **34**, nr. 2, 1983, 48.
320. VOICU, MIHAELA, *O modalitate de implicare a autorului în text: prologurile romanelor lui Chrétien de Troyes*, AUBLLS, **31**, 1982, 41—43.
321. VULTUR, SMARANDA, *A Type of Intertextuality: the Quotation in the Critical Discourse*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 397—403.
322. VULTUR, SMARANDA, *Situer l'intertextualité*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 32—36.
323. WALD, HENRI, *Articularea*, Familia, **19**, nr. 12, 1983, 6.
324. WALD, HENRI, *Contrazicerea dialectică*, Familia, **19**, nr. 9, 1983, 7.
325. WALD, HENRI, *Expresie, expresivitate*, Arta, **30**, nr. 11, 1983, 20—21 [v. t. com. la nr. 280].
326. WALD, HENRI, *Ideea vine vorbind*, București, CR, 1983, 311 p.
327. WALD, HENRI, *Lingvistic, extralingvistic, paralingvistic*, MSȘFLA, **3**, 1981, 203—207.
328. WALD, HENRI, *Originea verbală a logicii*, Familia, **18**, nr. 6, 1983, 8.
329. WALD, HENRI, *Semiologice*, Familia, **19**, nr. 5, 1983, 9.
330. WALD, HENRI, *Vorbire și joc*, Condinf 81, 104—105.
331. WALD, LUCIA, *Aspects of the Relation between Logical and Historical Approaches in the History of Linguistics*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 15—21.
332. ZAHARIA, CONSTANTIN, *Georges Mounin ou une science de traduire*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 123—130.
333. ZAMFIR, MIHAI, *În era post-Jakobson*, Contemporanul, nr. 15, 1983, 4, 13.

334. ZUGUN, PETRU, *Descrierea „flexiunii verbale compuse" a unor limbi moderne în vechi gramatici europene*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 22—28 [Engl. Ab.].

335. ZUMTHOR, PAUL, *Încercare de poetică medievală*. Traducere și prefață de Maria Carpov, București, EU, 1983, 639 p. V. și nr. 373.

336. ZUMTHOR, PAUL, *Poétique Médiévale et poétique d'oralité*, CREL, **8**, nr. 3, 1981, 7—11.

337. * * * *A szövegvizsgálat uj útjai*. Tanulmányok. Szerkesztette Szabó Zoltán, Bukarest, KK, 1982, 240 p.

338. * * * *Filozofia limbajului din antichitate pînă în secolul al XVIII-lea (În texte și studii)*. Redactor responsabil prof. dr. Lucia Wald. Autori : Sergiu Al-George, Nadia Anghelescu, Coman Lupu, Vasile Moisescu, Mihai Nasta, Adelina Piatkovski, Teodora Popa-Tomescu, Felicia Ștef, Lucia Wald, București, [TUB], 1983, 248 p. multigr. (UB. FLS) [studii despre și texte din : Pānini, Plaut, Aristotel, Diogenes Laertios, Diogenes din Oinoanda, Dionysios Thrax, Dionys din Halicarnas, Diodor din Sicilia, Apollonius Dyskolos, Sextus Empiricus, M. Terentius Varro, T. Lucretius Carus, Q. Horatius Flaccus, M. Fabius Quintillianus, Diomedes, Aurelius Augustinus, Priscianus din Bizanț, Ibn Faris, Thomas de Aquino, Dante Alighieri, René Descartes, Cl. Lancelot, A. Arnauld, John Loke, Giambattista Vicco, César Chesneau du Marsais, James Harris, Etienne Bonnot de Condillac]. Vezi și nr. 349.

339. * * * *Inteligența artificială și robotica*. Colectiv de editare : prof. Mihai Drăgănescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. Adrian Davidoviciu, Ioan Georgescu, Nicolae Teodosie, București, EARSR, 1983, 39 p. (ARSR. Comisia „Revoluția științifică și tehnică". ICI) [comunicări de la sesiunea științifică „Inteligența artificială și robotica" din București, 22—23 oct. 1981].

340. * * * *Logica acțiunii*. Studii. Coordonator : Cornel Popa. Colectivul de autori : Octavian Stănășilă, Mircea Tîrnoveanu, Emanuel Vasiliu, Cornel Popa, Sorin Vieru, Luca Șerbănați, Adrian Gheorghe, Acsinte Dobre, Petru Ioan, Lucian Onulescu, Valentin Mureșan, Mihail Bărbuceanu, Adrian Alexandrescu, Cetin Denislam, Gheorghe Mihai, Gabriel Marinescu, București, EȘE, 296 p.
VEZI și nr. 82, 83, 91, 132, 140, 153, 164, 166, 167, **391**, 392, 399, 400, 408, 410—414, 419, 427, 434, 436, 441, 442, 466, 530, 627, 657—659, 681, 690, 788, 956, 958, **959**, 970, **1073**, 1148, 1194, 1208, 1211, 1256, 1283, 1396, 1445, 1582, 1617, 1644, 1652, 1653, 1657, 1678, **1680**, 1897, 1962, 2015, 2033, 2048, 2051, 2060, 2065, 2084, 2087, 2088, **2138**, **2157**, **2167**, 2280.

Recenzii

341. BRÎNZEI, MUGURAȘ, *Cristina Hăulică : „Textualitate și intertextualitate"*, ConvLit, **89**, nr. 5, 1983, 14. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **350**.

342. CVASNÎI, MARIA, Doina Bogdan-Dascălu, *Critica — limbaj secund* [...], LL, nr. 2, 1983, 257—260. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **279**.

343. DIMITRESCU, FLORICA, *Alexandru Rosetti și lingvistica generală*, RLit, **16**, nr. 42, 1983, 8 [A. Rosetti, *Études*...]. Vezi nr. **282**.

344. DIMITRESCU, FLORICA, Profesor Academician Al. Rosetti..., *Introducere în fonetică*. Introduction to Phonetics [...], *Schiță de istorie socială a limbii române*. Outline of the Romanian Language Social History [...], RomBooks, nr. 4, 1982, 36—37. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **433**, **809**.

345. DRAGOȘ, ELENA, Carmen Vlad, *Semiotica criticii literare* [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 84—86. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **475**.

346. DRAGOȘ, ELENA, Doina Bodgdan-Dascălu, *Critica — limbaj secund* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 168—169. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **279**.

347. FANACHE, V., J. B. Fages, *Comprendre Roland Barthes*, Toulouse, Pribat, 1974, 230 p. CREL, **8**, nr. 4, 1981, 160—162.

348. GIOSU, ȘTEFAN, *Lingvistică generală și românească*, Cronica, **18**, nr. 37, 1983, 4 [de G. Ivănescu]. Vezi nr. **233**.

349. GRAUR, AL., *Păreri ale predecesorilor*, RLit, **16**, nr. 23, 1983, 11 [*Filozofia limbajului*... ; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **338**.

350. GRECU, CONSTANTIN, *Semantica termenilor științifici*, ȘSPH, **nr. 3**, 1983, **67—72** [V. V. Petrov, *Semantika naučnyh terminov*, Novosibirsk, Izdatel'stvo „Nauka", Sibirsk otdelenije, 1982, 127 p.].

351. GRIGORESCU, IRINA, Murray Krieger : *Teoria criticii*, RLit, **16**, nr. 33, 1983, **23**. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **374**.

352. GRIGURCU, GHEORGHE, *„Poietică și poetică"* de Irina Mavrodin, Familia, **18**, nr. 6, 1983, 3. Vezi nr. **249**.
353. ILIESCU, ADRIAN PAUL, *Achiziție sociolingvistică și programare genetică*, ȘSPH, nr. 1, 1983, 38—48 [Noam Chomsky, *Rules and Representations*, New York, Columbia University Press, 1980, 200 p.].
354. ILIESCU, ADRIAN PAUL, *Semantica — o știință socială?* ȘSPH, nr. 1, 1982, 10—18 [Saul Kripke, *Naming and Necessity*, Oxford, Basil Blackwell, 1980, 164 p.].
355. ILIESCU, VICTORIA, *Era lui Emerec*, PN, **28**, nr. 7, 1983, 39—41. [Jean Cloutier, *La communication audio-scripto-visuelle à l'heure des selfmédia ou l'ére de l'Emerec*, Montreal, 1973].
356. IONESCU, A. I., Roberto Gusmani, *Struttura lessicale e prestito* (Structura lexicală și împrumutul), în „Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science", IV, 11, 1979, p. 303—316, LLRusă, 481.
357. IORGA, VIRGINIA, *Limbajul textelor de reclamă*, PN, **28**, nr. 3, 1983, 398 [D. E. Rozental, N. N. Kohtev, *Jazyk reklamnyh tekstov*, Moskva, 1981].
358. IVANCIU, NINA, *La traduction: Langue Française* 51/1981, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 166—167.
359. IVANOVICI, VICTOR, Cristina Hăulică, *Textul ca intertextualitate* (El texto como intertextualidad) [...], CREL, **9**, nr. 3, 1982, 155—156. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **350**.
360. JEANRENAUD, MAGDA, Henri Mitterand, *Le discours du roman*, PUF, Écriture, 1980, 266 p., CREL, **9**, nr. 3, 1982, 160—162.
361. KÁNTOR, LAJOS, *Language, Literature & Meaning II, Current Trends in Literary Research*, Korunk, **42**, nr. 1, 1983, 94 [Amsterdam, 1980].
362. KELEMEN, BELA, Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii* [...]' CL, **28**, nr. 1, 1983, 79—80. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 324.
363. LÁSZLÓ, GÁL, *O posibilă paradigmă a semioticii*, VR, **78**, nr. 7, 1983, 89—90 [Umberto Ecco, *Tratat de semiotică generală*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **325**.
364. LĂZĂRESCU, IOAN, Wolfgang Kühlwein, Gisela Thome, Wolfram Wilss (Hrsg.): *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft*, Wilhelm Fink Verlag, München, 1981, 323 p., RRL, **28**, nr. 4, 1983, 358—359.
365. MANOLESCU, FLORIN, Irina Mavrodin, *„Poietică și poetică"* [...], Contemporanul, nr. 15, 1983, 8. Vezi nr. **249**.
366. MARINO, ADRIAN, *Noi perspective ale poeticii*, Tribuna, **27**, nr. 10, 1983, 2 [Irina Mavrodin, *Poietică...*]. Vezi nr. **249**.
367. MIHĂILESCU, DAN C., *Lecturi intertextuale*, Steaua, **34**, nr. 7, 1983, 25 [Irina Mavrodin, *Poietică...*]. Vezi nr. **249**.
368. MITU, MIHAI, Emanuel Vasiliu, *Elementy semanticzney teorii języków naturalnich. Semantyka logiczna zdań jadrowych*. Przelozyl z języka rumuńskiego Roman Wyborski, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdansk — Lódź, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawbictwo, 1981, 252 p., SCL, **34**, nr. 4, 1983, 362—363 [trad. lucrării *Elemente de teorie semantică* [...]]. Vezi BRL, **13**, 1970/1971, nr. 441.
369. MUNTEANU, AUREL-DRAGOȘ, *Poetică și poietică (I)*, Luceafărul, **26**, nr. 22, 1983, 8; *Poietică și poetică (II)*, nr. 23, 7 [Irina Mavrodin, *Poietică...*]. Vezi nr. **249**.
370. OLTEAN, ȘTEFAN, *Text vs. Sentence. Basic Questions of Text Linguistics*, 1—2, János S. Petöfi (edit.), Hamburg: Buske, 1979, p. X + 618. *Text vs. Sentence. Continued*, János S. Petöfi (edit.), Hamburg: Buske, 1982, VIII + 248 p., RRL, **28**, nr. 4, 1983, 367—369.
371. OPREA, IOAN, Eugene A. Nida, *Componential Analysis of Meaning. An Introduction to Semantic Structures*, Mouton, The Hague — Paris, 1975, 272 p., AnL, **27**, 1979—1980, 236—239.
372. PAPAHAGI, MARIAN, Luciana Stegagno Picchio, *A lição do texto. Filologia e literatura, I — Idade Media*, Lisboa, Edições 70, 1979 („Colecção Signos" 20), 264 p., CREL, **8**, nr. 1, 1981, 155—157.
373. PAVEL, CONSTANTIN, Paul Zumthor: *Încercare de poetică medievală*, Cronica, **18**, nr. 38, 1983, 8. Vezi nr. **335**.
374. POPA, RADU DUMITRU, *Semiotică și literatură*, RLit, **16**, nr. 25, 1983, 19 [Marin Mincu, *Semiotica...*]. Vezi nr. **258**.
375. POPESCU, IULIAN, Maria Carpov, *Introducere la semiologia literaturii* [...], AnL, **27**, 1979—1980, 218—220. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 194.
376. SALA, MARIUS, **Les langues dans le monde ancien et moderne.** Ouvrage publié sous la direction de Jean Perrot. Première partie. **Les langues de l'Afrique subsaharienne.** Textes réunis par Gabriel Manessy. Deuxième partie. *Pidgins et créoles*. Textes

réunis par Albert Valdman, Paris, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1981, XII + 691, p., SCL, **34**, nr. 2, 1983, 174—175.

377. SASU, AUREL, Charles O. Hartman, *Free Verse, An Essay on Prosody*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1980, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 154—155.
378. SASU, VOICHIȚA, Paul A. Bové, *Destructive Poetics — Heidegger and Modern American Poetry*, New York, Columbia University Press, 1980, CREL, **9**, nr. 2, 1982, 154—156.
379. SEVER, AVRAM, *De la intenția artistică la geneza interioară a operei literare*, VSt, **27**, nr. 17, 1983, 8 [Irina Mavrodin, *Poietică*...]. Vezi nr. **249**.
380. SÎNGEORZAN, ZAHARIA, *Critică și semiotică*, RLib, **41**, nr. 12007, 9 iun. 1983, 2 [Carmen Vlad, *Semiotica criticii literare*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **475**.
381. STAN, U. T., Al. Rosetti, Aurelian Lăzăroiu, *Introducere în fonetică* [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 86—87. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **433**.
382. ȘAIM, MIRELA, *L'interprétation entre la construction et l'apprehension*, *Poetics Today*, Tel Aviv, vol. 2, nr. 1 b, Winter, 1980—1981, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 147—151.
383. ȘUTEU, FLORA, Elsa Lüder, *Probleme der sprachlichen Gradation*, Verlag Karl Alberg, Freiburg/München, 1978, 524 S., RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 73—74.
384. VASILESCU, MIRCEA, José Antonio Valenzuela Cervera, *Estructúra de la comunicación narrativa*, Universidad de Murcia, 1980, 28 p., LL, nr. 3, 1983, 439—440.
385. WALD, HENRI, *Reabilitarea retoricii*, Familia, **19**, nr. 3, 1983, 8 [Vasile Florescu, *La rhétorique et la néorhétorique* ...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **335**.
386. WALD, LUCIA, Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii* [...], LL, nr. 4, 1982, 565—569. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 324.
387. WOLF, S., E. Borok, *Die Verbe des Sehens und Hörens*, „Slavica", XVI, 1979, str. 145—151, LLRusă, 462.
388. WOLF, S., P. Ujonyi, *Zur Problematik der Lautsymbolik von sprachegeschichtlichen Aspekt* aus „Slavica", XVI, 1979, str. 139—143, LLRusă, 461.
389. ZAMFIR, MIHAI, *În cetatea teoriei*, RLit, **16**, nr. 17, 1983, 10 [Irina Mavrodin, *Poietică*...]. Vezi nr. **249**.

VEZI și nr. 47, 53, 1077, 1167, 1182, 1183, 1569, 1635, 1780, 1802, 2218.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ȘI APLICATĂ

391. BAGDASAR, RADU, *Critică și cibernetică*, București, EU, 1983, 408 p.
392. BĂRBUCEANU, MIHAI, *Un model probabilist pentru logica cooperării și aplicarea sa în probleme de decizie*, LAS, 215—226.
393. BĂRBUCEANU, MIHAI, ALEXANDRESCU, ADRIAN, DENISLAM, CETIN, *Aspecte privind modelarea pe calculator a sistemelor de norme*, LAS, 101—121 [cu 5 fig.].
394. BULZ, NICOLAE, *Posibilități de înțelegere (pe calculator) a limbilor naturale*, Condinf 87, 106.
395. BURILEANU, CORNELIU, TEODORESCU, VALENTIN, STOLOJANU, GRIGORE, RADU, CEZAR, *Sistem cu logică programată pentru recunoașterea cuvintelor izolate, independent de vorbitor*, IAR, 266—274 [cu 7 fig.].
396. BURILEANU, CORNELIU, TEODORESCU, VALENTIN, STOLOJANU, GRIGORE, RADU, CEZAR, *Tehnici de determinare a frecvenței fundamentale a semnalului vocal, implementate în logica programată*, IAR, 275—284 [cu 9 fig.].
397. CALUDE, CRISTIAN, PĂUN, GHEORGHE, *Despre adecvarea unui model gramatical al funcționării creierului*, IAR, 45—50.
398. CĂZĂNESCU, VIRGIL EMIL, *Introducere în teoria limbajelor formale*, București, EARSR, 1983, 166 p. Vezi și nr. 450.
399. COSTĂCHESCU, ADRIANA, *Demonstratives and Personal Pronouns in a 'MG' for Romanian and French*, RRL, **25**, nr. 5, 1983, 429—454 [cu bibl. bogată].
400. DINU, MIHAI, *Poétique mathématique et interprétation*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 91—95.
401. DOBRE, ACSINTE, *Corelația obiectiv-metodă-program și creșterea raționalizării acțiunii socio-umane*, LAS, 241—251 [cu 1 fig.]
402. DUMITRACHE, MARGARETA, DUMITRACHE, VIOREL, *Prelucrarea textelor în limba română*, Condinf 81, 105—106 [sub t. com. : Informatică, limbă, limbaj].
403. GHEORGHE, ADRIAN V., *Matematica decizici și acțiunii*, LAS, 194—214 [cu 15 fig.].
404. GHERGHINESCU, RUXANDRA P., *Tulburările scris-cititului la copil*, MS, **39**, nr. 26, 1983, 6.
405. IOAN, PETRU, *Norme logice și valori deontice*, LAS, 270—287.
406. JUCAN, T., *On the Possibility to Eliminate Context-Free Grammars from the* **n**-*Cyclic Interactive Systems*, AUIM, **23**, nr. 2, 1982, 97—102.

407. LAZEA, THEODOR, *Formalizarea limbajului în informarea științifică*. Partea a II-a, PID, **17**, nr. 2, 1983, 79—91 [Engl. Ab.; rez. rom.; English Version: *Language Formalization in the Science Information*, 92—108]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 434.
408. MANOLESCU, GORUN, *Bazele teoretice ale sistemelor informatice — probleme actuale și de perspectivă*, IAR, 370—379.
409. MARCUS, SOLOMON, *Gîndirea algoritmică*, București, ET. [1982], 132 p. [v. cap. *Între Piaget și Chomsky*].
410. MARCUS, SOLOMON, *Gîndirea binară și funcțiile limbajului*, Contemporanul, nr. 15, 1983, 4.
411. MARCUS, SOLOMON, *Limbile artificiale ca mijloc de înțelegere a celor naturale*, IAR, 57—63.
412. MARCUS, SOLOMON, *Semiotica și matematica*, VSt, **27**, nr. 49, 1983, 9.
413. MARCUS, SOLOMON, *Timpul (L—XCII)*, VSt, **27**, nr. 1—2, 8—19, 21—24, 26—34, 36—38, 40—47, 49—52, 1983, 2. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 558.
414. MARINESCU, GABRIEL, *O interpretare fuzzy a logicii cooperării*, LAS, 227—240.
415. MICHĂESCU, RADU, DĂNĂILĂ, ION, *Proiectul primei bănci românești de date lingvistice. Aspecte funcționale noi: evaluarea automată a datelor semantice*, IAR, 72—75.
416. MUREȘAN, VALENTIN, *Logica formală și definirea conceptului de aplicație*, LAS, 252—269 [cu 1 tab.].
417. NECULA, NICOLAE, GIUROIU, HORIA, CIUCHE, VALENTIN, *Sistem de analiză și sinteză a vocii bazat pe microprocesor*, IAR, 256—258 [cu 2 fig.].
418. NGUYEN, XUAN MY, *n-Contextual Schemes with Control Languages*, RRMPA, **38**, nr. 8, 1983, 715—731.
419. NICOLAU, EDMOND, *Natural and Artificial Languages*, IAR, 64—71 [cu 5 fig.].
420. NISTOR, ERICA, *Expresii infinit de lungi*, Contemporanul, nr. 52, 1983, 5.
421. NISTOR, ERICA, *„Gîndirea aproximativă"*, Contemporanul, nr. 38, 1983, 11.
422. NISTOR, ERICA, *Presupozițiile*, Contemporanul, nr. 42, 1983, 13.
424. NISTOR, ERIKA, *Distribuția hiperbolică*, Contemporanul, nr. 32, 1983, 5.
425. NISTOR, ERIKA, *Semiotica recursivă*, Contemporanul, nr. 10, 1983, 5.
426. NISTOR, ERIKA, *Verbul — o nouă viziune*, Contemporanul, nr. 20, 1983, 5.
427. ONULESCU, LUCIAN, *Sisteme deontice din perspectiva limbajelor formale*, LAS, 84—100.
428. ORMAN, GABRIEL, *Control Turing Machines for Some Derivational Functions*, BUBrM, **21**, 1979, 103—112 [rez. rom.; Engl. Ab.].
429. ORMAN, GABRIEL, *O clasă de funcții asociate gramaticilor formale*, BUBrM, **20**, 1978, 101—105 [rez. rom.; Engl. Ab.].
430. ORMAN, GABRIEL, *O realizare automată a funcțiilor asociate unei derivații*, BUBrM, **20**, 1978, 107—113 [rez. rom.; Engl. Ab.].
431. PĂUN, GHEORGHE, *Length-increasing Grammars of Finite Index*, RRMPA, **38**, nr. 5, 1983, 391—403.
432. PĂUN, GHEORGHE, *Teoria limbajelor formale, instrument de modelare economică*, RE, **9**, nr. 10, 1983, 20—21.
433. PETRESCU, ADRIAN, CONSTANTINESCU, MIRCEA, CRISTESCU, DANA, *Prelucrarea și recunoașterea semnalelor vocale cu ajutorul micro- și minicalculatoarelor de producție românească Felix M-18 și CORAL*, IAR, 285—291 [cu 1 tab. și 1 fig.].
434. POPA C., STĂNĂȘILĂ, O., *Sistemele de normare și evaluare a acțiunilor normate*, LAS, 77—83.
435. POPA, CORNEL, *Logica modalităților acționale*, LAS, 7—49 [cu 5 fig.].
436. POPA-BURCĂ, LIANA, *Games, Finite Automata and Speech Acts*, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 299—306 [cu 2 fig.].
437. POPESCU, EMIL, *Determinarea generatorilor pentru categoriile morfologice inverse*, BUBrM, **21**, 1979, 123—126 [rez. rom.; rés. fr.].
438. POPESCU, EMIL, *Operatori contextuali inverși*, BUBrM, **20**, 1978, 119—124 [rez. rom.; rés. fr.].
439. SIMOVICI, DAN, *Serial Remarks on the Complexity of Graf Computations*, AUIM, **28**, nr. 2, 1983, 89—96.
440. STĂNĂȘILĂ, O., *Scop și construcție*, LAS, 50—56.
441. STREINU BRÎNZOI, ILEANA, *Inferența gramaticală și învățarea*, IAR, 81—86.
442. ȘERBĂNAȚI, LUCA-DAN, *Către un model al metodei de proiectare a produselor program*, LAS, 57—76 [cu 5 fig.].
443. TÎRNOVEANU, MIRCEA, *Despre construcția unui sistem logistic asertor-deontic transfinit de ordin I*, LAS, 143—149.

444. TUFIȘ, DAN, *Aspecte ale interacțiunii om — mașină prin intermediul limbajului natural*, IAR, 87—96 [cu 5 fig.].
445. TUFIȘ, DAN, *Comunicarea în limbajul natural cu calculatorul*, ȘtTehn, **35**, nr. 8, 1983, 20—21.
446. URBANEK, FRIEDRICH J., *A Note on Conditional Grammars*, RRMPA, **38**, nr. 4, 1983, 341—342.
447. VASILESCU, LUCREȚIA, NICOLESCU, RADU, *Determinarea relațiilor sinonimice de analogie și de asociație cu ajutorul calculatorului*, IAR, 76—81 [cu 3 fig.].
448. * * * *Semiotica matematică a artelor vizuale*. Sub coordonarea prof. Solomon Marcus. București, EȘE, 1982, 411 p. [v. mai ales secțiile 9. *Text și imagine* și 11. *Semantica scrierii*]. Vezi și nr. 456.
VEZI și nr. 109, 194 244, 313, 316, **339**, **340**, 457, 509, 2240.

Recenzii

449. AXINTE, L., Emil Verza, *Ce este logopedia?* [...], AUIFiloz, **29**, 1983, 103. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **470**.
450. C. C., Virgil Emil Căzănescu: *Introducere în teoria* [...], Forum, **25**, nr. 3, 1983, 66. Vezi nr. **398**.
451. CURTEANU, N., Graeme Hirst: *Anaphora in Natural Language Understanding: A Survey*, Lecture Notes on Computer Science, Nov. 119, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, 1981, XIII + 128 p., AUIM, **28**, nr. 2, 1982, 37.
452. CURTEANU, N., Herbert E. Bruderer [Herausgegeber]: *Automatische Sprachübersetzung*), Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Dornstadt, 1982 (**Wegeder Forschung**, Bd. 272), 371 p., AUIM, **28**, nr. 2, 1982, 37—38.
453. CURTEANU, N., Josse de Kock (en collaboration avec Christian Boitet și Jean-Yves Crester): *Linguistique automatique et langues romanes*. Collection **Documents de Linguistique Quantitative** no. 29, Jean-Favard, 1977, 221 p., AUIM, **28**, nr. 1, 1982, 189.
454. MARCUS, S., *Proceedings of the 3rd International Meeting on Computational Linguistics*. Held at Debrecen, Hungary, 585 p., Akademiai Kiadó & Mouton, Budapest & The Hague — Paris, 1976, RRMPA, **38**, nr. 4, 1983, 343.
455. MIHĂESCU, PAULINA, Leonard Bolc (Editor): *Natural Language Based Computer Systems*, Akademie-Verlag, Berlin, 1980, 356 p., AUIM, **28**, 1982, 35—36.
456. POPOVICI, VASILE, *Seducția spiritului geometric*, Orizont, **34**, nr. 21, 1983, 2 [*Semiotica matematică*...]. Vezi nr. **448**.
457. STAN, I. T., Paul Schveiger, *Limbă și vorbire în afazie* [...], StUBB, **28**, 1983, 74—75. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 424.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂȚI

458. BULGĂR, GH., *Cultură și limbaj*, Săptămîna, nr. 35, 1983, 3 [pe marginea recentelor apariții: Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, Ion Coja, *Preliminarii*..., Grigore Brâncuș, *Vocabularul*...Mihaela Mancaș, *Limbajul*..., C. Negreanu, *Structura*..., Alf Lombard și Constantin Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, G. Beldescu, *Ortografie ortoepie, punctuație*]. Vezi nr. **576**, **606**, **954**, **1270** și BRL, **25**, 1982, nr. **1343**, **1364**, **2079**.
459. BULGĂR, GHEORGHE, *Limba — imaginea vechimii noastre*, CRom, **4**, nr. 8, 1983, 7—10.
460. BULGĂR, GHEORGHE, *Limba și cultura românească în sintezele ui Alain Guillermou*, CercLL, **2**, 11—17.
461. COTEANU, ION, *O permanență: limba română*, Flacăra, **32**, nr. 47, 1983, 13, 19.
462. DOMINTE, CONSTANTIN, *Cîteva reflecții despre limbă*, ConvLit, **89**, nr. 9, 1983, PagBuc, **2**, nr. 9, 1983, I; *Dinspre natură spre cultură (I)*, ConvLit, nr. 10, PagBuc, nr. 10, I, IV; *(II)*, ConvLit, nr. 11, PagBuc, nr. 11, I; *Arborele genealogic al limbii române*, ConvLit, nr. 12, PagBuc, nr. 12, I [la rubrica: Limba noastră].
463. GRAUR, AL., *Limba română devine și universală*, Ateneu, **20**, nr. 10, 1983, CBot, 1, nr. 10, 1983, I, IV [interviu luat de Dumitru Ignat].
465. MITU, MIHAI, *Știri despre limba română într-o revistă praheză din 1813*, ISR, 242—255.

466. NICULESCU, ALEXANDRU, *Individualitatea lingvistică*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 161—163 [rés. fr.].
467. NICULESCU, ALEXANDRU, *Unitatea lingvistică a românilor*, RLit, **16**, nr. 48, 1983, 19.
468. OALLDE, PETRU, *Francesco Griselini despre limba română*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 41—54.
469. RUSU, VALERIU, *Limba, expresie a identității spirituale a unui popor*, Săptămîna, nr. 50, 1983, 5.
470. TULBURE, RALUCA, *Rostire românească*, Săptămîna, nr. 12, 1983, 4.
VEZI și nr. 9, 101, **233**, 415, 468, 621, **1627**, 1667, 2256.

Recenzii

471. BARA, MARIANA, N. Mihăescu, *Norme, abateri și inovații* [...], LL, nr. 2, 1983, 252—254. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **609**.
472. BELTECHI, EUGEN, G. Mihăilă, *Studii de lingvistică și filologie* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 169—170. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 473.
473. BULUȚĂ, GHEORGHE, G. Mihăilă, *Studii de lingvistică și filologie*. Studies of Linguistics and Philology, RomBooks, nr. 4, 1982, 37. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 473.
474. DAN, ILIE, Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Éditions Klincksieck, Paris, 1974, 391 p., AnL, **27**, 1979—1980, 215—216.
475. DIMITRESCU, FLORICA, *„Ca o vatră, limba noastră"*, RLit, **16**, nr. 3, 1983, 8 [antologie de George Mirea]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **619**.
476. GRAUR, AL., *Norme, abateri...*, RLit, **16**, nr. 1, 1983, 8 [de N. Mihăescu; v. rubr. la nr. 157]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **609**.
477. ZUB, AL., G. Mihăilă, *Studii de lingvistică și filologie* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 783. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 473.
VEZI și nr. 344, 348.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

478. ANGHELESCU, MIRCEA, *Un enciclopedist: Alexandru Ciorănescu*, RLit, **16**, nr. 22, 1983, 19.
479. ARHIP, ODETTE, *Alexandru Lambrior, începuturile lingvisticii românești*, Cronica, **18**, nr. 41, 1983, ILR, II.
480. AVRAM, MIOARA, *Despre gramatica lui Vasile Alecsandri*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 239—245 [pe marginea art. lui Alexandru Niculescu de la nr. 524]. Vezi și nr. 525.
481. BABEU, DOINA, *Cărturarul bănățean Simeon Mangiuca, membru onorar al Academiei Române*, ARB, 95—102.
482. BALOTĂ, NICOLAE, *L'École transylvaine: la conception philologique, historique et linguistique*, CREpL 384—401.
483. BARNA, A., *Încercare asupra unui manual de conversație din sec. XIX*, SLA, 43—46 [rés. fr.].
484. BEJENARU, LUCIA, *Contribuția gazetei* **Bucovina** *la apărarea idealului național*, BulSȘF, 1982, 93—97 [v. activitatea lui Aron Pumnul].
485. BERCA, OLIMPIA, *Observații asupra terminologiei numelui în gramatica lui Constantin Diaconovici Loga*, ARB, 84—89.
486. BHOSE, AMITA, *Eminescu și limba sanscrită*, Transilvania, **12**, nr. 1, 1983, 27—29, 47 [cu 3 facs.].
487. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, DASCĂLU, CRIȘU, *Preocupările lui Paul Iorgovici cu privire la normarea și îmbogățirea limbii române literare*, ARB, 90—93.
488. BORDA, E., *Corneliu Diaconovici*, Flamura, **35**, nr. 3431, 1983, 2 [la rubrica: Micro-enciclopedia Banatului].
489. BULGĂR, GH., *Eminescu și cultivarea limbii*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 3—4.
490. CHEIE, PAULINA, *Neologismul de origine latino-romanică în* **Lexiconul de la Buda**, LR, **32**, nr. 3, 1983, 206—215.
491. CHIȚIMIA, I. C., *„Aventura" purismului pe scară europeană*, Luceafărul, **26**, nr. 5, 1983, 3.
492. DAN, ILIE, *Un strălucit precursor: Alexandru Philippide*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 231—238.
493. DIMITRESCU, FLORICA, *Idei novatoare la Al. Lambrior*, Forum, **25**, nr. 9, 1983, 90—92 [în text: Dumitrescu].
494. DIMITRESCU, FLORICA, *N. Cartojan și limba română veche*, Forum, **25**, nr. 12, 1983, 79—81.
495. ENE, VIRGILIU, *Tudor Pamfile*, RLit, **16**, nr. 26, 1983, 10 [**la 100 de ani de la naștere**].
496. FODOR, ECATERINA, *Lingvistică rusă la Universitatea din București*, ISR, 57—85.

497. GHEȚIE, ION, *Lecturi aproximative*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 62—64 [pe marginea art. Mioarei Avram din LR, **29**, nr. 6, 1980 referitor la *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 445.
498. GOICU, VIORICA, *Din istoricul preocupărilor asupra subdialectului bănățean*, ARB, 196—201.
499. GRAUR, AL., *Barbu Lăzăreanu*, MȘSFLA, **3**, 1981, 187—190.
500. GRECU, VICTOR V. *„Astra" și definitivarea ortografiei istorice*, LL, nr. 1, 1983, 5—14.
501. GRECU, VICTOR V., *Avram Iancu în lupta pentru drepturile limbii române*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 96—103.
502. GRECU, VICTOR V., *Unificarea și modernizarea lexicului în preocupările „Astrei" și ale revistei „Transilvania"*, CercLL, **2**, 19—27.
503. HÎRȘOVEANU, ELENA, *Centenar Lambrior*, Săptămîna, nr. 8, 1983, 7 [100 de ani de la moarte].
504. IVĂNESCU, D., *Al. Philippide, profesor*, ConvLit, **89**, nr. 7, 1983, 10 [cu 7 dc.].
505. JEGLINSCHI, VICTOR, *Limba polonă la Universitatea din București*, ISL, 100—110.
506. LEU, PAUL, *Simion Florea Marian (1847—1907)*, BulSȘF, 1982, 128—135.
507. LINȚA, ELENA, *Ioan Bogdan — profesorul*, ISR, 41—56.
508. MAFTEI, IONEL, *Personalități ieșene*. Vol. I—IV. *Omagiu*, [Iași], [f. e.]. Vol. I: 1972, 671 p. [Alexandru Lambrior 333—334; Alexandru Philippide 465—467; Gheorghe Săulescu 531—532; Hariton Tiktin 573—575]. Vol. II: 1975, 323 p., [Ilie Bărbulescu 38—40; Traian Bratu 56—58; Teofil Simenschy 245—247]. Vol. III: 1978, 372 p. [Vasile Burlă 58—59; Alexandru Cihac 83—84; George Pascu 245—247]. Vol. IV: 1982, 312 p. [Petru Caraman 64—66; Grigore Scorpan 237—239; August Scriban 240—241; Ioan Șiadbei 266—267].
509. MARCUS, SOLOMON, *Istoria recentă a unui domeniu interdisciplinar*, VR, **78**, nr. 1, 1983, 17—18 [poetica matematică în România].
510. MARINO, ADRIAN, *Les lumières roumaines et „l'illustration" de la langue*, CREpL, 307—361.
511. MECU, NICOLAE, *Gheorghe Nedioglu (1883—1963)*, BulSȘF, 1983, 91—94.
512. MIHĂESCU, DORU, **Cronograful** *lui Mihail Moxa. I*, MȘSFLA, **3**, 1981, 209—238.
513. MIHĂESCU, H., *Vasile Bogrea*, MȘSFLA, **3**, 1981, 181—186.
514. MIHĂILĂ, G., *Bogdan Petriceicu Hasdeu (1836—1907)*, BulSȘF, 1982, 123—127.
515. MIHĂILĂ, G., *„Cuvente den bătrîni" de B. P. Hasdeu. Interlocutor: prof. univ. dr.....*, IB, **31**, nr. 9301, 7 sept. 1983, 3 [conv. cons. de Ion Butnaru].
516. MIHĂILĂ, G., *În întîmpinarea centenarului* **Dicționarului limbii istorice și poporane a românilor — Etymologicum Magnum Romaniae** *al lui B. P. Hasdeu (I)*, VR, **78**, nr. 6, 1983, 20—29; *(II)*, nr. 7, 33—44.
517. MIHĂILĂ, G., *O sută de ani de la apariția „Principiilor de lingvistică" ale lui B. P. Hasdeu*, MȘSFLA, **3**, 1981, 191—202.
518. MIHĂILĂ, GHEORGHE, *Ioan Bogdan — întemeietorul primei catedre de limbi slave din România (Universitatea din București — 19 octombrie 1891)*, ISR, 21—41.
519. MIREA, GEORGE, *Junimea. Implicații lingvistice (Aparență și esență în chestiunea unificării limbii române literare moderne)*, Iași, EJ, 1983, 239 p.
520. MUNTEANU, ION, *Nicolae Cartojan (1883—1944)*, TribRom, **12**, nr. 235, 1983, 7.
521. NEGREANU, CONSTANTIN, *Activitatea lexicografică a lui Alexandru Resmeriță, profesor de desen la liceul „Traian"*, MCC, 577—579.
522. NESTORESCU, ANDREI, *Un glosar de arhaisme al lui Costache Negruzzi*, LL, nr. 2, 1983, 234—235 [cu o an.].
523. NETEA, VASILE, *Corneliu Diaconovici*, Contemporanul, nr. 13, 1985, 5.
524. NICULESCU, ALEXANDRU, *„Grammaire de la langue roumaine" (1863) de Vasile Alecsandri?*, RLit, **16**, nr. 1, 1983, 19 [în colaborare cu Honoré Abdelonyme Ubicini]. Vezi și nr. 480, 525.
525. NICULESCU, ALEXANDRU, *Poeții, gramatica și filologia*, RLit, **16**, nr. 44, 1983, 8 [replică la art. Mioarei Avram de la nr. 480; v. rubr. la nr. 157]. Vezi și nr. 524.
526. NUȚĂ, ION, *Contribuția lui A. Lambrior la dezvoltarea lingvisticii românești (Cu prilejul a 100 de ani de la moarte)*, LL, nr. 3, 1983, 424—430.
527. OALLDE, PETRU, *Lupta pentru limbă românească în Banat. Apărarea și afirmarea limbii române, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Timișoara, EF, 1983, 324 p. [deutsch, Zus.].
528. OPREA, IOAN, *Eftimie Murgu la Academia Mihăileană*, AnL, **27**, 1979—1980, 179—183.
529. OPRIȘAN, I., *Al. I. Philippide. Un mare umanist se destăinuie [I]*, Manuscriptum, **15**, nr. 2, 1983, 146—163 [corespondența cu Herman Suchier în an.]; *(II)*, nr. 3, 1983, 160—171 [cu o an.].

530. PAMFIL, CARMEN-GABRIELA, *Contribuția lui Timotei Cipariu la teoria limbii*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 83—95.
531. PAMFIL, CARMEN GABRIELA, *Ideile lingvistice ale lui Eftimie Murgu*, AnL, **27**, 1979—1980, 173—177.
532. PASCU, ȘTEFAN, *Însemnătatea cultural-națională a „Astrei"*, BulSȘF, 1982, 79—85.
533. PĂTRAȘCU, ION, *Craioveanul G. M. Fontanin și „școala" sa lingvistică*, AUC, **10**, 1982, 73—78 [rés. fr.].
534. PLETER, TIBERIU, *Istoricul studierii limbilor și literaturilor cehă și slovacă la Universitatea din București*, ISR, 111—122.
535. POP, DUMITRU, *Vasile Bogrea și cultura populară românească*, StUBB, **28**, 1983, 20—26 [rés. fr.].
536. PURDELA-SITARU, MARIA, *Contribuția doctorului Pavel Vasici la formarea și dezvoltarea terminologiei medicale românești*, ARB, 171—178.
537. REZUȘ, PETRU, *Un mare prieten al Bucovinei : Sextil Pușcariu*, ConvLit, **89**, nr. 3, 1983, PagBuc, **2**, nr. 3, 1983, III.
538. ROSETTI, AL., *Călătorii și portrete. Note din Grecia, India, Israel, S.U.A., Albania, Africa, Brazilia. Diverse. Cartea albă*. Ediție definitivă. Prefață și tabel bibliografic de Liviu Călin, București, EST, [1983], 319 p. [despre Vasile Bogrea, B. P. Hasdeu, Ovid Densusianu și Antoine Meillet]. Vezi și nr. 564.
539. SCOROBETE, AUREL, *Scurt istoric al onomasiologiei românești (II)*, AUT, **20**, 1982, 23—30 [rés. fr.]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 545.
540. SECHE, MIRCEA, *La 100 de ani de la moarte : August Treboniu Laurian și primul dicționar academic al limbii române*, MSȘFLA, **3**, 1981, 153—157.
541. SENATORE, ADRIANA, *La ricerca lessicografica di Budai-Deleanu*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 161—170.
542. STOICOVICI, OLGA, *Istoricul predării limbii și literaturii bulgare la Universitatea din București*, ISR, 123—129.
543. STOLERU, VICTOR, *Remember*, BulInfȘt, 1982, 161—170 [profesorii Al. Bistrițeanu (1911—1976), Ion Dumitrescu (1914—1977), Al. Bojin (1916—1980), Virgil Dron (1922—1981)].
544. TĂNASE, EUGEN, *XV (1966—1981) ani de existență a Secției de limba franceză de la Universitatea din Timișoara*, Timișoara, preprint, 1982, 71 p. multigr. + XXX p. an. [v. mai ales Eugen Tănase, *Istoricul Catedrei de limbi romanice și al Secției de limba franceză*, p. 3—12 ; Adela Mira Tănase, *Activitatea didactică și științifică a subcolectivului de limba franceză*, p. 13—38 ; Elena Ghiță, *Integrarea învățământului cu cercetarea la disciplina literatura franceză*, p. 39—50 ; *Cursurile elaborate de membrii Secției de franceză*, p. 62—64].
545. TODORAN, ROMULUS, *Din istoria dialectologiei române: George Candrea*, MCD, **2**, 300—331.
546. TODORAN, ROMULUS, *Samuil Micu și aromânii*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 97—100 [rés. fr.].
547. TROFIN, AUREL, *Preliminaries to a History of Romanian „Anglistics". II. The Beginning of the Teaching of English in Romania*, StUBB, **28**, 1983, 50—53. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 551.
548. ȚARĂLUNGĂ, ECATERINA, *Tudor Vianu*, Contemporanul, nr. 32, 1983, 5, 15.
549. ȚURLAN, VALENTIN, *Max Müllers Beitrag zu V. A. Urechias Sammelband „Albumul macedonian"*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 92—93.
550. VAIDA, CORNELIA, *„Muzeul Limbii Române" și începuturile cercetării științifice la Universitatea din Cluj*, BulSȘF, 1983, 10—14.
551. VERENCA, ECATERINA, *Preocupări filologice în paginile revistei „Dacoromania" (III)*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 79—83 [rés. fr.]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 554.
552. VESCU, VICTOR, *Filologia sîrbocroată la Universitatea din București*, ISR, 130—137.
553. VINȚELER, ONUFRIE, *Din istoria slavisticii în Universitatea clujeană*, ISR, 148—160 [cu bibl. bogată].
554. WALD, HENRI, *O conferință din 1866 despre limbaj și gîndire*, Familia, **19**, nr. 2, 1983, 5 [a lui Mihai Petrini-Galatz].
555. ZUB, AL., *B. P. Hasdeu — între fragment și sinteză*, RLit, **16**, nr. 19, 1983, 7.
556. ZUGUN, PETRU, *Concepția lui Timotei Cipariu cu privire la evoluția vocabularului românesc*, Omagiu G. Ivănescu, 282—291.
557. ZUGUN, PETRU, *Cuvinte regionale în dicționarul academic latinist*, MCD, **2**, 433—444.
558. * * * *Acad. Al. Graur la Iași*, RCM, **27**, nr. 528, 1983, 2 [o conferință despre filologi români de origine evreiească, ținută la Iași, 9 apr. 1983].
559. * * * *Arhiva personală Timotei Cipariu. Catalog*. Întocmit de Ioana Botezan și Alexandru Matei. Au colaborat : Ioan Gabor, Livia Someșfălean, Radu Ardevan, București,

[f. e.], 1982, 500 p. (DGAS, FAS județul Cluj. BARSR Filiala Cluj-Napoca) [v. cap. *Manuscrise*, p. 403—454].

560. * * * *B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini (Corespondență primită)*. Text stabilit, traduceri și note de Crina Bocșan-Decusară, Nicolae Mecu, Veronica Nișcov, Al. Săndulescu. Coordonare și studiu introductiv : Al. Săndulescu. Volumul II, București, EM, 1983, 336 p. [v. corespondența cu lingviștii Gaston Paris, A. A. Potebnea, Hugo Schuchardt, Lazăr Șăineanu, Hariton Tiktin, Gustaw Weigand și Societatea de Lingvistică din Paris]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 719.

561. * * * *Din istoricul slavisticii românești*. Coordonator : conf. univ. dr. Elena Linția, București, [TUB], 1982, 404 p. multigr. (UB. FLLS) [lucrări prezentate la simpozionul „Nouă decenii de la înființarea catedrei de limbi slave", București, 16—17 oct. 1980].

562. * * * *Știința în Bucovina*. Ghid biobibliografic. I, Suceava, [f. e], 1982, 208 p. (CCES al județului Suceava. Biblioteca județeană) [v. despre lingviștii Traian Cantemir, Ilie Dan, Vasile Grecu, Petru Iroaie, Haralambie Mihăescu, Alexandru Lecca Morariu, Ștefan Munteanu, Grigore Nandriș, Ion Popescu-Sireteanu, Alexe Popovici, Ion C. Sbiera]. Vezi și nr. 566.

VEZI și nr. 2, 85, 94, 279, 467, **602**, 605, 696, **787**, 788, 826, 837, 953, 957, 1108, 1119, 1344, 1368, 1732.

Recenzii

563. ANGHEL, PAUL, *Hasdeu — ecouri epistolare*, Scînteia, **52**, nr. 12665, 13 mai 1983, 4 [*B. P. Hasdeu și contemporanii săi* ..., vol. I]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **719**.

564. CIOCULESCU, ȘERBAN, Al. Rosetti, *Călătorii* [...], RLit, **16**, nr. 44, 1983, 7. Vezi nr. **533**.

565. DIMITRESCU, FLORICA, *Limba română în corespondența lui B. P. Hasdeu*, RLit, **16**, nr. 13, 1983, 10 [*B. P. Hasdeu și contemporanii săi* ..., vol. I]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **719**.

566. DOMINTE, CONSTANTIN, *Știința în Bucovina* [...], LL, nr. 3, 1983, 453—454. Vezi nr. **562**.

566. MUNTEANU, GEORGE, *B. P. Hasdeu și contemporanii săi* [...], Volumul I [...], LL, nr. 2, 1983, 261—264. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **719**.

VEZI și nr. 887, 893, 894, 916, 919, 920, 923, 930, 936, 1517, 2262, 2269.

3. ISTORIA LIMBII ROMÂNE

568. ARDELEAN, PETRU M., *Imaginea limbii române literare din Transilvania, din secolul al XVIII-lea, în opera lui Nicolae Herga Popovici*, Catedra, 1982, 231—237.

569. AVRAM, ANDREI, *Observații asupra apariției africatelor în limba română*, SCL, **34**, nr. 3, 1983, 193—209 [rés. fr.].

570. BABEȘ, MIRCEA, *La originile poporului român : dacii și romanii*, Luc afărul, **26**, nr. 4, 1983, 5, 7.

571. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Influența grecească și terminologia bisericească ortodoxă (termeni tehnici) în limba română*, GB, **41**, nr. 7—8, 1982, 553—557.

572. BĂLAN-MIHAILOVICI, AURELIA, *Rigorile etimologiei*, Astra, **17**, nr. 5, 1983, 12—13 [pe marginea art. lui Aurel Ion Brumaru de la nr. 577].

573. BERCA, OLIMPIA, BERCEA, LIVIUS PETRU, DASCĂLU, CRIȘU, DASCĂLU, DOINA, DORCESCU, EUGEN, FOARȚĂ, MARIA, FUNERIU, IONEL, VLĂDUȚ, DUMITRU, *Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul publicistic*, Timișoara, TUT, 1983, 203+ III p. multigr. (UT. CȘS. Centrul de Lingvistică).

574. BINDER, PAUL, *Contribuții la studierea factorilor interni în problema dezvoltării scrisului în limba română (secolele XVI—XVII) (Momente din istoria culturală a satului Bărăbanț)*, Apulum, **20**, 1982, 175—183 [deutsch. Zus].

575. BRANIȘTE, ENE, *Limba liturghierului românesc, evoluția și importanța ei pentru formarea și unitatea limbii noastre literare*, BO, **100**, nr. 3—4, 1082, 305—314.

576. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, EȘE, 1983, 199 p. Vezi și nr. 458, 642, 646.

577. BRUMARU, AUREL ION, *Cartea cu ipoteze*, Astra, **17**, nr. 5, 1982, 12—13 [Marin Bărbulescu-Dacu, *Originea traco-dacă a limbii române*, f. l., f. e., 1936]. Vezi și nr. 572.

578. BULGĂR, GH., *Repere istorice ale dezvoltării limbii române*, Astra, **18**, nr. 1, 1983, 10.

579. BUSUIOCEANU, ANDREI, *O nouă descoperire despre vechimea limbii române scrise*, Flacăra, **32**, nr. 10, 1983, 8.

580. CĂLĂRAȘU, CRISTINA, *Sur l'emploi du conditionnel présent dans les textes originaux de l'ancien roumain*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 177—182.

581. CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române. Compendiu*. Ediție și repere istorico-literare alcătuite în redacție de Andrei Rusu, București, EM, 1983, 488 p. (Seria **Patrimoniu**) [text reprodus după ed. din 1968; v. cap. *Limba și literatura religioasă*, p. 16—18].

582. COTEANU, ION, *Etapele de evoluție a articolului hotărît în limba română (I)*, AUBLLR, **32**, 1983, 49—64.

583. COTEANU, ION, *Originea și dezvoltarea limbii române*, Satu Mare, [f. e.], 1982, 20 p. (MEI. DÎLTP. IȘJ Satu Mare).

584. DAICOVICIU, HADRIAN, *Din nou despre romanizare*, Steaua, **34**, nr. 2, 1983, 44 [la rubr. Însemnări despre Dacia].

585. DAICOVICIU, HADRIAN, *Forța adevărului istoric*, Era socialistă, **53**, nr. 9, 1983, 36—37 [pe marginea broșurii ed., în 1980, de Louis L. Lote, Stephen Borsady, Nandor Dreisziger, Adam Makkai, George Schopflin].

586. DEAC, AUGUSTIN, MICU, BUCUR IOAN, *Once again on Transylvania's Past and Present. An Answer Given to a Mystifier*, RPH, **7**, nr. 3, 1982, 69— 114 [răspund lui John Lukacs, *In Darkest Transylvania*, în *The New Republic*, febr. 3, 1982; v. cap. *Philological and Ethnographic Evidence of Continuity*, p. 79—81].

587. DIMISIANU, G., *Un clasic și limba română a epocii sale*, RLit, **16**, nr. 35, 1983, 12—13 [C. Negruzzi; cu 6 facs.].

588. DIMITRESCU, FLORICA, *Istoria limbii și izvoarele sale*, MSȘFLA, **3**, 1981, 7—13.

589. DIMITRIU, C., *Elementul popular în texte aparținînd perioadei 1780—1880*, Omagiu G. Ivănescu, 131—144.

590. DIMITRIU, C., *Frecvența verbelor pe conjugări în unele texte românești*, AnL, **27**, 1979—1980, 149—157.

591. FOARȚĂ, MARIA, *Cîteva aspecte ale dialogului în presa din publicistica secolului al XIX-lea*, CCS, **1**, 118—127.

592. FRÂNCU, C., *Vechimea și proveniența morfologică a substantivelor de tipul* **crezare, născare, pierzare, vînzare**, LR, **32**, nr. 3, 1983, 171—181.

593. FRÂNCU, C., *Vechimea și răspîndirea construcției partitive de tipul* **un prieten de-al meu**, LR, **32**, nr. 1, 1983, 15—23.

594. GHERMAN, MIHAI, *Ortografia tipăriturilor românești vechi. Criterii de analiză*, VBibl, **2**, 1983, 239—242 [rés. fr.].

595. GIOSU, ȘTEFAN, *Originile, formarea și evoluția limbii române*, Cronica, **18**, nr. 41, ILR, II.

596. GIUGLEA, GEORGE, *Cuvinte românești și romanice. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*. Ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu, București, EȘE, 1983, 384 p. Vezi și nr. 652.

597. HAMP, ERIC P., *On Perequisites to Implications*, RRL, **28**, nr. 1, 1981, 11—13.

598. HAMP, ERIC P., *On the Sparseness of Greek Borrowings in Romanian*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 7—9 [amăgi, broatec, curm, cuteza, mărgea, mic, minglia, plai, proaspăt, rîncheza, spin, sterp, Sturul, trufă, urgie, urmă, zeamă, preot; rez. rom.].

599. HURDUBEȚIU, ION, *Alf Lombard, continuitatea și romanitatea românilor*, Astra, **18**, nr. 3, 1983, 13.

600. IONAȘCU, AL., *Observații în legătură cu originea și evoluția articolului românesc*, MSȘFLA, **3**, 1981, 31—39.

601. IORDAN, IORGU, *Istoria limbii române (Pe-nțelesul tuturora)*, București, EȘE, 1983, 126 p. Vezi și nr. 648, 653.

602. IORGA, N., *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea — de la 1821 înainte —. În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului*. Vol. I. *Epoca lui Asachi și Eliad (1821—1840)*. Vol. II. *Epoca lui Kogălniceanu (1840—1848)*. Vol. III. *Anul '48 și urmările sale. Opera politică a emigraților. Literatura din țară de la 1847 pînă la agitațiile pentru Unire. Regalitatea literară a lui Vasile Alecsandri. Literatura românească în epoca Unirii și supt domnia lui Vodă Cuza (1848—1866)*. Ediție și note de Rodica Rotaru. Prefață de Ion Rotaru, București, EM, 1983, I : 366 p. ; II : 312 p. ; III : 432 p.

603. ISTRATE, GAVRIL, *Latinitatea limbii reflectată în proverbe*, Cronica, **18**, nr. 7, 1983, 1, 5.

604. IVĂNESCU, G., *Elemente românești de origine dacică*, Cronica, **18**,, nr. 21, 1983, ILR, I.

605. KIRÁLY, FR., *Scrierea limbii române cu litere latine și ortografie „maghiară" în secolul al XVII-lea, cu privire specială la* **Dictionarium valachico-latinum** *(I)*, AUT, **20**, 1982, 11—21 [Engl. Ab.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 776.

606. MANCAȘ, MIHAELA, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București, EȘE, 1983, 340 p. Vezi și nr. 458.

607. MIHĂESCU, H., **Cîntecul nibelungilor** *și românii*, MSȘFLA, **3**, 1981, 191—196.

608. MIHĂESCU, H., *Formarea poporului român și a limbii sale*, Ateneu, **20**, nr. 1, 1983, 8.
609. MIHĂILĂ, G., *Împrumuturi vechi slave în româna comună*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 43—53.
610. MUNTEANU, ȘTEFAN, ȚÂRA, VASILE D., *Istoria limbii române literare. Privire generală*. Ediție revizuită și adăugită, București, EDP, 1983, 372 p. (MEI). Vezi și nr. 656 și BRL, **21**, 1978, nr. 578.
611. MUȘAT, MIRCEA, *Originea daco-romană și continuitatea în spațiul carpato-danubio-pontic — caracteristici fundamentale ale poporului român (I)*, Era socialistă, **53**, nr. 8, 1983, 32—35; *(II)*, nr. 9, 33—38.
612. NICOLAE, Mitropolitul Banatului, *Wulfila și românii*, TelR, **131**, nr. 39—40 și 41—42, 1983, 1—2.
613. NICULESCU, ALEXANDRU, *Despre adresarea reverențială în limba română din secolele al XVI-lea — al XVIII-lea*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 147—152 [pe marginea art. Finuței Hasan din LR, **31**, nr. 3, 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 769.
614. NICULESCU, ALEXANDRU, *„Țara Românească"*, RLit, **16**, nr. 34, 1983, 8 [cuvîntul *țară*].
615. NUȚĂ, ION, *Vechimea și răspîndirea formelor de mai mult ca perfect perifrastic*, MCD, **2**, 164—178 [cu 1 tab. și 2 h.].
616. PANAITESCU, PETRE P., *Einführung in die Geschichte der Rumänischen Kultur*. Mit einer Vorbemerkung von Ștefan S. Gorovei. Aus dem Rumänischen von C. Alfred Alioth. Einband und Schutzumschlag Leonida Dumitriu, Bukarest, KV, 1977, 338 p. + 1 h. [cu ind. de nume]. Vezi și nr. 654 și BRL, **12**, 1969/1970, nr. 473.
617. PASCU, ȘTEFAN, *The Birth of the Romanic Peoples. The Origins of the Romanian People*, RPH, **5**, nr. 3—4, 1980, 34—63 [v. cap. *General and Particular in the Formation of the Romance Languages*, p. 60—62].
618. PĂUN, CONSTANTIN, *Momente ale genezei terminologiei de arhitectură*. Forum, **25**, nr. 11, 1983, 66—71.
619. POENARU, VASILE, *Mărturii ale unității de limbă și de neam*, TribRom, **12**, nr. 253, 1983, 6; English Version: *Testimonies of the Unity of Language and Kin*, 10.
620. POP, VASILE GR., *Conspect asupra literaturei române și literaților ei de la început și pînă astă-zi în ordine cronologică*. De... Ediție critică, studiu introductiv și note de Paul Lăzărescu, [București], EE, 1982, 376 p. **(Biblioteca Eminescu)** [v. cap. *Literatura primitivă. Fragmente de limbă și inscripții. Literatura propriu-zisă*, p. 41—67]. Vezi și nr. 643.
621. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Istoria patriei și unitatea limbii române*, Ateneu, **20**, nr. 3, 1983, 1, 2.
622. RIZA, ADRIAN, *Ardealul (VIII)*, Transilvania, **12**, nr. 1, 1983, 16—20; *(IX)*, nr. 5, 11—17; *(X)*, nr. 8, 15—25; *(XI)*, nr. 10, 10—15; *(XII)*, nr. 11, 27—37. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 803, **24**, 1981, nr. 656.
623. ROBCIUC, ION, *În legătură cu unele cuvinte de origine ucraineană în limba română*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 62—63.
624. ROSETTI, A., *Étude de vocabulaire. Dr., ar.* **auș** *„aïeul, grand-père, vieillard"*, *dr.* **aușel** *„roitelet"*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 97.
625. RUSSU, I. I., *The Geto-Dacians' Language and the Romanian Language*, RPH, **5**, nr. 1, 1980, 172—185.
626. RUSU, VALERIU, *Lumea tracă*, Săptămîna, nr. 11, 1983, 7.
627. SARAMANDU NICOLAE, *„Genealogie" și „tipologie". Puncte de vedere privind formarea dialectelor românești*, MCD, **2**, 234—245.
628. SECHE, MIRCEA, *Evoluția raportului dintre cantitatea de informație și cantitatea de expresie — ca factor de progres al limbii române*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 130—138 [Engl. Ab.].
629. SENATORE, ADRIANA, *La struttura etimologica del lessico romeno degli* **Elementa linguae daco-romanae sive valachicae**, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 54—58.
630. ȘTEFĂNESCU DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, *Linguistic Evidence of Continuity*, RomN, **6**, nr. 18, 1983, 9.
631. ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, **Valah**, *o dovadă lingvistică a continuității*, TribRom, **12**, nr. 241, 1983, 11; English Version: **Valah**. *Linguistic Evidence of Romanians' Continuity*, p. 10; deutsche Version: **Valah**, *ein linguistischer Beweis der Kontinuität*, p. 12.
632. ȘTEFĂNESCU DRĂGĂNEȘTI, VIRGILIU, *„Valahi" și „rumâni" în lumina istoriei*, Steaua, **34**, nr. 5, 1983, 4—5.
633. TEAHA, TEOFIL, *Noi mărturii despre persistența elementelor lexicale de origine latină în Transilvania*, MCD, **2**, 281—299 [grui, mînc, -ă, păioară, spur].
634. TOMA, ELENA, *Limba română — factor al unității naționale în Transilvania (de la Școala Ardeleană la epoca 1848)*, LL, nr. 2, 1983, 165—175.

635. ȚEPELEA, GABRIEL, *De la unitatea de limbă, la statul național unitar*, Argeș, **18**, nr. 11, 1983, 4.
636. VASILUȚĂ, LIVIA, *Termeni regionali în unele tipărituri blăjene din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, CCS, **1**, 74—85.
637. VLĂDUȚ, D., *Modalități sintactice dialogistice în articolul politic și social românesc din secolul al XIX-lea*, CCS, **1**, 135—147.
638. * * * *Începuturile scrisului în limba română*, în vol. *Literatura română. Crestomație de critică și istorie literară*. Întocmită de Ion Bucșa, Teodor Capotă, Vladimir Cinezan, Ion Drăgotoiu, Alexandru Hancu, Călin Manilici, Doina Mărghitaș, Titus Moraru, Ion Matei Mureșan, Iuliu Pârvu, Kántor Lajos, Peter Motzan. Coordonatori: Titus Moraru și Călin Manilici, Cluj-Napoca, ED, 1983, 423—429 [G. Ivașcu despre *Scrisoarea* boierului Neacșu, G. Călinescu și Ș. Cioculescu despre Coresi, Al. Piru despre Simion Ștefan și N. Cartojan despre Varlaam].
639. * * * *Limba română literară în secolul al XVIII-lea. I. Lexicul textelor blăjene din perioada 1750—1760*. Colectivul de elaborare: Doina Babeu, Paulina Cheie, Mihaela Chioreanu, Sergiu Drincu, Maria Purdela Sitaru, Elena Salinacki, Livia Vasiluță. Redactor responsabil al volumului Maria Purdela Sitaru. Redactor coordonator: Drincu Sergiu, Timișoara, TUT, 1982, 123 p. multigr. (UT. CȘS. Colectivul de lingvistică) [cu gl.; rés. fr.; Engl. Ab.; русс. рез.]. Vezi și nr. 644.
VEZI și nr. 270, 458, 460, 462, 467, 487, 490, 494, 501, **519**, 527, 556, 701, 761, 762, 793, 799, 968, 997, 1079, 1090, 1093, 1094, 1107, **1116**, 1210, 1344, 1455, 1488, **1493**, **1511**, 1526, 1612, 1731, 1757, 1805, 1807, 1809, **2153**.

Recenzii

640. CAZACU, B., Gavril Istrate, *Originea limbii române literare* [...], LL, nr. 4, 1982, 583—585. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 630.
641. COROIU, CONSTANTIN, *Povestea limbii române*, RLib, **41**, nr. 11964, 13 mai 1983, 2 [G. Ivănescu, *Istoria limbii române*]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 659.
642. DIMITRESCU, FLORICA, Grigore Brâncuș: *Vocabularul autohton* [...], Forum, **25**, nr. 7—8, 1983, 154—155; English Version: *Autochtonous Vocabulary of the Romanian*, RomBooks, nr. 4, 1983, 22. Vezi nr. **576**.
643. DIMITRESCU, FLORICA, *O ediție de mare preț*, RLit, **16**, nr. 19, 1983, 4 [Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii* ...]. Vezi nr. **620**.
644. DIMITRESCU, FLORICA, *O lăudabilă contribuție*, RLit, **16**, nr. 34, 1983, 8 [*Limba română literară* ... *Lexicul textelor blăjene* ...; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **639**.
645. DUMITRAȘCU, POMPILIU, Gavril Istrate, *Originea limbii române* [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 81—83. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 630.
646. GRAUR, AL., *Vocabularul autohton*, RLit, **16**, nr. 29, 1983, 8 [de Gr. Brâncuș; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **576**.
647. GRECU, ION GH., D. Macrea, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române* [...], LL, nr. 2, 1983, 382—384. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 780.
648. GUȚU ROMALO, VALERIA, *„Pe-nțelesul tuturora"* RLit, **16**, nr. 24, 1983, 10 [Iorgu Iordan, *Istoria limbii române* ...]. Vezi nr. **601**.
649. J. N., I. I. Russu: *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romană* (Die Ethnogenese der Rumänen. Die bodenständige trhako-dakische Grundlage und ihr lateinisch-romanischer Anteil) [...], FVL, **25**, nr. 1—2, 1982, 130—131. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 662.
650. MIHĂESCU, H., I. I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton și componenta latino-romanică* (L'Ethnogenèse des Roumains. Le fonds autochtone thraco-dace et la composante latino-romane) [...], RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 291—292. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 662.
651. RUSU, VALERIU, G. Ivănescu, *Istoria limbii române*...], AnICED-B, **2**, 1983, 443—447. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 659.
652. ȚEPELEA, GABRIEL, *O demonstrație a continuității în Dacia prin limbă*, RLit, **16**, nr. 44, 1983, 8 [George Giuglea, *Cuvinte românești*...]. Vezi nr. **696**.
653. ȚUR, LIVIA, Iorgu Iordan, *Istoria limbii române* [...], LRLM, **2**, 89—91. Vezi nr. **601**.
654. WOLF, JOSEF, Petre P. Panaitescu, *Einführung in die Geschichte der rumänischen Kultur* [...], RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 70—71. Vezi nr. **616**.
655. ZĂSTROIU, REMUS, Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea* [...], AnL, **27**, 1979—1980, 216—218. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 446.

656. * * * Ștefan Munteanu, Vasile D. Țâra : *Istoria limbii române literare* [...], Forum, **25**, nr. 9, 1983, 92. Vezi nr. **610**.
VEZI și nr. 1339, 1343, 1516, 1854—1856, 1861.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalități

657. MANU MAGDA, MARGARETA, *Pragmatică și dialectologie*, MCD, **2**, 56—66.
658. PANĂ-BOROIANU, RUXANDRA, *Problema ariei de tranziție în perspectivă diacronică* MCD, **2**, 190—214.
659. RUSU, VALERIU, *Lexicul dialectal în perspectiva antropologiei socio-culturale*, MCD, **2**, 223—233.
VEZI și nr. 118, 165, 302, 545, 690.

b. Graiurile dacoromâne

660. BABEU, DOINA, *În legătură cu atestarea lexicografică a elementului dialectal (cu privire specială la Banat)*, CCS, **1**, 18—23 [așteamăt, bîzgoiá, cutrupí, gungúlă, júbră, lete].
661. BIDIAN, VIOREL, *Considerații asupra unui grai pe baza a două anchete efectuate la interval de patru decenii*, MCD, **2**, 7—18 [anchetele din Corvinești din mai 1930, pentru ALR I, punctul 259, și din sept. 1969, pentru NALR-Transilvania].
662. BRATU, COSTIN, *Dialog, replică, schimb de replici — în cadrul oralității*, AnICED-B, **2**, 1983, 33—63.
663. CHIOREANU, MARGARETA, *Fenomenul de interferență în mediul școlar, dovadă a rezistenței graiurilor populare*, AnICED-B, **2**, 1983, 331—358 [cu numeroase tab.].
664. CHIOREANU, MIHAELA, *Despre unii termeni dialectali din Banat*, CCS, **1**, 30—37 [banchét, calpác, cecărău, cecărúi, chití, ciológ, iorság, pántă, podós, priméz, răstálniță, sunducós, tîrgolí, toldău, tórină, trinc, ujóg, zgîmjí, zomoníță].
665. COMĂNICI, GERMINA, *Semnificația unui document inedit : răspunsurile la chestionarul B. P. Hasdeu pentru cunoașterea culturii populare din județul Mehedinți*, MCC, 537—541.
666. DRĂGULESCU, CONSTANTIN, *Date etnomicologice din sudul Transilvaniei*, SC-Sibiu, **3**, 1981, 41—48 [cu un chestionar și un ind. de numiri populare].
667. DRĂGULESCU, CONSTANTIN, *Unele considerații asupra folclorului botanic din Mărginimea Sibiului*, SC-Sibiu, **2**, 1981, 49—59 [cu un chestionar].
668. DRINCU, SERGIU, **Dicționarul subdialectului bănățean**. *Scop și metodă*, CCS, **1**, 38—46.
669. ENACHE, ȘTEFAN, PLEȘA, TEODOR, *Zona etnografică Dolj*, București, EST, 1982, 179 p. [cu un gl. de termeni regionali].
670. FAICIUC, I., *Note despre răspîndirea reflexelor dure și moi ale oclusivelor* **t, d, n** *în graiurile bănățene*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 101—112, [cu 4 h. ; rés. fr.].
671. GOICU, VIORICA, *Note lexicale*, MCD, **2**, 19—24 [cuv. din graiul din Valea Deznei : ágaț, bîrcáci, bolonciág, bórzos, búctă, ciormolí, ciurmulí, ciumurlí, contrălí, coptătău, déreș, hádă, íboie, lángă, mărădíc, piglăzău, rípă, vig].
672. GRECU, DOINA, *Probleme ale sinonimiei în grai*, MCD, **2**, 25—33.
673. IONIȚĂ, MARIA, *Cartea vîlvelor — Legende din Apuseni —*. Cu un cuvînt introductiv de Ion Șeuleanu, Cluj-Napoca, ED, 1982, 272 p. [cu un gl., p. 263—267 și ind. de inform.]
674. IRIMIA, D., *Raportul regional-literar*, Cronica, **18**, nr. 41, 1983, ILR, II.
675. LĂZĂRESCU, PAUL, *Milcovul, frontieră lingvistică? (O problemă între dialectologie și limbă literară)*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 3—11 [cu 4 h. ; rés. fr.].
676. LĂZĂRESCU, PAUL, *O formă arhaică de pronume nehotărît în graiurile moldovenești :* **nișticavai**, AnICED-B, **2**, 1983, 283—287.
677. MARIN, MARIA, MAGDA, MARGARETA, *Dinamica graiurilor românești și perspectiva noilor anchete dialectale de tip A.F.L.R.*, AnICED-B, **2**, 1983, 4—32 [cu 1 tab. l.a.t.].
678. MARINESCU, BOGDAN, *Fonetica graiului din Țara Hațegului*, AnICED-B, **2**, 1983, 232—260 [cu bibl. bogată].
679. MARINESCU, BOGDAN, *Unitate și diversitate în graiul din Țara Hațegului*, MCD, **2**, 67—78.
680. MĂRGĂRIT, IULIA, *Elemente de formare a cuvintelor în graiurile din Muntenia. Prefixele*, AnICED-B, **2**, 1983, 101—120.
681. MĂRII, ION, *Harta lexicală* **semantică**, MCD, **2**, 79—150 [cu **4** h.].

682. MIHUȚA, NICHIFOR, PISTOLEA, VASILE, **Du-te, dorule-n pustiul.** *Cîntece de dragoste și dor.* Note preliminare, fișe de autor, indici și glosar de V. Pistolea. *Folclor poetic de pe Valea Timișului Caraș-Severin*, Reșița, [f. e.], 1981, 160 p. (CCES al județului Caraș-Severin. CJÎCP. AFE „George Cătană").

683. NEAGOE, VICTORELA, *Arhiva de scrisori și documente dialectale*, AnICED,B, **2**, 1983, 474—475.

684. NEAGOE, VICTORELA, *Aspecte ale variației fonetice și morfologice în graiul ungurenilor din Băbeni-Ungureni (jud. Vîlcea)*, AnICED-B, **2**, 1983, 163—204 [cu 4 h.].

685. NEAGOE, VICTORELA, *Despre numeralul ordinal în graiurile populare*, AnICED-B, **2**, 1983, 288—300 [cu 3 h.].

686. NEAGOE, VICTORELA, *Insule lingvistice de tip transcarpatic în nordul Olteniei*, MCD, **2**, 151—163.

687. NOVAC, GRUIA C., *Dicționar*, ȘB, **9—10**, 1981—1982, 16 [termeni dialectali : alivandra, a bulci, babarez, a coteli, hohoană, năvoloacă, scarandiu].

688. ORZA, RODICA, *Timpurile de relație în graiurile populare (pe baza* **Atlasului lingvistic român)**, MCD, **2**, 179—189.

689. PANĂ-BOROIANU, RUXANDRA, *Analitic și sintetic în morfo-sintaxa istorică a graiurilor oltenești. Substantivul*, AnICED-B, **2**, 1983, 121—162.

690. PĂTRUȚ, IOAN, *Sincronie și diacronie în dialectologie*, MCD, **2**, 215—222.

691. PETRIȘOR, MARIN, *Lexicul graiurilor bufenilor. Cuvintele păstrate din graiurile de origine*, AUC, **10**, 1982, 9—11 [Engl Ab.].

692. POP, GHEORGHE, CHIȘ ȘTER, ION, *Un valoros studiu monografic : „Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar"*, PS, **34**, nr. 8728, 14 n. 1983, 1, 2 [conv. consemnată de R. Ghenceanu]. Vezi nr. **711**.

693. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Chestionar păstoresc*, Iași, [TUI], 1983, 87 p. multigr. (UI. FF. Catedra de limba română).

694. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Limbă și cultură populară*, București, EȘE, 1983, 320 p. [cu ind. de apel., af., nume, sfere, expr.., aut. și inform. ; rés fr. de Oana Popârda].

695. PURDELA SITARU, MARIA, *Lexicul dialectal din culegerile lui E. Novacovici-u și L. Costin din perspectiva unei cercetări recente*, CCS, **1**, 55—66.

696. RUSU, GR., *Probleme de fonetică și monorfologie în* **NALR-Transilvania**, CL, **28**, nr. 2, 1983, 113—125 [cu 5 h. ; deutsch Zus.].

697. RUSU, GRIGORE, *Structura fonologică a graiurilor dacoromâne*, București, EȘE, 1983, 203 p. [cu 17 h., ind. de aut. ; rés. fr.].

698. RUSU, VALERIU, *Aspecte ale unui grai dintr-o zonă de veche civilizație țărănească : Muntenia subcarpatică*, AnICED-B, **2**, 1983, 76—91.

699. SARAMANDU, NICOLAE, *Contribuție la delimitarea graiurilor muntenești în cadrul dacoromânei*, AnICED-B, **2**, 1983, 64—75.

700. ȘERBAN, V., *Grai bănățean*, DR, **40**, nr. 11798, 9 ian. 1983, 6 [abrictălui, birdzău, calvă, damfirag, gib hodroboc, izmină, îmbloji, jip, lișcov, mercuț, năzgloambă, ofirșit, poșmindră com. de Gheorghe Drăgan] ; nr. 11822, 6 feb., 6 [afierosit, amuncă, burfa, ciuvanie, dîmp, greomînturi, haploni, hudă, izgoji, jutcă, mioarcă, popirce com. de Oct. Gătăiantu] ; nr. 11912, 22 mai, 6 [boldinos, brencheni, brușcui, closilă, clonțăni, dolomanța, fomfăi, ieșchie, îmbiu com. de I. Ștefi] ; nr. 11990, 21 aug., 6 [aiuș, arghetă, arghetaș, bicău, bobreji, bucată, bungineală, călărie, cezlă, frimbli, nioarcă, polovică, soriocaturi] ; nr. 12037, 16 oct., 6 [băbăt, băbi, bălicări, bestrege, bișuli, cădoni, călpac, ciuimedie] ; nr. 12061, 13 n., 6 [păcălui, pădușiei, păivan, paiantă, apărilă, ar(a)miz, bliotorosit, bogheie, cioclendăr, gilău, mieluși] ; nr. 12073, 27 n., 6 [arbieică, băbîrdon, băcúi, băschie, bobioc, bodicăĺ, chiznăv, cioroveță, cioflăgău, chip].

701. TEAHA, TEOFIL, *Un arhaism în graiurile din sudul țării*, AnICED-B, **2**, 1983, 92—100.

702. TIUGAN, MARILENA, *Probleme lingvistice ale comunității oltenilor rezidenți în București*, AnICED-B, **2**, 1983, 205—231 [cu bibl. bogată].

703. TURCULEȚ, ADRIAN, *Pronunțarea consoanelor finale în graiul cîmpulungean și timbrul vocalic implicit al consoanelor*, Omagiu G. Ivănescu, 261—274

704. TURCULEȚ, ADRIAN, *Un fenomen fonetic dialectal :* **e** *protonic* > **e, ea (ja)**, MCD, **2**, 332—353 [cu 2 h.].

705. ȚÂRA, VASILE D., *Despre structura dialectală a dacoromânei*, MCD, **2**, 354—365.

706. URIȚESCU, DORIN, *Pe marginea repartiției dialectale a dacoromânei. Graiul din Țara Oașului*, MCD, **2**, 389—413 [cu 4 h.].

707. VULPE, MAGDALENA, *Apocopa în graiurile maramureșene*, MCD, **2**, 419—432.

708. VULPE, MAGDALENA, *Trăsături originale într-un subsistem tradițional : prepoziția maramureșeană*, AnICED-B, **2**, 1983, 261—282.

709. * * * *Antologie dialectalo-folclorică a României*. I—II. Ediție critică și prefață de Constantin Otobicu, București, EM, 1983, I : 491 p. ; II : 546 p.

710. * * * *Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*. Seria B. 2. *Studii și seminarii. Graiurile — componentă a patrimoniului cultural popular. Octombrie 1982*, București, TBCS, 1983, 479 p. multigr. (CCES). Vezi și nr. 714.

711. * * * *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*. Coordonatori : Gheorghe Pop, Ion Chiș Șter. Colectivul de redacție : Ion Chiș Șter, Nicolae Felecan, Tănase Filip, Victor Iancu, Codreanu Moldovan, Eugenia Nistorică, Valeriu Palaghiță, Gheorghe Pop, Gheorghe Radu, Ana Varna, Baia Mare, [f. e.], 1983, 464 p. (CCES al județului Maramureș. CÎCP) [au mai colaborat : Georgeta Labina, Doru Arsene, Mărioara Dan, Maria Marinescu, Paul Orlea, Adriana Istrate, Elena Florian, Maria Țințar, Aurelia Țârșar, Emilia Berindan, Florica Lavendula, Rodica Corzan, Doina Ilieș]. Vezi și nr. 692, 725.

712. * * * *Materiale și cercetări dialectale*. [Vol.] II Volum îngrijit de : R. Todoran, E. Beltechi, I. Mării, N. Mocanu, Cluj-Napoca, [TUCN], 1983, 444 p. multigr. (UCN. FF. ILIL) [cuprinde lucrările primului Simpozion național de dialectologie română, Cluj-Napoca, 10—11, oct. 1980]. Vezi și nr. 716 și [BRL], [3], 1960/1961, abr. Mat. dial.

VEZI și nr. 88, 141, 495, 498, 545, 557, 589, 615, 627, 633, 636, 657—659, **868**, 1019, 1022, **1033**, **1037**, **1040**, 1055, 1070, 1071, **1089**, 1207, 1319, 1400, 1403, 1408, 1424, 1428, 1429, 1450, 1454, 1456, 1458, 1460, 1728, 1896, **2139**.

Recenzii

713. BULGĂR, GH., *Basme populare românești*, RLit, **16**, nr. 13, 1983, 9 [ed. de Ion Nijloveanu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **889**.

714. DIMITRESCU, FLORICA, *Noi studii de dialectologie*, RLit, **16**, nr. 40, 1983, 8 [AnICED-B, 2 ; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **710**.

715. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Pe marginea unei monografii dialectale*. LL, nr. 4, 1982, 459—467 [Radu Sp. Popescu, *Graiul gorjenilor* ...]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 791.

716. GRAUR, AL., *Dialectologie*, RLit, **16**, nr. 35, 1983, 8 [MCD, 2 ; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **712**.

717. MARINESCU, BOGDAN, *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia (NALR-Olt.)*, vol. IV [...], AnICED-B, 2, 1983, 415—421. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 804.

718. NEAGOE, VICTORELA, *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. — Banat* [...]. Volumul I. *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat. Date despre localități și informatori* [...], AnICED-B, 2, 1983, 408—414. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 802, 803.

719. OANCĂ, TEODOR, Radu Sp. Popescu, *Graiul gorjenilor de lîngă munte* [...], AUC, **10**, 1982, 139—142. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 791.

720. PAVELESCU, AMALIA, Tache Papahagi, *Grai — folclor — etnografie* [...], SC-Sibiu, 4, 1982, 455—459. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 754.

721. POPESCU, RADU SP., *Micul Atlas lingvistic român*, partea a II-a *(ALRM II)*, serie nouă, vol. IV [...], AUC, **10**, 1982, 142—143. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 770.

722. RUSU, VALERIU, Radu Sp. Popescu, *Graiul gorjenilor de lîngă munte* [...], AnICED-B, 2, 1983, 439—442. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 791.

723. SARAMANDU, NICOLAE, Tache Papahagi, *Grai, folklor, etnografie*. Idiom, Folklore, Ethnography [...], RomBooks, nr. 3, 1982, 34. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 754.

724. SCĂRLĂTOIU, ELENA, Tache Papaghagi, *Grai. Folklor. Etnografie* (Parler, Folklore, Ethnographie) [...], RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 74—75. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 754.

725. TOMA, ION, *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar* [...], Forum, **25**, nr. 12, 1983, 72. Vezi nr. **711**.

726. VULPE, MAGDALENA, Tache Papahagi, *Grai, folklor, etnografie* [...], AnICED-B, 2, 1983, 436—438. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 754.

727. ZUB, AL., Tache Papahagi, *Grai, folklor, etnografie* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 815. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 754.

VEZI și nr. 885, 914, 942, 2226, 2228.

c. Aromână

728. CÂNDROVEANU, HRISTU, *„Care-și lasă limba lui..."*, Luceafărul, **26**, nr. 6, 1983, 8 [pe marginea unor culegeri de texte literare].

729. MINCU, MARIN, *Literatura aromână*, Luceafărul, **26**, nr. 32, 1983, 6 [considerații lingvistice asupra aromânci].

730. RUSU, VALERIU, *Limbă și cultură*, Săptămîna, nr. 37, 1983, 3 [recente apariții în aromână].
VEZI și nr. 545, 546, 624, 627, 1108.

Recenzii

731. DIMITRESCU, FLORICA, *Folclor aromân grămostean* [...], RITL, **31**, nr. 4, 1983, 120 — 121. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **939**.
732. FOCHI, ADRIAN, Nicolae Gh. Caraiani, Nicolae Saramandu, *Folclor aromân grămostean* [...], REF, **28**, nr. 1, 1983, 93—96. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **939**.
733. FRĂȚILĂ, VASILE, *Studien zur rumänischen Sprache und Literatur* herausgegeben von Dieter Messner und Irmgard Lackner. Heft 5. *Aromunischen Studien*. Arbeitskreis für rumänische Sprache und Literatur, Salzburg, 1981, 91 p., AUT, **10**, 1982, 96—97.
734. GIOSU, ȘTEFAN, *Folclor aromân*, Cronica, **18**, nr. 16, 1983, 7 [N. Gh. Caraiani și N. Saramandu, *Folclor aromân grămostean*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **939**.
735. KARLINGER, FELIX, *Aroumunischen Hirtenerzählungen aus dem Pindusgebirge. Von Neraiden, Moiren, Dämonen, Drachen, Toten und Träumen*, Gesammelt, herausgegeben und übersetzt von Vassilis Noulas und Nicolas Zbinden. Mit Aquatinta-Radierungen von Marianne Spälty, Zürich, Verlag Madliger-Schwab, 1981, 99 pp., RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 75—76.
736. NASTA, ATANASIE, *Folclorul aromân*, RLit, **16**, nr. 29, 1983, 8 [N. Gh. Caraiani, N. Saramandu, *Folclor aromân grămostean*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **939**.
737. OANCĂ, TEODOR, Antoni Mih. Koltzida, Οι κουτσοβλακοι, ευνολογικη και λαογραφικι μελετη, Salonic, 1976, 222 p.; Γραμματικηκαι λεξικο της ποιτσοβλαχικης γλωσας, Salonic, 1978, 186 p., AUC, **10**, 1982, 145.
738. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Aromunische Hirtenerzählungen aus dem Pindusgebirge. Von Neraiden, Moiren, Dämonen, Drachen, Toten und Träumen*, hrsg. und übersetzt von Vassilis Noulas und Nicolas Zbinden, Madliger-Schwab Verlag, Zürich, 1982, RITL, **31**, nr. 2, 1983, 129.
VEZI și nr. 545, 627.

d. Istroromână

Vezi nr. 545, 627.

e. Meglenoromână

739. MARCU, LIVIU, *Texte inedite din literatura meglenită*, ȘSPR, nr. 2, 1983, 34—38 [material cules pentru *Istoria și civilizația vlahilor balcanici*].
740. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Prefixe verbale în dialectul meglenoromân. Prefixe de origine slavă*, MCD, **2**, 246—259.
VEZI și 545, 549, 627.

f. Româna peste hotare

741. BOSCH I CRUANAS, LLUIS, *„M-a uimit înrudirea dintre limbile română și catalană"*, Trib Rom, **11**, nr. 229, 1982, 2 [conv. consemnată de Dumitru Popa și Victor Ivanovici].
742. CARAGEANI, G., *Limba română la Napoli*, Cronica, **18**, nr. 37, 1983, 8.
743. NAONO, ATSUSHI, *Cultura românească în Japonia. Convorbire cu profesorul ...*, Amfiteatru, **18**, nr. 5, 1983, 12 [consemnată de Solomon Marcus].
744. POENARU, VASILE, *Limba română în Statele Unite*, TribRom, **12**, nr. 256, 1983, 3.

Recenzii

745. FILIP, T., Rodica Bogza Irimie: *Sistemul supranumelor la românii din Ungaria* (A Magyarországi románok regadványnévrendszere), Editura Didactică, Budapesta 1978, 85 p., Biharea, **9**, 1981, 273—275.
VEZI și nr. 2229.

5. FILOLOGIE

746. ANDEA, AVRAM, *Manuscrise și cărți românești vechi din centrul Transilvaniei (sec. XVII—XIX)*, VBibl, **2**, 1983, 251—261.

747. ANDEA, AVRAM, ANDEA, SUSANA, *Date despre cartea românească din Sălaj*, AMP, **6**, 1982, 341—352 [cu 1 an. cu cat.; rés. fr.].

748. ANDEA, SUSANA, *Două tipărituri necunoscute în versuri românești din anul 1818*, VBibl, **2**, 1983, 348—352.

749. ANDREESCU, ȘTEFAN, *Din nou despre prima cronică a Țării Românești*, BO, **100**, nr. 9—10, 1982, 853—867.

750. ASACHI, GHEORGHE, *Opere*. [Vol.] I. *Versuri și teatru*. [Vol.] II. *Nuvele istorice. Varia*. Ediție critică și prefață de N. A. Ursu, București, EM, I: 1973, 794 p.; II: 1981, 992 p. **(Scriitori români)**.

751. BACÂRU, LIVIA, *Pagini din istoria cărții românești*, Biblioteca, nr. 2, 1982, 27—29.

752. BADEA, ȘTEFAN, *Note pe marginea unei ediții Eminescu*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 246—255 [de D. Murărașu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1053**.

753. BĂDĂRĂ, DORU, *Les débuts de l'imprimerie roumaine*, RR, **37**, nr. 8—9, 1983, 42—51 [cu 6 facs. î.a.t.].

754. BĂLAȘA, D., *Cronicarul Dionisie Eclesiarhul [I]. Scurtă prezentare. Date noi și un portret mural din 1801, inedit*, MO, **34**, nr. 1—3, 1982, 89—112; *(II)*, nr. 7—9, 559—583 [cu 9 facs. î.a.t.].

755. BOGDAN, DAMIAN P., *Despre unele texte românești vechi*, MO, **34**, nr. 10—12, 1982, 663—673 [*Codex Suprasliensis*, *Cronica* din 1574 de la Bucovăț, *Tetraevangheliar* din 1594 de Gligorcea Crăciun și un *Codex* ucrainean din sec. XVI].

756. BRĂTESCU, G., *Versuri goliardice românești tipărite acum 250—300 de ani*, LL, nr. 3, 1983, 336—343.

757. BUCIUMEANU, DAN, *Două cărți manuscrise inedite, copii ale* **Cugetărilor** *lui Oxenstiern, datînd de la finele secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, MCC, 339—342 [din 1793, de Șerban Lupu și din 1844, de Mihail Molojescu].

758. BULGĂR, GHEORGHE, *Coordonate maioresciene ale ediției princeps Eminescu*, Luceafărul, **26**, nr. 51, 1983, 3.

759. CANTEMIR, DIMITRIE, *Opere complete* [Vol.] IX. Tomul I. Ediție critică publicată sub îngrijirea lui Virgil Cândea. **De antiquis et hordienis Moldaviae nominibus** *și* **Historia Moldo-Vlachica.** Prefață de Virgil Cândea. Ediție critică, introducere, note și indici de Dan Slușanschi, București, EARSR, 1983, 459 p.

760. CÂNDEA, IONEL, *Considerații privind prezența cărții vechi românești în județul Brăila*, VBibl., **2**, 1983, 429—433 [rés. fr.].

761. CHIȚIMIA, I. C., *„Texte de aur" — reevaluarea începutului scrisului în limba română*, VBibl, **2**, 1983, 131—136 [rés. fr.].

762. CHIVU, GH., *Cuvinte de origine italiană într-un manuscris românesc din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 341—346 [din *Cartea de bucate*, 1749, BARSR, ms. 1120: alamă, amomo, belgioin, biaca, calcinat, capon, cardamomo, carlina, ceruză, cremotartaro, cubebe, fuzion, galanga, ginepro, giulep, gran, licfida primpinelă, pomice, storace, șirop, tartariu, ana, salam, sardelă, sălată, metal, mod, rozmarin, supă].

763. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Două memorabile palinodii domnești*, RLit, **16**, nr.22, 1983, 7 [de la Mihai Viteazul, din 1600 și Constantin Duca, 1705].

764. CIUCĂ, VALENTIN, *Manuscrise și cărți vechi din județul Neamț*, VBibl, **2**, 1983, 437—439 [rés. fr.].

765. CIURDARIU, M., *Marginalii la tema editării critice*, VR, **78**, nr. 12, 1983, 74—85 [a operelor lui M. Eminescu].

766. CÎNDA, ANA, *Cartea veche românească în județul Sălaj (II)*, AMP, **6**, 1982, 353—417 [cu un cat. în an. și ind. de cărți, nume și loc.; rés. fr]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 851.

767. CORAVU-SEVERINEANU, DAMASCHIN, *Mînăstirea din Peri și importanța sa istorică*, MO, **34**, nr. 7—9, 1982, 496—514 [v. punctul 7 al ultimului cap., despre textele rotacizante; cu 3 an.].

768. CRISTACHE-PANAIT, IOANA, *Circulația cărții de Buzău în Transilvania*, VBibl, **2**, 1983, 379—383 [rés. fr.].

769. CRIȘAN, ȘTEFAN, *Două manuscrise inedite din secolul al XVII-lea*, VBibl, **2**, 1983, 145—150 [un octoih și un ceaslov-octoih; rés. fr.].

770. CUCERZAN, EUGEN S., *Un manuscris necunoscut?*, Tribuna, **27**, nr. 22, 1983, 2 [pe marginea art. lui D. Vatamaniuc de la nr. 875]. Vezi și nr. 772, 788, 873.
771. DIACONESCU, PAULA, **Ritorică română pentru tinerime** *de D. Gusti (Iași, 1852) și un posibil model al ei*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 410—414 [de Émile Lefranc, *Traité théorique et pratique de littérature*. Septième édition revue et corrigée par l'auteur și *Style et composition*, Paris, 1852].
772. DIMITRIU, ANTON, [Sub titlul: Post scriptum; scrisoare către redacție referitor la textul „Despre cugetare" atribuit lui M. Eminescu de D. Vatamaniuc, dar care este un fragment din cursul de logică al lui Eftimie Murgu]. RITL, **31**, nr. 2, 1983, 75—76. Vezi și nr. 770, 788, 873, 875.
773. DIMITRIU-SNAGOV, ION, *Drumul Paliei : Orăștie 1582 — Roma 1982*, Cronica, **18**, nr. 6, 1982, 12.
774. DIȚĂ, ALEXANDRU V., *În legătură cu paternitatea primei scrieri în proză a literaturii române*, Luceafărul, **26**, nr. 44, 1983, 6 [pe marginea art. lui Al. Piru, de la nr. 850, și D. Zamfirescu, de la nr. 877].
775. DIȚĂ, ALEXANDRU V., *Opera lui Nicolae Costin*, Săptămîna, nr. 10, 1983, 3.
776. DRAGODAN, MIHAELA, *Unele aspecte privind circulația cărții de Rîmnic în Banatul Timișan*, VBibl, **2**, 1983, 398—399.
777. DRAGOMIRESCU, ALEXANDRU, *Un traducător ieșean din veacul trecut : Teodor Codrescu*, Cronica, **18**, nr. 2, 1983, 6.
778. DREGHICIU, DOINA, *Cartea românească veche de pe Valea Sebeșului (II) (Catalog)*, Apulum, **20**, 1982, 491—505 [rés. fr.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1042.
779. DULGHERU, MARIA, *Însemnări manuscrise pe cărți vechi românești din județul Prahova — I*, VBibl, **2**, 1983, 405—410 [rés. fr.].
780. DUMITRESCU, MARIA, *Contacte culturale româno-bulgare în secolul al XVIII-lea* (**Catavasierul** *de la Rîmnic din 1784)*, LLRusă, 235—243 [cu 7 facs.; русс. рез.].
781. DUNĂREANU, ELENA, *Contribuții la* **Bibliografia românească veche**, *Două tipărituri românești în colecțiile Bibliotecii „Astra" din Sibiu*, VBibl, **2**, 1983, 270—272 [rés. fr.].
782. DUȚU, ALEXANDRU, *Carte și oralitate în cultura română*, VBibl, **2**, 1983, 233—238.
783. DUȚU, ALEXANDRU, *Cartea românească — factor de unitate națională*, RLit, **16**, nr. 47, 1983, 3.
784. EMANDI, LUCIAN, *„Patimile ceale minunate ale lui Odiseu" — o prelucrare de Ioan Bărac (manuscris inedit în colecții arădene)*, VBibl, **2**, 1983, 204—217 [deutsch. Zus.].
785. EMINESCU, M., *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, București, EȘE, 1981, 815 p. [v. cap. IV. *Filologie*, p. 239—247].
786. EMINESCU, M., *Opere* [Vol.] *IV—V. Teatru*. Ediție critică, note și variante de Aurelia Rusu. Studiu introductiv de George Munteanu. [Vol.] *VI. Proza literară*. Ediție critică, introducere, note și variante de Aurelia Rusu, București, EM, IV: 1978, 471 p.; V: 1979, 815 p.; VI: 1982, 794 p. (**Scriitori români**). Vezi și nr. 888, 912, 915, 917, 918.
787. EMINESCU, M., *Opere*. Ediție critică întemeiată de Perpessicius. [Vol.] *XIV. Traduceri filozofice, istorice și științifice. Hurmuzaki — Rötscher — Kant — Leskien — Bopp. Articole și excerpte*. Studiu introductiv de Al. Oprea. Cu 347 de reproduceri după publicații și manuscrise. Ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române. Petru Creția, Aurelia Creția: stabilirea textului și a variantelor. Dimitrie Vatamaniuc, Anca Costa-Foru: comentariile și notele de istorie literară. Colaboratori externi: Gheorghe Mihăilă, pentru *Manualul de limbă paleoslavă*, text și comentariu, Amita Bhose, pentru *Gramatica limbii sanscrite*, text și comentariu. Responsabilul filologic al ediției: Petru Creția. Secretariatul tehnic: Ileana Rațiu. Coordonatorul ediției: Al. Oprea, București, EARSR, 1983, 1063 p. (ARSR. MLR) [v. mai ales August Leskien, *Manual de limbă paleoslavă (veche slavă bisericească)*; Franz Bopp, *Gramatica critică abreviată a limbii sanscrite* și *Glosar comparativ al limbii sanscrite*; cu bibl., ind. de nume și titluri, lista facs.]. Vezi și nr. 887, 893, 894, 916, 919, 920, 923, 930, 936.
788. EMINESCU, MIHAI, [*Despre cugetare*]. *I—III*, RITL, **31**, nr. 1, 1983, 66—72, nr. 2, 70—75, nr. 3, 89—33. Vezi și nr. 770, 772, 873, 875.
789. FLORESCU, AURELIA, **Mineiul** *lunii noiembrie tipărit la Rîmnic în anul 1778 în două ediții*, VBibl, **2**, 1983, 308—313 [rés. fr.].
790. FLORESCU, AURELIA, **Psaltirea** *tipărită la Rîmnic în 1792*, VBibl, **2**, 1983, 314—317 [rés. fr.],
791. GĂRĂU, ZAHARIA, *Cărți vechi românești în colecțiile Muzeului Olteniei*, VBibl, **2**, 1983, 53—58 [Engl. Ab.].

792. GÂSCAN, GHEORGHE, *Cartea veche în județul Teleorman*, VBibl, **2**, 1983, 434—436 [rés. fr.].
793. GHEȚIE, ION, *Considerații filologice și lingvistice asupra* **Omiliei la Paști** *(versiunea „scurtă")*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 216—221 [de Ioan Hrisostomul].
794. GHEȚIE, ION, *Localizarea textelor vechi românești și două chestiuni de principiu*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 153—155 [pe marginea cap. *Graiul dintre Târgoviște — Brașov sau cel din sudul Transilvaniei?* din vol. *Originea limbii române literare* de Gavril Istrate]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 630.
795. GHEȚIE, ION, **Occisio Gregorii Vodae.** *Problema paternității*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 465—470 [pe marginea art. lui N. A. Ursu din Cronica, **8**, nr. 8, 1978, unde piesa este atribuită lui Samuil Vulcan]. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 778.
796. GODOROGEA, ȘTEFAN, *Noi identificări la* **Bibliografia românească veche**, VBibl, **2**, 1983, 318—324 [Engl. Ab.].
797. GOROVEI, ȘTEFAN S., *Șincai și hronica sa : o aniversare*, Cronica, **18**, nr. 25, 1983, 1, 2 [175 de ani de la publicarea unor fragmente].
798. GUȚU, OLIMPIA, *Reconstituirea unor acte de proprietate în cancelaria lui Radu Șerban*, RA, **60**, vol. 45, nr. 2, 1983, 182—192 [cu 6 facs. ; rés.fr. ; Engl. Ab.].
799. GUȚU, OLIMPIA, HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Note privitoare la scrisul în limba română înainte de 1550*, RA, **60**, vol. 45, nr. 4, 1983, 390—401 [rés. fr. ; Engl. Ab.].
800. HAȚEGAN, LUCIA, *Manuscrise de proveniență locală în Biblioteca Muzeului Unirii Alba Iulia (Manuscrisele lui Nicolae Munteanu)*, Apulum, **20**, 1982, 257—267 [rés. fr.].
801. HRIMIUC, C., *„Note și impresii", o nouă ediție? (I)*, Cronica, **18**, nr. 14, 1983, 5 ; (II), nr. 15, 5.
802. ILIESCU, ION, *Ediția primă a poeziilor lui Eminescu (I)*, Orizont, 34, nr. 25, 1983, 10.
803. ILIESCU, ION, *Titu Maiorescu, editor al poeziei lui Eminescu*, Orizont, **34**, nr. 26, 1983, 5.
804. IONESCU, CLEOPATRA, *Cartea veche românească aflată în județele Prahova și Muscel în anul 1860*, VBibl, **2**, 1983, 415—420 [rés. fr.].
805. IONESCU, I., **Palia** *de la Orăștie (1581—1582) — Patru secole de la tipărire —*, GB, **41**, nr. 7—8, 1982, 536—552.
806. ISAC, EVA, *Cartea veche în colecția mănăstirii Tismana*, VBibl, **2**, 1983, 421—423.
807. ISTRATE, GAVRIL, *Eminescu într-o nouă ediție*, Cronica, **18**, nr. 11, 1983, 1, 5 [ed. de după cea princeps].
808. ISTRATE, GAVRIL, *Lecturi eronate în „Luceafărul"*, Cronica, **18**, nr. 21, 1983, ILR, I.
809. ISTRATE, GAVRIL, *Moment comemorativ :* **Palia** *de la Orăștie*, TelR, **130**, nr. 43—44, 1983, 3.
810. ISTRATE, GAVRIL, *O „variantă" nesemnalată de specialiști*, Cronica, **18**, nr. 13, 1983, 4 [a *Luceafărului* de M. Eminescu].
811. ISTRATE, GAVRIL, *Poezia lui Eminescu în ultimele ediții Maiorescu*, Cronica, **18**, nr. 2, 1983, 1, 3.
812. ISTRATE, ION, *Câteva precizări necesare*, Cronica, **18**, nr. 37, 1983, 5 [la art. Elvirei Sorohan de la nr. 861].
813. IVIREANUL, ANTIM, *Didahiile*. Postfață și bibliografie de Florin Faifer. Antologie alcătuită în redacție de Mihail Dascal, București, EM, 1983, 250 p. **(Arcade)** [reproduce ed. *Opere*, de G. Ștrempel, Buc, 1972]. Vezi BRL, **15**, 1972, nr. 537.
814. LEU, VALERIU, *Considerații privind circulația cărților din Țara Românească în sudul Banatului, în veacul al XVIII-lea*, VBibl, **2**, 1983, 390—397 [rés. fr.].
815. LUNGU, ION, *„Școala Ardeleană" și timpul care nu iartă*, Tribuna, **27**, nr. 17, 1983, 3.
816. LUPAN, DOINA, *Cartea românească veche în colecția Muzeului Mixt Sebeș. II. Catalog*, Apulum, **20**, 1982, 507—527 [rés. fr.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1107.
817. MAREȘ, ALEXANDRU, *Cea mai veche versiune românească a* **Florii Darurilor**, LR, **32**, nr. 3, 1983, 222—230 [cu 8 fig.].
818. MĂLINAȘ, CONSTANTIN, *Manuscrise vechi românești din Bihor*, VBibl, **2**, 1983, 154—168 [rés. fr.].
819. MÂRZA, IACOB, *Une liste de livres interdits en Transylvanie (seconde moitié du XVIIIe siècle)*, RESEE, **21**, nr. 2, 1983, 177—182 [cu 1 facs. și o an.].
820. MIHĂILĂ, GHEORGHE, *Colaborarea tipografică Arad — Râmnic (1761) și un episod semnificativ din istoria Țărilor Române*, VBibl, **2**, 1983, 279—307 [rés. fr.].
821. MIHU, ELENA, *Tipărituri râmnicene în județul Mureș*, Buridava, **4**, 1982, 115—118 [rés. fr.].
822. MIOC, DAMASCHIN, *Cîntece religioase compuse sau adunate de cronicarul bănățean Nicolae Stoica de Hațeg*, MB, **33**, nr. 3—4, 1983, 219—232 [cu texte în an.].
823. MIRCEA, IOAN, *Tipărituri apărute la Blaj în primii 25 de ani de activitate a tipografiei (1747—1771) relevate de un document de epocă*, Apulum, **20**, 1982, 207 [cu o an. ; rés. fr.].

824. MIRCEA, IOAN, *Traduceri greşite ale* **Sfintei Scripturi** *în limba română*, BO, **101**, nr. 3—4, 1983, 184—200.
825. MITRIC, OLIMPIA, *Din activitatea de traducător a lui Vartolomei Măzăreanu*, VBibl, **2**, 1983, 196—200 [rés. fr.].
826. MITU, MIHAI, *Biblioteca lui Ioan Budai-Deleanu (I)*, LL, nr. 2, 1983, 200—208 [cu 2 facs.]; *(II)*, nr. 3, 343—353 [cu 2 facs. şi o an.].
827. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Antim Ivireanul xilograf*, CRom, **4**, nr. 3, 1983, 42—43 [cu 2 facs.].
828. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Imaginea şcolii în xilogravură*, CRom, **4**, nr. 6, 1983, 45 [cu 2 facs.].
829. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Istoria cărţii şi a bibliotecilor. Probleme ale unui fruntar*, Arta, **29**, nr. 7—8, 1982, 52—53 [*Liturghier*, scos de Vladul Gheorghievici Typografu! — Vladul, fiul lui Gheorghe, Rîmnicu Vîlcea, 1733; cu 2 facs.]; *Probleme ale unui fruntar*, Biblioteca, nr. 3—4, 1982, 51—52 [acelaşi; cu 2 facs.].
830. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Marca tipografică în cartea românească veche, sec. 16—17*, CRom, **4**, nr. 9, 1983, 42—43 [cu 5 facs.].
831. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *O nouă ipoteză cu privire la Antim Ivireanul*, CRom, **4**, nr. 2, 1983, 41—42.
832. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Tiparnicii cărţii româneşti şi unitatea naţională*, CRom, **4**, nr. 1, 1983, 38—39 [cu 2 facs.].
833. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Un xilograf moldo-vlah : Damaschin Gherbest stemarul*, Arta, **29**, nr. 7—8, 1982, 23—25 [cu 11 facs.].
834. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Un xilograf necunoscut al lui Matei Basarab : arhimandritul Ioan*, Arta, **28**, nr. 9, 1981, 3—4 [cu 4 facs.].
835. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Xilografii epocii brâncoveneşti : Ursul Zugrav*, Arta, **30**, nr. 2, 1983, 26—27 [cu 8 facs.].
836. MORĂRESCU, DRAGOŞ, *Xilograful Iosif*, CRom, **4**, nr. 7, 1983, 44 [cu 4 facs.].
837. MUNTEANU, ION, **Abecedarul** *lui Şincai 1783*, TribRom, **12**, nr. 235, 1983, 7.
838. MUNTEANU, ION PAUL, **Cartea românească de învăţătură** *la Pribeşti — Vaslui*, VBibl, **2**, 1983, 369—372 [cu numeroase însemnări din sec. XVII—XVIII; Engl. Ab.].
839. MUREŞIANU, ION B., **Palia** *de la Orăştie şi contextul cultural şi naţional din secolul al XVI-lea*, MB, **32**, nr. 10—12, 1982, 700—708.
840. NEDELCEA, TUDOR, CIORCAN, MARCEL, *Almanahuri, anuare şi calendare*, MCC, 347—351.
841. NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Scrieri patristice în biserica ortodoxă română pînă în sec. XVII (I)*. Teză de doctorat în teologie, MO, **35**, nr 1—2, 1983, 21—134; (II), nr. 3—4, 157—262; *(III)*, nr. 5—6, 285—450 [ultimele 2 părţi cu subtitlul: *Izvoare, traduceri, circulaţie*].
842. NUSSBÄCHER, GERNOT, ... **schüht Euch so gut Inhr nur könnt**. *Der Neacşul Brief — das älteste rumänische Sprachdücknmal*, KarpRund, **16**, nr. 10, 1983, 6 [cu 1 facs.].
843. OLTEAN, VASILE, *Cartea veche românească — factor de unitate naţională (Mărturii braşovene)*, DrN, **40**, nr. 12062, 9 n. 1983, 1—2.
844. OLTEAN, VASILE, *Izvoare coresiene*, VBibl, **2**, 1983, 243—250 [deutsch. Zus.].
845. OLTEAN, VASILE, *Valori ale culturii universale în Scheii Braşovului*, Astra, **18**, nr. 1, 1983, 10.
846. OLTEANU, PANDELE, *„Cartea naturii" de Spătarul Milescu*, VBibl, **2**, 1983, 137—143 [Engl. Ab.].
847. ONU, LIVIU, *Prima atestare lexicală şi paternitatea unui text*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 442—445 [pe marginea art. lui N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, Cronica, **11**, nr. 6, 1976 şi *Alte traduceri necunoscute din tinereţea lui Dosoftei*, LR, **27**, în care trad. *Istoriile*, de Herodot, *Mîntuirea păcătoşilor*, de Agapios Landos, şi *Viaţa şi minunile sfîntului Vasile cel Nou*, de Grigore Ţamblac, sînt atribuite lui Dosoftei]. Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 589, **21**, 1979, nr. 775.
848. PAVEL, EUGEN, *Unele rectificări la* **Bibliografia românească veche**, CL, **28**, nr. 1, 1983 69—74.
849. PETRICEICU HASDEU, B., *Cuvente den bătrîni. Limba română vorbită între 1550—1600*. Studiu paleografico-lingvistic de ... Cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchardt. Tomul I. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, EDP, 1983, 611 p. Vezi şi nr. 929, 935, 946, 947.
850. PIRU, AL., *Glosă de istorie literară*, Luceafărul, **26**, nr. 34, 1983, 2 [pe marginea art. lui Dan Zamfirescu de la nr. 877]; *Alte precizări necesare*, nr. 38, 7. Vezi şi nr. 774.

851. POPA, LILIANA, *Despre valorile bibliofile românești tipărite de Petru Barth (1784—1801)*, VBibl, **2**, 1983, 336—340 [deutsch. Zus.].
852. POPESCU, RODICA, *Contribuție la* **Bibliografia românească veche** *(1746)*, VBibl, **2**, 1983, 273—278 [rés. fr.].
853. POPOVICI, IOAN, *Contribuții referitoare la circulația cărții vechi românești pe teritoriul județului Arad*, VBibl, **2**, 1983, 400—404 [Engl. Ab.].
854. POPTĂMAȘ, DIMITRIE, *Tiparul românesc expresia unității spirituale a tuturor românilor*, Vatra, **13**, nr. 12, 1983, 5.
855. RĂDULESCU, RODICA, *Un copist arădean necunoscut : Diacul Ioan din Budești*, VBibl, **2**, 1983, 183—186.
856. RIZESCU, IOAN, *Vechi pravile românești. Cu două secole mai devreme*, MI, **12**, nr. 8, 1983, 38—39.
857. ROMAN, I., *Contribuții la datarea și localizarea primelor texte traduse în limba română*, SLA, 69—76 [cu bibl. bogată ; rés. fr.].
858. RUSU, ADRIAN ANDREI, *O carte și o cronică manuscrisă din secolul al XVI-lea în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare Cluj-Napoca*, VBibl., **2**, 1983, 59—62 [rés. fr.].
859. SIMONESCU, DAN, *Primul document de limbă română scrisă*, TribRom, **12**, nr. 253, 1983, 6 [scrisoarea lui Neacșu, cu textul integral în transcriere] ; Englisch Version : *The First Document of Written Romanian Language*, p. 10.
860. SIMONESCU, DAN, *Tiparul românesc la 475 de ani*, Contemporanul, nr. 22, 1983, 1, 10.
861. SOROHAN, ELVIRA, *Paternitatea piesei „Occisio Gregorii ...”*, Cronica, **18**, nr. 28, 1983, 5 [atribuită și lui Ion Budai-Deleanu] ; *O lămurire necesară*, nr. 40, 5 [răspuns la art. lui Ion Istrate de la nr. 812]. Vezi și nr. 872.
862. STĂNCIULESCU, ALEXANDRU, *Eufrosin Poteca inedit : Cursul de istoria filozofiei*, MCG, 365—390 [cu o an.].
863. STOICESCU, NICOLAE, MIHĂILESCU, MARIANA, *Par-delà des frontières temporelles*, RR, **37**, nr. 8—9, 1983, 51—56 [cu 3 facs. i.a.t.].
864. ȘERBĂNESCU, NICULAE, **Palia** *de la Orăștie. Patru sute de ani de la imprimare : 1582 — 14 iulie — 1982*, BO, **101**, nr. 7—8, 1982, 692—713.
865. ȘTREMPEL, GABRIEL, *Catalogul manuscriselor românești. B.A.R. 1601—3100.* [Vol.] *II*, București, EȘE, 1983, 504 p. Vezi și nr. 891, 896 și BRL, **21**, 1978, nr. 767.
866. ȘTREMPEL, GABRIEL, *Les débuts de l'imprimerie chez les roumains*. Roum, nr. 5, 1983, 40—42.
867. ȘTREMPEL, GABRIEL, *Les manuscrits — de l'œuvre du copiste à la création originale*, RR, **37**, nr. 8—9, 1983, 16—26 [cu 7 fasc. i.a.t.].
868. TEODORESCU, G. DEM., *Poezia populară română*. Ediție critică, note, glosar, bibliografie și indice de George Antofi. Prefață de Ovidiu Papadima, București, EM, 1982, 905 p. Vezi și nr. 885, 914, 942.
869. ȚIGU, VIOREL, *Contribuții la datarea* **Psaltirii Scheiene**, BO, **100**, nr. 5—6, 1982, 565—569.
870. UNGUREANU, V. M., *Iarăși pseudoglosarul Creangă*, Steaua, **34**, nr. 12, 1983, 58 [pe marginea cap. *Glosarele operelor lui Ion Creangă* din vol. lui Petru Rezuș, *Ion Creangă. Mit și adevăr*, Buc., CR, 1981, p. 326—340].
871. URSU, N. A., *Contribuții de istorie literară. Originalul grecesc al* **Retoricii** *publicate de Ioan Molnar*, Cronica, **18**, nr. 3, 1983, 7—8 [cu 4 facs.].
872. URSU, N. A., *Și totuși „Occisio” nu este opera lui Ion Budai-Deleanu*, Cronica, **18**, nr. 36, 1983, 5 [pe marginea art. Elvirei Sorohan de la nr. 861].
873. URSU, N. A., *Un fragment din cursul de logică al lui Eftimie Murgu, copiat de Eminescu*, Cronica, **18**, nr. 17 [= 18], 5 [pe marginea art. lui D. Vatamaniuc de la nr. 875]. Vezi și nr. 770, 772, 788.
874. VASILESCU, VERONICA, BOIANGIU, ANETA, *Scrierea chirilică românească. Album de paleografie*. Cuvînt înainte de Ionel Gal, București, [f. e.], 1982, 139 p. (DGAS. FIFUB [cu studiul *Scrierea chirilică românească*, de Aneta Boiangiu, p. 5—15, un album cu 102 planșe și o listă a lor ; fotocopiile executate de Alexandru Tănăsescu în Laboratorul foto al DGAS]. Vezi și nr. 904, 928.
875. VATAMANIUC, D., [Notă la art. lui M. Eminescu de la nr. 788], RITL, **31**, nr. 1, 1983, 66—67. Vezi și nr. 770, 772, 873.
876. VĂCĂRESCU, IANACHE, VĂCĂRESCU, ALECU și VĂCĂRESCU, NICOLAE, *Opere*. Ediție critică, studiu introductiv, note, glosar, bibliografie și indice de Cornel Cîrstoiu. București, EM, 1982, 511 p. [Înaintea titlului, autorii : Poeții Văcărești (Ianache, Alecu și Nicolae)].
877. ZAMFIRESCU, DAN, *Pe marginea scrierii de început a literaturii române. Întîiul scriitor român*, Luceafărul, **26**, nr. 19, 1983, 3 [Grigore, monahul și prezviterul de la Marea

Biserică a Moldo-Vlahiei]; *Precizări necesare*, nr. 35, 1983, 6 [răspuns la art. lui Al. Piru de la nr. 850]; *Din nou despre întîiul scriitor român*, nr. 43, 10 [idem]. Vezi și nr. 774.

878. ZMEU, IOANA, *Un manuscris românesc despre „Chipurile împăraților turcești" atribuit Popei Flor*, VBibl, **2**, 1983, 187—191 [rés. fr.].

879. ZUGUN, PETRU, *Aspecte prozodice în versiunile „Luceafărului"*, Cronica, **18**, nr. 13, 1983, 4.

880. ZUGUN, PETRU, *Versiunea de bază a poemului* **Luceafărul**, LR, **32**, nr. 6, 1983, 507—513 [cu 2 tab.].

881. * * * *Ce facem cu patrimoniul Școlii Ardelene?*, Tribuna, **27**, 1983 [anchetă la care au răspuns: Adrian Marino, *Cîteva sugestii de organizare*, nr. 12; Ioan Chindriș, *Calitatea de aisberg*, nr. 13; Mircea Popa, *Habent sua fata libelli*, nr. 15; Romul Munteanu, *„Chiemarea" la o tipărire masivă*, nr. 15; Mircea Vaida, *Ambiții și ediții*, nr. 16; Ștefan Pascu, *Pledoarie pentru monumentul cultural național „corpus-ul" luminismului românesc*, nr. 18; Serafim Duicu, *Unde ni sînt editorii?*, nr. 19; Pompiliu Teodor, *Exigențele editării*, nr. 20; Rep., *Concluzii și perspective*, nr. 28].

882. * * * *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare și valorificare.* [Vol.] *II*, București, [f. e.], 1983, 568 p. (CCES).
VEZI și nr. 2, 3, 6—8, 10, 13, 14, 16, 95, 110, 113, 117, 491, 512, 515, 551, 553, 559, 574, 575, 579, 594, **616**, **620**, 638, 1204, 1205, 1242, 1439, **1511**, 1616, 1729, 1748, 1754, 1755.

Recenzii

883. ANTONESCU, NAE, Ion Neculce, *Opere* [...], Steaua, **34**, nr. 2, 1983, 53. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.

884. A. Z., Fanny Djindjihașvili, *Antim Ivireanu, cărturar umanist* [...], MB, **33**, nr. 5—6, 1983, 383—384. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1034**.

885. BĂLAN, ION DODU, *Monument al identității noastre spirituale*, RLit, **16**, nr. 2, 1983, 5 [G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare* ...]. Vezi nr. **868**.

886. BRAICU, D., Florian Dudaș, *Vechile tipărituri românești în bisericile Bihorului* [...], MA, **27**, nr. 7—9, 1982, 567—568. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 867.

887. BRANAȘ, CORNEL, Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XIV, ScTin, **39**, nr. 10510, 14 mart. 1983, 2, nr. 10516, 21 mart., 2. Vezi nr. **787**.

888. BULGĂR, GH., *Întregind marea operă poetică*, Flacăra, **32**, nr. 12, 1983, 18 [M. Eminescu, *Opere*, vol. VI]. Vezi nr. **786**.

889. BULGĂR, GH., *Letopisețul*, Flacăra, **32**, nr. 12, 1983, 14 [Ion Neculce, *Opere*. **Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte**]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.

890. BULGĂR, GH., Nicolae Milescu — *Aritmologhia. Etica*, Flacăra, **32**, nr. 16, 1983, 9. Vezi BRL, **25**, 1983, nr. **1128**.

891. BULUȚĂ, GH., *Catalogul manuscriselor*, Luceafărul, **26**, nr. 27, 1983, 3 [vol. II, de G. Ștrempel]. Vezi nr. **865**.

892. CHIȚIMIA, I. C., Emil Turdeanu, *Apocryphes slaves et roumaines de l'***Ancien Testament**, Leiden, Editura E. J. Brill, 1981, RITL, **31**, nr. 3, 1983, 141—142.

893. CIOCULESCU, ȘERBAN, Eminescu — *„Opere", vol. XIV*, RLit, **16**, nr. 19, 1983, 13. Vezi nr. **787**.

894. CIOPRAGA, CONSTANTIN, *Un model de restituire științifică*, Cronica, **18**, nr. 24, 1983, 1, 6 [M. Eminescu, *Opere*, XIV]. Vezi nr. **787**.

895. DIMITRESCU, FLORICA, *Neculce în actualitate*, Forum, **25**, nr. 5, 1983, 92—94 [*Opere*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.

896. DOBRE, AL., *A Catalogue of Romanian Manuscripts*, RomN, **6**, nr. 36, 1983, 2; *Însemnări de carte veche*, Săptămîna, nr. 50, 1983, 2 [G. Ștrempel, *Catalogul* ...]. Vezi și nr. **865** și BRL, **21**, 1978, nr. 767.

897. DUMITRESCU, MARIA, Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă* [...], LLRusă, 448—450. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 677.

898. GHERMAN, MIHAI, Dosoftei, *Dumnezăiasca liturghie, 1679*, [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 80—81. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1037**.

899. GIURESCU, DINU C., *Miniatura*, Săptămîna, nr. 5, 1983, 2 [G. Popescu-Vîlcea, *Miniatura românească*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1181.

900. IONESCU, I., Dan Simonescu, Gheorghe Buluță, *Pagini din istoria cărții românești* [...] BO, **101**, nr. 3—4, 1983, 289—294. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1201**.

901. IONESCU, I., *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea* [...], BO, **100**, nr. 3—4, 1982, 438—440. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 648.
902. IONESCU-NIȘCOV, TR., * * * *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. IV *(1633—1639)* [...], RI, **36**, nr. 5, 1983, 532—535. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1236**.
903. IORDAN, IORGU, Ion Neculce, **Letopisețul Țării Moldovei** *și* **O samă de cuvinte** [...], LR, **32**, nr. 2, 1983, 164—165. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1149**.
904. LAZĂR, DUMITRU, *„Scrierea chirilică românească"* [...], Flacăra, **32**, nr. 20, 1983, 14. Vezi nr. **874**.
905. LEMNY, ȘTEFAN, Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémant, *Repertoriul actelor oficiale privind Transilvania tipărite în limba română. 1701—1847* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 776—777. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 918.
906. LEMNY, ȘTEFAN, *Catalogul cărților rare și prețioase*, vol. IV. *Secolul XVIII* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 766—767. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1235**.
907. LEMNY, ȘTEFAN, Dan Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 796. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1115**.
908. LEMNY, ȘTEFAN, *Ediția critică Ion Neculce*, Cronica, **18**, nr. 16, 1983, 5 [de G. Ștrempel]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1149.
909. LEMNY, ȘTEFAN, Georgeta Răduică și Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731—1918. Dicționar bibliografic* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 767. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1284.
910. LEMNY, ȘTEFAN, Iancu Braunștein, *Catalogul cărților vechi românești. 1645—1830* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 766. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **986**.
911. LEMNY, ȘTEFAN, Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 770—771. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 932.
912. MECU, NICOLAE, *Dramaturgia eminesciană în ediție critică*, VR, **78**, nr. 12, 1983, 71—74 [de Aurelia Rusu]. Vezi nr **786**.
913. MORARU, EUGEN, *Codicele Voronețean* [...], BO, **101**, nr. 3—4, 1983, 294—297. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 950.
914. MUNTEAN, GEORGE, *Nestemate ale poeziei populare. Reeditarea volumului „Poezii populare române" de G. Dem. Teodorescu*, Scînteia, **52**, nr. 12647, 22 apr. 1983, 4. Vezi nr. **868**.
915. MUNTEAN, GEORGE, *Proza lui Eminescu reeditată științific*, RLit, **16**, nr. 13, 1983, 8 [de Aurelia Rusu]. Vezi nr. **786**.
916. MUNTEANU, GEORGE, *Carte eveniment*. M. Eminescu, *„Opere"*, vol. XIV, Flacăra, **32**, nr. 23, 1983, 10. Vezi nr. **787**.
917. MUNTEANU, GEORGE, *Proza eminesciană într-o nouă ediție*, Scînteia, **52**, nr. 12635, 8 apr. 1983, 4 [de Aurelia Rusu]. Vezi nr. **786**.
918. MURĂRAȘU, D., *„Pasiunile înjosesc, pasiunea înalță"*, Flacăra, **32**, nr. 12, 1983, 18 [M. Eminescu, *Opere*, VI. *Proza literară*, ed. de Aurelia Rusu]. Vezi nr. **786**.
919. NICOLESCU, VASILE, *Disponibilitățile geniului*, RLit, **16**, nr. 19, 1983, 12 [M. Eminescu, *Opere*, XIV]. Vezi nr. **787**.
920. ORNEA, Z., M. Eminescu, *„Opere"*, vol. XIV (Editura Academiei) *(I)*, Contemporanul, nr. 19, 1983, 11; *(II)*, nr. 20, 11. Vezi nr. **787**.
921. PĂCURARIU, M., Dan Simonescu și Gheorghe Buluță, *Pagini din istoria cărții românești* [...], MA, **28**, nr. 1—2, 1982, 1119. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1201**.
922. PĂLTĂNEA, PAUL, Costea Marinoiu, *Istoria cărții vîlcene. Sec. XVII—XVIII* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 710—711. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 879.
923. PIRU, AL., *Volumul XIV al* **Operelor** *lui Mihai Eminescu*, TribRom, **12**, nr. 246, 1983, 4. Vezi nr. **787**.
924. POPA, MIRCEA, Veress Endre — Domokos Sámuel, *A budai Egyetemi Nyomda román kiadványainak dokumentumai. 1780—1848* (Documentele Tipografiei de la Buda privitoare la editările românești), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 465 p., LL, nr. 3, 1983, 446—448.
925. RADU, DUMITRU, Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie. 1679* [...], BO, **100**, nr. 3—4, 1982, 421—426. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1037**.
926. SANDU, D. D., Dan Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaf. Istoria unei cărți* [...], BO, **101**, nr. 3—4, 1983, 297—300. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1115**.
927. SARAMANDU, NICOLAE, *Codicele Voronețean*. The Voroneț Codex. Critical Edition [...], RomBooks, nr. 2, 1982, 25; versiune românească în AnICED-B, **2**, 1983, 448. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 950.
928. SIMONESCU, DAN, Veronica Vasilescu și Aneta Boiangiu, *Scrierea chirilică românească* [...], RA, **60**, vol. 45, nr. 4, 1983, 449—450. Vezi nr. **874**.

929. SORESCU, CONSTANTIN, *Eveniment : O capodoperă în actualitate.* **Cuvente den bătrîni**, ScTin SLA, 3, nr. 32, 1983, 1, 5 [vol. I, ed. de G. Mihăilă]. Vezi nr. **849**.
930. SUCIU, GHEORGHE, *Obligativitatea asteriscului*, Luceafărul, **26**, nr. 2, 1983, 3, 7 [M. Eminescu, *Opere*, XIV]. Vezi nr. **787**.
931. ȘERBAN, CONSTANTIN, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol. IV, *1633—1639* [...], RA, **60**, vol. 45, nr. 1, 1983, 70—72. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1236**.
932. THEODOR, N., *Pagini din istoria cărții românești*, MO, **34**, nr. 10—12, 1982, 784—786 [de Dan Simonescu și Gh. Buluță]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1201**.
933. TH. N., D. Prodan : **Supplex Libellus Valachorum.** *Aus der Geschichte der rumänischen Nationsbildung. 1700—1848* [...], FVL, **25**, nr. 1—2, 1982, 124. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1183**.
934. TODERAȘCU, I., Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie, 1679* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 769—770. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1037**.
935. VADIM, T., *Cuvente den bătrîni*, Săptămîna, nr. 30, 1983, 9 [ed. de G. Mihăilă]. Vezi nr. **849**.
936. VAIDA, MIRCEA, M. Eminescu, *Opere* XIV, Tribuna, **27**, nr. 24, 1983, 8. Vezi nr. **787**.
937. VAIDA, PETRU, *Scrieri inedite ale lui Nicolae Milescu Spătarul*, RF, **30**, nr. 2, 1983, 156—159 [**Aritmologhia** *și* **Etica**, ed. de Pandele Olteanu. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1128**.
938. VELCULESCU, CĂTĂLINA, Irmgard Lackner, *Das Volksbuch* **Bertoldo** *in Rumänien*, Arbeitskreis für rumänische Sprache und Literatur, Salzburg, 1981, 657 p., RITL, **30**, nr. 3, 1983, 142—143.
939. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Manuscrisul „Mihail"*, Luceafărul, **26**, nr. 7, 1983, 2 [*Cronica lui Ion Neculce copiată de Ioasaf Luca*]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 972.
940. VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Romaniști din Salzburg despre cultura română*, ȘSPH, nr. 1, 1982, 95—98 [*Berichte im Auftrag der Internationalen Arbeitsgemeinschaft für Forschung zum romanischen Volksbuch* (1974); *Texte romanischer Volksbucher* (1978), *Versum und Arbeitspapiere* (1978)].
941. VELEA, M., Bucur-Barbu, Sebastian, *Filothei Sin Agăi Jipei*, **Psaltichie rumânească. Catavasier**, I [...], MB, **41**, nr. 9—10, 1982, 785—788. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 806.
942. VRABIE, GHEORGHE, G. Dem Teodorescu, *Poezii populare române* [...], LL, nr. 2, 1983, 272—274. Vezi nr. **868**.
943. ZUB, AL., Alexandru Duțu, *European Intellectual Movements and Modernization of Romanian Culture* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 798. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 849.
944. ZUB, AL., *Codicele Voronețean* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 769. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 950.
945. ZUB, AL., *Scrieri literare inedite (1820—1850)* [...], AnIst Iași, **19**, 1982, 777. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **954**.
946. * * * B. P. Hasdeu. *Cuvente den bătrîni*. I, Editura Didactică și Pedagogică, 1983. VSt, **27**, nr. 52, 1983, 7. Vezi nr. **849**.
947. * * * *Eveniment editorial*, Flacăra, **32**, nr. 30, 1983, 11 [B. Petriceicu Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, vol. I, ed. de G. Mihăilă]. Vezi nr. **849**.

VEZI și nr. 643, 644, 1514, 1516, 1517, **1549**, 1706, 1777, 1782, 1789, 1798, 2257.

6. FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

948. AVRAM, ANDREI, *Sur les traits phonologiques distinctifs des consonnes nasales*, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 293—297.
949. DASCĂLU, LAURENȚIA, *On the Intonation of Romanian Alternative Questions*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 405—413.
950. ENE, CORNELIA, *Text Analysis of Rhetorical Questions*, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 307—316.
951. IANCU, VICTOR, *Cu privire la statutul fonologic al palatalelor* k', g' *în limba română*, LR, **32**, nr. 6, 1983, 537—542.

VEZI și nr. 78, 81, 89, 270, 272, 415, 417, 569, 597, 670, 678, 684, **694**, 696, **697**, 703, 704, 707, 983, 1088, 1228, 1231, 1273, 1346, 1367, 1473, 1490, 1581, 1611, 1642, 1696, 1911, **1970**, 1987, **2115**.

Recenzii

VEZI nr. 344, 381.

7. GRAMATICĂ

a. Generalităţi

952. AVRAM, MIOARA, *Gramatica şi stilistica*, MSŞFLA, **3**, 1981, 105—112.
953. CÂMPEANU, P. M., [La rubrica : Scriitori despre limba română ; fragment din *Gramatica românească*, Iaşi 1840]. Cronica, **18**, nr. 21, 1983, ILR, I.
954. COJA, ION, *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române*. Vol. I. *Gramatica articolului*, Bucureşti, EŞE, 287 p. Vezi şi nr. 458, 960, 962.
955. COTEANU, I., *Gramatica şi literatura*, MSŞFLA, **3**, 1981, 101—104.
956. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Gramatica şi psiholingvistica*, MSŞFLA, **3**, 1981, 113—119.
957. TRANDAFIR, GH. D., *Precizări cu privire la* **Elementa linguæ daco-romanae sive valachicae**, LR, **32**, nr. 1, 1983, 57—71.
958. VASILIU, EM., *Gramatică şi logică*, MSŞFLA, **3**, 1981, 121—125.
959. ZUGUN, PETRU, *Cuvîntul. Studiu gramatical*, Bucureşti, EŞE, 1983, 199 p. [cu ind. de aut. ; rés. fr. ; Engl. Ab.].
VEZI şi nr. 458, 480, 497, 524, 629, 1586, 1878, 1880, 1887, 1918, 1923, 1938, 1989, **2115**, 2116, **2131**, **2159**, **2182**, **2199**.

Recenzii

960. BRÂNCUŞ, GRIGORE, *O gramatică a articolului*, TribRom, **12**, nr. 246, 1983, 11 [de Ion Coja]. Vezi nr. **954**.
961. DRAŞOVEANU, D. D., Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 165—166. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1343.
962. GRAUR, AL., *„O gramatică raţională"*, RLit, **16**, nr. 31, 1983, 11 [de Ion Coja ; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **954**.
963. LEMNY, ŞTEFAN, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* [...], Cluj-Napoca, Ed. „Dacia", 1980, XXX + 244 p., AnIst Iaşi, **19**, 1982, 771. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1034.
964. ŞERBĂNESCU, ANDRA, *Gramatica de bază a limbii române*, UC, **26**, nr. 1, 1983, 8 [de Ion Coteanu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1343**.
965. * * * Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*. A Basic Grammar of the Romanian Language, RomBooks, nr. 1, 1983, 42. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1343**.
VEZI şi nr. 2219, 2231.

b. Morfologie

966. ANDREI, CONSTANTIN I., *Interjecţia în contextul părţilor de vorbire*, ŞB, **9—10**, 1981—1982, 17—18.
967 BALACCIU-MATEI, JANA, *Adjectivul* **bun** *în contexte non-evaluative*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 394—397.
968. BEREA-GĂGEANU, ELENA, *Pronumele şi adjectivul demonstrativ în limba română contemporană. Evoluţie şi sistem*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 104—115.
969. CAZACU, D., *Timp şi aspect în semantica formelor indicativului românesc*, SLA, 25—34 [Engl. Ab.].
970. DRAGOMIRESCU, GH. N., *Inadvertenţe ale definirii unor concepte curente în gramatică*, LR, **32**, nr. 6, 1983, 514—520.
971. FLOREA, MELANIA, *Diateza reflexivă şi unele greşeli în folosirea ei*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 6—8.
972. FLOREA, MELANIA, *Folosirea formelor accentuate şi neaccentuate ale pronumelor personale*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 6—7.
973. GRAUR, AL., *Economie şi risipă*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 3—4.
974. GRAUR, AL., *Plurale*, RCM, **27**, nr. 522, 1982, 2 [ale cuv. serafim, heruvim ; la rubr. : Cuvinte înaripate].
975. HÁZY, ŞTEFAN, NEAMŢU, G. G., *Adverbe modale. Distribuţie şi funcţii (II)*, CL, **28** nr. 1, 1983, 25—34 [Engl. Ab.]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1058.
976. NEAMŢU, G. G., *Nonflexiune cazuală secundă*, StUBB, **28**, 1983, 13—19 [rés. fr.].
977. NICA, DUMITRU, *Adverbe de modalitate*, Omagiu G. Ivănescu, 220—228.
978. PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, *Trecerea de la o conjugare la alta*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 3—5.

979. PECULEA, P., PATAKY, E., *Variability of Criteria in Romanian-English Contrastive Analysis*, LLEA, 162—167 [cu bibl. bogată ; rez. rom.].
980. PLĂTĂREANU, DOLORES, *Pluralul substantivelor feminine cu singularul în* **-ă** *în limba română contemporană*, LL, nr. 2, 1983, 176—184 [cu 6 tab.].
981. POPA, MARIANA, *Structura morfologică a neologismelor latino-romanice în sistemul limbilor română și engleză*, SACLER, 16—24.
982. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Cu privire la substantivele invariabile din limba română*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 510—516.
983. STAN, I. T., *Despre alternanțe în limba română*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 126—129 [rés. fr.].
984. TOȘA, ALEXANDRU, *Elemente de morfologie*, București, EȘE, 1983, 297 p.
985. VASILIU, LAURA, *Desinența* **-a** *în limba română?*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 491—496.
986. VASILIU, LAURA, *Varianta* **dupe**, LR, **32**, nr. 2, 1983, 116—120.
987. WALD, LUCIA, *Note asupra pluralului abstractelor negative*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 471—474.

VEZI și nr. 318, 399, 415, 425, 458, 485, 580, 582, 590, 592, 600, 615, 676, 684, 685, 688, 689, 696, 708, 740, **954**, **959**, 991, **996**, 1001, 1002, 1189, 1255, 1260, 1261, 1269, 1317, 1325, 1367, 1400, 1401, 1460, 1472, 1476—1479, 1484, 1489, 1490, 1494—1497, 1590, 1593, 1613, 1617, 1654, 1672, 1728, 1752, 1770, 1877, 1878, 1880, 1887, 1906, 1910, 1914, 1918, 1923, 1924, 1931, 1938, 1940, 1961, 1965, 1988, 1989, 2039, 2051, 2078, **2115**, 2116, **2127**, **2159**, **2182**, **2199**.

Recenzii

988. PĂTRUȚ, IOAN, Alf Lombard, Constantin Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 164—165. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1364**.

VEZI și nr. 383, 471, 1499, 1500, 1502—1505, 1507—1509, 2220, 2271.

c. Sintaxă

989. AVRAM, MIOARA, *Coordonarea prin* **or** *în limba română*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 445—453.
990. BEJAN, D., *În legătură cu conectivele propoziției subiective*, StUBB, **28**, 1983, 3—7 [rés. fr.].
991. BÎTEA, IOAN N., *Observații pe marginea unei construcții cu* **sau** *copulativ*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 182—189.
992. DIACONESCU, ION, *Inversiunea sintactică*, SCL, **34**, nr. 3, 1983, 218—228 [rés. fr.].
993. DIACONESCU, ION, *Moduri nepersonale cu valoare predicativă*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 5—8.
994. DIACONESCU, ION, *Reluarea sintactică*, RN, **12**, nr. 94—95—96, 1983, 1640—1641 [la rubr. : Limbă și stil].
995. DRAGOMIRESCU, GH. N., *Coordonarea subordonatei cu un termen din regentă*, LL, nr. 2, 1983, 185—187.
996. FLOREA, MELANIA, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, București, EȘE, 1983, 231 p. Vezi și nr. 1007.
997. FRÂNCU, C., *Topica lui* **mai** *și a altor adverbe* (**cam**, **prea**, **și**, **tot**) *în construcții de tipul* **(nu) mă mai duc**, LL, nr. 3, 1983, 321—335.
998. IVĂNUȘ, DUMITRU, *Remarques concernant la proposition subordonnée complétive d'agent*, AUC, **10**, 1982, 91—94.
999. IVĂNUȘ, DUMITRU, STANCIU, IOAN, *Structuri topice ale frazei în limba română contemporană*, AUC, **10**, 1982, 59—62 [rés. fr.].
1000. NICULESCU, LAURENȚIU, *Alcătuirea de propoziții (fraze) după o schemă dată (II)*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 11—13. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1406.
1001. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Adverbul cu funcție de nume predicativ*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 4—6.
1002. POPESCU, RADU SP., *Numeralul distributiv cu funcție sintactică de element predicativ suplimentar*, LR, **32**, nr. 6, 1983, 521—523.
1003. SCHMIDT, GERTRUD, *Considerații teoretice cu privire la complementele din limbile română și engleză*, SACLER, 71—81.
1004. ȘUTEU, FLORA, *Superlativul cauzal — component semantic al unei construcții sintactice fixe*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 478—490.
1005. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Obiectul direct prepozițional în română și în unele limbi romanice*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 466—470.

1006. ZUGUN, PETRU, *Cui prodest?*, Cronica, **28**, nr. 43, 1983, 5 [pe marginea rec. Andrei Şerbănescu de la nr. 1012, la vol. lui C. Dimitriu, *Gramatica explicată a limbii române. Sintaxa*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1395**.
VEZI şi nr. 79, 257, 279, 299, 593, 632, 689, 959, 970, 1227, 1230, 1591, **1592**, 1609, 1613, 1640, 1654, 1660, 1759, 1877, 1878, 1880, 1881, 1887, 1911, 1918, **1922**, 1923, 1931, 1955, 1956, 1961, 1965, 1988, 1989, 2054, 2075, **2115**, 2116, **2135**, **2159**, **2182**, **2199**.

Recenzii

1007. ANGHEL, PETRE, *Importante contribuţii la studiul limbii române*, Forum, **25**, nr. 7—8, 1983, 153—154 [Melania Florea, *Structura grupului nominal* . . .]. Vezi nr. **996**.
1008. BARA, MARIANA, G. Gruiţă, *Acordul în limba română* [. . .], LL, nr. 3, 1983, 435—438. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1079.
1009. DIMITRESCU, FLORICA, *O* **sintaxă** *a limbii române*, Forum, **25**, nr. 2, 1983, 62—63 [de C. Dimitriu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1395**.
1010. GRECU, DOINA, Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în daco-româna vorbită* [. . .], RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 315—316. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1124.
1011. HÁZY, ŞTEFAN, G. Gruiţă, *Acordul în limba română* [. . .], StUBB, **28**, 1983, 78. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1079.
1012. ŞERBĂNESCU, ANDRA, C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iaşi, Junimea, 1982, 383 p., LL, nr. 3, 1983, 431—435. Vezi şi nr. 1006 şi BRL, **25**, 1982, nr. **1395**.
VEZI şi nr. 471, 2220, 2231.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

1013. ANGHEL, IOANA, *Note lexicale şi etimologice*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 130—135, [tocí, tocitoáre, tofológ, -oágă, toporíşte, tortoréţ, tortoreáţă, tortoréte, totoréţ, totoreáţă, trácsăr, trahómă, trámă, transperánt, travestí, travestíu, travestíe, tufée[2], tují[1] tupsecá, întupsecá, tut, -ă].
1014. APREOTESEI, CEZAR, *Kal'ki slavjanskogo proishoždenija v rumynskom jazyke*, RS, **21**, 1983, 85—97.
1015. BARBU, CONSTANTIN, *Limba română şi reamintirea fiinţei*, Ramuri, **20**, nr. 1, 1983, 9.
1016. BĂNCIULESCU, VICTOR, *Sport şi limbă* [*I*], EFS, **34**, nr. 5, 1981, 57—59 [pană, înşela, escamotare, arenă, pion, şalanger]; *(II)*, nr. 7, 50—51 [şlem, as, bal, şah-mat, rachetă]; *(III)*, nr. 11, 67—68 [ştachetă, ştafetă, hermina albă, bursa, oina]; *(IV)*, **35**, nr. 2, 1982, 65—66 [test-meci, regată, ring, turneu, rundă]; *(V)*, nr. 4, 59—60 [detentă, rachetă, record, schi, slalom, skeat, trap]; *(VI)*, nr. 8, 61—62 [ludotecă, rolimpiadă, sporting, cap, skiff, pas, pasă]; *(VII)*, nr. 11, 56—57 [dirt-track, speedway, tur, tură, rotaţie, lauri]; *(VIII)*, nr. 12, 48—49 [favorit, derby, cupă, deadheat, hat-trick; rés. fr.; Engl. Ab.].
1017. BĂNESCU, MARCU, *Problema anacronismelor în limbajul bisericesc*, MB, **33**, nr. 7—8, 1983, 475—484.
1018. BERCEANU, BARBU B., *Familia* **cetate** > **cetăţean** > **cetăţenie** > **a încetăţeni** *etc. Observaţii semantice şi sociologice*, LR, **32**, nr. 6, 1983, 527—534.
1019. BIDIAN, VIOREL, *Din terminologia populară: termeni pentru noţiunea „mătase de porumb"*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 136—138 [rés. fr.].
1020. BOGDAN, CONSTANTIN, *Etica limbajului medical*, MS, **29**, nr. 6, 1983, 2 [la rubr.: Limbajul medical între tradiţie şi inovaţie].
1021. BUJENIŢĂ, MIHAI, *Termeni de marină*, Tomis, **18**, nr. 3, 1983, 14 [coridor, covertă, garlin, grijea, gurnă, lasca, manică, muradă, prova, proră].
1022. CHEIE, PAULINA, *Termeni pentru noţiunea „tâmplă" (pe baza* **ALR***)*, CCS, **1**, 24—29.
1023. CIOSESCU, RODICA, *Structura semantică a verbelor care exprimă acţiuni realizate cu părţi ale corpului uman în limbile engleză şi română*, SACLER, 34—39.
1024. C. K., *Băncile comerciale internaţionale şi criza*, RE, **9**, nr. 20, 1983, 31; *Monetica (I)*, nr. 21, 31; *(II)*, nr. 24, 31; *Mişcări internaţionale de capitaluri*, nr. 45, 31; *Finanţarea comerţului exterior*, nr. 46, 31; *Feluri de convertibilitate*, nr. 50, 31; *Cursul valutar unic*, nr. 51, 39 [la rubr.: Glosar]. Vezi BRL, **25**, 1983, nr. 1451, **24**, 1981, nr. 1115, **23**, 1980, nr. 1144, **22**, 1979, nr. 773.

1025. CONSTANTINESCU, NICOLAE, *Fişe pentru un* **Dicţionar de folclor** *(III)*, AUBLLR, **32**, 1983, 17—21 [caloian, căluş, paparudă]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1455, **24**, 1981, nr. 1123.

1026. DANIEL, D., *Şomaj structural*, RE, **9**, nr. 40, 1983, 27 [v. rubr. la nr. 1024].

1027. DIMA, SIMION, *Mioritică*, DR, **40**, nr. 11816, 30 ian. 1983, 2 [laie]; *Scurt, mai scurt, foarte scurt!*, nr. 11828, 13 febr., 6 [despre abr.]; *Cronicăreşti*, nr. 11960, 17 iul., 6; *De-ale presei*, nr. 11984, 14 aug., 6 [v. rubr. la nr. 145].

1028. DIMITRESCU, FLORICA, *„Căldură mare"*, RLit, **16**, nr. 25, 1983, 8 [v. rubr. la nr. 157].

1029. DRĂGULINESCU, CORNELIA, *Deficienţe în modul de formare şi utilizare a unor termeni medicali englezi de origine greacă şi latină (I)*, MS, **28**, nr. 49, 1982, 2; *(II)*, nr. 50, 2 [v. rubr. la nr. 1020].

1030. DUMITRESCU, SUZANA CARMEN, **Mica enciclopedie a limbii române**. *Disimilare. I*, LL, nr. 2, 1983, 196—199.

1031. FELECAN, NICOLAE, *Sursele şi limitele paronimiei în limba română*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 195—202.

1032. FLINTEA, EUGENIA, *Note lexicale*, AnICED-B, **2**, 1983, 394—401 [apă, conac, ghiont, secătură, sorb, velinţă].

1033. FLOREA, ION A., *Terminologia fierăriei în mediul rural din Moldova şi Bucovina*. Glosar de ..., Iaşi, [TUI], 1981, 557 p. multigr. (UI. CLILF).

1034. GRAUR, AL., *Neologisme medicale*, MS, **38**, nr. 9, 1982, 2; *Cuvinte pompoase*, nr. 10, 2; **Simptome** *sau* **simptoame?**, nr. 13, 2; *Iniţiale majuscule sau minuscule?*, nr. 14, 2; **A consulta**, nr. 16, 2; *Despre sufixe*, nr. 17, 2; **Boale** *sau* **boli**, nr. 18, 2; **Tumoare** *nu* **tumoră**, nr. 21, 2; *Greaca, latina şi unii termeni medicali*, nr. 22, 2; *Femininul corect al unor adjective*, nr. 24, 2; **Microsom** sau **microzom**, nr. 28, 2; *Câteva variante*, nr. 31, 2; *Medici şi spitale*, nr. 33, 2; **Sanghin** *sau* **sanguin?** nr. 35, 2; *Medicină lingvistică*, nr. 36, 2; *Două variante „distinse"*, nr. 37, 2; *Câteva greşeli*, nr. 38, 2; **Cazuistică**, nr. 39, 2; **A acuza**, nr. 40, 2; **Virusologie**, nr. 41, 2; *Pluralul lui* **colon**, nr. 43, 2; **Vină** *sau* **venă?**, nr. 44, 2; *Cuvinte fără plural*, nr. 46, 2 [vezi şi nr. 1038]; **Vaccin anti-?**, **29**, nr. 3, 1983, 2; **Reţetar**, nr. 7, 2.

1035. GRAUR, AL., **Pacea** *în nume proprii*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 24.

1036. GRAUR, AL., *Pseudonime*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 543.

1037. ICHIM, DORINEL, *Zona etnografică Trotuş*, Bucureşti, EST, 1983, 176 p. **(Zone etnografice)** [cu un gl.].

1038. IONESEI, GHEORGHE P., *Despre revalorificarea unor cuvinte*, Flacăra, **32**, nr. 10, 1983, 10 [pe marginea art. lui Al. Graur *Cuvinte fără plural*, de la nr. 1034].

1039. IONIŢĂ, VASILE, *Note lexicale*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 203—205 [pociumb, şteamp].

1040. IORDACHE, GH., *Unitate şi diversitate socio-etnografică*, Craiova, SR, 1977, 207 p. [cu ind. de top. şi cuv.].

1041. LUPU, COMAN, *Cuvinte noi în lexicul românesc*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 45—54 [completări la *Dicţionarul de cuvinte recente* de Florica Dimitrescu: apranti, arheografie, background, bilanţier, -ă, canicultură, driver, drop-gol, editorialist, partant, paternalist, -ă, permafrost, revuist, serialism, side-car, stroc, wagnerism, antepreşcolar, autociubucar, cinebibliotecă, cronobiologie, coralivor, -ă, petroleofag, -ă, extraspitalicesc, -ească, intraspitalicesc, -ească, filocanin, fotooptic, microalgă, micromagazie, microturneu, minifrigider, minilaser, Radiovacanţa, teleinformatică, arbore-mamut, bloc-vilă, ciorap-chilot, concurs-blitz, formular-declaraţie, ghid-atlas, glanulometru-laser, înregistrare-unicat, piesă-fluviu, planetă-mamă, port-speranţă, preşedinte-primar, seminar-atelier, stat-fermă, staţiune turistică-satelit, şef-pilot]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.

1042. LUPU, COMAN, *Cuvinte noi în limba română actuală (pornind de la* **Dicţionarul de cuvinte recente — DCR)**, LL, nr. 2, 1983, 188—195 [de Florica Dimitrescu: drumar, formator, lobby, aleatorie, elicotecă, a ghilimeta, grupuscul, a inocenta, lyrics, pito, sauropod, umidificator, caracudism, coschimbaş, experienţialist, necoleg, odihnist, panoramare, patronator, şoferist, toboganist, vacanţier, altoi-minune, artă-desfătare, artă-vehicul, capitală-port, cifră-argument, competiţie-avalanşă, copil-meşter, cuvînt-emblemă, disciplinometru, disc-record, eşec-record, faliment-record, farmacie-muzeu, film-debut, film-examen, film-gazdă, gen-neant, lac-creşcătorie, machetă-emblemă, meteorobot, microbuz-taxi, oraş-metropolă, oraş-replică, piesă-dezbatere, premieră-dezbatere, rinichi-grefon, rol-mănuşă, scoică-gigant, spectacol-gigant, spectacol-evocare, spectacol-magnet, spectacol-matineu, spital-cămin, stilou-calculator, super. competiţie-taifun, şah-fulger, şcoală-fabrică, ştire-şoc, titlu-avertisment, ţară-punte]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.

1043. LUPU, COMAN, *Din terminologia sportivă recentă*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 531—534.
1044. MARINESCU, ANCA, *Note lexicale*, AnICED-B, **2**, 1983, 401—405 [figură, izbitură, izvor, încolo, înfigări, lumină, strajă].
1045. MIHĂESCU, N., *Cuvinte vechi cu sensuri noi*, Săptămîna, nr. 32, 1983, 2; *Sensul figurat al cuvintelor*, nr. 35, 2 [la rubr.: Cronica limbii românești].
1046. MILAȘ, CONSTANTIN, *Expresia* **pînă una-alta**, CL, **28**, nr. 1, 1983, 35—42 [cu o sch.; rés. fr.].
1047. MOISE, ION, *Note lexicale. Cuvinte noi în terminologia muncii*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 121—124 [antenist, basculangiu, biguít, biguitór, biofizician, boál, carburatorist, cartonagist, cașcavalagiu, călitór, centrășă, cicóla, cicóla cu cacao, cicolact, copíst, cráișer, craișerist, crémă frúcta, cuib, a da la piépten, dat la piépten, destrămătór, dozatór-omogenizatór, dozimetrist, echilibratór, F.N.C.-ist, fizician, cálcul económic, fizician de zónă, flaméu, găuritór-filetatór, hrănitoáre, infiltrație, inginér de sistém, inlavít, izolatór, îndoitór, lápte-caramél, lápte hiperprotéic, lăcătuș-debavuratór, mașină de biguít, măcinátór cereále, mecánic-dieselist, mentolact, meteorológ-nuclearist, motocarist, muncitór-igienist, a normaliză, normalizáre, nuclearist, operatór, circuít reactór, operatór măciniș, operatór sinterizáre, operatór tehnologíe nucleară, operatór de calculatór, perforatorist, piciór, punctáș, a rujá, rujár, silozár, smîntînitór, șofér-distribuitór, șofér-recepționér, stanțói pártea de sus, a tăiá la ștopțer, telemegíu, turnáre în coji, țevár]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1166, **23**, 1980, nr. 1191, **21**, 1970, nr. 984.
1048. NEAGA, VALERIU S., *Din nou despre* **eroare** *și* **varietate** *în filatelie*, Filatelia, **32**, nr. 2, 1983, 6 [pe marginea art. Luizei Seche de la nr. 1062; la rubr.: Terminologie filatelică]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1494.
1049. NEGREA, RADU, *Rating (I)*, RE, **9**, nr. 2, 1983, 31; *Fonduri de plasament*, nr. 7, 31; *Leverage*, nr. 9, 31; *Randamentul hîrtiilor de valoare*, nr. 11, 31; *Fondurile proprii ale societăților capitaliste [I]*, nr. 13, 30; *(II). Rezervele*, nr.15, 31; *(III). Provizioanele*, nr. 18, 31; *Monospon*, nr. 25, 31; *Franchising [I]*, nr. 28, 31; *(II)*, nr. 29, 31; *Presiunea fiscală*, nr. 30, 31; *Evaziune și fraudă*, nr. 32, 31; *Concordat*, nr. 34, 31; *Faliment*, nr. 35, 29 [v. rubr. la nr. 1024]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1501.
1050. NUȚĂ, ION, *Precizări privind semantismul și răspîndirea teritorială a unor cuvinte latine din terminologia viticolă*: **auă, lăurușcă, poamă**, AnL, **27**, 1979—1980, 145—148.
1051. PAVEL, DAN, *Filozofie (I)*, VSt, **27**, nr. 41, 1983; 9; *(II)*, nr. 42, 9; *(III)*, nr. 43, 9; *(IV)*, nr. 45, 9: *Principiu (I)*, nr. 50, 7; *(II)*, nr. 51, 7 [la rubr.: Dicționar].
1052. POALELUNGI, GH., *Pleonasmele*, RN, **12**, nr. 94—95—96, 1983, 1643—1644 [v. rubr. la nr. 994].
1053. POENARU, VASILE, **A da sfoară în țară**, TribRom, **12**, nr. 254, 1983, 11; **O prea frumoasă fată**, nr. 256, 11 [la rubr.: Gînd și grai românesc].
1054. POPA, ELENORA, *Sens propriu și sens figurat*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 9—12.
1055. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Regionalismele și cuvintele populare în terminologia tehnico-științifică*, LL, nr. 4, 1982, 450—454.
1056. POPESCU-SIRETEANU, ION, **Strungă**: *considerații semantice*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 25—33.
1057. PREDA, IRINA, *Note lexicale (II) (Addenda și corrigenda la dicționarele explicative românești actuale)*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 34—40 [inconfundabil, incontrolabil, integrator, intertextualitate, irepetabil, încadrabil, liricizare, logoreic, ludic, ordonator, percutant, plasticizant, problematizant, ritualiza, ruralism, solilocviu, stare de grație, stihial, subtextual, teoretizant, topos, transcendere, transfigurator, valorizant, valorizator, veleitarism, verbios]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1519.
1058. PRELICI, DANIEL, *Neodadaism (I—III)*, VSt, **27**, nr. 1—3, 1983; 11; *Independent Group*, nr. 6; 11; *Școala din New York (1—2)*, nr. 8—9, 12; *Obiect, artă obiectuală (1)*, nr. 10, 11; *(2)*, nr. 11, 2; *Noul realism (I)*, nr. 12, 11; *(II)*, nr. 13, 12; *Orfism* (sin. *divizionism, pointillism, cromoluminarism (1)*, nr. 14, 12; *(2)*, nr. 15, 12; *(3)*, nr. 16, 11; *Neoimpresionism*, nr. 17, 12; *Orfism (cubism orific, simultaneism)*, nr. 18—20, 12; *Mec art*, nr. 21, 12; *Arta minimală (I—IV)*, nr. 22—25, 12; *Neoplasticism (1—5)*, nr. 26—29, 31—32, 12; *Informal — informală — Artă (1—2)*, nr. 33—34, 11; *Paris, școala din ~*, nr. 35, 12; *Pop art (1)*, nr. 36, 12; *(2)*, nr. 37, 11; *(III)*, nr. 38, 12; *(IV)*, nr. 39, 12 [v. rubr. la nr. 1051]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1520.
1059. PURDELA SITARU, MARIA, *Note asupra sensurilor și etimologiei cuvîntului rom.* **miață**, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 352—358.
1060. RUSU, T., *Pentru puritatea vocabularelor tehnice românești*, SLA, 11—14 [rés. fr.].
1061. SECHE, LUIZA, *Despre sinonime*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 8—11.

1062. SECHE, LUIZA, *Puncte de vedere*, Filatelia, **32**, nr. 1, 1983, 5 [cuv. *eroare*; pe marginea art. lui C. Merişca din Filatelia, **31**, nr. 11, 1982, v. BRL, **25**, 1982, nr. 1494; v. rubr., la nr. 1048]. Vezi şi nr. 1048.

1063. STOICHIŢOIU ADRIANA, *Semantic Considerations on Romanian Legal Vocabulary*, AUBLLR, **32**, 1983, 83—90.

1064. ŞERBĂNESCU, ILIE, *Glosar monetar financiar*, Almanah Lumea 83, 56—65 [aur, convertibilitate, credit, curs de schimb (valutar), datorie externă, dobîndă, drepturile speciale de tragere, lichidităţi internaţionale, sistem monetar internaţional].

1065. ŞTEFAN, I. M., *Romanian Contributions to International Scientific and Technical Terminology*, Noesis, **6**, 1980, 61—70 [rés. fr.].

1066. ŞTEFAN, MIRCEA, *Terminologia pedagogică*, RPed, **32**, nr. 10, 1983, 52—55.

1067. TĂNASE, EUGEN, *Printre cărţi*, DR, **40**, nr. 12043, 23 oct. 1983, 6 [librărie; v. rubr. la nr. 145].

1068. TOHĂNEANU, G. I., **Decan**, Orizont, **34**, nr. 34, 1983, 9; **Bulz**, nr. 37, 5; **Lucrativ şi fortuit**, nr. 43, 9; **Dregător şi dirijor**, nr. 44, 9; **Un fel de ...**, nr. 46, 5 [la rubr.: Limba română].

1069. TREBICI, VLADIMIR, *Populaţie stabilă (I—II)*, RE, **9**, nr. 37—38, 31; *Conjunctură demografică*, nr. 43, 30 [v. rubr. la nr. 1024].

1070. ŢURLAN, VALENTIN, *Termeni pentru noţiunea „baltă" în zona Dunării*, BUG, **6**, nr. 1, 1983, 77—82.

1071. UNGUREANU, V. M., *Termenii cătăneşti în poezia populară din Transilvania*, MCD, **2**, 366—388.

1072. VĂLEANU, MARILENA, *Filologie şi pescuit*, VînPesc, **35**, nr. 2, 1983, 4.

1073. VINŢELER, ONUFRIE, *Probleme de sinonimie*, Bucureşti, EŞE, 1983, 136 p. [cu bibl. bogată]. Vezi şi nr. 1077.

1074. * * * *Mic dicţionar ilustrat. Din fauna României*, TribRom, **12**, nr. 237, 1983, 15 [piţigoiul, rădaşca, melcul, broasca ţestoasă]; *Din flora României*, nr. 238, 15 [floarea soarelui, stînjenel, muşeţelul, laurul]; *Flora românească. Monumente ale naturii ocrotite prin lege*, nr. 241, 15 [tisa, bujorul românesc, sîngele voinicului, iederea albă]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1553, 1554, **24**, 1981, nr. 1202, **23**, 1980, nr. 1337.

1075. * * * *Termeni juridici uzuali*. Lucrare întocmită de Pascal Ioan, Arad, [f.e.], 1981, 107 p. (UGSR. Consiliul judeţean al sindicatelor Arad. **Biblioteca activistului sindical**).

VEZI şi nr. 9, 84, 88, 102, 181, 199, 212, 213, 228, 251, 312, 314, 318, 395, 415, **447**, 478, 485, 490, 495, 502, 522, 536, 556, 571, 589, 592, 603, 614, 618, 624, 628, 631, 633, 636, 659, 660, 664—667, 671, 672, 681, 691, **693**, 695, 700, 841, 870, 967, 969, 973, 1004, 1087, **1089**, 1090, 1092, 1093, 1095, 1096, 1100, 1101, 1105, 1111, **1136**, 1145, 1193, 1196, 1201, 1219, 1225, 1241, 1267, 1306, 1319, 1320, 1346, 1348, **1359**, 1360, 1364, 1373, 1380, 1383, 1423, 1424, 1454, 1474, 1524, 1577, 1645, 1650, **1654**, 1662, 1686, 1739, 1750, 1756, 1893, 1913, 1931, 1932, 1950, 1953, 1958, 1961, **1973**, 1977, 1986, 1988, 2013, 2021, **2115**, **2161**, **2172**, 2268.

Recenzii

1076. CALOTĂ, ION, Gheorghe Iordache, *Mărturii etno-lingvistice despre vechimea meseriilor populare româneşti* [...], LR, **32**, nr. 1, 1983, 75—78. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1176.

1077. GRAUR, AL., *Probleme de sinonimie*, RLit, **16**, nr. 26, 1983, 8 [de Onufrie Vinţeler; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **1073**.

VEZI şi nr. 471, 652, 1157, 1158, 1163, 1172, 1187, 1337, 1705.

b. Formarea cuvintelor

1078. CARABULEA, ELENA, *Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba română*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 517—523.

1079. CIOBANU, FULVIA, *Delimitarea sufixului* **-esc** *neologic de* **-esc**, *vechi*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 402—405.

1080. DRINCU, SERGIU, *Observaţii privitoare la etimologia prefixelor* **pre-** *în limba română*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 524—530.

1081. FISCHER, I., *Rom.* **a corela**: *un accident derivaţional*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 419—421.

1082. FRĂNCU, CĂTĂLINA, *O nouă posibilitate lexicală a limbii române: formarea de verbe din nume proprii*, Omagiu G. Ivănescu, 163—178.

1083. GRUIŢĂ, G., *Cuvinte compuse*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 8—10.

1084. IRIMIA, D., *Derivarea lexicală între posibil și necesar*, Cronica, **18**, nr. 17, ILR, II; *Tot despre derivarea lexicală și limitele ei*, nr. 30, ILR, II—IV.
1085. MANU, DANA MARIA, *Familie de cuvinte. Rădăcină, temă, terminație*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 4—6.
1086. ROMAN, PARASCHIVA, *O nouă etapă în evoluția compunerii românești*, Steaua, **34**, nr. 1, 1983, 30 [cu exemple din Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, Buc., 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.
1087. VASILIU, LAURA, *Modalități de descriere a sensului în derivare*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 190—194.
VEZI și nr. 680, 740, 1091, 1106, 1278, 1406, 1408, 1437, 1440, 1457, 1581, 1614, 1879, 1940.

Recenzii

1088. GRAUR, AL., *Româna în Danemarca*, RLit, **16**, nr. 14, 1983, 8 [Ole Hjordt-Vetlesen, *La tendence dissimilatrice dans la dérivation nominale en roumain*, în RIDS, Copenhaga; v. rubr. la nr. 157].
VEZI și nr. 909, 988, 1410—1413, 1499, 1500, 1502—1505, 1507—1509, 1707, 1721, 1853.

c. Etimologii

1089. ARVINTE, VASILE, **Român, românesc, România**, *Studiu filologic*, București, EȘE, **1983**, 240 p. [cu ind. de cuv., bibl. și 1 h.; rés. fr.]. Vezi și nr. **1114**.
1090. AVRAM, ANDREI, *Substituirea cu /m/ a consoanei inițiale în limba română și unele probleme de etimologie*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 322—329 [etimologia unor cuv. din DLR: miriclic, mînșag, mohoandă, mohoi, momealcă, mong, morhăi, morîndău, morofleancă, motîrcă].
1091. AVRAM, MIOARA, *Formarea cuvintelor în* **Dicționarul etimologic al limbii române (DELR)**, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 73—75.
1092. BANTAȘ, ANDREI, *The English Element in Romanian Re-Visited*, LLEA, 85—104 [cu bibl. bogată; rez. rom.].
1093. BECHERESCU, LETIȚIA, *Considerații privind stadiul semantic al împrumuturilor slave din limba română*, SLLM, **4**, 114—126.
1094. BERINDE, AUREL, LUGOJAN, SIMION, **Țară** — *cuvînt strămoșesc*, Orizont, **34**, nr. 49, 1983, 14.
1095. BRÂNCUȘ, GRIGORE, **Zăpadă**, TribRom, **12**, nr. 236, 11; **Casă**, nr. 237, 11; **Alb**, nr. 238, 11; **Mărțișor**, nr. 239, 11; **Femeie**, nr. 240, 11; **Prier**, nr. 242, 11; **Frate**, nr. 243, 11; **Fabrică**, nr. 244, 11; **A cînta**, nr. 245, 11; **Frumos**, nr. 246, 11; **Rost**, nr. 247, 11; **Șarpe**, nr. 254, 11; **Pace**, nr. 256, 11 [la rubr.: Povestea cuvintelor]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1567, **24**, 1981, nr. 1230.
1096. COMȘULEA, ELENA, *Un grup de cuvinte înrudite etimologic*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 139—145 [grabăn, grebene, grebeni, greben, hreabăn, hrebăn, breabăn; rés. fr.].
1097. COVACI, VASILE, *Emprunts lexicaux français-roumains*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 193—197 [madamă, manierat, manifest, manșetă, manutanță, medita, meditație, miliție].
1098. FILIPCIUC, I., *Numele „Moldova"*, Cronica, **18**, nr. 41, 1983, ILR, IV.
1099. FRĂȚILĂ, V., *Etimologia rom.* **maște, maștер, -ă**, Omagiu G. Ivănescu, 154—162.
1100. MITU, MIHAI, *Conceptul de „împrumuturi în serie" (cu referire la polonismele limbii române)*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, nr. 12—18 [rés. fr.].
1101. MORARU, ALEXANDRA, *Note lexicale și etimologice*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 347—351 [bagdatel(u), bronz, lention, nat, -ă, memoriu, pădișoară, perjă, strugure].
1102. NESTORESCU, VIRGIL, *Note etimologice*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 359—361 [cană, gălăgie, pleasnă, tocăliță].
1103. NESTORESCU, VIRGIL, *Rolul atestărilor în* **Dicționarul etimologic al limbii române**, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 81—83.
1104. POPESCU-FISCHER, SEBASTIANA, *Necesitatea reluării pentru* **DELR**, *a studierii elementului vechi grecesc în limba română*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 314—316.
1105. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Originea numelui* **Moldova**, Ateneu, **20**, nr. 8, 1983, 2.
1106. SALA, MARIUS, BALACCIU, JANA, *Elementele de origine latină în* **Dicționarul etimologic al limbii române**, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 79—80.
1107. SALA, MARIUS, BALACCIU-MATEI, JANA, *Derivate sau moștenite?*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 311—313.

1108. SARAMANDU, NICOLAE, *Dialectele românești sud-dunărene și dicționarele etimologice ale limbii române*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 317—321.
1109. SECHE, MIRCEA, *Variante lexicale sau cuvinte de-sine-stătătoare?*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 76—78 [în *Dicționarul etimologic al limbii române (DELR)*].
1110. SUCIU, EMIL, *Împrumuturi din turcă prin condensare lexico-semantică*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 336—340 [aná, celelíe, ghimirlíe, ghioc, maráș, písi, siréc, agém, aielét, anadól, antép, atmîșceá, bectemís, bedén, biáz, bidineá, bogáz, cafá, carageá, catifeá, catír, ceapráz, cherván, chesmeá, cilíc, celíchi, ciumléc, cîrmíz, cizilgeá, dalác, fundúc, ghioci, hazná, iacá, iatác, mageár, mărgeán, meléz, misír, misirlíu, musúl, nizám, obuduét, panzéhru, răcám, sacá, stamból, dalgá, maslahát, menzil, richiáb, sileáf].
1111. TELEAGĂ, MARIA, *Termeni de origine engleză în limbajul economic românesc*, SACLER, 45—60.
1112. * * * *Dicționarul etimologic al limbii române. Norme de lucru*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 65—72. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1632.
VEZI și nr. 78, 129, 152, 478, 490, 571, 572, **576**, 577, **596**, 597, 598, 603, 604, 609, 622—624, 629, 633, 646, 671, 762, 981, 1013, 1014, 1018, 1029, 1044, 1050, 1059, 1080—1082, 1115, 1188, 1402, 1409, 1415, 1417, 1426, 1581, 1612, 1645, 1659, 1686, 1692, **1740**, 1807, 1940, 2013.

Recenzii

1113. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Ipoteze lingvistice*, Cronica, **18**, nr. 16, 1983, 7 [Ion Cîrstoiu, *Teze și ipoteze lingvistice*]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1231.
1114. TOMA, LUIGI, *Pentru prima dată în lingvistica noastră, o explicație științifică completă a originii numelui de* **România** *(I)*, ScTin SLA, **3**, nr. 50, 1983, 10; *(II)*, nr. 51, 10 [Vasile Arvinte, **Român, românesc, România** ...]. Vezi nr. **1089**.
VEZI și nr. 642, 652, 1160, 1177, 1178, 1798, 1854—1856, 1861.

d. Lexicografie

1115. BANTAȘ, ANDREI, CONSTANTINESCU, ILINCA, ȘENDREA, PAULA, *Observații pe marginea înregistrării cuvintelor de origine engleză în lucrările lexicografice românești*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 543—548 [cu bibl. bogată].
1116. BERCA, OLIMPIA, *Dicționar istoric de rime (Dosoftei — Arghezi)*, București, EȘE, 1983, 368 p.
1117. BEZIRIS, ANTON, POPA, CONSTANTIN, SCURTU, GHEORGHE, BANTAȘ, ANDREI, *Dicționar maritim englez-român*, București, ET, [1982], 616 p. Vezi și nr. 1159.
1118. BIJU, TRAIAN MIRCEA, *Mic dicționar al spiritului uman*. Glosar de autori: Angela Biju, București, EAI, 1983, 537 p. **(Dicționarele Albatros)**.
1119. CHIȚIMIA, I.C., *Tipuri de dicționare și diversificarea lor*, AnL, **27**, 1979—1980, 306—311.
1120. CHIVESCU, ROMEO, IVANOV, ANDREI, WOLF, SIEGFRIED, *Dicționar rus-român de structuri verbale. Paradigmatică, recțiune și sintagmatică*, București, EAI, 1983, 459 p. **(Dicționarele Albatros)**.
1121. CRISTEA, TEODORA, *Lematizarea în dicționarele bilingve*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 406—409.
1122. CRISTEA, TEODORA, *Lexicographie et stylistique : réflexions sur le projet du* **Dictionnaire roumain-français**, AUBLLS, **31**, 1982, 69—73 [pe marginea contribuțiilor lui Ileana Littera, Micaela Slăvescu, Alexandra Cuniță, Viorel Vișan, Viorica Hariton, Olga Galațanu, Anca Cosăceanu, Ileana Virtosu și Vasile Covaci].
1123. DATCU, IORDAN, *Dicționarul folcloriștilor*. [Vol.] *II. Folclorul muzical, coregrafic și literar*, București, EL, 1983, 348 p. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 871.
1124. DOBRIȚOIU-ALEXANDRA, TEODORA, *Mic dicționar ceh-român*, București, EST, 1983, 388 p. [liliput].
1125. GUȚU, G., *Dicționar latin-român*, București, EȘE, 1983, 1327 p.
1126. HOGEA-VELIȘCU, ILEANA, *Dicționar al literaturii chineze clasice și moderne*, București, EȘE, 1983, 279 p.
1127. HULEA, ANA, RĂDULESCU, E., BONTEA, VERA, *Dicționar de termeni populari, tehnici și științifici în filopatologie*, București, EC, 1983, 155 p.
1128. IONESCU, ANCA IRINA, *Dicționar român-ceh*, București, EȘE, 480 p.
1129. IOVAN, TIBERIU, *Mic dicționar bulgar-român*, București, EST, 1983, 432 p. [liliput].
1130. KERNBACH, VICTOR, *Dicționar de mitologie generală*. Prefață: Gh. Vlăduțescu, București, EAI, 1983, 784 p. **(Dicționarele Albatros)**. Vezi și nr. 1179.

1131. LĂZĂRESCU, GEORGE, *Mic dicționar român-italian*, București, EST, 1983, 408 p. [liliput].

1132. MOCANU, ANGELA, BRANCO, ADELINA, *Dicționar portughez-român*. București, EȘE, 1983, 648 p. [cu o listă de nume geogr. și una cu vb. nereg.].

1133. MOCANU, PAVEL, *Mic dicționar portughez-român*, București, EST, 1982, 632 p. [liliput].

1134. MUNTEANU, DAN, NEAGU, VALERIA, *Mic dicționar român-spaniol*, București, EST, 1983, 544 p. [liliput].

1135. MUNTEANU, DAN, NEAGU, VALERIA, *Mic dicționar spaniol-român*, București, EST, 1983, 557 p. [liliput].

1136. NIȚESCU, M., *Iarăși pe marginea unui dicționar*, RLit, **16**, nr. 27, 1983, 10 [replică la art. de la nr. 1145]. Vezi nr. 1172 și BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1137. NOVEANU, EUGEN P., *Dicționar român-rus. rus-român*, București, EȘE, 1983, 455 p.

1138. PANTAZOPOL, DAN, OPRIȘIU, CORNEL, RODAN, GHEORGHE, *Dicționar de aeronautică francez-român*, București, ET, [1983], 539 p.

1139. PAȘCOVICI, NICOLAE, VLAD-LITEANU, RADU, *Dicționar de silvicultură și industria lemnului german-român*, București, ET, [1983], 799 p.

1140. PÂRVU, GOGU, *Minerale și roci*, București, EȘE, 1983, 272 p. **(Mici enciclopedii și dicționare ilustrate).**

1141. POPA, MARCEL D., MATEI, HORIA C., *Mică enciclopedie de istorie universală*, București, EȘE, 1983, 744 p. Vezi și nr. 1158.

1142. ROMAN, ALEXANDRU, BOERU, ROMULUS, *Dicționar de materiale, utilaje și mijloace de transport german-român*, București, ET, [1982], 572 p.

1143. SANDA, GHEORGHE, *Dicționarul enigmistului*, București, EST, 1983, 395 p.

1144. SCHINTEIE, ION, *Dicționar franco-român de cuvinte, expresii și locuțiuni*, Craiova, SR, 1983, 680 p.

1145. SECHE, LUIZA, SECHE, MIRCEA, *Din nou „Pe marginea unui dicționar"*, RLit, **16**, nr. 24, 1983, 19 [răspuns la rec. lui M. Nițescu, de la nr. 1172]. Vezi și nr. 1136, BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1146. ȘARAMBEI, IOHANNA, ȘARAMBEI, NICOLAE, *99 de personalități ale lumii antice*, București, EAI, 1983, 390 p.

1147. ȘERBAN, FELICIA, *Lexicografie și text poetic*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 62—66 [textul poetic în *Dicționarul limbii române (DLR)*; rés. fr.].

1148. ȘERBAN, FELICIA, *Text poetic și lexicografie*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 146—151 [rés. fr.].

1149. * * * *Dicționar enciclopedic de zootehnie*. Sub redacția prof. dr. ing. Ion Dinu. Colectivul de autori: Ion Dinu, Gheorghe Georgescu, Mihai Bălășescu, Laurențiu Lustun, Eugen Paștea, Dimitrie Popescu, Mihai Șerban, Paul Burcea, Ștefan Popescu-Vifor, Ion Dumitrescu, Iordan Dragomirescu, București, EC, 1982, 663 p.

1150. * * * *Dicționar italian-român. Dizionario italiano-romeno*. Autori: Mariana Stănciulescu-Cuza *(a-fonduto)*, Hariton Gherman *(prostendere-zzz)*, George Lăzărescu *(fonema-prossimo)*. Coordonator științific: Alexandru Balaci. Coordonare redacțională și lexicografică: Cecilia Burghelea, București, EȘE, 1983, 1112 p.

1151. * * * *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul XI. Partea a 3-a, Litera *T*· TOCĂNA-TWIST. Redactori responsabili: Iorgu Iordan, membru al Academiei Republicii Socialiste România, Alexandru Graur, membru al Academiei Republicii Socialiste România, Ion Coteanu, membru al Academiei Republicii Socialiste România. Partea a 3-a a tomului al XI-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj-Napoca, de următorul colectiv: Redactori: Ioana Anghel, Elena Comșulea, Maria Munteanu-Bojan, Doina Negomireanu, Felicia Șerban, Valentina Șerban, Sabina Teiuș, Emilia Todoran, Maria Ana Vartic. Au colaborat parțial la redactare: Ileana Câmpean, Angela Goldea, Ion Istrate, Rodica Marian. Revizori: Elena Comșulea, Doina Negomireanu, Valentina Șerban, Emilia Todoran, Maria Ana Vartic. Revizie finală: Vasile Breban, coordonator, Ioana Anghel, Felicia Șerban, Sabina Teiuș. Au fost consultați pentru etimologiile din acest tom: Alexandru Graur, Grigore Brâncuș, Vladimir Drimba, Theodor Hristea, Maria Iliescu, Bela Kelemen, Gheorghe Mihăilă, Nicolae Ursu. A colaborat la unele operații tehnice: Mariana Istrate. Redactori responsabili ai tomului al XI-lea (partea a 3-a): Vasile Breban, Kelemen Bela, București, EARSR, 1983, [II] + 388 p. (p. 377—764) (ARSR). Vezi BRL. **25**, 1982, nr. **1633**.

1152. * * * *Mic lexicon ilustrat al noțiunilor de sistematizare*. Coordonator: Mircea Cardaș. Autori: Mircea Bucur, Mircea Cardaș, Gheorghe Ciricaș, Mircea Dima, Alexandru Ghederim, Boris Grinberg, Mircea Pavloff, Ecaterina Pîrvu, Adriana Pop, Romeo Rău, București, ET, 1983, 392 p.

1153. * * * *Mică enciclopedie de horticultură*. Coordonator: Vasile Sonea. Autori: Ilie Echim, Lucian Jidav, Vasile Sonea, Valentin Voican, Bucureşti, EŞE, 1983, 503 p.
VEZI şi nr. 129, 151, 152, 488, 516, 521—523, 540, 557, 605, 659, 660, 668, 743, 1025, 1042, 1057, 1086, 1091, 1103, 1104, 1107—1109, 1193, 1404, **1405**, 1472, 1476—1479, 1484, 1489, 1490, 1494—1497, 1602, 1654, **1701**, **1733**, 1772, **2147**, **2160**.

Recenzii

1154. BĂNCIULESCU, VICTOR, *Sportul îmbogăţeşte limba*, EFS, **35**, nr. 7, 1982, 60—61 [Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*; rés. fr.; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.

1155. BEŞTELIU, RALUCA, *O lucrare de larg interes*, Era socialistă, **53**, nr. 4, 1983, 44—45 [*Dicţionar de drept internaţional public*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1626**.

1156. BLAJOVICI, TRAIAN, *Dicţionar de sinonime*, Crişana, **38**, nr. 11290, 25 iun. 1983, 2 [de Luiza şi Mircea Seche]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1157. BRĂILEANU, P., *O apariţie remcarcabilă*: **Dicţionarul de sinonime al limbii române**, Săptămîna, nr. 638, 1983, 5 [de Luiza şi Mircea Seche]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1158. BULEI, IOAN, *Mică enciclopedie de istorie universală*, Luceafărul, **26**, nr. 18, 1983, 11 [de Marcel D. Popa şi Horia C. Matei]. Vezi nr. **1141**.

1159. COSTANDACHE, C., **Dicţionarul maritim englez-român**: *o lucrare utilă oamenilor mării*, DN, **36**, nr. 10752, 3 apr. 1983, 2. Vezi nr. **1117**.

1160. CRĂCIUN, CORNELIU, Alexandru Graur: *Dicţionar al greşelilor de limbă*, Crişana, **38**, nr. 11147, 9 ian. 1983, 2. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1602**.

1161. D. I. *Dicţionar de astronautică*, Ateneu, **20**, nr. 5, 1983, CBot, **1**, nr. 5, 1983, IV. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1582**.

1162. DIMITRESCU, FLORICA, *Dictionnaire de la presse écrite et audiovisuelle*, Paris, Maison des dictionnaires, 1981, XXIV + 553 p., CREL, **10**, nr. 1, 1983, 160—162 [*Espagnol—Français—Italien—Portugais—Roumain*. Avec indexes. Ce dictionnaire a été preparé par l'Association française de terminologie (l'AFTERM) sous la direction de Bruno de Bessé, sécrétaire général de l'AFTERM, avec la collaboration d'Allain Rey, conseiller scientifique de l'AFTERM, et de Robert Levy, Gérard Marié, Salavador Benadava, Fernando Gomez Pelaez, Luiz Renato Busato, Benedetta Gentile, Armand Monjo, Jacqueline Pascal. Partea românească a dicţionarului a fost elaborată în cadrul Institutului de Lingvistică din Bucureşti al Ministerului Educaţiei şi Învăţămîntului de următorul colectiv: Mircea Seche (coordonator), Alexandra Burnei, Luiza Seche, Filofteia Tănăsescu, Nicoleta Tiugan. Consultanţi ştiinţifici: Roger Câmpeanu, Dan Munteanu (Union Latine)].

1163. DIMITRESCU, FLORICA, *Un nou şi excelent instrument de lucru*, PN, **28**, nr. 2, 1983, 39 [Luiza şi Mircea Seche, *Dicţionarul de sinonime al limbii române*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1164. FELECAN, N., Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente* [...], LR, **32**, nr. 2, 1983, 165—166. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.

1165. I. P., *Mică enciclopedie de zoonoze*, Magazin, **27**, nr. 16, 1983, 2 [de Anatol Grinţescu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1603**.

1166. ISĂRESCU, MUGUR, *Contribuţii utile la popularizarea ştiinţelor economice*, Era socialistă, **53**, nr. 7, 1983, 45 [Costin C. Kiriţescu, *Moneda. Mică enciclopedie*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1609**.

1167. IVANOV, ANDREI, Victor Vascenco şi colectiv, *Dicţionar român-rus de termeni lingvistici şi filologici* [...], LMŞ, nr. 2, 1982, 133—134. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1298.

1168. LAZĂR-SĂRĂIANU, DUMITRU, *Contribuţie de seamă la valorificarea patrimoniului nostru istoric*, Forum, **25**, nr. 3, 1983, 62—63 [*Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istoriei*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1625**.

1169. LUPU, COMAN, Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente* („Dictionary of Recent Words") [...], CREL, **10**, nr. 1, 1983, 156—159. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.

1170. MĂNĂILĂ, IULIA, DIAMANT, BETINIO, *Dicţionar al ştiinţelor speciale ale istorie* [...], SCJ, **28**, nr. 3, 1983, 274—276. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1625**.

1171. MOGA, GHEORGHE, Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente* [...], LLR. **12**, nr. 1, 1983, 60—61. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1595**.

1172. NIŢESCU, M., *Pe marginea unui dicţionar*, RLit, **16**, nr. 21, 1983, 11 [Luiza şi Mircea Seche, *Dicţionarul de sinonime al limbii române*]. Vezi şi nr. 1136, 1145, BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

1173. PANOVF, IRINA, Adrian Nicolescu, Liliana Pamfil Teodoreanu, Ioan Preda, Mircea Tatos, *Dicționar frazeologic englez-român* [...], LMȘ, nr. 2, 1982, 129—130. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1617**.

1174. SANDU, D. D., Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă* [...]. Ortodoxia, **34**, nr. 4, 1982, 609—610. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1590**.

1175. SECHE, LUIZA, *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă. Tomul XI. Partea a 2-a. Litera *T. T-TOCĂLIȚĂ* [...], LR, **32**, nr. 3, 1983, 264—265. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1633**.

1176. SECHE, LUIZA, Florin Marcu — Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a [...], AnL, **27**, 1979—1980, 232—236. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1086.

1177. STAN, CAMELIA, Al. Graur, *Dicționar al greșelilor de limbă* [...], LL, nr. 2, 1983, 249—252. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1602**.

1178. ȘERBĂNESCU, ANDRA, Al. Graur, *Dicționar al greșelilor de limbă* [...], LLR, **12**, nr. 3, 1983, 61—62. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1602**.

1179. TACCIU, ELENA, *Vocația mitografiei*, RLit, **16**, nr. 42, 1983, 10 [Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie* ...]. Vezi nr. **1130**.

1180. TÖRÖK, LÁSZLÓ, *Penz, valuta, infláció*, Előre, **34**, nr. 10860, 22 oct. 1982, 5 [Costin C. Kiriţescu, *Moneda* ...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1609**.

1181. TUDORICĂ, MIOARA, *Dicționarul științelor speciale ale istoriei*, Magazin, **27**, nr. 28, 1983, 2. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1625**.

1182. VINȚELER, O., *Dicționar poliglot de termeni lingvistici* [...], 523 p., SLLM, **3**, 1980, 283—284. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1111.

1183. VINȚELER, O., P. Schveiger, A. Trofin, Maria Radu, *Dicționar de terminologie lingvistică* [...], SLLM, **3**, 1980, 285—286. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1099.

1184. VOICU, ION, *O carte necesară*, FP, **36**, nr. 7360, 1983, 6 [*Dicționar de ecologie*, de Petre Neacșu, Zoe Apostolache-Stoicescu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1615**.

1185. * * * *Dicționar de ecologie*, RE, **9**, nr. 7, 1983, 22. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1615**.

1186. * * * *Enciclopedia civilizației romane* [...], AIst, **39**, nr. 3, 1983, 170. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1634**.

1187. * * * Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*. A Synonymous Dictionary of the Romanian Language, RomBooks, nr. 1, 1983, 42. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1621**.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalități

VEZI nr. **519**.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorului

1188. ANDRIESCU, AL., *„Genune" — o posibilă lectură din Dosoftei în „Luceafărul" lui Eminescu*, BulSȘF, 1983, 72—74.

1189. ANGELESCU, GABRIEL, *Perspectiva temporală în narațiune*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 10—11.

1190. ARGHEZI, TUDOR, *„În limbă cuvintele nu stau izolate"*, Cronica, **18**, nr. 30, 1983, ILR, I.

1191. ARGHEZI, TUDOR, *„Tabletă de limbă"*, Flacăra, **32**, nr. 17, 1983, 14 [discurs de recepție la Academie ; apărut, parțial, în Argeș, **2**, nr. 6, 1967]. Vezi și nr. 1197 [BRL], [**10**], 1967/1968, nr. 620.

1192. BADEA, ȘTEFAN, *Despre cuvinte, poeți și poezie*, RLit, **16**, nr. 14, 1983, 5.

1193. BADEA, ȘTEFAN, *Pentru un dicționar al limbii poetice românești*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 29—42.

1194. BĂDESCU, IRINA, *L'effet de mythe. Réflexions sur les nouvelles de Vasile Voiculescu*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 116—127.

1195. BĂLAN, ION DODU, *Octavian Goga : „Plugarii"*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 18—20.

1196. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Polisemia lexicului poetic nuclear al lui Tudor Arghezi*, CCS, **1**, 89—97.

1197. BERCEANU, BARBU, *Un discurs de recepție nerostit*, Flacăra, **32**, nr. 17, 1983, 14, [v. art. lui Tudor Arghezi de la nr. 1191].

1198. BLAGA, LUCIAN, *„Faust" și problemele traducerii*, Sec 20, nr. 7—8—9, 1982, 187—193.

1199. BOERIU, ETA, *En traduisant Dante et Pétrarque*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 52—68.

1200. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, *Arta comentării textului literar*, LL, nr. 4, 1982, 512—516.
1201. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, *Stereotipia lexicală în critica literară*, CCS, **1**, 98—103.
1202. BONTEA, ADRIANA, *Marin Sorescu :* **Răceala** *(structura textului dramatic)*, LL, nr. 1, 1983, 58—63.
1203. BORDEIANU, MIHAI, *Le versification roumaine*. Traduit par Valeriu Benţa et Marie-Claire Areşteanu, Iassy, Éd.I, 1983, 364 p. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 832.
1204. BUGEANU, DAN, *O eroare arghezianâ sau o simplă greşeală de tipar?*, RITL, **31**, nr. 1, 1983, 61—65 [*seara* = *scara* în versul „În seara răzvrătită care vine"].
1205. BULGĂR, GH., *Evoluţia expresiei poetice în variantele* **Luceafărului** *lui Eminescu*, LL, nr. 3, 1983, 299—307.
1206. BULGĂR, GH., **Luceafărul** — *100*, Flacăra, **32**, nr. 17, 1983, 12—13 [cu 4 facs.].
1207. CALOTĂ, ION, *În sprijinul unui* **Atlas lingvistic al românei literare**, LR, **32**, nr. 1, 1983, 52—56 [porneşte de la art. lui Victor Iancu din LR, **29**, nr. 3, 1980]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 784.
1208. CARPINSCHI, ANTON, *Funcţii şi trăsături ale limbajului ideologico-politic*, AUIFiloz, **29**, 1983, 76—79 [cu o sch.; rés. fr.].
1209. CIOCULESCU, ŞERBAN, *François Villon în versiune integrală* [*I*], RLit, **16**, nr. 17, 1983, 7; *(II)*, nr. 18, 7 [*Poezii*, trad. de Neculai Chirică, Buc., 1983].
1210. CIOCULESCU, ŞERBAN, *Limba „peregrinului transelvan"*, RLit, **16**, nr. 27, 1983, 6.
1211. CONSTANTINESCU, NICOLAE, *Exigenţe actuale ale interpretării textului folcloric*, MSŞFLA, **3**, 1981, 57—63.
1212. CORNEA, PAUL, *Glose asupra „Scrisorilor" lui Eminescu*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 25—27.
1213. COTEANU, I., *Tudor Arghezi şi „lumea pe dos"*, BulInfŞt, 1982, 7—8.
1214. COTORCEA, LIVIA, *Sergej Esenin v perevode Joanikie Olţjanu*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 75—82 [*Ceaslovul satelor*, Cluj-Napoca, 1981].
1215. CROITORU, MIRCEA, *Rumynskie perevody poemy Aleksandra Bloka „Dvenadcat'" (Problemy i rešenija)*, RS, **21**, 1983, 331—347.
1216. CROITORU, OTILIA, BODIU, AUREL, *Metafora v perevodah liriki Sergeja Esenina na rumynskij jazyk*, SLLM, **4**, 166—176.
1217. CUCIUREANU, SONIA, *Deux variantes roumaines de la* **Ballade des pendus** *de François Villon*, AUC, **10**, 1982, 121—123.
1218. CUCOŞ, MARIA, *Vasile Alecsandri : „Sergentul"*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 17—18.
1219. DASCĂLU, CRIŞU, *„Unde vei găsi cuvîntul . . .?"*, CCS, **1**, 104—110.
1220. DELEANU, MARCU MIHAI, *Glasul pămîntului. Stilistica motivului în proza literară*, Timişoara, EF, 1981, 292 p. Vezi şi nr. 1334, 1336.
1221. DIACONIŢĂ, IORDACHE, *G. Bacovia : „Plumb"*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 16—19.
1222. DORCESCU, EUGEN, *B. Fundoianu. Poezie şi comunicare*, CCS, **1**, 111—117.
1223. DUGNEANU, PAUL, *Miracolele limbajului*, Luceafărul, **26**, nr. 13, 1983, 3 [stilul lui Nichita Stănescu].
1224. DUMITRAŞCU, KATALIN, *Despre primele traduceri româneşti ale operei lui Martin Opitz*, AUC, **10**, 1982, 51—56.
1225. EVSEEV, IVAN, *Grădină*, Orizont, **34**, nr. 17, 1983, 6; *Munte*, nr. 12, 3 [la rubr.: Dicţionar de simboluri].
1226. FLORESCU, CRISTINA, *Disocieri stilistice în trilogia istorică sadoveniană „Fraţii Jderi"*, AnL, **27**, 1979—1980, 139—144.
1227. FUNERIU, I., *Interferenţe sintactico-stilistice în analiza textului poetic*, LL, nr. 1, 1983, 15—20.
1228. FUNERIU, I., *Ritm şi accent în versul tradiţional românesc*, CCS, **1**, 128—134.
1229. GANĂ, GEORGE, *Lucian Blaga :* **Biografie**, LL, nr. 4, 1982, 517—521.
1230. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Particularităţi ale organizării sintactice a comentariului sportiv*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 471—477.
1231. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Procedee de reliefare în exprimarea orală*, RLit, **16**, nr. 15, 1983, 8 [v. rubr. la nr. 157].
1232. HANŢĂ, AL., *Poezia în „Istoria ieroglifică"*, BulInfŞt, 1982, 37—45.
1233. HORIA, ALEXANDRU, *Aventura limbajului*, Luceafărul, **26**, nr. 36, 1983, 6 [la George Stanca].
1234. HRISTEA, THEODOR, *Structura stilistică a poziei „Şi dacă . . ."*, BulInfŞt, 1982, 19—25.
1235. ILIESCU, ADRIANA, *În stil indirect liber*, RLit, **16**, nr. 31, 1983, 10 [despre romanul *Gemenii*, de Al. Simion, Buc., 1983].
1236. ILIN, STANCU, *Structură şi semnificaţie în romanul* **Ion** *de L. Rebreanu*, LL, nr. 1, 1983, 28—37.
1237. INDRIEŞ, ALEXANDRA, *Un verbe de l'altérité totale dans l'idiostyle de Lucian Blaga*, CREL, **9**, nr. 2, 1982, 48—70.

1238. IONESCU, EMIL, *Despre vorbirea directă și indirectă*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 11—14.
1239. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Strategii ale politeții la personajele lui M. Sadoveanu (Comentariu la capitolul V și VI din romanul* **Zodia Cancerului**), SCL, **34**, nr. 5, 1983, 426—430.
1240. IORDAN, IORGU, *Eminescu și limba literară*, VR, **78**, nr. 12, 1983, 56—57.
1241. IRIMIA, D., *Raporturi lexicale și semnificații poetice în „Luceafărul"*, Cronica, **18**, nr. 24, 1983, 4.
1242. ISTRATE, GAVRIL, *„Semnele scrisului sînt roabele gîndirii"*, Cronica, **18**, nr. 17, 1983, ILR, I.
1243. ITU, ION, *Estetica cuvintelor*, Astra, **18**, nr. 3, 1983, 3—4.
1244. ITU, IUSTINA, *Dumitru Radu Popescu :* **Duios Anastasia trecea** *(„vocile" Anastasiei — traseele eposului)*, LL, nr. 4, 1982, 522—527.
1245. KOHN, IOAN, *Virtuțile compensatorii ale limbii române în traducere*, Timișoara, EF, 1983, 285 p. Vezi și nr. 1327.
1246. LÁSZLÓ-KUȚIUK, MAGDALENA, *Dejaki teoretičny pitanija vzaemnih rumyno-ukraïns'kih perekladiv*, RS, **21**, 1983, 385—398.
1247. LATEȘ, TEODOR, *Arderea — expresie lirică la Eminescu și Blaga*, Cronica, **18**, nr. 24, 1983, 3.
1248. LAZĂR, MONICA, *I. L. Caragiale — artist al cuvîntului*, LL, nr. 4, 1982, 487—492.
1249. LEMNY, DOINA, *Expansion du modèle Todorov. Les contes de Ion Creangă*, Synthesis, **10**, 1983, 19—32.
1250. LINȚA, ELENA, *Realitate și ficțiune în onomastică*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 129—135 [onomastica în *Podul aerian*, de Marian Popa, Buc., 1981].
1251. LIVESCU, CRISTIAN, *Repere pentru o text-analiză*, Ateneu, **20**, nr. 4, 1983, 6.
1252. LOZBĂ, MIHAI, *Funkcional'nyk analiz hudožestvennogo teksta : „Šinel" N. V. Gogolja (s učetom perevodov na rumynskij jazyk)*, RS, **21**, 1983, 399—417.
1253. MĂNOIU, TATIANA, MĂNOIU, ION, *Ion Brad : „Istorie"*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 22—23.
1254. MECU, NICOLAE, *Moduri de expunere*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 7—9.
1255. MICLĂU, PAUL, *Alcătuiri locative în „Luceafărul"*, Cronica, **18**, nr. 24, 1983, 5.
1256. MICLĂU, PAUL, *Le poème total ou le* **Jeu second** *de Ion Barbu*, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 96—107.
1257. MIHAILOVICI, DOINA, MIHAILOVICI, MIRCEA, *Geo Bogza : „Dobrogea! Dobrogea!"*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 19—21.
1258. MIHĂESCU, N., *Interferențe stilistice*, Săptămîna, nr. 46, 1983, 2; *Stilul reportajului*, nr. 49, 2; *Procedee stilistice*, nr. 52, 2 [v. rubr. la nr. 1045].
1259. MIHĂESCU, N., *Notă la articolul* **În legătură cu fenomenul de cacofonie**, LR, **32**, nr. 2, 1983, 156—157 [de Steinar Lone, din LR, **31**, nr. 3, 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1783.
1260. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Analogii exprimate genitival, prepozițional și adverbial în poezia română actuală*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 281—286 [Engl. Ab.].
1261. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Un tip de distorsiune sintactică în poezia română actuală*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 142—146 [Engl. Ab.].
1262. MIHĂILESCU, CĂLIN, *Les crepuscules bacoviens*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 122—132.
1263. MILICESCU, EMILIA ȘT., *Model de simțire, de cugetare și de limbă românească*, Scînteia, **52**, nr. 12630, 2 apr. 1983, 4 [Barbu Delavrancea].
1264. MÎNDRESCU, ENACHE, *Ionel Teodoreanu : „Prăvale-Baba" (Fragment)*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 21—22.
1265. MUNTEANU, GEORGE, *Opera eminesciană — un monument nepieritor înălțat limbii și istoriei străbune*, Scînteia, **52**, nr. 12564, 15 ian. 1983, 4.
1266. MUNTEANU, ROMUL, *La culture nationale et les traductions*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 138—143.
1267. NEGREANU, C., *Cîteva considerații de ordin statistic asupra lexicului poeziei lui D. Anghel — Repartiția vocabularului —*, LRML, **2**, 50—55 [partea a II-a]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1810, **23**, 1980, nr. 1553.
1268. NEGREANU, C., *Convergența procedeelor stilistice în proverbe*, MCC, 519—526.
1269. NEGREANU, C., *Forme verbale în proverbe*, LRML, **2**, 41—44.
1270. NEGREANU, CONSTANTIN, *Structura proverbelor românești*, București, EȘE, 198 3, 260 p. [cu un ind. paremiologic și de aut. ; rés. fr.]. Vezi și nr. 458, 1333.
1271. NEGREANU, CONSTANTIN, *Termeni dominanți în poezia lui Panait Cerna*, MCC 431—435.
1272. PAPADIMA, LIVIU, *Pseudo-mimesis dans une esthétique de la suggestion*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 106—114 [G. Bacovia, *Toamnă*].
1273. PARPALĂ, EMILIA, *O poetică a „vocii" : accentul grafic*, AUC, **10**, 1982, 79—83.

1274. PAVEL, CONSTANTIN, *François Villon din nou în românește*, Cronica, **18**, nr. 17, 1983, 8 [*Poezii*, trad. de Neculai Chirică, Buc., 1983].
1275. PĂUN, OCTAV, *Din banca fostului student. L-am cunoscut pe G. Călinescu*, Luceafărul, **26**, nr. 50, 1983, 3 [v. cap. *Un lingvist despre „Bietul Ioanide"*, Iorgu Iordan].
1276. PÂRVULESCU, IOANA, *Forme ale concentrării poetice în „ciclul"* **Prin tunelul oranj** *din volumul* **Noduri și semne** *de Nichita Stănescu*, SCL, **34**, nr. 3, 1983, 229—236 [cu 1 tab.; rés. fr.].
1277. PEPELEA, SILVIU MIHAI, *Remarks on the Romanian and English Nouns as Rhyming Elements*, SACLER, 82—96.
1278. PIETREANU, MARICA, *Determinate onomastice apreciative în limbajul criticii și istoriei literare românești*, AnL, **27**, 1979—1980, 331—332.
1279. PÎRVULESCU, MARIA RODICA, *Mateiu Caragiale :* **Craii de Curtea-Veche** *(analiza literară și stilistică a motivului Penei Corcodușa)*, LL, nr. 2, 1983, 230—233.
1280. POENARU, VASILE, *Tipuri de compoziție*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 14—16.
1281. POP-CORNIȘ, MARCEL, *Poezie și redundanță*, Orizont, **34**, nr. 2, 1983, 3.
1282. POP-CORNIȘ, MARCEL, *Romanian Poetry in an Age of Translation*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 34—41.
1283. POP-CORNIȘ, MARCEL, *The „Disobeying Apprentice" as Story-Teller : Contemporary Romanian Metafiction*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 81—87.
1284. POPESCU, ELENA, *Vasile Voiculescu : „Țării mele"*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 31.
1285. POPESCU, FLORIN D., *Repetiția*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 19—21.
1286. RĂDULESCU, GHEORGHE, *Caracterul existențial al poeziei lui Tudor Arghezi*, Bul InfȘt, 1982, 70—79.
1287. ROBESCU, MARIUS, *A vorbi — a scrie*, RLit, **16**, nr. 24, 1983, 3.
1288. ROTARU, ION, *Valori expresive în literatura română veche*. [Vol.] *II*, București, EM, 1983, 256 p. Vezi și nr. 1341, BRL, **20**, 1977, nr. 1048.
1289. RUSU, OLIVIA, *Vasile Alecsandri,* **Deșteptarea României** *(Comentariu literar)* și *Vasile Alecsandri :* **Malul Siretului** *(Comentariu literar)*, Steaua, **34**, nr. 3, 1983, 51 [la : Rubrica școlii].
1290. SANDU, ELENA, *Ioan Nenițescu : „Țara mea"*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 29—30.
1291. SECHE, LUIZA, *Un procedeu stilistic de exprimare a ideii de superlativ*, AnL, **27**, 1979—1980, 197—200 [prin substantive care semnifică „însușirea supremă"].
1292. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Formule de politețe în limba română : structură și funcție (I)*, SCL, **34**, nr. 3, 1983, 237—263; *(II)*, nr. 4, 287—310 [cu o an.; Engl. Ab.].
1293. STOICHIȚOIU, ADRIANA, *Limbajul juridic administrativ și cercetarea interdisciplinară*, VS, **12**, nr. 4, 1983, 358—363.
1294. ȘERBĂNESCU, PARASCHIVA, *Traducerea românească a povestirii „Stepancikovo și locuitorii lui" de F. M. Dostoievski*, AUBLLS, **31**, 1982, 105—108.
1295. ȘOVU, GHEORGHE, *Evocarea trecutului zbuciumat al poporului român în nuvela „La Vulturi" de Gala Galaction*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 47—49.
1296. TABARCEA, CEZAR, **A, te-am făcut trup Ca să rămînă din trupul meu,** ScTin SLA, **3**, nr. 51, 1983, 3 [despre Nichita Stănescu; la rubr.: Cronica limbajului artistic].
1297. TABARCEA, CEZAR, *Între „a vedea" și „a spune"*, ScTin SLA, **3**, nr. 39, 1983, 5 [despre *Poeme nouă*, de Mircea Ivănescu, Buc., 1983; v. rubr. la nr. 1296].
1298. TABARCEA, CEZAR, *Joaca „de-a romanul"*, ScTin SLA, **3**, nr. 42, 1983, 5 [Ștefan Agopian, *Tobit*. Buc., 1983; v. rubr. la nr. 1296].
1299. TABARCEA, CEZAR, *Nivelurile limbii în compoziție*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 12—13.
1300. TABARCEA, CEZAR, *Obiectivare și implicare*, ScTin SLA, **3**, nr. 52, 1983, 5 [Francisc Păcurariu, *Geneza*, Cluj-Napoca, 1983; v. rubr. la nr. 1296].
1301. TABARCEA, CEZAR, *Poezia la rampă*, ScTin SLA, **3**, nr. 44, 1983, 4 [Miruna Runcan, *Odaia de asediu*, Cluj-Napoca, 1983; v. rubr. la nr. 1296].
1302. TABARCEA, CEZAR, *Stilul „cinematografic"*, ScTin, SLA, **3**, nr. 46, 1983, 7 [Horia Pătrașcu, *Cabana*, Buc., 1983; v. rubr. la nr. 1296].
1303. TOHĂNEANU, G. I., *Glose stilistice la „Luceafărul" eminescian centenar*, VR, **78**, nr. 12, 1983, 57—70.
1304. TOHĂNEANU, G. I., *Însemnări despre lexicul „Istoriei ..."*, VR, **78**, nr. 8, 1983, 59—63 [de G. Călinescu].
1305. TOHĂNEANU, G. I., *Portretul în versuri (cu aplicație la „Călin File de poveste" de Mihai Eminescu)*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 14—17.
1306. TOHĂNEANU, G. I., **Sus**, Orizont, **34**, nr. 3, 1983, 6; *Graiul strămoșesc*, nr. 4, 8—9; *„de excepție"*, nr. 5, 5; **Pup!**, nr. 7, 5; **Făcum**, nr. 9, 5; *„Eu sînt luceafărul de sus"*, nr. 15, 5; **Lainic**, nr. 17, 9; **Vîntul lainic**, nr. 19, 5; *Opțiuni*, nr. 21, 9; *„Un paj ..."*,

nr. 23, 5 ; **A hamletiza**, nr. 25, 9 ; *„Părăiașele bătrîneții”*, nr. 27, 5 ; *Termeni cromatici*, nr. 29, 4—5 ; v. rubr. de la nr. 1068].

1307. TOHĂNEANU, G. I., *Un motiv eminescian : „colbul școlii”*, LL, nr. 4, 1982, 445—449.
1308. TOHĂNEANU, G. I., *Un singur grai*, RLit, **16**, nr. 44, 1983, 13.
1309. TOHĂNEANU, G. I., FUNERIU, I., *Aliterația*, LL, nr. 3, 1983, 308—320.
1310. TOMA, DOLORES, *Une poésie qui contre|dit le monde*, CREL, **8**, nr. 1, 1983, 98—105 [G. Bacovia].
1311. TOMA, MARIA, ȚUGULAN, LIDIA, *P. Ispirescu : „Greuceanu”*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 25—27.
1312. TUDORICĂ, AL., *Descrierea („Ardealul” de Nicolae Bălcescu)*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 18—21.
1313. ȚENCHEA, MARIA, *La préposition* **depuis** *: possibilités de transposition en roumain*, AUT, **20**, 1982, 31—40.
1314. ȚEPELEA, GABRIEL, *Prima traducere integrală a comediilor lui Ariosto*, Argeș, **13**, nr. 3, 1983, 11 [de Ștefan Crudu și Al. Cerna-Rădulescu, Buc., 1983].
1315. VÎJÎIAC, EUGENIA, *Metafora la Marin Sorescu (cu referiri la poeziile „Astfel” și „Muzeul satului”)*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 125—133 [cu bibl. bogată].
1316. VÎRGOLICI, NICU G., *Alexe Mateevici : „Limba noastră”*, LLR, **12**, nr. 3, 1983, 15—16.
1317. VLAICU, RODICA, *Statutul adverbului în limbajul tehnico-științific. Posibilități de abordare*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 43—48 [rés. fr.].
1318. VRACIU, ARITON, *„Povest' o kapitane Kopejnike” v bolee starom perevode na rumynskij jazyk*, RS, **21**, 1983, 349—357.
1319. VULPE, MAGDALENA, *Termeni dialectali și termeni poetici în poezia populară*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 125—128.
1320. VULTUR, SMARANDA, *Cîteva aspecte ale creației lexicale la copii*, CCS, **1**, 148—156.
1321. ZAFIU, RODICA, *Le discours comme planche de salut : G. Bacovia*, **Nervi de toamnă** *(„Nerfs d'automne”)*, CREL, **8**, nr. 1, 1981, 115—121.
1322. ZAMFIR, MIHAI, *„Cîntarea României” — Analiză stilistică*, RITL, **31**, nr. 2, 1983, 77—80.
1323. ZAMFIR, MIHAI, *Devenire heraclitiană și cezură eleată (Analiza sonetului* **Stau în cerdacul tău...**), VR, **78**, nr. 12, 1983, 110—114.
1324. ZAMȘA, ELEONORA, *M. Eminescu : „Dorința”*, LLR, **12**, nr. 1, 1983, 27—29.
1325. ZUGUN, PETRU, *Timpurile gramaticale*, Cronica, **13**, nr. 2, 1983, 5 [la M. Eminescu].
1326. * * * *Tratat de versificație*, Steaua, **34**, nr. 1, 1983, 61—64 ; nr. 2, 72—73 ; nr. 3, 63—64 ; nr. 5, 63—64.

VEZI și nr. 80, 82, 91, 94, 99, 103, 116, 128, 132, 133, 141, 150, 164, 166, 174, 177—179, 188, 195, 198, 201—204, 211, 226, 229, 232, 234, 236, 241, 242, 244, 246, 248, **249**, 250, 252, 254, 256, 257, **258**, 261, 265, 267, 271, 273, 276, 296, 303—305, 312, 315, 322, 332, 415, 458, 487, 499, 548, 568, **573**, 575, 587, 591, 603, 606, **610**, 613, 637, 639, 662, 675, 775, 850, 879, 952, 955, 1015, 1017, 1052—1054, 1060, **1116**, 1147, 1148, 1350, 1359, 1360, 1580, 1610, 1647, 1651, 1700, 1739, 1862, 1892, 1894, 1910, 1912, 1913, 1915, 1918, 1921, 1930, 1931, 1934, 1939, 1941, 1947, **1949**, 1954, 1959, 1971, 1972, 1978, 1985, 2088, **2115**, **2139**, **2190**.

Recenzii

1327. BANTAȘ, ANDREI, *Românii și arta traducerii*, Familia, **19**, nr. 12, 1983, 7 [Ioan Kohn, *Virtuțile* ...]. Vezi nr. **1245**.
1328. BÎTEA, IOAN, Ștefan Munteanu, *Limba română artistică* [...], LR, **32**, nr. 6, 1983, 546—547. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1471.
1329. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, Felicia Giurgiu, *Motive și structuri poetice* [...], AUT, **20**, 1982, 92—94. Vezi BRL, **23**, 1980, nr 1504.
1330. BULGĂR, GH., *„Poetica proverbului”*, VR, **78**, nr. 5, 1983, 77 [de Cezar Tabarcea]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1857.
1331. CÂMPEANU, EUGEN, Ștefan Munteanu, *Limba română artistică* [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 63—84. Vezi BRL, **24**, 1081, nr. 1471.
1332. COMAN, MIHAI, *Lumea proverbelor*, Luceafărul, **26**, nr. 5, 1983, 6 [Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1857.
1333. DRINCEA, ION ȘERBAN, Constantin Negreanu : *„Structura proverbelor românești”*, Viitorul, **16**, nr. 2013, 1983, 6. Vezi nr. **1270**.
1334. DRINCU, SERGIU, Marcu Mihail Deleanu, *Glasul pămîntului* [...], LL, nr. 4, 1982, 569—571. Vezi nr. **1220**.

1335. GRAURE-CORNEA, LUMINIȚA, Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare* [..], LLR, **12**, nr. 2, 1983, 61—62. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1764**.
1336. GUGA, SILVIU, *Un studiu de stilistică*, Transilvania, **12**, nr. 4, 1983, 49 [Marcu Mihail Deleanu, *Glasul* ...]. Vezi nr. **1220**.
1337. JURMĂ, GHEORGHE, *Stilistică sadoveniană*, Orizont, **34**, nr. 11, 1983, 3 [Doina Iliasa-Frigură, *Stilistica sinonimelor în opera lui Mihail Sadoveanu*]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. **1433**.
1338. NEGREANU, C., Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului* [...], LL, nr. 4, 1982, 585—588. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1857**.
1339. PANTEA, I., *Stilistica timișoreană — modernitate și eficiență*, Orizont, **34**, nr. 22, 1983, 6 [*Stilurile nonartistice ale limbii române literare în secolul al XIX-lea. Structura imaginii în stilul științific*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1719**.
1340. PAVEL, EUGEN, Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 166—167. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1764**.
1341. SILVESTRI, ARTUR, Ion Rotaru : *„Valori expresive în literatura română veche" (II)*, Luceafărul, **26**, nr. 21, 1983, 2. Vezi nr. **1238**.
1342. TÚROS, ENDRE, I. Funeriu, *Versificația românească. Perspectivă lingvistică* [...], NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 83—84. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1502.
1343. VLĂDUȚ, D., Alexandru Niculescu, *Între filozofie și poetică* [...]. LR, **32**, nr. 1, 1983, 71—72. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1558.
VEZI și nr. 341, 342, 345, 346, 352, 358, 359, 366, 367, 369, 379, 380, 385, 389, 640, 644, 645, 656, 1568, 1995, 1999, 2005, 2223, 2227.

c. Cultivarea limbii

1344. ANDRIESCU, AL., *Cultivarea limbii din perspectivă istorică (I)*, Cronica, **18**, nr. 21, 1983, ILR, I; *(II). Timp-vreme*, nr. 30, ILR, I, II.
1345. ANDRONE, PAUL, *Cultivarea limbii române, un imperativ patriotic*, VB, **16**, nr. 2387, 1983, 6 [la rubr. : Limba noastră-i o comoară ..."].
1346. BĂLTEANU, VIORICA, *Prefiozități*, DR, **40**, nr. 11834, 20 febr. 1983, 6; *Pronunțări eronate*, nr. 12067, 20 n., 6 [v. rubr. la nr. 145].
1347. BEJENARU, PETRE D., *Studiul biologiei și cultivarea limbii române*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 9, 1983, 22.
1348. BLAJOVICI, TRAIAN, *Sensul și evoluția lui*, Crișana, **38**, nr. 11255, 15 mai 1983, 2; *Urbanitatea limbajului*, nr. 11362, 198 sept. 1983, 2; *Tautologii*, nr. 11380, 9 oct., 2; *Cîteva nume străine*, nr. 11386, 16 oct., 2 [la rubr. : Cum vorbim, cum scriem?].
1349. BREF., *De prin presă adunate*, PN, **28**, nr. 2, 1983, 34—35; nr. 3, 28—29; nr. 4, 34—35; nr. 5, 36—37; nr. 6, 34—35; nr. 7, 34—35; nr. 8—9, 56—57.
1350. BULGĂR, GH., *Creația literară și cultivarea limbii*, RLit, **16**, nr. 25, 1983, 3.
1351. BULGĂR, GH., *Cultivarea limbii*, Flacăra, **32**, nr. 10, 1983, 10.
1352. BUNGĂRZAN, RALUCA, *Cultură și limbaj*, Săptămîna, nr. 34, 1983, 6; *„Defecte, cusururi, imperfecțiuni, lipsuri, beteșuguri, metehne"* etc., nr. 39, 1983, 6 [despre emisiunea radiofonică „Odă limbii române"].
1353. BUZEA, CONSTANȚA, *„Limba română din poezie să dea cîștig de cauză limbii române"*, VSt, **27**, nr. 20, 1983, 6.
1354. CARANFIL, T., *A „vedea" secvențele*, Cinema, **21**, nr. 1, 1983, 15 [la rubr. : Limba românească în filmul românesc].
1355. CASSIAN, NINA, *Firesc înseamnă adecvat*, Cinema, **21**, nr. 1, 1983, 15 [v. rubr. la nr. 1354].
1356. CĂLINESCU, G., [Concept de lecție de seminar cu titlul provizoriu : *Știință și spirit critic;* scurt comentariu de Georgeta Stoia-Mănescu], RITL, **31**, nr. 1, 1983, 54—60.
1357. CHIȘ ȘTER, ION, *Forme corecte și expresive de comunicare*, PS, **34**, nr. 8509, 12 ian. 1983, 3 [la rubr. : Dezbatere : Studiul limbii și literaturii române în școală].
1358. CIOMPEC, GEORGETA, *„Dintre" și „între"*, IB, **30**, nr. 9195, 4 mai 1983, 3 [La rubr. : Limbaj cotidian].
1359. DIACONESCU, PAULA, *Abuzul de cuvinte*, IB, **30**, nr. 9177, 12 apr. 1983, 2; *Între prolixitate și precizie*, nr. 9230, 14 iun. 1983, 2 [v. rubr. la nr. 1358].
1360. DIMITRESCU, FLORICA, *Automatisme verbale*, RLit, **16**, nr. 30, 1983, 8 [despre *O opinia publică*, de Aurel Baranga ; v. rubr. la nr. 157].
1361. GIOSU, ȘTEFAN, *Abateri de la exprimarea corectă*, Cronica, **18**, nr. 30, 1983, IL R, III
1362. GRAUR, AL., *Corectitudinea exprimării orale și scrise*, MSȘFLA, **3**, 1981, 135—137.

1363. GRAUR, AL., *Lumina graiului părintesc. Cum vorbim, cum scriem*, Cutezătorii, **17**, nr. 24, 1983, 8—9 [conv. consemnată de Maria Petrovici].
1364. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Implicații*, IB, **30**, nr. 9171, 5 apr. 1983, 2 [v. rubr. la nr. 1358].
1365. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Pleonasmul*, RLit, **16**, nr. 5, 1983, 10 [v. rubr. la nr. 157].
1366. HOBANA, ION, *Cu excepții notabile, un maestru al artei a șaptea nu este neapărat și un maestru al cuvîntului*, Cinema, **21**, nr. 10, 1983, 15 [v. rubr. la nr. 1354].
1367. HRISTEA, THEODOR, *Abateri de la normele morfologice*, TribRom, **12**, nr. 235, 1983, 11; *Exprimarea pleonastică*, nr. 237, 11; *Despre pluralul unor neologisme*, nr. 239, 11; *Pronunțarea unor grupe de vocale*, nr. 240, 11 [la rubr.: Cum vorbin, cum scriem corect românește]; *Vocalele. Din nou despre unele reguli de pronunție*, nr. 242, 11; *Dublete accentuale literare*, nr. 243, 11; *Despre genul unor neologisme*, nr. 244, 11; *Adjective neologice*, nr. 245, 11 [la rubr.: Corect românește]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1939.
1368. HRISTEA, THEODOR, *Cultivarea limbii române în concepția acad. Iorgu Iordan*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 497—504.
1369. HUREZAN, GABRIELA, MILCU, MARCELA MARIANA, *Respectul pentru limba română — o dovadă de înalt patriotism. O realitate de la care, din păcate, trebuie să plecăm*, ScTin, **39**, nr. 10703, 27 oct. 1983, 2 [exprimări incorecte ale elevilor].
1370. IANCU, VICTOR, **Psihosociologie** *fără cratimă*, PS, **34**, nr. 8455, 8 ian. 1983, 2; *Despre trei* **i**, nr. 8460, 14 ian., 2; *Folosiți corect „antigelul"*, nr. 8478, 4 febr., 2; *Un* **happy-end** *cum ni-l dorim*, nr. 8486, 13 febr., 3; *Sfaturi pentru* **diriginte**, nr. 8498, 27 febr., 3; *„Ce-ți mai fac* **coconii**?", nr. 8504, 6 mart., 2; **Fortuit**, nr. 8522, 27 mart., 2; **De voie, de nevoie**, nr. 8528, 3 apr., 3; **Creează-crează**, nr. 8551, 30 apr., 2; **Zine**, nr. 8538, 15 apr., 2; **Tăiței** *și* **tăieței**, nr. 8572, 25 mai, 2; **A funda**, nr. 8594, 19 iun., 3; *De ce mă* **întrebi**?, nr. 8612, 10 iul., 3; **Ordine** *și* **disciplină** *la genitiv*, nr. 8642, 14 aug., 3; **Etcetera**, nr. 8665, 11 sept., 2; **Goloped**, nr. 8691, 12 oct., 2; *Urcînd cu* **funicularul**, nr. 8693, 14 oct., 2 [la rubr.: Cronica limbii].
1371. IORDAN, IORGU, *Probleme actuale ale cultivării limbii române. Interviu cu acad. ...*, Cronica, **18**, nr. 17, ILR, I—II [consemnat de Radu Naumescu].
1372. IORGULESCU, MIRCEA, *Realismul unui film poate fi și auzit*, Cinema, **21**, nr. 10, 1983, 15. [v. rubr. la nr. 1354].
1373. MACOVESCU, GEORGE, *Grijă pentru limba română*, RLit, **16**, nr. 2, 1983, 3.
1374. MACREA, D., *Cultivarea limbii*, IB, **30**, nr. 9321, 30 sept. 1983, 1.
1375. MARȚUNEAC, VALENTIN, *Cultivarea limbii și literaturii române în școală, o îndatorire patriotică*, Clopotul, **51**, nr. 4638, 1983, 2.
1376. MIHĂESCU, N., *Cuvinte noi*, Săptămîna, nr. 1, 1983, 2; *Un sondaj*, nr. 2, 2; *„Creații" lexicale*, nr. 4, 2; *Bîrna din ... ochiul ciclopului*, nr. 6, 2; *Agramatisme*, nr. 7, 2; *Un procedeu al frazării*, nr. 8, 2; *Noile formații lexicale*, nr 9, 2; *Forme și sensuri lexicale*, nr. 10, 2; *Distorsiuni [I]*, nr. 11, 2; *(II)*, nr. 14, 2; *„Inovații" în ... anagramatism*, nr. 13, 2; *Mimetismul lexical*, nr. 15, 2; *Formule corelative*, nr. 16, 2; *Sensul unor cuvinte*, nr. 17, 2; *Nu e chiar așa de greu*, nr. 18, 2; *Din efectele ambiguității*, nr. 20, 2; *Dincolo de abrevieri*, nr. 21, 2; *Clișeul sau stilul didactic ...*, nr. 22, 2; *Și, totuși, este pleonasm ...*, nr. 23, 2; *Euforia*, nr. 24, 2; *Cîteva cuvinte despre eufemism*, nr. 25, 2; **Unii** — *despre formulele „rău sunătoare"*, nr. 26, 2; *Inadvertențe*, nr. 27, 2; *Structuri sintactice [I]*, nr. 28, 2; *(II)*, nr. 30, 2; *Neologismele ...*, nr. 29, 2; *Forme ale bruhilogiei*, nr. 31, 2; *Alte forme ale bruhilogiei*, nr. 34, 2; *Dușmanii limbajului. 1. Snobismul lexical*, nr. 36, 2; *2. Verbozitatea*, nr. 37, 2; *3. Șablonul*, nr. 38, 2; *Chestiuni elementare ... [I]*, nr. 40, 2; *(II)*, nr. 43, 2; *(III)*, nr. 44, 2; *Citind revistele tehnico-științifice*, nr. 45, 2; *Construcții „dificile"? ...*, nr. 47, 2; *Cum sînt folosite, uneori, prepozițiile...*, nr. 50, 2; *Asupra unor aspecte lexicale*, nr. 51, 2 [v. rubr. la nr. 1045].
1377. PARDĂU, PLATON, *Între buna intenție și nechemarea globală*, Cinema, **21**, nr. 8, 1983, 10 [v. rubr. la nr. 1354].
1378. PĂTRUȚ, IOAN, *Cu prof. univ. dr. docent ... despre cultivarea limbii române*, Cronica, **18**, nr. 41, 1983, ILR, I, IV [int. consemnat de Mircea Popa].
1379. POPA, GEORGE, *Mult e dulce ...*, Săptămîna, nr. 32, 1983, 6 [emisiunea TV „Cum vorbim, cum scriem"].
1380. PUȘCAȘU, SILVIU, *Pentru o terminologie și un limbaj corecte în electroenergetică*, Înainte, **40**, nr. 12034, 4 dec. 1983, 2.
1381. RADU, GHEORGHE, *Vorbind corect, gîndim bine*, PS, **34**, nr. 8509, 12 mart. 1983, 3 [v. rubr. la nr. 1357].
1382. ȘERBAN, V., *Vorbirea „elevată" și rostirea corectă*, DR, **40**, nr. 11978, 7 aug. 1983, 6; *Verbe neologice*, nr. 12055, 6 n., 6 [opina, crea; v. rubr. la nr. 145].

1383. ŞUTEU, FLORA, *Este* **cuvînt neologic** *un pleonoasm?*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 158 [pe marginea interpretării lui N. Mihăescu din emisiunea radiofonică „Odă limbii române" din 8 dec. 1982].
1384. TABARCEA, CEZAR, **Cal. I** *şi* **cal. sup.** ... *!*, Flacăra, **32**, nr. 7, 1983, 9; *Argument*, nr. 8, 9; *Abecedarul străzii (I)*, nr. 9, 9; *(II)*, nr. 10, 9; **Zoo**, nr. 11, 9; *Unde dai şi... unde iese!* nr. 12, 13; ... **Istoria se magnifiază precum în jerba unei asumpţiuni?!**, nr. 13, 14; *Nu călcaţi pe ... gramatică!*, nr. 14, 16; *Poluare*, nr. 15, 7; *Limbajul tehnic*, nr. 17, 11; ... *Scripta manent!*, nr. 20, 19.
1385. TABARCEA, CEZAR, *Întru „creşterea limbii româneşti"*, VR, **78**, nr. 1, 1983, 10—11
1386. TOHĂNEANU, G. I., *Cultivarea limbii*, VR, **78**, nr. 1, 1983, 38—43.
1387. TOMA, STELA, *Pledoarie pentru cultivarea limbii în rîndul tineretului*, Forum, **25**, nr. 7—8, 1983, 149—151.
1388. TOMOZEI, GHEORGHE, *A cultiva limba română este o îndatorire patriotică*, IB, **30**, nr. 9098, 10 febr. 1983, 5 [conv. consemnată de Ion Butnaru].
1389. ŢIC, NICOLAE, *E uşor a scrie replici cînd nimic nu ai a spune*, Cinema, **21**, nr. 11, 1983, 15 [v. rubr. la nr. 1354].
1390. ŢIGĂU, GHEORGHE, *Cultivarea limbii române în şcoală*, Ceahlăul, **16**, nr. 2420, 12 n. 1983, 6.
1391. ULICI, LAURENŢIU, *A vedea cuvinte*, Cinema, **21**, nr. 3, 1983, 8 [v. rubr. la nr. 1354].
1392. URICARIU, EUGEN, *Precum în realitate aşa şi în film*, Cinema, **21**, nr. 8, 1983, 10 [v. rubr. la nr. 1354].
1393. VASILIU, LAURA, **Bineînţeles,** *nu* **bunînţeles** *!*, LR, **32**, nr. 6, 1983, 535—536.
1394. VIŞINESCU, VICTOR, *„În ceea ce priveşte"*, Clopotul, **50**, nr. 4594, 1983, 6; **Înoptat** *sau* **innoptat**?, nr. 4595, 2 [la rubr.: Mult e dulce].
1395. WALD, HENRI, *Consultaţi dicţionarele!*, PN, **28**, nr. 8—9, 1983, 51—52.

VEZI şi nr. 107, 489, 971, 972, 1028, 1034, 1201, 1457, 1485, 1492, 1577, 1880, 1881, 1883, 1898, 1900, 1921, 1927, 1966, 1976, **2153**.

Recenzii

VEZI nr. 476, 1160, 1177, 1178.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalităţi

1396. DAN, ILIE, *Sur le rapport entre les noms propres et les noms communs*, Omagiu G. Ivănescu, 112—120.
1397. PĂTRUŢ, I., *Contribuţii onomastice*, SLLM, **3**, 1980, 1—5.
1398. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Ţara Litua şi voievodul Litovoi*, MI, **17**, nr. 6, 1983, 26.

VEZI şi nr. 131.

Recenzii

VEZI nr. 157.

b. Antroponimie

1399. DELEANU, VALER, *Aspecte socio-etnografice ale antroponimiei în Avrig (jud. Sibiu)* SC-Sibiu, **4**, 1982, 209—223 [cu 7 tab.].
1400. IANCU, VICTOR, *Cu privire la articularea numelor de persoană în graiurile dacoromâne*, MCD, **2**, 34—45.
1401. ICHIM-TOMESCU, DOMNIŢA, *Aspecte ale genului gramatical la numele de persoane în limba română. Prenumele*, SCL, **34**, nr. 3, 1983, 210—216 [Engl. Ab.].
1402. IONESCU, CHRISTIAN, **Constantin**, TribRom, **12**, nr. 236, 1983, 11; **Grigore**, nr. 237, 11; **Elisabeta**, nr. 240, 11; **Tudor** *şi variantele diminutivale*, nr. 241, 11; **Paul**, nr. 242, 11; **Ecaterina** nr. 256, 11, [la rubr.: Povestea numelor]. Vezi şi BRL, **25**, 1982, nr. 1994, **24**, 1981, nr. 1624.
1403. IONICĂ, ION, *Aspecte ale denominaţiei personale în Oltenia de sud*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 147—160 [rés. fr.].
1404. IORDAN, IORGU, *Convorbire cu acad. prof. ...*, RLit, **16**, nr. 39, 1983, 8 [cu prilejul apariţiei *Dicţionarului* de la nr. 1405; conv. consemnată de Mihai Zamfir].

1405. IORDAN, IORGU, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, EȘE, 1983, 504 p. Vezi și nr. 1404, 1410, 1411, 1412, 1413.
1406. OANCĂ, TEODOR, *Sufixele antroponimice perechi* **-aca/-aga, -eca/-ega, -ica/-iga, -oca/-oga, -uca/-uga** AUC, **10**, 1982, 13—20 [rés. fr.].
1407. PETRESCU, ILEANA, *Statistica patentarilor mehedințeni din 1835*, MCC, 127—146 [cu o an.].
1408. POPESCU, RADU SP., *În problema sufixului antroponimic* **-oń**, AUC, **10**, 1982, 29—33 [rés. fr.].
1409. VASI-ȘOIMOȘANU, DUMITRU, *Originea numelui lui* **Decebal**, TS, 35, nr. 8072, 10 iul. 1983, 2.
VEZI și nr. 131, 1035, 1082, 1250, 1278, 1396, 1398, 1414, 1418, 1419, 1433, **1459**.

Recenzii

1410. GHEORGHE, G., *„Dicționar al numelor de familie românești"?*, Săptămîna, nr. 38, 1983, 3 [de Iorgu Iordan]. Vezi nr. **1405**.
1411. GRAUR, AL., *Nume de familie*, RLit, **16**, nr. 38, 1983, 9 [Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor* ... ; v. rubr. la nr. 157]. Vezi nr. **1405**.
1412. RIZA, ADRIAN, *Despre obiect și metaforă*, Luceafărul, **26**, nr. 37, 1983, 7 [Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor* ...]. Vezi nr. **1405**.
1413. TABARCEA, CEZAR, *Așteptări înșelate* ..., ScTin SLA, **3**, nr. 43, 1983, 5 [Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor* ...]. Vezi nr. **1405**.
VEZI și nr. 158, 745.

c. Toponimie

1414. BĂLAȘA, DUMITRU, *Sate și oameni din județul Mehedinți în 1727*, MCC, 67—75 [cu 4 an.].
1415. BOLOCAN, GH., *Etimologii toponimice*, AUC, **10**, 1982, 35—39 [Baboia, Bărbăroaia, Bala, Bărcanele, Batalu, Bătături, Beica, Blahnița, Bravița].
1416. BOLOCAN GH., *Structuri toponimice analitice și redarea lor în documente*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 454—464.
1417. BUREȚEA, EMILIAN N., *Note de etimologie toponimică*, AUC, **10**, 1982, 41—43 [Funicelu, Funigelu, Gurișoara, Măcșoara, Moreștița, Răzurel, Rușița ; rés. fr.].
1418. CHIPURICI, NICOLAE, *Atestarea satului Severinul într-un document de la începutul secolului al XVIII-lea*, MCC, 77—80.
1419. CHIRIȚĂ, M., *Sloboziile din Oltenia din perioada 1819—1831 (cu referire specială la cele din județul Mehedinți)*, MCC, 147—158 [cu 2 an.].
1420. DAN ILIE, *Implications historiques dans l'étude de la toponymie roumaine*, RRH, **22**, nr. 1, 1983, 33—46.
1421. DĂNILĂ, SIMION, **Lugoj : cîteva precizări**, LR, **32**, nr. 2, 1983, 136—142 [replică la art. lui I. Pătruț din LR, **31**, nr. 3, 1982]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2049, **24**, 1981, nr. 645.
1422. DUMITRIU-SNAGOV, ION, *Imaginea teritoriilor românești în Loggia lui Rafael Sanzio*, RA, **60**, vol. 45, nr. 3, 1983, 247—256 [cu 1 h. t.a.t. ; rés. fr. ; Engl. Ab.].
1423. FELECAN, NICOLAE, *Semnificația toponimului* **Sprie**, LR, **32**, nr. 6, 1983, 524—526.
1424. GOICU, VIORICA, *Despre raportul dintre apelativ și toponim în Banat*, CCS, **1**, 47—54.
1425. HARDON, TEODOR, *Dispariție prin contopire a unor sate din depresiunea Elanului*, ȘB, **9—10**, 1981—1982, 39—41.
1426. IONESCU, CHRISTIAN, **București**, TribRom., **12**, nr. 243, 1983, 11 ; **Olt**, nr. 244, 11 ; **Orăștie**, nr. 245, 11 ; **Cerna**, nr. 246,11 ; **Predeal**, nr. 247, 11 ; **Timișoara**, nr. 254 11 [v. rubr. la nr. 1402]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1624.
1427. IONESCU, ION, *Un document inedit de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea privind cîteva sate mehedințene*, MCC, 111—116 [cu dc. transcris în an.].
1428. IONICĂ, ION, *Toponimia — martor al evoluției culturii materiale și spirituale. Aspecte ale microtoponimiei din sudul Olteniei*, AnICED-B, **2**, 1983, 359—393.
1429. IONIȚĂ, VASILE, *Aspecte ale graiurilor oglindite în toponimie*, MCD, **2**, 46—55.
1430. LOZBĂ, MIHAI, *Toponimele* **Scheia, Steia, Cheia, Teia** *și numele etnic* **Șcheau**, Omagiu G. Ivănescu, 209—219.
1431. MARINOIU, COSTEA, *Loviștea — toponimie și istorie*, Buridava, **4**, 1982, 199—206 [rés. fr.].

1432. MĂNEANU, MITE, *Documente privind istoricul comunei Prunișor din Mehedinți*, MCC, 313—330 [cu 4 an.].
1433. MATIEȘ, MIRCEA, MUNTEANU, DAN, *Cocorii. Toponimie și onomastică*, VînPesc, **35**, nr. 6, 1983, 10.
1434. MÎNDRICEL, ILIE, *Comuna Bozioru*, VRMB, 73—77 [cu ind. de top.].
1435. MOISE, ION, *Etimologia hidronimului românesc* **Cioroșirla**, BUG, **6**, nr. 1, 1983, 75—76.
1436. MOISE, ION, *Note de onomastică argeșeană*, Argeș, **18**, nr. 3, 1983, 15.
1437. MOLDOVANU, DRAGOȘ, *Sufixul* **-ari** *(pl. lui* **-ar***) în toponimia românească — Origine, funcționalitate, dinamică*, AnL, **27**, 1979—1980, 21—68 [rés. fr.].
1438. NICA, DUMITRU, *Comuna Colți*, VRMB, 83—86 [cu ind. de top.].
1439. PĂLTĂNEA, PAUL V., *Un plan necunoscut al orașului București din vremea domniei lui Grigore al IV-lea Ghica*, RI, **36**, nr. 3, 1983, 296—301 [cu o h. și o an.].
1440. PĂTRUȚ, IOAN, *Sufixul antroponimic* **-m-**, CL, **28**, nr. 2, 1983, 152—154 [rés. fr.].
1441. PĂTRUȚ, IOAN, *Toponimul* **Pian**, CL, **28**, nr. 1, 1983, 67—68 [rés. fr.].
1442. PETRIA, PETRE, *Locuri și nume străvechi în Titeștii Vîlcii*, Buridava, **4**, 1982, 207—210 [cu un gl.; rés. fr.].
1443. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Un toponimic istoric:* **Vicina**, ȘB, **9—10**, 1981—1982, 13—15.
1444. PROTOPOPESCU, C. A., PROTOPOPESCU, VICTORIA C., *Satul Lacu — file de cronică*, MCC, 289—304 [cu 5 an.].
1445. RACARIU, GRIGORE, *Cu privire la procesul de toponimizare*, BUG, **6**, nr. 1, 1983, 83—93 [cu bibl. bogată].
1446. ROȘU, TITUS L., *Toponime crișene cu terminația în „land" și „and"*, ȚVN, nr. 57—58, 1981, 30—31.
1447. SCOROȘANU, DAN, *Comuna Brăești*, VRMB, 79—81 [cu ind. de top.].
1448. SOARE, ION, *Toponimie și istorie în județul Vîlcea*, Buridava, **4**, 1982, 195—198 [rés. fr.].
1449. STĂNCIULESCU-BÎRDA, ALEXANDRU, *Atestări documentare privind localitățile județului Mehedinți*, MCC, 249—283.
1450. SUFLEȚEL, RODICA, *Aspecte dialectale ale toponimiei din Gorj*, MCD, **2**, 260—280.
1451. SUFLEȚEL, RODICA, *Cu privire la unele nume de sate din Banat*, CCS, **1**, 67—73.
1452. SURDU, ALEXANDRU, *Invitație la toponimie*, Astra, **18**, nr. 1, 1983, 10.
1453. ȘERBAN, CONSTANTIN, *Județul Mehedinți la sfîrșitul secolului al XVIII-lea: o descriere inedită*, MCC, 53—58 [*Militärische Beschreibung* din 1789—1790].
1454. ȘODOLESCU, CONSTANTIN, *Răspîndirea geografică a toponimelor cu sensul „loc despădurit"*, AUC, **10**, 1982, 45—50.
1455. ȘTEFAN, CORNELIU, *Considerații privind vechimea și continuitatea toponimiei*, VRMB, 33—37.
1456. TODINCĂ, IOAN, *Observații asupra toponimiei din Ineu*, Catedra, 1982, 217—230.
1457. TOMA, ION, *Despre tautologiile toponimice*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 498—502.
1458. UNGUREANU, ION M., *Aspecte toponimice din nord-vestul Olteniei*, MCC, 527—536.
1459. VĂRĂDEAN, VASILE, *Monumente bisericești și culturale din zona Oraviței*. Precuvîntare de Nicolae, Mitropolitul Banatului, Timișoara, EMB, 1981, 232 p. + 55 pl. i.a.t. [v. mai ales cap. de top. și etim.]. Vezi și nr. 1461, 1462, 1463.
1460. VLAD, SABIN, *Forme de genitiv plural în* **-(i)o** = **i** + **lor**, MCD, **2**, 414—418 [la top.].
1461. * * * [Theodor Trâpcea, la rubr. „Poșta redacției", referitor la cartea lui Vasile Vărădean de la nr. 1459], MB, **32**, nr. 10—12, 1982, 396—397. Vezi nr. **1459**.
1462. * * * *Pe marginea unor precizări*, MB, **33**, nr. 5—6, 1983, 396—397 [Vasile Vărădean răspunde la precizările de la nr. 1461]. Vezi și nr. **1459**.

VEZI și nr. 90, 114, 131, **596**, 763, 1035, **1040**, 1098, 1105, 1250, 1396, 1398, 1407, 1474, 1747, 1884, **2128**.

Recenzii

1463. BĂNESCU, MARCU, Vasile Vărădean, *Monumente bisericești* [...], MB, **33**, nr. 5—6, 1983, 384—386. Vezi nr. **1459**.
1464. BELTECHI, EUGEN, Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 171—172. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2034**.
1465. BOGDAN, DAMIAN P., Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei* [...], SCL, **34**, nr. 3, 1983, 267—271. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1705.
1466. CICA, VASILE, *Toponime bănățene*, RMM, **20**, nr. 2, 1983, 92 [Vasile Ioniță, *Nume de locuri* ...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2034**.

1467. IONICĂ, ION, Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei* [...], AnICED-B, **2**, 1983, 422—428. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1705.
1468. PENIŞOARĂ, ION, Vasile Ioniţă, *Nume de locuri din Banat* [...], LL, nr. 2, 1983, 284—287. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2034**.
1469. SUCIU, EMIL, Vasile Ioniţă, *Nume de locuri din Banat* [...], LR, **32**, nr. 1, 1983, 72—75. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2034**.
VEZI şi nr. 157, 652, 2250.

11. ORTOGRAFIE, ORTOEPIE, PUNCTUAŢIE

1470. ARION, GEORGE, *Din nou despre* **â** *din* **a**, Flacăra, **32**, nr. 49, 1983, 9.
1471. AVRAM, MIOARA, *Aspecte controversate ale normelor ortografice ale limbii române*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 7—14.
1472. AVRAM, MIOARA, *Norme ortografice în atenţia cadrelor didactice. Convorbire cu dr ..., cercetător ştiinţific principal, redactor responsabil al „Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române"*, TribŞc, **13**, nr. 254, 1983, 2.
1473. CALOTĂ, ION, *Despre scrierea diftongilor limbii române*, AUC, **10**, 1982, 21—26 [cu 2 tab.; rés. fr.].
1474. CALOTĂ, ION, *Scrierea termenilor generici*, Ramuri, **20**, nr. 6, 1983, 10.
1475. CALOTĂ, ION,, *Scrieri şi pronunţări opţionale*, Ramuri, **20**, nr. 12, 1983, 12.
1476. CARABULEA, ELENA, *Despre unele variante din* **DOOM**, LL, nr. 3, 1983, 398—400. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.
1477. CARABULEA, ELENA, **DOOM** *(III). Unele probleme de morfologie a substantivului*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 159—162. Vezi şi nr. 1478, 1494, 1495, BRL, **25**, 1982, nr. 2086, **2087**.
1478. CIOBANU, FULVIA, **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române.** *II. Unele precizări în legătură cu folosirea apostrofului*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 65—68. Vezi şi nr. 1477, 1494, 1495, BRL, **25**, 1982, nr. 2086, **2087**.
1479. CIOBANU, FULVIA, *Semnele ortografice*, LL, nr. 3, 1983, 391—394 [pornind de la *DOOM*].
1480. DOMINTE, CONSTANTIN, *Note relative la silabaţie şi scriere*, LL, nr. 4, 1982, 455—458.
1481. DRINCU, SERGIU, *Punctuaţia lui „şi"*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 11—13.
1482. DRINCU, SERGIU, *Semnele ortografice şi de punctuaţie în limba română. — Norme şi exerciţii —*, Bucureşti, EŞE, 1983, 191 p. Vezi şi nr. 1501, 1510.
1483. FOARŢĂ, ŞERBAN, *Semne de punctuaţie*, Orizont, **34**, nr. 19, 1983, 2.
1484. GRAUR, Al., *Noutăţi în ortografie [I]*, IB, **31**, nr. 9272, 2 aug. 1983, 2; [cu titlul schimbat:] *Normele ortografice ale limbii române (II)*, nr. 9324, 4 oct., 2; *(III)*, nr. 9330, 11 oct., 2; *(IV)*, nr. 9334, 8 n., 2; *(V)*, nr. 9360, 15 n., 2 [pe baza *DOOM*].
1485. GRAUR, AL., *Scriem cum pronunţăm*, LLR, **12**, nr. 4, 1983, 3.
1486. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Scrierea lui „i" final*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 5—6.
1487. IANCU, VICTOR, *Controverse ortografice*, Flacăra, **32**, nr. 35, 1983, 16.
1488. MIHAIU, VIRGIL, *Din nou despre* **â** *din* **a**, Flacăra, **32**, nr. 49, 1983, 9.
1489. MIHĂESCU, N., *Apropo de „normă şi interpretare"*, Săptămîna, nr. 19, 1983, 2 [pe marginea art. Luizei Seche de la nr. 1496; v. rubr. la nr. 1045].
1490. MIHĂESCU, N., *Valori fonetice*, Săptămîna, nr. 33, 1983, 2; *Semnificaţia variantelor fonetice*, nr. 39, 2; *Dicţionarul normativ*, nr. 41, 2; *Lacune de exprimare în dicţionarul normativ*, nr. 42, 2 [pe marginea *DOOM*; v. rubr. la nr. 1045]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.
1491. NEGOMIREANU, DOINA, *Întrebuinţări ale cratimei*, AUC, **10**, 1982, 63—65.
1492. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *În sprijinul variantelor literare libere*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 446—450.
1493. PĂUNESCU, ADRIAN, *Din nou pentru* **â** *din* **a**, Magazin, **27**, nr. 14, 1983, 1, 10.
1494. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Despre unele recomandări aparent contradictorii din* **DOOM**, LL, nr. 3, 1983, 395—397. Vezi şi nr. 1477, 1478, 1495, BRL, **25**, 1982, nr. 2086, **2087**.
1495. RĂDULESCU, MARINA, **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM).** *(IV). Precizări asupra regulilor de despărţire în silabe a cuvintelor în limba română*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 256—261. Vezi şi nr. 1477, 1478, 1494, BRL, **25**, 1982, nr. 2086, **2087**.
1496. SECHE, LUIZA, *Normă şi interpretare. Însemnări pe marginea unor lucrări de ortografie*, Scînteia, **52**, nr. 12642, 16 apr. 1983, 4 [*DOOM*; G. Beldescu, *Ortografie, ortoepie şi punctuaţie*; Al. Graur, *Dicţionarul greşelilor de limbă*]. Vezi şi nr. 1489, BRL, **25**, 1982, nr. **1602**, **2079**, **2087**.

1497. * * * *Ce e nou în* **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, LR, **32**, nr. 1, 1983, 69—70. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1498. * * * *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*. Ediţia a IV-a, Bucureşti, EARSR, 224 p. + erata (ARSR. IL). Vezi [BRL], [**2**], 1959—1960, limbă literară, BRL, [**8**], 1965—1966, nr. 533, **14**, 1971, nr. 768.
VEZI şi nr. 98, 104, 107, 127, 458, 594, 1273, 1367, 1370, 1882, 1904, 1907, 1916, 1917, 1920, 1929, 1935—1937, 1945, 1946, 1974, 1988.

Recenzii

1499. BALACCIU, JANA, *Cuvintele limbii române* [...], *„Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române"* [...], Contemporanul, nr. 16, 1983, 4. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1500. BELDESCU, G., *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* [...], LL, nr. 4, 1982, 561—564. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1501. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Un util instrument de lucru*, Orizont, **34**, nr. 33, 1983, 2 [Sergiu Drincu, *Semne ortografice* ...]. Vezi nr. **1482**.

1502. CALOTĂ, ION [...], *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* [...], LRLM, **2**, 83—86. Vezi BRL, **25**, 1982. nr. **2087**.

1503. CALOTĂ, ION, *Noutăţi în ortografie*, Ramuri, **20**, nr. 5, 1983, 10 [*DOOM*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1504. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Norme ortografice*, RLit, **16**, nr. 27, 1983, 8 [pe marginea *DOOM*; v. rubr. la nr. 157]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1505. LOMBARD, ALF, *En feuilletant un dictionnaire: remarques sur le nouveau* **„DOOM"** *de l'Académie*, RRL, **25**, nr. 5, 1983, 383—384. Vezi BRL, **25**, 1982, n. **2087**.

1506. MUNTEANU, GEORGETA *O carte de largă utilitate*, RPed, **32**, nr. 12, 1983, 36 [G. Beldescu, *Ortografie, ortoepie* ...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2079**.

1507. PAVEL, DORA, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 75—78. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1508. SLIMOVSCHI, C., *Un nou dicţionar ortografic*, DR, **39**, nr. 11840, 27 febr. 1983, 6 [*DOOM*; v. rubr. la nr. 145]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1509. ŞERBAN, GH., *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (Rechtschreibe — Aussprache — und Morphologie — Wörterbuch der rumänische Sprache) [...], NL, **34**, nr. 1, 1983, 82—83. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2087**.

1510. VLĂDUŢ, D., *Semnele ortografice şi de punctuaţie în limba română* de Drincu Sergiu, DR, **40**, nr. 11981, 11 aug. 1983, 2. Vezi nr. **1482**.

V. *BALCANISTICĂ*

1511. PAPACOSTEA, VICTOR, *Civilizaţie românească şi civilizaţie balcanică. Studii istorice*. Ediţie îngrijită şi note de Cornelia Papacostea-Danielopolu. Studiu introductiv de Nicolae-Şerban Tanaşoca, Bucureşti, EE, 1983, 526 p. [v. mai ales p. 247—258]. Vezi şi nr. 1514, 1516.

1512. SCĂRLĂTOIU, ELENA, *Južnoslavjanskaja zemledel'českaja leksika i se raspredelenie na balkanskom areale* **(motyga; soha; ralo; plug)**, RS, **21**, 1983, 47—63.
VEZI şi nr. 137, 168.

Recenzii

1513. CORBEA, ANDREI, *„Zeitschrift für Balkanologie"*, XIV/1978, XV/1979, AnL, **27** 1979—1980, 242.

1514. DUŢU, ALEXANDRU, *Un clasic al studiilor est-europene*, RLit, **16**, nr. 18, 1983, 8 [Victor Papacostea, *Civilizaţie* ...]. Vezi nr. **1511**.

1515. MIHĂESCU, H., Georg Renatus Solta, *Einführung in die Balkanlinguistik mit besonderer Berücksichtigung des Substrates und des Balkanlateinischen*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1980, IX, 261 pp., RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 64—66.

1516. ORNEA, Z., Victor Papacostea: *Civilizaţie românească* [...], Contemporanul, nr. 15, 1983, 8—9. Vezi nr. **1511**.

1517. PIPPIDI, ANDREI, *Biographische Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, herausgegeben von Mathias Bernath und Felix von Schroeder. Redaktion Gerda Bartl, II, *G—K*, R. Oldenbourg Verlag, München, 1976, 542 p., RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 303—304.
VEZI şi nr. 27.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1518. BĂLUȚĂ, CLOȘCA L., RUSSU, ION I., *Inscripții din Apulum*, Apulum, **20**, 1982, 117—133 [cu 15 fig., ind; rés. fr.].

1519. BECHET, FLORICA, *Lucrèce — La poésie du mouvement*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 421—428.

1520. BECHET, FLORICA, *Numele verbale în -wo- și statutul lor în latina lui Tacit*, AUC, **10**, 1982, 85—90.

1521. BRĂTESCU, G., *Considerații asupra numărului elementelor vitale din sistemele medico-biologice grecești și orientale*, StCl, **21**, 1983, 15—21 [deutsch. Zus.].

1522. DIACONESCU, TRAIAN, *Funcția comică a onomasticii figurate la Plaut*, Omagiu G. Ivănescu, 121—130.

1523. DORUȚIU-BOILĂ, EMILIA, *Note epigrafice*, StCl, **21**, 1983, 97—100 [cu 3 fig. î.a.t.; rés. fr.].

1524. DUZINCHEVICI, GHEORGHE, *Propuneri pentru un glosar de cuvinte și expresii din izvoarele latine relative la istoria României*, RA, **60**, vol. 45, nr. 2, 1983, 145—150.

1525. FILIMON, DOINA, *Structura dramatică a comediei plautiene*, StCl, **21**, 1983, 27—47 [Engl. Ab.].

1526. FISCHER, I., *Traits spécifiques du latin „danubien"*, StCl, **21**, 1983, 67—91.

1527. GUDEA, NICOLAE, *Despre câteva fragmente de diplome militare romane redescoperite sau mai recent descoperite*, AMP, **6**, 1982, 59—68 [cu 11 fig. și o pl. î.a.t.; deutsch. Zus.].

1528. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Pentru un lexicon medio- și neo-latin privitor la finuturile românești*, RA, **60**, vol. 45, nr. 2, 1983, 144—145.

1529. HAMP, ERIC P., *On Inscriptions from Apulum*, StCl, **21**, 1983, 95—96.

1530. HARDIE, ALEX., Horace, *Odes* 3.30; *The poet as a* **Triumphator**, StCl, **21**, 1983, 49—57.

1531. IOSIPESCU, SERGIU, *Inscripții medievale transilvănene*, AnIst Iași, **19**, 1982, 673—676.

1532. LÖFSTEDT, BENGT, *Weitere Beispiele für etymologische Umdeutung*, StCl, **21**, 101—102.

1533. LUPAȘ, LIANA, *La nymphe Abarbaréé*, StCl, **21**, 1983, 93—94.

1534. MIHĂESCU, H., *Continuitatea culturii române și împărăția bizantină (I)*, Ateneu, **20**, nr. 6, 1983, 15; *(II)*, nr. 7, 4.

1535. PIPPIDI, D. M., *Decret histrian inedit din epoca elenistică*, StCl, **21**, 1983, 23—26 [cu o fig. î.a.t.; rés. fr.].

1536. PIPPIDI, D. M., *Note de lectură. 66. Gimnaziul histrian și rolul său în istoria cetății. 67. Argamum în inscripții. 68. În jurul unor magistrați financiari la Istros :* **tamiai.** *69. Din nou despre eponimiile divine la Histria. 70. Despre statutul ostaticilor din Antichitate : în legătură cu raporturile grecilor cu Geții în Dobrogea elenistică*, StCl, **21**, 1983, 103—114 [rés. fr.]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1806, **22**, 1979, nr. 1331, **[8]**, 1965—1966, nr. 607.

1537. PLATON, *Opere*. [Vol.] IV. Ediție îngrijită de Petru Creția. Interpretările : la dialogurile platonice : Constantin Noica, la *Comentariul* lui Hermeias la *Phaidros*, Andrei Cornea. Traducerile : *Phaidon*, Petru Creția, *Phaidros*, Gabriel Liiceanu, *Comentariul* lui Hermeias la *Phaidros*, Andrei Cornea și Radu Bercea. Lămuriri preliminare și note la *Phaidron*, Manuela Teiușan, la *Phaidros*, Gabriel Liiceanu, la *Comentariul* lui Hermeias la *Phaidros*, Andrei Cornea și Radu Bercea. Colecție îngrijită de Idel Segall, București, EȘE, 1983, 648 p. **(Clasicii filozofiei universale)**. Vezi BRL, **21**, 1978, nr. 1446.

1538. POPA, ALEXANDRU, *O listă de soldați din secolul al II-lea descoperită la Alba Iulia*, Apulum, **20**, 1982, 111—116 [cu 2 fig.; rés. fr.].

1539. POPESCU-MIHUȚ, EMANUELA, *Nouvelles données sur la pénétration des Basiliques en Valachie. L'Εἰσαγωγὴ πάνυ ὠφέλιμος καὶ σκεδὸν ἀναγκαία εἰς τοὺς νόμους de Chrysanthe Notaras*, RESEE, **21**, nr. 2, 1983, 116—125.

1540. SANIE, SILVIU, *Classica et orientalia (III)*, SCIVA, **34**, nr. 2, 1983, 151—162 [cu 5 fig. și o h.; rés. fr.].

1541. SLUȘANSCHI, DAN, *Instrumentele de lucru în cercetarea izvoarelor vechi și medii ale istoriei patriei — un imperativ categoric*, RA, **60**, vol. 45, nr. 2, 1983, 150—154.

1542. SOCACIU, ELENA, *O rară atoare cronică a Transilvaniei. Despre epopeea aproape necunoscută tipărită de umanistul Christian Schesaeus la 1571*, Contemporanul, nr. 20, 1983, 9 [cu 2 facs.].

1543. SPRINGER, MATTHIAS, **Das Strategikon** *des Maurikios*, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 271—276 [pe marginea vol. **Das Strategikon** *des Maurikios*. Einführung, Edition und Indice von George T. Dennis. Übersetzung von Ernst Gamillscheg, Wien, 1981 **(Corpus fontium historiae byzantinae**. Volumen XVII. *Series Vindobonensis* edidit Heribertus Hunger).

1544. ZAHARIADE, M., *Legio II Herculia*, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 247—259 [cu 4 fig.].

1545. * * * *Actualizarea limbii latine*, RLit, **16**, nr. 25, 1983, 23 [Reginald Foster elaborează un dicționar al limbii latine în care transpune terminologia științifică modernă].

1546. * * * *Inscripțiile antice din Dacia și Scythia Minor*. Colecție îngrijită de D. M. Pippidi și I. I. Russu. Seria a doua. *Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine*. Volumul I. *Histria și împrejurimile*. Culese, traduse, însoțite de comentarii și indici de Dionisie M. Pippidi, București, EARSR, 1983, 544 p. + 47 f. pl. (ARSR) [cu 12 ind.]. Vezi și nr. 1548, 1556.

1547. * * * *Studii clasice*. XXI. Volumul apare sub îngrijirea acad. Al. Graur, D. M. Pippidi, I. Fischer, București, EARSR, 1983, 200 p. (SSC).
VEZI și nr. 15, 136, 137, 155, 175, 186, **338**, 490, 571, 584, 598, 603, 633, **759**, 841, 871, 981, 987, 1029, 1035, 1104, 1106, 1107, **1125**, **1146**, 1597, 1731, 1810, **2202**, 2268.

Recenzii

1548. ALEXANDRESCU, PETRE, *Exegi monumentum aere perennius*, RLit, **16**, nr. 18, 1983, 8 [*Inscripțiile din Scythia Minor* ...]. Vezi nr. **1546**.

1549. BĂNESCU, MARCU, Costin Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440—1653)* [...], MB, **33**, nr. 1—2, 1983, 119—120. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2107**.

1550. CÂMPEANU, ILIEȘ, Paolo Mantovanelli, *Profundus — studio di un campo semantico dal latino arcaico al latino cristiano*, Roma, Edizioni dell'Ateneo, 1981, 421 p. (**Ricerche di storia della lingua latina**, 15), StCl, **21**, 1983, 154—155.

1551. COSTA, TRAIAN, Apicius, *L'art culinaire*. Texte établi, traduit et commenté par Jacques André. Édition nouvelle. Paris, Les Belles Lettres, 1974, XXXII + 234 p., din care p. 2—119 și 124—133 duble, StCl, **21**, 1983, 147—150.

1552. COSTA, TRAIAN, Pline L'Ancien, *Histoire Naturelle, livre XXV*. Texte établi, traduit et commenté par Jacques André, Paris, Les Belles Lettres, 1974, 183 p., din care p. 26—90 duble (**Collection des Universités de France**), StCl, **21**, 1983, 146—147.

1553. COSTA, TRAIAN, *Sandalion. Quaderni di cultura classica, cristiana e medievale*, Università degli studi di Sassari, vol. III, 1980, StCl, **21**, 1983, 185—186.

1554. COSTA, TRAIAN, Will Richter, *Textstudien zu Lukrez*, München, C. H. Beck Verlagsbuchhandlung, 1974, [VIII] + 148 p., StCl, **21**, 1983, 151—152.

1555. CRONȚ, GHEORGHE, Basile Atsalos: *La terminologie du livre-manuscrit à l'époque byzantine*. Première partie. *Termes désignant le livre-manuscrit et l'écriture*, Thessalonique, 1971, 290 pages. Ἡ ὁρολογία τῶν κειρογραφων κατα τή ζυξυντινή *(La terminologie des manuscrits à l'époque byzantine)*. Deuxième partie, Thessalonique, 1981, 32 pages, BullAIESEE, **12**, nr. 2, 1974, 387—389.

1556. DORUȚIU-BOILĂ, EMILIA, *O lucrare istoriografică de excepție. Inscripțiile de la Histria*, Contemporanul, nr. 44, 1983, 2; *Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine* [...], CNȘI, nr. 2, 1983, 3—7. Vezi nr. **1546**.

1557. FISCHER, I., Catulli *Carmina*. Edidit H. Bardon, Bruxelles, Latomus, 1970, 229 p. (**Collection Latomus**, 112), StCl, **21**, 1983, 140—141.

1558. FISCHER, I., Pline L'Ancien, *Histoire Naturelle, livre XXIII*. Texte établi, traduit et commenté par Jacques André, Paris, Les Belles Lettres, 1971, 135 p., StCl, **21**, 1983, 145—146.

1559. ILIESCU, OCTAVIAN, *Lexikon des Mittelalters*. Zweiter Band, Dritte Lieferung, *Bordeaux. Konzil v. — Brief*, col. 449—672; Vierte Lieferung. *Briefadel—Buckingam*, col. 673—896, Artemis Verlag, München und Zürich, 1982, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 307.

1560. IRMSCHER, JOHANNES, Sysse G. Engberg, *Blacksmith on Bicycle, or: Who needs Accents in Modern Greek?*, „Scandinavian Studies in Modern Greek", 5, 1981, 65—71, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 307.

1561. LEMNY, ȘTEFAN, Nikos Gaidagis, *Catalogul cărților grecești de la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" — Iași*, vol. III *(Secolul al XIX-lea)*. Partea I *(1801—1820)*, Iași, 1979, 862 p. multipl. (Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu"), AnIst, Iași, **19**, 1982, 767—768. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1701.

1562. LUPAȘ, LIANA, Carlo Prato, Adele Filippo, Pietro Giannini, Erasmo Pallara, Rosanna Sardiello, *Ricerche sul trimetro dei tragici greci: metro e verso*, Roma, Edizioni dell'Ateneo, 1975, 238 p., StCl, **21**, 1983, 153—154.

1563. LUPAȘ, LIANA, Eduard Fraenkel, *Due seminari romani di E. F.:* **Aiace** e **Filottete** *di Sofocle*. A cura di alcuni partecipanti. Premessa di L. E. Rossi, Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, 1977, XXXIV + 87 p. (**Sussidi Eruditi**, 28), StCl, **21**, 1983, 151.

1564. LUPAŞ, LIANA, Jean Carrière, *Le choeur secondaire dans le drame grec. Sur une ressource méconnue de la scène antique*, Paris, Klincksieck, 1977, 103 p. (**Études et commentaires**, LXXXVIII), StCl, **21**, 1983, 155—156.

1565. LUPAŞ, LIANA, Pierre Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*. Tome IV—1, *P*— *Y*, 1977, p. 963—1164. Tome IV—2, *O*—*Ω* et Index terminé par O. Masson, J.-L. Perpillou, J. Taillardat avec le concours de F. Bader, J. Irigoin, D. Lecco, P. Monteil, sous la direction de M. Lejeune, 1980, p. 1165—1368, Paris, Éditions Klincksieck, StCl, **21**, 1983, 152—153.

1566. MÂRZA, IACOB, J. Sopks, *Codices medii aevi, qui in bibliothecis Slovaciae asservantur ac olim asservabantur*, I—II, Martin, Matica Slovenská, 1981—1982, 304—399 p., RI, **36**, 1983, 1055—1057.

1567. MIHĂESCU, HARALAMBIE, Emmanouil Kriaras, Λεξικὸ τῆς μεσαιονικῆς Ἑλληνικῆς δημώδους γραμματείας 1100—1669. Tome VIII, Thessalonique, 1982, 58 + 441 pp., RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 305—306.

1568. NICHITA, M., Vergilius, *Eneida*. Traducere de George Coşbuc. Ediţie îngrijită, note şi prefaţă de Stella Petecel, Bucureşti, Editura Univers, 1980, 448 p., StCl, **21**, 1983, 142.

1569. PIPPIDI, D. M., Aristote, *La Poétique*. Le texte grec avec une traduction et des notes de lecture, par Rosalyne Dupont-Roc et Jean Lallat. Préface de Tzvetan Todorov, Paris, Éditions du Seuil, 1980, 470 p. in 16°, StCl, **21**, 1983, 137—138.

1570. PIPPIDI, D. M., Jean Marcillet-Jaubert et Anne-Marie Vérilhac, *Index du* **Bulletin Épigraphique** *de J. et L. Robert. 1966—1973*, Paris, Les Belles Lettres, 1979, 470 p. in 8°, StCl, **21**, 1983, 180.

1571. PIPPIDI, D. M., J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*. Volume II: *A. D. 395—527*, Cambridge University Press, 1980, XLV + 1342 p. in 8°, StCl, **21**, 1983, 180—181.

1572. POPESCU-MIHUŢ, EMANUELA, Jan Fredrik Kindstrand, *Bion of Borysthenes*. A Collection of the Fragments with Introduction and Commentary, Uppsala, 1976, XXII + 310 p. (**Acta Vniuersitatis Vpsaliensis**, *Studia Graeca Vpsaliensia*, 11), StCl, **21**, 1983, 138—139.

1573. SLUŞANSCHI, DAN, Teja Erb, *Die Handwerkerbezeichnungen im Mittellatein — Ergebnisse einer Wortschatzanalyse*, Berlin, 1978, 192 p. (Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, **Linguistische Studien**, Reihe A., *Arbeitsberichte*, 46), StCl, **21**, 1983, 184—185.

1574. TODERAŞCU, I., Costin Feneşan, *Documente medievale bănăţene (1440—1653)* [...], AnIst Iaşi, **19**, 1982, 773. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2107**.

1575. * * * *Fontes Historiae Daco-Romaniae*, vol. IV, *Scriitori şi acte bizantine secolele IV—XV* [...], AnIst Iaşi, **39**, nr. 2, 1983, 162. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2146**.

VEZI şi nr. 27, 29, 30, 1515, 1797.

VII. *GERMANISTICĂ*

1576. ANGHELESCU IRIMIA, MIHAELA, *Elizabeth Bishop — a Picaresque Poet in the American Tradition*, AUBLLS, **31**, 1982, 53—55.

1577. ARDELEANU, MIHAI, *Hypercorrection: An English—Romanian Comparative Study*, LLEA, 105—112 [cu bibl. bogată; rez. rom.].

1578. ATZBERGER, ADOLF, *Wischaudeutsch — eine neue Mundart? Zum Sprache der Zipser in Oberwischau (I)*, V.u.K., **35**, nr. 1, 1983, 47; *(II)*, nr. 2, 48; *(III)*, nr. 4, 45; *(IV)*, nr. 6, 48; *(Schluß)*, nr. 8, 48.

1579. BOTEZ, MONICA, *John Fowles: „Daniel Martin". Teoria şi practica literară*, AUBLLS, **31**, 1982, 65—66.

1580. BULEA, CARMEN, *Echivalarea proverbelor româneşti în limba engleză*, CercLL, **2**, 45—53 [cu bibl. bogată; Engl. Ab.].

1581. BULEA, CARMEN, *Stress Patterns of Adjectives of Romance Origin in English and Romanian*, LLEA, 124—129 [rez. rom.].

1582. CHIRIŢĂ, GERTRUD G., *Der persuasive Sprechakt*, LMŞ, nr. 1, 1983, 56—62.

1583. CORNILESCU, ALEXANDRA, [La rubr.: Dialog între colegi; răspunde lui M. I. din Sibiu, în legătură cu proprietăţile semantico-pragmatice ale construcţiei infinitivale din engleză], LMŞ, nr. 2, 1982, 119—120.

1584. DROTLEFF, DIETER, *Ein Birthälmer an der Universität von Uppsala. Andreas Heldemann studierte und unterrichtete in Schweden*, KarpRund, **16**, nr. 40, 1983, 6.

1585. DUMITRESCU, ALMEIDA, *A Theoretical Approach to the Structural Classification of Set Expression in English*, LLEA 130—134 [cu bibl. bogată; rez. rom.].

1586. FINK, HANS, *Die kontrastive Methode bleibt Forschungsthema. Das Handbuch „Deutsch-rumänische kontrastive Grammatik" soll 1983 erscheinen / Probleme der Anwendung im Unterricht*, NW, **35**, nr. 10505, 5 mart. 1983, 4.

1587. FINK, HANS, *(6). Grosser und kleiner Hut*, NW, **35**, nr.10455, 6 ian. 1983, 4 [sub t. com.: Briefe aus Lexikonstadt. Ein zentral-gramatikalisches Märchen]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2185.

1588. FOTIADIS, PIERETTE, *Resurecția alegoriei și parabolei în literatura postbelică de expresie germană*, AUBLLS, **31**, 1982, 62—64.

1589. GEHL, HANS, *Wie sprechen und schreiben wir richtig? (XI)*, NBZ, **27**, nr. 6241, 5 ian. 1983, 4; *(XII)*, nr. 6247, 12 ian., 4; *(XIII)*, nr. 6253, 19 ian., 4; *(XIV)*, nr. 6259, 26 ian., 4; *(XV)*, nr. 6265, 2 febr., 4; *(XVI)*, nr. 6271, 9 febr., 4; *(XVII)*, nr. 6277, 16 febr., 4; *(XVIII)*, nr. 6283, 23 febr., 4; *(XIX)*, nr. 6289, 2 mart., 4; *(XX)*, nr. 6295, 9 mart., 4; *(XXI)*, nr. 6301, 16 mart., 4; *(XXII)*, nr. 6307, 23 mart., 4; *(XXIII)*, nr. 6313, 30 mart., 4; *(XXIV)*, nr. 6319, 6 apr., 4; *(XXV)*, nr. 6325, 13 apr., 4; *(XXVI)*, nr. 6331, 20 apr., 4; *(XXVII)*, nr. 6343, 4 mai, 4; *(XXVIII)*, nr. 6349, 11 mai, 4; *(XXIX)*, nr. 6361, 25 mai, 4; *(XXX)*, nr. 6367, 1 iun., 4; *(31)*, nr. 6373, 8 iun., 4; *(32)*, nr. 6379, 15 iun., 4; *(33)*, nr. 6385, 22 iun., 4; *(34)*, nr. 6391, 29 iun., 4; *(35)*, nr. 6397, 6 iul., 4; *(36)*, nr. 6403,13 iul., 4; *(37)*, nr. 6409, 20 iul., 4; *(38)*, nr. 6415, 27 iul., 4; *(39)*, nr. 6421, 3 aug., 4; *(40)*, nr. 6427, 10 aug., 4; *(40)* [= *41*], nr. 6433, 17 aug., 4; *(42)*, nr. 6438, 23 aug., 4; *(43)*, nr. 6444, 31 aug. 4; *(44)*, nr. 6450, 7 sept., 4; *(45)*, nr. 6456, 11 sept., 4; *(46)*, nr. 6462, 21 sept., 4; *(47)*,nr. 6468, 27 sept., 4; *(48)*, nr. 6474, 5 oct., 4; *(49)*, nr. 6480, 12 oct., 4; *(50)*, nr. 6490, 23 oct., 4; *(51)*, nr. 6492, 26 oct., 4; *(52)*, nr. 6498, 2 n., 4; *(53)*, nr. 6504, 9 n., 4; *(54)*, nr. 6510, 16 n., 4; *(55)*, nr. 6516, 23 n., 4; *(56)*, nr. 6522, 30 n., 4; *(57)*, nr. 6528, 7 dec., 4; *(58)*, nr. 6534, 14 dec., 4. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2193.

1590. GEORGESCU, CLARA, *Complex Prepositions in English and Romanian*, SACLER, 51—56.

1591. GRUIȚĂ, MARIANA, *On Cauzal Connectives in English and Romanian*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 53—62.

1592. GRUIȚĂ, MARIANA, *Raportul concesiv în engleză și română*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 18—24 [Engl. Ab.].

1593. HALDENWANG, SIGRID, *Adjective împrumutate de graiurile săsești din limba română și maghiară*, CercLL, **2**, 29—38 [deutsch. Zus.].

1594. HORGA-IANCOVICI, MIMOZA, *Phraseologische Synonymie im Werk Erwin Wittstocks*, AUC, **10**, 1982, 117—120.

1595. IAKAB, IULIANA, *Litteral and Figurative Meanings in Idiomatic Expressions*, LLEA, 135—144 [cu bibl. bogată; rez. rom.].

1596. J.F.S., *Kleines Heilpflanzenlexikon*, V.u.K., **35**, nr. 3, 1983, 37 [Beinwell]; nr. 4, 35 [Brennessel]; nr. 6, 33 [Brombeere]; nr. 7, 36 [Dost].

1597. KELP, HELMUT, *(21). Die österreichischen Formen*, NW, **35**, nr. 10463, 15 ian. 1983, 4; *(22)*, nr. 10487, 12 febr., 4; *(23)*, nr. 10499, 26 febr., 4; *(24)*, nr. 10517, 19 mart., 4; *(25)*, nr. 10535, 9 apr., 4; *(26)*, nr. 10547, 23 apr., 4; *(27)*, nr. 10559, 7 mai, 4; *(28)*, *Wörter fremden Ursprungs. Die Lehnwörter aus dem Lateinischen*, nr. 10571, 21 mai, 4; *(29)*, nr. 10583, 4 iun., 6; *(30)*, nr. 10607, 2 iul., 6; *(31)*, nr. 10619, 16 iul., 6; *(32)*, nr. 10637, 6 aug., 4; *(33)*, nr. 10649, 20 aug., 4; *(34). Die Lehnwörter aus dem Französischen*, nr. 10678, 24 sept., 4; *(35)*, nr. 10690, 8 oct., 4; *(36). Die Lehnwörter aus dem Italienischen*, nr. 10702, 22 oct., 4; *(37)*, nr. 10720, 12 n., 4; *(38). Lehnwörter aus dem Slawisch-Tschechischen*, nr. 10744, 10 dec., 4 [Sub t. com.: Lexikalische Besonderheiten unserer deutschen Schriftsprache]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2202.

1598. KLEIBER, WOLFGANG, *Aufnahmen für Fachspracheatlas. Dr. phil. ... aus Mainz bereiste sächsische Ortschaften*, DW, **16**, nr. 827, 1983, 5 [conv. consemnată de Friederich Schuster].

1599. KOTTLER, PETER, *Selbsgespräch, Trugschluss, bombastisch. Christoph Martin Wieland als Sprachschöpfer / Zum 250. Geburtstag des namhaften Vertreters der deutschen Aufklärung*, NBZ, **27**, nr. 6465, 11 sept. 1983, 3—4.

1600. LAMMERT, ERICH, *Jetzt blüht die Bergonie*, NBZ, **27**, nr. 6282, 22 febr. 1983, 3 [sub t. com.: Banater Pflanzennamen — ein winterliches Mundartthema].

1601. MARE, VALERIA, *Economy and Redundancy in English*, LLEA, 145—152 [cu bibl bogată ; rez. rom.].
1602. MAURER, UTE, *Aus der Arbeit des* **Siebenbürgisch-Sächsischen Wörterbuch : muß, mußig**, FVL, **25**, nr. 1—2, 1982, 99—101.
1603. MIROIU, MIHAI, *„Sugestia magică a muzicii" : Joseph Conrad și poetica romanului*, AUBLLS, **31**, 1982, 61.
1604. MÜLLER, HANS, *Zwei Jahrzehnte später. Zum 20. Todestag Hermann Hesses*, LMȘ, nr. 2, 1982, 107—112.
1605. MURAR, IOANA, *J. R. Firth and the Development of Linguistics in Great Britain*, AUC, **10**, 1982, 113—115.
1606. NÄGLER, THOMAS, *Așezarea sașilor în Transilvania. Studii.* În românește de Ana maria Haldner. Prefață de Ștefan Ștefănescu, București, EK, 1981, 341 p. [v. mai ales cap. 7. *Graiuri, toponime, numele* **Sachsen** *și* **Siebenbürgen**, p. 216—251].
1607. NALEWSKI, HORST, *Martin Luther und die deutsche Sprache. Ein Beitrag zum 500. Geburtstag der Reformators und Sprachshöpfers*, NW, **35**, nr. 10714, 5 n. 1983, 3.
1608. NUSSBÄCHER, GERNOT, *Von „Copus" zu „Magnum Kopsch". Die älteren Nachrichten über Grosskopisch*, DW, **16**, nr. 820, 1983, 6.
1609. ONEȘCIUC, LARISA, *O analiză a verbelor instrumentale în limba engleză și în limba română*, BulCȘS, 1981, 125—133 [îndrumător : Alexandra Cornilescu].
1610. PÂRLOG, HORTENSIA, *More on the Superlative*, AUT, **20**, 1982, 85—88.
1611. PÂRLOG HORTENSIA, *Preliminarii la o analiză contrastivă a consoanelor oclusive engleze și române*, SACLER, 7—15.
1612. PECULEA, P., *Unele dificultăți pe care le ridică un studiu comparativ al limbii engleze și române din perspectiva elementului latino-romanic*, SLA, 47—54 [rés. fr.].
1613. POP-CORNIȘ, MIHAELA, *Conjuncțiile coordonatoare adversative în limbile engleză și română*, AUT, **20**, 1982, 41—47 [Engl. Ab.].
1614. POP-CORNIȘ, MIHAELA, *Operațiile de nominalizare în limbile engleză și română*, SACLER, 57—70.
1615. POP-STĂNESCU, SPERANȚA, *Die indirekte Rede aus der Perspektive der Textlinguistik. Am Beispiel „Der Ausburger Kreidekreis" von B. Brecht*, AUBLLS, **31**, 1982, 84—87.
1616. POPA, LILIANA, *Beiträge zur Hermannstadter rumänische Buchgeschichte des 18. Jahrhunderts*, RESEE, **21**, nr. 2, 1983, 157—163 [cu 3 facs.].
1617. SANDU, DOINA, *Valorile pozițiilor din cîmpul sintactic anterior al propoziției*, AUBLLS, **31**, 1982, 97—100.
1618. SEDLER, WERNER, *Die sächsischen Namen der Kartoffel. 1.* **Grundbirne**, DW, **16**, nr. 820, 1983, 6 ; *2.* **Erdapfel**, nr. 822, 6 ; *3.* **Erdnuss**, nr. 829, 6 ; *4.* **Erdbirne**, nr. 834, 6.
1619. SÖLLNER, ANTON, *Für gutes Deutsch*, NBZ, **27**, nr. 6277, 16 febr. 1983, 4.
1620. STOICULESCU, MIRA, *Preocupări de poetică în proza lui G. M. Hopkins*, AUBLLS, **31**, 1982, 59—60.
1621. ȘERBAN, DOMNICA, *Elements of Verb Subcategorization in English*, SELL, 45—63 [cu bibl. bogată].
1622. TELEAGĂ, MARIA, *On Word-Formation in the Language of Economics*, LLEA, 168—174 [cu bibl. bogată ; rez. rom.].
1623. VANCEA, GEORGETA, *Textlinguistik : Problembereich und Geschichtlichter Überblick*, StUBB, **28**, 1983, 54—61 [rez. rom.].
1624. VIANU, LIDIA, *A Trespassing Poet : E. E. Cummings*, AUBLLS, **31**, 1982, 67—68.
1625. WAGNER, ERNST, *Bemerkungen zu einer neuen These über den Namen der Siebenbürger Sachsen*, FVL, **25**, nr. 1—2, 1982, 111—122.
1626. * * * *Studies in English Language and Literature for Refresher Courses.* Coordonator : Mihai Miroiu, [București], [TUB], 1983, 216 p. multigr. (UB. FLLS).
1627. * * * *Studii de analiză contrastivă a limbilor engleză și română.* Pentru uzul studenților. Volumul a fost coordonat de Hortensia Pârlog și Mariana Popa, Timișoara, TUT, 1983, 97 p. multigr. (UT. FF. Colectivul de limbă engleză).
1628. * * * *Toponimia nord-americană*, Lumea, [**21**], nr. 16, 1983, 31.

VEZI și nr. 77, 78, 175, 180, 186, 197, 238, 272, 297, 299, 334, 547, 607, 612, 845, 979, 981, 1003, 1035, 1092, 1111, **1116**, **1139**, **1142**, 1198, 1224, 1277, 2009, 2011, 2014, 2022, 2029, 2032, 2049, 2052, 2054, 2058, 2062, 2070, 2072, 2076, 2082, 2084, 2091, 2093, 2098, 2102, 2106, **2177**, **2119**, **2122**, **2133**, **2134**, **2135**, 2137, **2140**, **2145**, **2146**, **2149**, **2152**, **2158**, **2160**, **2171**, **2173**, **2174**, **2178**, **2181**, **2183**, **2184**, **2186**, **2191**, **2198**, **2201**.

Recenzii

1629. BĂNCILĂ, FLORICA, *Current Topics in English Historical Linguistics*, ed. by M. Davenport, E. Hansen and I. F. Nielsen, Odense University Press, 1983, pp. 293, RRL, **28**, nr. 6, 1983, 533—535.

1630. CONRAD, A., *Muttersprache*. Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache (Wiesbaden), 93/3—4/1983, NL, **34**, nr. 6, 1983, 90.

1631. CONRAD, A., *Sprachpflege*. Zeitschrift für gutes Deutsche (Leipzig), 31/11, 1982, NL, **34**, nr. 2, 1983, 90; 32/4, 1983, în nr. 6, 90—91.

1632. NUSSBÄCHER, B., *Der Sprachdienst*. Herausgegeben im Auftrag von der Gesellschaft für Deutsche Sprache (Wiesbaden) von Otto Nüssler, 25/11—12, 1982, NL, **34**, nr. 2, 1983, 89—90; 27/5—6, 1983, în nr. 8, 89—90.

1633. NUSSBÄCHER, B., *Muttersprache*. Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache (Wiesbaden), 92. Jg., 5—6/1982, NL, **34**, nr. 3, 1983, 89—90; 93/5—6, 1983, în nr. 11, 90.

1634. NUSSBÄCHER, B., *Sprachpflege*. Zeitschrift für gutes Deutsche (Leipzig), 32/6, 1983, NL, **34**, nr. 8, 1983, 88—89.

1635. SASU, AUREL, *Towards a New American Poetics. Essays. Interviews*. Edited by Ekbert Faas, Santa Barbara, Blak Sparrow Press, 1978, CREL, **8**, nr. 4, 1981, 162—164.

1636. STANDAU, H., *Einführung in die Grammatik und Ortographie der deutschen Gegenwartsprache*. Von einem Autorenkollektiv unter Leitung von K.-E. Sommerfeld, G. Starke, D. Nerius, VEB, Bibliographisches Institut, Leipzig, 1981, NL, **33**, nr. 11, 1982, 84.

1637. VIOREL, ELENA, *Grundzüge einer deutschen Grammatik*. De un colectiv sub conducerea lui K. E. Heidolph, W. Flämig și W. Motsch, Akademie-Verlag, Berlin, 1981, 1028 p,. STUBB, **28**, 1983, 78—80.
VEZI și nr. 32, 1159, 1173, 1705, 2207—2209, 2211, 2216, 2225, 2277, 2279.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

1638. DRIMBA, VLADIMIR, *Miscellanea cumanica (XIV). I. De nouveau sur le feuillet 76r 21—23 du* **Cod. Cum.** *II. Discordances sémantiques dans le vocabulaire latin-persan-coman. 1. Lat.* **donec** *— pers.* **ta** *— com. „anginza" (f. 30v6). 2. „mortier (à piler)" et „pilon (du mortier)". 3. Lat.* **ladano** *— pers. „ladan" — com. „ambar" (f. 42v7). 4. Lat.* **scala** *— pers. „chitab" — com. „oșta,* **uel** *chitab". 5. Lat.* **valium** *— — pers. „abru" — com. „cas" et at.* **palpebra** *— pers. „mixa" — com. „chirpich" (f. 47v 12—13). 6. Com.* **erin**. *7 Lat.* **pulmonus** *— pers., com. „gigar band" (f. 48r14). 8. Lat.* **erastomus** *— pers. „gușpond" — com. „choy" (f. 54v1). 9. Lat.* **heeus** *— pers.* **taka** *— com.* **ečki** *(f. 54r3). 10. Lat.* **segara** *— pers., com. „ous" (f. 55v11),* RRL, **28**, nr. 2, 1983, 99—124; *(XV). Encore quelques discordances sémantiques dans le vocabulaire latin — persan — coman. 1. Lat.* **burdellum** *— pers. „sachar ruda" — com. „yçag* **uel** *suzug" (f. 48r15). 2. Lat.* **vesica** *— pers. „cluba" — com. „curșac" (f. 48v 11). 3. Lat.* **socera** *— pers. „chașurch" — com. „cșim" (f. 49r 22). 4. Lat.* **stultus** *— pers. „dinana" — com. „teli* **uel** *acman" et lat.* **mentecatus** *— pers. „scamușdar" — — com. „badbact" (f. 49v 22—23). 5. Lat. (it.)* **cominat** *— pers. „sufra" — com. „sufra* **uel** *catra" (f. 51r 23). 6. Lat.* **colunbus** *— pers. „faștar/***uel** *cautu" — com.* **„sagerçie"** *(f. 55r 23),* nr. 6, 467—477. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2133, **23**, 1980, nr. 2208, **22**, 1979, nr. 1728, **21**, 1978. nr. 1878, **18**, 1976, nr. 1354, **15**, 1972, nr. 1073, **13**, 1970/1971, nr. 1972.
VEZI și nr. 175, 186, 878, 1521.

Recenzii

1639. DRIMBA, VLADIMIR, Dagmar Drüll, *Der* **Codex Cumanicus**. *Entstehung und Bedeutung* [Stuttgart], Klett — Cotta [1979 — (1980)], 143 pp. + 2 cartes + 1 fac-similé (**Geschichte und Gesellschaft, Bochumer Historische Studien**, *Band* 23), RRL, **28**, nr. 5, 1983, 457—459; **Codex Cumanicus**, Edited by Géza Kuun. With the *Prolegomena to the* **Codex Cumanicus** by Louis Ligeti. [Edited by É. Apor], Budapest, 1981, 54+(2)+ CXXXIV + 395 pp., avec, au debout, le portrait de G. Kunn (Körosi Csoma Society — Library of the Hungarian Academy of Sciences. **Budapest Oriental Reprints**, *Series* B 1), nr. 5, 459—460.
VEZI și nr. 16.

IX. *ROMANISTICĂ*

1640. AGRIGOROAIEI, VALENTINA, *Les structures comitatives en français et en roumain*, Omagiu G. Ivănescu, 96—103.
1641. ATANASIU, F., *Izotopii ale conținutului în „Les eaux étroites" de J. Gracq*, SLA, 55—68 [rés. fr.].
1642. AVRAM, ANDREI, *Cu privire la statutul fonologic al consoanei /z/ în italiană*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 390—393.
1643. BACIU, IOAN, *Contraintes sur les séquences de clitiques en français*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 67—70.
1644. BERCESCU, SORINA, *„Las Leys d'Armors": între retorică și estetică*, AUBLLS, **31**, 1982, 44—46.
1645. BÎRLĂDEANU, MIHAELA, *Structura etimologică a două vocabulare reprezentative: român și francez*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 503—509.
1646. BLASCO FERRER, EDUARDO, *Parallélismes morpho-syntaxiques entre le catalan, le gascon et le provençal/occitan*, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 317—332 [cu 2 tab.].
1647. BULGĂR, GH., *Dimensiuni stilistice*, BulInfŞt, 1982, 26—28.
1648. BUȚUREANU, SILVIA, *La métaphore filée chez Colette*, AUIL, **28**, 1982, 39—42.
1649. CANTUNIARI, ILEANA, *La litote et la bienséance classique dans „La Princesse de Clèves"*, AUBLLS, **31**, 1982, 50—52.
1650. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Între limba lui Montaigne și a noastră...*, RLit, **16**, nr. 34, 1983, 10.
1651. CIUCHINDEL, LUMINIȚA, *Poétique implicite et rhétorique chez les premiers troubadours*, AUBLLS, **31**, 1982, 38—40.
1652. CIUCHINDEL, LUMINIȚA, *Projet d'une monographie de la* **cansó** *troubadouresque*, RRL, **28**, nr. 6, 1983, 511—531.
1653. CIUCHINDEL, LUMINIȚA, *Repères herméneutiques pour une réception du discours poétique troubadouresque*, RRL, **28**, nr. 3, 183—191.
1654. COSTĂCHESCU, ADRIANA, SCURTU, GABRIELA, *Les traits syntactico-sémantiques du verbe dans les dictionnaires bilingues*, AUC, **10**, 1982, 105—111.
1655. COURTÉS, JOSEPH, *L'objet du croire dans* **La ficelle** *de G. de Maupassant*, CREL, **9**, nr. 3, 1983, 61—73.
1656. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *À propos de l'opposition actuel /vs/ virtuel dans la dérivation lexicale*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 205—208.
1657. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Evaluare cantitativă și evaluare axiologică*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 487—491.
1658. DIMITRIU, CORINA, *Le fonctionnement du texte poétique chez Francis Ponge*, AUIL, **28**, 1982, 43—46.
1659. DOMINTE, CONSTANTIN, *Drom.* **simbră**, *„asociație (păstorească)" (Note de etimologie romanică)*, SCL, **34**, nr. 6, 1982, 535—539.
1660. DUMITRESCU-SÎRBU, DOMNIȚA, *Propoziția impersonală cu* **se** *în spaniolă și română*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 414—418.
1661. FLOREA, LIGIA STELA, *La relation complétive en français parlé. Niveau phrastique*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 10—17 [rez. rom.].
1662. GAVRILĂ, LUCIAN I., *Nume de înrudire în limbile romanice*, SLA, 1—10 [rés. fr.].
1663. GHIȚĂ, ELENA, *Introduction à l'étude de la narration (Approche synchronique de la prose du XIXe siecle*, MLLF, 122—145.
1664. GIURESCU, ANCA, *Observații cu privire la locul limbii italiene în Romania*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 422—425.
1665. GOGA, ECATERINA, *Un mundo — un texto*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 223—226.
1666. GORĂSCU, ADRIANA, *Metadiscorso esplicito, metadiscorso implicito e connettivi semantici in catalano*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 227—237.
1667. GRAUR, AL., *Mario Roques*, RLit, **16**, nr. 5, 1983, 23 [cu o fot.].
1668. IONESCU, ANDREI, *Ion Barbu*, **Juego segundo**, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 138—139 [ed. bil. româno-spaniolă, trad. de Victor Ivanovici și Omar Lara, Buc., 1981].
1669. IRIMIA, D., *Mario Ruffini — traducător al poeziei lui Eminescu*, Cronica, **18**, nr. 2, 1983, 4—5.
1670. IVANOVICI, VICTOR, *Mihail Sadoveanu:* **Baltagul / El hacha**, CREL, **9**, nr. 3, 1982, 140—142 [ed. bil. română-spaniolă, trad. de Marisa Filinich, Buc. 1981].
1671. KALIK, ANGELICA, *Isomorphisme des structures littéraires et des structures linguistiques (Le temps verbal dans une structure descriptive) (II)*, StUBB, **28**, 1983, 45—49. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1904.

1672. LOMBARD, ALF, *Nouvelles remarques sur la voyelle prosthétique des pronoms personnels romans*, BRL, **28**, nr. 6, 1983, 465—466.
1673. MARINESCU, R., *Sintaxa construcțiilor infinitivale cu verbul* **faire**, SLA, 35—42 [rés. fr.].
1674. MARINESCU, R., PITĂROIU, FL., BARNA, A., *Dicționarul, mijloc de studiere a lexicului; evoluția generală a lexicului francez de la 1950 la 1970*, SLA, 15—24.
1675. MOURIN, LOUIS, *Pronoms et adjectifs relatifs romans en fonction de génitif possessif et partitif*, SCL, **34**, nr. 6, 1983, 477—486.
1676. MOURIN, LOUIS, *Termes relatifs romans compléments du verbe*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 113—129.
1677. OANCEA, ILEANA, *Preliminarii la o istorie a lingvisticii romanice*, Omagiu G. Ivănescu, 229—235.
1678. PANDELESCU, SILVIA, *Evoluția formelor poetice în secolul al XVI-lea*, AUBLLS, **31**, 1982, 47—49.
1679. PETRIȘOR, DOINA, *Sur une structure linguistique*, CercLL, **2**, 39—44 [rez. rom.].
1680. POENARU, MIHAELA, *Temps et modalités dans le rapport discours direct — discours rapporté*, par ..., Timișoara, TUT, 1982, 6 p. multigr. (UT. FF. *Seminarul de lingvistică*, 18).
1681. POPESCU, ELENA, *Une approche moderne du poème „Ballade des Pendus" par François Villon (Lecture paradigmatique des isotopies du poème)*, AUC, **10**, 1982, 133—135.
1682. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Limba aușonilor*, ȘB, **9—10**, 1981—1982, 15—16.
1683. RADOSLAV, ECATERINA, *La voix*, MLLF, 36—58.
1684. RĂDUCANU, ELENA, *Remarques sur le style de Jean Giraudoux, dans les romans*, AUC, **10**, 1982, 125—128.
1685. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, *Roumain et franco-provençal*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 245—247.
1686. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, LEAHU, SARMIZA, *Rom.* **pe dibuite** — *sp.* **a tientas**, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 451—453.
1688. RUSU, VALERIU, *Prov.* **gavot** *témoin d'une rivalité géographique humaine*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 249—252.
1689. SALA, MARIUS, *Evoluție internă sau influență externă în spaniola din America*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 98—112 [cu bibl. bogată; res. esp.].
1690. SALA, MARIUS, *Fondul lexical panromanic*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 454—456.
1691. SARAMANDU, NICOLAE, *„Tournesol" dans les langues romanes (Sur les données de* **l'Atlas Linguarum Europae**), RRL, **28**, nr. 3, 1983, 263—269.
1692. SCURTU, GABRIELA, *Pour une analyse étymologique systématique*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 415—420.
1693. SWIGGERS, P., *La catégorie du „compellatif" chez Silvestre de Sacy*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 19—21.
1694. SWIGGERS, P., *Les „parties du discours" dans la grammaire française du dix-huitième siècle*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 153—163.
1695. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, *Noi contribuții la istoria limbii catalane*, SCL, **34**, nr. 1, 1983, 59—61 [Antoni Badia i Margarit, *La formació de la llengua catalana. Assaig d'interpretació historica*, Barcelona, 1981 și Joan Marti i Castell, *El català medieval. La llengua de Ramon Llull*, Barcelona, 1981].
1696. TĂNASE, ADELA MIRA, *Syllabe et syllabation en français et en roumain*, MLLF, 16—35.
1697. THEBAN, LAURENȚIU, THEBAN, MARIA, *Pour une typologie externe de la grammaire des langues romanes*, RRL, **28**, nr. 3, 1983, 277—287.
1698. THEBAN, MARIA, *Structurile determinative în* **Os Lusiadas** *de Camões*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 457—460.
1699. TROCAN, LELIA, *Graphie et prononciation (abec application sur la poésie du XV-e siècle)*, AUC, **10**, 1982, 129—131.
1700. ȚURLAN, VALENTIN, VEJA, VIRGINIA, *Considerații asupra modalizării afective prin superlativ în limbile română și franceză*, BUG, **6**, nr. 1, 1983, 53—58.
1701. * * * *Dicționar istoric critic. Literatura franceză*. Coordonator: Angela Ion. Autori: Elena Brăteanu, Luminița Ciuchindel, Elena Gorunescu, Angela Ion, Irina Mavrodin, Dan-Ion Nasta, Toader Saulea, Victor-Dinu Vlădulescu, Vasile Zincenco, București, EȘE, 1982, 463 p. Vezi și nr. 1721.
VEZI și nr. **17**, 68, 79, 80, 85—87, 96,120, 102, 126, 139, 144, 145, 175, 186, 196, 201, 202, 208, 220, **258**, 261, 307—310, 320, 334, **338**, 399, 490, **544**, **596**, 599, 607, 652, 741, 762, 981, 1005, 1050, 1097, 1121, 1122, **1131**, **1132**, **1133**, **1134**, **1135**, **1138**, **1144**, **1150**, 1199, 1209, 1217, 1274, 1313, 1314, 1526, 1581, 1597, 1612, 1731, 1770, 2006, 2007, 2013, 2016, 2020, 2021, 2031, 2036, 2037, 2040, 2043, 2051, 2053, 2055, 2067, 2068,

2078, 2086, 2090, 2103, 2107, **2108**, **2113**, **2130**, **2138**, **2147**, **2154**, **2156**, **2160**, **2166**, **2167**, **2176**, **2177**, **2185**, **2187**, **2188**, **2192**, 2256, 2270, 2278, 2284.

Recenzii

1702. AVRAM, ANDREI, Antonio Quilis, *Fonética acústica de la lengua española*, Madrid, Editorial Gredos, [1981], 500 p., SCL, **34**, nr. 2, 1983, 175—181.

1703. BALACCIU, JANA, *Trends in Romance Linguistics and Philology*, edited by Rebecca Posner, John H. Green, Hague — Paris — New York, Mouton Publishers, vol. I, 1980, VIII + 386 p.; vol. II, 1981, II + 422 p., SCL, **34**, nr. 3, 1983, 264—267.

1704. BULGĂR, GH., *Limba română în istoria romanității*, Contemporanul, nr. 46, 1983, 15 [Werner Bahner despre continuitate și discontinuitate în constituirea lingvisticii romanice].

1705. CHEȚAN, OCTAVIAN, *Unele probleme de terminologie*, RF, **30**, nr. 3, 1983, 231—238 [Gérard Bekerman, *Vocabulaire de marxisme français-allemand. Vocabulaire de la terminologie des œuvres complètes de Karl Marx et Friedrich Engels. Wörterbuch des Marxismus deutsch-französisch. Terminologisches Wörterbuch des Gesamtwerke von Karl Marx und Friedrich Engels*, Paris, P.U.F., 1981, 357 p.].

1706. CHIȚIMIA, I. C., Efim Levit, *File vechi necunoscute*, Chișinău, Editura Știința, 1981, 230 p., LL, nr. 2, 1983, 287—288.

1707. DIMITRESCU, FLORICA, *Un vechi glosar italiano-român*, RLit, **16**, nr. 37, 1983, 8 [*Il glosario italiano-moldavo di Silvestro Amelio (1799)*, ed. de Giuseppe Piccillo, Catania, 1982].

1708. DUMITRESCU-SÎRBU, DOMNIȚA, *Estudios sobre el léxico del español en América*, ed. Matthias Perl, VEB, Verlag Enzyklöpedie, Leipzig, 1982, 215 p. (col. **Linguistische Studien**), RRL, **28**, nr. 4, 1983, 360—361.

1709. GYURCSIK, MARGARETA, *Place historyczno-literackie, 16, Studia z literatur romanskich*, Universytet Slaski, Katowice, 1980, 160 p., AUT, **20**, 1982, 98—99.

1710. IOVA, FRANCISCA, Catedra Feijoo, *El Simposio sobre el Padre Feijoo y su siglo*, Centro de Estudios del s. XVIII, 1 vol., Oviedo, 1981, 476 p., CREL, **9**, nr. 3, 1982, 156—157.

1711. LĂZĂRESCU, PAUL, Vasile Pavel, *Terminologia agricolă moldovenească. Studiu de geografie lingvistică*, Editura „Știința", Chișinău, 1973 (Academia de Științe a R. S. S. Moldovenești, Institutul de Limbă și Literatură), 210 p., AnICED-B, **2**, 1983, 429—435.

1712. NICHITA, IOANA, Emilio Azzaretti, *L'evoluzione dei dialetti liguri*, Sanremo, 1977, p. 328, AnICED-B, **2**, 1983, 451—455.

1713. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Theo Candinas, *Romantsch sursilvan. Grammatica elementare per emprender igl idiom sursilvan*, Ligia Romantscha, Cuera, 1982, 234 p., SCL, **34**, nr. 1, 1983, 87—88.

1714. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Theodor Ebneter, *Wörterbuch des Romanischen von Obevaz Lenzerheide Valbella. Romanisch-Deutsch, Deutsch-Romanisch (Vocabulari dil rumantsch da Vaz, rumantsch-tudestag, tudestag-rumantsch)*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, Auslieferung durch Desertiva Verlag Disentis/Mustér, 1981, XL + 668 p., SCL, **34**, nr. 2, 1983, 184.

1715. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, Johannes Thiele, *Wortbildung der französischen Gegenwartssprache. Eine Abriss*, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1981, 172 p. LMȘ, nr. 2, 1982, 132.

1716. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, *Parlers et jardins de la banlieue de Paris au XVIIIe siècle*. Textes présentés par Marie-Rose Simoni-Aurembon, Paris, Klincksieck, 1982, 190 p., SCL, **34**, nr. 3, 1983, 272—273.

1717. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, Claudia Parodi, *La investigación lingüística en México (1970—1980)*, Universidad Autónoma de México, 1981, 205 p., SCL, **34**, nr. 4, 1983, 363—364.

1718. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, Mariña Regueiro — Ricardo Goyoaga, *Vocabulario de las Lenguas Ibéricas*, Madrid, Editorial Nuestra Cultura, 1982, 168 p., RRL, **28**, nr. 4, 1983, 365—366.

1719. TĂNASE, ADELA-MIRA, Maurice Grevisse — André Goosse, *Nouvelle Grammaire Française*, Paris — Gembloux, Duculot, 1980, 352 p., AUT., **20**, 1982, 94—95.

1720. TOMA, ION, *Un prestigios instrument științifico-didactic*, Forum, **25**, nr. 10, 1983, 74—76 [Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Șandru Olteanu, *El español de América*. Tomo I. Léxico (Parte primera, parte segunda), Bogotá, 1982].

1721. VLĂDULESCU, VICTOR-DINU, Angela Ion, coordonator, *Dicționar istoric critic* [...], LMȘ, nr. 1, 1983, 115. Vezi nr. **1701**.

1722. WALD, LUCIA, *Úvod do srovnávacího studia románských jazyků*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1980, vol. I 283 p., vol. II 275 p., SCL, **34**, nr. 4, 1983, 364—365 [de Jan Šabršula, Zdeněk Hampl, Jitka Chmelová, Jiřina Smrčkova, Oldřich Tichý, Diana Tvrdá, Vladimír Uhlíř].

VEZI și nr. 48, 50, 52, 156, 158, 160, 358, 372, 374, 564, 940, 1162, 2110, 2111, 2213, 2224.

X. *SLAVISTICĂ*

1723. BAN, A., *Fonologičeskaja kategorija tverdnosti/mjagkosti kak central'noe javlenie russkogo fonetizma*, RS, **21**, 1983, 131—143.

1724. BAN, A., *Nekotorye sopostavitel'nye aspekty paradigmatiki i sintagmatiki fonem sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, SLLM, **4**, 1—15.

1725. BÁN, A., *Problema elementului marcat/nemarcat în opoziția dur/moale ale consonantismului limbii ruse*, StUBB, **28**, 1983, 62—67 [рус. рез.].

1726. BĂRBĂTESCU, MARIANA, *Genitivul plural cu desinența 0 în limba rusă contemporană*, BulCȘS, 1981, 91—95 [îndrumător: Emil Vrabie].

1727. BENEDEK, GRIGORE, *Din problematica evoluției semantice a lexicului slav comun limbilor slave*, ISR, 236—242.

1728. BODZEI, SIGISMUND, *Influența modelului românesc dialectal asupra vocativului ucrainean din Maramureș*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 155—160 [рус. рез.].

1729. BOLOCAN, G., REGUȘ, C., ROBCIUC, I., *Slovar' knižnoslavjanskogo jazyka rumynskoj redakcii*, RS, **21**, 1983, 65—73.

1730. BOLOGA-DOBOLYI, ADRIANA, *Particularități accentologice ale substantivelor din graiul lipovenilor de la Jurilovca, județul Tulcea*, LLRusă, 217—219.

1731. CHELARU, VALENTIN GR., *Éléments autochtones et latino-romans dans la structure des langues et des cultures sud-slaves*, RS, **21**, 1983, 13—90.

1732. CHIVESCU, ROMEO, *Unele probleme de semantică în rusistica românească*, ISR, 161—169.

1733. CRISTEA, VALERIU, *Dicționarul personajelor lui Dostoievski*, București, ECR, 1983, 563 p.

1734. CROITORU, MIRCEA, *O nouă ediție bilingvă*, Steaua, **34**, nr. 1, 1983, 24—25 [M. Eminescu, *Poezii*, trad. de Nicolae Maliorciuc, prefață de Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1982].

1735. CRUMPEI, MONA, *Aspecte ale problemei cuvintelor de origine străină în limba slovacă*, BulCȘS, 1981, 107—114 [îndrumător: Silvia Armaș].

1736. DUMITRESCU, MARIA, *Direcții noi de cercetare a lexicului limbilor slave de est (limba rusă)*, ISR, 210—217.

1737. DUMITRESCU, MARIA, *Jazyk berestjanyh gramot*, RS, **21**, 1983, 41—45.

1738. FODOR, ECATERINA, *Aspekty foničeskoj struktury poetičeskih proizvedenij Aleksandra Bloka*, LLRusă, 255—262.

1739. FODOR, ECATERINA, *Metaforičeskij perenos v razvitii slov v russkom i rumynskom jazykah*, RS, **21**, 1983, 75—84.

1740. GĂMULESCU, DORIN, *Influențe românești în limbile slave de sud. I. Sîrbocroată*, București, EȘE, 1983, 372 p. [cu ind. de aut. și de cuv.; рус. рез.; rés. fr.].

1741. IUFFU, ZLATCA, *Manuscrise slavo-române din Biblioteca Națională din Sofia*, ISR, 187—201.

1742. IVĂNESCU, G., *Din istoria slavisticii* (J. J. Mikkola, *Urslavische Grammatik. Einführung in das vergleichende Studium der slavischen Sprachen. III. Teil: Formenlehre*, Heidelberg, 1950, Carl Winter, Universitätsverlag, 106 p. + 2 p. nenumerotate, în **Indogermanische Bibliothek**, herausgegeben von Hans Krahe, Erste Reihe: *Lehr- und Handbucher*), CCS, **1**, 5—17.

1743. JANITSEK, EUGEN, CRAVCIUC, IUSTINA, *Cu privire la termenii profesionali ai cărăușiei din Rona de Sus (jud. Maramureș)*, SLLM, **3**, 1980, 71—88 [cu gl.].

1744. KOVÁCS BÖLÖNI, ELISABETA, *K voprosu o proishoždenii sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, SLLM, **3**, 1980, 95—102.

1745. KOVÁCS BÖLÖNI, ELISABETA, *K voprosu o slavjanizmah v slovarnom sostave russkogo jazyka*, SLLM, **4**, 99—113.

1746. LOGHINOVSKI, ELENA, *Les sonnets d'Eminescu traduits en russe*, CREL, **10**, nr. 1, 1983, 52—68 [de Feodor Korch, I. Gomova, A. Efron, I. Kojevnikov, A. Brodski, M. Talov și N. Verjeiskaia].

1747. LOZBĂ, MIHAI, *Toponime și entopice dacoromâne în textele slavone din Moldova*, ISR, 202—209.
1748. MIHĂILĂ, G., *Slavjano-rumynskie rukopisi i izdanie pis'mennyh pamjatnikov južnyh slavjan*, RS, **21**, 1983, 301—330.
1749. MIȘAN, ANDREI, *Funkcionirovanie vidov glagola pri otricănii v infinitive i imperative*, SLLM, **4**, 40—52.
1750. MITU, MIHAI, *Cu privire la evoluția semantică a românismelor din limbile slave*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 55—61 [rés. fr.].
1751. NAGY, MAGDALENA, *Constatări privind simplificarea structurii morfologice*, SLLM, **3**, 1980, 59—70 [text în rusă].
1752. NICULESCU, ELENA, *Unele observații cu privire la folosirea imperativului în limba rusă și redarea lui în limba română — Forma pozitivă —*, BulCȘS, 1981, 115—123 [îndrumător: I. Oiță].
1753. NIȚĂ-ARMAȘ, SILVIA, *Tendințe evolutive ale graiului slovac din Nădlac — Jud. Arad*, ISR, 260—266.
1754. OLTEANU, PANDELE, *„Fiziologul" sub aspect stilistic (cu atestări și din versiuni manuscrise slavo-române necunoscute)*, ISR, 170—186.
1755. OLTEANU, PANDELE, *K istorii „Fiziologa" v slavjanskih i rumynskoj literaturah*, RS, **21**, 1983, 359—384.
1756. OROS, MARIUS, SIMONESE, VASILE, *Termeni de înrudire în limbile rusă și română*, SLLM, **3**, 1980, 37—54.
1757. OSMAN-ZAVERA, MARIA, *Cuvinte românești de origine slavă împrumutate în limba bulgară*, ISR, 256—259.
1758. PĂTRUȚ, IOAN, *Le slave commun à la lumière des interférences linguistiques*, RS, **21**, 1983, 3—11.
1759. PĂUNESCU-CEAUȘESCU, MIHAELA, CHIVESCU, ROMEO, *Substantivul în cazuri oblice pe primul loc în propoziție. Privire contrastivă*, ISR, 218—235.
1760. PETICĂ, MARIA, *Bilingvismul enclavelor lingvistice. Elemente ale discontinuității în idiomul matern al populației rusești din Dobrogea*, BUG, **6**, nr. 1, 1983, 59—65.
1761. PETICĂ, MARIA, *Derivarea adjectivelor în idiomurile rusești (lipovenești) din Dobrogea. Tradiție/Inovație (I)*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 43—49 [русс. рез.].
1762. RADAN II, MILJA, *Novi prilozi o uticaju rumunskog jezika u leksici karaševskih govora (1)*, BN, **40**, nr. 3765, 1983, 6; *(2)*, nr. 3766, 6; *(3)*, nr. 3767, 6; *(4)*, nr. 3768, 6; *(5)*, nr. 3771, 6.
1763. STAN, I. T., *Intonacionnye konstrukcii russkogo jazyka* **ik-1, ik-2**, SLLM **4**, 53—58.
1764. SZÉKELY, EMMA, *Sočinitel'naja svjaz' meždu členami predloženija i meždu predloženijami*, SLLM, **4**, 82—88.
1765. SZÉKELY, EMMA, *Struktura i sfera upotreblenija nominativnyh predloženii*, SLLM, **3**, 1980, 89—94.
1766. ȘERBĂNESCU, PARASCHIVA, *Procedee de sinonimie în terminologia gramaticală rusă*, LLRusă, 68—78 [русс. рез.].
1767. ȘOPTEREANU, LILIANA, *O semantiko-stilističeskih potencijah slova (na materiale metaforičeskoj terminologii)*, LLRusă, 227—234.
1768. TODOR-PRUNDAR, C., *Sportivnye terminy v obščeliteraturnom jazyke*, SLLM, **4**, 59—81.
1769. VAIMBERG, S., *Un caz de anticipare pronominală în limba rusă*, LLRusă, 220—226.
1770. VASCENCO, VICTOR, *Grammatičeskaja kategorija obščego roda v vostočnoslavjanskih i romanskih jazykah*, RS, **21**, 1983, 113—129.
1771. VINȚELER, ONUFRIE, *Sintaksis slovosočetanija*, SLLM, **4**, 16—39.
1772. VINȚELER, ONUFRIE, VINȚELER, ALLA, *K voprosu o sostavlenii slovarja lipovanskogo fol'klora*, RS, **21**, 1983, 419—428.
1773. * * * *Limbă și literatură rusă*. Coordonator S. Vaimberg. București, [TUB], 1983, 493 p. (UB. FLLS. Catedra de filologie rusă).
1774. * * * *Pravilno i nepravilno*, BN, **40**, nr. 3760, 1983, 3 [la rubr.: Naš jezik].
1775. * * * *Studii de limbă, literatură și metodică*. [Vol.] III—IV. Materiale destinate pregătirii postuniversitare. Volume îngrijite de O. Vințeler, Cluj-Napoca, [TUCN], III: 1980, 290 p. multigr.; IV: 1983, 252 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de filologie slavă). Vezi, BRL, **22**, 1979, nr. 53, **21**, 1978, la abr.

VEZI și nr. **1**, 16, 92, 123, 134, 146, 147, 153, **154**, 175, 186, 268, 334, 465, 496, 505, 507, 518, 534, 542, 552, 553, **561**, 609, 623, **740**, 755, 763, 780, **787**, 798, 841, 845, 1014, 1035, 1093, 1100, **1120**, **1124**, **1128**, **1129**, **1137**, 1214—1216, **1246**, 1252, 1294, 1318, 1512, 1597, 1825, 2008, 2010, 2012, 2017—2019, 2024—2028, 2030, 2034, 2035, 2038, 2041, 2042, 2045, 2047, 2048, 2050, 2057, **2059**, 2063, 2064, 2071, 2073—

2075, 2079—2081, 2089, 2092, 2094—2097, 2099, 2101, 2104, 2105, **2114, 2121, 2124, 2125, 2126, 2132, 2164, 2165, 2169, 2180, 2195, 2196, 2197, 2203, 2204, 2205.**

Recenzii

1776. ANUICHI, SILVIU, Dr. Nikola Gavrilović, *Istoria cirilskih stamparija u Habsburgskoj Monarhiji u XVIII veku* (Istoria tipografiilor chirilice din Imperiul habsburgic în secolul XVIII), Novi-Sad, 1974, 247 p., (text, bibliografie, reproduceri, rezumat în limbile franceză și rusă), MB, **33**, nr. 5—6, 1983, 392—394.

1777. ARGEȘEANU, ȘTEFAN, *Despre unele tipărituri ortodoxe din secolele XV— XVI*, MO, **34**, nr. 7—9, 1982, 583—599 [Petăr Atanasov, Jakov Krajkov, *Knižovnik. Izdatel Grafik. XVI v.*, Sofia, 1980, 156 p.].

1778. BARBĂ, G., Ecaterina Fodor, *Elemente de stilistică a limbii ruse* [...], LLRusă, 412—414. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 2015.

1779. BĂLĂNESCU, SORINA, Slobodanka S. Vladiv, *Narrative Principles in Dostoevsky's* **Besy**. *A Structural Analysis*, Ed. Peter Lang, Bern — Frankfurt an Main — Las Vegas, 1979, 182 p., LLRusă, 433—437.

1780. BECHERESCU, LETIȚIA, Mircea Gheorghiu, *Probleme de tipologie contrastivă a limbilor* [...], SLLM, **4**, 220—226. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1977.

1781. BRAȘOVEANU, AURICA, V. G. Kostomarov (redactor responsabil), *Sovremennoe sostojanie, osnovnye problemy izučenija i prepodavanija russkogo jazyka i literatury*, Moscova, „Russkij jazyk", 1982, 285 p., LMȘ, nr. 1, 1983, 109—113.

1782. CIOCAN, NISTOR, *Moldova în epoca feudalismului*, vol. II, *Documente slavo-moldovenești, veacurile XV—XVI*. Alcătuitori : D. M. Dragnev, A. M. Nikitici, L. I. Svetlicinaia, P. S. Sovetov, sub redacția academicianului I. V. Cerepnin, Chișinău, Ed. „Știința", 1978, 448 p., AnIst Iași, **19**, 1982, 704—705.

1783. COVACI, ALBERT, *Slavica*, XVI, 1979. Anales Instituti Philologiae Slavicae Universitatis Debreceniensis, LLRusă, 457—458.

1784. DUMITRESCU, MARIA, *Polata knigopis'naja*, P. Nijmegen, 1981, 78 p., LLRusă, 479.

1785. DUMITRESCU, MARIA, *Russkaja grammatika*, t. I, str. 783 ; t. II, str. 709, Moskva, 1980, LLRusă, 405—408.

1786. DUMITRESCU, MARIA, BALAN, D., *Dissertationes slavicae. Slavistische Mitteilungen. Materialy i soobščenija po slavjanovedeniju*, XIII, Szeged, 1978, 277 str., LLRusă, 464—472.

1787. DUMITRESCU, MARIA, VAIDA, VERONICA, V. V. Kolesov, *Istoričeskaja fonetika russogo jazyka*, Moskva, 1980, 215 str., LLRusă, 441—442.

1788. DUMITRU, PARASCHIVA, V. P. Žukov, *Škol'nyi frazeologičeskij slovar' russkogo jazyka*, Moskva, 1980, 447 str., LLRusă, 443—444.

1789. DUȚU, AL., Sorin Ulea, *Gavril Uric. Studiu paleografic*, „Studii și cercetări de istoria artei", **28**, 1981, p. 35—62, RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 70. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 1870.

1790. FODOR, ECATERINA, F. P. Filin, *Istoki i sud'by russkogo literaturnogo jazyka*, Moskva, 1981, 327 s., LLRusă, 409—411.

1791. FRĂȚILĂ, V., Gerhard Schlimpert, *Slawische Personennamen in mittelaltertischen Quellen zur deutschen Geschichte* (Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Sprachwissenschaftlichen Komission. **Deutsch-Slawische Forschungen zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte.** Nr. 32), Akademie-Verlag, Berlin, 1978, 271 p., RRL, **28**, nr. 4, 1983, 361—365 [text în rusă].

1792. FRĂȚILĂ, VASILE, Ivan Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle* (**Slawische Forschungen,** Band 17), Böhlau Verlag, Köln — Wien, 1975, 417 p. + 1 carte, RRL, **28**, nr. 4, 1983, 353—358.

1793. FRĂȚILĂ, VASILE, *Zeitschirft für Slawistik* , Akademie Verlag Berlin, Band 26/1981), nr. 1—3, 478 p., SCL, **34**, nr. 2, 1983, 186—188.

1794. GUȚU, OLIMPIA, Dimitrie Bogdanović, *Inventar ćirilskich rukopisa u Jugoslaviji, XI—XVIII veka* (Inventarul manuscriselor chirilice din Iugoslavia, secolele XI—XVIII), Academia Sîrbă de Științe și Arte, Belgrad, 1982, 289 p., RA, **60**, vol. 45, nr. 4, 1983, 456—457.

1795. IONESCU, ANCA IRINA, Roberto Gusmani, *Calchi slavi* (Calcuri slave), în „Incontri Linguistici", 5, 1979, p. 147—156, LLRusă, 482—483.

1796. LASZLO-KUȚIUK, MAGDALENA, *Slavica Hierosolymitana*. Slavic Studies of the Hebrew University. Volume V—VI, Edited by L. Fleishman, O. Ronen and D. Segal, Jerusalem, 1981, 641 pp., LLRusă, 473—474 [text în rusă].

1797. MIHAIL, PAUL, A. E. Tachiaos, *The Slavonic Manuscripts of Saint Panteleimon Monastery (Rossikon) on Mount Athos*, Thessaloniki, 1981, 198 p. + 9 colour plates and 59 black and white plates, RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 311—312.

1798. NEGOMIREANU, DOINA, *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române 1374—1600* [...], AUC, **10**, 1982, 137—139. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1996.

1799. STAN, I. T., ANDERCO, AIDA, L. V. Zlatoustova, *Fonetičeskie edinicy russkoj reči*, Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta, 1981, 108 p., SLLM, **4**, 226—230.

1800. STAN, I. T., ARDELEANU, LUCIA, *Russkij jazyk za rubežom*, nr. 1— 6, 1982, SLLM, 4, 241—242.

1801. ȘERBĂNESCU, PARASCHIVA, *Lexical limbii ruse. Abrevieri* [...], LLRusă, 438—440. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 1335.

1802. VAIMBERG, S., Mircea Gheorghiu, *Probleme de tipologie contrastivă a limbilor* [...], LLRusă, 417—418. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 1977.

1803. VINȚELER, ALLA, Irena Maryniakowa, *Imiesłowy w rosyjskiej gwarze starowierców mieszkajacych w Polsce*, Polska Akademia Nauk, 1976, str. 112, SLLM, **3**, 1980, 287—288.

1804. VRABIE, EMIL, *Miscellanea Brunensia*, Sbornik oddéleni hisotckosovnávaco slovanskejazykovédy, Institutul de Limbi Străine al Academiei de Științe din Cehoslovacia (filiala Brno), Praga, 1979, 232 p., SCL, **34**, nr. 4, 1983, 366.

VEZI și nr. 51, 159, 887, 893, 894, 897, 916, 920, 923, 930, 936, 1167, 1859, 1860, 2216, 2218, 2222, 2231, 2232.

XI. *TRACOLOGIE*

1805. CÎRSTOIU, ION, *Limba dacilor — continuitate multimilenară. Convorbire cu lingvistul...*, ScTin, SLA, **3**, nr. 16, 1983, 5 [consemnată de S. Spirea].

1806. GHEORGHE, ION, *Iarăși despre o inscripție*, Contemporanul, nr. 15, 1983, 13 [cu 2 facs.]. Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1712.

VEZI și nr. 125, 135, 458, 572, **576**, 577, 604, 625, 626, 1809.

Recenzii

VEZI nr. 161, 642, 646, 650.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1807. BRÂNCUȘ, GR., *Nume românești în cadastrul de la Shkodra din 1485*, SCL, **34**, nr. 4, 1983, 330—335.

1808. BRÂNCUȘ, GR., *Tălmăciri albaneze ale poeziilor lui Eminescu*, BulSȘF, **1983**, 78—81.

1809. ROSETTI, A., *Sur la chronologie des éléments „autochtones" de l'albanais et du roumain*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 9—10.

1810. ROSETTI, A., *Sur le traitement du groupe latin* et *en albanais*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 395—396 VEZI și nr. 122, 175, 186.

Recenzii

1811. DJAMO-DIACONIȚĂ, LUCIA, Akademia e shkencave e rpstë shqipërisë. Institutii gjuhësisë dhe i letërsisë, *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*, Tirana, 1980, XXV + 2273 p. SCL, **34**, nr. 2, 1983, 181—183.

1812. MIHĂESCU, HARALAMBIE, *Trashëgmi kulturor i popullit shqiptor. 3. Këngë për nizamët dhe kurbetin* (Héritages culturelles du peuple albanais. 3. Chansons pour les soldats et ceux qui se trouvent au loin) préparés en vue de l'impression par Kozma Vasili et Arsen Mustaqi, Tiranë, 1981, 645 pp. (Akademia e Shkencave e RPSSh, Instituti i kulturës popullore), RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 75.

1813. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, Idriz Ajeti, *Studije iz istorije albanskog jezika* (Études d'histoire de la langue albanaise), Pristina, 1982, 211 p., RESEE, **21**, nr. 3, 1983, 313—315 și în CNȘI, nr. 1, 1983, 89—83.

1814. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, *Studime Filologjike*, XXVII (X) nos 1—4, 1973; XXVIII (XI), nos. 1—4, 1974; XXIX (XII), nos 1—4, 1975, Tiranë, BulAIESEE, **12**, nr. 2, 1974, 396—400.

VEZI și nr. 162.

XIII. *LIMBA ARMEANĂ*

1815. AGÉMIAN, SYLVIA, *Manuscrits arméniens illustrés dans les collections de Roumanie.* Préface de Sirarpie der Nersessian, Bucureşti, EMer, 1982, 34 p. + 30 f. pl. color; versiunea românească, *Manuscrise miniate armene în colecţii din România.* Cuvînt înainte de Sirrarpie der Nersessian. Traducere din limba franceză de Cireaşa Grecescu, Bucureşti, EMer, 1982, 29 p. + 30 f. pl. color. Vezi şi nr. 1816.

Recenzii

1816. KARACAŞIAN, MADELEINE, *„Manuscrise miniate armene"*, RLit, **16**, nr. 27, 1983, 23; version en français, *Manuscrits arméniens dans des clollections roumaines*, RR, **37**, nr. 10, 1983, 101—102.

XIV. *LIMBA CHINEZĂ*

1817. GRIGORESCU, IOAN, *„Chiromanţie" lingvistică*, Luceafărul, **26**, nr. 17, 1983, 8 [despre scrierea chineză].
1818. VIŞAN, FLORENTINA, *Metataxa în poezia chineză clasică*, AUBLLS, **31**, 1982, 35—37.
1819. VIŞAN, FLORENTINA, *Mijloace de marcare a determinării în limba chineză*, Omagiu G. Ivănescu, 275—281.
1820. * * * *Scrierea chineză*, Lumea, [**21**], nr. 22, 1983, 31.
1821. * * * *Vechile scrieri chineze*, MI, **17**, nr. 5, 1983, 28—29 [cu 1 facs.].
VEZI şi nr. 175, 186, 245, **1126, 2142, 2143.**

XV. *LIMBA JAPONEZĂ*

VEZI nr. 743.

XVI. *LIMBA MAGHIARĂ*

1822. BARTHA, JÁNOS, *„Nem zörök a haraszt ..."*, Új Élet, **26**, nr. 1, 1983, 21; *Kezét csókolom!*, nr. 2, 20; *Kies és kietlen*, nr. 10, 21; *Az oroszlán — és társai*, nr. 11, 21; *Milyenek a vizsgatételek?*, nr. 12, 20 [la rubr.: Nyelvművelés].
1823. BURA, LÁSZLÓ, *Vétkes és bűnös*, Ifjúmunkás, **27**, nr. 3, 1983, 6; *A buszok növekvő családja*, nr. 11, 6; *Bodnárok mondták*, nr. 14, 7; *Nevünk*, nr. 21, 10; *Megkopott, helyettesítük*, nr. 25, 9; *Mikor melyik helyes?*, nr. 27, 6; *Születésnapi jókívánság*, nr. 32, 6; *Szóllásmagyarázatok vezcödségei*, nr. 36, 6; *Túloznak — e a nyelvészek?*, nr. 40, 6; *Sárgaföld : sir*, nr. 43, 6; *A legszebb szavak*, nr. 47, 10; *Ingadozó tulajdonnevek?*, nr. 50, 6 [la rubr.: Élő nyelvünk].
1824. BURA, LÁSZLÓ, *Élő nyelvünk. Nyelvművelő írások.* A barifólapot Hideg Margit tervezte, Bukarest, KK, 1982, 107 p.
1825. CAZACU, DIMITRIE, VRABIE, EMIL, *O prirode strukturnyh shodstv vida i vremeni v glagol'nyh sistemah vengerskogo i russkogo jazykov*, RS, **21**, 1983, 99—111.
1826. COROI, ARTUR, [la rubr. de la nr. 1823], Ifjúmunkás, **27**, nr. 48, 1983, 6.
1827. CSOMORTÁNI, MAGDOLNA, *Csikszentlék helynevei*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 75—76 [cu 1 h. i.a.t.].
1828. DOBAI-PATAKI, TÜNDE, *Anyanyelvi nevelés tájnyelvi környezetben*, Korunk, **42**, nr. 4, 1983, 328—331.
1829. FERENCZI, GÉZA, *Adalékok a homoródkarácsonyfalvi unitárius templom rovásfeliratának megfejtéséhez*, KM, **33**, nr. 4, 1982, 214—220 [cu o pl. i.a.t.].
1830. GÁLFFY, MÓZES, *Az ismétlés mint mondatszerkesztési eljárás a magyarói nyelvjárásban*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 29—40 [rez. rom.].
1831. GÁLFFY, MÓZES, *Jelentésárnyalatok*, A Hét, **14**, nr. 2, 1983, 4 [la rubr.: Anyanyelvünk].
1832. B. GERGELY, PIROSKA, *Az idő főnev időhatározói alakulatainak történétéből*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 47—51 [rez. rom.].

1833. B. GERGELY, PIROSKA, *Az ad ige kifejezéskészletéről (II)*, Dolgozó nő, **39**, nr. 1, 1983, 13; *„Munkalkodó légy ne panaszkodo ...”*, nr. 2, 12; *Adva van — adott*, nr. 3, 12; *A számnevek nyelvelyessége (I—III)*, nr. 4—6, 12 [v. rubr. la nr. 1831]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2472.

1834. JÓZSA, MÁRIA, *A szövegnyelvészet egy elbeszéléselméleti alkalmazása*, SU, 199—238 [cu bibl. bogată].

1835. K. M., *„Nyilván, hogy” így rossz*, Művelődési, **36**, nr. 1, 1983, 27 [v. rubr. la nr. 1831].

1836. KÖNCZEI, CSILLA, *Horváth János nyelvészeti vonatkozású levele*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 61—63.

1837. KOVÁCS, PÉTER, *A Komikum elemzésének néhány stilisztikai kérdése Mikszáth Kálmán új zrinyász című regénye alapján*, IST, 197—206.

1838. LANG, GUSZTAV, *A nyelv tiltott gyümölcsei*, Utunk, **38**, nr. 26, 1983, 6.

1839. MÁRTON, BÉLA, *Növelhető az egyén nyelvi teljesitménye?*, FDN, **39**, nr. 7, 1983, 5; *Mezőgazdasági szakszókinesünk*, nr. 11, 5 [fácán, faggyú, fajta, fakó]; *Helyesírásunk kalakulásának főb mozzanatai*, nr. 13, 5; *A nyelvérzék fejlesztése*, nr. 21, 4 [la rubr.: Anyanyelvünk életéből].

1840. MÁTÉ, KÁLMÁN, *Ismét a nevekről*, Ifjúmunkás, **27**, nr. 51, 1983, 6 [v. rubr. la nr. 1823].

1841. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *Az a utáni o-zás ebterjedtsége a mezőségi nyelvjárásterület nyugati részén*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 53—60 [cu o h. t.a.t.].

1842. J. NAGY, MÁRIA, *A divat és a nyelv (1)*, Dolgozó nő, **39**, nr. 7, 1983, 12; *(2)*, nr. 8, 12—13; *Jó konyhára van (1)*, nr. 9, 13; *(2)*, nr. 10, 13; *(3)*, nr. 11, 12; *A „majomész” és társai*, nr. 12, 12 [v. rubr. la nr. 1831].

1843. J. NAGY, MÁRIA, *Stílus — Egyéni stílus — szóhasználat*, IST, 186—196.

1844. J. NAGY, MÁRIA, *Szórend és értelem*, A Hét, **14**, nr. 6, 1983, 5 [v. rubr. la nr. 1831].

1845. ONDREJCSIK, KÁLMÁN, *Nyelvészeti kontártkodas — nőügyekben*, Tett, nr. 4, 1982, 44—47.

1846. PANEK, ZOLTÁN, *Ugorka és madrác*, A Hét, **14**, nr. 3, 1983, 5 [v. rubr. la nr. 1831].

1847. RÁDULY, JÁNOS, *Dombosság, domborodás*, FDN, **39**, nr. 9, 1983, 4; *Urom pataka (Helynévmagyarázat)*, nr. 41, 5 [v. rubr. la nr. 1839].

1848. GY. SZABÓ, GYULA, *Érmihályfalva és ottomány helynevei*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 71—75.

1849. SZÉKELY, LÁSZLÓ, *L (5)*, Ifjúmunkás, **27**, nr. 11, 1983, 7 [Louvre, LSD, luddíták, luddisták, ludd(it)izmus, lumpenprolétariátus, Lunar Modul, lunar orbiter, lunahod]; *M (1)*, nr. 13, 11 [machiavellizmus, machináció, maffia, Maghreb, majorizátás, malthusianizmus]; *M(2)*, nr. 16, 11 [management, mandátum, manipuláció, mccarthyzmus, memorandum]; *M (3)*, nr. 25, 10 [manus manum lavat, militarizmus, misszió, modus vivendi, monokulturá, Monroe-law, MP, multilaterális szerződés, multinacionális monopólium, multipolaritás]; *N (1)*, nr. 27, 7 [nacizmus, nagy hatalom, NASA, navigare necesse est, Nemzetközi Atomoenergia Ugynökség, Nemzetközi Beruházási Bank, Nemzetközi Bíróság]; *N (2)*, nr. 28, 11 [Nemzetközi Demokratikos Nőszövetseg, Nemzetközi Gasdasági Együttmüdödési Bank]; *N(3)*, nr. 29, 7 [nemzetközi jog, Nemzetközi Meteorológiai Szervézet]; *N (4)*, nr. 30, 7 [Nemzetközi Lenin-békedij, nemzetközi munkamegsztás, Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, Nemzetközi Olimpiai Bizottság]; *N(5)*, nr. 31, 7 [Nemzetközi Polgári Léginyi Szervezet, Nemzetközi Távközlési Umó, Nemzetközi Újjáépítési, és Felsztési Bank (Világbank), Nemzetkösi Újságirá Szervezet, Nemzetközi Vöröskereszt]; *N (6)*, nr. 32, 7 [neofasizmus, neokolonializmus, Nevelésürgyi Tudományos és Kulturális Szervezet]; *N (7)*, nr. 35, 7 [Nemzetközy Valuta Alap]; *N (8)*, nr. 39, 11 [new deal, nigger, nonkonformizmus, nukleáris fegyverek, nuncius, nürnbergi per, nyilt tenger, nytott (nyilt) gazdaság]; *O (1)*, nr. 40, 7 [Oceánia, Odera-Meisse-hatar, offenzsiva, officiális, officiózus, OIRT, Okinawa]; *O (2)*, nr. 41, 7 [OIT, Olejexportáció Arab Országok Szervezet, olejsejkségek, oligarchia, Oszerák államszerződés, overkill]; *Ő*, nr. 42, 7 [önellátó gazdaság, önkormanyzat, önrendelkezési jog, ötödik hados-sztop]; *P(1)*, nr. 44, 7 [pacifizmus, pacta sunt servanda, paktum, Palesztinai Felszabaditási Szervezet, pánafrikanizmus, panama, pánamerikanizmus]; *P (2)*, nr. 47, 11 [panamázik, Pánamerikai Unió, pancsa sila, pángermanizmus, panmundszoni tárgyalágok; la rubr.: Kül politikai lexikon]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 2509, **24**, 1981, nr. 2088, **23**, 1980, nr. 2184.

1850. S. VIRÁG, ERZSÉBET, *Mondatszerkezeti sajátosságok Nemeth László esszéiben*, IST, 221—230.

1851. * * * *Felnevtés*, Művelődés, **36**, nr. 3, 1983, 42 [v. rubr. la nr. 1831].

1852. * * * *Irodalomtudományi és stilisztikai tanulmányok. 1981.* Szerkesztette Láng Gusztáv és Szabó Zoltán, Bucureşti, KK, 1981, 278 p. Vezi şi nr. 1857.
VEZI şi nr. 175, 186, 1593, 2069, **2123, 2170, 2193**, 2271, 2273, 2276, 2281—2283.

Recenzii

1853. A. GY., *Romániai magyar irodalmi lexikon.* I. *A—F* [...], KM, **88**, nr. 2, 1982, 120—121. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **1637**.
1854. BALÁZS, L., Bakós Ferenc, *A magyar szókészlet román elemeinek története*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1982, 560 p. (Istoria elementelor de origine românească ale lexicului maghiar), CL, **28**, nr. 2, 1983, 174—176.
1855. BOGZA-IRIMIE, RODICA, *Relaţii lingvistice*, VN, **39**, nr. 3, 1983, 6 [Bakos Ferenc, *A magyar* ...].
1856. BULGĂR, GH., *Interferenţe româno-maghiare*, Familia, **18**, nr. 7, 1983, 9 [Bakos Ferenc, *A magyar* ...].
1857. CS. GYÍMESI, ÉVA, *Irodalomtudományi és stilisztikai* [...], Utunk, **36**, nr. 49, 1981, 2. Vezi nr. **1852**.
1858. KÓSA, GERENC, Szabó T. Attila, *Nyelv és irodalom.* Válogatott tanulmányok, cikkek V. köt. [...], NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 88—90. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2085.
1859. OIŢĂ, MARIA, L. Hegeddjuš, *Semantičeskaja emkostʹ vengerskogo glagole „tesz"*, Slavica, XV, Debrecen, 1979, str. 133—137, LLRusă, 459—460.
1860. TAUBERG, EDITH, À Sütö, *Analyse confrontative des proverbes hongrois et russes sur le thème de l'amitié*, „Slavica", XVI, 1979, str. 153—164, LLRusă, 463.
1861. ZSEMLYEI, JÁNOS, Bakos Ferenc, *A magyarszókészlet* [...], NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 84—88.

XVII. *LIMBI ALTAICE*

VEZI nr. 175, 186.

Recenzii

VEZI nr. 1638, 1639.

XVIII. *LIMBI BALTICE*

VEZI nr. 175, 186.

XIX. *LIMBI CAUCAZIENE*

VEZI nr. 175, 186.

XX. *LIMBI DRAVIDIENE*

VEZI nr. 175, 186 .

XXI. *LIMBI FINO-UGRICE*

VEZI nr. 175, 186.

XXII. *LIMBI INDO-EUROPENE*

1862. BHOSE, AMTITA, *Despre „Gitagovinda" în româneşte*, RLit, **16**, nr. **42, 1983, 20—21** [pe marginea art. de la nr. 1864].
1863. COSTA, IOANA, *Sistemul indo-european al negaţiilor*, BulCŞS, **1981**, 97—106 [îndrumător: Dan Sluşanschi].

1864. RANI TRIKHA, URMILA, *„Gitagovinda" în românește*, RLit, **16**, nr. **38**, 1983, 20 [de Jayadeva, trad. de George Anca]. Vezi și nr. 1862.
VEZI și nr. 175, 186, 456, **784**.

Recenzii

1865. BENEDEK, G., Th. Simenschy, Gh. Ivănescu, *Gramatica comparată a limbilor indo-europene* [...], CL, **28**, nr. 1, 1983, 78—79. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2118.
1866. SARAMANDU, NICOLAE, Th. Simenschy, Gh. Ivănescu, *Gramatica comparată* [...], AnICED-B, **2**, 1983, 449—450. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2118.
1867. WALD, LUCIA, Helena Kurzova, *Der Relativsatz in den indoeuropäischen Sprachen*, Rozpravy Československé Akademie Věd, Ročník 91, sešit 2, Praga, 1981, 117 p., SCL, **34**, nr. 1, 1983, 84—87.
1868. * * * Th. Simenschy, Gh. Ivănescu, *Gramatica comparată a limbilor indo-europene. A Comparative Grammar of Indoeuropean Languages*, RomBooks, nr. 2, 1982, 2. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2118.
VEZI și nr. 887, 893, 894, 916, 919, 920, 923, 930, 936.

XXIII. *LIMBI INDO-IRANIENE*

1869. POPA, ȘTEFAN N., *Unele considerații asupra limbii romilor din R. S. F. Iugoslavia*, Omagiu G. Ivănescu, 244—250.
VEZI și nr. 175, 186.

XXIV. *LIMBI MALAIOPOLINEZIENE*

VEZI nr. 175, 186.

XXV. *LIMBI SEMITICE*

1870. CORNIȚESCU, EMILIAN, *Descoperirile arheologice din țara sfîntă*, ST, **34**, nr. 9—10, 1982, 616—680 [v. cap. II. *Manuscrisele biblice de la Marea Moartă*, p. 616—633].
1871. IOSEFSOHN, A., *Dicționare talmudice*, RCM, **27**, nr. 534, 1982, 1, 7.
VEZI și nr. 175, 186, 245, **2160**.

Recenzii

1872. ANGHELESCU, NADIA, Henri Fleisch, *Traité de Philologie arabe* (vol. II: *Pronoms Morphologie verbale, Particules*), Beyrouth, Dar El-Machreq Éditeurs, 1979, RRL **28**, nr. 1, 1983, 93—94.

XXVI. *LIMBI SINO-TIBETANE*

VEZI nr. 175, 186, **1126**, 1817—1821, **2142**, **2143**.

XXVII. *LIMBI TURCICE*

VEZI nr. 175, 186, 878, 1521, 1638.

Recenzii

VEZI nr. 16, 38, 1639.

XXVIII. *LIMBA ESPERANTO*

1873. DOBRE, MIOARA-LACRIMA, *Noi poziții în lingvistica românească privind limbile construite*, AUT, **20**, 1982, 88—91.

XXIX. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. LIMBA ROMÂNĂ

1874. ANDREI, NICOLAE, *Programa de limba română pentru clasele V—VIII*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 7.

1875. ANGHEL, DUMITRU, *Cîteva completări la articolul „Elevii și limba română"*, RLit, **16**, nr. 12, 1983, 19. Vezi nr. 1975.

1876. ARDELEANU, IOAN, *Reflecții despre și în marginea unei* **Programe**, Orizont, **34**, nr. 3, 1983, 4—5 [pentru clasele V—VIII].

1877. ARVAT, DUMITRU, *Morfosintaxograma părților de vorbire; aplicabilitate și eficiență în predarea limbii române*, LRLM, **2**, 1—4 [cu 2 tab.].

1878. AVRAM, MIOARA, *Despre analizele gramaticale cu mai multe soluții*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 143—146.

1879. AVRAM, MIOARA, *Formarea cuvintelor în* **Programa de limba română (gramatică, vocabular, fonetică, ortografie, ortoepie, punctuație) pentru clasele V—VIII**, LL, nr. 1, 1983, 100—105.

1880. AVRAM, MIOARA, *Gramatica și cultivarea limbii în învățămînt*, LL, nr. 4, 1982, 468—480.

1881. AVRAM, MIOARA, *Probleme ale acordului și cultivarea limbii în școală*, BulInfȘt, 1982, 9—18.

1882. AVRAM, MIOARA, *Școala, factor principal de însușire a ortografiei limbii române*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 8, 1983, 14—15.

1883. BĂLĂNOIU, EMILIAN, *Cultivarea limbii, o îndatorire a tuturor cadrelor didactice*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 8, 1983, 15—17.

1884. BĂRBOI, CONSTANȚA, *Concursurile pe obiecte — mijloace de îmbunătățire a predării limbii române în școli*, Ecoul, **16**, nr. 1522, 1983, 6 [conv. consemnată de Gavril Moldovan].

1885. BĂRBOI, CONSTANȚA, *Sugestii pentru aplicarea baremelor minime la limba și literatura română*, InvLicTehn, **31**, nr. 4, 1983, 22—23.

1886. BĂRBULESCU, VALERIU, *Jocul sunetelor... sau procedee de învățare a elevilor din clasa I să citească fără literarizare*, RPed, **32**, nr. 8, 1983, 39—40.

1887. BELDESCU, G., *Gramatica și didactica*, MSȘFLA, **3**, 1981, 127—133.

1888. BRĂDĂȚAN, DUMITRU, *O metodă prin excelență participativă: jocul didactic*, ZN, **37**, nr. 10415, 20 mart. 1983, 3.

1889. BRANCUȘ, GRIGORE, *Noua* **Programă de limba română pentru clasele V—VIII**, LL, nr. 1, 1983, 90—92.

1890. BULGĂR, GH., *Înnoirea* **Programei de limba română**, LL, nr. 1, 1983, 87—89; *Noua* **Programă de limba română pentru clasele V—VIII**, TribȘc, **13**, nr. 255, 1983, 7.

1891. CAZACU, B., *Reflecții asupra noii* **Programe de limba română**, LL, nr. 1 1983, 78—86.

1892. CHIOSA, CLARA GEORGETA, *Observații asupra redactării compunerilor*, LLR, **12**, nr. 2, 1983, 14—16.

1893. CHISCOP, LIVIU, *Propuneri privind predarea noțiunilor de vocabular în clasele gimnaziale*, LL, nr. 3, 1983, 419—423.

1894. CILEAGĂ, ILIE, *Metodologia comentariului stilistic al textului literar*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 72—83.

1895. CINCU, GEORGETA, *Probleme privind lecția de limbă și literatură*, Ateneu, **20**, nr. 5, 1983, 10.

1896. CIOLAC, MARINA, *Aspecte ale exprimării scrise la copiii de vîrstă școlară dintr-o comunitate rurală*, LL, nr. 1, 1983, 128—134.

1897. CIOLAC, MARINA, *Considerații privind egalizarea șanselor de reușită școlară, din perspectiva pluralității normelor*, AnICED-B, **2**, 1983, 301—330.

1898. CODARCEA, MĂRIOARA, *Cum apărăm limba română*, Vatra, **13**, nr. 6, 1983, 14 [la rubr.: Limba română — marcă de identitate a poporului, român].

1899. CODRESCU, GRIGORE, *Programa de limba română*, Ateneu, **20**, nr. 5, 1983, 10 [pentru clasele V—VIII].

1900. COSMA, TRAIAN, *Ghid pentru exprimarea corectă*, TribȘc, **13**, nr. 257, 1983, 6.

1901. CRISTUȚ, EMILIA, *Cu ajutorul fișelor*, TribȘc, **13**, nr. 253, 1983, 5 [sub t. com: Însușirea limbii române].

1902. CRIȘAN, ALEXANDRU, *Dialogul în manualele de limba și literatura română*, LL, nr. 4, 1982, 553—560.

1903. DASCĂLU, MARIA, *Metode și procedee folosite pentru îmbogățirea, precizarea și activizarea vocabularului în activități de tip preșcolar*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 46—50.

1904. DĂNILĂ, IOAN, *Exerciții ortografice*, TribȘc, **13**, nr. 257, 1983, 5.

1905. DIACONESCU, ION, *Câteva observații pe marginea* **Programei de limba română**, LL, nr. 1, 1983, 98—99.
1906. DIACONU, CORNELIA, IVĂNUȘ, DUMITRU, *Tehnologii didactice pentru studierea cazului adjectivului în învățământul gimnazial*, AUC, **10**, 1982, 67—71 [rés. fr.].
1907. DIACONU, MIHAI, MUSTER, MIHAELA, *Un modul psihopedagogic de formare a deprinderilor de ortografie în învățământul primar*, MÎP, 108—114.
1908. DOCA, GHEORGHE, *Comunicarea orală și problema creativității în învățarea limbii române ca limbă străină*, LL, nr. 4, 1982, 544—552.
1909. DOCA, GHEORGHE, *Dictarea în procesul predării limbii române ca limbă străină. Implicații teoretice și practice*, MSȘFLA, **3**, 1981, 25—29.
1910. DRAGOMIRESCU, ELENA, *Considerații metodologice privind studierea valorilor stilistice ale timpurilor și modurilor la clasele gimnaziale*, CercLL, **2**, 145—152.
1911. DRĂGOIU, TEODOR, DRĂGOIU, VALERIA, *Un test fonetic-sintetic pentru învățarea citirii*, RPed, **32**, nr. 3, 1983, 36—38.
1912. DUMITRESCU, ANA, TEODORESCU, VASILE, *Probleme ale compunerii orale*, LLRL, 185—191.
1913. DUȚU, ANGELA, *Însușirea nuanțată a cuvîntului*, TribȘc, **13**, nr. 247, 1983, 6.
1914. DUȚU, LUCIA, *Substantivul — unele probleme ale predării lui în școala generală*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 15—45 [cu bibl. bogată].
1915. DUȚU, OLGA, *Dialogul în programele și manualele școlare*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 54—63 [cu bibl. bogată].
1916. ENCULESCU, SEVER, ENCULESCU, ANCA, *Din enigmele scrisului incorect*, RPed, **32**, nr. 3, 1983, 38—41; *Greșelile nu vor mai fi enigme*, nr. 6, 36—39.
1917. GHIMPU, AUREL, *Testul nostru. Cunoașteți noile norme ortografice?*, IB, **31**, nr. 9371, 28 n. 1983, 4—5 [în școli].
1918. GHINDĂ, CORNELIA, GHINDĂ, GHEORGHE, *Sporirea caracterului funcțional al gramaticii și interpretarea stilistică a textelor literare*, RPed, **32**, nr. 3, 1983, 41—43.
1919. GLIGOR, DOINA, *Stimularea comunicării verbale la preșcolari*, RPed, **32**, nr. 4, 1983, 35—38.
1920. GORAN, MARIA, GORAN, VASILE, *Muncă diferențiată — succes școlar*, LLRL, 287—293 [predarea ortografiei (pronumele) și punctuației].
1921. GRAURE-CORNEA, LUMINIȚA, *Aspecte stilistice de evocare în „Frații Jderi"*, LLRL, 208—216; *Particularități stilistice, morfologice și sintactice în romanul „Desculț"*, 226—228.
1922. GRĂDINARU, ALEXANDRINA, *Construcții legate și construcții libere:* **cine știe ce (cine, unde)**, ÎnsDid-Constanța, 1981, 46—53.
1923. GRIGORE, LUCREȚIA, *Formarea în etape a noțiunilor gramaticale*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 5—14.
1924. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Observații asupra* **Programei de limba română pentru clasele V—VIII**, LL, nr. 1, 1983, 93—97.
1925. GUȚU ROMALO, VALERIA, *Probleme actuale ale predării limbii române ca limbă străină*, MSȘFLA, **3**, 1981, 15—20.
1926. HANGIU, I., *O nouă* **Programă de limba română** *pentru gimnaziu*, LL, nr. 1, 1983, 106—109.
1927. ILIASA FRIGURĂ, DOINA, *Dezvoltarea vorbirii expresive*, Flamura, **35**, nr. 3417, 1983, 2 [conv. consemnată de Gheorghe Jurmă; la rubr.: Cultivarea limbii române în școală].
1928. ILICA, ANTON, *Noua* **Programă** *gimnazială a limbii române*, Vatra, **13**, nr. 1, 1983, 15 [v. rubr. la nr. 1898].
1929. ILIE, IULIANA, *Formarea deprinderilor de scriere corectă*, TribȘc, **13**, nr. 255, 1983, 6.
1930. IONESCU, CRISTINA, LĂZĂRESCU, GHEORGHE, *Figurile de stil (I)*, RLit, **16**, nr. 46, 1983, 19; *(II)*, nr. 47, 19.
1931. IONESCU, CRISTINA, LĂZĂRESCU, GHEORGHE, *Realizarea stilistică a scenelor de masă în romanul „Răscoala" de Liviu Rebreanu*, LLRL, 95—101; *Substantivul și valențele lui estetice în poezia lui M. Eminescu*, 195—198; *Verbul, locuțiunile verbale și probleme de stilistică în „Amintiri din copilărie" de I. Creangă*, 199—208; *Aspecte ale lexicului arghezian și valori estetice*, 219—225; *Caracteristicile stilului în romanul* **Moromeții** *de Marin Preda*, 229—231; *Funcția stilistică a elementelor lexicale și gramaticale*, 246—249.
1932. JIPLEA, NICOLAE, *Modalități de abordare a limbajului tehnico-științific în liceele industriale cu profil de construcții*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 7, 1983, 24—25.
1933. KEREKES, PÉTER, *Cselekedtető eljárások a szókincs gyarapításaban*, TÚ, **27**, nr. 10, 1983, 2.

1934. LAZĂR, DANIEL, *Decodificarea textelor. „Dobrogea! Dobrogea!" de Geo Bogza*, Tribuna, **27**, nr. 21, 1983, TribElev, mai 1983, 3.
1935. LEFTER, VASILE, *Modalități specifice de însușire a normelor ortografice*, TribȘc, **13**, nr. 252, 1983, 6.
1936. LEFTER, VASILE, *O modalitate specifică de însușire a ortografiei în prima treaptă de liceu*, LL, nr. 3, 1984, 401—403.
1937. LUCACIU, LIVIU, *Conștientizarea normelor ortografice prin jocuri didactice*, LLRL, 293—302.
1938. MANOILESCU, ELENA, *Activități diferențiate aplicate în ora de gramatică la clasa a III-a, în vederea creșterii randamentului individual*, MÎP, 115—118.
1939. MANOLACHE, GHEORGHE, *Trepte de decodare lingvistică elementară în receptarea textului poetic*, LLRL, 62—64.
1940. MARCU, FL., *Însușirea termenilor neologici pe baza analizei structurii (morfologice) a cuvîntului*, SLA, 77—84.
1941. MARINESCU, CORNELIA, *G. Bacovia, „Plumb"*, LLRL, 105—109.
1942. MATEI, DUMITRU, *Limba și literatura română și celelalte discipline de învățămînt*, TribȘc, **13**, nr. 247, 1983, 6.
1943. MĂRCULESCU, MARIOARA, *Cultivarea independenței și a creativității în vorbire prin intermediul povestirilor*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 43—45.
1944. MĂRCUȘANU, IOSIF, *Considerații metodice privind predarea „Metodicii dezvoltării vorbirii"*, LLRL, 236—238.
1945. MĂRIU, TINCA, *Cauze ale unor greșeli tipice de ortografie și sugestii pentru înlăturarea lor*, RPed, **32**, nr. 4, 1983, 31—32.
1946. MÎNDRESCU, ENACHE, *Fișele ortografice — instrument util în activitatea de scriere corectă*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 5.
1947. MOCEANU, OVIDIU, *Textul și subtextul operei*, Astra, **18**, nr. 3, 1983, 5 [la rubr.: Școala și limba română].
1948. MOLAN, VASILE, *Limba română în școala primară*, TribȘc, **13**, nr. 256, 1983, 5.
1949. MOLAN, VASILE, PENEȘ, MARCELA, *Metodica desfășurării orelor de compunere-expunere la ciclul primar*, București, EDP, 1983, 191 p. [cu bibl. bogată]. Vezi și nr. 2001, 2005.
1950. NEAGOE, LILIANA, *Unele aspecte metodologice ale îmbogățirii și nuanțării vocabularului elevilor*, LLR, 191—194.
1951. NEAMȚ, FLOAREA, *Dezvoltarea vorbirii la preșcolari*, Ecoul, **16**, nr. 1521, 1983, 6.
1952. NICOLAE, LUCIA, *Posibilități de îmbogățire a vocabularului, de dezvoltare a gîndirii creatoare a elevilor prin orele de compunere*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 64—71.
1953. NISTOR, MAGDALENA, NISTOR, VASILE, *Observații asupra limbajului didactic folosit în învățămîntul primar*, RPed, **32**, nr. 12, 1983, 42—44.
1954. OLTEANU, A. GH., *Comentariu de text folcloric*, RLit, **16**, nr. 45, 1983, 19.
1955. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Observații asupra părții de sintaxă din noua* **Programă de limba română pentru clasele V—VIII**, LL, nr. 2, 1983, 236—243.
1956. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Puncte de vedere asupra predării sintaxei limbii române studenților străini*, MSȘFLA, **3**, 1981, 21—24.
1957. PĂCEȘILĂ, GEORGETA, *Învățarea corectă a citirii și scrierii*, TribȘc, **13**, nr. 248, 1983, 5.
1958. PETRE, MARIOARA, *Metode și procedee pentru îmbogățirea și activizarea vocabularului*, MÎP, 119—122.
1959. PÎRLOG, MARIANA, *Mesajul textului literar*, TribȘc, **13**, nr. 248, 1983, 5.
1960. POP, ECATERINA, *Modalități de stimulare a vocabularului preșcolarilor prin activități comune cu întreaga grupă de copii*, Catedra, 1982, 105—118.
1961. POPA, ION, *Pledoarie pentru exercițiile de sinteză*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 4.
1962. POPA, MARIANA, *Predarea vocabularului și teoriile semantice moderne*, SACLER, 25—33.
1963. POPA POPESCU, DIDINA I., *Exprimarea clară și corectă*, TribȘc, **13**, nr. 249, 1983, 6.
1964. POPESCU-MIHĂEȘTI, ALEXANDRU, *Soluții metodice care sporesc eficiența lecțiilor de limba română, în clasele I—IV*, MÎP, 102—107.
1965. REDNIC, ANA, *Însușirea structurii gramaticale a limbii române*, TribȘc, **13**, nr. 250, 1983, 6.
1966. ROBU, MIHAIL, *Combaterea greșelilor de exprimare și scriere*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 5.
1967. SIRETEANU, DOINA, *Prin vorbirea directă și indirectă*, TribȘc, **13**, nr. 253, 1983, 5 [v. t. com. la nr. 1901].

1968. SOREAȚĂ, CLAUDIA, *Dezvoltarea vorbirii: Prin activități variate și educative*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 6.

1969. SOROCEANU, ELENA, *Utilizarea metodelor activ-participative la limba română*, RPed, **32**, nr. 11, 1983, 25—29.

1970. STĂNICĂ, ILIE, UNGAR, ELISABETA, BENESCU, CRISTACHE, *Probleme metodice de tehnica vorbirii și labiolectură*, București, EDP, 1983, 251 p.

1971. SZAPPANYOS, ELENA, *Valențe formative ale compunerilor în liceu*, ÎnvLicTehn., **31**, nr. 1, 1983, 26.

1972. ȘAICĂU, LUCREȚIA, *Retorica și compozițiile școlare*, RN, **12**, nr. 94—95—96, 1983, 1641—1642.

1973. ȘERBAN, V., ARDELEAN, LILIANA, *Unele aspecte ale predării lexicului românesc la cursul intensiv pentru studenții străini*, LL, nr. 1, 1983, 120—127.

1974. ȘERBĂNESCU, TIA, *Școala și ortografia*, RLib, **41**, nr. 12004, 6 iun. 1983, 2.

1975. ȘOVU, GEORGE, VULPE, NICOLAE, *Elevii și limba română* [*I*], RLit, **16**, nr. 8, 1983, 8, 19; *(II)*. *Motivația învățării*, nr. 15, 1983, 19. Vezi și nr. 1875.

1976. ȘTEFAN, ION C., ȘTEFAN, DOMNIȚA, *Scrierea și vorbirea elevilor*, RLit, **16**, nr. 14, 1983, 3.

1977. ȘUTEU, FLORA, *Sugestii pentru predarea vocabularului la clasa a VIII-a*, LL, nr. 1, 1983, 110—119.

1978. TABARCEA, CEZAR, *Stilurile funcționale ale limbii române*, LLRL, 167—179; *Nivelurile limbii*, 179—184 [cu 2 sch.].

1979. TEODORESCU, SORIN, *Noutăți în programele și manualele de limba română*, TribȘc, **13**, nr. 254, 1983, 7.

1980. TEODORESCU, SORIN, *Szókincsgyarapítás román nyelvórákon*, TÚ, **27**, nr. 4, 1983, 2.

1981. TEȘELEANU, MARIA, *Povestirile și repovestirile copiilor, mijloc de perfecționare a limbajului în vederea integrării în activitatea școlară*, ÎnsDid-Constanța, 1981, 38—42.

1982. TOMA, ION, GHIȚULESCU, EMIL, *Limba română ca limbă străină*, Forum, **25**, nr. 9, 1983, 37—40.

1983. TÓTHARSÁNYI, ALEXANDRU, *Metode eficiente de însușirea limbii române în grădinițele și școlile primare cu predarea în limbile naționalităților conlocuitoare*, RPed, **33**, nr. 12, 1983, 21—22.

1984. ȚEPELEA, GABRIEL, *Limba română în școală și facultate* [*I*], Argeș, **18**, nr. 4, 1983, 15; *(II)*, nr. 5, 15

1985. ȚION, ALEXANDRU, *Lectura literară și teoria limbajului practic*, Astra, **18**, nr. 3, 1983, 5 [v. rubr. la nr. 1947].

1986. VASILESCU, MARIA, DINCĂ, MARIA, *Predarea noțiunilor de vocabular la clasele V—VIII și noua* **Programă de limba română**, RPed, **32**, nr. 5, 1983, 41—42.

1987. VASILIU, EMANUEL, *Locul foneticii în predarea limbii române*, LL, nr. 3, 1983, 415—418.

1988. ZAMȘA, ELEONORA, *Pentru o eficiență sporită a lucrărilor de sondaj*, LLRL, 347—352 [în predarea gramaticii, vocabularului și ortografiei].

1989. ZUGUN, PETRU, *Pledoarie pentru prezumtiv*, Cronica, **18**, nr. 17, ILR, II; *Necesitatea corelației între gramatică și literatură* [*I*], nr. 21, ILR, II; *(II)*, nr. 30, ILR, I—II; [*III*], nr. 41, ILR, I.

1990. * * * *Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne*. Vol. II. Redactarea: prof. dr. C. Negreanu, prof. D. Șonea, Drobeta - Turnu-Severin, [f. e.], 1983, 91 p. multigr. (IȘJ. SÎ. FilF. CCD Mehedinți).

1991. * * * *Probleme privind lecția de limbă și literatură. Consultații metodice*. Culegere de studii și articole elaborate de Marin Cosmescu. În colaborare cu profesorii: Stela Constandache, Stan Ghena, Liviu Chiscop, Ioan Neacșu, Gh. Movilă, Maria Pop, Eugen Bulboacă, Tatiana Galan, Bacău, [f. e.], 1982, 158 p. (IȘJ. CPD Bacău. FSȘF).

1992. * * * *Programa de limba și literatura română pentru învățământul liceal de zi și seral*. Valabilă începînd cu anul școlar 1982/1983. Aprobată cu nr. 37.200/1982, București, EDP, 72 p. multigr. (MEI); retipărită în 1983, 71 p. multigr. [elaborată în 1979, revizuită în 1982 și avizată de Comisia de limba și literatura română a MEI, președinte: acad. Ion Coteanu, vicepreședinți: prof. univ. dr. doc. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, prof. univ. dr. Ioan Silviu Vlad; comisia de elaborare: prof. dr. Constanța Bărboi, prof. dr. Cristina Ionescu, Magdalena Panaitiu, prof. Gheorghe Lăzărescu, prof. Matei Cerkez].

1993. * * * **Programa de limba și literatura română pentru învățământul liceal de zi și seral** *care urmează să fie dezbătută cu profesorii de specialitate, îmbunătățită și aplicată începînd cu anul școlar 1984—1985*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 8, 1983, 7—11.

VEZI și nr. **11**, **58**, 93, 97, 103, 104, 107, 111—116, 119, 121, 127, 130, 133, 138, 143, 144, 149, 404, 663, 1000, 1248, 1289, 1347, 1357, 1381, 1472, 2039, 2085, **2115**, **2116**, **2118**, **2120**, **2121**, **2122**, **2123**, **2124**, **2125**, **2126**, **2127**, **2128**, **2129**, **2136**, 2141, **2148**, **2150**, **2152**, **2155**, **2162**, **2163**, **2168**, **2169**, **2170**, **2172**, **2175**, **2194**, **2200**, 2206.

Recenzii

1994. BRĂȚA, IOAN, Valeriu C. Neștian, *Metodica predării textului literar în liceu* [...], LL, nr. 4, 1982, 582—583. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2721**.

1995. C. G., Valeriu C. Neștian: *Metodica predării* [...], Forum, **25**, nr. 3, 1983, 65. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2721**.

1996. DIACONU, CORNELIA, IVĂNUȘ, DUMITRU, Alexandru Bojin (coord.), *Îndrumări metodice privind studierea limbii și literaturii române în școală* [...], AUC, **10**, 1982, 144. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 2292.

1997. FLOREA, MELANIA, Gheorghe Doca, *Analyse psycholinguistique des erreurs faites lors de l'apprentissage d'une langue étrangère (Applications au domaine franco-roumain)* [...], LR, **32**, nr 6, 1983, 547—549. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2196.

1998. GUȚU ROMALO, VALERIA, Melania Florea, Carmen Stoean, *Lecția de conversație* [...], și Gheorghe Doca, *O abordare psiholingvistică a problemei exercițiilor în predarea și învățarea limbii române ca limbă străină* [...], *Două contribuții la metodica predării limbii române ca limbă străină*, LR, **32**, nr. 3, 1983, 262—264. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2639**, **3094**.

1999. LĂUDAT, I. D., Valeriu C. Neștian: *Metodica predării* [...], Ateneu, **20**, nr. 2, 1983, 4—5. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2721**.

2000. MARIN, DINUȚA, *O abordare psiholingvistică a problemei exercițiilor în predarea limbii române ca limbă străină*, Forum, **25**, nr. 6, 1983, 83—85 [de Gheorghe Doca]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2639**.

2001. POPESCU-MIHĂEȘTI, AL., *„Metodica desfășurării orelor de compunere-expunere la ciclul primar"*, TribȘc, **13**, nr. 251, 1983, 2 [de Vasile Molan și Marcela Peneș]. Vezi nr. **1949**.

2002. SARAMANDU, MANUELA, Gheorghe Doca, *O abordare psiholingvistică* [...], LL, nr. 2, 1983, 255—257. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2639**.

2003. SORIK, CONSTANȚA, *Îndrumător metodic privind dezvoltarea vorbirii*, MÎP, 170 [de Elvira Crețu, Constanța Iliescu, Silvia Nichita, Stela Popescu]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2271.

2004. SORIK, CONSTANȚA, *Metodologia studierii limbii române la ciclul primar*, MÎP, 169—170 [Eugen Blideanu, Ion Șerdean, *Orientări noi în metodologia limbii române la ciclul primar. Citit-scris, citire, compunere*]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2172.

2005. VLĂDUȚ, ANICA, Vasile Molan și Marcela Peneș: *„Metodica desfășurării orelor de compunere-expunere la ciclul primar"* [...], ÎnvLicTehn, **31**, nr. 5, 1983, 32. Vezi nr. **1949**.

VEZI și nr. 2210, 2212, 2214, 2219, 2220, 2221, 2230, 2233—2235.

2. LIMBI STRĂINE

2006. ANTON, AURELIA, ANTON, DANIEL, *Implicațiile sociale ale răspîndirii termenilor științifici și tehnici în vocabularul comun*, LRLM, **2**, 5—9.

2007. ARJOCA, EUGENIA, *La dimension pragmatique de la langue et l'acquisition du français langue étrangère. Les actes de langage*, MLLF, 77—105 [cu o sch.].

2008. BĂN, A., *Locul cursului practic de fonetică în predarea limbilor străine (cu referiri speciale la limba rusă)*, SLLM, **3**, 1980, 209—220 [cu bibl. bogată].

2009. BANTAȘ, ANDREI, *Contextul situațional în predarea limbii engleze*, LMȘ, nr. 2, 1982, 41—45.

2010. BECHERESCU, LETIȚIA, DRONDOE, VERA, *Cîteva observații privind predarea limbii ruse la studenții facultății de geografie*, SLLM, **3**, 1980, 259—265.

2011. BEJAN, NICOLAE, *New Orientations in the Teaching of English. ESP Teaching*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 55—60 [rez. rom.].

2012. BENEDEK, G., *Rol' slavjanskih zaimstvovanii v obučenii leksike russkogo jazyka*, SLLM, 4, 89—98.

2013. BETULESCU, ANCUȚA, PRETORIAN, EMILIA, *Cuvinte românești de origine franceză în sprijinul predării francezei*, LMȘ, nr. 2, 1982, 63—66.

2014. BÎRĂ, ELENA, *For a Functional Approach to Language and Language Teaching*, SELL, 5—28 [cu bibl. bogată].
2015. BÎRĂ, ELENA, *Implicațiile unei abordări sociolingvistice în predarea limbilor*, LMȘ, nr. 2, 1982, 19—26.
2016. BÎRLAN, ECATERINA, *Tehnici de individualizare și tratare diferențiată în cadrul orelor de limba franceză*, LRLM, **2**, 10—13.
2017. BLĂNARU, E., *Nekotorye osobennosti prepodavanija russkoj medicinskoj terminologii nerusskim studentam*, LLRusă, 86—89.
2018. BOCȘAN, CRINA, *Ob odnom vide zritel'noj nagljadnosti na zanjatijah po russkomu jazyku v tehničeskih vuzah*, LLRusă, 206—210.
2019. BRAȘOVEANU, AURICA, *Sintagme de intensitate în limba rusă actuală*, LLRusă, 134—140.
2020. BRĂTULESCU, LETIȚIA, *Contextul situațional în textul „À d'autres de prendre la relève"*, LMȘ, nr. 2, 1982, 88—91.
2021. BUȘOI, EMANUELA, *Rolul lecturilor particulare în formarea, precizarea și activarea terminologiei științifice*, LRLM, **2**, 14—20.
2022. BUȘOI, EMANUELA, TICUȘI, VIORICA, *Locul și rolul gramaticii contrastive în predarea limbilor moderne*, LRLM, **2**, 73—76.
2023. CARLSTON, PETER, *Facilitating both Acquisition and Learning: A Sketch of a Current Second Language Teaching Method*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 71—77 [rez. rom.].
2024. CAZACU, CORNELIA, CAZACU, DIMITRIE, *Professionalizm masterstvo pri prepodavanii russkogo jazyka v načal'nyh klassah*, LLRusă, 38—43.
2025. CAZACU, DIMITRIE, *Glagol'nyj vid i voprosy sopostavitel'nogo metoda v obučenii russkomu jazyku*, LLRusă, 155—164.
2026. CHIRILĂ, FEDOR, *K voprosu o sistemnom analize leksiki v učebnyh celjah*, LLRusă, 99—114.
2027. CHIRILOV, P., *Nekotorye aspekty v klassifikacii upražnenii po formirovaniju umenii i navykov obščenija na russkom jazyke*, SLLM, 4, 203—215.
2028. CHIRILOV, P., *Osnovy prepodavanija leksiki russkogo jazyka v naših školah*, SLLM, **3**, 1980, 221—240.
2029. CHIȚORAN, MARIANA, *The Teaching of a Scientific Text*, LMȘ, nr. 2, 1982, 92—96.
2030. CHIVESCU, R., [La rubr. : Dialog între colegi ; răspunde lui S. T. din Slatina în legătură cu raportul dintre *logičeskij* și *logičnyj*], LMȘ, nr. 2, 1982, 123.
2031. CIOCÎRLIE, CONSTANȚA, *Nouvelles orientations dans l'enseignement du français langue étrangère*, MLLF, 1—15.
2032. COBILANSCHI, EDITH, *Wir tun machen...*, NW, **35**, nr. 10491, 17 febr. 1983, 4 ; *Immer mehr tiefer. Wie heist es richtig? Ausdrucks- und Interpunktionsfehler in Schüleraufsätzen*, nr. 10509, 10 mart., 4 ; *Gewinkt oder gewunken. Sprachfehler in Schüleraufsätzen*, nr. 10521, 24 mart., 4.
2033. CRISTEA, TEODORA, *Lingvistica discursului și didactica limbilor străine*, LMȘ, nr. 1, 1983, 11—18.
2034. CROITORU, OTILIA, *Greșeli semantice în însușirea limbii ruse de către studenții secției rusă a Facultății de Filologie de la Univ. „Babeș-Bolyai"*, SLLM, **3**, 1980, 241—247.
2035. CROITORU, OTILIA, *Lingvostranovedčeskij aspekt frazeologizmov*, SLLM, **4**, 197—202.
2036. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Les relations interphrastiques*, LMȘ, nr. 2, 1982, 97—106.
2037. DĂRĂMUȘ, MIHAELA, [la rubr. de la nr. 2030 ; răspunde lui L. P. din Caracal, în legătură cu exercițiile folosite pentru inițierea elevilor în tehnicile conversației], LMȘ, nr. 1, 1983, 87—94.
2038. DEBREN, OLEG, *K voprosy ob opredelenii strategii usvoenija na prodvinutom etape obučenija russkomu jazyka*, LLRusă, 18—26.
2039. DRĂGHICESCU, JANETA, *La catégorie du genre dans les noms (-animé). Description comparée du roumain et du français. Remarques sur les modalités d'approche didactique*, AUC, **10**, 1982, 95—103.
2040. DUMITRAȘCU, VICTORIA, *Rolul intonației în exercițiile structurale*, LRLM, **2**, 21—23.
2041. DUMITRESCU, MARIA, *Novoe v leksike sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, LLRusă, 96—98.
2042. DUMITRESCU, MARIA, OANA, DOINA, *Voprosy razvitija russkogo literaturnogo jazyka v processe obučenija*, LLRusă, 120—123.
2043. DUMITRESCU-SÎRBU, DOMNIȚA, *Escollos en la enseñanza de la pasiva española a los rumanos*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 271—275.
2044. DUMITRU ATOMULEASA, IDA, *Tehnica predării textelor de specialitate*, PMD, 1982, 75—78.
2045. FABIAN, LUDOVIC, *Nekotorye voprosy obučenija glagolam dviženija v nerusskoj auditorii*, LLRusă, 176—184.

2046. FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, *Aspecte metodice ale predării limbilor străine în anii I—IV de studiu. Obiectivele predării limbilor străine în anii I—IV de studiu*, TribŞc, **13**, nr. 257, 1983, 7, 10.

2047. FELEA, ANA, *Podgotovka staršeklassnikov k čteniju naučno-tehničeskih tekstov*, SLLM, **3**, 1980, 248—258 [cu bibl. bogată].

2048. FELEA, ANA, *Sočetanie slov — objazatel'naja stupen' v razvitija kommunikativnoj kompetencii*, SLLM, **4**, 176—185.

2049. FINK, HANS, *Spielst du mit der Sprache? Spielen bezeugt Sicherheit/Die formale Satzanalyese noch immer im Vordergrund*, NW, **35**, nr. 10656, 30 aug. 1983, 3; *Der Konjunktiv kommt zu kurz. Rahmenbieldung und funktionelle Wortfolge kann man nicht früh genug üben*, nr. 10662, 6 sept., 4 [sub t. com.: Glossen zur Grammatik im Gymnasium].

2050. FODOR, ECATERINA, *Priemy interpretacii hudožestvennogo teksta v učebnyh celjah*, LLRusă, 124—133.

2051. GALAŢANU, OLGA, [La rubr. de la nr. 2030; răspunde lui B. L. din Bucureşti, în legătură cu verbele performative în română şi franceză], LMŞ, nr. 2, 1982, 120—122.

2052. GĂLĂŢEANU-FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, *Evaluarea deprinderii de exprimare în scris în anul IV de studiu*, AUBLLS, **31**, 1982, 101—102 [cu 1 tab.].

2053. GHERĂNESCU, DARIA, *Tratarea diferenţiată a elevilor în cadrul orelor de limbi străine*, LRLM, **2**, 24—28.

2054. GORDAN, CORNEL, *Predarea acordului dintre subiect şi predicat în limbile engleză şi română*, CercLL, **2**, 181—190.

2055. GOVOR, RODICA, *Modalităţi de abordare a documentaţiei tehnice în limba franceză*, ÎnvLicTehn, **31**, nr. 8, 1983, 25.

2056. GRIGOROVIŢĂ, MIRCEA, *Manualul şi învăţarea limbilor străine*, RPed, **32**, nr. 5, 1983, 47—50.

2057. HÂRLOANU, A., *Nekotorye osobennosti glagolov dviženija v russkom jazyke sopostavitel'nyj opyt*, LLRusă, 170—175.

2058. HOANCĂ, LUCIAN, [La rubr. de la nr. 2030; răspunde lui H. T. din Braşov, în legătură cu perspectiva contrastivă şi eficienţa predării gramaticii limbii germane], LMŞ, nr. 1, 1983, 94—97.

2059. KIRALY, MARIA, *Conexiunea dintre lexic şi gramatică la orele de limbi străine. Vzaimosvjaz' leksiki i grammatiki na urokah russkogo jazyka*, Timişoara, [TUT], 1983, 11 p. multigr. (UT. Seminarul Pedagogic. **Lucrările Seminarului Pedagogic Universitar**, 22).

2060. KLASTER-UNGUREANU, GRETE, *Context şi motivaţie*, LMŞ, nr. 2, 1982, 27—30.

2061. LEVIŢCHI, LEON, *Rolul traducerii în predarea limbilor străine*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 51—54 [Engl. Ab.].

2062. LUCA, ELFRIEDE, *Concordanţa dintre descrierea comunicativ-funcţională a limbii şi contextul situaţional în predarea limbii germane*, LMŞ, nr. 2, 1982, 46—51.

2063. MARINESCU, MIHAI, *Filmul: aportul lui în integrarea elementelor de cultură şi civilizaţie în didactica predării limbilor străine*, LLRusă, 52—60.

2064. MARINKOVIČ, AURELIA, *Nekotorye osobennosti ekonomičesko-kommerčeskogo jazyka*, LLRusă, 90—95.

2065. MĂGUREANU, ANCA, *Discursul literar ca practică discursivă instituţionalizată*, LMŞ, nr. 1, 1983, 23—30.

2066. MICLĂU, PAUL, *Dialogue*, RRL, **28**, nr. 1, 1983, 289—290.

2067. MOŞANU, NAZIANA, *Proiect de tehnologie didactică*, LRLM, **2**, 37—40.

2068. MUCEAG, MIRA, *Metode şi procedee de predare a lexicului*, ŞB, **9—10**, 1981—1982, 31—33.

2069. MURVAI, LÁSZLÓ, *Elökészületek az 1983/1984 tanévre. Az anyanyelvi oktatás tantervi és tankönyvi ujdonságai*, TŰ, **27**, nr. 8, 1983, 3.

2070. NICOLESCU, ADRIAN, *Engleza situaţională. Între posibilitate şi necesitate*, LMŞ, nr. 2, 1982, 31—35.

2071. NICULESCU, RAISA, *Ispol'zovanije rezul'tatov sopostavitel'nogo analiza deepričastnyh oborotov v prepodavanii russkogo jazyka v tehničeskom vuze*, LLRusă, 191—200.

2072. NIŢULESCU, EMILIA, *Întrebuinţarea modurilor şi a timpurilor în vorbirea indirectă în limba germană*. LRLM, **2**, 45—49.

2073. OCOŞ, IULIANA, *Influenţa transferului şi interferenţei în predarea limbii ruse*, LLEA, 153—161 [Engl. Ab.].

2074. OIŢĂ, ION, *Contextul situaţional — procedeu de semantizare a aspectului verbal*, LMŞ, nr. 2, 1982, 36—40.

2075. OIŢĂ, ION, *Kontrastivnyj analiz na urovne sintaksisa*, LMŞ, nr. 2, 1982, 113—118.

2076. OPREA, JANA, *Rolul contextului în predarea vocabularului*, LMŞ, nr. 2, 1982, 67—70.

2077. OPRESCU, SIMONA, *The Students' Active Involvement in the Process of Foreign Language Learning*, SELL, 29—44.
2078. PĂTRĂȘCOIU, CORNELIA, *Aspecte contrastive în predarea conjunctivului*, LRLM, **2**, 56—62.
2079. PĂUNESCU-CEAUȘESCU, MIHAELA, *Kontrastivnyj analiz semantičeskij mikrostruktur glagolov* **učit' — vyučit', učit' — naučit', zanimat'sja — zanjat'sja, izučat' — izučit'**, LLRusă, 185—190.
2080. PEDESTRAȘU, A., *Primenenie nagljadnosti v processe prepodavanija sinonimičeskih rjadov i semantičeskih grupp*, LLRusă, 201—205.
2081. POPA, CONSTANTINA, *Princip soznatel'nosti pri usvoenii vidov glagola*, LLRusă, 165—169.
2082. RĂMNEANȚU, MARGARETE, *Treffende Wörter einsetzen, Sätze nach Muster umformen. Verarbeitende Alleinarbeit im Grammatikunterricht/ Wortschatzübungen für Aufsatzstunden*, NW, **35**, nr. 10785, 27 dec. 1983, 3.
2083. RUSU, ELENA, *Diferențierea procedeelor lecturii, mijloc de dezvoltare a deprinderilor de a citi la lecțiile de limbi moderne*, CercLL, **2**, 167—174 [cu bibl. bogată].
2084. SANDU, DOINA, *Komplexe Ermittlung der stellungsregelnden Faktoren*, LMȘ, nr. **1**, 1983, 63—71.
2085. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Asemănări și deosebiri între învățarea limbii materne și a limbilor străine; cîteva erori*, LL, nr. 3, 1983, 404—414.
2086. SPĂTARU, SMARANDA, *Textul literar — punct de plecare în însușirea timpurilor verbale ale limbii franceze*, LRLM, **2**, 70—72.
2087. STĂNESCU, SPERANȚA, *„Categoriile de text" („Textsorten") în lingvistica germană*, LMȘ, nr. 1, 1983, 19—22.
2088. STĂNESCU, SPERANȚA, *Implicații situaționale ale trecerii vorbirii directe în vorbire indirectă*, LMȘ, nr. 2, 1982, 57—62.
2089. ȘIȘCHIN, OLGA, *Contextul situațional în dezvoltarea proceselor intelectuale și a trăsăturilor morale la orele de limba rusă*, LMȘ, nr. 2, 1982, 52—56.
2090. TAFTĂ, NICOLAI, *L'importance de l'écrit dans l'acquisition du français, langue étrangère*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 61—64 [rez. rom.].
2091. TELEAGĂ, MARIA, *Dificultăți întîmpinate de studenții români în însușirea unor verbe cu referință specifică din limba engleză*, SACLER, 40—44.
2092. TUDOR, DRAGNA, *Osobennosti oznakomlenija s terminologiej po special'nosti v industrial'nyh licejah*, LLRusă, 79—85.
2093. TULOIU, STELA, *Limba engleză: Redactarea unei teme în trei paragrafe*, LRLM, **2**, 77—78.
2094. UNGUREANU, ANTON, *Nekotorye sintagmatičeskie modeli russkogo jazyka. Metody i priemy ih usvoenija*, LLRusă, 141—148.
2095. UȚĂ, VASILE, *O perevodimosti russkoj frazeologii*, LLRusă, 115—119.
2096. VASCENCO, OLIMPIA, *Integrirovanie edinic v celoe pri formulirovanii vyskazyvanija na russkom jazyke*, LLRusă, 27—37.
2097. VASCENCO, VICTOR, *Etnologia și didactica limbilor străine*, LLRusă, 44—51 [русс. рез.]
2098. VASILESCU, ELENA, *Activitățile extrașcolare — domenii situaționale de învățare a limbilor moderne*, LMȘ, nr. 2, 1982, 75—78.
2099. VINȚELER, ALLA, *Momenty iz prošlogo i nastojaščego v istorija prepodavanija russkogo jazyka*, SLLM, **4**, 186—196.
2100. VINȚELER, ALLA, *Rol' stranovečeskih znanii v prepodavanii russkogo jazyka studentam-geografam v Klužskom universitete*, LLRusă, 61—67.
2101. VINȚELER, O., *Rol' služebnyh slov v škol'nyh učebnikah Rumynii*, LLRusă, 149—154.
2102. VIȘOIANU, ORTANSA, *Noi metode de învățămînt și resursele lor educative: învățarea cu ajutorul simulării (jocul)*, LTLM, **2**, 79—82.
2103. VLĂDUȚ PEGULESCU, ANCA, *Metodologia predării expresiei de cantitate în gimnaziu și prima treaptă de liceu*, LRLM, **2**, 63—69 [cu un tab.].
2104. WOLF, SIEGFRIED, [La rubr. de la nr. 2030; răspunde lui T. S. din Călărași, în legătură cu locul pronumelui în sistemul părților de vorbire în morfologia limbii ruse], LMȘ, nr. 1, 1983, 94—97; [răspunde lui F. C. din Călărași, în legătură cu sfera semantică a cuv. *avtomobilist, šofer, voditel'*], nr. 2, 1982, 122—123.
2105. WOLF, SIEGFRIED, IVANOV, ANDREI, CHIVESCU, ROMEO, CHIRILĂ, FEDOR, *Psiho-pedagogičeskie voprosy prepodavanija russkogo jazyka na intensivnyh poslediplomnyh kursah pri Buharestkom universitete*, LLRusă, 3—17.
2106. ZIMMERMAN, SPENCER, *Is there Madness in All these Methods? Recent Trends in* **TESOL**, LLEA, 175—180 [rez. rom.].

2107. ZISU, LERIA, *Modalități de simulare a situațiilor la orele de franceză*, LMȘ, nr. 2, 1982, 71—74.

2108. * * * *Metodică, limbă și literatură franceză*. Prelegeri pentru pregătirea definitivatului și gradului II, Timișoara, TUT, 1982, [IV] + 177 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi romanice).

2109. * * * *Studii de lingvistică aplicată. Predarea și învățarea limbilor străine*, [Brașov], [RÜBr], 1982, 87 p. multigr. (UBr. Catedra de limbi străine. SRLR. Filiala Brașov). VEZI și nr. **1**, **11**, **60**, 68, 77, 93, 100, 105, 106, 142, 197, 220, 268, **297**, 307, 310, **544**, 1582, 1583, 1621, 1663, 1683, 1696, 1962, **1990**.

Recenzii

2110. GRIGORE, GH., Mariana Negulescu: „*Metodica predării limbii franceze în învățământul liceal seral*" [...], LRLM, **2**, 87—88. Vezi BRL, **25**, 1982, **2943**.

2111. OȚELEA, HORTENSIA, Mariana Negulescu, *Metodica predării* [...], LMȘ, **nr. 1**, 1983, 116—117. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2943**.

2112. ȘTEFĂNESCU, COSTIN, „*Metodica predării* [...]", TribȘc., **13**, nr. 249, 1983, 12. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **2943**.
VEZI și nr. 158, 2218.

3. MANUALE, CURSURI, GHIDURI ETC.

2113. AGRIGOROAIEI, VALENTINA (coordonator), CRIȘAN, AURELIA, DOROBĂȚ, ANA, GHEORGHIU, MĂRIOARA, PAVEL, MARIA, POPÂRDA, OANA, TETRARU, ARTEMIZA, *Limba franceză contemporană*. Prelegeri pentru perfecționare și gradul II, Iași, [CMUI], 1983, 176 p. multigr. (UI. FF. Catedra de limba și literatura franceză).

2115. ANDREI, MIHAIL, GHIȚĂ, IULIAN, *Limba română. Fonetică, lexicologie, gramatică, stil și compoziție, exerciții* (În sprijinul cadrelor didactice și al elevilor), București, EDP, 1983, 229 p.

2116. ANDRIESCU, AL., *Treple în studiul limbii (1)*, ConvLit, **89**, nr. 4, 1983, 11; *(2)*, nr. 5, 11; *(3)*, nr. 6, 11 [conv. consemnată de Daniel Dimitriu; despre manualele de gramatică pentru clasele V—VIII].

2117. ANDRONOVICI, DOINA, CHIRCULESCU, VANDA I., NICOLAU, MARIA, PROCA, RADA, TUDOR, FLORIN MIRCEA, *A Practical Guide to English Grammar*, Pentru uzul studenților, Iași, [AMIPI], 1982, 139 p. multigr. (IPI. FTCT. Catedra de limbi moderne).

2118. APOSTOL, VIOLETA, *Proiectul unui nou* **Abecedar**, TribȘc, **13**, nr. 249, 1983, 5.

2119. ASANDEI, ELENA, *Culegere de texte pentru frigotehnie*, Galați, [RUG], 1981, 1 + 4 + 96 p. multigr. (UG. FÎP. Catedra de limbi și literaturi) [texte în germană].

2120. AVĂDANEI, CONSTANȚA, *Limba română pentru studenții cetățeni străini*. Facultatea de Electrotehnică, Iași, [AMIPI], 1982, 101 p. multigr. (IPI. FE. Catedra de limbi moderne).

2121. BALLA, SÁRA, MANTA, MÁRIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Clasa a II-a. Școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-ceh*, București, EDP, 1982, 200 p.

2122. BALLA, SÁRA, MANTA, MÁRIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Clasa a II-a. Școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-german*, București, EDP, 1982, 200 p.

2123. BALLA, SÁRA, MANTA, MÁRIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Clasa a II-a. Școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-maghiar*, București, EDP, 1982, 200 p.

2124. BALLA, SÁRA, MANTA, MÁRIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Clasa a II-a. Școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-sîrbocroat*, București, EDP, 1982, 200 p.

2125. BALLA, SÁRA, MANTA, MÁRIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Clasa a II-a. Școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-slovac*. București, EDP, 1982, 200 p.

2126. BALA, SÁRA, MANTA, MÁRIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română*. Clasa a II-a. Școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-ucrainean*. București, EDP, 1982, 200 p.

2127. BEJAN, DUMITRU, CRĂCIUN, VIORICA, CRISTEA, EUGEN, CUCEU, MARIA, DANCIU, ALEXANDRA, FRĂTEANU, VASILE, GOGA, MIRCEA, LAZĂR,

TEREZA, NICIU, MONICA, ORLANDEA, LUCIA, OȘIANU, PARASCHIVA, POPILEAN, MARIANA, PRECUP, VICTORIA, STANCIU, ALINA, URICARU, LUCIA, VISHMANN, ALINA, ZDRENGHEA, STELA, *Exerciții morfologice pentru studenții din anul pregătitor*. Coordonator: Dumitru Bejan, Cluj-Napoca, [TUCN], 1983, 159 p. multigr. (UCN. FF).

2128. BOT, LIVIA, *Întîlnire cu limba română prin nume proprii*. Exerciții pentru începători. Pentru uzul studenților, Cluj-Napoca, [TUCN], 1983, 121 p. (UCN. FF. Colectivul de limba română pentru studenți străini) [cu 6 h. și o listă de nume de țări și de orașe; pe copertă: Livia Both].

2129. BOTIȘ, LIDIA, *Limba română*. Caiet de seminar (pentru studenții străini. Facultatea de Construcții, anul I), Iași, [AMIPI], 1982, 104 p. multigr. (IPI. Catedra de limbi moderne).

2130. BRĂILEANU, LUMINIȚA, GULEA, MICHAELA, CONSTANTINESCU-CHIRIACESCU, ILEANA, VASILIU, DELIA, *Curs practic de limba franceză*. Remultiplicare, București, APASE, 1982, 190 p. multigr. (ASE. Catedra de limbi moderne și corespondență comercială). Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2598.

2131. BUTOI, MIHAELA, CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH., *Limba română*. Manual pentru clasa a VI-a, București, EDP, 1983, 383 p. Vezi și nr. 2230.

2132. CELMARE, ATENA, *Limba rusă*. Pentru învățămîntul superior tehnic (energetic și electrotehnic), București, EȘE, 1983, 383 p.

2133. CHIȚANU, SORIN, JUMUGĂ, MARGARETA, MARKU, GRIGORE, NICOLAE, OCTAVIAN, *Limba germană*. Manual pentru cursurile intensive. Pentru uzul studenților, Iași [TUI], 1980 [pe copertă 1982], 2 + 297 p. multigr. (UI. FF). Vezi și nr. 2207.

2134. COMȘULEA, LIVIA, PROCA, RADA, *Curs practic de limba engleză*. Pentru uzul studenților, [Iași], [AMIPI], 1982, 158 p. multigr. (IPI. FTCT. Catedra de limbi moderne).

2135. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Relative Clauses in English and Romanian*, București, [TUB], 1980, 210 p. multigr. (UB. FLLS).

2136. COSTE, ILEANA, FRĂȚILĂ, FLORENTINA, VLĂDUȚU, ION, BOLDUREANU, VIOREL, GHIȚULESCU, EMIL (coordonator), *Limba română*. Manual pentru studenți străini. Anul pregătitor. Semestrul al II-lea. Profil tehnic, București, EDP, 1983, 232 p. Vezi și nr. 2234, BRL, **24**, 1981, nr. 2622.

2137. CRĂCIUN, MARIANA, *Bemerkungen zur linguistischen Terminologie der Sprachlehrbücher aus der V—VIII Klasse*, Echinox, **15**, nr. 5—6, 1983, 19.

2138. CRISTEA, TEODORA, CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Études contrastives. Enonciation et contrastivité*, București, [TUB], 1983, 182 p. multigr. (UB. FLLS).

2139. DAVID DOINA, *Probleme de limbă literară. Raporturile între limba literară și graiurile populare românești*. Pentru uzul studenților, al cadrelor didactice care urmează cursul de perfecționare sau pentru obținerea gradului II, Timișoara, TUT, 1982, 50 p. multigr. (UT. FF).

2140. DĂNILĂ, VIORICA, *Engleza tehnică*, București, ET, 1982, 446 p.

2141. DIMITRIU, C., *Vechi și nou în manualele școlare [I]*, Cronica, **18**, nr. 21, 1983, ILR, I—II; *(II)*, nr. 30, ILR, I—II [Ion Popescu, *Limba română*... Manual pentru clasa a VIII, Buc., 1981]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2694.

2142. DOROBANȚU, EUFROSINA, DOROBANȚU, ION, *Ghid de conversație chinez-român. Zhōng luó huì huà shǒu cè*, București, EST, 1983, 112 p.

2143. DOROBANȚU, EUFROSINA, DOROBANȚU, ION, *Ghid de conversație român-chinez. Zhōng huì luó huà shǒu cè*, București, EST, 1983, 95 p.

2144. DUMITRESCU, ANA, TEODORESCU, VASILE, *Limba română*. Manual pentru clasa a V-a, București, EDP, 1983, 400 p. Vezi și nr. 2214, 2230.

2145. DUȚESCU-COLIBAN, TAINA, *Grammatical Categories of English*, București, [TUT], 1983, 488 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de limba și literatura engleză).

2146. FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, LECCA, DOINA, *English Conversation Topics*, București, [TUB], 1983, 418 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de limba și literatura engleză).

2147. FIROIU-GOLDIȘ, ANA, *Glossaire de termes géomorphologiques*, București, [TUB], 1982, 195 p. multigr. (UB. FLLS).

2148. FLOREA, MELANIA, STOEAN, CARMEN. *Lecții de conversație. Teorie și practică*. Reeditare, București, [TUB], 1983, 184 p. multigr. (UB. FLLR. IL). Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3094**.

2149. FOWLER, W. S., *Proficiency English*. Teacher's Book 1 & 3, București, [TUB], 1983 (UB. FLLS) [copie xerox a lucrării *Proficiency English*. Book 1. *Language and Composition*. Teachers' Guide, London, Nelson, 1979, 48 p.].

2150. GANCZ, MARGARETA, ONETE, ALEXANDRU, *Limba română.* Curs practic. Facultatea de Electrotehnică. Anul I, Timişoara, [AMIPT], 1982, 214 p. multigr. (IPT. Catedra de limbi moderne) [cu ind. de mat. şi forme lexicale şi gramaticale].

2151. GAŞPAR, MARIN, TÓTHARSÁNYI, ALEXANDRU, *Limba română.* Clasa a VIII-a. Şcoli şi secţii cu limbile de predare ale naţionalităţilor conlocuitoare, Bucureşti, EDP, 1982, 336 p.; retipărit în 1983.

2152. GEORGESCU, CLARA, HARSANYI, NICOLAE, *Curs practic de limba engleză.* II. Pentru uzul studenţilor, Timişoara, TUT, 1983, 184 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi germanice).

2153. GHEORGHIU, VLADIMIR, MANOLESCU, NICOLAE, NICOLAE, NICOLAE I., OTOBÎCU, CONSTANTIN *Limba şi literatura română.* Manual pentru clasa a IX-a. Coordonator: Constantin Otobicu. Capitolul *Originea şi dezvoltarea limbii române* a fost elaborat de acad. Ion Coteanu. Exerciţiile de cultivare a limbii au fost elaborate de Elena Berea-Găgeanu, Bucureşti, EDP, 1983, 358 p. Vezi BRL, **25,** 1982, nr. 3107.

2154. GRIGORESCU, VALENTINA, *Cours de langue française contemporaine. De la phrase noyau à la phrase moleculaire,* Bucureşti, [TUB], 1982, II + 175 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de limba şi literatura franceză).

2155. GUGUI, AGLAIA, RĂDULESCU, ELENA, *Limba română.* Culegere de texte tehnice şi exerciţii lexico-gramaticale. Foraj-extracţie, Ploieşti, [CMIPGP], 1982, 147 p. multigr. (IPG).

2156. HAŞDEU, IULIA, SÂRBU, GABRIELA, *Parlons français!,* Bucureşti, EŞE, 1983, 200 p.

2157. HULBAN, HORIA, *A Handbook of Grammatical Analysis in Transformational Generative Grammar.* Pentru uzul studenţilor, [Iaşi], [TUI], 1983, 120 p. multigr. (UI).

2158. HULBAN, HORIA, LUCA-LĂCĂTUŞU, TAMARA, CREŢESCU GOGĂLNICEANU, CĂLINA, *Competenţă şi performanţă. Exerciţii şi teste de limba engleză,* Bucureşti, EŞE, 1983, 416 p.

2159. ILIESCU, CONSTANŢA, PETRESCU, VICTORIA, NICHITA, SILVIA, POPESCU, STELA, *Gramatică şi compunere.* Manual pentru clasa a IV-a, Bucureşti, EDP, 1983, 88 p.

2160. IORGA-SIMAN, ION, BĂNICA, GHEORGHE, BĂNICA, MAGDALENA, IORGA-SIMAN, GEORGETA, *Dicţionar poliglot / Român, arab, englez, francez / de mărimi fizice şi unităţi de măsură.* Traducerea în limba arabă de Salam al Attasi, Radwan Taha Amin, Nabil Ahmadia, Riad Hayel Hani, Piteşti, [CMIISP], 1981, 76 p. multigr. (MEI. IISP. Secţia studenţi străini).

2161. KIRÁLY, FR., *Lexicul limbii române.* Sinteză pentru uzul studenţilor şi al cadrelor în curs de perfecţionare, Timişoara, [TUT], 1983, 60 p. multigr. (UT. FF).

2162. KOSTYAK, CARMEN, DUMITRESCU, ANA, ADLER, LOLITA, JENESCU, RADU, LUCA, PETRE, *Limba română.* Volumul II. Partea 1. Manual pentru şcolile profesionale speciale, Bucureşti, EDP, 1982, 132 p.

2163. LASCU, GHEORGHE, LAZĂR, TEREZA, STANCIU, ALINA, URICARU, LUCIA, GHIŢULESCU, EMIL (coordonator), *Limba română.* Manual pentru studenţi străini. An pregătitor. Semestrul al II-lea. Profil economic, Bucureşti, EDP, 1983, 213 p. (MEI). Vezi şi nr. 2235, BRL, **24,** 1981, nr. 2652.

2164. LASZLO-KUŢIUK, MAGDALENA, MAZILU, DAN HORIA, *Ukraïnska mova.* Pidručnik dlja VI klasu, Bucureşti, EDP, 1983, 288 p.

2165. LOZBĂ, MARCELA, *Limba rusă.* [Partea 1—2]. Pentru uzul studenţilor. Ediţia a II-a. *Russkij jazyk.* Dlja studentov pervogo kursa (Vtoroe izdanie), Iaşi, [TUI], 1981 [pe copertă 1982], 208 + 95 p. multigr. (UI. FF) [ed. I, 1974 (pe copertă 1975), 246 p. multigr.].

2166. MANIU, CORNELIA, *Vocabularul fundamental în manualele de limba franceză,* CercLL, **2,** 175—179.

2167. MICLĂU, PAUL, *Signes poétiques,* Bucureşti, EDP, 1983, 290 p. (MEI).

2168. MORĂRESCU, SIMION, TÓTHARSÁNYI, ALEXANDRU, MORĂRESCU, ELVIRA, POP, LUIZA, *Limba română pentru clasa I.* Şcoli şi secţii cu predarea în limbile naţionalităţilor conlocuitoare, Bucureşti, EDP, 1982, 184 p.

2169. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a.* Şcoli şi secţii cu predarea în limbile naţionalităţilor conlocuitoare. *Vocabular român-ceh,* Bucureşti, EDP, 1983, 288 p.

2170. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a.* Şcoli şi secţii cu predarea în limbile naţionalităţilor conlocuitoare.

Vocabular român-maghiar, București, EDP, 1983, 228 p. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3148**.

2171. MUNTEANU, DOINA, *Curs practic de limba germană pentru anul I*. Facultatea de Construcții, Timișoara, [AMIPT], 1982, 129 p. multigr. (IPT. FCon. Catedra de limbi moderne).

2172. NISTOR, VALERIA, VULTUR, SMARANDA, VULTUR, IOAN, *Culegere de exerciții de semantică pentru studenții străini care învață limba română*, Timișoara, TUT, 1983, VI + 196 p. multigr. (UT. FF. Colectivul de școlarizare a studenților străini).

2173. OLASZ, IOAN CAROL, *Preliminarii la un manual de inițiere în tehnica abordării textelor de specialitate*, BUG, **5**, nr. 1, 1982, 85—859 [deutsch. Zus.].

2174. OPRESCU, SIMONA-MARIA, *Metodologia compoziției în predarea limbii engleze ca limbă străină* — Curs special anul IV —, București, [TUB], 1983, 203 p. multigr. (UB. FLLS).

2175. PAȘCALĂU, ADRIANA, POANTĂ, IRINA, *Pretexte pentru conversație. Limba română pentru studenți străini* — Anul pregătitor —, [Cluj-Napoca], [TUCN], 1983, 128 p. multigr. (UCN. FF).

2176. PĂUN, CONSTANTIN, *Limba franceză pentru profil electronic*. Pentru uzul studenților, [București], [CMIPB], 1982, III + 188 p. multigr. (IPB. Catedra de pedagogie și limbi străine).

2177. PĂUN, CONSTANTIN, ONETE, ALEXANDRU, VÎRTOSU, MARIANA-LUMINIȚA, DRĂGHICESCU, JANETA, *Limba franceză pentru profil electric (electrotehnică, electronică, automatică)*. Coordonator : Constantin Păun, București, EDP, 1983, 319 p. (MEI). Vezi și nr. 2224.

2178. PÂRLOG, HORTENSIA, *Formele nepersonale ale verbului în limba engleză. Non-Finite Forms of the English Verb*. Pentru uzul studenților, Timișoara, TUT, 1982, 32 p. multigr. (MEI. UT. FF. Catedra de limbi germanice).

2179. PETICĂ, MARIA, *Sovremennyj russkij jazyk. Sintaksis. Limba rusă contemporană (Sintaxa)*, Galați, [RUG], 1981, [4] + 120 p. (MEI. UG. FÎP. Catedra de limbi străine).

2180. PETRICĂ, ION, GRUSZCYŃSKI, WŁODZIMIERZ, GEAMBAȘU, CONSTANTIN, *Manual de conversație în limba polonă*, București, [TUB], 1983, 275 p. (UB. FLLS).

2181. POENARU, VASILE, *Româna pentru dumneavoastră. Romanian for You*. Versiunea engleză de Lia Pop. Seria III. Anul II. *Lecțiile V—XVI*, TribRom, **12**, nr. 236—247, 1983, 11 ; Seria III. Anul III. *Lecția I*, nr. 254, 11 ; *II*, nr. 256, 11. Vezi BRL, **23**, 1982, nr. 3170, 3171, **24**, 1981, nr. 2688, 2689.

2182. POPESCU, ION, *Limba română. Gramatică*. Manual pentru clasa a V-a, București, EDP, 1982, 160 p.

2183. POPP, MAXIM, *English through Pictures*, București, EȘE, 1983, 205 p.

2184. PURCEL, ALEXANDRA, MIHALCIUC, MARIA, *Manual de limba germană pentru începători. Deutsch für Anfänger*. Pentru uzul studenților. Remultiplicare, București, 1982, APASE, VIII + 399 p. multigr. (ASE. Catedra de limbi moderne). Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2696.

2185. RĂDULESCU, VASILE, TUDOSE, CORNELIU, *Limba franceză*. Curs practic. Vol. 1—3. Pentru uzul studenților, Pitești, [CMIISP], 1982, vol. 1 ; autor : Rădulescu Vasile, IV + 205 p. ; vol. 2 : autori : Rădulescu Vasile și Tudose Corneliu, 206 p. ; vol. 3 : autori : Tudose Corneliu și Rădulescu Vasile, 186 p. (MEI. IISP).

2186. SCHNEIDER, HANS W., BOCK, HANNELORE, *Lesebuch und Sprachlehre für die VI. Klasse*, București, EDP, 1983, 251 p.

2187. STĂNESCU, GELU GHEORGHE, *Textes de spécialités. Physique*, București, [TUB], 1983, 127 p. multigr. (UB. FLLS).

2188. STELEA, CORINA, GULIVATI, VIORICA, *Le français technique pour les étudiants en électrotéchnique*, Iași, [AMIPI], 1982, 117 p. multigr. (IPI).

2189. ȘTEFANOVICI, VERA, *Limba rusă*. Pentru studenții Facultății de Mecanică (Anul I), Iași, [AMIPI], 1982, 36 p. multigr. (IPI. FTCT. Catedra de limbi moderne).

2190. TĂTARU, IERONIM, *Comentarii stilistice și literare*, București, EDP, 1983, 128 p. Vezi și nr. 2223, 2227.

2191. TROFIN, AUREL, *More American Idioms*. Pentru uzul studenților, Cluj-Napoca, [TUCN], 1982, 170 p. multigr. (UCN. FF).

2192. TURCU, AURELIA, *Curs practic de lexic*. Pentru anul I, specialitatea A și B. Ediția a II-a, Timișoara, TUT, 1983, 107 p. multigr. (UT. FF. Catedra de limbi romanice și literatură comparată) [în franceză]. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2716.

2193. TURCU, EVA, *Ghid de conversație român-maghiar*, București, EST, 1983, 208 p.

2194. VELICAN, MARILENA, MATEESCU, ADRIAN, ŞOŞA, ELISABETA, *Limba română.* Manual pentru studenţi străini. Anul pregătitor. Semestrul al II-lea. Profil medical. Coordonatori: Flora Şuteu şi Emil Ghiţulescu. Au colaborat: Ioan Anton, Daniel Nicolescu, Dan Petre, Bucureşti, EDP, 1983, 204 p. (MEI) [cu un gl.]. Vezi BRL, **25,** 1982, nr. **3211.**

2195. VESCU, VICTOR, *Limba sîrbocroată.* Curs practic pentru anul I, Bucureşti, [TUB], 1983, 200 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de filologie slavă).

2196. VINŢELER, ONUFRIE I., *Seminarii de sintaxă.* Pentru uzul studenţilor, Cluj-Napoca, [TUCN], 1982, 133 p. multigr. (UCN. FF. Catedra de filologie slavă) [în rusă; cu o listă de termeni sintactici].

2197. ZÎL-RECE, G. (coordonator), DRAGNEV, D., FLORESCU, T., NICHITINA, V., SOLOMON, M., *Limba rusă.* Manual pentru Facultatea de Finanţe-Contabilitate, Bucureşti, [APASE], 1983, VI + 137 p. multigr. (ASE. Catedra de limbi moderne şi corespondenţă comercială).

2198. * * * *Advanced English Practice.* Vol. I—II, Bucureşti, [TUB], 1983 (UB. FLLS) [vol. I: copie xerox a lucrării W. S. Fowler, *Proficiency English.* Book 1: *Language and Composition,* London, Nelson, 1978, 126 p.; vol. II: James Day, *An Advanced English Practice Course,* London, Longmans, 1969, 221 p.].

2199. * * * *Elemente de gramatică confruntativă a limbilor rusă şi română.* Redactori responsabili: Ecaterina Fodor, Solomon Vaimberg. Colectivul de autori: Sima Borlea, Aurica Braşoveanu, Romeo Chivescu, Maria Cotovechi, Ecaterina Fodor, Mircea Gheorghiu, Elena Iosub, Andrei Ivanov, Tatiana Maliţa, Maria Oiţă, Anatol Pedestraşu, Edith Tauberg, Veronica Vaida, Solomon Vaimberg, Bucureşti, [TUB], 1983, 371 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de filologie rusă). Vezi şi nr. 2231.

2200. * * * *Limba română.* Culegere de texte tehnice. Pentru studenţii străini din anul I, [Bucureşti], [AMIPB], 1981, 155 p. multigr. (IPB. Catedra de pedagogie şi limbi străine. Limba română pentru studenţii străini).

2201. * * * *Limba şi literatura engleză şi americană. Interferenţe şi puncte de contact cu literatura română.* Pentru uzul studenţilor, Sibiu, [f.e.], 1981, 180 p. multigr. (IÎSS. FFI. Catedra de engleză).

2202. * * * *Logotehnika anagnosmata kai grammatike.* Gia ten ogdoe taxe, Bucureşti, EDP, 1983, 335 p.

2203. * * * *Manual de limba rusă pentru economişti.* Vol. I—II. Remultiplicare. Colegiul de redacţie şi de coordonare al manualului: Hârlăoanu A., Jurconi I., Ghiţulescu E. Manualul a fost elaborat de un colectiv format din Andreescu Vasile, Apostol Julieta, Băloiu Elena, Dragnev Donca, Florescu Taisa, Ghiţulescu Eliza, Hârlăoanu Alfred, Jurconi Ion, Jivănescu Vasilica, Mărgulescu Liudmila, Nichitina Valentina, Solomon Maria, Şandru Petru, Vrabie Henriette, Virstă Izolda, Zîl-Rece Galina, Bucureşti, [APASE],1983, I: V + 349 (1—349) p.; II: 333 (350—682) p. multigr. (ASE. FC. Catedra de limbi străine). Vezi BRL, **25,** 1982, nr. **1226.**

2204. * * * *Manual de limba rusă pentru învăţămîntul economic superior.* Volumul I. Remultiplicare. Autori: V. Andreescu, J. Apostol, E. Băloiu, D. Dragnev, T. Florescu, E. Ghiţulescu, A. Hârlăoanu, V. Jivănescu, I. Jurconi, L. Mărgulescu, M. Solomon, N. Vasilevschi, V. Văleanu, I. Virstă. Coordonatori: E. Ghiţulescu, V. Văleanu, V. Jivănescu, Bucureşti, [APASE], 1982, II + 394 p. multigr. (ASE. FC. Catedra de limbi străine). Vezi BRL, **25,** 1982, nr. **3227.**

2205. * * * *Manual de limba rusă pentru secţiile de specialitate.* Vol. I. Redactor principal: Fodor Ecaterina. Colectivul de autori: Maria Arvinte, Sima Borlea, Aurica Braşoveanu, Elena Iosub, Romeo Chivescu, Maria Cotovechi, Mihai Marinescu, Anatol Pedestraşu, Bucureşti, [TUB], 1983, 502 p. multigr. (UB. FLLS. Catedra de filologie rusă).

2206. * * * *Proiectul unui nou* **Abecedar,** TribŞc, 13, nr. 248, 1983, 10 [cu 3 fig.].
VEZI şi nr. 483, **544, 1626,** 1902, 1986, 2005, 2056.

Recenzii

2207. ALBERT, F., Sorin Chiţanu, Margareta Jumugă, Grigore Marcu, Octavian Nicolae, *Limba germană* [...], NL, **33,** nr. 12, 1982, 84. Vezi nr. **2133.**

2208. BACIU, ILEANA, Alexandra Cornilescu, *English Syntax,* vol. II, Tipografia Universităţii Bucureşti, 1982, 608 p., LMŞ, nr. 2, 1982, 131—132. Vezi BRL, **25,** 1982, nr. **3082.**

2209. BACIU, ILEANA, Domnica Şerban, *English Syntax*, vol. I, Tipografia Universităţii Bucureşti, 1982, 439 p., LMŞ, nr. 2, 1982, 130—131. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3195**.

2210. BORCILĂ, ROZALINDA, Rodica C. Boţoman, Donald E. Corbin, Garrison E. Walters, *Îmi place limba română*, Columbus, Slavica Publishers, 1981, 199 + IV p., LR, **32**, nr. 6, 1983, 544—546.

2211. C. C., Colectiv de la Academia de Studii Economice : *Limba engleză pentru învăţământul superior economic* [...], Forum, **25**, nr. 3, 1983, 65. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3099**.

2212. C. G., Gr. Brâncuş, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu : *Limba română*. Manual pentru studenţii străini [...], Forum, **25**, nr. 3, 1982, 66. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3060**.

2213. COVACI, VASILE, Anca Giurescu, *Elemente de morfosintaxă romanică* [...], LMŞ, nr. 1, 1983, 115—116. Vezi BRL, **25**,1982, nr. **3110**.

2214. DIMITRIU, C., *Vechi şi nou în manualele şcolare*, Cronica, **18**, nr. 41, 1983, ILR, I—II [Ana Dumitrescu, Vasile Teodorescu, *Limba română*...]. Vezi nr. **2144**.

2215. FELEA, ANA, VINŢELER, ALLA, *Limba rusă contemporană* [...], SLLM, **4**, 216—219 [text în rusă]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3089**.

2216. FINK, HANS, *Es beginnt mit* **der, die, das.** *51 Lektionen Deutsch / Kontrastive Grammatik und Verb-Valenz in systematischer Darbietung*, NW, **35**, nr. 10469, 22 ian. 1983, 4 [E. Savin, I. Lăzărescu, *Limba germană*. Curs practic, vol. I—II]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3187**.

2217. FODOR, ECATERINA, *Limba rusă contemporană* [...], LLRusă, 415—416. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3089**.

2218. GALAŢANU, OLGA, Teodora Cristea, *Constrastivité et traduction* [...], LMŞ, nr. 1, 1983, 108—109. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3083**.

2219. GHERGHINA, DUMITRU, CIOROIANU, CECILIA, *Metodică de gramatică şi compunere pentru clasa a III-a*, RPed, **32**, nr. 5, 1983, 42—43 [de I. Şerdean, F. Diţuleasa şi E. Paveliu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3197**.

2220. MARIN, DINUŢA, *Contribuţie nemijlocită la predarea limbii române ca limbă străină*, Forum, **25**, nr. 1, 1983, 95—96 [Melania Florea, Carmen Stoean, *Lecţii de conversaţie*...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3094**.

2221. MARIN, DINUŢA, *Un manual universitar pentru studenţii străini*, RPed, **32**, nr. 10, 1983, 47, 63 [Gr. Brâncuş, A. Ionescu, M. Saramandu, *Limba română*...]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3060**.

2222. M. N., Colectiv : *Limba rusă contemporană* [...], Forum, **25**, nr. 3, 1983, 65. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3089**.

2223. NEGREANU, C., Ieronim Tătaru, *Comentarii stilistice* [...], LL, nr. 3, 1983, 440—442. Vezi nr. **2190**.

2224. NICULESCU-MIZIL, AURORA, *Un nou tip de curs de limba franceză*, Forum, **25**, nr. 12, 1983, 82—85 [*Limba franceză pentru profil electric*...]. Vezi nr. **2177**.

2225. OPRESCU, SIMONA, Georgiana Gălăţeanu-Firnoagă, Doina Sachelarie-Lecca, *Limba engleză în conversaţie* [...], LMŞ, nr. 1, 1983, 112. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3103**.

2226. POPESCU, RADU SP., Vasile Frăţilă, *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor* [...], CL, **28**, nr. 2, 1983, 172—174. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3096**.

2227. POPESCU-SIRETEANU, ION, Ieronim Tătaru : *„Comentarii stilistice şi literare"*, ConvLit, **89**, nr. 11, 1983, 13. Vezi nr. **2190**.

2228. SCOROBETE, AUREL, Vasile Frăţilă, *Probleme speciale de dialectologie* [...], LL, nr. 3, 1983, 442—444. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3096**.

2229. STOICHIŢOIU, ADRIANA, *Limbă şi cultură românească la Ohio State University*, TribRom, **12**, nr. 249, 1983, 2 [Rodica Boţoman, Donald E. Corbin, Garrison E. Walters, *Îmi place limba română*, Columbus — Ohio, Slavica Publishers, 1981].

2230. TUCHILĂ, DAN, *Noi manuale de limba română*, Luceafărul, **26**, nr. 39, 1983, 1, 6 [Ana Dumitrescu şi Vasile Teodorescu, *Limba română*... ; Mihaela Butoi, Gh. Constantinescu-Dobridor, *Limba română*...]. Vezi nr. **2131**, **2144**.

2231. VAIMBERG, S., *Elemente de gramatică confruntativă a limbilor rusă şi română* [...], LLRusă, 477—478. Vezi nr. **2199**.

2232. VASCENCO, VICTOR, Jean Durin, Igor Merkoulov, *Le Russe vivant*. I. Cours audio visuel *(Livre de l'élève*, 284 p. ; *Livre du maître* ou *Livre pour l'autodidacte*, 319 p. ; *Enregistrement sur* [5] *casettes)*, deuxième édition, Éditions de la Librairie du Globe (Paris), Éditions „La Langue russe" (Moscou), 1981, LMŞ, nr. 2, 1982, 134—136.

2233. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, Grigore Brâncuș, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu, *Limba română*. Manual pentru studenți străini (La langue roumaine. Manuel pour des étudiants étrengers) [...], RESSEE, **21**, nr. 1, 1983, 72. Vezi BRL, **24**, 1981, nr. 2599.

2234. * * * Ileana Coste, Florentina Frățilă, I. Vlăduțu, Viorel Boldureanu, Emil Ghițulescu (coordonator), *Limba română* [...], Forum, **25**, nr. 4, 1983, 95. Vezi nr. **2136**.

2235. * * * Gh. Lascu, Tereza Lazăr, Alina Stanciu, Lucia Uricaru, Emil Ghițulescu (coordonator) : *Limba română* [...], Forum, **25**, nr. 4, 1983, 95. Vezi nr. **2163**.
VEZI și nr. 1167, 1778, 1801, 1865, 1866, 1868, 1998, 2112.

XXX. *VARIA*

2236. IORDAN, IORGU, *„Dragostea profesorului — o mare dragoste de om". Convorbire cu academicianul...*, Orizont, **34**, nr. 29, 1983, 3 [consemnată de Daniel Tei].

2237. IORDAN, IORGU, [Sub t. com. : Extrase din comunicări ; fragment dintr-o comunicare despre G. Călinescu la „Zilele culturii călinesciene" din 1971], RLit, **16**, nr. 25, 1983, 13.

2238. IVĂNESCU, GHEORGHE, *„Potențele necesare unei dezvoltări strălucitoare, de importanță mondială, a lingvisticii, a filozofiei și a altor ramuri ale științei românești există". Interviu cu profesorul universitar, doctor docent..., membru corespondent al Academiei R. S. România*, ConvLit, **89**, nr. 7, 1983, PagBuc, **2**, nr. 7, 1983, I, III.

2239. MARCUS, SOLOMON, *Lingvistica în sprijinul dezvoltării — forme ale colaborării științifice internaționale* —, LR, **32**, nr. 3, 1983, 266—267.

2240. MARCUS, SOLOMON, *Prof. univ. dr. doc.:... „O pasiune, oricît de tîrziu ar veni, își are rădăcinile în copilărie și adolescență"*. — Interviu realizat de prof. Petrache Dima și prof. Corneliu Savu —, RN, **12**, nr. 94—95—96, 1983, 1637—1639, 1654.

2241. POP, SÎNZIANA, *Elogiu limbii române*, Luceafărul, **26**, nr. 43, 1983, 1, 9 [despre acad. Al. Rosetti].

2242. RENZI, LORENZO, *Cu prof. ...*, Orizont, **34**, nr. 21, 1983, 16 [conv. consemnată de I. Neață].

2243. SALA, MARIUS, *Colaborarea lingvistică internațională — colaborare pentru pace*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 97.

2244. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Roman Jakobson: așa cum l-am cunoscut*, Luceafărul, **26**, nr. 36, 1983, 12.

2245. ȘCHIOPU, IRINA, *Cu privire la unele probleme de clasificare a lucrărilor de lingvistică*, PID, **16**, nr. 4, 1982, 234—238 [Engl. Ab. 249—250 ; rez. rom. 249—250 ; English Version : *Some Problems retalted to the Classification of Linguistics Papers*, 239—244].

2246. ȚEPELEA, GABRIEL, **Vatra** *dialog cu...*, Vatra, **13**, nr. 1, 1983, 8, 10 [conv. consemnată de Emil Șimăndan].

2247. VALEA, LUCIAN, [despre opiniile estetice ale acad. Iorgu Iordan, așa cum reies din cartea lui Valeriu Mangu *De vorbă cu Iorgu Iordan*, Buc., 1982], Ateneu, **20**, nr. 3, 1983, CBot, **1**, nr. 3, 1983, 4. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3278**.
VEZI și nr. **538**.

Recenzii

2248. ANTONESCU, NAE, *De vorbă cu Iorgu Iordan*, Steaua, **34**, nr. 3, 1983, 27 [de Valeriu Mangu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3278**.

2249. CRISTEA, VALERIU, *„De vorbă cu Iorgu Iordan"*, RLit, **16**, nr. 5, 1983, 11 [de Valeriu Mangu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3278**.

2250. ILIESCU, OCTAVIAN, *Lexikon des Mittelalters*, Zweiter Band, Erste Lieferung *(Bettlerwesen — Birladul*, col. 1—224) ; Zweite Lieferung *(Birne — Bordeaux*, col. 225—448), Artemis Verlag, München — Zürich, 1981, RESEE, **21**, nr. 1, 1983, 77.

2251. MIHAIL, RADU ȘT., *Iorgu Iordan — „pâr lui-même"*, Cronica, **18**, nr. 12, 1983, 4 [Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3278**.

2252. MUNTEANU, ȘTEFAN, *„De vorbă cu Iorgu Iordan"*, Orizont, **34**, nr. 9, 1983, 3 [de Valeriu Mangu]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3278**.

2253. RIZA, ADRIAN, *O „carte cu învățături" sau elogiul conformismului sucit*, Săptămîna, nr. 6, 1983, 3, nr. 8, 3, nr. 9, 5 [Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan*]. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. **3278**.

2254. SÎNGEORZAN, ZAHARIA, Valeriu Mangu, *De vorbă cu Iorgu Iordan* [...], RITL, **31**, nr. 2, 1983, 123—125. Vezi BRL, **25**, 1982, nr. 3278.

XXXI. *ANIVERSĂRI*

2255. ANGHELESCU, MIRCEA, *D. Murărașu la 85 de ani*, BulSȘF, 1982, 101—105.

2256. BULGĂR, GH., *Alain Guillermou — 70*, VN, **39**, nr. 3, 1983, 4.

2257. CHIȚIMIA, I. C., *Dan Simonescu — la 80 de ani. In honorem*, BulSȘF, 1982, 108—112.

2258. CRAȘOVEANU, D., *Profesorul Vasile Șerban la 60 de ani*, AUT, **20**, 1982, 5—8.

2259. GRAUR, AL., *Iorgu Iordan 95!*, LR, **32**, nr. 5, 1983, 443.

2260. IVĂNESCU, G., *Răspunsul profesorului...*, Omagiu G. Ivănescu, 60—94 [la alocuțiunile omagiale rostite la festivitatea din 27 n. 1983 de la UI]. Vezi nr. 2266.

2261. LĂUDAT, I. D., *Profesorul Dan Simionescu — o viață închinată cărții*, AUIL, **29**, 1983, 103—104.

2262. MIHĂILĂ, G., *50 de ani la Academie*, SCL, **34**, nr. 5, 1983, 381—385 [Iorgu Iordan].

2263. MITU, MIHAI, *Profesorul Ion Chițimia la 75 de ani. Un om de Carte*, Luceafărul, **26**, nr. 20, 1983, 7.

2264. MUNTEANU, ȘTEFAN, *Profesorul G. Ivănescu la a 70-a aniversare*, AUT, **20**, 1982, 1—2.

2265. ZUB, AL., *Un cărturar și un pedagog*, ConvLit, **89**, nr. 2, 1983, 10 [Dan Simonescu la 80 de ani].

2266. * * * *Alocuțiuni omagiale*, Omagiu G. Ivănescu, 6—59 [la festivitatea din 27 n. 1983 de la UI, pentru sărbătorirea prof. Gheorghe Ivănescu, cu prilejul împlinirii a 70 de ani; alocuțiunile au fost rostite de Viorel Barbu, V. Arvinte, Silvia Butureanu, Ștefan Munteanu, P. Dumitrașcu, Sanda Stavrescu, P. Neiescu, Alexandra Țenchea, G. Istrate, Ecat. Teodorescu, Al. Andriescu, M. Bordeianu, Ștefan Giosu, Valeriu Stoleriu, Vasile Adăscăliței, C. Frâncu, Ion Strâchinaru, Vasile Țâra, Gabriela Ciobanu; a fost citită scrisoarea acad. Iorgu Iordan]. Vezi și nr. 2260.

2267. * * * *Sărbătorirea profesorului dr. doc. Gheorghe Ivănescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani*, Omagiu G. Ivănescu, 3—5 [UI, 27 n. 1983].

VEZI și nr. **62**, 94, 495, 1404, 2241.

XXXII. *IN MEMORIAM*

2268. BRĂTESCU, G., *Constantin Săndulescu (1904—1981)*, StCl, **21**, 1983, 195—197.

2269. CIUBOTARU, ION H., *Moștenirea științifică a profesorului Petru Caraman*, AnL, **27**, 1979—1980, 257—279 [cu 6 facs.].

2270. DUMITRESCU, FLORICA, *Carlo Tagliavini (1903—1982)*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 169—170.

2271. GRAUR, AL., *Bela Kelemen (1913—1982)*, SCL, **34**, nr. 2, 1983, 189.

2272. MIHĂILĂ, VIOLETA, *Constantin Jalbă (1924—1983)*, LR, **32**, nr. 1, 1983, 79—80.

2273. MURÁDIN, LÁSZLÓ, *Kelemen Béla (1913—1982)*, NyIK, **27**, nr. 1, 1983, 91—92.

2274. MUSCALU, FLORIN, *Planetă de lingvist*, Contemporanul, nr. 6, 1983, 14 [despre Vladimir Robu].

2275. NICULESCU, ALEXANDRU, *Carl-Theodor Gossen (1915—1983)*, RRL, **28**, nr. 5, 1983, 461—462.

2276. PĂTRUȚ, IOAN, *Bela Kelemen (1913—1982)*, CL, **28**, nr. 2, 1983, 177.

2277. PĂTRUȚ, IOAN, *Eugen Seidel (1906—1981)*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 92.

2278. R. A., *Eugen Seidel (1906—1981)*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 171.

2279. ROSETTI, A., *Carlo Tagliavini (1903—1982)*, RRL, **28**, nr. 2, 1983, 169.

2280. SCHVEIGER, PAUL, *Roman Jakobson (1896—1982)*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 89.

2281. ȘCHIAU, OCTAVIAN, *Kelemen Béla [1913—1982]*, Tribuna, **28**, nr. 1, 1983, 6.

2282. ȘERBAN, FELICIA, *Béla Kelemen 1913—1982*, LR, **32**, nr. 2, 1983, 167—168.

2283. TĂNASE, EUGEN, *Kelemen Bela (1913—1982)*, BulSȘF, 1983, 116—117.

2284. TODORAN, ROMULUS, *Carlo Tagliavini (1903—1982)*, CL, **28**, nr. 1, 1983, 89—91.

VEZI și nr. 499, 503, 506, 513, 514, 526, 540, 543, 1604.

ABREVIERI *

abr. = abreviere; *AcRSR* = Académie de la République Socialiste de Roumanie; **A Hét** = *A Hét.* A szocialista művelődési és nevelési tanács társadalmi — Politikai — Művelődési hetilapja, Bukarest, **1**, 1970 [**14**, nr. 52, 1983]; *acad.* = academician; *af.* = afix(e); *AFE* = Asociația Folcloriștilor și Etnografilor; **AIst** = *Anale de istorie*, București, **1**, 1955 (Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. [**29**, nr. 6, 1983]; *AMBCUB* = Atelierul de multiplicare al Bibliotecii Centrale Universitare din București; *AMIPB* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic din București; *AMIPI* = Atelierul de multiplicare al Institutului Politehnic „Gh. Asachi" din Iași; **AMP** = *Acta Musei Porolissensis*, Zalău, **1**, 1977 (Muzeul de Istorie și Artă Zalău) [**6**, 1982]; *an.* = anexă; *anal.* = analitic(ă); **AnICED-B** = v. nr. **710**; **AnIst Iași** = *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol"*, Iași, **1**, 1964 (AȘSP. UI) [**19**, 1982]; **AnL** = *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași, **1**. 1950 (UI. CLILF) [**27**, 1979—1980]; *APASE* = Atelier poligrafie, Academia de Studii Economice din București; *apel.* = apelativ(e); *apr.* = aprilie; **Apulum** = *Apulum. Acta Musei Apulensis. Arheologie — Istorie — Etnografie*, Alba Iulia, **1**, 1939—1942 [**20**, 1982]; **ARB** = *Academia Română și Banatul. Perioada 1866—1920.* Volum îngrijit de Ion Iliescu și Sergiu Drincu, Timișoara, TUT, 1982, 237 p. (ARSR. BCȘT. UT. CȘS); **Argeș** = *Argeș.* Revistă lunară, editată de Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă, Pitești, **1**, 1966 [**18**, nr. 11, 1983]; *ARSR* = Academia Republicii Socialiste România; *art.* = articol(e); **Arta** = *Arta.* Revistă a Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Socialistă România, București, **1**, 1953 [**30**, nr. 11, 1983]; *AS* = Asociația Slaviștilor din Republica Socialistă România; *ASE* = Academia de Studii Economice din București; *ASPS* = Academy of Social and Political Sciences of the Socialist Republic of Romania; *ASSP* = Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie; **Astra** = *Astra.* Revistă de cultură. Apare lunar. Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român — ASTRA — 1861, Brașov, **1**, 1966 [**17**, nr. 12, 1983]; *AȘSP* = Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România; **Ateneu** = *Ateneu.* Revistă social-culturală a Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă Bacău. Fondatori: George Bacovia și Grigore Tabacaru, Bacău, **1**, 1964 [**20**, nr. 12, 1983]; **AUBLLR** = v. nr. 34; **AUBLLS** = *Analele Universității București. Limbi și literaturi străine*, București, **1**, 1954 [**31**, 1982]; AUC = vezi nr. 35; *aug.* = august; **AUIFiloz** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea III. b. *Filozofie*, Iași, **1**, 1954 [**29**, 1983]; **AUIL** = *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea III. f. *Literatură*, Iași, **1**, 1956 [**29**, 1983]; **AUIM** = *Analele Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (Serie nouă). Secțiunea I. *Matematică*, Iași, **1**, 1954 [**28**, nr. 2, 1982]; *aut.* = autor(i); **AUT** = vezi nr. 36.

BARSR = Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, București; *BCS* = Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România, București; *BCUB* = Biblioteca Centrală Universitară din București; *BCUCN* = Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca; *BCUI* = Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași; *bibl.* = bibliografie; **Biblioteca** = *Biblioteca.* Buletin de biblioteconomie. Supliment al revistei „Cîntarea României", București, [nr. 4, 1982]; **Biharea** = *Biharea.* Culegere de studii și materiale de etnografie și artă, Oradea, **1**, 1973 (Muzeul Țării Crișurilor) [**9**, 1981]; *bil.* = bilingv(ă); **BLA** = *Brașovul literar și artistic.* Prezențe brașovene editate de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă, Brașov [nr. II, 1982]; **BN** = *Banatske novine.* Društveno-politički nedel'nik. Izdavači: Timiški županijski komitet RKP i Županijski narodni odbor, Timișoara, **1**, 1949 [**40**, nr. 3799, 30 dec. 1983]; **BO** = *Biserica ortodoxă română.* Buletinul oficial al Patriarhiei Române, București, **1**, 1883 [**101**, nr. 3—4, 1983]; **BUBrM** = *Buletinul Universității din Brașov.* Seria C. *Matematică. Fizică. Chimie*, Brașov, **1**, 1958 [**23**, 1981]; *Buc.* = București; **BUG** = *Buletinul Universității din Galați. Științe sociale și umaniste. Limbă și literatură*, Galați, **1**, 1978 [**6**, nr. 1, 1983]; **BulCȘS** = *Buletinul cercurilor științifice studențești*, București, [TUB], 1981 (UB); **BulInfȘt** = v. nr. **54**; **BullAIESEE** = *Bulletin.* Association internationale d'études du sud-est européen, Bucarest, **1**, 1963 [**15/16**, 1977/1978]; **BulSȘF** = v. nr. **55**; **Buridava** = *Buridava.* Studii și materiale, Rîmnicu Vîlcea, **1**, 1972 (Muzeul Județean Vîlcea) [4, 1982].

cap. = capitol(ul); **Carpica** = *Carpica.* Publicația Muzeului de Istorie și Artă Bacău, Bacău, **1**, 1967 [**14**, 1982]; *cat.* = catalog; **Catedra** = *Catedra.* Culegere de studii. Volum

* Abrevierile culese cu caractere **aldine** sînt sigle care trimit la culegeri și la publicații periodice sau seriale; cele culese cu caractere *cursive* sînt prescurtări ale unor termeni bibliografici uzuali, ale numelor unor instituții de învățămînt, științifice, culturale etc. Parantezele drepte la publicațiile periodice și seriale indică ultimele numere fișate.

îngrijit de : Vasile Popeangă, Ioan Lucaci, Iulian Negrilă şi Ovidiu Olariu, Arad, [f. e.], 1982 (IŞJ. CCD Arad) ; **CBot** = *Caiete botoşănene*. Editor : Comitetul Judeţean al Culturii şi Educaţiei Socialiste Botoşani şi revista „Ateneu", Bacău, **1**, 1983 [**1**, nr. 12, 1983] ; *CCD* = Casa Corpului Didactic ; *CCES* = Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste ; **CCS** = v. nr. **56**; **Ceahlăul** = *Ceahlăul*. Organ al Comitetului Judeţean Neamţ al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Piatra-Neamţ, **1**, 1967 [**16**, nr. 2424, 10 dec. 1983] ; **CercLL** = v. nr. **57** ; **Cinema** = *Cinema*. Revistă a Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, Bucureşti, **1**, 1962 [**21**, nr. 12, 1983] ; *CÎCP* = Centrul de Îndrumare a Creaţiei Populare şi a Mişcării Artistice de Masă ; *CJÎCP* = Comitetul Judeţean de Îndrumare a Creaţiei Populare şi a Mişcării Artistice de Masă ; **CL** = v. nr. 38 ; **Clopotul** = *Clopotul*. Organ al Comitetului Judeţean Botoşani al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Botoşani, **1**, 1932 [**51**, nr. 4643, 9 dec. 1983] ; *CMIÎSP* = Centrul de Multiplicare al Institutului de Învăţământ Superior din Piteşti ; *CMIPB* = Centrul de Multiplicare al Institutului Politehnic din Bucureşti ; *CMIPGP* = Centrul de Multiplicare al Institutului de Petrol şi Gaze din Ploieşti ; *CMUI* = Centrul de Multiplicare al Universităţii „Al. I.Cuza" din Iaşi ; **CNŞI** = v. nr. 70 ; *com.* = comunicare, comunicat ; **Condinf 81** = *Condinf 81. Conducere. Informatică. Decizie. Creativitate*. Memento informatic, Cluj-Napoca, [f. e.], 1981 (Consiliul Judeţean Cluj al Sindicatelor. Comisia judeţeană Cluj a inginerilor şi tehnicienilor. Studioul de Radioteleviziune Cluj. Laboratorul de informatică şi conducere) ; *cons.* = consemnat(ă) ; **Contemporanul** = *Contemporanul*. Revistă fondată în 1881. Săptămînal al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, Bucureşti [nr. 52, 1983] ; *conv.* = convorbire ; **ConvLit** = *Convorbiri literare*. Revistă literară fondată de Societatea „Junimea" din Iaşi la 1 martie 1867, editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, Iaşi, **1**, 1867 [**89**, nr. 12, 1983] ; *CPD* = Casa Personalului Didactic ; *CR* = Cartea Românească, editură, Bucureşti ; **CREL** = *Cahiers roumains d'études littéraires*, Bucarest, ÉdU, **1**, 1973 [**10**, nr. 1, 1983] ; **CREpL** = *La culture roumaine à l'époque des lumières*. I. Coordination : Romul Munteanu, Bucarest, ÉdU, 1982, 404 p. ; **Crişana** = *Crişana*. Organ al Comitetului Judeţean Bihor al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Oradea, **1**, 1945 [**38**, nr. 11434, 11 dec. 1983] ; **CRom** = *Cîntarea României*. Revistă editată de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Bucureşti, **1**, 1980 [**4**, nr. 12, 1983] ; **Cronica** = *Cronica*. Săptămînal politic-social-cultural editat de Comitetul Judeţean pentru Cultură şi Educaţie Socialistă Iaşi, Iaşi, **1**, 1966 [**18**, nr. 51, 1983] ; *CŞS* = Centrul de Ştiinţe Sociale ; *CŞST* = Centrul de Ştiinţe Sociale din Timişoara al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice ; **Cutezătorii** = *Cutezătorii*. Revistă săptămînală editată de Consiliul Naţional al Organizaţiei Pionierilor, Bucureşti, **1**, 1967 [**17**, nr. 49, 1983] ; *cuv.* = cuvînt, cuvinte ;

dc. = document(e) ; *dec.* = decembrie ; *deutsch. Zus.* = deutscher Zusammenfassung ; *DGAS* = Direcţia Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România ; *DÎLTP* = Direcţia Învăţământ Liceal şi Tehnic Profesional a M.E.I. ; **DN** = Dobrogea nouă. Organ al Comitetului Judeţean Constanţa al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Constanţa, **1**, 1947 [**36**, nr. 10962, 6 dec. 1983] ; *doc.* = docent ; **Dolgozó nő** = *Dolgozó nő*. Társadalmi-politikai és kulturális folyóirat. Kiadja Román Szocialista Köstársasag Országos Nőtanácsa, Cluj-Napoca, **1**, 1954 [**39**, nr. 12, 1983] ; *dr.* = doctor în ştiinţe ; **DR** = *Drapelul roşu*. Organ al Comitetului Judeţean Timiş al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Timişoara, **1**, 1943 [**40**, nr. 12087. 13 dec. 1983] ; **DrN** = *Drum nou*. Organ al Comitetului Judeţean Braşov al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Braşov, **1**, 1943 [**40**, nr. 12089, 10 dec. 1983] ; **DW** = *Die Woche*. Organ des Kreiskomitees der RKP und des Kreisvolksrates Sibiu, Sibiu, **1**, 1968 [**16**, nr. 834, 1983].

EAl = Editura Albatros, Bucureşti ; *EARSR* = Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti ; *EC* = Editura Ceres, Bucureşti ; **Echinox** = *Echinox*. Revistă studenţească de cultură, Cluj-Napoca, **1**, 1967 (Consiliul U.A.S.C. — UCN) [**15**, nr. 5—6, 1983] ; **Ecoul** = *Ecoul*. Organ al Comitetului Judeţean Bistriţa-Năsăud al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Bistriţa, **1**, 1967 [**16**, nr. 1564, 1983] ; *ECR* = Editura Cartea Românească, Bucureşti ; *ed.* = ediţie ; editat(ă) ; *ED* = Editura Dacia, Cluj-Napoca ; *ÉdJ* = Éditions Junimea, Iassy ; *EDP* = Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti ; *ÉdU* = Éditions „Univers", Bucarest ; *EE* = Editura Eminescu, Bucureşti ; *EF* = Editura Facla, Timişoara ; *EFS* = Educaţie fizică şi sport. Revistă teoretică şi metodică editată de Consiliul Naţional pentru Educaţie Fizică şi Sport din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1947 [**35**, nr. 12, 1982] ; *EJ* = Editura Junimea, Iaşi ; *EL* = Editura „Litera", Bucureşti ; **Előre** = *Előre*. A Szocialista Demokrácia és Egység Frontja Országos tanácsának napilapja, Bukarest, **1**, 1947 [**37**, nr. 11227, 31 dec.1983] ; *EM* = Editura Minerva, Bucureşti ; *EMB* = Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara ; *EMer* = Editura Meridiane, Bucureşti ; *Engl. Ab.* = English Abstract ; **Era socialistă** = *Era socialistă*. Revistă teoretică şi social-politică a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Bucureşti, **1**, 1929 [**63**, nr. 24, 1983] ; *EST* = Editura Sport-Turism, Bucureşti ;

EŞE = Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti; *ET* = Editura Tehnică, Bucureşti; *etim.* = etimologie; *EU* = Editura Univers, Bucureşti; *ex.* = exemplu; *expr.* = expresie.

f. = foaie; *facs.* = facsimil(e); **Familia** = *Familia*. Revistă de cultură. Fondator: Iosif Vulcan. Seria a V-a, Oradea, **1**, 1965 [**19**, nr. 12, 1983]; **Făclia** = *Făclia*. Organ al Comitetului Judeţean Cluj al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Cluj-Napoca, **1**, 1944 [**39**, nr. 11504, 29 n. 1983]; **FDN** = *Falvak dolgozó népe*. Kiadia a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium, a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos Szövetsége a Termelési Felvásárlasi és Ámforgalmazási Szövetkezetek, Központi Szövetsége, Bucureşti, **1**, 1954 [**39**, nr. 49, 1983]; *FC* = Facultatea de Comerţ; *FCon.* = Facultatea de Construcţii; *f. e.* = fără editură; *FE* = Facultatea de Electrotehnică; *febr.* = februarie; *FF* = Facultatea de Filologie; *FFI* = Facultatea de Filologie-Istorie; *FIF* = Facultatea de Istorie-Filozofie; *fig.* = figură; **Filatelia** = *Filatelia*. Organ al Asociaţiei Filateliştilor din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1952 [**32**, nr. 12, 1983]; *FilF* = Filiala de Filologie; *FÎP* = Facultatea de Învăţământ Pedagogic; *f. l.* = fără loc; **Flacăra** = *Flacăra*. Săptămînal editat de Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, Bucureşti, **1**, 1952 [**32**, nr. 51—52, 1983]; **Flamura** = *Flamura*. Organ al Comitetului Judeţean Caraş-Severin al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Reşiţa, **1**, 1948 [**34**, nr. 3448, 1983]; *FLLR* = Facultatea de Limba şi literatura Română; *FLLS* = Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine; *FLS* = Facultatea de Limbi Străine; **Forum** = *Forum*. Revista învăţământului superior. Publicaţie lunară editată de Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Bucureşti, **1**, 1959 [**25**, nr. 12, 1983]; *fot.* = fotografie; **FP** = *Flamura Prahovei*. Organ al Comitetului Judeţean Prahova al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Ploieşti, **1**, 1947 [**36**, nr. 7407, 1983]; *FTCT* = Facultatea de Tehnologie Chimică a Textilelor; **FVL** = v. nr. 39.

GB = *Glasul bisericii*. Revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, Bucureşti, **1**, 1942 [**41**, nr. 11—12, 1982]; *geogr.* = geografic; *gl.* = glosar.

h. = hartă.

ian. = ianuarie; **IAR** = v. nr. **339**; **IB** = *Informaţia Bucureştiului*. Ziar al Comitetului Municipal Bucureşti al P.C.R. şi al Consiliului Popular Municipal Bucureşti, Bucureşti, **1**, 1953 [**31**, nr. 9376, 3 dec. 1983]; *ICED* = Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice (din Bucureşti); *ICI* = Institutul Central pentru Coordonare şi Informatică din Bucureşti; *IESEE* = Institut d'études sud-est européennes, Bucarest; **Ifjúmunkás** = *Ifjúmunkás*. A României Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi bizottságának hetilapja, Bucureşti, **1**, 1956 [**27**, nr. 51, 1983]; *IÎS* = Institutul de Învăţământ Superior; *IÎSP* = Institutul de Învăţământ Superior din Piteşti; *IÎSS* = Institutul de Învăţământ Superior din Sibiu; *IL* = = Institutul de Lingvistică al Universităţii din Bucureşti; *ILIL* = Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară al Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca; **ILR** = *Istorie şi limbă românească*, supliment al revistei *Cronica*, Iaşi; *ind.* = indice; *inform.* = informator(i); *int.* = interviu; *IPB* = Institutul Politehnic din Bucureşti; *IPG* = Institutul de Petrol şi Gaze din Ploieşti; *IPI* = Institutul Politehnic „Gh. Asachi" din Iaşi; **IPSC** = v. nr. 73; **IS** = *Igasz szó*. Romania Szocialista Köztársaság Irószövetségének havi folyóirata, Cluj-Napoca, **1**, 1953 [**31**, nr. 11, 1983]; **ISR** = v. nr. **561**; **IST** = v. nr. **1852**; *IŞJ* = Inspectoratul Şcolar Judeţean; *iul.* = iulie; *iun.* = iunie.

i.a.t. = în afară de text; **Înainte** = *Înainte*. Organ al Comitetului Judeţean Dolj al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Craiova, **1**, 1944 [**40**, nr. 12034, 4 dec. 1983]; **ÎnsDid-Constanţa** = *Însemnări didactice — Aspecte ale activităţii instructiv educative în grădiniţa de copii*, Constanţa, [f. e.], 1979, 164 p.; *Probleme metodico-ştiinţifice ale predării limbii şi literaturii române*, Constanţa, [f. e.], 1981, 190 p.; **ÎnvLicTehn** = *Învăţământul liceal şi tehnic profesional*. Revistă editată de Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Bucureşti, **1**, 1963 [**31**, nr. 12, 1983].

KarpRund = *Karpaten Rundschau*. Wochenschrift für Gesellschaft — Politik — Kultur, Braşov, **1**, 1968 [**16**, nr. 50, 1983]; *KK* = Kriterion Könykiadó, Bucureşti; **KM** = *Kerestény magvetö*. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár-Napoca, **1**, 1896 [**89**, nr. 1, 1983]; **Korunk** = = *Korunk*. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata, Cluj-Napoca, **1**, 1942 [**42**, nr. 10, 1983]; *KV* = Kriterion Verlag, Bucureşti.

LAS = v. nr. **340**; **LL** = v. nr. **59**; **LLEA** = v. nr. **2201**; **LLR** = v. nr. 41; **LLRL** = v. nr. **58**; **LLRusă** = v. nr. **1773**; **LMŞ** = v. nr. **60**; *loc.* = localităţi; **LR** = v. nr. 40; **LRLM** = = v. nr. **1990**; **Luceafărul** = *Luceafărul*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România; **Lumea** = *Lumea*. Săptămînal de politică externă, Bucureşti, **1**, 1963 [**21**, nr. 52, 1983].

MA = *Mitropolia Ardealului*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, a Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei, Sibiu, **1**, 1956 [**27**, nr. 3—4, 1983]; **Magazin** = *Magazin*. Revistă săptămînală editată de Frontul Democrației și Unității Socialiste, București, **1**, 1959 [**27**, nr. 52, 1983]; **Manuscriptum** = *Manuscriptum*. Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române, București, **1**, 1970 [**14**, nr. 4, 1983]; *mart.* = martie; *mat.* = materii; **MB** = *Mitropolia Banatului*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, Timișoara, **1**, 1951 [**33**, nr. 7—8, 1983]; **MCC** = *Mehedinți — Cultură și civilizație*. IV. Colectivul de redacție: Eleodor Popescu, Virgiliu Tătaru, Constantin Poganu, Pavel Ciobanu, Mite Măneanu, Drobeta Turnu-Severin, 1982, 608 p. (CJCES Mehedinți); **MCD** = v. nr. **712**; *MEI* = Ministerul Educației și Învățămîntului; **MI** = *Magazin istoric*. Revistă de cultură istorică, București, **1**, 1967 [**17**, nr. 12, 1983]; **Milcovul** = *Milcovul*. Organ al Comitetului Județean Vrancea al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, Focșani, **1**, 1967 [**16**, nr. 1988, 1983]; **MÎP** = *Modernizarea învățămîntului primar*. Volumul este coordonat de Anton Vasilescu — redactor șef și Medeea Bunescu — redactor responsabil, București, [f. e.], 1981, 172 p. (Revista de pedagogie); **MLLF** = v. nr. **2108**; MO = *Mitropolia Olteniei*. Revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, Craiova, **1**, 1948 [**35**, nr. 5—6, 1983]; **MS** = *Muncitorul sanitar*. Săptămînal editat de Ministerul Sănătății și Comitetul Uniunii Sindicatelor din Unitățile Sanitare, București, **1**, 1954 [**29**, nr. 51, 1983]; *ms(s)* = manuscris(e); **MSȘFLA** = v. nr. **61**; *multigr.* = multigrafiat(e); **Művelődés** = *Művelődés*. A megéneklunk, Románia Országos Fesztivál folyóirata. Kiadja a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács, București, **1**, 1948 [**36**, nr. 12, 1983].

n. = noiembrie; **NBZ** = *Neue Banater Zeitung*. Organ des Kreiskomitees der R.K.P. und des Kreisvolksrates Temesch, Temeswar, **1**, 1957 [**27**, nr. 6535, 15 dec. 1983]; *nereg.* = neregulat(e); **NL** = *Neue Literatur*. Zeitschrift des Schriftstellerverbandes der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, **1**, 1950 [**34**, nr. 11, 1983]; **Noesis** = *Noesis*. Travaux du Comité roumain d'histoire et de philosophie des sciences, București, EARSR, **1**, 1975 (Académie de la République Socialiste de Roumanie) [**6**, 1980]; *nr.* = număr(ul); **NW** = *Neuer Weg*. Zeitung des Landesrates der Front der Sozialistischen Demokratie und Einheit, Bukarest, **1**, 1949 [**35**, nr. 10762, 31 dec. 1983]; **NyIK** = v. nr. 42.

oct. = octombrie; *OIDSPS* = Office for Information and Documentation in Social and Political Sciences; *OIDȘSP* = Oficiul de Informare și Documentare în Științele Sociale și Politice; **Omagiu G. Ivănescu** = v. nr. **62**; **Orizont** = *Orizont*. Săptămînal politic-social și literar-artistic editat de Uniunea Scriitorilor din R.S.R. și Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Timiș, Timișoara, **1**, 1951 [**34**, nr. 52, 1983]; **Ortodoxia** = *Ortodoxia*. Revista Patriarhiei Române, București, **1**, 1949 [**34**, nr. 4, 1982]; **OS** = *Opinia studențească*. Organ al Consiliului U.A.S.C. din C.U. Iași, Iași, **1**, 1974 [**10**, nr. 4—5, 1983].

p. = pagină; **PagBuc** = *Pagini bucovinene*. Supliment [al periodicului **ConvLit**] editat de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Suceava, Iași, **1**, 1982 [**2**, nr. 12, 1983]; **PID** = *Probleme de informare și documentare*, București, **1**, 1966 (Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie. Institutul Național de Informare și Documentare) [**17**, nr. 3, 1983]; *pl.* = planșă; **PMD** = *Preocupări metodico-didactice*, Slobozia, [f. e.], 1982 (IȘJ Ialomița. CCD); **PN** = *Presa noastră*. Revistă editată de Consiliul Ziariștilor din cadrul Uniunii Sindicatelor din Presă, Poligrafie și Edituri din R.S.R., București, **1**. 1955 [**28**. nr. 8—9, 1983]; *prof.* = profesor; **PS** = *Pentru socialism*. Organ al Comitetului Județean Maramureș al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, Baia Mare, **1**, 1949 [**34**, nr. 8735, 1983].

RA = *Revista arhivelor*, București, **1**, 1924 (DGAS) [**60**, vol. 45, nr. 4, 1983]; **Ramuri** = *Ramuri*. Revistă lunară editată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Dolj, Craiova, **1**, 1964 [**20**, nr. 12, 1983]; RCM = *Revista cultului mozaic*, București, 1, 1956 [28, nr. 542, 1983]; **RE** = *Revista economică*, București, **1**. 1975 (Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale — Institutul Central de Cercetări Economice) [**9**, nr. 52, 1983]; *rec.* = recenzie; REF = *Revista de etnografie și folclor*, București, EARSR, **1**, 1955 [**28**, nr. 2, 1983]; *res. esp.* = resúmen en español; *rés. fr.* = résumé en français; **RESEE** = v. nr. 43; *rez. rom.* = rezumat în română; **RF** = *Revista de filozofie*. Apare sub egida Secției de filozofie și logică a Academiei de Științe Sociale și Politice, București, **1**, 1954 [**30**, nr. 6, 1983]; **RI** = *Revista de istorie*, București, **1**, 1948 (AȘSP. Secția de istorie și arheologie) [**36**, nr. 12, 1983]; **RITL** = *Revista de istorie și teorie literară*, București, **1**, 1952 (AȘSP. Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu") [**32**, nr. 4, 1983]; **RLib** = *România liberă*. Cotidianul Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, București, **1**, 1944 [**41**, nr. 12182, 31 dec. 1983]; **RLit** = *România literară*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, București, **1**, 1968 [**16**, nr. 52, 1983]; **RMM** = *Revista*

muzeelor și monumentelor. Muzee, București, **1**, 1964 (CCES) [**20**, nr. 8, 1983]; **RN** = *Revista noastră*. Publicație a elevilor Liceului „Unirea" din Focșani, fondată în 1912 (Serie nouă din 1972). Fondator: Prof. Dimitrie Papadima. Coordonator: Prof. Petrache Dima, Focșani [**12**, nr. 94—95—96, 1983]; **RomBooks** = *Romanian Books*. Quarterly Magazine brought out in English, French, German and Russian by the Publishing Centre, Bucharest, **1**, 1974 [nr. 4, 1983]; **RomN** = *Romanian News*. Weekly published en English and French, Bucharest, **1**, 1978 [**6**, nr. 52, 1983]; **Roum** = *Roumanie d'aujourd'hui*, Revue mensuelle paraïssant en français, allemand, anglais et espagnol, Bucarest [nr. 12, 1983]; **RPed** = *Revista de pedagogie*, Editată de Ministerul Educației și Învățământului, București, **1**, 1952 [**32**, nr. 12, 1983]; **RPH** = *Romania. Pages of History*. Published in English, French, German, Russian, Spanish. Quarterly, Bucharest, **1**, 1975 (AGERPRES. Romanian News Agency Publishing House) [**7**, nr. 4, 1982]; **RR** = *Revue roumaine*. Publication mensuelle de culture. Paraît en français, allemand, anglais et russe, Bucarest, **1**, 1947 [**37**, nr. 10, 1983]; **RRH** = *Revue roumaine d'histoire*, București, EARSR, **1**, 1962 (ASSP) [**22**, nr. 3, 1983]; **RRL** = v. nr. 44; **RRMPA** = *Revue roumaine de mathématique pure et appliquée*, București, EARSR, **1**, 1956 (AcRSR), [**28**, nr. 10, 1983]; **RS** = v. nr. **154**; *Rtd* = Rezumatul tezei de doctorat; *rubr.* = rubrică; *RUBr* = Reprografia Universității din Brașov; *RUC* = Reprografia Universității din Craiova; *RUG* = Reprografia Universității din Galați; *рус. рез.* = русское резюме.

SACLER = v. nr. **1627**; **Săptămîna** = *Săptămîna culturală a capitalei*. Revistă editată de Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București, București, **1**, 1970 [nr. 52, 1983]; *sch.* = schemă; **SCIVA** = *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*. București, EARSR, **1**, 1949 (AȘSP) [**34**, nr. 3, 1983]; **Scînteia** = *Scînteia*. Organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, București, **1**, 1931 [**52**, nr. 12863, 31 dec. 1983]; **SCJ** = *Studii și cercetări juridice*, București, EARSR, **1**, 1956 (AȘSP) [**28**, nr. 4, 1983]; **SCL** = v. nr. 46; **SC-Sibiu** = *Studii și comunicări*. Sub redacția lui Ilie Moise, Sibiu, **1**, 1978 (CCES al județului Sibiu. AFE din județul Sibiu) [**4**, 1982]; **ScTin** = *Scînteia tineretului*. Organ central al Uniunii Tineretului Comunist, București, **1**, 1945 [**39**, nr. 10759, 31 dec. 1983]; **ScTin SLA** = *Scînteia tineretului. Supliment literar-artistic*, București, **1**, 1981 [**3**, nr. 52, 1983]; **Sec 20** = *Secolul 20*. Revistă de literatură universală editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, București [nr. 10—11—12, 1982]; **SELL** = v. nr. **1626**; *sept.* = septembrie; *SÎ* = Sindicatul Învățămîntului; **SLA** = v. nr. **2109**; **SLLM** = v. nr. **1775**; **SLRC** = *Studii de literatură română și comparată*, Timișoara, TUT (UT. FF) [I, 1976; III, 1981]; **SMAV** = v. nr. **448**; *SR* = Scrisul Românesc, editură, Craiova; *SRLR* = Societatea Română de Lingvistică Romanică; *SSC* = Societatea de Studii Clasice din Republica Socialistă România; *SSF* = Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România; **ST** = *Studii teologice*. Revista institutelor teologice din Patriarhia Română, București, **1**, 1949 [**34**, nr. 10, 1982]; **StCl** = v. nr. **1547**; **Steaua** = *Steaua*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din R. S. România. Literatură. Artă. Cultură, Cluj-Napoca, **1**, 1950 [**34**, nr. 12, 1983]; **StUBB** = v. nr. 45; **SU** = v. nr. **337**; **Synthesis** = *Synthesis*. Bulletin du Comité National de Littérature Comparée de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1**, 1974 (AcSSP) [**10**, 1983].

ȘB = *Școala bîrlădeană*. Editată de Comitetul Sindicatului Învățămînt Bîrlad. Alcătuit de un colectiv de redacție. Redactor responsabil: Gruia Novac, Bîrlad, [f. e.], **1**, 1969 [**9—10**, 1981—1982]; **ȘSPH** = v. nr. 75; **ȘSPR** = v. nr. 76; **ȘtTehn** = *Știință și tehnică*. Revistă lunară editată de Comitetul Central al U.T.C., București, **1**, 1950 [**34**, nr. 11, 1983].

tab. = tabel(e); *TBCS* = Tipografia Bibliotecii Centrale de Stat din București; *t. com* = titlu(l) comun; **TelR** = *Telegraful român*. Foaie religioasă editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului, Sibiu, **1**, 1852 [**131**, nr. 41—42, 1983]; **Tett** = *Tett*. Természet. Ember. Tudományi. Technika, Bukarest [nr. 3, 1983]; **Tomis** = *Tomis*. Revistă lunară editată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă Constanța, Constanța, **1**, 1966 [**18**, nr. 12, 1983]; *top.* = toponim(e), toponimic; *trad.* = traducere, tradus; **Transilvania** = *Transilvania*. Revistă politică, social-culturală și literară. Serie nouă. Editată de Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă, Sibiu, **1**, 1972 [**12**, nr. 12, 1983]; **TribElev** = *Tribuna elevului*. Supliment la *Tribuna*, Cluj-Napoca [oct., nr. 43, 1983]; **TribRom** = *Tribuna României*. Revistă editată de Asociația „România", București, **1**, 1972 [**12**, nr. 258, 1983]; **TribȘc** = *Tribuna școlii*. Revistă editată de Ministerul Educației și Învățămîntului și Uniunea Sindicatelor din Învățămînt, Știință și Cultură, București, **1**, 1971 [**13**, nr. 257, 1983]; **Tribuna** = *Tribuna*. Director fondator: Ioan Slavici (1884), Săptămînal de cultură, editat de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Cluj-Napoca, **1**, 1957 [**27**, nr. 52, 1983]; **TS** = *Tribuna Sibiului*. Organ al Comitetului Județean Sibiu al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, Sibiu, **1**, 1948 [**35**, nr. 8205, 1983]; **TÚ** = *Tanügyi Újság*. Kiadja a Nevelés- és Oktatásügyi Minisztérium és az Oktatási,

Tudományos és Művelődési Szakszervezetek Szövetsege România SZK, Bucureşti, **1**, 1956 [**27**, nr. 10, 1983]; *TUB* = Tipografia Universităţii din Bucureşti; *TUCN* = Tipografia Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca; *TUI* = Tipografia Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi; *TUT* = Tipografia Universităţii din Timişoara.

ŢVN = *Ţara visurilor noastre*. Revista Liceului „Emanuil Gojdu", Oradea, Seria a III-a, Oradea, **1**, 1967 [nr. 57—58, iul. — dec. 1981].

UASCR = Uniunea Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din România; *UB* = Universitatea din Bucureşti; *UBr* = Universitatea din Braşov; **UC** = *Universitatea Comunistă*. Revistă a Consiliului Uniunii Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din Universitatea Bucureşti, Bucureşti, **1**, 1957 [**26**, nr. 1, 1983]; *UCN* = Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca; *UG* = Universitatea din Galaţi; *UGSR* = Uniunea Generală a Sindicatelor din România; *UI* = Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi; **Új Élet** = *Új Élet*. A Szocialista Demokrácia és Egység Frontja. Országos tanácsának képeslapja, Tîrgu-Mureş, **1**, 1958 [**25**, nr. 22, 1983]; *univ.* = universitar; *UT* = Universitatea din Timişoara; **Utunk** = *Utunk*. România Szocialista Köztársaság írószövetségenek lapja, Kolozsvár-Napoca, **1**, 1946 [**38**, nr. 50, 1983].

v. = vezi; *VASRR* = Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien; **Vatra** = *Vatra*. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România şi Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al Judeţului Mureş. Lunar social-cultural, Directori fondatori: I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coşbuc (1894), Tîrgu-Mureş, **1**, 1971 [**13**, nr. 12, 1983]; *vb.* = verb(e); **VB** = *Viaţa Buzăului*. Organ al Comitetului Judeţean Buzău al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Buzău, **1**, 1968 [**16**, nr. 2398, 7 mai 1983]; **VBibl** = v. nr. **382**; **Viitorul** = *Viitorul*. Organ al Comitetului Judeţean Mehedinţi al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Drobeta—Turnu-Severin, **1**, 1967 [**16**, nr. 2036, 1983]; **VînPesc** = *Vînătorul şi pescarul sportiv*. Revistă a Asociaţiei Generale a Vînătorilor şi Pescarilor Sportivi, Bucureşti, **1**, 1946 [**35**, nr. 7, 1983]; **VN** = *Veac nou*. Revistă editată de Comitetul Naţional pentru Promovarea Prieteniei şi Colaborării cu alte Popoare, Bucureşti, **1**, 1946 [**39**, nr. 12, 1983]; *vol.* = volum(ul); **VR** = Viaţa românească. Revistă întemeiată la Iaşi, în martie 1906, de un grup de intelectuali în frunte cu Constantin Stere şi G. Ibrăileanu. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor, Bucureşti, [**78**, nr. 12, 1983]; **VRMB** = *Vestigii rupestre din Munţii Buzăului*. Coordonator: Corneliu Ştefan, Buzău, [f. e.], 1980, 88 p. + 1 h. î.a.t. (Arhivele Statului Buzău); **VS** = *Viitorul social*. Revistă de sociologie şi ştiinţe politice, Bucureşti, **1**, 1972 (AŞSP. Comitetul Naţional de Sociologie. Academia Ştefan Gheorghiu. Asociaţia Română de Ştiinţe Politice) [**12**, nr. 6, 1983]; **VSt** = *Viaţa studenţească*. Revistă a Uniunii Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din România, Bucureşti, **1**, 1956 [**27**, nr. 52, 1983]; **V.u.K.** = *Volk und Kultur*. Zeitschrift des Landesfestivals „Cîntarea României". Herausgegeben von Rat für Kultur und Sozialistische Erziehung, Bukarest, **1**, 1948 [**35**, nr. 11, 1983].

ZN = *Zori noi*. Organ al Comitetului Judeţean Suceava al P.C.R. şi al Consiliului Popular Judeţean, Suceava, **1**, 1945 [**38**, nr. 10529, 31 iul. 1983].

INDICE ALFABETIC

1. AUTORI*

Aaron, V. [945]
Adăscăliţei, Vasile 2266
Adler, Lolita 2162
Adorno, Th. W. [202]
Afloarei, Gheorghe 93
Agemian, Silvia 1815, [1816]
Agopian, Ştefan [1298]
Agosti, Stefano 258, [374]
Agrigoroaiei, Valentina 1640, 2113
A. Gy. *1853*
Ahmadia, Nabil 2160
A. I. *47*
Ajeti, Idriz [1813]
Albert, F. *2207*
Aldea, O. 292

* Cifrele culese cu caractere **aldine** trimit la autori de cărţi sau de volume separate; cifrele culese cu caractere *cursive* trimit la autori de recenzii; cifrele culese cu caractere obişnuite se referă la autori de articole, studii etc. apărute în periodice, culegeri etc.; în sfîrşit, cifrele puse între paranteze drepte trimit la autori recenzaţi sau discutaţi, în mod special, în articole sau în cărţi.

Alecsandri, Vasile [480], [524], [525], [602], [1218], [1289]
Alexandrescu, Adrian 340, 393
Alexandrescu, Petre *1548*
Alexandru, Teodora [1182]
Al-George, Sergiu 338, [349]
Alioth, Alfred O. 616, [654]
Alziza Seixo, Maria 171
Amelio, Silvestro [1707]
Amin, Radwan Taha 2160
Anca, George [1862], [1864]
Andea, Avram 746, 747
Andea, Suzana 747, 748
Andereo, Aida *1799*
André, Jacques [1551], [1552], [1558]
Andreescu, D. [1161]
Andreescu, Ştefan 749
Andreescu, Vasile 2114, 2203, 2204
Andrei, Al. 54
Andrei, Constantin I. 966
Andrei, Mihail 2115
Andrei, Nicolae 1874
Andriescu, Al. [655], 1188, 1344, 2116, 2266
Androne, Paul 1345
Andronovici, Doina 2117
Angelescu, Gabriel 1189
Anghel, D. [1267]
Anghel, Dumitru 1875
Anghel, Ioana 22, [28], [31], [33], 1013, **1151**, [1175]
Anghel, Paul *563*
Anghel, Petre *1007*
Anghelescu, Marica 163
Anghelescu, Mircea 478, 2255
Anghelescu, Nadia 172, 173, **338**, [349], *1872*
Anghelescu Irimia, Mihaela 1576
Antal, Miklos [1155]
Antofi, George 868, [885], [914], [942]
Anton, Aurelia 2006
Anton, Daniel 2006
Anton, Ioan 2194
Antonescu, Nae *883*, *2248*
Anuichi, Silviu *1776*
Apicius, M. Gavius [1551]
Apollonius Dyskolos 338, [349]
Apor, E. [1639],
Apostol, Julieta 2114, 2203, 2204
Apostol, Violeta 2118
Apostolache-Stoicescu, Zoe [1184], [1185]
Apreotesei, Cezar 1014
Aquino, Thomas de 338, [349]
Ardelean, Liliana 1973
Ardelean, Petru M. 568
Ardeleanu, Ioan 1876
Ardeleanu, Lucia *1800*
Ardeleanu, Mihai 1577
Ardevan, Radu 559
Areşteanu, Marie-Claire 1203
Argeşeanu, Ştefan *1777*
Arghezi, Tudor [1116], 1190, 1191, [1196], [1197], [1204], [1213], [1286], [1931]
Arhip, Odette 479
Arion, George 1470
Ariosto, Ludovico [1314]
Aristotel 338, [349], [1569]
Arjoca, Eugenia 2007
Armaş, Silvia 1735, v. şi **Niţă-Armaş, Silvia**
Arnauld, A. 338, [349]
Arsene, Doru [692], **711**, [725]
Arsenie, Dan 174
Arvat, Dumitru 1877
Arvinte, Maria 2205
Arvinte, Vasile 84, 175, **1089**, [1114], 2266
Asachi, Gheorghe [602], **750**
Asandei, Elena 2119
Aşgian, B. 176
Atanasiu, F. 1641
Atanasov, Petăr [1777]
Atsalos, Basile [1555]
al Attasi, Salam 2160
Atzberger, Adolf 1578
Augustinus, Aurelius 338, [349]
Avalle D'Arco, Silvio 258, [374]
Avădanei, Constanţa 2120
Avădanei, Ştefan 177, 178, 179, **293**
Avram, Andrei 78, 569, 948, 1090, 1642, *1702*
Avram, Mioara 480, [497], [525], 952, 989, 1091, 1471, 1472, [1476], [1477], [1478], [1484], [1489], [1490], [1494], [1495], [1496], [1497], [1499], [1500], [1502], [1503], [1504], [1505], [1507], [1508], [1509], 1878, 1879, 1880, 1881, 1882
Axinte, L. *449*
A. Z. *884*
Azzaretti, Emilio [1712]

Babeş, Mircea 570
Babeu, Doina 481, **639**, [644], 660
Bacâru, Livia 751
Baciu, Ileana, *2208*, *2209*
Baciu, Ioan 1643
Bacovia, George [99], [1221], [1262], [1272], [1310], [1321], [1941], v. abr. **Ateneu**
Badea, Ştefan 752, 1192, 1193
Bader, E. [1565]
Badia i Margarit, Antoni [1695]
Bagdasar, Radu 391
Bahner, Werner [1704]
Bakos, Ferenc [1854], [1855], [1856], [1861]
Balacciu, Jana 1106, *1499*, *1703*, v şi mai jos
Balacciu-Matei, Jana 967, 1107, v şi mai sus
Balaci, Alexandru 1150
Balan, D. *1786*
Balász, L. *1854*
Balla, Sára, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126
Balogh, Edgar [1853]
Balotă, Nicolae 482
Bán, Alexe 1, 1723, 1724, 1725, 2008, [2215], [2217], [2222]
Bantaş, Andrei 1092, 1115, **1117**, [1159], *1327*, 2009
Bara, Mariana *471*, *1008*
Baranga, Aurel [1360]
Barbă, G. *1778*

Barbu, Constantin 1015
Barbu, Ion [1256], [1668]
Barbu, Viorel 2266
Bardon, H. [1557]
Bariț, G. [557]
Barna, A. 483, 1674
Barth, Petru [851]
Bartha, János 1822
Barthes, Roland [278], [347]
Bartl, Gerda [1517]
Bădără, Doru 753
Bădescu, Irina 1194
Bălan, Ion Dodu *885*, 1195
Bălan-Mihailovici, Aurelia 571, 572
Bălașa, D. 754
Bălașa, Dumitru 1414
Bălănescu, Sorina *1779*
Bălănoiu, Emilian 1883
Bălășescu, Mihail **1149**
Bălcescu, Nicolae [1312]
Băloiu, Elena **2203**, **2204**
Bălteanu, Viorica 1346
Băluță, Cloșca L. 1518
Băncilă, Florica *1629*
Bănciulescu, Victor 1016, *1154*
Bănescu, Marcu 1017, *1463*, *1549*
Bănica, Gheorghe **2160**
Bănica, Magdalena **2160**
Bărac, Ioan [784]
Bărbătescu, Mariana 1726
Bărboi, Constanța **58**, 1884, 1885, **1992**
Bărbuceanu, Mihai(l) **340**, 392, 393
Bărbulescu, Ilie [508]
Bărbulescu, Valeriu 1886
Bărbulescu-Dacu, Marin [572], [577]
Beccaria, Gian Luigi **258**, [374]
Becherescu, Letiția 1094, *1780*, 2010
Bechet, Florica 1519, 1520
Bejan, Dumitru 990, **2127**
Bejan, Nicolae 2011
Bejenaru, Lucia 484
Bejenaru, Petre D. 1347
Bekerman, Gérard [1705]
Belchiță Hartular, Anca 180
Beldescu, G. [458], [1489], [1496], *1500*, [1506], 1887
Beldiman, A. [945]
Beltechi, Eugen *472*, **712**, [716], [718], *1464*
Benadava, Salavador [1162]
Benedek, Grigore 1727, *1865*, 2012
Benescu, Cristache **1970**
Benkö, Otto **56**
Benkö Samu [1853]
Benția, Valeriu **1203**
Berca, Olimpia 485, **573**, **1116**, [1339],
Bercea, Livius Petru **573**, 1196, [1339], *1501*
Bercea, Radu **1537**
Berceanu, Barbu 1197
Berceanu, Barbu B. 1018
Bercescu, Sorina 1644
Berea-Găgeanu, Elena 968, **2153**
Berindan, Emilia [692], **711**, [725]
Berinde, Aurel 1094
Bernath, Mathias [1517]
Bessé, Bruno de [1162]
Beșteliu, Raluca *1155*
Betulescu, Ancuța 2013
Beziris, Anton **1117**, [1159]
Bhose, Amita 486, **787**, [887], [893], [894], [910], [919], [920], [923], [930], [936], 1862
Bidian, Viorel 661, 1019
Bidu-Vrănceanu, Angela 181, 213
Biju, Angela **1118**
Biju, Traian Mircea **1118**
Binder, Paul 574
Bion din Borysthenes [1572]
Bishop, Elizabeth [1576]
Bistrițianu, Al. [543]
Bîră, Elena 2014, 2015
Bîrlan, Ecaterina 2016
Bîrlădeanu, Mihaela *156*, 1645
Bîrlea, Gheorghe 94
Bîtea, Ioan N. 991, *1328*
B. L. [2051]
B. L. *27*
Blaga, Lucian 1198, [1229], [1237], [1247]
Blajovici, Traian *1156*, 1348
Blasco Ferrer, Edmundo 1646
Blănaru, E. 2017
Blideanu, Eugen [2004]
Blîndu, Mihaela Silvia 77
Blok, Aleksandr [1738]
Boatcă, Silvestru **58**
Bochmann, Klaus 182
Bock, Hanelore **2186**
Bocșan, Crina [32], 2018, v. și mai jos
Bocșan-Decusară, Crina **560**, v. și mai sus
Bodiu, Aurel 1216
Bodzei, Sigismund 1728
Boehme, Jacob [174]
Boeriu, Eta 1199
Boeru, Romulus **1142**
Bogdan, Constantin 1020
Bogdan, Damian P. 755, [897], **1465**
Bogdan, Ioan [507], [518]
Bogdan-Dascălu, Doina 183, [342], [346], 487, 1200, 1201, *1329*, [1339], v. și **Dascălu, Doina**
Bogdanović, Dimitrie [1794]
Bogrea, Vasile [513], [535], [538]
Bogza, Geo [1257], [1934]
Bogza Irimie, Rodica [745], *1855*
Boiangiu, Aneta **874**, [904], [928]
Boitet, Christian [453]
Bojin, Alexandru [543], [1996]
Bolc, Leonard [455]
Boldureanu, Viorel **2136** [2234]
Bolocan, Gh. 1415, 1416, 1729, [1798]
Bologa-Dobolyi, Adriana 1730
Bontea, Adriana 1202
Bontea, Vera **1127**
Bopp, Franz **787**, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Borcilă, Rozalinda *2210*

Borda, E. 488
Bordeianu, Mihai 1203, 2266
Borger, Maria 184
Borges, J. Luis [222], [341], [359]
Borlea, Sima 2199, 2205, [2231]
Borok, E. [387]
Borsady, Stephen [585]
Bosch i Cruanas, Lluis 741
Bot, L. 2128, v. şi **Both, Livia**
Botez, Monica 1579
Botezan, Ioana 559
Both, Livia 2128, v. şi **Bot, L.**
Botiş, Lidia 2129
Boţoman, Rodica C. [2210], [2229]
Bourdieu, Pierre 185, [216]
Bové, Paul A. [378]
Brad, Ion [1253]
Braga, Mircea [1734]
Braicu, D. A. 95, *886*
Branaş, Cornel *887*
Branco, Adelina 1132
Braniştе, Ene 575
Braşoveanu, Aurica 153, *1781*, 2019, **2199, 2205,** [2231]
Bratu, Costin 662
Bratu, Traian [508]
Braunstein, Iancu [910]
Brădăţan, Dumitru 1888
Brăileanu, Luminiţa 2130
Brăileanu, P. *1157*
Brăteanu, Elena 1701, [1721]
Brătescu, G. 756, 1521, 2268
Brătulescu, Letiţia 2020
Brăţa, Ioan *1994*
Brâncuş, Grigore [458], **576,** [642], [646], *960*, **1095, 1151,** [1175], 1807, 1808, 1889, [2212], [2221], [2233]
Breban, Vasile 22, [28], [31], [33], **1151,** [1175]
Brecht, B. [1615]
Bref. 1349
Bria, Ion [1174]
Brînzei, Muguraş *341*
Brodski, A. [1746]
Bruderer, Herbert E. [452]
Brumaru, Aurel Ion [572], 577
Bryant, William H. 186
Bucă, Marin [2215], [2217], [2222]
Buciumeanu, Dan 757
Bucşa, Ion 638
Bucur, Mircea 1152
Bucur-Barbu, Sebastian [941]
Budai-Deleanu, Ion [541], [812], [826], [861], [872]
Bugeanu, Dan 1204
Bujeniţă, Mihai 1021
Bulboacă, Eugen 1991
Bulea, Carmen 1580, 1581
Bulei, Ioan *1158*
Bulgăr, Gheorghe *63*, 96, 458, 459, 460, 489, 578, *713*, 758, *888*, *889*, *890*, 1205, 1206, *1330*, 1350, 1351, 1647, *1704*, *1856*, 1890, 2256
Buluţă, Gh. *473*, *891*, [900], [921], [932]
Bulz, Nicolae 394
Bunescu, Medeea, v. **abr. MÎP**
Bungărzan, Raluca 1352
Bura, László 1823, **1824**
Burcea, Paul 1149
Burduf, Leanţa [1801]
Bureţea, Emilian N. 1417
Burghelea, Cecilia 1150
Burileanu, Corneliu 395, 396
Burlacu, Ioan [1168], [1170], [1181]
Burlă, Vasile [508]
Burnei, Alexandra [1162]
Busuioceanu, Andrei 579
Bușoi, Emanuela 2021, 2022
Butnaru, Ion 515, 1388
Butoi, Mihaela 2131, [2230]
Buttitta, Antonio 258, [374]
Buţureanu, Silvia 1648, 2266
Buzaşi, Ion 2
Buzea, Constanţa 1353

Calotă, Ion *1076*, 1207, 1473, 1474, 1475, *1502*, *1503*
Calude, Cristian 397
Camões, Luís de [1698]
Candinas, Theo [1713]
Candrea, George [545]
Cantemir, Dimitrie 759, [1232]
Cantemir, Traian [562]
Cantuniari, Ileana 1649
Capotă, Ion 638
Caprettini, Gian Paolo 258, [374]
Carabulea, Elena 1078, 1476, 1477, [1489], v. şi **Avram, Mioara**
Carageani, G. 742
Caragiale, I. L. [1248]
Caragiale, Mateiu [1279]
Caraiani, Nicolae Gh. [731], [732], [734], [736]
Caraman, Petru [24], [508], [2269]
Caranfil, T. 1354
Cardaş, Mircea 1152
Carlston, Peter 2023
Carpinschi, Anton 1208
Carpov, Maria 187, 188, **335,** [373], [375]
Carriere, Jean [1564]
Cartojan, Nicolae [494], [520], **638**
Cassian, Nina 1355
Catullus [1557]
Cazacu, B. 81, *640*, 1891, v. şi **G. B.**
Cazacu, Cornelia 2024
Cazacu, D. 969
Cazacu, Dimitrie 1825, 2024, 2025
Călăraşu, Cristina 580
Călin, Liviu 538, [564]
Călinescu, G. 581, 638, [1275], [1304], 1356, [2237]
Căzăneşcu, Virgil Emil 393, [450]
Câmpean, Ileana 1151, [1175]

Câmpeanu, Eugen *1331*
Câmpeanu, Ilieș *1550*
Câmpeanu, P. M. 953
Câmpeanu, Roger [1162]
Cândea, Ionel 760
Cândea, Virgil **759**
Căndroveanu, Hristu 728
C. B. 97, v. și **Cazacu, B.**
C. C. *450, 2211*
Celmare, Atena **2132**
Cerepnin, I. V. [1782]
Cerkez, Matei **1992**
Cerna, Panait [1271]
Cerna-Rădulescu, Al. [1314]
Ceterchi, Ioan [1155]
C. G. 98, *1995, 2212*
Chantraine, Pierre [1565]
Chastagnol, A. [29]
Cheie, Paulina 490, **639**, [644], 1022
Chelaru, Valentin Gh. 1731
Chesneau du Marsais, César, **338**, [349]
Chețan, Octavian *1705*
Chindriș, Ioan 881
Chioreanu, Margareta 663
Chioreanu, Mihaela **639**, [644], 664
Chiosa, Clara Georgeta 1892
Chipurici, Nicolae 1418
Chirculescu, Vanda I. **2117**
Chirică, Neculai [1209], [1274]
Chirilă, Fedor 2026, 2105
Chirilov, P. 1, 2027, 2028
Chiriță, M. 1419
Chiriță, Gertrud G. 1582
Chiscop, Liviu 1893, **1991**
Chiș Șter, Ion 692, **711**, [725], 1357
Chițanu, Sorin **2133**, [2207]
Chițimia, I. C. 3, 491, 761, *892*, 1119, *1706*, 2257, [2263]
Chițoran, Dumitru 77
Chițoran, Mariana 189, 2029
Chivescu, Romeo 153, **1120**, [1167], [1182], 1732, 1759, 2030, 2105, **2199**, **2205**, [2231]
Chivu, Gh. 762, [901]
Chmelová, Jitka [1722]
Chomsky, Noam [311], [353], [409]
Chrétien de Troyes [320]
Cica, Vasile *1466*
Cihac, Alexandru [508]
Cileagă, Ilie 1894
Cineu, Georgeta 1895
Cinezan, Vladimir **638**
Ciobanu, Fulvia 1079, 1478, 1479, v. și **Avram, Mioara**
Ciobanu, Gabriela 2266
Ciobanu, Georgeta 78
Ciobanu, Pavel, v. abr. **MCC**
Ciocan, Nistor *1782*
Ciocea, Ion [1798]
Cioeîrlie, Constanța 2031
Cioeîrlie, Livius 190
Cioculescu, Șerban *564*, **638**, 763, *893*, 1209, 1210, 1650
Ciolac, Marina 1896, 1897
Ciompec, Georgeta 1358
Ciopraga, Constantin 191, *894*
Ciorănescu, Alexandru [478]
Ciorcan, Marcel 840
Cioroianu, Cecilia *2219*
Ciosescu, Rodica 1023
Ciparîu, Timotei [2], [85], [530], [532], [556], [559]
Ciricaș, Gheorghe **1152**
Ciubotaru, Ion H. 2269
Ciucă, Marcel-Dumitru [902], [931]
Ciucă, Valentin 764
Ciuche, Valentin 417
Ciuchindel, Luminița 1651, 1652, 1653, **1701**, [1721]
Ciurdariu, M. 765
Cinda, Ana 766
Cîrstoiu, Ion **876**, [1113], 1805
C. K. 1024, v. și **Kirițescu, Costin C.**
Clem, Nicolae [1167]
Cloșcă, Ionel [1155]
Cloutier, Jean [355]
Cobilanschi, Edith 2032
Codarcea, Mărioara 1898
Codrescu, Grigore 99, 1899
Codrescu, Teodor [777]
Codru-Drăgușanu, Ion [1210]
Coja, Ion [458], **954**, [960], [962]
Colette, Gabrielle Sidonie [1648]
Coloși, Vasile [490]
Coman, Mihai *1332*
Coman, Vasile [886]
Comănici, Germina 665
Comișel, Ecaterina 100
Comșulea, Elena **22**, [28], [31], [33], 1096, **1151**, [1175]
Comșulea, Livia **2134**
Conachi, C. [945]
Condillac, Etienne Bonnot de **336**, [349]
Conrad, A. *1630, 1631*
Conrad, Joseph [1603]
Constandache, Stela **1991**
Constantinescu, Ilinca 1115
Constantinescu, Justin **4**
Constantinescu, Mircea 433
Constantinescu, Nicolae 1025, 1211
Constantinescu-Chiriacescu, Ileana **2130**
Constantinescu-Dobridor, Gh. **2131**, [2230]
Coravu-Severineanul, Damaschin 767
Corbea, Andrei *1513*
Corbin, Donald E. [2210], [2229]
Coresi, diaconul [638], [844]
Cornea, Andrei **1537**
Cornea, Paul [945], 1212
Corneli, I. [490]
Cornilescu, Alexandra 192, 193, 1583, 1609, **2135**, [2208]
Cornițescu, Emilian 1870
Coroi, Artur 1826
Coroiu, Constantin *641*
Corti, Maria **258**, [374]

Corzan, Rodica [692], **711**, [725]
Cosăceanu, Anca [1122]
Cosma, Neagu [1155]
Cosma, Traian 1900
Cosmescu, Marin 1991
Costa, Ioana 1863
Costa, Traian *1551, 1552, 1553, 1554*
Costa-Foru, Anca 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Costandache, C. *1159*
Costăchescu, Adriana *48*, 79, 399, 1654
Coste, Ileana 2136, [2234]
Costin, L. [695]
Costin, Nicolae [775]
Costinescu, Mariana [913], [927], [944]
Costinescu, Petre [945]
Coşbuc, George [1568]
Coteanu, Ion 90, 101, [166], 194, [458], 461, 582, **583**, 955, [961], [964], [965], **1151**, [1175], 1213, **1992, 2153**
Cotorcea, Livia 1214
Cotoveehi, Maria 2199, 2205, [2231]
Courtés, Joseph 1655
Covaci, Albert *1783*
Covaci, Vasile 80, 1097, [1122], *2213*
Craşoveanu, D. 2258
Craveiuc, Iustina 1743
Crăciun, Corneliu *1160*
Crăciun, Gheorghe 195
Crăciun, Gligorcea [755]
Crăciun, Mariana 2137
Crăciun, Viorica 2127
Creangă, Ion [870], [1249], [1931]
Crester, Jean Yves [453]
Creţescu Gogălniceanu, Călina 2158
Creţia, Aurelia 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936], **1537**
Creţia, Petru 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936], **1537**
Creţu, Elvira [2003]
Cristache-Panait, Ioana 768
Cristea, Eugen 2127
Cristea, Teodora 102, 196, 1121, 1122, 2033, **2138**, [2218]
Cristea, Valeriu 1733, *2249*
Cristescu, Dana 433
Cristuţ, Emilia 1901
Crişan, Alexandru 103, 1902
Crişan, Aurelia 2113
Crişan, Emanuela 103
Crişan, Ştefan 769
Croitoru, Mircea 1, 1215, 1734
Croitoru, Otilia 1216, 2034, 2035,
Cronicar 104
Cronţ, Gheorghe *1555*
Crudu, Ştefan [1314]
Crumpei, Mona 1735
Csomortáni, Magdolna 1827
Cucerzan, Eugen S. 770
Cuceu, Maria 2127
Cueiureanu, Sonia 1217
Cucoş, Maria 1218
Cummings, E. E. [1624]
Cuniţă, Alexandra 105, [1122], 1656, 1657, 2036, **2138**
Curteanu, N. *451, 452, 453*
Cvasnii, Maria *342*

Daicoviciu, Hadrian 584, 585
Dan, Ilie *474*, 492, [562], 1396, 1420
Dan, Mărioara [692], **711**, [725]
Danciu, Alexandra 2127
Daniel, D. 1026
Dante Alighieri 338, [349], [1199]
Danţiş, Gabriela [909]
Daseal, Mihai 813
Dascălu, Crişu 56, 487, **573**, 1219, [1339]
Dascălu, Doina 573, v. şi **Bogdan-Dascălu Doina**
Dascălu, Laurenţia 949
Dascălu, Maria 1903
Dateu, Iordan 1123
Davenport, M. [1629]
David, Doina, 2139
David, Gyula [1853]
Davidoviciu, Adrian 339
Day, James 2198
Dănăilă, Ion 5, 415
Dănilă, Ioan 1904
Dănilă, Simion 1421
Dănilă, Viorica 2140
Dărămuş, Mihaela 2037
Deac, Augustin 586
Deboveanu-Terpu, Elena [1182]
Debren, Oleg 2038
Delavrancea, Barbu [1263]
Deleanu, Marcu Mihai 1220, [1334], [1336]
Deleanu, Valer 1399
Deliu, Olga [1801]
Denislam, Cetin 340, 393
Dennis, George T. [1543]
Densusianu, Ovid [290], [538]
Derrida, Jacques [237]
Descartes, René 338, [349]
D. I. *1161*
Diac, Livia 197
Diaconescu, Gh. [1161]
Diaconescu, Ion 992, 993, 994, 1905
Diaconescu, Paula 771, 1359
Diaconescu, Traian 1522
Diaconiţă, Iordache [1221]
Diaconovici, Corneliu [488], [523]
Diaconovic-Loga, Constantin [485]
Diaconu, Cornelia 106, 1906, *1996*
Diaconu, Mihai 1907
Diamant, Betinio *1170*
Dima, Mircea 1152
Dima, Petrache 107, 2240, v. şi abr. **RN**
Dima, Simion 1027
Dimachi, N. [945]
Dimisianu, G. 587
Dimitrescu, Florica *343, 344, 475*, 493, 494, *565*, 588, *642, 643, 644, 714, 731, 895, 1009*,

1028, [1041], [1042], [1086], [1154], *1162*, *1163*, [1164], [1171], 1360, *1707*, 2270
Dimitriu, Anton 772
Dimitriu, C. 589, 590, [1006], [1009], [1012], 2141, *2214*
Dimitriu, Corina 1658
Dimitriu, Danil 2116
Dimitriu, Gheorghița 198
Dimitriu-Snagov, Ion 773, v. și **Dumitriu-Snagov, Ion**
Dincă, Maria 1986
Dinu, Ion 1149
Dinu, Mihai 199, 400
Diodor din Sicilia 338, [349]
Diogenes din Oinoanda 338, [349]
Diogenes Laertes 338, [349]
Diomedes 338, [349]
Dionisie Eclesiarhul [754]
Dionys din Halicarnas 338, [349]
Dionysios Thrax 338, [349]
Diță, Alexandru V. 774, 775
Dițuleasa, Florian [2219]
Djamo-Diaconiță, Lucia *1811*
Djindjihașvili, Fanny [884]
Dobai-Pataki, Tünde 1828
Dobre, Acsinte 340, 401
Dobre, Al. *896*
Dobre, Dan 200, 201
Dobre, Mioara 108, v. și mai jós
Dobre, Mioara-Laerima 1873, v. și mai sus
Dobrițoiu-Alexandru, Teodora 1124
Dobroiu, Daniela 171
Doca, Gheorghe 1908, 1909, [1997], [1998], [2000], [2002]
Dogaru, Maria [1168], [1170], [1181]
Doinaș, Ștefan Augustin 202, 203, 204
P. Dombi, Erzsébet 205
Dominte, Constantin 462, *556*, 1480, 1659
Domokos, Sámuel [924]
Dorcescu, Eugen 56, 573, [718], 1222, [1339]
Dorobanțu, Eurosina 2142, 2143
Dorobanțu, Ion 2142, 2143
Dorobăț, Ana 2113
Doruțiu-Boilă, Emilia 1523, *1556*
Dosoftei [847], [898], [925], [934], [1116], [1168]
Dostoievski, F. M. [1294], [1733], [1779]
Dragnev, D. M. [1782]
Dragnev, Donca 2197, 2203, 2204
Dragodan, Mihaela 776
Dragomirescu, Alexandru 777
Dragomirescu, Elena 1910
Dragomirescu, Gh. N. 970, 995
Dragomirescu, Iordan 1149
Dragoș, Elena *345*, *346*
Drașoveanu, D. D. *961*
Drăgan, Gheorghe 700
Drăgănescu, Mihai 109, 206, 339
Drăghicescu, Janeta 2039, 2177, [2224]
Drăgoiu, Teodor 1911
Drăgoiu, Valeria 1911
Drăgotoiu, Ion 638
Drăgulescu, Constantin 666, 667
Drăgulinescu, Cornelia 1029
Dreghiciu, Doina 778
Dreisziger, Nandor [585]
Drimba, Vladimir 1151, [1175], 1638, *1639*
Drineea, Ion Șerban *1333*
Drincu, Sergiu 56, 639, [644] 668, 1080, *1334*, 1481, 1482, [1501], [1510], v. și abr. **ARB**
Dron, Virgil [543]
Drondoe, Vera 2010
Drotleff, Dieter 1584
Drül, Dagmar [1639]
Duca, Constantin [763]
Duca-Tinculescu, Doina [902], [931]
Duculescu, Victor [1155]
Dudaș, Florian [886]
Dugneanu, Paul 1223
Dulgheru, Maria 779
Duicu, Serafim 881
Dumistrăcel, Stelian *715*
Dumitrache, Margareta 402
Dumitrache, Viorel 402
Dumitrache, Viorel 402
Dumitrașcu, Katalin 1224
Dumitrașcu, Pompiliu *645*, 2266
Dumitrașcu, Victoria 2040
Dumitrescu, Almeida 1585
Dumitrescu, Ana 1912, 2144, [2214], [2230], 2162
Dumitrescu, Ion [543]
Dumitrescu, Ion 1149
Dumitrescu, Maria 153, 780, *897*, 1736, 1737, *1784*, *1785*, *1786*, *1787*, [1801] 2041, 2042
Dumitrescu, Suzana-Carmen 81, 1030
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe 1992
Dumitrescu-Sîrbu, Domnița 1660, *1708*, 2043
Dumitriu, Leonida 616, [654]
Dumitriu-Snagov, Ion 1422, v. și **Dimitriu-Snagov, Ion**
Dumitru, Paraschiva *1788*
Dumitru Atomuleasa, Ida 2044
Dunăreanu, Elena 781
Dupont-Roc, Rosalyne [1569]
Duridanov, Ivan [1792]
Durin, Jean [2232]
Duțescu-Coliban, Taina 2145
Duțu, Alexandru 110, 782, 783, [943], *1514* *1789*
Duțu, Angela 1913
Duțu, Lucia 1914
Duțu, Olga 111, 1915
Duzinchevici, Gheorghe 1524

Ebneter, Theodor [1714]
Ecco, Umberto 258, [363], [374]
Echim, Ilie 1153
Efron, A. [1746]
Eliad. I. [602], v. și **Heliade-Rădulescu, I.**
Elian, George [1155]
Emandi, Lucian 784

Eminescu, Mihai [486], [489], [752], [758], [765], [770], **785, 786, 787,** 788, [802], [803], [807], [808], [810], [811], [873], [875], [879], [880], [887], [888], [893], [894], [912], [915], [916], [917], [918], [919], [920], [923], [930], [936] [1188], [1205], [1206], [1212], [1219], [1234], [1240], [1241], [1247], [1255], [1265], [1303], [1305], [1306], [1307], [1323], [1324], [1325], [1669], [1734], [1746], [1808], [1931]
Enache, Ştefan 669
Enculescu, Anca 1916
Enculescu, Sever 1916
Ene, Cornelia 950
Ene, Virgiliu 495
Engberg, Sysse G. [1560]
Engels, Friedrich [1705]
Erb, Teja [1573]
Esenin, Serghei [1214], [1216]
Evseev, Ametista [2215], [2217], [2222]
Evseev, Ivan 1225, [2215], [2217], [2222]

Faas, Ekbert [1635]
Fabian, Ludovic 2045
Fages, J. B. [347]
Faiciuc, Ioan 670, [718]
Faifer, Florin 813
Fanache, Maria *64*
Fanache, V. *347*
Faris, Ibn 338, [349]
Fassel, Luminiţa 207
Fârnoagă, Georgiana 2046, **2146,** v. şi **Gălăţeanu-Fârnoagă, Georgiana**
F. C. [2104]
Feijoo [1710]
Felea, Ana 2047, 2048, *2215*
Felecan, Nicolae [692], **711,** [725], 1031, *1164*, 1423
Felecan, Viorica [718]
Feneşan, Costin, [1549], [1574]
Ferenczi, Géza 1829
Filimon, Doina 1525
Filin, F. P. [1790]
Filinich, Marisa [1670]
Filip, Tănase [692], **711,** [725], *745*
Filipciuc, I. 1098
Filippo, Adele [1562]
Filothei Sin Agăi Jipei [941]
Fink, Hans 1586, 1587, 2049, *2216*
Firan, Florea 4
Firoiu-Goldiş, Ana 208, 209, **2147**
Firth, J. R. [1605]
Fischer, I. 15, 1081, 1526, **1547,** *1557, 1558*
Flämig, W. [1637]
Fleisch, Henri [1872]
Fleishman, L. [1796]
Flintea, Eugenia 1032
Flor, popa [878]
Florea, Ion A. 1033
Florea, Ligia Stela 210, 1661
Florea, Melania 971, 972, **996,** [1007], *1997*, [1998], **2148,** [2220]
Florescu, Aurelia 789, 790
Florescu, Cristina 1226
Florescu, Taisa 2197, 2203, 2204
Florescu, Vasile [385]
Florian, Elena [692], **711,** [725]
Foarţă, Maria 573, 591, [1339]
Foarţă, Şerban 211, 1483
Fochi, Adrian *732*
Fodor, Ecaterina 153, 496, 1738, 1739, [1778], *1790*, 2050, **2199, 2205,** *2217*, [2231]
Fontanin, G. M. [533]
Forăscu, Narcisa 212, 213
Foster, Reginald [1545]
Fotiadis, Pierette 1588
Fowler, W. S. 2149, 2198
Fowles, John [1579]
Fraenkel, Eduard [1563]
Frăteanu, Vasile 2127
Frăţilă, Florentina 2136, [2234]
Frăţilă, Vasile *733*, 1099, *1791, 1792, 1793,* [2226], [2228]
Frâncu, C. 592, 593, 997, 2260
Frâncu, Cătălina 1082
Fromm, Erich 214
Fundoianu, B. [1222]
Funeriu, Ionel 573, 1227, 1228, 1309, [1339], [1342]

Gábor, Dénes [1853]
Gabor, Ioan 559
Gadamer, Hans-Georg [202]
Gagé, Jean [29]
Gaidagis, Nikos [1561]
Gal, Ionel 874, [904], [928], [1168], [1170], [1181]
Galaction, Gala [1295]
Galan, Tatiana 1991
Galaţanu, Olga [1122], 2051, *2218*
Gáldi, László [605]
Galea, Pavel 130
Gálffy, Mózes 1830, 1831
Galiş, Livia [2211]
Gamillscheg, Ernst [1543]
Gană, George 1229
Gancz, Margareta 2150
Gandon, Francis 215
Garroni, Emilio 258, [374]
Gaşpar, Marin 2151
Gavrilă, Lucian I. 1662
Gavrilă, Mihaela [1801]
Gavrilović, Nikola [1776]
Gălăţeanu-Fârnoagă, Georgiana 2052, [2225], v. şi **Fârnoagă, Georgiana**
Gămulescu, Dorin 1740
Gărău, Zaharia 791
Gătăiantu, Oct. 700
Gâdei, Constantin [458], [988]
Gâscan, Gheorghe 792
Geambaşu, Constantin 2180
Gehl, Hans 1589
Gentile, Benedetta [1162]
Georgescu, Clara 1590, **2152**

Georgescu, Emilian [717]
Georgescu, Gheorghe 1149
Georgescu, Ioan 339
Georgescu, Magdalena [901]
Georgescu, Ştefan 82
B. Gergely, Piroska 1832, 1833
Ghederim, Alexandru 1152
Ghena, Stan 1991
Ghenceanu, V. R. 692
Gheorghe, Adrian V. 340, 403
Gheorghe, G. *1410*
Gheorghe, Gheorghe [1155]
Gheorghe, Ion 1806
Gheorghevici, Vladul [829]
Gheorghiu, Mărioara 2113
Gheorghiu, Mihai Dinu 185, 216
Gheorghiu, Mircea 153, [1780], [1802], **2199,** [2231]
Gheorghiu, Vladimir 2153
Gheran, Nicolae [909]
Gherănescu, Daria 2053
Gherbest, Damaschin [833]
Gherghina, Dumitru *2219*
Gherghinescu, Ruxandra P. 404
Gherman, Hariton 1150
Gherman, Mihai 594, *898*
Gheţie, Ion 497, 793, 794, 795 [1335], [1340]
Ghimpu, Aurel 1917
Ghindă, Cornelia 1918
Ghindă, Gheorghe 1918
Ghiţă, Elena 217, **544,** 1663
Ghiţă, Iulian 2115
Ghiţulescu, Eliza 2203, 2204
Ghiţulescu, Emil 1982, **2136, 2163, 2194,** [2234], [2235]
Giannini, Pietro [1562]
Giosu, Ştefan *348*, 595, *734*, 1361, 2266
Giraudoux, Jean [1684]
Giuglea, George 596, [652]
Giurescu, Anca [363], 1664, [2213]
Giurescu, Dinu C. *899*
Giurgiu, Felicia [1329]
Giuroiu, Horia 417
Glaser, Edwin [1155]
Gligor, Doina 1919
Godorogea, Ştefan 796
Goethe, J. W. [1198]
Goga, Ecaterina 1665
Goga, Mircea 2127
Goga, Octavian [1195]
Gogol, N. V. [1252]
Goicu, Viorica 498, 671, 1424
Goldea, Angela 1151, [1175]
Gombos, Maria [718], [721]
Gomez Pelaez, Fernando [1162]
Gomova, I. [1747]
Gooss, André [1719]
Goran, Maria 1920
Goran, Vasile 1920
Gorăscu, Adriana 1666
Gordan, Cornel 2054
Gorovei, Ştefan S. 616, [654], 797
Gorunescu, Elena 1701, [1721]
Gossen, Carl Theodor [2275]
Govor, Rodica 2055
Goyoaga, Ricardo [1718]
Graeq, J. [1641]
Graur, Alexandru *157*, *349*, 463, *476*, 499, [558], *646*, *716*, *962*, 973, 974, 1034, 1035, 1036, [1038], *1077*, *1088*, **1151,** [1160], [1175], [1177], [1178], 1362, 1363, *1411*, 1484, 1485, [1489], [1496], **1547,** 1667, 2259, 2271
Graure-Cornea, Luminiţa 112, *1335*, 1921
Grădinaru, Alexandrina 1922
Grecescu, Cireaşa 1815, [1816]
Grecu, Constantin *350*
Grecu, Doina 22, [28], [31], [33], 672, [721], *1010*
Grecu, Ion Gh. *647*
Grecu, Vasile [562]
Grecu, Victor V. 500, 501, 502
Green, John H. [1703]
Grevisse, Maurice [1719]
Grigore, (iero)monahul [774], [850], [877], v. şi **Ţamblac, Grigore**
Grigore, Gh. *2110*
Grigore, Luereţia 1923
Grigorescu, Ioan 1817
Grigorescu, Irina *351*
Grigorescu, Valentina 2154
Grigoroviţă, Mircea 2056
Grigurcu, Gheorghe *352*
Grinberg, Boris 1152
Grinţescu, Boris 1152
Grinţescu, Anatol [1165]
Griselini, Francesco [468]
Gruiţă, G. *158*, [1008], [1011], [1083]
Gruiţă, Mariana 1591, 1592
Gruszczyński, Włodzimierz 2180
Gudea, Nicolae 1527
Guga, Silviu *1336*
Gugui, Aglaia 2155
Guillaume, Gustave [196]
Guillermou, Alain [460], [2256]
Gulea, Michaela 2130
Gulivati, Viorica 2188
Gusmani, Roberto [356], [1795]
Gusti, D. [771], [945]
Guţia, Ioan [158]
Guţu, G. 1125
Guţu, Olimpia 798, 799, *1794*, [1798]
Guţu Romalo, Valeria *648*, 1230, 1231, 1364, 1365, 1486, *1504*, 1924, 1925, *1998*
Gyémant, Ladislau [905]
Cs. Gyimesi, Eva 218, 219, *1857*
Gyuresik, Margareta 220, *1709*

Hagiu, Adela 221
Haldenwang, Sigrid 1593
Haldner, Anamaria 1606
Halichias, Ana-Cristina 799, 1528
Hamp, Eric P. 597, 598, 1529

Hampl, Zdeněk [1722]
Hanciu, Alexandru 638
Hangiu, I. 6, 7, 114, 1926, v. și **H. I.**
Hani, Riad Hayel 2160
Hansen, E. [1629]
Hanță, Al. 1232
Hardie, Alex. 1530
Hardon, Teodor 1425
Hariton, Viorica [1122]
Harris, James 338, [349]
Hartman, Charles O. [377]
Harsanyi, Nicolae 2152
Hasan, Finuța [613], v. și **Avram, Mioara**
Hasdeu, Bogdan Petriceicu [514], [515], [516], [517], [538], [555], **560,** [563], [565], [567], [665], v. și **Petriceicu Hasdeu, B.**
Hașdeu, Iulia 2156
Hașeganu, Mihaela *49*
Hațegan, Lucia 800
Házy, Ștefan 975, *1011*
Hăulică, Cristina 222, [341], [359]
Hârlăoanu, Alfred 2203, 2204, v. și mai jos
Hârloanu, A. 2057 v. și mai sus
Hegedjuš, L. [1859]
Heidegger, Martin [227], [276], [378]
Heidolph, K. E. [1637]
Heldmann Andreas [1584]
Heliade Rădulescu, Ion [94], v. și **Eliad, I.**
Herga Popovici, Nicolae [568]
Herodot [847]
Hesse, Hermann [1604]
H. I. 113, v. și **Hangiu, I.**
Hideg, Margit 1824
Hirst, Graeme [451]
Hîrșoveanu, Elena 503
Hjordt-Vetlesen, Ole [1088]
Hoancă, Lucian 2058
Hobana, Ion 1366
Hodoș, I. [557]
Hogea-Velișcu, Ileana 1126
Homer [784]
Homorodean, Mircea [1465], [1467]
Hopkins, G. M. [1620]
Horatius, Flaccus Q. 338, [349], [1530]
Horga-Iancovici, Mimoza 1594
Horia, Alexandru 1233
Horváth, János [1836]
Hrabák, Josef 223
Hrimiuc, C. 801
Hrisostomul, Ioan [793]
Hristea, Theodor 1151, [1175], 1234, 1367, 1368
H. T. [2058]
Hulban, Horia 2157, 2158
Hulea, Ana 1127
Hunger, Heribertus [1543]
Hurdubețiu, Ion 599
Hurezan, Gabriela 115, 1369
Hurmuzaki, Eudoxiu 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Iakab, Iuliana 1595
Iancu, Avram [501]
Iancu, Victor [692], **711,** [725], 951, [1207], 1370, 1400, 1487
Ibrăileanu, G. [801], v. și abr. **VR**
Ichim, Dorinel 1037
Ichim-Tomescu, Domnița 1401
Ignat, Dumitru 463
Iliasa-Frigură, Doina [1337], 1927
Ilica, Anton 1928
Ilie, Iuliana 1929
Iliescu, Adrian Paul 82, 224, **353, 354**
Iliescu, Adriana 1235
Iliescu, Constanța [2003], **2159**
Iliescu, Ion 802, 803, v. și abr. **ARB**
Iliescu, Maria 1151, [1175]
Iliescu, Octavian *1559, 2250*
Iliescu, Victoria 284, *355*
Iliș, Doina [692], **711,** [725]
Ilin, Stancu 1236
Iluț, Petru 225
Indrieș, Alexandra 1237
Ioan, arhimandritul [834]
Ioan, diacul din Budești [855]
Ioan, Petru 340; 405
Ion, Angela 1701, [1721]
Ionașcu, Al. 600
Ionescu, Adriana [2212], [2221], [2233]
Ionescu, Anca Irina 223, *356,* **1128,** [1182], *1795*
Ionescu, Andrei 226, 1668
Ionescu, Christian 1402, 1426
Ionescu, Cleopatra 804
Ionescu, Cornel-Mihai 227
Ionescu, Cristina 58, 1930, 1931, **1992**
Ionescu, Dana 298
Ionescu, Daniela 275
Ionescu, Emil 228, 1238
Ionescu, I. 805, *900, 901*
Ionescu, Ion 1427
Ionescu Mureșanu, Marina 229
Ionescu-Nișcov, Tr. *903*
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana 230, 231, **1239**
Ionesei, Gheorghe P. 1038
Ionică, Ion [717], 1403, 1428, *1467*
Ioniță, Magdalena [901]
Ioniță, Maria 673
Ioniță, Vasile 116, 1039, 1429, [1464], [1466], [1468], [1469]
Iordache, Gh. 1040, [1076]
Iordan, Iorgu [12], **601,** [648], [653], *903,* **1151,** [1175], 1240, [1275], [1368], 1371, 1404, **1405,** [1410], [1411], [1412], [1413], 2236, 2237, [2247], [2248], [2249], [2251], [2252], [2253], [2254], [2259], [2262], **2266**
Iordan, Margareta 260
Iorga, Nicolae 602
Iorga, Virginia *357*
Iorga-Siman, Georgeta 2160
Iorga-Siman, Ion 2160
Iorgovici, Paul [487]
Iorgulescu, Mircea 1372

Josefsohn, A. 1871
Iosif, xilograful [836]
Iosipescu, Sergiu 1531
Iosub, Elena 2199, 2205, [2231]
Iova, Francisca *1710*
Iovan, Tiberiu 1122
I.P. *1165*
Irigoin, J. [1565]
Irimia, D. 674, 1084, 1241, 1669
Irmscher, Johannes *1560*
Iroaie, Petru [562]
Isac, Eva 806
Isac, Ioana Maria [32]
Isărescu, Mugur *1166*
Ispirescu, P. [1311]
Irticioaia-Budura, Tatiana 16
Istrate, Adriana [692], 711, [725]
Istrate, Gavril 85, 603, [640], [645], [794], 807, 808, 809, 810, 811, 1242, 2266
Istrate, Ion 812, [861], 1151, [1175]
Istrate, Mariana 1151, [1175]
Istrati, Panait [80]
Itu, Ion 1243
Itu, Iustina 117, 1244
Iuffu, Zlatca 1741
Iustin, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române [1174]
Ivanciu, Nina *358*
Ivanov, Andrei 153, 1120, *1167*, 2105, 2199, [2231]
Ivanovici, Victor 232, *359*, 741, [1668], 1670
Ivașcu, G. 638
Ivănescu, D. 504
Ivănescu, Gheorghe [25], 62, 87, 233, [270], [279], [348], 604, [641], [651], 1742, [1865], [1866], [1868], 2238, 2260, [2264], [2266], [2267]
Ivănescu, Mircea [1297]
Ivănuș, Dumitru 106, 998, 999, 1906, *1996*
Ivireanul, Antim 813, [827], [831], [884]

Jakobson, Roman [290], [333], [2244], [2280]
Jalbă, Constantin [2272]
Janitsek, Eugen 1743
Jayadeva [1862], [1864]
Jeanrenaud, Magda 164, 234, *360*
Jeglinschi, Victor 605
Jenescu, Radu 2162
J. F. S. *1596*
Jidav, Lucian 1153
Jiplea, Nicolae 1932
Jivănescu, Vasilica 2203, 2204
J. N. *649*
Johl, Norbert [162]
Joja, Crisantema 235
Józsa, Mária 1834
Jucan, T. 406
Jucu-Atanasiu, Lucia 236
Jumugă, Margareta 2133, [2207]
Jureoni, Ion 2203, 2204
Jurmă, Gheorghe 116, *1337*, 1927

Kacsó, Sándor [1853]
Kalik, Angelica 1671
Kant, Immanuel 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936],
Kántor, Lajos *361*, 638, [1853]
Karakașian, Madeleine *1816*
Karlinger, Felix *735*
Kelemen, Béla 22, [28], [31], [33], *362*, 1151, [1175], [2271], [2273], [2276], [2281], [2282], [2283]
Kelp, Helmut [32], 1597
Kerekes, Péter 1933
Kernbach, Victor 1130, [1179]
Killyen, Franz [933]
Kindstrand, Jean Frederik [1572]
Király, Fr. 605, 2161
Király, Maria 2059, [2215], [2217], [2222]
Kiriţescu, Costin C., [1166], [1180], v. și C. K.
Kiss, Elvira 2169, 2170
Klaster-Ungureanu, Grete 2060
Kleiber, Wolfgang 1598
Klein, Samuelis [605], v. și Micu (-Klein), Samuil
Kleininger, Thomas [276]
K. M. 1835
Kock, Josse de [453]
Kogălniceanu, Mihail [602]
Kohn, Ioan 1245, [1327]
Kohtev, N. N. [357]
Kojevnikov, I. [1746]
Kolesnikova, Nadejda [2211]
Kolesov, V. V. [1787]
Kölö, Károly [1853]
Koltzida, Antoni Mih. [737]
Könczei, Csilla 1836
Korch, Feodor [1746]
Kósa, Ferenc *1858*
Kostomarov, V. G. [1781]
Kostyak, Carmen 2162
Kottler, Peter 1599
Kovács, Péter 1837
Kovács-Bölöny, Elisabeta 1744, 1745
Krahe, Hans [1742]
Krajkov, Jakov [1777]
Kriaras, Emmanouil [1567]
Krieger, Murray [351]
Kripke, Saul [354]
Kühlwein, Wolfgang [364]
Kummer, Gerlinde 184
Kurzova, Helena [1867]
Kuun, Géza [1639]

Labina, Georgeta [692], 711, [725]
Lacan, Jacques [227]
Lackner, Irmgard [733], [938]
La Fayette, Marie Madeleine [1649]
Laguardia, Eric 237
Lallat, Jean [1569]
Lambrior, Alexandru [479], [493], [503], [508], [526]
Lammert, Erich 1600
Lancelot, Cl. 338, [349]

Landos, Agapios [847]
Lang, Gusztav 1838, **1852**, [1853], [1857]
Lara, Omar [1668]
Lascu, Gheorghe 2163, [2235]
László, Gál *363*
László-Kuțiuk, Magdalena 1246, *1796*, **2164**
Lateș, Teodor 1247
Laurian, August Treboniu [540], [557]
Lavendula, Florica [692], **711**, [725]
Lazăr, Daniel 1934
Lazăr, Dumitru *904*
Lazăr, Monica 1248
Lazăr, Tereza 2127, 2163, [2235]
Lazăr-Sărăianu, Dumitru *1168*
Lazea, Theodor 407
Lăudat, I. D. *1999*, 2261
Lăzăreanu, Barbu [499]
Lăzărescu, George 1131, 1150
Lăzărescu, Gheorghe 58, 1931, 1932, **1992**
Lăzărescu, Ioan *364*, [2216]
Lăzărescu, Paul 118, **620**, [643], 675, 676, *1711*
Lăzărescu, Radu [1575]
Lăzăroiu, Aurelian [344], [381]
Leahu, Sarmiza 1686
Lecca, Doina 238, **2146**, v. și **Sachelarie-Lecca, Doina**
Lecca-Morariu, Alexandru [562]
Lecco, D. [1565]
Lefrane, Emile [771]
Lefter, Vasile 1935, 1936
Leglay, Marcel [29]
Lejeune, M. [1565]
Lemny, Doina 1249
Lemny, Ștefan *905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 963, 1561*
Leskien, August 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Leu, Paul 506
Leu, Valeriu 814
Levit, Efim [1706]
Levițchi, Leon 2061
Levy, Robert [1162]
Ligeti, Louis [1639]
Liiceanu, Gabriel [276], **1537**
Lilin, Andrei A. 239
Linția, Elena 507, **561**, 1250
Littera, Ileana [1122]
Livescu, Cristian 1251
Livescu, Jean 8
Llull, Ramon [1695]
Lobiuc, Ioan 240
Löfstedt, Bengt 1532
Loghinovski, Elena 1746
Lohan, Georgeta 165
Loke John, 338, [349]
Lombard, Alf [458], [474], [599], [988], *1505*, 1672
Lone, Steinar [1259]
Lote, Louis L. [585]
Loukidou-Mauridou, D. [27]
Lozbă, Marcela 2165
Lozbă, Mihai 1252, 1430, 1747
L. P. [2037]
Luca, Elfriede 2062
Luca, Ioasaf [939]
Luca, Petre 2162
Luca-Lăcătușu, Tamara 2158
Lucaci, Ioan, v. abr. **Catedra**
Lucaciu, Liviu 1937
Lucretius, Carus T. 338, [349], [1519], [1554]
Lüder, Elsa [383]
Lugojan, Simion 1094
Lukacs, Georg [202]
Lukacs, John [586]
Lungu, Ion 815
Lupan, Doina 816
Lupaș, Liana 1533, *1562, 1563, 1564, 1565*
Lupu, Coman 338, [349], [1041], 1042, 1043, *1169*
Lupu, Șerban [757]
Lustun, Laurențiu 1149
Luther, Martin [1607]

Macarie, Aug. 54
Macovescu, George 1373
Macrea, D. [647], 1374
Maftei, Ionel 508
Magda, Margareta 677, v. și **Manu Magda, Margareta**
Maior, Petru [490]
Maioreșcu, Titu [758], [802], [803], [811]
Makkai, Adam [585]
Maliorciuc, Nicolae [1734]
Maliția, Tatiana 2199, [2231]
Mancaș, Mihaela 241, [458], **606**
Mancaș, Mircea 242
Maneca, Constant [1176]
Manessy, Gabriel [376]
Mangiuca, Simeon [481]
Mangu, Valeriu [2247], [2248], [2249], [2251], [2252], [2253], [2254]
Manilici, Călin 638
Maniu, Cornelia 2166
Manoilescu, Elena 1938
Manolache, Gheorghe 1939
Manolescu, Florin *365*
Manolescu, Gorun 408
Manolescu, Nicolae 2153
Manta, Maria 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126
Mantovanelli, Paolo [1550]
Manu, Dana Maria 1085
Manu Magda, Margareta 657, v. și **Magda, Margareta**
Marcea, Pompiliu 54
Marcillet-Jaubert, Jean [1570]
Marcu, Florin [1176], 1940
Marcu, Liviu 739
Marcus, Solomon 243, 244, **409**, 410, 411, 412, 413, **448**, *454*, [456], 509, 743, 2239, 2240
Mare, Valeria 1601
Mareș, Alexandru 817, [901]
Marian, Rodica 1151, [1175]

Marian, Simion Florea [506]
Marié, Gérard [1162]
Marin, Constantin 245
Marin, Dinuța *2000, 2220, 2221*
Marin, Maria 677
Marinescu, Anca 1044
Marinescu, Bogdan 678, 679, *717*
Marinescu, Cornelia 1941
Marinescu, Gabriel **340**, 414
Marinescu, Maria [692], **711**, [725]
Marinescu, Mihai 153, 2063, **2205**
Marinescu, R. 1673, 1674
Marinković, Aurelia 2064
Marino, Adrian 246, *366*, 510, 881
Marinoiu, Costea [922], 1431
Marku, Grigore **2133**, [2207]
Marti i Castell, Joan [1695]
Martindale, J. R. [1571]
Márton, Béla 1839
Marțuneac, Valentin 1375
Marx, Karl [1705]
Maryniakowa, Irena [1803]
Massim, I. C. [540], [557]
Masson, O. [1565]
Máté, Kálmán 1840
Mateescu, Adrian **2194**
Mateescu, Constanța [717]
Mateevici, Alexe [1316]
Matei, Alexandru **559**
Matei, Dumitru 1942
Matei, Horia C. **1141**, [1158]
Maupassant, G. de [1655]
Maurer, Ute 1602
Maurikios [1543]
Mavrodin, Irina 247, 248, **249**, [352], [365], [366], [367], [369], [379], [389], **1701**, [1721]
Mazilu, Dan Horia [907], [926], [1182], **2164**
Măgureanu, Anca 250, 251, 2065
Mălinaș, Constantin 818
Mănăilă, Iulia *1170*
Măneanu, Mite 1432, v. și abr. **MCC**
Mănoiu, Ion 1253
Mănoiu, Tatiana 1253
Mărăcineanu, G. 119
Mărășoiu, Gabriela [1168], [1170], [1181]
Mărculescu, Marioara 1943
Mărcușanu, Iosif 1944
Mărgărit, Iulia 680
Mărghitaș, Doina 638
Margulescu, Liudmila **2203**, **2204**
Mării, Ion 681, **712**, [716], [721]
Măriu, Tinca 1945
Mățieș, Mircea 1433
Măzăreanu, Vartolomei [825]
Mârza, Iacob 819, *1566*
Mecu, Nicolae 511, **560**, [563], [565], [567], *912*, 1254
Meillet, Antoine [538]
Merișca, C. [1062]
Merkoulov, Igor [2232]
Messner, Dieter [733]
M. I. [1583]
Michăescu, Radu 415
Miclău, Paul 120, 252, 1255, 1256, 2066, **2167**
Micu, Bucur Ioan 586
Micu (-Klein), Samuil [490], [497], [546], [629], [957], [963], v. și **Klein, Samuelis**
Mihai, Gheorghe 253, **340**
Mihai Ștefan, Valeria 121
Mihai Viteazul [763]
Mihail, Paul [939], *1797*
Mihail, Radu Șt. *2251*
Mihail, Tiberiu **26**
Mihail, Zamfira [939]
Mihailovici, Doina 1257
Mihailovici, Mircea 1257
Mihaiu, Virgil 1488
Mihalciuc, Maria **2134**
Mihalevschi, Mircea 254
Mihăescu, Doru 512
Mihăescu, Haralambie 122, 513, [562], 607, 608, *650*, *1515*, 1531, 1567, [1575], *1812*
Mihăescu, N. [471], [476], 1045, 1258, 1259, 1376, [1383], 1489, 1490
Mihăescu, Paulina *455*
Mihăeș, Mircea 301
Mihăilă, Ecaterina 1260, 1261
Mihăilă, Gheorghe 123, 124, [472], [473], [477], 514, 515, 516, 517, 518, 609, **787**, 820, **849**, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [929], [930], [935], [936], [946], [947], **1151**, [1175], 1748, 2262
Mihăilă, Rodica 83, 255, 256
Mihăilă, Violeta 2272
Mihăilescu, Călin 1262
Mihăilescu, Dan C. *65*, *367*
Mihăilescu, Mariana 863
Mihu, Elena 821
Mihuța, Nichifor **682**
Mikkola, J. J. [1742]
Mikszáth, Kálman [1837]
Milaș, Constantin 257, 1046
Milcu, Marcela Mariana 1369
Milescu, Nicolae [846], [890], [937]
Milicescu, Emilia Șt. 1263
Mincu, Marin **258**, [374], 729
Mioc, Damaschin 822, [911]
Mircea, Ioan 823, 824
Mirea, George [475], **519**
Miroiu, Mihai 259, 1603, **1626**
Mișan, Andrei 1, 1749, [2215], [2217], [2222]
Mitrea, Ioan 125
Mitric, Olimpia 825
Mitterand, Henri [360]
Mitu, Mihai *368*, 465, 826, 1100, 1750, 2263
Mîndrescu, Enache 1264, 1946
Mîndricel, Ilie 1434
M. N. 166, *2222*
M. O. 167
Mocanu, Angela **1132**
Mocanu, Marin [1168], [1170], [1181]
Mocanu, Nicolae **712**, [716], [718]
Mocanu, Pavel **1133**

Moceanu, Ovidiu 1947
Moga, Gheorghe *1171*
Moigrădeanu, Doina 260
Moise, Ilie, v. abr. **SC-Sibiu**
Moise, Ion 1047, 1435, 1436
Moisescu, Vasile 338, [349]
Molan, Vasile 1948, **1949,** [2001], [2005]
Moldovan, Codreanu [692], **711,** [725]
Moldovan, Gavril 1884
Moldovan, Valentin [2215], [2217], [2222]
Moldoveanu, Dragoş 1437
Molinier, Guilhem [1644]
Molnar, Ioan [871]
Molojescu, Mihail [757]
Monjo, Armand [1162]
Montaigne, Michel de [1650]
Monteil, P. [1565]
Moraru, Alexandra 1101, v. şi **Roman-Moraru, Alexandra**
Moraru, Eugen *913*
Moraru, Titus 638
Morăreseu, Dragoş 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836
Morăreseu, Elvira 2168, 2169, 2170
Morăreseu, Simion 2168, 2169, 2170
Moşanu, Naziana 2067
Motsch, W. [1637]
Motzan, Peter 638
Mounin, Georges [332]
Mourin, Louis 1675, 1676
Movilă, Gh. 1991
Moxa, Mihail [512]
M. P. 126
Muceag, Mira 2068
Müller, Hans 1604
Müller, Max [549]
Muntean, George *914, 915*
Munteanu, Aurel-Dragoş *369*
Munteanu, Dan 1433
Munteanu, Dan 1134, 1135, [1162], [1720]
Munteanu, Doina 2171
Munteanu, George *567*, **786,** [888], [912], [915], *916, 917,* [918], 1265
Munteanu, Georgeta *1506*
Munteanu, Ion Paul 838
Munteanu, Ion 520, 837
Munteanu, Maria [1175], v. şi **Munteanu-Bojan, Maria**
Munteanu, Melania [385]
Munteanu, Nicolae [800]
Munteanu, Romul 881, 1266, v. şi abr. **CREpL**
Munteanu, Ştefan [562], **610,** [656], [1328], [1331], *2252,* 2264, 2266
Munteanu-Bojan, Maria 1151, v. şi **Munteanu, Maria**
Murádin, László 1841, 2273
Murar, Ioana 1605
Murărașu, D. [752], *918,* [2255]
Murăreţ, Ion 261
Murăreţ, Maria 261
Mureşan, Ion Matei 638
Mureşan, Valentin 340, 416
Mureşianu, Ion B. 839
Murgu, Eftimie [528], [531], [772], [873]
Murova, Mariana [1801]
Murvai, László 2069
Murvai, Olga 262
Muscalu, Florin 2274
Mustaqi, Arsen [1812]
Muster, Mihaela 1907
Muşat, Mircea 611

Nägler, Thomas 1606
Nagy, Magdalena 1751
J. Nagy, Mária 1842, 1843, 1844
Nalewski, Horst 1607
Nandriş, Grigore [562]
Naono, Atsushi 743
Nasta, Atanasie *736*
Nasta, Dan-Ion 1701, [1721]
Nasta, Mihai 263, **338** [349]
Naumescu, Radu 1371
Năstăsescu, Violeta [2211]
Năstăşel, Eugen 264
Neacşu din Cîmpulung [638], [842], [859]
Neacşu, Ioan 1991
Neacşu, Petre [1184], [1185]
Neaga, Valeriu S. 1048
Neagoe, Liliana 1950
Neagoe, Victorela 683, 684, 685, 686, *718*
Neagu, Ştefan 127
Neagu, Valeria *50*, **1134, 1135,** [1720]
Neamţ, Floarea 1951
Neamţu, G. G. 975, 976
Neaţă, I. 2242
Necula, Nicolae 417
Neculce, Ion [883], [889], [895], [903], [908], [939]
Nedelcea, Tudor 4, 840
Nedioglu, Gheorghe [511]
Negoiţă, Valentin 293
Negomireanu, Doina 22, [28], [31], [33], **1151** [1175], 1491, *1798*
Negraru, Maria 9
Negrea, Radu 1049
Negreanu, Alexandra Ioana [1168], [1170], [1181]
Negreanu, Constantin 128, [458], 521, 1267, 1268, 1269, **1270,** 1271, [1333], *1338*, **1990,** *2223*
Negreţ, Ion 58
Negrilă, Iulian, v. abr. **Catedra**
Negruzzi, Costache [236], [522], [587], [945]
Negulescu, Mariana [2110], [2111], [2112]
Neiescu, Petru [718], 2266
Németh, László [1850]
Neniţescu, Ioan [1290]
Nerius, D. [1636]
Nersessian, Sirarpie der 1315, [1816]
Nestor, Mitropolitul Olteniei 841
Nestor, Octavian 2238
Nestorescu, Andrei 522, [945]
Nestorescu, Virgil 129, 1102, 1103, [1789]

Neştian, Valeriu C. [1994], [1995], [1999]
Netea, Vasile 523
Neţ, Mariana 265, 266
Nguyen, Xuan My 418
Nica, Dumitru 977, 1438
Nichita, Ioana *1712*
Nichita, M. *1568*
Nichita, Silvia [2003], **2159**
Nichitina, Valentina 2197, 2203
Niciu, Marţian [1155]
Niciu, Monica 2127
Nicolae, Mitropolitul Banatului 612, *1459*
Nicolae, Lucia 1952
Nicolae, Nicolae I. 2153
Nicolae, Octavian 2133, [2207]
Nicolaescu, Mădălina 267
Nicolau, Edmond 419
Nicolau, Maria 2117
Nicolau, Mădălina [32]
Nicolescu, Adrian [1173], 2070
Nicolescu, Alexandra *51*
Nicolescu, Daniel 2194
Nicolescu, Radu 447
Nicolescu, Vasile *919*
Niculescu, Alexandru 466, 467, [480], 524, 525, 613, 614, [1343], 2275
Niculescu, Elena 1752
Niculescu, Laurenţiu 1000
Niculescu, Raisa [32], 2071
Niculescu-Mizil, Aurora *2224*
Nida, Eugene A. [371]
Nielsen, I. F. [1629]
Nijioveanu, Ion [713]
Nikitici, A. M. [1782]
Nistor, Corneliu 130
Nistor, Erica 420, 421, 422, v. şi mai jos
Nistor, Erika 424, 425, 426, v. şi mai sus
Nistor, Magdalena 1953
Nistor, Valeria 2172
Nistor, Vasile 1953
Nistorică, Eugenia [692], **711,** [725]
Nişcov, Viorica 560, [563], [565], [567]
Niţă-Armaş, Silvia 1753, v. şi **Armaş, Silvia**
Niţescu, M. 1136, [1145], *1172*
Niţulescu, Emilia 2072
Nolca, Constantin [276], **1537**
Notaras, Chrysanthe [1539]
Noulas, Vassilis [735], [738]
Novac, Gruia C. 687, v. şi abr. **ŞB**
Novăcoviciu, E. [685]
Noveanu, Eugen P. 1137
Nussbächer, B. *1632, 1633, 1634*
Nussbächer, Gernot 842, [1168], [1170], [1181], 1608
Nüssler, Otto [1632]
Nuţă, Ion 526, 615, 1050

Oallde, Petru 468, **527**
Oana, Doina 2042
Oancă, Teodor 131, *719, 737,* 1406
Oancea, Ileana 1677
Ocoş, Iuliana 2073
Oiţă, Ion 268, 1752, 2074, 2075
Oiţă, Maria *1859,* **2199,** [2231]
Olariu, Ovidiu, v. abr. **Catedra**
Olasz, Ioan Carol 2173
Ölberg, Hermann M. [162]
Oltean, Ştefan *370*
Oltean, Vasile 843, 844, 845
Olteanu, A. Gh. 1954
Olteanu, Ioanichie [1214]
Olteanu, Pandele 846, [890], [937], 1754, 1755
Ondrejcsik, Kálmán 1845
Oneşciuc, Larisa 1609
Onete, Alexandru 2150, 2177, [2224]
Onofrei, S. 10
Onu, Liviu 847
Onulescu, Lucian 340, 427
Opitz, Martin [1224]
Oprea, Al. 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Oprea, Florea [1168], [1170], [1181]
Oprea, Ioan 84, *371,* 528
Oprea, Jana 2076
Oprescu, Simona (-Maria) 2077, **2174,** *2225*
Oprişan, I. 529
Oprişiu, Cornel 1138
Orlandea, Lucia 2127
Orlea, Paul [692], **711,** [725]
Orman, Gabriel 428, 429, 430
Ornea, Z. *920, 1516*
Oros, Marius 1756
Orza, Rodica 688, [721]
Osman Zavera, Maria 1757, v. şi **Zavera, Maria**
Oşan, I. 11
Oşianu, Paraschiva. 2127
Otobicu, Constantin 709, 2153
Oţelea, Hortensia *2111*

Pagnini, Marcello 258, [374]
Palaghiţă, Valeriu [692], **711,** [725]
Pallara, Erasmo [1562]
Palomo, Dolores 269
Pamfil, Carmen-Gabriela 85, 530, 531
Pamfil Teodoreanu, Liliana [1173]
Pamfile, Tudor [495]
Panaitescu, Petre P. 616, [654]
Panaitiu, Magdalena 1992
Pană-Boroianu, Ruxandra 658, 689
Pană-Dindelegan, Gabriela 978, 1001, 1492, 1955, 1956
Pandelescu, Silvia 1678
Panek, Zoltán 1846
Pănini 338, [349]
Panovf, Irina *1173*
Pantea, I. *1339*
Pantazopol, Dan 1138
Papacostea, Victor 1511, [1514], [1516]
Papacostea-Danielopolu, Cornelia 1511, [1514], [1516]
Papadima, Dimitrie, v. abr. **RN**
Papadima, Liviu 1272

Papadima, Ovidiu 868, [885], [914], [942]
Papahagi, Marian *372*
Papahagi, Tache [720], [723], [724], [726], [727]
Pardău, Platon 1377
Paris, Gaston [560]
Parodi, Claudia [1717]
Parpală, Emilia 1273
Pascal, Ioan 1075
Pascal, Jacqueline [1162]
Pascu, George [508]
Pascu, Ștefan 532, 617, 881
Pașcalău, Adriana 2175
Pașcovici, Nicolae 1139
Paștea, Eugen 1149
Pataky, E. 979
Pavel, Constantin *373*, 1274
Pavel, Dan 1051
Pavel, Dora *1507*
Pavel, Eugen [157], 848, *1340*
Pavel, Maria 270, **2113**
Pavel, Vasile [1711]
Pavelescu, Amalia *720*
Paveliu, Eliza [2219]
Pavloff, Mircea 1152
Păcești, Georgeta 1957
Păcurariu, Francisc [1300]
Păcurariu, M. *921*
Pălănea, Paul V. *922*, 1439
Pătrașcu, Horia [1302]
Pătrașcu, Ion 533
Pătrășcoiu, Cornelia 2078
Pătruț, Ioan 22, *28*, [31], [33], [157], 690, [721], *988*, 1378, 1397, [1421], 1440, 1441, 1758, 2276, 2277
Pătruț, Malvina 22, [28], [31], [33]
Păun, Constantin 618, **2176**, **2177**, [2224]
Păun, Gheorghe 397, 431, 432
Păun, Octav 1275
Păunescu, Adrian 1493
Păunescu-Ceaușescu, Mihaela 1759, 2079
Pânzaru, Ioan 132, 271
Pârlog, Hortensia 272, 1610, 1611, **1627**, **2178**
Pârvu, Gogu 1140
Pârvu, Iuliu 638
Pârvulescu, Ioana 1276
Pârvulescu, Nicolae 133
Peculea, P. 979, 1612
Pedestrașu, Anatol 134, 153, *159*, 2080, **2199**, **2205**, [2231]
Peneș, Marcela 1949, [2001], [2005]
Penișoară, Ion *1468*
Pepelea, Silviu Mihai 1277
Perl, Mathias [1708]
Perpessicius 787, [807], [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Perpiliou, J.-L. [1565]
Perrot, Jean [376]
Pești, G. [945]
Petecel, Stella [1568]
Petică, Maria 1760, 1761, **2179**
Petőfi, János S. [370]
Petrarca, Francesco [1199]
Petre, Dan 2194
Petre, Marioara 1958
Petrescu, Adrian 433
Petrescu, Ileana 1407
Petrescu, Nadia [1801]
Petrescu, Ioana Em. 273
Petrescu, Victoria 2159
Petrescu-Dîmbovița, Mircea 135
Petri, Lucreția 274, 275
Petria, Petre 1442
Petrică, Ion 2180
Petricicu Hasdeu, B. 849, [929], [935], [946], [947], v. și **Hasdeu, Bogdan Petricicu**
Petrini-Galatz, Mihai [554]
Petrișor, Doina 1679
Petrișor, Marin 691
Petroman, Pavel 58
Petrov, V. V. [350]
Petrovici, Maria 1363
Pflaum, H.-G. [29]
Philippide, Al. I. [492], [504], [508], [529]
Piaget, Jean [409]
Piatkovski, Adelina 338, [349]
Picillo, Giuseppe [1707]
Pietreanu, Marica 1278
Pinter, H. [238]
Pippidi, Andrei *1517*
Pippidi, Dionisie M. *29*, *30*, 1535, 1536, *1546*, 1547, [1548], [1556], *1569*, *1560*, *1571*
Piru, Al. 638, [774], 850, [884], *923*
Pistolea, Vasile 682
Pităroiu, Fl. 1674
Pîrlog, Mariana 1959
Pîrvu, Ecaterina 1152
Pîrvulescu, Maria Rodica 1279
Platon 1537
Plaut 338, [349], [1522], [1525]
Plătăreanu, Dolores 980
Pleșa, Teodor 669
Pleșu, Andrei 276
Pleter, Tiberiu 534
Plinius cel Bătrîn [1552], [1558]
Ploae Hanganu, Mariana 86
Plott, Heinrich F. 277
Poalelungi, Gh. 1052
Poantă, Irina 2175
Poenaru, Mihaela 1680
Poenaru, Ștefan [721]
Poenaru, Vasile 619, 744, 1053, 1280, 2181
Poganu, Constantin, v. abr. **MCC**
Pogor, V. [945]
Ponge, Francis [1658]
Pop, Adriana 1152
Pop, Augustin [157]
Pop, Dumitru 535
Pop, Ecaterina 1960
Pop, Gheorghe [65], 692, **711**, [725]
Pop, Ion 278
Pop, Lia 2181
Pop, Luiza 2168
Pop, Maria 1991

Pop, Mihai 223
Pop, Sînziana 2241
Pop, Vasile Gr. 620, [643]
Pop-Corniș, Marcel 1281, 1282, 1283
Pop-Corniș, Mihaela 1613, 1614
Pop-Stănescu, Speranța 1615
Popa, Alexandru 1538
Popa, Constantin 1117, [1159]
Popa, Constantina 2081
Popa, Cornel 340, 434, 435
Popa, Dumitru 741
Popa, Eleonora 5, 1054
Popa, George 1379
Popa, Ion 1961
Popa, Liliana 851, 1616
Popa, Marcel D. 1141, [1158]
Popa, Marian [1250]
Popa, Mariana 981, **1627,** 1962
Popa, Mircea 881, *924,* 1378
Popa, Radu Dumitru *374*
Popa, Ștefan N. 1869
Popa-Burcă, Liana 436
Popa-Popescu, Didina I. 1963
Popa-Tomescu, Teodora 338, [349]
Popârda, (Elena-) Oana 87, 279, **694, 2113**
Popeangă, Vasile, v. abr. **Catedra**
Popescu, Cornelia [1798]
Popescu, Dan Cristian 280
Popescu, Dimitrie 1149
Popescu, Dumitru Radu [1244]
Popescu, Elena 1284, 1681
Popescu, Eleodor, v. abr. **MCC**
Popescu, Emil 437, 438
Popescu, Emilian 136, 137
Popescu, Florin D. 1285
Popescu, Ion [2141], **2182**
Popescu, Iulian *375*
Popescu, Radu Sp. [715], [719], *721,* [722], 1002, 1408, *2226*
Popescu, Rodica 852
Popescu, Stela [2003], **2159**
Popescu-Fischer, Sebastiana 1104
Popescu-Marin, Magdalena 982, 1055, 1494 *1713, 1714* v. și **Avram, Mioara**
Popescu-Mihăești, Alexandru 1964, *2001*
Popescu-Mihuț, Emanuela 1539, *1572*
Popescu-Sireteanu, Ion [562], 621, **693, 694,** 1056, 1105, *1113,* 1398, 1443, 1682, *2227*
Popescu-Vifor, Ștefan 1149
Popescu-Vilcea, G. [899]
Popilean, Mariana 2127
Popovici, Alexe [562]
Popovici, Ioan 853
Popovici, Vasile *456*
Popp, Maxim 2183
Poptămaș, Dimitrie 854
Posner, Rebecca [1703]
Potebnea, A. A. [560]
Poteca, Eufrosin [862], [945]
Prato, Carlo [1562]
Preeup, Victoria 2127
Preda, Ioan [1173]
Preda, Irina 1057
Preda, Marin [1931]
Prelici, Daniel 1058
Pretorian, Emilia 2013
Priscianus din Bizanț 338, [349]
Proca, Rada 2117, 2134
Prodan, D. [933]
Protopopescu, C. A. 1444
Protopopescu, Victoria C. 1444
Pumnul, Aron [484]
Purcel, Alexandra 2184
Purdela-Sitaru, Maria 536, **639,** [644], 695, [718], 1059
Pușcariu, Sextil [537]
Pușcașu, Silviu 1380

Quilis, Antonio [1702]
Quintillianus, M. Fabius 338, [349]

R. A. 2278, v. și **Rosetti, Alexandru**
Racariu, Grigore 1445
Radan II, Milja 1762
Radoslav, Ecaterina 1683
Radu, Cezar [363], 395, 396
Radu, Dumitru *925*
Radu, Gheorghe [692], **711,** [725], 1381
Radu, Maria [1183]
Ráduly, János 1847
Rani Thrika, Urmila [1862], 1864
Rațiu, Ileana 787, [887], [893], [894], [916], [919], [923], [930], [936]
Răducanu, Elena 1684
Rădulică, Georgeta [909]
Rădulică, Nicolin [909]
Rădulescu, E. 1127
Rădulescu, Elena 2155
Rădulescu, Gheorghe 1286
Rădulescu, Marina 1495, v. și **Avram, Mioara**
Rădulescu, Rodica 855
Rădulescu, Vasile 2185
Răduțiu, Aurel [905]
Rămneanțu, Margareta 2082
Rău, Romeo 1152
Rebreanu, L. [1236], [1931]
Receanu, Mircea 138
Rednic, Ana 1965
Regueiro, Mariña [1718]
Reguș, Aspazia [1798]
Reguș, Corneliu 1729, [1798]
Reinheimer-Rîpeanu, Sanda 1635, 1636, *1715, 1716*
Renato Busato, Luiz [1162]
Renzi, Lorenzo 2242
Rep. 881
Resmeriță, Alexandru [521]
Rey, Alain [1162]
Rezuș, Petru 537, [870]
Richter, Will [1554]
Riza, Adrian 622, *1412, 2253*
Rizescu, Ioan 856, v. și mai jos
Rizescu, Ionel, v. mai sus și **Avram, Mioara**

Robciuc, Ion 623, 1729, [1798]
Robert, J. [1570]
Robert, L. [1570]
Robescu, Marius 1287
Robu, Mihail 1966
Robu, Vladimir [2274]
Rodan, Gheorghe 1138
Rogoz, Adrian 281
Roman, Alexandru 1142
Roman, I. 857
Roman, Paraschiva 1086
Roman-Moraru, Alexandra [901], v. și **Moraru, Alexandra**
Ronen, O. [1796]
Roques, Mario [1667]
Rosetti, Alexandru 83, 89, **282**, [343], [344], [381], **538**, [564], 624, 1809, 1810, [2241], 2279, v. și **R. A.**
Rossi, Aldo 258, [374]
Roșianu, Ion [157]
Roșu, Titus L. 1446
Rotaru, Gheorghe 214
Rotaru, Ion 602, 1288, [1341]
Rotaru, Rodica 602
Rötscher, Enric Theodor 787, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Rovența-Frumușani, Daniela 283
Rozental, D. E. [357]
Rozkoš, Pavel [2215], [2217], [2222]
Ruffini, Mario [1669]
Runcan, Miruna [1301]
Russo, Alecu [1322]
Russu, Ion I. 625, [649], [650], 1518, **1546**
Rusu, Adrian Andrei 858
Rusu, Andrei 581
Rusu, Aurelia 786, [888], [912], [915], [917], [918]
Rusu, Elena 2083
Rusu, Grigore 696, **697**
Rusu, Olivia 1289
Rusu, T. 1060
Rusu, Valeriu 139, *160*, 469, 626, *651*, 659, 698, [717], [720], *722*, [723], [724], [726], [727], 730, 1688

Šabršula, Jan [1722]
Sachelarie-Lecca, Doina [2225], v. și **Lecca, Doina**
Sacy, Antoine-Isaac Silvestre de [1693]
Sadoveanu, Mihail [1226], [1239], [1337], [1670], [1921]
Sainderichin, Sven 284
Sala, Marius 12, 80, 86, [362], *376*, [386], 1106, 1107, 1689, 1690, [1720], 2243
Salinacki, Elena 639, [644]
Samson, A. P. 285
Sanda, Gheorghe 1143
Sandu, D. D. *926*, *1174*
Sandu, Doina 1617, 2084
Sandu, Elena 1290
Sanie, Silviu 1540
Saramandu, Manuela *2202*, [2212], [2221] [2233]
Saramandu, Nicolae 140, 627, 699, *723*, [731], [732], [734], [736], *927*, 1108, **1691**, *1866*
Sardiello, Rosanna [*1562*]
Sasu, Aurel *377*, *1635*
Sasu, Voichița *378*
Saulea, Toader 1701, [1721]
Savin, Emilia [2216]
Savu, Corneliu 2240
Sădeanu, Florența 596, [652]
Săndulescu, Al. 560, [563], [565], [567]
Săndulescu, Constantin [2268]
Săulescu, Gheorghe [508]
Sârbu, Gabriela 2156
Sbiera, Ion G. [562]
Scărlătoiu, Elena *724*, 740, 1512
Schesaeus, Christian [1542]
Schinteie, Ion 1144
Schlimpert, Gerhard [1791]
Schmidt, Gertrud 1003
Schneider, Hans W. 2186
Schopflin, George [585]
Schroeder, Felix von [1517]
Schuchardt, Hugo [560], **849**, [929], [935], [946], [947]
Schuster, Friederich 1598
Schweiger, Paul 287, 288, [457], [1183], 2280
Scorobete, Aurel 141, 539, *2228*
Scorojitu, Radu Fl. 88
Scoroșanu, Dan 1447
Scorpan, Grigore [508]
Scriban, August [508]
Scurtu, Gabriela 1654, 1692
Scurtu, Gheorghe 1117, [1159]
Seche, Luiza [1048], 1061, 1062, [1136], 1145, [1156], [1157], [1162], [1163], [1172], *1175*, *1176*, [1187], 1291, [1489], 1496
Seche, Mircea 540, 628, 1109, [1136], 1145, [1156], [1157], [1162], [1163], [1172], [1187]
Sedler, Werner 1618
Segal, D. [1796]
Segall, Idel 1537
Segre, Cesare 258, [374]
Seidel, Eugen [2277], [2278]
Semeniuk-Polkowska, Maria 289
Senatore, Adriana 541, 629
Serpieri, Alessandro 258, [374]
Sever, Avram *379*
Sextus Empiricus 338, [349]
Silvestri, Artur *1341*
Simenschy, Theofil [508], [1865], [1866], [1868]
Simion, Al. [1235]
Simionese, Vasile 1756
Simon, Jolán, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126
Simionescu, Dan 13, 14, 859, 860, [900], [921], *928*, [932], [2257], [2261], [2265]
Simoni-Aurembon, Marie-Rose [1716]
Simovici, Dan 439

Sireteanu, Doina 1967
Singeorzan, Iuliu-Ovidiu [718]
Singeorzan, Zaharia *370, 2254*
Sîrbu, Richard [2215], [2217], [2222]
Slama-Cazacu, Tatiana 290, 956, 1292, 2085, 2244
Slavici, Ioan, v. abr. **Tribuna**
Slăvescu, Micaela [1122]
Slimovschi, C. *1508*
Sluşanschi, Dan, 759, 1541, *1573*, 1863
Smrčková, Jiřina [1722]
Soare, Ion 1448
Socaciu, Elena 1542
Sofocle [1563]
Söllner, Anton 1619
Solomon, Maria 2197, 2203, 2204
Solta, Georg Renatus [1515]
Someşfălean, Livia 559
Sommerfeld, K. E. [1636]
Sonea, Vasile 1153
Sőni, Pál [1853]
Sopks, J. [1566]
Soran, Viorel 260
Soreaţă, Claudia 1968
Sorescu, Constantin *929*
Sorescu, Marin [1202], [1315]
Sorik, Constanţa *2003, 2004*
Soroceanu, Elena 1969
Sorohan, Elvira [812], 861, [872]
Soveja, Maria [1168], [1170], [1181]
Sovetov, P. S. [1782]
Spătaru, Smaranda 2086
Spirea, S. 1805
Springer, Matthias 1543
S. T. [2030]
Stan, Camelia *1177*
Stan, I. 291
Stan, I. T. 292, *387, 457*, 983, 1763, *1799, 1800*
Stanca, George [1233]
Stanciu, Alina 2127, 2163, [2235]
Stanciu, Ioan 999
Stancu, Zaharia [1921]
Standau, H. *1636*
Starke, G. [1636]
Stavrescu, Sanda 2266
Stănăşilă, Octavian 340, 434, 440
Stănciulescu, Alexandru 862, v. şi **Stănciulescu-Bîrda, Alexandru**
Stănciulescu, Ştefan [1168], [1170], [1181]
Stănciulescu-Bîrda, Alexandru 1449, v. şi **Stănciulescu, Alexandru**
Stănciulescu-Cuza, Mariana 1150
Stănescu, Gelu Gheorghe 2187
Stănescu, Nichita [1223], [1277], [1296]
Stănescu, Speranţa 277, 2087, 2088
Stănică, Ilie 1970
Stegagno Picchio, Luciana [372]
Steiner, George 293
Stelea, Corina 2188
Stere, Constantin, v. abr. **VR**
Stîngaciu, Elena [1168], [1170], [1181]
Stoean, Carmen [1998], **2148,** [2220]
Stoenescu, Augustin 142
Stoenescu, Constanţa [32]
Stoia-Mănescu, Georgeta 1356
Stoian, Maria [1168], [1170], [1181]
Stoianovici, Voislava [1182]
Stoica de Haţeg, Nicolae [822], [911]
Stoicescu, Nicolae 863
Stoichiţoiu, Adriana 1063, 1293, *2229*
Stoicovici, Olga 542, [1182]
Stoiculescu, Mira 1620
Stoleriu, Valeriu 2266
Stoleru, Victor 543
Stolojanu, Grigore 395, 396
Străchinaru, Ion 2266
Streinu Brînzoi, Ileana 441
Suceveanu, Nicoleta 26
Suchier, Hermann [529]
Suciu, Emil 1110, *1469*
Suciu, Gheorghe *930*
Sufleţel, Rodica 56, 1450, 1451
Surdu, Alexandru 1452
Surdulescu, Radu [351]
Susan, D. 143
Sütő, Á. [1860]
Svetlicinaia, L. I. [1782]
Swiggers, P. 294, 1693, 1694
Szabó, Attila [1853]
Szabó, T. Attila [1858]
Gy. Szabó, Gyulla 1848
Szabó, Zoltán 295, **337, 1852,** [1857]
Szappanyos, Elena 1971
Székely, Emma 1764, 1765
Székely, László 1849

Şaicău, Lucreţia 1972
Şaim, Mirela *382*
Şandru, Petru 2203
Şandru Olteanu, Tudora 1695, *1717, 1718*, [1720]
Şarambei, Iohana 1146
Şarambei, Nicolae 1146
Şăineanu, Nicolae [560]
Şchiau, Octavian 2281
Şchiopu, Irina 2245
Şendrea, Paula 1115
Şerban, Alexandru 296
Şerban, Constantin *931*, 1453
Şerban, Domnica 297, 298, 1621, *2209*
Şerban, Felicia 22, [28], [31], [33], 1147, 1148, **1151,** [1175], 2282
Şerban, Gh. *1509*
Şerban, Mihai 1149
Şerban, Radu [798]
Şerban, Valentina 22, [28], [31], [33], **1151,** [1175]
Şerban, Vasile 233, [348], 700, 1382, 1973, [2258]
Şerbănaţi, Luca(-Dan) 340, 442
Şerbănescu, Andra *964*, [1006], *1012, 1178*
Şerbănescu, E. [1161]
Şerbănescu, Ilie 1064
Şerbănescu, Nicolae 864

Șerbănescu, Paraschiva 1294, 1766, *1801*
Șerbănescu, Tia 1974
Șerdean, Ion [2004], [2219]
Șeuleanu, Ion **673**
Șiadbei, Ioan [508]
Șimăndan, Emil 2246
Șincai, Gheorghe [497], [629], [797], [837], [957], [963]
Șișchin, Olga 2089
Șodolescu, Constantin 1454
Șonea, Dumitru 144, **1990**
Șoptereanu, Liliana 1767
Șoptereanu, Virgil 153
Șoșa, Elisabeta **2194**
Șovu, Gheorghe **54**, 1295, [1875], 1975
Șteț, Felicia **338**, [349]
Ștefan, Alexandra 15
Ștefan, Corneliu 1455, v. și abr. **VRMB**
Ștefan, Domnița 1976
Ștefan, I. M. 1065
Ștefan, Ion C. 1976
Ștefan, Mircea 1066
Ștefan, Simion [638]
Ștefanovici, Vera **2189**
Ștefănescu, Costin *2112*
Ștefănescu, Ioana 299
Ștefănescu, Ștefan [939], **1606**
Ștefănescu Drăgănești, Virgiliu 630, 631, 632
Ștefi, I. 700
Ștrempel, Gabriel **813**, **865**, 866, 867, [883], [889], [891], [895], [896], [903], [908]
Șuteu, Flora *383*, 1004, 1383, 1977, **2194**

Tabacaru, Grigore, v. abr. **Ateneu**
Tabarcea, Cezar 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, [1330] [1332], [1338], 1384, 1385, *1413*, 1978
Tacciu, Elena *1179*
Tachiaos, A. E. [1797]
Tacit [1520]
Taftă, Lucia 16
Taftă, Nicolai 2030
Tagliavini, Carlo [2270], [2279], [2284]
Taillardat, J. [1565]
Talov, M. [1746]
Tanașoca, Anca 168
Tanașoca, Nicolae-Șerban **1511**, [1514], [1516], [1575]
Tatos, Mircea [1173]
Tauberg, Edith *1860*, **2199** [2231]
Taverdet, Gérard [160]
Tănase, Adela Mira **17**, 145, **544**, 1696, *1719*
Tănase, Eugen **17**, **544**, 1067, 2283
Tănăsescu, Alexandru **874**, [904], [928]
Tănăsescu, Filofteia [1162]
Tănăsescu, Veronica **26**
Tătaru, Ieronim **2190**, [2223], [2227]
Tătaru, Virgiliu, v. abr. **MCC**
Teaha, Teofil 88, 633, 701, [717]
Tei, Daniel 2236
Teiuș, Sabina **22**, [28], [31], [33], **1151**, [1175]
Teiușan, Manuela **1537**
Teleagă, Maria 1111, 1622, 2091
Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei [898], [925], [934]
Teodor, Pompiliu 881
Teodoreanu, Ionel [1264]
Teodorescu, Ecat. 2266
Teodorescu, G. Dem. **868**, [885], [914], [942]
Teodorescu, Sorin 1979, 1980
Teodorescu, Valentin 395, 396
Teodorescu, Vasile 1912, **2144**, [2214], [2230]
Teodorescu-Brînzeu, Pia 301
Teodorescu Mărdărescu, Maria Alexandrina Zoe 89
Teodorovici, I. [490]
Teodosie, Nicolae **339**
Teoteoi, Tudor [1575]
Teșeleanu, Maria 1981
Tetraru, Artemiza **2113**
Theban, Laurențiu 1697
Theban, Maria *52*, 1697, 1698
Theodor, N. *932*
Theodori, Al. [490]
Thiele, Johannes [1715]
Th. N. *933*
Thome, Gisela [364]
Thureson de Oxenstiern, Gabriel [757]
Tichý, Oldřich [1722]
Ticuși, Viorica 2022
Tiktin, Hariton [508], [560]
Tiperciuc, Maria **58**
Tiugan, Marilena 302, 702
Tiugan, Nicoleta [1162]
Tîrnoveanu, Mircea **340**, 443
Toderașcu, I. *934*, *1574*
Todincă, Ioan 1456
Todor-Prunar, C. 1768
Todoran, Emilia **22**, [28], [31], [33], **1151**, [1175]
Todoran, Eugen 91, 303
Todoran, Romulus, 545, 546, **712**, [716], 2284
Todorov, Tzvetan [1249], [1569]
Tohăneanu, G. I. 1068, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1386
Toma, Dolores 304, 1310
Toma, Elena 634
Toma, Ion *725*, 1457, *1720*, 1982
Toma, Luigi *1114*
Toma, Maria 1311
Toma, Radu 305
Toma, Stela 1387
Tomici, Mile [1798]
Tomoșoiu, Nora [2211]
Tomozei, Gheorghe 1388
Török, László *1180*
Toșa, Alexandru **934**
Tótharsányi, Alexandru 1983, **2151**, **2168**
Trandafir, Gh. D. 957
Trâpcea, Theodor N. 1461, [1462]
Trebici, Vladimir 1069
Trocan, Lelia 1699
Trofin, Aurel 547, [1183] **2191**,
T. S. [2104]

Tshisungu Wa, J. Tshisungu 306
Tuchilă, Dan *2230*
Tudor, Dragna 2092
Tudor, Dumitru [1186]
Tudor, Florin Mircea 2117
Tudoran, Natalia [1801]
Tudorică, Al. 1312
Tudorică, Mioara *1181*
Tudose, Corneliu 2185
Tufiș, Dan 444, 445
Tulbure, Raluca 470
Tuloiu, Stela 2093
Turcu, Aurelia 2192
Turcu, Eva 2193
Turcu, Fulvia [2211]
Turculeț, Adrian 703, 704
Turdeanu, Emil [892]
Túros, Endre *1342*
Tuțescu, Mariana 307, 308, 309
Tvrdá, Diana [1722]

Țamblac, Grigore [847], v. și **Grigore, (iero)-monahul**
Țarălungă, Ecaterina 548
Țâra, Vasile D. 233, [348], **610,** [656], 705, 2266
Țârșar, Aurelia [692], **711,** [725]
Țenchea, Alexandru 2266
Țenchea, Maria 310, 1313
Țepelea, Gabriel 635, *652*, 1314, 1984, 2246
Țic, Nicolae 1389
Țigău, Gheorghe 1390
Țigu, Viorel 869
Țion, Alexandru 1985
Țînțar, Maria [692] **711,** [725]
Țugulan, Lidia 1311
Țur, Livia *653*
Țurlan, Valentin 314, 549, 1070, 1700

Ubicini, Honoré Abdolonyme [480], [524], [525]
Uhlíř, Vladimír [1722]
Ujonyi, P. [388]
Ulea, Sorin [1789]
Ulici, Laurențiu 1391
Uncheșel, Mihaela 311
Ungar, Elisabeta 1970
Ungureanu, Anton 2094
Ungureanu, Ion M. 1458
Ungureanu, Rodica [2211]
Ungureanu, V. M. 870, 1071
Urbanek, Friedrich J. 446
Urechia, V. A. [549]
Uric, Gavril [1789]
Uricariu, Eugen 1392
Uricaru, Lucia 2127, 2163, [2235]
Urițescu, Dorin 706
Ursu, Nicolae A. *31*, **750,** [795], [847], 871, 872, 873, [898], [925], [934], **1151,** [1175]
Ursul Zugrav [835]
Uță, Vasile 2095

Vadim, T. *935*
Vaida, Cornelia 550
Vaida, Mircea 881, *936*
Vaida, Petru *937*
Vaida, Veronica *1787*, **2199,** [2235]
Vaimberg, Solomon 1769, **1773,** *1802*, **2199,** *2231*
Valdman, Albert [376]
Valea, Lucian 2247
Velenzuela Cervera, José Antonio [384]
Valéry, P. [202]
Vancea, Georgeta 1623
Varlaam, mitropolitul [638]
Varna, Ana [692], **711,** [725]
Varro, M. Terentius 338, [349]
Vartic, Maria Ana 22, [28], [31], [33], **1151,** [1175]
Vascenco, Olimpia 2096
Vascenco, Victor 146, 147, 153, [1167], 1770, 2097, *2232*
Vasi-Șoimoșanu, Dumitru 1409
Vasici, Pavel [536]
Vasilescu, Anton, v. abr. **MÎP**
Vasilescu, Elena 2098
Vasilescu, Lucreția 447
Vasilescu, Maria 1986
Vasilescu, Mircea *384*
Vasilescu, Veronica 874,[904], [928], [1168], [1170], [1181]
Vasilescu-Capsali, N. *161*
Vasilevschi, N. 2204
Vasili, Kozma [1812]
Vasiliu, Delia *53*, **2130**
Vasiliu, Emanuel 79, 312, 313, **340,** [368], 958, 1987
Vasiliu, Gabriel [157]
Vasiliu, Laura 985, 986, 1087, 1393, v. și **Avram, Mioara**
Vasiluță, Livia 636, **639,** [644]
Vatamaniuc, Dimitrie [770], [772], **787,** [788], [873], 875, [887], [893], [894], [916], [919], [920], [923], [930], [936]
Vatamaniuc, Madgalena D. 785
Văcărescu, Alecu 876
Văcărescu, Ianache 876
Văcărescu, Nicolae 876
Văleanu, Marilena 1072
Văleanu, V. 2204
Vărădean, Vasile 1459, [1461], 1462, [1463]
Vătafu-Găitan, Silvia [902], [931]
Vătășescu, Cătălina *162*, *1813*, *1814*, *2233*
Veja, Virginia 314, 1700
Velculescu, Cătălina *738*, *938*, *939*, *940*
Velea, M. *941*
Velican, Marilena 2194
Vella, Giuseppe [158]
Verenca, Ecaterina 551
Veress, Endre [924]
Vereș, Silvia [718]
Vergilius [1568]
Vérilhac, Anne-Marie [1570]
Verjeiskaia, N. [1746]

Verona, Roxana 315
Verrou-Karacosta, Th. [27]
Verza, Emil [449]
Vescu, Victor 552, **2195**
V. G. 148
Vianu, Lidia 1624
Vianu, Tudor [548]
Vicco, Giambatista **338**, [349]
Vieru, Sorin 316, **340**
Villon, François [1209], [1217], [1274], [1681]
Vintilă-Rădulescu, Ioana [362], [386], 1005
Vinţeler, Alla 1772, *1803*, 2099, 2100, [2215]
Vinţeler, Onufrie I. 1, 317, 318, 553, **1073**, [1077], *1182*, *1183*, 1771, 1772, **1775**, 2101, **2196**, [2215], [2217], [2222]
Viorel, Elena *1637*
S. Virág, Erzsébet 1850
Vishmann, Alina **2127**
Vişan, Florentina 1818, 1819
Vişan, Gheorghe 90
Vişan, Viorel [1122]
Vişinescu, Victor 1394
Vişoianu, Ortansa 2102
Vitizov, Ivan [1167]
Vijiiac, Eugenia 1315
Vîrgolici, Nicu C. 1316
Vîrstă, Izolda **2203**, **2204**
Vîrtosu, Ileana [1122]
Vîrtosu, Mariana-Luminiţa **2177**, [2224]
Vlad, Carmen [345], [380]
Vlad, Ioan Silviu **1992**
Vlad, Sabin 1460
Vlad-Liteanu, Radu **1139**
Vladiv, Slobodanka S. [1779]
Vlaicu, Rodica 1317
Vlădulescu, Victor Dinu **1701**, *1721*
Vlăduţ, Anica *2005*
Vlăduţ, Dumitru 18, **573**, 637, [1339], *1343*, *1510*
Vlăduţ Pegulescu, Anca 2103
Vlăduţescu, Gh. **1130**, [1179]
Vlăduţu, Ion **2136**, [2234]
Vodă Căpuşan, Maria 319
Voican, Valentin **1153**
Voicu, Ion *1184*
Voicu, Mihaela 320
Voiculescu, Vasile [1194], [1284]
Voinea, Radu 149
Vrabie, Emil 153, 1726, *1804*, 1825
Vrabie, Gheorghe *942*
Vrabie, Henriette **2203**
Vraciu, Ariton 1318
Vulcan, Iosif, v. abr. **Familia**
Vulcan, Samuil [795]
Vulpe, Magdalena 707, 708, *726*, [1010], 1319
Vulpe, Nicolae [1875], 1975
Vultur, Ioan 91, **2172**
Vultur, Smaranda 321, 322, 1320, **2172**

Wagner, Ernst 1625
Wald, Henri 323, 324, 325, **326**, 327, 328, 329, 330, *385*, 554, 1395
Wald, Lucia 331, **338**, [349], *386*, 987, *1722*, *1867*
Walters, Garrison E. [2210], [2229]
Weigand, Gustav [560]
Wieland, Christoph Martin [1599]
Wilss, Wolfram [364]
Wittstock, Erwin [1594]
Wolf, Josef *654*
Wolf, Siegfried *32*, 134, 153, *387*, *388*, **1120**, [1167], [1182], 2104, 2105
Wulfila [612]
Wyborski, Roman [368]

Zafiu, Rodica 1321
Zaharia, Constantin 332
Zahariade, M. 1544
Zamfir, Mihai 333, *389*, 1322, 1323, 1404
Zamfirescu, Dan [774], [850], 877
Zamşa, Eleonora 1324, 1988
Zavera, Maria [1182], v. şi **Osman Zavera, Maria**
Zăstroiu, Remus *655*
Zbinden, Nicolas [735], [738]
Zdrenghea, Mircea *33*, [963]
Zdrenghea, Stela **2127**
Zimmerman, Spencer 2106
Zincenco, Vasile **1701**, [1721]
Zissu, Leria 2107
Zil-Rece, Galina **2197**, **2203**
Zlatoustova, L. V. [1799]
Zmeu, Ioana 878
Zsemlyei, János *1861*
Zub, Al. *66*, *477*, 555, *727*, *943*, *944*, *945*, 2265
Zugun, Petru 334, 556, 557, 879, 880, **959**, 1006, 1325, 1989
Žukov, V. P. [1788]
Zumthor, Paul **335**, 336, [373]

2. CUVINTE*

CUMANĂ : ečki 1638 ;
FRANCEZĂ : depuis 1313 ; faire 1673 ;
ITALIANĂ : cominat 1638 ;
LATINĂ : burdellum 1638 ; colunbus 1638 ; cominat 1638 ; donec 1638 ; erastomus 1638 ; hecus 1638 ; ladano 1638 ; mentecatus 1638 ; palpebra 1638 ; pulmonus 1638 ; scala 1638 ; segara 1638 ; socera 1638 ; stultus 1638 ; valium 1638 ; vesica 1638 ;

* Au fost incluse cuvintele din titluri şi subtitluri.

MAGHIARĂ : fácán 1839 ; faggayú 1839 ; fajta 1839 ; fakó 1839 ; ido 1837 ; Louvre 1849 ; luddisták 1849 ; ludditák 1849 ; ludd(it)izmusa 1849 ; lumpenproletariatus 1849 ; lunahod 1849 ; Lunar Modul 1849 ; lunar orbiter 1849 ; machivellizmus 1849 ; machináció 1849 ; maffia 1849 ; Maghreb 1849 ; majorizátás 1849 ; malthusianizmus 1849 ; mandátum 1849 ; manegement 1849 ; manipuláció 1849 ; mccarthyzmus 1849 ; memorandum 1849 ; militarizmus 1849 ; misszió 1849 ; monokulturá 1849 ; multipolaritas 1849 ; nacizmus 1849 ; neofasizmus 1849 ; neokolonializmus 1849 ; nigger 1849 ; nonkonformizmus 1849 ; nucleáris fegyverek 1849 ; nuncius 1849 ; Oceania 1849 ; Okinawa 1849 ; olejsejkségek 1849 ; oligarchia 1849 ; önkormanyzat 1849 ; overkill 1849 ; pacifizmus 1849 ; paktum 1849 ; pánafrikanismus 1849 ; panama 1849 ; panamázik 1849 ; panamerikanizmus 1849 ; pángermanizmus 1849 ; tesz 1859 ;

PERSANĂ : ta 1638 ; taka 1638 ;

PROVENSALĂ : gavot 1688 ;

ROMÂNĂ : abrictălui 700 ; aficrosit 700 ; ăgaţ 671 ; agem 1110 ; aielét 1110 ; aiuş 700 ; alamă 762 ; alb 1095 ; alcatorie 1042 ; alivandra 687 ; altoi-minune 1042 ; amăgi 598 ; amom[o] 762 ; amuncá 700 ; aná 1110 ; anadól 1110 ; antép 1110 ; antigel 1370 ; antenist 1047 ; antepreşcolar 1041 ; apărilă 700 ; apranţi 1041 ; ar(a)miz 700 ; arbieică 700 ; arbore-mamut 1041 ; arenă 1016 ; arghetaş 700 ; arghetă 700 ; arhcografie 1041 ; artă-desfătare 1042 ; artă minimală 1058 ; artă obiectuală 1058 ; artă-vehicul 1042 ; as 1016 ; aşteamăt 660 ; atmişcea 1110 ; auă 1050 ; aur 1064 ; autociubucar 1041 ;

babarez 687 ; Baboia 1415 ; background 1041 ; bagdatel(u) 1101 ; bal 1016 ; Bala 1415 ,banchét 664 ; basculangíu 1047 ; Batalu 1415 ; băbăt 700 ; băbi 700 ; băbirdon 700 ; băcúi 700 ; bălicări 700 ; Bărcanele 1415 ; Bărbăroaia 1415 ; băschie 700 ; Bătături 1415 ; bectemis 1110 ; bedén 1110 ; Beica 1415 ; belgioin 762 ; bestrege 700 ; biaca 762 ; biáz 1110 ; bicău 700 ; bidineá 1110 ; biguít 1047 ; biguitór 1047 ; bilanţier 1041 ; biofizician 1047 ; bîşuli 700 ; bîrcaci 671 ; bîrdzău 700 ; bîzgoia 660 ; Blahniţa 1415 ; bliotorisit 700 ; bloc-vilă 1041 ; boál 1047 ; boală 1034 ; bobioc 700 ; bobreji 700 ; bodicăi 700 ; bogáz 1110 ; bogheie 700 ; boldînos 700 ; bolonciag 671 ; bórzos 671 ; Braviţa 1415 ; breabăn 1096 ; brencheni 700 ; broască 1074 ; broatec 598 ; bronz 1101 ; bruşcui 700 ; bucată 700 ; búcţă 671 ; Bucureşti 1426 ; bujor 1074 ; bulci 687 ; bulz 1068 ; bungineală 700 ; burfă 700 ; bursa 1016 ;

cafá 1110 ; calcinat 762 ; caloian 1025 ; cálcul economic 1047 ; calpác 664 ; calvă 700 ; cam 997 ; cană 1102 ; canicultură 1041 ; cap 1016 ; capitală-port 1042 ; capon 762 ; caracudism 1042 ; caragea 1110 ; carburatorist 1047 ; cardamomo 762 ; carlina 762 ; cartonagíst 1047 ; casă 1095 ; caşcavalagíu 1047 ; catifeá 1110 ; catîr 1110 ; cazuistica 1034 ; căduni 700 ; călărie 700 ; călitór 1047 ; călpac 700 ; căluş 1025 ; ceapráz 1110 ; cecărău 664 ; cecăruí 664 ; celelíe 1110 ; celichi 1110 ; centrăşă 1047 ; Cerna 1426 ; ceruză 762 ; cetate 1018 ; cetăţean 1018 ; cetătenie 1018 ; cezlă 700 ; Cheia 1430 ; chervan 1110 ; chesmeá 1110 ; chip 700 ; chití 64 ; chiznăv 700 ; cicóla 1047 ; cicolact 1047 ; cifră-argument 1042 ; cilic 1110 ; cinebibliotecă 1041 ; cioclendăr 700 ; cioflăgău 700 ; ciolág 664 ; ciorap-chilot 1041 ; ciormolí 671 ; Ciorogîrla 1435 ; ciorovetă 700 ; ciuiumedie 700 ; ciumlée 1110 ; ciumurlí 671 ; ciurmulí 671 ; ciuvanie 700 ; cinta 1095 ; cîrmíz 1110 ; cîzîlgeá 1110 ; clonţăni 700 ; closilă 700 ; cocon 1370 ; colon 1034 ; competiţie-avalânşă 1042 ; conac 1032 ; concordat 1049 ; concurs-blitz 1041 ; conjunctură 1069 ; Constantin 1402 ; consulta 1034 ; contrălí 671 ; convertibilitate 1064 ; copil-meşter 1042 ; copíst 1047 ; coptătău 671 ; coralivor 1041 ; corela 1081 ; coridor 1021 ; cotelí 687 ; coschimbaş 1042 ; covertă 1021 ; cráişer 1047 ; craişerist 1047 ; crea 1370, 1382 ; credit 1064 ; cremă fructa 1047 ; cremotartaro 762 ; cromoluminarism 1058 ; cronobiologie 1041 ; cubebe 762 ; cubism orfic 1058 ; cuib 1047 ; cupă 1016 ; curm 598 ; curs 1064 ; cuteza 598 ; cutrupi 660 ; cuvînt-emblemă 1042 ;

dalác 1110 ; dalgá 1110 ; damfirag 700 ; datorie 1064 ; dead-heat 1016 ; decan 1068 ; Decebal 1409 ; demografic 1069 ; derby 1016 ; déreş 671 ; destrămător 1047 ; detentă 1016 ; dibuit 1686 ; diriginte 1370 ; dirijor 1068 ; dirt-track 1016 ; disc-record 1042 ; disciplină 1370 ; disciplinometru 1042 ; divizionism 1058 ; dimp 700 ; dobîndă 1064 ; dolomanţa 700 ; dozator-omogenizator 1047 ; dozimetrist 1047 ; dregator 1068 ; drept 1064 ; driver 1041 ; drop-gol 1041 ; drumar 1042 ;

Ecaterina 1402 ; echilibrator 1047 ; editorialist 1041 ; elicotecă 1042 ; Elisabeta 1402 ; eroare 1048, 1062 ; escamotare 1016 ; eşec-record 1042 ; etcetera 1370 ; evaziune 1049 ; excepţie 1306 ; experienţialist 1042 ; extraspitalicesc 1041 ;

fabrică 1095 ; faliment 1049 ; faliment-record 1042 ; farmacie-muzeu 1042 ; favorit 1016 ; făcum 1306 ; fel 1068 ; femeie 1095 ; figură 1044 ; film-debut 1042 ; film-examen 1042 ; film-gazdă 1042 ; filocanin 1041 ; filozofie 1051 ; fizician 1047 ; flamen 1047 ; floare 1074 ; fomfăi 700 ; fond 1049 ; formator 1042 ; formular-declaraţie 1041 ; fortuit 1068, 1370 ; fotooptic 1041 ; franchising 1049 ; frate 1095 ; fraudă 1049 ; frimbli 700 ; frumos 1095 ; funda 1370 ; fundúc 1110 ; Funicelu 1417 ; funicular 1370 ; Funigelu 1417 ; fuzion 762 ;

galanga 762 ; garlin 1021 ; gălăgie 1102 ; găuritor-filetator 1047 ; gen-neant 1042 ; ghid-atlas 1041 ; ghilimeta 1042 ; ghimirlíe 1110 ; ghioc 1110 ; ghioci 1110 ; ghiont 1032 ; gib 700 ; gîlău 700 ; ginepro 762 ; giulep 762 ; goloped 1370 ; grabăn 1096 ; gran 762 ; granulometru-laser 1041 ; greben 1096 ; grebene 1096 , grebeni 1096 ; greominturi 700 ; Grigore 1402 ; grijea 1021 ; grupuscul 1042 ; gungulá 660 ; Gurișoara 1417 ; gurnă 1021 ;
hádă 671 ; hamletiza 1306 ; haploni 700 ; happy-end 1370 ; hat-trick 1016 ; hazná 1110 ; hermină albă 1016 ; heruvim 974 ; hodroboc 700 ; hohoană 687 ; hrănitoáre 1047 ; hreabăn 1096 ; hrebăn 1096 ; hudă 700 ;
iacá 1110 ; iatác 1110 ; íboic 671 ; iederă 1075 ; ieșchie 700 ; inconfundabil 1057 ; incontrolabil 1057 ; infiltrație 1047 ; informal 1058 ; inginer de sistem 1047 ; inlavít 1047 ; inocenta 1042 ; integrator 1057 ; intertextualitate 1057 ; introspitalicesc 1041 ; iorság 664 ; irepetabil 1057 ; izbitură 1044 ; izgoji 700 ; izgreji 700 ; izmină 700 ; izolator 1047 ; izvor 1044 ;
îmbiu 700 ; îmbloji 700 ; încadrabil 1057 ; încetățení 1018 ; încolo 1044 ; îndoitór 1047 ; înfigări 1044 ; înnoptat 1394 ; înregistrare-unicat 1041 ; înșela 1016 ; întreba 1370 ; întupsecá 1013 ;
jip 700 ; jubră 660 ; jutcă 700 ;
lac-crescătorie 1042 ; laie 1027 ; lainic 1306 ; lángă 671 ; lapte-caramel 1047 ; lapte hiperproteic 1047 ; lasca 1021 ; laur 1016, 1074 ; lăcătuș-debavurator 1047 ; lăuruscă 1050 ; lentíon 1101 ; lete 660 ; leverage 1049 ; librărie 1067 ; licfida 762 ; lichiditate 1064 ; liricizare 1057 ; lișcov 700 ; lobby 1042 ; logoreic 1057 ; lucrativ 1068 ; ludic 1057 ; ludotecă 1016 ; Lugoj 1421 ; lumină 1044 ; lyrics 1042 ;
machetă-emblemă 1042 ; madamă 1097 ; mageár 1110 ; mai (=adv.) 997 ; manică 1021 ; manierat 1097 ; manifest 1097 ; manșetă 1097 ; manutanță 1097 ; maráș 1110 ; maslahát 1110 ; mașină de biguít 1047 ; maște 1099 ; maștер, -ă 1099 ; măcinatór cereále 1047 ; Măcșoara 1417 ; mărădíc 671 ; mărgea 598 ; mărgean 1110 ; mărțișor 1095 ; mec art 1058 ; mecánic-dieselíst 1047 ; medita 1097 ; meditație 1097 ; melc 1074 ; meléz 1110 ; memoriu 1101 ; mentolácт 1047 ; menzíl 1110 ; mercuț 700 ; metal 762 ; meteorobot 1042 ; meteorológ-nuclearíst 1047 ; miață 1059 ; mic 598 ; microalgă 1041 ; microbuz-taxi 1042 ; micromagnezie 1041 ; microsoni 1034 ; microturneu 1041 ; microzom 1034 ; mieluși 700 ; miliție 1097 ; minifrigider 1041 ; minilaser 1041 ; mioarcă 700 ; miridic 1090 ; misír 1110 ; misirlíu 1110 ; mîngîia 598 ; minșag 1090 ; mod 762 ; mohoandă 1090 ; mohoi 1090 ; Moldova 1098, 1105 ; momealcă 1090 ; monetar 1064 ; mong, 1090 ; monospon 1049 ; Moreștița 1417 ; morhăi 1090 ; morîndău 1090 ; morofleancă 1090 ; motircă 1090 ; motocaríst 1047 ; muncitor-igienist 1047 ; muradă 1021 ; musúl 1110 ; mușețel 1074 ;
nat, -ă 1101 ; năvoloacă 687 ; năzgloambă 700 ; necoleg 1042 ; neodadaism 1058 ; neoimpresionism 1058 ; neoplasticism 1058 ; nevoie 1370 ; nioarcă 700 ; nișticavai 676 ; nizam 1110 ; normaliza 1047 ; normalizare 1047 ; nuclearist 1047 ;
obiect 1058 ; obuduét 1110 ; odihnist 1042 ; ofirșit 700 ; oina 1016 ; Olt 1426 ; operator de calculator 1047 ; operatór tehnologíe nucleárá 1047 ; opina 1382 ; or 989 ; oraș-metropolă 1042 ; oraș-replică 1042 ; Orăștie 1426 ; ordine 1370 ; ordonator 1057 ; orfism 1058 ;
pace 1035, 1095 ; paiantă 700 ; pană 1016 ;panoramare 1042 ; pántă 664 ; panzéhru 1110 ; paparudă 1025 ; partant 1041 ; pas 1016 ; pasă 1016 ; paternalist 1041 ; patronator 1042 ; Paul 1402 ; păcălui 700 ; pădișoară 1101 ; pădușiei 700 ; păivan 700 ; percutant 1057 ; perforatorist 1047 ; perjă 1101 ; permafrost 1041 ; petroleofag 1041 ; Pian 1441 ; piciór 1047 ; piepten 1047 ; piesă-dezbatere 1042 ; piesă-fluviu 1041 ; piglăzău 671 ; Pion 1016 ; písi 1110 ; pito 1042 ; pițigoi 1074 ; plai 598 ; planetă-mamă 1041 ; plasament 1049 ; plasticizant 1057 ; pleasnă 1102 ; pleonasm 1052 ; poamă 1050 ; pociumb 1039 ; podós 664 ; pointillism 1058 ; polovică 700 ; pomice 762 ; pop-art 1058 ; popirce 700 ; populație 1069 ; port-speranță 1041 ; poșmîndră 700 ; prea 997 ; Predeal 1426 ; premieră-dezbatere 1042 ; preot 598 ; presiune 1049 ; președinte-primar 1041 ; prier 1095 ; primez 664 ; primpinelă 762 ; principiu 1051 ; proaspăt 598 ; problematizant 1057 ; proră 1021 ; prova 1021 ; provizion 1049 ; psiho-sociologie 1370 ; punctaș 1047 ; pup 1306 ;
rachetă 1016 ; Radiovacanța 1041 ; randament 1049 ; rating 1049 ; răcám 1110 ; rădașcă 1074 ; răstalniță 664 ; Răzurel 1417 ; record 1016 ; regată 1016 ; rețetar 1034 ; revuist 1041 ; rezervă 1049 ; richiáb 1110 ; ring 1016 ; rinichi-grefon 1042 ; rípă 671 ; ritualiza 1057 ; rincheza 598 ; rolimpiadă 1016 ; rol-mănușă 1042 ; român 1089, 1114 ; românesc 1089, 1114 ; România 1089, 1114 ; rost 1095 ; rotație 1016 ; rozmarin 762 ; rujá 1047 ; rujár 1047 ; rundă 1016 ; ruralism 1057 ; Rușița 1417 ;
sacá 1110 ; salam 762 ; sanghin 1034 ; sanguin 1034 ; sardelă 762 ; sau 991 ; sauropod 1042 ; sălată 762 ; scarandiu 687 ; Scheia 1430 ; schi 1016 ; schimb 1064 ; scoică-gigant 1042 ; se 1660 ; secătură 1032 ; seminar-atelier 1041 ; serafim 974 ; serialism 1041 ; sfoară 1053 ; side-car 1041 ; sileáf 1110 ; silozár 1047 ; simptom 1034 ; simultaneism 1058 ; siréc 1110 ; sistem 1064 ; sîmbră 1659 ; sînge 1074 ; skeat 1016 ; skiff 1016 ; slalom 1016 ; smîntînitor 1047 ; solilocviu 1057 ; sorb 1032 ; soriocaturi 700 ; spectacol-evocare, 1042 ; spectacol-gigant 1042 ; spectacol-

magnet 1042 ; spectacol-matineu 1042 ; speedway 1016 ; spital-cămin 1042 ; spin 598 ; sporting 1016 ; Sprie 1423 ; stamból 1110 ; stare de grație 1057 ; stat-fermă 1041 ; stațiune turistică-satelit 1041 ; Steia 1430 ; sterp 598 ; stihial 1057 ; stilou-calculator 1042 ; stînjenel 1074 ; storace 762 străjă 1044 ; stroc 1041 ; strugure 1101 ; strungă 1056 ; Sturul 598 ; subtextual 1057 ; sunducós 664 ; supă 762 ; supercompetiție-taifun 1042 ; sus 1306 ;
șah-fulger 1042 ; șah-mat 1016 ; șalanger 1016 ; șarpe 1095 ; Șcheau 1430 ; școală-fabrică 1042 ; șef-pilot 1041 ; și (= adv.) 997 ; șirop 762 ; șlem 1016 ; șofer-distribuitor 1047 ; șofer-recepționer 1047 ; șoferist 1042 ; ștachetă 1016 ; ștafetă 1016 ; ștanțor partea de sus 1047 ; șteamp 1039 ; știre-șoc 1042 ; ștopțer 1047 ;
tartariu 762 ; tăia 1047 ; tăiței 1370 ; Teia 1430 ; teleinformatică 1041 ; telemegiu 1047 ; teoretizant 1057 , test-meci 1016 ; Timișoara 1426 ; tisă 1074 ; titlu-avertisment 1042 ; tobogănist 1042 ; tocăliță 1102 ; tocí 1013 ; tocitoáre 1013 ; tofológ, -oágă 1013 ; toldău 664 ; toporîște 1013 ; topos 1057 ; torgolí 664 ; tórină 664 ; tortoreață 1013 ; tortorete 1013 ; tortoreț 1013 ; tot 997 ; totoreáță 1013 ; totoreț 1013 ; trăcsăr 1013 ; tragere 1064 ; trámă 1013 ; trahómă 1013 ; transcendere 1057 ; transfigurator 1057 ; transperánt 1013 ; tra 1016 ; travestí 1013 ; travestíe 1013 ; travestíu 1013 ; trinc 664 ; trufă 598 ; Tudor 1402 ; tufée 1013 ; tují 1013 ; tumoare 1034 ; tumoră 1034 ; tupsecá 1013 ; tur 1016 ; tură, 1016 ; turnare în coji 1047 ; turneu 1016 ; tut, -ă 1013 ;
țară 614 ; 1094 ; țară-punte 1042 ; țevár 1047 ;
ujóg 664 ; umidificator 1042 ; urgie 598 ; urmă 598 ;
vacanțier 1042 ; vaccin 1034 ; valorizant 1057 ; valorizator 1057 ; valutar 1064 ; varietate 1048 ; veleitarism 1057 ; velință 1032 ; venă 1034 ; verbios 1057 ; Vicina 1443 ; vig 671 ; virusologie 1034 ; vînă 1034 ; voie 1370 ; voinic 1074 ;
wagnerism 1041 ;
zăpadă 1095 ; zeamă 598 ; zgîmji 664 ; zînă 1370 ; zomoniță 664 ;

RUSĂ : avtomobilist 2104 ; voditel' 2104 ; vyučit' 2079 ; zanimat'sja 2079 ; zanjat'sja 2079 ; izučat' 2079 ; izučit' 2079 ; naučit' 2079 ; šofer 2104 ; učit' 2079 ;

SĂSEASCĂ : Erdapfel 1618 ; Erdbirne 1618 ; Erdnuss 1618 ; Grundbirne 1618 ; muß 1602 ; mußing 1602 ; Sachsen 1606 ; Siebenbürgen 1606 ;

SPANIOLĂ : se 1660 ; a tientas 1686.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabel și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P (Pogrijenie — Presimţire), 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. VIII, partea a 5-a, litera P (Presin—Puzzolană), 1984, p. 1343—1866, 100 lei; tom. XI,partea a 2-a, litera T (T — Tocăliţă), 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera T (Tocăna — Twist), 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român**, Serie nouă, Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund, 1982, 170 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea.** Ediţii critice de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON, Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 57 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte**, seria IV, tom. III (1981), 1983, 238 p., 19,50 lei; tom. IV (1982 şi 1983), 1984, 192 p., 16,50 lei; tom. V (1983—1984), 1984, 182 p., 15 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei,

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. V.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni—Moldova şi Bucovina**, vol. I,

RM—ISSN 0024—3523

LR, ANUL XXXIII, nr. 4, Bucureşti, p. 245—370, 1984

I. P. Informaţia c. 2292

42 200

Lei 20

T 8269 191

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL XXXIII

1984

septembrie — octombrie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUL 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P. O. Box 12—201, telex 10 376, prsfi r, 78 104 Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 40.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à : ROMPRESFILATELIA — sectorul export-import presă, P. O. Box 12—201, telex 10 376, prsfi r, 78 104, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei :
str. Spiru Haret nr. 12
79 638 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 14.26.80 sau 15.74.30,
int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79 717 Bucureşti, sectorul I
Telefon : 50.76.80

8269.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXXIII 1984 Nr. 5
septembrie—octombrie

SUMAR

STILISTICĂ

PAULA DIACONESCU, Gîndirea stilistică la Tudor Vianu 373

LINGVISTICĂ GENERALĂ

LIANA POP, O tipologie intuitivă a conversației în locuțiuni verbale românești 381

GRAMATICĂ

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, O paralelă logico-sintactică între adjectiv și verb : adjective în construcții reciproce și reflexive 386
IOAN N. BÎTEA, *Adică* apozitiv vs. *(și) anume* apozitiv în limba română contemporană 394

VOCABULAR

LIVIUS PETRU BERCEA, Note lexicale 405
ION POPESCU-SIRETEANU, Etimologia cuvîntului *oină*. 407

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREȘ, Observații pe marginea unui vechi imn religios . . . 410
DRAGOȘ MOLDOVANU, Miscellanea philologica 414

ISTORIA LIMBII

C. FRÂNCU, Din istoria perfectului simplu : formele de tipul *zisei* 426

NOTE ȘI COMENTARII

ION GHEȚIE, În legătură cu dialectele literare ale limbii române 437

CONSULTAȚII

MIOARA AVRAM, *Îmi cer scuze* sau *vă cer scuze?* 444

RECENZII

E. F. KONRAD KOERNER, *Ferdinand de Saussure. Genesis y evolucion de su pensamiento en el marco de la lingüistica occidental*. Contribución a la historia y a la teoría lingüística, Madrid, Gredos, 1982 *(Lucia Wald)* 448

36108

OLIMPIA BERCA, *Dicționar istoric de rime (Dosoftei—Arghezi)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 *(Gh. Chivu)* 450
ILIE DAN, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1983 *(Maria Dobre)* 453

NOTE BIBLIOGRAFICE

GRIGORE BRÂNCUȘ, *Vocabularul autohton al limbii române*, p. 456; VASILE ARVINTE, *R o m â n, r o m â n e s c, R o m â n i a. Studiu filologic*, p. 456; JIŘÍ FELIX, *Sbírka rumunských textů jazykovědných. Culegere de texte românești de lingvistică*, p. 457; POVL SKÅRUP, *Les conditionnels du vieux daco-roumain*, p. 457; *Theoretical Issues in Contrastive Linguistics*, p. 457.

LR, anul XXXIII, nr. 5, p. 371—458, București, 1984.

GÎNDIREA STILISTICĂ LA TUDOR VIANU

DE

PAULA IACONESCU

1. Titlul *Arta prozatorilor români* (1941) rezumă obiectul unei cercetări și totodată reflectă pasiunea autorului pentru text, modul erudiției prin excelență. Același titlu poate ascunde, de asemenea, o intenție de precizare a unei atitudini, a unei opțiuni în studiul operelor literare; el relevă un aspect aluziv programatic într-un moment în care, în alte țări, începuse mai demult să se acorde un interes deosebit problemelor formale ale literaturii [1]. În *Prefața* operei citate (1941), T. Vianu afirmă cu limpezime: „Faptul că fenomenul literar este poate ireductibil în ultima lui adîncime nu trebuie să ne împiedice a-l reduce atita cît putem". Deci nu se poate refuza supunerea obiectului de artă cunoașterii raționale.

Conceptul de **artă (tehnică)** aplicat studiului operelor literare vine din retorica clasică și în secolul trecut, înainte de dezvoltarea stilisticii literare [2], se transformase în principiu activ de cercetare științifică. La sfîrșitul secolului al XIX-lea, în Franța, chiar lucrări care nu erau neapărat de primul rang studiază scriitori și procedee de artă literară cerînd, din nevoie de exactitate, reînnoirea criticii prin adoptarea tehnicității: „La critique ne peut se renouveler qu'en adoptant la technicité et le métier comme bases de son analyse et de ses investigations" [3]. Pe de altă parte, tot în Franța, apărea la începutul secolului nostru o gîndire critică pretinzînd că pentru a judeca dinăuntru un text e necesară o comuniune cu el [4] — comuniune pe care nici o știință nu o dă. Prima intuiție a criticului îl face să pătrundă în interiorul operei studiate, apoi el trece din centru spre periferie, din interior spre exterior, printr-un demers critic care-l îndepărtează treptat de punctul de pornire. Procesul acesta poate sfîrși prin stabilirea de relații cu alte opere, în adevărate capitole „de istorie și geografie literară", după cum procedează Thibaudet, evocat de G. Poulet în studiul citat.

În concepția stilistică a lui T. Vianu, clasicismul de atitudine [5] n-a exclus, ci a metamorfozat, într-un stil propriu de gîndire, elemente ale

---

[1] Vezi Sorin Alexandrescu, *Concepția stilistică a lui Tudor Vianu*, introducere la Tudor Vianu, *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968, p. 3 și urm.

[2] J. Marouzeau, *Précis de stylistique française*, Paris, Masson, 1941; Marcel Cressot, *Le style et ses techniques — Précis d'analyse stylistique* (1-re édition), Paris, 1947.

[3] *L'art d'écrire. Ouvriers et procédés*, par Antoine Albalat, Paris, 1896, p. 28.

[4] Vezi substanțiala prezentare a acestei tendințe critice la Georges Poulet, *Une critique d'identification*, în vol. *Les chemins actuels de la critique*, Centre Culturel International de Cerisy-la-Salle, 1968, p. 9—23.

[5] Pentru care vezi Sorin Alexandrescu, *art. cit.*, p. 3.

bergsonismului [6], atît de puternic la începutul acestui veac. Joncțiunea aceasta explică unitatea dintre intuiția critică și forța de obiectivare a impresiilor, dintre erudiție, nevoia de clasificare și pătrunderea în centrul viu al textului în ansamblul analizelor stilistice efectuate de T. Vianu, care impun totodată și o nouă formulă de judecată a artei literare, marcată de personalitatea complexă a unui gînditor, estetician, critic și istoric literar, comparatist și stilistician.

2. Analiza stilistică la T. Vianu nu este simplă empirie (observație directă și discutare a faptului stilistic). Ea vehiculează idei, se întemeiază pe o teorie, care impune un spirit nou și o metodă riguroasă în descrierea formelor literare și în aprecierea operelor artistice după stilul lor cu tehnicile sale, și utilizează categorii ale gîndirii cum ar fi : **totalitate, sistem, coerență, unitate stilistică, atitudine stilistică, serii (istorice) stilistice, funcția practică și socială a limbii și funcția ei sugestivă** etc. Astfel, ea rămîne mereu confruntabilă cu o teorie a limbii sau a textului, cu o teorie a literaturii sau literară în continuitatea istorică a dezvoltării științei textului. Principiile pe care se întemeiază teoria stilistică la T. Vianu, raportate astăzi la teoria filozofică a actelor de vorbire, la teoria lingvistică a comunicării, la teoria semnificării textului poetic, la pragmatică și semiotica textului literar, la critica nouă (critică a identificării sau critică a stilurilor și tehnicilor literare), rămîn surprinzător de moderne. Este ceea ce ne propunem să reliefăm în continuare.

2.1. Termenul de **literatură** desemnează la T. Vianu ansamblul operelor în care se manifestă spiritul uman prin stil sau arta de a scrie. Așadar, stilul nu mai este un ornament care înfrumusețează gîndirea, este gîndirea însăși exprimată în afară. Astfel, studiind arta prozatorilor români, T. Vianu nu investighează proza artistică numai la suprafață. Cercetătorul apreciază deopotrivă calitățile de concepție, reliefează tipuri deosebite de sensibilitate și imaginație, subliniază profunzimea sentimentelor etc. Pe scurt, tinde să pătrundă secretele artei de a scrie. În studiul *Problemele metaforei*[7], expresia este considerată „o etapă în procesul gîndirii, etapa lui cea mai înaintată". „Cine exprimă un conținut mental oarecare în forma unei imagini metaforice îl gîndește în același fel. Conținutul gîndirii și forma exprimării ei sînt intim întrepătrunse și cu neputință de separat". „Deosebirea între cunoaștere și exprimarea ei este destul de greu de făcut". În această perspectivă, discursul literar este, pentru esteticianul și stilisticianul român, în același timp **formă** și **act**.

A înfățișa actul literar înseamnă astăzi a instaura în teoria și descrierea literară **o lingvistică a comunicării.** O găsim, prin laturile ei esențiale, de asemenea la baza multora dintre studiile de estetică sau de stilistică ale lui T. Vianu și, de aceea, o prezentăm succint. Orice exteriorizare a gîndirii, prin exprimare orală sau scrisă, este o comunicare. Ea presupune o activitate emițătoare a subiectului (vorbitor, scriitor) și o activitate recep-

---

[6] Filozoful francez H. Bergson (1859—1941) este citat de T. Vianu și pentru observații ale acestuia privind funcțiile limbii, ulterior dezvoltate și riguros precizate în studiul filozofic și psihologic al limbajului (J. L. Austin, *How to Do Things with Words*, Oxford, 1962; R. J. Searle, *Speech Acts*, Cambridge, 1969) : „Limba este făcută pentru a transmite ordine și avertismente, observă o dată Bergson" (T. Vianu, *Paradoxul poeziei*, în *vol. cit.*, p. 24).

[7] Vezi Tudor Vianu, *vol. cit.*, p. 322.

toare a destinatarului. Această comunicare poate fi obiectivă, pur intelectuală, limitîndu-se la constatarea unui fapt sau poate transporta o intenție, o dorință, o idee, un sentiment etc., care se adaugă la nucleul obiectiv al unei comunicări sau crește împreună cu el. De aceea, în actul receptării, semnul poate fi un stimul (poate determina o reacție), iar actul semnificării nu ar mai însemna restituire exactă a unui sens, ci mereu o modificare a lui de către cel care l-a înțeles. Receptarea semnelor poetice este continuă transformare, în nici un caz nu este conservare sau limitare [8]. O asemenea înțelegere a limbajului poetic ca discurs este în întregime semantică și dinamică [9]. Ea a fost dezvoltată din diverse unghiuri și de T. Vianu. Reținem pentru început următoarea rectificare a savantului român: „Vechea estetică a abuzat de noțiunea contemplației artistice, concepută ca o cunoaștere fulgurantă, în a cărei singură clipă i se lămurește contemplatorului întregul conținut al creației de artă. Studiul receptării artei, întreprins cu mijloace psihologice, arată caracterul de **proces** al receptării, dezvoltarea acesteia în etape, pentru a căror identificare s-au folosit uneori metode experimentale" [10]. În această lumină, în ceea ce privește problema metaforei, autorul arată că, „deși posibilitatea adîncirii ei mi se pare incontestabilă, planurile succesive care compun profunzimea ei nu sînt deplin constituite noțional, ci rămîn difuze și nu sînt ermetice unele față de altele, ci transpar unele prin altele, încît sistematizarea lor este o operație scolastică, străină de spiritul modern" (idem, *ibidem*, p. 377). „Avînd o adîncime difuză și nelimitată, interpretarea unei metafore nu se termină niciodată, nu se poate termina vreodată". „Înțelegerea metaforei ca structură semantică adîncă și nelimitată nu autorizează niciodată încheierea procesului de interpretare". „Dar tocmai pentru că acțiunea de interpretare poetică nu se sfîrșește niciodată, poezia are o viață istorică. Spunem poezia, și nu numai metafora, **pentru că** opera poetică în întregimea ei poate fi considerată ca o metaforă" (idem, *ibidem*, p. 377). „Dacă lucrarea de interpretare a poeziei s-ar termina vreodată, în sensul că semnificația ei adîncă s-ar putea converti într-o legătură de noțiuni, într-o propoziție filozofică, opera poetică ar înceta să mai trăiască. Este ceea ce se întîmplă de fapt atunci cînd, prin generalitățile manualelor și prin formulele propagate de școli, multe opere ale clasicismului au ajuns a fi reduse la cîteva propoziții generale, în care lucrarea de interpretare are impresia a fi parvenit la termenul ei final. [...] Cînd bogăția nelimitată [a poeziei] se reface pentru cititor, operele poetice dobîndesc o nouă viață și reintră în istorie" (idem, *ibidem*, p. 378).

Așadar, pentru T. Vianu textul literar este un obiect totodată formal (sesizîndu-l ca arhitectură de forme) și semantic [11]. Mai ales textul poetic aparține, prin caracterul său semnificativ, unei lumi nelimitate. Prin sistemul său de semnificație, textul poetic este o unitate mobilă, neîncetat disponibilă, ireductibilă. Structura semantică **adîncă** și **nelimitată** a textului poetic este pusă în relief prin analiza metaforei poetice, care nu reprezintă

---

[8] Vezi „Littérature", nº 4, décembre 1971 *(Sémantique de l'œuvre littéraire)*, p. 127.
[9] *Ibidem*.
[10] Vezi *Observații asupra metaforei poetice* (1960), în T. Vianu, *vol. cit.*, p. 376—377.
[11] Pentru „A. J. Greimas *(L'actualité du saussurisme*, în „Le français moderne", nº 3, 1956, p. 192) textul este, de asemenea, „une architecture de formes chargées de sens".

însă singurul caz de structură adîncă [12]. După cum a menţionat T. Vianu [13], acest caracter de adîncime al unei structuri lingvistice nu apare la F. de Saussure. El apare însă în teoria semiotică a americanului Ch. S. Peirce şi este unul dintre cele trei principii ale teoriei lingvistice a lui N. Chomsky : raportul dintre **competenţă** şi **performanţă**; distincţia dintre **structura exterioară, manifestă (de suprafaţă)** şi **structura profundă (de adîncime)**; caracterul **dinamic** al gramaticii. Metafora considerată ca fapt de stil ne pune însă în faţa unei împrejurări **noi** a unei serialităţi **adînci** : „Pe cînd faptele de limbă sînt structuri semantice adînci dar limitate, metafora poetică este o structură semantică adîncă şi nelimitată"[14]; „această trăsătură este cea mai importantă şi cea mai bogată în consecinţe din cîte caracterizează metafora poetică" [15]. Plecînd de la această pertinentă observaţie, putem înţelege de ce pentru **gramatică**, potrivit distincţiei dintre structura de suprafaţă şi structura de adîncime, **componenta transformaţională** devine o necesitate în interpretarea semantică a frazelor, în timp ce pentru interpretarea semantică a textului poetic transformarea unei structuri în alta este — după cum precizează T. Vianu — nerecomandabilă. Fondul latent al metaforei (şi al altor structuri poetice adînci) este un fond **difuz** care împiedică transformarea.

Retorica clasică dădea tropilor o definiţie paradigmatică. Ea era exactă, dar nu şi adecvată valorii lor — după cum observase încă la sfîrşitul secolului trecut şi G. Lanson [16]. Caracterele comune (generale) ale unei metafore se asociază totdeauna cu caractere individuale (contextuale), care sînt infinit variabile. Fizionomia individuală a cuvîntului vine de la locul şi anturajul lui într-un enunţ. Aceasta este şi una din raţiunile care au condus la reconsiderarea tropilor în cercetările moderne de tropologie, care dau metaforei o descriere sintagmatică. Cel care vede în metaforă numai substituirea unui cuvînt printr-altul — arată G. Lanson şi demonstrează T. Vianu — nu-i epuizează energia. Metafora este simbol (semn) în acţiune căruia i se recreează, în actul receptării, semnificaţiile sale. În asocierile dintre cuvinte se manifestă valoarea expresivă şi bogăţia cuvîntului, care limitat la obiectul lui propriu n-ar mai solicita spiritul să se gîndească dincolo de sensul manifest, nu i-ar mai deschide vederea spre lucruri neexprimate, spre subînţelesurile, profunzimile enunţului. Aşadar, metafora ar avea ca funcţie să indice o comparaţie posibilă şi nu să o instituie.

2.2. T. Vianu [17] a arătat limpede situaţia paradoxală a discursului poetic de a folosi semnele limbii şi de a fi totuşi independent de ea, atîta

---

[12] T. Vianu, *Observaţii asupra metaforei poetice*, *art. cit.*, p. 374 şi urm.

[13] *Op. cit.*, p. 364.

[14] T. Vianu, *op. cit.*, p. 374.

[15] Idem, *ibidem*, p. 374.

[16] *Principes de composition et de style*, Paris, 1898 (cap. *Elocuţiunea*). Aici se realizează o amplă descriere sintagmatică a metaforei într-un spirit şi uneori chiar cu terminologii pe care le întîlnim şi la T. Vianu. Se descrie **metafora continuă, extinsă** (în opoziţie cu **metafora abandonată**) sau **metafora pregătită, anunţată** (în opoziţie cu **metafora bruscă**). Pentru **metafora extinsă** se citează versuri din V. Hugo, cu precizarea : „les métaphores se gréffent l'une sur l'autre" (p. 196). Vezi şi T. Vianu, *Sinonime, metafore şi grefe metaforice la Tudor Arghezi*, în *vol. cit.*, p. 276.

[17] *Paradoxul poeziei*, *art. cit.*, p. 21—24.

vreme cît formează un sistem semnificant autonom (sistem secund) [18]. „Impresia că limba trăiește o viață deosebită în întrebuințarea pe care i-o dă poetul provine în parte din pecetea stilistică individuală pe care o primește" [19]. Această împrejurare „explică acea impresie greu de analizat pe care ne-o sugerează limba marilor poeți, de pildă limba lui Eminescu, care pare în același timp foarte nouă și foarte românească. Această fuziune a individualului și naționalului în impresia pe care o comunică alcătuiește misterul cel mai delicat al limbii poetice" [20].

Așadar, T. Vianu a privit textul literar nu numai ca obiect formal și semantic, ci și ca obiect social și individual, urmînd și de această dată o veche tradiție. Pentru a trimite la dimensiunea socială sau individuală a literaturii dispunem astăzi de un metalimbaj fixat. Lui R. Barthes [21] îi revine meritul de a fi subliniat dimensiunea socială a literaturii prin conceptul de **scriitură** („écriture — un act de solidarité historique") în opoziție cu dimensiunea ei individuală, concretizată prin conceptul de **stil.**

Două dihotomii asemănătoare (dar nu identice) cu aceea de **scriitură/stil,** venind mai mult dinspre estetică decît dinspre lingvistică [22], găsim și în teoria stilistică a lui T. Vianu. Prima trimite la două straturi estetice diferite ale operei poetice : unul datorat poetului și altul limbii pe care el o vorbește. „Limba poetului și limba poporului, *stilul individual* al artistului și *stilul colectiv* al instrumentului lingvistic pe care artistul îl manipulează, inspirația personală și tradiția obștească se amestecă în doze variate pentru a determina caracterul precis al operei. Cine dorește să analizeze pînă la ultimul rest opera unui poet trebuie să afirme în limbajul pe care acesta îl vorbește existența unui strat impersonal și colectiv care este materia lui. Estetica limbii, capitol important al esteticii literare, este de fapt cercetarea virtualităților estetice ale materiei folosite de arta poetului" [23]. A doua realizează deosebirea dintre **tip** și **stil** [24]. Tipul trimite la o grupare în clase care organizează experiența artistică (tipuri de artă după similitudinea structurii lor), iar stilul trimite la o grupare „în jurul agentului lor artistic, fie acesta o individualitate artistică, o epocă, o națiune sau chiar un întreg cerc cultural". Se poate vorbi astfel de un **stil individual** artistic (stilul lui Dante), de un **stil epocal** (romanticul, goticul), de un **stil francez sau german, de stilul antic sau modern.** Deci există nu numai un **stil individual,** ci și **serii stilistice,** grupări care îl conțin, curente care îl poartă. În lucrarea consacrată artei prozatorilor români, T. Vianu a ținut seamă de aceste principii prezentate aici. **Unitatea** și **originalitatea** sînt cele două idei mai particulare care fuzionează în conceptul stilului. „Este deci lipsit de stil amestecul de lucruri disparate și neasimilabile, confuzia și anarhia. Lipsită de stil este și unitatea moartă, coeziunea mecanică din care nu ne vorbește o individualitate originală animatoare" [25].

---

[18] În același sens, vezi și A. J. Greimas, *op. cit.*, p. 199. Sistemul secund este prin excelență obiectul semioticii.

[19] T. Vianu, *op. cit.*, p. 24.

[20] Idem, *ibidem.*

[21] *Le degré zéro de l'écriture,* Seuil, 1953, p. 24.

[22] Totuși distincția *langue/parole* operată de F. de Saussure nu poate fi ignorată.

[23] *Paradoxul poeziei,* în Tudor Vianu, *vol. cit.*, p. 22.

[24] *Stilul,* idem, *ibidem,* p. 29.

[25] Idem, *ibidem,* p. 31.

Precizarea conceptului de **stil** la T. Vianu se plasează în linia unei vechi tradiții : „'Le style c'est l'homme', spunea Buffon și ar fi putut adăuga că este națiunea, epoca sau cercul de cultură căreia opera îi aparține" [26]. Formula lui J. Lacan [27] : „le style c'est l'homme à qui l'on s'adresse" nu ar fi rămas neînțeleasă lui T. Vianu, care a scris cu atîta pertinență despre **atitudinea stilistică**, vizînd receptorul unui mesaj [28].

Studiul *Dubla intenție a limbajului și problema stilului* [29] (este binecunoscut și nu ne vom mai referi aici la el) are consecințe importante pentru abordarea stilistică a textelor literare și pentru definirea stilului individual dintr-o perspectivă lingvistică. De asemenea, în acest studiu se nuanțează înțelegerea conceptului de stil individual ca întrebuințare individuală a limbii dintr-o perspectivă pe care astăzi metoda **intertextualității** și-o integrează : „Contribuția modernă a științelor sociale ne mijlocește astăzi o altă înțelegere a fenomenului individualității. Oamenii nu sînt realități complete și închise în mijlocul unei societăți care rezultă numai din însumarea lor. Buffon, debitorul liberalismului atomist al secolului al XVIII-lea, putuse crede astfel. Astăzi, știm mai bine că așa-numitele individualități omenești sînt produsele de interferență a mai multor influențe sociale. Prin poarta individualității pătrundem căile mai multor feluri generale de a fi. Acestei împrejurări i se datorește faptul că nu numai vorbitorii comuni, dar și scriitorii cei mai de seamă prezintă între ei afinități, ca unii care aparțin anumitor cercuri ale societății și ca unii care sînt mișcați de anumite curente intelectuale, morale și estetice" [30].

„Les mots ont une âme. La plupart des lecteurs et même des écrivains ne leur demandent qu'un sens. Il faut trouver cette âme, qui apparaît au contact d'autres mots" spusese scriitorul francez Guy de Maupassant. De asemenea, pentru T. Vianu [31], care operase distincția dintre funcția **tranzitivă** și cea **reflexivă** a limbajului, „faptele de stil sînt acele fapte de limbă care adaugă **comunicării** unei știri expresia reacțiunii individuale a autorului comunicării față de știrea comunicată. Expresia reacțiunii individuale a unui vorbitor sau scriitor, adică faptul stilistic, se manifestă printr-o seamă de note care însoțesc comunicarea știrii, și care pot lipsi fără ca această comunicare să sufere" [32]. „Nu toate faptele de limbă posedă însă o asemenea zonă înconjurătoare. Formularea unei legi științifice, un articol de lege, un anunț comercial etc. sînt, în general, lipsite de orice notă însoțitoare care să exprime vreo reacție individuală a autorului lor" [33]. În raport cu această constatare se precizează o metodă de cercetare : „Istoricul limbii se mărginește, așadar, la nucleul comunicării ; cercetătorul stilului trebuie să ia în considerare și notele însoțitoare expresive". Dar „această atitudine a cercetătorului stilului nu devine posibilă decît dacă faptul de expresie răsună în sensibilitatea lui. Faptele de limbă

---

[26] T. Vianu, *op. cit.*, p. 31.
[27] *Écrits*, Seuil, 1966.
[28] Studiul *Atitudinea stilistică* (vezi *vol. cit.*, p. 35) este remarcabil prin spiritul modern al unei teorii a receptării în concepția stilistică a lui T. Vianu.
[29] T. Vianu, *vol. cit.*, p. 32.
[30] Idem, *ibidem*, p. 35.
[31] *Cercetarea stilului*, în T. Vianu, *vol. cit.*, p. 41.
[32] Idem, *ibidem*, p. 41.
[33] Idem, *ibidem*, p. 41.

trebuie deci nu numai **înțelese**, dar și **simțite**" [34]. T. Vianu precizează că chiar dacă există criterii obiective (prin raportare la structura generală a limbii), pentru identificarea unora dintre faptele de stil, acestea trebuie apoi interpretate, iar cercetătorul nu poate executa această operație decît urmărind ecoul faptelor de stil în propria lui sensibilitate. Cu prudență, el atrăgea însă atenția că, prin apreciere și sensibilitate, cercetarea faptului stilistic ar putea aluneca spre relativism și spre subiectivism și ar putea compromite siguranța științifică a rezultatelor. Cu mult înainte de unele precizări ale stilisticii moderne [35], T. Vianu conchidea „că interpretarea stilistică trebuie făcută cu spirit critic și într-un fel care să aibă sorți să obțină consensul tuturor aprecierilor și al tuturor sensibilităților". Interpretarea stilistică ținînd cont de „toate sensibilitățile" afirmă natura **socială** a limbajului artistic, chiar în manifestarea lui ca stil individual.

Dacă valorile de stil se grefează totdeauna pe nucleul comunicării, „rezultă că nu pot exista decît atîtea categorii stilistice cîte categorii lingvistice există" [36].

2.3. În studiul său *Atitudinea stilistică* [37], T. Vianu oferă un model de descriere a enunțurilor după o metodă numită azi **pragmatica textului** (germ. *Textpragmatik*), avînd la bază teorii filozofice, psihologice și sociale unificate asupra limbajului, pentru a descrie sisteme de semnificații în care sînt integrați cei doi agenți — emițătorul și receptorul. Orice semn poate avea, în dimensiunea interpretantului, un anumit **efect**. În împrejurări determinate, locutorul nu spune ceea ce spune decît pentru a comunica ceea ce implică într-o situație dată faptul pe care-l spune. Aceasta e o teză fundamentală în teoria semiotică a filozofului și logicianului american Peirce. Teoria **implicațiilor** în comunicare permite să se explice fenomenele de **subînțelegere** sau de **subtext** [38].

În concepția lui T. Vianu, **atitudinea stilistică** este „acea poziție spirituală a ascultătorului sau cititorului îndreptată asupra tuturor notelor însoțitoare ale oricărei comunicări orale sau scrise". „Sînt unii ascultători sau cititori care înregistrează numai nucleul comunicării, în timp ce alții recepționează și anumite note însoțitoare". Știrile însoțitoare se referă la individualitatea profesională a vorbitorului, la temperamentul și caracterul lui, la educația și cultura lui, la felul emoțiilor care-l stăpînesc într-un anumit moment, la situația comunicării, la o intenție a locutorului etc. Stilisticianul român indică exemple de scriitori români (I. L. Caragiale, Camil Petrescu) sau străini (Dostoievski, Proust) care au descris adeseori atitudinea stilistică în ei înșiși sau în personajele lor.

Concluziile autorului sînt surprinzător de actuale : „Nu există particularitate a exprimării care să nu poată deveni obiectul unei observații din unghiul atitudinii stilistice" (p. 38) ; „Atitudinea stilistică este o metodă

---

[34] Idem, *ibidem*, p. 42.

[35] M. Riffaterre folosește constructul de *arhicititor*. Vezi *Criteria for Style Analysis*, în „Word", XV, 1959, 1 ; *Stylistic context*, în „Word", XVI, 1960, 2.

[36] T. Vianu, *op. cit.*, p. 49.

[37] T. Vianu, *vol. cit.*, p. 35.

[38] Vezi F. Récanati, *Le développement de la pragmatique*, în „Langue française", 1979, nº 42, p. 18.

artistică a construirii personajelor" (p. 39) ; „atitudinea stilistică este făcută totdeauna din urmărirea unui subtext, adică din urmărirea unei înlănțuiri de gînduri, sentimente, intenții care pot fi refăcute din anumite particularități ale textului, uneori voite de vorbitor sau ascultător, alteori apărute în comunicare, independent de voința acestora" (p. 39—40). Atitudinea stilistică, „făcută din acte succesive ale atenției, devenită mai clară și deplin stăpînă pe notele constitutive ale subtextului, este propriu-zis atitudinea stilisticianului ca om de știință" (p. 40). După T. Vianu, atitudinea stilistică nu aparține numai cercetătorilor stilului în operele literare, ci și specialiștilor în alte domenii ale științei : cercetători ai artei, medici, juriști, psihologi, propagandiști culturali și alții mulți. De aceea, el întrevedea „o știință generală a stilisticii utilă tuturor acestora și întocmită prin contribuția însumată a tuturor" (p. 40). „O stilistică generală, ca studiul subtextelor în toate manifestările vorbirii, ar fi poate singurul caz în care alte științe ar avea de profitat de la metodele și conceptele elaborate în cercetarea literaturii și limbii" (p. 40).

3. T. Vianu are meritul fundamental de a fi creat o teorie a stilisticii literare, printr-o unificare deplină de principii venind din diverse discipline : filozofie, estetică, psihologie, sociologie, critică și teorie literară, retorică, lingvistică și stilistică. A conferit, în acest fel, stilisticii literare capacitatea efectuării unor descrieri științifice, stabilindu-i conceptele operatorii de care ea se servește. A elaborat metode de cercetare a stilului, aplicîndu-le studiului literaturii române și străine, și chiar o epistemologie. Prin interpretarea stilului, T. Vianu a stabilit legătura dintre ceea ce, pe linia unei vechi tradiții, numim fond și formă în opera literară. O permanentă preocupare a lui a fost de a fixa fizionomia literară a unui scriitor prin stil. Aici trebuie să căutăm noua sa formulă de judecată a artei literare la scriitori români și străini, precum și noua sa atitudine critică atît de mult îndepărtată de cea a impresionismului critic, pe care conștient îl depășea. Pasiunea pentru analiză l-a condus spre toate formele literare și spre toate modalitățile de expresie artistică, lărgind zonele descrierii stilistice dincolo de nivelul lingvistic al frazei. T. Vianu a fixat un metalimbaj apt să descrie cu limpezime limbajul-obiect al stilisticii literare. A realizat analize stilistice marcate de o conștiință estetică și critică, totodată distinse prin coerență, simplitate, densitate, profunzime, extensie (de la materia sonoră la forme literare, de la organizarea expresiei la semnificații de profunzime ale textului literar, de la partea obiectivă la ordinea subiectivității, de la social la individual). Succesul unei teorii, unei metode se măsoară și după gradul ei de inteligibilitate care să-i asigure răspîndirea. Proprietatea și claritatea reprezintă ornamentul esențial al gîndirii lui T. Vianu. Toate acestea ne îndreptățesc să-l considerăm un mare deschizător de drum. Și vorbele : „Pour un savant il n'y a rien de plus beau que de voir devant soi une science à créer" i se potrivesc, dar...

Iunie 1984

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

O TIPOLOGIE INTUITIVĂ A CONVERSAȚIEI ÎN LOCUȚIUNI VERBALE ROMÂNEȘTI

DE

LIANA POP

0. Între locuțiunile ce fac dovada specificului verbal românesc ni se pare că trebuie așezată și aceasta : *a sta de vorbă*. Intraductibilă cu toată subtilitatea semnificației sale în alte limbi [1], locuțiunea pare să fie o definiție intuitivă a tipului fundamental de discurs dialogal : **conversația.**

0.1. Privit ca entitate semiotică, orice tip de discurs se definește în primul rînd la nivel pragmatic (loc, timp, participanți), apoi la nivelurile semantic și sintactic. În această perspectivă, conversația ca tip de discurs ar avea drept trăsături particularizante : un spațiu-timp comun, doi sau mai mulți participanți ce împărtășesc anumite universuri de discurs [2], intenția comună de a dialoga și anumite motive ce pot diferi de la interlocutor la interlocutor. Dintre actele verbale, conversația selectează cu precădere acte dialogale (caracterizate, mai ales, prin „adresare" și instituirea unor obligații și drepturi reciproce de replică [3]), dar permite și acte de tip monologal, cum ar fi : secvențele narative, monologul colectiv ș.a. La nivelul enunțului, se supune unei coerențe și, mai ales, unei coeziuni de tip dialogal, ce se realizează cu ajutorul sintaxei stilului oral.

Nu insistăm asupra altor caracteristici ale conversației, ele fiind detaliate în foarte vasta literatură de specialitate.

1. În limba română, locuțiunea *a sta de vorbă* pare să sintetizeze ceea ce conversația are definitoriu ca tip de schimb verbal. Vom observa aceste caracteristici analizînd, în interiorul locuțiunii, **trăsăturile situaționale** propriu-zise (spațiu, timp, condiții externe ale participanților), ca și **mobilurile acționale** (intenții, motivații) și **tipul de interacțiune** pe care îl impune.

1.1. Verbul *a sta* circumscrie spațiul și timpul : un spațiu comun neprecizat și un continuum temporal ce favorizează comunicarea directă. În totalitatea contextelor sale de apariție, verbul reunește sensuri dintre care amintim în primul rînd pe cel de **inactivitate** : „a se întrerupe dintr-o acțiune", „a rămîne nemișcat într-un loc", „a zăbovi" etc. (DLRM și DEX, s.v.). Exceptînd aspectul verbal, conversația este, de fapt, o nonactivitate.

1.2. Dar acestui sens de bază, ce se întîlnește îndeosebi în afara locuțiunilor și expresiilor, i se adaugă altele ce s-au dezvoltat în special în vecinătatea unor termeni care au „activat" acest sens al verbului *a sta*, l-au scos din zona **stării**, a lui *a fi*, și i-au conferit sensuri apropiate de *a face* **(activitate).** Neavînd în vedere locuțiunile și expresiile cu *a sta*, *Dicționarul de sinonime* [4]... nu menționează nici unul dintre sensurile

[1] În 16 limbi în care am verificat, nu există locuțiuni echivalente construite cu verbul *a sta* și care să aibă sensul de „a conversa".

[2] Anca Măgureanu condiționează constituirea dialogului de existența unor „universuri de discurs comune" participanților la schimbul verbal (MĂGUREANU, 1979 : 53–54).

[3] Pentru definirea **actului dialogal** în acest sens și a **intenției acționale**, vezi POP (1984).

[4] Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, București, Editura Academiei R.S.R., 1982.

„active" ale verbului. În schimb, DLRM și DEX amintesc, pe lîngă *a sta în preajma cuiva, a-i sta în minte/ în cap, a-i sta în fire, a-i sta în putință, a sta bine/rău cu cineva* — contexte în care *a sta* înseamnă „a fi", „a se afla" —, sensurile :

— „a avea o anumită poziție, atitudine, a se ține, a se așeza/a fi așezat într-un anumit fel" din expresii ca : *a sta grămadă, a sta ca o stană de piatră, a sta cu mîinile în sîn, a sta pe gînduri, a sta la îndoială, a sta în cumpănă, a sta de pază/strajă, a sta de/la pîndă, a sta la tocmeală, a sta într-ajutor cuiva, a sta cu nasul în pămînt, a sta cu ochii pe cineva, a sta împotriva cuiva, a sta pavăză* ș.a. — majoritatea reductibile la verbele corespunzătoare : *a se îngrămădi, a se gîndi, a se îndoi* ș.a.m.d.

— „a se îndeletnici, a se ocupa cu, a lucra la, a avea grijă de" din expresia *a sta de cineva să...*

1.3. Pentru *a sta de/la vorbă cu cineva*, DLRM și DEX menționează sensul restrîns de „a vorbi cu cineva", sensul larg fiind acela de „a petrece un timp vorbind cu cineva despre diverse lucruri" — care ni se pare a fi tocmai definiția conversației : spațiu-timp comun, interlocutor, activitate verbală, subiecte de discuție. *A sta de vorbă cu cineva* apare întîi drept *a sta*, cu sensul lui non-activ, pe care este departe de a-l pierde — așa cum o dovedesc accepțiunile sale în uz. În *a sta cu cineva* înțelegem o intenție de pură complicitate [5], o complicitate mediată de spațiul și timpul comun, la care se adaugă apoi vorbirea : *a sta și a vorbi* pur și simplu, fără vreo intenție acțională practică, precisă. Este, aici, ceea ce conversația ca tip de discurs dialogal deține mai specific : „umplerea" spațiului, a timpului comun cu ajutorul cuvîntului.

1.4. Dar *a sta* desemnează nu numai simpla **stare**, ci, dimpotrivă, poate dezvolta — așa cum s-a văzut în locuțiuni și expresii — și sensuri mai „active". Nepierzînd sensul static, non-activ, *a sta* se întinde spre *vorbă*, luîndu-i acestuia o mare parte dintre sensuri.

2. În DLRM și DEX, *vorbă* deține accepțiunile :

— „cuvînt" ;
— „gînd", „idee exprimată prin cuvinte" ;
— „spusă", „zisă" ;
— „expunere", „istorisire", „relatare" ;
— „convorbire", „conversație", „discuție", „taifas" ;
— „neînțelegere", „ceartă" ;
— „tocmeală", „tîrguială" ;
— „bîrfeală", „clevetire" (DLRM și DEX, s.v. *vorbă*)

și multe altele. Așadar, *vorbă* desemnează aproape toate tipurile de discursuri orale, atît monologale (cuvînt, cuvîntare, discurs, declarație), cît și dialogale (dialog, convorbire, conversație, discuție, taifas, tocmeală, tîrguială, neînțelegere, ceartă, sfadă, acord, bîrfeală, clevetire) (idem și *Dicționarul de sinonime...*, s.v. *vorbă*) [6].

---

[5] Cf. conceptul de „complicitate conversațională" al Rodicăi Mihăilă (MIHĂILĂ, 1983).

[6] De observat că *Dicționarul de sinonime...* nu menționează sensurile de „conversație", „convorbire", „dialog" între cele 11 sensuri sinonime date s.v. *vorbă*, ci numai în trimiterile la alte intrări, unde pe *vorbă* îl găsim ca sinonim al lui *alocuțiune, conversație, convorbire, cuvînt, cuvîntare, dialog, discurs, discuție*. Probabil, sensurile ce se dezvoltă în vecinătatea altor cuvinte sînt mai puțin vizate aici.

3. Locuțiunea pe care *a sta* o formează cu *vorbă* cumulează, de fapt, toate sensurile dialogale ale acestuia din urmă. Curios, totuși, că locuțiunea nu este menționată între sinonimele lui *a conversa*, *a dialoga* și *a discuta* din *Dicționarul de sinonime*... amintit, cu toate că, după părerea noastră, spre deosebire de sinonimele învechite sau regionale menționate la fiecare dintre intrările amintite, *a sta de vorbă* are o folosire generală; în plus, locuțiunea aparține formațiilor tradiționale românești, așadar ni se pare că ar avea întîietate în fața celor neologice pe care dicționarul le menționează.

3.1. *A vorbi* nu se alătură pur și simplu lui *a sta*, nu rămîne un *a sta* și *a vorbi*. *De vorbă*, pus pe lîngă *a sta*, reprezintă **scopul** exprimat, **intenția acțională** [7] ce caracterizează acest **tip de dialog**, menținerea contactului interacțional prin intermediul cuvîntului, în general fără vreun scop practic precis; am putea spune chiar „de dragul" cuvîntului, un schimb verbal *per se*.

3.2. Locuțiunea pare să caracterizeze, pe lîngă **conversațiile spontane**, curente, o întreagă macro-clasă de dialoguri, cum sînt: masa rotundă, interviul, dezbaterea, colocviul ș.a., care nu sînt altceva decît **conversații organizate**, regizate, cu ordinea mai mult sau mai puțin prestabilită a intervențiilor [8]. De asemenea, *a sta de vorbă* este prototip pentru alte construcții similare, ce desemnează „genuri" deosebite de conversație, așa cum vom vedea mai jos. Locuțiunea nu poate fi, însă, definitorie pentru un alt tip (macro-tip) de discurs dialogal — **dialogul tranzacțional** [9] —, așezat la polul opus conversației și caracterizat printr-o intenție practică, de obicei bine precizată. Cu toate acestea, *a sta de vorbă* dobîndește și acest sens, desemnînd chiar și „invoială, tocmeală, tîrguială" — sensuri împrumutate de la *vorbă* și pe care DEX nu le mai menționează cînd explică locuțiunea.

3.3. Așadar, *a sta de vorbă* este întîi *a sta* non-activ, apoi un *a sta cu cineva* ce înseamnă „a ține companie cuiva", adică exact sensul etimologic al lui *a conversa*: lat. *conversari* = „a ține companie cuiva"; în sfîrșit, *a sta* este și *a sta pentru a vorbi*, *pentru a discuta*, cu toate sensurile dialogale pe care *vorbă* i le-a oferit. *A sta de vorbă*, deși definitoriu pentru **conversație**, se întinde și spre celelalte sensuri dialogale, spre **interacțiunile de tranzacție**, cu scop practic bine precizat.

3.4. Regimul complet al locuțiunii este *a sta de vorbă cu cineva despre ceva*, care precizează **interlocutorii** și **subiectul de discuție** pe care conversația le presupune [10]. În vreme ce prima completare este obligatorie,

---

[7] Vezi nota 3.

[8] După Sacks, Shegloff și Jefferson, conversația ocupă poziția centrală între sistemele de schimb verbal, deținînd o organizare a replicilor diferită de a celorlalte. În schimburile numite „dezbateri", spre exemplu, ordinea și lungimea replicilor sînt prestabilite (SACKS, SHEGLOFF, JEFFERSON, 1974: 701).

[9] Sociolingviștii disting, între schimburile verbale, două mari clase:

i) a **dialogurilor tranzacționale**, care sînt circumscrise, în general, de situațiile așa-numite „restrictive", în care participanții se comportă conform statutului lor social (dețin un rol social precis);

ii) a **interacțiunilor personale**, din situațiile „nerestrictive", libere, în care participanții se comportă în afara rolului lor special (SOCIOLINGVISTICA, 1975: 285).

[10] Despre descrierea **interlocutorilor**, constituirea **subiectului de discuție**, **motivația discursivă**, ca și despre **acte dialogale forte** și **acte dialogale slabe**, vezi mai pe larg la POP, 1984.

a doua este facultativă; dacă lipsește, discursul este o „comuniune pur fatică", conform definiției pe care Benveniste a rezervat-o conversației [11].

3.5. Locuțiunea nu este un caz izolat, ci, prin construcție și sens, se alătură altora, cum sînt : *a sta la sfat, a sta la taclale/ la taifas/ la povești cu cineva*, însemnînd, prima : „a se sfătui cu cineva", „a sta de vorbă cu cineva", iar celelalte : „a pierde vremea vorbind", „a flecări" (DEX, s.v. *a sta*).

3.6. Neologismul *a conversa (cu cineva despre ceva)* definește și el tipul de discurs de care ne ocupăm, dar este rar folosit de vorbitorii, să le zicem, „comuni", care îl preferă pe *a sta de vorbă*, creație tipic românească, în care sensurile apar mai concrete, mai prezente și mai „grăitoare" decît în perechea neologică.

3.7. *A discuta cu cineva despre ceva* trimite la un „gen" de conversație numit discuție și care, de obicei, presupune un scop mai clar decît al conversației propriu-zise : lămurirea unei probleme. Dintre locuțiunile și expresiile constituite cu *vorbă*, parțial sinonime i-ar fi : *a avea o vorbă cu cineva/ a avea de vorbă cu cineva* („a avea ceva de discutat cu cineva"), *Ce mai (atîta) vorbă?* („Ce să mai lungim discuția?"), *a se lua cu vorba, a fi vorba de/ despre/ să..., a-și face de vorbă cu cineva* („a găsi prilej de discuție cu cineva"), *a avea vorbă cu cineva* („a se certa"), *a fi în vorbă cu cineva* („a fi în tratative de căsătorie, afaceri"). Toate locuțiunile și expresiile cu *vorbă* amintite mai sus se reduc la sensul larg de *discuție*, la mai noul *a discuta*, ori la construcțiile corespunzătoare : *a purta discuții, a avea o discuție cu cineva* etc.

3.8. Explicitînd **intenția acțională** a unor discursuri, verbele sau locuțiunile verbale de genul celor despre care am vorbit definesc, la nivelul intuiției comune, diferitele tipuri de discurs în uz, la un moment dat, într-o comunitate culturală.

4. Subtipuri ale discursurilor dialogale se pot distinge luînd în considerare, pe lîngă intenția acțională, și **motivația discursivă :** pe de o parte, **motivația internă** *(a-i plăcea, a-l interesa* etc.), iar pe de altă parte, **motivația externă** *(a fi obligatoriu, a se cuveni, a fi bine/rău* ș.a.). Astfel, *stăm de vorbă* pentru că ne place, pentru că ne interesează ce spune interlocutorul (**conversație neconstrînsă : din plăcere** — aici fiind inclusă și „bîrfa" — sau **din interes** — profitabilă pentru interlocutori). Dar mai *stăm de vorbă* și pentru că trebuie [12], pentru că „așa se cuvine" etc. Ca mobil al conversației, modalizarea prin „e obligatoriu" este instituită, de obicei, de un act dialogal forte [13] (adresare, întrebare, cerere, salut etc.) al interlocutorului, ori de „autoritatea" acestuia. Refuzul de a răspunde face imposibilă constituirea dialogului. Acceptarea, în schimb, îl instituie **drept conversație din obligație, constrînsă.** În această categorie trebuie inclusă și **conversația din politețe** pe care o impune participanților un spațiu-timp comun ales de interlocutori sau un spațiu-timp întîmplător. Se poate auzi : „Stăm de vorbă ca să ne treacă timpul" sau chiar

---

[11] BENVENISTE, 1970 : 16.

[12] Prezența într-un spațiu comun a unor persoane ce se cunosc obligă la conversație.

[13] Vezi nota 10.

„Stăm de vorbă ca să nu tăcem" — invocate de participanții la conversații. Aceste replici sînt dovada constrîngerilor situaționale (loc și timp comune) ori a unor motive nemărturisite de parteneri. Conversația impusă de autoritatea interlocutorului, care nu ține cont de lipsa intenției de a dialoga din partea partenerului, se traduce simplu în limba română prin locuțiunea *a ține de vorbă pe cineva*. *A ține*, pentru că schimbul verbal are loc contrar voinței interlocutorului. Cît despre *a se lua cu vorba*, această locuțiune pare să trimită, dimpotrivă, la o conversație antrenată de plăcerea de a vorbi cu cineva despre lucruri interesante. Spre deosebire de celelalte locuțiuni construite cu *vorbă*, aceasta caracterizează modul de angajare într-o conversație a partenerilor ca și *a-și face de vorbă cu cineva*.

5. În concluzie, vom reaminti intenția acestor rînduri : ea constă în a atrage atenția asupra unor expresii ale limbii române a căror semantică și al căror regim cazual sînt indici definitorii pentru diversele tipuri de conversație, așa cum sînt acestea „simțite" de vorbitorul obișnuit. În această perspectivă, *a sta de vorbă* poate fi considerat — într-o **tipologie intuitivă a genurilor discursive — „definiția" românească a conversației**, prototip al altor construcții ce definesc — la nivelul limbajului comun — diversele „genuri" conversaționale, astfel :

— *a sta la taclale/ la taifas/ la povești/ la bîrfe* — **conversație distractivă** („pălăvrăgeala", taifasul, bîrfa) ;
— *a sta la sfat* — **conversația consultativă** (sfătuiala) ;
— *a avea o vorbă cu cineva* — **conversație persuasivă** (discuția, lămurirea) și/sau **conversația în contradictoriu** (discuția, cearta) ;
— *a fi în vorbă cu cineva* — **conversația tranzacțională** (tratativele) ;
— *a ține de vorbă pe cineva* — **conversația impusă, constrînsă.**

BIBLIOGRAFIE

BENVENISTE (1970) Emile Benveniste, *L'appareil formel de l'énonciation*, în „Langages" nr. XVII, p. 12—18.

SOCIOLINGVISTICA (1975) Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Dumitru Chițoran, București, E.D.P.

MĂGUREANU (1979) Anca Măgureanu, *La structure du dialogue dans l'œuvre d'André Gide. Vers une théorie du discours dialogué*, teză de doctorat, Universitatea din București.

MIHĂILĂ (1983) Rodica Mihăilă, *Complicité conversationnelle*, în RRL, XXVIII, nr. 1, p. 31—38.

POP (1984) Liana Pop, *Convenția dialogală*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 2, p. 134—141.

SACKS, SHEGLOFF, JEFFERSON (1974) Harvey Sacks, Emmanuel S. Shegloff, Gail Jefferson, *A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation*, în „Language", nr. 4, part. 1, dec., p. 968—735.

Decembrie 1983

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

O PARALELĂ LOGICO-SINTACTICĂ ÎNTRE ADJECTIV ȘI VERB : ADJECTIVE ÎN CONSTRUCȚII RECIPROCE ȘI REFLEXIVE

DE

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN

0. S-au semnalat, în studii anterioare, asemănări între organizarea sintactică a grupului adjectival și a celui verbal, constînd în : *(a)* restricții combinatorii identice ale adjectivului și ale verbului, ca de exemplu posibilitatea de combinare cu un nominal căruia centrul adjectival sau verbal îi impune fie forma de dativ [1], fie o prepoziție [2], trăsătură din care decurge prezența unor structuri sintactice identice pentru cele două grupuri : **adjectiv/ verb + nominal în dativ** și **adjectiv/verb + prepoziție + nominal** ; *(b)* tendințe comune în evoluția celor două grupuri, cum ar fi tendința extinderii în limba cultă a construcției cu dativul în locul construcției prepoziționale [3], realizabilă mai ales în condițiile unui adjectiv/ verb construit cu prepoziția *cu* (ex. *analog, echivalent, egal, similar, vecin* $< \frac{cu\ X}{lui\ X}$ asemănător cu *a coincide, a concorda, a corespunde, a se asemăna, a semăna* $< \frac{cu\ X}{lui\ X}$).

Se pot semnala și alte asemănări de organizare sintactică a celor două grupuri : *(c)* posibilitatea construcției adjectivului cu conjunctivul, cu infinitivul sau cu supinul, ceea ce explică generarea unor structuri sintactice identice pentru adjectiv și verb : **adjectiv/ verb + *să* + prepoziție, adjectiv/ verb + infinitiv, adjectiv/ verb + supin** și apariția unor sinonimii comune (ex. *fapt vrednic să fie reținut* ≡ *...vrednic de a fi reținut* ≡ *...vrednic de reținut*, de același tip cu sinonimia : *rămîne să fie demonstrat* ≡ *rămîne de a fi demonstrat* ≡ *rămîne de demonstrat*) ; *(d)* selecția acelorași conective conjuncționale *(că* și *să)* și în aceleași condiții sintactico-semantice cu ale verbului, ceea ce oferă un criteriu comun de clasificare sintactică pentru verb și adjectiv, adjectivele, ca și verbele, clasificîndu-se după cum selectează pe *că*, pe *să* sau le admit pe amîndouă (ex. *„sigură că* va învinge", *„capabilă să* învingă", *„bucuroasă că* m-a întîlnit/ *să* mă întîlnească") ; *(e)* apariția adjectivului în vecinătatea unui determinant propozițional introdus prin *dacă*, unde *dacă* apare ca semn de suprafață al unei construcții de tip disjunctiv în subordonată (ex. *„nesigură dacă* procedase bine", construcție cu aceeași istorie deri-

[1] Vezi Iordan, Robu (1978), p. 657, și Dindelegan (1981).

[2] Vezi Dindelegan (1982).

[3] Vezi Dindelegan (1981), p. 469—470.

vativă ca și: „*nu știa dacă* procedase bine"); *(f)* construcția adjectivului cu propoziții introduse prin relative neinterogative, relative care păstrează prepoziția cerută de construcția regentului (ex. „soluție *banală pentru cine* cunoaște problema", construcție de același tip și aceeași istorie derivativă cu: „*se străduiește pentru cine* nu merită"); *(g)* construcția adjectivului cu propoziții introduse prin relative interogative, relative funcționînd ca mărci de suprafață ale unor interogații parțiale în subordonată (ex. „*curioasă cine și cum* a produs crima", de același tip cu: „*m-a întrebat cine și cum* a produs crima"); *(h)* modalizarea adjectivului, deci apariția adjectivului, ca și a verbului, în vecinătatea unor modalizatori din diferite clase semantice ale modalității (ex. „o afinitate iconică între semn și obiect nefiind *în mod necesar vizuală*", Grigorescu, A. I. 34, „unor semnificații *negreșit mai complexe*", Grigorescu, A. I. 7, „după propria-ți măsură, *inevitabil mai restrîngătoare*", Munteanu, I. L. R. 85, „acea fundamentală carte *din nefericire neterminată*", Călinescu, U. 361, „atitudine *îmbucurător nouă*", „o relație mai fină și, *în mod cert, mai misterioasă*", Simion, Î. A. 6).

Asemănările de construcție ale celor două grupuri sînt reflexul sintactic al unei particularități logico-semantice comune verbului și adjectivului: calitatea amîndurora de **predicate logice** și, mai mult, calitatea de a funcționa ca **predicate diadice**, deci ca predicate cu două „locuri" (argumente) sau predicate **de tip relațional** [4].

0.1. În articolul de față, continuăm lista asemănărilor sintactice din organizarea celor două grupuri cu semnalarea a două tipuri de construcții caracteristice nu numai verbului, ci și adjectivului: construcțiile reciproce și cele reflexive. Asemănarea este explicabilă, și în acest caz, prin proprietăți logico-semantice comune predicatelor verbale și adjectivale: **simetria** și **reflexivitatea** [5].

1. Adjective în construcții reciproce

Ca și în cazul grupului verbal [6], distingem două tipuri de construcții adjectivale reciproce, deosebite prin semantica centrului adjectival și, ca urmare, prin sursa diferită a valorii de reciprocitate: (a) construcții cu adjective intrinsec reciproce, pentru care reciprocitatea este o trăsătură semantică internă a adjectivului; (b) construcții transformate, a căror sursă de reciprocitate este exterioară adjectivului, fiind explicabilă prin structura bipropozițională reciprocă de adîncime corespunzătoare.

1.1. Adjectivele intrinsec reciproce, ca și verbele intrinsec reciproce sau simetrice [7], cuprind în matricea lor semantică trăsătura reciprocității. Aceste adjective sînt predicate diadice și se disting de alte adjective din aceeași clasă prin proprietatea de **predicate simetrice**, adică predicate care

---

[4] Pentru **predicatul logic** și **calculul cu predicate**, vezi Reichenbach (1943), unde apare și o clasificare a părților de vorbire din punctul de vedere al capacității lor de a funcționa ca « predicate » sau ca « argumente », și Lyons, 1 (1977), p. 141—154.

[5] Pentru proprietățile predicatelor diadice, vezi Reichenbach (1943).

[6] Pentru analiza construcțiilor verbale reciproce din perspectiva modului lor de generare, vezi Vasiliu (1969), p. 365—372, Dindelegan (1974), p. 93—113, și Dindelegan (1976), p. 139—143.

[7] Pentru analiza verbelor intrinsec reciproce, vezi Dindelegan (1976), p. 140.

își păstrează valoarea de adevăr în condițiile inversării ordinii argumentelor ($f_{(x, y)}$ echivalează cu $f_{(y, x)}$) [8]. Îndeplinesc această proprietate adjective de tipul:

adiacent	(ex. „unghiuri *adiacente*"; „cortegii de practici *adiacente*", Munteanu, I.L.R. 246)
altern intern/extern	(ex. „Două drepte paralele formează unghiuri *alterne interne* și *alterne externe* congruente", G. VI, 39)
antagonic	(ex. „îngerii și diavolii... nu se găsesc pe poziții *antagonice*", Blandiana, S. 116)
antinomic	(ex. „două cîmpuri de forță subtil *antinomice*", Munteanu, I.L.R. 358)
antonim (ic)	(ex. „cuvinte *antonime*")
asemănător	(ex. „atît de *asemănătoare unele altora*", Șerban, L.S. 342)
asemenea	(ex. „triunghiurile ABC și MNP sînt *asemenea între ele*", Gheba, E. 67)
coexistent	(ex. „direcții *coexistente*")
coliniar	(ex. „Din patru puncte date, exact trei sînt *coliniare*", G. VII, 9)
complementar	(ex. „Unghiurile a căror sumă formează 90° sînt *complementare*"; „contribuția ei este *complementară* cu cea a sociologiei", Șerban, L.S. 50)
concomitent	(ex. „activități *concomitente*")
concordant	(ex. „acțiuni *concordante*")
concurent	(ex. „Mediatoarele unui triunghi sînt *concurente*", G. VI, 119)
consonant	(vezi *disonant*)
congruent	(ex. „Două triunghiuri cu laturile respectiv *congruente* sînt *congruente*", G. VI, 25)
coplanar	(ex. „dacă dreapta d_1 este coplanară cu d_2 și d_2 este *coplanară* cu d_3, rezultă că d_1 și d_3 sînt *coplanare?*", G. VIII, 9)
corespondent	(ex. „Unghiurile 1 și 5 sînt *corespondente*", G. VI, 39)
contradictoriu	(ex. „rezolvări mereu noi, mai mult sau mai puțin *contradictorii între ele*", Șerban, L.S. 46)
contrar	(ex. „clase cu interese *contrare*")
contrastant	(ex. „poziții *contrastante*")
corelativ	(ex. „tensiunea a doi poli principali, *corelativi* în procesul istoric", Șerban, L.S. 18)
diferit	(ex. „oameni așa de *diferiți unul de celălalt*")
disonant	(ex. „autorul unei teorii a relațiilor *disonante* și *consonante* între culori", Șerban, L.S. 36)
distinct	(ex. „valorizări... *distincte între ele*", Vasiliu, P. 39)
echivalent	(ex. „Triunghiurile cu aceeași arie sînt *echivalente*", G. VII, 68)
egal	(ex. „unghiuri *egale*")
identic	(ex. „soluții *identice* de rezolvare")
incompatibil	(ex. „idei *incompatibile*")
interferent	(ex. „spațiile *interferente*", Șerban, L.S. 71)
îmbrățișat	(ex. „oameni *îmbrățișați*")
înfrățit	(ex. „orașe *înfrățite*")
înrudit	(ex. „idei *înrudite*")
omonim	(ex. „cuvinte *omonime*")
opus	(ex. „îngerii și diavolii nu sînt în viziunea lui Ghelderode *opuși*, Blandiana, S. 116)
paralel	(ex. „Două drepte distincte, *paralele* cu a treia sînt *paralele între ele*", G. VIII, 14)
perpendicular	(ex. „Să se arate că segmentele x și y sînt congruente și *perpendiculare unul pe celălalt*", G. VI, 115)
proporțional	(ex. „Mai multe plane paralele determină... segmente *proporționale*", G. VIII, 21)
simetric	(ex. „puncte *simetrice* față de dreapta d", G. VI, 106)
sincron	(ex. „evenimente *sincrone*")
sinonim	(ex. „termeni *sinonimi*")
suplementar	(ex. „Unghiurile a căror sumă formează 180° sînt *suplementare*")

[8] Pentru **funcțiile simetrice**, vezi Reichenbach (1943).

(ne)tangent (ex. „două cercuri *tangente*"; „Întotdeauna orgoliul şi poezia mi s-au părut *netangente între ele*", Blandiana, S. 63)

vecin (ex. „case *vecine*")

Notă. Această listă, deşi este alcătuită din numeroase adjective aparţinînd terminologiilor speciale, conţine şi adjective ale limbajului comun sau cu sensuri intrate în limbajul comun.

Urmărită din alt punct de vedere, lista conţine numeroşi compuşi neologici (analizabili sau neanalizabili în interiorul limbii române) cu prefixele *co-*, *con-*, purtătoare ele însele ale ideii de reciprocitate, precum şi adjective de provenienţă verbală (vezi *asemănător, concordant, contrastant, interferent, îmbrăţişat, înfrăţit*), a căror înrudire cu verbul sincronic corespunzător este evidentă şi formal.

Sintactic, adjectivele aici enumerate au fie regim de dativ (ex. „X *contrar (opus) lui* Y"), fie regim prepoziţional, construindu-se rar cu prepoziţia *de* (ex. „X *diferit (distinct) de* Y") şi mai frecvent cu prepoziţia *cu* (ex. „X *asemănător (coexistent, concomitent, incompatibil) cu Y*"). Potrivit tendinţei actuale de trecere de la regimul prepoziţional la cel de dativ unele adjective apar cu regim dublu (ex. „viziunea frumuseţii ideale este *complementară realităţii*", Blandiana, S. 138 / „contribuţia ei este *complementară cu cea* a sociologiei", Şerban, L. S. 50).

Reflexul sintactic al trăsăturii semantice de reciprocitate din configuraţia acestor adjective îl constituie obligativitatea exprimării celor două argumente, aşezate faţă de adjectiv fie în poziţia: **argument**$_1$⌒**adj.**$_{sg.}$⌒**argument**$_2$ dativ sau prepoziţional (ex. „X opus lui Y", „X vecin cu Y"), fie în poziţia: **argument**$_1$⌒**coord.**⌒**argument**$_2$⌒**adj.**$_{pl.}$ (ex. „X şi Y opuşi", „X şi Y vecini"). În plan morfematic, poziţiei a doua îi poate corespunde şi construcţia: **argument**$_{pl.}$⌒**adj.**$_{pl.}$ (ex. „termeni opuşi", „case vecine").

Dată fiind prezenţa trăsăturii reciprocităţii în semantica internă a adjectivului, marca de reciprocitate, realizată fie prin grupurile pronominale *unul⌒altul/celălalt*, unde cel de al doilea termen ia formă de dativ sau prepoziţională, fie prin grupul *între ei/ele*, este superfluă şi apare cu totul accidental şi numai în construcţiile cu ambele argumente aşezate în poziţia sintactică de regent (ex. „cărţi asemănătoare *unele altora*", „triunghiuri asemenea *între ele*", dar sînt excluse construcţiile: *X identic cu Y unul cu altul)[9].

1.2. Construcţiile adjectivale reciproce transformate se constituie în jurul unor adjective care nu conţin în structura lor semantică trăsătura reciprocităţii. Adjective ca: *atent, cunoscut, devotat, indispensabil, invidios, însingurat, neiertător, prudent, sătul, străin* etc., deşi suportă două argumente, funcţionînd ca predicate de tip diadic[10], spre deosebire de adjectivele discutate anterior au caracteristica de **predicate mezosimetrice**[11], deci de predicate care, de la un context la altul, pot admite sau pot să nu admită schimbarea ordinii argumentelor. În plan sintactico-

[9] Aceeaşi observaţie a fost făcută pentru verbele intrinsec reciproce.

[10] Pot funcţiona şi ca predicate monadice, cu un singur argument, ca în construcţiile: „copil atent", „om însingurat", spre deosebire de adjectivele din § **1.1.**, care, în toate apariţiile lor, funcţionează numai ca predicate diadice.

[11] Pentru distincţia funcţii **simetrice/mezosimetrice**, vezi Reichenbach.

semantic, această particularitate logico-semantică se manifestă prin posibilitatea apariției lor atît în construcții reciproce, cît și în construcții nereciproce, fiind adjective care realizează opoziția non-reciproc/reciproc:

atent : „X atent la Y" / „copii atenți unul la celălalt"
cunoscut : „X cunoscut lui Y" / „scriitori cunoscuți între ei"
devotat : „X devotat lui Y" / „prieteni devotați unii altora"
indispensabil : „substanțe indispensabile vieții" / „se simt indispensabili unul altuia", Vulpescu, A.C. 97
invidios : „X invidios pe Y" / „frați invidioși unul pe altul"
însingurat : „om însingurat" / „o luare în stăpînire a elementelor pulverizate, însingurate unele de altele", Simion, S.R. I, 244
neiertător : „X neiertător cu Y" / „X și Y neiertători unul cu celălalt"
străin : „X străin de Y" / „reprezentări aparent străine una de alta", Călinescu, I.L.R. 354

Sursa valorii de reciprocitate stă, de astă dată, nu într-o trăsătură din semantica internă a adjectivului, ci în construcția bipropozițională reciprocă de bază cu forma: [*X indispensabil lui Y*]⌢Coord⌢[*Y indispensabil lui X*] sau [*X invidios pe Y*]⌢Coord⌢[*Y invidios pe X*][12]. Supusă transformării de reciprocitate, structura de bază suferă modificări asemănătoare cu ale structurilor verbale corespunzătoare:
[*X indispensabil lui Y*]⌢*și*⌢[*Y indispensabil lui X*] ⇒ *X și Y indispensabili unul altuia / . . .unul celuilalt*

ca și

[*X scrie lui Y*]⌢*și*⌢[*Y scrie lui X*] ⇒ *X și Y își scriu (unul altuia / unul celuilalt)*.

Singura deosebire se reduce la faptul că, dacă la verb marca de reciprocitate *unul⌢altul / celălalt* este facultativă, ea dublînd reflexivul obligatoriu cu valoare de reciprocitate, în cazul adjectivului prezența grupării *unul⌢altul / celălalt* este obligatorie, fiind singurul semn al încărcăturii semantice reciproce. Deosebirea pleacă de la o particularitate distribuțională a adjectivului: imposibilitatea acestuia de a apărea ca regent al unui reflexiv cu formă neaccentuată[13].

Prin urmare, pentru construcțiile adjectivale reciproce transformate, prezența uneia dintre mărcile de reciprocitate: *unul⌢altul / celălalt* și *între ei / ele* este obligatorie.

2. Adjective în construcții reflexive

Spre deosebire de verb, în cazul căruia distingeam verbe obligatoriu reflexive și verbe care pot apărea atît în contexte reflexive, cît și în contexte nereflexive[14], la adjectiv lipsește clasa adjectivelor obligatoriu reflexive, deci a adjectivelor care să apară numai în contexte reflexive. În consecință, adjectivele nu funcționează ca predicate reflexive, ci numai ca **predicate mezoreflexive**[15], deci predicate pentru care $f_{(x, x)}$,

---

[12] Să se observe că structura de bază prezintă aceleași caracteristici cu structura de bază verbală corespunzătoare.

[13] Vezi *infra*, § **2.**, unde adjectivul apare ca regent al unui reflexiv prepozițional sau în dativ, dar numai cu formă accentuată.

[14] Vezi Dindelegan (1976), p. 135, unde apare distincția verbe intrinsec reflexive (care apar numai cu formă reflexivă și nu participă la opoziția reflexiv/non-reflexiv) și verbe care satisfac această opoziție, apărînd, de la un context la altul, fie ca reflexive, fie ca nereflexive,

[15] Pentru predicate **mezoreflexive**, vezi Reichenbach (1943).

unde cei doi x indică cele două argumente identice referențial, este, de la un context la altul, adevărată sau falsă.

La adjective, reflexivitatea este în exclusivitate rezultatul unei transformări, care funcționează în condiții similare cu transformarea reflexivă aplicată verbului, aplicîndu-se, deci, structurilor în care adjectivele sînt construite obligatoriu cu două argumente, iar argumentele sînt identice referențial (*A_1 suficient lui A_1 ⇒ A_1 suficient sieși*, *A_1 stăpîn pe A_1 ⇒ A_1 stăpîn pe sine*). Aceste restricții sintactico-lexicale ale transformării explică de ce adjective ca : *amenințător*, *contemporan*, *distant*, *îndatoritor*, *politicos*, *prietenos*, deși admit două argumente, funcționînd ca predicate diadice, nu pot apărea în construcții reflexive, neadmițînd identitatea referențială a argumentelor.

Reflexivizarea aplicată construcției adjectivale determină modificări asemănătoare cu ale construcției verbale, presupunînd apariția, în locul celui de al doilea argument, a pronumelui reflexiv, a cărui formă de dativ sau prepoziționlă depinde de regimul centrului adjectival. Astfel, în construcții ca : „*Indiferentă sieși*, celula se destramă", Rom. lit. 15 dec. 1983, 1, „o operă riguros terminată, rotundă, *suficientă sieși*", Blandiana, S. 17, se pleacă de la construcții de bază cu dativul : „*A_1 indiferent lui A_1*", „*A_1 suficient lui A_1*", iar în construcții ca : „aspru *cu sine*", „admirativ *față de sine*", „exigent *cu sine*", „mulțumit *de sine*", „stăpîn *pe sine*", „sever *cu sine însuși*" (Călinescu, I.L.R. 593), „singur *cu sine*" (Preda, P. II, 300), reflexivul are, dimpotrivă, formă prepozițională, fiind construit cu prepoziții diferite, ca urmare a construcției prepoziționl diferite din structura de bază : „A_1 exigent *cu* A_1", „A_1 stăpîn *pe* A_1" etc. În situația în care adjectivul are regim dublu, se înregistrează construcții reflexive corespunzătoare ambelor structuri (ex. „veșnic *egală cu sine*", Rom. lit. 12 ian. 1984, 13, alături de „care poate dăinui *egală sieși*", Munteanu, I.L.R. 278 și „*identic cu sine* însuși", Șerban, L.S. 80, alături de „rămîne *identică sieși*", Munteanu, I.L.R. 350).

O particularitate distribuțională a adjectivului : imposibilitatea apariției lui ca regent al unui complement direct[16] explică importante diferențe între construcțiile reflexive adjectivale și cele verbale. Astfel, spre deosebire de construcțiile verbale, unde reflexivizarea se aplică structurilor tranzitive și intranzitive, afectînd constituenții obiect direct, obiect indirect în dativ și obiect indirect prepozițional, la adjectiv reflexivizarea se aplică construcțiilor intranzitive, afectînd obiectul indirect în dativ și pe cel prepozițional. Și dacă reflexivul provenind de la construcțiile cu obiect prepozițional se manifestă identic la cele două grupuri (să se compare construcțiile : „X crede în sine însuși" și „X încrezător în sine însuși"), cel provenit de la construcțiile cu dativul prezintă importante note specifice la verb și adjectiv. Deosebirea pleacă, de asemenea, de la o particularitate distribuțională a adjectivului : neacceptarea ca determinanți a formelor pronominale neaccentuate și, în consecință, neacceptarea dublării complementului. De aceea, la verb, prezența formei reflexive accentuate de dativ, ca, de altfel, și de acuzativ, este facultativă, ea dublînd reflexivul

[16] Din rațiuni sintactice, în construcții ca : *stăpîn pe el însuși*, *gelos pe cineva*, *furios pe cineva*, considerăm că apare un obiect indirect prepozițional, și nu unul direct.

neaccentuat a cărui prezență este obligatorie, în timp ce reflexivul din construcția adjectivală nu poate avea decît formă accentuată.

Altă deosebire față de verb privește caracterul obligatoriu/ facultativ al transformării reflexive, transformarea fiind obligatorie pentru construcțiile verbale cu obiect direct și obiect indirect în dativ [17], dar facultativă pentru toate construcțiile adjectivale, inclusiv pentru cele cu dativul. La verb, deși sînt posibile construcții în care forma accentuată de acuzativ sau de dativ să fie a unui personal, și nu a unui reflexiv, personal dublat și de o formă de întărire (ex. „El *se* laudă *pe el însuși*", „*își* impune *lui însuși*" [18]), reflexivizarea a avut loc și în acest caz, fiind marcată de prezența obligatorie a reflexivului neaccentuat. La adjectiv, însă, construcția fără marcă reflexivă, în condițiile unor argumente identice referențial, este uzuală în oricare situație sintactică, alegîndu-se frecvent pronominalizarea prin personal, și nu prin reflexiv (ex. „necruțător *cu el însuși*", Mazilu, N. E. 24, „suspicios *cu el însuși*", ibidem 85, „orice triunghi este asemenea *lui însuși*", G. VII, 24).

3. În concluzie, simetria și reflexivitatea, proprietăți generale ale predicatelor de tip diadic, determină, și în cazul adjectivului, prezența unor construcții reflexive și reciproce, ale căror note specifice privesc în exclusivitate nivelul organizării sintactice, fiind urmarea unor particularități distribuționale ale adjectivului, caracterizat, în raport cu verbul, prin restrîngerea posibilităților lui combinatorii.

LUCRĂRI DE REFERINȚĂ ȘI SURSE

Dindelegan (1974)	Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Edit. Academiei.
Dindelegan (1976)	Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române*. Partea I : *Sintaxa grupului verbal*, București, T.U.B.
Dindelegan (1981)	Gabriela Pană Dindelegan, *Grupul adjectival constituit cu dativul*, în SCL, XXXII, 1981, 5.
Dindelegan (1982)	Gabriela Pană Dindelegan, *Structura adjectiv + prepoziție + nominal*, în AUB, seria „Limba și literatura română", XXXI, 1982.
Iordan, Robu (1978)	Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Edit. Didactică și Pedagogică.
Lyons, 1 (1977)	John Lyons, *Semantics*, 1, Cambridge, University Press.
Reichenbach (1943)	Hans Reichenbach, *Elements of Symbolic Logic*, New York, The Free Press, 1966.
Vasiliu (1969)	Laura Vasiliu, *Some Grammatical and Semantic Remarks on the Reflexive Constructions*, în RRL, XIV, 1969, 4.

*

Blandiana, S.	Ana Blandiana, *Eu scriu. Tu scrii. El, ea scrie*, București, Edit. Cartea Românească, 1976.
Călinescu, I.L.R.	G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941.

[17] Numai pentru construcțiile verbale cu obiect prepozițional ca este facultativă, înregistrîndu-se, în variație liberă, atît construcții cu reflexiv, cît și construcții cu personal (ex. „se gîndește *la sine*" alături de „se gîndește *la el însuși*"; „crede *în sine*" alături de „crede *în el însuși*").

[18] Chiar și în cazul unor argumente cu formă de plural, unde dublarea printr-o formă de personal accentuat, și nu printr-o formă de reflexiv accentuat, este generală, forma neaccentuată a reflexivului însoțește obligatoriu verbul, ca semn al reflexivizării prealabile obligatorii (ex. „*își* impun *lor* înșiși", „*se* apără *pe ei* înșiși").

Călinescu, U.	G. Călinescu, *Ulysse*, București, Edit. pentru Literatură, 1967.
G. VI, VII, VIII	*Matematică. Geometrie.* Manual pentru clasa a VI-a (a VII-a, a VIII-a), București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1983.
Gheba, E.	Grigore Gheba, *Exerciții și probleme de matematică*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1979
Grigorescu, A.I.	Dan Grigorescu, *Aventura imaginii*, București, Edit. Meridiane, 1982.
Munteanu, I.L.R.	George Munteanu, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1980.
Preda, P. II	Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, II, București, Edit. Cartea Românească, 1980.
Rom. lit.	„România literară".
Simion, S.R. I	Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I, București, Edit. Cartea Românească, 1978.
Simion, Î.A.	Eugen Simion, *Întoarcerea autorului*, București, Edit. Cartea Românească, 1981.
Șerban, L.S.	Ion Vasile Șerban, *Literatură și societate*, București, Edit. Eminescu, 1983.
Vasiliu, P.	Emanuel Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1978.
Vulpescu, A.C.	Ileana Vulpescu, *Arta conversației*, București, Edit. Cartea Românească, 1980.

Iunie 1984

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

ADICĂ APOZITIV VS. *(ŞI) ANUME* APOZITIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

DE

IOAN N. BÎTEA

1.1. În DLRLC, conectorul apozitiv *(şi) anume* [1] este definit astfel: „adv. 1. (Adesea precedat de « şi » înaintea unui nume propriu). Cu numele de... [Latona] *avea doi copii, o fată, anume Artemis, şi un fecior, numit Febus Apolon*... 2. (Cu valoare explicativă, adesea precedat de « şi »). Iată care, adică. *În limba română sînt trei genuri, şi anume: masculin, feminin şi neutru.* ▭ *Zicea că este de altă părere, şi anume*..." [2]. Am citat această definiţie in extenso nu pentru că am considera că ea ar fi corectă, ci fiindcă definiţiile date lui *(şi) anume* apozitiv în dicţionarele limbii române contemporane care au fost publicate ulterior se împart în două grupuri după felul în care se raportează la definiţia din DLRLC: unele preiau ambele sensuri (încorporîndu-le într-unul singur) (vezi DLRM şi DEX), iar celelalte nu preiau decît sensul 2. (Vezi CANARACHE şi BREBAN, D., BREBAN, D., SECHE, D. S. s.v.)

În ceea ce priveşte conectorul apozitiv *adică*, lucrurile sînt mult mai simple: cu o singură excepţie (vezi SECHE, D. S. s.v. **adică**), toate aceste dicţionare îl definesc ca fiind un adverb sinonim cu lexemele *şi anume* [3] şi *cu alte cuvinte* [4] (vezi DLRLC, DLRM, CANARACHE şi BREBAN, D., DEX, BREBAN, D., s.v. **adică**).

1.2. Prin urmare, informaţiile pe care le furnizează dicţionarele limbii române contemporane [5] referitor la conectorii apozitivi *adică* şi

---

[1] (i) Am adoptat această notaţie fiindcă *şi* este aici facultativ.

(ii) Fiecare din cei doi conectori analizaţi apare, de regulă, însoţit de calificativul *apozitiv* întrucît există lexeme omonime care au alte funcţii sintactice — vezi **6.2.2.**

[2] Din această definiţie reiese că *adică* apozitiv şi *iată care*... ar îndeplini acelaşi rol sintactic (ceea ce nu este posibil, dat fiind că ei sînt în distribuţie complementară) şi/sau fie ar fi sinonimi (lucru imposibil, întrucît, spre deosebire de *adică* apozitiv, *iată care*... anunţă întotdeauna introducerea unei informaţii care nu poate fi decodificată sau dedusă din constituentul din stînga sa), fie ar epuiza sensurile lui *(şi) anume* apozitiv sau relaţiile semantice dintre constituenţii între care apare *(şi) anume* apozitiv (singura ipoteză plauzibilă, pentru că *(şi) anume* apozitiv şi *adică* apozitiv nu sînt lexeme cu conţinut semantic).

[3] Deşi acest *şi* este menţionat încă din DLR, tomul I, p. 180, şi în toate dicţionarele citate mai sus lexemul *(şi) anume* apare la litera *A* (şi nicidecum la litera *Ş*), totuşi în nici un dicţionar nu se specifică în definiţia lui *adică* apozitiv că aici *şi* ar fi facultativ. De altfel, acest *şi* nu este menţionat nici în GLR, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, nici în SECHE, D.S. El este înregistrat ca atare numai în definiţia lui *(şi) anume* apozitiv din DLRLC.

[4] *Adică* apozitiv nu este echivalent sintactic cu lexemul *cu alte cuvinte* — vezi Ioan N. Bîtea şi Dana Bîtea, *Observaţii asupra lui* **sau** *apozitiv*, în LR, XXXI, 1982, nr. 2, p. 121, 124—125.

[5] Dintre gramaticile moderne ale limbii române pe care le-am consultat, numai într-una singură este susţinut punctul de vedere că *adică* apozitiv şi respectiv *(şi) anume* apozitiv nu sînt adverbe, ci conjuncţii (Barbu B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române (reconsiderare)*, Bucureşti, 1971, p. 60). Vezi notele de subsol 40—42 din I. N. Bîtea şi D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 125, pentru punctele de vedere din articolele şi studiile de gramatică.

respectiv *(și) anume* pot fi rezumate după cum urmează : (i) *adică* apozitiv și *(și) anume* apozitiv sînt adverbe ; (ii) *adică* apozitiv și *(și) anume* apozitiv prezintă o mare asemănare (dacă nu este vorba cumva de o identitate) din punct de vedere semantic [6] și/sau din punct de vedere distribuțional (în care caz sînt parțial sau total interdefinibili, fiind intersubstituibili cel puțin în limitele acceptabilității imanente) și/sau din punctul de vedere al rolului sintactic pe care îl joacă în structura sintactică a enunțului [7].

1.3. Avem convingerea că ambele afirmații din **1.2.** sînt incorecte și că în realitate (i) *adică* apozitiv și *(și) anume* apozitiv sînt conjuncții ; (ii) *adică* apozitiv și *(și) anume* apozitiv au într-adevăr un rol sintactic similar, dar sînt în distribuție echipolentă și — cu o singură excepție — articulează construcții cu proprietăți semantice și sintactice distincte, din care cauză nu se poate susține în mod serios că ei ar fi interdefinibili la modul general.

În această lucrare ne-am propus să aducem argumente în favoarea afirmației (ii) de mai sus, urmînd ca într-o altă lucrare să prezentăm pe larg punctul de vedere că *adică*, *(și) anume* și ceilalți conectori apozitivi despre care se susține că s-ar înscrie în sfera adverbului sînt în realitate conjuncții [8].

2.1. Noi nu avem pretenția să fi depistat și analizat toate contextele generice în care prezența celor doi conectori apozitivi este absolut acceptabilă. Sîntem convinși, însă, că rezultatele investigațiilor noastre ne permit să descriem în mod corect raportul dintre distribuțiile lui *adică* apozitiv și respectiv *(și) anume* apozitiv, și să dăm un răspuns corect la întrebarea dacă acești conectori fac parte sau nu din una și aceeași paradigmă.

2.2. În cele ce urmează, vom începe prin a indica asemănările dintre tipurile de construcții în care apar cei doi conectori în discuție, pentru ca apoi să înfățișăm principalele deosebiri dintre ele.

Am ales această modalitate de organizare a materialului atît din motive de spațiu, cît și pentru că ne dă posibilitatea pe de o parte să înțelegem de ce unii lingviști susțin interdefinibilitatea lexicografică a celor doi conectori, iar pe de altă parte să surprindem specificul fiecărui conector analizat.

3.1. *(Și) anume* apozitiv și *adică* apozitiv au în mod indiscutabil caracteristici comune.

3.2.1. În primul rînd, cei doi conectori în discuție apar între constituenți coreferențiali.

Astfel, în enunțurile (1), (2), (3) și (4) :

(1) Terenul are 3 ari, adică 300 m^2.

(2) Mihaela s-a întors acasă luna trecută, adică în iulie.

---

[6] Pentru a se asemăna din punct de vedere semantic, ei trebuie ori să fie lexeme cu conținut semantic, ori să articuleze construcții care actualizează fie una și aceeași relație semantică, fie relații semantice similare.

[7] Nici unul din dicționarele citate nu furnizează informații pe baza cărora să ne putem da seama despre care din aceste situații este vorba ; acesta este motivul pentru care am apelat la conjuncția *și/sau*.

[8] Aceste lexeme nu se comportă ca adverbe, ci, asemenea conectorilor coordonatori clasici, au rolul de a uni constituenți de același nivel ai enunțului (mai mult, *adică* apozitiv este intersubstituibil în limitele acceptabilității absolute cu *sau* apozitiv, care este neîndoielnic o conjuncție și nu un adverb — vezi I. N. Bîtea și D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 120, 125—126 ; vezi și **4.3.**).

(3) *H* variază într-un singur sens, și anume: în sens crescător.
(4) Radu a citit ieri trei ziare, și anume: *Scînteia*, *România liberă* și *Drapelul roșu*.

constituenții *3 ari*, *luna trecută*, *într-un singur sens* și *trei ziare* sînt coreferențiali cu constituenții *300 m²*, *în iulie*, *în sens crescător* și respectiv *Scînteia*, *România liberă* și *Drapelul roșu*.

Notați inacceptabilitatea secvențelor următoare (în care constituenții uniți de *adică* apozitiv și respectiv *(și) anume* apozitiv nu pot fi coreferențiali în lumile posibile în care sînt absolut acceptabile enunțurile (1)—(4)):

(5a) *Terenul are 3 ari, adică 330 m².
(5b) *Terenul are 3 ari, adică 300 m³.
(6a) *Mihaela s-a întors acasă luna trecută, adică în iunie.
(6b) *Mihaela s-a întors acasă luna trecută, adică vineri.
(7a) **H* variază într-un singur sens, și anume: în sens giratoriu.
(7b) **H* variază într-un singur sens, și anume: în sens crescător și în sens descrescător.
(8a) Radu a citit ieri trei ziare, și anume: *Scînteia*, *Lumea* și *Cinema*.
(8b) *Radu a citit ieri trei ziare, și anume: *Scînteia* și *România liberă*.

3.2.2. Atît în construcțiile realizate de *adică* apozitiv, cît și în cele articulate de *(și) anume* apozitiv, coreferențialitatea apoziției și a corelativului ei se explică fie prin sinonimie lexicală (definită pe baza dicționarului idiolectului emițătorului) — vezi enunțurile (1), (31), (32), (39b), (48), (49) și respectiv (39a) și (41) —, fie prin relația de echivalență referențială ce se stabilește — într-un context dat și într-o situație dată — între un constituent deictic sau un grup nominal nedefinit [9] d_i (dominat de corelativ) și un constituent d_j (dominat de apoziție) care desemnează în mod explicit referentul lui d_i — vezi enunțurile (2), (38b), (40b) și respectiv (38a), (40a), (44), (45).

3.3. Ambii conectori apozitivi articulează întotdeauna construcții binare [10]; notați inacceptabilitatea imanentă a secvențelor (9)—(12):

(9) *Terenul are 3 ari, adică 300 m², adică 30 000 dm².
(10) *Mihaela s-a întors acasă luna trecută, adică în iulie, adică în luna lui cuptor [11].
(11) **H* variază într-un singur sens, și anume: în sens crescător, și anume: în sens ascendent.
(12) *Radu a citit ieri trei ziare, și anume: *Scînteia*, *România liberă* și *Drapelul roșu*, și anume: cotidianul Comitetului Central al P.C.R., cotidianul Consiliului Național al F.D.U.S. și respectiv cotidianul Comitetului Județean P.C.R. Timiș și al Consiliului Popular Timiș [12].

---

[9] Prin *grup nominal nedefinit* înțelegem aici un grup nominal în care substantivul-centru este însoțit de articolul nehotărît.

[10] În acest caz constituentul coreferențial din dreapta conectorului (apoziția) nu poate îndeplini funcția de corelativ al unei alte apoziții precedate de *adică* apozitiv și respectiv de *(și) anume* apozitiv.

[11] Secvențele (9) și (10) devin imanent acceptabile dacă cel de-al doilea *adică* (cel din dreapta) este fie eliminat, fie înlocuit cu un alt conector apozitiv metalingvistic.

[12] Secvențele (11) și (12) devin imanent acceptabile dacă al doilea *(și) anume* (cel din dreapta) este fie pur și simplu eliminat (în care caz se subînțelege un conector apozitiv metalingvistic), fie înlocuit cu un conector apozitiv metalingvistic.

3.4. Atît *adică* apozitiv, cît şi *(şi) anume* apozitiv sînt constituenţi facultativi [13]; comparaţi enunţurile (1), (2), (3) şi (4) cu enunţurile (13), (14), (15) şi respectiv (16):

(13) Terenul are 3 ari (300 m^2).
(14) Mihaela s-a întors acasă luna trecută (în iulie).
(15) *H* variază într-un singur sens: în sens crescător.
(16) Radu a citit ieri trei ziare: *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu*.

3.5. Nici unul din cei doi conectori apozitivi nu poate apărea în limitele acceptabilităţii imanente în faţa corelativului apoziţiei:

(17) *Terenul are adică 3 ari, adică 300 m^2.
(18) *Mihaela s-a întors acasă adică luna trecută, adică în iulie.
(19) **H* variază (şi) anume într-un singur sens, şi anume: în sens crescător.
(20) *Radu a citit ieri (şi) anume trei ziare, şi anume: *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu*.

4.1. În ceea ce priveşte raportul dintre distribuţiile conectorilor apozitivi *adică* şi respectiv *(şi) anume*, există patru posibilităţi distincte: (i) distribuţiile celor doi conectori sînt identice; (ii) distribuţia unuia dintre ei include atît distribuţia celuilalt, cît şi cel puţin un context care nu îl acceptă pe celălalt; (iii) există cel puţin un context care îl acceptă pe oricare dintre ei, dar totodată fiecare dintre ei apare în cel puţin un context în care prezenţa celuilalt nu este imanent acceptabilă; (iv) distribuţiile celor doi conectori nu au nici un context comun. Altfel spus, *(şi) anume* apozitiv şi *adică* apozitiv sînt în distribuţie identică, defectivă, echipolentă sau complementară.

4.2.1. În enunţurile (1)—(4) *(şi) anume* apozitiv şi *adică* apozitiv nu sînt intersubstituibili nici măcar în limitele acceptabilităţii imanente; comparaţi enunţurile (1), (2), (3) şi (4) cu secvenţele (21), (22), (23) şi respectiv (24):

(21) *Terenul are 3 ari, (şi) anume: 300 m^2.
(22) *Mihaela s-a întors acasă luna trecută, (şi) anume: în iulie.
(23) **H* variază într-un singur sens, adică în sens crescător.
(24) *Radu a citit ieri trei ziare, adică *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu*.

4.2.2.1. Întrucît există atît contexte în care prezenţa lui *adică* apozitiv este imanent acceptabilă, dar în care nu poate figura *(şi) anume* apozitiv, cît şi contexte care îl acceptă pe *(şi) anume* apozitiv, dar în care prezenţa lui *adică* apozitiv este imanent inacceptabilă, rezultă imediat că *(şi) anume* apozitiv şi *adică* apozitiv nu sînt nici în distribuţie identică, nici în distribuţie defectivă.

4.2.2.2. Din cercetările pe care le-am întreprins, rezultă că ar exista numai un singur context în care substituirea unuia dintre ei în locul celuilalt într-o secvenţă absolut acceptabilă S_i are drept rezultat o secvenţă S_j care este atît absolut acceptabilă în raport cu contextul şi situaţia în care este transcendent-acceptabilă S_i, cît şi sinonimă cu S_i [14].

---

[13] Eliminarea lui *adică* apozitiv impune uneori modificarea semnelor de punctuaţie.

[14] S-ar putea să mai existe un context în care cei doi conectori să se caracterizeze prin intersubstituibilitate în limitele sinonimiei; asta nu ar schimba datele problemei.

Acest context comun al celor doi conectori îndeplinește următoarele condiții: (i) apoziția este o enumerare recapitulativă; (ii) corelativul apoziției are forma $\left(\left\{\begin{array}{c} toți \\ toate \end{array}\right\}\right)$ — *GN pl.*

Comparați enunțurile (25a) și (26a) cu enunțurile (25b) și respectiv (26b):

(25a) Părțile de vorbire pe care le-am descris mai sus — adică prepoziția, conjuncția și interjecția — sînt lipsite de flexiune.

(25b) Părțile de vorbire pe care le-am descris mai sus — și anume: prepoziția, conjuncția și interjecția — sînt lipsite de flexiune.

(26a) Toate filmele pe care le-am văzut cu tine săptămîna trecută — adică *O lebădă iarna*, *Competiția* și *Ciprian Porumbescu* — au o bandă sonoră foarte reușită.

(26b) Toate filmele pe care le-am văzut cu tine săptămîna trecută — și anume: *O lebădă iarna*, *Competiția* și *Ciprian Porumbescu* — au o bandă sonoră foarte reușită.

4.2.3. În consecință, cei doi conectori analizați nu sînt în distribuție complementară, ci în distribuție echipolentă.

4.3. În plus, acești conectori se deosebesc și prin faptul că în enunțurile (1)—(4) numai *adică* se bucură de proprietatea de a fi intersubstituibil în limitele acceptabilității absolute cu *sau* apozitiv (așadar cu un conector apozitiv metalingvistic)[15]:

(27) Terenul are 3 ari, sau, altfel spus, 300 m^2.

(28) Mihaela s-a întors acasă luna trecută, sau, mai explicit, în iulie.

(29) **H* variază într-un singur sens, sau, altfel spus, în sens crescător.

(30) *Radu a citit ieri trei ziare, sau, mai explicit, *Scînteia*, *România liberă* și *Drapelul roșu*.

Prin urmare, în enunțurile (3) și (4) *(și) anume* nu se comportă ca un conector apozitiv de tipul *adică* (cu alte cuvinte, nu este un conector apozitiv metalingvistic).

4.4. Din moment ce sînt în distribuție echipolentă și, în plus, sînt intersubstituibili în limitele sinonimiei numai într-un singur context generic, înseamnă că *(și) anume* apozitiv și *adică* apozitiv nu sînt decît parțial interdefinibili.

5.1. Concluziile din **4.3.** și respectiv **4.4.** nu trebuie să ne surprindă — o analiză mai atentă a construcțiilor în care figurează în limitele acceptabilității absolute *adică* apozitiv și respectiv *(și) anume* apozitiv învederează o serie de deosebiri între acești doi conectori.

Mai jos le vom prezenta succint pe cele mai importante dintre ele.

5.2. Spre deosebire de *adică* apozitiv, *(și) anume* apozitiv nu poate apărea în limitele acceptabilității imanente între constituenți care reprezintă denumiri; comparați enunțurile (31) și (32) cu secvențele (33) și respectiv (34):

(31) Această plantă este abaca, adică cînepa de Manila.

(32) Voicu a văzut un babete, adică o zglăvoacă.

(33) *Această plantă este abaca, și anume: cînepa de Manila.

---

[15] (i) Pentru raportul dintre distribuțiile conectorilor apozitivi metalingvistici *adică* și *sau*, vezi I. N. Bîtea și D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 119—120.

(ii) Nu are rost să demonstrăm aici că substituirea lui *adică* apozitiv cu alți conectori apozitivi metalingvistici este absolut acceptabilă.

(34) *Voicu a văzut un babete, şi anume : o zglăvoacă.

5.3.1. Atunci cînd apoziţia constituie o enumerare, întîlnim două situaţii distincte : (i) dacă îl substituim pe unul din cei doi conectori cu celălalt într-o secvenţă imanent acceptabilă, obţinem o altă secvenţă imanent acceptabilă ; (ii) dacă îl substituim pe unul dintre ei cu celălalt într-o secvenţă imanent acceptabilă, obţinem o secvenţă imanent inacceptabilă.

5.3.2.1. Atunci cînd apoziţia reprezintă o enumerare, *adică* apozitiv şi *(şi) anume* apozitiv sînt intersubstituibili în limitele acceptabilităţii imanente dacă, şi numai dacă, corelativul apoziţiei exemplifică una din descrierile structurale următoare :

(35) $\left(\left\{\begin{matrix}toţi\\toate\end{matrix}\right\}\right)$ — GN pl.

(36) $\left\{\begin{matrix}numai\\doar\end{matrix}\right\}$ — NUM ORD-GN

(37) NUM ORD-GN în contextul *nu*-GV-*decît*- . . .

Comparaţi enunţurile (38a), (39a) şi (40a) cu enunţurile (38b), (39b) şi respectiv (40b) :

(38a) Luna trecută am recitit toate cărţile care m-au fascinat în copilărie, şi anume : *Tăunul*, *Contele de Monte-Cristo*, *Cei trei muşchetari* şi *După douăzeci de ani*.

(38b) Luna trecută am recitit toate cărţile care m-au fascinat în copilărie — adică *Tăunul*, *Contele de Monte-Cristo*, *Cei trei muşchetari* şi *După douăzeci de ani*.

(39a) Mie îmi plac numai primele două luni ale anului, şi anume : lunile ianuarie şi februarie.

(39b) Mie îmi plac numai primele două luni ale anului, adică lunile ianuarie şi februarie.

(40a) Laudele acestea nu le merită decît un poet mai mare decît Blaga, şi anume — Eminescu.

(40b) Laudele acestea nu le merită decît un poet mai mare decît Blaga — adică Eminescu.

5.3.2.2. Toate aceste secvenţe pot fi, bineînţeles, transcendent acceptabile. Dacă apoziţia are caracter recapitulativ, atunci secvenţa rezultantă este sinonimă cu secvenţa iniţială (vezi **4.2.2.2.**) — dacă însă apoziţia nu este recapitulativă, atunci secvenţa rezultantă nu poate avea aceeaşi interpretare ca şi cea iniţială. Astfel, enunţurile (38a), (39a) şi (40a) nu au aceleaşi presupoziţii ca şi enunţurile (38b), (39b) şi respectiv (40b). Mai precis, *(şi) anume* apozitiv articulează aici construcţii care — cel puţin aceasta este intenţia emiţătorului — aduc o informaţie nouă în raport cu ceea ce ştie receptorul şi în raport cu cele spuse şi implicate anterior, în timp ce construcţiile articulate de *adică* apozitiv reiau o informaţie presupusă a fi cunoscută de către receptor (fie pentru că a fost introdusă anterior în discurs, fie pentru că el a aflat-o dintr-o altă sursă) ; (38a) presupune că receptorul nu ştie că emiţătorul a fost fascinat în copilărie de romanele *Tăunul*, *Contele de Monte-Cristo*, *Cei trei muşchetari* şi *După douăzeci de ani*, în timp ce (38b) presupune, dimpotrivă, că receptorul ştie deja că aceste patru romane sînt cărţile care l-au fascinat pe emiţător în copilărie ; spre deosebire de (39a) — care presupune că receptorul nu ştie

care sînt lunile anului —, (39b), din contra, presupune că receptorul cunoaşte denumirile şi ordinea lunilor anului; în fine, (40a) presupune că există cel puţin doi poeţi consideraţi de emiţător ca fiind mai mari decît Blaga şi că deci receptorul nu poate deduce pe baza constituentului *un poet mai mare decît Blaga* că poetul care merită laudele în cauză este Eminescu, pe cînd (40b) presupune că receptorul ştie că în contextul dat şi în situaţia dată este vorba de Eminescu.

5.3.3. În toate celelalte contexte în care apoziţia este o enumerare, substituirea lui *(şi) anume* apozitiv cu *adică* apozitiv are ca rezultat secvenţe imanent inacceptabile; comparaţi enunţurile (4) şi (24) cu secvenţele (41) şi respectiv (42):

(41) În limba română sînt trei genuri, şi anume: masculin, feminin şi neutru.

(42) *În limba română sînt trei genuri, adică masculin, feminin şi neutru.

5.4. O altă deosebire între cei doi conectori rezidă în faptul că prezenţa lui *(şi) anume* apozitiv este imanent acceptabilă în construcţii ce ilustrează schema de suprafaţă (43):

(43) [ART NEHOT-GN_1]-Pu_1-CONECTOR-Pu_2- $\left[\begin{Bmatrix}\text{ART DEMON-}GN_2\\ \alpha\text{-}S\ \text{ART HOT-}\beta\end{Bmatrix}\right]$

unde GN_1 este mai general (adică mai non-specific) decît GN_2, α şi β pot fi Ø (dar nu simultan), iar S poate fi identic cu substantivul centru din GN_1 [16]

— construcţii care nu îl acceptă însă pe *adică* apozitiv. Comparaţi enunţurile (44) şi (45) cu secvenţele (46) şi respectiv (47):

(44) Ei studiază un alt sistem, şi anume: sistemul morfologic.

(45) Astfel a apărut un nou ideal, şi anume: cel umanist.

(46) *Ei studiază un alt sistem, adică sistemul morfologic.

(47) *Astfel a apărut un nou ideal, adică cel umanist.

5.5. Numai *adică* apozitiv figurează în limitele acceptabilităţii imanente între cei doi membri ai unei definiţii lexicografice; comparaţi enunţurile (48) şi (49) cu secvenţele (50) şi respectiv (51):

(48) Aceasta este o acadea, adică o bomboană preparată din zahăr topit.

(49) Lui Dan îi place catrenul, adică poezia sau strofa formată din patru versuri.

(50) *Aceasta este o acadea, şi anume: o bomboană preparată din zahăr topit.

(51) *Lui Dan îi place catrenul, şi anume: poezia sau strofa formată din patru versuri.

5.6. Constituenţii coreferenţiali între care îl întîlnim pe *adică* apozitiv sînt atît eliminabili [17]:

(52a) Terenul are 3 ari.

(52b) Terenul are 300 m^2.

(53a) Mihaela s-a întors acasă luna trecută.

(53b) Mihaela s-a întors acasă în iulie.

---

[16] Acesta este un caz particular de *enumerare* — mai exact, un caz limită (în celălalt caz-limită, enumerarea conţine o infinitate de termeni).

[17] Pentru caracterul facultativ al apoziţiei metalingvistice şi al corelativului ei, vezi Ioan N. Bîtea, *An attempt at defining apposition in modern English*, în RRL, XXII, 1977, no. 4, p. 457, şi I. N. Bîtea şi D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 124.

cît şi permutabili în limitele acceptabilităţii imanente[18]:

(54) Terenul are 300 m², adică 3 ari.

(55) Mihaela s-a întors acasă în iulie, adică luna trecută.

În cazul lui *(şi) anume* apozitiv, fiecare dintre cei doi constituenţi coreferenţiali este eliminabil în limitele acceptabilităţii imanente[19]:

(56a) *H* variază într-un singur sens.

(56b) *H* variază în sens crescător.

(57a) Radu a citit ieri trei ziare.

(57b) Radu a citit ieri *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu*.

fără a se bucura, însă, de proprietatea de a fi permutabili — dacă pornim de la secvenţe imanent acceptabile în care apare *(şi) anume* apozitiv, prin permutarea apoziţiei şi a corelativului ei obţinem secvenţe imanent inacceptabile:

(58a) **H* variază în sens crescător, (şi) anume: într-un singur sens.

(58b) **H* variază în sens crescător — într-un singur sens.

(59a) *Radu a citit ieri *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu*, (şi) anume: trei ziare.

(59b) *Radu a citit ieri *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu* — trei ziare.

Altfel spus, construcţiile articulate de *(şi) anume* apozitiv sînt ireversibile.

6.1. Deşi nu epuizează proprietăţile conectorilor în discuţie, analiza noastră demonstrează că *(şi) anume* apozitiv şi *adică* apozitiv articulează construcţii care se deosebesc atît din punct de vedere semantic, cît şi din punct de vedere sintactic, şi prin urmare nu aparţin aceleiaşi paradigme — altfel spus, nu sînt conectori de acelaşi fel: *(şi) anume* este un conector apozitiv poetic[20], iar *adică* este un conector apozitiv metalingvistic[21] —, din care cauză nu pot fi definiţi unul prin celălalt[22].

6.2.1. Ţinînd seama de cele arătate mai sus, se pune în mod firesc întrebarea cum au ajuns lexicografii români din zilele noastre să susţină punctul de vedere rezumat de afirmaţiile (i) şi (ii) din **1.1.2.**

6.2.2. Răspunsul cel mai plauzibil pare să fie că dicţionarele publicate după 1955 au preluat definiţiile celor doi conectori din DLRLC (vezi **1.1.**), iar acesta a folosit ca punct de plecare definiţiile respective din volumul I al DLR, unde *adică* apozitiv şi *(şi) anume* apozitiv sînt trataţi

---

[18] Pentru permutabilitatea apoziţiei metalingvistice şi a corelativului ei, vezi I. N. Bîtea *lucr. cit.*, p. 456—457, şi I. N. Bîtea şi D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 123—124.

[19] Deoarece apoziţia codifică atît informaţii furnizate de corelativ, cît şi informaţii ce nu pot fi deduse din acesta, eliminînd corelativul apoziţiei obţinem un enunţ care are acelaşi conţinut informaţional ca şi enunţul iniţial, cu condiţia ca uneori să fie modificată punctuaţia şi să se introducă constituenţi subînţeleşi; aşa se face că enunţurile (56c) şi (57c):

(56c) *H* variază numai în sens crescător.

(57c) Radu a citit ieri numai ziarele *Scînteia*, *România liberă* şi *Drapelul roşu*.

au un grad de acceptabilitate transcendentă în raport cu enunţurile (3) şi respectiv (4) mai ridicat decît enunţurile (56b) şi respectiv (57b).

[20] Pentru delimitarea raportului apozitiv poetic şi a tipurilor sale principale, vezi I. N. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 468—474; vezi şi I. N. Bîtea şi D. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 117.

[21] Pentru descrierea raportului apozitiv metalingvistic şi a tipurilor sale, vezi I. N. Bîtea, *lucr. cit.*, p. 461—466, şi I. N. Bîtea şi D. Bîtea, *lucr. cit.*

[22] Nu este exclus ca *(şi) anume* apozitiv să nu poată fi redus la (definit pe baza unui) alt conector.

ca adverbe explicative sinonime traduse în limba franceză prin *c'est-à-dire* şi *(à) savoir* [23].

În ceea ce priveşte informaţiile lexicografice din DLR referitoare la *adică* apozitiv şi respectiv *(şi) anume* apozitiv, o analiză atentă ne arată că ele nu sînt întru totul corecte, şi asta din două motive principale.

În primul rînd, asemenea tuturor dicţionarelor tradiţionale, volumul I al DLR nu are la bază concepţii adecvate despre polisemie şi omonimie [24]. Numai aşa putem explica afirmaţiile că la începutul secolului nostru *adică* era un adverb care în unele contexte introducea o reformulare redundantă sau corectivă, iar în altele era sinonim cu lexemul adverbial *chipurile* [25]; că „în limba veche" lexemul *anume* era un adverb care avea sensul „pe nume", „cu numele", şi se folosea fie ca determinant al verbelor de tipul *a chema*, *a cunoaşte*, *a striga* (astfel, sintagmei *a striga anume* din româna veche îi corespunde în româna contemporană sintagma *a striga pe nume)*, fie în construcţii ilustrînd schema de suprafaţă GN_1-*Pu-anume*-[GN_2[S *PROPRIU*$_1$-(*(şi)*-S *PROPRIU*$_2$-(*(şi)*-....-*(şi-S PROPRIU*$_n$)...))]], unde GN_1 şi GN_2 sînt coreferenţiali (de exemplu, *un părinte*, *anume Ion)* [26]; că lexemul *anume* era întrebuinţat la începutul secolului al XX-lea atît ca adverb, cît şi ca adjectiv [27]; că în primul deceniu al secolului nostru, adverbul *anume* avea şase sensuri distincte, care puteau fi explicate din punct de vedere etimologic, dar erau asociate cu distribuţii foarte diferite [28]. În realitate, nu se poate susţine în mod serios că unul şi acelaşi lexem aparţine mai multor părţi de vorbire [29]; de aceea, înseamnă că la începutul secolului nostru existau cel puţin două lexeme omonime *adică* (unul introducea o reformulare, fiind un conector, iar celălalt era un adverb intersubstituibil cu lexemul *chipurile)* şi cel puţin două lexeme omonime *anume* (unul cu caracter adverbial, iar altul cu caracter adjectival), şi că în româna veche existau două lexeme omonime *anume* (unul era determinant verbal, iar celălalt unea grupuri nominale).

În al doilea rînd, definiţiile din DLR ale conectorilor apozitivi *adică* şi respectiv *(şi) anume* trădează lipsa unor distincţii gramaticale necontradictorii şi explicite (lucru explicabil în primul rînd prin stadiul în care se afla gramatica românească în perioada în care a fost redactat volumul I al DLR). După cum rezultă din cele arătate mai sus, lexicografii care au formulat definiţiile celor doi conectori nu au reuşit întotdeauna să distingă adverbul de conjuncţie. Asemenea confuzii sînt în bună măsură firesti (în definitiv, adverbul este o parte de vorbire care ridică numeroase probleme — ca dovadă, nici în zilele noastre nu avem o definiţie satisfăcătoare a

---

[23] Vezi DLR, tomul I, p. 180. În orice caz, nici *c'est-à-dire* şi *(à) savoir* nu sînt conectori apozitivi de acelaşi fel.

[24] Pentru o discuţie clarificatoare pe marginea problemelor pe care le ridică polisemia şi omonimia în lexicografie, vezi John Lyons, *Semantics*, Cambridge, London, New York, Melbourne, 1977, p. 550—569.

[25] Vezi DLR, tomul I, p. 36—37.

[26] *Ibidem*, p. 180.

[27] *Ibidem*, p. 181.

[28] *Ibidem*.

[29] Cf. Lyons, *op. cit.*, p. 423.

noţiunii de a d v e r b [30]), deşi conjuncţia este o parte de vorbire care prezintă mult mai puţine dificultăţi şi este mai uşor de definit [31].

6.2.3. Pe scurt, sîntem de părere că modul defectuos în care au fost descrişi pînă acum conectorii apozitivi *adică* şi *(şi) anume* se explică în ultimă instanţă prin conservatorismul lexicografilor. Acesta este în bună măsură justificat — deoarece, printre altele, lexicograful recurge la rezultatele cercetărilor gramaticianului şi lexicologului, care sînt la rîndul lor conservatori [32].

6.3.1. În definiţia lui *adică* apozitiv trebuie specificat, printre altele,
(i) că este o conjuncţie specifică raportului apozitiv metalingvistic (coordonării apozitive metalingvistice);
(ii) că este facultativ;
(iii) că apare în construcţii care exemplifică schema de suprafaţă

$$X - Pu_1^a - adică - \left(\mathrm{Pu}_2^a - \left\{ \begin{array}{l} altfel\ spus \\ ceea\ ce\ este\ acelaşi\ lucru \\ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \end{array} \right\} - Pu_2^b \right) -$$

$$Y - \left(\mathrm{Pu}_2^c - \left\{ \begin{array}{l} cum\ \ldots \\ după\ \ldots \end{array} \right\} \right) - Pu_1^b$$

unde (a) X şi Y sînt consideraţi de emiţător ca fiind coreferenţiali [33];
(b) $Pu_1^{a,b}$ → {(.), (?), (!), (;), (:), (,), (—), ((), ( )), (. . .)};
(c) $Pu_2^{a,b,c}$ → {(:), (,), (—), ((), ( ))};
(d) conţinuturile celor două paranteze nu pot fi actualizate simultan;
(iv) că este intersubstituibil în limitele acceptabilităţii absolute cu *aşadar*, *deci*, *respectiv*, *sau* [34] etc.;
(v) că este intersubstituibil în limitele acceptabilităţii absolute cu *(şi) anume* apozitiv dacă, şi numai dacă, Y este o enumerare recapitulativă, iar X are forma $\left(\left\{ \begin{array}{l} toţi \\ toate \end{array} \right\} \right)$-*GN pl.* [35].

6.3.2. Definiţia lui *(şi) anume* apozitiv trebuie să conţină cel puţin următoarele informaţii:

---

[30] *Ibidem*, p. 450.

[31] Observaţi că, dacă postulăm că un lexem invariabil care nu are grade de comparaţie, nu are conţinut noţional şi funcţionează ca element relaţional este adverb, atunci înseamnă, înainte de toate, că fie nu aplicăm în mod consecvent criteriile folosite pentru delimitarea conjuncţiilor şi a adverbelor, fie aceste criterii sînt nesatisfăcătoare, fie nu ne ghidăm după nici un fel de criterii operaţionale cînd definim conjuncţiile şi respectiv adverbele, şi în al doilea rînd, că transformăm termenul *adverb* în denumirea unei clase de lexeme foarte eterogene atît din punct de vedere semantic, cît şi din punct de vedere distribuţional şi funcţional.

[32] O doză mai mică sau mai mare de conservatorism în sensul acesta este, bineînţeles, inerentă — nici un om de ştiinţă nu poate porni de fiecare dată de la zero, ci trebuie să se bazeze pe rezultatele unor cercetări anterioare.

[33] Informaţii detaliate referitoare la coreferenţialitatea lui X şi Y (inclusiv despre faptul că în unele contexte ei *actualizează* o relaţie de coreferenţialitate, definită de dicţionarul emiţătorului, iar în celelalte contexte ei *instituie* o asemenea relaţie, care depinde de context şi de situaţie) vor fi furnizate probabil de gramatică.

[34] Trebuie cercetat care este raportul dintre distribuţiile diverşilor conectori apozitivi metalingvistici, întrucît se pare că ei nu sînt în distribuţie identică.

[35] O parte din aceste informaţii nu vor fi incluse probabil în dicţionar, deoarece vor fi incluse în gramatica limbii române.

(i) că este o conjuncție caracteristică unui raport sintactic care urmează a fi descris și denumit [36];
(ii) că este facultativ;
(iii) că apare în construcții de forma $X - Pu_1 - (și)\ anume - Pu_2 - Y$, unde (a) X și Y sînt considerați de emițător ca fiind coreferențiali [37];
(b) $Pu_1 \rightarrow \{(,),\ (-),\ (\ (),\ (\ .)\}$;
(c) $Pu_2 \rightarrow \{(,),\ (-),\ (\ :),\ (\ )),\ (\ .)\}$;
(d) în afară de cazul în care Y este o enumerare recapitulativă, emițătorul presupune că o asemenea construcție îi furnizează receptorului o informație nouă;
(iv) că este intersubstituibil în limitele acceptabilității absolute cu *adică* apozitiv dacă, și numai dacă, Y este o enumerare recapitulativă, iar X are forma $\left(\left\{\begin{matrix} toți \\ toate \end{matrix}\right\}\right)$-*GN pl.*

6.4. Dicționare perfecte nu vor exista, desigur, niciodată. Elaborarea unor dicționare superioare celor actuale [38] ține, însă, de domeniul posibilului — cu o condiție, și anume: gramaticienii să stabilească proprietățile distribuționale ale lexemelor de bază ale limbii române contemporane și să-și supună unui examen critic sever intuițiile gramaticale și semantice neverificate [39].

LISTĂ DE SIGLE

BREBAN, D.	Vasile Breban, *Dicționar al limbii române de uz curent*, București, 1980.
CANARACHE și BREBAN, D.	Ana Canarache și Vasile Breban, *Dicționar al limbii române contemporane*, București, 1974.
SECHE, D. S.	Luiza și Mircea Seche, *Dicționar de sinonime al limbii române*, București, 1982.

Ianuarie 1984 *Timișoara, str. Abrud nr. 18*

[36] Nu avem pretenția că denumirea de *raport apozitiv* ar fi cea mai potrivită. În plus, se pare că ceea ce am denumit așa înglobează raporturi sintactice mai mult sau mai puțin distincte.
[37] Vezi nota 33.
[38] Din cîte ne-am putut da seama, definițiile lui *(și) anume* apozitiv și *adică* apozitiv nu sînt singurele care conțin date inexacte.
[39] Ca orice om de știință, gramaticianul este nevoit să se bazeze pe intuițiile sale; dar dacă nu dorește să emită afirmații hazardate, el este obligat să-și verifice intuițiile la care apelează.

NOTE LEXICALE

DE

LIVIUS PETRU BERCEA

Termenii de mai jos au fost înregistraţi în localitatea Pojoga din judeţul Hunedoara. Dintre elementele lexicale aflate în atenţia noastră, o parte se află în dicţionare, dar circulă în graiul din Pojoga cu alte sensuri decît cele atestate de lucrările lexicografice sau cu altă formă. Pentru cîţiva termeni n-am găsit nici o atestare lexicografică.

Beleáznă, s. f., pl. *belézne* „femeie de moravuri uşoare". În DA i se dă sensul „Rană, p. ext. semnul lăsat de rană, cicatrice". În legătură cu etimologia se spune : pare a deriva dintr-un tip slav **běležna* (din *běležь* ca bulg. *běležka* „semn"). În CADE e înregistrat tot cu sensul „rană". Cu sensul amintit de noi nu a fost înregistrat de nici un dicţionar, iar graiul din Pojoga nu cunoaşte semnificaţiile din DA şi CADE. Pentru explicarea acestui înţeles trebuie pornit de la sensul obţinut prin extensiune, anume „semn (rău)", care a putut genera semnificaţia „persoană cu semne rele (cu obiceiuri condamnabile)", următoarea trecere (de fapt restrîngere) de sens, la „femeie de moravuri uşoare", fiind lesne de explicat. Nu e exclus ca apariţia noii semnificaţii să fi fost influenţată şi de sensurile substantivului *beleá*.

Ciort, s. m. „defect, cusur". Nu am înregistrat o formă de plural. Se foloseşte numai în expresia *e cu* **ciort** *(îi cu śort)* „are un cusur". A fost explicat de informator prin regionalismul *hibă*, cunoscut în grai cu sensurile de mai sus. E, probabil, un sens nou al lui *ciort* din DA, tom. I, partea a II-a, C, înregistrat cu semnificaţiile 1. „ţigan" şi 2. „ştrengar" şi cu etimologia rus., ucr. *čort* „drac".

Ciúză, s. f., cunoscut numai în expresia *a fi în* **ciuză** *(cu cineva)* „a fi supărat, a avea relaţii proaste (cu cineva)". DA, tom. I, partea a II-a, C, înregistrează un *ciuz* pentru care se face trimiterea la *chiuz*, unde găsim explicaţia „cureaua care leagă hădăragul de dîrjeaua îmblăciului". Cu rostire dialectală şi *ciuz* „un fel de verigă de piele, cureluşă care ţine strîns legate oglăjile de îmblăciu". Se mai precizează : „La Anon. Car. se dă — fără traducere — un *kjuzĕ* care pare a fi acelaşi cuvînt . . .".

Termenul apare şi în EHW al lui L. Tamás, cu explicaţia din DA, dar înregistrîndu-se şi forma *ciuză* cu sensul „cureaua care leagă cele două oglăjii". Ca etimologie se indică magh. *köz* „de mijloc, mijlociu".

Pentru sensul înregistrat de noi se poate presupune o extensiune a semnificaţiei iniţiale, uşor de explicat, de la „verigă, legătură" la „relaţie" în general), cu restrîngerea, apoi, a sensului la „relaţie nefavorabilă".

Cîrpíţă s. f. „batistă", pl. *cîrpiţe*. În DEX, ca diminutiv al lui *cîrpă* e înregistrat doar *cîrpuşoară*, întîlnit de noi, cu sincopa lui *u*, în localitatea

Cladova, jud. Timiș *(cîrpșoară*, uneori *cîrșoară)* tot cu sensul „batistă". În DA, la termenul bază *cîrpă* se dă și sensul „batistă". Tot în DA apar diminutivele *cîrpuliță*, *cîrpuță*, *cîrpușoară*, *cîrșoară*, dar din contextele care le însoțesc nu reiese că aceste diminutive ar avea și sensul „batistă".

Din *cîrpă* + *-iță*.

Mătălău, s. m., numai la singular în graiul din Pojoga. Are sensul de „resturi rezultate din procesul de fabricare a țuicii; borhot; comină". Se folosește mai ales în expresia *a da cu* **mătălău** „a o sfîrși rău; a nu termina o acțiune; (rar) a voma".

DLR înregistrează termenul cu această formă **(mătălău)** ca substantiv masculin, cu sensul „organ genital", cu specificația: *Prin Maram.* Pentru etimologie se trimite la *meteleu*, glosat de DLR, cu circulație în Transilvania, cu sensul „om bleg, bărbat neputincios", exemplificat numai cu citate din literatura populară. Indicația etimologică la *meteleu* este „cf. magh. *metelő*". În CADE: *meteleu (metelău)* „nătărău, prost".

Sensul cunoscut de noi este o particularizare a semnificației generale depreciative pe care o are termenul, indiferent de forma sa fonetică și de localizare (în ipoteza că *mătălău* și *meteleu* sînt două variante ale aceluiași cuvînt).

Prici, vb., IV, „a atrage atenția (cuiva) asupra unui lucru". Termenul e înregistrat de CADE, ca reflexiv *(a se prici)*, cu sensurile: „a se certa, a căuta price" (la Șăineanu, *Dicționarul universal al limbei române*, verbul e notat doar cu sensul din urmă). În localitatea unde l-am auzit, verbul e numai activ: *I-o pricit copilului să fie cuminte*; *Mama îmi prigește să nu ies afară cînd e frig.*

Sensul dat de noi mai sus e unul derivat („atenuat") al primului sens din CADE, „a (se) certa".

Strompálă s. f. „jartieră", pl. *strompále*. În DLR găsim forma *stroplandă*, cu același sens, din magh. *strumplandli*. Accentul variantei înregistrate de noi e pe silaba penultimă, accent pe care îl presupunem și pentru forma din DLR, unde se notează: „accentul necunoscut".

Țipătúră, s. f., folosit numai în expresia **țipătură** *de om*: *N-am văzut pe uliță țipătură de om.* Singurul dicționar care înregistrează termenul *țipătură* e CADE, cu explicația „aruncătură". În dicționare se află două verbe omonime: *țipa*[1] „a striga" și *țipa* [2] „a arunca". Termenul din CADE e un derivat evident din *țipa* [2]. *Țipătură* cu sensul cunoscut de noi e aproape sinonim cu *țipenie*, pe care DEX îl consideră derivat de la *țipa* [1] „a striga" și care apare în aceleași contexte ca *țipătură*. Așadar, cuvîntul înregistrat în graiul din Pojoga este un derivat, cu sufixul *-ătură*, tot din *țipa* [1], fiind în același timp omonim al celui aflat în CADE. Dicționarele ar putea consemna deci altă pereche de omonime *(țipătură* [1] *— țipătură* [2]*)* derivate de la cele două verbe înregistrate ca omonime, *țipa* [1] „a striga" — *țipa* [2] „a arunca".

Iunie 1984

Universitatea din Timișoara
Centrul de Științe Sociale
Bd. Vasile Pârvan nr. 4

ETIMOLOGIA CUVÎNTULUI *OINĂ*

DE

ION POPESCU-SIRETEANU

În legătură cu originea lui *oină / hoină*, nu s-a ajuns la un punct de vedere comun. Laurian și Massim (*Glossariu*) înregistrează expr. *a umbla hoina, a apuca hoina, a se duce hoina* și derivate ale subst. *hoină*, dar nu se pot decide să propună pentru *hoină* un etimon : „dară *hoina* de unde ?", se întreabă ei. Cihac (s.v. *hoină*) are în vedere o comparație cu vsl. *vojna* „belum". Tiktin (DRG s.v. *oină*) scrie că, dacă *hoină* este element vechi, ar putea fi rus. *vojna* „război". Candrea (DE) credea că *oină* vine din rus. *vojna*, „de nu va fi cumva tc. *ojun*". În DA (s.v. *hoină*), cuvîntul este considerat împrumut turcesc, din *ojun* „joc", *ojnamak* „a se juca". Ca variantă, se înregistrează *húină*, apoi expr. *de-a huina*. Și A. Scriban (D. s.v. *hoină*) crede că avem a face cu un element de origine turcească, dar face și o comparație cu rus. *vojna* ; citează și el expr. *a umbla hoina, a umbla hoinar (haimana)*. Tot Scriban înregistrează și variantele *oínă, húină*. În DM se indică pentru *oină* ca etimon sigur tc. *oyun*. Autorii DLR, litera O, definesc cel mai clar cuvîntul *oină* : „joc sportiv între două echipe, cu o minge mică : fiecare jucător din echipa 'la bătaie', după ce bate mingea cu un băț, încercînd să o trimită cît mai departe în terenul ocupat de echipa 'la prindere', fuge printre adversari pentru a ajunge în fundul terenului și a reveni la linia de plecare fără a fi atins cu mingea de către aceștia". Sînt prezentate și variantele *oínă, hóină*, dar lipsește *húină*. Cuvîntul este considerat ca avînd etimologie necunoscută, trimițîndu-se, orientativ, la tc. *oyun*. Și în DEX *oină* este cu etimologie necunoscută. Dar în SDE este etichetat, totuși, ca împrumut turcesc, deși ultimele dicționare românești au exprimat rezervele semnalate.

Erorile și nesiguranța în stabilirea etimologiei acestui cuvînt au ca punct de plecare faptul că lexicografii nu au avut cunoștințe despre jocurile cu specific păstoresc, între care și acesta, numit și *jocul cu* sau *de-a poarca*, dar pentru denumirea căruia sînt folosiți și alți termeni : în Banat *lopta mică* și *pila* ; în Transilvania *de-a lunga, fuga* și *baciu* (ultimele în zona Brașov), *lopta lungă* (în zona Sibiu), *hopîciu* (în Dej) ; din zonele Huși și Tulcea s-au înregistrat termenii : *barul, bușita urmărită, hîlca, ogoiul* ; varianta *hoina* are răspîndire în Maramureș, Moldova, Muntenia (Rafailescu — Iancu, *Oina*, 12).

Oina este numele unui vechi joc păstoresc. Rafailescu și Iancu (*Oina*, 10) spun că „oina, inițial, a fost o creație a păstorilor noștri, care în singurătatea munților și a dealurilor, cu oile la pășune, în preajma stînelor, au creat acest frumos joc" și tot ei „l-au răspîndit în toată țara". Este important să se știe că mai mulți termeni folosiți în jocul oinei sînt transferați aici din terminologia păstoritului. Astfel, *baci* este căpitanul echipei ;

bîtă și *botă* reprezintă numele bîtei cu care se lovește mingea ; echipa de la *păscare* este echipa care trebuie să prindă mingea ; *intrarea în strungă* este intrarea jucătorilor de la *bătaie* în teren (vezi Rafailescu — Iancu, *Oina*, 10). „De cînd se joacă *oina* pe meleagurile noastre este foarte greu de precizat, deoarece începuturile ei se pierd în negura vremurilor", spun autorii citați (p. 11). Dar, dacă jocul este foarte vechi, înseamnă că și termenul/ termenii prezintă o vechime apreciabilă și se exclude vreo legătură cu tc. *oyun* sau cu rus. *vojna*. De altfel, ne-am putea pune întrebarea : cum ar fi putut ajunge un cuvînt turcesc sau rusesc în terminologia jocurilor noastre păstorești ?

Prudent procedează Laurian și Massim, apoi autorii DLR și autorii DEX, cînd spun că nu pot da o soluție asupra originii acestui cuvînt, lăsîndu-l fără etimologie.

Între rom. *oină* și tc. *oyun* sînt deosebiri fonetice și semantice. Cuvîntul turcesc înseamnă „joc (în general), joacă", pe cînd *oină* denumește un anumit joc practicat de tinerii care însoțeau oile și de tineri în general. Tc. *oyun* înseamnă și „amuzament, divertisment", „reprezentație (artistică)", „interpretare, joc (al unui actor)", „dans". Pe de altă parte, *oină* și varianta *hoină* au răspîndire și în Maramureș, unde nu se poate vorbi de influență turcească, deci un alt argument împotriva originii turcești.

Specificul păstoresc și vechimea jocului numit *oină*, răspîndirea termenului, deosebirile fonetice și semantice duc la concluzia că *oină* nu poate fi un împrumut turcesc. Originea cuvîntului trebuie căutată în istoria limbii române. Pentru susținerea punctului nostru de vedere în legătură cu originea acestui cuvînt, citățm adj. aromân *uín*, *uínă*, pl. *uíni*, *uíne* „ovin" : *lapte uin*, *lînă uină*. Amintim că la aromâni există și subst. *uínă*, pl. *uíni* „uime", adică „oime, mulțime de oi" (DAr., 1232 ; pentru *oime*, vezi DLR, litera O, 174). Și meglenoromânii au cuvîntul *uínă* „carne de oaie" (vezi „Grai și suflet", VII, 217), același cu dacoromânescul *oínă* „carne de oaie", acum folosit la noi prea puțin. Închiderea lui *o* la *u* este firească.

În dialectul dacoromân, *oină* „carne de oaie" și „jocul numit oină" presupune cîndva, în trecutul îndepărtat, un adjectiv cu sensul „de oi, ceea ce provine de la oi, ceea ce este în legătură cu oile sau referitor la oi". În această situație, a admite o legătură între *oínă*, *uínă* și lat. *ovinus* este necesar. Amintim că lat. *caprina* a dat rom. *căprină* „țol, covoraș din păr de capră" (la dacoromâni) și „păr de capră" (la aromâni). T. Papahagi, în DAr., explică ar. *uín* prin lat. *ovinus* „de brebis", iar în DLR cuvîntul *oínă* „carne de oaie" este explicat ca provenind „de la *oaie*, după lat. *ovina*". Fiind vorba de același cuvînt în amîndouă dialectele, putem spune că *oín*, *oínă* (*uín*, *uínă*) reprezintă o moștenire bine păstrată, arătînd importanța creșterii oilor și a păstoritului în epoca de formare a limbii române.

Părerea noastră este că *oínă* (cu variantele *hóină*, *húină*, *oínă*) trebuie considerat element latin moștenit din forma populară **o i n a* care încă în epoca de formare a limbii române a dobîndit, teritorial, și sensul „joc legat de oi". Deplasarea punctului de greutate de pe valoarea adjectivală a cuvîntului pe cea denominativă a avut rolul hotărîtor în apariția termenului cu care a fost numit jocul în unele părți ale teritoriului lingvistic românesc. Această explicație este susținută de *hoinár*, *oinár*,

derivat al lui *oină*, în DA considerat „la origine, despre copii : care nu stau acasă, ci joacă hoina", dar de fapt „care umblă cu oile dintr-un loc în altul", ca apoi, după creşterea rolului agriculturii, unde erau antrenaţi toţi membrii unei familii, să capete sens peiorativ, pierzînd legătura cu baza lexicală din care a derivat. Aici am mai amînti doar că *oinărie*, „locul unde se adăpostesc oile", nu derivă din *oaie* (vezi DLR), ci din *oină* cu suf. *-ărie*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Cihac	A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. II. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, par...,Francfort s/M 1879.
DAr.	Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, Bucureşti, Editura Academiei, ediţia a doua, 1974.
Laurian—Massim, *Glossariu*	A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Glossariu*, Bucureşti, 1876.
Rafailescu—Iancu, *Oina*	Al. Rafailescu şi C. Iancu, *Oina, trecut şi prezent*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1976.
SDE	*Scurt dicţionar etimologic al limbii moldoveneşti*, sub redacţia lui I. Raevschi şi M. Gabinschi, Chişinău, 1978.

Ianuarie 1984

Facultatea de Filologie
Iaşi, Calea 23 August nr. 11

OBSERVAȚII PE MARGINEA UNUI VECHI IMN RELIGIOS

DE

ALEXANDRU MAREȘ

Manuscrisul slavon 494 al Bibliotecii Academiei R.S. România cuprinde pe filele 34[r]—36[r] un scurt text românesc, purtînd în loc de titlu o indicație tipiconală în limba slavonă : *Sla(v) gla(š) 8, ne(d) mitarĕ i farisii* „Mărire, glasul 8, duminica vameșului și a fariseului". Semnalat de P.P. Panaitescu, care îl considera o copie tîrzie a unei traduceri ce poate fi atribuită, după limbă, secolului al XVI-lea [1], textul a fost cercetat de curînd de Alexandra Roman Moraru. La capătul unei examinări minuțioase, autoarea a stabilit că acesta a fost copiat împreună cu celelalte texte slavone ale manuscrisului în Muntenia sau sud-estul Transilvaniei la o dată care, conform mărturiei filigranelor, se plasează în intervalul 1535—1555 [2]. Această datare, temeinic argumentată, situează textul de față în fruntea celor mai vechi texte literare românești care ne-au parvenit în copii manuscrise, ceea ce explică interesul pe care îl trezește cercetarea sa.

O problemă neelucidată este aceea a identificării textului. În forma pe care ne-o relevă copia din ms. sl. 494, ca și în cea pe care o prezintă o altă versiune din ms. 100 (Biblioteca Academiei R. S. România, Filiala Cluj-Napoca) [3], scrierea are două părți distincte : prima înfățișînd despărțirea sufletului de trup, a doua cuprinzînd dialogul dintre păcătoși și arhanghelul Mihail la vadurile raiului, străjuite de „rîurele de foc". Referindu-se la partea din urmă, P. P. Panaitescu considera că ne aflăm în fața unui text apocrif „al vedeniilor infernale" [4]. După Alexandra Roman Moraru, textul ar reprezenta, în schimb, un fragment liturgic sau o predică [5]. Aceeași autoare remarca existența unei lacune între filele 34 și 35 (corespunzînd materiei aflate pe ultima filă a caietului 7, în prezent pierdută), care nu poate fi completată prin raportare la textul existent în ms. clujean 100 (acesta aparținînd unei versiuni diferite) [6].

Scrutarea altor versiuni mai puțin sau deloc cunoscute aduce cîteva clarificări în privința naturii scrierii și a prezenței ei în literatura română veche. Dintre cele la care ne vom referi trei au fost publicate : una aflată de T. Bălășel pe filele unui vechi *Minei* [7] și alte două culese de I. Antono-

---

[1] *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 110.

[2] *Un text românesc precoresian*, în LR, XXV, 1976, nr. 5, p. 463—474.

[3] *Ibidem*, p. 463—465.

[4] *Op. cit.*, p. 110.

[5] *Op. cit.*, p. 465.

[6] Vezi și Alexandra Roman Moraru, *op. cit.*, p. 470, nota 39.

[7] *Texte bogomilice găsite prin Oltenia. Un vechi imn religios*, în „Arhivele Olteniei", XIV, 1935, nr. 77—78, p. 163.

vici la sfîrșitul secolului trecut [8]. Nesemnalate pînă în prezent sînt versiunea copiată de popa Ursu din Cotiglet (j. Bihor) într-un *Molitvenic* anterior anului 1695 [9] și cea transcrisă în anul 1794 de un copist necunoscut [10]. Exceptînd versiunea popii Ursu, care aparține unei redacții amplificate a scrierii, celelalte versiuni, deși sînt divergente, urmează o redacție prescurtată. Titlurile pe care le poartă două dintre cele șapte versiuni cunoscute [*Pĕ(s) o sŭmirenie dša, gla(s) 5* „Cîntec despre smerenia sufletului, glasul 5", ms. clujean 100; *Cîntec a lui Pavel apostol*, ms. rom. 4151], precum și indicarea glasului pe care urmează a se cînta acestea evidențiază caracterul de cîntec al scrierii. De altfel, I. Antonovici ne informează că cele două versiuni pe care le-a cules se întrebuințau cîntîndu-se pe glasul 5 și, respectiv, pe glasul 8 [11]. Împrejurările în care se apela la acest text sînt consemnate în indicația tipiconală aflată în fruntea versiunii din ms. rom. 3163 : *Stihiră ce să cîntă la morți și la pomenire, glas 8.* Textul, care în trecut se va fi rostit la înmormîntări și parastase, nu avea însă un caracter canonic, dovadă că nu-l înregistrăm, în manuscrise, decît izolat de textele care alcătuiesc substanța slujbei de înmormîntare sau de pomenire.

Motivul despărții sufletului de trup (întîlnit și în *Apocalipsul apostolului Pavel*), precum și unele puncte de convergență cu alte cărți populare („rîul de foc", funcția de *praepositus paradisi* care i se atribuie arhanghelului Mihail etc.) plasează acest text în rîndul apocrifelor de factură apocaliptică. Geneza lui a fost, probabil, asemănătoare cu cea a altor cîntece exhatologice care își au sursele în apocrife religioase (vezi, de exemplu, *Versul lui Adam*, unde legenda despre zapisul primului om cu Satana a devenit cîntec de înmormîntare și apoi cîntec de stea). Inspirată din texte apocaliptice, poate chiar din *Apocalipsul apostolului Pavel* (ceea ce ar explica titlul ce s-a dat versiunii copiate de popa Ursu [12]), scurta scriere, al cărei autor pare a fi fost un cleric de rînd (călugăr sau preot de mir), a fost concepută pentru ocazii funebre, cu scopul de a întări, în sensul moralei creștine, sufletele ascultătorilor. Nu ne sînt cunoscute paralele ale acestui cîntec religios în literaturile slave, dar judecînd după titlurile pe care le poartă unele versiuni românești [*Sla(v) gla(s) 8, ne(d) mitarĕ i farisii, Pĕ(s) o sŭmirenie dša, gla(s) 5*] se poate presupune că originalele lor străine erau slavone. Nu credem însă că textul trebuie încadrat în rîndul producțiilor literare bogomilice, așa cum considera T. Bălășel [13]. Accentul care se pune pe materialitatea corpului se regăsește și în alte doctrine religioase, iar rolul care i se atribuie arhanghelului Mihail poate fi constatat și în apocrife nebogomilice (*Epistolia Maicii Domnului, Moartea*

---

[8] *Două imne religioase vechi*, în „Ion Creangă", I, 1908, nr. 4, p. 101–102.

[9] Biblioteca Academiei R. S. România, ms. rom. 4151, f. 317r/16–319r/21.

[10] Biblioteca Academiei R. S. România, ms. rom. 3163, f. 1r–v.

[11] *Op. cit.*, p. 101, 102.

[12] *Cîntec a lui Pavel apostol* (ms. rom. 4151).

[13] Care îl consideră un tropar cu caracter bogomilic; vezi *Vechi texte bogomilice găsite prin Oltenia*, în „Arhivele Olteniei", X, 1931, nr. 54–55, p. 108; cf. și părerea autorului despre prezența în texte a arhanghelului Mihail („Arhivele Olteniei", XII, 1933, nr. 67–68, p. 210).

lui Avraam etc.). E drept că bogomilii afirmau că avuţia agonisită pe pământ nu-i poate ajuta pe oameni să obţină un loc în paradis, dar această idee o găsim exprimată şi în evanghelii, aşa că, în scrierea de faţă, ea poate avea şi o sursă independentă de erezia dualistă. În plus, în unele variante ale acestui cîntec apocrif întîlnim chiar elemente care contravin doctrinei bogomilice. Copia popii Ursu precizează, de exemplu, că Dumnezeu i-a deprins pe oameni să se îmbrace, să vîneze, să crească animale etc., într-un cuvînt o serie de îndeletniciri pe care bogomilii le atribuiau, ca pe tot ceea ce ţine de activitatea terestră, lui Satanail [14]. Bogomilii mai susţineau că trupul omului este creaţia aceluiaşi Satanail [15]. În versiunea din ms. rom. 3163, sufletul exclamă după despărţirea sa de trup: „Oh, văz în mormînturi frumuseţile noastre, cele zidite după chipul lui Dumnezeu, bătrineţile şi tinereţile ceale putrezitoare".

Nu ştim care dintre cele şapte versiuni amintite reflectă mai fidel forma iniţială a acestui text. Unele prefaceri pe care textul le-a suferit de-a lungul timpului pot fi însă sesizate în cuprinsul cîtorva versiuni. Astfel, în cea cuprinsă în ms. rom. 3163, sufletul nu se mai adresează mormîntului, ca în majoritatea versiunilor, ci morţii („Moarte, moarte, priimeşte trupul mieu"), ceea ce reprezintă o substituire surprinzătoare şi fără temei în structura textului. Dar prefacerile cele mai mari le prezintă versiunea copiată de popa Ursu. Ea conţine un ecou al pildei „porumbului", preluat din *Fiziolog* sau poate chiar din *Învăţăturile lui Neagoe Basarab* [16]. Motivul îngerului care ridică sufletul şi care explică semnificaţia pietrelor şi a viermilor este şi el prezent, deşi nu se întîlneşte în celelalte versiuni. Străine de forma iniţială a scrierii par a fi şi îndemnurile adresate creştinilor în maniera uzitată în cazanii: „Şi iani noi toţi, fraţilor, să ne giudecăm şi să ⟨ne⟩ aducem aminte...".

Revenind la cea mai veche versiune românească a scrierii (cea din ms. sl. 494), vom menţiona că porţiunea de text care s-a pierdut nu poate

---

[14] N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, vol. I, *Epoca influenţei sud-slave*, Bucureşti, 1929, p. 95—96; E. Turdeanu, *Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament*, Leiden, 1981, p. 62.

[15] N. Cartojan, *op. cit.*, p. 69, 74, 95.

[16] *Ms. rom. 4151*

...ce bine ne vream străjui ca şi porumbul deacă cade la pămînt şi nu poate paşte, ce să teame de trăsare că-lu giunghe frica morţiei lui. Aşea şi noi să ne vream străjui.

(f. 317r/19—317v/4)

Învăţăturile lui Neagoe Basarab

Porumbul iaste o pasăre... Şi cînd mérge să să hrănească şi apucă grăunţul cu gura şi nu-l înghite, ci-l ţine în gură şi să păzéşte şi caută să nu cumva să să lase la dînsul uliul şi să-l prinză...

Iată, acesta fiind o pasăre, vedeţi cum să străjuiaşte şi să păzéşte, ca să nu piiae cumva făr de vréme. Aşa şi voi, fraţilor şi feţii [miei], înţelegeţi pilda de la acest porumbu şi vă învăţaţi şi vă dăşchideţi ochii şi vedeţi că vine uliul, adecă ceasul morţii.

(ed. Florica Moisil şi D. Zamfirescu, Bucureşti, 1970, p. 250—251)

fi completată prin raportare la vreuna dintre versiunile existente. Acestea prezintă atît între ele, cît și față de versiunea din ms. sl. 494 deosebiri sensibile. După opinia noastră, faptul că toate versiunile cunoscute sînt divergente nu își găsește explicația în numărul mare de versiuni slavone la care au recurs traducătorii noștri, ci în transformările suferite de două sau trei versiuni românești de bază, a căror întrebuințare a fost probabil neîntreruptă în timp și progresiv extinsă în spațiu [17]. Fiind vorba de un text apocrif și pe deasupra de dimensiuni mici, presupunem că el a circulat și pe cale orală, împrejurare care a favorizat, în mai mare măsură decît transmiterea în scris, ca în cuprinsul său să pătrundă mereu noi elemente [18].

Mai 1984

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

[17] Versiunile atestate provin din Muntenia sau sud-estul Transilvaniei (ms. sl. 494), probabil din Oltenia (ms. rom. 3163), din Transilvania (ms. clujean 100), din Bihor (ms. rom. 4151), din județul Vîlcea (versiunea publicată de T. Bălășel), din fostele județe Ialomița, Mușcel și Tutova (versiunile publicate de I. Antonovici).

[18] Un asemenea element l-ar putea constitui motivul *lemnelor și al pietrelor*, care înconjoară sau acoperă mormîntul (vezi ms. rom. 3163, 4151, versiunea publicată de T. Bălășel și prima versiune publicată de I. Antonovici), existent și în unele bocete de înmormîntare (cf. textele publicate de S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, 1892, p. 329 și 560).

MISCELLANEA PHILOLOGICA

DE

DRAGOȘ MOLDOVANU

1. Originalul latin al prefeței *Paliei* de la Orăștie

După cercetările filologilor, ale căror rezultate au fost sintetizate în studiul introductiv la ultima sa ediție, prefața *Paliei* „este, în cea mai mare parte, o redactare originală în limba română", cu excepția expunerii conținutului primelor cinci cărți ale *Vechiului Testament*, în parte tradusă, în parte prelucrată după prefața *Bibliei* lui Gáspár Heltai din 1551 [1]. Într-unul din volumele marii sale colecții de documente, Andrei Veress reproducea însă o „Encyclica episcopi Valachici in Transsilvania Tordas Mihály commendantis sacerdotibus suae dioceseos lectionem Bibliorum in vernaculam linguam versorum, cum huc pertinentibus documentis", al cărei conținut se suprapune peste cel al ultimelor două pagini ale prefeței românești [2]. Este vorba de un document copiat de un Iacobus Ferdinandus Miller de Brassó în 1815, fără vreo precizare a provenienței sale, care a scăpat pînă acum atenției filologilor noștri.

Explicația necunoașterii sale nu pare a fi numai interesul mediocru al filologilor pentru masivele volume de documente străine, ci și nota prohibitivă a editorului, după care textul „nu e altceva decît traducerea sfîrșitului prefeței *Paliei* din Orăștie". Veress sugera două motivații ale „traducerii" în cauză: ori este vorba de o versiune din secolul al XVI-lea, „făcută poate spre folosul obștesc al acelora care nu știau românește", ori e făcută la solicitarea lui Miller, „care, de altfel — ca brașovean —, neapărat cunoștea limba românească" [3]. Nici una dintre aceste ipoteze nu este mulțumitoare : pe care străini îi puteau interesa explicațiile de natură redacțională din paginile respective ? Și ce nevoie ar fi avut Miller de o traducere, dacă tot știa românește ?

Comparînd documentul latin cu prefața în cauză, observăm că primul este mai amplu, ideile sînt expuse cu claritate, iar logica succesiunii lor este evidentă. Dimpotrivă, prefața românească oferă trunchieri, expresii și fraze confuze sau total lipsite de sens :

> ...Eu Tordaș Mihaiu... și cu Herce Ștefan, ...Zacan Efrem, ...*ținum într-una pentru jelanie Scripturei Sfinte*, că vădzum cum toate limbile *au și înfluresc întru cuvintele* lui Domnedzeu,... — ...Ego Tordas Mihaly ... una cum Hercse Stephano.., Zakán Ephremo,... super promovendo *Sacrae Scripturae negatio ideo unanimiter consultando*, quod omnes gentes divinis *verbis solemniter gloriantes florere*... observaverimus... („Eu Tordas Mihaly... și cu Hercse Stephan..., Zakán Ephrem,... îngrijindu-ne împreună să ridicăm Sfinta Scriptură din ignorare, căci văzurăm cum în toate limbile slăvitele cuvinte ale lui Dumnezeu înfloresc sărbătorește,..."); să veți afla ceva greșit

[1] Emanuela Buză și Florentina Zgraon, *Studiu filologic*, în vol. *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982, p. 481.

[2] Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, II, București, 1982, p. 228–229 ; vezi și A. Armbruster, *Romanitatea românilor*, București, 1972, p. 101.

[3] *Ibidem*, p. 229.

pre a ceriului Domnu, cum că el fie adevărătură că nu e cu voie noastră acea greşală— et quid *contra coelestem Dominum per attributum ei entis veridicentis praedictum*, erratum reperieritis, sciatis illum errorem voluntate nostra haud commissum esse („şi orice greşeală veţi afla împotriva Domnului ceresc prin atribuirea de spuse [false] fiinţei lui adevărate, să ştiţi că nu e cu voia noastră acea greşeală"); Den mila lui Domnedzeu, *în dzilele lu Batăr Jigmon, voivodă Ardealului, dăruim*, den aceste cărţi scrise a noastre, ceste doo dentîniu, Bitie şi Ishodul, celui domn de steag şi vestit viteaz Ghesti Freanţi... *cum aceaste doo cărţi să fie pîrgă, pînă Domnedzeu va şi alalte tipări şi scoate — Nos Sigismundus Báthory, gratia Divina favente Transsilvaniae princeps* ex his nostris scriptis libris primos duos, Bitiam nempe et Ischodil, domino Geszti Francisco vexillifero celebri Heroi... *donamus, ut quod Ter maximo omnipotenti Deo auxiliante, alii quoque Libri imprimentur, et in publicam lucem edentur, praefati bini Libri primitiarum loco habeantur* („Noi, Sigismund Báthory, principe al Ardealului din mila lui Dumnezeu, îi dăm, din aceste cărţi scrise ale noastre, pe acestea două dintîi, Bitia şi Ishodul, domnului stegar Geszti Francisc, vestit viteaz,... pentru ca, cu ajutorul de trei ori marelui Dumnezeu preaputernic, şi alte multe cărţi să se tipărească şi să se scoată la lumină, iar prezicerile roadelor ambelor cărţi să se îndeplinească").

Este clar că textul latin nu se poate explica prin traducerea celui românesc; dar, inversînd raportul presupus de către Veress, toate dificultăţile sînt eliminate. În acest fel se explică şi o serie de calcuri lexicale (de ex. *a ţine* [sfat] *într-una — unanimiter consultare, veridicer — fie-adevărătură, buneaţă — virtus*) sau formele latinizante sporadice *limbă românească române*, sub influenţa lat. *lingua Romana, Romani* (de observat că în restul prefeţei singura formă utilizată este cea cu *-u-* : *limbă rumânească*, de două ori). Totodată se clarifică funcţionalitatea unor instrumente gramaticale, cum este valoarea finală a lui *şi* în contexte în care, necunoscînd originalul, ar putea fi considerat copulativ (de ex. „şi le-am scris voo, fraţilor români, *şi* le cetiţi" — „vobis confratribus Romanis scripto exaravimus, *ut* in eorum lectione..."). Incongruenţele sintactice, calcurile lexicale evidente („*întrămătura* beseareceei", probabil după *consolidatio*) şi prezenţa repetată a formei *români* din privilegiul de tipărire care precedă prefaţa ne arată că şi acest text a fost tradus din latineşte — cum, de altfel, ar fi fost de aşteptat.

Existenţa unui original latin al prefeţei infirmă unicul argument serios adus de către Eugen Stănescu pentru a dovedi că forma cu *-o-* a etnonimului nu este o adaptare cărturărească tîrzie, ci „se afla de asemenea în rostirea poporului" în veacul al XVI-lea[4], iar selectarea ei denotă „o opţiune intelectuală şi savantă care, dînd preferinţă unui termen faţă de celelalte, sugerează tot atît de subliniat filiaţia etnică"[5]. Atît formele din *Palie*, cît

[4] Eugen Stănescu, *Premisele medievale ale conştiinţei naţionale româneşti*. **Român — românesc** *în textele româneşti din veacurile XV—XVII*, în „Studii", XVII, 1964, p. 981. Cercetînd pe baza ALR răspîndirea teritorială a formelor cu *-o-* şi cu *-u-* ale etnonimului şi ale derivatelor acestuia, Vasile Arvinte constată că în Banat singura formă folosită este cea cu *-u-*; forma cu *-o-*, care, după d-sa, este la fel de veche, s-a păstrat mai ales în Moldova şi, izolat, în Muntenia şi Dobrogea (*Român, românesc. România. Studiu filologic*, Bucureşti, 1983, p. 50, 54, 59 şi harta anexată). Aceeaşi trebuie să fi fost situaţia şi la sfîrşitul veacului al XVI-lea, cum o atestă formele din partea prefeţei care nu a fost tradusă din latineşte.

[5] Eugen Stănescu, *Numele poporului român şi primele tendinţe umaniste interne în problema originii şi continuităţii*, în „Studii", XXII, 1969, p. 190. Fără să admită vechimea formei *român*, Al. Rosetti vedea aici tot o apropiere conştientă de *romanus*, făcută „de către cineva care putea stabili acest raport de filiaţie" (*Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1968, p. 486; acelaşi punct de vedere la Ion Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, 1974, p. 25—26), iar Theodor Hristea credea că ea „se datoreşte, fără îndoială, intervenţiei unui copist care cunoştea limba latină" (*Probleme de etimologie*, Bucureşti, 1968, p. 346). Caracterul conştient implică însă folosirea constantă a formei cu *-o-*, care nu se remarcă în text.

și iscălitura lui *Nikolaos Romînos* de la 1568, invocată de același istoric, nu sînt decît rezultatul unor atracții paronimice determinate de temele latine sau grecești în *-o-*, după cum forma *rumâni* pentru *romani* „rîmleni" din *Apostolul* lui Coresi probează o atracție paronimică în sens invers [6], iar nu „o concepție despre originea poporului român exprimată [...] într-un mod implicit" [7]. Caracterul involuntar al asociației poate fi pe deplin dovedit prin deformările de același fel ale numelui de persoană *Roman*, de origine slavă, și mai ales ale derivatelor acestuia, care dau naștere la pseudoetnonime. Astfel, în unele variante ale baladei celor trei frați Din, Constantin și Roman, ultimul personaj este numit și *Român*[8]; un Ioan *Românescul* este numit în același document *Rumânescul*[9]; numele de familie *Românesc* din Hațeg a fost înregistrat și în forma *Rumânesc*[10]; satele *Românești* pe Jiu, întărit jupanului *Roman* la 1486[11], *Romanești* de lîngă Botoșani, „unde a fost *Roman* Bilăi"[12], *Românești* din județul Galați, „unde a fost *Roman*"[13], se numesc astăzi toate *Românești* și tot astfel se numește satul din comuna Grănicești—Suceava, care la 1490 era menționat în forma „*la Roman*"[14]; un * *Românești* pe Bahlui era, la 1434, „satul [...] unde este *Romaneasa*"[15]; *Romanca* de la 1632 (= satul lui Romanco) se va numi la 1650 *Romancăuți* și mai apoi *Rumâncăuți*[16]; *Românești din* Maramureș apar la 1615 ca *Romanist* (= Românești) și *Romanfalva* („satul lui Roman"), iar de-abia de pe la 1750 numele este atras la seria apelativelor: *Ruminestyi*, *Rumunyesti*[17]; *Romanații* devin uneori, în cronici și în documente, *Românați*, *Rumânași*, *Rumânați*[18]; ș. a. m. d. Deși își dă seama că „suf. *-ești* ne trimite [...] la o temă personală", care nu poate fi decît *Roman*, iar *-ați* este un sinonim al său[19], totuși Iorgu Iordan face

[6] Cf. Démètre Onciul, *Les phases du développement historique du peuple et de l'état roumains*, în „Académie Roumaine. Bulletin de la Séction historique", IX, 1921, nr. 1—2, p. 9; Dragoș Moldovanu, *Legile formative ale toponimelor românești cu radical antroponimic. I. Formații de plural*, în ALIL, XXI, 1970, p. 25, nota 105. Punctul de plecare pare să fi fost slv. **роѣмѣнъ**, cum presupune Alexandru Mareș (**Rumân** *„roman" în vechile texte românești*, în SCL, XXIII, 1972, p. 66—67).

[7] Eugen Stănescu, *Numele poporului român...*, p. 190—191, cf. p. 193.

[8] De ex. la Gheorghe Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănățean*[3], Brașov, 1916, p. 166.

[9] Adrian Pricop, Ioan Caprosu, *Documentele satului Boroseni*, în „Revista arhivelor", LVI, 1979, vol. XLI, p. 424 (a. 1791).

[10] M. Gregorian, *Graiul din Clopotiva*, în GrS, VII, 1937, p. 151.

[11] DRH, B, I, p. 319. Editorii transcriu prin *â* litera slavonă **ъ**, ca și cei ai colecției DRH, A, de altfel, influențați de deformările tîrzii ale numelor satelor respective. Totuși, în DRH, A sînt și multe transcrieri corecte.

[12] DIR, A, XVI—I, p. 555 (a. 1548).

[13] DRH, A, II, p. 138 (a. 1460).

[14] DRH, A, III, p. 138.

[15] DRH, A, I, p. 186.

[16] DRH, A, XXI, p. 300; „Archiva istorică a României", III, 1867, p. 228; Vasile Lungu, *Despre olatul Hotinului (1715—1806)*, în „Cercetări istorice", V—VIII, 1929—1931, p. 285.

[17] Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, II, București, 1968, p. 82. Este sigur că, dacă la baza numelui s-ar fi aflat un etnonim, administrația maghiară l-ar fi tradus printr-un compus cu *Oláh*.

[18] Vezi, de pildă, variantele copiștilor la *Istoria Țării Românești (1290—1690). Letopisețul cantacuzinesc*, București, 1960, p. 95; N. Iorga, *Revelații toponimice pentru istoria neștiută a românilor*, în AAR (Ist.), s. III, t. XXIII, 1940—1941, p. 349—350 (atestări tîrzii). O horă din Romanați se numește *românățeanca* (DLR, litera R, s.v.).

[19] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1964, p. 300—301.

afirmația că la baza seriei citate „este, incontestabil, numele etnic" [20]. Tot astfel credea și Nicolae Iorga, care vedea în tardivul și sporadicul *Rumânați* o prețioasă mărturie despre vechile insule de români izolate în masa slavilor și a cumanilor [21]. Nicolae Drăganu explica numele satului *Românești* din Banat (de la 1464, 1514—1516 *Romanesth*, la 1596 *Rumunest*, la 1617 *Rumuniesthi)* [22] printr-o „descălecare a unui oarecare cu numele *Românul* sau *Rumânul*" [23]. Lăsînd la o parte faptul că, pentru multe dintre numele de sate care au acest sufix, documentele menționează în mod expres baza antroponimică *Roman*, este greu să ne imaginăm procesul formării lor de la un etnonim : un supranume *Românul* sau *Rumânul* nu se putea justifica decît într-un mediu etnic alogen, dar în acest caz oiconimul nu putea avea un sufix românesc. În al doilea rînd, cercetarea atestărilor acestor toponime arată limpede că formele cele mai vechi sînt întotdeauna cele cu baza *Roman* — sau *Român* — , pe cînd cele cu baza *Român* — sau *Rumân* — sînt tîrzii sau chiar foarte tîrzii, fapt care pledează pentru explicarea lor prin atracție paronimică. Dimpotrivă, în ipoteza că toponimele în discuție ar avea o temă etnonimică, ar fi greu de explicat formele primare, pentru că deformările suportate de un nume de loc se produc întotdeauna în sensul motivării sale, prin apropierea de o serie de apelative, iar nu în sensul pierderii semnificației lexicale inițiale [24].

2. **Paternitatea traducerii** *Legendei lui Afroditian Persul*

Considerată „carte populară" din secolul al XVIII-lea, traducerea acestui capitol din romanul bizantin 'Εξήγησις sau Διηγησιςτῶν πραχθέντων ἐν Περσίδι („Expunere sau povestire despre evenimentele din Persia"), atribuit lui Filip Prezviterul, include numeroase particularități ale limbii lui Dosoftei, deși ni s-a păstrat într-o copie tîrzie, făcută între 1754 și 1756 de către Toader Jora (ms. 34 de la Biblioteca Academiei R. S. România) [25]. Vom arăta pe scurt acest lucru utilizînd pentru comparație datele furnizate de cercetători ai operei lui Dosoftei (D. Pușchilă [26], Ioan Bălan [27], Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu [28], N. A. Ursu [29], Doru Mihăescu [30]) și de principalele dicționare ale limbii române (DA și DLR).

---

[20] *Ibidem*, p. 300.

[21] N. Iorga, *loc. cit.* Ideea sa este reluată de I. Conea, I. Donat, *Contribution à l'étude de la toponymie pétchénègue-comane de la Plaine Roumaine du Bas-Danube*, în vol. *Contributions onomastiques*, București, 1958, p. 165—166, precum și de autorii volumului *Istoria poporului român* (sub redacția lui Andrei Oțetea), București, 1970, p. 13.

[22] Coriolan Suciu, *loc. cit.*

[23] Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și onomasticei*, București, 1933, p. 266.

[24] Vezi și G. Pascu, *Romanați, Românești, Roman*, în „Arhiva", XVI, 1905, p. 79—80; Dragoș Moldovanu, *loc. cit.*

[25] Utilizăm ediția bilingvă a lui Dan Simonescu, *Legenda lui Afroditian Persul. Studiu și text*, București, 1942.

[26] D. Pușchilă, *Molitvenicul lui Dosoftei. Studiu*, în AAR (Lit.), s. II, t. XXXV, 1913—1914.

[27] Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești. Studiu istoric și de limbă*, Blaj, 1914.

[28] Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare* [2], I, București, 1971.

[29] N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosoftei*, în LR, XXVII, 1978; idem, *Note și variante* la Dosoftei, *Opere*, I, București, 1978.

[30] Doru Mihăescu, *Une version roumaine d'Hérodote au XVIIe siècle*, în RESE, XVI, 1978, nr. 3 și 4.

În fonetică : diftongul *oa* pronunțat *o* (deschis) și redat ca atare : *podobe* (16), *vorova*, *sore* (17), *scosă*, *tote*, *nostre* (20), *forte* (21) — cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 13—14 ; asimilarea în *pemintesc* (19) — cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 23, DLR (doar la Dosoftei și în *Hronografele* traduse tot de el, cum a arătat N. A. Ursu), *Psaltirea* în proză din ms. 1709 de la Arhivele Statului din Iași, ps. 47 : *înpărații pementești* (atribuită lui Dosoftei de către N. A. Ursu, *Note și variante*, p. 399—400) ; *u* accentuat păstrat în *nuor*, cu derivatul *nuorez* (20) — cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 14—15 ; *zuo* „ziuă" (18) — cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 13 *(zua)* ; reducerea diftongului *ea* la *a* în *marsără* (20), *aștaptă* (18) — cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 12 și Rosetti — Cazacu — Onu, *op. cit.*, p. 137 ; *î* devenit *i* în *sint* (16), *văzind* (20), *răspunzind* (21) — cf. Rosetti — Cazacu — Onu, *op. cit.*, p. 139, Doru Mihăescu, *op. cit.*, p. 542 ; *depreună* (18) — cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 55.

În lexic, aflăm numeroase cuvinte, sensuri, locuțiuni și variante specifice lui Dosoftei : latinismul *a asta : deca au însărat, astătu nainte-ne oarecine* (23, corectat greșit de editor în *a stătu⟨t⟩ ;* vezi însă fotografia de la planșa XIII) — cf. DA, s.v. : „Cuvîntul se găsește numai la Dosoftei, care-l întrebuințează foarte des, așa că pare a fi mai degrabă o formațiune a lui, după cuvîntul latin, decît urmașul popular al lat. *asto, astiti, astare*" ; grecismul *tecton* „dulgher" (17), atestat doar în *Viețile sfinților* (după DLR) ; slavonismele *glaviznă* (21) și *poslanic* (23), atestate primul doar în *Viețile sfinților* (după DA), iar al doilea, după DLR, în vechea traducere a lui Herodot și în *Biblia* de la 1688 (prima făcută de Dosoftei integral, iar a doua cu colaborarea sa substanțială, cum a reușit să dovedească N. A. Ursu) ; *a ce ?* „pentru ce ?" : *a ce șezi aice ?* (19, corectat greșit de editor în *⟨l⟩a ce)* — doar la Dosoftei în limba veche, iar astăzi în Sălaj (după DA) ; *steje* „grabă" și *strălucoare* (23), frecvente în *Psaltirea* slavo-română și în cea în versuri ; *lucrăreț* (20), existent doar la el și la Cantemir (după fișierul DLR manuscris) ; *măiestru* „învățat" (18, 20), prezent doar în *Viețile sfinților* (după DLR) ; *sămnătură* „semn divin" (20), cf. *însămnătură* „idem" în DA, s.v. *însemna*, doar în *Viețile sfinților ; căpetenie*, adjectival : *cel mai căpetenii* (21), doar în *Viețile sfinților* (după DA) ; *a răsipi legea* „a abroga" (21), doar la Dosoftei (cf. DLR, s.v. *risipi* **3**) ; *luciu* „adîncime", în contextul *în pîntecile ca un luciu corabie bogată poartă* (17), sens specific lui Dosoftei (cf. *Molitvenic*, Iași, 1681, p. 84^{v} și N. A. Ursu, *Alte traduceri*, p. 503) ; substantivarea gerunziului *nefiind : din nefiind au făcut* (17), *le scosă tote din nefiind la ființă* (20), semnalată de Ioan Bălan în *Liturghier (op. cit.*, p. 155) și de D. Pușchilă în *Molitvenic : din nefiind întru a fi aducîndu-le (op. cit.*, p. 95) ; negația compusă *nicești* (22), cf. D. Pușchilă, *op. cit.*, p. 57 ; *a găzdui* intranzitiv „a rămîne în gazdă" (22), cf. DA (în *Biblia* de la București și în *Viețile sfinților) ;* locuțiunea *cu dulce* „plăcut" (21), proprie lui Dosoftei (cf. DA, I_2, p. 939/1 și N. A. Ursu, *Note și variante*, p. 456) ; *neînceput* (sens metafizic) „primordial" (17), doar în *Viețile sfinților* (cf. DA, s.v. *începe).*

Într-un articol recent, Liviu Onu refuză să accepte rezultatele cercetărilor lui N. A. Ursu și ale altora privind atribuirea de texte noi lui Dosoftei, întrucît ele s-ar baza pe un viciu de metodă : cît timp excerptările de material lexical operate de marile noastre dicționare nu sînt exhaustive,

metoda „primelor atestări" se dovedește a fi „susceptibilă de o fundamentală revizuire" [31]. Demonstrația lui Liviu Onu este fără cusur și concluzia sa este pe deplin îndreptățită; ceea ce nu rezistă însă este premisa, pentru că nimeni dintre cei vizați nu a uzat efectiv de metoda incriminată. Principiul pe care N. A. Ursu îl formulează cu suficientă claritate (după părerea noastră) este altul: „chiar dacă unele dintre faptele de limbă respective apar izolat și la alți scriitori contemporani sau mai vechi, în demonstrația de față este important faptul că *toate la un loc* [s.a.] se găsesc numai în scrierile cunoscute ale lui Dosoftei și în textul pe care i-l atribuim" [32]. Prin urmare, determinarea specificului limbii și stilului unui autor presupune nu numai sesizarea inovațiilor sale în acest domeniu, ci și a manierei particulare de selecție și combinare a materialului lingvistic circulant. Cu cît un element lingvistic va fi mai rar într-o secțiune temporală și spațială dată (iar dicționarul *poate* ajuta la stabilirea acestei calități), cu atît selectarea lui în scrieri diferite dobîndește mai multă greutate în detectarea autorului lor unic; și cu cît va fi mai mare în aceste scrieri numărul elementelor semnificative, cu atît mai dificilă va fi regăsirea combinației lor la autori diferiți. În ce ne privește, credem că ansamblul particularităților lexicale prezentate mai sus este suficient de compact pentru a apropia ipoteza noastră de certitudine, chiar dacă pentru unele se va dovedi, la o cercetare mai întinsă, că nu reprezintă concordanțe exclusive.

Sintaxa foarte dificilă, cu multe calcuri din grecește [33], ne determină să includem lucrarea printre traducerile făcute de Dosoftei în deceniul al 8-lea, probabil în aceeași vreme cu *Acatistul* și *Paraclisul* (în variantele lor tîrzii), de care se apropie cel mai mult prin conținut și prin stil. Se pare că Dosoftei a avut un cult deosebit pentru Fecioara Maria, căreia i-a consacrat o parte însemnată a activității lui de traducător; or, opusculul zis al lui Filip satisfăcea în parte năzuințele sale, chiar dacă sensurile creștine ale narațiunii erau învăluite în alegoriiie misticii păgîne. Preocupările de îmbogățire a textului sub aspect teologic și narativ, precum și excesul de literalism — caracteristici semnalate deja de către J. Gouillard [34] — sînt definitorii pentru metoda de traducere a prelatului nostru, folosită în majoritatea lucrărilor care au urmat *Psaltirii în versuri*. Nu trebuie, însă, să vedem în acest literalism o dovadă de „stîngăcie" sau de „slăbiciune" [35], ci un reflex al voinței cărturarului umanist de a complica sintaxa și semantica limbii noastre după modelul inegalabil al limbilor clasice, pentru a o face capabilă să exprime cu precizie și eleganță subtilitățile gîndirii teologale. Un argument decisiv pentru această explicație este nu atît preluarea din original a unei construcții atît de dificile cum este hiperbatul sintactic, ci utilizarea pe cont propriu a figurii, astfel incît din șase exemple, trei sînt creații ale sale:

---

[31] Liviu Onu, *Prima atestare lexicală și paternitatea unui text*, în SCL, XXXIV, 1983, p. 445.

[32] N. A. Ursu, *Note și variante*, p. 499.

[33] Vezi și recenzia lui Șt. Pașca, în DR. XI, 1948, p. 244.

[34] J. Gouillard, *La version roumaine de la „Légende d'Aphroditianos"*, în „Académie Roumaine. Bulletin de la Séction historique", XXV$_1$, 1944, p. 117—118.

[35] *Ibidem*, p. 118, 121. Cf. Șt. Pașca, *op. cit.*, p. 245 și nota 2.

Şi acesta-i ce *acestor trei ceriuri* cu cuvîntul au întărit *acoperemînt* (17) — τὴν τρικάτοικον ταύτην στεγότητα λόγῳ πήξας (26); şi cerescului împărat *ş-a pemintescului* purtînd *chip* (19) — καί ἐπιγείον βασιλέως χαρακτῆρα φέρουσα (27); iară *ceste* să veşteziră *ale noastre* (20) — αὐτίκα δὲ μαραίνεται (28).

Cultivarea independent de original a hiperbatului este o caracteristică a stilului lui Dosoftei, care se face remarcată începînd cu *Psaltirea în versuri*, reprezentînd totodată un argument important pentru a-i atribui traducerea „Legendei lui Afrodiţian". Într-adevăr, procedeul delimitează zona de vîrf a stilului savant, la care nu aveau acces pe vremea aceea (1650—1750), dintre moldoveni, decît Dosoftei, Cantemir şi Costineştii.

3. O sursă a traducerilor lui Dosoftei: „izvodul" trilingv al lui Ieronim

În postfaţa la *Psaltirea* sa slavo-română, Dosoftei face afirmaţia surprinzătoare că opera „s-au tălmăcit de pre izvodul lui s-tii Ieronim, carile-i elineşte şi lătineşte şi evreieşte", după care „foarte a silit de-a pus cuvintele precum să află acolo" [36]. Se pune întrebarea dacă prelatul moldovean a folosit efectiv *Vulgata*, acordînd credit unei versiuni considerate în mediul ortodox ca necanonică, şi dacă avea cunoştinţe de ebraică suficiente pentru a recurge la adevăratul „izvor" al textelor biblice.

Folosirea *Vulgatei* de către Dosoftei a fost susţinută mai întîi de către Ioan Bălan, mai cu seamă pe baza formulei *Ecclisiastul* în loc de *Înţeleptul Sirah* a Bisericii orientale [37], apoi de către Henryk Misterski, care a presupus că poetul a tradus direct din latină unele motouri care nu figurează în *Psaltirea* lui Kochanowski [38]. Argumentul cercetătorului polonez se dovedeşte a fi lipsit de suport cît timp conţinutul motourilor citate este acelaşi în versiunea greacă a *Septuagintei*. Singurele dovezi edificatoare au fost aduse de către Aldo Cuneo, cu exemple puţine însă, atît din *Psaltirea în versuri*, cît şi din cea slavo-română [39]. La acestea adăugăm şi noi cîteva, referindu-ne şi la *Psaltirea* din ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei R. S. România, care reprezintă traducerea lui Milescu substanţial revizuită de către Dosoftei [40]:

a) VTD, **ps. 1, 3**: „frunza lui *nu să va scură*" — „folium ejus *non defluent*" (în latină verbul înseamnă „a cădea" şi „a curge"; în a. psalt.: „nu cade", „nu va cădea", după gr. οὐκ ἀποῤῥυήσεται, sl. **не ѡтпадетъ**); **ps. 5, 1**: „graiurile mele bagă-le în urechi, Doamne, *pricepe* strigării mele" — „verba mea auribus *percipe*, Domine, intellige clamorem meum" (ter-

---

[36] Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, I, Bucureşti, 1903, p. 230

[37] Ioan Bălan, *op. cit.*, p. 153—158.

[38] Henryk Misterski, *Izvoarele „Psaltirii în versuri" a lui Dosoftei*, în RSI, XVII, 1970, p. 253.

[39] Aldo Cuneo, *Nuovi dati su „Psaltirea în versuri" di Dosoftei Metropolita moldavo*, în vol. *Études romanes dédiées à Iorgu Iordan*, Bucureşti, 1978, p. 173—174.

[40] Cf. N. A. Ursu, *Note şi variante*, p. 507. Am folosit siglele *PP* pentru *Psaltirea* în proză din ms. 1707 de la Arhivele Statului din Iaşi, *PV* pentru *Psaltirea în versuri* (ediţia lui N. A. Ursu), *PS* pentru *Psaltirea de-nţăles* (slavo-română), Iaşi, 1680, *VTD* pentru *Vechiul Testament* din ms. 45, revizuit de Dosoftei, *VTP* pentru *Vechiul Testament* din ms. 4389 de la B.A.R., care se poate data între 1665—1667, al cărui traducător a fost identificat de către N. A. Ursu în persoana lui Daniil Panoneanul (*Un cărturar puţin cunoscut, de la mijlocul secolului al XVII-lea: Daniil Andrean Panonenul*, în „Cronica", XVI, 1981, nr. 43, p. 5). Abrevierea generică *a. psalt.* = „alte psaltiri" se referă la celelalte psaltiri care-i puteau fi cunoscute lui Dosoftei: de la Belgrad, 1651, din ms. 4389 şi cele din textul şi aparatul ediţiei lui I.-A. Candrea (*Psaltirea şcheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII*, II, Bucureşti, 1916).

men sugerat de cel latin, plecînd de la dublul sens al acestuia: „a lua în posesiune" şi „a înţelege"; în a. psalt.: „înţelege"); **ps. 44, 17:** „*pentru părinţii tăi* s-au născut fiii tăi" — „*pro patribus tuis*" (prepoziţia latină este luată cu sensul de bază, „pentru", nu cu cel contextual, „în schimbul"; în a. psalt.: „în locul părinţilor tăi", după gr. ἀντὶ τῶν πατέρων, sl. вмѣсто отецъ твоихъ).

b) PS, **ps. 43, 15:** „clătinare de cap *în popoară*" — „commotionem capitis *in populis*" (în a. psalt.: „în oameni"); **ps. 44, 9:** „zmirnă şi *gută* [în ediţia lui Candrea, greşit: *gumă*] şi casie de la veşmintele tale" — „myrrha et *gutta* et casia" (în a. psalt.: „stactie", „istacti", din gr. σταχτή, sl. стакти); **ps. 44, 10:** „*astătu* împărăteasa na direapta ta" — „*astitit* regina a dextris tuis" (în a. psalt.: „stă", „stătu", „înrainte stătu", după gr. παρέστη „a fi de faţă", sl. предста); **ps. 77, 27:** „pasiri *pănnate*" — „volatilia *pennata*" (adaptare ad hoc, neînregistrată în DLR; în a. psalt.: „cu pene"); **ps. 77, 37:** „să-ncredincioşară *în testamentul* lui" — „habiti sunt *in testamento* ejus" (în a. psalt.: „zisa", „leagea", „porăncitele", „făgăduinţa", cf. gr. τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ, sl. къ завѣтѣ его); **ps. 77, 38:** „nu-i *răspierde*" — „non *disperdet*" (adaptare proprie lui Dosoftei, cf. DLR, s.v.; în a. psalt.: „nu-i va piiarde", „nu-i va strica", „nu sparge", „nu putredeaşte", cf. gr. οὐ διαφθερεῖ, sl. не растлитъ); **ps. 77, 65:** „şi *să stîrni* ca din somn Domnul" — „et *excitatus est* tamquam dormiens Dominus" (de la sensul „aţiţat, stîrnit" al participiului *excitatus*, iar nu de la acela contextual „a deştepta" al lui *excitare*; în a. psalt.: „se sculă", cf. gr. ἐξηγέρθη, sl. воста); **ps. 124, 3:** „că nu va lăsa Domnul *varga* păcătoşilor *supra sorţului* direptţilor" — „quia non relinquet Dominus *virgam* peccatorum *super sortem* justorum" (în a. psalt.: „toiagul" sau „fuştele păcătoşilor" „preste (pre) sorţul", „spre sorţile", „pre sortea").

c) PV, **ps. 44, 7:** „*Varga* ţi-i direaptă, cea de-mpărăţiie" — „*virga* directionis *virga* regni tui" (numai în latină *virga* avea şi sensul de „caduceu", însemn al puterii, calchiat aici; în a. psalt.: „toiagul împărăţiei" sau „fuşte"); **ps. 121, 7:** „Dea-ţ Dumnezău în sîla ta pace / Şi-*n turnuri* bişug" — „et abundantia *in turribus* tuis" (în a. psalt.: „stâlpul păreţilor", „culele zidurilor", „polăţile", după gr. ἐν ταῖς πυργοβαρεσί σου, sl. къ столпостѣнаХъ твоихъ); **ps. 130, 2:** „Aşa-*n suflet* să mi să dea plata" — „sic retribues *in animam* meam" (în a. psalt.: „aşa să răsplăteşti sufletului mieu" sau „asupra sufletului mieu", „că da-veri spre (pre) sufletul mieu", după gr. ἐπι τὴν ψυχήν μου, sl. на дшшѣ мою.

Exemplele noastre, spicuite oarecum la întîmplare, dovedesc o remarcabilă deschidere spirituală a prelatului nostru spre cultura latină occidentală [41] în formele ei cenzurate de către înaltul cler ortodox, o anumită independenţă de gîndire religioasă asemănătoare cu cea constatată deja la cărturarii laici (la Cantemir în special), care reprezintă unul din semnele definitorii ale umanismului creştin românesc. Cît priveşte sursa ebraică,

[41] „Izvodul" la care se referă Dosoftei în postfaţa citată pare a fi o versiune sixtină comparată a *Vulgatei* lui Ieronim. Pentru textul greco-latin, noi am folosit *Vetus Testamentum graecum juxta septuaginta interpretes, ex autoritate Sixti Quinti Pontificis maximi... cum latina translatione* (ed. J. N. Jager), 1–2, Paris, 1839, coroborîndu-l pentru partea greacă cu *Divina Scriptura nempè Veteris ac Novi Testamenti omnia*, Veneţia, 1687 (care reeditează ediţia de la Frankfurt, 1597, utilizată atît de Milescu, cît şi de Dosoftei); pentru slavonă am folosit *Biblia* de la Moscova, 1834, colaţionată cu *Psaltirea* slavonă a lui Dosoftei de la Iaşi, 1680.

observăm că ea a fost consultată indirect, prin intermediul *Psaltirii* de la Belgrad din 1651, care, la rîndul ei, a apelat efectiv la original .Vom oferi în continuare cîteva paralele semnificative, citînd mai întîi textul lui Dosoftei și după aceea cel al psaltirii transilvănene :

a) VTD, **ps. 5, 12 :** „să cază dentru *sfaturile* lor" — „să cază den *sfaturile* sale" (în a. psalt. : „den cugetele sale" sau „lor"); **ps. 44, 2 :** „*izbucni* inima mea" — „*izbucnește* inima mea" (în a. psalt. : „rîgăi", „aruncă", „rupe"); **ps. 47, 5 :** „*trecură* împreună" — „*trecură* împreună" (în a. psalt. : „adunară-se depreură", „pogorîtu-se-au denpreună"); **ps. 79, 17 :** „de cătră *certarea* feții tale peri-vor" — „de *certarea* mînie i tale vor pieri" (în a. psalt. : „de zăpretitul", „de opritul", „de cuntinritul", „de groaza feții tale"); **ps. 147, 8 :** „sufla-va *vîntul* lui" — „suflarea *vîntul*[ui] lui" (în a. psalt. : „sufla-va duhul" sau „aburul lui"); **ps. 149, 8 :** „ca să lege...*cu cătuși de fier*" — „să lege...*cu cătuși de fier*" (în a. psal . : „mărule fărecate cu fieru", „cu brățari de fierru", „cu obeade de fier"); **ps. 150, 5 :** „lăudați pre el cu țimbale bine *răsunătoare*" — „lăudați pre el în țimbule *răsunătoare*" (în a. psalt. : „clopote cu bure glasuri", „țimbalele cele cu glasuri bune").

b) PP. **ps. 7, 16:** „groapa *o scurmă* și o sapă" — „groapa *o scurmă* și o sapă" (în a. psalt. „părău rimă și săpă", „săpă groapa și o adîncă"); **ps. 78, 5 :** „să aprinsă ca focul *mînia* ta" — „va arde *mînia* ta ca focul (în a. psalt. : „încinde-se ca focul revnirea ta", „înfierbînta-se-va ca focul vorrova ta", „să se aţîţe ca focul rîvna ta"); **ps. 127, 5 :** „vei vedea *binele* Ierusalimului" — „veri vedea *binele* Ierusalimului" (în a. psalt. : „vedea-veri dulceaţa" sau „bunătăţile" sau „bunrătatea Ierusalimului"); **ps. 128, 3 :** „pre *spatele mele* lucrară păcătoșii" — „spre *spatele mele* arară arătorii" (în a. psalt. : „în cerbicea" sau „în gărba" sau „pre spinarea mea"); **ps. 128, 7 :** „nu-ș înplură...*brațul* său" — „nu-ș împle...*brațul* său" (în a. psalt. : „poala sa" sau „sînul"); **ps. 147, 5 :** „*cursă* cuvîntul lui" — „*cură* cuvîntul lui" (în a. psalt. : „aleargă" sau „va alerga cuvîntul lui"); **ps. 150, 6 :** „toată *răsuflarea* (suflarea) ca să laude pre Dumnezău" — „toată *răsuflarea* să laude pre Domnul" (în a. psalt. : „toată dihania" sau „suflarea").

c) PV, **ps. 2, 2 :** „Și *sfătuiesc* necurații" — „*să sfătuiescu* domni" (în a. psalt. : „boiarii adurară-se" sau „se-au adunat"); **ps. 2, 6 :** „Iairă eu-s pus de Domnul / *Crai* pre muntele Sionul" — „iară eu rînduit-am *craiul* mieu spre Sion" (în a. psalt. : „împărat"); **ps. 2, 12 :** „Să suferiț și certare / De la *fiiu-său* ce are" — „sărutați *fiiul* (luați învățătură)" (în a. psalt. : „luați" sau „prindeți" sau „apucați învățătură"); **ps. 3, 8 :** „Și le dă *bătaia*-n gîrbă / A *pizmaș* ce-m cearcă scîrbă" — „că tu *bătuși* pre toți *pizmașii* miei" (în a. psalt. : „că tu pierișI" sau „vătămași toți vrăjbitorii miei", „că tu ai rănit pre toți ceia ce mă vrăjmășesc"); **ps. 4, 8 :** „*Oloiul* să nu lipsască" — „să înmulțește...*uloiul*" (în a. psalt. : „untul său mulți-se-va", „roada...undelemnului său s-au înmulțit"); **ps. 5, 14 :** „-n *scut* de bună vrere" — „cu bunăvoia ta ca cu un *scut*" (în a. psalt. : „cu armele" sau „cu arma în bură voe", „cu arma voirei cei bune"); **ps. 6, 3 :** „Ce-ț fie, Doamne, milă de-a mea *lîngegiune*" — „miluiește-mă, Doamne, că *lînged* sînt" (în a. psalt. : „miluiaște-mă, Doamne, că slabu sămtu"); **ps. 44, 2 :** „Limba îm voi face *condei* de scrisoare / A scriitori *grabnic*" — „limba mea-i *condei* scriitoriului *degrabă*"

(în a. psalt. : „limba mea trestie a cărtulariu curundu scrietoriu" sau „repede scrietoriului", „limba mea trestiea scriitoriului celui ce scrie tare"); **ps. 44, 8 :** „Iară *strîmbătatea* îţ este urîtă" — „urăşti *strîmbătatea*" (în a. psalt. : „urit-ai fărăleagea", „gilălui fărădelegia", „ai urît fărădelegiuirea"); **ps. 45, 11 :** „*Părăsîţ* războiul" — „*părăsîţi-vă*" (în a. psalt. : „deşertaţi-vă", „lăsaţi lucrul"); **ps. 120, 5 :** „Dumnezău te va feri-te / *Supt umbră*" — „Domnul păzi-te-va Domnului *umbra* ta" (în a. psalt. : „Domnul coperemântu ţie" sau „acoperemîntul tău").

d) PS, **ps. 47, 4 :** „Dumnezău în *polăţile* ei" — „Dumnezău în *polatele* lui" (în a. psalt. : „zeul în faptele lui" sau „în lucrul", „în greimea", „Dumnezeu este ştiut în casele lui"); **ps. 47, 10 :** „în mijlocul *besericii* tale" — „în mijlocul *besericii* tale" (în a. psalt. : „pre mijloc de oamerii tăi", „în mijlocul nărodului tău"); **ps. 79, 7 :** „pusune-ai în *prigoană* vecinilor noştri" — „dat-ai pre noi *prigoană* vecinilor noştri" (în a. psalt. : „ocărire vecirilor" sau „sfada", „în pricea vrăjmaşilor"); **ps. 131, 12 :** „de vor feri fiii tăi *legătura* mea" — „să vor păzi fiii tăi *legătura* mea" (în a. psalt. : „leagea mea", „mărturiia mea", „făgăduinţa ta"); **ps. 148, 8 :** „*vîntul de vivor*" — „*vînt cu vihor*" (în a. psalt. : „duh reapede", „abur de vicol", „duhul cel cu vihor").

Din predoslovia la ms. 45 al *Vechiului Testament*[42] reiese că primul său traducător, Nicolae Milescu, a apelat nu numai la versiunea greacă, ci şi la una slavonă, la cîteva latine şi la o traducere latină din ebraică. Aceeaşi metodă umanistă a comparării izvoarelor o foloseşte şi mitropolitul moldovean, astfel încît este greu de spus dacă ingerinţele din *Vulgata* prezente în ms. 45 (VTD) i se datoresc sau reprezintă elemente preluate de la predecesorul său. Utilizarea „izvodului jidovăsc" prin intermediul *Psaltirii* de la Belgrad pare a fi însă iniţiativa sa : în absenţa unei traduceri latine din ebraică, el va fi recurs la această remarcabilă versiune românească, prin care putea avea controlul abaterilor de la „izvorul" biblic originar. După Virgil Cândea, Milescu n-a avut posibilitatea, la Constantinopol, să-şi sprijine traducerea şi pe versiuni româneşti[43], iar acest lucru pare să se confirme, pe de o parte, prin numeroasele concordanţe exclusive între ms. 45, revizuit de Dosoftei, şi *Psaltirea* de la 1651, iar pe de altă parte prin preluarea de către Dosoftei a acestor concordanţe în psaltirile sale :

ps. 9, 27 : zise întru inima sa : *nu mă voi clăti* — zise întru inima lui : *nu mă voi clăti* VTD, PP, PS (în a. psalt. : „nu se rădică", „nu mă voiu rădica", „nu se va supune", „nu mă voi muta"); **ps. 9, 30 :** *leşuieşte* întru ascuns — *aleşuieşte* întru ascuns VTD — *leşuieşte* într-ascuns PP — ascuns *leşuieşte* PV — *leşuieşte* PS (în a. psalt. : „latră", „vîna-va", „pîndeşte"); **ps. 21, 15 :** ca apa *sînt vărsat* şi *să răşchirară* toate oasele mele — ca o apă *mă vărsaiu* şi *să răşchirară* toate oasele mele VTD — ca apa *mă vărsaiu şi se rişchirară* toate oasele mele PP — Şi ca apa *fui vărsat* afară/ Şi oasele mi *se răşchirară* PV (în a. psalt. : „se răsipiră şi se sparse", „vărsaiu-me şi se sparse", „să-mprăştiară şi se sparse", „rrăsfirară-se şi se sparse", „vărsatu-se-au şi se-au răsipit").

Această situaţie ar putea servi ca argument suplimentar privind autorul reviziei ms. 45, identificat de către N. A. Ursu în persoana lui Dosoftei. Totuşi, există şi exemple în care concordanţele ms. 45 cu *Psaltirea* de la

---

[42] Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, p. 162.

[43] *Ibidem*, p. 119, 121.

Belgrad apar și în ms. 4389 (VTP), care reprezintă revizia făcută de către Daniil Panoneanu traducerii lui Milescu, de pildă :

> **ps. 20, 8 :** și mila *înaltului nu să va clăti* — și cu mila *celui înalt* nu să va clinti (marginal : *clăti*) VTD — și cu mila celui de sus (marginal : *înnalt*) *nu se va clăti* VTP (în a. psalt. : exclusiv „celui(a) de sus", apoi „nu se rădică", „nu va supune", „nu va dupleca"); **ps. 20, 12 :** că *plecară* spre tine rău — căci *plecară* spre tine rele VTD — că *au plecat* (marginal : abătut) spre tine cele rele VTP (în a. psalt. : „lepădară", „împărțiră", „rrădzimară"); **ps. 33, 8 :** *tăbărește* îngerul Domnului — *tăbări-va* îngerul Domnului VTD — *tăbări-se-va* îngerul Domnului VTP (în a. psalt. : „înglotescu-se", „oști-să-va", „pălcuiră-se", „împreunrară-se", „stolește-se"); **ps. 34, 3 :** scoate fușle și *închide calea* pre denaintea gonitorilor mici — toarnă sabie și *închide* [sic !] den preajma celor ce mă gonesc VTD — scoate (marginal : toarnă) sabia și *închide* [sic !] (marginal : apără) împotriva celor ce mă gonesc VTP (în a. psalt. : „înfige", „apucă", „vorrește", „sprijinește").

Concordanțele dintre cele două manuscrise ale *Bibliei* reflectă, fără îndoială, opțiuni ale traducerii *lui Milescu* pentru interpretarea *Psaltirii* transilvănene, pe care revizorii săi le-au menținut fie în text, fie prin glose marginale. Sub acest aspect, reluarea echivalențelor de către Dosoftei („cu mila celuia de sus *nu să va clăti*" PP, „cu mila *înaltului* nu se va clăti" PS; „că *plecară* spre tine cu rău" PP, „că *plecară* spre tine rele" PS; „*Calea să le-nchiz* cu a ta lance" PV) nu mai poate fi un argument pentru a-i atribui lui împrumuturile respective. Dar, dacă nu putem distinge întotdeauna clar aportul lui Dosoftei la interpretarea critică a textului biblic în ms. 45, nu avem nici un motiv să ne îndoim de realitatea lui, cît timp comparația surselor reprezintă o constantă a activității sale de traducător.

Semnificația procedeului lui Dosoftei poate fi mai bine evidențiată în contextul polemicilor religioase care angajau Europa secolelor al XVI-lea — al XVII-lea. Deja Dante era convins că *Psaltirea* s-a depreciat progresiv prin tălmăciri succesive în greacă și latină *(Convivio*, I, 7)[44], dar umaniștii au fost cei care și-au propus să restabilească textul sacru printr-o reîntoarcere la surse. Imperativul lui Erasm, *Christum ex fontibus praedicare*, „devine însăși deviza Reformei"[45]. Reluînd o metaforă a lui Erasm, Luther susținea, într-o scrisoare către Spalatin, că „cine nu cunoaște limba ebraică nu va înțelege niciodată perfect Sfintele Scripturi; căci chiar *Noul Testament*, care este grec, este plin de locuțiuni ebraice. De asemenea, s-a spus pe bună dreptate că evreii se adapă de la izvor, grecii de la pîrîul care se trage din el, iar latinii din mocirlă"[46]. Optica protestantă este evidentă în cea de a doua *Predoslovie* a *Psaltirii* de la 1651, care justifica preferința acordată limbii ebraice „știind aceasta că apa totu-i mai curată și mai limbede în izvor decît în pîraie, că de ce să departă apa de izvor, totu-i mai înmestecată și mai turbure; așia-i și izvoditul Scripturei Sfinte" (p. 299 [v]). Parantezele și indicațiile marginale din această *Psaltire* marcau adaosurile și deformările interpretative ale versiunilor greacă și latină față de textul evreiesc primar și, din acest motiv, *ea* are meritul „celui dintîi text critic întocmit vreodată la noi", iar nu traducerea lui Milescu, cum crede Virgil Cândea[47].

---

[44] Dante, *Opere minori*, București, 1971, p. 216.

[45] Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma*, București, 1941, p. 319.

[46] Ap. Emmanuel Pétavel, *La Bible en France ou Les traductions françaises des Saintes Écritures. Étude historique et littéraire*, Paris, 1864, p. 92, nota.

[47] Virgil Cândea, *op. cit.*, p. 123.

Practica umanistă și protestantă nu a găsit aprobarea direcțiilor oficiale ale catolicismului și ortodoxiei. În 1530 Sorbona condamna public afirmația umaniștilor Universității, după care „Scriptura nu poate fi înțeleasă bine fără cunoașterea limbii grecești și ebraice" [48]. Totuși, în „ariile laterale" ale domeniului celor două biserici s-au făcut încercări similare celor protestante. Așa este *Biblia* poliglotă de la Alcala *(Complutensis)* din 1514—1517, unde traducerea din ebraică este corelată cu versiuni grecești; într-o scrisoare către papă, cardinalul Ximenes arăta că textul „ad primam Scripturae originem recurrendum est" [49]. O astfel de „arie laterală" era și mediul intelectual grec de la Veneția, unde la 1687 se tipărea o versiune greacă a *Bibliei*, elaborată și publicată de protestanți în 1597, pe care editorul, Nicolae Glyky, o prezenta ca fiind „cea mai bună *Biblie* din cîte s-au publicat orișiunde" [50].

Același lucru se poate spune și despre țările române, unde influența patriarhiei se exercita cu mai puțină rigoare. Așa se explică de ce *Biblia* de la București continuă să claseze cărțile după criterii protestante, incluzînd chiar și cărți necanonice (prezente însă în ediția venețiană), împotriva hotărîrilor sinodului de la Ierusalim din 1672, ceea ce „sub raport doctrinar [...] este un adevărat scandal" [51]. Fidelitatea față de versiunea protestantă, reafirmată în epilogul *Bibliei* de la 1688 [52], nu poate fi pusă pe seama ignoranței și nici a „spiritului critic al unor cărturari laici" [53], ci a adeziunii unor înalți prelați (cum erau mitropoliții Teodosie și Dosoftei) la metoda umanistă a criticii de text, singura care putea asigura prestigiul unei ediții. Frecventa utilizare de către Dosoftei a acestei metode ne dovedește că ea nu a fost nici la noi (după cum nu a fost nici aiurea) apanajul laicilor și că schematizarea conceptului de umanism riscă să fie permanent contrazisă de fapte.

Decembrie 1983 *Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor Iași, str. Codrescu nr. 2*

[48] Emmanuel Pétavel, *op. cit.*, p. 33, nota 1.
[49] *Ibidem*, p. 11, nota 2. În genere însă, traducerile catolice „transformau în principiu supunerea lor față de *Vulgata*", spre deosebire de cele umaniste și protestante *(ibidem*, p. 118).
[50] Virgil Cândea, *op. cit.*, p. 116.
[51] *Ibidem*, p. 317, cf. p. 181.
[52] *Ibidem*, p. 139.
[53] *Ibidem*, p. 317.

DIN ISTORIA PERFECTULUI SIMPLU: FORMELE DE TIPUL *ZISEI*

DE

C. FRÂNCU

0. Formele slabe de perfect simplu de la persoana I singular de tipul *ziséi*, *puséi*, care au înlocuit vechile forme tari *ziș(u)* < lat. *dixi*, *puș(u)* < < lat. *posi* < *posui*, nu au fost cercetate în amănunțime din punctul de vedere al v e c h i m i i și d i f u z i u n i i lexicale și areale în limba literară și în graiurile populare. De aceea, scopul investigației de față este de a stabili pe baza textelor vechi românești c r o n o l o g i a înlocuirii formelor tari de perfect de la conjugarea a III-a și a II-a cu forme slabe și de a urmări d i f u z i u n e a l e x i c a l ă și a r e a l ă a inovației în limba literară și în graiurile populare, căutînd apoi, prin datele de diacronie și de geografie lingvistică aduse în discuție, să dăm o explicație fenomenului cercetat [1].

1. Prima constatare de diacronie care se impune este că, întrucît formele slabe de tipul *ziséi* sînt absente din dialectele din sudul Dunării (dialectele aromân și meglenoromân au conservat formele tari etimologice de tipul *(d)ziș(u)* < lat. *dixi*, iar în dialectul istroromân perfectul simplu a dispărut) [2], fenomenul este o caracteristică a dialectului dacoromân, apărută după perioada numită „româna comună" sau „româna primitivă" [3]. Cînd și unde au apărut formele de tipul *zisei* în dacoromână?

2. La aceste întrebări răspunsurile cercetătorilor nu sînt precise. Astfel, la întrebarea c î n d au apărut și s-au răspîndit formele de tipul *zisei* s-au conturat în răspunsuri două tendințe: unii au încercat să împingă cît mai devreme cronologia fenomenului (în „româna primitivă" [4] sau în dacoromâna veche din secolul al XVI-lea [5]), în timp ce alții, cît mai

---

[1] Părerile cercetătorilor sînt controversate în ceea ce privește proveniența morfologică a formelor slabe de tipul *ziséi*. Ipoteza după care pers. 1 sg. ar fi fost refăcută după pers. 2 sg. *(zisești)*, susținută de cei mai mulți cercetători (TG, 112; GLR, II, § 287; HLR, II, 218; RILR, IV, 65; GTLR, 228), este respinsă de Alf Lombard *(Le verbe roumain*, II, Lund, 1955, 929, nota 1), căruia i se pare greu de admis o influență exercitată de pers. 2 sg., în general mai puțin frecventă, asupra persoanei 1 sg. Alf Lombard explică introducerea lui *-e-* din *măsei* prin influența celorlalte persoane (a II-a — a VI-a), părere reluată de I. Pătruț *(Referitor la evoluția sistemului verbal românesc*, în „Fonetică și dialectologie", VI, 1969, p. 138). A. Procopovici *(Aoristul în raport cu alte timpuri și moduri*, în „Revista filologică", II, 1928, nr. 1—2, p. 16) credea că *-e-* din formele de pers. 1 sg. nu se poate explica decît prin influența formelor de pers. 3 sg., neținînd seama de faptul că aici *-e-* este neaccentuat *(zise)*.

[2] Cf. T. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, București, 1932, p. 459—463; idem, *Meglenoromânii*, I, București, 1925, p. 163—166; S. Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, București, 1926, p. 179.

[3] Singurul cercetător care consideră că înlocuirea vechilor perfecte simple cu accentul pe temă *pușu*, *scrișu* cu cele cu accentul pe sufix a avut loc în „româna primitivă" (sec. al VII-lea — al X-lea) este G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 342.

[4] Vezi nota 3.

[5] Cf. GTLR, 228.

tîrziu (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea) [6]. La întrebarea u n d e au apărut formele în discuție, răspunsurile sînt sau vagi sau lipsesc din literatura de specialitate [7].

2.1. Examinînd textele dacoromâne din secolul al XVI-lea, am constatat că ele conțin numai forme tari în *-ș(u)* la persoana I singular a perfectului simplu de la verbele de conjugarea a III-a și a II-a [8], care astăzi au forme în *-séi: aduș* (CV, 27v/13—14, 36v/10), *aduș* (CT, 36v/17, 88r/9; CPr, 125/5), *aleș* (CT, 197v/3), *aleși* (CT, 221r/24), *arș* (CPr, 380/17), *ascunșiu* (PS, 55/2), *ascunșu* (PS, 76/13—14, 251/7), *ascunș* (ES, 101v/21; CT, 56r/6; CP, 74r/5, 9, 232r/11; PO, 19/19), *curșu* (PS, 112/3), *curș* (CP, 107r/6), *dereșu* (PS, 112/3; CP, 107r/6), *deschiș* (PS, 72/17, 74/17, 263/5; CP, 69v/8, 72r/4, 243r/1), *destinș(u)* (PS, 325/16; CP, 302r/12; CT, 196v/15; CC2, 17/17), *duș(u)* (CT, 56r/5, 205v/6; CPr, 115/13; CC2, 165/22), *împenșu* (PS, 325/12; CP, 302r/3), *întorș(u)* (PS, 255/13; CP, 235v/7; CPr, 391/10), *înțeleș(u)* (CV, 36v/3; PS, 144/14, 145/9, 259/9; CP, 136r/13, 239v/1), *închișu* (CV, 38r/12), *învișu* (CB, II, 364/17), *merșu* (CB, II, 364/15; CC2, 170/32), *merș* (ES, 101v/20), *plînșu* (CB, II, 421/3), *puș(u)* (PS, 74/1, 132/10, 184/1, 260/12; CP, 71r/5, 172r/3, v/114, 192r/7; PO, 80/12; CB, II, 362/26), *puși* (CT, 221r/24), *răspunșu* (CV, 20r/3, 35r/2; PO, 105/9), *răspunș* (CPr, 107/13), *rămaș* (CPr, 391/13), *scoș(u)* (PS, 168/13, 309/16; CP, 284v/10; PO, 234/21; CT, 229r/4), *scrișu* (CV, 82v/13), *scriș* (CPr, 174/2; CT, 230r/17; 1591—1600, j. Olt, DÎR, XII, 2; 1595, j. Argeș, DÎR, XI, 1; 1600, Sebeș, DÎR, L, 1r/1), *sparș* (CC2, 130/10), *spuș(u)* (PS, 144/13; CP, 73v/2, 18; ES, 95v/21; CT, 226r/4, 5; PO, 141/23), *storșu* (PO, 137/27), *traș(u)* (PS, 263/5; CP, 243r/1), *tremișu* (CV, 28r/8—9), *tremiș* (CPr, 115/20), *tremeș(u)* (CT, 175r/19; CB, II, 44/1, 43/22), *vișu* (CV, 37v/8), *viș* (CPr, 126/7), *dzișu* (CV, 20r/3—4, 11, 21v/4—5, 35v/9, 39r/4; PS, 52/15, 54/1; PO, 80/5, 9; CB, II, 420/17, 421/4), *ziș* (CPr, 107/18; CP, 21r/1, 49r/3, 51v/10, 52v/9; CT, 88r/23, 206r/23; PO, 79/13) [9].

Aceste forme au fost întîlnite, după cum se vede din exemplele date, atît în textele nordice, cît și în cele sudice, deci în texte reprezentînd toate variantele literare din secolul al XVI-lea. În documentele particulare din acel timp formele de perfect simplu la pers. 1 sg. sînt extrem de rare (numai patru atestări cu *scriș* în DÎR), pentru verbele în discuție frecvente fiind formele de perfect compus [10].

Prezența numai a formelor forte în *-ș(u)* și absența formelor slabe sau forte în *-sei* duc la corectarea afirmației, neilustrate cu fapte, a acad. Al. Graur că „încă din secolul al XVI-lea găsim la pers. 1 sg. și *-sei*, analogic după pers. 2 (și, desigur, și după conj. I și a IV-a)" [11].

---

[6] Cf. RCIL, 516; RCOIL, 594.

[7] Cf. GTLR, 192—193; RCIL, 516; RCOIL, 594; G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 342.

[8] Singurele verbe de conjugarea a II-a care aveau *-ș(u)* și apoi *-sei* la pers. 1 sg. a perfectului simplu sînt *a mînea* și *a rămînea*, ambele de origine latină (*< (re)manĕre*).

[9] Pentru alte atestări, vezi HLR, II, 218—219.

[10] Cf. Viorica Pamfil, *Din istoria formelor de trecut (indicativ) în limba română*, în ACILRFR, XII, vol. II, p. 1475—1478; idem, *Formele de trecut indicativ în limba română din sec. al XVI-lea și frecvența lor*, în CL, XVII, 1973, nr. 2, p. 207.

[11] Cf. GTLR, 228.

2.2. Primele atestări ale formelor în *-sei* au fost întîlnite în cîteva texte din secolul al XVII-lea scrise în Țara Românească. Astfel, prima atestare am găsit-o într-un text din 1600—1625, *Călătoria lui Sith la raiu:* „și *zísei* către Adam" (CR, I, 63/27 ; cf. și M. Gaster, *Texte române inedite din secolul al XVII-lea*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", anul I, vol. I, București, 1882, p. 79). Aceasta este singura atestare cu forma nouă în *-sei* întîlnită în textele din prima jumătate a secolului al XVII-lea, în toate textele fiind generale formele vechi în *-ș(u)*.

Un fapt demn de menționat este accentul pe rădăcină în această primă atestare *(зи́сеи)*, ceea ce poate fi un indiciu că inovația nu a pornit sub influența formei slabe de pers. a II-a sg., cu accentul pe *-e- (zișéși)*, ci sub influența formelor de la pers. a III-a — a VI-a, toate forte *(zíse, zísem, zíset, zíseră)*, sau chiar a formei tari de pers. a II-a sg. *(zíseși)*, atestată încă din secolul al XVI-lea în diferite texte, alături de forma slabă : *zíseși* (CP, 243^{v}/10), *zíseș* (CP, 80^{r}/17), *adúseși* (CL, 31^{r}/3—4), *dzíseș* (PO, 157/22), dar *dzișéși* (PO, 157/17), *zíseși* (PO, 56/21), dar *zișéși* (PO, 111/13), *trímeseși* (CP, 26^{r}/12), *fúseși* (CL, 24^{v}/6), dar *fușéși* (CT, 55^{v}/16), *fușéș* (ES, 101^{r}/17). Deși multe texte nu notează accentele sau le notează în mod capricios și inconsecvent, se poate spune că încă din secolul al XVI-lea exista o întreagă paradigmă forte [12], că și persoana a II-a sg. își crease, sub presiunea celorlalte persoane cu forme tari, o formă forte, care a înlocuit în unele regiuni vechea formă slabă de tipul *zișéși (< dixisti)*. Datele de care dispunem nu ne permit încă considerații detaliate privind repartiția areală a acestor forme tari de persoana a II-a sg., create sub influența celorlalte persoane, dar ne îndreptățesc să spunem că formele tari se foloseau, alături de cele slabe, în textele reprezentînd graiurile sudice și în cele din zona Banat—Hunedoara (dovadă, atestarea lor în unele texte coresiene, în ES și în PO).

A doua atestare a formei în *-sei* am întîlnit-o în *Biblia* de la București (1688) : „*zișéiu* eu în inima mea" (BB, 448/13, coloana 1; Eclesiastul, III, 17). Pe aceeași pagină a *Bibliei* apar mai multe forme vechi în *-ș: zíș* (BB, 448/18), *mă întorș* (BB, 448/36, 55). De fapt formele tari sînt generale în acest text : „*răspunș* și *zíș*" (BB, 497), *aduș* (BB, 497, 490), *merș* (BB, 498), *ouș* (BB, 498), *trimiș* (BB, 490) etc. Menționăm faptul că în manuscrisul *Bibliei* de la București (ms. 4389 din B.A. (al lui Daniil Panoneanul) și ms. 45 din B.A., filiala Cluj-Napoca (al lui Dosoftei)) apare în pasajul corespunzător numai forma veche *dzíș* (Eclesiastul, III, 17), ceea ce înseamnă că forme *zișéi* din BB se datorește redacției muntenești a textului, și nu redacțiilor anterioare.

Spre deosebire de prima atestare, citată mai sus, cea din BB are accentul pe flectiv *(зисéю)*, fiind o veritabilă formă slabă, impusă mai tîrziu în normele limbii literare, apărută, fără îndoială, sub influența formei slabe de persoana a II-a sg., singura din paradigmă care avea în multe regiuni accentul pe flectiv *(zișéși)*.

În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea inovația în *-séi* este înregistrată și în unele documente particulare din Țara Românească : *tri-*

---

[12] Primul lingvist care remarcă paradigma tare de tipul *ziș, zíseși, zíse, zísem* în textele vechi este Al. Lambrior, *Carte de cetire*, Iași, 1882, p. XXXII ; cf. și Mioara Avram, *Accentuarea formelor de perfect simplu*, în LR, XXVII, 1978, nr. 2, p. 181—188.

miséiu (1696, Țara Românească, N. Iorga, *Scrisori de boieri*, ediția a II-a, București, 1925, p. 96).

Toate textele din Moldova, Ardeal, Maramureș, Crișana, Banat și cea mai mare parte a textelor din Muntenia și Oltenia nu înregistrează încă formele analogice în *-sei*, ci numai formele vechi în *-ș(u)*: *duș* (1677, Botoșani, SD, 223; VS, apr. 1, 65), *dziș* (DPV, 71, 264; D, 247; CR, I, 305/35, 288/9), *purceș* (VS, apr. 1, 65), *uciș* (*Cheia înțelesului*, București, 1678, 106) etc. De fapt, în textele reprezentînd graiurile nordice se face simțită tendința de limitare a perfectului simplu la persoanele I și a II-a, în locul lui folosindu-se perfectul compus.

Prin urmare, în cursul secolului al XVII-lea încep să fie înregistrate formele analogice în *-sei*, tari și slabe, în texte provenind din Țara Românească. Inovația are o difuziune lexicală redusă, afectînd numai două lexeme, *a zice* și *a trimite*, toate celelalte verbe menținîndu-și formele vechi în *-ș(u)*. În ceea ce privește accentul, mai întîi este atestată forma tare în *-séi (zísei)*, creată sub influența tuturor celorlalte persoane tari (inclusiv a persoanei a doua de tipul *zíseși*, atestată încă din secolul al XVI-lea), iar apoi forma slabă *ziséi*, impusă în normele limbii literare moderne și creată sub influența formei etimologice, slabe, de persoana a II-a sg. *(zisêși < dixísti)*.

3. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, formele în *-séi* sînt din ce în ce mai frecvente în textele provenind din Muntenia și Oltenia: *aduséiu* (LC, 116/37), *înțălesăi* (1735, M-rea Bistrița, Oltenia, DRA, I, 348), *strînséiu* (LC, 116/37), dar *strînșu (ibidem*, 116/12, în altă variantă, mai veche, a textului), *trimisăi* (1723, Muntenia, SD, XII, 22), *trimiséi* (1724, Cîineni—Oltenia, SD, XII, 27).

De pe la începutul secolului al XVIII-lea inovația este înregistrată și în unele texte moldovenești: *mă dusăiu* (CI, 114^{v}), *întorséiu* (CI, 114^{v}), *púseiu* (CI, 114^{v}), *ziseiu* (SLA, 68^{v}/4; accentul nu-i precizat), dar *dziș* (CI, 114,^{v} SLA, 64^{r}), *spuș* (CI, 114^{v}) etc. Din aceste exemple se observă că în CI apar atît forme slabe în *-séi*, cît și forme tari în *-sei*, ceea ce înseamnă că și în Moldova inovația a pornit atît sub presiunea paradigmei tari, cît și sub influența formei slabe de persoana a II-a singular de tipul *zisêși*. Trebuie menționat că textele moldovenești și muntenești de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea atestă la persoana a II-a sg. atît forme slabe, cît și forme tari: *întinsêș* (DDL, 210/16—17), *fecêș* (DPV, 662/3, 750/17), *vrusăș](i* (CR, I, 248/34), *dedêși* (DPV, 882/1), *arsêși* (CR, I, 247/1), dar *te-ntórsăș* (DPV, 838/17), *fúsăș* (DPV, 862/15), *zíseși* (CR, I, 288/9).

Majoritatea textelor din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, atît cele care reprezintă graiurile nordice, cît și cele care reprezintă graiurile sudice, conțin numai forme vechi la persoana I sg.: *a'leș* (NB, 237), *aduș* (NB, 238), *înțeleș* (NB, 333/1), dar *înțeleséiu* (NB, 333/11, într-o redactare ulterioară), *dziș* (CR, I, 366/14), *ziș* (CM, 171; NB, 238).

3.1. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea difuziunea lexicală și areală a formelor în *-sei* devine mai largă, cuprinzînd noi lexeme și noi regiuni (sudul și centrul Ardealului, Moldova centrală și de sud, parțial Bucovina și Ardealul de nord): *mă dusăi* (1763, Alba Iulia, SD, XIII, 33), *zisăi (ibidem;* în ambele exemple accentul nu-i notat), *înțeleséi* (A^{2}, 206/1), *rămășéiu* (A^{1}, 113/7; A^{2}, 116/7, 39/15), *duséi* (A^{2}, 7/7),

mă întorséiu (A^2, 173/2 ; în A^1 în pasajul corespunzător apare aceeași formă, dar nu se indică accentul), *ziséiu* (1783, Oltenia, CR, II, 131/17), *ajunséiu (ibidem*, 132/4—5), *mă întorséiu (ibidem*, 132/4), *trimisăiu* (1762, Bistrița-Năsăud, DFC, II, 168 ; 1779, Moldova de sud, SD, XVI, 369 ; 1794, Moldova centrală, SD, VI, partea a II-a, 169 ; 1795, Moldova de sud, SD, XVI, 341 ; peste tot fără indicarea accentului), *spuseiu (Pildele lui Esop*, Sibiu, 1795, f. 53^v ; fără indicarea accentului), *rămăseiu* (CPV, 74, 74 ; A^1, 39/16 ; fără indicarea accentului).

Remarcăm faptul că în documentele particulare, cărțile populare, inscripțiile din Oltenia și Muntenia formele noi în *-sei* sînt aproape generalizate pe la 1780—1800 la verbele cele mai frecvente *(a aduce, a duce, a înțelege, a pune, a rămînea, a scrie, a spune, a trimite, a zice)* : *aduséiu*, (1781, Țara Românească, AJ, 967), *duseiu* (sfîrșitul sec. al XVIII-lea, Țara Românească, ms. 3518 din B.A., f. 25), *înțeleséi* (1754, Argeș, SD, XIV, 231 ; 1783, Hurez, ms. 2587 din B.A., f. 194^v), *puséiu* (1789, Muscel, ms. 1817 din B.A., f. 142^v ; 1791, București, DRA, I, 778), *întinseiu* (1799 Prahova, ms. 270 din B.A., f. 136), *rămăséiu* (1789, Muscel, ms. 1817 din B.A., f. 143), *scriseiu* (1799, Prahova, ms. 270 din B.A., f. 136), *rămăséi* (1783, Hurez, ms. 2597 din B.A., f. 193^v), *trimisăi* (1753, Pitești, SD, XIX, 217 ; 1754, Pitești, SD, XIV, 229, 232 ; 1760, Argeș, SD, XXV, 235 ; 1760, Oltenia, SD, XIV, 235), *trimiseiu* (1799, București, SD, XII, 126, 128 ; 1799, Pitești, SD, VIII, 36), *ziséiu* (1783, Hurez, ms. 2587 din B.A., f. 211^v). Cele mai multe din formele citate sînt slabe, cu accentul indicat în text, însă este posibil ca unele dintre cele cu accentul neindicat să fi fost tari, căci în unele regiuni și forma de persoana a II-a singular era tare, după cum arată exemplele următoare cu forme sigmatice : *vrúseși* (A^1, 116/10, 13), dar *vruséși* (A^2, 116/10, 13), *vrúsei* (A^1, 221/14, 16), *fúsei* (A^1, 267/16, 275/3), dar *fuséi* (A^2, 275/3).

Aceste date arată că în tot cursul secolului al XVIII-lea formele slabe în *-séi, -séși* erau dublate de formele tari *-sei, -seși*, mai rare, dar mai simetrice și mai regulate decît cele slabe.

În textele din Banat continuă să fie folosite pînă după 1800 formele vechi în *-ș(i)* : *ajunși* (SCB, 262), *deschiși* (SCB, 265), *ferși* (SCB, 219), *înțălești* (SCB, 223, 234), *pușI* (SCB, 253), *rîși* (SCB, 216), *rămași* (SCB, 205), *spuși* (SCB, 205, 212, 241, 275), *strînși* (SCB, 264), *șterși* (SCB, 264), *zișI* (SCB, 264).

Formele noi sînt atestate în textele din această regiune abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și ele sînt extrem de rare : *scrisei* (1771, Mehadia, FDC, 31 ; singura atestare pe care o avem și care nu are accentul precizat).

Trebuie menționat faptul că în unele texte provenind din Oltenia se întîlnesc începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea forme contaminate în *-șéi*, apărute prin încrucișarea formelor vechi în *-și* cu formele noi în *-séi* : *înțeleséi* (1752, Oltenia, SD, XIV, 217 ; 1754, Oltenia, SD, XIV, 231). Aceste forme se mai întîlnesc astăzi în Banat, Crișana și Țara Hațegului [13].

---

[13] Cf. Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1925, p. 49 ; G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, în „Jahresbericht", III, 1896, p. 242 ; D. Șandru, în BL, III, 1935, p.130, V, 1937, p. 142 ; E. Petrovici, PFS, p. 138, 139, 157.

4. În prima jumătate a secolului al XIX-lea formele slabe în *-séi* înlătură definitiv formele vechi în *-ș(u)* în Oltenia, Muntenia, sudul Ardealului și parțial în Banat, Crișana și Moldova de sud (adică în regiunile în care perfectul simplu se mai folosește la persoana I și a II-a singular), astfel încît se poate spune că pe la 1850 formele de tipul *ziséi* erau practic generalizate în limba scrisă și în limba vorbită din regiunile menționate : *puseiu* (1809, Valea Teleajenului, DVT, 111 ; 1841, Brașov, ADSB, 101), *rămăsăi* (1805, Oltenia, SD, XXV, 37), *scrisăi* (1819, Oltenia, SD, XXV, 37), *scriséi* (1825, Rîmnic, ms. 258 din B.A., f. 654^{v}), *trimisăi* (1805, Oltenia, SD, XXV, 168, 169 ; 1820, Oltenia, SD, XXV, 51, 188, 193 ; 1826, Oltenia, SD, XXV, 90 ; 1831, Oltenia, SD, XXV, 137), *spusei* (1811, Banat, OB, 102 ; 1814, Banat, ȚF, 163), *trăséiu* (1820, Oltenia, SD, XXV, 42), *trimiseiu* (1813, Vlașca, SD, XVI, 153), *puseiu* (1837, M-rea Neamț, ms. 1852 din B.A., f. 204), *ziseiu* (ȘHR, I, 71, 84 ; am indicat accentul numai acolo unde el este precizat în text). Este posibil ca în regiunile în care perfectul simplu nu era prea des întrebuințat la pers. I și a II-a singular să fi circulat și forma tare de tipul *zísei*, atestată, după cum am văzut, încă din secolul al XVII-lea și prezentă și astăzi în unele graiuri populare (vezi mai jos **6**).

Formele tari de tipul *ziș(i)* încep să fie simțite ca arhaice și „poetice", iar concludent în acest sens ni se pare comentariul asupra acestei forme din *Țiganiada*, pus de autor în gura lui Mitru Perea : „*Zișì*, adecă *zisăi ;* la poezie poate să să trebuințască acest cuvînt învechit. M.P." (Ț, 237, nota 1). De fapt, reprezentanții Școlii Ardelene nu foloseau decît formele analogice : *spusèi* (PMI, I, 127), *ziséi (ibidem*, 98, 99, 127, 166 ; SHR, I, 71, 84 ; ȘA, I, 361 ; ȘA, III, 25 ; ȚF, 43, 63).

Un indiciu asupra faptului că formele tari în *-ș(i)* erau în afara uzului în limba literară din prima jumătate a secolului al XIX-lea este că neologismele latino-romanice sau create după model francez de tipul *compune* (după fr. *composer)*, *depune* (după fr. *décomposer)*, *presupune* (după fr. *présupposer)*, *supune* (după fr. *supposer)*, *recompune* (după fr. *recomposer* sau deriv at românesc din *compune)*, *postpune* (după fr. *postposer* sau împrumut direct din latină, *postpōnĕre)*, *impune* (< lat. *impōnĕre)* și altele [14] nu au decît forme slabe de perfect simplu, în *-séi* (formele de tipul **compuși*, **depuși*, **presupuși*, **recompuși* pentru *compuséi*, *depuséi*, *presupuséi*, *recompuséi* fiind inexistente).

5. Unele informații privind situația formelor discutate ne sînt oferite de gramaticile românești, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Prima gramatică în care se înregistrează formele în *-sei* este cea a lui S. Micu și Gh. Șincai (1780) : „Verba, quorum Supinum definit in *s* formant Praeteritum Perfectum Absolutum addendo *sei*, e.g. *pon*, *puș*, *pussei*, *duc*, *dus*, *dussei* etc." [15]. Apoi formele în *-séi* sînt singu-

---

[14] Cf. Alf Lombard, *op. cit.*, p. 1030—1033.

[15] Cf. S. Klein și Gh. Sinkai, *Elementa linguae daco-romanae sive Valachicae*, Viena, 1780, p. 48. Cf. și ediția a II-a semnată numai de Georgium Sincay, Buda, 1805, p. 63.

rele consemnate și recomandate în gramaticile românești [16], cu excepția gramaticilor lui T. Cipariu, care considera aceste forme „vulgare și vițioase" și care-și exprima preferința pentru formele etimologice de tipul *zișî*, *arșî* [17].

6. Dacă din normele limbii literare formele vechi în *-ș(i)* sînt înlăturate încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în unele graiuri populare ele continuă să se folosească pînă tîrziu. Pe la sfîrșitul secolului trecut G. Weigand le înregistra în Banat, iar între cele două războaie mondiale Ov. Densusianu și D. Șandru constatau întrebuințarea foarte frecventă la țăranii din Țara Hațegului, Lăpușul de Sus (Hunedoara) și Almăj (Banat) a formelor de tipul *ajunș*, *mă duș*, *mulș*, *merș*, *scoș*, *traș* [18].

În Banat, atît Weigand, cît și D. Șandru au înregistrat forme contaminate de tipul *ajunșei*, *dușei*, *închișei*, *întorșei*, *pușei*, *spușei*. Astfel de forme apar și în folclorul moților din Scărișoara (Crișana) : *pușei* (PFS, 138, 139, 145), *spușei* (PFS, 157) ; cf. și *fușei* (PFS, 140).

În ALR formele vechi de tipul *pușî* nu mai sînt înregistrate în nici un punct din dialectul dacoromân, ceea ce înseamnă că ele au fost înlocuite de formele noi, analogice. În schimb, formele contaminate de tipul *arșăi*, *ascunșăi*, *copșăi*, *ḑișăi*, *spușăi* au fost înregistrate în unele puncte din Banat și Crișana (pct. 27, 29, 36, 76, 95, 102) [19]. Formele slabe în *-séi (-săi)* au fost înregistrate în Oltenia, Muntenia, sudul Ardealului, sudul Moldovei, Crișana și parțial în Maramureș și Banat [20]. Într-un singur punct (386 : Marginea — Rădăuți) s-a înregistrat forma tare în *-sei (spúsăi)*, care însă este foarte rară (la alte verbe ea nu a fost înregistrată) [21]. Întîlnită într-o zonă în care perfectul simplu nu se mai folosește deloc sau numai la persoana a III-a, această formă se menține datorită influenței exercitate de pers. a III-a sg. și pl. *(spúse, spúseră)*, mai des întrebuințate chiar de cei care nu utilizează în mod curent perfectul simplu, dar sînt influențați de limba scrisă, unde mai ales în narațiuni perfectul simplu la persoana a III-a apare regulat [22]. Acad. Iorgu Iordan explica forme ca *rămăsei*, *mérsei*, *púsei*, cu accentul pe rădăcină, prin dispariția perfectului simplu

---

[16] Cf. I. Eliad, *Gramatică românească*, Sibiu, 1828, p. 85 ; Gh. Seulescul, *Gramatică românească*, partea I-a, Iași, 1833, p. 146—147 ; Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești*, București, 1840, p. 60 ; N. Măcărescu, *Gramatică românească*, ediția a V-a, Iași, 1853, p. 50, 54 ; I. Masim, *Elemente de gramatică română*, București, 1854, p. 46 ; A. Pumnul, *Grammatik der rumänischen Sprache für Mittelschulen*, Cernăuți, 1882, p. 125—126 ; P. Cimpeanu, *Gramatică românească*, Iași, 1880, p. 118 ; Al. Lambrior, *op. cit.*, p. XXXII ; I. Manliu, *Gramatica istorică și comparativă a limbii române*, București, 1893, p. 226 ; A. Philippide, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, 1897, p. 100—103 ; TG, 112 ; cf. și Mioara Avram, *op. cit.*, p. 181—138.

[17] Cf. T. Cipariu, *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854, p. 175 ; idem, *Gramatica limbei române*, partea I, București, 1869, p. 321, 329.

[18] Cf. trimiterile bibliografice de la nota 13.

[19] Cf. ALR, serie nouă, vol. VII, h. 1983, 1984, 1985, 1987, 1988.

[20] Nu s-a înregistrat nici un răspuns în zone compacte din Moldova centrală și de nord, Bucovina, Maramureș, nordul și estul Ardealului, zone în care perfectul simplu nu se mai întrebuințează. Însă situația exactă din graiurile populare a formelor de pers. I sg. de la perfectul simplu va fi cunoscută abia după publicarea *Noului atlas lingvistic român* (pe regiuni). Putem spune numai că, după informațiile date de anchetatorii *NALR. Moldova și Bucovina*, formele de tipul *ziséi*, *zísei* nu au fost întîlnite în punctele anchetate, generale fiind formele de perfect compus.

[21] Cf. ALR, serie nouă, vol. VII, h. 1988.

[22] Cf. Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, București, 1937, p. 40.

din limba vorbită în cele mai multe regiuni [23]. Explicația trebuie completată cu datele de diacronie aduse mai sus în discuție și cu observația că în multe cuvinte din vorbirea moldovenească accentul se află, față de accentuarea muntenească, în silaba precedentă *(bólnav, Ștéfan*, pentru *bolnáv, Ștefán)*, astfel încît formele de tipul *spúsăi* trebuie încadrate într-o trăsătură mai generală a graiului moldovenesc privind preferința pentru accentuarea paroxitonă a vorbitorilor lui. Aceeași accentuare există și la pers. a II-a sg. *(rămăseși, mérseși, púseși)*, forme neînregistrate în ALR, dar auzite de subsemnatul în vorbirea unor moldoveni [24].

Un caz analog există în dialectul aromân, unde aproape toate perfectele cu accentul pe rădăcină se conjugă la pers. a II-a sg. sub două forme : una cu accentul pe sufix (ca în latină) și alta cu accentul pe rădăcină, sub influența celorlalte persoane : *ascumséși* și *ascúmșiși, dzîséși* și *dzîșiși, spuséși* și *spúșiși* [25]. Aceste forme paralele se folosesc în dialectul aromân chiar în aceeași regiune și chiar în aceeași localitate, atît în sud, cît și în nord [26].

Necesitatea de a studia paralel accentuarea formelor acestora din dialectul aromân cu cea din dialectul dacoromân a fost subliniată mai de mult [27], însă pînă acum nu s-au pus în relație cele două tipuri de perfect forte, analogic, de la persoana a II-a sg. (drom. *spúseși* și arom. *spúșiși)*. Ele sînt concludente pentru presiunea paradigmatică exercitată de pers. a III-a sg. și de persoanele pluralului asupra pers. a II-a sg., iar prin intermediul acesteia asupra pers. I sg. Este posibil ca menținerea în dialectul aromân a formelor tari de tipul *dzîș(u)* să se datorească tocmai presiunii mai slabe din partea persoanei a II-a sg., care și-a creat pentru aproape toate verbele de conj. a III-a cîte o formă tare, alături de forma slabă, la pers. a II-a sg. *(dzîșiși — dziséși)*. Din această perspectivă, formele vechi și dialectale de tipul *mérsei, spúsei, zísei* nu reprezintă decît extinderea acestui model și la pers. I sg. în condițiile folosirii mai rare a perfectului simplu la această persoană. În dialectul aromân această extindere nu a fost posibilă, deoarece aici perfectul simplu este deosebit de puternic nu numai la pers. a III-a, ci și la pers. I sg., iar presiunea din partea formei slabe de pers. a II-a sg., mai mică, din cauza prezenței formei tari de tipul *spúșiși*.

7. În urma acestor considerații privind raportul cronologic dintre variantele de tipul *ziș, ziséi* și *zísei* și privind răspîndirea acestora în graiuri, ni se par întemeiate atît ipoteza susținută de mulți cercetători (vezi mai sus nota 1) că formele de tipul *zisei* au apărut sub influența pers. a II-a sg. *(ziséși)*, singura formă slabă încă din latină *(dixísti)* din paradigma perfectului sigmatic, cît și ipoteza că ele au apărut sub influența pers. a III-a sg. și a persoanelor pluralului, prin intermediul persoanei a II-a *(zíseși)*. Obiecția lui Alf Lombard *(op. cit.*, p. 929, nota 1) că ar fi greu de admis o influență exercitată de persoana a II-a, în general mai puțin frecventă, asupra pers. I, mai frecventă, nu ni se pare justificată

[23] *Ibidem*, p. 40.

[24] Prezența acestor forme în vorbirea unor moldoveni a fost semnalată și de Iorgu Iordan *(op. cit.*, p. 40) și de Alf Lombard *(op. cit.*, p. 929), care le consideră recente.

[25] Cf. T. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, p. 463.

[26] *Ibidem*, p. 463.

[27] Cf. Leca Morariu, *Vei lăudat*, în „Codrul Cosminului", V, 1927—1928, partea a II-a, p. 296.

dacă se are în vedere procesul de comunicare realizat între un locutor și un interlocutor, care pot emite enunțuri de tipul : „ — Ce *spuséși (ziséși, aduséși* etc.) ? — Eu *spuș (ziș, aduș* etc.) multe > Eu *spuséi (ziséi, aduséi* etc.) multe". Formele folosite de locutor puteau foarte ușor să exercite o presiune asupra celor utilizate de interlocutor, atît în ceea ce privește numărul de silabe, cît și accentul, ajungîndu-se astfel la formele slabe de tipul *spuséi*.

Fără îndoială, nu trebuie neglijată nici presiunea paradigmatică exercitată de pers. I sg. a perfectului verbelor de la celelalte conjugări *(cîntái, văzúi, coborîi, suíi)*, a perfectelor slabe de la conjugarea a III-a *(cerúi, pierdúi)*, precum și a perfectelor sigmatice ale verbelor *a fi, a avea, a vrea (fuséi, avuséi, vruséi)* [28]. Tendința de regularizare a paradigmelor, concretizată aici prin trecerea de la formele tari la cele slabe, a acționat în toate epocile limbii române. Un caz similar îl constituie trecerea de la perfectul forte de tipul *féciu, féceși, féce* etc. la cel slab de tipul *făcúi, făcúși, făcú* etc. [29] (trecere specifică limbii sec. al XVI-lea — al XVIII-lea) sau înlocuirea formelor tari *dédi(u), déte* prin forme slabe *dădúi, dădú*, specifică sec. al XVII-lea și al XVIII-lea [30].

La impunerea lui *-s-* în *zisei, spusei* în locul lui *-ș- (duș, spuș)* au contribuit, probabil, și formele de participiu trecut în *-s (zis, spus)*, dată fiind influența reciprocă dintre perfectul simplu și participiu, influență relevată de multă vreme [31].

Prin urmare, după părerea noastră inovația a pornit atît sub influența formelor tari de pers. a II-a — a VI-a de la perfectul simplu și sub influența formelor de participiu în *-s*, prin apariția formelor de tipul *zísei, púsei, spúsei*, atestate începînd cu secolul al XVII-lea, cît și sub influența formei slabe de persoana a II-a sg., prin apariția și generalizarea în limba literară și în unele graiuri a formelor de tipul *ziséi, puséi, spuséi*, atestate începînd cu a doua jumătate a sec. al XVII-lea.

8. Din datele prezentate mai sus se pot desprinde următoarele concluzii :

1) Formele analogice slabe în *-séi* care au înlocuit formele tari etimologice în *-ș(u)* la pers. I sg. a perfectului simplu de la verbele de conjugarea a III-a și de la verbele *a mînea* și *a rămînea* de conj. a II-a sînt înregistrate începînd cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mai întîi în texte reprezentînd graiul muntenesc, iar apoi și în texte provenind din Moldova, Transilvania, Bucovina, Oltenia.

2) În prima jumătate a secolului al XVIII-lea formele în *-séi* își lărgesc difuziunea lexicală și areală concurînd din ce în ce mai mult formele vechi în *-ș(u)*, iar în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea ele se impun definitiv în limba literară și în vorbirea populară din Oltenia, Muntenia, sudul Moldovei

---

[28] Cf. C. Frâncu, *Din istoria verbelor neregulate: perfectul sigmatic al verbelor* **a fi, a avea și a vrea**, în LR, XXVI, 1976, nr. 1, p. 55—65.

[29] Cf. Valeria Guțu Romalo, *Din morfologia sec. al XVI-lea: perfectul simplu al verbului* **a face**, în *Omagiu lui Al. Rosetti la 70 de ani*, București, 1965, p. 337—340.

[30] Cf. C. Frâncu, *Din istoria verbelor neregulate: perfectul simplu și mai mult ca perfectul verbelor* **a da și a sta**, în LR, XXIX, 1980, nr. 4, p. 311—312.

[31] Cf. G. E. Wahlgren, *Étude sur les actions analogiques réciproques du parfait et du participe passé dans les langues romanes*, Uppsala, 1920, p. 94—101, 159—161, 241—248.

și sudul Ardealului. În Banat, formele vechi în *-ș(u)* continuă să fie folosite pînă în secolul nostru, iar formele analogice în *-séi* sînt înregistrate abia începînd cu sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

3) Formele de tipul *pușéi*, care caracterizează azi unele zone din Banat, Țara Hațegului și Crișana, sînt înregistrate în documente oltenești de pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Ele reprezintă prima fază de trecere de la vechile forme tari de tipul *puș* la formele analogice, după persoana a II-a, de tipul *puséi*.

4) Formele analogice tari de tipul *zísei*, *spúsei*, atestate începînd cu secolul al XVII-lea în texte muntenești, moldovenești și ardelenești și prezente astăzi numai într-o zonă limitată din nordul Moldovei, se explică prin influența formelor tari de la toate celelalte persoane. Formele tari corespunzătoare de pers. a II-a sg. *(spúseși, zíseși)*, atestate încă din secolul al XVI-lea, prezente azi în vorbirea unor moldoveni și cu corespondent în dialectul aromân, unde aproape fiecare formă slabă de pers. a II-a sg. și-a creat și un dublet tare *(spusésî — spúsișî)*, sînt concludente pentru tendința contrară de regularizare a paradigmei prin trecerea accentului pe radical la toate persoanele perfectului simplu. Această tendință are o forță mult mai mică și este mult mai limitată din punct de vedere geografic decît tendința contrară de transformare a perfectelor forte în perfecte liabe, manifestată încă din epoca veche și la alte verbe în afară de cele discutate aici (de pildă, înlocuirea formelor forte *féci(u)*, *féceși*, *féce* cu ormele slabe *făcúi*, *făcúși*, *făcú* sau a formelor *dédi(u)*, *déde (déte)* cu ormele *dădúi (dedéi)*, *dădú)*.

SIGLE

A[1]	*Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedoniia*, Sibiu, 1794.
A[2]	*Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedoniia*, Movilău, 1796.
ACILFR	*Actele celui de al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, vol. I—II, București, 1968.
ADSB	*Acte, documente și scrisori din Șcheii Brașovului*, publicate de V. Oltean, București, 1980.
AJ	*Acte judiciare din Țara Românească (1775—1781)*, ediție de Gh. Cronț, Al. Constantinescu, A. Popescu, Theodora Rădulescu, C. Tegăneanu, București, 1973.
B.A.	Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.
BB	*Biblia*, București, 1688.
BRV	*Bibliografia românească veche*, întocmită de I. Bianu, N. Hodoș și Dan Simonescu, vol. I—IV, București, 1900—1944.
CB	B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, vol. I—II, București, 1878—1879.
CC[2]	Coresi, *Carte cu învățătură*, ediție de A. Procopovici și S. Pușcariu, București, 1914.
CI	D. Cantemir, *Istoria ieroglifică* (după manuscrisul autorului din B.A.).
CL	Coresi, *Liturghierul*, ediție de Al. Mareș, București, 1969.
CM	*Cronicari munteni*, ediție de L. Onu, București, 1970.
CP	Coresi, *Psaltirea slavo-română*, ediție de Stela Toma, București, 1976.
CPr	Coresi, *Praxiul*, ediție de I. Bianu, București, 1930.
CPV	*Cronici și povestiri românești versificate din sec. al XVII-lea—al XVIII-lea*, ediție de Dan Simonescu, București, 1968.
CR	M. Gaster, *Crestomație română*, vol. I—II, Leipzig—București, 1891.
CT	Coresi, *Tetraevanghelul*, ediție de Florica Dimitrescu, București, 1963.
CV	*Codicele voronețean*, ediție de Mariana Costinescu, București, 1981.
D	D. Cantemir, *Divanul*, ediție de V. Cândea, București, 1969.
DDL	Dosoftei, *Dumnezăiasca liturghie*, ediție de N. A. Ursu, Iași, 1980.

DFC	N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I—II, București, 1903.
DÎR	*Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, București, 1979.
DPV	Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, ediție de N. A. Ursu, Iași, 1974.
DRA	*Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, București, 1959, 1966.
DVT	*Documente de pe Valea Teleajenului*, publicate de Eleonora Alexiu, București, 1939.
ES	*Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, ediție de E. Petrovici și L. Demény, București, 1971.
FDC	Dum. Z. Furnică, *Documente privitoare la comerțul românesc*, București, 1931.
GLR	W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. I—IV, Paris, 1890—1906.
GTLR	Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968.
HLR	Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. I—II, Paris, 1901, 1938.
LC	*Letopisețul cantacuzinesc*, ediție critică de C. Grecescu și Dan Simonescu, București, 1960.
NB	*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, ediție de Florica Moisil și Dan Zamfirescu, București, 1970.
OB	N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940.
PFS	Emil Petrovici, *Folclor de la moții din Scărișoara*, în „Anuarul Arhivei de Folklor", V, 1939, p. 111—175.
PMI	P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, vol. I—II, ediție de Fl. Fugariu, București, 1970.
PO	*Palia de la Orăștie*, ediție de Viorica Pamfil, București, 1968.
PS	*Psaltirea scheiană*, ediție de I. A. Candrea, București, 1916.
RCIL	Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, București, 1961.
RCOIL	Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971.
RILR	Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. I—IV, VI, București, 1940—1946.
SCB	N. Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, ediția a II-a, întocmită de Damaschin Mioc, Timișoara, 1981.
SD	N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. I—XXV, București, 1901—1913.
SLA	Dan Simonescu, *Legenda lui Afrodițian*, București, 1942.
ȘA	*Școala Ardeleană*, vol. I—III, ediție de Fl. Fugariu, București, 1970.
ȘHR	Gh. Șincai, *Hronica românilor*, vol. I—III, ediție de Fl. Fugariu, București, 1967.
TG	H. Tiktin, *Gramatică română*, ediția a III-a, revăzută de I. A. Candrea, București, 1945.
Ț	I. Budai Deleanu, *Opere*, I, ediție de Fl. Fugariu, București, 1974.
ȚF	D. Țichindeal, *Fabule și moralnice învățături*, ediție de V. Vintilescu, Timișoara, 1975.
VS	Dosoftei, *Viața și petreacerea svinților*, Iași, 1682—1686.

Septembrie 1982

Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

ÎN LEGĂTURĂ CU DIALECTELE LITERARE ALE LIMBII ROMÂNE

DE

ION GHEŢIE

1. Atinsă în treacăt de unii lingvişti încă de la sfîrşitul veacului trecut, dar examinată în adevărata ei semnificaţie abia în zilele noastre de G. Ivănescu[1], teoria dialectelor limbii române literare a cunoscut în mod firesc în cursul timpului un număr mai mare sau mai mic de adversari şi susţinători. Printre aceştia din urmă s-a numărat, din 1957, vreme de douăzeci şi cinci de ani, fostul profesor al Universităţii ieşene, G. Istrate [2]. Într-o lucrare recent apărută, D-sa arată că de atunci încoace şi-a schimbat „în mod fundamental" punctul de vedere, devenind, aşadar, din partizan, adversar al teoriei sus-amintite. Dintre obiecţiile ce s-ar putea aduce concepţiei că vechea română literară a avut dialecte, G. Istrate se mulţumeşte să înşire „cîteva" (în total, opt). Asupra lor ne vom opri în cele ce urmează, încercînd să le verificăm temeinicia şi forţa de convingere.

2. Cel dintîi argument al lui G. Istrate a mai fost formulat de cîteva ori înaintea, dar, se pare, fără ştiinţa D-sale, şi este foarte uşor de respins. După părerea autorului, n-am avea dreptul de a vorbi despre dialecte literare „atîta vreme cît, în nordul Dunării, nu avem decît un singur dialect; subdiviziunile din limba scrisă nu pot fi imaginate fără un corespondent în limba vorbită" [3]. Aşa cum am avut prilejul să arătăm altă dată [4], o asemenea obiecţie izvorăşte dintr-o neînţelegere terminologică şi anulează cel mult termenul de dialect literar, nu şi noţiunea pe care acesta o exprimă. Într-adevăr, unii lingvişti au obiceiul să numească idiomul neolatin din nordul Dunării *limba română*, iar alţii *dialectul dacoromân*, deprindere care este, pe cît se pare, generatoare de confuzii. De vreme ce dacoromâna are *subdialecte* sau *graiuri*, cum putem vorbi, în ceea ce priveşte aspectul ei literar, de *dialecte*? În realitate, G. Ivănescu, care a lansat termenul de *dialect literar*, se adresează, nu o dată, şi termenului de *grai literar*, fapt ce arată că în acel moment se gîndea la *dialectul dacoromân*, şi nu la *limba română*. D-sa dovedeşte astfel că terminologia e, în fond, relativă. Pentru a numi diviziunile locale ale vechii române literare, am propus termenul de *variantă regională*. Găsirea altuia, mai potrivit, va trebui, neîndoielnic, salutată. Esenţialul este de a şti dacă vechea noastră limbă de cultură era unitară sau împărţită în varietăţi regionale. Condamnînd o anumită terminologie, nu facem însă lumină în această chestiune.

---

[1] Vezi *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iaşi, 1947, p. 66—137.

[2] Vezi *Originea şi dezvoltarea limbii române literare*, în „Anale le Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", serie nouă, secţiunea III, ştiinţe sociale, tom. III, 1957, fasc. 1—2, p. 79—95; *Caracterul regional al textelor vechi*, în SCŞt. (Iaşi), Filologie, XIV, 1963, fasc. 1, p. 7—18.

[3] *Originea limbii române literare*, p. 164.

[4] *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 71.

3. Al doilea argument prezentat de G. Istrate constă în observația că „nici unul dintre textele vechi nu reprezintă vorbirea dintr-o singură arie geografică; toate se caracterizează printr-o limbă amestecată" [5]. Formulată în acești termeni categorici, afirmația nu se susține. Pot fi citate nenumărate texte vechi românești unitare sub raportul limbii. La nivelul secolului al XVI-lea, „amestecul" de care vorbește G. Istrate se remarcă fără greutate. Noi înșine am arătat în lucrarea citată mai sus și rămasă necunoscută autorului că „majoritatea monumentelor literare scrise în această perioadă [1532—1588] nu reflectă un anumit grai în toată puritatea lui, ci conțin, într-o proporție mai mare sau mai mică, și elemente de altă proveniență dialectală" [6]. Cauzele acestei stări de fapt sînt multiple. Deoarece au fost discutate în lucrarea sus-menționată, nu vom insista aici asupra lor. Circulația intensă a bunurilor spirituale, dincolo de fruntariile politice ale momentului, furnizează explicația primordială a caracterului „mixt" al textelor românești din secolul al XVI-lea. Reproducîndu-se, în scris sau prin tipar, într-o regiune oarecare a Dacoromaniei, textele, venite de aiurea, erau ajustate, lingvistic vorbind, la normele locale. Ori cu cîtă atenție s-ar fi executat, revizia „scăpa" în mod fatal un număr din particularitățile de limbă aflate în original. Exemplul lui Coresi este elocvent în acest sens, dar nu unicul ce se poate da. Iată deci că aspectul „amestecat" al limbii monumentelor ce ne-au parvenit din secolul al XVI-lea, departe de a infirma existența dialectelor literare, o confirmă din plin. Nu cunoaștem nici un singur text din secolul al XVI-lea care să fi fost reprodus (copiat, tipărit) în altă zonă dialectală și să i se fi respectat, în totalitate, particularitățile lingvistice originale. Prezența unor elemente eterogene în limba unui anumit text nu infirmă, deci, existența unui sistem de norme în regiunile unde a fost scris. Esențială rămîne coloratura dialectală fundamentală a limbii textului respectiv.

Ca un exemplu suplimentar, în cadrul aceluiași punct, G. Istrate citează un număr de fenomene lingvistice „pe care graiurile din Moldova nu le-au cunoscut niciodată, dar *sînt* frecvente în textele traduse ori alcătuite, aici, în secolul al XVII-lea" [7]. Printre ele sînt amintite : imperativul negativ de tipul *nu facereți*, „conjunctivul cu auxiliarul diferențiat", perfectul simplu *dziș*, fonetismele *dzuă*, *Gioi mari*, *Dumineca Florilor*, cuvintele *custa*, *căuta* „a privi", *cumineca*, *cuminecătură*, *mărire* (în loc de *slavă*), *muiere*, *prunc* etc. Nimic mai ușor decît a demonstra, prin fapte (și nu prin simple declarații fără acoperire), falsitatea punctului de vedere susținut de G. Istrate. În privința unora dintre fenomenele citate mai sus ne-am spus mai de mult părerea într-o contribuție rămasă, de asemenea, necunoscută autorului [8]. Am arătat cu acel prilej că eroarea lui G. Istrate constă în credința, nefondată, că repartiția dialectală a dacoromânei a rămas neschimbată din secolul al XVI-lea pînă astăzi și că, apelînd la hărțile ALR, primim informații la fel de valabile despre graiurile actuale și despre graiurile din trecut. Într-adevăr, după părerea D-sale, întrucît „limba nu se schimbă radical într-o perioadă scurtă", nu e de crezut că o serie de particularități de limbă „erau cunoscute vorbitorilor din Tîrgo-

[5] *Originea limbii române literare*, p. 164.
[6] *Op. cit.*, p. 259—260.
[7] *Originea limbii române literare*, p. 164.
[8] *Note asupra localizării textelor vechi după criterii lingvistice*, în LL, XVII, 1968, p. 193.

viște și din Brașov, în secolul al XVI-lea [e vorba de localizarea tipăriturilor coresiene], și că au dispărut, de acolo, ulterior. *Dacă ele nu sînt semnalate, pentru regiunea respectivă, în momentul de față, înseamnă că nu erau cunoscute nici în trecut și Coresi le-a luat din altă parte*" [9]. Atitudinea echivalează cu o negare a dialectologiei istorice și-l duce pe autor la afirmații ale căror consecințe nici măcar nu le-a bănuit. A susține că graiurile moldovenești nu au cunoscut niciodată perfecte simple „tari" de tipul *dziș, scriș* înseamnă a afirma, implicit, că în aceste graiuri perfectul simplu nu a fost niciodată răspîndit (dacă nu peste tot, cel puțin la unele verbe de conjugarea a III-a), ceea ce este de neimaginat. Dacă moldovenii nu l-au avut niciodată în graiul lor pe *muiere* (< lat. *mulierem*), prin ce cuvînt exprimau ei noțiunea de „femme" înaintea secolului al XVI-lea, cînd *femeie* își păstra sensul etimologic de „familie"? E un loc comun în gramatica istorică a limbii române că formele de conjunctiv perfect cu auxiliarul variabil *(eu să fiu făcut, tu să fii făcut, el să fie făcut* etc.) sînt vechi, iar cele cu auxiliarul invariabil *(eu, tu, el să fi făcut)*, astăzi literare, reprezintă o inovație (apărută în secolul al XVIII-lea, în Țara Românească). De multă vreme și în special de la articolul lui G. Frâncu încoace [10], nimeni nu poate avea vreo îndoială în această privință. Așadar, *și* în Moldova, formele cu auxiliarul variabil le-au precedat pe cele cu auxiliarul invariabil. E de neconceput ca graiurile din nord-estul țării să fi cunoscut, sub acest aspect, o altă evoluție decît celelalte graiuri dacoromâne. Ne oprim aici, deși exemplele ar putea continua.

4. De vreme ce textele rotacizante, tipăriturile coresiene, *Palia de la Orăștie* și *Noul Testament de la Bălgrad* sînt de proveniență ardeleană, se întreabă G. Istrate, „putem vorbi, în acest caz, de patru dialecte literare, numai pe teritoriul Transilvaniei?" [11]. În principiu, putem avea oricîte asemenea dialecte pe un teritoriu lingvistic dat. Faptul ar fi posibil în privința Transilvaniei (luată împreună cu Banatul), care, după cum se știe, prezintă discontinuități dialectale destul de importante. Textele rotacizante s-ar întemeia pe graiurile din nordul Transilvaniei, cum se afirmă îndeobște, cele coresiene pe graiurile din sud-estul regiunii, foarte apropiate de cele muntenești, *Palia* ar valorifica particularitățile esențiale ale vorbirii populare din Banat — Hunedoara, în timp ce *Noul Testament de la Bălgrad* ar reflecta limba vorbită în sud-vestul Transilvaniei, care se deosebește din punct de vedere lingvistic de toate cele trei zone amintite mai sus. Se înțelege că lucrurile nu stau chiar atît de simplu și că nu e de ajuns să se scrie un număr de texte într-un anumit grai pentru a putea vorbi de existența unui dialect literar. Problema a mai fost discutată, așa că nu vom zăbovi asupra ei. Să arătăm totuși că G. Ivănescu a delimitat existența a patru dialecte în teritoriul de peste munți : bănățean, ardelean rotacizant, ardelean nerotacizant și muntean, acesta avînd curs în

---

[9] *Originea limbii române literare. Noi contribuții*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", serie nouă, secțiunea III, științe sociale, tom. VI, 1960, fasc. 2, supliment, p. 68 (sublinierile ne aparțin).

[10] *Conjunctivul perfect românesc. Privire diacronică*, în SCL, XXI, 1970, nr. 2, p. 205–227.

[11] *Originea limbii române literare*, p. 165.

sud-estul regiunii [12]. Tot la patru dialecte ne-am fixat și noi în *Baza dialectală a românei literare* (bănățean-hunedorean, nord-ardelean, sud-vest-ardelean și muntean — sud-est-ardelean) [13].

5. „Încă din secolul al XVI-lea tendința de unificare a limbii duce la eliminarea unor caractere prea originale", continuă G. Istrate, „și, deci, împiedică realizarea unei literaturi în dialect". Cel mai elocvent exemplu, în acest sens, l-ar constitui *Apostolul* popii Bratul, scris în graiul din sudul Transilvaniei, dar prezentînd și unele particularități nordice „nu dintre cele mai bătătoare la ochi". *Apostolul* popii Bratul ar fi „mai apropiat de limba literară de mai tîrziu" (mai apropiat decît ce?). Explicația caracterului relativ unitar al manuscrisului sud-est-ardelean ar consta în faptul că „a fost elaborat de un singur individ" [14].

Tendința de unificare lingvistică înăuntrul limbii literare din secolul al XVI-lea a fost de mai multe ori afirmată în cursul timpului, dar niciodată probată. Influența nivelatoare exercitată de textele coresiene sau de cele rotacizante reprezintă o simplă presupunere insuficient argumentată [15]. Semne discrete ale unei asemenea tendințe am observat în paginile *Paliei de la Orăștie* și ale unor texte coresiene. E vorba de eliminarea unor trăsături strict locale, care ar fi stînjenit receptarea lucrărilor, și de înlocuirea lor prin corespondentele comune celorlalte graiuri românești. Așa stau lucrurile, de pildă, cu fonetismul *caltă*, atestat în alte texte bănățene, dar înlocuit în *Palie* prin generalul *cauta*, sau cu termenul *cățîn* din aceeași carte, substituit în unele exemplare prin arhicunoscutul *vas*. Procedînd astfel, autorii anticipează, pînă la un punct, atitudinea traducătorilor *Noului Testament de la Bălgrad*, care încercau o cît mai amplă valorificare a fondului lingvistic comun în cadrul limbii românești de cultură [16]. Așa cum am avut prilejul să arătăm recent, nici unii, nici alții nu puteau brusca evoluția limbii literare, care, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, trăiește prin realizările sale locale, adică prin variantele regionale [17]. Cît privește afirmația despre caracterul (fie și relativ) unitar al scrierilor popii Bratul (și în primul rînd al *Apostolului)*, ea a fost formulată în necunoștință de cauză. Ajunge să aruncăm o privire asupra textelor, ca să ne încredințăm de contrariu. Celor ce nu au acces la manuscris, studiul recent al Marianei Costinescu le mijlocește o idee grăitoare asupra limbii *Apostolului* [18].

6. Împotriva realizării limbii române vechi în tiparele unor dialecte literare ar pleda ceea ce autorul numește *spiritul colectiv* al textelor vechi. Dovedind o știință uimitoare a unor lucruri pe care toți ceilalți cercetători le ignoră, G. Istrate susține că, cu prea puține excepții, „traducerile

---

[12] *Op. cit.*, p. 80—92.

[13] P. 264—266.

[14] *Originea limbii române literare*, p. 165.

[15] Vezi lucrările noastre *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974, p. 120—125 și *Rolul textelor coresiene în procesul de unificare a limbii române literare*, în SLLF, III, 1974, p. 105—139.

[16] Vezi *Baza dialectală a românei literare*, p. 270—271.

[17] Vezi articolul nostru *Locul* **Paliei de la Orăștie** *în dezvoltarea limbii române literare*, în LR, XXXI, 1982, nr. 6, p. 470—473.

[18] *Versiunile din secolul al XVI-lea ale* **Apostolului.** *Probleme de filiație și localizare*, în *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1982, p. 131—144.

religioase au fost efectuate, de la început, nu de o singură persoană, ci de mai multe" [19]. Tot atît de sigur se arată a fi D-sa și atunci cînd afirmă că „traducătorii respectivi nu proveneau dintr-o zonă geografică restrînsă și, prin urmare, aducea, fiecare, o anume zestre lingvistică de acasă" [20]. Singurele lucrări vechi românești datorate unor traducători individuali ar fi, pe lîngă *Apostolul* popii Bratul, amintit mai sus, numai cărțile lui Dosoftei, Samuil Micu și, eventual, Veniamin Costachi [21]. Afirmație hazardată, pe care n-ar avea dreptul s-o facă, cu spirit de răspundere, decît cel ce ar întreprinde, *integral*, exegeza filologică a literaturii noastre vechi, operație care, pînă în prezent, n-a fost efectuată de nimeni. Există, fără îndoială, opere (de mai mare întindere) traduse de două sau mai multe persoane (vezi, de exemplu, *Cazania a II-a* și *Palia de la Orăștie)*. De unde știe cu atîta certitudine G. Istrate că monumente literare ca (de pildă) *Cazania I* (cu *Molitvenicul)*, *Fragmentul Todorescu*, *Liturghierul* din 1570 sau *Pravila* coresiană sînt traduceri colective? Filologii care s-au ocupat, nu de mult, de ele au vorbit în toate cazurile de un traducător unic. O situație similară ne întîmpină dacă trecem în veacul al XVII-lea. O serie de texte, cum ar fi *Leastvița* lui Ioan Scărariul, *Pravila aleasă*, *Învățătură preste toate zilele*, *Catehismul* din 1648 și *Psaltirea* în versuri de orientare calvină, ca să nu citățm decît cîteva dintre lucrările pe care le-am cercetat îndeaproape, prezintă o limbă unitară și au ieșit cu siguranță din pana unui singur traducător. E posibil, fără îndoială, ca unele traduceri să fie rezultatul unei munci de colaborare între doi sau mai mulți oameni de carte. Pînă la localizarea riguroasă, după criterii științifice, a textelor respective, nu avem dreptul de a ne pronunța asupra numărului persoanelor care le-au tradus și cu atît mai puțin să fim siguri că fiecare dintre aceștia vorbea altfel decît ceilalți sau, ca să ne folosim de limbajul figurat al autorului, că „aducea... o anumită zestre lingvistică de acasă".

7. Cel de al șaselea argument (care, așa cum se va vedea, nu este, în realitate, un argument) constă în combaterea unei afirmații puse în contul nostru : „În încercarea de a fixa baza limbii literare cu ajutorul textelor vechi, I. Gheție a propus o delimitare a graiurilor respective, plecînd de la locul unde și-a desfășurat cineva activitatea. Ne putem mulțumi numai cu atît?" [22]. Și G. Istrate citează cinci exemple de cărturari români care au lucrat în afara provinciilor natale, considerînd că în felul acesta a tranșat o problemă, de fapt inexistentă. Răstălmăcind unele considerații ale noastre în legătură cu localizarea textelor vechi, D-sa ne atribuie afirmații absurde, pe care nu le-am făcut niciodată. Semnificativă este, în acest sens, împrejurarea că autorul se mulțumește să ne pomenească numele, fără a face trimiterea de rigoare la lucrarea unde am fi formulat un asemenea punct de vedere. Să admitem însă că ne-am fi făcut vinovați de o astfel de culpă și că am fi ignorat în lucrările noastre originea regională a oamenilor de cultură români. Ce legătură are eroarea noastră cu

---

[19] *Originea limbii române literare*, p. 165.

[20] *Ibidem*, p. 166.

[21] *Ibidem*.

[22] *Ibidem*.

existența sau inexistența dialectelor literare? Absolut nici una. E limpede că G. Istrate a depășit cadrul firesc al discuției și a nimerit într-o chestiune străină.

8. Penultimul argument conține o afirmație în măsură să uimească pe toți cei ce se ocupă de evoluția limbii române literare; toate textele românești vechi (traduse) sînt ardelenești și au, prin urmare, o bază ardelenească! Iată pasajul în cauză: „Baza regională a textelor noastre vechi poate fi pusă în discuție într-o singură formă, după părerea noastră. Toate traducerile respective (cu manuscrisele rotacizante și tipăriturile coresiene în frunte!) sînt de proveniență ardelenească; cele dintîi mai mult din nord, celelalte din sudul Transilvaniei. Spre această concluzie ne duce examenul amănunțit al particularităților de limbă. Pe această bază regională s-a clădit în continuare, din secolul al XVI-lea pînă astăzi. Moldovenii și muntenii n-au plecat de la alte baze" [23]. G. Istrate nu ne arată cine anume a întreprins „examenul amănunțit" al particularităților de limbă, pe temelia căruia D-sa a eșafodat teoria de mai sus, care e, de la un cap la altul, o pripită și disproporționată generalizare a unor constatări ce nu pot fi formulate nici măcar în legătură cu literatura secolului al XVI-lea. Existența unei baze dialectale unice nu face însă de neconceput dialectele literare în marginile limbii noastre vechi. G. Ivănescu nu a susținut, în fond, ceva mult deosebit față de G. Istrate, cînd a vorbit despre o bază dialectală maramureșeană a vechii române literare. Convingerea aceasta nu l-a împiedicat însă să deosebească un număr de variante regionale în interiorul limbii literare: avînd o bază unică, maramureșeană, dialectele prezentau totodată o serie de norme particulare, întemeiate pe trăsăturile graiurilor locale.

Exemplele prin care înțelege autorul să-și întărească afirmațiile conțin mai multe erori. Este greșit să se susțină că în *Biblia de la București* particularitățile nordice sînt preponderente. Deși numărul lor e departe de a fi redus, coloratura dialectală fundamentală a textului este sudică[24]. Nu spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a celui următor „limba noastră literară se îndepărtează, tot mai mult, de baza ei veche și se muntenizează", ci la jumătatea secolului al XVIII-lea [25]. „Primul pas mare în direcția aceasta" nu se datorează lui Ion Heliade Rădulescu, ci cărturarilor anonimi din cele trei provincii românești, din consensul cărora a rezultat, în jurul anului 1750, cea dintîi cristalizare a limbii literare unitare. Înainte de Heliade, trebuie menționat și efortul depus de Petru Maior pentru a realiza o *koiné*, pe baza limbii unice de la 1750 și a graiurilor ardelenești și bănățene, valorificate în spirit latinist [26].

9. Ultimul argument al lui G. Istrate este, de fapt, o reluare a afirmațiilor despre caracterul „colectiv" al vechilor traduceri bisericești, întărită, de astă dată, pe autoritatea științifică a lui C. Erbiceanu și a ...patriarhului Justinian (la G. Istrate: Iustinian) Marina!

---

[23] *Originea limbii române literare*, p. 166–167.

[24] **Biblia de la București** *și procesul de unificare a limbii române literare*, în SLLF, II, 1972, p. 53–66.

[25] Vezi lucrarea noastră *Contribuții la problema unificării limbii române literare. Momentul 1750*, în LR, XX, 1971, nr. 2, p. 113–124.

[26] Vezi *Baza dialectală a românei literare*, p. 481–484.

10. La capătul acestui poate prea lung, dar necesar examen, vom spune că G. Istrate nu a adus nici un argument valabil împotriva existenței dialectelor literare. Afirmațiile D-sale sînt nefundate, atunci cînd nu se plasează de-a dreptul în afara problemei. În lucrarea de care ne-am ocupat, G. Istrate ne avertizează că prezintă „doar cîteva" dintre criticile ce s-ar putea aduce teoriei dialectelor literare. Le așteptăm pe celelalte, în speranța că pînă atunci va reflecta mai îndelung asupra chestiunilor discutate și va cunoaște întreaga literatură a problemei, două condiții *sine qua non* pentru a lua parte la o discuție cu caracter teoretic.

Ianuarie 1984 *Institutul de Lingvistică*
București, str. Spiru Haret nr. 12

ÎMI CER SCUZE SAU *VĂ CER SCUZE ?*

DE

MIOARA AVRAM

Expresia *a cere scuze*, ca și *a cere iertare* sau *a cere voie*, poate fi folosită și în această formă, cu verbul la diateza activă neînsoțit de nici o complinire pronominală. Cînd spunem *Cer scuze pentru deranj, Vinovații cereau iertare, A cerut voie să plece* nu se precizează persoana față de care se formulează cererea (rugămintea) în cauză și nici nu se subliniază implicarea persoanei care o formulează.

De obicei se simte nevoia de a se exprima persoana căreia îi este adresată cererea, ceea ce se realizează fie prin construcția cu un dativ : *a(-i) cere scuze (iertare* sau *voie) cuiva*, fie printr-o construcție prepozițională : *a cere scuze (iertare* sau *voie) de la cineva*. De exemplu : *Vă cer scuze pentru deranj, Vinovații îi cereau iertare, Mi-a cerut voie să plece, A cerut scuze profesorului/A cerut scuze de la profesor.*

Pe de altă parte, se poate simți nevoia de a se exprima implicarea persoanei care este interesată de satisfacerea cererii respective, deci nevoia de a sublinia faptul că subiectul participă intens la acțiunea al cărei obiect îl privește de aproape, se referă la el sau îi aparține. Aceasta se realizează prin construcția reflexivă, cu pronumele în dativ, a verbului din expresiile în discuție : *a-și cere scuze, iertare* sau *voie*. Deci : *Îmi cer scuze pentru deranj, Vinovații își cereau iertare, Și-a cerut voie să plece.*

Folosirea expresiilor *a cere scuze, iertare* sau *voie* în forma reflexivă, cu pronumele în dativ, nu mai permite adăugarea altui dativ pronominal care să indice pe destinatarul cererii ; acesta poate fi indicat numai prin construcții prepoziționale, de exemplu : *Și-a cerut iertare* (sau *voie*) *de la mine, Îmi cer scuze de la* (sau *față de*) *tine*. Se înțelege că nici construcția cu un dativ pronominal al destinatarului nu permite folosirea expresiei în forma reflexivă, astfel încît vorbitorul aflat în prezența acestei restricții are de ales între un dativ al destinatarului sau un dativ (reflexiv) al emițătorului.

Corecte sînt toate construcțiile pe care le-am descris, în sprijinul lor putînd fi aduse citate din literatură, chiar din opera aceluiași scriitor [1]. În funcție de ceea ce vrea sau nu să sublinieze vorbitorul în legătură cu destinatarul cererii sau cu implicarea emițătorului ei, se poate spune atît *vă cer scuze (iertare* sau *voie)*, cît și *îmi cer scuze (iertare, voie)* și, pur și simplu, *cer scuze (iertare, voie)*. Astfel, pentru întîrzierea

---

[1] Pentru variantele de construcție ale expresiei *a cere scuze* situația citatelor literare din DLR ms. s.v. *scuză* este următoarea : 2 citate cu tipul *cere scuze*, 6 cu *ți cere scuze* și 4 (+1 în DLRC) cu *își cere scuze*. Pentru variația la același autor vezi, de exemplu, la Bălcescu *Și acum cereau iertare* / *Își ceru iertăciune* sau la Negruzzi *Îți cer o mie de iertări* / *Am venit să-mi cer iertăciune* (în DLRC s.v. *iertare, iertăciune*).

la o ședință se utilizează de regulă construcții cu destinatarul neexprimat — fie formula „impersonală" *Cer scuze pentru întîrziere*, fie cea participativă *Îmi cer scuze...* —, dar pentru întîrzierea la o întîlnire în doi, unde ești așteptat, se exclude formula impersonală și se preferă construcția cu adresare directă *Vă* (sau *îți*) *cer scuze...* Între construcțiile menționate există un raport de sinonimie [2], dar o sinonimie relativă sau aproximativă, construcțiile avînd numai în linii mari același sens. Ceea ce poate părea surprinzător în alternativa *vă* (sau *îți*) *cer scuze/îmi cer scuze* este aparenta sinonimie între pronumele personal de persoana a doua (singular sau plural) și pronumele reflexiv de persoana întîi.

Obiecțiile care se aduc uneia sau alteia dintre construcțiile *îmi cer scuze* și *vă cer scuze* au în vedere riscul unor omonimii sau polisemii, rezultate în primul rînd din diversele valori ale pronumelui în dativ, fie că e reflexiv sau personal. În cazul lui *îmi cer scuze* este vorba de o polisemie gramaticală [3], prezentă și la *îmi cer iertare*, *îmi cer voie* sau la verbe ca *îmi închipui*, în speță de posibilitatea teoretică de a interpreta această construcție și drept „îmi cer scuze (iertare, voie) mie"; confuzia privește deci aici pe destinatarul scuzelor. În cazul lui *vă cer scuze*, cele două interpretări posibile diferă în ce privește autorul scuzelor, întrucît construcția poate însemna, pe de o parte, „vă cer să primiți scuzele mele, vă adresez cererea mea de a fi iertat, vă prezint scuzele mele", iar, pe de altă parte, „vă cer să-mi prezentați dumneavoastră scuze, pretind scuze din partea dumneavoastră"; firește, la aceste înțelesuri diferite contribuie polisemia verbului *a cere* („a adresa o rugăminte" și „a pretinde" — cf. *a cere socoteală*) și a substantivului *scuză* (abstract „disculpare, iertare" și concret „expresie de regret"). Dublele valori discutate și ambiguitățile antrenate sînt însă numai ipotetice, contextul făcînd limpede, de obicei, înțelesul dat de vorbitor.

De aceea criticile la adresa uneia dintre cele două construcții *îmi cer scuze* și *vă cer scuze* pot fi încadrate în categoria criticilor pedante, care mimează uneori înțelegerea confuză, ca în situația omonimelor lexicale sau a mult discutatelor construcții prepoziționale *un pahar de/cu apă* sau *a pune pălăria în/pe cap* [4]. Incorectitudinea este aici o falsă problemă, care însă are mai mare circulație decît unele probleme reale de cultivare a limbii, poate datorită și intervenției ideii de exprimare politicoasă (mai exact, a temerii ca un anumit enunț să nu fie cumva receptat ca nepoliticos).

În mod special, condamnarea nejustificată a construcției *a-și cere scuze* este atît de răspîndită, încît se găsesc și înregistrări literare ale acestei atitudini, ca următorul pasaj dintr-o recentă traducere: *Să mă ierți însă pentru pedanterie, dar a spune „îmi cer scuze" este o exprimare*

---

[2] Pentru sinonimia gramaticală la nivel morfologic vezi *Gramatica limbii române* editată de Academia Republicii Socialiste România, ediția a doua, tiraj nou, București, 1966, vol. I, p. 52.

[3] Cf. *ibidem* „forme gramaticale cu mai multe valori".

[4] Acad. Al. Graur s-a ocupat în repetate rînduri de problemele „inutile" pe care și le fac unii vorbitori cu presupunerea unor surse de confuzii, numindu-i „căutători de nod în papură": vezi, în special, *Limba corectă*, București, 1963, p. 19—24 și *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 327, 331.

nu tocmai decentă. În felul ăsta pare că-ți ceri scuze dumitale însuți. Corect e să spui „vă cer scuze" (Evgheni Evtușenko, *Dulce ținut al poamelor*, traducere... de Mircea Aurel Buiciuc, București, 1983, p. 152); de observat echivalența dintre *decent* (= politicos?) și *corect*. De fapt, în măsura în care se poate vorbi de o superioritate în ce privește politețea a construcției *vă* (sau *îți*) *cer scuze* față de *îmi cer scuze*, ea provine numai din prezența adresării directe, explicite, care se opune unei adresări neexprimate, dar nu susceptibile de a fi interpretată ca avînd alt destinatar.

Construcția cu adresare directă *vă* (sau *îți*) *cer scuze* este considerată însă și ea echivocă — și susceptibilă de a fi nepoliticoasă în una dintre interpretări — de alți vorbitori, dintre cei mai sensibili la faptele de limbă. Pentru poetul Romulus Vulpescu *a cere scuze* constituie o greșeală atît de supărătoare, încît a socotit necesar să repete protestul public împotriva ei: „Substituind, fără a reflecta la sens, unui termen autohton, *iertare*, un neologism, *scuze*, o veche formulă de bună-cuviință se transformă în contrariul ei; astfel, după modelul *a cere iertare* a apărut mai «elegantul» *a cere scuze*. Numai că *scuzele*, cînd te-ai făcut vinovat de ceva, le *prezinți* celui căruia i se cuvin. El, insultatul, jignitul are dreptul *să ceară*, *să pretindă* celui care l-a supărat (să-i prezinte) *scuze*. *Îți cer scuze* înseamnă, de fapt, *îți cer* (să-mi prezinți) *scuze*!" [5]. După cum se vede, poetul citat critică însăși apariția verbului *a cere* în expresia discutată, care i se pare normală numai cu verbul *a prezenta*. (Într-adevăr, alături de *a cere scuze*, se înregistrează îmbinările sinonime — mult mai rare — *a prezenta*, *a înfățișa*, *a exprima*, mai demult și *a face* + *scuze*.[6]) Explicația etimologică a îmbinării *a cere scuze* nu este însă neapărat înlocuirea pe teren românesc a lui *iertare* prin *scuză* sg. sau pl. (în 1939 A. Scriban dădea, în dicționarul său, expresia în forma „*îți cer scuză* (sau *scuze*)"), ci și calchierea unui model din limba franceză, unde se recomandă tot *présenter des excuses* sau *faire (des) escuse(s)*, dar se spune și *demander excuse* cu același sens [7] (opus lui *exiger des excuses*). Deși asocierea lui *excuse* cu *demander* este considerată o greșeală [8] în franceză, ea a putut fi luată ca model de română tocmai datorită existenței expresiei vechi *a cere iertare*. Cele două modele explică succesul îmbinării *a cere scuze*, care, oricît de anormală ar fi, este consacrată de uz de mai bine de un secol, întîlnindu-se și la scriitori ca Gh. Sion, I.L. Caragiale, I.-Al. Brătescu-Voinești, L. Rebreanu, G. Topîrceanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Al. Sahia, V. Voiculescu, M. Ralea [9] și fiind consemnată fără nici o mențiune corectivă în dicționare [10]. De altfel, mi se pare semnificativ faptul că ezitările curente vi-

---

[5] Sub titlul *Erori sau orori?*, în „Presa noastră", XXI, 1976, nr. 7, p. 40, col. 1—2; sub titlul *De la transparența de nestemată a limbii, la erori care uneori o întunecă*, în „Scînteia", LI, 1982, nr. 12360, p. 4, col. 4.

[6] Vezi DLR ms. s.v. *scuză*.

[7] Vezi la Adolphe V. Thomas, *Dictionnaire des difficultés de la langue française*, Paris, 1956, s.v. *excuse*, recomandarea prohibitivă: „On *demande pardon* à quelqu'un (on ne lui *demande* pas *excuse*)".

[8] Care poate fi pusă în legătură cu respingerea — controversată — a lui *je m'excuse* ca sinonim al lui *excusez-moi*: vezi Adolphe V. Thomas, *lucr. cit.*, s.v. *excuser (s')*; Maurice Grevisse, *Le bon usage. Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui*, Gembloux—Paris, 1969, p. 551.

[9] Vezi citatele din DLR ms. s.v. *scuză*.

[10] Vezi CADE, Scriban, DLRC, DM, MDE, DEX s.v. *scuză*.

zează regimul acestei expresii (în speță determinantele lui *a cere*) și nu structura ei, în care verbul *a cere* este acceptat ca atare.

Așadar, la întrebarea din titlul notei de față, răspunsul referitor la corectitudinea lingvistică nu este selectiv-exclusivist, ci cumulativ (nu una sau alta dintre cele două construcții, ci atît una, cît și cealaltă).

Desigur, fiecare vorbitor are dreptul să aleagă și să prefere una dintre diversele construcții relativ sinonime, fără a neglija nuanțele specifice fiecăreia ; respingerea altora nu trebuie făcută însă cu argumente lingvistice care nu se susțin. Cît despre sinonimie, să nu se uite că există mai multe formule de prezentare a scuzelor și vorbitorii atenți la aspectele exprimării politicoase se pot orienta și spre construcții similare cu substantivul *iertare (Cer iertare, Vă cer iertare, Îmi cer iertare)*, și spre verbele *a scuza/a ierta (Vă rog să mă scuzați/iertați)*, ca și spre formula mai dezvoltată și mai protocolară *Vă rog să primiți scuzele mele.*

Mai 1984

Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

E.F. KONRAD KOERNER, *Ferdinand de Saussure. Genesis y evolucion de su pensamiento en el marco de la lingüística occidental.* Contribución a la historia y a la teoría lingüística, Madrid, Gredos, 1982, 532 p.

În Biblioteca Románica Hispánica, de sub direcția lui Dámaso Alonso, a apărut, în traducerea Gracielei García Montaño, versiunea spaniolă a fundamentalei lucrări despre F. de Saussure, publicată în limba engleză în 1973 de către cunoscutul cercetător al istoriei lingvisticii și editor al revistei „Historiographia Linguistica" — E. F. K. Koerner.

Alegerea temei i-a fost sugerată autorului de constatarea că, în ciuda numeroaselor studii care i-au fost dedicate, teoria saussuriană nu a fost prezentată pînă acum în adevărata ei lumină, în sensul că exegeții ei s-au situat la extreme, fie exagerînd, fie minimalizînd valoarea ideilor expuse în *Cursul de lingvistică generală*. Această situație nesatisfăcătoare se explică prin mai multe cauze: cercetătorii operei saussuriene nu au raportat ideile din CLG la concepțiile științifice și culturale sau — după formula lui K. Koerner — la paradigma intelectuală a epocii în care ele au fost formulate; problema influențelor exercitate asupra lui Saussure a fost tratată superficial, unele teze — neverificate — fiind preluate necritic de la un autor la altul; conceptele fundamentale din CLG au fost analizate izolat, fără raportarea lor la ansamblul teoriei saussuriene; lucrările din ultimele decenii nu au luat în considerare ediția critică a *Cursului* realizată de R. Engler și sursele manuscrise publicate de R. Godel.

În capitolul inițial, *Introducción: esbozo del objetivo de la investigación* (p. 51—72), se argumentează teza că, în mai mare măsură decît alte științe umaniste, teoria limbii este strîns legată de orientarea sociopolitică și culturală a unei epoci și, ca atare, istoria lingvisticii este domeniul care reflectă prin excelență istoria ideilor. Constituirea lingvisticii saussuriene pe fondul paradigmei intelectuale de la sfîrșitul secolului al 19-lea și începutul secolului nostru și afirmarea ei ca o nouă orientare în știința limbii ilustrează în modul cel mai clar această teză.

Lucrarea lui K. Koerner este divizată în două mari secțiuni. Prima, intitulată *F. de Saussure y el desarrollo de su teoría lingüística* (p. 73—290), urmărește stabilirea epistemologiei din perioada 1870—1910, cu atenție specială la teoriile din domeniul sociologiei, al economiei politice și al psihologiei — foarte importante în epocă; totodată, autorul a recitit un mare număr de lucrări lingvistice, de obicei trecute cu vederea sau apreciate unilateral și superficial, în care a găsit importante puncte de contact cu teze saussuriene.

Sînt prezentate mai întîi datele biografice (p. 77—96) și relația lor cu opera lui Saussure. În ceea ce privește influența unor științe sociale, K. Koerner demonstrează, cu argumente convingătoare, că, deși este de presupus că lingvistul genevez era la curent cu realizările lor, nu există nici o dovadă că ar fi preluat direct din ele concepte teoretice pe care să le fi transpus în știința limbii; sursele lui imediate au fost lucrările lingvistice ale predecesorilor și ale contemporanilor lui din a doua jumătate a secolului trecut, care integraseră în opera lor concepte extralingvistice (de ex. teze hegeliene și darwiniste la Aug. Schleicher, psihologia herbartiană la H. Steinthal și H. Paul etc.). Un fapt nou pus în lumină de K. Koerner este locul important care revine lui W. D. Whitney, considerat *el precursor de Saussure par excellence* (p. 170—171). Un loc de seamă revine și neogramaticilor H. Paul și E. Sievers; dintre reprezentanții școlii de la Kazan, o influență mai marcantă pare să fi exercitat N. V. Kruszewski. Se constată totodată unele asemănări între teoria saussuriană și unele idei din lucrarea fundamentală a lui G. von der Gabelentz, *Die Sprachwissenschaft* (1891).

Concluziile acestei prime secțiuni sînt următoarele: informațiile noastre privitoare la izvoarele gîndirii lingvistice saussuriene sînt incomplete; ar trebui stabilite categoriile de lucrări — în special cele cu subiect extralingvistic — din biblioteca lui; e necesar să se completeze cadrul epistemologic general al epocii lui; investigațiile privind orientările din epocă în domeniul sociologiei, psihologiei, filozofiei și economiei politice arată că multe idei erau „în aer", întîlnindu-se în mod independent în diverse domenii și la diverși autori; Saussure a preluat un număr de teze curente în vremea lui, pe care le-a reelaborat, construind un sistem propriu și coerent, cu multe aspecte originale.

În cea de a doua secțiune a volumului i, intitulată *La evolución de los principios saussureanos y su pertinencia para las teorías*

contemporáneas del lenguaje (p. 291—501), K. Koerner urmăreşte modul în care s-au constituit patru concepte saussuriene, pe care le consideră a fi avut un impact mai puternic asupra lingvisticii generale postsaussuriene; în analiza fiecăruia au fost avute în vedere trei aspecte, şi anume: tratarea anterioară a conceptului, remodelarea lui în cadrul teoriei saussuriene şi dezvoltarea lui în curentele lingvistice din secolul nostru.

Este luată mai întîi în discuţie distincţia dintre *langue* şi *parole* şi relaţia lor cu *langage*. Opoziţii binare sau ternare întrucîtva similare se întîlnesc în multe lucrări din epocă, mai aproape de formulările saussuriene fiind cele din opera lui Hegel şi a lui H. Paul; ideea caracterului social al limbii (opusă vorbirii) pare a proveni de la W. D. Whitney (influenţat de Spencer) şi de la A. Meillet (influenţat de Durkheim). Tezele lui Saussure privitoare la aceste concepte antinomice au fost formulate treptat, cu modificări (ceea ce explică aparentele contradicţii), clarificarea lor a fost tardivă şi incompletă. În deceniile ce au urmat publicării *Cursului* antinomia *langue* ~ *parole* a fost dintre cele mai fertile.

Lingviştii cu preferinţă pentru teorie au dezvoltat ideile despre *langue* ca entitate abstractă (de ex. V. Brøndal), cei cu orientare pragmatică (de ex. L. Bloomfield) au pus accentul pe *parole;* distincţia *langue* ~ *parole* a stat la baza creării fonologiei în şcoala pragheză şi a fost interpretată în variate moduri de psiholingvişti; diviziunea ternară a fost mai rar luată în considerare; un mod nou de înţelegere a ei a formulat în 1952 E. Coşeriu în lucrarea *Sistema, norma y habla*, în timp ce L. Hjelmslev (1942) a încercat să înlăture inconsecvenţele privind conceptul saussurian de *langue* prin relevarea triplului ei aspect: *schemă* (formă pură) ~ *normă* (realizarea socială a schemei) ~ *uz* (realizarea individuală a schemei); unii lingvişti (de ex. E. Buyssens) au adăugat schemei tripartite conceptul de *discours*, iar N. Chomsky a revenit la distincţia binară, înţeleasă de el ca opoziţia *competenţă* ~ *performanţă*.

Posibilitatea dublei abordări a fenomenului lingvistic se întîlneşte din secolul al 18-lea, mai întîi ca opoziţie între punctele de vedere raţional şi empiric (A. F. Bernhardi), apoi descriptiv ~ istoric (secolul al 19-lea), uneori reprezentată ca opoziţie axă orizontală ~ verticală (H. Schuchardt, W. Meyer-Lübke).

Distincţia saussuriană *sincronie* ~ *diacronie* e însă mai aproape de aceea dintre *static şi dinamic* la A. Comte; frapează unele afinităţi de idei din CLG cu cele formulate de T. G. Massaryk în *Versuch einer concreten Logik* (1887), de N. V. Kruszewski în *Prinzipien der Sprachentwicklung* (1884) şi de H. Paul în *Prinzipien der Sprachgeschichte* (1880).

Saussure a formulat riguros conceptul de sincronie, a accentuat importanţa distincţiei sincronie ~ diacronie; fără a fi subestimat lingvistica istorică, el a fost preocupat mai ales de probleme care cereau în primul rînd o tratare sincronică.

În timp ce şcoala pragheză a respins ca nefundată opoziţia netă dintre sincronie şi diacronie, în lucrări cu caracter mai ales metodologic, în descriptivismul american şi la autorii gramaticilor transformaţionale accentul a fost pus pe tratarea sincronică a faptelor de limbă. Lucrarea de sinteză a lui E. Coşeriu *Sincronía, diacronía e historia* (1958) a adus sugestii interesante, care însă au fost puţin luate în considerare. După părerea lui K. Koerner, multe aspecte teoretice legate de dihotomia sincronie ~ diacronie au rămas nerezolvate; valoarea ei euristică şi impactul ei potenţial asupra teoriei limbii nu au fost încă pe deplin dezvăluite şi este de presupus că ea va mai preocupa încă multă vreme spiritele.

În discutarea conceptului de *semn lingvistic*, Koerner arată mai întîi că unele aspecte ale teoriei semiologice a lui Saussure îşi află antecedente în filozofia limbii din antichitatea greacă. Printre sursele mai directe el îl citează pe W. D. Whitney (dar cu o altă interpretare a arbitrarului) şi pe J. N. Madvig (în teze de sorginte hegeliană). Dar lui Saussure îi aparţin exclusiv sugestii importante şi originale asupra felului cum s-ar putea crea o teorie a limbii bazată pe principii semiotice. E de reţinut că, încă în *Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes* (1878), lingvistul genevez a folosit conceptul de *sistem* într-un mod necunoscut în epocă şi a tratat vocalele indo-europene ca valori rezultînd din interrelaţia lor reciprocă; tezele despre natura semiologică a limbii le-a formulat pentru prima oară în 1894, într-un eseu neterminat despre Whitney. Conceptul saussurian de *semn lingvistic* e inseparabil de acelea de *sistem* şi de *valoare* — privite în aspectele lor abstracte (după cum demonstrează comparaţia cu şahul). În teoria semiologică a lui Saussure sînt unele inconsecvenţe (de ex. semnul considerat fonem sau cuvînt în totalitate sau numai semnificantul sonor). R. Engler a demonstrat în cîteva lucrări importanţa conceptului de arbitrar ca element crucial (chiar dacă nu singurul) al teoriei semiologice din CLG.

Din lingvistica postsaussuriană au fost discutate aspecte particulare (arbitrar, motivare, linearitate), fără raportare la ansamblul teoriei; conceptul de semn a fost identificat de diverşi lingvişti cu cuvîntul, cu morfemul sau cu fonemul, cu monemul, sintagma sau propoziţia. Tezele saussuriene au fost aplicate, cu puncte de vedere proprii, la alte domenii

în afara limbii; astfel, în directă contradicție cu teza saussuriană după care lingvistica este un caz particular al semiologiei, R. Barthes a afirmat că orice sistem semiotic are un component lingvistic. Despre natura semiotică a limbii F. de Saussure a discutat în mai multe rînduri și în moduri diferite, fapt care explică multitudinea de interpretări, adesea neconforme cu intențiile și cu concepția lui generală.

Al patrulea concept saussurian discutat de K. Koerner este acela al *limbii ca sistem de relații*. Despre caracterul organizat al limbii s-au făcut mențiuni încă din antichitate; în secolul al 19-lea ea e în mod curent caracterizată drept organism sau sistem. În legătură cu organizarea elementelor pe cele două axe — a simultaneității și a succesiunii —, idei și chiar formulări apropiate de cele din CLG se întîlnesc în opera lui H. Paul și a lui N. V. Kruszewski.

La Saussure conceptul de sistem, înțeles în variate moduri, apare în mod constant de la primele lucrări (1872) pînă la varianta finală a *Cursului* (1911). În expunerea din CLG, relațiile sintagmatice și asociative sînt puse la baza organizării și funcționării sistemului lingvistic. După părerea lui K. Koerner, în lingvistica postsaussuriană nu au fost cercetate suficient implicațiile celor două tipuri de raporturi, ele nu au fost încorporate într-o teorie generală a limbii, nu s-a înțeles valoarea teoretică (și nu doar metodologică) a distincției dintre ele și nici impactul conceptului saussurian de *sintagmă*. L. Hjelmslev a contribuit la formalizarea teoriei saussuriene cu prețul suprasimplificării faptelor și al distorsiunii unor idei din *Cours;* în școala londoneză conceptele saussuriene au fost traduse prin acelea de *collocation* ~ *colligation*, iar J. R. Firth a aplicat conceptul de *structură* la relațiile pe axa orizontală, opunîndu-l aceluia de *sistem*, aplicat relațiilor pe axa verticală. O teorie sintagmatică interesantă a elaborat Fr. Mikuš (în polemică cu H. Frei), rămasă însă fără ecou. Mai multă atenție s-a acordat lucrării *Éléments de syntaxe structurale* a lui L. Tesnière (1959), în care se află încorporate unele teze saussuriene.

În capitolul final, *Conclusión: el Cours de Saussure y el estado de la ciencia lingüística* (p. 487—501), autorul constată că, după două generații de la apariția *Cursului* lui Saussure, teoria limbii nu ocupă încă locul cuvenit în cadrul lingvisticii, iar istoria științei limbii nu a atins încă un nivel de maturitate acceptabil. Cele două domenii sînt strîns legate și se condiționează reciproc. Cunoașterea profundă și aprecierea corectă a contribuției predecesorilor presupun cu necesitate crearea unui cadru teoretic.

Lucrarea lui K. Koerner se constituie ca o primă contribuție — pentru un cadru temporal limitat — la stabilirea unei asemenea epistemologii. Ea reușește să plaseze gîndirea lingvistică a lui Saussure în perspectivă istorică, să reconstituie procesul formării unor concepte și să le aprecieze atît în cadrul teoriei saussuriene în ansamblu, cît și pe fondul concepțiilor lingvistice din epocă. În modul acesta se conturează și mai clar meritele reale ale CLG ca operă care a pus bazele paradigmei lingvistice din secolul nostru.

Iunie 1984

LUCIA WALD
București, str. Gara de Nord nr. 2

OLIMPIA BERCA, *Dicționar istoric de rime (Dosoftei — Arghezi)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 367 p.

I. *Dicționarul istoric de rime* publicat recent de Editura Științifică și Enciclopedică, în realitate un dicționar istoric și de frecvență al cuvintelor-rimă, este prima lucrare de acest gen din lingvistica românească. Singular prin conținut, concepție și amploare, volumul este, în mod indiscutabil, o realizare notabilă a Olimpiei Berca, cercetătoare cunoscută specialiș tilor prin numeroase studii consacrate unor aspecte diverse ale limbajului poetic românesc.

Răspunzînd unor necesități de cercetare evidente, ideea de a întocmi un dicționar istoric și de frecvență al cuvintelor-rimă utilizate în poezia românească de la origini pînă în contemporaneitate aduce o perspectivă nouă asupra unui domeniu considerat pînă nu de mult propriu creatorilor de poezie.

Față de dicționarele de rime publicate anterior, în care era arătată, prin alcătuirea unui „repertoriu virtual al recurențelor omofonice" (p. 6), c o m p e t e n ț a r i m i c ă a limbii române, *Dicționarul istoric de rime* își propune să prezinte p e r f o r m a n ț a r i m i c ă realizată de 32 dintre cei mai de seamă poeți români de la Dosoftei la Tudor Arghezi.

Pentru a atinge acest scop, Olimpia Berca a fișat exhaustiv 38 de volume reprezentative pentru creația lui Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Anghel, Tudor Arghezi,

George Bacovia, Ion Barbu, Lucian Blaga, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cîrlova, Costache Conachi, Miron Costin, George Coşbuc, Ion Budai-Deleanu, Alexandru Donici, Dosoftei, Mihai Eminescu, Octavian Goga, Ion Heliade-Rădulescu, Şt. O. Iosif, Al. Macedonski, Ion Minulescu, Barbu Paris Mumuleanu, Anton Pann, Ion Pillat, George Topîrceanu, Alecu, Iancu, Ienăchiţă şi Nicolae Văcărescu, Alexandru Vlahuţă, Vasile Voiculescu şi Duiliu Zamfirescu.

Din această îndelungată şi obositoare muncă, ce presupune o remarcabilă perseverenţă şi pasiune, au rezultat, după afirmaţia autoarei (p. 7), aproximativ 60 000 de perechi de cuvinte-rimă. Acestea, după ce au fost supuse „unei examinări lexicologice, lexicografice şi fonosemantice" (p. 7), au fost ordonate alfabetic, avîndu-se în vedere primul component al celei mai vechi atestări a unui cuplu rimic. Acest prim component a devenit titlu de articol, sub el fiind ordonate, tot după principiul alfabetic, toate cuvintele-rimă pereche înregistrate în poeziile parcurse. Sub perechea rimică a cuvîntului titlu de articol sînt inserate, în ordine cronologică, siglele volumelor din care au fost extrase atestările cuplului rimic, cu indicarea, pentru economie de spaţiu, a cel mult două dintre paginile pe care ele apar.

Un sistem grafic simplu (/ şi //) indică ceea ce autoarea numeşte unilateralitatea, respectiv bilateralitatea cuplului rimic (p. 15), iar o cifră culeasă între paranteze rotunde arată numărul atestărilor pe care le are cuplul rimic citat într-o anumită sursă, ori de cîte ori acestea sînt mai numeroase decît 2.

Notele care însoţesc textul dicţionarului oferă informaţii diverse asupra perechilor de cuvinte-rimă înregistrate. Aflăm astfel în cadrul lor sensul unor termeni mai puţin cunoscuţi, comentarii asupra cîte unui tip de îmbinare rimică, versuri exemplificatoare pentru cuplurile mai puţin obişnuite sau indicaţii pentru diferenţierea unor cuvinte titlu de articol omonime.

Cele 348 de pagini ale dicţionarului propriu-zis sînt precedate de o prefaţă semnată de Ion Gheţie (p. 5), de un concis, dar substanţial studiu introductiv (p. 6—17), de o listă a izvoarelor şi a siglelor (p. 18—19) şi de una în care sînt cuprinse abrevierile utilizate în volum (p. 19) [1].

[1] Avînd în exclusivitate un scop practic, de „descifrare" a trimiterilor şi indicaţiilor utilizate în volum, aceste liste ar fi trebuit să rezulte din ordonarea strict alfabetică a siglelor şi a abrevierilor. În consecinţă, abaterile de la criteriul alfabetic, deşi puţin numeroase şi justificate prin ordonarea alfabetică a numelui autorilor fişaţi, ar fi trebuit evitate.

Introducerea lucrării, competentă şi bine documentată, conţine, în afara principiilor şi normelor de lucru [2], un studiu de sinteză asupra materialului oferit spre cercetare tuturor celor interesaţi. Pot fi găsite aici idei şi concluzii interesante, care vor reţine cu siguranţă atenţia specialiştilor. Semnalăm în mod special datele extrase din cercetarea n u c l e u l u i f u n d a m e n t a l al cuvintelor-rimă şi a relaţiilor acestora cu „s u b s i s t e m u l d i s p o n i b i l", respectiv cu f o n d u r i l e i n d i v i d u a l e de cuvinte-rimă ale diverşilor poeţi avuţi în vedere (p. 9—13), precum şi sugestiile referitoare la procesul de sintagmatizare a cuplurilor rimice în poezia românească (p. 14) [3].

II. Aparent uşor de realizat, mai ales cînd dispune de o concepţie şi de o metodă clare, o lucrare ca aceasta pe care o recenzăm presupune totuşi învingerea unor dificultăţi multiple, legate atît de extragerea materialului, cît şi de organizarea lui într-un volum care să corespundă cît mai bine scopului ştiinţific urmărit: redactarea unui instrument de lucru util, a unei surse de material pentru viitoarele studii asupra particularităţilor şi istoriei rimei româneşti.

Nivelul de ansamblu al *Dicţionarului istoric de rime* dovedeşte că autoarea a reuşit în majoritatea situaţiilor să învingă aceste dificultăţi. Manipularea unei cantităţi imense de material, în condiţiile obligaţiei de a include rezultatele cercetării într-un spaţiu tipografic prin forţa împrejurărilor limitat, dar şi absenţa unor clarificări de detaliu [4] sau ignorarea unor aspecte considerate mai puţin importante (transcrierea cuvintelor-rimă, de exemplu) au dus însă, în mod aproape inevitabil, la apariţia unor inconsecvenţe sau a unor lacune. Asupra cîtorva dintre acestea ne vom opri

[2] Acestea au fost făcute cunoscute şi prin articolul *Principii şi metode în elaborarea unui Dicţionar istoric de cuvinte-rimă*, publicat în SCL, XXXII, 1981, nr. 6, p. 641—646.

[3] Olimpia Berca prezintă unele dintre concluziile obţinute prin cercetarea materialului pe care l-a avut la dispoziţie în studiul *Sistemele rimei*, publicat în LR, XXX, 1981, nr. 6, p. 603—616; XXXI, 1982, nr. 4, p. 63—68.

[4] Lipsesc în primul rînd precizările referitoare la modul de abordare a cuvintelor (formelor) compuse aflate în poziţie de rimă. Faptul antrenează după sine, în cazul formelor verbale, de exemplu, reţinerea fără nici o excepţie a conjuncţiei *să* şi a pronumelui reflexiv *(se)*, în vreme ce verbul auxiliar şi negaţia sînt eliminate ori de cîte ori nu sînt cerute în mod expres de structura fonetică a perechii rimice.

în rîndurile următoare, adăugînd uneori şi consideraţii asupra unora dintre normele de elaborare a volumului.

1. Considerată de regulă un simplu act mecanic, mai ales în condiţiile în care sursele au, ca în cazul cărţii de faţă, date foarte recente de apariţie (1939—1974), extragerea cuvintelor-rimă a impus de multe ori Olimpiei Berca modificarea scrierii unor cuvinte în conformitate cu normele ortografice actuale. În cîteva situaţii însă, forme grafice diferite ale aceluiaşi cuvînt-titlu au pătruns în dicţionar ca articole independente[5] (*bordee* şi *bordeie*, *poenii* şi *poienii*, *smălţuite* şi *zmălţuite*, *smeu* şi *zmeu*, *smintite* şi *zmintite*) sau au fost grupate în acelaşi articol, grafia neconformă cu normele scrierii literare actuale fiind considerată variantă fonetică (*ca(i)er*, *cheamă (chiamă)*, *cheie (chee)*, *femeie (femee)* etc.).

2. Pentru a face economie de spaţiu tipografic, autoarea volumului a grupat într-un singur articol de dicţionar formele articulate şi nearticulate ale aceluiaşi cuvînt-rimă. Cu acelaşi scop, variantele fonetice regionale sau arhaice au fost unite sub forma literară actuală ori de cîte ori fişele extrase indicau existenţa acesteia din urmă şi, firesc, diferenţele dintre variante nu se semnalau în partea finală a cuvintelor-rimă. (Potrivit acestui ultim corectiv, *beau* şi *beu*, *călcaie* şi *călcîie*, *harfă* şi *harpă*, *Ioan* şi *Ion* sînt lucrate corect în articole separate.) Aplicată de regulă consecvent[6], această normă tehnică aduce după sine nu numai o economie de spaţiu tipografic (p. 16), ci şi concentrarea informaţiei referitoare la un anumit cuvînt-rimă.

Situaţia se prezintă însă cu totul diferit în cazul aşa-numitelor „variante lexicale" (cel mai adesea derivate cu prefixe ale unui cuvînt de bază), pe care Olimpia Berca îşi propune (p. 15—16), din aceleaşi raţiuni practice, să le unească într-un singur articol. Aplicarea consecventă a acestei norme tehnice, la care se pare că chiar autoarea a renunţat[7], ar fi dus, după părerea noastră, prin apariţia mai multor articole de tipul *împreună (depreună, dimpreună)*, la negarea unităţii formă/sens, definitorie pentru conceptul de cuvînt-rimă.

3. Este evident pentru oricine parcurge fie şi superficial *Dicţionarul istoric de rime* că numărul articolelor este mult inferior aceluia al cuvintelor-rimă excerptate, întrucît, conform tot unei norme tehnice, titlul de articol devine doar primul component al celei mai vechi atestări a unui cuplu rimic.

Cititorul dornic să afle dacă un anumit cuvînt apare în poziţie de rimă în opera autorilor cercetaţi de Olimpia Berca va trebui, în consecinţă, să parcurgă întregul volum, dacă întîmplător cuvîntul căutat apare doar ca al doilea element al unui cuplu rimic, sau să imagineze toate posibilele variante fonetice arhaice sau regionale ale acestuia, dacă forma cuvîntului-rimă excerptat nu este cea literară. Un sistem de corelaţii, uzual în lucrările de lingvistică, cu menţionarea formei literare actuale, absente din volum, la locul indicat de ordinea alfabetică sau într-un indice final, ar fi uşurat mult cercetările viitoare.

4. Aceeaşi eficienţă practică ar fi avut existenţa unor note care să explice sau să exemplifice o serie de cuvinte-rimă mai puţin sau deloc cunoscute (*alfeul, dulvùri, edebali, edom, eglantină, gaeret, garrik, gazep, hortomandie, menalea, şundadel, teful* etc.)[8], sau să indice cu consecvenţă faptul că un cuplu rimic provine din segmentarea artificială a unei rime ternare sau a unei rime în lanţ, greu de încadrat altfel în structura lucrării.

5. Menţionăm, în sfîrşit: plasarea din eroare a unei părţi din articolul *oleacă* în cadrul literei *L* (p. 190)[9]; existenţa, din acelaşi motiv, probabil, a două articole *suspină*; cîteva mărunte greşeli de tipar (*hageallk*, nu

---

[5] Cuvintele titlu de articol la care facem trimitere sînt culese cu litere cursive (spre deosebire de dicţionar, unde ele sînt reproduse cu aldine). Am respectat în schimb modul de notare a variantelor fonetice (reale sau presupuse), chiar dacă acesta a fost uneori inconsecvent (vezi mai jos *ca(i)er*, dar *cheie (chee)*, de exemplu).

[6] În afară de includerea în articole separate a cuvintelor-rimă *albină* şi *albină(a)*, respectiv *vîltoare* şi *vultoare(a)*, semnalăm două neconcordanţe între afirmaţiile din *Introducere* şi situaţia existentă în dicţionar: prima are în vedere separarea corectă a variantelor fonetice *picioare* şi *picere*, în vreme ce la p. 15 se afirma că ele ar fi trebuit lucrate în acelaşi articol; cea de a doua se referă la articolul *învinge (învince)*, care uneşte două variante fonetice diferite în partea finală, în ciuda afirmaţiilor făcute la p. 16.

[7] Din cele trei exemple-tip citate în *Introducere* (p. 16) pentru ilustrarea normei la care facem referire, două, *înainte (nainte)* şi *laolaltă (după olaltă)*, nu există ca atare în dicţionar, elementele lor componente fiind lucrate în articole separate.

[8] Dată fiind scrierea tuturor cuvintelor-titlu din dicţionar cu iniţială majusculă, este posibil ca unii dintre termenii citaţi de noi să fie nume proprii.

[9] Cuplurile rimice aflate aici trebuie unite cu acelea existente, sub aceeaşi formă titlu, pe p. 235.

hagearlik; cuplurile rimice *vage/doage* și *văgăuni/căpcăuni* nu se găsesc în Barbu, 82 — primul și 83 — al doilea); cîteva rime lipsă *(ba-ba/la-ba* Arghezi, II, 129; *Ciobanu/anul* Alexandrescu, 373; *dinainte/minte* Eminescu, I, 194; *el/tembel* Vlahuță, 118; *fură/prescură* Arghezi, IV, 205; *mare* (adj.)*/vînzare* Alexandrescu, 373; *nisam/Adam* Arghezi, IV, 98; *sîntă/pălindă* Eminescu, IV, 39; *foale/fasoale* Arghezi, IV, 197; *vacul/sacul* Costin, 322; *zbor/izvor* Alexandrescu, 339; *zi* (subst.)*/înghiți* Eminescu, IV, 17).

III. Fără să vrea să diminueze meritele lucrării recenzate, observațiile și sugestiile incluse în paginile anterioare dovedesc faptul că *Dicționarul istoric de rime* elaborat de Olimpia Berca, un instrument de lucru ce se adresează deopotrivă lingviștilor și istoricilor literari, invită la studiu și la reflecție, dovedindu-și și în acest fel utilitatea incontestabilă.

Iunie 1984

GH. CHIVU
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

ILIE DAN, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1983, 199 p.

Grupînd „o serie de studii și articole legate de istoria limbii române" (p. 5), cartea de față se adresează, în concepția autorului, atît profesorilor de limba română, cît și elevilor și studenților. Volumul cuprinde două părți, aproximativ egale ca întindere : *Latinitate — romanitate (I)* și *Toponimia — „graiul pămîntului"* (II). În prima parte sînt incluse patru studii : primul de lingvistică românică *(Romanitatea limbii române)*, al doilea de istoria lingvisticii *(Un precursor în istoria limbii române)* și ultimele două de istoria limbii române *(Un aspect particular în morfologia românească : vocativul, Privire istorică asupra articolului hotărît românesc)*. Partea consacrată toponimiei cuprinde următoarele titluri : *Nume proprii și nume comune, Cu privire la raportul dintre toponimie și istorie, Cîteva toponime istorice din Valea Solonețului, Observații asupra toponimiei Văii Solonețului, Implicații istorice în studiul toponimiei românești*. Dintre aceste cinci titluri, patru sînt republicări (fără modificări). Un indice de autori încheie lucrarea.

În economia cărții, un accent deosebit se pune pe cercetarea numelor de locuri, care reprezintă, cum metaforic se exprimă autorul, „graiul pămîntului". Prin aceste „contribuții", autorul vrea să ofere un model pentru cei care vor întocmi monografii, studii, glosare și dicționare.

În cele ce urmează, ne vom limita la discutarea secțiunii consacrate toponimiei.

Plecînd de la ideea că orice studiu al numelor de locuri de pe un teritoriu „trebuie să pornească de la teoria numelui propriu" (p. 129), Ilie Dan reia și aprofundează, în primul articol de toponimie, *Nume proprii și nume comune*, teoria numelui propriu, în opoziție cu numele comun. Fără a aduce un punct de vedere original, articolul este o bună sinteză (bazată pe o bibliografie bogată) a opiniilor exprimate pînă acum privind teoria numelui propriu.

În articolul *Cu privire la raportul dintre toponimie și istorie*, autorul subliniază pe bună dreptate caracterul interdisciplinar al toponomasticii, în care se întîlnesc lingvistul, istoricul, geograful, sociologul. În acest sens el face o pledoarie pentru necesitatea documentării istorice, a cercetării morfologiei terenului, a elementelor de cultură materială din zona respectivă. Datele obținute în urma acestor investigații, coroborate cu anchetele făcute pe teren, duc în mod sigur la stabilirea unor etimologii corecte, la localizarea unor sate dispărute, la stabilirea „vîrstei" „unor nume de locuri și a realităților pe care ele le denumesc" (p. 139).

Fidel opiniilor împărtășite în articolul cu privire la toponimie și istorie, într-un studiu cu caracter aplicativ, *Cîteva toponime istorice din Valea Solonețului*, Ilie Dan încearcă să stabilească etimologia numelor de sate : *Dinești, Costina, Germin, Liuzi* prin apelul permanent la sursele arhivistice. Același caracter aplicativ îl are și studiul monografic *Observații asupra toponimiei Văii Solonețului*, în care se încearcă definirea particularităților toponimice ale zonei cercetate.

Articolul *Implicații istorice în studiul toponimiei românești* reia întru totul ideile din articolul *Cu privire la raportul dintre toponimie și istorie*, ajungîndu-se adesea la repetiții supărătoare de idei și citate.

Privite în ansamblu, articolele lui Ilie Dan au un caracter vădit didactic, ele fiind prin aceasta utile începătorilor, dar neinteresante pentru specialiști. De aceea unele idei revin în fiecare articol și se reargumentează de fiecare dată cu trimiterile de rigoare la sursele bibliografice corespunzătoare. Din mulțimea citatelor aduse în sprijinul argumentării unor idei nu reiese întotdeauna punctul

de vedere original al autorului. De aceea, primele două „Contribuții" ar putea fi considerate drept sinteze de toponimie. Contribuția originală a autorului este relevantă mai mult în studiile cu caracter aplicativ, referitoare la toponimia Văii Solonețului. Și în aceste studii însă, autorul păcătuiește prin reluarea unor idei și a unor observații dintr-o altă carte a sa, *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord*, Iași, Editura Junimea, 1980, 229 p. Într-o recenzie la această carte, E. Bureța făcea printre multe alte observații și pe aceea a nepotrivirii titlului cu problemele abordate în volum, un titlu, spunea el, „confecționat de circumstanță" (Emilian N. Bureța: Ilie Dan, *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord*, în „Arhivele Olteniei", Serie nouă, 1983, nr. 2, p. 205).

Numele de sate: *Costîna, Dinești, Liuzi*, care au constituit obiectul cercetării în *Toponimie și continuitate...*, reapar comentate în noul volum, autorul însușindu-și numai în parte observațiile lui E. Bureța privitoare la soluțiile etimologice date, fără a face, de această dată, trimiterea bibliografică necesară. *Observații asupra toponimiei Văii Solonețului* este o reluare în sinteză a capitolului omonim și mai ales a *Concluziilor* din mai sus-numita carte.

În toponimia Văii Solonețului, autorul delimitează diverse straturi de toponime: A. **Stratul românesc**, B. **Stratul slav**, C. **Stratul slav-răsăritean (ucrainean)** (p. 170). Remarcăm pe scurt că autorul n-a observat că în fiecare „strat" sînt mai multe alte straturi. Noțiunea de **strat** ar trebui folosită numai pentru fenomenele lingvistice dispuse pe orizontală. Sînt tot atîtea straturi cîte nivele orizontale există în adîncime (vezi: Gh. Bolocan, *Stratificare în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, nr. 6, p. 583).

De asemenea, ținem să precizăm că unele constatări făcute în această zonă nu reprezintă decît trăsături particularizate ale unor fenomene care pot fi întîlnite, în condiții similare, pe întreg teritoriul românesc. Astfel, dispariția caracterului motivat al unor toponime de tipul: *Dumbrava*, teren arabil, și *Rîmnic*, luncă, invocată de autor ca „un aspect interesant" în toponimia Văii Solonețului, reprezintă o situație frecventă în întreaga toponimie românească. Existența unor arii toponimice distincte în regiunile de munte, în opoziție cu regiunile de șes (p. 168), reprezintă un factor comun și altor zone cu o dispoziție similară a reliefului.

Folosirea metodei statistice în studiile lingvistice nu este lipsită de interes. Este regretabil însă că, în cazul de față, autorul nu s-a gîndit să comenteze datele obținute prin această metodă (p. 172—173). Studiile de statistică sînt utile numai dacă au la bază principii bine stabilite. Pe scurt spus, trebuie să fie clar ce numeri și pentru ce. Datele prezentate la p. 172 n-au practic nici o valoare, în primul rînd pentru că numai numărul cuvintelor dintr-un nume de loc nu spune nimic despre structura lui. Ce înseamnă un toponim cu șase termeni? Format din șase cuvinte? Interesant ar fi, în astfel de structuri, să se precizeze numărul elementelor relevante pentru caracterul toponimic al formației. Așa, de pildă, în *Crivina de la Boldu al Mare*, faptul că toponimul este format din șase cuvinte are puțină importanță. După noi, este deosebit de important că este format din două elemente toponimice. Prepozițiile sau articolele sînt elemente de legătură care se comportă la fel ca în planul limbii comune. În al doilea rînd, statistica fără prezentarea materialului cercetat implică în prea mare măsură buna-credință a cititorului, informîndu-l insuficient din punct de vedere științific. Trebuie să-l credem pe autor că în Valea Solonețului sînt patru toponime poloneze, fără să știm care sînt acestea (p. 172). În tot cazul, modul acesta de a face statistică nu-i poate ajuta nici pe elevi, nici pe studenți și, desigur, nici pe profesori.

În finalul studiului se face o clasificare a toponimelor „după raporturile gramaticale incluse în numele de locuri" (p. 174). Considerăm că secțiunile **2 — termeni entopici cu funcție toponimică** *(Arșița, Dumbrava, Imaș, Lunca, Valea)* și **5 — derivate de la antroponime** *(Flenduroaia, Ghervanca, Visculeasa)* nu țin de o clasificare gramaticală, ci de una etimologică.

În clasificarea după origini a elementelor care intră în toponimia Văii Solonețului, autorul include cuvintele *călugăr* și *drum*, pe care le consideră de origine greacă (p. 171), fără să menționeze faptul că ni s-au transmis, foarte probabil, prin filieră slavă.

În ceea ce privește supărătoarea repetare a ideilor, uneori chiar în forma în care acestea au fost enunțate, ne mulțumim cu cîteva citate:

— ideea că „între toponimie și istorie există un raport de reciprocitate, în sensul că toponimia servește istoria și este la rîndul ei servită de aceasta" (p. 183), susținută de Iorgu Iordan și Emil Petrovici, a fost deja enunțată la p. 146, notele 405 și 406;

— „fiecare numire geografică este istoria exprimată prin legile limbii" (p. 182—183, nota 519, v. și p. 136, nota 389);

— „în toponimie se oglindește întregul fel tradițional de viață al unui popor, inclusiv cultura sa materială și spirituală" (p. 186, nota 532, v. și p. 126, nota 363);

— „[Documentele] oferă adesea forma arhaică, primordială, sau măcar intermediară, care denunță originea. Mai mult, ele, etimolo-

giile cele mai plauzibile în aparență, pot fi de fapt false și, din contra... cele mai neverosimile se pot dovedi juste" (p. 187, nota 533, v. și p. 140, nota 397);

— „În astfel de cazuri, faptele de toponimie pot fi puse, din punct de vedere al importanței lor, alături de rezultatele obținute prin cercetările arheologice, pentru că, așa cum s-a spus, toponimia reprezintă istoria nescrisă a unui popor..." (p. 190—191, nota 544, v. și p. 144, nota 403).

Notăm și cîteva mici inadvertențe :

Ideea „ariilor toponimice", în corelație cu ariile „apelativelor corespunzătoare" (p. 192), nu reiese în nici un caz din articolul Vioricăi Florea, *Raportul dintre înțelesul numelor de locuri și cel al numelor comune corespunzătoare* (apărut în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 25—220), ci apare într-un articol al lui Marius Sala, *Du rapport entre l'évolution des appélatifs et celle des toponymes* (în *Contribution onomastiques*, Bucarest, 1958, p. 65—96).

Invocînd principiul „masei toponimice", formulat greșit „mesei topice", p. 187, autorul îl atribuie unor cercetători clujeni, deși trimiterea bibliografică este făcută la Gh. Bolocan, *Dicționarul entopic al limbii române*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 467—473.

Ca argument în sprijinul ideii corelației dintre toponimie și istorie, se citează un pasaj dintr-o lucrare a lui Ovid Densusianu, care se referă, de fapt, la elemente vechi de limbă conservate în numele de locuri, deci nu tocmai ideea pe care vrea să o ilustreze autorul cărții pe care o recenzăm.

Pe lîngă evidenta greșeală de tipar, combinată cu o înlocuire neadecvată (după părerea noastră) a adjectivului *toponimic* prin *topic* (vezi mai sus *mesei topice*, p. 187), ar mai fi și alte asemenea formulări nereușite : „toponimia este o știință *automată* care servește istoria și este la rîndul ei servită de aceasta" (p. 137), (dacă nu e o greșeală de tipar, în loc de : *autonomă*). „Date de către oameni... numele de locuri *susțin concluzii* și asupra celor care le-au creat" (p. 139).

În esență însă, contribuțiile toponomastice din volumul recenzat corespund scopului pe care și l-a propus autorul : alcătuirea unui îndreptar pentru „învățații locali", în elaborarea unor monografii sau glosare toponimice.

Mai 1984

MARIA DOBRE
Institutul de Lingvistică
București, str. Spiru Haret nr. 12

GRIGORE BRÂNCUȘ, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 196[—200] p.

Vechi și competent cunoscător al relațiilor lingvistice româno-albaneze, Grigore Brâncuș era, fără îndoială, cel mai indicat să expună, într-o privire de ansamblu, stadiul actual al cunoștințelor noastre asupra a ceea ce a trebuit să fie fondul lexical autohton al limbii noastre. Lucrarea pune la contribuție un bogat material de limbă, prezentat în modul cel mai clar și mai sistematic cu putință. Demersul critic, întîlnit de-a lungul întregului volum, permite autorului să-și exprime, nu o dată, puncte de vedere originale.

Primele două capitole ale lucrării *(Introducere* și *Împrumut din albaneză sau moștenire din „substrat"?)* se plasează cu precădere pe terenul teoretic și metodologic. Grigore Brâncuș demonstrează, cu bune argumente, că paralelismele lexicale dintre română și albaneză nu pot fi corect înțelese decît prin raportare la un substrat comun. D-sa păstrează convingerea că „vechea metodă a comparației cu albaneza este calea cea mai sigură de a descoperi și explica vocabularul autohton al românei" (p. 5). Nu încape îndoială că adevărul este de partea sa atunci cînd arată că „orice reconstrucție trebuie să pornească de la o comparație între cel puțin doi termeni. Or, în cazul în care al doilea termen al comparației nu există, refacerea formei inițiale este, în mod obiectiv, foarte dificilă, iar rezultatul ei, nesigur" (p. 10).

Următoarele capitole înfățișează succesiv *Cuvintele autohtone sigure* (în număr de 89) și *Cuvintele autohtone probabile* (cifrate la 44). Ele au darul de a circumscrie mai exact stocul termenilor din substrat, a cărui întindere a fost exagerată atît în studiile unor cercetători de specialitate, cît și, mai ales, în estimările unor diletanți. Ultimele capitole *(Analiza morfologică și fonetică, Semantica, Răspîndirea dialectală, Poziția în ansamblul sistemului)* examinează și clasifică din diverse puncte de vedere cele 133 de cuvinte reținute, încercînd să stabilească importanța lor în sistemul lexical al limbii române. Cartea se încheie prin niște *Concluzii* și o *Bibliografie*.

La curent cu literatura problemei, beneficiind de o sigură orientare metodologică și întemeiată permanent pe fapte, cercetarea lui Grigore Brâncuș este lucrarea de sinteză pe care o așteptam cu toții după un secol de investigații asidue asupra vechiului fond prelatin al limbii române. E de sperat că autorul se va opri, în viitor, într-un alt volum, și asupra celorlalte aspecte (fonetice, morfologice, sintactice, frazeologice) „sub care s-a manifestat acțiunea substratului traco-dac" (p. [188]).

Ion Gheție

VASILE ARVINTE, *Român, românesc, România, Studiu filologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 239 p.

Cercetarea cunoscutului lingvist ieșean, prof. Vasile Arvinte, prezintă monografic istoria numelui nostru etnic și a numelui geografic corespunzător : *român* și *România*. După ce subliniază rolul istoric „de o însemnătate capitală în conservarea entității etnice românești" pe care l-a avut *romanus* păstrat în numele nostru etnic, autorul consacră cea mai mare parte a lucrării sale studierii numelui propriu *România*. În acest scop, pentru stabilirea etimologiei juste a acestui nume propriu, el a făcut o analiză onomasiologică a întregului cîmp semantic al termenului, ajungînd la concluzia că numele țării a fost creat la mijlocul secolului al XIX-lea, din materialul lingvistic propriu și pe baza unui procedeu original, prin adoptarea și modificarea semantică a numelui comun *mănie*, care a însemnat la început „limba română", apoi „românime" și, în fine, „țară locuită de români".

Publicat în preajma aniversării marii uniri de la 1918 (65 de ani la 1 decembrie 1983), studiul prof. Vasile Arvinte și-a propus să dovedească modul în care „numele modern al țării locuite de români a reușit să exprime concentrat romanitatea românilor, unitatea lor lingvistică și etnică, idealurile lor politice, statale și culturale".

Flora Șuteu

JIŘÍ FELIX, *Sbírka rumunských textů jazykovědných. Culegere de texte românești de lingvistică*, Praga, Univerzita Karlova, 1983, 242 p.

Lucrarea este ediția a II-a, adăugită, a volumului apărut sub același titlu în 1976.

Ea conține o selecție de texte prescurtate din literatura lingvistică apărută în limba română, cele mai multe originale, cîteva traduse de lingviști români.

Scopul culegerii este — după cum declară autorul — acela de a-i introduce pe studenții de limbă cehă care studiază limba română în literatura lingvistică redactată în românește. De aceea textele sînt alese și ordonate potrivit cu necesitățile tematicii seminariilor de limbă și lingvistică română și sînt urmate de un vocabular român-ceh care conține termeni lingvistici sau din afara specialității ori din limba comună preluați de lingvistică.

Culegerea cuprinde 56 de texte selectate din lucrările a 42 de autori. Aceste texte țin, în afara domeniilor menționate de autor în nota introductivă (fonetică și fonologie, gramatică normativă, istorie și dialectologie a limbii române și limba română contemporană), de alte cîteva domenii conexe lingvisticii române, precum limba latină și lingvistica romanică, teoria gramaticii și teoria limbajului.

Deși are ca scop elaborarea unui auxiliar util pentru didactica limbii române ca limbă străină în cadrul învățămîntului filologic și deci nu-și propune să fie reprezentativă pentru lingvistica românească, lucrarea dovedește interesul autorului pentru mișcarea de idei din lingvistica românească și aprecierea favorabilă de care aceasta se bucură la catedra de romanistică a Universității din Praga.

Laura Vasiliu

POVL SKÅRUP, *Les conditionnels du vieux daco-roumain*, în „[Pré] publications". Forsknian og undervisning VED, Romansk Institut, Aarhus Universitet, nr. 78, decembrie 1982, 59 p.

Studiul romanistului danez încearcă să clarifice formele de expresie ale ideii de condițional în dacoromâna veche. Concluziile sale sînt bazate pe cercetarea cîtorva texte importante ale secolului al XVI-lea, cele care, după propria sa mărturisire, i-au fost accesibile. Admițînd că o cuprindere mai mare a românei vechi ar putea modifica sau chiar anula datele concluziilor sale, Povl Skårup susține, pe baza actualului stadiu al cercetării sale, că româna veche a exprimat sensul veritabil de condițional numai prin perifrază. Fomele în *-re-* au avut numai valoarea unui viitor ipotetic (precedat de *să*/*se* „dacă"). Analizînd într-un capitol special filiația formelor de condițional analitic, autorul înclină să derive auxiliarul *-(re)aș* din *volebam* mai degrabă decît din *habere*. După cum este și firesc, autorul aduce în discuție și formele condiționalului în dialectele românești sud-dunărene.

Un capitol de istorie a morfologiei românești care merită toată atenția noastră.

Flora Șuteu

Theoretical Issues in Contrastive Linguistics, Edited by Jacek Fisiak, Adam Mickiewicz University, Poznán, Amsterdam, John Benjamins B.V., 1980, 430 p.

Apărută în colecția *Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science*, publicată sub conducerea lui E. F. Konrad Koerner de la Universitatea din Ottawa, culegerea de studii coordonată de lingvistul polonez Jacek Fisiak apare ca al XII-lea volum al seriei *Current Issues in Linguistic Theory*. Sînt reunite 25 de studii de lingvistică și analiză contrastivă elaborate între anii 1971 și 1979 în cadrul *Proiectului de analiză contrastivă polono-engleză*. Partea I se ocupă de problemele teoriei lingvisticii contrastive: sociolingvistică contrastivă; aplicarea metodei transformaționale în studiile contrastive; principii de evaluare a contrastului între limbi și observații metodologice asupra studiilor teoretice de analiză contrastivă (autori: Karol Janicki, Waldemar Martin, Roland Sussex și Tadeusz Zabrocki).

Partea a II-a are în vedere relația dintre modelele lingvistice și studiile contrastive ale limbii : gramatica cazului ca bază a studiilor contrastive, raportul dintre analiza contrastivă și teoria modernă a limbajului, gramatica generativă contrastivă și limitele lingvistice ale analizei contrastive clasice (autori : Hans-Ulrich Boas, Paul van Buren, Larry Selinker, Maria Lipińska, Tomasz P. Krzeszowski, Dennis R. Preston).

Ultimele trei părți prezintă problemele principalelor compartimente ale limbii : fonologia, vocabularul, sintaxa și semantica din perspectiva analizei și a lingvisticii contrastive. Aici sînt prezentate și rezultate concrete ale analizei contrastive anglo-germane (vocabular), anglo-polone (sintaxă) și danezo-engleze (semantică). Pe lîngă unii dintre autorii citați pentru primele două părți, apar aici Jacek Fisiak, Edmond Gussmann, Grzegorz Drjil, Jerzy Rubach, Jerzy Bańczerowski, Claus Faerch, Alexander Szwedek, Rudolf Thiem, Tim Shopen și Walerian Świeczkowski.

Întrucît revista noastră a primit pentru recenzie volumul prezentat, am considerat util să informăm cititorii despre existența acestor preocupări în lingvistica mondială, ca și despre posibilitatea de a consulta volumul la biblioteca Institutului de Lingvistică din București.

Flora Șuteu

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în ţara noastră, articole de predare a limbii, lingvistică generală, note, comentarii, consultaţii şi recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79 717 Bucureşti, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII +174 p. + 154 p. (broşură), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X +304 p. 238 lei.

Sub redacţia IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicţionarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P **(Pogrijenie — Presimţire)**, 1980, p. 949 — 1341, 50 lei; tom. VIII, partea a 5-a, litera P **(Presin—Puzzolană)**, p. 1343—1866, 100 lei; tom. XI, partea a 2-a, litera T **(T — Tocăliţă)**, 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, litera T **(Tocăna — Twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român**. Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

* * * **Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte (1980)**, 1981, 244 p., 13 lei; **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei; **(1982—1983)**, 1984, 192 p., 16,50 lei; **(1983—1984)**, 1984, 184 p., 15 lei.

ION COTEANU, **Structura şi evoluţia limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund, 1982, I 70 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte româneşti din secolul al XVI-lea**. Ediţii critice de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEŢIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEŢIE, 1982, 638 p., 57 lei.

* * * **Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicţionar al greşelilor de limbă**, 1982, 79 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE şi MIRCEA SECHE, **Dicţionarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 158 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Moldova şi Bucovina**, I.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, V.

RM — ISSN 0024—3523

LR, anul XXXIII, nr. 5, Bucureşti, p. 371—458, 1984

I. P. Informaţia c. 2429

42 200

Lei 20

T 8270
191

LIMBA ROMÂNĂ

6

ANUL XXXIII
1984
noiembrie — decembrie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. AL. GRAUR — redactor-şef
FLORA ŞUTEU — redactor-şef adjunct
MIOARA AVRAM — membru al colegiului de redacţie
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — membru al colegiului de redacţie
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
DUMITRU SĂVULESCU
LAURA VASILIU — secretar responsabil de redacţie

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, revistele se pot procura prin poştă pe bază de abonamente.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O.BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue « Limba română » paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de $ 40.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie sera adressée à: „ROMPRESFILATELIA" — SECTORUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O.BOX 12—201, telex 10 376, prsfi r, Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Adresa redacţiei:
str. Spiru Haret nr. 12
79 638 Bucureşti, sectorul I
Telefon: 14 26 80 sau 15 74 30, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
79 717 Bucureşti, sectorul I
Telefon: 50 76 80

8270

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LIMBA ROMÂNĂ

ANUL XXXIII 1984 Nr. 6
noiembrie-decembrie

SUMAR

ANIVERSĂRI

VICTOR V. GRECU, Cultivarea limbii române în „Tribuna" din Sibiu 461
CONSTANTIN MATEI, Mărturii biografice inedite despre Lazăr Şăineanu . . . 465

GRAMATICĂ — VOCABULAR

G. G. NEAMŢU, Pronume, adjective pronominale şi adverbe exclamative . . . 468
ADRIANA IONESCU, *Butură, butuc; fluture*. Precizări etimologice 476
ION POPESCU-SIRETEANU, Din terminologia păstorească: *străgheată* 480

LIMBĂ LITERARĂ — FILOLOGIE

MARIA PURDELA SITARU, Termeni de medicină populară în lucrările primei generaţii de medici români 485
EUGENIA DIMA, Alecu Văcărescu, traducător al *Erotocritului* 492
MIRCEA ANGHELESCU, O „carte populară" puţin studiată: *Cele 12 vise ale lui Mamer* 503

ONOMASTICĂ

PAUL V. PĂLTĂNEA, Din toponimia judeţului Galaţi. Nume dispărute din bazinul Bîrladului şi Siretului 508
FILOFTEIA MODORAN, Nume de ostroave ale Dunării în harta maiorului Şonţu din 1829 514
V. FRĂŢILĂ, *Sălbăgel* şi alte toponime din vestul României 522

CULTIVAREA LIMBII

GH. N. DRAGOMIRESCU, „Coordonarea adversativă" a concesivei cu regenta ei? 526

NOTE ŞI COMENTARII

N. A. URSU, Despre metodă în stabilirea paternităţii unui text anonim 531

RECENZII

Dicţionarul limbii române pentru elevi (DREV), elaborat de un colectiv, redactori responsabili Luiza Seche şi Mircea Seche, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983 *(Stelian Dumistrăcel)* 534

36195

Crestomație de literatură română veche, vol. I, Cuvînt înainte de prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu Bușulenga. Coordonatori I. C. Chițimia și Stela Toma, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984 *(Alexandru Mareș)* 537

MARIA IONIȚĂ, *Cartea vîlvelor. Legende din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982 *(Ion Popescu-Sireteanu)* 542

NOTE BIBLIOGRAFICE

HELMUTH FRISCH, *Beiträge zu den Beziehungen zwischen der europäischen und der rumänischen Linguistik*, p. 545; ION POPESCU-SIRETEANU, *Limbă și cultură populară. Din istoria lexicului românesc*, p. 545; *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*, p. 546; *Caietul cercului de studii*, I, p. 546; HEINRICH F. PLETT, *Știința textului și analiza de text. Semiotică, lingvistică, retorică*, p. 546; GYARMATHI SÁMUEL, *Grammatical Proof of the Affinity of the Hungarian Language with Languages of Fennic Origin*, p. 547 545

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1984. 548

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1984 (Flora Șuteu și Laura Vasiliu) 553

CULTIVAREA LIMBII ROMÂNE ÎN „TRIBUNA" DIN SIBIU

DE

VICTOR V. GRECU

„Tribuna" a apărut la Sibiu, în anul 1884, într-un moment istoric în care dualismul austro-ungar și legile reacționare adoptate ulterior însemnau pentru Transilvania lichidarea totală a autonomiei sale, precum și o politică de amenințare a românilor pe plan național. Opunîndu-se acestei politici de deznaționalizare, „Tribuna" a militat energic pentru unirea tuturor românilor într-un stat național, ca singură perspectivă viabilă de rezistență și fortificare.

Năzuințele „Tribunei" în acest domeniu au fost sintetizate, la sfîrșitul primului an de apariție, într-un remarcabil crez național-politic, menit să orienteze întreaga atitudine și luptă a ziarului, întruchipînd credința și voința nestrămutată a unei întregi națiuni : „Parte dintr-un popor pe care împrejurările l-au ajutat să întemeieze un stat național la hotarele patriei noastre, noi românii din toate țările supuse coroanei ungare avem fără îndoială inimile totdeauna calde pentru acest stat românesc, căci în el e pus centrul firesc al culturii noastre naționale. Aceasta n-o tăgăduiește nimeni dintre noi, și în zadar am tăgădui-o, căci nimeni nu ne-ar crede. Tot atît de puțin tăgăduim că, atunci cînd ni s-ar pune serios întrebarea dacă am dori ori nu ca toți românii să fie întruniți într-un singur stat, n-am sta cîtuși de puțin pe gînduri, ci am răspunde că *da*. Și această dorință e pentru toți oamenii cu minte un lucru care de sine se înțelege, căci el urmează de sine din *conștiința noastră de unitate națională*" [1].

„Tribuna" a pregătit momentul unirii politice depline a românilor pe calea realizării unității culturale și lingvistice.

Continuînd cu fidelitate tradițiile celorlalte periodice transilvane, „Tribuna" se remarcă atît prin interesul și spațiul bogat acordat problemelor limbii române literare, cît și prin diversitatea preocupărilor sale lingvistice.

Examinarea numerelor publicate în cei douăzeci de ani de apariție ne duce la constatarea că în coloanele ziarului și-au găsit locul articole privind semnificația și rosturile limbii, dependența ei față de evoluția societății, originea, structura dialectală și evoluția limbii române. Între acestea, o dominantă constantă a preocupărilor ziarului era cultivarea limbii române literare. La aceasta se adaugă dezbateri legate de studierea limbii în învățămînt, precum și de lupta ziarului pentru recunoașterea și afirmarea drepturilor limbii române în Transilvania.

Prin proporțiile și valoarea articolelor de lingvistică și prin caracterul realist al soluțiilor preconizate, se poate aprecia că „Tribuna" depășește celelalte periodice transilvane din acea vreme, realizînd un adevărat

[1] „Tribuna", I, 1884, nr. 203, p. 809.

dialog cu cititorii în vederea selectării și generalizării normelor corecte, menite să ducă la desăvîrșirea și unificarea limbii române literare.

★

În preocupările sale pentru cultivarea limbii literare, „Tribuna" a surprins cu realism funcțiile și semnificațiile multiple ale limbii în societate. Subliniind însemnătatea socială a limbii, ca „formă pentru exprimarea ideilor" [2] și ca „singura avere a unui popor" — întrucît „o dată cu ea piere și poporul" [3] —, „Tribuna" proclamă o categorică concluzie, produs al experienței istorice: „Românul nu voiește să trăiască fără limba și legea sa națională!" [4].

Toate corespondențele și articolele publicate cuprind opinii și aprecieri privind frumusețea limbii noastre, virtuțile ei expresive, stilistice, cultivîndu-se astfel dragostea cititorilor pentru limba română.

★

În domeniul ortografiei, încă de la apariție „Tribuna" s-a situat ferm pe pozițiile fonetismului, ca reflectare a concepției lui Slavici, Bechnitz și a celorlalți redactori și colaboratori, și a combătut argumentat și cu vehemență etimologismul. Așa cum afirma Ion Breazu, „dezrobirea de etimologism și nefastele influențe străine este cel mai mare merit literar al ziarului" [5], dar, firește, nu singurul și, mai ales, nu în exclusivitate. Ortografiei etimologice i se imputa caracterul ei complicat, nepractic. De aceea autorii pun accentul pe *simplificare*: „Toată lumea lucră pentru simplificarea ortografiei — consemnează A. P. Alexi — și deosebit în școală, pentru că numai așa se poate ușura înaintarea popoarelor spre cultură" [6]. Sarcina respectivă putea fi realizată numai prin ortografia fonetică.

Lupta energică pentru introducerea ortografiei fonetice dusă cu atîta convingere și cu atîta perseverență de către redacția „Tribunei" — și în special de către Ioan Bechnitz — „a fost prima noastră faptă îndrăzneață", după cum considera Slavici. În această asiduă preocupare „Tribuna" nu era singură, ci se integra și continua șirul eforturilor celorlalte periodice și personalități ale vremii, fapt subliniat cu obiectivitate de Olimpiu Boitoș: „La « Tribuna » nu era prima încercare de a introduce această ortografie dincoace de munți, dar era încercarea cu succesul definitiv" [7]. „Gheața se spărsese mai înainte, constata Septimiu Albini, dar ea s-a topit abia prin apariția « Tribunei »" [8].

Misiunea primordială a ortografiei fonetice era realizarea unității limbii. Calea pentru realizarea acestei cerințe o constituia conlucrarea, consensul învățaților și scriitorilor.

Interesul și preocupările privind diversele aspecte ale structurii gramaticale se remarcă prin faptul că sînt izvorîte și călăuzite de aceeași

---

[2] Redacțiunea, *Timotei Cipariu*, în „Tribuna", IV, 1887, nr. 191, p. 761.
[3] E. Dăianu, *O notiță gramaticală*, în „Tribuna", XIII, 1896, nr. 19, p. 73.
[4] *O conferință culturală la Baia Mare*, în „Tribuna", VIII, 1891, p. 73.
[5] I. Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1970, p. 237.
[6] A. P. Alexi, *Încă ceva despre...*, în „Tribuna", II, 1885, nr. 125, p. 499.
[7] Olimpiu Boitoș, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu*, Cluj, 1937, p. 10–11.
[8] *Ibidem*.

finalitate : de a contribui prin explicațiile și soluțiile oferite la normarea și cultivarea limbii în perspectiva unificării ei, toate comentariile și intervențiile publicate urmărind, în final, să asigure o vorbire și o scriere corectă, realizarea unei limbi literare unitare. Ca și ortografia, și gramatica trebuie să guverneze și să reglementeze aspectul *literar* al limbii. Pentru statornicirea formelor corecte, care apoi sînt sancționate de gramatică prin misiunea ei regularizatoare, normativă, o însemnătate covîrșitoare are „simțul limbii", conștiința lingvistică a vorbitorilor, tradiția și simțul lingvistic înnăscut al acestora, asupra căruia se insistă frecvent în coloanele ziarului. „Sentimentul limbii", cum îl numește Slavici, este învestit cu autoritatea și capacitatea selectării și consacrării formelor literare. Prestigiul și creditul acordat acestuia sînt superioare gramaticii : „Mai presus de gramatică e sentimentul limbii, pe care îl au toți românii..., fără ca să-și fi dat vreodată seama că-l au" [9].

„Răspunsul" la diferite probleme de gramatică, așa cum procedează și scriitorii, trebuie luat „din graiul viu al poporului românesc, la care se adresează orișice scriitor român" [10].

Atît prin valoarea comentariilor teoretice, cît și prin intervențiile cu caracter practic privind utilizarea corectă a unor părți de vorbire și sensuri lexicale, dezbaterea chestiunilor de gramatică a contribuit la instruirea cititorilor, la definitivarea și generalizarea normelor limbii literare în vederea cultivării și unificării ei.

În sfera interesului și preocupărilor „Tribunei" consacrate acestor obiective lingvistice au fost cuprinse și diverse aspecte privind structura vocabularului.

Combătînd exagerările latiniste și constatînd cu satisfacție că „direcția română se întărește pe toată ziua", atitudinea ziarului și ofensiva desfășurată cu atîta exigență împotriva abuzurilor lexicale aveau la bază o concepție avansată cu privire la împrumuturile de cuvinte : „Ne folosim de ceea ce am păstrat ca al nostru în relațiunea veacurilor trecute, dar nu închidem cu un zid ca al Chinei limba noastră, ca nu cumva să pătrundă în ea vreun cuvînt nou" [11]. În scopul îmbogățirii limbii cu noi cuvinte, neologismele sînt admise pentru noțiunile noi, pentru exprimarea cărora limba nu dispunea de termenii corespunzători, în raport cu progresul civilizației : „Se poate ca în această românească să lipsească pe ici, pe colo cîte un cuvînt ; în asemenea cazuri adoptăm cuvinte străine, ori ne ajutăm fie de derivațiuni, fie cu cuvinte întrebuințate în sens propriu [anterior, n.n.]. Nu-i este nimănui iertat a se folosi de cuvinte noi pentru exprimarea unor noțiuni vechi, pentru care există cuvinte în limba românească, și cu atît mai puțin poate să-i fie cuiva iertat a se abate de la regulile gramaticale stabilite de popor" [12].

În ceea ce privește sursa împrumuturilor externe, „Tribuna" recomanda prioritatea limbilor romanice, alături de care se indicau celelalte surse, specifice „realismului poporan" al „Tribunei" : limba populară, dar mai ales limba textelor vechi [13].

[9] I. Slavici, *Articularea numelor proprii*, în „Tribuna", V, 1888, nr. 206, p. 816.
[10] *Ibidem*, nr. 207, p. 819.
[11] *Cum vorbim?*, în „Tribuna", XVII, 1900, nr. 241, p. 1152.
[12] „Tribuna", III, 1886, nr. 147, p. 585.
[13] Radu Cupariu, *Cuvinte străine în limba română*, în „Tribuna", XIV, 1897, nr. 55, p. 219.

De covîrșitoare însemnătate pentru ideologia ziarului sibian era principiul orientării după limba din România, care era considerată ca model, în virtutea aceleiași conștiințe a unității naționale și în scopul fortificării ei : „Căci o limbă românească, *una singură poate să existe* [subl. n.], iar pe aceasta nu noi avem să o creem. Putem să contribuim și noi la formarea ei, dar nu ne este dată putința de a da direcție în ceea ce privește dezvoltarea ei, ci, vrînd-nevrînd, o primim de la aceia care se folosesc de ea mai mult ca noi. . . ", pentru că „frații noștri de peste Carpați ne sînt superiori în materie de limbă și copiii noștri tot numai de la ei au să învețe" [14].

La 100 de ani de la apariția „Tribunei", relevarea preocupărilor sale pentru problemele cultivării limbii române literare reprezintă semnul prețuirii noastre pentru unul dintre cele mai de seamă merite ale ziarului în domeniul limbii, pe calea realizării idealului unității politice a tuturor românilor.

Mai 1984

Centrul de Științe Sociale
Sibiu, str. Octombrie Roșu nr. 2

[14] „Tribuna", III, 1886, nr. 146, p. 380.

MĂRTURII BIOGRAFICE INEDITE DESPRE LAZĂR ȘĂINEANU

DE

CONSTANTIN MATEI

Printr-o fericită coincidență, acum cînd se împlinesc 125 de ani de la nașterea și 50 de ani de la moartea lui Lazăr Șăineanu, am intrat în posesia unui document inedit referitor la viața și activitatea cunoscutului filolog. Este vorba de monografia *Lazăr Șăineanu. Viața și opera*, scrisă de nepoata acestuia, Madeleine Samitca [1]. Ne propunem să prezentăm din această monografie cîteva date necunoscute din viața și activitatea lui Lazăr Șăineanu. Precizăm de la început că Madeleine Samitca a stat în tot timpul studenției sale în casa din Paris a filologului, servindu-i acestuia ca secretară la redactarea studiilor asupra operei rabelaisiene și asupra surselor indigene ale etimologiei franceze, reușind astfel să completeze și să corecteze celelalte două monografii dedicate lui Lazăr Șăineanu : prima, de către Luca Vornea, în 1928, iar a doua, de către Constantin Șăineanu, în 1935. Întrucît observațiile juste ale Madeleinei Samitca în legătură cu opera unchiului său au fost consemnate între timp în lucrările de specialitate, noutățile la care ne oprim în articolul de față sînt de ordin strict biografic.

De la început, Madeleine Samitca infirmă ideea pusă în circulație de Luca Vornea privitor la faptul că părinții lui Lazăr Șăineanu „n-au avut nici o influență decisivă asupra dezvoltării sale intelectuale" și că „Șăineanu a continuat tradiția mosului său dinspre tată, Haym Labber (mort pe la 1860), talmudist de valoare". Ideea a fost preluată de toți cei care s-au referit ulterior la acest aspect al vieții lui Șăineanu, fiind întărită și prin afirmația că primii care au trezit în copil pasiunea pentru studiul limbilor ar fi fost profesorii Manoilescu, de la liceul din Ploiești, și Irimia Circa, de la Liceul „Matei Basarab" din București. Din lucrarea Madeleinei Samitca aflăm că mama lui Lazăr Șăineanu se numea Debora și era fiica înstăritului negustor bucureștean Rubin, avînd prin urmare posibilitatea să primească o educație aleasă. În 1853 ea se căsătorește, fără voia părinților săi, cu Moise Șain, zugrav (a se citi „pictor") sărac din Ploiești, om umblat prin lume, care a studiat timp de 10 ani la Viena pictura murală și care avea pasiunea cititului : „Moise al meu era altfel ...cînd spunea el o vorbă, era ca din carte", povestea mai tîrziu Debora Șain. În ceea ce privește pasiunea pentru citit, pentru învățătură în general, după cum rezultă tot din spusele mamei, Lazăr a urmat exemplul tatălui său, care chiar după zile grele de muncă zăbovea asupra cîte unei

[1] Manuscrisul monografiei face parte dintr-un lot de documente de familie pe care, cu puțin timp înainte de moartea sa, Madeleine Samitca le-a încredințat profesorului craiovean Silviu Iser, prin a cărui bunăvoință ne aflăm în situația de a le putea valorifica. Îi exprimăm și pe această cale mulțumirile noastre.

cărți și care „în ziua în care Lazăr a împlinit 5 ani l-a luat de mînă și l-a dus acasă la un dascăl grec, apoi, după 2 ani de studiu, la un dascăl evreu, iar în anul în care Lazăr a împlinit 11 ani l-a înscris la școala din Ploiești, în dorința ca fiul său să învețe bine românește și să-și poată face un rost în viață".

Nepoata filologului este de acord cu informația, publicată de C. Șăineanu, că Moise și Debora au avut șapte copii, nu nouă, cum scrie Luca Vornea, dar în ceea ce-l privește pe Lazăr ea susține că acesta este primul copil al soților Șain, contrar informației date de C. Șăineanu, care afirmă că Lazăr Șăineanu ar fi fost al doilea. În sprijinul celor spuse de Madeleine Samitca vine adeverința inclusă chiar de Lazăr Șăineanu în dosarul de naturalizare. Conținutul adeverinței respective este reprodus de dr. D. Christescu în raportul prezentat Senatului la 28 noiembrie 1889 : „...în anul 1880, prezentîndu-se înaintea consiliului de recrutare, [L.Ș.] a fost scutit de a face parte din armată, pe motivul că era cel mai mare fiu al mumei sale văduve" [2].

Lazăr Șăineanu s-a bucurat din plin de copilărie, în ciuda lipsurilor materiale din ce în ce mai mari ale familiei. „Casa părintească se găsea la marginea orașului, lîngă oborul de vite" și de aceea „mai tîrziu, cînd i se întîmpla să facă vreo greșeală de « etichetă », pentru care de altminteri avea cel mai mare dispreț, Lazăr spunea cu un zîmbet în colțul gurii : « Ei ! ce vrei, dacă m-am născut la tîrgul cu boi !... »". Datorită constituției sale fizice viguroase și firii sale „războinice", Lazăr Șăineanu a reușit să se facă temut în mahala, dar să se și aleagă într-una dintre încăierări cu o lovitură zdravănă care i-a provocat atrofia ochiului drept.

De Ploiești, orașul natal, Lazăr Șăineanu s-a simțit legat prin anii copilăriei, dar și prin prietenia sa cu C. Dobrogeanu-Gherea, pe care l-a prețuit foarte mult și a cărui influență se poate observa în multe dintre lucrările sale de lingvistică, după cum rezultă și din propriile sale mărturisiri făcute în lucrarea *O carieră filologică. Istoricul unei împămînteniri. Memoriu autobiografic.*

Povestind întîmplări din anii de școală ai unchiului său, Madeleine Samitca evidențiază cîteva trăsături ale puternicei personalități a lui Lazăr Șăineanu : generozitatea, pasiunea pentru munca intelectuală sistematică, stoicismul. Astfel, după plecarea vremelnică a tatălui său în America, Lazăr își împarte timpul între studiu și meditații cu copii ai unor bogătași ploieșteni, singura avere „trimisă de tatăl său după un an și ceva de stat în America fiind suma de 10 dolari". Grija lui Lazăr pentru frații mai mici este subliniată de autoarea biografiei prin următoarea scenă : „Dimineața [L.Ș.] pleca nemîncat la școală, iar, la prînz, cînd mama împărțea mîncarea, se uita pe furiș în farfuriile celorlalți ; dacă i se părea că altul are mai puțin, repede, ca să nu vadă mama, îi turna vreo două linguri din ciorba lui".

Observîndu-i pasiunea pentru citit, unul dintre anticarii de pe cheiul Dîmboviței îi propune lui Lazăr „să-i țină locul în fața dulapului cu cărți imediat după școală pînă pe la orele 5 după-amiază, cînd se întuneca de tot, iar în zilele cu ger mai mare, să renunțe la școală și să stea și dimineața. În schimbul acestui serviciu, elevul avea voie să citească orice carte

[2] Vezi Lazăr Șăineanu, *O carieră filologică...*, București, 1901, p. 10.

din colecția anticarului. După un timp, Lazăr obținu dreptul de a lua cîte un volum acasă pentru o zi, două". Lazăr era fericit să lucreze la anticar și „ar fi murit de frig dacă soția anticarului, bătrîna Cerna-Lea, n-ar fi avut grijă să-i aducă din cînd în cînd cîte un ceai fierbinte, pe care îl sorbea cu o bucățică de zahăr în gură". Din această perioadă a rămas Lazăr Șăineanu cu obiceiul de a nu face niciodată foc în camera unde lucra sau dormea.

La programul de școală și de anticariat se adăugau și cele două, trei ore necesare să parcurgă drumul dintre casă și Liceul „Matei Basarab", unde îl avea profesor de franceză pe Raoul Pontbriant, pe care Lazăr Șăineanu îl considera un profesor foarte slab, în comparație cu profesorul de latină Irimia Circa.

După moartea tatălui său, „Lazăr... rămîne capul familiei. O mamă istovită, trei surori tinere și un frățior se strîng în jurul lui Lazăr, care îi aduce pe toți la București și își asumă cu mult curaj sarcina întreținerii unei întregi familii". În aceste condiții Lazăr Șăineanu este nevoit să urmeze cursurile serale ale unui liceu particular și să-și ofere colaborarea la ziarul „Fraternitatea", unde publică în nr. 1—17 din 1879 un foarte documentat studiu asupra vieții și operei lui Moisi Mendelsohn, concurentul lui Kant la titlul de membru al Academiei din Berlin. Colaborarea lui Lazăr Șăineanu la ziarul „Fraternitatea" este importantă pentru că studiul amintit este republicat în volum, la tipografia Hajoetz din București, în anul 1880, și reprezintă debutul editorial al filologului [3]. Din această perioadă datează și prietenia lui Lazăr Șăineanu cu Moses Gaster, care scrie pe un exemplar al lucrării sale *Literatura populară* oferit lui Șăineanu : „Amicului meu L.Ș., ca semn de dragoste și cu dorința de a-l vedea în curînd pășind pe calea bătută de această carte". Peste 22 de ani, Lazăr Șăineanu publică excelentul studiu comparativ asupra basmelor române [4], una dintre valoroasele lucrări prin care el rămîne definitiv integrat în filologia română [5].

Cele cîteva mărturii amintite mai sus sînt, credem, semnificative pentru anii de formare a unui om de știință cum a fost Lazăr Șăineanu, pe care îl caracterizau, după cum spune Mario Roques, în „Romania", cu prilejul morții lingvistului : „o muncă enormă și fără răgaz, care a fost însuși sensul vieții lui, un spirit viguros și pasionat în elaborare ca și în critică, foarte liber față de tradițiile și de dogmele de școală" [6].

Mai 1984

Școala Generală nr. 32
Craiova

---

[3] Cu această ocazie facem și precizarea că debutul publicistic al lui Lazăr Șăineanu a avut loc în anul 1878, în „Anuarul pentru israeliți", tomul II, editat la București de către M. Schwartzfeld, nu în 1883, cum afirmă Barbu Lăzăreanu în eseul *A murit Lazăr Șăineanu*, inclus în volumul *Cu privire la meșteșugarii cuvintelor*, ediție îngrijită de Mariana și Victor Iova, București, Editura Minerva, 1975, p. 198—201.

[4] Lazăr Șăineanu, *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele poporeloru romanice*. Studiu comparativ, București, 1895.

[5] Vezi D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 183.

[6] Vezi idem, *ibidem*.

PRONUME, ADJECTIVE PRONOMINALE ȘI ADVERBE EXCLAMATIVE

DE

G. G. NEAMȚU

0. Situate în fruntea propozițiilor, ca „introductive", lexemele *cine, ce, care, cît (-ă, -i, -e), cînd, cum, unde (încotro)*, în afară de faptul că apar ca interogative și/sau relative, mai cunosc în limbajul afectiv — propoziții sau fraze exclamative [1] — o ipostază, în care nu sînt nici interogative și nici relative [2]. Fără vreo justificare, această situație este de regulă asimilată în gramatici relativelor sau rămîne fără o încadrare specială.

Astfel, în GLR_2, sub denumirea de pronume relativ (cu valoare adverbială) este cuprins *ce* în construcții exclamative care exprimă ideea de cantitate și de intensitate : *Biata maică-sa,* **ce** *plînge !;* **Ce-aș** *mai rîde să te văz întorcîndu-te cu nasul în jos !; D-apoi acolo, aoleo !* **ce de** *păzitori mai sînt !; Și abia plecă bătrînul...* **Ce mai** *freamăt,* **ce mai** *zbucium !* [3] Sub aceeași denumire, pronume relativ, reapare *ce* printre mijloacele de construcție ale propoziției (enunțiative propriu-zise) exclamative : **Ce de mai** *țepi aș face, stejar, din codrul tău !* [4]

Raționamentul care stă probabil la baza încadrării acestui *ce* din construcții exclamative la relative este următorul : dacă *ce* nu este interogativ, este relativ (și viceversa).

În ceea ce privește adverbele *(cît de, cum, unde)*, ca mijloace de construcție ale exclamativelor, ele sînt denumite „simplu" adverbe (de mod sau de loc) : **Cît** *îmi sînt* **de** *urîte unele dobitoace* [...] *!; Și mă-sa biata !* **Cum** *gemea / Și blăstema și se izbea / Să sară-n groapă !; Și* **unde**-*am croit-o la fugă spre Humulești* [...] [5].

0.1. Avînd în vedere că aceste pronume (adjective pronominale) și adverbe apar în propoziții exclamative, ocupînd față de ele aceeași poziție de „introductive" ca interogativele și relativele, pot fi numite exclamative, ca o categorie (ipostază, clasă) distinctă sintactic atît de interogative (nu apar în propoziții interogative), cît și de

---

[1] Exclamativele nu sînt singurele propoziții afective, dar sînt singurele la care există o marcă gramaticală destul de clară (intonația), notată și în scris (prin semnul exclamării), fapt pentru care în gramatici se studiază dintre afective numai exclamativele — vezi, în acest sens, *Gramatica limbii române*, vol. II, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei R. S. România, 1966, p. 23 (în continuare : GLR_2, iar pentru ediția I (1954) : GLR_1).

[2] Interesează aici mai puțin faptul că aceste lexeme sînt considerate ca o singură clasă (de pronume, adjective pronominale, adverbe), a interogativ-relativelor, cu două ipostaze (întrebuințări) — interogative și relative, sau ca două clase distincte — interogative și relative. Vezi, pentru discuție, Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1982, p. 33.

[3] Exemplele sînt luate din GLR_2, vol. I, p. 166.

[4] *Ibidem*, vol. II, p. 33.

[5] *Ibidem*, vol. II, p. 33.

relative (nu apar în subordonate pe care să le lege de regente). Denumirea de „exclamative" se justifică în același fel în care se justifică cea de interogative, respectiv funcțional : interogativele = mijloace de realizare a interogației ; exclamativele = mijloace de realizare a exclamației [6]. Termenul „exclamativ", cu referire la adverbe, apare cu totul accidental și în GLR (adverb cu „caracter exclamativ" [7], „adverbe exclamative" [8]).

1. Toate pronumele (adjectivele pronominale) și adverbele care cunosc ipostazele de interogative și relative ar trebui, cel puțin ipotetic, să poată apărea și ca exclamative.

Din acest inventar, printre mijloacele de construcție ale exclamativelor [9], în gramatici sînt menționate doar patru : *ce* (adjectiv pronominal și adverb), *cît (de)*, *cum* și *unde* [10].

Încercăm în cele de mai jos să trecem în revistă exclamativele într-un inventar pe cît posibil complet, formulînd și cîteva observații privind interpretarea morfosintactică a unora dintre ele. Se înțelege că ilustrarea cu exemple a tuturor exclamativelor nu exclude diferențieri apreciabile în ce privește frecvența unora sau a altora în vorbire, diferențieri ce nu sînt luate aici în considerare.

1.1. Ce

(a) „Adverb exclamativ", cu sens cantitativ *(= cît de)*, pe lîngă adjective și adverbe (1), sau modal (modal-cantitativ) *(= cum, cît)*, pe lîngă verbe (2) :

(1) *O, dulce inerție,* **ce** *mare ești tu !* (Anghel, I.g. 150) ; **Ce** *bine trebuie să fie-acum acasă !* (Topîrceanu, P. 134).

Calitatea adverbială, ca determinant al adjectivului, și-o menține *ce* și atunci cînd adjectivul este urmat de un substantiv : *A ! ce afacere !...* **ce** *caldă recomandație ! ce amic !* **ce** *bun amic !* (Caragiale, O.A.I. 106).

(2) **Ce** *se merge !* [11] ; **Ce** *se mai vaietă !* ; **Ce-aș** *mai rîde să te văz întorcîndu-te cu nasul în jos !* [12]

Topica normală a lui *ce* „adverb exclamativ" este în fața adjectivului sau adverbului, dar, mai rar și de regulă în poezie, poate apărea și postpus față de regent : *Te-ai speriat, frumoasă fată, / Galbenă* **ce** *te-ai făcut !* (Coșbuc, P. 83) ; *Dar n-am făcut cu dinadins, / Și rău* **ce-mi** *pare-acum !* (Coșbuc, P. 33).

(b) „Adjectiv (pronominal) exclamativ", substitut al unui adjectiv cu sens calificativ : **Ce** *iluzii !* (Eminescu, P. 175) ; **Ce** *pustiu și* **ce** *tăcere !* (Topîrceanu, P. 237) ; — **Ce** *vreme ! E întuneric de nu-ți vezi mîna, și ninge, ninge mereu...* (Dan, U.b. 7).

---

[6] Nici într-un caz, nici în celălalt, cuvintele în discuție nu epuizează, ca mijloace de realizare, interogația, respectiv exclamația.

[7] Vezi GLR_1, vol. II, p. 220.

[8] Vezi GLR_2, vol. II, p. 347.

[9] Considerate și denumite de noi ca atare, adică pronume (adjective pronominale) și adverbe exclamative.

[10] Vezi GLR_2, vol. II, p. 32—33. Ne preocupă aci numai acelea care pot fi și interogative sau relative, nu toate adverbele din exclamație *(așa de, atît de* etc.; vezi, pentru acestea, GLR_2, vol. II, p. 33).

[11] Apud *Limba română contemporană*, vol. I, sub coordonarea acad. Ion Coteanu, București, 1974, p. 276.

[12] Apud GLR_2, vol. I, p. 166.

Uneori între adjectivul exclamativ *ce* și substantiv apare adverbul *mai* [13] : *Ochii ? hai,* **ce** *mai pereche !* (Coșbuc, P. 40) ; **Ce** *mai chiu și chef prin ramuri / Se-ncinsese-atunci !* (Coșbuc, P. 195).

(b_1) Un statut mai puțin clar are *ce* cînd este urmat de „substantiv + adjectiv" : *Și părintele Ioan de sub deal, Doamne* **ce** *om vrednic și cu bunătate mai era !* (Creangă, O.I. 153) ; *Au ieșit la promenadă —* **ce** *petrecere gentilă !* (Eminescu, P. 61) ; **Ce** *gîlgîit șuierător s-aude !* (Labiș, P. 30).

Interpretarea morfosintactică a lui *ce* se află în fața alternativelor :

(1) a d j e c t i v (pronominal) exclamativ (cu funcție de atribut adjectival), prin raportare și subordonare la s u b s t a n t i v : comp. **Ce** v r e m u r i *cumplite !* cu **Ce** v r e m u r i ! ;

(2) a d v e r b (cantitativ) exclamativ (cu funcție de complement circumstanțial de mod cantitativ) [14], prin raportare și subordonare la a d j e c t i v, în măsura în care se consideră că structura „*ce* + substantiv + adjectiv" este semantic echivalentă cu structura „*ce* + adjectiv + substantiv" : comp. **Ce** *zi* s p l e n d i d ă ! cu **Ce** s p l e n d i d ă *zi !*

În aceasta din urmă („*ce* + adjectiv + substantiv"), *ce* este indiscutabil adverb (comp. **Ce** f r u m o a s ă *haină !* cu **Ce** f r u m o a s ă *e haina !*).

Prin urmare, dacă „*ce* + substantiv + adjectiv" este numai o variantă a structurii „*ce* + adjectiv + substantiv", atunci exclamativul *ce* trebuie interpretat identic în ambele situații, respectiv adverb (exclamativ).

Dimpotrivă, dacă luăm cele două enunțuri separat, ca fenomenalizări ale unor structuri doar comparabile între ele, și probăm calitatea adverbială a lui *ce* prin substituția cu adverbul *cît (de)* [15], *ce* din structura „*ce* + substantiv + adjectiv" nu poate fi socotit adverb, întrucît nu e substituibil cu *cît (de)* : **Ce** *zi frumoasă !* → ***Cît de** *zi frumoasă !* (dar : **Ce** *frumoasă zi !* → **Cît de** *frumoasă zi !*). În această variantă de analiză, „*ce* + substantiv + adjectiv" se evidențiază ca e x p a n s i u n e a structurii „*ce* (exclamativ) + substantiv" și, ca atare, *ce* trebuie socotit a d j e c t i v (pronominal) exclamativ, cu funcție de atribut adjectival.

În sprijinul acestei din urmă soluții, cea pentru care optăm, se poate invoca paralelismul cu un determinant neadjectival, unde *ce* în mod sigur determină substantivul, nu atributul său : **Ce** *vremuri de pomină !* ; **Ce** *oameni de nimic !* ; **Ce** *hîrtie de scris !* ; **Ce** *clădire din sticlă și beton !*

Aceeași interpretare se impune și în cazul inserției adverbului *mai* : **Ce** *mai drac frumos de noră !* (Coșbuc, P. 36).

(b_2) Întrucîtva insuficient lămurită este situația lui *ce* „exclamativ" și în gruparea „*ce de* + substantiv" : **Ce** *de copii s-au adunat în curte !* ; **Ce** *de cadouri ați primit !* ; **Ce** *de joc și veselie, / Cînd e soarele la toacă !* (Coșbuc, P. 183) ; — **Ce** *de lucruri ai adus ! se mira bătrîna, bătînd din palme.* (Dan, U.b. 155).

---

[13] În GLR_2, vol. I, p. 166 se spune că gruparea *ce mai* exprimă intensitatea.

[14] Această soluție, dar fără argumentare și fără exemple, este adoptată de GLR_1, vol. II, p. 44. În GLR_2, situația de față nu mai este discutată.

[15] *Ce* ca adverb cantitativ este totdeauna echivalent cu *cît de* (vezi, în acest sens, GLR_2, vol. I, p. 303 : *O,* **ce** *frumoși ochi ai !*).

Prin poziția lui *de* în dreapta determinantului *(ce)* și valoarea cantitativă a construcției [16], *ce de* pare asimilabil formațiilor adverbiale *așa de, atît de, cît de, grozav de* etc. din structura cu sens de superlativ absolut al adjectivelor și adverbelor (comp. *ce de lume* cu *atît de bună, atît de bine)*, evidențiind, în această ipoteză, un *de* în postpoziție [17], care ar realiza o legătură [18] sintactică inversă, de la stînga la dreapta [19] *(ce de lume*, după modelul *atît de departe* și altfel decît în *masă de lemn)*.

În acest fel, pe de-o parte, s-a argumentat nominativul subiectului [20] în construcții de tipul *Ce de oameni s-au adunat! (oameni* = subiect în nominativ), *de* nemairegizînd acuzativul substantivului de după el, iar, pe de altă parte, s-a explicat geneza acestei construcții [21].

Compararea grupării *ce de* cu *atît de, cît de* etc., posibilă, firește, evidențiază însă două deosebiri importante :

(1) *de* ca postpoziție este obligatoriu urmat de un adverb sau adjectiv *(grozav de bună, grozav de bine)*, în nici un caz de un substantiv, ca la *ce de (ce de oameni)* [22];

(2) *de* ca postpoziție este precedat de un adverb (și numai de un adverb) de mod *(așa (de), grozav (de)* etc.), în timp ce la grupul *ce de* cuvîntul antecedent *(ce)* nu și-ar putea justifica, prin raportare la substantiv, statutul adverbial.

În consecință, în structurile comparate nu este vorba de unul și același *de*.

O altă explicație dată genezei acestei construcții, explicație care, la rîndu-i, permite și o altă interpretare, este cea a considerării grupării în discuție drept eliptică de un substantiv cu sens cantitativ *(mulțime, grămadă* etc.) : *ce mulțime de oameni* > *ce de oameni* [23].

Un procedeu similar avem în **De ăștia** *au mai fost pe aici (= Oameni de ăștia au mai fost pe aici)* [24].

Interpretarea ca structură eliptică prezintă, dincolo de „intervenția" în structură, cîteva neajunsuri, dintre care reținem :

— imposibilitatea stabilirii cu precizie de fiecare dată a termenului regent elidat ;

---

[16] În GLR_1, vol. II, p. 67, *ce de* este considerat numeral nehotărît. În *Teoria și topica propoziției în româna contemporană*, București, 1974, p. 160, Vasile Șerban vorbește de un subiect cantitativ, exprimat prin substantiv + *ce de*.

[17] Vezi, pentru conceptul de *postpoziție*, D. D. Drașoveanu, *Legături sintactice de la stînga la dreapta*, în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 245.

[18] Acest *de* este considerat îndeobște element de legătură.

[19] Vezi, pentru acestea, D. D. Drașoveanu, *lucr. cit.*, p. 244.

[20] La D. D. Drașoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca, anul universitar 1981/1982. Se înțelege că, pentru aceleași motive, în *Ce de fructe ai cules!*, substantivul *fructe* va fi complement direct în acuzativ neprepozițional.

[21] Vezi G. Ivănescu, *Din sintaxa propozițiilor exclamative*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, p. 451. Vezi, tot aici, grupările *ce de-a* (+ substantiv), *ce de mai, ce mai de*.

[22] Vezi, pentru analiza detaliată a fenomenalizărilor acestei structuri, Gabriela Pană Dindelegan, *Structura adverb* + **de** + *adjectiv (sau adverb) : descriere sintactică și interpretare semantică*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 2, p. 593—611. Cît privește gruparea *„astfel de* + substantiv", aceasta se deosebește de cele aici în discuție prin (1) caracterul necantitativ și (2) nonomisibilitatea lui *de (ce de lume → ce lume*, dar *astfel de oameni → *astfel oameni)*.

[23] Vezi G. Ivănescu, *lucr. cit.*, p. 451.

[24] Vezi GLR_2, vol. II, p. 90.

— se modifică nepermis de mult natura relațiilor : din termen regent pentru *ce de*, substantivul de după *ce de* apare în noua structură ca termen subordonat față de substantivul „introdus" în structură (comp. *ce de oameni...* cu *ce mulțime de oameni...*);

— *de* n-ar mai fi postpoziție și, ca atare, în *Ce de lume s-a adunat!*, *lume* nici n-ar mai putea fi considerat subiect în nominativ, ci atribut în acuzativ cu prepoziție;

— sensul cantitativ al grupării s-ar justifica și explica prin elemente din afara structurii.

Prin urmare, nici calitatea de prepoziție a lui *de* nu se poate satisfăcător susține.

Într-o a treia interpretare se formulează ipoteza că *de* nu este un element de relație (nici prepoziție și nici postpoziție), ci un determinant cantitativ adjectival[25], echivalent semantic al adjectivului *mult* (*Ce* **de** *lume...!* = *Ce* **multă** *lume...!*), la fel ca în *A venit* **la** *lume...!* (= *A venit* **multă** *lume*)[26].

Prin argumentația ce o sprijină — *de* : (a) substituibil cu *mult* (*multă, mulți, multe*) și (b) omisibil (substituibil cu zero), antrenînd o schimbare de sens (*ce de lume* — cantitate / *ce lume* — calitate), ambele trăsături fiind străine prepoziției[27] —, considerăm această din urmă soluție acceptabilă, cu următoarele două amendamente :

(1) ca adjectiv nehotărît cantitativ, *de* intră în relație directă cu substantivul, fiind un atribut adjectival al acestuia;

(2) *ce* nu este adjectiv (pronominal) pe lîngă substantivul din structură, cu care nu intră în relație, ci este un adverb cantitativ (exclamativ), determinant al lui *de* „adjectiv nehotărît"[28].

Relațiile sintactice în structura dată ne apar astfel : *Ce de oameni s-au adunat!* (prin echivalență cu *Ce mulți oameni s-au adunat!*).

(c) „Pronume exclamativ" : **Ce** *n-ar da florile să aibă acum măcar un strop de rouă!* (Anghel, I.g. 39); *Doamne,* **ce**-*i și dragostea!* (Blaga, A. 239); **Ce** *i-a păsat atunci de atîta lucru!* (Dan, U.b. 201); *Din codru rupi o rămurea,* / **Ce**-*i pasă codrului de ea!* / **Ce**-*i pasă unei lumi întregi* / *De moartea mea!* (Coșbuc, P. 79).

1.2. Cine

„Pronume exclamativ" : *Vor fi ascultat aseară la fereastră?* **Cine** *știe!* (Dan, U.b. 25); *Ha, ha, ha! Să-ți meargă veste* / *De șiret!... Ei,* **cine**-*mi ești!* (Coșbuc, P. 129); *Dar și pentru noi rămîne* / *Timp — ah,* **cine** *poate ști!* (Coșbuc, P. 231); **Cine** *știe ce pune la cale hoțul ăsta!...* (Dan, U.b. 61).

---

[25] Vezi Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, 1973, p. 121.

[26] *Ibidem*, p. 119. Vezi, tot aici, argumentarea pentru *la* „determinant cantitativ special", extinsă asupra lui *de*.

[27] *Ibidem*, p. 119—120.

[28] În GLR_2, ambele volume, *mult* (*multă, mulți, multe*) este considerat pronume (adjectiv pronominal) nehotărît.

1.3. Care

(a) „Pronume exclamativ" : **Care** *o mai fi și ăla !*

(b) „Adjectiv exclamativ" : **Care** *om nu rîde cînd aude așa ceva!;* **Care** *om nu-i muritor !*

1.4. Cît (cîtă, cîți, cîte)

(a) „Pronume exclamativ" : *[...] încă nu m-a gătit de ascultat, și* **cîte** *au să mai fie !* (Creangă, O.I. 155); *Ziduri, fîntîni și clopotniți, mărturii străvechi cruțate de vreme,* **cîte** *nu știți voi !...* (Anghel, I.g. 113).

(b) „Adjectiv exclamativ" : *Vai, tată, prin* **cîte** *locuri am umblat !* (Topîrceanu, P. 134); *Peste* **cîte** *mii de valuri stăpînirea ta străbate, / Cînd plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate !* (Eminescu, P. 148).

Indiferent dacă este pronume sau adjectiv, *cît (cîtă, cîți, cîte)* are sens cantitativ.

(c) „Adverb exclamativ" :

(1) determinant al unui verb : **Cît** *te-am așteptat !; Doamne,* **cît** *se mai agită toată ziua !;*

(2) determinant al unui adjectiv sau adverb, legat prin postpoziția *de* : **Cît de** *frumoasă te-ai gătit, / Naturo, tu !* (Coșbuc, P. 89); **Cît de** *sus ridici acuma în gîndirea ta pe-o roabă [...]!* (Eminescu, P. 170); *O roză, ah, o roză* **cît de** *ușor se frînge [...].* (Anghel, I.g. 43); *Vai,* **cît de** *mult pădurea s-a schimbat !* (Labiș, P. 65).

Cît de poate apărea și dislocat de regent printr-un verb : **Cît** *îi par* **de** *calde hainele subțiri, / În văpaia unei tainice priviri !* (Topîrceanu, P. 103); **Cît** *umblă* **de** *mult !; Ah,* **cît** *este* **de** *frumos !* (Topîrceanu, P. 135); *De ce să pleci? /* **Cît** *ești* **de** *copilă !* (Coșbuc, P. 90).

În ambele situații, *cît* are sens cantitativ.

1.5. Cum

(a) „Adverb exclamativ" modal sau modal-cantitativ, determinant al unui verb : — *Copiliță,* **cum** *te-aș strînge, / Dar ești tînără și-i plînge !* (Blaga, A. 229); *Vai,* **cum** *aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii, / Frumoasă jertfă a pădurii mele !* (Labiș, P. 62).

(b) „Adverb exclamativ" cantitativ *(= cît de)*, determinant al unui adjectiv sau adverb, legat prin postpoziția *de* : **Cum** *cîntă* **de** *frumos !; Ce ochi urît de negru !* **Cum** *e* **de** *stins și mort !* (Eminescu, P. 315); **Cum** *zîmbești* **de** *drăgălaș !* (Coșbuc, P. 91); *A ! irezistibilă grație,* **cum** *știi* **de** *frumos să poruncești !* (Caragiale, O.A.I. 99).

Între *cum* și *de* apare obligatoriu un verb.

1.6. De cîte ori

„Locuțiune (adverbială) exclamativă", cu sens iterativ : *Ah !* **de cît ori** *voit-am / Ca să spînzur lira-n cui [...].* (Eminescu, P. 124); *O, da, tu ești abstractă... Dar eu, sărman poet, /* **De cîte ori** *nu blestem că sunt așa concret !* (Topîrceanu, P. 85).

1.7. Cînd

„Adverb exclamativ", cu sens temporal : *La joc și hori același rînd, / Îl poartă-ntr-una, și* **de cînd** ! (Coșbuc, P. 61); **De cînd** *nu te-am mai văzut !*

1.8. Unde

(a) „Adverb exclamativ", cu sens apropiat de cel modal *(= cum)*, verbul are formă negativă și sens afirmativ : *Și* **unde** *nu s-au adunat o*

mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiat prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea. (Creangă, O.I. 153—154); **Unde** *nu dă sfîntul să-mi cadă odată-n mînă!; Și* **unde** *n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mînios...* (Creangă, O.I. 155).

(b) „Adverb exclamativ", cu sens local: **Pe unde** *n-am fost!* (Caragiale, O.A.I. 200).

2. Drept concluzii, ar fi de reținut:

2.1. În măsura în care

(a) avem adverbe de mod provenite din adjective *(Cîntă* **frumos** */ Băiatul* **frumos**...*)*, adjective provenite din pronume *(Elevul* **acesta** *este... /* **Acesta** *este...)* sau relative obținute din interogative *(Nu e bine* **ce** faci / **Ce** *faci?)* și

(b) adverbele, adjectivele, relativele obținute sînt considerate categorii diferite de cele care, printr-o întrebuințare sintactică anume, le-au generat (adverbe/adjective, adjective/pronume, relative/interogative), nu doar valori (adverbiale, adjectivale, relative) marginale și subordonate celor considerate originare (adjectivale, pronominale, interogative), adică nu „adjective cu funcție (valoare) de adverbe", „interogative cu funcție (valoare) de relative" etc., trebuie să acceptăm, în aceeași măsură, că: exclamativele nu sînt o funcție (valoare) a interogativelor sau relativelor („interogative (relative) cu valoare exclamativă"), subordonată acestora, ci că ele se situează, ca ipostază sau clasă, a l ă t u r i de interogative și relative [29].

În consecință, în capitolul destinat în gramatici acestor pronume (adjective pronominale) și adverbe, i p o s t a z e l e [30] ce trebuie prezentate, descrise și denumite ca atare [31] sînt nu două (interogative și relative), ci t r e i: i n t e r o g a t i v e, r e l a t i v e și e x c l a m a t i v e [32].

2.2. Inventarul exclamativelor este același cu al interogativelor și relativelor *(cine, ce, care, cît (cîtă, cîți, cîte), cînd, cum, unde, de cîte ori* [33]*)*, de care se deosebesc în primul rînd prin marca intonațională exclamativă [34] și în parte distribuțional.

2.3. Unele dintre exclamative apar în construcții oarecum specifice, adică străine ipostazei de interogative. Așa sînt *ce* (~ *de* + substantiv, ~ adjectiv, ~ adverb, ~ adjectiv + substantiv, ~ substantiv + adjectiv), în parte *cum* (~ verb + *de* + adverb), *unde* (modal) etc.

---

[29] Vezi, în același sens, Laurenția Dascălu, *Asupra intonației cuvintelor relativ-interogative în limba română*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 2, p. 176, unde se atribuie lexemelor aici analizate trei „funcții distincte (interogativă, relativă, exclamativă)".

[30] Dacă se tratează drept ipostaze și nu clase.

[31] Păstrînd proprietatea termenilor „interogativ" și „relativ", calificativul „exclamativ" s-ar impune terminologic și ca un „caz de forță majoră", din imposibilitatea unei alte denumiri.

[32] Nu avem în vedere întrebuințarea unora dintre aceste lexeme în construcții, locuțiuni sau expresii fixe, situație în care le este străină oricare din cele trei valori *(cît de cît, care(mai) de care, din ce în ce* etc.).

[33] Pentru *de cîte ori* „locuțiune adverbială" (nu conjuncțională), vezi G. G. Neamțu, *Conjuncții (locuțiuni conjuncționale) temporale?*, în StUBB, Philologia, 1979, nr. 1, p. 9—15.

[34] Vezi Laurenția Dascălu, *lucr. cit.*, p. 174—175.

IZVOARE

Anghel, I.g.	Dimitrie Anghel, *În grădină*, București, Editura tineretului, [1966].
Blaga, A.	Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*, București, Editura pentru literatură, [1966].
Caragiale, O.A.I.	I. L. Caragiale, *Opere alese*, vol. I, București, Editura Cartea Românească, [1972].
Coșbuc, P.	George Coșbuc, *Poezii*, București, Editura Eminescu, 1972.
Creangă, O.I.	Ion Creangă, *Opere*, vol. I, București, Editura Minerva, 1970.
Dan, U.b.	Pavel Dan, *Urcan bătrînul*, București, Editura Minerva, 1973.
Eminescu, P.	Mihai Eminescu, *Poezii*, București, Editura Eminescu, 1971.
Labiș, P.	Nicolae Labiș, *Poezii*, București, Editura tineretului, 1968.
Topîrceanu, P.	George Topîrceanu, *Poezii*, București, Editura Eminescu, 1972.

Martie 1984

Facultatea de Filologie
Cluj-Napoca, str. Horea nr. 31

BUTURĂ, BUTUC; FLUTURE. PRECIZĂRI ETIMOLOGICE

DE

ADRIANA IONESCU

BUTURĂ, BUTUC

Pentru *butură*, s.f. (reg.) și *butuc*, s.m. (pentru sensuri, v. DA, s.v.) s-au propus etimologiile : *slavă* : Tiktin, DRG II, 246—248 ; *cumană* : Densusianu, ILR I, 242 (cuman *butac* „ramus", cu schimbare de sufix) ; *turcă* : Cihac, DEDR II, 552 ; *autohtonă* : I. I. Russu, *El. aut.*, 101. În DA, DLRM și DEX se indică etimologie necunoscută. Totuși, în DA, *butură* este interpretat ca un derivat cu sufixul *-ură* de la o rădăcină *but-*, neexplicată etimologic pînă în prezent, deși se recunoaște vechimea ei în română. Existența acestei rădăcini ar putea fi probată de termenii derivați cu diferite sufixe : *butuc, butaș, butur/-e, buturugă, butoarcă, butușină.*

Asupra originii lui *-ură* nu se face nici o mențiune, de unde deducem că se acceptă ipoteza lui G. Pascu [1], după care ar fi vorba de sufixul lat. *-ula.*

După părerea noastră, *butură* este derivat cu ajutorul sufixului de origine autohtonă *-ură* [2], care, printre altele, a creat și unele denumiri de plante sau de părți componente ale acestora (ca, de ex., *mătură, mazăre, scorbură*). Deoarece în toate cazurile *-ură* apare în cuvinte de origine autohtonă, este de presupus că și rădăcina *but-* din *butură* aparține fondului lexical transmis românei de daco-moesiană. Ea provine din i.e. **bhut, bhud* „schlagen, stoßen" [3], care a creat în limbile indo-europene numeroase cuvinte apropiate, formal și semantic, de cuvintele românești derivate din *but-* : nor. *butt* „Stumpf, Klotz", ags. *bytt* „butt", v. isl. *butr* „kurzes Stück eines Baumstammes", *buta* „einen Baumstaum zerlegen", germ. *butt* „Stumpf, Plump", mhd. *butze* „algeschnittenes Stück, Klumpen", ags. *buttuc* „Ende, Stück Land", rus. *bat* „Eichenstock, Knüttel", scr. *bat* „Keule, Stock". Din aceeași rădăcină i.e. provine, probabil, și lat. *buttis* (> rom. *bute* > *butoi*, cu sufixul augmentativ *-oi*).

Analiza sensurilor acestor derivate arată că sensul inițial al lui *but-* era „ciot de lemn", păstrat atît de *butură*, cît și de *butuc*. Derivatul *butură* este foarte vechi, datînd încă din latina balcanică, așa cum arată lipsa accentului pe sufix [4].

Analogia cu cumanul *butac* „ramus", propusă de Ov. Densusianu, este fortuită. Etimologia turcă este improbabilă, deoarece influența turcească s-a exercitat în română mai ales în domeniul termenilor referitori

---

[1] *Sufixe românești*, București, 1916, p. 56—64.

[2] V. articolul nostru *Sufixul românesc* **-ură**, în LR, XXIX, 1980, 5, p. 501—502.

[3] A. Walde, J. Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, II, Berlin—Leipzig, 1927, p. 126—127.

[4] Gr. Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983, p. 155—156.

la viaţa citadină, în vreme ce *butură*, *butuc* aparţin domeniului silvoagrar, în care influenţa turcă este minimă. Influenţa autohtonă însă este destul de importantă în acest domeniu (v. şi alte nume de plante şi animale, de provenienţă autohtonă, cum sînt : *brad*, *mazăre*, *barză*, *viezure* etc. [5]). Pentru originea autohtonă a lui *butuc* pledează şi folosirea lui în terminologia viticolă *(butuc de viţă)*, ştiut fiind că dacii excelau în cultivarea viţei de vie.

Rădăcina slavă propusă de Tiktin este înrudită, în plan indo-european, cu aceea din cuvintele româneşti, fără a fi însă identică cu ea, aşa cum arată derivatele provenite din această rădăcină. *Butaş*, considerat de cele mai multe dintre dicţionarele româneşti un împrumut din magh. *bujtas*, este şi el un cuvînt autohton, derivat cu sufixul *-aş* (cu funcţie diminutivală) de la rădăcina *but-*, identică cu aceea din *butură*, *butuc*. În DA, s.v. I, 711—712, se admite posibilitatea unei relaţii etimologice între *butaş*, pe de-o parte, şi *butuc*, *buştean*, *butuşină* pe de alta. *Buturugă* aparţine aceleiaşi familii şi este formată fie prin contaminare cu *tumurug* [6], fie prin dublă sufixare.

Rădăcina *but-* şi numeroasele ei derivate arată că în limba română există, la fel ca în albaneză, familii de cuvinte derivate de la o rădăcină autohtonă, ceea ce infirmă teoria conform căreia limba română a împrumutat aceste cuvinte din albaneză, deoarece în română ele ar fi izolate, în timp ce în albaneză se grupează în familii bogate. Termenii comuni românei şi albanezei se explică prin provenienţa lor din substrat (în cazul limbii române) şi prin moştenire directă din limba-bază (în cazul albanezei).

FLUTURE

S-au propus pentru *fluture*, s.m. „papillon" etimologiile : *latină* : Tiktin, DRG II, 638, Puşcariu, EWR, 54, Rosetti, ILR I, 175, Barić, *Hymje...*, 63 din lat. **fluctulare (< fluctuare, fluctus)* „courant, flot, agitation, tempête" ; Candrea — Hecht, „Romania" XXXI, 310—311 din lat. **flutulare (< flutare)* ; DEX, 342, admite şi o posibilă legătură cu alb. *fluturë ; albaneză* : Densusianu, ILR I, 227, Çabej, *Hyrje...*, 85.

Lat. **fluctulus* trebuie respins de la bun început deoarece, conform legilor foneticii istorice a limbii române, acesta ar fi evoluat la **fluptur*. Rom. *fluture* are un corespondent în alb. *flutur(ë)*, s.f., identic semantic şi apropiat formal cu cuvîntul românesc. Dacă acceptăm pentru română etimonul **fluctulus*, implicit ar trebui să-l acceptăm şi pentru alb. *flutur(ë)*. Conform transformărilor fonetice specifice limbii albaneze, acest etimon ar fi dat naştere însă unei forme **fluftull* sau **flujtull* (lat. *ct* > alb. *ft*, *jt*, lat. *-l-* interv. > alb. *-ll-*, cf. lat. *famulus* > alb. *famull*). H. Barić [7] explică rom. *fluture* şi alb. *flutur(ë)* prin lat. **fluctulare*, cu lat. *ct* > rom., alb. *t*. Excepţia s-ar datora faptului că acest cuvînt ar aparţine primului strat de elemente latine pătrunse în albaneză, în perioada în care albanezii se aflau în interiorul Peninsulei Balcanice, departe de patria lor actuală şi în apropierea patriei primitive a românilor. Ipoteza, bazată pe o singură

[5] Gr. Brâncuş, *Semantica termenilor româneşti din substrat*, în *Omagiu Al. Graur*, Bucureşti, 1981, şi *Vocabularul autohton al limbii române*, p. 157—164.

[6] DEX, p. 107.

[7] *Hymje në historin e gjuhës shqipe*, Prishtinë, 1955, p. 63.

etimologie, incertă, ni se pare greu de acceptat. Alb. *flutur(ë)* confirmă imposibilitatea explicării rom. *fluture* prin lat. **fluctulus*, **fluctulare*.

Prin lat. **flutulus* nu se poate explica finala *-ure* a lui *fluture* în loc de *-ur* (reflexul normal al lat. *-ulus*) și nici finala *-ur(ë)* din albaneză, unde acest etimon ar fi evoluat la **flutull*.

E. Çabej [8] consideră alb. *flutur(ë)* o „creație elementară", onomatopeică, în relație cu *fletë* (un plural singularizat din *flatë*) „1. aripă; 2. frunză" și cu *flatër* „aripă", pe care L. Dodbiba [9] îl derivă din *flatë* + *-r* [10]. Pentru *flatë*, L. Dodbiba acceptă etimonul propus de M. La Piana [11]: i.e. *m* + **blatā* < i.e. **bhlo*, care are numeroase derivate în limbile indo-europene : ags. *bloed* „floare", ahd. *blat* „frunză", irl. *blath* „floare". Sensul primar al alb. *flatër* ar fi fost, deci, „frunză", sensul „aripă" fiind secundar. Din *flatër* s-ar fi format verbul *flatëroj* „a zbura", devenit ulterior *fluturoj*. Sub influența acestuia din urmă, *flatër* și-ar fi schimbat forma în *flutur(ë)*, modificîndu-și și sensul.

Dacă între „frunză" și „aripă" (> „a zbura") nu este imposibil să se stabilească o relație semantică, evoluția fonetică *flatëroj* > *fluturoj* propusă de L. Dodbiba (care nu indică faptele pe care își întemeiază ipoteza) este discutabilă, deoarece o evoluție *a* > *u*, *ë* > *u* nu este cunoscută în albaneză. De altfel, raportul dintre *fluturë* și *flëtë* a fost contestat încă de G. Meyer [12].

În albaneză există un însemnat număr de cuvinte care conțin o rădăcină comună *flu-* și au un sens general comun, „a se mișca", „a se deplasa", realizat în diferite variante semantice : a) *fluj* „a zbura"; b) *flur* „Flucht", *flurë* „Flug", *fluromë* „Seifenblase", *fluror* „fluchtig"; c) *fluturë*, cu derivatele sale *fluturoj* „a zbura", *fluturak* „zburător", *fluturues* „idem" etc. Nici unul dintre cuvintele menționate nu prezintă vreo legătură semantică cu sensul „frunză", considerat de L. Dodbiba ca sens primar al lui *flatë-r*. De fapt, este vorba de două rădăcini diferite : 1) *flatë-r* „frunză", pentru care se poate accepta etimologia propusă de La Piana și susținută de L. Dodbiba (v. supra); 2) *flu-* „a zbura", din i.e. **pleu-* „fließen" [13], din care au apărut, în limbile indo-europene, numeroase derivate din sfera semantică a lui „a zbura" : v. isl. *fljuga*, ags. *fleogan*, ahd. *fliogan* „a zbura", engl. *fly* 1. „a zbura", 2. „muscă", engl. *flutter* „a flutura, a filfîi", germ. *flattern* „idem" (dintr-un mai vechi *flotteren*). Din această rădăcină credem că provine alb. *fluturë*, deoarece este mai potrivită fonetic decît cea propusă de L. Dodbiba. Evoluția i.e. **pleu* > alb. *flu-* poate fi acceptată pentru albaneză [14]. Tema *flu-t* este o dezvoltare din *flu-* cu sufixul *-të* (< i.e. *-tā* [15]), același din *flatë*.

---

[8] *Studime etimologjike rreth fjalës së gjuhës shqipe*, II, în „Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës", 1/1961, p. 82.

[9] *Leksiku i sotëm detar i shqipes dhe elementet e tij të pahuazuara*, în *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, II, Tiranë, 1972, p. 258.

[10] Al. Xhuvani—E. Çabej, *Prapashtesat e gjuhës shqipe*, Tiranë, 1962, p. 40, nu înregistrează un sufix albanez *-r*. E vorba mai curînd despre sufixul *-ër/-ën*, care apare și în *kulp-ër*, *presh-ër*, *bresh-ër* etc.

[11] *Studi linguistici albanesi* I, p. 104 (citat de L. Dodbiba).

[12] *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg, 1891, p. 109.

[13] A. Walde—J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 95.

[14] L. Dodbiba, *op. cit.*, *loc. cit.*

[15] Al. Xhuvani—E. Çabej, *op. cit.*, p. 91.

Etimologia propusă pentru alb. *flu-t* poate fi acceptată și pentru daco-moesiană : i.e. **pleu-tā* > d.m. **phlu-ta* (i.e. *p* > d.m. *ph* > rom. *f*) [16].

Rom. *fluture* este, prin urmare, un derivat format cu sufixul autohton *-ure* [17] de la baza **flu-t*, necunoscută astăzi în română, dar care se regăsește în albaneză, unde *flutur(ë)* poate fi interpretat, de asemenea, ca derivat din baza *flu-t* + *-urë* [18].

Diferența de sufix dintre română și albaneză (rom. *-ure* îi corespunde alb. *-ull(ë)*), ca și diferența de gen dintre rom. *fluture* și alb. *flutur(ë)* arată că, în română, cuvîntul nu este un împrumut din albaneză, cum susține E. Çabej [19]. Ca și în cazul altor cuvinte comune românei și albanezei, rom. *fluture* provine din substrat, în timp ce alb. *flutur(ë)* e o moștenire din limba bază.

Aprilie 1984

Facultatea de Limba și Literatura Română
București, str. Edgar Quinet nr. 5—7

[16] G. Reichenkron, *Das Dakische (rekonstruiert aus dem Rumänischen)*, Heidelberg, 1966, p. 120.

[17] A. Ionescu, *Some Remarks on the Romanian Substratum Suffix* -ure, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie* (Bucarest, 4—10 septembre 1976). III, București, 1980, p. 67—71.

[18] Al. Xhuvani—E. Çabej, *op. cit.*, p. 104.

[19] *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe. Fonetika historike e shqipes*, Prishtinë, 1970, p. 85.

DIN TERMINOLOGIA PĂSTOREASCĂ: *STRĂGHEATĂ*

DE

ION POPESCU-SIRETEANU

Termenul păstoresc *străgheátă* este cunoscut tuturor dialectelor românești. *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, în vol. II, harta 415, intitulată *Străgheată* și alcătuită pe baza răspunsurilor la întrebarea directă: *Cum îi ziceți laptelui de oaie care, după ce ați pus cheag în el, s-a închegat în putină?*, înregistrează următoarele răspunsuri: *străgi̯átă* (pct. 29), *străgi̯áță* (Banat și vestul Olteniei), *stred''áță* (nordul Olteniei și centrul Transilvaniei), *streǵi̯áță* (centrul Transilvaniei, sudul Olteniei și vestul Munteniei), *striǵi̯áță* (centrul Transilvaniei), *stereǵi̯ață* (nord-vestul Munteniei), *străyátă* (sud-vestul Transilvaniei), *stiriǵi̯áță* (sud-estul Transilvaniei), *străžátă* (nordul și nord-estul Transilvaniei). În alte părți, mai ales în Moldova, s-au dat alte răspunsuri, dar *străgheată* este termen cunoscut peste tot. Pentru aromâni, în harta citată, se prezintă cuvîntul *străgl'eátă*, cu precizarea, în note, că „este caşlu nestricurat", iar pentru istroromâni este înregistrat termenul *strîγl'átă* cu sensul „jîntiță" (vezi h. 418, pct. 02). Ne atrage atenția faptul că în pct. 25, în Caraşova, s-a înregistrat varianta fonetică arhaică *strigl'áta*, cu grupul consonantic *gl'* păstrat în graiul sîrbesc al localnicilor.

Această repartiție este întărită și completată mult prin ceea ce ne spun glosarele regionale și unele dicționare.

În legătură cu prezența cuvîntului în dialectul aromân, Th. Capidan scria: „*Caşul dulțe*, amestecat cu lapte, pînă cînd n-a fost pus în *stricători*, se numește *străgl'eată*" și: „*Străgl'eata easte bucăți din caș amisticat cu lapte*", sau: „*caș dulțe amisticat cu lapte*" (în DR, IV, 1, p. 192).

În dialectul meglenoromân, la Oșani, *strigl'ata* are, după informațiile primite și consemnate de I. A. Candrea, sensurile: „lapte închegat" (*Viața*, p. 35), „străgheață" și „un fel de alifie făcută din piatră acră și cu albuș de ou bătut bine, îngroșat apoi cu brînză și întrebuințat ca leac contra durerilor de ochi" (în GS, VII, p. 201).

Am văzut că în dialectul istroromân *strîγl'âta* are sensul „jîntiță".

Emil Petrovici și Petru Neiescu, în articolul *Persistența insulelor lingvistice*, publicat în CL, IX, 1964, nr. 2, consemnează informații obținute de la un istroromân din Jeiăn: (în transcriere literară) „Străgheata este lapte. Se pune într-un castron (de metal) și se toarnă puțin cheag, apoi atunci se amestecă și se încălzește puțin. Atunci se mănîncă cu lingura. Aceasta au obișnuit ciobanii noștri la stînă. Aceea le-a fost cina". La informația aceasta, E. Petrovici și P. Neiescu adaugă comentariul lor: „Așadar, *străγl'âta* este un lapte care a fost închegat separat de masa de lapte din care se face caşul. Fiecare cioban își încheagă porția proprie de lapte pentru cină. În dacoromână *străgheata* este laptele închegat pe care îl mănîncă oamenii înainte de a stoarce caşul. În multe părți ale țării, însă, *străgheată*

însemnează, întocmai ca la Jeiăn, o cantitate mică de lapte închegat separat. Aceasta ne sugerează ideea că în etimologia propusă, **extracoagulata*, prefixul *extra-* înseamnă 'separat', 'în afară de', care este de altfel și un sens al lui *extra-*".

O nedumerire pe care autorii o lasă cititorilor este cuprinsă în afirmația : „Acest cuvînt nu a fost pînă acum atestat în istroromână". Spunem că afirmația dă naștere unei nedumeriri, întrucît termenul a fost înregistrat, după cum s-a văzut mai sus, în ALR, s.n., al cărui autor este Emil Petrovici, materialul pentru punctul 02 a fost cules de Șt. Pașca, iar între redactorii vol. II se numără și Petru Neiescu. Lipsa unui indice lexical al ALR a putut duce la această afirmație contradictorie, în fond o scăpare din vedere.

Cu privire la sensurile cuvîntului, am face remarca obligatorie că întrebarea din ALR este restrictivă, ea referindu-se numai la un aspect al semnificației. Pentru a lămuri deplin valorile semantice ale cuvîntului *străgheată*, trebuie să apelăm la glosare, la texte dialectale, la lucrări de etnografie, care ne pun la îndemînă un material deosebit de valoros, pe baza căruia constatăm că *străgheată* (cu variantele) are mai multe sensuri, pe care le prezentăm mai jos.

1) „Lichid de culoare galben-verzuie, care se ridică deasupra laptelui închegat după ce acesta a fost rupt în două sau în patru cu cuțitul de lemn". G. Pitiș scria că *străgeata* este un „zăr ce se scurge din laptele închegat nebătut" și tot el consemna următoarele variante ale termenului : *străeată, strădziată, strădzată, străghiață, străzeată, stirigheață* (Pitiș, p. 213). Pentru a pune în evidență sensul menționat, dispunem de multe informații ; prezentăm mai jos o parte din acestea : [În laptele închegat] *faśi cruśe cu cuțîtu d'e l'emn, ca să iasă zăru desupra, aia-i străd'iata* (Densusianu, *Graiul*, p. 127) ; *strădzata ie aia care iesă pă desupra în căldaŕe cînd puni căldarea pă foc cu tśagu* (idem, *ibidem*, p. 152) ; *strad'iata sa faśe d'in lapt'ele înt'iegat, iesă pa d'easupra, cu puțîn dzer* (idem, *ibidem*, 156) ; *străgeată este un lichid verzui care se ridică pe laptele închegat și rupt* (se ia cu lingura și se pune în *chegorniță)* (Precup, p. 19) ; *străgeata este un zer verzui care se formează deasupra laptelui* [închegat]. *Acesta se adună și se pune în ciagorniță servind tot la închegatul laptelui* (Morariu, *Viața*, p. 179) ; *străzătă* „se numește zerul ce se ridică după ce cașul a fost frămîntat în budacă" (ALR, s.n., II, h. 415, pct. 365, din Ciocănești, jud. Suceava) sau este „zerul care iese deasupra laptelui închegat după ce a fost rupt în două sau trei cu *birzidieu*" (ALRT, p. 165, din aceeași localitate) ; *străgheață* este „zerul care iese deasupra laptelui acru sau al (!) chișleagului" *(Glosar reg.*, p. 65, din Văleni—Fălticeni) ; *străgheată* „lichidul gălbui care se ridică deasupra laptelui, după ce s-a pus cheag în el, ca să se prindă. De obicei *străgeata* se colectează și se pune în *ĉagorniță* spre a înmulți cheagul" (FD, VII, p. 210, din jud. Bistrița-Năsăud) ; „zerul care iese deasupra laptelui acru sau deasupra cheagului ; zerul care iese deasupra laptelui închegat după ce l-ai rupt în bucăți" *(Dolheștii Mari*, p. 53) ; „zerul verde care iese din laptele închegat" *(Buhalnița*, p. 66). Se vede că lichidul este numit *străgheată* sau *străgeată*, și cînd iese deasupra cașului frămîntat în budacă, deasupra laptelui acru sau deasupra chișleagului, deasupra cheagului, elemente cu care se poate completa definiția. Reținem că unele informații vin din Moldova și Bucovina.

2) „Lapte închegat, nescurs de zăr". *Străgeată* înseamnă „laptele închegat, nebătut" (Pitiș, p. 213); „laptele închegat" (BSRG, 1933, p. 306, din Călimani); „caşul înainte de a fi pus în strecătoare" (L. Costin, *Graiul*, II, p. 180); *străghiață* este „caşul crud obținut din laptele închegat la 40°—50° după ce i s-a pus cheagul" (N. Dragomir, în LIGC, II, p. 206); *„străgiața*-i pînă n-o-l rupe [cu mîinile]" (ALR, s.n., II, h. 415, pct. 2,27); *strighiață* este „laptele prins, încă neînchegat bine" (*Lexic reg.*, *1*, p. 94, din Lisa-Făgăraș); *străgată* „laptele închegat" (I.P.—S., din Teşna—Vatra Dornei); *stregheață* „lapte închegat, nescurs încă de zer" (*Dîmbu*, p. 75, jud. Prahova); I. I. Russu scria că „întreaga masă relativ consistentă se numește *străgeată* (în cele mai multe regiuni ale țării, la aromâni și megleniți)" și că din străgeată „se izolează partea solidă, caşul..." (în AMET, 1958, p. 48). La dacoromâni acest sens este, aşadar, binecunoscut în cele mai multe arii lingvistice, aşa cum reiese și din harta 415, iar sensul se întîlnește și la toți românii sud-dunăreni.

3) „Prima formă ce se dă laptelui închegat" (*Dolheștii Mari*, p. 53). G. Pitiș, descriind unele aspecte ale activității la stînă, nota: „*Străeata* o pune în crintă, în straița de caș, tot de lînă, pune *popa* și lemnul de caș și apasă de un căpătîi baciul, de stoarce" (Pitiș, p. 159).

4) *Străghiață* se numește și „smîntîna laptelui de oaie" (Comar, *Glosar*, p. 73, din Ciobăncuța, jud. Cluj).

5) „Zerul ce curge la urmă din caș" (ALR, s.n., II, h. 422, pct. 346).

6) „Un leac țărănesc folosit pentru dezumflarea buboaielor"; „Se face astfel: se mulge laptele de la vite și, imediat ce s-a muls, se pune în el puțin cheag. După ce s-a închegat, se ia puțin și se pune pe umflătură: buboi (bubă), spartă sau nespartă, și îndată se trage (scade) umflătura" (Ciauşanu, *Culegere*, p. 199); „*streǵața* e altceva: în laptele dulce se pune un strop de oțet. Laptele îndată se încheagă. Se întrebuințează ca alifie pentru bube" (ALR, s.n., II, h. 311, pct. 172, vezi și notele); „Se pune apă într-un pahar, pînă la jumătate, apoi un strop de cheag. Apa aceasta e bună cînd te doare capul sau de pus la bube. Apa aceasta se numește *stred''átă*" (*ibidem*, h. 415, pct. 102, în note). Am văzut că și la meglenoromâni *strigl'ată* are sensul „alifie" (nu are importanță prea mare că modul de preparare diferă; originea păstorească a acestui medicament, la meglenoromâni, ca și la dacoromâni, este evidentă).

7) „(Prin extensiune) ceva închegat" (cu referință mai ales la sînge, la răcituri). *A se face străgheață* înseamnă „a se închega": *I-a înfipt cuțitul în inimă și curgea sîngele strîgheți; E bolnav rău de tot, varsă strîgheți de sînge; Laptele cînd nu-l fierbi se face strîgheață* (Boceanu, p. 21); [unui om otrăvit i s-a dat să bea lapte dulce, dar el] *Străgheți de sînge arunca Și din gură-abia zicea...* (Cărăbiș, p. 639; în *Glosar*, p. 710, se dă, greșit, sensul „picătură, stropi (de sînge)"; *străgheți* înseamnă „cheaguri", sg. *străghete*.

O variantă neobișnuită a cuvîntului *străgheată* este *străheață* (Stamatin, *Bogdănești*, p. 53, jud. Vaslui), iar altă variantă neobișnuită este *săgeată* (Solcanu, *Bogdănești*, p. 57, jud. Suceava). Trebuie să atragem luarea-aminte asupra legăturii dintre *străheață* și *stroh*, **străh* cu derivatele semnalate de noi [1]. Cît despre *săgeată*, se cere să precizăm că, în localitatea

[1] În SCL, XXVIII, 1977, nr. 3, p. 305—306.

de unde s-a înregistrat acest cuvînt, se folosește consoana africată *ĝ* în locul palatalei *ģ*, așa că varianta înregistrată redă o variantă **săgheată*.

De la *străgheată* s-au creat cîteva derivate :

s t r ă g h e t á r, notat fonetic *stred''etáriu* (ALR, s.n., II, h. 308, pct. 346), „instrumentul cu care se amestecă *străgheata* (laptele de oaie închegat)", derivat din *străgheată (stregheată)*, cu suf. *-ar;*

s t r ă g h e t á și *s t r ă g h e ț á* „a se închega" : *Cătarăm la inimă și sîngele fu străgheţat; Piftiile s-au străgheţat* (Boceanu, p. 21 ; vezi și Scriban, p. 1249), din *străgheată, străgheață* cu suf. *-á;*

S t r ă g h e ț í „(despre lapte) a se coagula pe cale naturală, a se prinde" *(Lexic reg., 1*, p. 56), din *străgheață*, cu suf. *-í;*

s t r ă g h e t á t și *s t r ă g h e ț á t*, adj. cu sensul „(despre lapte) acoperit cu zer verde-gălbui", „închegat". Derivarea cu suf. *-át* este evidentă.

Termenul se întîlnește și în toponimie, *Străgiţa*, cu alt sufix, ca nume al unui deal în jud. Caraș-Severin (Hasdeu, *Etymologicum*, *3*, p. 703 ; nu-l înregistrează, însă, Ioniță, în *Glosar toponimic Caraș-Severin* și nici în *Nume de locuri din Banat)*.

Cele spuse pînă aici arată marea răspîndire a termenului *străgheată*, cu variantele și derivatele lui. Am încercat să punem în evidență bogăția lui semantică, ușurînd astfel cercetarea etimologică.

Dacă ar fi să facem o clasificare a variantelor, am constata că în sudul Dunării (și în nord, la caraşoveni) se păstrează grupul consonantic *gl'*, care indică un stadiu mai vechi, *străgl'eată* (ar. *străgl'ată*, *străgl'eatu*, mr. *strigl'eată*, ir. *strîγl'âtă*, după A. Kovačec, *Descrierea istroromânei*, 217, *stârγl'âtă)*. Constatăm că, în dialectul dacoromân, mulțimea variantelor fonetice se grupează în cîteva aspecte reprezentative pe baza modului în care a evoluat grupul consonantic *gl'*. Astfel, pe o mare arie lingvistică *gl'* este reprezentat prin *ģ*, în centrul și sudul Transilvaniei, în Banat, Oltenia și Muntenia. În nordul și nord-estul Transilvaniei, în locul lui *ģ* întîlnim *ž* (așa cum se pronunță acest sunet în cuvîntul *joc* în graiurile moldovenești), sunet provenit dintr-un *ĝ*, prin urmare : *străgl'ată* devine *străghiată*, apoi *străĝată* și, în continuare, *străžată*. În sudul Transilvaniei, în locul lui *ģ* mai găsim *y* sau *i* (la istroromâni γ). Apropierea *ģ* — *d'* (sau *d''*) se vede și în cazul în care *străĝată* a devenit *stred''ață*. Forma cea mai veche atestată la dacoromâni este cea cu *ģ*, sunet care provine dintr-un *gl'*. Cît despre varianta cu *ț*, aceasta a apărut prin apropierea cuvîntului *străgheată* de *gheață*.

În continuare, punem în evidență faptul că variantele dacoromâne cu *e* sau *i* în prima silabă se întîlnesc în centrul, sudul ori nord-vestul Transilvaniei, în Oltenia și Muntenia, și că cele cu *ă* se întîlnesc în Banat, în sud-vestul Transilvaniei, vestul Olteniei, nordul și nord-estul Transilvaniei și Moldova. Forme cu *ă* se întîlnesc la aromâni, iar cea cu *e* devenit *i* prin închidere se întîlnește la meglenoromâni. Mai greu ne putem decide să afirmăm dacă ir. *strîγl'âtă* se încadrează între variantele cu *ă* sau între cele cu *e (i)*, pentru că și *ă* și *i* au putut evolua la *î*. Apropierile știute ale dialectului istroromân de nord-vestul dacoromân ne-ar determina să înclinăm în oarecare măsură spre forme anterioare cu *e (i)*, așa cum se mai păstrează și la sîrbii din Carașova în *strigl'ata*.

Gruparea variantelor în două forme principale *(străg-* și *streg-)* pe baza vocalei din radical prezintă un interes major, mai ales că la dacoromâni se conturează arii laterale cu *ă* și arii centrale cu *e* sau *i*.

Este sigur că cercetarea originii acestui termen păstoresc va avea ca punct de plecare formele *străgl'ată* și *stregl'ată*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALR, s.n., II	*Atlasul lingvistic român*, vol. II, serie nouă, București, Editura Academiei, 1956.
ALRT	E. Petrovici, *Texte dialectale. Supliment la Atlasul lingvistic român*, Sibiu—Leipzig, 1943.
AMET	*Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei.*
Boceanu,	Ion Boceanu, *Glosar de cuvinte din județul Mehedinți*, București, 1913.
BSRG	*Buletinul Societății române regale de geografie.*
Candrea, *Viața*	I. A. Candrea, *Viața pastorească la meglenițî*, în GS, I, 1923, p. 23—38.
Cărăbiș	Vasile Cărăbiș, *Folclor din Oltenia și Muntenia*, în colecția *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III, București, EPL, 1968, p. 539—713.
Ciaușanu, *Culegere*	G. F. Ciaușanu, G. Fira și C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vîlcea și împrejurimi*, București, 1928.
Buhalnița	Rodica Ciucanu, *Termeni păstorești în satele Buhalnița și Ruginești*. Teză de licență, Iași, 1974.
Glosar	Petre Coman, *Glosar dialectal*, București, 1939.
L. Costin, *Graiul*, II	Lucian Costin, *Graiul bănățean*, II, Turnu-Severin, 1934.
Densusianu, *Graiul*	Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915.
DR, IV, 1	„Dacoromania", IV, partea 1, Cluj, 1926.
FD, VIII	„Fonetică și dialectologie", VII, București, 1971.
Glosar reg.	V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, Editura Academiei, 1961.
GS, VII	„Grai și suflet", VII, 1938.
Hasdeu, *Etymologicum*, 3	B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, ediție îngrijită de Grigore Brâncuș, București, Editura Minerva, 1976.
Dolheștii Mari	Aneta Jarcău, *Termeni păstorești din localitățile Dolheștii Mari și Dolheștii Mici (jud. Suceava)*. Teză de licență, Iași, 1972.
Kovačec, *Descrierea istroromânei*	August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, Editura Academiei, 1971.
Lexic reg., 1	*Lexic regional*, (1), București, Editura Academiei, 1960.
LIGC, II	*Lucrările Institutului de geografie din Cluj*, II, 1926.
Morariu, *Viața*	Tiberiu Morariu, *Viața pastorală în Munții Rodnei*, București, 1937.
Dîmbu	Liliana Nistorescu, *Termeni păstorești din com. Dîmbu — Prahova*. Teză de licență, Iași, 1974.
Pitiș	Ion Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, EPL, 1968.
Precup	Dr. Emil Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, 1926.
Scriban	August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, Iași, 1939.
Solcanu, *Bogdănești*	Dorina Solcanu, *Termeni păstorești din com. Bogdănești, jud. Suceava*. Teză de licență, Iași, 1981.
Stamatin, *Bogdănești*	Veturia Stamatin, *Termeni păstorești în com. Bogdănești — Vaslui*. Teză de licență, Iași, 1975.

Ianuarie 1984

Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

TERMENI DE MEDICINĂ POPULARĂ ÎN LUCRĂRILE PRIMEI GENERAȚII DE MEDICI ROMÂNI

DE

MARIA PURDELA SITARU

Faza din istoria medicinii numită de V. L. Bologa [1] *etapa de asimilare și organizare a medicinii românești moderne* se desfășoară în epoca de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor sub semnul luminismului [2].

Popularizarea prin cărți a cunoștințelor de medicină științifică este legată de apariția primei generații de medici români : Ioan Piuariu-Molnar [3] și Pavel Vasici [4] în Transilvania, C. Virnav, A. Fătu și E. Rizu în Moldova, Șt. V. Episcopescu, J. Brezoianu [5], C. D. Severeanu, A. Bally, G. Obedenaru, V. Gh. Negrescu, D. Ionescu-Buzău ș.a. în Muntenia. Ei sînt convinși de utilitatea cărților de medicină populară acolo unde lipsesc medicii. De exemplu, C. Virnav, în *Holera epidemiească sau istoriea ei în scurt* (fila de titlu), spune că a dorit să prezinte „chipul în care să lățăște [holera], cît și mijloacele de a să feri și de a să vindeca de ea și *fără doftor* [s.n.]". Titlul lucrării lui Giorgiade Obedenaru : *Despre friguri. Mic tractat potrivit pe înțelegerea poporului român pentru a servi în localitățile unde nu sunt medici* [6] este sugestiv în același sens. Cu începere din anul 1871 lucrările medicale de popularizare folosesc titulatura *medicină populară*, cu precizarea că ea este echivalentă cu *medicina științifică de popularizare*. Sintagma în discuție apare pentru prima dată în formularea **medicină** *practică* **populară** din titlul cunoscutei lucrări a medicului moldovean A. Fătu [7]. C. D. Severeanu își intitulează cartea **Medicină populară**, *cu aretarea pri-*

---

[1] *Contribuția Transilvaniei și Banatului la începuturile medicinei științifice românești*, comunicare făcută în ședința din 18 aprilie 1940 a Secțiunii a VIII-a : *Istoria și filozofia științei. Organizare, învățămînt și popularizare* (extras BAR 174147), p. 1. Idem, *Ardelenii și începuturile medicinii românești*, în „Transilvania", 73, 1942, nr. 7—8, p. 558. Idem, *Activitatea de educație sanitară a medicilor români din Transilvania și Banat*, în *Chipuri și momente din istoria educației sanitare*, București, 1964, p. 25—35.

[2] Cf. S. Iszák, *Luminismul medical românesc*, în *Studii de istoria medicinii*, Cluj, 1968, p. 68—115. Iószef Spielmann, S. Iszák, *Medicina românească între 1775—1848*, în *Istoria științelor în România. Medicina*, București, 1980, p. 18—19.

[3] Vezi V. L. Bologa, *Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuariu*, în „Dacoromania", IV (1924—1926), partea I, Cluj, 1926, p. 382 ș.u. Vezi și Iószef Spielmann, *Principesul medicinii românești*, în *Restituiri istorico-medicale. Studii*, București, 1980, p. 217 ș.u.

[4] Vezi Maria Purdela Sitaru, *Contribuția dr. Pavel Vasici Ungurean la formarea și dezvoltarea terminologiei medicale românești*, în *Academia Română și Banatul*, Timișoara, 1982, p. 84 ș.u.

[5] Spre deosebire de ceilalți (excepție face Vasici cu *Macroviotica sa*), J. Brezoianu nu este autorul vreunei lucrări cu caracter medical, ci traducătorul, în limba română, al cărții lui Raspail (vezi RMS).

[6] Prima ediție a acestei lucrări a apărut în limba franceză, în anul 1871 ; versiunea românească a fost publicată în „Revista sciințifică" din 1872 ; noi am consultat ediția a IV-a, apărută la București în 1873.

[7] *Manualu de medicina practica popularia*, Iași, 1871.

melor îngrijiri ce trebuie să se dea în casuri de accidente grave, pînă la sosirea medicului. A. Bally scrie *Doctorul practic sau dicționar de* **medicină**, *igienă și farmacie* **populară** și subliniază că această carte are drept scop „de a învăța pe toți órecare noțiuni medicale ca astfel să le pótă aplica la cazuri de trebuință, precum și a-ĭ obicinui cu termeni și expresiuni medicale" *(op. cit.*, p. 1). Cartea lui E. Rizu, *Prescurtare de igiena și de* **medicină populară** *pentru școalele primare rurale*, dorește să arate sătenilor „care suntŭ isvórele celorŭ mai multe bóle și ce trebuie ei să facă pentru a seca aceste isvóre, sau celŭ puținŭ pentru a sĕ feri de ele" *(op. cit.*, p. 3). Tot în colecția lucrărilor de medicină populară sînt apărute și broșurile lui Valerian Gh. Negrescu: *Anghina diftérică. Mijlóce pentru a cunóște acéstă bólă, a se vindeca și a se păzi de ea*, Focșani, 1888, și *Sifilis, frénța saŭ cel perit.* **Medicina populară.**

Abundența scrierilor de *medicină populară* cu sensul precizat de noi mai sus, și anume acela de familizare cu termenii și expresiile medicinii culte, dar și de acordare a primului ajutor din partea unui personal necalificat, a avut un rezultat surprinzător. D. Ionescu-Buzău, în *Miculu magasinu de* **medicină populară**, subintitulat *Arta d'a îngriji órecumŭ bolnavii în lipsa medicului și a li da primele ajutóre pînă la sosirea lui*, ajunge la încheierea contradictorie că *medicina populară* ar cuprinde: medicina populară descîntătoare, medicina populară sacră, medicina populară empirică și... medicina populară științifică [!] *(op. cit.*, p. 1, nota 1).

Dacă prin medicină populară în decursul secolului al XIX-lea s-a ajuns să se înțeleagă de fapt m e d i c i n a c u l t ă d e p o p u l a r i z a r e (excepție face, prin poziția sa singulară, D. Ionescu-Buzău), ar fi interesant de relevat ce anume înțelegeau autorii cărților medicale prin m e d i c i n a p o p u l a r ă p r o p r i u - z i s ă. Asistăm de fapt, în această perioadă, la adîncirea discrepanței dintre medicina științifică și cea populară [8], în sensul că, atunci cînd aceasta din urmă este pomenită (prin medicina poporului înțelegîndu-se în exclusivitate vrăjitoriile și descîntecele), atitudinea medicilor față de ea este preponderent negativă; aceștia au combătut-o sub toate aspectele ei, considerînd-o inutilă, neștiințifică și chiar vătămătoare. O asemenea scriere, vădit îndreptată împotriva superstițiilor și tratamentelor băbești, este *Oglinda sănătății și frumuseții omenești*, București, 1829, a lui St. V. Piscupescu. Nu face excepție de la această modalitate de interpretare nici Pavel Vasici. În prefața cărții sale, *Macroviotica sau măiestria a lungi viața*, după Cr. W. Hufeland, „tradusă și întocmită pentru orice român cultivat", tomul I, p. VI, P. Vasici se exprimă clar și destul de dur în acest sens: „Nenumăratul leghĭon de păcale și șarlatani, carii și-aŭ căștigat influință în partea maĭ mare a poporuluĭ, încredințază pe acesta cum că alt mijloc mai bun de a viețui lung nu ar fi decît a-și slobozi sînge la vreme cuviincĭósă, a se scarifica (cresta) și a lua curățeniĭ". În *Cătră cetitoriu* din *Dietetica* sa, p. XI—XII, el revine cu îndemnul: „Fie-vă dară, iubiților Români, Cărticica aceasta Grădină cu alĕse flori înfrumusețată, din carea voi, ca niște albine cu

[8] Pentru problemele pe care le ridică relațiile dintre medicina cultă și cea populară, vezi Lazăr Wassermann, Iosif Goldenberg, *Corelațiile medicinii populare cu medicina științifică*, în *Despre medicina populară românească*, București, 1970, p. 45—49.

sîrguință mierea sănătății și a vieții să sugeți, lăsați credința deșartă, părăsiți vrăjitoriile și vă întoarceți la Maica Sănătății".

Va trebui ca medicina populară să parcurgă lungul drum al fazei următoare, de adunare a unui material căruia i se recunoștea o valoare pur folclorică, pentru ca, în sfîrșit, să ajungă la faza actuală de reconsiderare și integralizare a ei, fază în care bogata *materia medica* populară să fie repusă în drepturi. În ciuda falsei perceperi a raportului dintre medicina științifică și cea populară, D. Ionescu-Buzău intuiește, de data aceasta exact, valoarea psihoterapeutică a descîntecelor, rămînînd, în această direcție, la noi, un precursor. În termenii autorului: „Că descântecele nóstre póte [sic !] fi folositóre în unele bóle și că medicina nervósă póte trage din elle órecare profitŭ, precumŭ chirurgia și medicina internă a trassu profitŭ din empirismŭ, este pentru noi lucru incontestabile, décă vomŭ sta acumŭ să dămŭ și noi o explicație sciințifică de modulŭ cumŭ descântecele póte [sic !] lucra asupra bólelorŭ sistemului nervosŭ, putemŭ dice că acéstă acțiune se obține prin impresiunea seu mai bine dișŭ prin sguduirea ori mișcarea elementelorŭ nervóse, la cellŭ care crede în descântece și se impressionédă de elle..." [9].

Cele două trăsături dominante ale atitudinii autorilor de cărți de *medicină populară* în perioada de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea pînă spre sfîrșitul secolului următor sînt: *1)* eticheta *medicină populară* aplicată de reprezentanții primei generații de medici români este echivalentă cu *medicina cultă de popularizare;* față de acea parte a medicinii populare prin care se înțelege „medicina descîntecelor și a vrăjitoriilor", atitudinea lor este de opoziție fățișă, nerecunoscîndu-i-se acesteia nici un merit, și *2)* ei sînt unitari în afirmarea maximei utilității a cărților de popularizare a cunoștințelor de medicină științifică în rîndul poporului, lipsit de asistență medicală calificată. Or, pentru a fi îndeplinit acest din urmă deziderat, autorii menționați se aflau în situația de a apela, spre a se face înțeleși, tocmai la terminologia de care se servea medicina populară proscrisă. Relevarea acestei terminologii se impune cu atît mai mult cu cît cercetătorii care s-au ocupat cu studiul limbii primelor cărți (traduceri sau originale) de medicină românească au fost preocupați în primul rînd de scoaterea în evidență a contribuției celor care le-au scris la formarea terminologiei medicale ș t i i n ț i f i c e românești [10].

Sînt populari în limba scrisă a secolului al XIX-lea termenii:

oltui și *hultui* vb. IV „a vaccina, a inocula": *să se oltuiască* și *oltuit* HMV II 80; *au fost hultuiți* RIZU, M.P. 77; *oltuire* s.f. „vaccinare": *oltuirea* HMV II 78; *altoiulŭ* s.n. [art.] „vaccin" FĂTU, M.P. 492; *altoiul* OBEDENARU, F. 18; BALLY, M.P. 187;

gîlci s.f. pl. „amigdale", dar și „amigdalită": *se astupă gîlcile* HMV II 103; *gălci* PSE 197; *gîlce, posomorîtul murelor gîtului* RMS 273; *galcile*

[9] D. Ionescu-Buzău, *Miculu magasinu de medicină populară*, București, 1892, p. 407. Cu privire la rolul sugestiv-terapeutic al incantațiilor, vezi G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, București, 1941, p. 213; C. Săndulescu, *Despre rațional și irațional în folclorul medical*, în *Despre medicina populară românească*, vol. cit., p. 35.

[10] O privire de ansamblu asupra acestei contribuții, la N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, *Introducere*, p. 54–87.

FĂTU, M.P. 94. Vîrnav folosește termenul și pentru denumirea anghinei : *anghină (gîlci)* VÎRNAV, R. 171 ;

junghi s.n. „nume dat diverselor boli pulmonare" : *au murit de junghiuri* HMV II 25 ; *de junghi* PSE 329 ; *junghi* [= peripneumonie] : *boala junghiului* EPD 205 ; FĂTU, M.P. 266 ; *junghi* [= pleurită] : *djunghi* VÎRNAV, R. 172 ; *de jiunghi* PSE 25 ; *pleurite sau junghiulu propriu-ḑis* FĂTU, M.P. 280 ; *junghi* [= bronșită] RIZU, M.P. 122 ;

năduṣală s.f. **1.** „transpirație" : *năduṣala și slăbiciunea* EPD 152 ; *a pătmi de neduṣală* HMV II 60 ; **2.** „emfizem pulmonar" FĂTU, M.P. 246 ; **3.** „astmă" : *asthma sau naduṣala propriu-ḑisa* FĂTU, M.P. 292 ;

orbalț s.n. „erizipel" : *erisipelul capului (orbalț la cap)* VÎRNAV, R. 171 ; *erisipelul feții (orbalț la obraz) ibidem ; orbanț* HMV II 272 ; *orbalsulu* FĂTU, M.P. 391, SEVEREANU, M.P. 158 ;

rac s. : cu sens neclar la VD 125 ; *raculu mitrei* „cancer uterin" FĂTU, M.P. 340 ; *rac* „cancer" RMS 289 ;

stropṣiri s.f. pl. „convulsii epileptice" HMV II 47, 267 ; *stropṣire* s.f. „epilepsie" FĂTU, M.P. 653 ; *stropṣeală* „epilepsie" RMS 356 ;

trînji „hemoroizi" HMV II 23, 90, 298 ; EPD 275, 370 ; RMS 253 ; FĂTU, M.P. 59 ; SEVEREANU, M.P. 166 ; BALLY, M.P. 105 ; și în sintagma *buba trînjilor sau boala trînjilor* VÎRNAV, R. 173 ;

vint[e]re „diaree, dizenterie" : *vintere (scursoarea)* VD 111 ; *vinterea* „dizenteria" FĂTU, M.P. 49 ; RIZU, M.P. 49 ; în comp. *vinterea-cea-rea* „dizenteria" IONESCU-BUZĂU, M.P. 214.

Următoarele elemente lexicale apar numai în lucrările medicilor munteni : *abubă* „furuncul" RMS 247 ; *borțoasă* „gravidă" RMS 285 ; *boșorogire* „hernie" RMS 261 ; *brîncă* „erizipel" EPD 221 ; RMS 246 ; SEVEREANU, M.P. 158 ; BALLY, M.P. 27 ; IONESCU-BUZĂU, M.P. 419 ; *broaște* „scrofule" EPD 417 ; RMS 245 ; *broasca sub limbă* „ranula" RMS 245 ; *buba-cea-rea* „carbunculus" EPD 226 ; *buba-rea* „furuncul, ulcer" RMS 247 ; *buba-rea* „pustula maligna" SEVEREANU, M.P. 136 ; BALLY, M.P. 25 ; *bubat* : *vărsatŭ sau bubatŭ* RMS 372 ; *bubatul (oilor)* RMS 303 ; *fălcariță* „trismus" EPD 130 ; RMS 262 ; *groșeață [groșéță]* „graviditate" BALLY, M.P. 121 ; *guștер* „crup difteric" SEVEREANU, M.P. 151 ; BALLY, M.P. 37 ; IONESCU-BUZĂU, M.P. 249 ; *freanță [frènța]* NEGRESCU, S., titlu ; *inimă* „diaree" RMS 365 ; *jărăgaiu (pe peptu)* „pirosis" RMS 334 ; *lespede (la inimă)* „hipertrofie a splinei" OBEDENARU, F. 17 ; *limbariță* „ranula" EPD 128 ; *mătricea* „colica infantum" EPD 120 ; *năduf* „astmă" EPD 392 ; *(năduf u)* RMS 211 ; *obrinteală* „inflamație" SEVEREANU, M.P. 179 ; *perdea (la ochi)* „cataractă" BALLY, M.P. 45 ; *sfrenție* „sifilis" : *buba sfrinții* EPD 355 ; *soare-sec* „insolație" SEVEREANU, M.P. 203 ; *spurcăciune* **1.** „dartre [= pecingine]" SEVEREANU, M.P. 153, și **2.** „bube-dulci" BALLY, M.P. 24 ; *sugiu* „panariție" EPD 228 ; RMS 358 ; SEVEREANU, M.P. 204 ; BALLY, M.P. 170 ; *vărsat-în-cruci* „variolă" SEVEREANU, M.P. 137 ; *vărsatul spuzos* „scarlatina" EPD 243 ; *venin* „hipertrofie a splinei" OBEDENARU, F. 17.

Numai în lucrările medicilor moldoveni am înregistrat termenii : *beșica-cea-rea : beșâca ce ră* PSE 229 ; *beșica-cea-rea* **1.** „pustula maligna" FĂTU, M.P. 587 ; **2.** „dalac" RIZU, M.P. 59 ; *coriu* „pojar" : *(coriulu)*

FĂTU, M.P. 496; RIZU, M.P. 74; *de dînsele* „reumatism" FĂTU, M.P. 687; *pîntecărie [panticarie]* „diaree" FĂTU, M.P. 335; *puşchelele* s.f. pl. „stomatita aftoasă" FĂTU, M.P. 6; *rast* „hipertrofie a splinei" PSE 103; *(rastulu)* FĂTU, M.P. 103; *rafiele* s.f. pl. „bube-dulci" FĂTU, M.P. 403; *ruja* „scarlatina" FĂTU, M.P. 502; RIZU, M.P. 92; *spusătură [spusetură]* „pecingine" FĂTU, M.P. 403; *strînsul [strînsulu]* **1.** „inflamare a stomaculuĭ" FĂTU, M.P. 20; **2.** *strînsul — boala englezească* „rahitism" FĂTU, M.P. 714; *strînsulu-cel-mare* „rahitism" FĂTU, M.P. 176; *strilicii* „purpura" FĂTU, M.P. 703; *studeniță* „scorbut": *scorbut (studinitza)* VÎRNAV, R. 171; *studenitia* FĂTU, M.P. 703; *stupire de sînge* „hemoptizie" FĂTU, M.P. 263; *șopîrlaița* „anghina" FĂTU, M.P. 15; *șopîrlaița-cea-rea* „anghina difterică" FĂTU, M.P. 17; RIZU, M.P. 68; *treapăd* „diaree" VÎRNAV, H. 1; *trépadulu* FĂTU, M.P. 62; *turbăciune* „turbare" PSE 86; *turbaciune* FĂTU, M.P. 283.

Dintre bănățenismele lui Vasici amintim: *colăcit* „durere de pîntece" VA 71; *colăciri* s.f.pl. „dureri de pîntece" HMV II 105; *cozace* „boală de piele; spuzeală": *spuza sau cozăcile* HMV II 37; *frasuri* s.m.pl. „convulsii epileptice" HMV II 267; *greoane* „gravidă" VD 12; *îngămfări* s.f.pl. „inflamații" HMV II 200; *posăire* „vaccinare, inoculare" HMV II 78 (vezi și *posăit: vaccină nativă iar nu posăită* HMV II 79); *scuipirea cu sănge* „hemoptizie" HMV II 247; *scursoare* „diaree": *vintere (scursoarea)* VD 111; *strefigat* „strănut" VA 139; *suspin* s.n. „astmă" HMV II 268; *șuie* s.f. sau s.n.pl.? „astmă" VA 217; *șuiuri* s.n.pl. „astmă" VA 218; *tîrpie (boala englezească)* HMV II 198; *tusă cu sînge* HMV II 178; *voame* vb. [3 sg.] „varsă" VA 59; *vomut* s.n. „vărsătură" VA 59; *zdrăvănatu* s.n. [art.] „strănut" VA 116.

Termeni comuni scrierilor medicale de popularizare apărute atît în Muntenia, cît și în Moldova sînt următorii: *boala copiilor* cu sensul „epilepsie" la medicii munteni (RMS 261; SEVEREANU, M.P. 157; IONESCU-BUZĂU, M.P. 418, *(boală-de-copii)* BALLY, M.P. 78) și cu sensul „atrophia mesenterica" *(bóla copiilor)* la FĂTU, M.P. 111; *broască* „cancer": *brósca* „cancer uterin" FĂTU, M.P. 340; BALLY, M.P. 29; *buba(-cea)-neagră* „dalac": *buba-neagră* la medicii munteni (PSE 120; *buba-neagră, dălacu* RMS 206, 247); *buba-cea-neagră (cărbunele cel rău, carbunculus)* la FĂTU, M.P. 581; *cel perit* „sifilis" VÎRNAV, R. 172; NEGRESCU, S., titlu; *cîrcei* s.n.pl. „colici intestinale": *cîrcei* VÎRNAV, H. 1; *crampii sau cărceii* FĂTU, M.P. 641, și *tetanu, spasmu, cîrcei* RMS 359; *năjit* „durere de urechi": *nejit* FĂTU, M.P. 389; SEVEREANU, M.P. 178; *năjitu* BALLY, M.P. 68; *plecat* s.n. „vărsătură, greață; aplecat": *plecatulu* „vărsătura nervoasă" FĂTU, M.P. 41; *plecatele* „stricarea stomacului" EPD 140; *plesca[v]iță* „pecingine": *plescaiță* PSE 104; *plescaviță* „dartre" SEVEREANU, M.P. 189; *poală-albă* „leucoree" EPD 403; RMS 335; FĂTU, M.P. 335; BALLY, M.P. 154; *vărsat: vărsatŭ sau bubatŭ* RMS 372; *varsatu* RIZU, M.P. 77; *vărsat-de-vînt* „variolă" EPD 238; FĂTU, M.P. 490; SEVEREANU, M.P. 137; *vătămătură* „hernie" PSE 104; *vătămătură* „lăsarea mitrei" RMS 372; *surpătură, vătămătură* „hernie intestinală" SEVEREANU, M.P. 167.

Sînt comuni Munteniei și Banatului termenii: *guşă* „hipertrofie a glandei tiroide": *guşe* HMV II 265; *guşă* RMS 276; BALLY, M.P. 96;

foc viu **1.** „erizipel" HMV II 272; **2.** „zona zoster" SEVEREANU, M.P. 218; *(a se) surupa (mațele)* „a se îmbolnăvi de hernie" VA 63; *surupătura din vintre* „hernia" EPD 127; *surpătură* SEVEREANU, M.P. 167; *urdinare* „diaree" VD 102; HMV II 43; RMS 315; BALLY, M.P. 66; OBEDENARU, F. 35; *lînguroasa urdinare* „dizenterie" EPD 146, 253; *urdinare cu sînge* „dizenterie" BALLY, M.P. 68; *vărsatul-cel-mare* „variolă" HMV II 24, 25; EPD 233; *vărsatul-cel-mic* „pojar" HMV II 24, 66; EPD 241.

Un singur termen apare, e drept, cu fonetism și grafie diferite, în texte din Banat și Moldova: *troană* „guturai" VA 169; *troahnă* HMV II 27; *trochna* „febra synocha" FĂTU, M.P., 459.

În cazul termenilor populari întîlnim diferențe pe regiuni în ceea ce privește aspectul fonetic (uneori și grafic) al cuvintelor. Cu fonetism specific subdialectului moldovenesc am înregistrat termenii: *nadușală*, *turbaciune*, *varsatŭ*, *jiunghi* și *djunghi*. Fonetisme specifice Banatului în această epocă sînt: *oltui[re]*, *buboane*, *orbanț*, *vintere* — față de *altoí*, *hultuí*, *buboaie*, *orbalț*, *vintre* din celelalte două regiuni.

În limba română scrisă din secolul trecut se poate stabili un raport sinonimic între termenii utilizați, în variantele literare pe regiuni, pentru desemnarea următoarelor noțiuni: „ASTMĂ": *năduf* (Munt.), *nădușală* (Mold.), *șui* și *suspin* (Ban.); „ANGHINĂ DIFTERICĂ": *gușter* (Munt.) și *șopîrlața-cea-rea* (Mold.); „BUBE DULCI": *spurcăciune* (Munt.) și *rofiele* (Mold.); „CANCER": *broască* (Mold.) — *rac* (popular); „COLICI INTESTINALE": *colăcit* (Ban.), *strîns* și *cîrcei* (Mold.); „DIAREE": *pîntecărie* și *treapăd*[11] (Mold.), *inimă* (Munt.), *scursoare* (Ban.), *vintre* (popular), *urdinare* (Ban., Munt.); „ERIZIPEL": *brîncă* (Munt.), *orbanț* și *foc-viu* (Ban.), *orbalț* (Munt. și Mold.); „GRAVIDĂ, GRAVIDITATE": *borțoasă* și *groșeață* (Munt.), *greoane* (Ban.); „HEMOPTIZIE": *scuipirea cu sînge* și *tusă cu sînge* (Ban.), *stupire de sînge* (Mold.); „HERNIE": *boșorogire* (Munt.), *sur[u]pătură* (Munt., Ban.), *vătămătură* (Munt., Mold.); „HIPERTROFIA SPLINEI": *venin* și *lespede* (Munt.), *rast* (Mold.); „SCARLATINĂ": *rujă* (Mold.) și *vărsat spuzos* (Munt.); „SIFILIS": *freanță* și *buba sfrenții* (Munt.), *cel perit* (Munt., Mold.); „STOMATITĂ AFTOASĂ": *limbariță* (Munt.), *broască sub limbă* (Mold.); „VĂRSĂTURĂ": *plecat* (Munt., Mold.) și *vomut* (Ban.).

Putem remarca de asemenea o trăsătură cu caracter sistematic în terminologia medicală populară românească, așa cum se reflectă ea în materialul expus anterior. Este vorba de semnalarea apariției unui număr mare de expresii împietrite, așa-numitele *locutions figées*, de tipul: *nume de boală* + *rău/mare/mic* (cel de al doilea termen): *beșica cea rea*, *buba cea rea; strînsul cel mare*, *vărsatul cel mare; vărsatul cel mic* etc.

Lucrările primei generații de medici români rămîn un izvor important pentru cunoașterea diacronică a lexicului românesc popular și dialectal.

[11] În legătură cu acest termen, întîlnim la medicul muntean G. Obedenaru, *Despre friguri...*, p. 35, următoarea precizare: „diarrheea (urdinarea, *trépădul* [s.n.], cum se zice în Moldova)".

IZVOARE

BALLY, M. P. — A. Bally, *Doctorul practic sau dicționar de medicină, igienă și farmacie populară*, Călărași, 1882.

EPD — Șt. V. Episcupescul, *Practica doctorului de casă*, București, 1846.

FĂTU, M. P. — Atanasiŭ Fĕtu, *Manualu de medicina practica popularia*, Iași, 1871.

HMV I și II — Cr. W. Hufeland, *Macroviotica sau măiestria a lungi viața*, tradusă și întocmită de P. Vasici, Brașov, vol. I, 1844; vol. II, 1845.

IONESCU-BUZĂU, M. P. — Dr. D. Ioannescu-Buḑău, *Miculu magasinu de medicină populară*, de..., București, 1892.

NEGRESCU, S. — Valerian Gh. Negrescu, *Sifilis, frénța saŭ cel perit. Medicina populară*, Tip. Codreanu, f.a.

OBEDENARU, F. — Giorgiade Obedenaru, *Despre friguri. Mic tractat potrivit pe înțelegerea poporului român pentru a servi în localitățile unde nu sunt medici*, de..., București, 1883.

PSE — „Povățuitorul sănătății și a economiei, foaie periodică pentru poporul român, supt redacția Dr. C. Vîrnav", Iași, 1844–1845.

RIZU, M. P. — Dr. E. Rizu, *Prescurtare de igiena și de medicină populară pentru școalele primare rurale*, de..., Iași, 1885.

RMS — B. Raspail, *Manualulu sănĕtății sau medicina și farmacia domestice*, de..., tradusă în limba română de J. Brezoianu, București, 1852.

SEVEREANU, M. P. — C. D. Severeanu, *Medicină populară*..., București, 1880.

VA — P. Vasici-Ungurean, *Antropologhia sau scurta cunoștință despre om*, Buda, 1830.

VD — P. Vasici-Ungurean, *Dietetica*, Buda, 1831.

VÎRNAV, H. — C. Vîrnav, *Holera epidemicească sau istoriea ei în scurt*, Iași, 1848.

VÎRNAV, R. — C. Vîrnav, *Rudimentum phisiographiae Moldaviae*. Teză de doctorat, susținută și tipărită la Buda, 1836. Am folosit textul tradus în limba română, din lucrarea lui V. L. Bologa, Elekes Elisabeta, Alexandra Vasiadi, *Informații de etnobotanică farmaceutică românească în opera medicului moldovean dr. Costache Vîrnav*, apărută în „Studii și cercetări de medicină" (Cluj), XII, 1961, nr. 1, p. 169–175.

Aprilie 1984

Centrul de Științe Sociale
Timișoara, Bd. Mihai Viteazu nr. 24

ALECU VĂCĂRESCU, TRADUCĂTOR AL *EROTOCRITULUI*

DE

EUGENIA DIMA

Erotocritul lui Vincenzo Cornaros, roman în versuri de largă circulație în lumea greacă din epoca fanariotă, a devenit și în literatura noastră una din cele mai cunoscute cărți populare, a cărei influență asupra producțiilor primilor noștri poeți moderni nu a fost însă relevată suficient de istoria și critica literară. N. Cartojan stabilește pentru prima dată sursa operei lui Cornaros și locul ei în literatura europeană [1]. Scris în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în insula Creta, *Erotocritul* își are originea în romanul cavaleresc provensal *Paris et Vienne*, cunoscut de către scriitorul grec prin intermediul unei prelucrări italiene realizate de Angelo Albani Orvietano, intitulată *Innamoramento di due fedelissimi amanti*. Transferarea acțiunii din mediul occidental în cel elen, sentimentalismul povestirii și frumusețea versurilor au determinat succesul deosebit al poemului, care constituia în secolul al XVIII-lea una din lecturile preferate ale grecilor și ale românilor din Principate.

Tipărit pentru prima dată la Veneția, în 1713, ca urmare a solicitării sale, *Erotocritul* a fost reeditat de mai multe ori în cursul secolului al XVIII-lea, circulînd totodată și în copii manuscrise. Se mai bucura de apreciere și la începutul secolului al XIX-lea, cum dovedește faptul că s-a simțit nevoia unei noi ediții. Astfel, poemul lui Vincenzo Cornaros, scris în dialectul cretan, a fost transpus în neogreacă și publicat la Viena, în anul 1818, de către Dionisie Fotino, care a modernizat structura versurilor și a intercalat în text o serie de poezii care circulau în manuscrise, creații ale grecilor aflați în țările române sau chiar ale unor boieri români, pe atunci buni cunoscători ai limbii grecești.

Pentru publicul larg de la noi, Anton Pann traduce, ajutat în parte de Tudorache Iliad, și versifică prelucrarea lui Dionisie Fotino, tipărind-o în 5 volume, în anul 1837, la Sibiu, sub titlul *Noul Erotocrit*. În prefața către cititor, Pann precizează : „Numa-n rumânește, pînă asta dată, / Nu s-a văzut încă-n tipărire dată./ Dar tradusă-n proză la mulți să găsește, / Și la alți în versuri, chiar ca în grecește". Se poate astfel constata că Anton Pann știa de existența unor traduceri anterioare din neogreacă, cu circulație manuscrisă, în proză sau versuri (mai exact, **parțial în versuri**, deoarece nu se știe să fi existat și o versiune românească în întregime versificată).

Într-un amplu studiu intitulat *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, V. Grecu a stabilit că au existat două versiuni în limba română, care au constituit arhetipuri pentru numeroase copii, prelucrări, localizări, contaminări [2]. Cea mai veche traducere, în proză, datînd de pe la 1770—

[1] Vezi N. Cartojan, *Poema cretană Erotocrit în literatura românească și izvorul ei necunoscut*, în „Analele Academiei Române", Mem. Secț. lit., seria III, tom. VII, 1934—1936, p. 83—140.

[2] Vezi V. Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, în „Dacoromania", I, 1920—1921, p. 9—27.

1780, a fost făcută în Moldova, de către Hristodor Ioan Trapezuntul, și s-a păstrat în copii moldovenești manuscrise [3]. A doua traducere, în proză și, parțial, în versuri, a fost făcută înainte de anul 1787 de un traducător rămas necunoscut, deoarece în copiile manuscrise păstrate [4] nu au fost găsite mențiuni sau indicii care să permită identificarea lui. Ulterior, V. Grecu semnalează, într-un nou articol [5], o altă copie a acestei versiuni într-un manuscris din anul 1789 [6]. Deși nu s-a făcut o analiză lingvistică sistematică, s-a convenit că *Erotocritul* cu versuri este o traducere muntenească, mai ales că în prima copie se află nota următoare: „S-au scris această carte ce să numește *Irotocrit* în orașu Bucureștilor, în zilele Măriii sale Necolae Petru Mavrogheni Voevod, leat 1789, iulie 1" (ms. 3514, f. 219v). Această a doua versiune românească a poemului grec a atras atenția specialiștilor prin numărul mare de pasaje versificate și prin unele reușite artistice, fără însă a fi emisă vreo ipoteză referitoare la traducătorul anonim.

Cercetînd limba traducerilor făcute în Muntenia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și parcurgînd astfel cu atenție manuscrisele *Erotocritului*, am încercat un răspuns în legătură cu numele necunoscut al celui care a întreprins o operație atît de dificilă, care presupunea cunoașterea temeinică a limbii grecești, intuiție lingvistică, stăpînire a mijloacelor poetice. Acest răspuns face obiectul studiului de față.

Datorită asemănării formale și a apropierii datelor cînd au fost copiate, am avut în vedere cele două manuscrise mai vechi care puteau fi transcrise direct de pe original: ms. 3514 și ms. 1319 de la BAR.

Prima copie, păstrată în ms. 3514, datează din anul 1787 și cuprinde 217 file frumos împodobite cu ilustrații în culori, executate de Petrache logofătul [7]. Transcrierea textului a fost făcută de Ioniță logofătul, dar la o analiză grafologică se poate observa că, pe porțiuni mai mici, au intervenit alți doi copiști.

Pe f. 1r a manuscrisului se află o introducere versificată, care cuprinde și o informație prețioasă: „Multe pricini au arătat vrednice de a să scrie, / Între cari s-au aflat și această istorie, / *Scrisă în stihuri așa lungi, dată în tipari grecesc*, / Și vrui și eu în limba mea pre larg să le tălmăcesc". Stihurile lungi de care vorbește traducătorul sînt versurile grecești de factură populară din poemul lui Cornaros, care aveau o lungime de 15 silabe [8]. Așadar, el a utilizat una din edițiile de la Veneția ale *Erotocritului* și nu vreun intermediar (manuscris) cu versificația schimbată după modelul liricii fanariote. Influențat de poezia modernă sau de poezia populară românească, traducătorul a încercat de multe ori să modifice structura versului grecesc, iar eforturile sale au avut drept rezultat marea varietate metrică a celor 1307 versuri, cîte conține ms. 3514.

---

[3] Astăzi ms. 158, din anul 1785, și ms. 145, de pe la 1800, de la Biblioteca Academiei R. S. România, în continuare BAR.

[4] Astăzi ms. 3514 de la BAR și un manuscris din anul 1790, aflat în biblioteca Institutului de Lingvistică din Cluj-Napoca.

[5] Vezi V. Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, în „Codrul Cosminului", I, 1924, p. 574—576.

[6] Astăzi ms. 1319 de la BAR.

[7] Vezi G. Popescu-Vîlcea, *Erotocritul logofătului Petrache*, București, 1977.

[8] Vezi Mihai Bordeianu, *Versificația românească*, Iași, 1974, p. 166.

În versiunea românească, acțiunea propriu-zisă este transpusă de cele mai multe ori în proză, renunțîndu-se la pasajele prea lungi și monotone. Dintre inovațiile traducătorului român, remarcăm: înlocuirea unor dialoguri dintre cei doi îndrăgostiți cu scrisori versificate (vezi f. 96r-97r, 97v-102r, 102v, 106v-107r); continuarea unui fragment în proză cu versuri care reiau ideea, acestea constituindu-se ca un comentariu liric al faptelor prezentate (vezi sfaturile lui Polidor adresate prietenului său, f. 26r); introducerea unor versuri în concordanță cu acțiunea și cu sentimentele eroilor, dar inexistente în original (vezi poezia scrisă sub portretul Aretusei, f. 33v-34r, o intervenție a „poeticului", f. 35r, destăinuirile lui Erotocrit, f. 48r-49r, 155r, sau ale Aretusei, f. 37r-37v, 94v).

A doua copie se află în ms. miscelaneu 1319 de la BAR. Traducerea cuprinde 222 file (f. 27r-249v), fără desene, cu un scris citeț și curat. Față de ms. 3514, constatăm lipsa unor versuri (de la f. 146r-148r, 155r, 149v-150r, 167v-168v), care sînt aici înlocuite cu pasaje în proză. Lipsește cu totul introducerea, intitulată *Istorie deosăbită*, de la f. 1r a ms. 3514. La sfîrșitul textului este notat anul 1789, mai 30. Urmează o însemnare de 17 rînduri și o iscălitură, care ulterior au fost șterse cu aceeași cerneală, devenind aproape ilizibile.

Descifrînd în cele din urmă această notă, am putut înțelege rațiunile pentru care copistul a preferat să nu lase nici o urmă a identității sale. Reproducem însemnarea copistului de la f. 249v: „Această cărticică ce este scrisă cu multă silință, ce să numește *Erotocrit*, aflîndu-mă aicea la Nicopoe, în țara turcească, și fiind scos după limba grecească pă limba românească, numai nu curat, ci ca un terfelog. Și pentru ca să nu i să prăpădească rădăcina lui, l-am scos eu curat, zarif și frumos, cu toate podoabile desăvîrșit. Drept aceea, oricine să va împărtăși a-l vedea ca să să eglindisească [...] aferim; și pentru eglingea l-am făcut. Ci oricine să va ispiti a-l fura sau a ceti pă el și a să face a-l uita și a nu mi-l da să fie afurisit și în plata diavolului dat și supt blestem celor 12 patriarși și al tuturor sfinților, căci eu nu numai că am ostenit cu zi, cu noapte, ci mă ține și cheltuială, iar cînd il voi vinde eu sau il voi hărăzi oricui cu mîna mea, să fie bun dat și oricine va ceti numele mieu il va pomeni, aceasta" (urmează semnătura indescifrabilă).

În anii 1788 și 1789, la Nicopole se aflau cîțiva dintre marii boieri munteni, căzuți în dizgrația domnitorului Nicolae Mavrogheni, cu familiile și cu o parte din slujbașii lor. Aflat deci la Nicopole în împrejurări dramatice, copistul, prudent, a evitat să-și lege numele de tristul episod al exilului, ștergîndu-și însemnarea.

O informație deosebit de importantă este aceea că exemplarul după care s-a făcut copia era „ca un terfelog", aceasta însemnînd că, asemenea unor condici sau catastife comerciale, manuscrise, prezenta multe adaosuri, corecturi, note marginale etc., care îi vor fi îngreuiat destul de mult sarcina aceluia care intenționa să-l scoată „curat, zarif și frumos". Comparînd versurile din ms. 3514, copiat în anul 1787, cu cele din ms. 1319, copiat în anul 1789, se pot observa numeroase modificări în sensul îmbunătățirii expresiei poetice, ca urmare a cizelării versurilor de către traducător, care, tot mai exigent, opera modificările direct pe manuscris. Prezența în manuscrisul original a unor variante alcătuite de traducător, atît în proză, cît

și în versuri, ar explica și lipsa unor pasaje versificate din ms. 1319 (unde numărul total al versurilor este de numai 1121), în locul cărora se află aici textul corespunzător în proză. Se vede că, între timp, versurile nereușite au fost anulate de traducător.

Pornind de la premisa că, la Nicopole, copistul a avut în față originalul traducerii, care a constituit arhetipul pentru ms. 3514 și 1319, și că posesorul acestuia era însuși traducătorul, rămîne de văzut cine dintre exilații români putea fi autorul acestei lucrări.

Printre boierii exilați atunci la Nicopole din porunca domnitorului Mavrogheni se aflau Nicolae Brîncoveanu, Manolache Crețulescu, Dumitrache Fălcoianu, Alexandru Farfara, Costache și Scarlat Ghica, Ienache Moruz, Dumitrașco Racoviță și Ienăchiță Văcărescu, după cum ne relatează acesta din urmă în a sa *Istorie a preaputernicilor împărați otomani*[9]. Ienăchiță Văcărescu se afla în surghiun cu soția sa, cu patru copii mai mici și cu fiul cel mai mare, din prima căsătorie, Alecu, care putea să aibă atunci vîrsta de 19—20 de ani, dacă se născuse prin 1769. El putea fi însă și puțin mai în vîrstă, fiind născut la o dată încă necunoscută, între anii 1762—1769.

Considerînd că autorul numărului impresionant de versuri din versiunea munteană a *Erotocritului* putea fi un intelectual care se va fi remarcat în epoca sa și prin alte manifestări poetice și făcînd legătura cu factorii conjuncturali prezentați mai sus, am avut în vedere pe cei doi Văcărești (Ienăchiță și Alecu), ca fiind singurii dintre boierii de la Nicopole cunoscuți (și) pentru activitatea lor literară.

Pentru analizele comparative am utilizat următoarele texte: Vincenzo Cornaros, *Erotocritos*, Veneția, 1797 (în continuare, *C*); ms. 1319 de la BAR, cu traducerea românească a *Erotocritului* copiată în anul 1789 (în continuare, *E*); creațiile poetice ale lui Ienăchiță Văcărescu (în continuare, *IV*) și Alecu Văcărescu (în continuare, *AV*), în ediția *Poeții Văcărești. Opere*, sub îngrijirea lui Cornel Cîrstoiu, București, 1982.

Ca urmare a unei prime cercetări formale a textelor am stabilit că există un fond lingvistic comun între *IV*, *E* și *AV*, explicabil prin utilizarea, în toate trei, a limbii române literare din Muntenia din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Diferențele specifice sînt însă mai mari între *IV*, pe de o parte, și *E* și *AV*, pe de altă parte. De asemenea, studierea comparativă a conținutului și a mijloacelor artistice utilizate a relevat deosebirile existente între poeziile erotice temperamentale, prezentînd motive poetice culte din *E* și *AV* și versurile erotice de factură populară sau cele didactice, sentențioase din *IV*.

În consecință, mi-am îndreptat atenția asupra lui Alecu Văcărescu. Prestigiul său poetic în timpul vieții și la începutul secolului al XIX-lea a fost mult mai mare decît îl justifică versurile care s-au păstrat pînă astăzi. Căci, în afară de poeziile în limba română, a celor în limba greacă și a acrostihurilor greco-române ce i-au fost atribuite, se știe că el era autorul unei „condicuțe" cu versuri, care, după propria-i mărturisire, se pierduse. Gheorghe Pesacov, admirator al poetului, ne informează că Alecu Văcărescu scria versuri „amestecate cu felurimi de limbi carii le știa, cu gre-

[9] Vezi ms. 2906 de la BAR, f. 29v, 30r.

ceşte, cu turceşte, cu franţuzeşte şi cu altele, pre carii le-am văzut în diferite locuri de persoane mari cetindu-se, cinstindu-se şi ţiindu-se ca nişte monumenturi foarte scumpe şi rarnice" [10]. Ardeleanul Vasilie Popp, în prefaţa la *Psaltirea în versuri* scoasă de Ioan Prale la Braşov, 1827, îi face o sugestivă caracterizare: „Acesta e nemuritoriul acela Ovidie al românilor, pe care norocirea naşterii l-au înălţat, dar pizma fanarioticească l-au dărăpănat" [11]. În primii ani ai tinereţii sale, beneficiind de o educaţie aleasă, cunoscător al limbii şi al versificaţiei greceşti, Alecu Văcărescu se va fi entuziasmat de romanul pe atunci la modă, iar traducerea *Erotocritului* va fi fost un exerciţiu poetic şi lingvistic făcut cu plăcere de cel care îşi intuia harul.

Pornind de la aceste prezumţii generale, am aprofundat cercetarea în domeniile lingvistic, stilistic şi poetic şi am ajuns la concluzia că traducătorul muntean al *Erotocritului* este într-adevăr Alecu Văcărescu.

Iată acum care sînt trăsăturile generale comune *Erotocritului* şi operei lui Alecu Văcărescu.

1. Ca şi în *E*, tematica versurilor în *AV* este predominant erotică.

2. Structura versului popular grecesc, utilizat în *E*, se remarcă şi în unele poezii româneşti sau greceşti din *AV*, care au versurile de 15 silabe (p. 349—350, 355, 362—368).

3. Sub raport lingvistic, numeroase cuvinte, forme sau fonetisme care reprezintă particularităţi specifice limbii române literare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea sau graiului muntenesc constituie în *E* şi *AV* elemente comune. Dintre acestea menţionăm: *basne* (*E* f. 51r — *AV* p. 338), *coprinde* (*E* f. 123v, 125v, 221r — *AV* p. 342, 355), *făţărie* (*E* f. 36r, 69v — *AV* p. 353), *lesnire* (*E* f. 40r, 153r — *AV* p. 330), *ohta* (*E* f. 123r, 126v, 148v — *AV* p. 344), *mulţămită* „mulţumire" (*E* f. 73v, 200r — *AV* p. 343), prep. *pă* (*E* f. 106v, 118v, 182r, 188r, 193v — *AV* p. 333, 339), *părete* (*E* f. 228v — *AV* p. 347), *picere* (*E* f. 41r, 114r, 221v — *AV* p. 334, 345), *pîraie* (*E* f. 86v — *AV* p. 333, 344), *răpaos* (*E* f. 126r — *AV* p. 345), *totdauna* (*E* f. 30v, 88v, 124r, 203v, 242v — *AV* p. 349), *trupşor* (*E* f. 148v, 210v — *AV* p. 334); (eu) *arz* (*E* f. 43r, 51v, 129v — *AV* p. 335, 342, 343), (eu) *poci* (*E* f. 87r, 169r — *AV* p. 331, 351), *va* „vrea" (*E* f. 39v, 180r — *AV* p. 353).

4. În lexicul neologic, se poate constata în *E* şi *AV* utilizarea predilectă a elementelor de origine neogreacă, consecinţă a influenţei culturale ce predomina în epocă, dar şi a neologismelor de proveniență romanică sau turcă.

Dintre neologismele comune în *E* şi *AV* notăm în primul rînd pe *pervanea* „fluture", împrumutat din limba turcă şi utilizat într-o metaforă de tip petrarchist [12]. În *E* l-am întîlnit într-un fragment în proză care cuprinde descrierea coifului lui Erotocrit: „Avea şi el în coiful lui zugrăvit un foc aprins foarte mare şi o pervenea [13] cu aripile arse, care să vedea ca

[10] Gheorghe Peşacov, apud Ariadna Camariano, *Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti*, Bucureşti, 1935, p. 26.

[11] Vasilie Popp, apud BRV III, p. 549.

[12] Vezi Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, Bucureşti, 1977, p. 679.

[13] În versiunea moldovenească din anul 1785 metafora nu se realizează deoarece cuvîntul ngr. ψυχή din original (vezi *C* p. 97) este tradus prin „sufliţăl", traducătorul fie că nu va fi sesizat figura de stil din text, fie că nu va fi cunoscut şi sensul de „fluture" pe care îl are termenul grecesc (vezi ms. 158, f. 23r).

cum s-ar fi silit să fugă și nu putea, fiind aripile arse. Și dedesuptul focului scria aceste stihuri : Din scrisa norocului / Iubii para focului, / Care măcar că m-au ars, / Dar tot nu poci ca să las. / Văz răpunere de cap / Și nici voi, nici poci să scap" (f. 87r), și în versurile de la f. 126r : „De am făcut fără cale / Și m-am întins la lumină, / Să nu-m dai atîta vină ; / Să socotești starea mea / Ca săraca *pervanea*" ; în *AV* neologismul apare într-un context similar, poetul comparîndu-se, cuprins de focul iubirii, cu fluturele care, atras de flacără, își arde aripile : „Ca *pervaneaoa* am ajuns, / Nu e vrun lucru de ascuns, / Singur alerg de voie / În foc fără nevoie" (p. 336). Același termen se află și într-unul din acrostihurile greco-române ale lui Alecu Văcărescu : „Din pricina ta mă arz tocmai ca o *pervanea*" [14].

Neologismul romanic *bagatelă* apare în *E*, f. 38v (în forma de plural *bagateluri*) : „Chinuri cu primejduiri mari și nu cu *bagateluri*", și în *AV*, p. 338 : „Să nu numeri drept nimic / Și drept *bagatelă* chiar / A mă omorî-n zadar".

5. Tot pe plan lexical, am notat o serie de forme sau sensuri vechi, regionale, cu o circulație restrînsă, comună ambelor opere. Chiar dacă nu toate sînt singulare în limba literară, considerate împreună sau analizate separat, în raporturi sintagmatice specifice, acestea pot contribui la individualizarea unui text :

Verbul *a se prigori* „a se pîrpăli, a se arde" are o valoare figurată, atît în *E*, f. 51v : „Dar văz că mai rău mă aprinz cînd îm plimb locu, / Aproape merg, *mă prigoresc*, departe sînt, mă arz", cît și în *AV*, p. 336 : „În focu-ți cînd *mă prigoresc*, / Atunci îmi pare că trăiesc".

Pentru varianta masculină *năluc* a substantivului *nălucă*, *Dicționarul limbii române* (în continuare, DLR) menționează, pentru vechea limbă literară, atestări din *Biblia* de la 1688 și din Anton Pann. Forma *năluc* apare însă și în *E*, f. 124r : „Încît umblam, tot la chip gîndeam / Și mă tindeam să-l apuc, / Apoi vedeam că e *năluc*", și *AV*, p. 340 : „Nici într-un fel nu te-apuc, / Că ești chiar ca un *năluc*".

Varianta *jucăreie*, frecventă în *E* (f. 45v, 46r, 51v, 54v), există și în *AV* (p. 354).

Pronumele nehotărît *fieșcine*, element regional cu circulație redusă, este prezent în *E*, f. 64v, 122r, și în *AV*, p. 330.

Adverbul regional *încai* „măcar, cel puțin", lipsit de valențe poetice, dar pentru care traducătorul *Erotocritului* manifestă o preferință vădită (*E*, f. 36v, 51v, 67v, 72v și altele), apare și în *AV* (p. 342, 344).

Locuțiunea adjectivală *cu părere* „înșelător, iluzoriu", neînregistrată în DLR, există atît în *E*, f. 158v : „Moarte cu durere, / Viață *cu părere*", cît și în *AV*, p. 352 : „Și îi spune că am durere, / Nu dragoste *cu părere*".

Locuțiunea verbală *a face (cuiva) moarte* „a ucide", pentru care DLR (s.v. *moarte*) dispune de atestări vechi doar din *Pravila* lui Vasile Lupu, apare în *E*, f. 51v : „Încai *fă-m moarte*, / Să nu mai trăiesc cu necaz", și în *AV*, p. 338 : „De vreme ce mie îm placi / Și cu *moartea* care-*m faci*".

Locuțiunea verbală *a avea despărțire* „a se deosebi, a se diferența de..." este de asemenea comună celor două texte : „Poți să crezi / Cu

[14] Alecu Văcărescu, apud Al. Piru, *op. cit.*, p. 683.

osebită simțire / Cum că *are despărțire*" (*E*, f. 59r) și „Mulți gîndesc că *despărțire* / N-*am* din cei fără simțire" (*AV*, p. 343).

Locuțiunea adverbială *fără cale* „în mod nepotrivit", arhaică și regională, este folosită în *E*, f. 126r: „De am făcut *fără cale* / Și m-am întins la lumină, / Să nu-m dai atîta vină", și în *AV*, p. 348: „Armele tale, / Pornindu-se *fără cale*, / Și-n liniște îi fac bătaie".

Locuțiunea adverbială *de leac* „deloc", în construcții negative, pentru care DLR (manuscris) nu are atestări din secolul al XVIII-lea, este prezentă în *E*, f. 179v: „O, noroc nestatornic, cum n-ai tu *de leac* odihnă!", și în *AV*, p. 349: „Nu vor *dă leac* să învețe / Că trebuiește blîndețe".

Expresia *a răpune (cuiva) viața* „a omorî" am notat-o în *AV*, p. 350: „Și-ndrăznind iarăși să-ți spui, / Poci *viața să mi-o răpui*". În *E*, f. 70r, verbul fiind reflexiv pasiv, sensul expresiei devine „a fi omorît": „Și dar nu este minune / *Viața a mi să răpune*". În DLR (s.v. *răpune*) această expresie este înregistrată pentru prima dată la Bălcescu.

Expresia *a-și da viața spre moarte*, inexistentă în DLR, are sensul „a-și risca viața" și se află în acrostihul greco-român scris de Alecu Văcărescu pentru Zinca: „*Dîndu-mi viața* chiar *spre moarte* / Ca supus fiind eu foarte" (apud Al. Piru, *op. cit.*, p. 684). Într-o formă identică am întîlnit expresia în copia *Erotocritului* din ms. 3514: „*Ți-ai dat viața spre moarte* / Vrînd să dobîndești cununa / Care o am făcut eu cu mîna" (f. 97r). În ms. 1319, versurile au fost modificate astfel: „*Ți-ai schimbat viața pă moarte*, / Vrînd să dobîndești cununa / Care am făcut-o eu cu mîna" (f. 121v).

Construcția mai rară *a vedea* (pe cineva) *la o anumită stare* se află atît în *E*, f. 41r: „Avea o durere deosebită în inima lui *văzîndu-l la această stare*", cît și în *AV*, p. 351: „Să nu mor fără cuvînt / *Văzînd la ce stare sînt*".

Jurămîntul de credință se face *pe numele* cuiva: „Mă jur *pă numele* soarelui" (*E*, f. 46v); „Din lanțul tău n-oi mai ieși: mă jur *pă* al tău *nume*" (*AV*, p. 350).

Verbul *a se trage* are sensul „a se retrage, a renunța la..." atît în *E*, f. 43r: „Acum de a tătîne-mieu frică văz că *s-au tras*, / Întru al lui foc și eu să arz cu totul am rămas", cît și în *AV*, p. 354: „[Ochii] m-au amăgit pîn' m-au ars, / Ș-acum îi văz că *s-au tras*".

Adjectivul *greșit* „care greșește sau care a greșit" apare în *E*, f. 47r: „Dar să știi, nineca mea, că foarte ești *greșită*, căci că pă mine nu mă poți opri dumneata", f. 67v: „Nu sînt vinovați, fără numai atîta sînt *greșiți* că trebuia mai bine să fi născut o piatră", f. 69r: „Le cunosc că sînt *greșit*", și în *AV*, p. 354: „Cînd numai ei [ochii] sînt *greșiți*, / Ca niște nelegiuiți".

Substantivul *mijloc*, cu sensul „metodă, procedeu", sens mai recent în limba noastră literară, dezvoltat probabil și după modelul neogrecului μέσον, apare atît în *E*, f. 74v: „Să întrista neputînd găsi *mijloc* de a-ș dobîndi pohta", cît și în *AV*, p. 352: „Găsește vreun *mijloc* / Să m-așeze într-al tău loc".

6. Versurile din traducerea *Erotocritului* prezintă, în planul expresiei artistice, un sistem imagistic cult, străin de acela al liricii noastre populare, în care se pot recunoaște numeroase motive poetice de sorginte

petrarchistă, preluate de Cornaros în opera sa. Cunoscînd existența unor producții poetice care circulau în culegeri manuscrise și erau răspîndite tot mai mult grație lăutarilor [15], am parcurs și celelalte versuri din epocă[16], păstrate în copii manuscrise, în volume sau incluse în traduceri, pentru a stabili în ce măsură coincidențele dintre *E* și *AV* sînt rezultatul trudei aceluiași cărturar sau se datoresc influenței unor clișee frecvente în lirica din acea perioadă. Investigarea făcută ne-a dus la concluzia că în celelalte versuri se regăsesc doar izolat unele din motivele poetice comune în *E* și *AV* și acestea prezentînd diferențe notabile sub raportul realizării artistice.

Traducătorul *Erotocritului*, cu toate stîngăciile inerente începuturilor, a dat la iveală versuri care îi trădează talentul și sensibilitatea. De exemplu : „Să zic și eu cu mintea mea că vis am fost visat, / O rază m-au fost luminat și iarăș m-au lăsat. / Dar cît voi fi, cît voi trăi, așa făgăduiesc, / Că gîndu mieu nu voi lăsa într-altă parte să-l îngăduiesc. / Și ochii miei cei ticăloși vor fi doaă izvoară, / A-m răcori cu lacrămi la biata mea inimioară" (*E* f. 149r, cf. și f. 57r, 151r, 158r).

Dintre numeroasele motive poetice comune *Erotocritului* și liricii lui Alecu Văcărescu notăm :

Metafora îndrăgostitului ca „supus", „rob" al iubitei ; în *E* : „Este stăpînă și eu *rob*" (f. 57r), „Eu sînt slugă și *supus*" (f. 76v), „În tot felul eu sînt *rob*" (f. 122v), „Că-ți sînt *rob* și-m ești stăpînă" (f. 126v), și în *AV* : „Acest dulce de *rob* nume" (p. 330), „A-ți fi *rob* îm este fală" *(ibidem)*, „Pîn-oi muri să fiu *supus* și tu să-m fii stăpînă" (p. 350) și altele.

Iubirea e considerată un foc ce arde, dar care dă sens vieții ; în *E* : „Am socotit cu depărtarea să ușurez *focu*, / Dar văz că mai rău *mă aprinz* cînd îm plimb locu" (f. 51r), „Eu văzîndu-l *m-am aprins*, / Inimioara mi-au coprins / Și *focul* mă biruiește" (f. 57r), „Dragostea văz că *m-au ars*, / Dar nici poci, nici voi să o las" (f. 62r), „Tot mai rău *mă aprinz* / Și cu cît *mă arz* / Tot mai mult fac haz" (f. 75v), „Ori numai eu m-am coprins / De focul ce l-*ai aprins*" (f. 122r), „Apoi mă duceam acasă/ Cu inima *friptă*, *arsă*" (f. 126r) ; în *AV* : „În flacăra care *mă arz*, / În loc de chinuri și necaz, / Găsesc tot mîngîiere, / Dulceață și plăcere" (p. 335—336), „*Să arz* trăind, să mor *arzînd* ! / Ș-al tău obraz numai văzînd, / Să-m pară *focul* viață" (p. 336), „Numai eu mă văz în stare / *Să mă arz* fără-ntristare / Și rîzînd să mă topesc / [...] Ș-al meu suflet te iubește / Și dă voie să trudește / Și să bucură *arzînd*" (p. 343), „Nu mai e de suferit / Acest *foc* acoperit" (p. 354). Vezi și *C*, p. 44, 85, 97.

Iubita este numită „lumina mea" (traducere a ngr. φῶς μου) : „Ai auzit, *lumina mea*, hotărîre amară ?" *(E*, f. 148r) ; „Să nu gîndești, *lumina*

---

[15] Cf. Ovidiu Papadima, *Anton Pann, „Cîntecele de lume" și folclorul Bucureștilor*, București, 1963, p. 23—63 ; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române*, București, 1982, p. 194—209.

[16] Versurile din piesa *Ahileu la ostrovul Sirului*, tradusă de Al. Beldiman în 1783 (ms. 1818 de la BAR) ; versurile de la f. 63v—70v din ms. miscel. 1629 de la BAR, copiate în Moldova de Ioniță Popa, la anul 1789 ; *Poezii noo alcătuite de I*[oan] *C*[antacuzino], [Dubăsări sau Movilău], [1792—1796] ; versurile incluse în volumul *Ahilefs la Schiro*, tradus de Iordache Slătineanu și publicat la Sibiu în anul 1797 ; opera poetică a lui Matei Milo publicată de I. Tanoviceanu în studiul *Un poet moldovean din veacul XVIII — Matei Milo*, în „Analele Academiei Române", Mem. Secț. lit., seria II, tom. XX, 1897—1898, p. 1—25.

mea, d-acu-ncolo vrodată, / Că focul tău din pieptul meu poate să să abată" *(AV*, p. 349).

Se utilizează un întreg arsenal de mijloace de persuasiune a ființei dragi : descrierea chinurilor sufletești, lacrimi, suspine, leșinuri, reproșuri (vezi *E*, f. 51r, 61v, 69v, 122r, 123r, 124v, 126v, 127r, și *AV*, p. 331, 339, 344, 349).

Îndrăgostitul aspiră la reciprocitatea sentimentelor, chiar cînd pare a fi dezamăgit : „Am văzut că nu e cu putință/A să afla cu credință/Dintre partea fămeiască, / *Cum iubim să ne iubească*" *(E*, f. 70r), „Asemenea, mă rog să fii și dumneata, / *Să mă iubești cum te iubesc*" (f. 150r), și *AV* : „Că trebuie p-un supus / *Cum te-o iubi să-l iubești*" (p. 337).

Dragostea face uz de tot felul de *arme*, între care tradiționalele *arc* și *săgeată*, care *rănesc* inima poetului ; în *E* : „Dragostea știu că împarte / Ale ei *arme* de moarte" (f. 50v), „Vedeți această inimă că să arde în focul nestins / Și dragostea, *să o* mai *săgete*, *harcul* l-au întins" (f. 81v), „Ce dragoste s-au pornit / Că peste tot *m-au rănit*, / Numai nu am cugetat, / Peste tot *m-au săgetat*" (f. 123r) ; în AV : „Și tu mă înarmează / Cu *arme* d-ale dragostii" (p. 350), „Ochii tăi *arme* nu poartă, / Mă mir dar cu ce *săgeată*?" (p. 355).

Moartea este privită în două ipostaze ; în numele iubirii este considerată plăcere, iar ca urmare a dezamăgirii, consolare : „Și nu-m pare rău că mor, / Căci că mor pentru amor" *(E*, f. 68v), „M-am robit și la amor, / Acum ajunsei să mor ; / Să mor am bucurie" (f. 69v), „La om cu nenorocire / Moarte este fericire" (f. 126r) ; în *AV* : „De vreme ce mie îm placi / Și cu moartea care-m faci" (p. 338), „Numărînd drept datorie / A muri cu bucurie / Pentru ceea ce iubesc" (p. 343), „Să .am moartea drept plăcere / Și să sufer cu tăcere / Făr' d-a nu mă supăra" *(ibidem)*.

Lanțul reprezintă simbolul subjugării în dragoste ; în *E*, f. 45v : „El, ca un vînător marghiol, prin cîntice *lanț* ș-au întins", f. 51r : „Toate simțirile trupești în *lanț* mi le-au prins, / Căci am mers singur de am cîntat și *lanțu* l-au întins" ; în *AV*, p. 331 : „Cu dulcele *lanț* de gît, / Răbdînd în veci să-i robesc", p. 350 : „Cît voi fi pă lume / Din *lanțul* tău n-oi mai ieși". Vezi și *C*, p. 15, 36.

În două poezii grecești ale lui Alecu Văcărescu se află aceeași imagine artistică, pe care o redăm în traducere românească : „Îți place să le pui *lanțul* de brațe, ca să devie toți sclavi ai tăi" *(AV*, p. 357) și „Din ceasul în care te-am văzut am alergat să mă leg în *lanțul* tău cel dulce" (p. 359).

Mai amplă este în *E* metafora șoimului care și-a prins inima în lanț, din deviza lui Nicostratos, domnul Macedoniei. Reproducem pasajul care cuprinde descrierea coifului acestuia : „Avea și el zugrăvit în coiful lui iarăși semnul dragostii cu acest mijloc : pasări zburătoare foarte multe și între dînsile prins un șoim în lanț și pă lîngă șoim scria acest stih : Multe păsări am vînat / Și-m zicea șoim minunat ; / Dar aicea fu lanțu întins / Și cum am călcat m-au prins / De inimă, nu de cap, / Dar nu e nădejde să scap" (f. 82r). Făcînd o comparație cu textul corespunzător grecesc, am constatat că traducătorul a reprodus cu fidelitate originalul (vezi *C*, p. 86—87). Conținutul acestui fragment și forma versurilor sînt însă foarte apropiate de o poezie atribuită lui Ienăchiță Văcărescu, pe care o citățm în întregime : „Într-un copaci zarifior, / Un șoim prins în lățișor /

Strigă amar ciripind, / Norocul său blestămînd : — Multe păsări am vînat / Și-mi zicea șoim minunat ; / Iar aici laț fiind întins, / Cum am dat, pe loc m-am prins ! / De inimă, nu de cap ! / N-am nădejde să mai scap" *(IV*, p. 323). Asemănarea, uneori pînă la identitate, dintre cele două texte ne conduce astfel și mai mult către Văcărești.

Văzută prin prisma sensibilității poetului, iubita este unică și înzestrată de natură cu toate calitățile ; în *E*, f. 69r : „Întîi cerul te-au iubit, / Singură te-au împodobit / Și încoronată ești, / Cu darurile firești" ; în *AV*, p. 333 : „Singură ești numai una / Care ai luat cununa / Darurilor de la fire, / Mai pă sus dă omenire !". Același omagiu, într-una din poeziile grecești ale lui Alecu Văcărescu, sună astfel în traducere românească : „Căci natura a unit în tine toate darurile frumuseții : puterea de a încînta și noblețea sufletului" *(AV*, p. 359—360).

7. În încheiere, reproducem cîteva versuri din *E* și din *AV*, foarte apropiate ca formă, rimă, idee poetică : „Și deloc nu mă pricep / Ce să scriu și ce să încep" *(E*, f. 122v) — „Dar acum pricep / Că sînt la gazep / Și nu știu cum să-ncep" *(AV*, p. 341) ; „A trăi numai în chinuri, / Cu lacrămi și cu suspinuri" *(E*, f. 61v) — „Ș-a răbda dureri și chinuri, / Patimi, focuri și suspinuri" *(AV*, p. 344) ; „Și rănesc în doaă părți, / Ci mă rog ca să mă ierți, / Că nu este de răbdare" *(E*, f. 50v) — „Ci, dar, te rog să mă ierți, / De vreme ce-n doauă părți / Ți se-nduplecă cuvîntul" *(AV*, p. 340) ; „Socotind cu umilință / O zadarnică credință" *(E*, f. 125v) — Arată-i cu umilință / Că-n loc de ghimpi am credință" *(AV*, p. 352) ; „Întunerec și lumină, / Așa eu lîngă stăpînă" *(E*, f. 122r) — „Cît e ziua de frumoasă / Lîng-o noapte-ntunecoasă / Atît ești și tu-ntre toate" *(AV*, p. 332—333).

Enumerarea corespondențelor care dovedesc sub toate aspectele asemănările între traducerea munteană a *Erotocritului* și versurile lui Alecu Văcărescu ar putea continua, numărul lor fiind mult mai mare, dar consider suficiente exemplele citate pentru a conchide că, fără îndoială, Alecu Văcărescu a tradus în limba română, în proză și, parțial, în versuri, *Erotocritul* lui Vincenzo Cornaros.

Identificarea traducătorului în persoana lui Alecu Văcărescu contribuie la elucidarea unor probleme ale începuturilor poeziei noastre moderne, în general, și la conturarea profilului artistic al poetului, în special. Astfel, influenței poemului grec îi poate fi atribuită tonalitatea sentimentală specifică a versurilor originale ale lui Alecu Văcărescu. Ușurința în versificare, prin care își cîștigase admirația contemporanilor, ușurință greu de explicat dacă o raportăm numai la tradiția lirică a literaturii noastre de atunci, este și rezultatul muncii de ucenicie la alcătuirea celor peste 1300 de versuri aflate în traducerea *Erotocritului*. Motivele poetice caracteristice liricii lui Petrarca, din opera originală a lui Alecu Văcărescu, au fost preluate desigur din poemul lui Cornaros.

Prezența în *Erotocrit* a versurilor care au ca temă șoimul prins în lanț pune sub semnul întrebării paternitatea lui Ienăchiță asupra poeziei *[Într-un copaci zarifior]*. Foarte probabil, ea aparține lui Alecu Văcărescu, fiind detașată din traducerea *Erotocritului*.

Apropierile care s-au constatat între creațiile poetice fanariote și versurile lui Alecu Văcărescu se explică, în mare măsură, prin influența comună a *Erotocritului* exercitată asupra lor (cf. și versurile inserate în Ἔρωτος ἀποτελέσματα, nuvelele lui Athanasie Psalidas, Viena, 1972, p. 11—12, 13, 17, 18—19, 47, 48, 50—51, 52, 54, 57—58, 59, 60, 62—63, 77, 78, 79, 81, 84—85). Cercetări ulterioare vor trebui să stabilească importanța poemului lui Cornaros la dezvoltarea artei poetice a secolului al XVIII-lea în mediile fanariote.

Erotocritul, în versiunea lui Alecu Văcărescu, a influențat în mod direct limba literară și limbajul poetic românesc, numeroasele copii, prelucrări și culegeri de versuri constituind o dovadă grăitoare a circulației și a aprecierii acestei traduceri (vezi ms. 1133, 1524, 2606, 2676, 2769, 4104, 4833, 4868, 5498, 5647 și 5967 de la BAR [17]). Indirect, *Erotocritul* și-a exercitat influența prin poezia originală a lui Alecu Văcărescu, care poartă amprenta puternică a operei lui Cornaros.

Noiembrie 1983 *Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor Iași, str. Codrescu nr. 2*

[17] După I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, 1963, p. 31—32.

O „CARTE POPULARĂ" PUȚIN STUDIATĂ: *CELE 12 VISE ALE LUI MAMER*

DE

MIRCEA ANGHELESCU

În 1866, între alte manuscrise ale unor texte vechi românești, T. Cipariu cita și un miscelaneu „de pre la capătul secolului XVII", unde, între diverse texte (slujba sfintelor straste, un molitvenic, un gromovnic etc.), se afla și unul intitulat *XII vise ale lui Mamer*, care, față de celelalte, ar fi avut caligrafia „mai rudă" [1]. Aflat în colecția personală a filologului blăjean, manuscrisul a dispărut după moartea sa, nefiind regăsit decît recent de Al. Mareș; el stabilește identitatea copistului acestei povestiri (intitulată corect *Cele 12 vise în tîlcuirea lui Mamer*) cu cel al gromovniculuí, care e datat printr-o însemnare din 1636 [2]. Cel mai vechi text românesc al acestei povestiri — să folosim deocamdată acest termen — urcă deci pînă în prima jumătate a secolului al XVII-lea; doar cîteva dintre textele incluse în categoria foarte largă a cărților populare sînt mai vechi decît acesta (*Alexandria*, cîteva texte pseudobogomilice ș.a.), și numai cu cîteva decenii. După mențiunea foarte sumară a lui Cipariu (de fapt numai titlul), Gaster face legătura dintre acest text și cel studiat în literatura slavonă de A. N. Veselovski și-l include în sinteza sa despre *Literatura populară română*, arătînd că la noi el „a venit de la slavi" [3]; totodată, el presupune că povestea e doar un fragment dintr-un ciclu de apologuri orientale foarte bine cunoscute, de origine sanscrită: *Panciatantra*, tradusă în arabă sub titlul *Kalila și Dimna*, și de aici, printr-un intermediar siriac, în greacă, unde s-a numit *Stephanites și Ihnilates*. Înainte de sfîrșitul secolului, Gaster intră în posesia unei copii după o altă versiune a textului, trimisă de un descendent al lui Matei Voileanu, cunoscut copist din jurul Sibiului de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea [4], și o menționează în sinteza asupra istoriei literaturii române din *Manualul* lui Gröber. Cunoașterea directă a textului îi confirmă însă, spre surpriza noastră, ipoteza că *Cele 12 vise* este o prelucrare a unui capitol din *Kalila și Dimna* („Die Handschrift Voileanu bestätigt diese Vermutung vollstandig") [5]. În 1900, într-un mic articol unde reia problema acestui text, Gaster nu mai pomenește ipoteza apartenenței directe la cunoscuta colecție de apologuri menționate — cu care îl aseamănă doar tipologic —, dar menține presupunerea că proveniența sa, în română, trebuie să fie din slavonă. El înclină de asemenea să creadă că și în slavonă textul vine din greacă,

[1] T. Cipariu, *Principia de limba și scriptura*, Blaj, 1866, p. 114.

[2] Al. Mareș, *Cel mai vechi „gromovnic" românesc*, în LR, XXIII, 1974, nr. 1, p. 31.

[3] M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883, p. 59.

[4] Despre care cf. M. Voileanu, *Codicele M. Voileanu*, Sibiu, 1891.

[5] Cf. textul lui M. Gaster în G. Gröber, *Grundriss der romanischen Philologie*, Bd. II, Abteilung 3, Strassburg, 1901, p. 384.

deși un intermediar grec nu s-a găsit (nici pînă astăzi, de altfel), și că deci versiunile slavo-ruse studiate de Veselovski provin la rîndul lor din altele, sud-slave [6]. Tot aici, Gaster dă în anexă prima — și pînă azi singura — ediție a textului românesc. După prima mențiune a lui Gaster, cea din *Literatura populară*, și Iorga a amintit povestea respectivă, menținînd în circulație ipoteza apartenenței la textul culegerii, de unde ar fi fost desprinsă versiunea grecească *Stephanites și Ihnilates* [7]; el n-a cunoscut revenirile ulterioare ale lui Gaster. În afara unor mențiuni laterale, acesta este reflexul *Celor 12 vise* în istoriografia noastră pînă în 1975, cînd am relevat existența altor două manuscrise și am menționat articolul lui S. Oldenburg, care găsise un inel de legătură între prototipul buddhist, presupus de Veselovski, și versiunile slavone: legenda regelui Keid din Kanudj [8]. Întrucît acest text, unul dintre cele mai vechi din categoria așa-numitelor „cărți populare" în literatura noastră, n-a fost studiat pînă acum după cum merită, ne propunem să facem aici, pe scurt, un rapid tur de orizont al problemelor pe care el le ridică.

Ne sînt astăzi cunoscute, direct sau din diferite mențiuni, nu mai puțin de nouă texte diferite ale acestei povestiri, cel mai vechi părînd a fi cel semnalat abia acum cîțiva ani într-o bibliotecă din Budapesta de Gh. Chivu; este vorba de un miscelaneu de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, care conține, în afara unor texte apocrife, a *Legendei duminicii* și a unor „cugetări în ora morții", și o versiune fragmentară a celor *12 vise ale lui Mamer* [9]. Articolul lui Gh. Chivu tratînd alte chestiuni, nu se dau detalii asupra acestui text, care rămîne să fie studiat. În ordinea cronologică a datelor, ar urma manuscrisul amintit explicit de Cipariu, și asupra căruia nu mai revenim. Al treilea, care ne este cunoscut tot din cartea lui Cipariu, dar a trecut neobservat pentru că poartă alt titlu (asupra titlurilor diverse purtate de acest text a atras atenția încă Veselovski), face parte tot dintre manuscrisele secolului al XVII-lea; el n-a fost încă regăsit și trebuie să ne limităm la notița din carte. Într-adevăr, pe aceeași pagină pe care Cipariu menționa *Cele 12 vise ale lui Mamer*, asupra cărora a atras atenția Gaster, este pomenit un „manuscris fără titlu și fără început", care cuprindea o adunare obișnuită de apocrife (*Videnia Maicii Preceste*, *Jitia părintelui Pavel* ș.a.) scrise de mai multe mîini; „cea mai veche însă și cea mai bună aice este dinainte de anul 1678 și între altele cuprinde istoria lui Sichianu înpăratul..." [10].

Celelalte manuscrise sînt din secolul al XVIII-lea sau sînt nedatate. Unul este cel trimis lui Gaster în copie modernă de M. Voileanu, după manuscrisul străbunicului său, din 1768, și publicat în articolul menționat,

---

[6] M. Gaster, *The Twelve Dreams of Sechachi*, în „Journal of the Royal Asiatic Society", LXVI, 1900, nr. 3, p. 623—635; textul a fost reluat în M. Gaster, *Studies and Texts in Folklore, Magic, Medieval Romance*, vol. I, London, 1925, p. 226—238.

[7] N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, Bucureşti, 1928, p. 38.

[8] Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul*, București, 1975, p. 44—48. Articolul lui Serghei Oldenburg, care revine la o mai veche cercetare a sa, este *Сны Кейда, царя Каноджского, и сны царя Шахайши*, în vol. Историко-литературный сборник посвящается В.Н. Срезневскому, Leningrad, 1924, p. 47—54.

[9] Gh. Chivu, *Un manuscris cu o slovă necunoscută în scrierea chirilică românească*, în SCL, XXX, 1978, nr. 4, p. 403.

[10] T. Cipariu, *op. cit.*, p. 114.

avînd titlul *Învățătură la vremea de apoi*. Alt manuscris, al cincilea în lista noastră, apare într-un inventar de manuscrise copiate de Matei Voileanu sau aflate în posesia sa, trimis de strănepotul copistului probabil o dată cu copia amintită mai sus și rămas printre hîrtiile lui Gaster de la School of Slavonic and East European Studies, de la Universitatea din Londra ; aici a găsit-o profesorul londonez E. D. Tappe și a publicat-o în anexa studiului său despre un miscelaneu românesc din Biblioteca John Rylands din Manchester [11]. Manuscrisul în cauză apare la poziția a treisprezecea în lista citată și este un miscelaneu cuprinzînd „a poem to the Virgin, beginning : o, prea milostivă maică" (un colind, probabil), un altul despre Adam, începînd „Veniți toți cei din Adam" (este cunoscutul *Verș al lui Adam*), și apoi o *Învățătură la vremea de apoi*, 5 file, text scris de Vasile Stănilovici din Avrig, la 12 martie 1787. Deși titlul este identic cu cel al variantei publicate de Gaster și amintite mai sus, cele două texte trebuie să fie diferite, fiind scrise de copiști diferiți, la date diferite. Alte două texte ne sînt cunoscute de asemenea doar din mențiunea făcută într-un studiu, în 1923, de N. Drăganu. Descriind un miscelaneu de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, probabil din Bihor, N. Drăganu menționează ca al unsprezecelea text, din cele patruzeci și opt conținute, *Învățătură despre visul lui Sihaiču înpăratu*, între *Cuvînt pentru ieșirea sufletului din trup* și *Învățătura lui Archerie* [12]. Tot aici, în notă, unde trimite la mențiunea lui Cipariu din 1866, autorul citează și o altă versiune, a șasea în ordinea enumerării noastre : „O parte din text (8 visuri) se găsește și într-un manuscris din jum[ătatea] I a sec. XVII, al liceului grăniceresc G. Coșbuc din Năsăud, unde însă numele împăratului e *Șaicu (Șahaișa)* [...] Ne vom ocupa de el amănunțit cînd vom vorbi despre cellalt manuscris în care se găsește". Din păcate, N. Drăganu n-a revenit asupra manuscrisului și nici asupra textului în cauză.

Ultimele două manuscrise din enumerarea noastră sînt cele citate de noi în 1975 : ms. 4390 de la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, intitulat *Razumnic de toate întrebările și răspunsurile și de alte multe treburi... și alte multe istorisiri frumoase*, scris de cantorul Ioan Moldoveanu, unde găsim, la p. 218—220, *Cuvînt de învățătură pentru 12 vise ce au visat un domn anume Sahanču* [13], și ms. 6040 de la Biblioteca Academiei din București, alt miscelaneu, nedatat și fără nume de copist, unde găsim, alături de *Învățătura lui Archirie*, *Verș pentru căderea și greșala lui Adam* și *Cazanie pentru muncile păcătoșilor* (o variantă a apocalipsului Maicii Domnului), un text similar celui studiat de noi, dar acefal (lipsește se pare o singură pagină, între actualele f. 38 și 39, care erau, după numerotarea veche, paginile 90 și, respectiv, 107), deci și fără titlu.

Cum se poate vedea, este vorba de texte diferite pentru că au, cu excepția celor două texte legate de Gaster, titluri diferite. Comparația textelor care ne sînt la îndemînă, cel editat de Gaster și cele două manuscrise

---

[11] E. D. Tappe, *A Romanian Manuscript Miscellany in the John Rylands Library*, în „Bulletin of the John Rylands Library", XL, 1960, nr. 2, p. 492.

[12] N. Drăganu, *Pagini de literatură veche. O colecție de cărți populare într-un manuscris din jumătatea a doua a sec. XVIII*, în „Dacoromania", III, 1923, p. 246.

[13] De manuscrisul respectiv s-a ocupat ulterior Mircea Popa, *Cărți populare mai puțin cunoscute*, în „Transilvania", LXXXIII, 1977, nr. 10, p. 40—41.

menționate la sfîrșitul listei noastre, confirmă această presupunere. În ms. de la Cluj-Napoca, numele cetății este Erihon, în timp ce în ms. publicat de Gaster e Vaihon; în ms. Cluj-Napoca, numele regelui e Sahanău, în ms. București Schaău, ca în textul Gaster, și tot aici regele e numit „împărat", spre deosebire de textul din Cluj-Napoca, unde e numit „domn". Dar textul Gaster și ms. București diferă prin topică și chiar prin amănunte, mai bogate în ultimul. De pildă, unde textul Gaster are, la primul vis: „Într-aceea vreme, feciori nu vor cinsti pre părinți săi și neam aproape vor luoa, de păcate nu vor gîndi și curvele vor face prunci [...]", în ms. București este: „Și întru aceia vreme feciorii pre părinții lor nu-i vor mai cinsti și sămințele se vor lua și nu se vor căuta și curvele vor face feciori [...]". Mai departe, în textul Gaster: „Atuncea soarele să va întuneca și luna nu-și va da lumina sa, zilele să vor mici și multe semne să vor arăta", iar în ms. București este: „Și întru acele vremi soarele nu va lumina în locul cel bătrîn, nici stelele nu se vor lumina, ce să vor întuneca și zilele să vor micșora și multe semne vor fi", și continuă apoi cu un pasaj care nu există în textul Gaster, dar care poate fi găsit încă în cea mai veche versiune slavonă, publicată de Veselovski [14]: „în stele coade să vor ivi și vor fi tresnete și cutremure și multe cetăți vor cădea". Aceste diferențe, și multe altele pe care nu le mai amintim, nu pot fi rezultatul unor modificări produse de copiști, ci dovedesc filiații diferite ale fiecărui text, adică existența mai multor traduceri independente. Faptul, în sine, demonstrează că alegerea textului n-a fost întîmplătoare și că el răspundea unor scheme, unor imagini mentale în momentul cînd ele au fost traduse, probabil înainte de secolul al XVII-lea.

Epica acestui text este foarte simplă și probabil că nu pentru frumusețea ei s-a răspîndit el în atîtea versiuni, cum mai tîrziu, într-un alt moment istoric, celebrele povești ale *Halimalei*, să zicem. Este foarte probabil că *Cele 12 vise* avea la început rolul unui *memento*, pe care l-aș apropia de cel al cunoscutelor texte-amulete (*Epistolia* ?, *Cele 72 nume* s.c.l.), pentru că poveștirile în sine nu au valoare simbolică, toate cele douăsprezece vise fiind tălmăcite, invariabil, prin premoniția venirii zilei de apoi. Nici nu este vorba, de fapt, de vise propriu-zise, cărora să le putem stabili semnificații simbolice compensatorii, ca în teoria lui Jung, și ele nu reprezintă un „mental colectiv", ci de alegorii simple, care sînt echivalate apoi în imaginea apocaliptică a sfîrșitului lumii, reprezentat, ceea ce este foarte elocvent, prin „haosul" devastator, abolirea tuturor regulilor și deci a lumii. De aceea, așa cum a remarcat încă Veselovski, ordinea și chiar conținutul unor vise pot fi interveritte sau schimbate, valoarea finală a alegoriei nu se modifică. Chiar istoria textului, atît cît a putut fi reconstituită pînă astăzi, dovedește multiple asemenea schimbări, căci textul original buddhist pe care l-a invocat Oldenburg are doar zece vise, nu douăsprezece, și conținutul lor este cu totul diferit (o paralelă ulterioară trimite la legenda biografică a lui Buddha, *Jataka*, cap. 77, care are șaispre-

[14] A. N. Veselovski, *Слово о двенадцати снах Шахаиши*, St. Petersburg, 1879, p. 6.

zece vise)[15], iar veriga intermediară a legendei iraniene a regelui Keid amestecă vise din prototipul buddhist cu altele întîlnite în versiunile europene (primul vis, de pildă, un elefant care iese printr-o fereastră foarte îngustă, e identic cu cel al legendei buddhiste, în timp ce al șaptelea, un cal cu două capete, este identic cu cel al legendei slavone)[16].

Nu se știe încă de unde a pătruns textul legendei în versiunile slavonești; Veselovski presupunea o legătură directă cu Orientul și explica numele regelui Șahaiși prin iranianul *șah*, în timp ce Gaster observa că textele slavo-ruse vor fi traduse direct din limbi orientale mult mai tîrziu decît în secolul al XIV-lea, de cînd datează primul manuscris citat de Veselovski. Mai mult, el arăta — pe drept cuvînt — că texte de acest tip au fost traduse în românește numai după versiuni sud-slave, nu rusești. Tot Gaster observă, în articolul citat, că numele regelui din legendă, care este Șahaiși în versiunile slavone folosite de Veselovski, este Sahanču, Sehači, Săhaiče în cele românești, adică inițiala *ș* este modificată în *s*, dar crede că fenomenul este „due no doubt to a later popular etymology", ceea ce nu știu ce înseamnă[17]. Avînd în vedere diferența netă între cele două litere în alfabetul chirilic utilizat pe atunci, modificarea nu se explică printr-o eroare de copist (care s-ar fi repetat în atîtea cazuri !), ci printr-o altă filieră decît cea care a dus la forma existentă în manuscrisele slavo-ruse. Trebuie, cu alte cuvinte, să presupunem un intermediar grec (în greacă nu există *ș*, iar textele traduse din greacă păstrează această caracteristică; al-Rașid din *Halimaua* venită prin intermediar grec a dat în românește Arahsid), chiar dacă n-a fost pînă în prezent identificat, și apoi unul sud-slav. Există, într-adevăr, între foarte numeroase manuscrise slavone care au forma Șahaiși, cel puțin unul cu *s*, citat într-o antologie a lui B. Anghelov, și el este de redacție „sîrbească"[18]. Cum textul său n-a fost publicat, trebuie să așteptăm înainte de a-l putea compara cu textele românești și de a propune vreo concluzie.

Iunie 1984

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu"
București, str. Frumoasă, nr. 26

[15] Primul articol al lui S. Oldenburg, publicat inițial în rusește, a fost tradus de H. Wenzel și reprodus sub titlul *The Budhist Sources of the (Old Slavic) Legend of the Twelve Dreams of Shahaish*, în „Journal of the Royal Asiatic Society", LIX, 1893, nr. 3, p. 509—516. Unui vis din capitolul 77 din Jataka i se găsise încă dinainte o paralelă în „povestea lui Ocnus" din Pausanias, cf. W. H. D. Rouse, *A Jataka in Pausanias*, în „Folk-lore", I, 1890, nr. 3, p. 409.

[16] S. Oldenburg, *Сны Кейда*, p. 51—52.

[17] M. Gaster, *Studies and Texts...*, vol. I, p. 230.

[18] B. Anghelov, *Из старата българската, русска и српска литература*, vol. I, Sofia, 1958, p. 146 (textul e din secolul al XVI-lea).

DIN TOPONIMIA JUDEȚULUI GALAȚI. NUME DISPĂRUTE DIN BAZINUL BÎRLADULUI ȘI SIRETULUI

DE

PAUL V. PĂLTĂNEA

Toponimia județului Galați și în special cea istorică, cu excepția termenilor discutați de academicianul Iorgu Iordan, nu s-a bucurat de o cercetare mai amplă. Lipsa unei ediții de documente gălățene din perioadele necuprinse în DIR și DRH a diminuat, probabil, interesul lingviștilor pentru această zonă.

Cercetînd o mare parte din documentele care se referă la județul Galați, emise pînă la anul 1700, pentru diferite teme privind istoria acestui județ, am putut constata că multe din satele menționate în aceste documente au dispărut, numele lor nefiind înregistrate, în majoritatea cazurilor, în dicționarele de specialitate.

O cunoaștere a acestor toponime, ca și a documentelor prin care sînt atestate satele respective, ni se pare necesară, deoarece există tendința de a acredita ideea, nesusținută de documente, că multe din satele județului Galați se formează în vremea domniei lui Ștefan cel Mare, fiind înființate de oștenii viteazului domnitor (*Județul Galați pe scara timpului*, Galați, 1972, p. 51, cap. redactat de I. Brezeanu). De fapt, multe din cele 80 de sate din bazinul Bîrladului și Siretului, dispărute ulterior, depistate de noi, în urma cercetării colecțiilor de documente publicate și a fondurilor arhivistice de la Arhivele Statului București și Arhivele Statului Iași, ca și multe din satele existente astăzi, sînt amintite în documentele secolului al XV-lea, atestînd continuitatea unor mai vechi alcătuiri tribale, care s-au organizat, apoi, sub forma satelor devălmașe libere.

Mare parte din numele acestor sate dispărute provin din antroponime, forma de plural reprezentînd o dovadă a vechimii și generalizării geografice a obștii libere la români, dar și a locuirii, din timpuri străvechi, a Moldovei de sud. Au fost folosite și apelative privind înfățișarea locului. Nu insistăm asupra modalităților de formare a toponimelor, deoarece ele sînt identice cu cele discutate de Gh. Bolocan (LR, XI, 1975, nr. 5).

Toponimele discutate sînt ordonate alfabetic.

Agapie, unde este mănăstire. A fost pe Bîrlad, pe teritoriul com. Umbrărești. Menționat la 15 iulie 1448 (DRH, A, I, 397—398). Mai era folosit și la 1 mai 1784 (*Doc. tec.*, II, 57). Derivă de la onomasticul de origine grecească *Agapie*, intrat la noi, probabil, prin filieră slavă (Pașca, *Nume*, 158).

Băcești. A fost la vărsarea Gerului în Bîrlăzel. Menționat la 26 martie 1624 (Ungureanu, *Doc.*, 289—291), ca parte din satul Gereni. La origine pare a fi onomasticul *Băcea*, care este în legătură cu apelativul *baci* (DA, s.v. *baciu*). Hasdeu derivă pe *Băcea* din antroponimul *Bîc*, prin interme-

diarul *Bîce (Etymologicum*, III, 596). Într-un document din 1669, pentru satul Băcești din ținutul Neamț, se amintește un Băcea cel bătrîn (Bogdan, A., 51). Derivarea toponimului Băcești din apelativul *baci* s-a putut face însă și direct. Într-o poruncă domnească din 8 ianuarie 1765 („Uricariul", XVII, 272) se vorbește de Cosma Baciul și de neamul lui, Băceștii.

Bîrlădeni, menționat la 8 iunie 1677 (ASB, *M-rea Neamț*, XXV/12), al doilea nume al satului Podoleni, com. Barcea, atestat la 3 aprilie 1632 (DRH, A, XXI, 13—14). Toponimul Bîrlădeni se explică prin sensul de locuitor la malul Bîrladului, așa cum s-a format și *Gereni* de la pîrâul Geru. Derivarea din antroponimul *Bîrlad* este mai puțin probabilă, acesta fiind folosit destul de rar (DOR, 204). După recensămintele din anii 1772—1774 toponimul dispare (Dmitriev, *Rec.*, I, 555). În 1803 se numea, din nou, Podoleni („Uricariul", VII, 326). Acest toponim este, probabil, în legătură cu antroponimul *Podoleanu* atestat înainte de 24 aprilie 1632 în nordul Moldovei (DRH, A, XXI, 22) și la 9 martie 1806 în zona satului Podoleni (ASB, *Doc. ist.*, CII/15). Iorgu Iordan explică acest toponim prin „oameni originari din Podolia" (*Top.*, 280), iar DOR, 350 derivă pe *Podoleanu* de la subst. *pod*, fără să-i indice sensul.

Bîrlești, pe Bîrlad. A fost lîngă satul Slobozia Corni, com. Ghidigeni. Menționat la 8 noiembrie 1557 (DIR, XVI, A, II, 100). De la onomasticul Bîrlea (DR, X, 238; DOR, 203; Pătruț, *Alte*, 73—74).

Blajăni, Blăjeni, Blăgești. Menționat la 1 decembrie 1581 (DIR, XVI, A, III, 178) în vecinătatea satelor Mogești, Leurdești, Idești, care au fost pe Bîrlad. Este vechiul nume al satului Slobozia Conachi, numit și *Plăcinta* (Pacu, *Dic.*, 134). Într-un document din 6 august 1795 (ASB, *Doc. ist.*, LXIV/235) se arată că Sandu Bolcos din Blăjeni se judecă pentru o parte din Idești. Acest sat a fost, după cum precizează documentul din 17 martie 1529 (DIR, XVI, A, I, 307), „mai sus de gura Lozovei", deci aproape de Slobozia Conachi. Hotarul de apus al moșiei ajungea, se pare, pînă în Siret, unde se învecina cu moșia Măxineni. (A fost pe teritoriul actual al com. Independența, BSR, IV, 1899—1900, 2, 8.) Într-o hotarnică a satului Piscu, făcută înainte de 2 noiembrie 1588 și reîntărită la 7 aprilie 1635 (ASB, *M-rea Neamț*, LXXII/107), satul este numit *Blăgești*. Toponimul s-a format din onomasticul *Blaj*, folosit în Moldova la 15 martie 1410 (DRH, A, I, 40). Un Gavril Blajiul era la Nicorești la 25 octombrie 1665 (*Doc. tec.*, I, 26). Derivă din forma latină a lui Vlasie, Blasius, primit însă prin filieră sîrbocroată. Sufixul folosit este *-ani* (Iordan, *Top.*, 295). Toponimul era întrebuințat și în 1858 (ASG, *Tribunalul Covurlui*, tr. Iași, 1858, dos. 276, f. 1), cînd locul mai este numit și *Plăcinta* (ASI, *Tribunalul Covurlui*, 1835, dos. 102, f. 37). Nu putem preciza, deocamdată, cînd începe să fie folosit acest toponim, derivat, după părerea noastră, de la antroponimul *Plăcentă*, care este atestat la 4 august 1612 (DIR, XVII, A, III, 96; DOR, 349).

Blăjari. A fost pe teritoriul com. Ivești, pe malul drept al Bîrladului. Menționat la 15 iulie 1448 (DRH, A, I, 397—398). S-a folosit și forma *Blăjeri* (*Doc. tec.*, I, 14). Din cauza inundațiilor Bîrladului, la sfîrșitul secolului trecut, prin 1881, a fost strămutat în partea de răsărit a com. Ivești. În 1897 satul *Blăjerii de Sus* făcea parte din com. Torcești, iar *Blăjerii de Jos* din com. Bucești (Ciuntu, *Dic.*, 22), astăzi sat component

al com. Ivești. Datorită acestei strămutări, în partea de răsărit a com. Ivești s-au format și toponimele *Blăjăreanca* și *Blăjasca*. După tradiția satului, consemnată de Ciuntu (*Dic.*, 22) și DG (I, 472) și admisă de Iorgu Iordan (*Top.*, 413), locuitorii erau originari din Transilvania, de la Blaj. Mai aproape de adevăr este însă explicația dată de D. A. Candrea, de la un nume de persoană *Blaj* (*Introducere*, 59; v. și DOR, 173) sau chiar *Blăjar*, folosit la 12 aprilie 1628 (DRH, A, XIX, 468) în satul Fîntînelile, care a fost pe teritoriul com. Liești, la sud de Blăjani. Vezi și observațiile lui D. Moldoveanu în ALIL, XXVII, 1979—1980, 29. Toponimul mai era folosit la 9 ianuarie 1849 (ASI, Tr. 1772, op. 2020, dos. 13 988, f. 4—6v).

Blănești, pe Bîrlad. Menționat în 1430 (DRH, A, I, 143). Editorii documentului consideră că a fost lîngă satul Bucești, com. Liești. Localizarea este greșită. În document sînt amintite satele Spineni și Blănești. Spineni (Spinești) sau Borosești a fost pe Bîrlad, în hotar cu Blănești. O hotarnică din 20 mai 1663 (Antonovici, *Doc.*, III, 255—256) confirmă această vecinătate și mai precizează că Blănești era în hotar cu satul Țigănești, com. Munteni. Într-altă hotarnică, din 24 iunie 1762 (*ibidem*, 265), se arată că satul este la gura văii Blăneasa, unde este astăzi Slobozia Blăneasa, com. Munteni. La est de acest sat este dealul Blănești (Ciuntu, *Dic.* 23). Toponimul derivă de la apelativul slav *blana* „ogor", menționat la Iorgu Iordan, *Top.* 500.

Borhinești, pe Bîrlad. A fost pe teritoriul satului Negrilești, com. Munteni. Menționat la 14 martie 1502 (DRH, A, III, 490). Derivă, probabil, din onomasticul *Borhin* (DOR, 210, cu explicația că provine din *a borhăi*), care este, poate, legat de adjectivul *borchinos* „borcănos, gros, mare" (DA, s.v. *borcănos*).

Bornărești. Menționat la 16 iunie 1651 (CDM, II, nr. 2188). A fost pe teritoriul com. Șendreni. Numele său ar putea fi de la un **Bornar* atestat documentar sub forma *Burnar*, la 4 aprilie 1577, la Brăhășești, în nordul județului Galați (DIR, XVI, A, III, 84). Alternanța *u—o* este întîlnită în Moldova în secolul al XVI-lea: *Buboc* și *Boboc* într-un document din 15 aprilie 1588 (*ibidem*, 385), *Rustom* și *Rostom*, *urșinicu* și *orșinicu* în catastiful mănăstirii Galata din 15 noiembrie 1588 (*ibidem*, 403, 406; Hasdeu, *Cuvente*, 107, 225), dar și în secolul al XVII-lea: *Gulunboae*, 2 septembrie 1632 (DRH, A, XX, 252—253) și *Golonboae*, 26 mai 1661 (ASB, ms. 573, f. 176—176v). După DOR, 224, *Burnar* are înțelesul de „fîntînă". Satul nu l-am mai întîlnit, deocamdată, în alte documente.

Borosești, pe Bîrlad. A fost lîngă Negrilești. Menționat la 25 mai 1610 (DIR, XVII, A, II, 295). Satul s-a numit și Spineni. Într-un document din 1629 se vorbește de „satul Spinești, care acum se cheamă Borosești" (ASB, *Doc. ist.*, MCIV/5). Iorgu Iordan crede că toponimicul s-ar explica prin onomasticul *Borusul*, „prusianul" (*Top.*, 279). Pentru zona Moldovei de sud poate fi luată în considerație și explicația lui M. Costăchescu, din onomasticul *Boriș*, prin intermediarul *Borișești* (*Doc.*, II, 308); o dovadă ni se pare a fi faptul că satul *Borosești* din județul Vaslui este numit *Borișești* în documentul din 8 octombrie 1462 (DRH, A, II, 161).

Bosînceștí, Bosăncești. A fost pe ambele maluri ale Bîrladului, pe teritoriul com. Munteni. Menționat la 15 martie 1661 (ASB, *Doc. ist.*,

CCLXXX/4). V. Bogrea a explicat toponimele *Bosâncea* și *Bosînceni* prin onomasticul *Bosnea* „bosniac" (AIIN, I, 384). Iorgu Iordan are rezerve asupra derivării lui *Bosînceni* din tema *Bosn-* (*Top.*, 268). Numele satului este sigur în legătură cu onomasticul *Bosanciu* (DOR, 211). În satul vecin, Blănești, exista, la 12 martie 1631, Bosanciu Berilă (CDM, II, nr. 647). Toponimul era folosit și la 24 iulie 1762 („Uricariul", XVII, 151–156; Antonovici, *Doc.* III, 274–276).

Bozieşti, Bozăeşti. A fost pe Bîrlad, pe teritoriul com. Umbrărești, la nord de satul Toreești. (Comunicare de la prof. I. Sion, Tecuci, scrisoare din 30 martie 1984.) Satul exista la 16 februarie 1668 (Ghibănescu, *Sur.*, VIII, 316–317). Derivă dintr-un antroponim *Bozie* (DOR, 213). Toponimul se folosea la 12 iunie 1817 („Uricariul", X, 262–265), dar și în ianuarie 1869 (ASG, *Curtea de Apel Focșani*, sec. I, 1868, dos. 7, f. 86v).

Bucureşti, Bocureşti. A fost pe Tecucel, lîngă Nicorești, înspre sud (Ciuntu, *Dic.*, 35). Menționat în octombrie 1593 (AIIA, XVIII, 640). Din onomasticul *Bucur*. Mai era folosit la 18 august 1830 (*Doc. tec.*, III, 132), dar și la 19 iunie 1869 (ASG, *Curtea de Apel Focșani*, sec. I, 1869, dos. 9, f. 5v).

Cămileşti. A fost pe Bîrlad, pe teritoriul municipiului Tecuci în partea de sud, înspre Drăgănești. Menționat la 16 martie 1577 (DIR, XVI, A, III, 83). Din onomasticul *Cămilă*, atestat la 5 martie 1438 (DRH, A I, 257), probabil, inițial, o poreclă cu sensul de „om înalt, mătăhălos" (DA, s.v. *cămilă*, DOR, 232). Toponimul mai era folosit prin 1840 (ASI, *Doc.*, 237/72).

Cătuşa, pe Bîrlad. Menționat la 25 iunie 1519 (DIR, XVI, A, I, 145–147). La 24 ianuarie 1589 se numea *Feleşti* (*ibidem*, III, 413). Numele dispărut al satului s-a păstrat în cel al girlei, care izvorăște mai sus de Satu Costi, menționată în 1519 cu numele de *Cătușeni*, și al bălții *Cătușa*, amintită în 1589. Din apelativul *cătușă* „o vale care se strimtează pe alocuri ca o cătușă, adică partea din față a protapului de la car" (Ioniță, *Nume*, 75). Celelalte sensuri ale acestui apelativ, „pisică, ancoră, fiare..." (DA, s.v. *cătușă*), nu pot explica acest toponim. Toponimul *Feleşti* derivă, desigur, de la un *Felefaĭ* (DOR, 273), onomastic folosit în această zonă. La 28 mai 1528, Felea, starostele ținutului Covurlui, hotărnicește o parte din moșia satului Băleni (DIR, XVI, A, I, 245).

Cerul, pe Bîrlad. A fost pe teritoriul municipiului Tecuci, în partea de sud, căci este amintit în hotar cu Cămilești. Menționat la 16 martie 1577 (DIR, XVI, A, III, 83). Din apelativul *cer* „specie de stejar" (Iordan, *Top.*, 70).

Chicera. A fost pe teritoriul com. Matca, în partea de sud. Menționat la 16 martie 1577 în hotarul satului Cămilești. În această zonă a fost folosită și forma diminutivală *Chicioara*, menționată la 23 iulie 1668 (*Doc. tec.*, III, 20), „deal, movilă, colină" (Iordan, *Top.*, 34, 364).

Chişul, Chişi. A fost pe teritoriul com. Priponești, pe lîngă satul Ciorăști. Menționat la 12 martie 1593 în hotarnica satului Urseşti (DIR, XVI, A, IV, 69). Poate de la onomasticul Chisul, derivat din *Chesarie* (DOR, 29), dar și din tulpina slavă *kis* „umed" (DA, s.v. *chișaiu*). Mai era folosit și la 15 februarie 1697 (CDM, IV, nr. 1897).

Ciocodeești. Probabil vechiul nume al satului Grozăvești, com. Nicorești (Costăchescu, *Doc. Ștefăniță*, 293). Menționat la 1 iunie 1521 (DIR, XVI, A, I, 181—182). Derivă, probabil, de la un onomastic neatestat *Ciocoadă*, presupus de *Ciocodeai*, *Ciocodeică* etc. (DOR, 239). Toponimul *Grozăvești* s-a format de la numele celui care cumpără satul la 1 iunie 1521, vornicul Nicoară Grozav.

Ciofrești. După precizările documentului în care este atestat, la 24 ianuarie 1496 (DRH, A, III, 356), satul era „în marginea iezerului celui mare a Bîrladului, ce-i în gura Gerului", deci pe lîngă satul Vameș, com. Piscu. Partea „din sus" a moșiei satului, amintită în document, se întindea spre com. Tudor Vladimirescu, pe teritoriul căreia era, în 1864, „moșia statului Ciofrești" (BSR, 31). Numele satului este explicat în DOR, 240 prin onomasticul *Ciofrea*, pe care nu l-am găsit atestat, format, poate, de la apelativul *ciuf*, cu varianta *ciof* (DA). Reținem și observația lui C. Lacea (DR, III, 751) că apelativul a avut mai întîi sensul de „pocit, urît" și apoi pe acela de „măscărici, păcălici". (Vezi și notele lui S. Pușcariu, DR, II, 607—610.) Tiktin (DRG) citează și sensul de „drac". Eminescu a notat o orație de nuntă în care este amintit „cioful din Galați" asociat lui Pepelea *(Opere*, VI, 609). Toponimul mai era folosit și la 27 martie 1827, cînd satul dispăruse de mult („Uricariul", VI, 206).

Ciucești. A fost pe malul drept al Bîrladului, „unde cade Berheciul în apa Bîrladului", la nord de satul Negrilești, com. Munteni. Spre sud se învecina cu Bosîncești. Menționat la 12 octombrie 1636 („Uricariul", XVII, 134—135). Probabil de la onomasticul *Ciuciu* (DOR, 241), amintit la 12 martie 1488 (DRH, A, III, 50—51). Poate fi avut în vedere și apelativul *ciucă*, „movilă, colină" (DA, s.v. *ciucă*; Iordan, *Top.*, 35). Toponimul mai era folosit și la 24 iunie 1762 („Uricariul", XVII, 151—156).

Corlătești. A fost pe teritoriul com. Smîrdan, la vest de acest sat, pe valea Gheboasa, care coboară pînă în balta Mălina. Menționat la 12 mai 1546 (DIR, XVI, A, I, 502). Probabil, așa cum a arătat V. Bogrea, de la un onomastic Corlat (DR, I, 210—211). Onomasticul poate fi pus în legătură cu apelativul *corlă* sau *corlată* (DA, s.v. *corlă;* Iordan, *Top.*, 451; DOR, 249). La o dată pe care, deocamdată, nu o putem preciza, Corlătești s-a numit *Gheboasa* (ASG, *Tribunalul Covurlui*, sec. I, Judecătorești, dos. 255). Pentru toponimul *Gheboasa*, vezi Iordan, *Top.*, 317 [1].

BIBLIOGRAFIE

AIIA	„Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»", Iași
AIIN	„Anuarul Institutului de istorie națională", Cluj.
ALIL	„Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași.
Antonovici, *Doc.*	Ioan Antonovici, *Documente bîrlădene*, I—V, Bîrlad—Huși, 1911—1926.

[1] Pentru localizarea toponimelor am mai folosit: Alexandru Gonța, *Indicele numelor de locuri din „Documente privind istoria României". A, Moldova, veacurile XIV — XVII (1384—1625)*, 1961, manuscris consultat prin bunăvoința preotului Igor Jechiu, Galați, și Indicele colecției DRH.

ASB	Arhivele Statului București.
ASG	Arhivele Statului Galați.
ASI	Arhivele Statului Iași.
Bogdan, A.	Damian P. Bogdan, *Acte moldovenești din anii 1426—1502*, București, 1947.
BSR	„Buletinul statistic al României", seria a 2-a, IV, 1899—1900, București.
Candrea, *Introducere*	I. A. Candrea, *Introducere în studiul toponimiei, cu privire specială asupra toponimiei Olteniei și Banatului.* Curs ținut în anii 1927—1928, București.
CDM	*Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală a statului*, I—IV + Supliment, București, 1957—1975.
Ciuntu, *Dic.*	Theodor Ciuntu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuci*, București, 1897.
Costăchescu, *Doc.*	Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I—II, Iași, 1931—1932.
Costăchescu, *Doc. Ștefăniță*	Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefăniță voievod (1517—1527)*, Iași, 1943.
DG	George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, I—V, București, 1898—1902.
DIR	*Documente privind istoria României*, A. *Moldova*, București, 1951—1957.
Dmitriev, *Rec.*	P. G. Dmitriev, *Recensămintele populației Moldovei din 1772—1773 și 1774*, I—II, Chișinău, 1975.
Doc. tec.	C. Solomon, C. A. Stoide, *Documente tecucene*, I—III, Bîrlad, 1938—1942.
DOR	N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963.
DRH	*Documenta Romaniae Historica*, A. *Moldova*, București, 1969—1980.
Eminescu, *Opere*	M. Eminescu, *Opere*, VI, ediție îngrijită de Perpessicius, București, 1963.
Ghibănescu, *Sur.*	Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, I—XXV, Iași, 1906—1933.
Hasdeu, *Cuvente*	Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 1983.
Hasdeu, *Etymologicum*	Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, I—III, București, 1970—1976.
Ioniță, *Nume*	Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982.
Iordan, *Top.*	Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963.
Pacu, *Dic.*	Moise N. Pacu, *Dicționar geografic și statistic al județului Covurlui*, Galați, 1892.
Pașca, *Nume*	Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936.
Pătruț, *Alte*	Ioan Pătruț, *Alte vechi toponime românești în Transilvania*, în CL, XXII, 1977, nr. 1, p. 73—76.
Ungureanu, *Doc.*	Gheorghe Ungureanu, *Documente românești din sec. XV—XVII aflate la Biblioteca Națională din Paris*, în „Revista arhivelor", XLIX, 1972, vol. XXXIX, 2.
„Uricariul"	„Uricariul". Sub redacția lui Theodor Codrescu, I—XXV, Iași, 1852—1895.

Iunie 1984 *Galați*

NUME DE OSTROAVE ALE DUNĂRII ÎN HARTA MAIORULUI ȘONȚU DIN 1829

DE

FILOFTEIA MODORAN

Cercetarea numelor de locuri atestate în diverse surse cartografice mai vechi prezintă o mare importanță pentru studiul toponimiei. Hărțile vechi sînt deosebit de utile prin valoarea lor documentară, de localizare, adesea foarte exactă, a unor toponime. Interesul lingvistului față de izvoarele geografice mai vechi crește, dacă ne gîndim că, prin notarea numelor de locuri cu fonetismul regional, ele oferă specialistului o imagine asupra repartiției geografice a unor fapte de limbă, îi dau sugestii pentru interpretarea corectă a toponimelor, pentru explicarea etimologiei lor.

Informații prețioase privind toponimia românească sînt cuprinse în hărțile austriece elaborate între anii 1700—1800 și în cele rusești din 1835 și 1853.

Mai puțin cunoscută și luată în considerație în studiile de pînă acum, harta alcătuită de maiorul Șonțu, în 1829 (aflată, într-o copie din 1833, la Academia R.S.R.), conține un bogat material toponimic.

Obiectul articolului de față îl constituie cercetarea numelor de ostroave ale Dunării, așa cum apar ele în anexa ce însoțește această hartă, de mare interes dacă ținem seama de faptul că zonei bălților și luncii Dunării i-au fost consacrate prea puține pagini în literatura de specialitate.

Menționăm că harta din 1829 (Ș) prezintă și unele erori legate în special de transcrierea numelor de ostroave, ceea ce a făcut necesară confruntarea ei cu alte surse geografice : harta rusă din 1835 — analizată de Const. C. Giurescu în *Principatele Române la începutul sec. al XIX-lea (Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835)*, București, 1957 (G) —, harta rusă din 1853 (B.A.R., Cabinetul de hărți) (HR), *Dicționarul topografic și statistic al României* de D. Frunzescu, București, 1872 (F), *Marele dicționar geografic al României* de George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, vol. I—V, București, 1898—1902 (MDG) și *Atlasul cadastrului apelor din Republica Populară Română* de ing. Cornel Rusu, vol. I (partea I—II), București, 1964 (AA).

Din punctul de vedere **al structurii**, cea mai mare parte a numelor de ostroave consemnate în harta Șonțu sînt toponime simple. Toponimele compuse (nume de ostroave), care au o frecvență mai redusă, le vom cerceta separat.

Din punctul de vedere **al provenienței** numelor de ostroave, dată fiind posibilitatea toponimelor de a avea ca sursă un apelativ, un antroponim sau un alt toponim, analiza permite organizarea materialului toponimic în mai multe categorii.

I. Nume de ostroave cu structură simplă

1) *care au la bază un apelativ*

ACALIA (Ş — *Accalî*, G — *Ac-Calé*, F, MDG, AA — *Acalia*) < tc. *ak-kale* „cetatea albă", prezent şi astăzi în toponimie ca nume de ostrov şi de baltă.

BACCEA (Ş — *Baccia*, în AA toponimul este tradus prin *Ostrovul Grădina*) < tc. *bakçe* „grădină". Cf. şi toponimul bulgăresc *Bahcea* — nume de ostrov.

BALCECU (Ş — *Balţe cu* (sau *Bresco*), F — *Balcecu* (şi forma *Balcegu*), MDG — *Balcec*) < tc. *balçek* „loc nisipos, noroios". Cf. numele localităţii Balcic de pe malul Mării Negre.

CAMA (Ş — *Coma*, F — *Cama*, cu menţiunea că este vechea denumire a Insulei Dinului) < v. sl. *kamy* „piatră".

CIFTE (Ş şi G — *Cifte*, F — *Chifte*) < tc. *çifte* „pereche". Este vorba de două ostroave mici care comunică între ele.

CIOBANU (Ş — *Cebeana*, F şi MDG — *Grindul Ciobanului*, AA — *Ostrovul Ciobanu*). E posibil să provină de la antroponimul corespunzător.

COCIU (Ş — *Cociu*) < *coci*, *cocioc*, căruia Iordan, *Top*, îi dă sensurile „plaur plutitor, insulă plutitoare fără stuf", justificate de zona în care apare acest nume.

COŞOVA (Ş şi F — *Coşova*, G — *Cohava*, MDG — *Coşcoava*) < *coşcovă* „nămol vegetal amestecat cu bucăţi de rădăcini şi stuf, care formează uneori mici insule plutitoare la suprafaţa apelor" (DEX). Răspîndit în toponimie, cf. numele de sate *Coşoveni* şi *Coşava* — numele unei localităţi de pe malul drept al Dunării.

GHIUMRUC (Ş — *Asaghi Ghiumruc*, în care prima parte a numelui ar putea fi un antroponim) < tc. *gümrük* „vamă".

GÎRLA (Ş — *Ghirla*, G, F, MDG — *Gîrla*). Cunoaşte o mare răspîndire în toponimia românească (nume de piraie, de sate şi de alte locuri).

GÎSCA (Ş — *Ghisca*, F — *Gîscę*, MDG şi AA — *Ostrovu Gîsca*).

GOLOVANA (Ş — *Colora*, F — *Golovana*) < rus. *golovo* „cap, vîrf". Folosit şi în toponimie.

GOLU (Ş şi F — *Golu*, MDG — *Golul*) < adj. *gol* „lipsit de vegetaţie" folosit ca substantiv în toponimia românească mai ales în regiunile montane. Cf. *Golul* — insulă în Dunăre, numită şi *Insula Banului* (jud. Mh.)

GRABOVIŢA (Ş — *Graboviţa*, G — greşit *Gradoviţa*, HR — *Graboviţa*, F — greşit *Orabovîţa*, MDG — *Ostrovul Graboviţa*, tot aici se face menţiunea că „ţine de Serbia") < scr. *grab* „carpen".

IGLIŢA (Ş şi G — *Igniţa*, F şi MDG — *Igliţa*) < rus. *iglica* „ac". În limba română sensul care ne interesează aici este de „suveică cu care se repară plasele de pescuit". Numele se întîlneşte pentru un ostrov şi o pădure în jud. Br., un pichet şi un ostrov în jud. Il. şi Tl.

ILISARLÎC (Ş — *Ilisarlîc*, în F — toponimul este tradus prin *Cetatea*) < tc. *hisarlık* „cetate".

IZLAZ (Ş — *Izlazo*, F şi MDG — *Izlazul*). Se mai numeşte şi *Reneа* sau *Ostrovul Renii*.

IZVOARELE (Ş — cu forma de sing. *Izvorelu*, iar la G şi F, cu forma de plural, *Izvorêli* şi, respectiv, *Izvoare*).

LĂSTARU (Ş — *Lăstaru*). Cf. toponime ca: *Lăstarele*, *Lăstărişu*.

LINOVA (Ş — *Linova*) < *lin* „peşte" + suf. *-ov* „balta linului". Cf. *Linova* — nume de ostrov în toponimia bulgărească.

LUNGA (la Ş şi F, iar în AA — *Ostrovul Lung*).

LUTA (la Ş şi F). Prezent şi în toponimie — cf. numele de locuri *Luta Mare* şi ~ *Mică*, *Lutele*, *Lutăria*, *Lutul Alb* etc.

OSTROVU (Ş şi G, iar în AA — *Ostrov*). S-a numit şi Codoslui.

PIETRIŞU (Ş — sub forma palatalizată *Chetrinu*, la F — *Pietrişu*, iar în AA — *Ostrovu Pietriş*).

RAŢA (Ş — *Raţa*, iar la F şi în AA — *Grindul Raţei*).

STRÎMBU (Ş, F — *Strîmbu*, iar în AA — *Ostrovul Strîmbu Mare*). Des întîlnit în toponimie. Cf. numele de sate *Strîmba*, *Strîmbeni*.

TABUNU (Ş — *Tabunu*, F — *Tabonu*) < tc. *tabun* „păşune".

TALERU (Ş — *Tarel*, F, MDG şi AA — *Talerul*). Numele se explică prin metateză.

TĂUŞANI (Ş — *Păuşani*, G — *Tauşan*). Probabil < tc. *tavşan* „iepure". Păstrat azi în toponimie — *Ostrovul Iepurilor* (AA). S-ar putea să provină de la un antroponim (cf. numele de familie *Tăuşan*, *Tăuşeanu*).

TILCHIA (Ş — *Telhia*, F — *Tilce* (cu menţiunea că este vechea denumire a insulei *Plosca*), în AA — *Ostrovul Tălchia*). Probabil < tc. *tilki* „vulpe". Cf. azi şi *Ostrovul Vulpea* (AA).

TOPA (Ş şi F) < tc. *topa* „măgură".

VĂRSĂTURA (la Ş, F, AA). Cf. toponimele des întîlnite — *Vărsătura*.

2) *care au la bază un antroponim*

AHMED (Ş — *Amedie*, G — *Amed*, iar la F — *Prundu lu Ahmed*) < antrop. tc.

ALIMAN (Ş — *Alimanu*, G, F, MDG — *Aliman*). Prezent în toponimie — cf. numele de sate *Aliman*, *Alimăneşti*. S-a numit şi *Murtaza* (la F — *Mirtaza*).

ALIONTE (Ş, AA — *Alionte*, F, MDG — *Aleonte*). Prezent şi în toponimie ca nume de pădure şi pichet.

BALABAN (Ş — *Balaban*, F — *Balabanu*, în AA — *Ostrovul Balaban*). Cf. toponimele de pe malul drept al Dunării *Balaban*, *Balabaniţa* etc.

BOIADJI (Ş — *Boiadji*, G — *Boieadje*, în HR — *Boiadje*) < antrop. tc.

CEACÎR UZUN AŢA (numai la Ş). În AA un ostrov numit *Uzun Ada* < antrop. tc.

DEGERATA (Ş — *Dedcerata*). Probabil < *Degerata* (nume de familie). Cf. Iordan, *Nume fam.* Prezent şi în toponimie — numele de sate *Degeraţi*.

DELEA MUSTAFA (numai în Ş.) < antrop. tc.

DUDAŞ (Ş — *Dudaş*, la F — *Dudaşi*, iar în MDG — *Insula Dudaşi*). Prezent şi în toponimie ca nume de pădure şi de sat (jud. Mh.)

GOLEA (S, F — *Gole*). Cunoscut în toponimie — cf. numele de sate *Goleşti*.

GOLICI (Ş — *Golici*, G — *Goliv*).

LANETI (Ş — *Lanetu*, G şi HR — *Lanetu*).

LUCA (numai la Ș). Denumirea nu s-a păstrat.

NATU (numai la Ș).

PARASCHIVA (la Ș, F și în MDG).

TRĂISTARU (Ș — *Trăistaru*, numai în această hartă). S-a numit și *Zipu*. Cf. și azi antrop. *Trăistaru* (nume de familie).

UZUN IBRAHIM (Ș — *Isun Ibraim*, G — *Izun-Ibraim*. AA menționează un ostrov numit *Uzun Ada*, în care tc. *ada* „insulă") < antrop. tc.

ZIPU (alt nume al ostrovului *Trăistaru*, apare numai la Ș). Ar putea fi același cu *Ostrovul Dipului (Dipului)* (AA).

3) *care au la bază un alt toponim*

ATÎRNAȚI (Ș — *Așernați*, MDG și AA — *Ostrovul Atîrnați*). Bine reprezentat în toponimie — cf. satele numite *Atîrnați* (în jud. Dj., Gj., Mh.).

CALAFAT (Ș — *Calcratu*, G — *Califat*, F — *Calafat*, MDG — *Calafatu*). S-a numit și *Ostrovu Mare*. În MDG se face mențiunea că a purtat și numele de *Independența* < numele orașului din jud. Dj.

CARCEALÎC (numai la Ș — *Carcealîcu*). Probabil < top. de orig. turcă (sufixul *-lîc* indică un sens colectiv).

CĂLĂRAȘI (Ș, F — *Călărași*) < numele orașului.

CELEI (Ș, F — *Celei*, G — *Ciulei*). Numele ostrovului se explică prin transfer, de la numele satului din jud. Dj. în dreptul căruia este situat.

CINGHINOAIA (Ș — *Cencene*, F și MD — *Cinghinoaia*, respectiv ~ *Mare* și *Mică*, iar în AA — *Genghine*). Este vorba de două ostroave aflate în dreptul orașului Zimnicea. Cf. toponimele *Cinghelele* (cătun jud. Br.) < tc. *çingene* „țigan".

CIOROI (Ș — *Cioroi*, F — *Cioroiu*, MDG — *Cioroiul*, iar în AA — *Insula Cioroi*). Cf. toponimele *Cioroi* (nume de sate — jud. Dj. și Tr.).

CODOSLUI (Ș — *Codoslui*, G — *Ostrovu Codozlui*, iar în AA — *Ostrovul Cozloduischi*, cu determinant adjectival). Se explică prin metateză < top. *Cozlodui* (localitate pe malul drept al Dunării). Menționat la Ș ca alt nume al insulei numite *Ostrovu* (vezi mai sus).

COMASCA (Ș, F). Alt nume al ostrovului *Marotinu*. Numele se explică prin transfer de la numele pîrîului *Comasca*, afluent al Dunării.

COPANIȚA (Ș, F — *Copanița*, G — *Capanița*, în MDG — *Capenița*) < top. *Copanița* (nume de baltă) < sl. *kopan(a)* „săpat" + suf. *-ița*.

CORBU (la Ș — *Corbul* și *Ostrovul Corbului*, și în G, HR, F, MDG, AA). În toponimie este prezentat ca nume de sat *(Ostrovul Corbului)* și de ostrov în jud. Mh.

COSUI (Ș — *Cosui* și *Nisipu Cosuiului*, în AA — *Insula Cosui*). Se explică prin transfer de nume de la toponimele *Cusuiu* (nume de sate în Dobrogea), prin metateză < tc. kuyusu „fîntînă".

FLORENTINU (Ș, F — *Florentina* și *Florentinul*, G, MDG — numai *Florentinul*, iar în AA — *Ostrovul Florentin* (sau *Chichinetele*)) < numele satului de pe malul drept al Dunării.

GHIZDĂREȘTI (Ș — *Ghizdărești*). Numele se explică prin transfer de la numele mai vechi al satului *Ghindărești* (jud. Ct.). S-a numit și *Veriga de la Ghizdărești*.

GÎRCU (Ş, F — *Gîrcu*) < numele mai vechi al satului *Gîrcov* (jud. Ot.).

HINOGA (Ş — *Hinova*, MDG — *Insula Hinog* + jud. Ct.).

LOMU (Ş, F, MDG — *Lomu*, G — *Lom*) < *Lomu* (nume de sat şi de rîu pe malul drept al Dunării).

MAROTINU (Ş — *Marotin*, F — *Marotinu*) < *Marotinu* — nume de sat şi com. jud. Dj. S-a numit şi *Comasea* (vezi mai sus).

PECENEAGA (Ş — *Pecineaga*) < *Peceneaga* — nume de sat jud. Ct. Cf. toponime ca: *Peceneagul*, *Pecineaga*, *Picinoaga* etc. (Iordan, *Top.*).

PRĂJOAIA (numai la Ş — *Prijoaia*) < nume de sat jud. Ct. Cf. toponimele: *Pojarul*, *Prăjani* etc.

PROSENICU (Ş — *Prostenicu*) < numele unui sat dispărut *Prosanicu*, jud. If. (cf. F).

RĂDVANI (RĂZVANI) (Ş — ambele forme) < numele satului Răzvani (jud. Il.).

SĂCEANU (Ş, G — *Săcean*, F — *Săceanu* sub formă adjectivală) < numele satului *Săceni* (jud. Tr.).

SCHELA (Ş — *Schila*, G — *Schilă*, F — *Schela Veche*). Cf. toponimele *Schela* şi *Schela Cladovei* (nume de sate — jud. Mh.).

ŞIMIAN (Ş — *Şimiana*, HR — *Ostrovu Şimiam*, F — *Şimian*, MDG — *Şimianul*; atestat şi astăzi ca nume de ostrov şi pădure) < *Şimian* (nume de sat şi com. — jud. Mh.).

ŞVISTOV (Ş — *Sistov* şi *Ostrovu Sistovului*, iar la F — *Sistov*) < numele localităţii de pe malul drept al Dunării.

TURTUCAIA (Ş — *Turtucai*, F — *Turtucaie*) < numele localităţii de pe malul drept al Dunării.

VARDIN (Ş — *Varden*, F — *Prundu Vardinu*, AA — *Ostrovu Vardin*) < numele localităţii de pe malul drept al Dunării. Cf. toponimele *Gvardiniţa* (nume de sat — jud. Mh.).

★

În ceea ce priveşte toponimele compuse (nume de ostroave), înainte de a trece la analiza lor se impun o serie de observaţii cu caracter general. Primul element al structurii toponimice nu este întotdeauna termenul *ostrov*, ci un alt entopic, cu circulaţie mai restrînsă, specific zonei bălţilor şi luncii Dunării, aflat în relaţie de sinonimie cu primul: *chici (cuci)*, *grînd*, *păcui*, *pisc* (notat sub forma palatalizată *chisc*), *prund*.

Chiciu (şi *cuciu*), *-uri* „începutul unui ostrov" (Porucic); „ostrov de proporţii reduse situat, de regulă, în imediata apropiere a unui ostrov mai mare" (Mateescu).

Grind, *-uri* „locuri puţin ridicate într-o regiune inundabilă sau nu, în general plană şi joasă" (Porucic); „locurile cele mai ridicate care nu se inundă decît la apele mari" (Antipa).

Păcui (picui) „mică insulă aluvionară în apele Dunării" (DLR).

Pisc (cu variantele fonetice palatalizate *chiscu* şi *chisu*) „înălţime, movilă".

Prund, *-uri* „teren format din pietriş şi nisip aluvionar" (DLRM).

În cazul numelor de ostroave pe care le cercetăm credem că entopicul *prund* din numele topice compuse are sensul lui *prundoi*, *-oaie* „insulă plutitoare în Delta Dunării, formată din nămol, papură şi rădăcini" (DLRM).

Al doilea element al structurilor toponimice compuse (nume de ostroave) este un apelativ, un antroponim sau un alt toponim (în nominativ, genitiv sau precedat de prepoziție).

II. Nume de ostroave cu structură compusă

1) *care au la bază un apelativ (substantiv sau adjectiv)*

a) în nominativ:

CUCIUC-ADA (Ș — *Chiciuciuc-Iada*, G — *Cuciuc-Ada*, la F și în MDG apare printr-o traducere românească — *Ostrovu Mic.*) < tc. *küçük ada* „insulă mică".

GOZEL-DJELER (Ș — *Gozel-Djeler*, la F și în MDG, printr-o traducere românească — *Ostrovu Frumos*) < tc. *güzel* „frumos". Al doilea element al numelui ar putea fi un antroponim de orig. turcă.

OSTROVU MARE (Ș — *Marea*, G, HR, F, AA — *Ostrovu Mare*, iar în MDG — *Insula Mare*). Apare ca nume de baltă, lunci și păduri, în jud. Dj. și Mh.

OSTROVU MIC (Ș — *Micu*, F — *Ostrovu Mic*, în MDG sub forma diminutivală *Ostrovelul*). Prezent ca nume de luncă în jud. Dj.

OSTROVU ROȘU (Ș — *Roșu*, F — *Ostrovu Roșu*, în AA — *Grindu Roșu*).

PĂCUIU MARE (Ș — *Păcuiu ăl Mare*, F — *Păcuiu*, MDG — *Păcuiul Mare*).

PĂCUIU MIC (Ș — *Păcuiu ăl Mic*, F — *Păcuiu*, MDG — *Păcuiul Mic*).

SCHELA GHIUMRUC (Ș — *Chielea* (cu afereza lui *s*) *Ghiumrul*) < rom. *schelă* „port mic", „debarcader" + tc. *gümrük* „vamă". Este interesant că acest ostrov apare în HR, printr-o traducere românească, *Ostrovul Vămile*, iar în AA — *Ostrovul Vama*.

b) în genitiv:

OSTROVU COCEVII (Ș — *Cocevi*, G — *Gohava* și *Cosova*, F — *Cosova*) < *coci*, *cociovă*.

OSTROVU RENII (Ș — *Reni*, F, MDG — *Ostrovu Renii*) < *renie* „porțiune joasă și convexă din meandrul unui riu, acoperită de nisipuri și prundișuri, reprezentînd zona de acumulare a aluviunilor" (DEX).

OSTROVU VĂIUGII (Ș — *Vaioci* (sau *Vauce*), G — *Vatighe*, MDG — *Văiuga*) < *văiugă* „vale îngustă și adîncă" (DLRM).

2) *care au la bază un antroponim*

a) în nominativ:

IBIȘ-ADA (Ș — *Ibisi-Ada*, F — *Ebiss-Ada*). Păstrat și azi cu nume de loc *Ibiș* în jud. Br. Cf. de asemenea în toponimia bulgară numele de ostrov *Ibiș-aga*) < antrop. de orig. turcă.

b) în genitiv:

OSTROVU BALII (Ș — *Bali*, F — *Insula Balii*). Cf. și toponimele: *Grindu Balii*, *Gura Balii*.

OSTROVU BATINULUI (Ş — *Batinului*, MDG — *Batinul*, AA — *Ostrovu Batina*) < *Batin* (nume de persoană). Apare şi în toponimie (cf. numele de sat *Bătineşti*).

OSTROVU DINULUI (Ş — *Danului*, F — *Insula Dinului*). S-a numit mai înainte *Cama*.

OSTROVU LUI BECHIR (numai la Ş — *Ostrova Bechirli*) < antrop. de orig. turcă.

OSTROVU POPII (Ş — *Popi*, F — *Popa* (în nominativ), iar în AA — *Grindu Popii*).

OSTROVU TURCULUI (Ş, G — *Ostrovu Turcului*, F — *Piscul Turcului*, iar în MDG şi AA — *Ostrovul Turcesc*, cu determinant adjectival).Prezent şi astăzi în toponimie. Cf. *Privalul Turcului*.

3) *provenite dintr-un toponim*

a) în nominativ:

OSTROVU GĂRVĂNESC (Ş — *Garvanschi* (ca determinant adjectival), iar în AA — *Insula Garvan*) < *Gărvan* — nume de sat (jud. Ct.).

b) în genitiv:

APA MALUROASEI (numai la Ş — *Apa Maluroşi*).

NISIPU COSUIULUI (numai la Ş — *Nisipo Cosuiului* sau *Cosui*).

OSTROVU BEILICULUI (Ş — *Bechelicului*, iar în MDG — *Ostrovu Beilicului*) < *Beilic* — nume de sat (jud. Ct.). Des întîlnit în toponimia românească.

OSTROVU BELINII (Ş — *Baleni*, F şi MDG — *Belina* (în nominativ) < *Belene* (nume de localitate pe malul drept al Dunării).

OSTROVU DĂIENILOR (Ş — *Doianilo*, G — *Dăeancea*) < *Dăieni* — nume de sat (jud. Ct.).

OSTROVU GOMOTARŢULUI (Ş — *Gomotarţului*, iar la F şi în MDG — *Gomotarniţa*) < numele unei localităţi de pe malul drept al Dunării. Pentru acelaşi ostrov, MDG consemnează şi numele *Cetatea*.

OSTROVU MĂCINULUI (Ş — *Mecinului*, G — *Matceanului*, la F şi în MDG — *Mecin* (şi, respectiv, *Mecinu*), iar în AA — *Chiciul Măcinului*) < numele localităţii din Dobrogea. Cf. şi toponimul *Renea Cornului Măcinului*.

OSTROVU SLANOTÎRNULUI (Ş — *Astonoşîrnului*, G — *Astonotîrnului*) < *Slanotîrnu* — nume de localitate pe malul drept al Dunării. (Cf. AA — *Slanotran.*)

c) precedat de prepoziţie:

CHICIU DE LA GURĂ (numai la Ş). Model frecvent în toponimia românească.

CHISCU DE LA SEIMENI (numai la Ş — *Chiscu de la Seiman*) < *Seimeni* (nume de sat şi com. în jud. Ct.).

CHISU DE LA GÎSCA (Ş — *Chisu de la Ghisca*, iar la F — *Chi su de la Gîsca*), în care *Gîsca* e top.

CUCIU DE LA ZĂVAL (numai la Ş) < *Zăval* (nume de sat — jud. Dj.).

OSTROVU DE LA TOPALU (numai la Ș — de la *Topalo*) < *Topalu* (nume de sat — jud. Ct.).

PRUNDU DE LA BOGĂZEL (numai la Ș — de la *Bogăziel*) < top. *Bogăzel* < tc. *boğaz* „strîmtoare, canal".

PRUNDU DE LA TROINA (Ș — *Prunda de la Troina*, iar în MDG și AA, *Troina* și *Troina Mare* (nume de ostroave — jud. Ct.).

VERIGA DE LA GHIZDĂREȘTI (numai la Ș.) < top. *Ghizdărești* (numele mai vechi al satului *Ghindărești* jud. Ct.).

★

Cercetarea numelor de ostroave consemnate în harta lui Șonțu din 1829 ne permite să facem, în încheiere, unele constatări de ordin general.

Din punctul de vedere al originii, majoritatea toponimelor analizate sînt românești sau formate pe teren românesc. Urmează denumirile de origine slavă (bulgară), care au la bază toponime referitoare la localități de pe malul drept al Dunării.

O serie de nume de ostroave sînt de origine turcă și provin din apelative și antroponime.

Interesant de semnalat este faptul că, în cazul unor nume de ostroave de origine turcă sau bulgară, s-a revenit la o denumire românească. (Cf. numele *Schela Ghiumrul* din harta Șonțu, înregistrat ulterior sub forma *Vămile* (HR) și *Vama* (AA).)

În ceea ce privește toponimele compuse (nume de ostroave), se remarcă numărul relativ restrîns de entopice care intră în componența acestor structuri toponimice, în comparație, de pildă, cu zona montană. Explicația se află în schimbările morfogeografice caracteristice zonei bălților și luncii Dunării.

Studierea toponimelor pe baza izvoarelor cartografice vechi are o mare însemnătate pentru stabilirea corectă a etimologiei lor.

ABREVIERI

Antipa	Grigore Antipa, *Regiunea inundabilă a Dunării*, București, 1910.
Iordan, *Top.*	Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963.
Iordan, *Nume fam.*	Iorgu Iordan, *Nume de familie*, București, 1983.
Mateescu	D. Mateescu, *Documente privind Istoria Dobrogei* (glosar), București, 1975.
Porucic	T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, Chișinău, 1931.

Institutul de Lingvistică
Mai 1984 *București, str. Spiru Haret nr. 12*

SĂLBĂGEL ȘI ALTE TOPONIME DIN VESTUL ROMÂNIEI

DE

V. FRĂȚILĂ

Discutînd etimologia localității *Sălbăgel*, sat aparținător comunei Gavojdia, jud. Timiș, I. Pătruț [1] pornește, cum era și firesc, de la pronunția locală actuală *Sălbăźél*. Lingvistul clujean aduce în discuție și formele documentare sub care este atestată așezarea timișeană în actele oficiale aparținînd fostei administrații maghiare. Citînd formele pe care le găsește în cunoscutul dicționar al lui Coriolan Suciu [2], I. Pătruț [3] remarcă, pe bună dreptate, că forma cea mai veche, *Zÿlwas*, datînd din 1411, ca și cea din 1717, *Silbagie*, sînt greșite, mai exact, sînt redări stîlcite, aproximative ale celei românești. Ceva mai apropiate de forma reală românească sînt atestările: *Szilbacsel*, din 1690—1700, *Sylbasel*, din 1723, și *Szilbasel* (datînd tot din secolul al XVIII-lea). Ultimele trei forme menționate mai sus „încercau" să redea forma populară bănățeană fie cu păstrarea africatei alveolo-palatale *ĝ* (grafic *cs*), fie cu trecerea acesteia la constrictiva palatală *ź* (grafic *s*). O altă formă oficială sub care apare atestată documentar localitatea la 1828 și 1851 și chiar mai tîrziu este *Szilvásheły*. Dacă primele forme, *Zÿlwas* și *Silbagie*, sînt niște redări stîlcite sub care nu se mai recunoaște numele românesc, ultima este o maghiarizare evidentă a numelui românesc, fiind rezultatul unei etimologii populare: magh. *szilvás* „cu (de) pruni" (< *szilva* „prun, prună"); + magh. *hely* „loc" [4].

Revenind la forma populară a toponimului românesc, I. Pătruț crede că acesta provine dintr-un antroponim omofon, neatestat, dar care poate fi analizat într-o temă *Sălbag-/ Sălbaĝ-*, dintr-un nume **Sălbagi (u)*, **Sălbage (a)* sau **Sălbag (u)*, **Sălbaga*, la care s-a adăugat sufixul diminutival *-el*. Presupusele antroponime **Sălbag (u)*, **Sălbaga*, respectiv **Sălbaĝi (u)*, **Sălbagea*, conțin, la rîndul lor, un element sufixal *-ag-*, respectiv *-aĝ-*; cf. *Bușag*, *Bușaga*, față de *Bușu (l)*, *Bușa* nfam (= nume de familie), *Bușe* pren (= prenume), nfam (DOR [5], p. 225); *Băraga* (DOR, p. 191 s.v. *Baranga*), cf. *Bar (a)* (*ibidem*); *Harag*, *Haraga* nfam (DOR, p. 292), cf. *Harea*, *Hariu* (DOR, p. 73 s.v. *Haralambie*); *Palagă* nfam actual, cf. *Pală* nfam, *Paliu* nfam, *Palea* nfam (DOR, p. 341) [6]. I. Pătruț [7] arată că tema *Sălb-* (din *Sălbăgel* și **Sălbag-*) presupune existența unor

[1] Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, București, EȘE, 1980, p. 122—123 (în continuare, I. Pătruț, OR).

[2] Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, EA, vol. II, 1967, p. 104 (în continuare, DILT, I—II).

[3] *Loc. cit.*

[4] Exemplul nu este unic. Cf. rom. *Bratei* (< *Bratu* + *-ei*) redat prin *Baráthely* (DILT, I, p. 102).

[5] N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, EA, 1963.

[6] I. Pătruț, *loc. cit.*

[7] *Ibidem*, p. 123.

nume ca **Salbu*, **Salbe(a)*, derivate cu sufixul *-b-* faţă de *Sala* nfam actual [8].

Şi după părerea noastră *Sălbăgel* este un derivat diminutival, însă unul toponimic în raport cu numele unei localităţi **Sălbaĝ* (< **Săldbaĝ* < **Săldăbaĝ*), azi dispărută, dar atestată în documentele din secolul al XV-lea de mai multe ori şi sub diverse forme.

Prima atestare pe care o cunoaştem datează din anul 1440. Într-un document emis la 1 august 1440, la Buda [9], regele Vladislav I porunceşte capitlului din Cenad punerea lui Ladislau şi Dees, fiii lui Petru de Temeselew [10], în stăpînirea moşiilor Luncaviţa Mare şi Luncaviţa Mică [11], Topolchan [12] şi Keozepkriwa [13]. Printre martori sînt chemaţi Nicolae Vizes de *Zoldbagh* sau Luca de acelaşi *Zoldbagh* [14]. În partea a II-a a volumului al II-lea din *Dicţionarul* lui Coriolan Suciu, care cuprinde numele localităţilor dispărute, aceeaşi aşezare este atestată sub următoarele forme: 1440 *Zolobah*, 1444 *Zoldobag*, 1452 *Zoldobagh* [15]. Pornind de la Csánki [16], Coriolan Suciu [17] localizează aşezarea dispărută în fostul raion Lugoj, regiunea Banat. Mai apoi, citîndu-l pe Milleker Bódog [18], Suciu crede că localitatea dispărută s-a aflat în apropiere de Mîtnicu Mare, localitate aparţinînd înainte de actuala împărţire administrativă fostului raion Caransebeş, iar azi judeţului Caraş-Severin. Localizată în fostul raion Lugoj sau în fostul raion Caransebeş, fosta localitate **Săldbagi* (cf. grafiile *Zoldbag*, *Zoldbagh* etc.) se afla în imediata apropiere a Sălbăgelului de azi.

Pornind de la atestările documentare şi de la numele actual al localităţii, este de presupus că *Sălbăgelul* a luat naştere prin „roirea" populaţiei din **Săldbagi* [19]. Nu este exclus ca aşezarea numită la 1411 *Zÿlwas* [20]

---

[8] Adăugăm că existenţa unui antroponim *Salbu*, *Salbea* ar putea fi dovedită indirect de nfam *Sălban* (< *Salb-* + *-an*) consemnat în cartea de telefoane a municipiului Bucureşti.

[9] Vezi Costin Feneşan, *Documente medievale bănăţene (1440—1653)*, Timişoara, Ed. Facla, 1981, documentul nr. 1, p. 31—33, şi documentul nr. 3 (din 14 octombrie 1440), p. 34—35.

[10] Aşezare dispărută lîngă Mehadia, jud. Caraş-Severin.

[11] Azi Luncaviţa, jud. Caraş-Severin.

[12] Aşezare dispărută între Mehadia şi Plugova, jud. Caraş-Severin.

[13] Aşezare dispărută, contopită cu Teregova, jud. Caraş-Severin; cătunul *Criva* îi mai păstrează numele.

[14] Aşezare dispărută, localizată după unii în jud. Caraş-Severin, lîngă Mîtnicu Mare, dar învecinată cu Sălbăgelu de azi.

[15] Csánki Dezsö, *Magyarország történeti földrajza a hunyadiak korában*, II, Budapesta, 1894, p. 15.

[16] *Loc. cit.*

[17] DILT, II, p. 436.

[18] *Délmagyarország középkori földrajza*, Timişoara, 1915, p. 239.

[19] O altă localitate de dată mai recentă, aflată lîngă Sălbăgel, se numeşte *Sălbăgelu Nou*.

[20] Forma *Zÿlwas*, redare aproximativă a lui *Săl(d)baĝ*, devenită de neînţeles pentru maghiari, reprezintă, de fapt, o încercare de umplere cu un conţinut, cu un sens a formei româneşti: *Zÿlwas* < magh. *szilvás* „cu pruni" (vezi şi nota 4).

De altfel, este cunoscut faptul că motivarea semantică a numelor proprii (atît a toponimelor, cît şi a antroponimelor, în primul rînd a numelor de familie şi a supranumelor) se petrece nu numai în momentul creării acestora, în actul lor de naştere, ci şi în cursul procesului de integrare (de adaptare) a împrumutului, în care un integrat (un împrumut), semantic gol, trebuie umplut cu un sens în limba care face împrumutul. Pentru funcţia de comunicare a numelui propriu (aceea de individualizare) procesul acesta este facultativ şi redundant. El este însă întîlnit în toate limbile (vezi Ernst Eichler, *Sprachkontakte und Sprachebenen in der Onomastik*, în „Onomastica Slavogermanica", Berlin, XIII, 1981, p. 7—19, şi Karlheinz Hengst, *Zur Integration slawischer Toponyme ins Deutsche*, *ibidem*, p. 21—42.

să fie identică cu cea atestată ulterior sub forma *Zoldbag*, *Zoldbagh* etc., care apoi a dispărut, iar *Sălbăgelul* să nu fi existat înainte de anii 1690—1700, cînd actele oficiale îl atestă sub formele *Szilbacsel*, *Silbagie* [21] (1717), *Sylbasel* (1723), respectiv *Szilbasel*.

Forma *Sălbagi*, presupusă de noi, provine din *Săldbagi* [22], iar aceasta din *Săldăbagi*, prin sincoparea celui de-al doilea *ă* și prin dispariția lui *d* din grupul consonantic *-ldb-*, greu de pronunțat.

Numele topic *Săldăbagi* a fost unul obișnuit în părțile de vest ale României, el păstrîndu-se pînă azi în trei oiconime.

1. *Săldăbagiu de Barcău*, sat aparținător de comuna Balc, jud. Bihor, atestat documentar sub următoarele forme [23]: 1406 poss. walachalis *Zaldobagh*, 1465 *Zaldobag*, 1587 *Zaldobagy*, 1692 *Soldo Vaogy*, 1828, 1851 *Száldobágy* [24].

2. *Săldăbagiu de Munte*, sat aparținător de comuna Cetariu, jud. Bihor, avînd următoarele atestări documentare: 1226 procurator villae *Scaldubag*, 1236, 1291—1294 villa *Zaldubag*, 1692 *Száldobag*, 1851 *Száldobágy*, 1913 *Hegyközszáldobágy*.

3. *Săldăbagiu Mic*, sat aparținător de comuna Căpîlna, jud. Bihor, cunoscut și sub numele simplu *Săldăbagiu*, apoi *Săliște-Săldăbagiu* și *Săldăbagiu de Beiuș*, atestat documentar sub formele: 1599 *Also Zaldobagy*, *Felseo Zalaobagy*, *Zelisthe*, 1692 *Szolgyobagy*, 1828, 1851 *Száldobágy-Szelisthie*, 1913 *Körösszáldobagy*.

În documentele transilvănene redactate de oficialitatea maghiară se întîlnesc și alte localități, azi dispărute, atestate sub formele *Zaldobag*, *Zoldobagy* etc.

Astfel, o așezare dispărută, localizată de Coriolan Suciu [25] între Ghiorac și Batăr, în fostul raion Salonta, regiunea Crișana (azi jud. Bihor), este pomenită mai întîi într-un document din 1341 sub formele: poss. [= possesione] *Zoldobag*, villa *Zoldobag*. În documente, localitatea mai apare doar de două ori, mai întîi tot în secolul al XIV-lea, la șase ani după prima mențiune: 1347 poss. *Zoldubag*, iar apoi la sfîrșitul secolului al XVI-lea: 1587 *Zaldobagy*, *Zahdobag* [26].

O altă așezare dispărută, localizată între Bobota, Derșida [27], Supuru de Sus și Giorocuta [28], în fostul raion Șimleu, regiunea Crișana, este menționată documentar sub următoarele forme: 1414 *Zoldobagy*, 1441 *Zoldobagh*, 1459 *Zoldobag*, 1475 *Zoldobagh*, *Zoldobaagh*, 1479 *Zoldobagy*, 1500 (?) *Zoldobaght*, 1526 *Zoldobagh*, 1549 *Zoldobagy*, 1550 *Zoldobach*, 1631 *Szoldob*,

---

[21] Cu omiterea lui *l* final.

[22] Cf. atestările *Zoldbag*, *Zoldbagh* etc.

[23] Toate atestările sînt date după DILT, II, p. 104.

[24] Un toponim minor *Săldăbaj* (deci cu trecerea lui *ĝ* la *j*, specifică graiurilor crișene) a notat, din hotarul satului Popești, jud. Bihor, în apropiere de Săldăbagiu de Barcău, Marius Oros în articolul *Din toponimia văii Bistrei (județul Bihor)*, în *Studii și materiale de onomastică*, București, EA, 1969, p. 197; vezi și harta *Nume de pe teritoriul satului Popești, lucr. cit.* Același toponim a fost înregistrat și în anchetele pentru *NALR-Crișana*, după cum ne comunică unul dintre autorii atlasului, conf. univ. dr. Ionel Stan, căruia îi mulțumim și pe această cale

[25] DILT, II, p. 436.

[26] *Ibidem*.

[27] Localități aflate azi în jud. Sălaj.

[28] Localități aflate azi în jud. Satu Mare.

1697 *Száldob*, 1698 *Szoldobágy* [29]. Interesant de menţionat este faptul că un afluent al Crasnei, valea *Soldobiţa*, păstrează amintirea localităţii dispărute [30].

În judeţul Satu Mare, pînă astăzi se păstrează o localitate cu un nume asemănător: *Solduba*, sat aparţinător de comuna Homoroade şi care apare documentar începînd cu a doua jumătate a secolului al XV-lea: 1475 *Zaldobagh*, 1589 *Zoldobag*, 1591 *Szaldobag*, 1640 *Zoldobagy*, 1828, 1851 *Szoldobágy*, 1913 *Bükkszoldobágy* [31].

În sfîrşit, să mai notăm faptul că *Săldăbagiu* este şi numele unui pîrîu ce trece pe lîngă localitatea Săldăbagiu de Barcău, pîrîu ce se varsă în Beretău, afluent al Crişului Repede, şi că *Sălbăgel* se numeşte un afluent al pîrîului Spăiia, ce se varsă în Timiş [32].

Aria de răspîndire şi numărul mare al oiconimelor (actuale şi dispărute) *Săldăbagiu* fac puţin probabilă originea lor într-un antroponim. Aceasta ne determină să le căutăm etimonul într-un entopic în limba română sau în una din limbile populaţiilor care au trăit sau care trăiesc pe teritoriul de astăzi al României de vest. În limba română actuală sau în cea veche nu găsim un cuvînt care să ne poată ajuta.

Dar etimologia localităţilor numite *Săldăbagiu* a fost stabilită în urmă cu mai bine de 50 de ani de către O. Liebhart [33]: magh. *száldobagy* „bogat în tei", adică „teren acoperit cu mulţi tei; teiş". În ce priveşte oiconimul *Solduba*, acesta îşi are originea în apelativul maghiar *száldob* „tei" [34], atestat mai întîi sub forma *zalduba* [35]. Am adăuga la cele de mai sus că magh. *száldob*, cunoscînd şi alte variante fonetice, este un termen regional în Transilvania şi are etimologia necunoscută [36]. În graiurile maghiare de azi din Ardeal, cuvîntul este viu mai ales în Bihor [37], dar după toate probabilităţile a circulat cîndva şi în graiurile maghiare din Banat, după cum o dovedeşte numele localităţii dispărute *Zoldobag* din apropierea Sălbăgelului.

În concluzie, *Sălbăgel* este un derivat diminutival toponimic în raport cu numele unei localităţi învecinate dispărute: *Săldăbagi*. *Săldăbagi* + *-el* > *Săldăbăgel*, apoi prin sincopa celui de-al doilea *ă* > *Săldbăgel* şi, în sfîrşit, prin dispariţia lui *-d-* din grupul consonantic *-ldb-*, greu de pronunţat, *Sălbăgel*.

Martie 1983

Facultatea de Filologie
Timişoara, Bd. V. Pârvan nr. 4

[29] DILT, II, p. 436.
[30] *Ibidem*.
[31] DILT, II, p. 139.
[32] Vezi *Atlasul cadastrului apelor din Republica Populară Română*, Bucureşti, 1964.
[33] *Die Ortsnamen des Szeklergebietes*, în „Balkan-Archiv", Leipzig, III, 1927, p. 67, apud Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, EA, 1963, p. 103.
[34] Idem, *ibidem*.
[35] Vezi *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976, p. 659 (prescurtat TESz). Pentru apariţia în toponimie a lui *Száldobágy*, vezi şi Kiss Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, p. 269 s.v. *Hegyközszaldobagy*.
[36] TESz.
[37] Comunicare orală de la Murádin László, cercetător la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară, Cluj-Napoca, pe care îl rugăm să găsească şi aici mulţumirile noastre.

„COORDONAREA ADVERSATIVĂ" A CONCESIVEI CU REGENTA EI?

DE

GH. N. DRAGOMIRESCU

1. Fenomenul gramatical denumit în titlul articolului de față ar constitui o **anomalie** în sintaxa limbii române actuale. În exemple ca : „*Deși* ești diavol, *dar* ți-e tidva goală" (A. Pann) și „Căruța lui, *deși* era ferecată cu teie, cu curmeie, *însă* era o căruță bună" (I. Creangă) — citate de Al. Graur [1] și Gramatica Academiei [2] — Gh. D. Trandafir, într-o lucrare recentă, foarte interesantă [3], consideră prezența conjuncției adversative *(dar* și *însă)* în fruntea regentei concesivei o construcție **normală** în sintaxa românei actuale, în ciuda faptului că exemplele ilustrează o etapă evolutivă a sintaxei limbii române depășită astăzi. O considerăm deci contestabilă din unghiul de vedere al cultivării limbii, întrucît nu poate fi tolerată de structura îngrijită a limbii române literare.

2. Înainte de orice, găsim de cuviință să amintim definiția subordonatei concesive și să facem unele observații asupra cîtorva aspecte esențiale ale relației concesive în structura frazei. În GA — și, se-nțelege, în orice manual didactic — definiția pune accentul pe raportul **cauzal restrictiv** dintre acțiunea propoziției concesive și aceea a propoziției regente : „concesiva exprimă o împrejurare care ar fi de așteptat să împiedice realizarea acțiunii din regentă, dar n-o împiedică" (§ 860). Cu mici deosebiri în formularea ei, definiția concesivei este aceeași și în gramatica germană, și în cea franceză. Într-un manual francez de metodică a analizei gramaticale, definiția pare mai „stilistică", fără a fi mai puțin justă, ori poate că e chiar mai gramaticală totuși : în concesivă „se admite un lucru ca adevărat [efectiv ori ipotetic], dar numai pentru a se afirma mai tare în principală un lucru opus, contrar sau cel puțin diferit" [4]. Definiția pornește, după cum se vede, de la considerarea concesivei ca subiect psihologic al frazei, față de regentă, care este predicatul psihologic al frazei [5] : „*Deși* trepte osebite le-au ieșit din urna sorții [după cum se știe], / Deopotrivă-i stăpînește raza ta și geniul morții [acesta-i adevărul universal și etern]" (Eminescu). Conținutul concesivei — oricare ar fi topica ei — subliniază

---

[1] Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG, I, p. 121—139.

[2] *Gramatica limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, vol. al II-lea, p. 249, 329 (GA).

[3] Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1982, p. 117—118.

[4] Pol Gaillard, *L'analyse logique et l'analyse grammaticale*, Paris, Guides Bordas, 1965, p. 61 : „On concède dans la subordonnée une chose comme vraie, mais pour n'en affirmer que plus fortement dans la principale une chose opposée, adverse, ou tout au moins differente".

[5] Cf. Hermann Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, 4. Auflage, Halle, 1900 ; A. Philippide, *Istoria limbii române. Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 126.

importanța enunțului din regentă. Ca atare, conjuncția (locuțiunea conjuncțională) subordonatoare nu este numai strict specifică, ci trebuie să fie și aptă pentru exprimarea cît mai clară a relației concesive. Această realitate semantico-stilistică, implicată în structura frazei formate prin subordonare concesivă, explică, desigur, și „avatarul" elementului conjuncțional, menit, în cursul istoriei limbii literare, să exprime în frază opoziția concesivă [6].

3. În sintaxa frazei, corelativul adverbial în genere nu-i decît un element ce suplimentează, ca un „ecou", funcția subordonatoare a conjuncției care introduce propoziția subordonată, altfel spus, care întărește sensul circumstanțial al subordonatei și confirmă funcția de predicat psihologic al frazei, realizată de propoziția regentă : „*Unde* te-ai născut tu și părinții părinților tăi, *acolo* e patria ta".

Utilitatea ori chiar necesitatea corelativului în frază implică, în esență, o „deficiență" funcțională a elementului joncțional subordonator, ce trebuie compensată printr-un complement circumstanțial sinonim, în propoziția regentă. Fenomenul acesta îl ilustrează cîteodată corelativul adverbial al subordonării concesive introduse chiar prin *deși*, adică adverbul *totuși*. În cazul cînd relația concesivă se exprimă prin conjuncția nespecifică *dacă* ori mai ales *că*, corelativul este însă indispensabil : „Sfîntul soare *că* e soare / *Și tot* după tine moare" (Jarník—Bîrseanu). Corelativul subordonării concesive, ca și al celei cauzale, fiind un element adverbial abstract (comp. *totuși* cu *atunci*), poate funcționa în frază fără prezența conjuncției care îl cere, dar, în acest caz, el capătă, după părerea noastră, valoare de conjuncție adversativă (după cum *de aceea* devine locuțiune conjuncțională conclusivă) : „A fost chemat în repetate rînduri ; *totuși* n-a venit" [7].

4. În privința corelativului relației concesive, vom observa că valoarea de conjuncție adversativă a lui *totuși* — pe care acesta o are cînd se renunță la conjuncția subordonatoare concesivă — trădează starea de sinonimie dintre relația concesivă și coordonarea adversativă **relativă** (restrictivă) în opoziție cu cea **absolută** [8]. (Este interesant de notat că Pol Gaillard — pe care l-am citat mai sus — numește, în același loc, concesiva „subordonată circumstanțială concesivă sau *adversativă*, numită și circumstanțială de opoziție".) În adversativa absolută, subiectul este totdeauna diferit de al propoziției inițiale : „Munte cu munte nu se întîlnește, *dar* om cu om se întîlnește", pe cînd în cea restrictivă sau relativă subiectul este același cu al propoziției inițiale : „Sînt bogat, *dar*

---

[6] A se vedea și studiul istoric al problemei în *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, de Mioara Avram, în Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, p. 153—187.

[7] În GA, p. 250 (§ 738), citatul din Delavrancea : „... Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu fie la mijloc, *și totuși* sare omului țîfna din senin, din iarbă verde" nu ilustrează întrebuințarea conjuncției adversative „însoțită de adverbul *totuși*", ci adverbul corelativ *(și) totuși* al concesivei, construită cu subjonctivul concesiv *să* (nu) *fie* — cum ar fi și în : „Luna de pe cer *să* i-o *dai*, *și tot* nemulțumită e" (= *Chiar dacă* i-ai da etc., *tot* nemulțumită e).

[8] Gh. N. Dragomirescu, *Essai d'une classification stylistique des phrases adversatives roumaines*, în „Langue et littérature". Bulletin de la Section littéraire de l'Académie Roumaine, I, 1941, nr. 2.

nu sînt fericit". Numai în ultima construcție logica îngăduie coordonării adversative să se transforme în subordonare concesivă: „*Deși* sînt bogat, nu sînt fericit".

O consecință a înrudirii dintre subordonata concesivă și coordonata adversativă restrictivă este posibilitatea ca, în cazul cînd concesiva este introdusă prin conjuncția *că* (nespecifică, monosilabică, deci lipsită de pregnanță fonică și semantică), corelativul adverbial *(dar, tot* etc.) să fie, și astăzi, indispensabil. În exemplul: „Cîinele *că*-i cîine, *dar* și el își ia lumea-n cap de la o vreme" (proverb), apariția corelativului *dar* în fruntea regentei este justificată de capacitatea funcțională precară a conjuncției *că* din subordonată, care face necesară exprimarea opoziției restrictive numai **aparent** prin coordonare adversativă: în realitate, avem de a face cu un corelativ al lui *că* concesiv; scriitorul (vorbitorul) a folosit pe *dar (= și tot)* fiindcă, altfel, ar fi pierdut, în cursul frazei, noțiunea opoziției concesive.

În aceeași situație se găsește corelativul *dar* cerut de conjunctivul din concesiva precedentă. Schema este „...(să) fie, *dar*...", ca în exemplul: „*Chiar* pui de cuc *să fie*, *dar* Maica Domnului l-a dat grijii mele și numai eu i-am fost mama care i-a lipsit" (cit. în GA, p. 327). Apariția lui *dar* corelativ este determinată, mai ales, de disocierea locuțiunii conjuncționale *chiar să* (cf. *chiar dacă)*, altfel spus, de topica oarecum excepțională a verbului *să fie*, despărțit prin *tmeză*[9] de adverbul *chiar* și pus în finalul concesivei: „Chiar... *să fie*, *dar*...". Dacă autorul ar fi spus: „*Chiar să fie* pui de cuc" etc., s-ar fi putut lipsi de corelativul *dar*, ori, cel mult, ar fi fost utilă introducerea lui *însă* adverbial: „*Chiar să fie* pui de cuc, Maica Domnului l-a dat *însă (= totuși)* grijii mele...". În această situație, *dar* nu este deci conjuncție și trebuie să-l explicăm prin echivocul construcției în care adverbul *chiar* (din locuțiunea *chiar să)* este simțit ca un adverb regim pe lîngă substantivul „pui de cuc", iar verbul *să fie*, un conjunctiv concesiv, urmat imediat de corelativul *dar (= totuși)*. În frază, în această situație, avem impresia că se produce un soi de anacolut sui-generis, întrucît prezența lui *dar* ne face să credem că propoziția subordonată concesivă este uitată ca atare: scriitorul pare a fi simțit-o, la mijlocul frazei, ca pe o inițială a unei adversative restrictive. (Aceeași explicație gramaticală specială o are *dar* în fruntea propoziției principale chiar într-o frază pe care Sadoveanu o începe cu *deși*: „Deși zgomote nu veneau din depărtarea munților, *dar (= totuși)* se gîcea într-acolo larma durerii și sîngerarea faclelor prin noapte" (cit. Iorgu Iordan, apud Mioara Avram, *op. cit.*, p. 170). Scriitorul a construit fraza astfel, pentru că „mima" fie stilul limbii vechi, fie pe cel al limbii populare.)

5. În GA (p. 329), se face mențiunea justă: „La scriitorii mai vechi apar corelative ale propozițiilor concesive și conjuncțiile *dar* sau *însă* (cu sensul *totuși)*". În adevăr, *dar* corelativ al lui *deși* este un fenomen de sintaxă istorică, adică o construcție de pe vremea cînd *dar* putea să aibă

---

[9] Figură care constă în despărțirea în două a unei unități lexico-gramaticale prin intercalarea unui cuvînt (unor cuvinte) cu care are strînsă relație gramaticală, dar care ar trebui s-o preceadă ori s-o urmeze imediat (Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975. Cf. și H. Morier, *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*, Paris, P.U.F., 1961).

valoare adverbială cu funcție corelativă, ca și sinonimul său *însă* (< lat. *ipsa*). Conjuncția *însă* și-a păstrat pînă în zilele noastre ceva din valoarea adverbială — cf. *eo ipso* die „chiar în acea zi" [10] —, spre deosebire de *dar*, care a evoluat înaintea lui, devenind în prezent exclusiv conjuncție adversativă. Semnificativă se dovedește topica lui *însă* față de *dar* în construcția *dar însă* (nu s-a zis niciodată *însă dar*), construcția uzuală pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, avînd desigur sensul de „dar chiar". Dacă astăzi *dar însă* e considerată construcție supărător pleonastică, aceasta înseamnă că nici *însă* nu mai funcționează, în sintaxa actuală, decît tot cu valoare de conjuncție. *Însă* nu se mai deosebește de *dar* decît prin mobilitatea topicii, putînd să stea nu numai în fruntea propoziției (ca orice conjuncție coordonatoare), ci și înăuntrul ei : „De promis, a promis ; de venit *însă* n-a venit niciodată". (Mobilitatea topicii îi mai permite, se pare, și astăzi să fie întrebuințat, greșit, ca adverb : „*Dar* aceasta nu face, *însă*, decît să evidențieze tocmai imobilismul spiritual cultivat de biserică și adepții săi [...]" (dr. Vladimir Eșanu, în „Magazin", din 12.XI.1983, p. 5). Citatul ilustrează de fapt tot construcția pleonastică *dar însă*, cu deosebirea că *însă* apare distanțat prin interpunerea cuvintelor „aceasta nu face" (ceea ce ar explica accepțiunea lui „mai adverbială") — ca și în exemplul cit. de GA, p. 250 : „Potera l-a-nconjurat / Și burduf mi l-a legat, / *Dar* lui *însă* nu-i păsa. Șez. V, 94".

6. În GA, p. 263, se menționează că „folosirea conjuncțiilor coordonatoare singure drept corelative [...] reprezintă o construcție învechită" și, adăugăm noi astăzi, o abatere de la corectitudinea frazei. Conjuncția *dar (însă)* în fruntea regentei unei concesive (introduse prin conjuncție specifică) este o suplimentare aberantă a conjuncției subordonatoare ; ea întrerupe continuitatea sintactică în frază, creînd un anacolut cu totul neplăcut, care apare ca o construcție echivocă și confuză în o exprimare neîngrijită la unii publiciști (și vorbitori) contemporani.

Notăm că folosirea corelativului adversativ în fruntea regentei unei concesive — introdusă cu *deși*, *cu toate că*, *măcar că* — a rămas o manieră „agramată" la unii publiciști și în secolul al XX-lea. Iată o traducere a *Panegiricului împăratului Traian*, scris de Pliniu cel Tînăr, tradus (și tipărit la Casa Școalelor, București, 1925) de Alexandru Moșoiu, traducere în care autorul, ori de cîte ori întîlnește, în textul latin, *quamquam... tamen*, le traduce „măcar că...*însă*", iar înainte de *sed* introduce pe *deși*, ca în următoarele exemple : „et *quamquam* laetissimum oculis tuis esset, conspectu romanae sobolis imperi, omnes *tamen*, antequam te viderent adirentve, recipi, incidi, iussisti...", care, în loc de : „și *deși* ar fi fost cea mai mare bucurie pentru ochii tăi să privești odraslele poporului roman, ai poruncit *totuși* ca, înainte de a te vedea și a ți se fi adresat ție, să fie acceptați și înscriși în liste...", este tradus : „și *măcar că* ai fi avut o deosebită plăcere să privește odraslele poporului roman, ai dat *însă* [sic] ordin deja înainte de a te vedea..." ; sau : „non imitatus illos, qui hoc idem, *sed* alia mente fecerunt", pe care, în loc de : „n-ai imitat pe aceia care au făcut același lucru, dar cu alt gînd", autorul îl tra-

[10] În privința valorii adverbiale a lui *însă* (< lat. *ipsa*), menționăm folosirea cu sens adverbial a derivatului rom. *însăși*, în exprimarea orală a unor vorbitori mai puțin instruiți : *„Însăși* în vremea noastră...".

duce: „n-ai imi tat pe aceia care, *deşi* [sic] au făcut acelaşi lucru, *însă* [sic] erau conduşi de alte scopuri".

7. Abuzul de subordonare concesivă, într-un text, este o însuşire negativă a stilului, în ciuda faptului că dă impresia unei capacităţi analitice a gîndirii celui care scrie ori vorbeşte. Este o structură specific discursivă a unui text, care îi slăbeşte puterea de sugestie. Coordonarea adversativă (restrictivă) substituită subordonării concesive dă un nivel stilistic superior oricărui enunţ, oricărui text (cf. Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie...*, p. 173—174). În urma unui scurt sondaj în textele a trei scriitori de cel mai înalt nivel al culturii, gîndirii şi talentului stilistic: Titu Maiorescu, E. Lovinescu şi T. Vianu, am constatat că fraze conţinînd subordonare concesivă, în scrisul maiorescian, se găsesc foarte rar, la T. Vianu (în *Jurnal*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1970) n-am reuşit să descopăr nici una, iar Lovinescu, care preferă, ca şi ceilalţi, coordonarea adversativă (cu *dar* sau *totuşi*), obişnuieşte să aşeze concesiva, cînd o foloseşte, în finalul frazei.

Observaţiile noastre sugerează, desigur, posibilitatea caracterizării stilistice a unui scriitor şi cu ajutorul analizei sintactice a frazei. Dar problema corelativului *dar* ori *însă* nu se poate rezolva statistic, pentru că este vorba de un fenomen care nu se poate defini prin comparaţie, adică nu avem de ales din două (sau mai multe) variante pe cea mai bună. În cazul nostru, e clar că nu avem de ales decît varianta construcţiei **corecte**. Aceasta întrucît ea corespunde uneia din opţiunile normative ale limbii române literare, în domeniul sintaxei, sprijinite, în primul rînd, pe demonstraţia gramaticală şi, în al doilea rînd, pe scrisul reprezentanţilor de vîrf ai literaturii române.

Şi iată şi unul din exemplele recente: „Eu, *deşi* mă bucuram cînd izbuteam ceva, *dar* [sic] în conştiinţa mea socoteam că n-am îndeplinit nici pe departe poruncile stăpînului dinăuntru — şi asta rămîne adevărat" (L. Kalustian, *Profesorul Francisc I. Rainer*, în revista „Flacăra", nr. 10, din 11 martie 1983, p. 14).

Aprilie 1984 *Bucureşti, str. Veteranilor nr. 6*

DESPRE METODĂ ÎN STABILIREA PATERNITĂŢII UNUI TEXT ANONIM

DE

N.A. URSU

În ultima vreme, Liviu Onu a discutat în trei articole eficienţa metodei noastre de investigaţie şi puterea probatorie a argumentelor pe care le-am adus pentru a dovedi paternitatea lui Dosoftei asupra unor traduceri anonime, între care şi cea a *Istoriilor* lui Herodot [1]. Deoarece la observaţiile lui L. Onu privind paternitatea traducerii *Istoriilor* lui Herodot, pe care o discută în ultimul articol menţionat, precum şi la rezultatele aşa-zisei „analize contrastive", a neconcordanţelor, obţinute de d-sa în cercetarea acestei paternităţi urmează să ne referim într-un studiu mai amplu, vom face aici cîteva precizări în legătură cu unele afirmaţii ale lui L. Onu din primele articole menţionate, care vizează aceleaşi probleme metodologice.

Atribuind lui Dosoftei, cu argumente lingvistice şi textologice, traducerea *Mîntuirii păcătoşilor* a lui Agapie Landos, precum şi a unei părţi din *Viaţa şi minunile sfîntului Vasile cel Nou*, am atras în mod tangenţial atenţia şi asupra faptului că „titlul traducerii *Viaţa şi petrecerea, şi spunerea minunilor a preacuviosului părintelui nostru Vasilie cel Nou*, din ms. *1284*, coincide, în prima parte, cu titlul operei lui Dosoftei *Viaţa şi petrecerea svinţilor*" [2]. Nu am comentat această coincidenţă, nici nu am considerat sintagma *viaţa şi petrecerea* drept o creaţie a lui Dosoftei, cum susţine L. Onu [3], deoarece am crezut că toţi cercetătorii iniţiaţi în studiul operei dosofteiene ştiu că în *Ecloghionul* din „vieţile" sfinţilor scrise de Simeon Metafrast, alcătuit şi tradus în greaca populară de Agapie Landos (Veneţia, 1663) [4], din care Dosoftei a tradus unele texte incluse în primele două volume ale cunoscutei sale opere, multe „vieţi" de sfinţi au în titlu sintagma βίος καὶ πολιτεία (cf. p. 8, 41, 68, 218, 327 şi altele). Aceeaşi

[1] Vezi Liviu Onu, *Paternitatea titlului* **Viaţa şi petrecerea** *... sau o chestiune de metodă*, în LR, XXXI, 1982, nr. 3, p. 247—251, *Prima atestare lexicală şi paternitatea unui text*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 5, p. 442—445, şi *Concordanţele lingvistice sau capcanele stabilirii paternităţii unui text. Probleme de metodă*, în LR, XXXIII, 1984, nr. 1, p. 44—54, şi nr. 2, p. 119—132.

[2] Vezi N. A. Ursu, *Alte traduceri necunoscute din tinereţea lui Dosoftei*, în LR, XXVII, 1978, nr. 5, p. 504.

[3] Vezi L. Onu, *Paternitatea...*, p. 250, precum şi însuşi titlul articolului respectiv.

[4] Un exemplar din acest *Ecloghion* al lui Agapie Landos, care a aparţinut lui Dosoftei, se află de multă vreme la Biblioteca Academiei R. S. România, cota GR II-170344. La începutul textelor pe care le-a tradus sau pe care urma să le traducă, Dosoftei a făcut însemnări ca acestea: „Tipăritu-s-au" (p. 8), „S-au tipărit în 23 a lui noiemvrie" (p. 16), „S-au tipărit" (p. 41, 60, 68), „Tipărită pe scurt" (p. 113), „Să o scriem" (p. 292, 327, 363, 381, 386, 391, 405, 411, 418) şi altele. Ultima însemnare citată poate fi un indiciu că Dosoftei traducea cu un colaborator. Vezi şi Livia Bacîru şi Mihai Caratașu, *350 de ani de la naşterea lui Dosoftei (1624—1693). Un izvor mai puţin cercetat al* **Proloagelor**, în „Îndrumătorul cultural", XXVII, 1974, nr. 9, p. 56—58.

sintagmă apare frecvent și în titlurile „vieților" adunate și traduse de Agapie Landos, tot după Simeon Metafrast, în cartea intitulată *Paradis*, Veneția, 1641 (cf. p. 1, 89, 102, 111, 135, 157, 175, 198, 473, 504 și altele), pe care de asemenea a folosit-o Dosoftei. Ca atare, risipa de informație prin care L. Onu demonstrează că sintagma *viața și petrecerea* este o traducere, nu creația lui Dosoftei, reprezintă un efort meritoriu, dar în afara chestiunii. Problema care interesează discuția noastră este aceea a variantelor în care a mai fost tradusă în limba română sintagma respectivă grecească, precum și versiunea ei slavonă, ЖИТЇЄ И ЖИЗНЬ. Căci dacă Moxa și, mai tîrziu, Dosoftei au tradus-o prin *viața și petrecerea*, în *Îndreptarea legii*, Tîrgoviște, 1652, este tradusă prin *viața și petrecania:* „patimele mucenicilor (adecă *viețile și petrecăniile)* pre la pamentele lor să se citească" (p. 558), iar în titlul romanului *Varlaam și Ioasaf* apare tradusă prin *viața și traiul* (varianta *traiul și viața* este, probabil, o inversiune făcută de copiști) [5]. Tot prin *viața și traiul* a fost tradusă și în titlul *Vieții patriarhului Nifon* [6]. Acestea sînt motivele pentru care am raportat sintagma *viața și petrecerea* din titlul *Vieții sfîntului Vasile cel Nou* la titlul cunoscut al operei lui Dosoftei, considerînd că, alături de alte fapte de limbă comune textului respectiv și scrierilor lui Dosoftei, identitatea traducerii acestei sintagme ar putea constitui un indiciu în plus că traducerea anonimă a *Vieții sfîntului Vasile cel Nou* îi aparține.

În cel de-al doilea articol menționat, L. Onu ne atribuie faptul că, în cercetările privind stabilirea paternității lui Dosoftei asupra unor traduceri anonime, am fi adoptat ca principiu metodologic p r i m a a t e s t a r e în scrierile sale a unor fapte de limbă, determinată pe baza informației oferite de DLR [7]. Or, acest lucru nu este adevărat. Cum lesne se poate vedea, și de data aceasta L. Onu își c r e e a z ă o „problemă de principiu", pentru a discuta „în ce măsură prima atestare lexicală poate fi folosită ca argument în stabilirea paternității unui text anonim" [8]. Nicăieri în studiile noastre de paternitate literară nu am enunțat însă drept principiu metodologic *prima atestare* a unui cuvînt sau a unei forme, cum afirmă L. Onu, pentru simplul motiv că o asemenea informație, oricît de riguros ar fi determinată, nu are importanță într-o demonstrație de paternitate. Altele sînt criteriile, uneori variabile de la caz la caz, potrivit cărora un element lingvistic întrunește condiția de argument într-o atare demonstrație. Faptul că L. Onu citează două atestări mai vechi pentru *ticăiește* sau încă o atestare contemporană pentru *bisericuce*, de exemplu, nu anulează calitatea de probe a acestor cuvinte în demonstrația de paternitate făcută de noi, pentru că această calitate le-a fost stabilită în funcție de faptul că, în același text anonim, ele apar alături de cuvinte și forme ca *fericință*, *strălumînat*, *filistimean*, *urghisi* și altele, prezente de asemenea în limba

[5] Vezi Mihai Moraru și Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărților populare laice*, partea a II-a, București, 1978, p. 440, 446, 453, 469. Este semnificativ faptul că în copiile romanului făcute în Moldova, în secolul al XVIII-lea și mai tîrziu (vezi p. 452, 459, 484, 492), sintagma *viața și traiul* este înlocuită cu *viața și petrecerea*, conform tradiției impuse de titlul operei lui Dosoftei.

[6] Vezi I. Crăciun și A. Ilieș, *Repertoriul manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII, privind istoria României*, București, 1963, p. 145—147.

[7] Vezi L. Onu, *Prima atestare*... Cf. și L. Onu, *Concordanțele lingvistice*..., p. 44 și 131.

[8] Vezi L. Onu, *Prima atestare*..., p. 442.

lui Dosoftei [9], dar care, foarte probabil, nu mai apar în scrisul altor cărturari contemporani. Firește, derivate ca *fericință*, *strălumina*t sau *filistimean* putea să creeze și altcineva în epocă, dar informația de pînă acum, care nu este chiar atît de precară, ne arată că ele apar frecvent numai în scrierile lui Dosoftei, fiind probabil creații ale lui. După cum se știe, creativitatea lexicală a lui Dosoftei este uimitoare și fără egal în acea vreme, iar derivatele respective fac parte din serii bine reprezentate în limba lui. De aceea, folosind cu discernămînt informația oferită de DLR și de alte surse, așa cum preconizează și L. Onu [10], am considerat derivatele *ticăiește* și *bisericuce* drept cuvinte „rare" în epocă [11], în timp ce despre *fericință*, *strălumina*t, *filistimean* și *urghisi* am afirmat că ele apar numai în limba lui Dosoftei, avînd așadar și ...„prima lor atestare" în scrierile sale [12]. Dat fiind caracterul lor cu totul particular, este greu de crezut că asemenea cuvinte și forme au fost introduse în textele respective de către copiști sau tipografi. Dimpotrivă, am constatat tendința copiștilor de a le înlocui cu corespondentele lor mai răspîndite. Prin urmare, concluziile noastre privind paternitatea lui Dosoftei asupra traducerilor pe care i le-am atribuit ar putea fi infirmate numai dacă s-ar dovedi că *și aceste cuvinte* apar în scrisul altor cărturari ai epocii. Căci ele nu au fost „alese arbitrar" ca argumente, cum socotește L. Onu [13].

Mai 1984

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, strada Codrescu nr. 2

[9] Vezi N. A. Ursu, *art. cit.*, p. 498, 499 și 501.
[10] Vezi L. Onu, *Prima atestare...*, p. 445.
[11] Vezi N. A. Ursu, *art. cit.*, p. 498 și 499.
[12] *Ibidem*, p. 498, 499 și 501.
[13] Vezi L. Onu, *Concordanțele lingvistice...*, p. 44.

Dicționarul limbii române pentru elevi (DREV), elaborat de un colectiv, redactori responsabili Luiza Seche și Mircea Seche, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, 896 p.

Ideea elaborării unui dicționar al limbii române destinat elevilor și nivelul la care se prezintă lucrarea recent apărută pot fi apreciate drept consecințe ale progreselor lexicografiei românești din ultimele două decenii, printre ale cărei realizări importante se numără, în primul rînd, volumele tipărite între 1965 și 1983 din *Dicționarul limbii române* (serie nouă) al Academiei Republicii Socialiste România (DLR), *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX, 1975), *Mic dicționar enciclopedic*[2] (MDE, 1978), Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*[3] (DN, 1978), Luiza Seche și Mircea Seche, *Dicționar de sinonime al limbii române* (DSR, 1982). Aceste opere, la care pot fi adăugate și altele, instrumente de cercetare și, totodată, lucrări ce reflectă larga aplicativitate în viața social-culturală a lexicografiei, ca domeniu al cercetării lingvistice, au creat condițiile adîncirii și diversificării preocupărilor pentru realizarea unor dicționare specializate. Cel de față ocupă printre acestea un loc aparte prin faptul că pornește, în stabilirea listei de cuvinte, de la lexicul „tehnic" al manualelor din învățămîntul general și liceal și de la cuvintele cu circulație mai restrînsă (livrești, populare, regionale, arhaice sau cu accepțiune figurată) din manualele de limba și literatura română, urmărind să devină un instrument pentru înțelegerea, însușirea și utilizarea corectă a numărului mare de termeni cu care elevii vin în contact „într-o perioadă hotărîtoare pentru formarea lor ca vorbitori competenți ai limbii naționale" (*Prefață*, p. 3). Astfel, DREV are, la acest nivel, un pronunțat caracter enciclopedic și este, în același timp, o lucrare **normativă**.

La baza dicționarului se află o idee originală, care răspunde direct unei necesități a învățămîntului. Redactarea lui, cu participarea și sub conducerea competentă a unor lingviști cu o bogată experiență lexicografică, Luiza și Mircea Seche, aparține unui grup de profesori de matematică, fizică, chimie, biologie, limba și literatura română, filozofie, istorie etc., care cunosc îndeaproape nu numai problemele concrete ale procesului de învățămînt, ci și activitățile extrașcolare ale elevilor (cu aceștia s-au făcut și testări în cursul elaborării dicționarului). Atrage atenția, de asemenea, faptul că referenții lucrării sînt profesori la un liceu din București.

Ca o trăsătură generală, trebuie să remarcăm că lexicul cuprins în dicționar oferă o imagine *sui generis* a însuși învățămîntului românesc contemporan. Față de numărul impresionant de neologisme ce constituie marea majoritate a cuvintelor din DREV, consecință firească a faptului că în procesul instruirii noutățile de mare importanță cu care vin în contact elevii le aduc domeniile științelor exacte și ale naturii, dar și filozofia, ideologia, gramatica, literatura și artele, supunerea riguroasă la obiect a autorilor aduce în atenția cititorului (cuvînt folosit aici în accepțiunea de 'persoană care consultă dicționarul') numeroși termeni populari referitori la faună și floră, la portul popular și obiceiuri, arhaisme ce reflectă istoria și viața culturală a poporului nostru. În acest ansamblu, ale cărui componente apar disproporționate prin însăși forța lucrurilor, profilul fiecărui domeniu la care ne-am referit se conturează însă printr-un număr de termeni specifici. Mai mult, cititorul atent are satisfacția să recunoască nota personală a creației unor scriitori, adevărați artiști ai cuvîntului, cu a căror operă, cunoscută în școală, ni se asociază în memoria afectivă existența unor vocabule: *aliotman, calp, epigon, năframă* (Eminescu), *buhai, a găbui*, a se *prigori, pe sponci, stative* (Creangă), *parol!, pembé, plebicist* (Caragiale).

Din punctul de vedere al cuvintelor pe care le conține, DREV poate fi caracterizat, la nivelul destinatarilor principali, dar și pentru o categorie mai largă de cititori, ca o **sursă de informare cu caracter enciclopedic** sau ca un **lexicon tehnic**, întrucît prezintă date sistematice asupra conținutului unor noțiuni indispensabile instrucției și educației, dar și cu o largă circulație în procesul comunicării curente. Astfel, comparînd articolul consacrat în acest dicționar termenului *radiație* cu cel din DLR, constatăm că definiția, completată cu o notă esențială („emisiune... *însoțită de un transport de energie*"), este urmată de șase „îmbinări de cuvinte" (*radiație canal, ~ calodică, ~ electromagnetică, ~ vizibilă, ~ ultravioletă, ~ X* sau *Röntgen*), sugerate și în DLR cu scop de exemplificare. Sub acest raport, articolul respectiv este foarte apropiat de cel consacrat aceluiași cuvînt în MDE, într-o situație comparabilă aflîndu-se și articolele ce se ocupă de alte cuvinte, din

domenii diferite, cum ar fi *alcool, limbaj, mugur, plural, război*, cu un plus de informații ad-hoc în dicționarul recent apărut la *camfor, cartezian, centru, matrice* (la ultimele trei cuvinte se prezintă un număr de sintagme din domeniul matematicii), *rampă* (cu un sens în plus, prezent în două unități frazeologice din terminologia anatomici), *valență* (cu un număr impresionant de formule uzuale la unul dintre sensuri) etc. În unele cazuri este de remarcat, prin comparație, aportul sistematicii lexicografice în stabilirea structurii articolelor, ca de exemplu la *bază* (v. distincția între sensurile „îndepărtate" I și II) sau la *viscoză* (distincția între 1. [substanță] și 2. [fibre, ca materie primă]) etc. Absenți în DLR și DN, dar selectați pentru lista de cuvinte și explicați în MDE și DREV sînt termeni cu o circulație mai largă, cum ar fi *neoiobăgie*, sau care aparțin vocabularului specializat al lecțiilor de fizică, chimie *(neinerțial, paraacetaldehidă, polietenă)*.

Caracterul de operă de cercetare propriu-zisă al DREV, prin programarea sa în privința bibliografiei utilizate ca sursă primă de informare și care reflectă sistematic (chiar dacă la nivel mediu) un însemnat număr de domenii ale cunoașterii, este confirmat de termenii „tehnici" din matematică, chimie genetică, zoologie, geografie etc. ce nu apar în nici unul dintre dicționarele citate pînă acum. În această situație se află *derivabilă, macrosporogeneză, montejús, nucleotid, paraambulacrar, plagiofototrop, plagiogeotrop, pólie, poliol* (pentru ultimul, v. forma mai „veche" *polialcool*), *procariot* etc. Acest aspect reflectă, în același timp, conținutul bogat și nivelul ridicat al manualelor din învățămîntul general și liceal din țara noastră și conferă DREV calitatea de **sursă lexicografică propriu-zisă** pentru dicționarul tezaur al limbii române, noul dicționar, cumulativ, proiectîndu-se ca virtual înlocuitor al manualelor (de botanică, geologie, geometrie, trigonometrie, zoologie), apărute în anul 1962, care figurează actualmente în bibliografia *Dicționarului limbii române* (serie nouă) al Academiei R. S. România.

O importanță deosebită s-a acordat în DREV e x p l i c ă r i i cuvintelor, definiției, concepută astfel încît să răspundă necesităților de informare și posibilităților de înțelegere ale diferitelor categorii de cititori, și a cărei formulă de bază este perifraza, după care urmează adesea sinonime.

Luînd în considerație rezultatul unor sondaje, putem observa că termenii „tehnici" utilizați în cuprinsul definițiilor sînt **accesibili,** chiar dacă ne conducem numai după constatarea că reprezintă, la rîndul lor, **cuvinte-titlu.** Așa, de exemplu, cei zece termeni mai mult sau mai puțin specializați din cuprinsul definiției *camforului* (în ordine alfabetică : *biciclic, celuloid, celonă, cristalin, dextrogir, incolor, izomer, sintetic, terpenă, volatil*) se referă la noțiuni familiare sau în curs de apropriere în procesul de instruire, nu numai în liceele de specialitate, ci și în învățămîntul liceal, în genere (v. și *maree* la definirea termenului *flux, radiații infraroșii* la termenul *incandescență*, sau noțiunile-specie *acvariu, acvaterariu, terariu*, ce încheie explicația termenului *vivariu*). O rezervă : în definirea cuvîntului *ergosterol* se folosește sintagma *secară cornută*, ale cărei corespondente sînt *corn de secară* și *cornul secarei*, care ar fi fost preferabile primei întrucît sugerează într-o măsură mai mare realitatea denumită („ciupercă parazitară...", pe cînd în primul caz i m p r e s i a, ce nu se poate verifica, întrucît sintagma nu apare inserată în dicționar, este aceea de „specie de secară"), cu atît mai mult cu cît cele două corespondente sînt consemnate s.v. *corn*[1]. Sînt folosite, de altfel, și procedeele clasice de corelații în cadrul listei de cuvinte : pentru definirea termenului *văl* apare completarea „palatul[1] moale"; cf. și *cecum*, v. *cec*[2], *uragan* „ciclon (1)".

Deosebit de util și eficient se dovedește sistemul completării definiției prin sinonime, care, de la caz la caz, figurează sau nu drept cuvinte-titlu. Astfel, sinonimele (totale sau parțiale) *belea, balast, povarnă, năpîrcă* ale cuvintelor *angară, lest, velniță, viperă* ocupă un îndreptățit loc în lista de cuvinte, pe cînd termenilor *vorbărie, violină, viorică* (aparținînd limbii comune sau ușor identificabili în cadrul familiei de cuvinte), ce completează explicația titlurilor *verbalism, verbozitate, vioară, viorea*, nu li se acordă același statut. De altfel, raporturile sinonimice au reprezentat o preocupare ce constituie una din reușitele DREV; pentru exemplificare, trimitem, pornind de la cuvîntul-titlu *vîrtej*, la corelațiile ce se stabilesc între acesta și *bulboană, viltoare, vălmășag, buimăceală* (pentru ultimul termen cf. *buimac*); pentru aprecierea justă a poziției lor în vocabularul activ al vorbitorului contemporan, cf. tratamentul sinonimelor *puternic, viguros, musculos* sau *putere, forță, vigoare*, prin care sînt explicați termenii *vînjos* și, respectiv, *vlagă*.

Date fiind schimbările care s-au produs în viața materială în epoca modernă, este îndreptățită inserarea în dicționar a unor termeni ce denumesc obiecte pe cale să devină necunoscute chiar elevilor din mediul rural *(jug, seceră* etc.), dar aceste condiții impuneau, după părerea noastră, o preocupare specială pentru sensurile principale ale unor cuvinte care numesc realități caracteristice acestei ambianțe, ocupațiilor tradiționale și meseriilor. Dacă, în mod evident, nu se simte nevoia

prezentării semnificațiilor celor mai generale ale termenilor *masă, oală, pas, pieptene, scară, scaun* și chiar ale termenilor *opincă, poamă, poliță, sac, sleit*, nu tot așa stau lucrurile, din rațiuni etnografice, în ceea ce privește cuvintele *praftură* (din domeniul fierăriei), *protap* (la car), *traistă, vatră*. (Din același motiv, sinonimul *scoc* al termenului *lăptoc* putea să apară drept cuvînt-titlu.) Aceeași observație se poate face și pentru *tău*, cuvînt regional, ale cărui semnificații de bază pornesc de la ideea de „apă stătătoare" (cf. DLR), sau pentru (a) *vremui*, termen din vorbirea populară care înseamnă în primul rînd „a fi (a se face) vremea urîtă (cu ploaie, ninsoare, viscol)" (cf. și DEX), sens ce apare la Caragiale și Sadoveanu. Înregistrarea pentru aceste cuvinte numai a sensurilor speciale „(Învechit) prăpastie, abis", respectiv „a trece, a se scurge", în conformitate cu criteriile de selecție prezentate în *Prefață*, ni se pare totuși o limitare neprofitabilă chiar în ceea ce privește înțelegerea sensurilor extrase din contextele bibliografice excerptate. Întrucît astfel de cuvinte sînt relativ puțin numeroase, un tratament aparte sau chiar o derogare tacită de la norma stabilită nu ar fi complicat sau nu ar fi perturbat ansamblul (este drept, consemnarea sensurilor de bază pentru cuvinte de tipul *cap, ochi, picior* etc. se justifică prin însăși definirea lor).

Deși nu putem aprecia ponderea și nici posibilitățile de a găsi în alte dicționare (uzuale) explicația cuvintelor și a sensurilor referitoare la realități istorice perimate sau la spații geografice străine, la care s-a renunțat din motive de spațiu tipografic, se poate pune problema de principiu dacă astfel nu s-a făcut o concesie, chiar fără consecințe importante, față de obiectivul pe care și-l propune DREV de a fi un glosar al dificultăților lexicale din manualele școlare (cf. *Prefața*, p. 3, 4). Credem însă că selecția, în favoarea unor astfel de informații, se putea face, aplicînd criteriile fixate, chiar în cuprinsul materialului prezentat, printre cuvinte și sensuri comune (ca și printre derivatele „transparente" sau variantele și sinonimele primelor), cum ar fi numele de arbori *(brad, fag, plop, stejar;* numele mai multor pomi fructiferi nu apar), *cocoș, cîine, pisică*, sau, dintre cuvintele de la litera O: *obicei* (1), *odihnă, oglindă, oraș* (cf. și *fierbător*, cu sinonimul *plonjor*, care nu este dat drept cuvînt-titlu, sau *vizunie*, cuvînt-titlu imediat după *vizuină*).

O altă sugestie pe care o facem, de natură tehnică, are în vedere tot reeditarea dicționarului, a cărui listă de cuvinte va trebui numaidecît augmentată (depășind restricțiile tehnice, ale căror efecte, oricum, contrariază). Considerăm că, pentru prezentarea calității sale de lucrare de cercetare aplicativă originală, era necesară consemnarea bibliografiei excerptate și consultate la redactarea DREV. Bibliografia ar fi pus în evidență, implicit, caracterul selectiv al listei de cuvinte și ar fi justificat însăși prezentarea selectivă a semnificației unor termeni, oferind totodată cititorilor posibilitatea consultării surselor în cazurile în care se simte nevoia unor explicații suplimentare, întrucît, în principiu, la utilizarea dicționarului nu este exclus nici drumul invers: de la termen (definiție, sensuri) la context. Un prilej de propagandă, în sensul bun al cuvîntului, în favoarea lexicografiei l-ar fi constituit, pe de altă parte, inserarea listei principalelor dicționare ale limbii române și mai ales a celor utilizate de redactori pentru confruntări, delimitări etc., oferindu-li-se elevilor elementele perspectivei și preocupărilor domeniului (evoluția istorică a semnificațiilor, originea cuvintelor), după cum binevenită ar fi fost și recomandarea, în același mod, a unor lucrări cu caracter de sinteză privitoare la ansamblul sau la unele compartimente ale lexicului limbii române.

Consultarea lucrării, chiar numai la nivelul și pentru obiectivele pe care și le propune o prezentare (valoarea practică urmînd să se verifice în procesul de învățămînt), permite încă de pe acum să se observe că, pornind de la o idee originală, autorii au realizat un dicționar deosebit de util, care răspunde exigențelor domeniului: un conținut bogat într-un minim de spațiu, o prelucrare riguroasă a materialului, concretizate într-o redactare clară, accesibilă și suplă. Cantitatea și caracterul informațiilor furnizate, ținînd seama de obiectivele propuse și de tehnica prezentării (fără a trece cu vederea nici peste limitele de spațiu tipografic) și, în general, forma în care se prezintă dicționarul trebuie apreciate ca rezultante ale muncii inspirate și competente încorporate în realizarea lui, greu de estimat de către beneficiarii legitimi, dar, prin forța lucrurilor, mai mult sau mai puțin impasibili, ai oricărui instrument perfecționat din domeniul culturii materiale și din sfera realizărilor intelectului.

Iulie 1984

STELIAN DUMISTRĂCEL
Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu nr. 2

Crestomație de literatură română veche, vol. I, Cuvînt înainte de prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu Bușulenga. Coordonatori I. C. Chițimia și Stela Toma, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, 261 p.

În cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu" a fost inițiată elaborarea unei *Crestomații de literatură română veche*, concepută în trei volume, dintre care primul a apărut de curînd. El este rezervat textelor românești cuprinse între 1521 și mijlocul secolului al XVII-lea și a fost redactat de un grup de cercetători, cei mai mulți specialiști în literatura românească veche: Liliana Botez, V. Cândea, Gh. Ceaușescu, I. C. Chițimia, Nedret Mamut, Mihai Moraru, Stela Toma și Cătălina Velculescu, ale căror nume, cu excepția celor aparținînd coordonatorilor, nu figurează, cum ar fi fost de așteptat, pe foaia de titlu a volumului.

Lucrarea debutează printr-un *Cuvînt înainte*, semnat de Zoe Dumitrescu Bușulenga, care face o caldă recomandare volumului. În capitolul introductiv, intitulat *Crestomații și antologii, tipuri și varietăți*, I. C. Chițimia efectuează o succintă trecere în revistă a crestomațiilor anterioare și insistă asupra perspectivei estetice din care a fost elaborată actuala crestomație. După secțiunile *Abrevieri* și *Notă* (în care se dau datele esențiale privind modul în care a fost alcătuită lucrarea), urmează textele propriu-zise. Acestea sînt orînduite în șase secțiuni aparte: I *Diplomatarium: acte și scrisori*, II *Literatură canonică*, III *Literatură omiletică și polemică*, IV *Literatură aulică* (cu subdiviziunile: 1. *Literatură parenetică* și 2. *Literatură juridică*), V *Literatură laică și apocrifă* (cu subdiviziunile: 1. *Romane populare*, 2. *Literatură istoriografică*, 3. *Literatură legendară*, 4. *Literatură oraculară*), VI *Literatură versificată*. Transcrierea fiecărui text este precedată de o scurtă introducere, în care se oferă informații istorico-literare asupra textului respectiv, și este urmată de un comentariu privind valoarea literară a acestuia. La sfîrșitul fiecărui comentariu este anexată *bibliografia*, care cuprinde de regulă două subdiviziuni: *TEXTE* (în care se înregistrează copiile manuscrise și edițiile textului) și *STUDII* (cuprinzînd lucrările consacrate textului respectiv). În *notele* (la transcriere), așezate după rubrica STUDII, sînt cuprinse informații variate, cum ar fi traducerea cuvintelor sau pasajelor slavone și maghiare din cuprinsul textului, glosări de cuvinte, informații asupra numelor de personaje istorice sau de localități etc. Partea finală a volumului cuprinde o *Bibliografie generală*, un *Glosar* (de cuvinte), un *Indice tematic* și un *Indice de nume proprii*.

Vom face în cele ce urmează o serie de considerații asupra modului în care a fost alcătuită lucrarea.

Alegerea textelor. Parcurgerea textelor dovedește că autorii s-au străduit să alcătuiască o amplă culegere de vechi texte românești, care să reunească, pe de o parte, cele mai reprezentative scrieri ale literaturii, înțeleasă în sensul ei cel mai larg, iar, pe de altă parte, texte neliterare (acte, scrisori), care reflectă într-o mai mare măsură decît primele limba vorbită. Este un fapt demn de laudă, întrucît crestomațiile existente (T. Cipariu, Al. Lambrior, B. Cazacu, Al. Niculescu și Fl. Dimitrescu, Ștefan Munteanu și colaboratorii etc.) cuprind, cu o singură excepție, un număr relativ mic de izvoare. Singura lucrare care reunește un mare număr de texte (*Crestomația* lui M. Gaster) reflectă cunoștințele dobîndite asupra literaturii române vechi la sfîrșitul secolului trecut. Este suficient să amintim o serie de texte românești pătrunse în circuitul științific în decursul secolului nostru, cum ar fi *Tetraevanghelul* slavo-român de la Sibiu (1551—1553), *Liturghierul* lui Coresi (1570), *Cartea de cîntece* (1571—1575), *Pravila* lui Lucaci (1581), *Floarea darurilor* (1592—1604), *Scara* lui Varlaam (1602—1613), *Cuvîntul* diaconului Toader (1639) etc., pentru a ne da seama de limitele lucrării lui M. Gaster.

Crestomația de față reunește un număr de 51 de texte (8 neliterare și 43 literare). Alegerea textelor (nu ne referim la cea a fragmentelor reproduse) a fost, în general, bine realizată, cea mai mare parte a scrierilor reprezentative din perioada 1521 — jumătatea secolului al XVII-lea aflîndu-și locul în lucrare: textele rotacizante, tipăriturile lui Coresi și Varlaam, tipăriturile juridice moldovenești și muntenești dintre 1640 și 1652, *Cronograful* lui Moxa (1620), *Alexandria* (1620) etc. Binevenită ni se pare includerea unor texte aparținînd *Paliei istorice* sau concepute în spiritul acesteia, cum ar fi *Cuvîntul pentru Adam și Eva*, *Cuvîntul pentru lemnul crucii*, *Cuvîntul pentru înfeleapta Savila* (primele două inedite). Stăruie totuși o umbră de îndoială în privința traducerii lor la mijlocul secolului al XVII-lea sau mai devreme, întrucît manuscrisul în cuprinsul căruia se află aceste texte (Biblioteca Academiei R. S. România, ms. rom. 469) nu a fost încă datat. În rîndul prezențelor notabile se mai înscriu *Cele douăsprezece vise ale împăratului Sahanci* (intitulat de editori *Visele lui Mamer*) și textele aparținînd literaturii versificate. Unele rezerve se pot formula cu privire la includerea *Învățăturilor lui*

Neagoe Basarab, deoarece opinia efectuării traducerii în perioada 1600—1650, întemeiată pe prezența în text a termenilor *constandă* și *mangăr*, nu ni se pare suficient argumentată. Ambii termeni se regăsesc și în texte posterioare anului 1650 (vezi DA, s.v. *costandă*, și DLR, s.v. *mangăr*).

Cu tot caracterul de subiectivitate pe care îl presupune orice operație de selecție, trebuie să mărturisim că ne-a surprins absența unor texte a căror prezență ar fi contribuit la o definire mai exactă a peisajului literaturii din această perioadă. Ne gîndim, astfel, la unele texte din *Codicele Bratul* (1559 sau 1560), cum ar fi, de exemplu, cel intitulat *Începătură de nuiale* (cel mai vechi text românesc de magie populară), sau la unele apocrife din *Codicele Sturdzan*. Binevenită ar fi fost includerea în lucrare a *Testamentului călugăriței Teofana* (1602), în care se folosește pentru prima dată într-o creație originală expunerea dialogată, sau a *Epitafului* de pe mormîntul lui Stroie Buzescu (1602), text care reprezintă o adevărată pagină de cronică. Din rîndul textelor românești scrise cu alfabet latin ar fi putut să fie reținute, în afara *Cărții de cîntece* (1571—1575), și altele de pe o listă destul de întinsă care cuprinde: *Tatăl nostru* al lui Luca Stroici (1594), *Predica* lui Lovas (1608), *Catehismul* tradus de Gheorghe Buitul (Bratislava, 1635; cunoscut pe baza ediției a II-a din 1703), *Cartea de cîntece* păstrată în copiile lui Mihail Halici-senior (c. 1640) și Gergely Sándor de Agyagfalva (1642) etc. Faptul că nu se indică criteriile după care s-a efectuat selecția textelor ne împiedică să întrezărim motivele pentru care nu a fost reținută în cadrul literaturii istoriografice *Cronica Buzeștilor*, realizată curînd după 1600. Sîntem, în schimb, avertizați (p. 26) că *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche, care cronologic aparține materiei primului volum, urmează să fie inclus în volumul următor. Cum editorii au ținut să nu despartă opera lui Ureche de a celorlalți cronicari din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, credem că ar fi fost mai indicat ca materia primului volum să cuprindă numai textele anterioare anului 1640, cînd prin reînființarea activității tipografice se oferă din nou posibilitatea desfășurării unei ample mișcări literare. În acest fel, volumul I ar fi corespuns unei etape destul de bine conturate în evoluția literaturii vechi. Din perspectiva periodizării trebuie să recunoaștem că mijlocul secolului al XVII-lea, mai exact spus anul 1650, nu are decît o semnificație strict cronologică.

Compartimentarea textelor. Criteriile după care textele au fost împărțite în cele șase secțiuni amintite nu ne sînt cunoscute. Din această cauză, avem cîteva nedumeriri în legătură cu includerea unor texte în cadrul anumitor secțiuni. Nu înțelegem, bunăoară, de ce *Floarea darurilor* figurează alături de *Tîlcul evangheliilor* în secțiunea intitulată *Literatura omiletică și polemică*. Nu mai mică este surprinderea să aflăm înregistrată *Literatura juridică* drept o subdiviziune a *Literaturii aulice*. Ce legătură poate exista între o pravilă de drept canonic, cum este *Pravila* copiată de Lucaci la mănăstirea Putna din îndemnul fostului episcop de Roman, Evtimie, și curtea domnească a Moldovei? Desigur nici una. Ne întrebăm totodată dacă pentru perioada investigată se poate vorbi despre o literatură în limba română care a înflorit la curtea domnitorilor noștri. Faptul că unele tipărituri apar din porunca cutărui sau cutărui domnitor nu este în măsură să evidențieze decît sprijinul acordat de aceștia unor inițiative care s-au luat, de regulă, de persoane activînd în afara curților domnești. Pentru a rămîne tot în domeniul literaturii juridice, e cazul să reamintim că *Pravila* de la Govora apare „din porunca" lui Matei Basarab, dar este o inițiativă a mitropolitului Teofil. De asemenea, *Îndreptarea legii*, deși mai este numită uneori de specialiști *Pravila lui Matei Basarab*, apare din inițiativa mitropolitului Ștefan.

Sursele textelor reproduse. Majoritatea textelor au fost reproduse de editori după originalele acestora. Cînd nu au avut acces la original, ei au reprodus textele după microfilm (*Tetraevanghelul* slavo-român de la Sibiu), facsimile (*Liturghierul* lui Coresi), reproducerile cu caractere chirilice oferite de unii editori (cazul *Cronografului* lui Moxa). Pentru *Legenda duminicii* s-a recurs la textul ediției Teodorescu-Gheție, „comparat (și revăzut) cu facsimilele ms. rom. BAR, nr. 5032". Deși nu se indică sursa pentru *Gromovnicul* reprodus la p. 229, este desupra oricărei îndoieli că reproducerea s-a întemeiat pe transliterația oferită de N. Drăganu, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională", I, 1921—1922, p. 255—256. Ținem să atragem atenția că în cazul *Celor douăsprezece vise ale împăratului Sahanci* sursa indicată la p. 225 (BAR, Filiala Cluj-Napoca, ms. rom. 4390) este greșită. Manuscrisul respectiv aparține Bibliotecii Universitare din Cluj-Napoca, în timp ce textul reprodus este preluat dintr-un manuscris (legat împreună cu cîteva texte tipărite) aparținînd Bibliotecii Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România (cota CRV 31/43).

Reproducerea textelor. În *Nota* editorilor se precizează că textele au fost reproduse în transcriere interpretativă „păstrîndu-se particularitățile dialectale (rotacismul, fonetismele moldovenești sau transilvănene), precum și particularitățile grafice (*ă* pentru *a*, *o* pentru *u* sau invers), ori scrierea diferită a unor cuvinte în același text (*den* și *din*, *pren* și *prin*, *cărtulari*, *cărturar*, forme diftongate sau nediftongate *morte* — *moarte*, *sore* — *soare* etc.); nu s-a

păstrat punctuaţia originalului şi n-au fost redate spiritele sau accentele (decît atunci cînd, acestea din urmă, marcau certe pronunţări regionale sau pentru a se evita omonimii mai greu de sesizat); literele aruncate deasupra s-au transcris în rînd şi s-au completat tacit prescurtările" (p. 27). Din această succintă prezentare a normelor rezultă că nu avem a face cu o transcriere integral interpretativă, de vreme ce s-au păstrat şi unele particularităţi grafice. În privinţa acestora, simpla lor enunţare, neînsoţită de exemple, nu ne poate lămuri asupra conţinutului lor real. Oprindu-ne asupra grafiilor în care apare „*ă* pentru *a*", trebuie să remarcăm că nu ne sînt cunoscute decît foarte puţine exemple de scriere a lui ъ, ь sau ѫ (slovele care redau pe *ă*) în locul lui а. Un asemenea exemplu ni-l oferă textul *Legendei duminicii* (еѫ крⷭтѣ, 183^{r}/14—15), dar nu la exemple de acest tip fac referire editorii, întrucît grafia respectivă a fost transcrisă *va creade* (p. 213). Dacă ei au în vedere scrierea ierurilor sau a iusului mare în exemple de tipul *bătjocori, cănaf, păhar*, atunci ar trebui să ştie că acestea acoperă pronunţări reale. Aceeaşi nelămurire o avem şi în privinţa scrierii lui „*o* pentru *u*". Trecînd peste situaţiile cu acoperire în planul limbii (*Domnezeu, domnitale, domiri* etc.), este posibil ca referirea editorilor să privească scrierea lui о (sau ѡ) în locul lui ѕ (sau оу) în exemple ca *doce, goră, soflet*, pe care unii lingvişti le consideră simple grafii (Al. Rosetti, I. Rizescu), în timp ce alţii le interpretează în sensul rostirii speciale dobîndite de *u* în anumite regiuni (O. Densusianu, I.-A. Candrea, N. Drăganu).

În *Notă* nu se spune nimic referitor la modul în care s-a procedat în cazul greşelilor de scriere. În urma sondajelor efectuate, colaţionînd cu originalele lor scurte fragmente din textele reproduse, am constatat că erorile de scriere sau de tipar au fost îndreptate în mod tacit: *să* **nevoiţi** (p. 40), scris сѣ нєфоицн; **Cîntu** *Domnului* (p. 52), scris къндѕ; **organe** (p. 55), scris ѡргоане; **şi-mi** *găvozdiră* (p. 212), scris шимѫ etc. Cu prilejul sondajelor, am desprins o serie de observaţii privind felul în care s-a realizat transcrierea.

Ca o primă constatare poate fi semnalată lipsa de unitate în respectarea normelor de transcriere aplicate:

a) є la iniţială de silabă a fost, de regulă, echivalat prin *ie*: *să ies* (p. 40), *să spuie* (p. 63) etc. Înregistrăm şi exemple, mai puţin numeroase, în care є a fost echivalat prin *e*: *Şi* **eşi** *împăratul* (p. 184), scris єшн; *Deacii* **eşiră** (p. 184), scris єшнрѫ; *să vor* **măestra** (p. 222), scris мъєстра etc.;

b) deşi se afirmă că s-au menţinut grafiile cu ѳ (ѡ) în cuvintele de tipul *moarte, soare*, fapt care rezultă, de altfel, din parcurgerea textelor, întîlnim totuşi exemple în care ѳ (sau ѡ) au fost echivalate prin *oa*: *la* **moartea** *mea* (p. 39), scris мѳ^{р}тѣ; *Toaderu* (p. 39), scris тоѳєрѕ; *cu* **picioarile** *lor* (p. 57), scris пичѳрилє [1]; **întoarse** *şi* **scoase** (p. 85), scris ѧтѡрсє шн скѡсє; **doamne** *Pilate* (p. 122), scris домнє; *arată* **voao** (p. 211), scris вѡѡ etc.;

c) ѕ (sau оу) final din grafia unor cuvinte apare uneori notat: *tăiatu şi plenu* (p. 39), *m-au căutatu* (p. 39), *va da răspunsu* (p. 142) [2]; cf. şi exemple de grafii similare în care *u* final nu a fost menţinut: *aceştii oşti ce* **au trecut** (p. 37), scris аѕ трєкѕмѕ; *şi* **altor** *creştini* (p. 117), scris алтѳрѕ; *înţelegători* **scripturilor** (p. 118), scris скрнптмѕрнлѡрѕ etc.;

d) ѣ şi ѧ în grafiile de tipul *lege* sînt echivalate cînd prin *ea* (sau *ia*), cînd prin *e*, în unul şi acelaşi text: *să poată* **înţeleage** (p. 118), scris ѧцелѣѫє, dar **să cerce** *lucrure* (p. 117), scris сѣ чѣрчє; *am avut* **nediajde** (p. 122), scris нєдѫ^{ж}дє, dar *după ce-şi* **dede** (p. 121), scris дѣдє; *că nu-i* **ceare** (p. 175), scris чѣрє, dar *de* **aceste** *mici* (p. 174), scris ачѣстє.

e) grafiile дєѧ, днѧ, прєѧ, прнѧ sînt transcrise în trei feluri diferite: **den** *Braşov* (p. 67), scris дєѧ, **pren** *Isus Hristos* (p. 64), scris прєѧ; **di în** *taina* (p. 117), scris днѧ, **de în** *oamen* (p. 173), scris дєѧ; **diin** *piiatră* (p. 170), scris днѧ; **priin** *oşti* (p. 171), scris прнѧ; cf. *şi de mare obidă* **cupriinsă** (p. 122), scris коупрнѧсѫ;

f) aceeaşi lipsă de unitate este vizibilă şi în transcrierea altor grafii: **şi altor** *creştini* (p. 117), scris шалтѳрѕ, dar **ş-a grăi** (p. 122), scris шагражн; *nu iaste* **rea** (p. 141), scris ррѣ, dar *moartea* **rre** (p. 122), scris ррѣ; *le ţin* **aşia** *şi le-au lăsat* **aşea** (în ambele exemple de pe p. 92 grafia este ашѧ); *Iesus* **Cristus** *şi* **Christus** *nouă zis* (în ambele exemple de pe p. 232 grafia este *Christus*); *5 cărţi a lu* **Moisi** (p. 85), scris моуси, dar **Moysi** *îmbla scirbit* (p. 204), scris моуси etc.;

g) literele omise sînt întregite între [ ]: *pă[du]chie* (p. 40), *birefăcă[to]riului* (p. 52) etc.; în alte situaţii ele au fost întregite tacit:

---

[1] Deasupra lui *o* s-a adăugat ulterior litera а de către un cititor al textului.

[2] Necunoaşterea normelor de transliteraţie utilizate de N. Drăganu la reproducerea *Gromovnicului* din c. 1639 a dus la apariţia în transcrierea de la p. 229 a unor forme cu *u* final (*va fi rodu, mai virtosu* etc.); cf. „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", I, 1921—1922, p. 256: *rodŭ, vrătosŭ*, în care *ŭ* notează pe ъ sau ь fără valoare fonetică.

am *spus că simt fecior* (p. 40), scris ас҃пѕ҃ ; cu *mene* **nedestoinicul** (p. 118), scris нед҃ѣтоиникѕ҃ ; *de o* **mineară** (p. 171), scris мнка҃ ; *hii* **omenești** (p. 211), scris ѡмєнєщи ; **sfînta** *venerea* (p. 212), scris сѳжна etc. ;

h) accentul a fost notat sporadic în cazul grafiilor care reflectă reducerea diftongilor *-ęa* la *-ę* și *-ia* la *-ię* : *și ceia ce vor audzi vor învié* (p. 141), *Și voiu avè* (p. 212), *și firbé untul și sărié în seu* (p. 223) ; cf. notarea accentului în *Și* **venè** *un lup* (p. 181), scris вєни. În cele mai multe exemple de acest fel accentul nu a fost notat : *Învie-vor morții* (p. 141), *cît va pute* (p. 155), *ceatăți vor căde* (p. 222), *seul sărie în unt* (p. 223) etc.

O altă constatare ne este prilejuită de o serie de interpretări greșite ale grafiilor, datorate necunoașterii particularităților scrierii chirilice sau a unor fapte de istorie a limbii române. Astfel grafiile în care nu s-a notat vocala finală, întrucît consoana care o precedă era suprascrisă, au fost transcrise ca atare în unele texte : **oamen** *boyați* (p. 173), scris ѡамѣ҃ (= *oameni*), *și* **galben** — *mulțime fără număr* (p. 175), scris гѣ҃бѣ҃ (= *galbeni*) ; *și* **zis** *împăratul văzuiu o mînestergoră unde* **spînzor** *den cer* (p. 223), scris зн҃ (= *zise*) și спѫ҃зо҃ (= *spînzura*) etc. Robi ai literei, dar nu în sensul cel bun, editorii echivalează uneori mecanic literele alfabetului chirilic cu cele ale alfabetului latin, fără a se întreba dacă rezultatul acestor echivalări corespunde sau a corespuns cîndva unor rostiri ale limbii române : **in[t]r-aceeaă** *parte* (p. 35), scris ѧ҆рачѧ (unde ѧ apare în locul lui ѧ, ca urmare a confuziei dintre iusuri) ; *și să mă* **pomenească** (p. 39), scris помінѣ҃къ (= *pomenească*) ; *Obîr-și-se* **luin** (p. 57), scris лѣ҃нь (= *luini* ,,luni'', ca și în вѣ҃нь = *buini* ,,buni'' din același text) ; **toați** *omenii* (p. 222), scris тоацн din greșeală în loc de тоцн ; **zelelia** *să vor micșora* (p. 222), scris зелелѧ (= *zilele*) într-un text în care ѣ alternează cu н în notarea lui *i*, iar ѣ alternează cu ѧ în notarea lui *e* ; *de* **nemul** *de aproape* (p. 223), scris нємѕ҃ (= *neamul*) din același text ; *Văzuiu trei* **călădări** (p. 223), scris кълъдѫ҃н (= *căldări*), cu ъ care închide silaba, fără valoare fonetică etc. Întîlnim însă și atitudinea opusă, de a îndrepta sau întregi unele grafii cu acoperire în planul limbii române : **Dup-ac[e]ia** (p. 37), scris дѣпачѧ (= *dup-acea*) ; *amu scăpat de la* **tătari** (p. 39), scris тътаръ (= *tătari*), *acestii* **cărți** (p. 117), scris кардци (= *carți*), *di îmbe* **părțile** (p. 123), scris пардцнѧ҃ (= *parțile*), *ca și* **floare[a]** *cîmpului* (p. 232), scris *flore* (cu reducerea diftongului *-ęa* la *-ę*, într-un text tipărit cu alfabet latin), *Nime aceia nu* **ști[e]** (p. 232), scris *sti* (= *ști*, formă etimologică, din același text) etc.

Extrem de numeroase sînt lecțiunile greșite pe care le-am înregistrat, din rîndul cărora prezentăm o mică parte : *200 de* **anii** (p. 35), scris анн҃ (cu н surmontat de spirit) ; *Că noi avem* **nădeajde** (p. 35), scris нед҃ѣдѥ҆ж (= *nedeajde*) ; **mărgăritariul** *vostru* (p. 56), scris мъргъритарѣлъ (= *mărgăritarul*) ; **În peliță** *den fată curată* (p. 63), scris ѧ҆пелицѫ (= *împeliță*, vb.), *partea Paliei* **dentii** (p. 85), scris дентъи (grafie lacunară pentru *dentin⟨iu⟩* sau *dentin⟨i⟩*) ; **voivod āl** *Ardealului* (p. 85), scris ѡиниѡдъль (= *voivodăl*) ; **cărturari** *mari* (p. 92), scris къртѣлари (= *cărtulari*) ; *Mathei* **109** (p. 102), scris ,ѳ҃ (= 99) ; **aciastia** *carte* (p. 117), scris ачестѫ (= *această* ; greșeala se repetă pe aceeași pagină) ; *ce* **să** *chiamă* (p. 117), scris ѡ (= *o*) ; **area** *întru sine* (p. 117), scris аре (= *are*) ; *scrie cu* **meșteșug** (p. 118), scris мещерщѣгъ (= *meșterșug*) ; **în** *ruga voastră* (p. 118), scris ѧ҆трѣ (= *întru*) ; *din* **Arimadei** (p. 122), scris аримадєи (= Arimatei) ; **se-au** *avut ucinici* (p. 121), scris кѣ҃ (= *c-au*) ; *moartea* **rre și groadznică** (p. 122), scris ррѣ҃ шн гроазнѫж (= *rrea și groaznică*) ; **Țării** *Moldovei* (p.131), scris църиы (= *Țării*) ; **către** *creștinii* (p. 131), scris кътръ (= *către*) ; **dreptatea** *Dumnedzăului* (p. 131), scris дрептатѣ҃ (= *direptatea*) ; *dar* **voiao** (p. 131), scris воѧѡ (= *voao*) ; *cu* **minele** *sale* (p. 140), scris мжнѣле (= *mînule*) ; *mortul* **îi** *petreacem* (p. 141), scris ѧ҆҃ (= *îl*) ; *Putea-***vei** *să spui* (p. 142), scris вєри (= *veri*) ; *de* **totea** *cărnile* (p. 171), scris тотѣ҃ (= *toate*) ; *ce avea* **grijă** (p. 173), scris гржѥ (= *grije*) ; *lu Priam* **Crai** (p. 181), scris краю (= *Craiu*) ; *și* **de** *se va umplea* (p. 181), scris ле (= *le* ,,li'') ; **în** *apa Tiveriei* (p. 182), scris пре (= *pre*) ; *că-i* **sînt** *nepoți* (p. 182), scris сѣмтъ (= *sîmt*) ; *să* **îndărăpteaze** (p. 184), scris ѧ҆дерептѣзе (= *îndereptează*) ; *de au* **intrat** (p. 184), scris ѧ҆гратъ (= *întrat*) ; *și* **feacu** *rugă* (p. 211), scris ѳѣчѥ (= *feace*) ; *Varchonul* (p. 222), scris ваѧ҆хонѕ҃ (= *Varihonul*) ; *nu se putea pricepe* **nimeni** (p. 222), scris нимѥ (= *nime*) etc. Într-un procent mai mic înregistrăm lecțiuni care deformează complet cuvintele : **mănăstirea** *Sinaei* (p. 117) în loc de *măgura* (мжгѣра), *întru* **împărțiia** *ta* (p. 142) în loc de *împărățiia* (ѧ҆пжржцїа), *cu scroafă* **groasă** (p. 181) în loc de *grasă* (грасѫ), *și* **îndelungată** *vreame* (p. 181) în loc de *îndelungă* (ѧ҆дєлѣ҆гѫ), *pînă* **îm** *ză vară* (p. 222) în loc de *în m⟨ia⟩ză vară* (мзъ варъ), **vor fi** *feciori* (p. 222)

în loc de *vor face* (вѡ ѩа), *vor fi* **pre cometi** (p. 222) în loc de *precupeți* (прекопиɥи), *și* **dop ce le** *toat[e]* (p. 222) în loc de *după ceie* (ѧ҃чиɛ) etc.

La transcrierea textelor s-au produs și omisiuni de cuvinte, marcate de noi între ⟨ ⟩: *318 ⟨de⟩ o[t]ce* (p. 39), *și cum ⟨ai⟩ dzice*[3] (p. 117), *și să vă sp[ă]siți, ⟨amin⟩* (p. 118), *Pentr-aceia ⟨mai⟩ mult amar* (p. 122), *maica ta ce ⟨te⟩ plinge* (p. 123), *ca ⟨a⟩ nește fii iubiți* (p. 131), *și era mîndru ⟨și viteaz⟩ și muri* (p. 181), *și dobîndiră ⟨multe⟩ domnii și țări* (p. 182), *Acesta adună ⟨de pretutindinea săbor, al șaptele⟩ săbor a toată lumea* (p. 183), *318 ⟨de⟩ părinți sfinți* (p. 183), *se vor scula giudeț ⟨pre giudeț⟩* (p. 222), *și vor ⟨vrea⟩ să ia unul de la altul* (p. 222), *nu va*[4] *grăi ⟨de⟩ bine* (p. 222) etc. La p. 211, după fraza *Vedeți hii omenești... de ce spuși voao*, s-a omis fragmentul *Și voiu lăsa pre voi limbi pogîne și vor vărsa sîngele vostru*. La p. 122, prepoziția *pre* din contextul *Dară de-acmu pre cine voiu avea...* nu apare în original.

Translițerația cuvintelor slavone s-a realizat prin aplicarea unui sistem în care unele slove chirilice au fost echivalate prin două sau mai multe litere ale alfabetului latin: ж = *ž* (*Župan*, p. 32) și *j* (*rojdestvo*, p. 85); ѣ = *ě* (*Pověst'*, p. 211) și *ea* (*leato*, p. 67, *leat*, p. 211); ъ = *u* (*Dlugopole*, p. 32), *ŭ* (*Vă leato*, p. 85), *ă* (*prăvoe*, p. 211) și zero (*v*, p. 211, scris вѣ); ь = *i* (*ot Bistrifi*, p. 37) și *'* (*Pověst'*, p. 211); ц = *c* (*o[t]ce*, p. 39) și *ț* (*ot Bistrifi*, p. 37) etc. Literele suprascrise au fost coborîte în rînd, prezența lor fiind uneori indicată între [ ], alteori nu: *o[t]ce* (p. 39) pentru ѡцɛ, dar *te veselit* (p. 33) pentru тɛ вɛ҃лн. Formele abreviate prin suprascriere au fost întregite, uneori însă greșit: *spăsaite se* (p. 37) pentru спснтɛ (= *sp⟨a⟩sites⟨e⟩*), *nibse* (p. 211) pentru нѣсɛ (= *n⟨e⟩b⟨e⟩se*). În rîndul cuvintelor slavone translitterate apare și un cuvînt românesc *Nĕkšul* (p. 32). Nu înțelegem însă motivul pentru care cuvintele ce denumesc numele unor cărți ale *Vechiului Testament* au fost reproduse în prefața *Paliei* cu același corp de litere cu care s-au reprodus cuvintele slavone (vezi p. 85: *1. Bitia, 2. Ishodul* etc.). În *Glosar* ele nu figurează, fapt care ne face să credem că au fost considerate, în mod nejustificat, cuvinte slavone.

Comentariile. Dacă puține texte românești din această perioadă au un caracter laic, nici unul, în schimb, nu are o finalitate literar-artistică. Din această cauză, încercările editorilor s-au îndreptat spre a surprinde în fragmentele reproduse „teme, motive universale, genuri și specii literare (în evoluție), figuri de stil, virtuți de expresie românească, imagini plastice" (p. 27). Comentariile au alunecat însă adeseori pe făgașul prezentării conținutului de idei al fragmentelor reproduse, fapt explicabil de cele mai multe ori prin natura scrierilor respective, care nu se pretează la comentarii literare. Avem însă o obiecție de fond: majoritatea textelor românești din această perioadă fiind traduceri, comentariile nu fac altceva decît să evidențieze teme și figuri de stil proprii unor scrieri, cele mai multe dintre ele religioase, alcătuite în alte spații culturale decît cele românești. Ce interes poate prezenta, din perspectiva valorificării literar-artistice românești, faptul că anafora se regăsește în psalmul al XII-lea și că ulterior a folosit-o și Eminescu (p. 52)? Dacă ni s-ar spune că anafora a fost folosită și de autorii unor creații originale românești din epoca veche și că printre sursele posibile utilizate de aceștia s-a putut număra și textul *Psaltirii*, atunci semnalarea acestei figuri de stil și-ar găsi într-adevăr o justificare. În cazul traducerilor, considerăm că ar fi fost necesar să se încerce depistarea acelor aspecte care aparțin limbajului artistic, confruntîndu-se însă permanent transpunerile românești cu originalele străine corespunzătoare. Numai în acest fel se poate constata dacă traducerile au rămas aservite originalelor străine ori s-au eliberat de sub tutela acestora, oferind soluții originale, care capătă uneori și virtuți stilistice. În privința temelor sau a procedeelor stilistice reflectate de traduceri, acestea interesează, după opinia noastră, în măsura în care se poate dovedi că au fost preluate de creațiile originale românești din epoca veche. Nu putem încheia fără a sublinia faptul că unele comentarii se depărtează neașteptat de mult de conținutul real al textelor. Astfel, la p. 77—78, pe marginea primului verset din psalmul 41 *(În ce chip jeluiaște cerbul la izvoarăle apelor, așa jeluiaște sufletul mieu către tine, Doamne)*, se spune printre altele: „Imaginea cerbului sugerează, în simbolica animalelor, agerimea, iuțeala — trăsături care complinesc firile optimiste, încrezătoare; aspectul măreț al cervideului concură la amplificarea semnificațiilor. «Există, de altfel, un obicei de a înveli morții în piei de cerb, desigur datorită rolului de psihopomp al acestui animal» (Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis Han*, p. 152)" [!?].

Alte observații. Întrucît spațiul nu ne permite să examinăm pe larg și celelalte secțiuni ale crestomației, ne vom limita să prezentăm cîteva observații, cu caracter mai mult sau mai puțin general, referitoare la unele aspecte privind alcătuirea acestora. *Notele* (la transcriere) lipsesc în cazul unor

[3] Scris: ɥнчɛ.

[4] Scris: вѡ҃.

texte care se pretau, de asemenea, la explicaţii cu conţinut lingvistic sau enciclopedic (*Scara* lui Varlaam, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab, Varlaam şi Ioasaf, Gromovnicul*). *Bibliografia* anexată textelor înregistrează, de regulă, principalele lucrări de referinţă. În cazul *Gromovnicului* din c. 1639 era absolut necesar să fie înregistrată lucrarea lui N. Drăganu, publicată, cum am arătat, în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională". Pentru *Învăţăturile lui Neagoe Basarab* şi pentru *Varlaam şi Ioasaf*, trebuia să se înregistreze articolul lui N. A. Ursu, publicat în „Cronica", 16, nr. 43, 1981, p. 5, 8, în care se susţine un punct de vedere nou în privinţa traducătorului acestor texte.

Cîteva observaţii pe marginea *Glosarului* de cuvinte: o formă de singular *somsidz* nu a existat, forma reală fiind *somsid*; *Ţrstva* este o prescurtare a cuvintelor slavone ц⟨а⟩рства sau ц⟨ѣса⟩рства şi, prin urmare, nu trebuia înregistrat; *cruce-obraz* este o locuţiune adverbială (cf. p. 76, nota 8), calchiată după slavonul кр҃то ѡбразно „în formă de cruce", şi nu un substantiv compus denumind un „obiect în formă de cruce"; glosarea „argument editorial" pentru *polojenie* „cuvînt înainte, prefaţă" nu ni se pare indicată; în cazul lui *zgaibă*, sensul indicat („boală de ochi") nu este sigur, cuvîntul putînd avea în contextul respectiv (p. 229) sensul „bubă mică"; *tîlpiri* „ramuri" este rezultatul unei lecţiuni greşite, forma corectă fiind *stîlpări* (cf. în original: стлъпжрнле, cu prima slovă ştearsă aproape în întregime); *peliţă* „trup", conform celor spuse mai sus, nu există în prefaţa *Catehismului*, unde avem a face cu verbul *împeliţă*. Parcurgerea textelor evidenţiază cuvinte care nu au fost înregistrate în *Glosar*, cum ar fi: *nicedînăoră* (p. 142), *prileji* (p. 163), *să solească* (p. 135), *urdziturile* (p. 53), *ustavul* (transcris greşit *ustovul*, p. 118) etc. În sfîrşit, paginile din text la care apar cuvintele înregistrate de *Glosar* nu au fost indicate întotdeauna.

Indicele tematic este bine alcătuit, permiţînd cititorului să se orienteze rapid asupra temelor literare şi a procedeelor stilistice reflectate de texte sau discutate în comentarii.

O ultimă observaţie, care vizează de fapt o problemă de istorie literară. Ipoteza lui D. Şerbu, privind traducerea *Legendei duminicii* în anul 1391 sau 1392, nu rezistă, cum bine se ştie, unui examen ştiinţific riguros. Mai are atunci vreun sens încercarea care se face la p. 211—212 de a o reabilita?

Ajunşi la capătul observaţiilor noastre, vom remarca că neîmplinirile acestui volum pot avea cauze diferite. Două ni se par însă a fi cele mai importante: insuficienta pregătire în materie de transcriere a textelor vechi de care dau dovadă unii dintre autori; faptul că volumul nu a beneficiat de o adevărată coordonare, care ar fi preîntîmpinat cu uşurinţă o bună parte dintre neconcordanţele şi greşelile semnalate. Chiar dacă istoricii literari acordă mai mică importanţă transcrierii textelor, ei nu trebuie să uite nici un moment că prima etapă pe care o străbate interpretarea literară este etapa filologică. O lecţiune eronată va compromite întotdeauna un comentariu, indiferent de ce natură ar fi acesta: lingvistic, istoric sau literar. În consecinţă, privit exclusiv prin prisma realizării transcrierilor, deşi nici concepţia care a orientat comentariile nu ni se pare cea mai indicată, primul volum al *Crestomaţiei de literatură română veche* necesită importante remanieri pentru a putea fi considerat o reuşită.

August 1984

AL. MAREŞ
Institutul de Lingvistică
Bucureşti, str. Spiru Haret 12

MARIA IONIŢĂ, *Cartea vîlvelor. Legende din Munţii Apuseni*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982, 271 p.

Cercetarea folclorului presupune continuarea eforturilor de pînă astăzi. Sînt încă zone care au rămas în afara anchetelor sau care au fost supuse numai unor sondaje neconcludente. Cine se încumetă, cu răbdare şi metodă, să înfrunte dificultăţile începutului se poate bucura de rezultate excepţionale. Ne referim, în primul rînd, la Maria Ioniţă, autoarea unei bogate culegeri de legende din Munţii Apuseni. Este important să arătăm de la început că Maria Ioniţă ştie să culeagă folclor, că ştie să respecte graiul fiecărui informator şi că, pe lîngă pasiunea descoperirii unor interesante aspecte ale culturii populare, o are şi pe aceea a descoperirii şi consemnării cuvîntului rar, păstrat ca floarea de colţ în zona pe care o cercetează.

Culegerea Mariei Ioniţă, intitulată sugestiv *Cartea vîlvelor*, cuprinde şi unele aspecte ale păstoritului şi o variantă în proză a baladei despre ciobanul legat de hoţi, care îşi anunţă stăpînii prin semnale de bucium. Înrudirea apropiată a acestei povestiri cu balada fetei pe care hoţii au legat-o şi i-au furat oile (vezi cartea noastră *Limbă şi cultură populară*,

1983, p. 52—60) este evidentă și putem considera că ea reprezintă un aspect al legendei nordice particular Munților Apuseni. Intenția noastră însă nu este de a ne opri asupra unor forme de cultură populară, ci să stăruim puțin asupra unor elemente de limbă specifice zonei.

Autoarea a întocmit un glosar în care a înregistrat cuvintele considerate rare sau necunoscute, dar lista aceasta este mult mai săracă decît materialul oferit de culegere. Și nici explicațiile nu sînt întotdeauna destul de precise. Parcurgînd cu interes culegerea Mariei Ioniță, am găsit o mare bogăție lexicală, care merită să fie pusă în evidență și asupra căreia merită să atragem luarea-aminte a lexicografilor.

Sînt multe nume care prezintă interes deosebit pentru cercetări viitoare de antroponimie și toponimie, de aceea semnalăm o parte dintre ele: *Bărabă*, poreclă din satul Sohodol (p. 83), *Bîlc*, nume fam. în Suseni (p. 269), *Bogdan*, nume fam. în Măguri-Răcătău și în Păltinei (p. 2, 68, 270), *Bolșa*, nume topic (p. 90), *Bordea*, nume fam. în Muntele Rece, Rîșca (p. 155), *Călian*, nume bărb. în Măguri-Suseni (p. 78), *Cotroanța*, nume de mină (p. 54—55), *Dîlmoc*, nume bărb. în Sohodol (p. 167), *Dorna*, nume topic (p. 86), *Hodin*, nume topic (p. 129), *Huda Sturului*, nume topic (p. 129), *Ijar*, deal în Mărișel (p. 142, 158), *Moroflecu*, nume pers. în Măguri (p. 180). *Moroja*, nume bărb. în Mărișel (p. 143), *Osu/Pleșa Ion a Osului*, nume în Mărișel (p. 80), *Oțăl*, nume bărb. în Măguri (p. 106), *Seretiu*, nume de munte (p. 69, 110, 114, 147), *Șîrdol*, nume topic (p. 105), *Urășa*, nume topic (p. 66), *Vînta*, nume topic (p. 246), *Vușcău*, nume topic (p. 152). În Munții Apuseni se spune și astăzi *Brașeu* în loc de *Brașov* (p. 164).

★

Pl. de la *labă* este *lebe* (p. 178), iar de la *zdranță* este și *zdramțe* și *zdremțe* (p. 179). În locul art. nehot. *o* apare *una*, așa cum îl găsim la meglenoromâni *(ună)* sau la aromâni *(nă*, cu afereza lui *u)*: *una dată* (= o dată), *una femeie* (= o femeie) (p. 43). Verbul *atinge* are fonetismul *atinde*: *îl atinde* (p. 100), *nu v-atindeți* (p. 70, 193).

În locul lui *á* apare *é* în: *dac-o ghet* (= dacă o gați) (p. 49), *să să-nchelțe* (= să se-ncalțe) (p. 64), *să încherce* (= să încarce) (p. 68), *să schepe* (= să scape) (p. 178). După labiala *b* se păstrează *e*: *să nu mă-mbet* (p. 177). În *diboli* „bivoli" (p. 217), *s-o disat* „s-a visat" (p. 125), *dițălu* „vițelul" (p. 231) se remarcă palatalizarea labialelor *b* și *v* urmate de *i* și înlocuirea ei cu *d* + *i* (desigur, prin stadiul *d'* confundabil cu *g'*). În *zbierá, zbierete* grupul consonantic *zb* devine *zd* (p. 46, 198). Verbul *trezí* are forma *strezí*: *să strezî* (p. 63), *s-o strezît* (p. 125).

Uneori se întîlnește proteza lui *a*: *amniroase* (p. 154), *o asîmțît* (p. 132), *ș-o dat de aminte oamenii* (p. 184), *nu ne dăm aminte* (p. 185). Sînt și cazuri de afereză: *ciuaie* „acioaie" (p. 115), *șę* „așe": *drum șe ca drumu n-o fost* (p. 186), *undății* „inundații" (p. 162). Metateza este, de asemenea, cunoscută: *tecera* (p. 115) și pl. *tecerile* (p. 133) reprezintă cuvîntul *cetera*, pl. *ceterile*.

Un interes aparte, pentru perspectivele pe care înțelegem că le deschide în clarificarea lui *bade*, acordăm cuvîntului *boade*, de aceea prezentăm un număr mai mare de contexte: *Vîlva era în formă de muiere. Era îmbrăcată ca o boade oarecum* (p. 76); *Era culcată lîngă o boade de fîn* (p. 82); *Veni on lup și numa on pic nu mă mîncă pă boade* (p. 177); *Tulai Doamne, dă iute să gat boadea asta* (p. 177); [la strîns fînul] *Făcură boadea, o gătară, să dete jos* (p. 179); ...*o început să facă o boade de fîn. Cînd o ajuns cam pă la jumătate, femeia s-o suit pă boade și el da fîn de jos. Zice femeia-sa*: — *Du-te, măi omule, și adă niște proptele ca să proptim boadea, că să cam tiuliță* (p. 180). Genitiv-dativul lui *boade* este *bodii*: *Și ie o rămas în vîrvu bodii* (p. 177). Se vede din exemplele prezentate că sensul cuvîntului *boade* este cel de „grămadă, stog" și este același cu numele *Bode, Bodea*.

Bortă cu sensul „scorbură" se folosește și în Munții Apuseni (p. 263). Deși sîntem în aria termenului *păcurar*, în zona de unde provin textele culese de Maria Ioniță se folosește frecvent *cioban*, fapt care confirmă înregistrările din ALR, serie nouă. *Cioricoi* este un derivat augmentativ de la *cioarec*: [cămăși] *făcute din cioricoi, de cînepă, făcute de muieri* (p. 143). *Colț* are sensul „stîncă", dar și „munte": *Este o hudă pă dincolo de te baji pînă la mnijlocu colțului* (p. 161). *Ciulă*, ca subst., este „lemn gros, trunchi": *D-apoi ca și cum a și tras o ciulă pă unde mere, pă pajiște, pîn iarbă* (p. 172; vezi și p. 156). *Corhac* înseamnă „scorbură" (p. 264), desigur derivat al lui *corh* „piatră mare care iese din trupul unui deal, al unui munte", înrudit cu *corhan* „corh" și cu *corhană* „coastă rîpoasă, plină de pietre". *Hudă* (vezi mai sus *colț)* și *hodoabă*: *Cîte hodoabe și rîpti s-o făcut din bălaurii aceia cînd o pticat* (p. 145) înseamnă „gaură". Dar *hudă* mai are și sensul „pemniță, pivniță" (p. 215). *A îneca* se mai păstrează cu sensul „a omori", „a rupe, a mușca": *Vai de mine, unde mni-ai stat atîta și n-ai mai venit? De stai atîta și mă mîncă lupu și mă-neacă!* (p. 179); *Da s-a duce, că poate că iară a mai veni și o-a mai îneca* (p. 179); *Că dacă te văd pîngă casă ie tăt-tăt-tăt te-nec și nu te las. Te-nec ca pă hoț* (p. 231; pentru sens, vezi și p. 265). Neobișnuit este *lalte* în loc de „celelalte": ...*să duce înainte la*

tăte lalte (p. 140). *Lemn* este întrebuințat și cu sensul vechi de „arbore": *Și rupe și lemne mari, sîlhe* (p. 65). *Liuliță* „a legăna" se explică prin interj. *liuli-liuli*; pentru context, vezi sub *boade*, citatul de la p. 180. Interesant și neobișnuit este *molhaș* „mușchi": *Trecînd acolo păstă on gros, cum copilu era mic și molhaș mult, era cît pă ce să să afunde în el* (p. 138). Cuvîntul nu este înregistrat în DLR. Verbul *montări* înseamnă „a sta la munte vara, la stînă cu oile și cu vitele": *Montăre în Negurile de Sus* (p. 138), sens pe care îl are și expr. *a sta la montărit* (p. 146). *Muroile* este fem. pl. de la *muroi* „moroi": *...lasă caprele să mînce mugur, să nu le strîce muroile* (p. 140). *Mutătură* înseamnă „stînă", „gospodăria de vară a păstorului": *O avut bunicu mutătură în pădure, așe cum era mai demult. Și ave coș cu vatră mare. Își făcuse bunica tatii de cină și pusese la tăț copiii p-acolo pîn stînă să mănînce* (p. 73). *Neclad* este folosit cu sensul „lemn mare de pus pe foc" (p. 69, 265). *Podișor* în contextul *O vide că ie niște unsori de pă podișor* (p. 237) are sensul „firidă, nișă în zid", cum se întîlnește și prin Bucovina. În DLR nu se înregistrează *poldaș, -uri* „partea de jos a jgheabului pe care alunecă lemne; podul acestui jgheab" (p. 69; pentru sens, vezi p. 266). Verbul *prădá* circulă cu sensul „a risipi": *Marț noaptea o venit și o dat în fereastă cu budiu, o prădat banii tăț, auru și arjintu, în mnijlocu căsii* (p. 126). *Sîlhă*, pl. *sîlhe*, înseamnă „brad": *Vine pă drum așe și în loc de botă ave o sîlhă cît o fost de mare în codru* (p. 67); *Și rupe și lemne mari, sîlhe* (p. 65; vezi și p. 75, 268). În cartea Mariei Ioniță găsim cuvîntul *șercan* cu sensul „șarpe, balaur": *Uitîndu-să în sus, numa vede on cap de șercan, cît on cap de mniel și gros...* (p. 154); *Iacă de aici o văzut lumea că era șercanu, zgriminteșu, care purta norii aceia grei* (p. 168). Prin *șercan*, *șărcan* se explică nume precum *Șărcaia*, *Șărcăleanu*. *Țop* apare în titlul *Țopii și vîlva* și se folosește ca poreclă pentru unii locuitori ai Apusenilor (vezi și fem. *țoapă* „soția țopului", p. 88, 89). *Und*, în contextul *Încă s-u culcat on pic pă undu ala de boade* (p. 180), are sensul, probabil, de „undă", „ridicătură" și este masculinul neobișnuit al acestuia.

Iunie 1984

ION POPESCU-SIRETEANU
Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

HELMUTH FRISCH, *Beiträge zu den Beziehungen zwischen der europäischen und der rumänischen Linguistik*, Bochum—Bukarest, Studienverlag dr. Norbert Brockmeyer, Meridiane Verlag, 1983, 324 p.

Istoria lingvisticii românești preocupă de mai mult timp pe cîțiva cercetători străini. Printre aceștia, lingvistul german din Bochum Helmuth Frisch s-a impus cu cîteva studii mai vechi consacrate lui B. P. Hasdeu, începuturilor lingvisticii românești și evaluării critice din perspectiva lingvisticii generale a activității lexicografice românești în evoluția ei. Ultima sa lucrare, coeditare germano-română, se ocupă de relațiile dintre lingvistica europeană și română în secolul al XIX-lea. După cum rezultă și din subtitlurile sale, lucrarea urmărește paralel două planuri: istoria lingvisticii românești din secolul al XIX-lea și principalele curente filologice ale aceluiași secol. După un capitol introductiv cu clare preliminarii teoretice, autorul își organizează expunerea în trei capitole: **1**. *Româna în cercetările străinilor*; **2**. *Curente ideologice europene în filologia românească*; **3**. *Lingvistica românească (din ultimul pătrar al secolului al XIX-lea), în raport cu cea mondială*. Concluzia autorului confirmă, completează și corectează observațiile cercetărilor mai vechi referitoare la ecoul curentelor filozofice și filologice ale secolului al XIX-lea în lucrările filologilor români. În ceea ce privește istoria lingvisticii românești, H. Frisch subliniază faptul că aceasta reprezintă în fond o evoluție „en miniature" (p. 280) a istoriei lingvisticii în general, în care pot fi surprinse, desigur, și nuanțele specifice gînditorilor români. Printre acestea, faptul că este greu de găsit o mișcare lingvistică în vreo țară în care asemenea României faptele lingvistice să fie aduse atît de insistent în sprijinul argumentării istorice, filologii noștri realizînd în secolul al XIX-lea adevărate studii interdisciplinare. Convins fiind că numai prin examinarea evoluției lingvisticii și din alte țări europene se poate scrie o istorie cuprinzătoare a acestei discipline, autorul insistă asupra a două constatări generale importante: caracterul pregnant raționalist și determinist al filozofiei limbii în secolul considerat ca fiind al lingvisticii comparativ-istorice și asemănarea existentă în orientarea lucrărilor teoretice de lingvistică între secolul nostru și cel precedent, ceea ce contrazice afirmațiile referitoare la „deosebirea uriașă" dintre ele.

FLORA ȘUTEU

ION POPESCU-SIRETEANU, *Limbă și cultură populară. Din istoria lexicului românesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 320 p.

După cum își caracterizează autorul opera, ea „este o lucrare de etimologie și de sugestii etimologice, pornind de la cîteva dintre coordonatele fundamentale ale culturii populare, cuprinse în motivul *oile pierdute*, din care ... descinde și *Miorița*" (p. 12).

Foarte bogată în informații lingvistice, etnofolclorice și istorice, cartea cercetătorului ieșean șochează cititorul prin „noutatea" etimologiilor propuse, chiar dacă acestea nu sînt considerate soluții definitive, ci doar „cele mai acceptabile" în stadiul actual al problemei (p. 313): *doină* are la origine substantivul *oaie*, în forma de plural *oi*, fiind inițial un „cîntec de oi"; *duios* provine din *doi*; *doică* cu varianta *daică* sînt, de asemenea, derivat de la *doi* și *dai*; *lerui ler* se explică și el din substantivul *oaie*, prin falsa analiză a unei sintagme: *oile lui*; în sfîrșit, *horă*, la rîndul său, este creat în limba română din interjecția *hore* și subst. *horde* „locuri în care păcurarii își poartă turmele". Discutînd etimologiile cuvintelor amintite mai sus, autorul atrage în discuție explicații etimologice pentru un număr mare de cuvinte cu care acestea se înrudesc: *doinic*, *doinuș*, *ioi* interj., *lele* subst., *hurui* și *hurdui* etc.

Date fiind importanța subiectului și amploarea cercetării, este de așteptat reacția specialiștilor în etimologie la această carte plină de soluții surprinzătoare.

FLORA ȘUTEU

Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar. Coordonatori Gheorghe Pop, Ion Chiș Șter, Baia Mare, 1983, 462 p. + 1 hartă.

Monografia se tipărește sub auspiciile Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al județului Maramureș și Centrului de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă. În afară de coordonatori, studiile sînt semnate de Nicolae Felecan, Tănase Filip, Victor Iancu, Codreanu Moldovan, Eugenia Nistorică, Valeriu Palaghiță, Gheorghe Radu și Ana Varna, membri ai colegiului de redacție. În calitate de colaboratori ai acestora în elaborarea unor studii apar și Georgeta Labina, Doru Arsene, Marioara Dan, Paul Orha, Adriana Istrate, Elena Florian, Maria Țințar, Aurelia Tirșar, Emilia Berindan, Florica Levendula, Rodica Corzan și Doina Ilieș. Cea mai mare parte a lucrării este consacrată etnografiei și folclorului (p. 163—416). Studiul graiului (p. 63—132) este prezentat în patru capitole : 1. *Fonetică și fonologie*, 2. *Structura și dinamica vocabularului :* a) *Lexicul general*, b) *Terminologia meseriilor*), 3. *Morfologie*, 4. *Sintaxă*.

Lucrarea, modest caracterizată de autori ca „încercare de studiu monografic", este frumos îngrijită, bogată în fapte, cu comentarii la obiect. Ea cuprinde și multe ilustrații de interes etnografic, încheindu-se printr-o anexă cu 11 texte dialectale în transcriere fonetică.

FLORA ȘUTEU

Caietul cercului de studii, I, Timișoara, Tipografia Universității, 1983, 198 p.

Prima culegere de comunicări ale unui cerc de studii care își desfășoară activitatea în cadrul Centrului de Științe Sociale al Universității din Timișoara apare ca omagiu pentru cei 65 de ani de la *Unirea cea Mare* (1918) și pentru cei 20 de ani de la înființarea centrului.

Volumul cuprinde trei secțiuni : I. *Dialectologie, toponimie ;* II. *Stilistică, poetică ;* III. *Științe sociale*. Lucrările cuprinse în primele două secțiuni, interesînd toate pe lingviști, tratează despre *istoria slavisticii* (G. Ivănescu), *lexicul regional* în general și cel bănățean în special, cu implicațiile lui în lexicografie, istoria limbii române literare și toponimie (Doina Babeu, Paulina Cheie, Mihaela Chioreanu, Sergiu Drincu, Viorica Grecu, Maria Purdela Sitaru, Rodica Sufletel și Livia Vasiluță), *lexicul poetic arghezian* (Liviu Petru Bercea), *cel eminescian* (Crișu Dascălu), *poezia lui B. Fundoianu* (Eugen Dorcescu), *clișeul criticii literare* (Doina Bogdan Dascălu), *versul tradițional românesc* (I. Funeriu), *textul publicistic românesc din secolul al XIX-lea* (Maria Foarță și D. Vlăduț) și *creația lexicală la copii* (Smaranda Vultur).

Deosebit de interesant prin larga viziune pe care o ilustrează, volumul merită toată atenția cercetătorilor din domeniu.

FLORA ȘUTEU

HEINRICH F. PLETT, *Știința textului și analiza de text. Semiotică, lingvistică, retorică*. În românește de Speranța Stănescu, București, Editura Univers, 1983, 445 p.

Gramatica textului este o orientare lingvistică recentă. Lucrarea lui H. F. Plett, profesor de anglistică la Universitatea din Essen (R.F.G.), poate servi cititorului român ca introducere în problematica de ultimă oră a unei teorii semiotice a textului. Ea este interesantă mai ales pentru concepția lingvistică asupra textualității, pe care autorul o subliniază în repetate rînduri. Prima parte a lucrării, intitulată *De la știința literaturii la știința textului*, își propune să clarifice din numeroase puncte de vedere conceptele de t e x t și l i t e r a t u r ă, dînd și cîteva sugestive modele de analiză de text. Partea a II-a își propune să parcurgă drumul invers, *De la știința textului la știința literaturii*, urmărind să definească l i t e r a r i t a t e a și să elaboreze un model de estetică a textului,

ceea ce în concepția autorului impune o descriere a figurilor retorice (fonetice, morfologice, sintactice, semantice și grafemice), în scopul promovării unei științe „integratoare" a literaturii.

Deși nu este deosebit de ușor de citit și nici întotdeauna de o cuceritoare limpezime, lucrarea lui Heinrich F. Plett este de cel mai mare interes pentru toți cei dornici să se informeze cu privire la mișcarea de idei din domeniul „analizei literare" și al „analizei de text".

FLORA ȘUTEU

SÁMUEL GYARMATHI, *Grammatical Proof of the Affinity of the Hungarian Language with Languages of Fennic Origin*. Translated, annotated and introduced by Victor E. Hanzeli, University of Washington Seattle, Washington, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1983, 327 p.

În acțiunea de valorificare a monumentelor istoriei lingvisticii mondiale, în seria de *Clasici ai lingvisticii* (1800—1925), cunoscuta editură olandeză publică în traducere engleză opera principală a marelui filolog maghiar al secolului al XVIII-lea Sámuel Gyarmathi (1751—1830): *Affinitas linguae hungaricae cum linguis fennicae originis grammatice demonstrata* (Göttingen, 1799). Legată în mod direct de Transilvania (Gyarmathi s-a născut și a murit la Cluj, făcîndu-și studiile liceale la Aiud și Zalău, activînd o parte din timp la Deva), opera lingvistică a lui Sámuel Gyarmathi interesează pe cercetătorii limbii române și prin faptul că, după cum a dovedit cercetătorul maghiar Ferenc Bakos, el a făcut anchete dialectale printre români, înregistrînd termeni din româna vorbită în provincia sa natală.

Totodată, cunoașterea operei filologului maghiar interesează pe cei care studiază istoria lingvisticii pentru a cuprinde într-un orizont cît mai larg mișcarea filologică din provinciile românești în secolele al XVIII-lea — al XIX-lea.

Lucrarea publicată în volumul prezentat, prima din seria integrală a operelor lui Gyarmathi pe care editura din Amsterdam își propune să le tipărească, este deosebit de importantă pentru filologia maghiară și mondială. Ea este prima demonstrație științifică a apartenenței limbii maghiare la familia fino-ugrică.

FLORA ȘUTEU

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1984*

OAMENII DE ȘTIINȚĂ ȘI PACEA

MICLĂU PAUL, Dialog, **3**, p. 240—241.

ANIVERSĂRI

1. Omagiu. 23 August 1944, **4**, p. 245.
2. GRECU VICTOR V., Cultivarea limbii române în „Tribuna" din Sibiu, **6**, p. 461—464.
3. MATEI CONSTANTIN, Mărturii biografice inedite despre Lazăr Șăineanu, **6**, p. 465—467.

LINGVISTICĂ GENERALĂ

4. DASCĂLU LAURENȚIA, Aspecte teoretice ale cercetării intonației, **2**, p. 83—94.
5. DIACONESCU PAULA, Gîndirea stilistică la Tudor Vianu, **5**, p. 373—380.
6. POP LIANA, O tipologie intuitivă a conversației în locuțiuni verbale românești, **5**, p. 381—385.
Vezi și 5, 43, 50, 66, 79, 87, 91.

GRAMATICĂ

7. BEREA GĂGEANU ELENA, Complementul consecutiv, **1**, p. 3—13.
8. BÎTEA IOAN N., *Adică* apozitiv vs. *(și) anume* apozitiv în limba română contemporană, **5**, p. 394—404.
9. NEAMȚU G. G., Pronume, adjective pronominale și adverbe exclamative, **6**, p. 468—475.
10. PANĂ DINDELEGAN GABRIELA, O paralelă logico-sintactică între adjectiv și verb: adjective în construcții reciproce și reflexive, **5**, p. 386—393.
Vezi și 22, 26, 40, 41, 44, 48, 52, 70, 89, 92, 93.

VOCABULAR

11. AVRAM ANDREI, Note etimologice, **3**, p. 185—190.
12. BERCEA LIVIUS PETRU, Note lexicale, **5**, p. 405—406.
13. BUGEANU DAN, *Ojă*. Atestări, **1**, p. 21—22.
14. FRÂNCU C., Vechimea unei „particularități a românei actuale": folosirea lui *doar* în loc de *numai*, **2**, p. 95—106.
15. GUȚU MODEST, Cîteva remarci cu privire la unele forme ale terminologiei zoologice românești, **1**, p. 14—17.
16. IONESCU ADRIANA, *Butură, butuc*; *fluture*. Precizări etimologice, **6**, p. 476—479.
17. PĂUN CONSTANTIN, Atestarea și etimologia unor termeni tehnici din limba română contemporană, **2**, p. 107—111.
18. POPESCU-SIRETEANU ION, Din terminologia păstorească: *străgheată*, **6**, p. 480—484.
19. POPESCU-SIRETEANU ION, Etimologia cuvîntului *oină*, **5**, p. 407—409.
20. SUCIU EMIL, Note etimologice privitoare la unele împrumuturi din limba turcă (III), **1**, p. 18—20.

---

* Trimiterile din cadrul fiecărei rubrici se fac la numărul de ordine al articolelor din acest sumar.

21. ŞTEFAN ION, Un cuvînt al antichităţii greceşti în limba română, **3**, p. 181—184.
Vezi şi 6, 23, 24, 25, 35, 39, 51, 53, 58, 60, 61, 62, 67, 68, 76, 77, 80, 88.

LIMBĂ LITERARĂ

22. DAVID DOINA, Conective interpropoziţionale în româna literară din jurul anului 1900, **1**, p. 23—33.
23. MAREŞ LUCREŢIA, Regionalisme moldoveneşti acceptate în limba română literară actuală, I, **1**, p. 34—43; II, **3**, p. 199—208.
24. PURDELA SITARU MARIA, Termeni de medicină populară în lucrările primei generaţii de medici români, **6**, p. 485—491.
25. TOHĂNEANU G. I., *Constelat*, **2**, p. 112—118.
Vezi şi 21, 46, 54, 65, 82, 85.

ISTORIA LIMBII

26. FRÂNCU C., Din istoria perfectului simplu : formele de tipul *zisei*, **5**, p. 426—436.
Vezi şi 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 26, 32, 55, 67, 76, 77, 81, 82, 85, 88.

FILOLOGIE

27. ANGHELESCU MIRCEA, O „carte populară" puţin studiată: *Cele 12 vise ale lui Mamer*, **6**, p. 503—507.
28. CHIVU GH., Versuri satirice cu pretext medical din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, **2**, p. 133—136.
29. DIMA EUGENIA, Alecu Văcărescu, traducător al *Erotocritului*, **6**, p. 492—502.
30. MAREŞ AL., Datarea *Psaltirilor Scheiană* şi *Voroneţeană*, **3**, p. 191—198.
31. MAREŞ ALEXANDRU, Observaţii pe marginea unui vechi imn religios, **5**, p. 410—413.
32. MOLDOVANU DRAGOŞ, Miscellanea philologica, **5**, p. 414—425.
33. ONU LIVIU, Concordanţe lingvistice sau capcanele stabilirii paternităţii unui text. Probleme de metodă, I, **1**, p. 44—54; II, **2**, p. 119—132.
34. ZUGUN PETRU, O inadvertenţă editorială în *Epigonii*, **1**, p. 55—57.
Vezi şi 45, 47, 59, 63, 75, 90.

ONOMASTICĂ

35. FRĂŢILĂ V., *Sălbăgel* şi alte toponime din vestul României, **6**, p. 522—525.
36. MODORAN FILOFTEIA, Nume de ostroave ale Dunării în harta maiorului Şonţu din 1829, **6**, p. 514—521.
37. PĂLTĂNEA PAUL V., Din toponimia judeţului Galaţi. Nume dispărute din bazinul Bîrladului şi Siretului, **6**, p. 508—513.
Vezi şi 80.

PREDAREA LIMBII

38. MUREŞANU ILEANA, Erori în învăţarea limbii române de către străini (cu referire specială la studenţii greci), **3**, p. 212—217.

CULTIVAREA LIMBII

39. BUGEANU DAN, Note lexicale, **3**, p. 209—211.
40. DRAGOMIRESCU GH. N., „Coordonarea adversativă" a concesivei cu regenta ei?, **6**, p. 526—530.
41. FLOREA MELANIA, Unele tendinţe în sintaxa grupului nominal din limba română contemporană, **1**, p. 58—65.
Vezi şi 1, 48, 72.

ORTOGRAFIE

42. TURCULEȚ ADRIAN, Unele aspecte ale aplicării principiului morfologic în ortografia actuală, **3**, p. 171—180.
Vezi și 49, 50, 65, 72.

DICSUȚII

43. BERCA OLIMPIA și DORCESCU EUGEN, Metaforă și interpretant, **2**, p. 137—141.
44. POP LIANA, Prezumtiv și presupoziție, **2**, p. 142—148.
45. URSU N. A., Paternitatea piesei *Occisio Gregorii Vodae* și câteva chestiuni de metodologie, **3**, p. 218—228.

NOTE ȘI COMENTARII

46. GHEȚIE ION, În legătură cu dialectele literare ale limbii române, **5**, p. 437—443.
47. URSU N. A., Despre metodă în stabilirea paternității unui text anonim, **6**, p. 531—533.

CONSULTAȚII

48. AVRAM MIOARA, *Îmi cer scuze* sau *vă cer scuze?*, **5**, p. 444—447.
49. DOOM V : POPESCU-MARIN MAGDALENA, Soluții normative pentru unele categorii de termeni tehnico-științifici, **1**, p. 66—68.
50. DOOM VI : AVRAM MIOARA, Variante din normă și alte variante, **2**, p. 149—151.
51. ȘUTEU FLORA, *Voce* și *sonoritate*, **3**, p. 229—230.

RECENZII

52. BÎTEA IOAN N. : Melania Florea, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 — **1**, p. 69—74.
53. CATRINOIU RODICA : Valeriu Nistor, Smaranda Vultur, Ioan Vultur, *Culegere de exerciții semantice pentru studenții străini care învață limba română*, Timișoara, Tipografia Universității, 1983 — **3**, p. 235—236.
54. CHIVU GH. : Olimpia Berca, *Dicționar istoric de rime (Dosoftei—Arghezi)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 — **5**, p. 450—453.
55. DOBRE MARIA : Ilie Dan, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1983 — **5**, p. 453—455.
56. DOCA GH. : Iuri Zaiuncikovski, Tatiana Nicolescu, Tamara Repina, *Ucebnik ruminskogo iazika*, Moskva, Vîssaia școla, 1982 — **1**, p. 74—77.
57. DUMISTRĂCEL STELIAN : *Dicționarul limbii române pentru elevi (DREV)*, elaborat de un colectiv, redactori responsabili Luiza Seche și Mircea Seche, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983 — **6**, p. 534—536.
58. GHEȚIE ION : *Limba română literară în secolul al XVIII-lea*, I, *Lexicul tipăriturilor blăjene în perioada 1750—1760*, Timișoara, 1982 — **3**, p. 231.
59. MAREȘ ALEXANDRU : *Crestomație de literatură română veche*, vol. I, Cuvînt înainte de prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu Bușulenga. Coordonatori I. C. Chițimia și Stela Toma, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984 — **6**, p. 537—542.
60. POPESCU-SIRETEANU ION : Petru Caraman, *Literatură populară*. Antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru (Caietele Arhivei de folclor, III), Iași, 1983 — **2**, p. 157—159.
61. POPESCU-SIRETEANU ION : Lucia Cireș și Lucia Bredan, *Descîntece din Moldova. Texte inedite* (Caietele Arhivei de folclor, II), Iași, 1982 — **2**, p. 159—160.
62. POPESCU-SIRETEANU ION : Maria Ioniță, *Cartea vîlvelor. Legende din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982 — **6**, p. 542—544.

63. RIZESCU I. : *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, București, Tipografia Universității, 1982 — **3**, p. 231—233.
64. ȘANDRU-OLTEANU TUDORA : Constantin Negreanu, *Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 — **3**, p. 233—235.
65. TURCULEȚ ADRIAN : Alf Lombard, Constantin Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, Lund—București, CWK Gleerup Lund — Editura Academiei R. S. România, 1982 — **2**, p. 152—157.
66. WALD LUCIA : E. F. Konrad Koerner, *Ferdinand de Saussure. Genesis y evolucion de su pensamiento en el marco de la lingüistica occidental*, Madrid, Gredos, 1982—**5**, p. 448—450.

NOTE BIBLIOGRAFICE

67. Arvinte Vasile, *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Flora Șuteu) — **5**, p. 456.
68. Brâncuș Grigore, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Ion Gheție) — **5**, p. 456.
69. *Caietul cercului de studii*, I, Timișoara, Tipografia Universității (Flora Șuteu) — **6**, p. 546.
70. Coja Ion, *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Valeria Guțu Romalo) — **2**, p. 162.
71. *Dacoromania. 1920—1948. Bibliografie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (A.G.) — **1**, p.79.
72. Drincu Sergiu, *Semnele ortografice și de punctuație în limba română. Norme și exerciții*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Flora Șuteu) — **1**, p. 79—80.
73. Felix Jiří, *Sbirka rumunských textů jazykovědných. Culegere de texte românești de lingvistică*, Praga, Univerzita Karlova, 1983 (Laura Vasiliu) — **5**, p. 457.
74. Frish Helmuth, *Beiträge zu den Beziehungen zwischen der europäischen und der rumänischen Linguistik*, Bochum—Bukarest, Studienverlag dr. Norbert Brockmeyer, Meridiane Verlag, 1983 (Flora Șuteu) — **6**, p. 545.
75. Gaster M., *Literatura populară română*. Ediție, prefață și note de Mircea Anghelescu, București, Editura Minerva, 1983 (Al. Mareș) — **3**, p. 237.
76. Gămulescu Dorin, *Influențe românești în limbile slave de sud*, I, *Sîrbocroata*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Flora Șuteu) — **2**, p. 163.
77. Giuglea George, *Cuvinte românești și romanice. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*. Ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Flora Șuteu) — **2**, p. 162—163.
78. *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*. Coordonatori Gheorghe Pop, Ion Chiș Șter Baia Mare, 1983 (Flora Șuteu) — **6**, p. 546.
79. Gyarmathi Sámuel, *Grammatical Proof of the Affinity of the Hungarian Language with Languages of Fennic Origin*. Translated, annotated and introduced by Victor E. Hanzeli, University of Washington Seattle, Washington, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1983 (Flora Șuteu) — **6**, p. 547.
80. Iordan Iorgu, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Marius Sala) — **1**, p. 78.
81. Iordan Iorgu, *Istoria limbii române (Pe-nțelesul tuturora)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Mioara Avram) — **1**, p. 80.
82. Mancaș Mihaela, *Limbajul românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Valeria Guțu Romalo) — **1**, p. 78—79.
83. *Materiale și cercetări dialectale*, II, Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Filologie, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, Cluj-Napoca, 1983 (Ion Gheție) — **2**, p. 163—164.
84. Mirea George, *Junimea, implicații lingvistice*, Iași, Editura Junimea, 1983 (A.G.) — **1**, p. 79.
85. Munteanu Ștefan, Țâra Vasile D., *Istoria limbii române literare*. Ediție revizuită și adăugită, București, Editura Didactică și Pedagogică, [1983] (Ion Gheție) — **1**, p. 78.
86. Oallde Petru, *Lupta pentru limbă românească în Banat. Apărarea și afirmarea limbii române, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Timișoara, Editura Facla, 1983 (Ion Gheție) — **3**, p. 238—239.
87. Plett Heinrich F., *Știința textului și analiza de text. Semiotică, lingvistică, retorică*, București, Editura Univers, 1983 (Flora Șuteu) — **6**, p. 546—547.
88. Popescu-Sireteanu Ion, *Limbă și cultură populară. Din istoria lexicului românesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983 (Flora Șuteu) -- **6**, p. 545.

89. Skårup Povl, *Les conditionnels du vieux daco-roumain*, în „[Pré]publications", Forsknian og undervisning VED, Romansk Institut — Aarhus Universitet, nr. 78, decembrie 1982 (Flora Şuteu) — **5**, p. 457.
90. Ştrempel Gabriel, *Catalogul manuscriselor româneşti. B.A.R. 1601—3100*, II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 (Al. Mareş) — **3**, p. 238.
91. *Theoretical Issues in Contrastive Linguistics*, Edited by Jacek Fisiak, Adam Mickiewicz University, Poznán, Amsterdam, John Benjamins B. V., 1980 (Flora Şuteu) — **5**, p. 457—458.
92. Toşa Alexandru, *Elemente de morfologie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 (Flora Şuteu) — **2**, p. 162.
93. Zugun Petru, *Cuvîntul. Studiu gramatical*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983 (L.V.) — **3**, p. 237.

DIVERSE

94. Cărţi şi reviste primite la redacţie, **2**, p. 165; **3**, p. 242—243.
95. DĂNĂILĂ ION şi POPA ELEONORA, Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **26**, 1983), **4**, p. 227—370.
96. ŞUTEU FLORA şi VASILIU LAURA, Indicele revistei „Limba română" pe anul 1984, **6**, p. 553—576.

INDICELE REVISTEI PE ANUL 1984*

INDICE DE MATERII

A

ACCENT, schimbare de ~ 188.

ACORD, ~ în caz al articolului demonstrativ 60; ~ al articolului posesiv 65; ~ al adjectivului 65; ~ al apoziției 60–63.

ACT DE VORBIRE, prezumția și presupoziția ca ~ 142–145; teoria ~ în studiul literaturii 374–377.

ADJECTIV, topica ~ 63–64; identitate logico-semantică între ~ și verb 386–393; ~ pronominal exclamativ 468–475; ~ pronominal interogativ 473; ~ pronominal relativ 473; ~ reciproc 388–390; ~ reflexiv 391.

ADVERB, complement consecutiv exprimat prin ~ 10–11; concurență între ~ cu sens restrictiv 95–104; ~ corelativ al unui gerunziu cu valoare consecutivă 9; delimitarea ~ de conjuncție 403; ~ folosit ca prepoziție de vorbitori nativi greci 215; ~ corelativ omonim cu o conjuncție 527–528; ~ exclamativ 468–475; ~ interogativ 473; regent al unui complement consecutiv 4–5, 6; ~ relativ 473.

AFECTIV, propoziție cu conținut ~ 468.

AFEREZĂ, exemple de ~ în texte de literatură populară 157; ~ în vocabularul descîntecelor 160; ~ lui *a* 543; ~ lui *ă* 177; ~ lui *i* într-un împrumut din turcă 19; ~ lui *î* 177.

ALBANEZĂ, corespondențe fonetice și lexicale între ~ și română 477–479.

ANAFORĂ, exemplu de ~ în primele texte românești 541.

ANALIZĂ, raportul dintre ~ distribuțională și transformațională 73–74; perspectiva semiotică în ~ literară 546–547.

ANAPTIXĂ, exemplu de ~ *șr* > *șor* 188.

ANTROPONIM, sistemul de creare al ~ la sîrbii și croații din Banat 163; ~ românești în Iugoslavia 163; toponime provenite din ~ 508–523; ~ în folclorul din Munții Apuseni 543.

APELATIV, toponime provenite din ~ 508–521.

APOZITIV, raportul ~ 71–72, 394–404.

APOZIȚIE, ieșirea din uz a ~ exprimate prin pronume demonstrativ pe lîngă un pronume relativ 59; ~ în nominativ 60–63; ~ acordată în româna actuală 60–63; ~ metalingvistică 71–72.

ARGOU, elemente de ~ din română în sîrbocroată 163.

ARGUMENT, clasificarea predicatului logic după numărul de ~ 387.

ARIE, delimitarea unei ~ dialectale pe baza opoziției *ă/e* 484.

ARTĂ, conceptul de ~ în retorica clasică 373–374.

ARTICOL, folosirea ~ hotărît la substantive determinate prin adjective de cantitate 59; folosirea ~ hotărît la numele proprii 214–215; forma populară de ~ hotărît 222; acordul în caz al ~ demonstrativ 60; confuzie între ~ posesiv și prepoziție 65.

ATESTARE, prima ~ a unui neologism în secolul al XIX-lea 21–22; prima ~ ca principiu metodologic în stabilirea paternității asupra unui text 44–54, 131–132, 532–533.

B

BIBLIOGRAFIE, ~ manuscriselor românești de la BAR 238; ~ românească de lingvistică pe anul 1983 247–370.

BULGARĂ, etimologie ~ în română 18–19; toponime de origine ~ 521.

C

CALC, ~ din franceză în română 29; ~ din germană în română 112–118; ~ sintactic din greacă în română 419.

CAZ, dificultăți în învățarea ~ genitiv 216; formă populară de ~ genitiv-dativ articulat 222; construcție prepozițională sinonimă cu ~ dativ 389.

CĂRȚILE POPULARE din secolul al XVI-lea 503–507.

CLIȘEU în critica literară 546.

COMPUNERE, toponime formate prin ~ 518–521.

* Elaborat de Flora Șuteu și Laura Vasiliu. Trimiterile se fac la paginile celor 6 numere din revistă; corespondența paginației cu aceste numere este următoarea: nr. 1 = p. 1–80; nr. 2 = p. 81–168; nr. 3 = p. 169–244; nr. 4 = p. 245–370; nr. 5 = p. 371–458; nr. 6 = 459–552. Pentru bibliografia publicată în nr. 4 al revistei cititorii sînt rugați să folosească indicele numărului respectiv, care nu a fost înglobat aici.

COMPLEMENT, propoziție subordonată obținută din ~ 4—5; ~ exprimat prin infinitiv 223; ~ direct al unui adjectiv 391; ~ indirect prepozițional al unui adjectiv 391; ~ consecutiv 3—13; ~ concesiv 31.
CONJUNCȚIE, *adică* cu valoare de ~ 403; *anume* cu valoare de ~ 403—404; folosirea abuzivă a ~ *că* în publicistica transilvăneană de la 1900 24—25; ~ *că* introducînd subordonate ale unor adjective 386; ~ *că* avînd sens concesiv 527; ~ *căci* 29; *cît*, ~ temporală 26; ~ *dacă* introducînd subordonate ale unor adjective 386—387; ~ *dacă* avînd sens concesiv 527; ~ *dar* în relație cu *totuși* 223; ~ *dar* cu valoare de adverb corelativ 526, 528—530; ~ *deoarece* 29; ~ *deși* 525, 529; ~ *încît* în corelație cu *pînă într-atît, pînă pe-acolo* 7; ~ *încît* cu sens cauzal 28—29; ~ *însă* în relație cu *totuși* 223; ~ *însă* cu valoare de adverb corelativ 526, 529—530; ~ *pecum/precum* 28; ~ *pînă* cu sens temporal 26; ~ *să* introducînd subordonate ale unor adjective 386; *totuși* cu funcție de ~ adversativă 527; ~ compusă *ca să* folosită în locul ~ *să* 25—26; ~ compusă *că să* folosită în locul ~ *ca să* 26.
CONSTRUCȚIE, ~ corelative cu sens consecutiv 7; ~ cu sens modal 29.
CONTAMINARE 477.
CONTRAGERE, complemente consecutive obținute prin ~ 6—8, 12;
CONVENȚIE, caracterul de ~ al intonației 87.
CONVERSAȚIE, tipologia ~ 381—385.
COORDONARE, ~ copulativă echivalentă cu o construcție consecutivă 7; raportul dintre ~ adversativă și subordonarea concesivă 526—530.
CRITICĂ LITERARĂ, clișeul în ~ 546.
CRITICĂ DE TEXT, primele manifestări de ~ în literatura română veche 425.
CRIPTOGRAMĂ, interpretarea cifrică a ~ din Psaltirea scheiană 191—192.
CUMANĂ, etimologie ~ în română 476.
CULTIVAREA LIMBII, false probleme de ~ 445—447.
CUVÎNT, studiu structuralist cu privire la ~ 237.

D

DACĂ, vocabular de origine ~ în română 43, 456, 476, 477, 479.
DACOROMANIA, indicele revistei ~ 79.
DATARE, ~ manuscriselor Psaltirea scheiană și Psaltirea voroneteană prin studiu filigranologic 182—198.
DERIVARE, exemple de ~ pe teren românesc din bază latină 43; nume de plante formate prin ~ 476.
DESINENȚĂ, oscilație între ~ *-e* și *-uri*, *-e* și *-i* 155; toponime cu ~ *-uri* 518.
DESCÎNTEC, particularități lingvistice ale ~ românesc 159—161.
DESCRIPTIVISM, combaterea ~ prin gramatica rațională 162.
DIALECT, repartiția în ~ a adverbului *doar* 97—104; repartiția în ~ a termenilor medicali populari 488—490.
DIALECTOLOGIE, studii de ~ 163—164.
DIALOG, primul ~ în creația literară originală românească 538; vezi și conversație.
DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE PENTRU ELEVI 534—536.
DIDACTICĂ, principii de ~ modernă și tradițională 75—76.
DIMINUTIV cu *-aș* 477.
DISIMILARE, ~ sunetelor *l* și *r* 185; ~ totală a lui *-r-* 188.

E

EBRAICĂ, izvoarele în ~ ale traducerilor religioase românești 420—423.
EDITARE, ~ poeziei *Epigonii* 55—57; erori de ~ a piesei *Occisio Gregorii Vodae* 220; contribuții la ~ celor mai vechi texte românești 231—232.
ELEMENT DE COMPUNERE, ~ *-logue* în franceză 210; ~ *-metru* în română 67—68; ~ *micro-* în română 107—108.
ENGLEZĂ, etimologie ~ în română 118; etimologie multiplă germană, franceză și ~ în română 188.
ENTOPIC, toponime compuse cu ~ 521; toponim provenit din ~ 525.
EPENTEZĂ, exemple de ~ în vocabularul descîntecelor 160.
EPIGONII, stabilirea textului poeziei ~ 55—57.
EROTOCRITUL, traducerea în română a ~ 492—501.
ETIMOLOGIE, *în albaneză*: ~ din latină 477, ~ din fondul indo-european 479; *în română*: ~ din cumană 476, ~ din fondul autohton 43, 476—479, ~ din franceză 110, 209—211, ~ din germană 110, 184, 186—190; ~ greacă prin filieră franceză 181—182; ~ din latină 43, 189, 408—409, 476—478; ~ neconvingătoare din latină 104; ~ din maghiară 185, 189, 190, 405—406, 477, 525; ~ din rusă 110, ~ din sîrbocroată 185, 189, ~ din slavă 43, 405, 476; ~ din română în limbile slave de sud 163; ~ din turcă în română 17—20, 408, 476—477; ~ din ucraineană 43; ~ compuselor cu *micro-* 107—108; ~ numelui etnic *român* 456; ~ unor nume de ostroave ale Dunării 515—521; ~ sufixului românesc *-ură* 476; ~ unor toponime din județul Galați 508—513; ~ unor toponime din vestul României 522—525; ~ internă a

unor vechi cuvinte românești 545 ; ~ multiplă în română din turcă și bulgară 18—19, ~ multiplă din franceză și engleză 108—109 ; ~ din germană, franceză și engleză 188, ~ din rusă și ucraineană 405 ; observații asupra unor termeni cu ~ necunoscută în română 184—190 ; ~ populară în DLR 161.
EXPRESIVITATE, funcții de ~ a intonației 87.
EXERCIȚIU, învățarea românei ca limbă străină prin ~ 75—77.

F

FILIGRAN, datare prin ~ 192—198.
FOLCLOR, ediție de ~ din Munții Apuseni 542—544.
FONAȚIUNE, factorul determinant al ~ 229.
FONETICĂ, transformare ~ din indo-europeană în albaneză 478 ; transformare ~ din latină în albaneză 477—478 ; transformare ~ în daco-moesiană 479 ; transformare ~ din latină în română 477, 479 ; transformare ~ *gl'* în *ǵ* 483 ; transformare ~ *ll* > *rl* 186 ; particularități ~ în Munții Apuseni 543 ; particularități de ~ transilvăneană în scris 133 ; ~ graiului din Chioar 546 ; variantă ~ a unui împrumut francez 210—211 ; greșeli de ~ specifice vorbitorilor greci 213—214.
FONOLOGIE, metode din ~ în studierea intonației 85—86 ; ~ graiului din Chioar 546.
FRANCEZĂ, calc din ~ în română 29 ; etimologie ~ în română 108, 110, 209—211 ; influență ~ asupra românei 446 ; etimologie greacă în română prin filieră ~ 182 ; etimologie multiplă din ~, germană și engleză în română 188.
FRAZEOLOGIE, ~ cu sens consecutiv 3—4 ; ~ în terminologia medicală populară 490 ; ~ veche și regională în traducerea *Erotocritului* 497—498.
FUNCȚIE, ~ intonației 87—92.

G

GEN, trecerea de la ~ neutru la masculin 66—67 ; oscilații de ~ la numele literelor și ale notelor muzicale 154 ; ~ compuselor cu *(-)metru* 68 ; termeni zoologici încadrați fiecare la cîte două forme de ~ 16—17.
GERMANĂ, etimologie ~ în română 110, 185—190 ; etimologie multiplă franceză, ~ și engleză în română 188 ; influență ~ în sintaxă 27.
GERUNZIU, ~ cu sens consecutiv 8—9.
GREACĂ, etimologie ~ în română prin filieră franceză 182.
GRAI, monografia unui ~ maramureșean 546.
GRAMATICĂ, probleme de ~ la *Tribuna* din Sibiu 463 ; ~ rațională 162 ; introducere în ~ textului 546—547.
GRUP ADJECTIVAL 386—393.
GRUP NOMINAL, tendințe în sintaxa ~ 58—65 ; structura ~ în româna contemporană 69—74.
GRUP VERBAL 386—393.

H

HIPERBAT sintactic 419—410.

I

INDO-EUROPEANĂ, baze din ~ în albaneză 478 ; baze din ~ în daco-moesiană și latină 476.
INTERFERENȚĂ, fenomene de ~ la vorbitorii greci care învață limba română 213—217.
INTONAȚIE, probleme teoretice ale ~ 83—94.
INTEROGAȚIE, forme de ~ prin intonație 90—91 ; forme de ~ în dialog și monolog 143.
INTERPRETANT, corectare a metaforei prin ~ 137—141.
IOTACIZARE, ~ sunetului *n* 160 ; exemple de ~ 225.
ISTORIA LIMBII, lucrare de popularizare pentru ~ 80 ; bazele lexicale pentru ~ 162—163 ; raportul dintre ~ și istoria națională 162—163 ; raportul dintre ~ și toponimie 453—455.
ISTORIA LINGVISTICII locul lui F. de Saussure în ~ 448—450 ; ~ maghiare 547 ; ~ românești în secolul al XIX-lea 545 ; ~ slave 546.
ISTORIILE LUI HERODOT, paternitatea asupra unei traduceri din ~ 44—54, 119—132, 531—533.

Î

ÎNVĂȚARE, greșeli în ~ românei de străini 212—217.

J

JUNCTURĂ, fenomene de ~ în română 177.
JUNIMEA, problemele lingvistice ale societății ~ 79.

L

LABIALIZARE, ~ sunetului *i* 160.
LATINĂ, baze din indo-europeană în ~ 476 ; etimologie ~ în albaneză 477 ; etimologie ~ în română 43, 189, 408—409, 476—478 ; transformări fonetice din ~ în română 477.
LATINISM, forme de ~ la Dosoftei 418—419.
LEXICOGRAFIE, progresele ~ românești 534.
LIMBAJ, ~ artistic românesc în secolul al XIX-lea 78—79 ; vocabular nou în ~ copilului 546.

LIMBĂ LITERARĂ, particularităţi de sintaxă în ~ de la 1900 23—33; regionalisme moldoveneşti acceptate în ~ 34—43, 199—208; istoria ~ 78; unificarea ~ prin tipărituri blăjene din secolul al XVIII-lea 231; lupta pentru ~ în Banat 238—240; existenţa dialectelor în ~ 437—443; variante regionale ale ~ în secolul al XVI-lea 439—440; fenomene de unificare a ~ în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea 440; ~ în periodicul *Tribuna* din Sibiu 461—464; modelul de ~ din România pentru *Tribuna* din Sibiu 464; particularităţi de ~ în secolul al XVIII-lea 496.
LINGVISTICĂ, raportul dintre ~, sociologie, economie politică şi psihologie 448; antologie de texte din ~ românească 457; studii teoretice de ~ contrastivă 457—458.
LITERATURĂ, conceptul de ~ 374; editarea studiului despre ~ populară a lui M. Gaster 237; ~ populară în antologie 157—159; ~ română veche în crestomaţie 537—542.
LITERĂ, ~ *y* cu valoarea lui *i* semivocalic 222.
LOCUŢIUNE, ~ adverbială corelativă 29—30; ~ adverbială interogativă 124—125; ~ adverbială modală 32; ~ adverbială opoziţională şi temporală 27—28; ~ adverbială înlocuită cu o prepoziţie de vorbitori străini 215; ~ exclamative 473; ~ conjuncţionale: *ca şi cum* 30, *cît vreme* 26—27, *cît timp* 26—27, *cu cît că* 29, *cum că* 25, *cu toate că* 31, 529, *de aceea* 527, *de ce* 32, *după ce* 30, *fără numai cînd* 32, *în cît* 28—29, *în cît măsură* 32, *întru cît* 28, *la caz dacă* 32, *măcar că* 529, *numai să* 32, *pe cînd* 27—28, *pe lîngă toate că* 31, *pentru ca să* 4—5, *pentru că* 29, *pînă ce* 26—27, *pînă cînd* 26—27, *pe lîngă tot/toate* 31; conversaţia definită prin ~ verbală 381—385.
LOGICĂ, descrierea morfologiei din perspectivă ~ 162.

M

MAGHIARĂ, etimologie ~ în română 185, 189—190, 405—406, 477, 525; istoria lingvisticii ~ 546; influenţa ~ în sintaxă 25, 30—31.
MAGIE POPULARĂ, cele mai vechi texte de ~ 538.
MEDICINĂ, lucrări de popularizare a ~ în secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea 485—491.
METAFORĂ, interpretant pentru ~ corectată 137—141; exemplu de ~ la Sadoveanu 183—184; exemplu de ~ la Eminescu 184.
METATEZĂ, cazuri de ~ în texte de literatură populară 157; exemple de ~ în graiul din Munţii Apuseni 543.
MOD, categoria semantică-pragmatică de ~ 146; exprimarea presupoziţiei şi ~ prezumtiv 142—148; exprimarea consecinţei prin ~ nepersonal 4—13; complement exprimat prin ~ infinitiv 223; verb sau adjectiv determinate prin ~ infinitiv sau supin 386; forme de ~ condiţional perfect cu *vrea* 228; forme de ~ condiţional în româna veche 457.
MODALIZARE, forme de ~ a adjectivului 387.
MORFOLOGIE, probleme de ~ normativă actuală 152—157; particularităţi de ~ în graiul din Munţii Apuseni 543; studiu de ~ a graiului din Chioar 546; studiu de ~ pe baze logice 162; studiu de ~ a lexicului din proverbe 235.

N

NEOLOGISM, atitudinea faţă de ~ la Junimea 79; ~ în descîntec 160; ~ în traducerea *Erotocritului* 496—497.
NUME DE PLANTE, derivate pentru ~ 476.

O

OCCISIO GREGORII VODAE, paternitatea piesei ~ 218—228.
ONOMASTICĂ, dicţionar de ~ românească 78.
OMONIMIE, probleme de ~ în didactica limbilor străine 217.
ONOMASIOLOGIE, concordanţele din ~ pentru demonstrarea paternităţii asupra unui text 131.
ORTOGRAFIE, exerciţii de ~ 79—80; aplicarea principiului morfologic în ~ 171—180; probleme de ~ la *Tribuna* din Sibiu 462—463.
ORIENTAL, prototipuri din izvor ~ în cărţile populare 503—504, 506—507.

P

PALATALIZARE, reflexul grafic al ~ labialelor 220—221.
PALIA DE LA ORĂŞTIE, originalul prefeţei ~ 415—417.
PARONIMIE, greşeli provocate de ~ 216.
PLURAL, termeni zoologici cu mai multe forme de ~ 14—16; formă de ~ popular 16; formă de ~ articulat popular 222.
POETICĂ, probleme de ~ în traducerea *Erotocritului* 498—501.
POLISEMIE, un caz de ~ gramaticală 445.
POPULAR, forme de singular şi de plural ~ la substantive 222; forme ~ de viitor 222—223.
PREDARE, ~ românei la străini 74—77, 235—236.
PREDICAT, caracteristica unui ~ diadic 388; ~ logic exprimat prin verb sau adjectiv 388; ~ mezosimetric 389—390; ~ mezoreflexiv 390—391; ~ psihologic 526—527.

PREFIX, ~ german *ge-* 115—116 ; ~ latin *con-* 112 ; ~ românesc *con-* 115—117 și *răs-* 161.
PREPOZIȚIE, ~ *de* pentru complementul consecutiv 4, 11 ; folosirea abuzivă a ~ *de* la vorbitori greci 216 ; postpoziția ~ *de* 473 ; ~ în construcții exclamative 470—472 ; ~ *la* în loc de *în* 32 ; ~ *lîngă* pentru concesiv 31 ; ~ *pentru* la consecutiv 4 ; ~ *pînă* la consecutiv 7 ; ~ *spre* la consecutiv 6 ; ~ compusă *pînă la* cu sens consecutiv 7 ; confuzie între ~ *a* și articolul posesiv 65 ; confuzie între ~ *la* și ~ *în* la vorbitori greci 214 ; confuzie între ~ *pentru* și ~ *despre* la vorbitori greci 215 ; folosirea ~ *după* în locul construcției *după aceea* sau al adverbului *apoi* de către vorbitori greci 215 ; infinitiv fără ~, cu sens consecutiv 8.
PRESUPOZIȚIE, expresia lingvistică a ~ 145.
PRONUME, apoziție a unui ~ relativ exprimată prin ~ demonstrativ 59 ; delimitarea clasei de ~ exclamative 468—475 ; ~ personal repetat 160 ; sinonimie între formele de persoana I și a II-a neaccentuate ale ~ personal în dativ 445 ; topica ~ personal feminin neaccentuat în acuzativ persoana a III-a 223 ; regent al unui complement consecutiv exprimat prin ~ relativ 6 ; construcții învechite populare cu ~ relativ 59—60.
PROPOZIȚIE, mod nepersonal pentru contragerea unei ~ subordonate 4—5 ; gerunziu consecutiv echivalent cu o ~ 9 ; distribuția ~ atributive în raport cu completiva directă 24 ; ~ de timp 26—28 ; ~ opoziționale (false temporale) 27—28 ; ~ de cauză 28—30 ; ~ de mod 28—30 ; ~ concesivă 31 ; ~ de excepție 32 ; ~ de măsură progresivă 32 ; ~ interogativă de cauză 124 ; clasificarea ~ interogative 147—148 ; caracteristicile ~ exclamative 468—475.
PROTEZĂ, exemplu de ~ a lui *a* 543.
PROVERB, studiul lingvistic și stilistic al ~ românești 233—235.
PSALTIRE, argumente pentru datarea textelor din ~ scheiană și ~ voroneteană 191—198.
PUBLICISTICĂ, texte din ~ în secolul al XIX-lea 546.
PUNCTUAȚIE, exerciții de ~ 79—80.

R

RECIPROC, construcții cu sens ~ 386—393.
REFLEXIV, construcții cu sens ~ 386—393.
REGENT, consecutivă cu ~ complex 13 ; termenul ~ al complementului consecutiv 5—6.
REGIONALISM, ~ din Moldova acceptate în limba literară 34—43, 199—208.
REPARTIȚIE DIALECTALĂ, dinamica ~ a fenomenelor lingvistice 438—439 ; ~ a formelor tari și slabe de perfect simplu 428—434.
REPETARE a pronumelui personal în acuzativ 160.
RETORICĂ, figuri de ~ în primele texte românești 541.
RIMĂ, dicționarul istoric al ~ din poezia română 450—453.
ROMANISTICĂ, studii de ~ comparată 163.
RUSĂ, etimologie din ~ în română 110, 405.

S

SCRIERE, raportul dintre ~ și vorbire 171—172, 180 ; greșeli de ~ în română determinate de ortografia greacă 214 ; reflexul în ~ al palatalizării labialelor 220—221.
SEMANTICĂ, evoluția ~ a adverbului *doar* 97—104 ; analiza ~ a unui termen poetic eminescian 112—118 ; ~ unui cuvînt al antichității grecești 181—184 ; ~ regionalismelor moldovenești adoptate de limba literară 34—43, 199—208 ; interferențe în ~ la vorbitori greci care învață româna 216—217 ; ~ vocabularului uzual și tehnic 320 ; modificări în ~ unor cuvinte din literatura populară 157—159 ; studiu de ~ a proverbelor 234—235 ; exerciții de ~ pentru predarea limbii române la străini 235—236 ; evoluții ~ în limbile indo-europene 478 ; evoluția ~ în terminologia păstorească 480—483 ; particularități de ~ în lexicul din Munții Apuseni 544.
SEMIOTICĂ, principiile de ~ ale analizei literare 547.
SILABĂ, despărțirea cuvintelor în ~ pe baze morfologice 172.
SINCOPĂ, fenomene de ~ în variante fonetice populare ; 160 ; ~ lui *u* 405—406.
SINGULAR, forme de ~ articulat popular 222.
SINTAXĂ, tendințe în ~ actuală 58—65 ; studiu de ~ a proverbelor 235 ; ~ graiului din Chioar 546.
SÎRBOCROATĂ, raporturi lingvistice între română și ~ 163 ; etimologie ~ în română 185, 189.
SLAVĂ, etimologie ~ în română 43, 405, 476.
SLAVON, versiuni ~ ale cărților populare 504, 507.
SLOVĂ, interpretarea ~ ѥ 539 ; alternanța ~ ѥ cu ѧ 540 ; alternanța ~ ѥ cu ѧ 540 ; ~ ъ fără valoare fonetică 540 ; confuzie între ~ ѫ și ѧ 540 ; interpretarea ~ ѣ și ѧ 539 ; interpretarea ~ ѕ și ѳ 539 ; interpretarea ~ ѳ și ѡ 539 ; ~ ca amulete împotriva îmbolnăvirii 136.
STIL, conceptul de ~ 378—379 ; ~ caracterizat prin gradul de integrare a interpretantului în mesaj 140—141.
STILISTICĂ, repartiția ~ a construcțiilor cu sens consecutiv 12 ; studiu de ~ asupra proverbelor 234—235 ; teoria ~ a lui Tudor Vianu 373—380 ; atitudinea ~ ca pragmatică a textului 379—380 ; valoarea ~ a coor-

donării adversative în raport cu subordonarea concesivă 530.
STRUCTURALISM. ~ în raport cu gramatica tradițională 69; ~ combătut prin gramatica rațională 162; evoluția principalelor concepte din ~ 449—450.
SUBDIALECT, delimitarea unui ~ oșean 164.
SUBIECT, exprimarea unui ~ psihologic 526—527.
SUBORDONARE, raportul dintre ~ concesivă și coordonarea adversativă 526—530.
SUBSTANTIV, articularea ~ precedat de un adjectiv cantitativ 59; ~ precedat de *spre* cu sens consecutiv 6—7; ~ precedat de *pînă la* cu sens consecutiv 8; ~ precedat de *de* cu sens consecutiv 11.
SUFIX, *în albaneză: -ër/-ën* 478, *-r* 478, *-të* 478; *în dacă: -ure* 479; *în franceză: -iste* 210; *în indo-europeană: -tā* 478; *în latină: -at(us)* 112; *în română: -á* 483, *-al* 11, *-aliu* 20, *-ant* 11, *-ar* 483, *-aș* 477, *-at* 19, 483, *-ărie* 409, *-ătură* 406, *-b-* 523, *-bil* 11, *-el* 525, *-ez* 179, *-ie* 188, *-iță* 406, *-ist* 209—210, *-lic* 185, *-ón(u)/-oi(u)* 163, 189, 476, *-os* 11, *-ută* 163, *-tor* 11, 108—109, *-ură* 476; *în sîrbocroată: -onj(a)* 163, *-ota* 163.
SUFIXARE dublă 477.
SUPERLATIV, construcție consecutivă cu sens ~ 8, 10, 13.
SUNET, clasificarea ~ în română 229; raportul dintre ~ muzical și zgomot 229; reflexul grafic al palatalizării ~ labiale 220—221; ~ *a* > *u* în albaneză 478; ~ *ë* > *u* în albaneză 478; ~ *t* < latin *ct* 477; ~ *o* pentru *a* ca fonetism dialectal german 188; ~ german *a* > *ea* în română 188; ~ german *t* > român *k* 490; ~ indo-european *p* > *d* 479; ~ latin *ct* > albanez *ft, jt* 477; ~ latin *-l-* > albanez *-ll-* 477; ~ *în română: a* după *l/r* > *ea* 187; afereza/proteza ~ *a* 543; ~ *á* pentru *é* 543; ~ *ă* > *e* 418; scrierea ~ *ă, î, a, e, i, ea* după *ș, j* 173—176; afereza ~ *ă* și *î* 177; dificultatea învățării ~ *ă* și *î* de către străini 213; arii dialectale cu ~ *ă* 484; dispariția ~ *-d-* în grupul *-ldb-* 525; ~ *e* pentru *ă* 543; secvențele de ~ *eă, ei* neconforme cu deprinderile articulatorii românești 177; variantele cu ~ *e* în loc de *ă* 483; arii dialectale cu ~ *e* 484; ~ *ģ* în loc de *ģ* în graiuri 483; ~ *ģ* > *j* în Crișana 521; afereza ~ *i-* într-un împrumut din turcă 19; ~ *į* labializat 160; secvențele de ~ *ță, țî* în română 178; variante cu ~ *i* în loc de *ă* 483; ~ *i* în locul diftongilor *iį, țį* 222; ~ *î* > *i* 418; variante cu ~ *t* în loc de *ă, i* sau *e* 483; ~ *ll* > *rl* 186; ~ *n* iotacizat 160; ~ *j* pentru *ģ* 226; pronunțarea ~ *ǫ, ę, į* influențată de scriere 180; ~ *oa* > *o* 418; variante fonetice cu și fără ~ *r* 28; epenteza ~ *r* 160; ~ *-r-* disimilat total 188; rostire moale și dură a ~ *s, ș, j, ț, z* 224—225; ~ *șr* > *șor* 188; ~ *t* provenit din lat. *ct* 477; sincopa ~ *u* 405—406; ~ *u* accentuat păstrat 418; ~ *ue* în română 178—179; ~ *u-* în loc de *î-* 224; ~ *ǫ* < germ. *h* 187; ~ *ž* în loc de *ģ* 483; ~ *zb* > *zd* 453; *în sîrbocroată:* ~ *k* > > rom. *t* 190; ~ *l* > rom. *r* 189; ~ rom. *gl'* păstrat 480.

T

TEHNICĂ, termen din ~ în dicționare 534—536.
TENDINȚĂ, fenomene considerate ~ în sintaxa actuală 58—65.
TERMINAȚIE, corespondență între ~ *-urë* în albaneză și *-ure* în română 478.
TERMINOLOGIE, morfologia ~ tehnico-științifice 66—68; confuzii în ~ lingvistică 437; ~ creștină și laică 129—130; ~ medicală populară 485—491; ~ meseriilor în graiul din Chioar 546; ~ păstorească 407—409, 480—484; ~ pescuitului 163; ~ zoologică românească 14—17; ~ tehnică în româna contemporană 107—111.
TEXT, elaborarea unui ~ didactic 77; pragmatica ~ înțeleasă ca atitudine stilistică 379—380; datarea și filiația unui nou ~ vechi apocrif românesc 410—413; paternitatea ~ traducerii *Legendei lui Afrodițian Persul* 417—420; caracterul individual sau colectiv al elaborării (traducerii) ~ vechi 440—441; baza dialectală unică a ~ vechi 442; studii filologice despre cele mai vechi ~ românești 231—233.
TIMP, istoria ~ perfect simplu slab 426—435; forme populare ale ~ viitor 222—223.
TOPICĂ, ~ adjectivului 63—64; ~ adverbului exclamativ 469; ~ consecutivei 10; ~ inversă cu supin consecutiv 10; ~ pronumelui personal feminin în acuzativ neaccentuat persoana a III-a 223.
TOPONIM, originea unor ~ din vestul României 522—525; ~ în folclorul din Munții Apuseni 543; ~ românești din Iugoslavia 163; ~ în harta maiorului Șonțu din 1829 514—521; studii de ~ istorică 163; ~ vechi în bazinul Bîrladului și Siretului 508—513.
TRADUCERE, izvoarele ~ Psaltirii la Dosoftei 420—425; ~ ca formă de dialog între popoare 240—241.
TRANSCRIERE, soluții de ~ interpretativă a textelor din secolele al XVI-lea și al XVII-lea 538—539.
TRANSLITERAȚIE, forme de ~ a textelor chirilice 541.
TRIBUNA, probleme de limbă în periodicul ~ din Sibiu 461—464.
TURCĂ, etimologie ~ în română 17—20, 408, 476, 477; toponime de origine ~ 521.

U

UCRAINEANĂ, etimologie ~ în română 43, 405.

V

VARIANTĂ, ~ acceptate în norma lingvistică 149—151; ~ lexicale determinate de context în literatura populară 158—159.
VERB, identitate de construcție sintactică între adjectiv și ~ 386—393.
VERS, ~ satirice din secolul al XVIII-lea 133—136.
VERSIFICAȚIE, ~ în traducerea *Erotocritului* 493—494, 496; ~ tradițională românească 546.
VOCABULAR, ~ regional acceptat în limba literară 34—43, 199—208; diferențe de ~ între textele scrise de Dosoftei și traducerea *Istoriilor lui Herodot* 45—54, 119—132; studii istorice de ~ 162—163; semantica ~ uzual și tehnic 230; particularități ale ~ în tipăriturile blăjene din secolul al XVIII-lea 231; studiul ~ din proverbe 235; ~ autohton al limbii române 456; problema îmbogățirii ~ la *Tribuna* din Sibiu 463; ~ popular medical 487—488; ~ vechi și regional în traducerea *Erotocritului* 497—498; ~ regional 546; ~ arghezian 546; ~ eminescian 546; ~ creat de copii 546; ~ graiului din Chioar 546.
VOCATIV, formă de ~ popular 160.

INDICE DE AUTORI*

A

Aaron, F. 181
Adamescu, Gh. 96
Agîrbiceanu, Ion, 9, 208
Agyagfalva, Gergely Sándor de 538
Albalat, Antoine 373
Albani Orvietano, Angelo 492
Alecsandri, Vasile 8, 200, 203, 204, 206, 207
Alexandrescu, Gr. 129
Alexandrescu, Sică 63
Alexandrescu, Sorin 373
Alexi, A. P. 462
Anghel, D. 202, 206, 469, 473
Anghelescu, Mircea [237], **503—507**
Anghelov 507
Antipa, Grigore 518
Antonovici, I. 410—411, 413, 510, 511
Ardeleanu 205
Arghezi, Tudor 5, 102, 116, 117, 200, 207
Armbruster, A. 414
Arsene, Doru [546]
Artemov, Vl. 84, 88
Arvinte, Vasile 186, 187, 415, [456]
Asan, Finuța, v. **Hasan**
Austin, J. L. 374
Avram, Andrei 171, **185—190**
Avram, Mioara 4, 6, 26, 28, 29, 30, 32, 60, 66, **80**, 99, 104, **149—151**, 173, 175, 176, 428, 432, **444—447**, 527, 528.
Avrămuț, H. 5

B

Babeș, Victor 140
Babeu, Doina [231], [546]
Bacîru, Livia 531
Bacovia, George 201, 207
Bailly, A. 183
Bakonsky, Leon 211
Bakos, Ferenc 204, 547
Bally, A. 487, 488, 489, 490
Banciu, A. 26, 27, 28, 29, 31, 32
Barbu, Eugen 61, 62, 63
Barbu, N. I. 60
Barcianu, Sab. Pop. 208
Barić 477
Bart, Jean 203, 206, 208
Barthes, R. 377
Basarab, Neagoe 538, 542
Bălan, Ioan 417, 420
Bălășel, T. 410, 411, 413
Bălcescu, N. 444
Beldescu, G. 149, 151
Beldiman, Al. 204, 499
Beltechi, E. [163—164]
Benveniste, Emile 384
Beram, Elena 21, 211
Berca, Olimpia 137—141, [450—453]
Bercea, Livius Petru 405—406, [546]
Berceanu, Barbu B. 394
Berdan, Lucia [159—161]
Berea, Găgeanu, Elena 3—13
Bergson, H. 374
Berindan, Emilia [546]
Bernhardi, A. F. 449
Bianu, I. 191, 232, 238, 420
Binder, Ștefan 186, 188
Bîrseanu, A. 103, 208, 527
Bitea, Dana 71, 394, 395, 398, 400, 401
Bitea Ioan N. 69—74, 394—404
Blaga, Lucian 102, 139, 207
Blandiana, Ana 388, 389, 391
Bloomfield, Leonard 85, 449
Blücher, G. 191, 192, 197
Boceanu, Ion 482, 483

* Cifrele tipărite cu caractere **aldine drepte** indică autorii de articole publicate în revistă în anul 1984; cifrele puse în paranteze drepte indică autorii recenzați sau discutați în articole speciale; celelalte cifre trimit la autorii citați.

Bogdan Dascălu, Doina [546]
Bogrea, Vasile 125, 199, 511
Bogza, Geo 5, 7, 9, 10, 11, 200
Bogza-Irimie, Rodica 61
Boitoș, Olimpiu 462
Boldureanu, V. 5
Bolinger, Dwight L. 84, 85, 90
Bolintineanu, D. 6
Bolocan, Gh. 455, 508
Bologa, V. L. 485
Boreilă, Mircea 125, 207
Bordeianu, Mihai 493
Botez, Liliana [537]
Brad, Ion 203
Bratu, Savin 209
Bratul (popa) 440, 441
Brătescu, G. 134
Brătescu-Voinești, I.-Al. 102, 446
Brătianu, C. I. 510, 514
Brâncuș, Gr. 173, 200, [456], 476, 477
Breazu, I. 462
Breban, Nicolae 21, 102
Breban, Vasile 14, 34, 394
Brezeanu, I. 508
Briquet, Ch. 198
Bröndal, V. 449
Bucă, M. 112
Budagov, R. A. 74
Budai Deleanu, I. 101, 227, 431
Buffon 378
Bugeanu, Dan 21 — 22, 209 — 211
Buitul, Gheorghe 538
Bulgăr, Gh. 114
Bunea, A. 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31
Burețea, Emilian N. 454
Buyssens, E. 449
Buză, Emanuela 414
Buzura, A. 5, 11
Bühler, Karl 88
Byck, J. 3, 11, 187

C

Calotă, I. 151
Camariano, Ariadna 496
Camilar, Eusebiu 200, 204, 206, 207
Canarache, Ana 394
Candrea, I.-A. 96, 97, 159, 182, 191, 192, 197, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 232, 420, 477, 480, 510, 539
Canetti, E. 5
Cantacuzino, C. (stolnicul) 99, 100
Cantacuzino, Ioan 499
Cantemir, Dimitrie 100, 429
Capidan, T. 426, 433
Caproșu, Ioan 416
Carabulea, Elena 73, 149
Caracaș, R. 238
Caragiale, I. L. 6, 7, 101, 102, 201, 204, 208, 446, 469, 473, 534
Caragiale, Mateiu I. L. 201
Caragiu, Matilda 8
Caraman, Petru [157 — 159]
Caratașu, Mihai 531
Cartojan, N. 136, 412, 492
Catrinoiu, Rodica 235 — 236
Cazacu, B. 128, 129, 417, 427, 537
Călinescu, G. 6, 7, 11, 102, 116, 201, 207, 209, 387, 390, 391, 487
Cărăbiș, Vasile 482
Cătană, Gheorghe 416
Cândea, Virgil 423, 424, 425, [537]
Ceaușescu, Gh. [537]
Cheie, Paulina [231], [546]
Chérel, L. 213
Chioreanu, Mihaela [231], [546]
Chiriițescu, M. I. 201, 205
Chiș Șter, Ion [546]
Chițimia, I. C. [537 — 542]
Chițoran, Dumitru 89
Chivu, Gh. 133 — 136, [232], **450 — 453**, 504
Chomsky, N. 376, 449
Ciaușanu, G. F. 482
Cihac, A. de 96, 407, 476
Ciobanu, Fulvia 8
Ciobanu, Șt. 197
Cioculescu, Barbu 62
Ciorănescu, A. 96
Ciparіu, T. 25, 28, 29, 30, 129, 432, 503, 504, 537
Cireș, Lucia [159 — 161]
Ciubotaru, Ion H. 157
Ciucanu, Rodica 481
Ciuntu, Theodor 510, 511
Cizek, Al. 125
Cîmpeanu, P. 432
Coja, Ion [162]
Collier, René 90, 92
Coman, Petre 482
Condeescu, N. N. 183
Constantinescu, N. A. 158, 509, 510, 511, 512, 522
Conta, V. 140
Cordoneanu, Maria 209
Coresi 97, 98, 205, 427, 441, 537, 538
Cornaros, Vincenzo 492, 493, 495, 499, 501, 502
Corzan, Rodica [546]
Costachi, Veniamin 441
Costăchescu, M. 510, 512
Coste, I. 5
Costin, Lucian 482
Costinescu, Mariana [232], 440
Coșbuc, George 102, 202, 208, 469, 470, 472, 473
Coseriu, E. 449
Coteanu, I. 3, 9, 11, 23, 32, 34, 469
Crașoveanu, D. 112
Crăciun, I. 532
Creangă, Ion 6, 9, 101, 200, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 470, 473, 526, 534
Crețu, I. 212
Cristea, T. 212
Cristureanu, Al. 212
Crystal, David 84, 92

Csánki, Dezső 523
Cuneo, Aldo 420
Cupariu, Radu 463
Çabej, E. 478, 479

D

Dabrowska, Jadwiga 83, 87, 88
Damé F. 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206
Dan, Marioara [546]
Dan, Ilie [453 — 455]
Dan, Pavel 469, 470, 472
Daneš, Frantisek 85, 87, 88, 89, 90, 91
Danko, S. F. 108
Dante 424
Daremberg, Ch. 182
Dascălu, Crișu [546]
Dascălu, Laurenția **83 — 94**, 474
David, Doina **23 — 33**
Davidoglu, M. 200
Dayre, J. 185
Dăianu, E. 462
Dănăilă, I. **247 — 370**
Deanović, M. 185
Delattre, Pierre 86
Delavrancea, Barbu Ștefănescu 527
Densusianu, Ar. 191
Densusianu, Ov. 96, 97, 113, 160, 191, 192, 197, 427, 430, 432, 455, 476, 481, 539
Deșliu, Dan 203
Dézoteux, J. 109
Diaconescu, I. 3, 4, 6, 8
Diaconescu, Mihai 210
Diaconescu, Paula **373 — 380**
Di Cristo, Albert 92
Dima, Eugenia **492 — 502**
Dimitrescu, Fl. 537
Dimitriu, C. 3, 71
Dimov, Leonid 117
Dmitriev, P. G. 509
Dobre, Maria **453 — 455**
Doca, Gheorghe **74 — 77**, 212
Dodbiba, L. 478
Doinaș, Șt. A. 5
Dorcescu, Eugen **137 — 141**, [546]
Dosoftei (mitropolitul) [44 — 54], [119 — 132], 181, 429, 441, 531, 532, 533
Dragalina, P. 25, 26, 31
Dragomir, N. 482
Dragomirescu, Gh. N. **526 — 530**
Drașoveanu, D. D. 471
Drăganu, N. 6, 59, 134, 189, 197, 232, 417, 505, 538, 539, 542
Drăgănescu, M. 108
Drăghici, Vasile 199, 201, 204
Drimba, L. 218, 221
Drincu, Sergiu [79 — 80], [231], [546]
Du Marsais 137
Dumistrăcel, Stelian 221, **534—536**
Dumitrescu Bușulenga, Zoe [537 —542]
Dunăreanu, N. 200

E

Eco, Umberto 137, 138, 140
Edelstein, Frieda 8, 9, 12
Eichler, Ernst 523
Eliad, I., v. Heliade Rădulescu
Eliade, Mircea 102
Eminescu, Mihai 25, 26, 31, [55 — 57], 101, [112 — 116], 139, 140, 150, 184, 201, 202, 203, 206, 207, 469, 470, 473, 512, 526, 534
Engler, R. 448, 449
Enoch Powell, J. 52, 121, 122, 123
Episcupescul, Șt. V. 488, 489, 490
Eșanu, Vladimir 529
Evseev, I. 112
Evtușenko, Evgheni 446

F

Faure, Georges 83, 85, 86, 87, 88, 90
Fătu, A. 485, 487, 488, 489, 490
Felecan, Nicolae [546]
Felix, Jiři 146, [457]
Feneșan, Costin 523
Filimon, Nicolae 205, 208
Filip, Tănase [546]
Fira, G. 482
Firth, J. R. 450
Florea, I. A. 185
Florea, Melania **58 — 65**, [69 — 74]
Florea, Viorica 455
Florian, Elena [546]
Foarță, Maria [546]
Fónagy, Ivan 83, 87, 91
Fontanier, Pierre 137
Fotino, Dionisie 492
Frățilă, F. 5
Frățilă, V. **522 — 525**
Frâncu, C. **95 — 106**, **424 — 436**
Frâncu, G. 439
Frisch, Helmuth [545]
Fry, D. B. 91
Fugariu, Florea 221, 228
Funeriu, I. [546]
Furnică, Dum. Z. 436

G

Gabelentz, G. von 448
Gabinschi, M. 407
Gafița, Mihai 210
Gaillard, Pol 526
Galaction, Gala 201, 205, 207
Galan, E. 203
Gáldi, L. 202, 205
Gane, Nicolae 200, 203, 206, 207
Gaster, M. 99, 191, 192, [236], 428, 429, 503, 504, 507, 537
Gămulescu, Dorin [163]
Gâdei, Constantin 67, 68, 77, [152 — 157], 171
Gębarowicz, M. 198

George, Al. 210
George, Tudor 117
Gheba, Grigore 388
Gherman, Mihai 228
Gheție, Ion 23, 25, 34, 35, 40, 50, **78**, **163 — 164**, 174, 185, 219, 220, 223, 224, 226, 227, 228, **231**, [231 — 232], **238 — 239**, 415, **437 — 443**, **456**, 538
Ghibănescu, Gheorghe 511
Ghica, I. 208
Ghițulescu, E. 5, 6
Gibbon, Dafydd 92
Gilbert, Pierre 108
Ginesy, M. 91
Giuglea, George [162 — 163], 189
Giurescu, Const. C. 514
Gîrleanu, Emil 200, 203, 206
Godel, R. 448
Goga, Ecaterina 66
Goga, Octavian 5, 102, 204
Goldenberg, Iosif 486
Golescu, Iordache 432
Golopenția-Eretescu, Sanda 71, 72, 74, 146
Gonța, Alexandru 512
Gorokhov, P. K. 110
Gorovei, Artur 159, 207
Gouillard, J. 419
Graur, Al. 3, 7, 18, 58, 59, 64, 66, **79**, 116, 174, 187, 427, 429, 445, 526
Greceanu, Radu (logofătul) 99
Grecescu, D. 139
Grecu, Doina [164]
Grecu, V. 492, 493
Grecu, Victor V. **461 — 464**
Grecu, Viorica [546]
Gregorian, M. 416
Greimas, A. J. 375, 377
Grevisse, Maurice 446
Grigorescu, Mioara, v. Avram, Mioara
Grigorescu, Dan 211, 387
Grigoriu, M. 212
Gröber, G. 503
Groot, T. W. de 88
Gruia, Bazil 209
Grundström, Allan 91, 92
Guillien, Robert 108
Guțan, Ilie 210
Guțu, Modest **14 — 17**
Guțu Romalo, Valeria 26, 62, **78 — 79**, 95, **162**, 212, 434, 472
Gyarmathi, Sámuel [547]

H

Hadding-Koch, Kerstin 90, 91, 92
Halici-senior, Mihail 538
Hall, Robert A., Jr. 83, 87
Haneș, G. 183
Hanzeli, Victor E. [547]
't Hart, J. 90
Hasan, Finuța 12
Hasdeu, B. P. 129, 140, 191, 427, 483, 510
Hegel, G. W. F. 449
Heliade Rădulescu, I. 129, 432
Hengst, Karlheinz 523
Henzen, Walter 116
Herodot [45 — 54], [119 — 132]
Hill, G. 181
Hirst, D. J. 85, 86, 91
Hjelmslev, L. 449, 450
Hodoș, Nerva 420
Hogaș, Calistrat 201
Holban, Anton 21
Hornby, A. S. 109
Houdebine, Anne-Marie 92
Hristea, Theodor 173, 204, 415
Hristea, Valentina 65
Hudson, R. A. 146
Hufeland, Cr. W. 487, 488, 489, 490
Hultzen, Lee S. 85

I

Iacobescu, Ștefan 109
Iancu, C. 407
Iancu, Victor 221, [546]
Iarovici, E. 212
Ibrăileanu, Garabet 201
Iliad, Tudorache 492
Iliescu, Maria 186
Ilieș, A. 532
Ilieș, Doina [546]
Ioanidi, H. 213
Ionescu, Adriana **476 — 479**
Ionescu, I. 204, 205, 206
Ionescu-Buzău, D. 486, 487, 488, 489
Ionescu-Gion, G. I. 64
Ioniță, Maria [542 — 544]
Ioniță, Vasile 511
Iordan, Iorgu 3, 4, 7, 8, 11, 25, 26, 27, 31, 50, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 74, [78], [80], 90, 95, 96, 102, 103, 199, 202, 203, 386, 416, 432, 433, 504, 509, 510, 511, 515, 516, 525, 528
Iorga, N. 5, 18, 101, 197, 200, 202, 205, 232, 416, 417, 430, 431
Iosif, Șt. O. 102, 205, 206
Iosifescu, Silvian 210
Isbășescu, Mihai 186
Ispirescu, Petre 9, 200
Istrate, Adriana [546]
Istrate, G. 183, [437 — 443]
Istrate, I. 218
Iszák, S. 485
Ivănescu, Gheorghe 174, 426, 427, 437, 439, 442, 471, [546]
Ivić, Pavle 84
Ivireanul, Antim 99, 100

J

Jakobson, Roman 71, 83, 88
Jarcău, Aneta 481, 482
Jarník, I. U. 103, 208, 527
Jefferson, Gail 383

K

Kalustian, I. L. 530
Karcevsky, Serge 86, 88
Katz, Jerrold J. 138
Keonjian, Edward 118
Király, Fr. 112
Kiss, Lajos 525
Klein, S., v. Micu, S.
Koerner, Konrad [448 — 450]
Kotolulis, Socratis 213
Kovačec, August 483
Kristof, G. 134
Kruszewski, N. V. 448, 449, 450

L

Labina, Georgeta [546]
Labiș, Nicolae 470, 473
Lacan, J. 378
Lacea, Const. 122, 126, 512
Ladd, Robert D., Jr. 92
Ladefoged, Peter 84
Lahovari, George Ioan 510, 514
Lamartine, A. de 182
Lambrior, Al. 428, 432, 537
Landos, Agapie 531, 532
Lanson, G. 376
La Piana, M. 478
Laurian, A. T. 181, 407
Lăzăreanu, Barbu 467
Lee, W. R. 88
Lehiste, Ilse 84, 91, 177
Léon, Pierre R. 84, 88, 91, 92
Lesnea, G. 200
Levendula, Florica [546]
Lombard, Alf 67, 68, 77, 150, [152 — 157], 171, 176, 178, 179, 426, 431, 433
Lovas 538
Lovinescu, Eugen 530
Lieberman, Philip 85, 91
Littré, E. 181, 182
Lucaci (ritorul) 537, 538
Lucretius 113
Lungu, Vasile 416
Lupaș, I. 26, 28, 29, 31, 32
Lyons, John 402

M

Mackiewicz-Krassowska, Halina 87
Macovescu, George 62, 63
Macrea, D. 173, 221, 467
Macůrek, J. 191
Madvig, J. N. 449
Magdics, Klara 91, 92
Maior, Petru 101, 227, 228, 431
Maioreșcu, Titu 23, 24, 25, 27, 29, 31, 32, 59, 68, 173, 180, 530
Maixner, R. 185
Malmberg, Bertil 85, 90
Mamut, Nedret [537]
Mancaș, Mihaela [78 — 79]
Maneca, Constant 107, 534
Manliu, I. 432
Manolescu, N. 7, 209
Marcellesi, Christiane 107
Marcu, Florin 107, 534
Marcus, Solomon 68, 138
Marek, Bogusław 87
Mareș, Al. 40, 191 — 198, [232 — 233], 237, 238, 410 — 413, 416, 503
Mareș, Lucreția 34 — 43, 199 — 208
Margela, Ștefan 74
Marian, S. Fl. 203, 205, 206, 207, 413
Marino, Adrian 210
Marouzeau, J. 373
Martin, Philippe 84, 92
Martinet, André 85, 151
Márton Gyula 204
Massaryk, T. G. 449
Massim, I. C. 181, 407, 432
Mateescu, A. 6
Mateescu, D. 518
Matei, Constantin 465 — 467
Maupassant, Guy de 378
Maxim, I. 210
Mazilu 392
Măcărescu, N. 432
Măgureanu, A. 146, 381
Mării, Ion 125, [163 — 164]
Meillet, A. 449
Mercea, I. 212
Metafrast, Simeon 532
Metea, Al. 13
Meyer, G. 478
Meyer-Lübke, W. 449
Miclău, Paul 140, 240 — 241
Micu, Samuil 227, 228, 431, 441
Mihail, Zamfira 19
Mihale, A. 206
Mihăescu, D. 45, 50, 120, 123, 127, 130, 131, 417
Mihăescu, N. 150
Mihăilă, G. 197, 199
Mihăilă, Rodica 382
Mikuš, Fr. 450
Mille, C. 201
Milleker Bódog 523
Millo, Matei 499
Mirea, George [79]
Misterski, Henryk 420
Mocanu, N. [163 — 164]
Modoran, Filofteia 514 — 521
Moisil, Fl. 238
Moldovan, Codreanu [546]
Moldovanu, Dragoș 414 — 425
Moldoveanu, D. 510
Morariu, Leca 27, 433
Morariu, Tiberiu 481
Moraru, Mihai 532, [537]
Morgan, Bayard Quincy 91
Morier, H. 528
Mosoiu, Alexandru 529
Moxa, Mihail 532, 538

Munteanu, George 387, 388, 391
Munteanu, Ştefan [78], 140, 207, 537
Munteanu, Virgil 62
Murádin László 525
Murărașu, D. 55
Mureșanu, A. 25, 26, 28, 30
Mureșanu, Ileana 212 — 217
Murnu, Ecaterina 115
Murnu, George 115
Murnu, Iulia 115

N

Naum, Theodor 113, 149, 150, 175
Neacșu, A. 143
Neamțu, G. G. 468—475
Neculce, Ion 100
Neculuță, D. T. 201
Negoițescu, I. 210
Negreanu, Constantin [233 — 235]
Negrescu, Valerian Gh. 486, 488, 489
Negruzzi, C. 204, 206, 444
Negruzzi, I. 206
Negulici, I. D. 181
Neiescu, Petru 480, 481
Nerius, Dieter 172
Nicolăiasa, Gh. 238
Nicolescu, Tatiana [74 — 77]
Niculescu, Alexandru 62, 95, 150, 537
Nistor, I. 216
Nistor, Valeriu [235 — 236]
Nistorică, Eugenia [546]

O

Oallde, Petru [238 — 239]
Obedenaru, Giorgiade 485, 487, 488, 490
Odobescu, Al. 208
Oldenburg, Serghei 504, 507
Olsen, H. 5, 6, 8, 9
Onciul, Démètre 416
Onițiu, V. 24, 32
Onu, Liviu 44 — 54, 119 — 132, 227, 417, 418 — 419, 427, [531 — 533]
Orha, Paul [546]
Oros, Marius 523
Oțetea, Andrei 424

P

Pacu, Moise N. 509
Palaghiță, Valeriu [546]
Paler, O. 102, 200
Pamfil, Eduard 117
Pamfil, Viorica 31, 427
Pamfile, T. 200, 201, 204, 207
Panaitescu, P. P. 191, 197, 410
Pană-Boroianu, Ruxandra [164]
Pană Dindelegan, Gabriela 5, 9, 10, 11, **386—393**, 471
Pann, Anton 101, 492, 526
Papadima, Ovidiu 499
Papahagi, T. 103, 408
Papilian, Victor 117, 118
Papiu Ilarian, A. 25, 26, 31
Parret, H. 144
Pas, Ion 200, 202
Pascal, B. 137
Pascu, Constantin 133, 134
Pascu, G. 417, 476
Pașca, Șt. 419, 481, 508
Paul, H. 448, 449, 450, 526
Pava, R. 191
Pavel, Dora 150
Păltănea, Paul V. 508 — 513
Pătruț, I. 39, [164], 179, 221, 426, 509, 522
Păun, Constantin 107 — 111
Păunescu, Adrian 117
Peirce, Ch. S. 376
Péntek János 204
Perpessicius 55
Pesacov, Gheorghe 496
Pétavel, Emmanuel 424, 425
Petcu, Stela 199
Petit-Jean, R. 109
Petre, D. 212
Petrescu, Camil 7, 8, 10, 11, 102, 201, 446
Petrescu, Cezar 20, 21, 201, 203, 207, 208, 446
Petrescu, Radu 211
Petrovici, E. 174, 430, 432, 480, 481
Philippide, Al. 96, 138, 173, 174, 191, 432
Pike, Kenneth L. 85, 90
Pinaeva, V. 87
Piotrovskij, R. G. 50
Piru, Al. 496
Piscupescu, Șt. V. 486
Pitiș, George 481, 482
Planchon, Félicien 88
Platon 182
Plett, Heinrich F. [546 — 547]
Pliniu cel Tînăr 529
Poenar, P. 181
Pokorny, J. 476, 478
Pop, Gh. 152, [546]
Pop, Liana 142 — 148, 381 — 382
Popa, Eleonora 247 — 370
Popa, Mircea 505
Pop, Sever 178
Popa, V. I. 205, 206
Popescu, C. M. 482
Popescu, D. R. 60, 61, 95, 102
Popescu, Radu 100
Popescu, Ștefania 4, 9, 13
Popescu, V. 181
Popescu-Marin, Magdalena 64, **66 — 68**, 71, 73
Popescu-Sireteanu, Ion 157 — 159, 159 — 161, 407 — 409, 480 — 484, 542 — 544, [545]
Popescu-Vilcea, G. 493
Popovici, Titus 63
Popp, Vasile 496
Porucic, T. 518
Poulet, Georges 373
Precup, Emil 481

Preda, M. 8, 9, 11, 61, 391
Pricop, Adrian 416
Procopovici, Al. 96, 103, 426
Protopopescu, E. 181
Protopopescu, Lucia 218
Psalidas, Athanasie 502
Pumnul, A. 129, 432
Purdela Sitaru, Maria [231], **485 — 491**, [546]
Pușcariu, S. 48, 50, 76, 149, 150, 175, 191, 426, 477, 512
Pușchilă, D. 417

R

Radu, Gheorghe [546]
Raevschi, I. 407
Rafailescu, Al. 407
Ralea, M. 446
Raspail, B. 487, 488, 489, 490
Rațiu, I. 25, 26, 27, 28, 29
Rădulescu, I. H. 8
Rădulescu, Marina 172
Rebreanu, Liviu 9, 102, 143, 201, 205, 206, 207, 208, 446
Récanati, F. 379
Reichenbach, Hans 387, 388, 389, 390
Reichenkron, G. 479
Repina, Tamara 7, [74 — 77]
Resmeriță, Al. 181
Riffaterre, M. 379
Rizescu, I. 112, **231 — 233**, 539
Rizu, E. 486, 487, 488, 489
Robert, Françoise 92
Robu, Vladimir 4, 11, 386
Roman-Moraru, Alexandra [233], 410
Rosetti, Al. 3, 34, 84, 128, 129, 160, 191, 192, 415, 417, 427, 477, 539
Rossi, Mario 87
Rousa, W. H. D. 507
Russu, I. I. 476, 482
Rusu, Cornel 514
Rusu, Valeriu 42, 174

S

Sacks, Harvey 383
Sadeţkaia, Aida 74, 75, 77
Sadoveanu, Mihail 6, 8, 9, 60, 183, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208
Saglio, Edm. 182
Sahia, Al. 200, 206, 446
Sala, Marius 78, 455
Salinacki, Elena [231]
Sandfeld, Kr. 5, 6, 8, 9
Sandu-Aldea, C. 206
Santili, Kathy 83
Saramandu, Nicolae [164]
Saussure, F. de 377, [448 — 450]
Sădeanu, Florența [162 — 163]
Săleudeanu, Petre 61, 62
Sănduleseu, Al. 210
Sănduleseu, C. 487
Săteanu, C. 212
Sbiera, I. G. 203, 204, 206
Scărariul, Ioan 441
Scharnhorst, Jürgen 172
Schleicher, Aug. 448
Schuchardt, H. 449
Schveiger, Paul 83
Scriban, A. 18, 19, 20, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 96, 102, 181, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 407, 446
Sebastian, Mihail 201
Seche, Luiza 112, 149, 381, 394, [534 — 536]
Seche, Mircea, 112, 381, 394, [534 — 536]
Séguinot, André 87
Seulescu, Gh. 432
Sevastos, E. 206, 207
Severeanu, C. D. 485, 488, 489, 490
Shegloff, Emmanuel S. 383
Sievers, E. 448
Simion, Eugen 387, 390
Simionescu, Mircea Horia 62, 63
Simonescu, Dan 417, 429
Sion, Gh. 446
Skårup, Pavl [457]
Slama-Cazacu, T. 212
Slavici, Ioan 6, 206, 463
Slătineanu, Iordache 499
Smith, H. L. 85
Solcanu, Dorina 482
Solomon, C. 509, 511
Sorohan, Elvira 218
Spielmann, Iószef 485
Stahl, H.H. 209
Stamatin, Veturia 482
Stan, Ionel 523
Stanciu, Zaharia 201, 208
Stănescu, Eugen 415, 416
Steinthal, H. 448
Steriu, M. 212
Stoianovici, L. 238
Stoica de Hațeg, N. 430
Stoide, C. A. 509, 511
Streinu, Vladimir 209
Stroici, Lucia 538
Studdert-Kennedy, M. 91
Suciu, Coriolan 228, 416, 417, 522, 523, 524
Suciu, Emil 18 — 20
Sufleţel, Rodica [546]

Ș

Șandru, D. 430, 432
Șandru Olteanu, Tudora 233 — 235
Șăineanu, Lazăr 36, 38, 39, 181, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, [465 — 467]
Șerban, Ion Vasile 388, 389, 391
Șerban, Vasile 4, 9, 11, 12, 60, 471
Șerbu, D. 542
Șiadbei, I. 232
Șincai, Gh. 101, 221, 227, 228, 431
Șoșa, E. 6
Ștefan, Ion 181 — 184

Ștrempel, Gabriel [238]
Șuteu, Flora 6, 26, **79 — 80**, 114, **162 — 163**, 171, 173, 174, 178, 180, 212, 214, **229 — — 230**, **456**, **457 — 458**, **545**, **546**, **547**

T

Tamás, Lajos 37, 190, 203, 204, 207, 405
Tanoviceanu, I. 499
Tappe, E. D. 505
Teiuș, Sabina 7
Teodoreanu, Ionel 9
Teodorescu, Mirela 538
Tesnière, L. 450
Thomas, Adolphe V. 446
Tiktin, H. 6, 7, 38, 39, 96, 181, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 407, 476, 477, 512
Tîrșar, Aurelia [546]
Toader (diaconul) 537
Tocilescu, Grigore G. 510, 514
Todoran, R. 34, 35, 37, 39, 40, [163 — 164]
Tohăneanu, G. I. 13, 38, **112 — 118**
Tolan, I. 25, 28, 29, 30, 32
Toma, Stela [537 — 542]
Töpfer, M. 212
Topîrceanu, George 446, 469, 473
Toșa, Alexandru [162]
Trager, G. L. 85
Trandafir, Gh. D. 468, 526
Trapezuntul, Hristodor Ioan 493
Trăilă, E. 27
Troubetzkoy, N. S. 88, 89
Turculeț, Adrian **171 — 180**, **152 — 157**
Tuțescu, Mariana 139

Ț

Țâra, Vasile D. [78], [164]
Țichindeal, D. 205, 431
Țințar, Maria [546]

U

Udrescu, D. 20
Ultan, Russell 84
Ungheanu, Mihai 209
Ungureanu, Cornel 210
Ureche, Grigore 104, 205, 538
Ureche, V. A. 204
Urițescu, Dorin [164]
Ursu, N. A. 44, 45, 46, 49, 100, 126, 130, 131, **218 — 228**, 417, 419, 420, 423, 487, **531 — 533**, 542

V

Vachek, J. 171
Varlaam (mitropolitul) 537, 542
Varna, Ana **[546]**
Varro 113
Vartic, Ion 211
Vasici, Pavel 486
Vasici-Ungurean, P. 488, 489, 490
Vasiliu, Emanuel 71, 72, 74, 174, 388
Vasiliu, Laura 12, **237**, 387, **457**
Vasiluță, Livia 112, [231], [546]
Văcărescu, Alecu [492 — 502]
Văcărescu, Ienăchiță 495, 500
Velculescu, Cătălina 532, [537]
Velea, Nicolae 60, 61, 62
Velican, M. 6, 214
Velini, Antoniu 140
Veress, Andrei 414
Veselovski, A. N. 503, 504, 506
Vianu, Tudor [373 — 380], 530
Virnav, C. 485, 487, 488, 489
Vlahuță, Al. 200, 201, 202, 204, 206
Vlăduț, D. [546]
Vlăduțu, I. 5
Voiculescu, V. 446
Vöö Istvan 204
Vulcan, Samuil 218, 219, 222, 223, 226, 227, 228
Vulpe, Magdalena 6, 13, 25, 26, 30, 32
Vulpescu, Ileana 61, 62, 63, 390
Vulpescu, Romulus 446
Vultur, Ioan [235 — 236]
Vultur, Smaranda [235 — 236], [546]

W

Wahlgren, G. E. 434
Wald, Lucia **448 — 450**
Walde, A. 476, 478
Walter, Henriette 151
Wassermann, Lazăr 486
Weigand, G. 430, 432
Wells, Rulon S. 85
Whitney, W. D. 448, 449

X

Xhuvani, Al. 478, 479

Z

Zaiuncikovski, Iuri [74 — 77]
Zamfirescu, G. M. 201, 208
Zane, I. A. 234
Zgraon, Florentina [233], 414
Zugun, Petru **55 — 57**, 173, [237]

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ: *famull* 477; *flatë* 478; *flatër* 478; *flatëroj* 478; *flëtë* 478; *flu-* 478; **fluftull* 477, 478; **fluitull* 477; *flur* 478; *flurë* 478; *fluromë* 478; *fluror* 478; *flu-t* 478; *fluturka* 478; *fluturë* 477, 478; *flutur(ë)* 477, 478, 479; *fluturoj* 478; *fluturues* 478; *kurthë* 200; *magar* 448.

DACO-MOESIANĂ : * *phlu-ta* 479.

BULGARĂ : *Bahcea* 515 ; *bĕlĕžka* 405 ; *kanara* 18, 19 ; *kičur* 207 ; *kuta* 202 ; *magare* 48 ; *hvâštam* 206 ; *razsipja* 205 ; *zagarija* 20.

CATALANĂ : *d'hora* 96.

CUMANĂ : *butac* 476.

ENGLEZĂ : v. *bloed* 478 ; v. *buttuc* 476 ; *collector* 109 ; v. *fleogan* 478 ; *flutter* 478 ; *fly* 478 ; *inorganic* 110 ; *microelectronics* 108 ; *microinstruction* 108 ; *microjonction* 108 ; *microprocessor* 108 ; *microprogramm* 108 ; *organic* 110 ; *spencer* 188 ; *transistor* 109.

FRANCEZĂ : *biologiste* 210 ; *biologue* 210 ; *c'est-à-dire* 402 ; *cliquetis* 200 ; *collecteur* 109 ; *composer* 431 ; *condisciple* 115 ; *constellation* 112 ; *constellé* 112, 115, 116 ; *décomposer* 431 ; *demander excuse* 446 ; *députation* 182 ; v. *d'heure* 96 ; *émetteur* 109 ; *exiger des excuses* 446 ; *faire (des) excuse(s)* 446 ; *inorganique* 110 ; *kinescope* 110 ; *microélectronique* 108 ; *minérale* 110 ; *monographe* 209 ; *organique* 110 ; *postposer* 431 ; *présenter des excuses* 446 ; *présupposer* 431 ; *recomposer* 431 ; *(à) savoir* 402 ; *spencer* 188 ; *supposer* 431 ; *transistor* 109 ; *tube cathodique* 110 ; *tube cathodique-image* 110.

GERMANĂ : *Berg* 115 ; v. *blat* 478 ; *butt* 476 ; v. *butze* 476 ; *flattern* 478 ; v. *flïogan* 478 ; *flotteren* 478 ; *Gebinde* 116 ; *Gebirge* 115 ; *Gebund* 116 ; *Gefolge* 116 ; *Geschwister* 116 ; *Gestirn* 116 ; *gestirnt* 115, 116 ; *Gewindeeisen* 185 ; *Gewissen* 116 ; *kling* 200 ; *Jasmin* 134 ; *Mitglied* 115 ; *Mitschüler* 115 ; *Prahm* 187 ; *Schalk* 185 ; *Scheidetrog* 185 ; *Scherengitter* 186 ; *Schlack* 187 ; *Schlacke* 187 ; *Schlagg* 187 ; *schlapp* 187 ; *Schleife* 187 ; *Schotter* 188 ; *Schotterung* 188 ; *schrappen* 187 ; *Schrapper* 187 ; dial. *Schrube* 188 ; *Schub* 189 ; *Schupp* 189 ; *Schwarte* 190 ; *Schwartenmagen* 190 ; *Schwartenwurst* 190 ; *Schwelle* 186 ; *Schwellboden* 186 ; *Schwellbogen* 186 ; *schwer* 186 ; *Schwerboden* 186 ; *Schwester* 116 ; *Spasz* 134 ; *Spenzer* 188 ; austro-germ. *Spranz* 188 ; *Stampf* 188 ; *Stapf* 188 ; *Stapfen* 188 ; *Stern* 115, 116 ; *Stock* 189 ; *stocken* 189 ; *Stump* 188 ; *Tee* 134 ; *Trog* 185 ; *Werbung* 188 ; *Winkel* 187.

GREACĂ : ἄγαλμα 121, 122 ; Αἴγυπτος 122 ; ἀκούω 216 ; βωμός 46 ; γομάρι 48 ; εἴδωλον 121 ; εὐπετέως 49 ; *zargana* 20 ; θεός 119 ; θεωρία 181 ; ἱρόν 52 ; Κάμινος 46, 47 ; Κίος 49 ; μέσον 498 ; ὄνος 48 ; ὀνοφορβός 48 ; Σκίος 49 ; νηός 52 ; ὑποζύγιον 48 ; *filon* 203 ; χῖος 48, 49 ; ψάμμος 49.

INDO-EUROPEANĂ * *bhlo* 478 ; * *bhut, bhud* 478 ; **blatā* 478 ; **pleu-* 479 ; **pleu-ta* 479.

IRLANDEZĂ : *blath* 478.

ISLANDEZĂ : v. *buta* 476 ; v. *butr* 476 ; v. *fljuga* 478.

LATINĂ : **alentare* 36 ; *altarium* 46 ; *arēna* 50 ; *arenosus* 50 ; *asĭnus* 48 ; *astare* 418 ; *astiti* 418 ; *asto* 418 ; *astrum* 113 ; *aut* 103 ; *buttis* 476 ; *caprina* 408 ; *Cavallaria majalis* 37—38 ; **coctorium* 45 ; *com-ponere* 115 ; *com-positio* 115 ; *con-laborare* 115 ; *con-scientia* 116 ; *consideratio* 113 ; *considero* 113 ; *consolidatio* 415 ; *constellatio* 112. 115 ; *constellatus* 112, 115, 116 ; *constello* 112 ; *con-venire* 115 ; *conversari* 383 ; *de hora* 96, 103, 104 ; *deorsum* 96 ; *desiderare* 113 ; *dixi* 426 ; *dixisti* 428, 429, 433 ; *dolet* 96, 103 ; *famulus* 477 ; *fluctuare* 477 ; **fluctulare* 477, 478 ; **fluctulus* 477, 478 ; *fluctus* 477 ; *flutare* 477 ; **flutulare* 477 ; **flutulus* 478 ; *hora* 96 ; *impōnĕre* 431 ; *inclinationem* 53 ; *ipsa* 529 ; *lacrima* 38 ; *lentus* 36 ; **matteuca* 38 ; *mulierem* 439 ; *novem* 179 ; pop. **oina* 408 ; *oscitare* 189 ; *ovina* 408 ; *ovinus* 408 ; *Plantago* 42 ; *posi* 426 ; *postponĕre* 431 ; *posui* 426 ; *(re)manēre* 427 ; **resalire* 160 ; *Romana* 415 ; *Romani* 415 ; *sideris* 113 ; *sidus* 113 ; *signum* 113 ; *stella* 112 ; *stellatus* 112 ; *stello* 112 ; *suscitare* 189 ; *unanimiter consultare* 415 ; *velit* 96 ; *veridicentia* 415 ; *virtus* 415 ; **volat* 96 ; *volet* 103, 104 ; *vult* 96.

MAGHIARĂ : *csont* 19 ; *habzsi* 203 ; *hely* 522 ; *hold* 37 ; *hurbo* 204 ; *huruba* 204 ; *köz* 405 ; *metelö* 406 ; *sinór, sinyór* 185 ; *sós* 189 ; *strumplandli* 406 ; *svárkli* 190 ; *száldob* 525 ; *száldobagy* 525 ; *szilva* 522 ; *szilvás* 522, 523 ; *szopóka* 190 ; *zalduha* 525.

NORVEGIANĂ : *butt* 476.

PROVENSALĂ : *d'ouro* 96.

ROMÂNĂ

Aromână : *adoară* 103 ; *ascumsẹși* 433 ; *ascûmșișì* 433 ; *dzisẹși* 433 ; *dzisișì* 433 ; *ɣumár* 48 ; *spusẹși* 433 ; *spúsișì* 433 ; *strãgl'ată* 483 ; *strãgl'eátă* 480 ; *strãgl'eatu* 483 ; *strigl'eată* 483 ; *uín* 408 ; *uínă* 408 ; *uíne* 408 ; *uíni* 408.

Dacoromână

A : *abubă* 488 ; *acajú* 155 ; *Acalia* 515 ; *acătărea* 156 ; *acătării* 156 ; *Ac-Calé* 515 ; *Arcalî* 515 ; *a ce* 124, 125, 129 ; *ace de ciorap* 41 ; *ace de ştrimfi* 41 ; *aceea(şi)* 172 ; *aceia(şi)* 172 ; *acesta* 474 ; *achingii* 155 ; *aciuát* 157 ; *acolo* 527 ; *actinometru* 67 ; *acuma* 226 ; *acumulatoare* 66, 67 ; *acumulatori* 66, 67 ; *acurateţe* 155 ; *acuzat* 156 ; *acvariu* 535 ; *acvaterariu* 535 ; *adáosără* 125 ; *adă* 155 ; *adăstá* 153 ; *adiacent* 388 ; *adineaori* 149 ; *admirativ* 391 ; *admisie* 156 ; *admisiune* 156 ; *adoară* 96 ; *aduce* 430 ; *aduséi* 434 ; *aduséiu* 429, 430 ; *adusẹși* 434 ; *adúseși* 428 ; *aduş* 427, 428, 429, 434 ; *aduşu* 427 ; *afacere* 156 ; *afierosi* 205 ; *afirmaţie* 156 ; *afla* 216 ; *afrun* 157 ; *afurisanie* 156 ; *afurisenie* 156 ; *afurisi* 156 ; *afurisit* 156 ; *ágalmă* 119, 120, 122, 129, 131 ; *Agapie* 508 ; *agasant* 11 ; *agenţie* 156 ; *agonie* 156 ; *agonisi* 156 ; *agrea* 176 ; *agreabil* 156 ; *agreă* 176 ; *agreăm* 176, 178 ; *agreări* 177 ; *agreînd* 176 ; *agricultor* 156 ; *agricultură* 156 ; *agrimensor(i)* 67 ; *ahei* 155 ; *ahi* 160 ; *Ahmed* 516 *aiest(a)* 153 ; *aist(a)* 153 ; *ajunséiu* 430 ; *ajuns* 432 ; *ajunşei* 432 ; *ajunşi* 430 ; *ajutor* 123 ; *ajutori* 123 ; *ajutoriu* 123 ; *ajutoru* 123 ; *alamán* 18 ; **alamană* 18 ; *alamane* 18 ; *alarmant* 11 ; *albănaş* 157 ; *albinar* 40 ; *albină* 156 ; *alcătui* 156 ; *alcool* 535 ; *alcoolmetru* 67 ; *alee* 177 ; *Aleonte* 516 ; *aleş* 427, 429 ; *aleşi* 427 ; *Aliman* 516 ; *Alimăneşti* 516 ; *alimentatori* 66 ; *alina* 35 ; *alinta* 35, 36, 43 ; *Alionte* 516 ; *aliotman* 534 ; *Also Zaldobagy* 524 ; *altor* 47 ; *altare* 47 ; *altariu* 45—47, 128, 129, 131 ; *altariul* 47 ; *altern extern* 388 ; *altern intern* 388 ; *altoi* 490 ; *altoiulŭ* 487 ; **altuicăruiva* 155 ; *alumin* 156 ; *alumină* 156 ; *alvron* 157 ; *Amed* 516 ; *Amedie* 516 ; *amenințător* 391 ; *amfipod* 15 ; *amfipode* 15 ; *amfipozi* 15 ; *amîndoi* 59 ; *amîndouă* 59 ; *ampermetru* 68 ; *amplificator* 67 ; *amurțit* 45 ; *amuşi* 153 ; *analog* 386 ; *andrea* 41 ; *andreauă* 41 ; *andrele* 41 ; *angará* 20, 535 ; *Anina* 50 ; *anină* 128 ; *Aninoasa* 50 ; *aninos* 50, 51 ; *aniversară* 156 ; *aniversare* 156 ; *anorganic* 110 ; *anost* 149 ; *antagonic* 388 ; *antic* 150 ; *ántic* 150 ; *antinomic* 388 ; *antonim(ic)* 388 ; *anumit* 64 ; *apai* 155 ; *apaie* 155 ; *Apa Maluroasei* 520 ; *Apa Maluroşi* 520 ; *apasă* 174 ; *apăs* 174 ; *apeşi* 174 ; *apicultor* 40, 41 ; *apicultură* 41 ; *aranjează* 175 ; *araucária* 155 ; *arădan* 174 ; *arădancă* 174 ; *arbănaş* 157 ; *arbore* 158 ; *arbur(e)* 158 ; *arhiîncărcat* 177 ; *árhon* 154 ; *arină (anină)* 49—51 ; *arînă* 128 ; *Arinoasa* 50 ; *arinos* 50, 51 ; *aripe* 150 ; *aripi* 150 ; *arîră* 50 ; *arşeşi* 429 ; *arş* 427 ; *arşăi* 432 ; *Arşiţa* 454 ; *arşiţă* 150 ; *árşiţă* 150 ; *arvun* 157 ; *arz* 153, 496 ; *Asaghi Ghiumruc* 515 ; *asculta* 216 ; *ascuns* 427 ; *ascunşăi* 432 ; *ascunşiu* 427 ; *ascunşu* 427 ; *ascuţ* 155 ; *asemăna* 386 ; *asemănător* 388, 389 ; *asemenea* 64, 388 ; *asin* 48, 131 ; *ásîn* 48, 128, 129 ; *ásînă* 48 ; *ásîni* 48 ; *aspru* 391 ; *asta* vb. 418 ; *astătu* 421 ; *Astonoşirnului* 520 ; *Astonotîrnului* 520 ; *astronaut* 113 ; *astronautică* 113 ; *astronavă* 113 ; *astronom* 113 ; *astronomie* 113 ; *astruca* 157 ; *aşa* 176 ; *aşadar* 403 ; *aşa (de)* 471 ; *aşază* 174, 176 ; *aşea* 176 ; *aşează* 176 ; *Aşernaţi* 517 ; *aşez* 174 ; *aşezi* 174 ; *aşişderea* 225, 227 ; *atent* 389, 390 ; *atinde* 543 ; *Atîrnaţi* 517 ; *atît* 10 ; *atît de* 471 ; *atunci* 527 ; *au* 103 ; *au doară* 97, 103 ; *au oare* 103 ; *a-uri* 154 ; *autograf* 210 ; *auzi* 216 ; *avalanşă* 175 ; *avansat* 64 ; *avea* 434 ; *avea despărţire* 497, 498 ; *avea de vorbă cu...* 384 ; *avea o discuţie cu...* 384 ; *avea o vorbă cu...* 384, 385 ; *avea vorbă cu...* 384 ; *avrămească* 156 ; *avrămească* 156 ; *avuséi* 434 ; *axion* 183 ; *azdruca* 157.

Ă : *ăl(a)* 153 ; *ălălalt* 153.

Â : ânger 55.

B : *babă* 153 ; *babdiţe* 227, 228 ; *babo* 153 ; *Baccea* 515 ; *Baccia* 515 ; *baci* 407, 508, 509 ; *baciu* 407 ; *bade* 543 ; *bagatelă* 497 ; *bagateluri* 497 ; *Balaban* 516 ; *Balabaniţa* 516 ; *Balabanu* 516 ; *balast* 535 ; *Balcec* 515 ; *Balcecu* 515 ; *Balcegu* 515 ; *Baleni* 520 ; *Bali* 519 ; *bálsa* 154 ; *Balţecu* 515 ; *banal* 387 ; *bancă* 156 ; *Bar(a)* 522 ; *barul* 407 ; *barză* 477 ; *basne* 496 ; *batăr* 225 ; *Batin* 520 ; *Batinul* 520 ; *Batinului* 520 ; *batjocoră* 156 ; *batjocură* 156 ; *bază* 535 ; *Băcea* 508, 509 ; *Băceşti* 508, 509 ; *bădii* 155 ; *bădiţă* 153 ; *băgară* 125 ; *băgără* 125 ; *băţăt* 178 ; *bălmăji* 156 ; *bălmoji* 156 ; *bănat* 156 ; *bănui* 36 ; *Bărabă* 543 ; *Băraga* 522 ; *bărbat* 153 ; *bărbaţi* 153 ; *bărbunc* 188 ; *bătaia* 422 ; *bătaie* 408 ; *Bătineşti* 520 ; *băuni* 153 ; *bebé* 155 ; *bebeul* 155 ; *Bechelicului* 520 ; *beie* 153 ; *Beilic* 520 ; *beizadé* 154 ; *bejuri* 155 ; *belea* 405, 535 ; *beleaznă* 405 ; *Belene* 520 ; *belezne* 405 ; *Belina* 520 ; *berbeteag* 158 ; *bernevec* 155 ; *bernevecî* 155 ; *besearecă* 53 ; *besearică* 53 ; *besearici* 53 ; *beserici* 53 ; *besericii* 423 ; *beşica cea rea* 490 ; *beşica-cea-rea* 488 ; *betegos* 226 ; *be-urile* 154 ; *bezmetic* 199—200, 208 ; *biciclic* 535 ; *bineînţeles* 177 ; *binele* 422 ; *biograf* 210 ; *birjęár* 176 ; *bisărici* 52 ; *biserică* 51—53, 119, 129 ; *bisericuce* 532, 533 ; *Bîc* 508 ; *Bîlc* 543 ; *bîrcoace* 154 ; *bîrcoci* 154 ; *Bîrlad* 509 ; *Bîrlădeni* 509 ; *Bîrlea*

509; *Bîrlești* 509; *(îm)bîrligată* 155; *bîrloage* 157, 158; *bîtă* 408; *bîzoaie* 154; *bîzoi* 154; *Blaj* 509, 510; *Blajăni* 509; *blană* 156; *Blăgești* 509; *Blăjar* 510; *Blăjari* 509—510; *Blăjasca* 509; *Blăjăreanca* 509; *Blăjeni* 509; *Blăjerii de Jos* 509; *Blăjerii de Sus* 509; *Blănești* 510; *blăni* 156; *blănuri* 156; *bléstem* 150; *blestém* 150; *boabă* 18; *boacă* 18; *boade* 543; *boala copiilor* 489; *boala englezească* 489; *boala trînjilor* 488; *boală-de-copii* 489; *Boboc* 510; *bobonat* 38; *boc* 18; *Bocceada* 123; *boci* 35, 36; *București* 511; *Bode* 543; *Bodea* 543; *bodii* 543; *bodz* 120, 121; *bodzь* 121, 122; *bodzi* 120; *bogasiu* 154; *bogasiuri* 154; *Bogăzel* 521; *Bogăziel* 521; *Bogdan* 543; *Bogîndan* 158; *Boiadje* 516; *Boiadji* 516; *Boieadje* 516; *boiășăl* 157; *boji* 120; *bójniță* 51 — 54; *boiniță* 129; *bójnițe* 53; *bold* 158; *boldan* 158; *bolnáv* 433; *bólnav* 433; *bolotău* 160; *boloteancă* 160; *Bolșa* 543; *bombat* 38; *borchinos* 510; *Bordea* 543; *borhăi* 510; *Borhin* 510; *Borhinești* 510; *Boris* 510; *Borișești* 510; **Bornar* 510; *Bornăreşti* 510; *Borosești* 510; *bortă* 543; *borțoasă* 488, 490; *Borusul* 510; *Bosancea* 511; *Bosanciu* 511; *Bosăncești* 510—511; *Bosinceni* 511; *Bosîncești* 510—511; *boss* 153; *boși* 153; *bosogire* 488; *boșorogire* 490; *bot* 158; *botă* 408; *botei* 158; *boturele* 157, 158; *boț* 36; *boți* 36; *bofoli* 36; *boz* 119—122; 129, 131; *bozi* 119, 120; *Bozăești* 511; *Bozie* 511; *Boziești* 511; *bozuri* 120, 121; *brachium* 134; *brad* 477, 536; *Brașeu* 543; *brațul* 422; *Bresco* 515; *brîncă* 488, 490; *broască* 489, 490; *broască sub limbă* 488, 490; *broaște* 488; *buba(-cea)-neagră* 489; *buba-cea-rea* 488; *buba cea rea* 490; *buba-rea* 488; *buba sfrenții* 490; *bubat* 488; *buba trînjilor* 488; *bubatŭ* 489; *buboaie* 490; *buboane* 490; *Buboc* 510; *Bucur* 511; *bucura* 37; *București* 511; *bucuros* 386; *buhai* 534; *buhăi* 156; *buiestre* 154; *buiestru* 154; *buigui* 160; *buimăceală* 535; *Bükkszoldobágy* 525; *bulboană* 535; *bulgari* 127; *bulgăr(e)* 149; *bulgui* 160; *bulguială* 160; *bulin(ă)* 149; *bun* 64; *buneață* 415; *burâ* 207; *burlan* 41; *Burnar* 510; *busuioacă* 156; *busuioc* 156; *Bușa* 522; *Busag* 522; *Bușaga* 522; *Buse* 522; *bușita urmărită* 407; *bușlean* 153, 477; *bușteni* 153; *Busu(l)* 522; *butaș* 476, 477; *bute* 226, 476; *butoarcă* 476; *butoi* 476; *butuc* 476, 477; *buturâ* 476, 477; *buture* 476; *buturugă* 476, 477; *butușină* 476, 477.

C: *cabara* 18; *cabarale* 18; *cacăueț* 178; *cadastre* 154; *cadastru* 154; *Cadicheoi* 123; *cafri* 155; *Calafat* 517; *Calafatu* 517; *Calcratu* 517; *Califat* 517; *calp* 534; *caltă* 440; *cam* 76; *Cama* 515, 520; *camfor* 535; *canara* 18; *Candiia* 123; *cap* 536; *capabil* 386; *Capanița* 517; *capcană* 200; *Capenița* 517; *căpiște* 52, 53, 54, 129; *capiști* 52, 53; *capriț* 154; *capurli* 160; *caraghioslîc* 185; *cară* 155; *Carcealîc* 517; *Carcealicu* 517; *care* 59, 60, 153, 468, 472, 474; *caret* 16; *careți* 16; *carióca* 155; *cartezian* 535; *carte* 172; *cartilagiu* 154; *cașei* 45; *catismă* 183; *caută* 440; *căciuli* 156; *căi* 156; *căina* 36, 43; *căiță* 226; *Călărași* 517; *căldură* 134; *căldurică* 155; *Călian* 543; *călugăr* 454; *Cămilă* 511; *Cămilești* 511; *cămin* 47; *cămin înfocat* 47; *căpetenie* 418; *căprină* 408; *cărbunele cel rău* 489; *cărceii* 489; *cărți* 172; **căruiva* 155; *Cătușa* 511; *cătușă* 511; *Cătușeni* 511; *cătuși de fier* 422; *cățea* 155; *căteaună* 155; *cățin* 440; *căuna* 36; *căuta* 438; *ce* 6, 124, 125, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474; *Ceacîr Uzun Ața* 516; *ceas* 127; *ceată* 180; *Cebeana* 515; *cecum* 535; *ce de* 471, 472, 474; *cel* 60; *Celei* 517; *cel perit* 489, 490; *celuloid* 535; *Cencena* 517; *centimetru* 68; *centru* 535; *cenușă* 175; *cenușiuri* 155; *cer* 511; *cerbice* 154; *cerbici* 154; *cere* 445, 446, 447; *cere iertare* 446; *cere scuze* 446; *cer iertare* 444, 447; *cer scuze* 444; *certarea* 422; *cerúi* 434; *Cerul* 511; *cer voie* 444; *cescuț* 127; *celate* 224; *Cetatea* 515, 520; *ceterá* 153; *cetîrnă* 41; *cetonă* 535; *ce-uri* 154; *cevașilea* 153; *cheamă* 172, 180; *chem* 172; *Chesarie* 511; *Chetrinu* 516; *chiar* 180; *Chicera* 511; *Chichinetele* 517; *chici* 518; *Chicioara* 511; *chiciu* 518; *Chiciuciuc-Iada* 519; *Chiciu de la Gură* 520; *Chiciul Măcinului* 520; *chiciură* 207; *chiciuri* 518; *Chiclea Giumrul* 519; *chidă* 207; *Chifte* 515; *chiloți* 155; *chip* 121; *chipie* 155; *chipiu* 155; *chipiuri* 155; *chipurile* 402; *chisc* 518; *chiscu* 518; *Chiscu de la Seiman* 520; *Chiscu de la Seimeni* 520; *chisu* 518; *Chisu de la Ghisca* 520; *Chisu de la Gisca* 520; *Chisi* 511; *Chișul* 511; *chiuz* 405; *chivorin* 183; *Cifte* 515; *cine* 468, 472, 474; *cinematica* 110; *cinescop* 109, 110; *cinetica* 110; *Cinghelele* 517; *Cinghinoaia* 517; *Cinghinoaia Mare* 517; *Cinghinoaia Mică* 517; *cioban* 543; *Ciobanu* 515; *cioc* 39, 43; *Ciocoadă* 512; *Ciocodeai* 512; *Ciocodeești* 512; *Ciocodeică* 512; *ciof* 512; *Ciofrea* 512; *Ciofrești* 512; *ciolan* 35; *ciolănos* 35; *cioricoi* 543; *Cioroi* 517; *Cioroiu* 517; *Cioroiul* 517; *ciort* 39, 405; *cioternă* 41; *ciotornă* 41; *cireasă* 175; *ciucă* 512; *Ciucești* 512; *Ciuciu* 512; *ciuf* 512; *ciulă* 543; *Ciulei* 517; *ciuz* 405; *ciuză* 405; *cîine* 536; *cîine-lup* 156; *cînd* 468, 474; *cîndva* 99; *cînta* 36; *cîntăi* 434; *cîrcei* 489, 490; *cîrjă* 149, 150, 175; *cîrje pl.* 150; *cîrji* 150; *cîrlige* 41; *cîrpă* 406; *cîrpiță* 405—406; *cîrpițe* 405; *cîrpșoară* 406; *cîrpuliță* 406; *cîrpușoară* 405, 406; *cîrpuță* 406; *cîrșoară* 406; *cît* 468, 469, 473, 474; *cît de* 468, 469, 470, 471, 473; *cîte* 473; *cîlanț* 39; *cîlăpăti* 201; *cîlăti* 423, 424; *cleampă* 187; *cleanță* 187; *cleață* 37; *clinc* 200; *clinchet* 200, 208; *clipoci* 200—201, 208; *clipoti* 201; *clipotit* 201; *clonț* 39; *clopoței* 38; *clujân* 176; *clujean* 176; *coajă* 175; *coardă* 186; *coautor* 177; *coborî* 434; *coca-cola* 154; *cocă* 155; *Cocevi* 519; *coci* 515, 519; *cocioc* 515; *cociovă* 519; *Cociu* 515; *cocoș* 536; *Codoslui* 517; *codricea* 158; *codricele* 158; *codru* 158; *coexistent* 388, 389; *Cohava* 515, 519; *coincide* 386; *colăciri* 489; *colăcit* 489, 490; *colector* 109; *colectór* 109; *colibri* 154;

coliniar 388; *Colora* 515; *colț* 543; *colțunași* 35; *colún* 48; *Coma* 515; *Comasca* 517, 518; *comembru* 115; *complementar* 388, 389; *compune* 431; *compus* 67; *compuséi* 431; *comutator* 67; *concomitent* 388, 389; *concorda* 386; *concordant* 388, 389; *concurent* 388; *condei* 422; *condensator* 67; *condensatori* 66; *conductor* 67; *con-figura* 117; *congruent* 388; *considera* 113; *consonant* 388; *constandă* 538; *constela* 114, 116, 117; *con-stela* 118; *constelare* 115; *constelat* 112—118; *constelație* 112, 113; *conșcolar* 115; *conté* 154; *contemporan* 391; *contradictoriu* 388; *contrar* 388, 389; *contrastant* 388, 389; *controide* 155; *conversa* 383, 384; *convorbeați* 57; *Copanița* 517; *copiă* 178; *copiăm* 178; *copié* 178; *copiém* 178; *copiind* 178; *copiínd* 178; *coplanar* 388; *copos* 227, 228; *coprinde* 496; *copșái* 432; *Corbu* 517; *Corbul* 517; *cordar* 186; *corect* 446; *corelativ* 388; *corespondent* 388; *corespunde* 386; *corhac* 543; *coríu* 488; *corlat* 512; *Corlat* 512; *Corlata* 512; *corlată* 512; *corlă* 512; *Corlățești* 512; *corn de secară* 535; *cornul secarei* 535; *cosoaie* 154; *cosoi* 154; *Costea* 153; *costele* 160; *Costîna* 453; *Cosui* 517, 520; *Coșava* 515; *Coșcoava* 515; *coșcov* 201; *coșcovă* 515; *coșcoveală* 201; *coșcovi* 201; *coșcovire* 201; *coșcovit* 201; *coșcovitură* 201; *coșgar* 176; *Coșova* 515, 519; *Coșoveni* 515; *coloc* 206; *cotoi* 206; *Cotroanță* 543; *Coty* 22; *cofofană* 188; *cozace* 489; *cozăcile* 489; *crai* 160, 422; *crampii* 489; *crapă* 174; *crăp* 174; *crăpi* 174; *crea* 176; *creare* 177; *creă* 176; *creăm* 176, 178; *(re)creări* 177; *credeați* 57; *creé* 177; *creem* 177; *creeri* 177; *creez* 177; *creeze* 177; *creezi* 177; *creié* 177; *creiém* 177; *creiínd* 177; *creind* 176, 177; *creînd* 176; *crepa* 226; *cristalin* 535; *Crivina de la Boldu al Mare* 454; *cromatofor* 15; *cronice* 150; *cronometru* 67, 68; *cruce-obraz* 542; *cruci* 39; *crucioaie* 39; *crustacee* 15, 16; *crustacei* 15, 16; *crustacei amfipozi* 15; *crustacei decapozi* 15; *cu alte cuvinte* 394; *cuceri* 37; *cuci* 518; *cuciu* 518; *Cuciuc-Ada* 519; *Cuciu de la Zăval* 520; *cuciuri* 518; *cuconi* 45; *cu dulce* 418; *cu lesne* 49, 129; *cúlii* 155; *cum* 124, 468, 469, 473, 474; *cum... de* 473, 474; *cumineca* 438; *cumînecătură* 438; *cunúr* 119, 120, 122, 129; *cumva* 99; *cunoscut* 389, 390; *cu părere* 497; *cu[p]toară* 45; *cuptoare* 45; *cuptor* 45—47, 128, 129; *cuptori* 45, 47; *cuptoriu* 45, 47; *cuptoriu de foc* 47; *curios* 387; *Curitău* 228; *cursă* 200, 422; *curș* 427; *curșu* 427; *custa* 438; *Cusuiu* 517; *cută* 202, 208; *cuveni* 156.

D: *Danului* 520; *dară* 154; *darale* 154; *(-și) da viața spre moarte* 497; *dădú* 434, 435; *dădúi* 434, 435; *Dăeancea* 520; *Dăieni* 520; *dălacu* 489; *dălbur* 158; *dăldur* 157; *dăuli* 36; *de-a lunga* 407; *decantor* 67; *decapod* 15; *decapode* 15, 16; *decapozi* 15; *de ce* 125, 129; *decent* 446; *decerna* 155; *deci* 403; *decimetru* 68; *de cînd* 473; *de cîte ori* 473, 474; *de dăori* 45; *dédе* 435; *dedéși* 429; *dédi(u)* 434, 435; *de dinsele* 489; *de dcaori* 45; *de dcăori* 45; *Degerata* 516; *Degerați* 516; *deie* 153; *deîndată* 177; *deînmulțit* 177; *de lcac* 498; *Delta Mustafa* 516; *de lipsă* 223; *de oară* 96; *de oare* 103; *deosebit* 64; *depune* 431; *depuséi* 431; *deputație* 182; *deregătorie* 225; *derept-ce* 124, 125; *dereșu* 427; *derivabilă* 535; *derivat* 67; *descărcară* 125; *descăreárá* 125; *deschis* 156; *deschiș* 427; *desîmpercchiă* 178; *destinș(u)* 427; *destul* 5, 6; *deșartă* 175, 176; *deșarte* 176; *deșănța* 174; *deșcă* 155; *deșce* 155; *deșchișei* 430; *deșert* 175, 176; *deșeua* 178; *deșidera* 113; *deșiderat* 113; *dește* 155; *dești* 155; *déte* 434, 435; *devotat* 389, 390; *dextrogir* 535; *dezechilibre* 154; *dezechilibru* 154; *dezgustător* 11; *dezveli* 160; *diadem* 150; *diametre* 68; *diametru* 68; *diboli* 227, 228; *di ce* 124, 125; *didiu* 19; *diferit* 388, 389; *Dinești* 453; *dingo* 155; *discuta* 384; *disonant* 388; *dispai* 155; *distant* 391; *distinct* 388, 389; *dizenterie* 160; *Dîlmoc* 543; *djunghi* 488, 490; *doaă* 225; *doaie* 155; *doao* 225; *doar* 95—104; *doară* 96—104, 226; **doare* 103; *doar numai* 100; *dof* 157, 158; *Doianiło* 520; *doică* 545; *doină* 545; *doinic* 545; *doinuș* 545; *doi-uri* 154; *doi-urile* 154; *dolf* 158; *Dolfa* 158; *dolfan* 158; *dolofan* 158; *domă* 154; *domnițele* 38; *dor* 113; *dori* 113; *dorință* 113; *doritor* 113; *Dorna* 543; *dornic* 113; *do-uri* 154; *do-urile* 154; *drag* 153; *dragă* 16, 153; *drage* 17; *drăgi* 16, 17; *drăguliță* 153; *drăguță* 153; *dup-ce* 125; *dreptate* 225; *dreptăți* 225; *drum* 454; *dublu* 64; *duc* 431; *duce* 156, 430; *Dudaș* 516; *Dudași* 516; *duduie* 201—202, 208; *duduiță* 201; *duful* 158; *duh* 155; *duimă* 160; *duios* 545; *dulf* 158; *Dulfu* 158; *Dumbrava* 454; *Dumineca Florilor* 438; *dumnădzăesc* 120; *dumnădzăi* 120; *dumnădzăoe* 120; *dumnădzău* 120; *dumnăzăi* 119, 120; *dumnăzăescu* 120; *dumnezăoae* 120; *dumnezeu* 119, 129; *duneei* 153; *duneta* 153; *dunevoastră* 153; *durni* 226; *dusăi* 429; *dusăiu* 429; *(să) dúsără* 125; *duséi* 429; *duseiu* 430; *dussei* 431; *dușei* 432; *duși* 155; *dușmán* 150; *dúșman* 150; *duș(u)* 427, 429, 431, 432, 434; *dișăi* 432; *dziseș* 428; *dziséși* 428; *dziș* 429, 438, 439; *dzișu* 427; *dzinoi* 120; *dziș(u)* 433; *dzuă* 438.

E: *ea* 172, 180; *Ebiss-Ada* 519; *echivalent* 386, 388; *egal* 386, 388, 391; *Eghipet* 123; *Eghipét* 123; *Eghip(e)t* 122, 123, 128, 129; *Eghiptean* 123; *eghipteană* 122, 123; *eghipteancă* 122, 123; *eghipteani* 122, 123; *eghiptească* 123; *eghiptenești* 122, 123; *eghipteni* 122, 123; *eghiptenină* 122, 123; *eghiptesc* 123; *eghiptești* 122, 123; *eghipti* 123; *eghiptinească* 123; *eghiptineni* 122, 123; *Eghypét* 123; *Eghýpet* 123; *ele* 172; *electronică moleculară* 108; *elemenți* 66; *emiter* 109; *emitor* 109; *emițător* 109; *emú* 155; *epigon* 534; *ergosterol* 535; *exasperant* 11; *exigent* 391; *exprima scuze* 446.

F: *fac* 172; *face* 172, 381; *face (cuiva) moarte* 497; *(-și) face de vorbă cu...* 384, 385; *faci* 172; *fals* 64; *(nu) facereți* 438; *face scuze* 446; *fag* 536; *fald* 202, 208; *faldur* 202; *falduri* 202; *fasolică* 155; *făcéră* 125; *făcú* 434, 435; *făcúi* 434, 435; *făcúră* 125; *făcúși* 434, 435; *făgădar* 226; *fălcarită* 488; *fără cale* 497; *fărmăcă* 153; *fățărie* 496; *féce* 434, 435; *féceră* 125; *fecéș* 429; *féceși* 434, 435; *féci(u)* 434, 435; *Fele[a]* 511; *Felești* 511; *Felseo Zaldobagy* 524; *femeie* 439; *feri* 155; *fericintă* 532, 533; *fermecător* 11; *ferși* 430; *feteuici* 160; *fi* 381, 434; *fiascoul* 155; *ficat* 226; *fie-adevărătură* 415; *fierbător* 536; *fiescine* 497; *fiiu* 422; *fi în vorbă cu...* 384, 385; *filă* 202—203, 208; *filistimean* 532, 533; *firoseală* 205; *fi vorba de...* 384; *fi vorba despre* 384; *fi vorba să...* 384; *flaming* 16; *flamingo* 16; *flamingoul* 155; *Flenduroaia* 454; *Florentina* 517; *Florentinu* 517; *Florentinul* 517; **fluptur* 477; *fluture* 476, 477, 478, 479; *fluviometru* 67; *flux* 535; *foale* 226; *foc viu* 490; *foc-viu* 490; *fonograf* 210; *forță* 535; *fotogrammetru* 68; *fotometru* 67; *franțoji* 127; *frasuri* 489; *frate* 153; *freantă* 488, 490; *frescă* 155; *fresce* 155; *frescei* 155; *frezor* 67; *friguri* 134; *frumos* 156, 474; *fruntașă* 174; *fuga* 407; *furtune* 150; *fúsăși* 429; *fuséi* 430, 434; *fúsei* 430; *fuseș* 428; *fusési* 428; *fúseși* 428; *fușei* 432.

G: *galbenuri* 155; *galcile* 488; *Garvanschi* 520; *găbui* 534; *gălci* 487; *Gărvan* 520; *găzdui* 418; *generatoare* 66; *generatori* 66; *Genghine* 517; *geometru* 68; *Gereni* 509; *Germîn* 453; *ghe „de"* 133; *gheață* 180, 483; *Gheboasa* 512; *ghergheteag* 158; *Ghervanca* 454; *ghici* 155; *Ghindărești* 517, 521; *ghintaită* 185; *ghiocei* 38; *ghiolbană* 158; *ghionoaie* 155; *ghionoaiei* 155; *ghionoi* 155; *Ghirla* 515; *Ghisca* 515; *Ghiumruc* 515; *Ghizdărești* 517, 521; *gingaș* 150; *gingáș* 150; *gingirică* 155; *gingirliu, -ie* 19; **gioară* 96; *Gioi mari* 438; *gionat* 19; *gios* 96; *giungiurliu, -ie* 19; *gîlce* 487; *gîlci* 487; *Gîrcov* 518; *Gîrcu* 518; *gîrgîr* 19; *Gîrla* 515; *Gîsca* 515, 520; *Gîsce* 515; *gîză* 203; *gîzuliță* 203; *gîzuță* 203; *glavizną* 418; *godeu* 202; *gol* 515; *Gole* 516; *Goleo* 516; *Golești* 516; *goli* 155; *Golici* 516; *Goliv* 516; *Golonboae* 510; *Golovana* 515; *Golu* 515; *Golul* 515; *Gomolarnița* 520; *Gomolarțului* 520; *Gozel-Djeler* 519; *grabnic* 422; *Grabovița* 515; *Gradovița* 515; *greoane* 489, 490; *greșálă* 176; *greșeală* 153, 175, 176; *greșeli* 153; *greșit* 498; *grie* 155; *grije* 176; *grijeam* 175; *grind* 518; *Grindu Balii* 519; *Grindul Ciobanului* 515; *Grindul Rației* 516; *Grindu Popii* 520; *grinduri* 518; *Grindu Roșu* 519; *griuri* 155; *grîie* 155; *grîne* 155; *grîu* 155; *grîuri* 155; *groșeață* 488, 490; *grozav (de)* 471; *Grozăvești* 512; *gudura* 37, 43; *Gulunboae* 510; *Gura Balii* 519; *gușă* 489; *gușe* 489; *guștер* 488, 490; *gută* 421; *Gvardinița* 518.

H: *hain* 203; *halaucă* 179; *halău* 41; *hamfauă* 39; *hapsîn* 203; *hapsîn* 203—204, 208; *Harag* 522; *Haraga* 522; *Harea* 522; *Hariu* 522; *hasta „asta"* 133; *haț* 206; *hectometru* 68; *Hegyközszáldobágy* 524; *heliometru* 67; *hexametru* 68; *hibă* 405; *hicórii* 155; *hidalgoul* 155; *higrometru* 67; *Hinoga* 518; *Hinova* 518; *Hion* 48, 129; *Hiol(t)u* 49; *Hiu* 48, 129; *hîlca* 407; *Hodin* 543; *hodoabă* 543; *hoinar* 408; *hoină* 407, 408; *holdă* 37; *holtei* 160; *holtoromei* 160; *hopîciu* 407; *horă* 545; *Hortolomei* 160; *hotară* 155; *hotări* 160; *hrubă* 204; *Huda Sturului* 543; *hudă* 543; *Hudnut* 22; *húină* 407, 408; *hultui* 487, 490; *hurdui* 545; *hurui* 545; *huzur* 204—205, 208; *huzuri* 204.

I: *iarnă* 172; *iasche „este"* 133; *i'dee* 178; *i'deie* 178; *identic* 388, 391; *idol* 119, 120, 121, 129, 131; *idolean* 121; *idoleani* 121; *idolească* 121; *idolesc* 121; *idolești* 121; *idoli* 121, 122; *idolicear* 121, 131; *idoliceari* 121; *idolnicear* 121; *idólniță* 51—54, 129; *idólnițe* 53; *ieie* 153; *ierni* 172; *ierta* 447; *iertare* 446, 447; *ieruri* 154; *iesuminul* 134; *ieșan* 174; *ieșeam* 175; *iezărel* 158; *igle* 41; *Iglița* 515; *iglițe* 41; *Ignița* 515; *Ijar* 543; *ilău* 155; *ileauă* 179; *Ilisarlic* 515; *Imaș* 454; *impune* 431; *Ibisi-Ada* 519; *Ibiș* 519; *Ibiș-Ada* 519; *incandescență* 535; *incolor* 535; *incompatibil* 388, 389; *Independența* 517; *indiferent* 391; *indispensabil* 389, 390; *indrea* 41; *indreauă* 41; *inimă* 488, 490; *inimic* 150; *Insula Balii* 519; *Insula Banului* 515; *Insula Cioroi* 517; *Insula Cosui* 517; *Insula Dinului* 520; *Insula Dudași* 516; *Insula Garvan* 520; *Insula Hinog* 518; *Insula Mare* 519; *interferent* 388, 389; *intersideral* 113; *intrarea în strungă* 408; *invidios* 389, 390; *io* 224; *ioi* 545; *Ionică* 153; *iritant* 11; *iroseală* 205; *irosi* 205, 208; *irosire* 205; *iesl(a)* 153; *ispravă* 226; *isprăvi* 226; *ist(a)* 153; *Isun Ibraim* 517; *ițar* 155; *iței* 155; *iusuri* 154; *ivală* 45; *izbucni* 422; *Izlaz* 515; *Izlazo* 515; *Izlazul* 515; *izomer* 535; *izopod* 15; *izopode* 15; *izopozi* 15; *Izun-Ibraim* 517; *Izvoare* 515; *Izvoarele* 515; *Izvoréli* 515; *Izvorelu* 515.

Î: *îmbi* 153; *îmbohori* 160; *îmboți* 36; *îmbrățișat* 388, 389; *îmi cer iertare* 444—447; *îmi cer scuze* 444—447; *îmi cer voie* 444, 445; *îmi închipui* 445; *împeliță* 542; *împeșu* 427; *împînzi* 159, 205—206, 208; *împodobit* 117; *înalt* 64; *înaltului* 424; *încai* 497; *încăla* 160; *închide* 424; *închinăciune* 53, 54, 131; *închinăciuni* 53, 54; *închis* 156; *închișei* 432; *închișu* 427; *încotro* 468; *încuiá* 178; *încuiăm* 178; *încuind* 178; *încîntător* 11; *îndatoritor* 391; *îndireptăm* 225; *îndrele* 41; *îndrepta* 225; *îndreptare* 225; *înduioșător* 11; *îndura* 156; *îneca*

543; *înfăţişa scuze* 446; *înfăţişează* 175; *înfrăţit* 388, 389; *îngămfări* 489; *îngenunchiá* 178; *înghef* 56; *înghiţ* 155; *înghiţă* 155; *îngraşă* 174, 175; *îngraşe* 174; *îngroaşă* 175; *înhăţa* 206; *înmăzat* 158; *înrudit* 388; *însămnătură* 418; *însăşi* 529; *însingurat* 389, 390; *înstelat* 112, 114; *înşală* 174, 176; *înşelă* 176; *înşei* 179; *înşeia* 179; *înşel* 174; *înşeli* 174; *înşeu* 179; *înşeuează* 178; *înşeuez* 178, 179; *înşeueze* 178; *înşeuezi* 178, 179; *înşfăca* 206, 208; *întemeiá* 178; *întemeiám* 178; *întemeié* 178; *întemeiám* 178; *întinséiu* 430; *întinsés* 429; *întorséiu* 429, 430; *întorşéi* 432; *întorş(u)* 427, 428; *întrămătură* 415; *înţălesăi* 429; *înţălesi* 430; *înţelege* 430; *înţeleséi* 429, 430; *înţeleséiu* 429; *înţelesei* 430; *înţeleş(u)* 427, 429; *învăţa* 216; *învăţător* 123; *învăţători* 123; *învăţătoriu* 123; *înveli* 160; *învéşte* 153; *învişu* 427; *înziua* 179; *înziuază* 179; *îţi cer scuze* 445, 446.

J: *jacă* 154, 155; *jaf* 175; *jale* 173, 174; *jar* 173; *jarcă* 175; *Javel* 22; *jăci* 154, 174; *jălbar* 174; *jăratec* 174; *jărăgai* 154; *jărăgaiu (pe peptu)* 488; *jărăgaiuri* 154; *jărei* 174, 175; *jărtăvnic* 47; *jărtăvnicile* 47; *jărtvişte* 51—54; *jărtvişte* 129, 131; *jărtvişti* 53; *jetui* 175; *jéle* 174; *jeli* 36; *jetui* 36; *jertăvnic* 47; *jértvişte* 53; *jgheab* 41; *jirtevnicu* 47; *jiunghi* 488, 490; **joară* 96; *jos* 97; *jucăreie* 497; *jug* 535; *junghi* 488.

K: *k'ăi* 178; *kilogrammetru* 68; *Kios* 49; *kjuzé* 405; *Körösszáldobagy* 524.

L: *lacrimă* 38; *laţi* 160; *lalte* 543; *láma* 155; *lan* 37, 43; *lanometru* 67; *lándii* 155; *Laneti* 516; *Lanetu* 516; *lanţ* 186; *lapte* 155; *lapţi* 155; *larg* 64; *laudă* 127; *lăcrămioare* 37; *lăcremioare* 37; *lăcrimioară* 37—38, 43; *lălíu* 153; *lăpădá* 153; *lăptoc* 536; *lăpturi* 155; *lăs* 153; *Lăstarele* 516; *Lăstaru* 516; *Lăstărişu* 516; *(se) lăuda* 127; *leacuri* 134; *leah* 153; *legătura* 423; *lehe* 543; *lele* 545; *lemn* 544; *lerui ler* 545; *lese* 153; *lesne* 49, 129; *lesni* 49; *lesnire* 496; *lespede* 490; *lespede (la inimă)* 488; *lest* 535; *leşuieşte* 423; *lignit* 154; *ligniturí* 154; *limbaj* 535; *limbariţă* 488, 490; *lin* 516; *linear* 149; *lingură de supă* 39, 40; *lingură mare* 39; *linguroi* 39; *Linova* 516; *liuliţa* 544; *Liuzi* 453; *lină* 155; *line* 155; *lingegiune* 422; *linguroasa urdinare* 490; *lini* 155; *linuri* 155; *loc de grîu* 37; *Lom* 518; *Lomu* 518; *lopta lungă* 407; *lopta mică* 407; *(se) lua cu vorba* 384, 385; *Luca* 517; *luciu* 418; *lucra* 155; *lucrăreţ* 418; *lumbagoul* 155; *luminá* 55; *Lunca* 454; *Lunga* 516; *lunge* 150; *Luta* 516; *Luta Mare* 516; *Luta Mică* 516; *Lutăria* 516; *Lutele* 516; *Lutul Alb* 516.

M: *macrosporogeneză* 535; *mangăr* 538; *maree* 535; *maórii* 155; *marabú* 155; *mare* 64, 172; *Marea* 519; *margă* 45; *Marotin* 518; *Marotinu* 517, 518; *marouri* 155; *masă* 536; *Mateeanului* 520; *matrice* 535; *maxim* 64; *mazăre* 476, 477; *măciucă* 38; *măduhă* 226; *măgar* 48, 128, 129; *măgar[ar]ji* 48; *măgari* 48; *măgaru* 48; *măgărar* 48; *măgăriţă* 48; *măiestru* 418; *mă-nşăuază* 179; *măreţ* 64; *mărgăritar* 37, 38; *mărgăritărel* 38; *mări* 172; *mărire* 438; *mărunţăi* 226; *măsea* 155; *măseauă* 155; *măscăţel* 38; *măscăţel* 38; *mătălău* 406; *mătricea* 488; *mătură* 476; *măzănaie* 159; *Mecin* 520; *Mecinu* 520; *Mecinului* 520; *meréu* 153; *mergeaţi* 55, 57; *mergeţi* 56; *mergéţi* 55—57, 150; *mérsei* 432, 433; *mérseşi* 433; *merş* 427, 428, 432; *merşu* 427; *metelău* 406; *meteleu* 406; *metru* 168; *metruri* 68; *mezin* 38, 43; *microamper* 108; *microbar* 108; *microelectronică* 108; *microelement* 108; *microfarad* 108; *microinstrucţiune* 108; *microjonciune* 108; *micrometru* 68; *(micro)milimetru* 68; *microminiaturizare* 108; *micromodul* 108; *microohm* 108; *microprocesor* 108; *microprogram* 108; *microvolt* 108; *Micu* 519; *mie* 154; *mierar* 40; *mijloc* 498; *militarist* 210; *minunat* 64; *mira* 156; *Mirtaza* 516; *misi* 127; *Misir* 122, 123, 129; *Misiri* 122, 123; *Misiriu* 122, 123; *misirlineni* 122, 123; *Misiru* 122, 123; *mîl* 43; *mîli* 42; *mîlit* 42; *mîlitură* 42; *mîlos* 42; *mîn* 155; *mînca* 223—224; *mîncă* 224; *mînce* 224; *mîne* 150; *mînea* 427, 434; *mînerea* 160; *mîni* 150; *mînia* 422; *mînîncă* 224; *mînînce* 223; *mînuri* 155; *mînurli* 160; *mînuţă* 160; *mînuţuri* 160; *mîrtan* 206; *mîţ* 206; *mohorî* 160; *mol* 42; *moldovan* 174; *molhaş* 544; *moli* 42; *moliu* 153; *momeală* 155; *momele* 155; *momeli* 155; *monograf* 209—210; *monografist* 209—210; *montări* 544; *montejús* 535; *Moreea* 123; *mormînt* 155; *Moroflecu* 543; *Moroja* 543; *mórte* 55; *morúă* 154; *morue* 154; *motan* 206, 208; *motănaş* 206; *motănime* 206; *motănos* 206; *motoc* 206, 207; *movă* 155; *mugur* 535; *muiere* 438, 439; *muierea* 160; *mul* 42; *muls* 432; *mult* 64; *mulţămită* 496; *mulţumit* 391; *múrmur* 150; *murmûr* 150; *muroile* 544; *Murtaza* 516; *murzesc* 160; *musculos* 535; *muşat* 159; *muşătesc* 159; *mutătură* 544.

N: *nadușala* 488; *nadușală* 490; *nándu* 155; *nandú* 155; *Natu* 517; *năduf* 488, 490; *năduşeală* 488, 490; *năframă* 534; *năjit* 489; *năluc* 497; *nămol* 42; *năpădi* 226; *năpîrcă* 535; *năsip* 49—51, 128; *năsipi* 50, 51; *năsipos* 51; *năsîpi* 50, 51; *neajutorat* 177; *neașteptat* 10; **ne-ăla* 177; **ne-ăsta* 177; *nebănuit* 10; *nechează* 176; *neclad* 544; *nedușală* 488; *needucat* 177; *nefiind* 418; *neiertător* 389, 390; *neinerţial* 535; *neîmpăcat* 177; *neînceput* 418; *neînchipuit* 10; *neînţeles* 177; *nejit* 489; *nelesne* 49; *nematod* 15; *nematodă* 15; *nematode* 15; *nematozi* 15, 16; *nemărginit* 10; *nemăsurat* 10; *neobișnuit* 10; *neoiobăgie* 535; *nepermis* 10; *neplatei* 155;

nesfîrșit 10 ; *nesigur* 386 ; *niăpót* 178 ; *nicedînăoră* 542 ; *niceși* 418 ; *nici o* 154 ; *nici un* 154 ; *nimărui* 226 ; *nime* 226 ; *nîngău* 154 ; *ningăuri* 154 ; *Nisipo Cosuiului* 520 ; *Nisipu Cosuiului* 517, 520 ; *noaă* 225 ; *noao* 179 ; *noaŭă* 179 ; *noaŭo* 179 ; *noroi* 42 ; *nost* 153 ; *notocord* 16 ; *notocordă* 16 ; *nou* 64 ; *noŭă* 179 ; *noŭe* 179 ; *nou-născută* 156 ; *nucleotid* 535 ; *nu (te) du* 155 ; *nu fă* 155 ; *numai* 95—104 ; *numai doar* 100 ; *nu-mă-uita* 155 ; *numeros* 64 ; *numeróse* 55 ; *nu zi* 155.

O : *oală* 536 ; *oameni* 172, 180 ; *oare* 96, 97, 103, 104 ; *oarecare* 104 ; *oarece* 104 ; *oarecine* 104 ; *oarecînd* 104 ; *oarecum* 104 ; *oareunde* 104 ; **oaspătă* 155 ; *obicei* 536 ; *obrinteală* 488 ; *o-ce-an* 150 ; *ochi* 536 ; *odihnă* 536 ; *oglindă* 536 ; *ogoiul* 407 ; *ohmmetru* 68 ; *ohta* 496 ; *oime* 408 ; *oin* 408 ; *oinar* 408 ; *oină* 407—409 ; *oină* 407 ; *oinărie* 409 ; *oja* 21 ; *Oja* 22 ; *ojă* 21—22 ; *olan* 41 ; *oloiul* 422 ; *oltar* 46, 47, 131 ; *oltare* 47 ; *oltari* 46, 47 ; *oltariu* 45—47, 128, 129 ; *oltariul* 47 ; *oltariului* 47 ; *oltui[re]* 487, 490 ; *om* 172 ; *omonim* 388 ; *onágru* 48 ; *opincă* 536 ; *opturi* 154 ; *opus* 388—389 ; *Oraboviţa* 515 ; *oraș* 224, 536 ; *orășean* 153, 175 ; *orășeni* 153 ; *orbalsulu* 488 ; *orbalț* 488, 490 ; *orbanț* 488, 490 ; *orcic* 38—39, 43 ; *orcicar* 39 ; *orcicuri* 39 ; *orșinicu* 510 ; *osteli* 160 ; *ostracod* 16 ; *ostracodă* 16 ; *ostrov* 518 ; *Ostrov* 516 ; *Ostrova Bechirli* 520 ; *Ostrovelul* 519 ; *Ostrovu* 516, 517 ; *Ostrovu Balii* 519 ; *Ostrovu Batina* 520 ; *Ostrovu Batinului* 520 ; *Ostrovu Beilicului* 520 ; *Ostrovu Belinii* 520 ; *Ostrovu Cocevii* 519 ; *Ostrovu Codozlui* 517 ; *Ostrovu Dăienilor* 520 ; *Ostrovu de la Topalu* 521 ; *Ostrovu Dinului* 520 ; *Ostrovu Frumos* 519 ; *Ostrovu Gărvănesc* 520 ; *Ostrovu Gîsca* 515 ; *Ostrovu Gomotarțului* 520 ; *Ostrovul Atîrnați* 517 ; *Ostrovul Balaban* 516 ; *Ostrovul Cioban* 515 ; *Ostrovul Corbului* 517 ; *Ostrovul Cozloduischi* 517 ; *Ostrovul Dipului* 517 ; *Ostrovul Dipului* 517 ; *Ostrovul Florentin* 517 ; *Ostrovul Graboviţa* 515 ; *Ostrovul Grădina* 515 ; *Ostrovul Iepurilor* 516 ; *Ostrovu lui Bechir* 520 ; *Ostrovul Lung* 516 ; *Ostrovul Renii* 515 ; *Ostrovul Strîmbu Mare* 516 ; *Ostrovul Tălchia* 516 ; *Ostrovul Turcesc* 520 ; *Ostrovul Vama* 519 ; *Ostrovul Vămile* 519 ; *Ostrovul Vulpea* 516 ; *Ostrovu Mare* 517, 519 ; *Ostrovu Măcinului* 520 ; *Ostrovu Mic* 519 ; *Ostrovu Pietriș* 516 ; *Ostrovu Popii* 520 ; *Ostrovu Renii* 519 ; *Ostrovu Roșu* 519 ; *Ostrovu Simianu* 518 ; *Ostrovu Sistovului* 518 ; *Ostrovu Slanotîrnului* 520 ; *Ostrovu Turcului* 520 ; *Ostrovu Vardin* 518 ; *Ostrovu Văiugii* 519 ; *Osu* 543 ; *otravei* 155 ; *otrofină* 159 ; *Oțăl* 543.

P : *pahară* 150 ; *Palage* 522 ; *Pală* 522 ; *Palea* 522 ; *Paliu* 522 ; *pandant* 210—211 ; *panticarie* 489 ; *papainoage* 155 ; *paraacetaldehidă* 535 ; *paraambulacrar* 535 ; *paralel* 388 ; *parametru* 68 ; *Paraschiva* 517 ; *parol* 534 ; *pas* 536 ; *patlagină* 42 ; *paț* 155 ; *pă* 496 ; *păcui* 518 ; *Păcuiu* 519 ; *Păcuiu ăl Mare* 519 ; *Păcuiu ăl Mic* 519 ; *Păcuiul Mare* 519 ; *Păcuiul Mic* 519 ; *Păcuiu Mare* 519 ; *Păcuiu Mic* 519 ; *păcurar* 543 ; *părăie* 155 ; *părăsiț* 423 ; *părăsuți* 160 ; *părete* 496 ; *părpăți* 19 ; *părpîți* 19 ; *păscare* 408 ; *pășciune* 45 ; *pătlagină* 42 ; *păunate* 421 ; *Păușani* 516 ; *păzea* 155 ; *Peceneaga* 518 ; *Peceneagul* 518 ; *Pecineaga* 518 ; *pectus* 134 ; *pembé* 534 ; *pendant* 210—211 ; *penibil* 11 ; *pentametru* 68 ; *pe numele (cuiva)* 498 ; *(im)pepită* 155 ; *pepsi(-cola)* 154 ; *perdea (la ochi)* 488 ; *perfect* 64 ; *perimetre* 68 ; *perimetru* 68 ; *perpendicular* 388 ; *pervanea* 496, 497 ; *pervaneaoa* 497 ; *pe sponci* 534 ; *pe unde* 473 ; *pe-uri* 154 ; *piatră* 172 ; *picere* 496 ; *Picinoaga* 518 ; *picior* 536 ; *picui* 518 ; *pieptene* 536 ; *pierdăi* 434 ; *pietre* 172 ; *Pietrișu* 516 ; *pila* 407 ; *piroscă* 150 ; *pisc* 518 ; *Piscul Turcului* 520 ; *pisică* 536 ; *piua* 178 ; *piuază* 179 ; *piuăi* 179 ; *piuăz* 179 ; *piuăz[ă]* 179 ; *piue* 178 ; *piuele* 178 ; *piuelor* 178 ; *piui* 179 ; *pive* 179 ; *pivniță* 226 ; *pizmaș* 422 ; *pîntecărie* 489, 490 ; *pînză* 206 ; *pînzi* 159 ; *pîraie* 496 ; *pîrăie* 155 ; *pîrlî* 160 ; *pîrpăți* 19 ; *pîrpîți* 19 ; *plagiofototrop* 535 ; *plagiogeotrop* 535 ; *plăjă* 176 ; *plaje* 174, 176 ; *plan (de grîu)* 37 ; *plataginâ* 42 ; *Plăcentă* 509 ; *Plăcinta* 509 ; *plătagină* 42 ; *pleacă* 174 ; *pleasnă* 207, 208 ; *plebicist* 534 ; *plec* 174 ; *plecară* 424 ; *plecat* 489, 490 ; *plecatele* 489 ; *pleci* 174 ; *plesca[v]iță* 489 ; *plesni* 208 ; *plisc* 39, 40 ; *pliseu* 202 ; *pliu* 202 ; *plînșu* 427 ; *ploaie* 153 ; *plonjor* 536 ; *plop* 536 ; *Plosca* 516 ; *plural* 535 ; *plutéți* 55, 56 ; *pluviometru* 67 ; *poală-albă* 489 ; *poamă* 536 ; *poarca* 407 ; *poci* 496 ; *poclău* 155 ; *pod* 509 ; *podișor* 544 ; *podmol* 42 ; *Podoleanu* 509 ; *poet* 177 ; *pofală* 127 ; *pogonofor* 14, 15 ; *pogonofore* 14, 15 ; *pogonofori* 14 ; *pohfalenie* 127 ; *pohvăli* 127 ; *Pojarul* 518 ; *polăfile* 423 ; *poldaș* 544 ; *polialcool* 535 ; *polichet* 15 ; *polichetă* 15, 16 ; *polichete* 15 ; *polichești* 15 ; *pólie* 535 ; *polietenă* 535 ; *poliol* 535 ; *politicos* 391 ; *poliță* 536 ; *polojenie* 542 ; *polonic* 39—40, 43 ; *polovnic* 40 ; *pon* 431 ; *Popa* 520 ; *Popi* 520 ; *popoară* 421 ; *posăire* 489 ; *poslanic* 418 ; *postpune* 431 ; *poștă* 189 ; *poștuță* 188 ; *potențiometru* 67, 68 ; *potîrnichi* 159 ; *povarnă* 535 ; *pozmol* 42 ; *praftură* 536 ; *prăd* 153 ; *prăda* 544 ; *Prăjani* 518 ; *Prăjoaia* 518 ; *prea* 4, 5, 6 ; *preainalt* 177 ; *pream* 187 ; *preîntîmpina* 177 ; *pre lesne* 49, 129 ; *pre lesni* 49 ; *presupune* 431 ; *presupuséi* 431 ; *preuteasă* 45 ; *prezenta* 446 ; *prezenta scuze* 446 ; *pribag* 45 ; *pricepe* 420 ; *(se) prici* 406 ; *prietenos* 391 ; *prigoană* 423 ; *(mă) prigoresc* 497 ; *(se) prigori* 497, 534 ; *Prijoaia* 518 ; *prileji* 542 ; *primisără* 125 ; *principal* 64 ; *prisacă* 40—41 ; *prisăcar* 40, 41 ; *prisăcărie* 40, 41 ; *Privalul Turcului* 520 ; *procariot* 535 ; *procrea* 176 ; *procreări* 177 ; *profund* 64 ; *promoroacă* 207, 208 ; *proporțional* 388 ; *propriu* 64 ; *Prosanicu* 518 ; *Prosenicu* 518 ; *Prostenicu* 518 ; *profap* 536 ; *prudent* 389 ; *prunc* 438 ; *prund* 518 ; *Prunda de la Troina*

521 ; *prundoaie* 518 ; *prundoi* 518 ; *Prundu de la Bogăzel* 521 ; *Prundu de la Troina* 521 ; *Prundu lu Ahmed* 516 ; *prunduri* 518 ; *Prundu Vardinu* 518 ; *púma* 155 ; *pune* 430 ; *purceș* 429 ; *purta discuții* 384 ; *puséi* 434, 435 ; *púsei* 432, 434 ; *puséiu* 430, 431 ; *púseși* 433 ; *pussei* 431 ; *puș* 428, 431, 435 ; *puș(u)* 426, 427 ; *puștchelele* 489 ; *pușei* 432, 435 ; *pușî* 427, 430 ; *putere* 535 ; *puternic* 535 ; *puțin* 64 ; *puținor(a)* 155.

R : *rac* 488, 490 ; *radiație* 534 ; *radiații infraroșii* 535 ; *rafiele* 489 ; *rampă* 535 ; *rast* 489, 490 ; *Rața* 516 ; *raz* 153 ; *Rădvani* 518 ; *rămăsei* 432 ; *rămăseși* 433 ; *rămaș* 427 ; *rămași* 430 ; *rămășăi* 431 ; *rămășéi* 430 ; *rămășeiu* 430 ; *rămășéiu* 429, 430 ; *răminea* 427, 430, 434 ; *răpaos* 496 ; *răpejune* 150 ; *răpune (cuiva) viața* 498 ; *răsări* 160 ; *răsipi legea* 418 ; *răsmînea* 161 ; *răspiei* 161 ; *răspierde* 421 ; *răspunș* 427, 428 ; *răspunșu* 427 ; *răsuflarea* 422 ; *răsunătoare* 422 ; *răștchirară* 423 ; *război* 535 ; *Răzvani* 518 ; *rea-voință* 156 ; *rebeli* 160 ; *rebelist* 210 ; *recif* 14 ; *recife* 14 ; *recifi* 14 ; *recifuri* 14 ; *recompune* 431 ; *recompuséi* 431 ; *recrea* 176 ; *recto* 155 ; *regulator* 67 ; *reîntors* 177 ; *Renea* 515 ; *Renea Cornului Măcinului* 520 ; *Reni* 519 ; *renie* 519 ; *repdi* 160 ; *repede* 160 ; *respectiv* 403 ; *retează* 176 ; *refept* 134 ; *Rexona* 22 ; *rid* 202 ; *risipi* 205, 208 ; *Rîmnic* 454 ; *rînză* 226 ; *rîși* 430 ; *roage* 172 ; *rofiele* 490 ; *rog* 172 ; *rogi* 172 ; *Roman* 416, 417 ; *Romanați* 416 ; *Romanca* 416 ; *Romancăuți* 416 ; *Romaneasa* 416 ; *Romanesc* 416 ; *Romanesth* 417 ; *Romanești* 416 ; *Romanfalva* 416 ; *romani* 416 ; *Romanist* 416 ; *Român* 417 ; **Românești* 416 ; *Românești* 416 ; *Român* 416, 417 ; *Românați* 416 ; *Românăuți* 416 ; *românească* 415 ; *Românescul* 416 ; *Românești* 416, 417 ; *români* 415 ; *Românul* 417 ; *Rostom* 510 ; *roșuri* 155 ; *rouăi* 178 ; *rôueț* 178 ; *roză* 155 ; *ruja* 489 ; *rujă* 490 ; *Rumân* 417 ; *Rumânași* 416 ; *Rumânați* 416, 417 ; *rumânească* 415 ; *Rumânesc* 416 ; *rumâni* 416 ; *Rumânul* 417 ; *Ruminestyi* 416 ; *Rumunest* 417 ; *Rumuniesthi* 417 ; *Rumunyesti* 416 ; *runc* 159 ; *runcan* 159 ; *runcănel* 159 ; *rusică* 155 ; *Rustom* 510 ; *ruște* 155 ; *ruștei* 155.

S : *sa* 75 ; *sac* 536 ; *Sacîz* 48—49, 123, 129 ; *sacîzan* 49 ; *sacîzani* 49 ; *Sacîzi* 48 ; *Sacizu* 48 ; *(ră)saie* 155 ; *Sala* 523 ; **Salbe(a)* 523 ; **Salbu* 523 ; *sale* 75 ; *Săcean* 518 ; *Săceanu* 518 ; *Săceni* 518 ; *să fie făcut* 439 ; *să fi făcut* 439 ; *să fii făcut* 439 ; *să fiu făcut* 439 ; *săgeată* 482 ; **săgheată* 483 ; *săi* 75 ; *sălașuit* 160 ; **Sălbaga* 522 ; **Sălbage(a)* 522 ; *Sălbagi* 524 ; **Sălbagi(u)* 522 ; **Sălbaĝ(u)* 522, 523 ; **Sălbag(u)* 522 ; *Sălban* 523 ; *Sălbăgel* 522—525 ; *Sălbăzél* 522 ; **Săldăbaĝ* 523 ; *Săldăbagi* 524, 525 ; *Săldăbagiu* 524, 525 ; *Săldăbagiu de Barcău* 524 ; *Săldăbagiu de Beiuș* 524 ; *Săldăbagiu de Munte* 524 ; *Săldăbagiu Mic* 524 ; *Săldăbaj* 524 ; *Săldăbăgel* 525 ; **Săl(d)bagi* 523 ; *Săldbagi* 524 ; *Săldbăgel* 525 ; *Săliște-Săldăbagiu* 524 ; *sămnătură* 418 ; *sămurel* 159 ; *săp* 153 ; *săpun* 228 ; *sărac* 159 ; *sărăci* 159 ; *sări* 161 ; *sărk'ule* 160 ; *sășăluit* 160 ; *sătul* 389 ; *său* 75 ; *Scaldubag* 524 ; *scară* 536 ; *scaun* 536 ; *scăpără* 125 ; *scăpără* 125 ; *Schela* 518 ; *Schela Cladovei* 518 ; *Schela Ghiumruc* 519 ; *Schela Giumrul* 521 ; *Schela Veche* 518 ; *scheală* 519 ; *Schila* 518 ; *Schilă* 518 ; *schimba viața pă moarte* 498 ; *scoc* 41, 536 ; *scorbură* 476 ; *scoș(u)* 427, 432 ; *scriá* 153 ; *scrie* 430 ; *scripture* 150 ; *scris* 154 ; *scrisăi* 431 ; *scriséi* 431 ; *scriseiu* 430 ; *scrisuri* 154 ; *scriș* 427, 439 ; *scrișu* 427 ; *scuipa* 223 ; *scuipirea cu sânge* 489 ; *scuipirea cu sînge* 490 ; *scurcă* 420 ; *scurmă* 422 ; *scursoare* 489, 490 ; *scut* 422 ; *scuza* 447 ; *scuze* 446 ; *seară* 153 ; *secară cornută* 535 ; *seceră* 535 ; *Seimeni* 520 ; *semăna* 386 ; *semiconductor(i)* 67 ; *Seretiu* 543 ; *seri* 153 ; *sever* 391 ; *sfaturile* 422 ; *sfătuiesc* 422 ; *sfii* 156 ; *sfîrc* 207, 208 ; *sfircui* 208 ; *Sfirdol* 543 ; *sfișietor* 11 ; *sfrențe* 488 ; *sideral* 113 ; *sigur* 386 ; *Silbagie* 522, 524 ; *sima* 154 ; *simetric* 388 ; *similar* 386 ; *sineron* 388 ; *singur* 64, 391 ; *sinonim* 388 ; *sintetic* 535 ; *Sistov* 518 ; *sîlhă* 544 ; *sîngios* 224 ; *sîrbi* 127 ; *Slanotirnu* 520 ; *Slanotran* 520 ; *slăx* 187 ; *sleit* 536 ; *soare-sec* 488 ; *sóia* 155 ; *Soldobița* 525 ; *Soldo Vaogy* 524 ; *Soldoba* 525 ; *(să) soleacă* 542 ; *solie* 182 ; *sóma* 154 ; *sombru* 150 ; *somsid* 542 ; *sopocă* 190 ; *sopon* 227, 228 ; *sorțului* 421 ; *sparș* 427 ; *spasmu* 489 ; *spatele mele* 422 ; *spectrometru* 67 ; *spencer* 188 ; *spențăța* 188 ; *spențăli* 188 ; *spermatofor* 15 ; *spune* 430 ; *spureăciune* 488, 490 ; *spus* 434 ; *spúsăi* 432 ; *spusătură* 489 ; *spúse* 432 ; *spuséi* 431, 434 ; *spúsei* 433, 434, 435 ; *spuseiu* 430 ; *spúseră* 432 ; *spuseși* 434 ; *spusési* 435 ; *spúseși* 433, 435 ; *spusetură* 489 ; *spúsișî* 435 ; *spuș(u)* 427, 434 ; *spușăi* 432 ; *spușei* 432 ; *spușî* 430 ; *sta* 381, 382, 383 ; *stabilizator* 67 ; *stabilizatori* 66 ; *sta de vorbă* 381—385 ; *sta la bîrfe* 385 ; *sta la povești* 384, 385 ; *sta la sfat* 384, 385 ; *sta la taclale* 384, 385 ; *sta la taifas* 384, 385 ; *sta la vorbă* 382 ; *stative* 534 ; *stăpîn* 391 ; *stea* 155 ; *steauă* 155 ; *steie* 153 ; *stejar* 536 ; *steje* 418 ; *stelat* 112 ; *stelin* 112 ; *stelos* 112 ; *stereĝiață* 480 ; *sterilizator* 67 ; *stichi* 19 ; *stirigheață* 481 ; *stiriĝiáță* 480 ; *stîlpăr* 542 ; **stîrfă* 20 ; *stîrni* 421 ; *storșu* 427 ; *strad'iată* 481 ; *strageată* 481 ; *străd'iată* 481 ; *strădzală* 481 ; *strădziată* 481 ; *străeată* 481, 482 ; *străgată* 483 ; *străgătă* 481, 483 ; *străgeată* 481, 482 ; *străgheată* 480—484 ; *străgheată* 480 ; *străgheață* 481, 483 ; *străghetă* 483 ; *străghetar* 483 ; *străgheță* 483 ; *străghete* 482 ; *străgheță* 483 ; *străgheță* 483 ; *străgheți* 482, 483 ; *străghiată* 483 ; *străghiață* 481, 482 ; *străgiată* 480 ; *străgiață* 480 ; *Străgița* 483 ; *străg'lată* 483, 484 ; **străh* 482 ; *străheață* 482 ; *străin* 389, 390 ; *străluceare* 418 ; *străluminat* 532, 533 ; *străgată* 480 ; *străzată* 480, 481, 483 ; *străzeată* 481 ; *străd''ată* 482 ; *stred''ață* 480, 483 ; *stred''etăriu* 483 ; *strefigat* 489 ; *streĝață* 482 ; *stregheată* 483 ; *stregheață* 482 ; *streĝiață* 480 ; *stregl'ată* 484 ; *strezi*

543 ; *striga* 36 ; *strighiață* 482 ; *strilicii* 489 ; *strigheață* 482 ; *strigheți* 482 ; *Strîmba* 516 ; *strîmbătatea* 423 ; *Strîmbeni* 516 ; *Strîmbu* 516 ; *strîns* 490 ; *strînséiu* 429 ; *strînsul* 489 ; *strînsul cel mare* 490 ; *strînsulu-cel-mare* 489 ; *strînși* 430 ; *strînșu* 429 ; *stroh* 482 ; *stropșeală* 488 ; *stropșire* 488 ; *stropșiri* 488 ; *studenitia* 489 ; *studeniță* 489 ; *studinitza* 489 ; *stupar* 40, 41 ; *stupărie* 40, 41 ; *stupină* 40, 41 ; *stupire de sînge* 489, 490 ; *sur[u]pătură* 490 ; *suficient* 5, 6, 391 ; *suflet* 421 ; *sugiu* 488 ; *suii* 434 ; *suplea* 176 ; *supleări* 177 ; *suplementar* 388 ; *supune* 431 ; *surpătură* 489, 490 ; *surupa (mațele)* 490 ; *surupătura din vintre* 490 ; *suspect* 11 ; *suspin* 489, 490 ; * *suștela* 189 ; *sută* 154 ; *svîrșori* 159 ; *Sylbasel* 522, 524 ; *Száldob* 525 ; *Száldobag* 524 ; *Szaldobag* 525 ; *Száldobágy* 524 ; *Száldobágy-Szelisthie* 524 ; *Szilbacsel* 522, 524 ; *Szilbasel* 522, 524 ; *Szilváshely* 522 ; *Szoldobágy* 525.

Ș : *șa* 174, 175, 176 ; *șadă* 175 ; *șade* 174 ; *șagă* 175 ; *șaitroacă* 185 ; *șaitroc* 185 ; *șal* 175 ; **șală* 185 ; *șalic* 185 ; *șapcă* 173, 175 ; *șapte* 174, 224 ; *ș'ápte* 175 ; *șarpe* 160, 174 ; *(a) șasa* 224 ; *șasă* 176, 224 ; *șase* 176, 224 ; *șăgalnic* 35, 174 ; *șăgi* 175 ; *șălut* 174, 175 ; *șănțișor* 174 ; *șănură* 185 ; *șắpte* 175 ; *șărănglíță* 185, 186 ; *Șărcaia* 544 ; *șărcan* 544 ; *Șărcăleanu* 544 ; *șăret* 185 ; *še* 160 ; *șea* 176 ; *șęápte* 175 ; *șeasă* 176 ; *șease* 176 ; *șei* 175 ; *șelar* 174 ; *șeluță* 174 ; *șepci* 175 ; *șepte* 224 ; *șępte* 174, 175 ; *șercan* 544 ; *șes* 176 ; *(a) șesa* 224 ; *șese* 176, 224 ; *șfarcă* 190 ; *șfarclu* 190 ; *șfel* 186 ; *șferbodin* 186 ; *șferbon* 186 ; *șferboung* 186 ; *șferlanț* 186 ; *șfichi* 207—208 ; *șfichiui* 208 ; *șfichiuitor* 208 ; *șfichiuitură* 208 ; *șˇiápte* 175 ; *Șimian* 518 ; *Șimiana* 518 ; *Șimianul* 518 ; *șinor* 185 ; *șinore* 185 ; *șiret* 185 ; *șiștcrea* 19 ; *șiștar* 19 ; *șiștoare* 19 ; *Șiștov* 518 ; *și-uri* 154 ; *șișii* 174 ; *șlag* 187 ; *șlaif* 186—187 ; *șleaf* 187 ; *șleap* 187 ; *șleau* 187 ; *șleu* 187 ; *șloc* 187 ; *šlox* 187 ; *șopîrlaii* 160 ; *șopîrlaița* 489 ; *șopîrlaița-cea-rea* 489, 490 ; *șopîrlî* 160 ; *șoatăr* 188 ; *șodăr* 188 ; *șod(ă)rung* 188 ; *șopocă* 190 ; *șorăpru* 187—188 ; *șordung* 188 ; *șorubă* 187, 188 ; *șpas* 134 ; *șpențăl* 188 ; *șpențăr* 188 ; *șpențer* 188 ; *șponțuri* 188 ; *șprangă* 186 ; *șpronț* 188 ; *șpronțuri* 188 ; *șteaf* 188 ; *șteamp* 188 ; *șteand* 188 ; *șteap* 188 ; *Ștefan* 188 ; *Ștefán* 433 ; *Ștéfan* 433 ; *ștefană* 188 ; *ștefănie* 188 ; *ștersi* 430 ; *ști* 188 ; *știre* 188 ; *știrie* 188—189 ; *ștocăli* 189 ; *ștrompală* 406 ; *ștrompale* 406 ; *ștroplandă* 406 ; *ștulpînă* 159 ; *șui* 490 ; *șuie* 489 ; *șuiuri* 489 ; *șupă* 189 ; *șuprică* 189 ; *șurub* 187 ; *șușca* 190 ; *șușoi* 189 ; *șușta* 189, 190 ; *șvarcă* 190 ; *șverc* 190 ; **șverci* 190 ; *șvercuri* 190 ; *Șvistov* 518.

T : *tablă* 37 ; *Tabonu* 516 ; *Tabunu* 516 ; *tagă* 155 ; *Taleru* 516 ; *Talerul* 516 ; *Tarel* 516 ; *tarla* 37 ; *tananică* 154 ; *tananici* 154 ; *(ne)tangent* 389 ; *tante* 155 ; *tantelor* 155 ; *tanti* 155 ; *tată* 153 ; *Taușan* 516 ; *taximetru* 68 ; *tăbăreaște* 424 ; *tăiắ* 178 ; *tăiăm* 178 ; *tăiînd* 178 ; *tărăboaie* 154 ; *tărăboi* 154 ; *tărăboiuri* 154 ; *tărtacă* 161 ; *tătar* 161 ; *tătarcă* 161 ; *tătuși* 227 ; *tău* 536 ; *Tăușan* 516 ; *Tăușani* 516 ; *Tăușeanu* 516 ; *teamă* 172 ; *tearfă* 20 ; *tecton* 418 ; *tejgherea* 19 ; *Telhia* 516 ; *tem* 172 ; *tensiometru* 67 ; *te-ntórsăș* 429 ; *teorie* 181, 182, 183 ; *teorie de lebede* 183, 184 ; *terariu* 535 ; *terpenă* 535 ; *testamentul* 421 ; *tetanu* 489 ; *thee* 134 ; *tic* 39 ; *ticăițește* 532, 533 ; *Tilce* 516 ; *Tilchia* 516 ; *timin* 19 ; *tipograf* 210 ; *tînăr* 64 ; *tîngui* 36 ; *tînjală* 175 ; *tîrfă* 20 ; *tîrpie* 489 ; *tizlă* 20 ; *toată* 172 ; *toate* 59 ; *tocma* 226 ; *tocmag* 155 ; *tocmagi* 155 ; *Topa* 516 ; *Topalo* 521 ; *Topalu* 521 ; *topometru* 68 ; *tot* 64, 172, 527, 528 ; *totdauna* 496 ; *totuși* 527 ; *toți* 59 ; *továrășă* 176 ; *(se) trage* 498 ; *traistă* 536 ; *transformatoare* 66 ; *transformator* 67 ; *transformatori* 66 ; *transportor* 67 ; *tranzistoare* 67 ; *tranzistor* 109 ; *tranzistori* 66, 67 ; *traș* 432 ; *traș(u)* 427 ; *Trăistaru* 517 ; *trămura* 226 ; *trăséiu* 431 ; *treapăd* 489, 490 ; *trébe* 179 ; *trébue* 179 ; *trebui* 216 ; *trebu(i)e* 179 ; *trecură* 422 ; *tremeș(u)* 427 ; *tremiș* 427 ; *tremișu* 427 ; *treti* 153 ; *treti-logofăt* 153 ; *trimeseși* 428 ; *trimisắi* 429, 430, 431 ; *trimisăiu* 430 ; *trimiséi* 429 ; *trimiseiu* 430, 431 ; *trimiș* 428 ; *trimite* 429, 430 ; *trînji* 488 ; *troacă* 185 ; *troahnă* 490 ; *troană* 490 ; *troc* 185 ; *trochna* 490 ; *Trofin* 159 ; *trofină* 159 ; *Troina* 521 ; *Troina Mare* 521 ; *trupșor* 496 ; *tulbă* 45 ; *tulpină* 159 ; *tumurug* 477 ; *turbaciune* 489, 490 ; *turbăciune* 489 ; *turnuri* 421 ; *Turnu Roșu* 228 ; *Turtucai* 518 ; *Turtucaia* 518 ; *Turtucaie* 518 ; *tusă cu sînge* 489, 490 ; *tuzla* 20 ; *tuzlă* 20.

Ț : *țăreani* 224 ; *țăreni* 224 ; *țărmurel* 159 ; *țerani* 224 ; *ține de vorbă pe* . . . 385 ; *ține[sfat] într-una* 415 ; *țintirim* 227 ; *țipa* 227 ; *țipa*[1] 406 ; *țipa*[2] 406 ; *țipătură*[1] 406 ; *țipătură*[2] 406 ; *țipenie* 406 ; *țoapă* 544 ; *țop* 544.

U : *uciș* 429 ; *udmă* 160 ; *udmiță* 160 ; *uimă* 160 ; *ultim* 64 ; *uluc* 41, 43 ; *uluci* 41 ; *umbră* 423 ; *una* 76, 543 ; *und* 544 ; *unde* 468, 469, 473, 474, 527 ; *undeva* 99 ; *undrea* 41 ; *undreauă* 41 ; *undrele* 41 ; *unic* 64 ; *unu(l)* 76 ; *uragan* 535 ; *urașle* 179 ; *Urășa* 543 ; *urăsc* 179 ; *urăște* 179 ; *urăști* 179 ; *urdinare* 490 ; *urdinare cu sînge* 490 ; *urdziturile* 542 ; *urghisi* 532, 533 ; *urit* 156 ; *urloi* 41 ; *urmați* 55, 56, 57 ; *urs* 153, 172 ; *urși* 153, 172 ; *urșinicu* 510 ; *usc* 155 ; *usca* 155 ; *ustavul* 542 ; *ușă* 175 ; *ușta* 189 ; **ușteta* 189 ; *uști* 155 ; *utmă* 160 ; *Uzun Ada* 516, 517 ; *Uzun Ibrahim* 517.

V : *va* 496 ; *va ghi* „va fi" 133 ; *Vaioci* 519 ; *valău* 41 ; *Valea* 454 ; *valență* 535 ; *Vama* 521 ; *Varden* 518 ; *Vardin* 518 ; *varecare* 104 ; *varece* 104 ; *varecine* 104 ; *varga* 421 ; *varsatŭ* 490 ;

varsatu 489 ; *vas* 440 ; *vasl* 64 ; *Vatighe* 519 ; *vatră* 536 ; *Vauce* 519 ; *vă cer iertare* 444, 447 ; *vă cer scuze* 444—447 ; *vă cer voie* 444 ; *văicăra* 36 ; *văieta* 36 ; *Văiuga* 519 ; *văiugă* 519 ; *văl* 535 ; *vălăie* 155 ; *vălău* 155 ; *vălmăşag* 535 ; *Vămile* 521 ; *vărsat* 489 ; *(sînt) vărsat* 423 ; *vărsat-de-vînt* 489 ; *vărsat-în-cruci* 488 ; *vărsat spuzos* 490 ; *vărsatul cel mare* 490 ; *vărsatul-cel-mare* 490 ; *vărsatul cel mic* 490 ; *vărsatul-cel-mic* 490 ; *vărsatul spuzos* 488 ; *Vărsătura* 516 ; *vătămătură* 489, 490 ; *văzui* 434 ; *vecin* 386, 389 ; *vedea (pe cineva) la o anumită stare* 498 ; *vĕd̨ĕnd* 173 ; *vedere* 173 ; *veḍi* 173 ; *vĕdu* 173 ; *vĕḍut* 173 ; *veg'é* 177 ; *veg'ém* 177 ; *veg'ér*[i] 177 ; *veg'índ* 177 ; *velniţă* 535 ; *venin* 155, 488, 490 ; *venter* 134 ; *verbalism* 535 ; *verbozitate* 535 ; *verbunc* 188 ; *Veriga de la Ghizdăreşti* 517, 521 ; *verso* 155 ; *versoul* 155 ; *verzuri* 155 ; *vetrile idoleşti* 48 ; *viezure* 477 ; *vigoare* 535 ; *viguros* 535 ; *vincăl* 187 ; *vinclu* 187 ; *vine* 172 ; *vintere* 490 ; *vint*[*e*]*re* 488 ; *vintereacea-rea* 488 ; *vintre* 490 ; *vioară* 535 ; *violină* 535 ; *viorea* 535 ; *viorică* 535 ; *viperă* 535 ; *virariu* 535 ; *vis* 149 ; *viscoză* 535 ; *Visculeasa* 454 ; *viş* 427 ; *vişu* 427 ; *viţea* 155 ; *viţeauă* 155 ; *vizuină* 536 ; *vizunie* 536 ; *viltoare* 535 ; *vînă* 172 ; *vînjos* 535 ; *Vinta* 543 ; *vîntul* 422 ; *vîntul de vivor* 423 ; *vîrş* 159 ; *vîrşori* 159 ; *vîrtej* 535 ; *viscozimetru* 67 ; *vlagă* 155, 535 ; *voame* 489 ; *voao* 225 ; *voie* 155 ; *volatil* 535 ; *vomut* 489, 490 ; *vorbă* 382, 383 ; *vorbărie* 535 ; *vorbi* 383 ; *vrea* 216, 434 ; *vreie* 153 ; *vremui* 536 ; *vrusâşi* 429 ; *vruséi* 434 ; *vrúsei* 430 ; *vrusêşi* 430 ; *vrûseşi* 430 ; *vultur* 202 ; *vúltur* 150 ; *vultúr* 150 ; *vulturi* 202 ; *Vuşcău* 543.

W : *watt* 153 ; *waţi* 153.

Y : *yóga* 154.

Z : *zagara* 20 ; *Zagrabie* 228 ; *Zahdobag* 524 ; *Zaldobag* 524 ; *Zaldobagh* 524, 525 ; *Zaldobagy* 524 ; *Zaldubag* 524 ; *zangara* 20 ; *zargan* 20 ; *zârgan* 20 ; *Zăval* 520 ; *zdramţe* 543 ; *zdrăvănatu* 489 ; *zdremţe* 543 ; *zebú* 153, 155 ; *zébu* 153, 155 ; *zece* 154 ; *zeciuri* 154 ; *Zelisthe* 524 ; *zero* 154 ; *zero-uri* 154 ; *zgaibă* 542 ; *zice* 429, 430 ; *Zipu* 517 ; *zis* 434 ; *zisăi* 429, 431 ; *zíse* 426, 428 ; *zisei* 426, 433, 434 ; *zíséi* 429, 431, 432, 433, 434 ; *zísei* 429, 432, 433, 434, 435 ; зи́сѣи 428 ; *ziseiu* 429, 431 ; *ziséiu* 428, 430 ; зисѣю 428 ; *zísem* 428 ; *ziseră* 428 ; *zíseş* 428 ; *zíséşi* 428, 429, 433, 434 ; *ziseşi* 428, 429, 433, 435 ; *zíset* 428 ; *zíş* 427, 428, 429, 433, 434 ; *(d)zíş(u)* 426 ; *zişi* 430, 431 ; *zîntiriíi* 160 ; *zîşę* 160 ; *zmeur* 155 ; *Zoldbag* 523, 524 ; *Zoldbagh* 523, 524 ; *Zoldobach* 524 ; *Zoldobag* 523, 525 ; *Zoldobagh* 523, 524 ; *Zoldobaght* 524 ; *Zoldobagy* 524, 525 ; *Zoldubag* 524 ; *Zolobah* 523 ; *zoralie* 20 ; *zuralie* 20 ; *zuraliu* 20 ; *zurliu* 20 ; *(a)zvîrl* 155 ; *(a)zvîrli* 155 ; *Zÿlvas* 522 ; *Zÿlwas* 522, 523 ; *Zzoldob* 524 ; *Zzolgyobagy* 524.

Istroromână : *âsir* 48 ; *stârpl'âtă* 483 ; *stripl'âtă* 480, 483.

Meglenoromână : *măgar* 48 ; *strigl'ată* 480, 482 ; *uină* 408.

RUSĂ : *bat* 476 ; *vojna* 407, 408 ; *golovo* 515 ; *iglica* 515 ; *кинематика* 110 ; *кинескоп* 110 ; *кинетика* 110 ; *kočkovatyj* 201 ; *promorok* 207 ; *svoe* 75 ; *svoi* 75 ; *svoia* 75 ; *čort* 405.

SÎRBOCROATĂ : *bat* 476 ; *ćuškati* 189 ; *rasipati* 205 ; *šala* 185 ; *šenluk* 185 ; *šupljika* 189 ; *zagarija* 20.

SLAVĂ : *bѣlѣgъ* 405 ; **bѣlѣžna* 405 ; *blana* 510 ; богъ 102 ; *božьnica* 53 ; бозн 120 ; *vojna* 407 ; *idolŭnica* 53 ; *kajanŭ* 36 ; *kamy* 515 ; *kapište* 52 ; *kiš* 511 ; *kopan(a)* 517 ; кр҃то wбразно 542 ; ц⟨а⟩рства 542 ; ц⟨ѣса⟩рства 542.

TURCĂ : *ada* 517 ; *ak-kalé* 515 ; *alamana* 19 ; *bakçe* 515 ; *balçek* 515 ; *boğaz* 521 ; *bok* 18 ; *cicili, cücülü* 19 ; *cınak* 19 ; *çifte* 515 ; *çingene* 517 ; *dede* 19 ; *dudu* 202 ; *gümrük* 515, 519 ; *gırgır* 19 ; *güzel* 519 ; *hisarlık* 515 ; *huzur* 204 ; *istek* 19 ; *kabara* 18 ; *kanara* 18, 19 ; *kapkan* 200 ; *kuyusu* 517 ; *küçük-ada* 519 ; *ojnamak* 407 ; *ojun* 407 ; *oluk* 41 ; *oyun* 407, 408 ; *pırpır* 19 ; *Sakız* 48 ; *sakızlı* 49 ; *saralı* 20 ; *sistire* 19 ; *sistra* 19 ; *tabun* 516 ; *tavşan* 516 ; *pop. teğkere* 19 ; *teskere* 19 ; *tilki* 516 ; *timin* 19, 20 ; *tırfa* 20 ; *topa* 516 ; *turfa* 20 ; *tuzla* 20 ; *tümen* 20 ; *zagara* 20 ; *zargana* 20 ; *zincirli* 19 ; *zorlu* 20.

UCRAINEANĂ : *bezmatok* 199 ; *čort* 405 ; *fald* 202 ; *hruba* 204 ; *mul* 42 ; *orčyk* 39 ; *polonnyk* 40 ; *prymorozok* 207.

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea și predarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare, dactilografiate la două rînduri. Revista nu publică într-un număr articole mai mari de 20 de pagini. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date din text în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul consiliului de conducere cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79 717 București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Banat**, vol. I, 1980, XXXII + 174 p. + 154 p. (broșura), 184 lei.

* * * **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni — Oltenia**, vol. IV, 1980, X + 304 p., 238 lei.

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, Serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, litera P (**Pogrijenie — Presimțire**), 1980, p. 949—1342, 50 lei ; tom. VIII, partea a 5-a, litera P (**Presin — Puzzolană**), 1984, p. 1343—1866, 100 lei ; tom. XI, partea a 2-a, litera T (T — **Tocăliță**), 1982, 376 p., 75 lei ; tom. XI, partea a 3-a, litera T (**Tocăna — Twist**), 1983, p. 377—764, 77 lei.

* * * **Micul atlas lingvistic român**. Serie nouă. Partea a II-a, vol. IV, 1981, 24 p. + 400 h., 146 lei.

* * * **Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1374—1600)**, 1981, 370 p., 32 lei.

* * * **Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte (1980)**, 1981, 244 p., 13 lei ; **(1981)**, 1983, 238 p., 19,50 lei ; **(1982—1983)**, 1984, 192 p., 16,50 lei ; **(1983—1984)**, 1984, 182 p., 15 lei.

ION COTEANU, **Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)**, 1981, 226 p., 13,50 lei.

ALF LOMBARD, CONSTANTIN GÂDEI, **Dictionnaire morphologique de la langue roumaine**, Lund, 1982, I 70 + II 104 + III 232 p., 29 lei.

* * * **Texte românești din secolul al XVI-lea**. Ediții critice de EMANUELA BUZĂ, GHEORGHE CHIVU, MAGDALENA GEORGESCU, ION GHEȚIE, ALEXANDRA ROMAN MORARU, FLORENTINA ZGRAON. Coordonator ION GHEȚIE, 1982, 638 p., 57 lei.

* * * **Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)**, 1982, 698 p., 105 lei.

AL. GRAUR, **Dicționar al greșelilor de limbă**, 1982, 80 p., 5,50 lei.

LUIZA SECHE și MIRCEA SECHE, **Dicționarul de sinonime al limbii române (DSR)**, 1982, 1120 p., 159 lei.

* * * **Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație**, 1983, 224 p., 16,50 lei.

LUCRĂRI ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ACADEMIEI

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Moldova și Bucovina I.**

* * * **Noul atlas lingvistic român pe regiuni — Oltenia V.**

RM — ISSN 0024—3523

LR, anul XXXIII, nr. 6, București, p. 459—576, 1984

I. P. Informația c. 2566

42 200

Lei 20